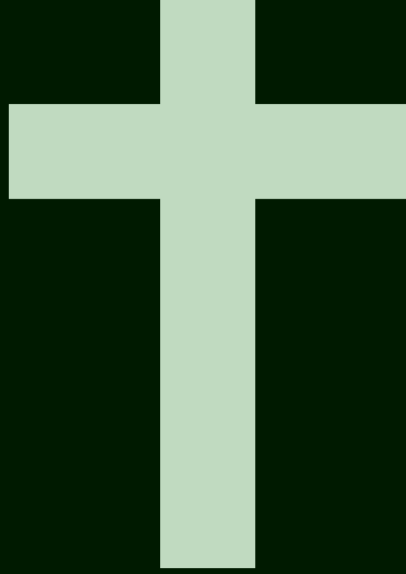

Dónbeenì páaní
fĩle vũahũ

New Testament in Buamu (UV:box:Buamu)

Dónbeenì páaní fīnle vūahũ
New Testament in Buamu (UV:box:Buamu)

copyright © 2012 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Buamu

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Buamu

© 2012, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 30 Dec 2021
331a1641-e36a-5300-8cb1-c9476fcef9bf

Contents

Matiye	1
Maaki	49
Luki	79
Zān	133
Bè-wénia	168
Oroomusa	213
Koréntesa nín-yání	235
Koréntesa nun níi	256
Kalasiisa	269
Efɛɛzesa	276
Filiipusa	283
Koloosisa	288
Tesaloniikisa nín-yání	293
Tesaloniikisa nun níi	298
Timotee nín-yání	301
Timotee nun níi	307
Tiite	312
Filemōn	315
Hebere	317
Zaaki	333
Piɛre nín-yání	339
Piɛre nun níi	345
Zān nín-yání	349
Zān nun níi	355
Zān tɪn níi	356
Zude	357
Bè-sànkani	359

Le Dónbeenì bìn-tente vūahū na ó o Matiye túara

Vūahū túaró nūhū

O Matiye lé o Yeesu nī-kenínia píró nūn nī-kéní. O bía mí vūahū yi le o Yeesu *Krista lé o kánílo na khíi buen, yá le Dónbeenì yánkaa dó mí nūn le mí ì na 6a *zúifùwa yi. O mún zééníá bǐo 6a zúifùwa ya-díwá pánáa o Yeesu.

O Matiye bía a Yeesu teró là a háyónmu bǐo. O bía le o Yeesu lé o bée na wà 6ueé kání 6a nùpua mí bè-kora yi (Matiye 1–2). O mún bía bǐo ó o Zān bátízéráa o Yeesu, làa bǐo ó o Satāni khārāa wo lora (Matiye 3–4). O zééníá bǐo ó o Yeesu sá lè mí tonló ho Kalilee kshū yi (Matiye 19–28).

O Matiye sankaa o Yeesu kàránló làa cúa-hónú:

1. Ho tūiá poni bèró yi bǐo (Matiye 5–7).
2. Le *Dónbeenì béeñi bǐo keníló (Matiye 10).
3. Hā wáhio bǐo hēnūn na wee zéení le Dónbeenì béeñi bǐo yahó (Matiye 13).
4. Bǐo le Dónbeenì nùpua ko 6a 6ua lè mítén (Matiye 18).
5. O Yeesu bīnì buenló bǐo (Matiye 24–25).

O Yeesu lé o Krista bǐo bon (Luki 3.23-38)

¹ O Yeesu *Krista nōnkāni lé dǐo kà: O Yeesu Krista nōnkāni can o *Daviide yi, ó o Daviide nōnkāni 6èn can o *Abaraamu yi. ² Ó o Abaraamu lé o *Izaaki bān maá.

Ó o Izaaki za lé o *Zakoobu,

ó o Zakoobu za lé o *Zudaa lè mín zàwa,*

³ ó o Zudaa zàwa na ó o yú là a Tamaare lé o Farēesi là a Zeraa,

ó o Farēesi za lé o Hēsiron,

ó o Hēsiron za lé o Araamu,

⁴ ó o Araamu za lé o Aminadaabu,

ó o Aminadaabu za lé o Naasōn,

ó o Naasōn za lé o Salamōn,

⁵ ó o Salamōn za lé o Buaze na ó o yú là a Arahaabu,

ó o Buaze za lé o Obēede na ó o yú là a Uruute,

ó o Obēede za lé o Zesee,

⁶ ó o Zesee za lé o bée Daviide.

Ó o bée Daviide za lé o *Salomōn na ó o yú là a Uuri bān háa,

⁷ ó o Salomōn za lé o Orobuaamu,

ó o Orobuaamu za lé o Abia,

ó o Abia za lé o Azaafe,

⁸ ó o Azaafe za lé o Zozafaa,

ó o Zozafaa za lé o Zoraamu,

ó o Zoraamu za lé o Oziasi,

⁹ ó o Oziasi za lé o Zuataamu,

ó o Zuataamu za lé o Akazaa,

ó o Akazaa za lé o Ezekiasi,

¹⁰ ó o Ezekiasi za lé o Manasee,

ó o Manasee za lé o Amōsi,

ó o Amōsi za lé o Zoziasi,

* **1:2** O Zudaa lè mín zàwa lé bía lé o Isirayēele nīpomu zī-núná píró nūn bān maáwà.

11 ó o Zoziasi za lé o Zekonia lè mín zàwa.
Bũn wó ká a *Isirayεεle n̄pomu á ho *Babiloonasa k̄k̄áa yi á 6a vaá wee k̄yá 6a k̄h̄ú yi.

12 B̄io 6a wi ho Babiloona yi mu k̄yámu yi

ó o Zekonia ton o Salasiεle,

ó o Salasiεle za b̄èn lé o Zorobabεεle,

13 ó o Zorobabεεle za lé o Abiyuude,

ó o Abiyuude za lé o Eliakiimu,

ó o Eliakiimu za lé o Azoore,

14 ó o Azoore za lé o Sadooki,

ó o Sadooki za lé o Akiimu,

ó o Akiimu za lé o Eliyuude,

15 ó o Eliyuude za lé o Eliazaare,

ó o Eliazaare za lé o Matan,

ó o Matan za lé o Zakoobu,

16 ó o *Zakoobu za lé o Zozεεfu, o Mari b̄àn báa.

O Mari mu lé wón ton o Yeesu na 6a le *Krista.

17 A w̄áa lá a *Abarahaamu n̄ii w̄án à b̄uee b̄úe o *Daviide yi, á 6a maáwà na s̄á mín á yú ho p̄írú náa. O o Daviide n̄ii à b̄uee b̄úe ho p̄áh̄ú na ó o *Isirayεεle n̄pomu á ho Babiloonasa k̄k̄áa yi á 6a vaá wee k̄yá 6a k̄h̄ú yi, á maáwà na s̄á mín á yú ho p̄írú náa. A b̄èn lá b̄io 6a wi mu k̄yámu yi n̄ii w̄án à b̄uee b̄úe o Krista yi, á maáwà na s̄á mín á mún yú ho p̄írú náa.

O Yeesu teró (Luki 2.1-7)

18 B̄io k̄à lé b̄io ó o Yeesu b̄io wóráa á vaá b̄ó a teró yi. B̄àn nu Mari f̄úaa mu h̄íá b̄ò n̄on o Zozεεfu yi.† Ká s̄áni 6a ya mín, à b̄ũn ò o sù lè s̄aní lè le Dónbeen̄i Hácírí p̄ánká. 19 B̄àn f̄úaalè Zozεεfu f̄ù lée n̄upue na t̄érinna. O f̄ù yí wi ò o dé n̄iyio mín f̄úaalè Mari yi, ó o wi ò o s̄ánka b̄úe mu f̄úaa mu. 20 B̄io mu wi o s̄ii yi k̄à, ó o N̄úh̄úso Dónbeen̄i w̄áayi tonkaro b̄ía làa wo h̄á k̄ònkórá yi: «*Daviide m̄ònm̄àn̄ii Zozεεfu, yí h̄éz̄ón o Mari fé yaró. Le s̄aní na wi o w̄án k̄à ó o sù lè le Dónbeen̄i Hácírí p̄ánká. 21 O ò te o za báa. Fo ò cé o yèni làa Yeesu.‡ Orén lé ȳia á à k̄ání mín n̄pomu mí b̄è-kora yi.» 22 Mu b̄úenb̄úen wó b̄èra a na à b̄io ó o N̄úh̄úso b̄ía lè mí n̄i-cúa f̄εero n̄ii à ȳio lé. 23 O b̄ía:

«Yia yí z̄ú báa á à s̄í le s̄aní á à te o za,§

á 6a wé è ve làa Emanuwεεle.

B̄ũn k̄úará le: «Le Dónbeen̄i wi làa w̄en.»*»

24 B̄io ó o Zozεεfu s̄ina, ó o wó b̄io le Dónbeen̄i w̄áayi tonkaro le o wé. O fó a Mari á yan. 25 Ká a Zozεεfu m̄áh̄á yí wó a làa h̄áa yí m̄on f̄úaa b̄io ó o ton mí za, ó o Zozεεfu mu có a yèni làa Yeesu.

2

Ba b̄è-z̄úrlowà b̄ueé b̄úεk̄io o Yeesu

1 O Yeesu h̄íá ton ho *Zudee k̄h̄ú lóhó na 6a le Betelehεemu yi. Mu p̄áh̄ú ká a *Herode* lé o b̄éε. O Yeesu mu teró m̄óndén, á 6a n̄upua b̄úí na k̄áranna z̄ú mu b̄io á z̄ú h̄á m̄àn̄ayio lè mí k̄úaráwa, á ló lè le wii h̄ènn̄i b̄ueé d̄ñ ho Zeruzalεemu lóhó, 2 á 6a t̄úara: «Ba *z̄úif̄ùwa b̄éε na ton á wi wen? Le m̄àn̄ayii b̄úí hà lè le wii h̄ènn̄i, á z̄éénia a b̄io, á wa ló b̄uara wà b̄ueé b̄úaaní a.» 3 B̄io ó o b̄éε Herode n̄á mu, ó orén lè ho Zeruzalεemusa b̄úenb̄úen yilera

† **1:18** Mu lé mu yaamu ká lé b̄io 6a ð̄n̄ yí páania le z̄ii yi. Ba z̄úif̄ùwa c̄n̄ ó o h̄ĩnzoró h̄íá wee wé k̄ε̄n̄ mín z̄ii à yí le l̄úlú-k̄ùure s̄ii, à lōn̄áa wo ká a j̄úh̄ú t̄érinna. ‡ **1:21** O Yeesu yèni k̄úará le: «Le Dónbeen̄i wee k̄ání 6a n̄upua.» § **1:23** Mi lōn̄ Ezayii v̄úah̄ú 7.14 * **1:23** Mi lōn̄ Ezayii v̄úah̄ú 8.8, 10 * **2:1** O Herode na b̄io b̄ía hen lé o Herode N̄i-been̄i.

lùnkaa. ⁴ O o von le *Dónbeenĩ yankarowà ñúnása lè ho *làndá bío zéenílowa búenbúen na wi o ñipomu yi á kúaa mín wán. O o tùara 6a yi làa hen na ó o kánilo á ko ò o te yi. ⁵ A 6a bía nòn wo yi: «O ko ò o te ho Zudee kòhũ lóhó na 6a le Betelehεemu yi. Lé bío á bío kà lé bío á le *Dónbeenĩ ñi-cúa fεero túara: ⁶ «Betelehεemu, fo yínǎí ho *Zudaa kòhũ lórá búenbúen bân ló-za.

Lé fo ó o Nùhũso na à dí ũ ñipomu *Isirayεele yahó á à lé yi.†»

⁷ O o *Heroode wáa sànkaa von 6a bè-zũnílowà mu, ò o tùara 6a yi á zũnnanáa ho pãahũ binbirĩ na 6a mòn le mànàayiire yi. ⁸ Bũn món ó o le 6a lén va ho Betelehεemu, ò o bía nòn 6a yi: «Mi va a tũaka o háyónza mu bío sese. Ká mi yú a mòn, à mi bĩní 6uee bío mu na miĩ, á ìnén mún vaá 6uàanĩ a.»

⁹ Bío 6a ñá hñn bioní so o béε mu cón vó, á 6a wà. A 6a bĩnia wee mi le mànàayiire na 6a nònzoñ mòn lè le wii hènĩi, à le wà á 6a bò yi. Pãahũ na le vaá dñn ho lahó na ó o háyónza mu wi yi, á le ññ. ¹⁰ Bío 6a mòn le mànàayiire kà síi, á mu wó sí-wεε 6a cón làa sòobéε. ¹¹ A 6a yòó zon le zĩi yi, á zoó mòn o háyónza mu lè mín nu Mari. A 6a líí fàrá mí nònkóñúná wán à 6a 6uàanĩ a háyónza. Bũn món á 6a feera mí sía à 6a hñn wo lè ho sánú lè mu biowa búii na sãmu sí, ho *ãnsán lè ho *mĩrè. ¹² Bũn món le Dónbeenĩ ñá 6a zeñ wán hã kònkórá yi le 6a yí bĩní yí vaa lé o Heroode wán. A 6a wáa lá wã-veere á vannáa mín kòhũ.

O Yeesu bân nùwã lùwa làa wo

¹³ Ba bè-zũnílowà lénló món, á le Dónbeenĩ wáayi tonkaro búii 6uara a Zozeεfu cón hã kònkórá yi, á bía nòn wo yi: «Hĩní fé o háyónza lè mín nu à ũ lùwí va ho *Ezipite kòhũ. Va a kεení bĩn fúuu fúaa ká í khii le ũ bĩní buen. Lé bío ó o béε *Heroode á à bío le 6a cànká a háyónza mu búe.» ¹⁴ O o Zozeεfu wáa hĩnòn ho tĩnàahũ á fó a háyónza lè mín nu ò o ñn ho Ezipite kòhũ.

¹⁵⁻²¹ Ká a Heroode zũna le 6a bè-zũnílowà khà a, ó o síi cà làa sòobéε. O o nòn le ñii le 6a búe 6a zà-báawa búenbúen na ho Betelehεemu lóhó yi, làa hĩa bãmakaa ho yi. A wáa lá bĩa lúlúio yú hã bío ñun ñii à liiráa, à héha lè ho pãahũ na 6a bè-zũnílowà zéenia le mí mòn le mànàayiire yi. Bũn lé bío á le *Dónbeenĩ ñi-cúa fεero Zeremii bío na ó o bía á wóráa ñii sú. O bía:

«Wãamakaa búii sã ñá ho Aramaa lóhó yi.

Mu wó lè minka wéε.

Lé o Arasεele wee wá mí zàwa bío yi.

O yí tà le 6a yanka mí

lé bío 6a ñúhũ 6ó.‡»

O Zozeεfu là a háyónza lè mín nu kará ho Ezipite yi fúuu fúaa bío ó o Heroode húrun.

O *Heroode húmú mónđén, ó o Nùhũso wáayi tonkaro bĩnia 6uara a Zozeεfu cón hã kònkórá yi, á 6ueé bía nòn wo yi: «Hĩní fé o háyónza lè mín nu, à ũ bĩní va ho *Isirayεele kòhũ yi. Lé bío á bĩa lá wee cà a háyónza mu á à búe wáa húrun.» O o Zozeεfu hĩnòn á fó a háyónza lè mín nu á bĩnia 6uararáa ho Isirayεele kòhũ yi. Mu wó kà síi bèra a na à bío ó o Nùhũso bía lè mí ñi-cúa fεero ñii à yĩo lé. O bía: «Í von í za léra ho *Ezipite kòhũ yi.»§ ²² Bío ó o Zozeεfu ñá à 6a le o Aakelayuusi lé yĩa zon mín maá Heroode lahó á lé o béε ho *Zudee kòhũ yi, ó o zãna ho vaa kεeníló bĩn. Bío á bío ó o ò wé á zéenia nòn wo yi hã kònkórá yi, á 6a wà ñn ho Kalilee kòhũ. ²³ Ba vaá kará ho lóhó búii na 6a le Nazarεete yi. Mu wó kà síi, bèra a na à bío le *Dónbeenĩ ñi-cúa fεerowà yánkaa bía à ñii sí. Bán yánkaa le 6a khii wé è ve o làa Nazarεete ñii.

† 2:6 Mi loñ Misee vùahũ 5.1 ‡ 2:15-21 Mi loñ Zeremii vùahũ 31.15 § 2:15-21 Mi loñ Ozee vùahũ 11.1

3

O Zān Batiisi buera le Dónbeenĩ bionĩ
(Maaki 1.1-8; Luki 3.1-18; Zān 1.19-28)

¹ Pãahũ búii ɓueé dǎn, ó o Zān Batiisi bío ɓa zūna le o wi ho *Zudee kǎhũ dùure yi, á wee bue le Dónbeenĩ bíonĩ. O wee bío na ɓa nùpua yi: ² «Mi khí mu bè-kora wéró yi, à bè le Dónbeenĩ yi, lé bío le *Dónbeenĩ béenĩ ɓueé ɓó.»
³ Lé orén Zān mu á le *Dónbeenĩ ɓi-cúa fεero *Ezayii á bía bío kà síi:

«Nii búii wee bío pǎnpǎn le dùure yi kà síi:

«Mi wíoka ho wǎhũ
ká a Núhũso o buen.

Mi muin ho wǎhũ

na ò o bè.»*

⁴ O Zān dà-zĩnii tǎ là a cón-ɓumúkũ varà, á ku-cεenii wó lè ho sǎahũ. O bè-dĩnii lé ɓa hawà lè hǎ sò-kǎ sòró. ⁵ Ho Zeruzalεemu lóhósa, lè ho Zudee kǎhũ nǐpomu, làa bía ɓó ho muhũ na ɓa le Zurudǎn yi ɓúenɓúen á wee ɓuen o cǎn. ⁶ Ba wee zéeni mí bè-kora ɓa nùpua yahó, ò o Zān bátízé ɓa ho Zurudǎn mu yi. ⁷ Bío ó o mǎn à ɓa *Farizǐewa lè ɓa *Sadusǐewa wee lé ɓuen o *bátéemù lahó yi, ó o bía nǎn ɓa yi: «Mi yí mǎn miten le, dǐhioni zàwa yén! Le Dónbeenĩ sí-cǐlè na yòó lua á mi so wee leéka le mi dà à fé miten níi yi le? Lé o yén bía mu nǎn mia? ⁸ Héyii! Mi wé wé hǎ wára na se, hǎa wee zéeni le mi khú mu bè-kora wéró yi á bò le Dónbeenĩ yi. ⁹ Mi yí leéka le bío mi lé o *Abarahaamu mǎnmǎnia á búnn mí dòn wǎa à yí dé. Le í bío mu na mia: Mi yí mǎn hǎ huua na kà le? Hǎn le Dónbeenĩ yáá pá dà á à wé là a Abarahaamu zàwa. ¹⁰ A mi cén pa miten bío sese. Lé le dóorè hónhónia ɓuan hǎ vǐnsǐa kúioró bío yi. Vǐndεε léé vǐndεε na yí máa ha hǎ bía na sí, á dén ñ kúii á à sía à kúee mín wán á à cǐi. ¹¹ Inén wee bátízé mia lè mu ɓumu lé bío mi khú mu bè-kora wéró á bò le Dónbeenĩ yi. Ká yǎa á à buen ínén mǎn, wón á à bátízé mia lè le Dónbeenĩ Hácírí, lè ho dǎhũ. O po mi. I yáá yí ko là a nakǎa tǎnló hùúu. ¹² O ɓuan mí véeró dεε mí níi yi á ɓueé véeráa mí dǐnló. A hǎa lé ho dǐn-poni o ò khuui á à kúee mí nání yi. Ká hǎ ɓáakǎa hǎn o ò cǐi ho dǎhũ na máa hí hùúu yi.»

O Yeesu bátéemù bío
(Maaki 1.9-11; Luki 3.21-22)

¹³ Mu pǎahũ, ó o Yeesu ló ho Kalilee kǎhũ yi á ɓuara ho muhũ na ɓa le Zurudǎn yi. O ɓuara a Zān cǎn le wón bátízé mí. ¹⁴ O o Zān pǎ, ò o bía nǎn wo yi: «Ūnén lé fo lá ko á ũ bátízé mi, á léé webio ɓèn nǎn á ũ le ínén bátízéráa fo?» ¹⁵ Ká a Yeesu mǎhǎ bía nǎn wo yi: «Día le mu wé làa búnn. Lé kà síi á wa ko à wa wéráa à tírǎa le Dónbeenĩ síi bío ɓii.» O o Zān wǎa tà. ¹⁶ Bío ó o Zān bátízé a Yeesu wó ó o Yeesu ló mu ɓumu yi. Ho pǎn-kéní mu yi, á ho wáayi ɓii héra, ó o mǎn le Dónbeenĩ Hácírí à le lion lòn háponi o wán á líi wi làa wo. ¹⁷ A mu tǎmu búii sǎ ɓá ho wáayi á bía: «Yia kà lé í Za na á í bò í tàká wán. O bío sí mi.»

4

O Satāni wi ó khà a Yeesu loĩ
(Maaki 1.12-13; Luki 4.1-13)

¹ Búnn mǎn á le Dónbeenĩ Hácírí ɓuan o Yeesu vannáa le dùure yi bèra a na ò o *Satāni khà a loĩ. ² Hǎ wizooní ɓúará-ɓun lè mí tǐnǎnna ɓúará-ɓun ó o Yeesu wó ò o yí dú, á le hǐni dà a. ³ O o Satāni vá ɓueé ɓó a yi, á bía nǎn wo yi: «Hǎ huua na kà fo yí mǎn lé? Ká fo lé le Dónbeenĩ Za bío bon kénkén, à ũ bío le hǎ huua na kà yèrémá wé ho dǐnló.» ⁴ O o Yeesu bía: «Bíò kà lé bío túara

* 3:3 Mi loĩ Ezayii vǎahũ 40.3

le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi: «Dĩnló mí dòn yí máa na mukānĩ nùpue yi. O nùpue màkóo mún wi le Dónbeenĩ bionĩ na le wee bío yi.»*

⁵ Bũn mún ó o Satāni mu fọ a vannáa ho Zeruzalεmu, á vaá yòó dīnía wo le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ ɲún-tīahũ, ⁶ ò o bía nɔn wo yi: «Ká fo lé le Dónbeenĩ Za bĩo bon kénkén, à ù yén lii ho tá yi, lé bĩo mu túara: «Le Dónbeenĩ á à na le ɲii mí wáayi tonkarowà yi á ɓa à cɔn fo á líí wíoka à bàrá, bèra a na à ù zeñ yí tũii làa huee búí.»†»

⁷ Ó o Yeesu bía nɔn wo yi. «Mu mún túara le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi kà: «Yí vī vī yí khūaa ù Núhũso Dónbeenĩ ɲii yi hàrí lòn wizon-kéní.»‡»

⁸ Ó o Satāni mu pá bīnía fọ a yòoraráa le búee búí na dōndōn wán, á yòó zéénía ho tá kána búenbúen, lè mí nàfòró, lè mí semu na wi hã yi làa wo, ⁹ ò o bía nɔn wo yi: «Ĩ ì na bĩo kà búenbúen foñ ká fo tà líí fàrá ù nɔnkóɲúná wán à ù bùaanía mi.» ¹⁰ Ó o Yeesu wáa bía nɔn wo yi: «Lé bīn, Satāni! Mu túara le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi: «Ū Núhũso Dónbeenĩ lé yīá á ù ko à ù bùaaní, à mún sá na orén mí dòn yi.»§»

¹¹ Ó o Satāni wáa wà ò o día a Yeesu. A le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà ɓuara a cɔn, á ɓueé wó bĩo ó o màkóo wi yi nɔn wo yi.

*O Yeesu búakáa mi tonló ho Kalilee kōhũ yi
(Maaki 1.14-15; Luki 4.14-15)*

¹² Wizonle búí, ó o Yeesu ɲá le o Zān ɓa dó ho kàsó yi, ó o wà van ho Kalilee kōhũ. ¹³ O yí kará ho Nazareete yi, ò o wà van vaá kará ho *Kapεenayuumu lóhó yi. Ho lóhó mu wi ho Kalilee vū-beenĩ ɲii, ho Zabulon lè ho Nefutalii lùà na bīn yi. ¹⁴ Mu wó kà síi, à hã bioní na le *Dónbeenĩ ɲi-cúa fεero *Ezayii bía à ɲii sí. O bía:

¹⁵ «Ūnén Zabulon lè ūnén Nefutalii kána na wi lè ho vū-beenĩ cɔn ho Zurudēn ɲúhũ yi. Ūnén Kalilee na lé bía yínɔn ɓa *zúifùwa kōhũ.

¹⁶ Minén ɲipomu na lá wi le tībírí yi á mɔn mu khon-beenĩ. Minén na lá kará mu húmú kōhũ yi mu yuumu yi á mu khoomu ló wán.*»

¹⁷ Lé bīn ɲii wán ó o Yeesu wáa búakáa wee bue le Dónbeenĩ bionĩ. Bĩo kà lé bío ó o hĩa wee bío: «Mi khí mu bè-kora wéró yi à bè le Dónbeenĩ yi. Lé le *Dónbeenĩ béenĩ ɓueé ɓó.»

(Maaki 1.16-20; Luki 5.2-11)

¹⁸ Bĩo ó o Yeesu hĩa wee vará á ɓá ho Kalilee vū-beenĩ, ó o mɔn ɓa ce-pawà nùwã ɲun. Ba léé maá zàwa, o Simɔn na ɓa mún wee ve làa Piere, lè mín za Andere. Ba wee yénní mí zùán dé mu ɲumu yi. ¹⁹ Ó o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Mi ɓuee bè miĩ, á ĩ wé á ɓa nùpua lé bía á mi wé è yí á à ɓua à ɓuennáa ĩ cɔn làa bĩo mi wee paráa ɓa cewà bío síi.» ²⁰ A ɓa dēénía kúaará mí zùánwà à ɓa bò là a Yeesu wà.

²¹ Bĩo ó o vá van cīnũ, ó o tīn mɔn maá zàwa nùwã ɲun búí. Ba lé o Zebedee nùwã, o Zaaki là a Zān. Ba wi mí woohũ yi lè mín maá, á wee wíoka mí zùánwà. Ó o Yeesu von ɓa. ²² Mí lahó yi, á ɓa ló día mí woohũ lè mín maá, à ɓa bò là a Yeesu wà.

(Luki 6.17-19)

²³ O Yeesu hĩa wee vará ho Kalilee kōhũ búenbúen yi, á wee kàrán ɓa nùpua ɓa *zúifùwa kàránló zíní na wi bīn yi, á wee bue le *Dónbeenĩ béenĩ bín-tente.

* 4:4 Mi loñ Lándá zééníló vūahũ (Deutéronome) 8.3 † 4:6 Mi loñ Lení vūahũ (Psaumes) 91.11-12

‡ 4:7 Mi loñ Lándá zééníló vūahũ (Deutéronome) 6.16 § 4:10 Mi loñ Lándá zééníló vūahũ

(Deutéronome) 6.13 * 4:16 Mi loñ Ezayii vūahũ 8.23-9.1

O wee weé 6a nùpua na mu vǎmú lè mí sǐwà búenbúen tò. ²⁴ O Yeesu yèni ló fò ho Siirii kǎhǔ búenbúen. A 6a wee 6ua bǎa mu vǎmú lè mí sǐwà wee beé lò, làa bǎa sǎnia wee jí bǐo cèrèè bǐo yi à buennáa o cǎn: Bǎa 6a cǐnáwa wi yi, làa bǎa á le dándáhíonǐ wi yi, lè 6a mùamúawà, ó o Yeesu wee weé 6a. ²⁵ Ba zǎamá-kúii hǐa wee bè o yi. Ba wee lé ho Kalilee lè há Lórá Bǐo Pírú kǎna yi, lè ho Zeruzalèmu lóhó yi, lè ho Zudee kǎhǔ yi, lè há kǎna na khíi lè ho Zurudèñ muhǔ mǎn.

5

O Yeesu kàrànná 6a nùpua le búee wán (Luki 6.20-23)

¹ Ká a Yeesu mǎn bán minka nǐ-kúii so, ó o yòora le búee yòó kará. O o nǐ-kenínia wà búeeé bó a yi. ² O o wǎa lá le bionǐ ò o wee kàrán 6a kà sii:

³ «Bǎa zǔ le mí khon mí yiwa bán júná sǐ,
lé bǐo le Dónbeenǐ béenǐ á 6a níní wi yi.

⁴ Bǎa wee wá, bán júná sǐ,
lé bǐo le Dónbeenǐ khíi hǐi 6a sǐa.

⁵ Bǎa wayika bán júná sǐ,
lé bǐo ho tá na le Dónbeenǐ dó mí jii le mí ì na, á bǐo á à sǐ 6a yi.

⁶ Bǎa le Dónbeenǐ sii bǐo wéró poni wee búee, bán júná sǐ,
lé bǐo á bǐo 6a wee ca á 6a à yí á mu jii ì sí.

⁷ Bǎa zǔ mí ninzàwa màkárí bán júná sǐ,
lé bǐo le Dónbeenǐ mún khíi zǔn 6a màkárí.

⁸ Bǎa hácírí bò le Dónbeenǐ bǐo mí dòn wán bán júná sǐ,
lé bǐo 6a khíi mi le Dónbeenǐ.

⁹ Bǎa wee wé à ho héerá keñ bǎa làa ba páanía wi pǎahǔ bán júná sǐ,
lé bǐo le Dónbeenǐ khíi ve 6a le mí zàwa.

¹⁰ Bǎa 6a wee beé lò lé bǐo 6a wee wé bǐo le Dónbeenǐ sii vá yi bán júná sǐ,
lé bǐo ho wáayi béenǐ bǐo sǎ 6a yi.

¹¹ Ká 6a nùpua wee là mia, á wee beé mi lò, á wee fǔaa há sabíonǐ lè mi sǐwà mi dǎnǐ yi ínén bǐo yi, se mi júná sǐ. ¹² Mi zǎmaka, mi le mi sǐa wa làa sòobéè, lé bǐo le Dónbeenǐ búiiá beenǐ pan mia ho wáayi mu bǐo yi. Mu bon, lé kà sii á 6a beéraráa le *Dónbeenǐ jii-cúa fèerowà na dú mi yahó lò.

(Maaki 9.50; Luki 14.34-35)

¹³ «Minén ka lòn yámú ho ðímíjǎ nùpua tǎahǔ. Ká mu yámú yonyoró ló mu yi, á 6a à wé kaka á mu ù bǐnǐ ì zoráa. Mu cǔnú máa keñ ká mu yínǎn à lée yénnǐ mu kúia à 6a nùpua wé yonka.

¹⁴ «Minén ka lòn khoomu ho ðímíjǎ nùpua tǎahǔ. Ho lóhó na son le búee wán wé ðǐn ðenkhèen. ¹⁵ Ba máa wé dé fǐntǎnǐ à bún yi làa láahó. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi, à bǎa wi le zǐi yi búenbúen keñ mu khoomu yi.

¹⁶ Minén mún ko mi keñ lòn khoomu 6a nùpua yahó, bèra a na ká 6a mǎn mu bè-tentewà na mi wee wé, à 6a búaanǐ mǐn Maá na wi ho wáayi.

O Yeesu kàrànná 6a nùpua ho làndá bǐo dǎnǐ yi

¹⁷ «Mi yí leéka le ì 6uara á wà búeeé búee o *Mòyiize làndá lè 6a jii-cúa fèerowà kàránló jǔhǔ dé. Búeeé. I wà búeeé tíí mu jii lé bǐo. ¹⁸ Le ì mǐ ho tǔiiá na mia: Hàrí ho wáayi lè ho tá à mía kaka, á ho làndá bǎn bǐn-za na khúekhúe á máa fá ho jii, fúaa mu bǐo búenbúen véró. ¹⁹ Lé búñ nǎn ká yǐa wó khon há làndáwá mu bǎn dà-za búii dǎnǐ yi, á wee kàrán 6a nùpua le 6a wé wé làa búñ, wón bǎnso khíi keñ cǐnú ho wáayi béenǐ yi. Ká yǐa bèn wee tà bè ho làndá yi, á wee kàrán 6a nùpua le 6a wé wé làa búñ wón bǎnso khíi wé o nǐ-beenǐ ho wáayi bá-zámu yi. ²⁰ Le ì bǐo mu na mia: Ká mi yí máa bè bǐo le Dónbeenǐ le mi wé

yi á yí po ho *lándá bïo zéenílowa lè 6a *Farizíewa, á mi máa dàń máa kéń ho wáayi bá-zàmu yi.

Ho héerà kéńlò minén lè 6a nùpua na ká pàahũ bïo

²¹ «Mi ná à 6a bía bïo kà nòn wàn 6uàawa yi: <Yí 6úe nùpue.>* Yíá wó nǐ-6úe á 6ànsò 6a à 6ua á à varáa le cítii finíi. ²² Ká ínén màhã à bío á à na mia: Yíá sǐi cá mín za yi, wón 6a à 6ua á à varáa le cítii finíi. Yíá bía le mín za léé bǐnǐbú, wón 6ànsò á ho lándá túiá fεerowà ko 6a cítii. A yíá bía le mín za lé o khéero, wón 6ànsò ko ò o dé le Dofíní dǎhũ yi. ²³ «Ká fo wà 6ueé wé mu hãmu á à na le Dónbeenǐ yi mu hãmu cǐnǐi lahó yi, ká ũ hácírí 6uara le fo wó khon lè mi nínza ó o sǐi wee cǐ foń, ²⁴ à ũ bàrá ũ hãmu mu hãmu cǐnǐi lahó yi, ká ũ lén va a cǐn à mi vaá véení mu. Ká bǔn wó wó, à ũ màhã 6uee wé ũ hãmu à na le Dónbeenǐ yi.

²⁵ «O 6úii lá le fo wó khon làa mí sǐi, ó o von fo le cítii finíi, à ũnén na wó khon à fèn wé le nǐi dà-kéní làa wo ho wǎhũ wán ká mi dǐn yí vaá dǎn. Ká bǔn mía á wón vaá dé fo o cítii-fi nǐi yi, á wón 6èn á à yèrémá khíi dé fo o paro nǐi yi o ò dé ho kàsó yi. ²⁶ Le í mǐ ho túiá na foń: Ho kàsó mu á fo máa lé yi hùúu, ká ũ yí wǎ le wárí na á fo ko à ũ na 6úen6úen á yí tíira nǐi.

*Mi yí le mi sǐa vá nùpue 6àn hǎa yi
(Matiye 18.8-9; Maaki 9.43, 47-48)*

²⁷ «Mi ná à 6a bía bïo kà: <Yí wé hǎ-fé tàá bá-fé.>† ²⁸ Ká ínén màhã à bío bïo ká á à na mia: Yíá lora mín za 6àn hǎa á sǐi vá a yi, se 6ànsò fó a wó mí yilera yi. ²⁹ Ká mu lé ũ nín-tǐánǐ yère wee dé fo mu bè-kohó wéró yi, à ũ còkon le lèe díá. Mu sǐaaní à ũ sǎnǐa bïo 6úii yí kéń bǐn, á po bïo hǎ nǐi sú à 6a lèera dó le Dofíní dǎhũ na máa hí lùe yi. ³⁰ Ká mu lé ũ nín-tǐánǐ nǐi wee dé fo mu bè-kohó wéró yi, à ũ kúii le lèe díá. Mu sǐaaní à ũ sǎnǐa bïo 6úii yí kéń bǐn á po bïo hǎ nǐi sú á fo ò zoráa le Dofíní dǎhũ na máa hí lùe yi.

*O 6úii yí dǐndǐn na mín hǎa
(Matiye 19.7-9; Maaki 10.11-12; Luki 16.18)*

³¹ «Mu túara: <Yíá le mí ì ja mín hǎa, á 6ànsò ko ò o wé mu yaamu fáaró vǔahũ à na a yi.>‡ ³² Ká ínén màhã wee bío mu na mia: Báa na díá mín hǎa, à 6àn hǎa mu nòn yí fó báa, ká a wà vaá yan bá-veere, se lé 6àn báa mu dó a ho bá-féńlò yi. A yíá mún fó a hǎa na 6àn báa díá wo á yan, wón mún lé o hǎ-fé.

Mi wé yí báa bïo hùúu

³³ «Mi mún ná à 6a bía nòn wàn 6uàawa yi: <Bïo fo báa le Dónbeenǐ yahó le fo ò wé à ũ yí khíní yi. Wé mu.>§ ³⁴ Ká ínén màhã wee bío mu na mia: Mi yí báa hùúu. Mi yí báa lè ho wáayi, lé bïo á bǐn lé le *Dónbeenǐ béenǐ lùe. ³⁵ Mi yí báa lè ho tá, lé bïo á hón lé le Dónbeenǐ zení bèenǐi. Mi yí báa lè ho Zeruzalεemu, lé bïo á hón lé 6a bá-zàwa bεε lóhó. ³⁶ Yáá mún pá yí báa lè ũ nǐhũ, lé bïo le nún-vǎní dà-kéní mí dòn 6àn cemú lè le 6àn bímú á fo yí dà máa wé. ³⁷ Mi wé le ũuu, à mi dǐn bǔn wán. Ká mi le 6úeé, à mi dǐn bǔn wán. Ká bïo mi wee bǐnǐ báa à bè mu wán bǔn wee lé o *Satǎni yi.

*Mi wé yí dǐ yúaa mín wán
(Luki 6.29-30)*

* **5:21** Mi loń Léró vǔahũ (Exode) 20.13; Lándá zéeníló vǔahũ (Deutéronome) 5.17 † **5:27** Mi loń Léró vǔahũ (Exode) 20.14; Lándá zéeníló (Deutéronome) vǔahũ 5.18 ‡ **5:31** Mi loń Lándá zéeníló vǔahũ (Deutéronome) 24.1 § **5:33** Mi loń Levii nùwǎ vǔahũ (Lévitique) 19.12; Míló vǔahũ (Nombres) 20.3; Lándá zéeníló vǔahũ (Deutéronome) 23.22-24

³⁸ «Mi ja à ba bia: «Ká yia fia mí nínza yère á ba mún ñ fio bànso yère. Yia kéra mí nínza jin-kéza á ba mún kén bànso jin-kéza.»* ³⁹ Ká ínén màhá wee bío na mia le ká a ñi-sūmúí wi ò o wé mu bè-kora làa mia, à mi díá le o wé. Hen ká a búí dó ũ nín-tiání sáahó yi, ũ ñi mu yi ká ũ yèrémá hía so dá a yi. ⁴⁰ Hen ká a búí le mí ì cíti làa fo á à féráa ũ báká, ũ bè ũ kánɔun ho wán na a yi. ⁴¹ Ká ho pánká ton-sá búí kíkáa foñ le ũ sè bío búí à varákaráa ho kilomεεtere dà-kéní, à ũ sè mu à varákaráa há kilomεεterewa bío ñun làa wo. ⁴² Yia flora bío ũ cón, à ũ na mu wo yi. Yia le mí ì ke bío ũ cón à ũ yí pí.

Mi wé wañ mi zúkúsa
(Luki 6.27-28, 32-36)

⁴³ «Mi ja à ba bia: «Fo ko à ũ wañ mí nínza ká ũ jin ũ zúkúso.» ⁴⁴ Εε ká ínén wón wee bío mu na mia: Mi wañ mi zúkúsa. Mi wé fio na bía wee beé mi lò yi, ⁴⁵ lé bún á à zéení le mi lé mìn Maá na wi ho wáayi zàwa. Orén lé yia wee wé à le wii hà ba ñi-sūmáa lè ba ñi-tentewà wán. O wee wé à ho viohó tè bía térénna làa bía yí térénna cón. ⁴⁶ Ká bía wa mia lé bán mí dòn á mi wa, á mi wee leéka le mi so pá à bíní ì yí cúnú mu món le? Hàrí ba *lànpo féwá wee wé ká síi. ⁴⁷ Ká mìn zàwa lè mìn hinni lé bán mí dòn mi wee tēení yi, se mi so pá yú bío wó lé? Hàrí bía yí zū le Dónbeení wee wé ká síi. ⁴⁸ Mi wé ba nùpua na ñii tun làa bío á mìn Maá na wi ho wáayi tentemu ñii tunnáa bío síi.»

6

O Yeesu kàránló na ó o nən mu hāmu wéró dāni yi

¹ «Héyí! Hen ká mi wé le mí ì wé bío le Dónbeení làndá bò, à mi yí wé mu le ba nùpua mi. Ká mi wó mu ba mən, á mi máa yí cúnú mìn Maá na wi ho wáayi cón. ² Hen ká fo wé le fo ò há mu bío lè ba ñi-khenia, à ũ yí yényení mu le ba nùpua ñí làa bío ba ñi-khàwa wee wéráa mu ho kàránló zíní lè há bonfúaa yi bío síi. Ba wee wé mu à cà lè le yèni. Le í mĩ ho tūiá na mia: Bānsowa so yú mí cúnú vó. ³ Εε ká ũnén, fo wé le fo o há mu bío lè ba ñi-khenia, à ũ yí le hàrí mìn bñlo binbirí à zūñ dèε búí mu yi. ⁴ Le mu hāmu mu à wé bío na sànkāa wó. A mìn Maá na wee mi mu bío na sànkāa á à na mu cúnú foñ.

O Yeesu kàránló na ó o nən ho fioró lè le ñii lírò dāni yi
(Luki 11.2-4)

⁵ «Hen ká mi wé wee fio, à mi yí wé lè ba ñi-khàwa bío síi. Bán wee wé ñin ho kàránló zíní làa hen na há wāna fò mìn yi à wéráa mí fioró, bèra a na à ba nùpua búenbúen wé mi ba. Le í mĩ ho tūiá na mia: Ba yú mi cúnú vó. ⁶ Εε ká ũnén wé le fo o fio, à ũ yòo zo ũ zii à pe ho zūañii, à ũ fio mìn Maá Dónbeení yi. Le làa fo páanía zoó wi bñ. A lerén na zū bío fo zoó wee wé á à na mu cúnú foñ.

⁷ «Hen ká mi wé wee fio, à mi yí ñin la há minka bioní yi làa bío á bía yí zū le Dónbeení wee wéráa mu. Ba wee leéka le ká mí yí bía cèrèε á le Dónbeení máa ñí mí cón. ⁸ Mi yí wé bío ba wee wé bàn síi, lé bío á mìn Maá Dónbeení á fèra zū bío mi màkóo wi yi vó, ká mi ñin yí flora.

⁹ «Mi wé wee fio, à mi fio ká síi:

Wàn Maá na wi ho wáayi,

wé à ba nùpua zūñ le fo lé le Dónbeení na bàn síi mía.

¹⁰ Dí ũ béεñí há lùà búenbúen yi.

Le ũ síi bío wé ho tá wán làa bío mu wee wéráa ho wáayi bío síi.

¹¹ Há wεn lè mu bè-díni na ko làa wεn ho zuia.

* 5:38 Mi loñ Léró vūahú (Exode) 21.24; Levii nūwá vūahú (Lévitique) 24.20; Làndá zéeníló vūahú (Deutéronome) 19.21

12 Sɛn wa bè-kora díá, làa bío á warén mún wee tà sɛn díá à na bíá wó khon làa wɛn yi.

13 Pa wɛn bío wee khà wɛn dé mu bè-kohó wéró yi bío yi. Kǎní wɛn o *Satāni níi yi.

[Le béɛní, lè ho dànló, lè ho cùkú bío sǎ foñ fɛɛɛ. *Amiina.]

14 «Ká bíá wó khon làa mia bío á mi wee tà sɛn díá, á mǐn Maá na wi ho wáayi mún wé è sɛn mi bè-kora á à díá. 15 Ká mi yí máa tà sɛn díá na ɓa yi, á mǐn Maá na wi ho wáayi mún máa wé è sɛn mi bè-kora máa díá.

16 «Hen ká mi wé lù mi jíní, à mi yí sè mi yara làa bío á ɓa ní-khàwa wee wé wéráa mu. Ba wee wé sè mí yara à ɓa nùpua búenbúen zǔr le ɓa lù mí jíní. Le í mǐ ho tǔiá na mia: Ba yú mí cǔnú vó. 17 Ɛɛ ká ũnén wé le fo ò lí ũ jii à ũ sɛɛ ũ yahó, à wíoka ũ jǔhǔ sese, 18 bèra a na à ɓa nùpua yí zǔr le fo lù ũ jii. Mǐn Maá Dónbeení mí dòn na wi le lùe na sànkāa yi á mǎn bío fo sànkāa wó. Orén lé yíá á à na ho cǔnú foñ.»

Ho nàfòró binbiri bío

(Luki 12.33-36)

19 «Mí yí sá ho nàfòró ká lè miten ho ðímíjǎ yi. Ba sǔnɓowa lè ɓa làkàbúaa wi bǐn á à yáa ho. Ba kǎnlowà wee wé háaka há wonna ká ɓa zoo juaa ho. 20 Ho wáayi lé bǐn á mi sá ho nàfòró binbirí bàrá yi à ká lè miten. Bǐn á sǔnɓowa tàá làkàbúaa máa yí ho máa yáa. Kǎnlowà mún yí dà máa yòò háa woohǔ bǐn á máa juaa bío. 21 Mu bon, hen na á ũ nàfòró wi yi lé bǐn á ũ sǐi búenbúen á à dé yi.

22 «O nùpue yíò lé o sǎnía fíntǎní. Ká ũ yíò se, á ũ sǎnía búenbúen á à keŕí mu khoomu yi. 23 Ká ũ yíò yí se, á ũ sǎnía búenbúen á à keŕí le tǐbírí yi. Hen ká mu khoomu na wi foñ hía yèrémáa wó le tǐbírí, à ũ loŕí bío le tǐbírí mu á à keŕínáa cícíci.»

(Luki 16.13)

24 «Nii woon yí dà máa sá máa na júnáasa nùwǎ jún yi. O ò jín o ní-kéní ká a waŕí yíá so. O wé è jí o ní-kéní bíoní, ká yíá so ó o máa kǎnbi. Mí yí dà máa sá máa na le Dónbeení yi ká mi mún pá henía le wárí càró bío.»

Mi dé mi sǎ le Dónbeení yi

(Luki 12.22-31)

25 «Lé bǔn nǎn á í wee bíoráa bío ká á à na mia: Mí wé yí yáa mi yilera mi mukǎní bío yi, le mí ì yí mu bè-dínii lè mu bè-júnii wɛn, tàá mí sǎnía bío yi, le mí ì yí há sǐ-zǐnia wɛn á à zǐ. Le mukǎní bío po mu bè-dínii, á há sǎnía bío po há sǐ-zǐnia, mu so yí bon le? 26 Mí loŕí ɓa jǐnzàwa. Ba yí máa ðí bío á mún yí máa lá ðínló. Ba náa mía, ká mǐn Maá na wi ho wáayi màhá pá wee ðíni ɓa. Á minén so bío jǔhǔ yí wi yí po ɓa jǐnzàwa le? 27 Minén tǎhǔ á yíá dà mí mukǎní wízoní á à dé wán cǐnú mí yilera yáaró bío yi so wi le?

28 «Á mí yilera yáaró há sǐ-zǐnia bío yi so jǔhǔ wi le? Mí loŕí le pǔilè. Le yí máa sá ðɛɛ, á mún yí máa tǐ sǎ. 29 Le í bío mu na mia: Hàrí o *Salomǎn lè mí cùkú búenbúen ká wón pá yí zǎ sǎ na se yú lerén búí yi. 30 Ká le Dónbeení wee donkhueé le jíní ká sǐi, ðíò wé keŕí ho zuia ká ho yǐró à ɓa cǐí le, à sǎnkú minén á le è wé kaka máa zǐní. Mí sǐadéro le Dónbeení yi ɓèntǐn fòora.

31 «Àwa, á mí wé yí yáa mi yilera à ðǐn bío le lée webio mí ì dí tàá lée webio mí ì jǔ, tàá le mí ì yí há sǎ wɛn á à zǐ. 32 Mu bon, bíá yí zǔ le Dónbeení búenbúen wee ðǐn cà bǔn fɛɛɛ, ká minén mǐn Maá na wi ho wáayi wón zǔ bío ko làa mia. 33 Mí le mí yara sǐ le Dónbeení béɛní bío làa bío téréna le cǎn, á bío ká búenbúen á le Dónbeení á à na mia. 34 Mí cén yí yáa mí hácírí ho yǐró

bïo yi. Lé ho yíró bïo wi lè mi wǎhú. Hã wizooní lè mí dà-kéní kéní bè-wénia á à kǎpa há.»

7

Mi wé yí cítí nùpue à síiní jùhú (Luki 6.37-38, 41-42)

¹ «Mi wé yí cítí nùpue à síiní jùhú, á le Dónbeení mún máa cítí mia á máa síinía júná. ² Lé bïo á bïo mi wee síiní lè 6a nùpua júná, lé bǔn bǎn síi le Dónbeení khíi síinínáa mi júná. Le wíló dèe na á mi wee mǎnzǎ lè mu bïo, lé dén bǎn síi á le Dónbeení á à mǎnzǎ lè mí bïo. ³ Le zóore na wi ù yère yi á fo yí zǔ bïo, à le zàn-dèe na wi mi ninza yère yi á fo màhá mǎn wee zéení. ⁴ Fo dà à wé kaka à bïo le mi ninza díá le ù lén le zàn-dèe na wi o yère yi, ká le zóore na wi ùnén yère yi á fo yí zǔ bïo le? ⁵ Yí mǎn á ùten na le! Le zóore na wi ù yère yi lé dío á ù ko à ù lén vé, á ù yí màhá à mi wéréwéré á à dàñ ñ lénáa le zàn-dèe na wi mi ninza yère yi.

⁶ «Mi yí lá mu bïo na bïo sǎ le Dónbeení yi à na 6a booní yi. Nún-sí, á 6a dà à yèrémá à cǔaaka mia. Mi mún yí kúia ho lóró na yàwá here 6a nǎnbùεení tá le 6a yonka.»

Mi wé cà mu bïo le Dónbeení cǎn (Luki 11.9-13)

⁷ «Mi wé fio le Dónbeení cǎn, á le è há mia. Mi wé cǎnka mu bïo le Dónbeení cǎn, á mi ì yí. Mi wé búanbúa ho woohú á le è hén ho mi ì zo. ⁸ Lé bïo á yia wee fio á le è há, yia wee cà bïo le cǎn, ó ò yí mu, yia wee búanbúa ho woohú á le è hén ho ó ò zo.

⁹ «Minén tǎahú ó o búí za flora ho búurú o cǎn, ó o so ò na huee wo yi le? ¹⁰ Tǎá ká a flora a ceza o cǎn ó o so na háa wo yi? ¹¹ Awa, á bïo minén na yí seka á zǔ bïo se naló mi zàwa yi, à sǎnkú mǎn Maá na wi ho wáayi á à wé kaka máa nanáa mu bè-tentewà bǎa wee fio mu o cǎn yi?

¹² «Bìo mi wi à 6a ñi-vio wé na mia búenbúen à mi mún wé mu bǎn síi na 6a yi. Bǔn lé bïo ó o Mǎyize làndá lè le *Dónbeení jì-cúa fεerowà zéení.»

Mi bánbá à mi cà le mukāni na máa vé (Luki 13.24)

¹³ «Mi zo lè ho zǔajii na finía. Lé bïo á hía búaa wǎhú bèró sí, ká 6a nùpua na màhá wee bè ho á à hí mu húmú binbirí. Bǎa wee bè ho á boo. ¹⁴ Ho zǔajii na finía hón wǎhú bèró do, ká bǎa màhá wee bè ho á à yí le mukāni binbirí na máa vé. Bǎa wee bè ho á yí tà yí boo sese.»

Ba jì-cúa fεerowà na bïo yi bon wee zǔn kaka? (Luki 6.43-44)

¹⁵ «Bìá le mí lé le *Dónbeení jì-cúa fεerowà ká mu yí bon, á mi pa miten bïo yi. Ba wee wayí miten lòn pia bïo síi, ká 6a yiwa yí se lòn dakhínkhínwa. ¹⁶ Mi ì zǔn 6a bïo 6a wára yi. Nia máa wé khé kíkahó wán. A lunkúnsòró mún máa wé fáa bódíohó wán. ¹⁷ Le vǐndèe na se wee wé ha há bǎa na se. A le vǐndèe na yí se wee wé ha há bǎa na yí se. ¹⁸ Le vǐndèe na se máa wé ha bǎa na yí se, á le vǐndèe na yí se máa we ha bǎa na se. ¹⁹ Vǐndèe lée vǐndèe na yí máa ha há bǎa na se, dén ñ kúii á à síá à kúee mín wán á à cǐi. ²⁰ Lé ká síi á mi ì zǔnnáa bǎa le mí lé 6a jì-cúa fεerowà à 6a yí nǎn 6a, há wára na 6a wee wé yi.»

(Luki 13.25-27)

²¹ «Bìá búenbúen na wee ve mi le «Núhúso! Núhúso!» yínǎn bǎa khíi kéñ le Dónbeení béení yi. Bǎa wee wé wán Maá na wi ho wáayi síi bïo lé bán khíi kéñ

mu yi. ²² Le cítíí fí nònzonè, á nùpua cèrèè á à bío ò na miì: «Núhũso, wa buera le Dónbeení bióní, á nòn ba cínáwa léra ba nùpua yi, á wó mu yéréké bïowa cèrèè lè ù yèni.» ²³ Á í wáa à bío ò na ba yi: I yí zū mia hùúu. Mi vá lé í nísání, bè-kora wérowà yén.»

Hā zīnī bīo nūn wāhiire
(Luki 6.47-49)

²⁴ «Àwa. Nùpue léé nùpue na wee jí í bióní à bè hā yi wón bānso bīo bonmín làa nùpue na hácírí wi, á son mí zīi ho búaaahó wán. ²⁵ Ho vïohó bueé tò, á hā bònnaa sú cáa, á ho pinpiró và lè mí pánká le zīi mu wán à le yí tò, lé bīo le nūhũ fára ho búaaahó wán. ²⁶ Ká nùpue léé nùpue na wee jí í bióní, ò o yí máa bè hā yi, wón bānso bīo bonmín là a nùpue na lé o bǎnbú, á son mí zīi le hǎnlè wán. ²⁷ Ho vïohó bueé tò, á hā bònnaa sú cáa, á ho pinpiró và lè mí pánká le zīi mu wán, á le tò pùpè.»

²⁸ Bīo ó o Yeesu bía wó, á ba zāamāa wó coon làa sòobéè bīo ó o wee kàrán lè ba nùpua bīo yi. ²⁹ Lé bīo ó o yí kàráanna ba nùpua lè ho *làndá bīo zéenílowa bīo síi. Orén wó mu lè ho pánká na le Dónbeení nòn wo yi.

8

O Yeesu wéera a bűeré búí
(Maaki 1.40-45; Luki 5.12-16)

¹ O Yeesu yòó ló le búee wán lion, á ba zāamā-kúii bò a yi. ² O o *bűeré búí vá bueé bó a yi, á líí fára mí nǎnkó núná wán o yahó, ò o bía: «Núhũso, fo dà à wéé mi ká fo tà.» ³ O o Yeesu líí bò mi níi o wán ò o bía nòn wo yi: «Í tà mu, wáa wa.» Mí lahó yi, ó o níi dèeníá wan. ⁴ Bűn món ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Bīo wó foń á ù yí bío le nùpue jí. Ká ù màhá vaa zéení úten lè le *Dónbeení yankaro. A ù mún wé mu hāmu bīo na ó o *Moyiize bò le ba wé wé mu dǎní yi, à ba búenbűen zűn ká ù wan bīo bon.»

O Yeesu wéera ba dásíwá nūhũso ton-sá
(Luki 7.1-10)

⁵ Bīo ó o Yeesu vaá wee zo ho *Kapeenayuumu lóhó yi, á ho Oroomu dásíwá nūhũso búí vá bueé bó a yi, á flora a le o séení mí. ⁶ O bía: «Núhũso, í ton-sá dűmaná le zīi yi. O lé o mùamúa, á lò wee be dǎkhína.» ⁷ O o Yeesu bía nòn wo yi: «Í bueé wéé wo.» ⁸ Á ba dásíwá nūhũso bía nòn wo yi: «Núhũso, ù bűenló í zīi léé bīo na á í yí koráa. Na le níi mí dòn, á í ton-sá pá à wa. ⁹ Inén í beere núnása wi á í wee bè bióní yi. Á inén mún wi ba búí nūhũ wán, á bán mún wee jí í cǎn. I le yía va hen à wón va bűn. I le o búí bűen ò o dèení bűen. I le í ton-sá wé bīo na, ò o dèení wé mu mí lahó yi.»

¹⁰ Bīo ó o Yeesu ná hǎn bióní so, ó o wó coon, ò o bía nòn bía bò a yi: «Le í mí ho tűiá na mia: O *Isirayeele nípomu búenbűen yi á í dűn yí fò mín làa nùpue na síidéro miì yú yía ká yi. ¹¹ Nùpua cèrèè khíi lé lè le wii hèeníi lè le tèeníi, á bueé keení ká ba à dí ho sǎnú le *Dónbeení béení dűiníi là a *Abarahaamu, là a *Izaaki, là a *Zakoobu. ¹² Ká bía lá ko à ba níni keń le Dónbeení béení yi, bán ba à na léé kúia ho khűuhű le tíbírí yi, á ba léé wá á yiwa à vá bűn.»

¹³ Bűn món ó o Yeesu wáa bía nòn ba dásíwá nūhũso yi: «Lén khíbo, bīo fo flora á à wé, lé bīo fo dó ù síi miì.» Lé hón pòn-kéní so yi, á ba dásíwá nūhũso ton-sá á wan yi.

O Piere bǎn hio hǎa lè ba vǎnvǎrowà búí wééro bīo
(Maaki 1.29-34; Luki 4.38-41)

¹⁴ O Yeesu van o Piere zīi. O vaá yú a Piere mu bǎn hio hǎa le dǎmu dèe yi à le tèeníi wee zéé wo. ¹⁵ O o Yeesu bűan o níi yi á le tèeníi khíina. O o hǎa mu

dèniá hínòn nòn ho ònló wo yi. ¹⁶ Ho tá yuuní, á ba òuan ba nùpua cèrèe na ba cínáwa wi yi á buararáa o Yeesu cón, ó o wee bío à na ba cínáwa lén ba yi. O mún wéera ba vánvárowà búenbúen na ba òuan buararáa o cón. ¹⁷ O wó mu bèra a na à le *Dónbeení jì-cúa fεero *Ezayii bío na ó o bía à wé: «O lá wa lònbee. O fó wa vǎmú bò mí wán.»*

Ba nùpua nùwǎ jùn búí na wi ba bè là a Yeesu bío
(Luki 9.57-62)

¹⁸ O Yeesu mǎn ba zǎamáa na kíniá wo yi, ó o nòn le jii mí nǐ-keníniá yi le ba le mí kí hí le ho vǔ-beení mǎn. ¹⁹ A ho làndá bío zéeniílo búí bueé bó a yi, á bía nòn wo yi: «Nǐ-kàránlo, í ì bè foñ á à varáa hǎ lùà búenbúen na á ù wee va yi.» ²⁰ O o Yeesu bía nòn wo yi: «Ba cawanwà yú hǎ kǎna wee zo. A ba jínzàwa mún yú mí lenna. Ká a *Nùpue Za wón màhǎ yí yú ho lahó na ó o dà à vǔrí yi.» ²¹ O o nǐ-keníniá nǐ-kéní búí bía nòn wo yi: «Í ì bè foñ. Ká ù màhǎ díá le í vaa nù wán maá vé.» ²² O o Yeesu bía nòn wo yi: «Díá le ba nǐ-hía à nù mí nǐ-hía, ká ùnén òuee bè mií.»

O Yeesu òniá ho pinpi-beení
(Maaki 4.35-41; Luki 8.22-25)

²³ O Yeesu yòó zon ho woohǔ lè mí nǐ-keníniá á ba wà. ²⁴ Cúa-yen à ho pinpi-beení wee và ho vǔ-beení wán á wee yànbónka mu jumu kúee ho woohǔ yi fúaa ho wi ho lí. Mu wee wé ká a Yeesu òuma. ²⁵ O o nǐ-keníniá vá bueé bó a yi, á sǐniá wo, à ba bía nòn wo yi: «Núhǔso, wa à hí. Kǎní wen.» ²⁶ O o Yeesu bía nòn ba yi: «Lée webio nòn á mi zǎnanáa? Mi sǐa déró mií bènín fòora.»

O o wǎa líí hínòn, á yòó nàmakaa ho pinpiró lè mu jumu na wee yànbónka yi, á mu wó tétété. ²⁷ Ba búenbúen á mu wó coon, á ba wee bío mín yi: «Páa! O nùpue mu lé o yén sii kà? Hàrí ho pinpiró lè mu jumu ó o bíaráa, á mu pá bò a bíoní yi.»

Ba nùpua nùwǎ jùn cínáwa na lénló bío
(Maaki 5.1-20; Luki 8.26-39)

²⁸ Bío ó o Yeesu khií òn ho Kadaraa kǎhǔ yi, á nùpua nùwǎ jùn búí ló ba nǐ-hía nùnii wee sǐ a yahó. Ba nùpua mu ba cínáwa wi yi á ba zǎnií wi fúaa nii woon yí máa khà miten à lá ho wǎhǔ mu. ²⁹ Bío ba mǎn o Yeesu á ba wee bío ká pǎnpǎn: «Dónbeení Za, lée webio fo lon làa wen. Fo òuara wà bueé beé wa lò ká mu pǎahǔ òn yí òn le?»

³⁰ Mu wee wé à nòn bùe-òohǔ búí khèra vaá wee dí. ³¹ A ba cínáwa mu yankaa o Yeesu ká sǐi: «Hen ká ù wi ù na wen, ù wǎa bío le wa vaa zo ho nòn bùe-òohǔ na ká yi.» ³² O o Yeesu le ba vaa zo. A ba cínáwa mu ló ba nùpua nùwǎ jùn mu yi á vaá zon ba nòn bùe-òoní yi. A ba búenbúen yòó lùwa le búee wán á kùenkaa líí zon ho vǔ-beení yi á húrun.

³³ A bǐa lá wee pa ba á lùwá lion ho lóhó, á líí lá bío wó búenbúen á fεera, sǎnkú bío wó ba nùpua nùwǎ jùn na ba cínáwa lá wi yi. ³⁴ A ho lóhó nùpua búenbúen ló wà lée sǐ a Yeesu yahó. Bío ba lée yú a, á ba yanka wo le o sáberé ò o lé mín kǎhǔ yi à lén.

9

O Yeesu wéera a nǐ búí na sǎniá húrun
(Maaki 2.1-12; Luki 5.17-26)

¹ O Yeesu yòó zon ho woohǔ á yèrémáa kǎa ho vǔ-beení á khú mí lóhó.* ² A ba òuan o mùamúá búí lè mí òamu dèe á buararáa o cón. Bío ó o Yeesu mǎn bío

* **8:17** Mi loí Ezayii vǎahǔ 53.4 * **9:1** O Yeesu òan lóhó na ó o Matiye bía bío hen lé ho Kapεenayuumu. Mi loí Matiye vǎahǔ 4.13

ba dóràa mí sĩa wo yi, ó o bía nòn o nni mu yi: «Wàn bǎnlo, hení ũ sǐi, ũ bè-kora séra díá.»³ A ho *làndá bǐo zéénlòwa nùwǎ yɛn búí wee bío mín yi: «O nni na kà wee màní mítén lè le Dónbeení.»⁴ O o Yeesu zūna ba yilera ó o bía nòn ba yi: «Lée webio nòn á hǎ yile-kora wiráa mia.⁵ Lé mu yén bíoró wayi? Lé à bío le o bè-kora séra díá lée, tàá lé à bío le o híní varáka? ⁶ Ká í màhǎ wi mi zǔrǐ le o *Nùpue Za yú ho pànká ho tá wán à sénnáa mu bè-kora díá.» O o wǎa bía bǐo kà nòn o mùamúa yi: «Lii híní, lá ũ dǎmu dèè à ũ khíbo.»⁷ O o nni mu hínòn yòò dǐn, á wà van mí zǐi.⁸ Bǐo ba zǎamáa mǎn mu, á ba zǎna, á wee khòoní le Dónbeení ho pànká na kà bǎn sǐi na le nòn ba nùpua yi bǐo yi.

*O Yeesu von o Matiye le o bè mí yi
(Maaki 2.13-17; Luki 5.27-32)*

⁹ Bǔn mǎn ó o Yeesu ló hǎn lahó so yi wà. Bǐo ó o wee khǐí, ó o mǎn o nni búí na ba le Matiye ká a kará mí tonló lahó yi, á wee fé ho lànpo. O o bía nòn wo yi: «Híní bè mi.» O o Matiye líí hínòn bò a yi.

¹⁰ O Matiye von o Yeesu lè ho dǐnló mí zǐi. Ho *lànpó féwá lè ba nǐ-kora cèrèè wi ho dǐnló mu dǐnǐi là a Yeesu lè mí nǐ-kenínia.¹¹ Bǐo ba *Farizǐewa mǎn mu ká, á ba bía nòn o nǐ-kenínia yi: «Lée webio nòn á mí nǐ-kàránlo wee dí lè ho lànpo féwá lè ba nǐ-kora na ká?»¹² O o Yeesu jí bǐo ba bía, ó o bía nòn ba yi: «Héyíi! Minén! Nùpua na lò hereka so wee wé cà tǐni bǎnso dǎnǐ le? Bùeé. Ba vǎnvárowà lé bǐa wee wé cà a dǎnǐ.¹³ Mi lén vaa kàrán le Dónbeení bíonǐ na ká à zǔrǐ kúará: «Bǐo á í màkóo wi yi lé le yi na se. Ká ba bà-kúio na ba wee wé lè mu hǎmu á í pǎ bǐo.»† Mi zǔrǐ mu sese. Inén yí buara bǐa wee leéka le mí téréna bǐo yi dé. Bǐa zǔ le mí lé ba bè-kora wérowà lé bǐa á í buara bǐo yi.»

*O Yeesu bía hǎ jini lírò bǐo
(Maaki 2.18-22; Luki 5.33-39)*

¹⁴ O Zǎn Batiisi nǐ-kenínia vá buéé bó a Yeesu yi à ba wee túa wo yi: «Lée webio nòn á warén lè ba *Farizǐewa wee lí wa jini túntún, ũnén nǐ-kenínia yí máa lí mí jini?»¹⁵ O o Yeesu bía nòn ba yi: «Mi wee leéka le bǐa ba von mu yaamu sǎnú dǐnǐi yara so dà à sè ká a hǎ-fla bǎn báa làa ba páanía wi le? Bǔn yí dà máa wé. Èé ká pǎahǔ búí khǐí dǎ, ó o hǎ-fla bǎn báa ba à lén ba tǎahǔ, bǔn ká ba màhǎ wé è lí mí jini.¹⁶ Nùpue máa lá nín-ké-finle bǐo búí máa là làa báká kíle. Lé bǐo ká a wó mu, á le nín-ké-finle á a wíoka a lèè ho.¹⁷ Làa bǔn sǐi, nùpue máa wé kúee *dǐvén flá sǔmàni-kǐa yi. Lé bǐo ká a kúaa ho bǐn, ká ho hǐa wee za, á hǎ à nàma, á ho dǐvén á à kúia, á hǎ sǔmàniwa mún n yáa. Ho dǐvén flá ba wé kúee hǎ sǔmàni-fla yi. Ká mu wó ká, á mu búenbúen á à wé se.»

*Ba zúifùwa ya-dí hǐnló
là a hǎa búí wéérò bǐo
(Maaki 5.21-43; Luki 8.40-56)*

¹⁸ Pǎahǔ na ó o Yeesu wee bío lè ba nùpua yi, à bǔn ba *zúifùwa ya-dí búí buéé dǎn, á buéé líí búrá a tá ò o bía: «Í hǐnló húrún yí míana, ká ũ màhǎ buen buéé bè ũ níi o wán o ò vèe.»¹⁹ O o Yeesu lè mí nǐ-kenínia hínòn bò làa wo.²⁰ Hón pǎahǔ so yi, à bǔn ò o hǎa búí wee mí mí sèeró fééé á dǎn hǎ lúluio píru jún à ho máa flá, á vá buéé bó a yi, á zoó tǔaa o dà-zǐnii jǐ-kǎnǐ yi là a mǎn.²¹ O wee bío bǐo ká mí yi: «Hen ká í dǎnna tǔaa o dà-zǐnii yi mí dòn, á í wa.»²² Bǐo ó o Yeesu yèrémáa khǐí mǎn wo, ó o bía: «Wàn hǐnló, yí zǎn dèè. Bǐo fo dó ũ sǐi mií, lé bǔn wééra fo.» O o hǎa mu dèénia wan mí lahó yi.

²³ Bǐo ó o Yeesu wǎa vaá dǎn ba zúifùwa ya-dí zǐi, ó o wǎa mǎn ba sǐ-búawá à ba wíokaa mítén vó o nǐ-hío nùuló bǐo yi, lè ba zǎamáa na wee wá ká ba a

† 9:13 Mí lorí Ozee vǔahǔ 6.6

zúnzúrá. ²⁴ O o bía: «Mi lé lè ho khũhũ. O hínzo-za mu yí húrun, o lée yía na dũma.» A 6a wee yáa mí jíní yi na a yi. ²⁵ Bïo 6a zãamãa ló vó, ó o Yeesu yòo zon le zii yi, á zoó fù o hínzo-za níi yi, ó o líí hínɔn, ²⁶ á mu jã ho kũhũ búenbúen yi.

Ba muiiwà là a n̄i na o c̄nã wi yi wɛ́rɔ b̄io

²⁷ B̄un m̄ɔn ó o Yeesu ló b̄in wà. B̄io ó o wee kh̄íí, á muiiwà n̄uwã j̄un búí b̄ò a yi ká 6a a wãamaka: «*Daviide Za, màkárí wɛn.» ²⁸ B̄io ó o Yeesu vaá d̄ɔn le zii, á 6a muiiwà mu bueé b̄ó a yi, ó o t̄àra 6a yi: «Mi lãa mu yi le ì dà wee wɛ́ mia le?» A 6a le: «Ûuu, N̄uhũso, fo dà mu.» ²⁹ O o Yeesu wãa d̄ɔn 6a ȳio, ò o bía: «Le mu wé làa b̄io mi lãarãa mu yi.» ³⁰ A 6a ȳio d̄ɛn̄ia wee mi. O o Yeesu hen̄ia b̄io kà n̄ɔn 6a yi: «Háyà, n̄upue yí ko ò o jí b̄io wó mia kà.» ³¹ Ká b̄io 6a wà, á 6a wee b̄io o Yeesu b̄io ho kũhũ búenbúen yi.

³² P̄ãhũ na á bán wee lén yi, à b̄un 6a buan o n̄i búí buararãa o Yeesu c̄ɔn, c̄nã búí wi o yi, ó o yí dà máa b̄io. ³³ O o Yeesu j̄ɔn o c̄nã mu léra, ó o n̄i j̄ii d̄ɛn̄ia fá á wee b̄io. A 6a zãamãa wó coon mu b̄io yi, á 6a wee b̄io: «Warɛn *Isirayɛele n̄ipomu yi á wa ð̄in yí m̄ɔn b̄io kà b̄an síi h̄uúu.» ³⁴ Ká 6a *Fariz̄iɛwa bán b̄ɛn wee b̄io: «Mu lé 6a c̄nãwa j̄uhũso lé yía wee na ho ð̄arló wo yi ò o j̄a lè 6a c̄nãwa lén b̄ia 6a wi yi.»

Ba zãamãa màkárí buan o Yeesu yi

³⁵ O Yeesu wee h̄ɛɛ lé hã ló-beera lè hã ló-zàwa yi, á wee kàrán 6a n̄upua 6a *zúifùwa kàránlò z̄in̄i yi. O wee bue le *Dónbeen̄i b̄ɛn̄i b̄in-tente, ká a wɛ́ mu vãmú lè mí síiwà búenbúen na tò 6a n̄upua. ³⁶ Ba zãamãa na ó o wee mi á màkárí buan wo yi. Lé b̄io ó o m̄ɔn à 6a san, á yilera lùnkaa. Ba ka lòn pia na paro mía. ³⁷ O o wãa b̄ia n̄ɔn mí n̄i-ken̄inia yi: «Ho ð̄inlò bon ð̄in c̄èrèɛ, ká ho lãrowà lé b̄ia yí boo. ³⁸ Awa. A mi fio o m̄hũ b̄anso yi le o wíoka na 6a ton-sáwá le 6a lá ho.»

10

O Yeesu tonkarowà píru j̄un yènnã

(Maaki 3.13-19; Luki 6.12-16)

¹ O Yeesu hueekaa mí n̄i-ken̄inia píru j̄un á n̄ɔn ho ð̄arló 6a yi à 6a wé j̄a lè 6a c̄nãwa lén b̄ia 6a wi yi à mún wɛ́ lè mu vãmú lè mí síiwà búenbúen. ² H̄ia ká lé o tonkarowà píru j̄un yènnã: O n̄in-yání tonkaro lé o Sim̄ɔn, na 6a mún có yèni làa Piere, lè mín za Andere, là a Zaaki lè mín za Zãn na lé o Zebedee zàwa. ³ A dé o Filiipu là a Baatelemii, o Toma là a lànpo fé Matiye, o Alifee za Zaaki là a Tade, ⁴ o Sim̄ɔn na lé 6a Zeloote*wa* kuure n̄upua n̄i-ken̄i, là a Zudaa Isikariote na kh̄íí dé o Yeesu mí zúkúsa níi yi.

O Yeesu tonkaa mi tonkarowà píru j̄un

(Maaki 6.7-13; Luki 9.1-6)

⁵ Bán báawa píru j̄un so lé b̄ia ó o tonkaa, á hen̄ia b̄io kà n̄ɔn yi: «Mi yí va hã kãna na á b̄ia ȳin̄ɔn 6a *zúifùwa kará yi, à mún yí zo ho *Samar̄ii kũhũ lórã yi. ⁶ O *Isirayɛele n̄ipomu na ka lòn pia na v̄unun bán lé b̄ia mi va c̄ɔn. ⁷ Mi lá ho w̄shũ wà, à b̄io kà lè b̄io mi wé bue: Le *Dónbeen̄i b̄ɛn̄i á s̄uarãa. ⁸ Mi wɛ́ 6a vãnvãrowà. B̄ia húrun á mi v̄ɛn̄i. Ba bùeréwà à mi wɛ́, à j̄a 6a c̄nãwa lén b̄ia 6a wi yi. Mi yú mu làa kãamãa, à mi b̄ɛn̄ mún wé na mu làa kãamãa. ⁹ Mi yí lén làa s̄anú, tàá wárí. Hàrì le wén-w̄in̄iwà à mi yí 6ua. ¹⁰ Mi yí 6ua puure. O búí yí 6ua báká tàá nakãa à séen̄i h̄ia ó o zã. O búí yí 6ua b̄in-za. I b̄ia b̄un lé b̄io ó o ton-sá ko lè mí j̄ii ð̄inlò. ¹¹ Mi wé vaá zon lóhó lée lóhó yi, à

* **10:4** Ba Zelootewa lé 6a n̄upua na fù wee c̄iii mín síi b̄io hen̄i. Ba h̄ia wee fi lè 6a Oroomusa lè tibírí yi.

mi cà yíá á à tà mi ì làa o wán, à kɛɛní wón bànso cón fúaa mi léró ho lóhó mu yi. ¹² Mi wé vaá zon zii lée zii na yi, à mi bío le ho héerà à kɛɛ le zii mu nùpua wán. ¹³ Ká bia wi le yi á tà mi bío, á mi héerà á à kɛɛ 6a wán. Ká 6a pǎ mi bío, à mi fé mi héerà tɛɛní. ¹⁴ Mi wé vaá zon zii, tàá lóhó na yi, ká bia wi bín pǎ mi bío á le mí máa jí mi cón, ká mi wee lé bín, à mi púaa mi zení khúnkhúni kúia.† ¹⁵ Le í mí ho tǔiá na mia: Le cítii fí nònzoñ, á hón lóhó so nùpua bío na khii sá 6a yi á à poñ bío sá ho *Sodɔɔmu lè ho Komɔɔre lórása yi.»‡

*O Yeesu bia le lònbee na yòó lua bío
(Maaki 13.9-13; Luki 21.12-17)*

¹⁶ «Mi jí bío kà: I wee tonka mia. Mi ka lòn pia na wà vaá zo 6a dakhínkhínwa tǎhú. Mi zún miten buaró làa bío 6a háwá zúnáa miten buaró bío síi, à wé 6a nùpua na wayika lè 6a búaa búuní bío síi. ¹⁷ Mi pa miten bío. Ba nùpua khii wé è 6ua mia á à varáa ho pánká bǎnsowà cón á bán vaá cítii mia. Ba wé è ha mia lè há làbàani 6a *zúifùwa kàránló zíní yi. ¹⁸ Ba wé è 6ua mia á vaá dǎni há kǎna júnása lè 6a bá-zàwa yahó bío mi tà mi bío yi. Lé bǎn mi ì bɛ yi á à zéénináa í bío lè 6arén làa bia yínɔ́ 6a zúifùwa.

¹⁹ «Hen ká 6a khii wé buan mia vannáa le cítii finíi, à mi yí le mi yiwa dè bío mi ì láráa mi jí-cúa làa bío mi ì bío bío yi. Mi ì yí há bioní na mi ì bío ho pǎahú mu yi. ²⁰ Há bioní mu máa wé mi kùrú bioní. Mǐn Maá Dónbeení Hácírí lé dǎo á à dé há mi jíní yi á mi ì bío. ²¹ Ba nùpua búí wé è dé mín kùrú zàwa á à na 6a à búe. Hàrí 6a maáwà búí á à wé mu bǎn síi lè mí zàwa. Ba zàwa búí mún ñ híní mín maáwà wán, á à na 6a 6a à búe. ²² Ba nùpua búenbúen á à jín mia bío mi tà mi bío yi. Ká yía màhá há mí síi fúaa mu véenii, wón á à fen. ²³ Hen ká 6a khii wee beé mi lò lóhó na yi, à mi lúwí va dà-veere yi. Le í mí ho tǔiá na mia: O *Isirayɛle kǎhú lórá búenbúen á mi máa bèeni máa vé ká a *Nùpue Za yí buara.

²⁴ «Nì-kenínii na po yía wee kení a wón mía. A ton-sá na po mí jùhúso wón mún mía. ²⁵ Ká a ñ-kenínii háa ka làa yí kenía wo bío, se bǎn á à kǎna. Ká a ton-sá mún háa ka le mí jùhúso bío, se bǎn á à kǎna. Ká le zí-jùhú ní-kínle 6a háa wee ve là a *Belezebuule, Š á se o zii nùpua á 6a a ve lè há yènnáa na yí seka po dén.

*Le Dónbeení lé dǎo mi wé zón
(Luki 12.2-7)*

²⁶ «Mi cén wé yí zón 6a nùpua. Mu bío na sánkaa búenbúen khii mi, á bío sá yi búenbúen mún khii zún. ²⁷ Bío á í bíá nǎn mia le tibirí yi, à mi mí wéréwéré le 6a nùpua jí. Bío á í hǔmǎnkaa làa mia à mi yòo bue há lòra. ²⁸ Mi wé yí zón bia wee búe o nùpue ká 6a yí dà máa búe o mànáká. Le Dónbeení na dà a yáa há sǎniá lè ho mànáká le Dofíní dǎhú na máa hí yi, dén lé dǎo mi wé zón. ²⁹ Ba jínzà-wíníwà búaa jún so yí máa wé yéé ho tǔmón dà-kéní le? Ɛɛ ká hàrí 6a yà-kéní máa kùen ká mǐn Maá Dónbeení yí zǔ mu. ³⁰ Ká mu lé minén, hàrí mi jún-vǎní búenbúen á le Dónbeení zǔ jii. ³¹ Mi wǎa yí zón dɛɛ, lé mi bío jùhú wi po 6a minka jínzà-wíníwà.

*O Yeesu bío tàró tàá mu píló
(Luki 12.8-9)*

† **10:14** Há zení khúnkhúni púaa kúiaró lée bío na 6a zúifùwa wee wé hón pǎahú so yi ká 6a vaá ló ho kǎ-veere búí yi á bínía wà 6ueé zo mǐn kǎhú. Ká bío hen ká bǎn lé 6arén zúifùwa wee wé mu làa mín, á zéeni le le páanii mía 6arén làa bia pǎ le Dónbeení bèeni bío pǎahú. ‡ **10:15** Mi loí Bío jùhú búɛɛnii vǔahú (Genèse) 18–19 § **10:25** Belezebuule: Mu pǎahú ká le yèni mu á 6a zúifùwa cèrɛ há zú le lé 6a cínáwa jùhúso na lé o Satáni te le.

ɓúenɓúen là a *Mɔ̀yɪize làndá á bía le Dónbeenì béeñì ɓìo yi fúuu á ɓueé ɓó a Zān Batiisi p̄ahũ. ¹⁴ Ká mi tà le ɓìo bía ɓúenɓúen bon, se o Zān mu lé ȳia lé o *Elii na ɓuenlò ɓìo fèra bía. ¹⁵ Ȳia wee jí ɓìo, à wón jí ɓìo bía sese.»

¹⁶ O Yeesu pá ɓíníá bía: «Ho zuia nùpua á ì dà à tèé là ɓa yén? Ba ka là ɓa háyúwá na lée kará ɓa nùpua fémínlò lahó yi, à ɓa wee háaní na mí ninzàwa na zoó le ɓonfónii yi kà: ¹⁷ «Wa ɓúa hã s̄ia san, à mi le mi máa lée yo. Wa bó le yèni, á mi le mi máa wá.» ¹⁸ Mi loñ. ɓìo ó o Zān ɓuara, á yí máa dí ðín-poni, á mún yí máa ɓu ðivén, á ɓa le o cíná wi o yi. ¹⁹ O o *Nùpue Za ɓèn ɓuara, á ɓueé wee dí ká a ɓu, á ɓa wee ɓìo ɓìo kà: «Mi loñ. O ñii na kà yí máa wé ɓìo ɓúii ká mu yínɔñ ðínlò ðíró làa ðivén ɓuló. O lé ɓa *lànpó féwá là ɓa ñi-kora ɓàn ɓónlo.»» Εε ká le Dónbeenì bè-zūñmini wee zéení mí térénlò ɓa bè-zūñlowá bè-wénia yi.

Hã lórá na nùpua p̄á a Yeesu ɓìo
(Luki 10.13-15)

²⁰ ɓún món, ó o Yeesu wee zá là hã lórá na ó o wó mu yéréké ɓìowa cèrèe yi, lé ɓìo á ɓa nùpua na wi hã yi á yí yèrémáa mi yilera là mi wára. O wee ɓìo ɓìo kà: ²¹ «Ūnén Korazēn lóhó là ūnén Betesayidaa lóhó, ho yéréké á à sá mia. Lé ɓìo ká mu yéréké ɓìowa na wó mi cón ɓàn síi lá wó ho Tiire là ho Sidān lórá* yi, se hã lórá mu nùpua lá hínɔn hàání á khuiira hã pórókówá z̄á† á kúaa le s̄ani mi wán, á zéeníanáa le mí wi à mí khí mu bè-kora wéró yi. ²² Lé ɓún nɔn á ì wee ɓìoráa mu na mia: Le cítii f̄i nònzoñ á ho Tiire là ho Sidān lórá lònbee na a yí hã, á à wé làa yi minén lònbee yi.

²³ «Èε ká ūnén *Kapεεnyuumu, fo wee leéka le ɓa khíi lá fo á à yòoráa ho wáyai yi le? Bùeé. Ho ñi-hánbó-lóhó lé h̄ia ɓa khíi líi dé fo yi. Lé ɓìo ká mu yéréké ɓìowa na wó ū cón ɓàn síi lá wó ho *Sodɔɔmu yi, se ho lóhó mu pá lá wi hàrí lòn zuia. ²⁴ Lé ɓún nɔn á ì wee ɓìoráa mu na mia: Le cítii f̄i nònzoñ á ho Sodɔɔmu ɓìo á à wé làa yi ūnén ɓìo yi.»

O Yeesu dó m̄in Maá Dónbeenì ɓárakà
(Luki 10.21-22)

²⁵ C̄inú ɓún món, ó o Yeesu ɓíníá wee ɓìo ɓìo kà: «Ì Maá, ūnén lé ho wáyai là ho tá Nuh̄iso, ì wee dé ū ɓárakà. Lé ɓìo mu ɓìo na fo sà mu bè-zūñmini ɓànsowà là le hácirí ɓànsowà yi á fo tà zéeníà làa ɓia ɓìo ɓúhũ mia. ²⁶ Ì Maá, mu bon. ɓìo mu wóráa kà lé ɓìo sí foñ.

²⁷ «Ì Maá dó mu ɓìo ɓúenɓúen ì ñii yi. Ñii woon yí zū a Za, ká mu yínɔñ o Maá. A ñii woon mún yí zū a Maá, ká mu yínɔñ o Za, làa ɓia ó o Za mu wi ò o zéení làa wo.

²⁸ «Minén ɓúenɓúen na ho sèró na ìi wee beé lò, mi ɓuen ì cón, á ì na hã v̄urnà mia. ²⁹ Mi lá ì zúu bè mi wán à díá le ì kàrán mia. Lé ɓìo á ìnén wayi, á wee liiní ìten, á minén mi bæere á à yí hã v̄urnà. ³⁰ Ì zúu na á ì bè mi wán á yí ìi, á ho sèró na á ì bè mi wán á mún záyi.»

12

O Yeesu lé ȳia á ho Sabaa ɓìo wi ñii yi
(Maaki 2.23-28; Luki 6.1-5)

* **11:21** Ho Tiire lóhó là ho Sidān lóhó: Hã h̄ia le ho Fenisii k̄hũ ló-beera ɓúii. Lé ɓín á ho w̄aahũ na ɓa le Baale wi yi. Hón w̄aahũ so lé h̄ia ó o b̄eε h̄aa na ɓa le Zezab̄eεle fó zonnáa o Isiraȳeεle k̄hũ yi. Hã lórá mu firó ɓìo bía o Ezekiȳeεle v̄uahũ yi 26.1–28.19. † **11:21** Hen ká ɓa zúif̄uwa f̄u wi ɓa zéení le mí wi le w̄eε yi, tàá ká ɓa wi ɓa zéení le mí wi à mí khí mu bè-kora wéró yi, à ɓa wé khuii hã pórókówá z̄i, ká ɓa wé kúee le s̄ani mí wán.

¹ Cɪnɪ́ bɪ́n mɔ́n, ɔ́ ɔ́ Yeesu wee kǎ́ hǎ́ mana búí yí ho *Sabaa zon. A le hɪ́ni dà a nǐ-kenínia, á ɔ́a wee khé ho dɪ́nló na bon dɪ́n à là. ² Bǐo ɔ́a *Farizíewa mɔ́n mu á ɔ́a wee bío là a Yeesu: «Loń ũ nǐ-kenínia. Bǐo ɔ́a wee wé yí ko làa wéró ho Sabaa zon. Wa làndá hò mu.» ³ Ɔ́ ɔ́ Yeesu bía nɔ́n ɔ́a yi: «Bǐo ɔ́ ɔ́ *Daviide yankaa wó ká arén lè mí nùpua le hɪ́ni dà á mi dɪ́n yí kàrána yí mɔ́n le? ⁴ Ɔ́ wà zon le Dónbeení pɔ́nsòni bùkú yí, á zoó lá ho búurú na ɔ́a wó lè mu hǎ́mu á ɔ́a là. Ká ɔ́a ɲɔ́n lá yí ko à ɔ́a là ho. Le *Dónbeení yankarowà mí dòn lé bǐa á ho làró nǐi nɔ́n yí.* ⁵ Tàá mi so dɪ́n yí kàrána mu ɔ́ *Mɔ́yiize làndá yí, le le Dónbeení yankarowà na wee sá le Dónbeení pɔ́nsòni bùkú yí, á máa wé bè ho Sabaa làndá yí ká mu ɲɔ́n pá yí nɔ́n wé khe le? ⁶ Le † bío mu na mia: Bǐo wi hen á ɲúhú wi po le Dónbeení pɔ́nsòni bùkú. ⁷ Ká le Dónbeení bíoní vǔahú bíoní na le bía le mínén màkóo wi le yí na se yí, ká ɔ́a bà-kùio na ɔ́a wee wé lè mu hǎ́mu á mí pǎ bǐo, † á mi lá zǔ kúará, se bǐa yí wó yí khon á mi lá máa síiní ɲúná. ⁸ Lé bǐo ɔ́ ɔ́ *Nùpue Za lé yǎ́ á ho Sabaa bío wi nǐi yí.»

O Yeesu wɛ́era a nǐi na bàhó húrún
(Maaki 3.1-6; Luki 6.6-11)

⁹ Bɪ́n mɔ́n ɔ́ ɔ́ Yeesu ló bɪ́n á wà van ɔ́a *zúifùwa mu kàránló zǐi yí. ¹⁰ Mu zon à nǐi búí wi bɪ́n á bàhó húrún. A bǐa wi bɪ́n wi ɔ́a kooní a Yeesu yí. Lé bɪ́n nɔ́n á ɔ́a tùara a yi ká: «Wa làndá yí á nùpue so dà wee wɛ́é *Sabaa zon le?» ¹¹ Ɔ́ ɔ́ Yeesu bía nɔ́n ɔ́a yi: «Minén ɔ́ ɔ́ búí pio yà-kéní mí dòn lá wi síi, á wó wó kùera zon le buii yí ho Sabaa zon, ɔ́ ɔ́ so máa líí lén wo le? ¹² A bǐo ɔ́ ɔ́ nùpue bǐo ɲúhú màhá wi po a pio há. A bɪ́n wa làndá yí, á nùpue dà à wé tentemu làa nùpue ho Sabaa zon.» ¹³ Bɪ́n mɔ́n, ɔ́ ɔ́ Yeesu yèrémáa bía là a nǐi: «Hóoní ũ bàhó.» Ɔ́ ɔ́ nǐi hóonía mí bàhó, á ho dɛ́nía wan dɪ́n làa hǎ́ so bío.

¹⁴ A ɔ́a *Farizíewa wà ló, á bǐo ɔ́a à wé á à yíráa ɔ́ Yeesu á à búé lé bɪ́n ɔ́a lée wee wǎaní wán.

O Yeesu lé le Dónbeení ton-sá na le mɔ́n léra

¹⁵ Bǐo ɔ́ ɔ́ Yeesu zǔna mu, ɔ́ ɔ́ ló bɪ́n wà. A ɔ́a minka zǎ́máa bò a yi. Ɔ́ ɔ́ wɛ́era ɔ́a vǎnvárowà búenbúen na wi bɪ́n, ¹⁶ ká a màhá henía mu nɔ́n ɔ́a yi le ɔ́a yí bá mí bío na nùpua yí. ¹⁷ Mu wó ká síi, bèra a na ò ɔ́ ɲi-cúa fɛ́ero *Ezayii bíoní na ká à ɲii sí. ¹⁸ Le le Dónbeení bía:

«Yia ká lé † ton-sá na á † mɔ́n léra,
yǎ́ á † bò † tàká wán.
† síi wan ɔ́ bǐo yí.
† † liiní † Hácírí ɔ́ wán,
ò ò bue † cítii bío á à na hǎ́ síiwà yí.

¹⁹ Ɔ́ làa nùpue máa wǎaní.

Ɔ́ máa wǎ́amaka bío.
Ba máa ɲí a sǎ bonfúaa yí.

²⁰ Le nàaninle na ɲumaa
ó ɔ́ máa khé máa día.

A le fɪ́ntǎní na wee hí
ó ɔ́ mún máa búé.

Ɔ́ ò ɔ́ua mítén ká síi,
fúaa bío ɔ́ ɔ́ térénló bío yòó có ló,

²¹ á hǎ́ síiwà búenbúen màhá à dé mí sía wo yí.» †

O Yeesu pànká á yí ló Satāni cǎ́n
(Maaki 3.22-30; Luki 11.14-23)

* 12:4 Mi loń Samuwɛ́ele nín-yání vǔahú 21.2-7 † 12:7 Mi loń Ozee vǔahú 6.6 ‡ 12:21 Mi loń Ezayii vǔahú 42.1-4

²² Ba buan o ñii búii buararáa o Yeesu cǎn ò o cǎná wi o yi, ó o lé o muui á mún yí dà máa bío. Ó o Yeesu weéra a, ó o ñii dèenía fá á wee bío, á mún wee mi.

²³ A 6a zǎamáa wó coon mu bío yi, á 6a wee bío: «Yia kà màhá lé o *Daviiide Za léé?»

²⁴ Ká bío 6a *Farizíewa ñá mu, á 6a wee bío: «O ñii na kà á wee ña 6a cǎnáwa lén bíá 6a wi yi là a *Belezebuule pánká, yia lé 6a cǎnáwa ñúhúso.» ²⁵ Ká a Yeesu màhá zúna 6a yilera, ó o bíá nǎn 6a yi: «Kǎhú léé kǎhú na nùpua wee fi mín yi á à fi ì vé. Lóhó léé lóhó, tàá zii léé zii na nùpua wee fi mín yi á ñúhú á à búe. ²⁶ Ká bío ó o *Satāni te ó o wee bǎni ña se o wee fi lè mítén. A bíá bío sǎ a yi ñúhú so máa búe le?»

²⁷ «Mi wee bío le ì wee ña 6a cǎnáwa lé bío ó o Belezebuule wee na mu bǎn pánká mi. Ká lé bǎn mu wóráa, á yia 6èn wee na ho pánká minén nùpua yi á 6a ña lè 6a cǎnáwa lé o yén? Bíá làa mia léé dà-kéní bǎn mí beere yáá wee zéení le mi bío yí bon. ²⁸ Ká le Dónbeení Hácírí lé ðio wee na ho pánká ínén yi, á ì ña lè 6a cǎnáwa, se bǎn wee zéení le le *Dónbeení béení á dèenía 6ueé bó mia.

²⁹ «Ñii woon yí dà máa zo pánká 6ànsò zii á máa zoó khuii o ñii bío, ká a yí can o pánká 6ànsò mu yí wó. Ká a màhá can wo wó, ó o zoó khuii bío wi o zii búenbúen.

³⁰ «Yia yí wi làa mi, se wón wee fi làa mi. A yia mún yí máa séení mi ho vá kúeemínwánló yi, se wón wee saawaní. ³¹ Lé bǎn nǎn á ì wee bío mu na mia: Ba nùpua bè-kora na 6a wó búenbúen lè há bín-kora na 6a bíá búenbúen, á bío khii sén ñ díá á à na 6a yi. Ká yia bíá khon le Dónbeení Hácírí dǎni yi, wón 6a khii máa sén bío máa díá. ³² Yia bíá le bín-kohó o *Nùpue Za dǎni yi, wón 6a à sén ñ díá á à na yi. Ká yia bíá khon le Dónbeení Hácírí dǎni yi, wón 6a khii máa sén máa díá máa na yi, hàrí ho zuia.»

Le vǐndèe semu wé zǔrì há bíá na le wee ha yi
(Luki 6.43-45)

³³ «Hen ká le vǐndèe se, à le bíá wé sí. Ká le vǐndèe yí se, à le bíá máa wé sí. Le vǐndèe semu wé zǔrì há bíá na lé wee ha yi. ³⁴ Díhioni yén! Bío mi yí se, á mi dà à wé kaka á à bíoráa mu bío na se. O nùpue bío na wi o síi yi, bǎn lé bío ó o wee wé bío. ³⁵ O nùpue na se wón wee wé bío há bín-tentewà, lé bío á bío wi o síi yi se. Ká yia yí se wón wee wé bío há bín-kora lé bío á bío wi o síi yi yí se. ³⁶ Le ì mí ho túiá na mia: Le Dónbeení cítii fi nǎnzòñ, á há bín-conconwà na 6a nùpua bíá á 6a à zéení ñúhú. ³⁷ Lé bío á ù ñi-cúa lé há 6a à ðin wán á à fináa le cítii á à zǔrínáa ká ù téréenna, tàá ká ù yí téréenna.»

Ba le o Yeesu wé yéréké bío búii à mi mi
(Maaki 8.11-12; Luki 11.29-32)

³⁸ A ho *làndá bío zéenílowa lè 6a *Farizíewa nùwǎ yèn búii wǎa bíá nǎn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo, wa wi à ù wé bío búii à wa mi.» ³⁹ Ó o Yeesu bíá nǎn 6a yi: «Ho zuia nùpua na yí se, na wee bǎni le Dónbeení món à wé mu bè-kora, á wee cà à 6a mi yéréké bío. Ée ká 6a máa mi yéréké bío búii ká mu yínǎn le *Dónbeení ñi-cúa fèero Zonaasi bío. § ⁴⁰ Mu bon. O Zonaasi wó há wizooní bío tǐn lè mí tǐnǎnna bío tǐn o ceza píohó yi. Lé ká síi ó o Nùpue Za mún khii wéráa há wizooní bío tǐn lè há tǐnǎnna bío tǐn ho tá yi. ⁴¹ Ho Niniivesa yèrémáa mí yilera lè mí wárá, lé bío 6a ñá a Zonaasi bíoní. A yia wi minén tǎhú, wón bío ñúhú wi po a Zonaasi. Lé bǎn nǎn á le Dónbeení cítii fi nǎnzòñ, á ho Niniivesa mu á à hǐnì ì ðin ho lónbio nùpua yahó, á à kooní 6a yi. ⁴² O béé háa na háa wi ho Saba kǎhú ñúhú wán á háa ló lùe na dǎni nà yi làa sòobéé, á 6ueé ñá

§ 12:39 Zonaasi: O bío bíá le Dónbeení páaníi kǎnle vǎhú na 6a le Zonaasi vǎhú yi.

a *Salomɔn bè-zũrmini bíoní.* A yia wi minén tlahũ, wón bïo ñúhũ wi po a Salomɔn. Lé bũn nɔn á le Dónbeenĩ cítii fi nònzoñ, ó o bée hãa mu á à hĩni ì ãn ho lònbiò nùpua yahó á à kooní 6a yi.

Bïo ó o cĩná wee bĩnĩ buee zoráa yia ó o lá ló yi
(Luki 11.24-26)

⁴³ «Hen ká a cĩná ló a nùpue na ó o lá wi yi, ò o vaa hée vará le dùure yi, à cà ho lahó na ó ò keení á à vũn yi ká a máa yí ho. Ká a hĩa cà san, ⁴⁴ ò o bío mí yi: «Ì ì bĩnĩ ì va hen na á ì ló yi.» Ká a bĩnĩa van bĩn ò o vaa yí ho lahó mu mí kãamãa ká ho sàara, á wíokaa sesese. ⁴⁵ Ká a mɔn mu, ò o bĩnĩ vaa fé 6a cĩnáwa bùaa hènun na bèn jii po arén, à 6a páanĩ buee zoo keení cĩcákà ho lahó mu yi. Ká mu wó kà, à wón nùpue so bïo wíoka yáa poñ bïo mu fù karáa. Lé làa bũn síi á ho lònbiò nùpua na yí se bïo khíi wéráa.»

O Yeesu bân nu lè bân zàwa lé 6a yén?
(Maaki 3.31-35; Luki 8.19-21)

⁴⁶ O Yeesu wee bío lè 6a zãamãa, à bũn à bân nu lè bân zàwa bueé dõn. Ba lée ãn ho khũuhũ, á wi 6a bío làa wo. ⁴⁷ O o búii bía là a Yeesu: «Loñ. Mĩn nu lè mĩn zàwa lée ãn ho khũuhũ á wi 6a bío làa fo.» ⁴⁸ O o Yeesu bía lè bânso: «Wàn nu lé o yén? A wàn zàwa lé 6a yén?» ⁴⁹ Bũn món ó o dá mí níi mí nĩ-kenĩnia yi ò o bía. «Mi loñ. Wàn nu lè wàn zàwa wi hen. ⁵⁰ Lé bïo á yia wee wé wàn Maá na wi ho wáayi síi bïo, wón lé wàn za, lè wàn hĩnló, lè wàn nu.»

13

O ãiro wãhĩre
(Maaki 4.1-9; Luki 8.4-8)

¹ Bũn zoñ ó o Yeesu hĩnɔn le zii yi ló, à wà vaá kará ho vũ-beenĩ jii, á wee kàrán 6a nùpua. ² Ba minka zãamãa kĩnia wo yi, ó o wó san zon ho woohũ á zoó kará, à 6a zãamãa bán ãn mu ñumu jii.

³ O wee wà hã wãhio à kàránnãa 6a nùpua làa bïo cèrèè. O bía: «Nii búii ló van mí mǎhũ yi, á wà vaá dé mí bè-dà. ⁴ Bïo ó o wee dé mu á mu búii lion ho wõhũ nĩsání, á 6a ñínzàwa sèekaa bũn vã. ⁵ Mu búii lion ho 6úaa hó na le tĩnĩ wi wán ká le yí lì, á mu dèenĩa ló, lé bïo le tĩnĩ yí boo bĩn. ⁶ Bïo le wii ñá lè mí sòobéè, á ho ãn ló na ló wĩnĩwĩnĩ á hon, lé bïo ho nanĩ yí vá yí lion. ⁷ Mu búii lion hen na hã kíkara bia héra yi, á mu ló, á hĩn kíkara so hĩnɔn yòó pà mu. ⁸ Mu búii bũn lion ho tá na se yi, á mu ló, á yòó han mí bia. Hã búii yú khĩmàni khĩmàni, hã búii yú 6úará-tĩn tĩn, hã búii yú 6ónĩ làa píru píru.»

⁹ O Yeesu pá bĩnĩa bía bò mu wán: «Yia wi ò o ñí bïo, á wón ñí bïo bía sese.»

Lée webio nɔn ó o Yeesu wee wàráa hã wãhio
(Maaki 4.10-12; Luki 8.9-10)

¹⁰ O o nĩ-kenĩnia vá bueé 6ó a yi, á wee tùa wo yi. «Lée webio nɔn fo wee wàráa hã wãhio na 6a yi?» ¹¹ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Le Dónbeenĩ wó á le bèenĩ bïo na sà yi á mi yú zũna, à 6a nĩ-vio yí zũna mu. ¹² Lé bïo á yia bïo wi á 6a khíi bĩnĩ yòó bè mu búii wán á à na a yi, ó o bïo á à wé boo. Ká yia dèè búii mía, wón á hàrĩ mu bè-za na ó o wee leéka le mu wi mi cĩn á 6a pá à fé. ¹³ Lé bũn nɔn á ì wee wàráa hã wãhio na 6a yi. Ba wee loñ coon, ká 6a yí máa mi. Ba wee ñí mu bïo ká 6a yí máa 6ua mu à zũn kúará. ¹⁴ Lé ká síi á le *Dónbeenĩ ñi-cúa fèero *Ezayii bïo na ó o bía 6a ãnĩ yi á ñii sùráa. O bía bïo kà:

«Mi khíi wee ñí mu bïo

ká mi máa zũn mu kúará.

Mi khíi wé è loñ coon

* **12:42** Mi loñ Bá-zàwa nĩn-yání vũahũ (1 Rois) 10.1-13; Wizoonĩ bè-wénia cúa-ñun níi vũahũ (2 Chroniques) 9.1-12

ká mi máa mi hàrí dèè.

¹⁵ Mu nìpomu na kà ɛ̀ntín bónbúra.

Ba tun mí nìkōnna,
á muunía mí yìo.

Ba yí wi à ɛ̀a mi bïo.

Ba mún yí wi à ɛ̀a jí bïo.

Ba yí wi à ɛ̀a zūn mu bïo

à yèrè má buen ínén Dónbeenì cón à ì wéé ɛ̀a.>*

¹⁶ «Èè ká minén bán núná sí. Mi yìo wee mi, á nìkōnna mún wee jí mu bïo.

¹⁷ Le ì mí ho tūiá na mia: Le Dónbeenì nì-cúa fèerowà cèrèè lè ɛ̀a nùpua búí na téréna á sía hía vá à ɛ̀a mi bïo minén wee mi, à ɛ̀a yí mən mu. Ba sía hía vá à ɛ̀a jí bïo minén wee jí, à ɛ̀a yí ná mu.

O Yeesu zéenia o ðiro wàhiire kúará
(Maaki 4.13-20; Luki 8.11-15)

¹⁸ «Mi wáa jí yía wee dé mu bè-dà wàhiire kúará. ¹⁹ Bïa wee jí le *Dónbeenì béenì bïo á ɛ̀a yí zū mu kúará á ka lè ho wōhū nìsání na mu bè-dà lion yì. O *Satāni wee ɛ̀uee lén mu ɛ̀a sía yì. ²⁰ Ba búí ka lòn ɛ̀úaahó. Ba wee jí le Dónbeenì bíonì, à tà le yì fùafù, à zāmaka le bïo yì. ²¹ Ká ɛ̀a màhá yí máa día à le zo ɛ̀a. Ba wee tà le bïo ho pāahū na cīnú yì mí dòn. Ká le lònbee, tàá ho kúará lénlò yú ɛ̀a le Dónbeenì bíonì bïo yì, à ɛ̀a dèení pì le Dónbeenì bïo. ²² Ba búí ka lè ho tá na há kíkara bia héra yì á mu bè-dà lion yì. Ba ná le Dónbeenì bíonì, ká ho ðímíná bïo yilera, lè ho náfòró poni na wee khà ɛ̀a nùpua, á wee hè le bíonì mu, à le máa wé bïo ɛ̀a yì. ²³ Ba búí ɛ̀en ka lè ho tá na se bïo, na mu bè-dà lion yì. Ba wee jí le Dónbeenì bíonì, à zūn le kúará, á ɛ̀a ɛ̀en wee ha há bia. Ba búí khímàni khímàni, ɛ̀a búí búará-tín tín, ɛ̀a búí ɛ̀oní làa pírú pírú.»

Le nì-kohó wàhiire

²⁴ O Yeesu bínía wà le wàhiire búí nən ɛ̀a yì: «Ho wáayi béenì bïo ɛ̀onmín làa bïo kà: Nii búí dó mu bè-dà tente mí mōhū yì. ²⁵ A ho tínàahū búí ká ɛ̀a nùpua búenbúen dūma, ó o nni mu zúkúso ɛ̀uara, á ɛ̀ueé dó le jíni bia ho mōhū mu yì, ò o bínía wà. ²⁶ Pāahū na ho ðínló ló á yòò wee te yì, á le jíni mún líí ló. ²⁷ A ho mōhū ɛ̀anso ton-sáwá bía nən wo yì: «Núhúso, fo yí dó mu bè-dà tente ū mōhū yì le? A le jíni ɛ̀en ló wen bín.» ²⁸ O o bía nən ɛ̀a yì: «Lé ì zúkúso wó mu.» O o ton-sáwá bía: «Fo wi à wa vaa dèe le jíni mu le?» ²⁹ A ho mōhū ɛ̀anso bía nən ɛ̀a yì: «Búee. Mi día, lé bïo ká mi le mi ì dèe le jíni ká mi yí wó sese á mi ì dèe le á à lèé lè ho ðínló. ³⁰ Mi día le mu páaní dā fúaa ho ðínló láró pāahū. Hón pāahū so yì, ká ì bío ò na ɛ̀a ton-sáwá na à lá ho ðínló yì le ɛ̀a dèe le jíni vé, à kúia lè mí kúnkúwá à cīí. Būn món à ɛ̀a màhá lá ho ðínló kúee ì nání yì.»»

Ho mútáàdè ɛ̀ere lè le na-fini wàhio
(Maaki 4.30-34; Luki 13.18-19)

³¹ O Yeesu tín bínía wà le wàhiire búí nən ɛ̀a yì: «*Le Dónbeenì béenì bïo ɛ̀onmín lè ho mútáàdè ɛ̀ere na ó o nni búí vaá dù mí mōhū yì. ³² Lé ka cīnú po há bia na ká búenbúen. Ká le màhá ló, à le dā poí ho zen-ɛ̀uahó bè-vànii búenbúen, à wé mí vīndè-kùure, à ɛ̀a jínzàwa wé ɛ̀uee tá mí lèna lakara wán.»

(Luki 13.20-21)

³³ O Yeesu bínía wà le wàhi-veere búí nən ɛ̀a yì: «Ho wáayi béenì bïo ɛ̀onmín lè le na-fini na ó o háa búí zúnzúio kúaa mu dūmu kiloowa ɛ̀oní làa hònú yì á khan bàrá á mu ló.»

* 13:15 Mi lorí Ezayii vūahū 6.9-10

*O Yeesu wee wà hã wàhio á zééníndá mu bïowa yara
(Maaki 4.33-34)*

³⁴ Bũn búenbúen ó o Yeesu wee wà lè hã wàhio à na 6a zãamáa yi. O hĩa yí máa wé kàrán 6a ká a yí wà wàhio. O hĩa wee wé kà síi, ³⁵ bèra a na à le *Dónbeenĩ ñi-cúa fεero bïo na ó o bía à ñii sí:

«Í khíi wé è bío làa ba
lè hã wàhio.

Mu bïo na sà yi

hàri ho ðímíñá ñúhũ búεení

á í khíi zéení yara làa ba.»†

O Yeesu zéénia le ñi-kohó wàhiire kúará

³⁶ Bũn món ó o Yeesu wà vaá zon le zĩ yi ò o día 6a zãamáa. O o ñi-kenínia wà zon o cǎn, á zoó bía làa wo: «Le ñíní na ló ho mǎhũ yi wàhiire kúará á ù zéení làa wen.» ³⁷ O o Yeesu bía ñon 6a yi: «Yia wee dé mu bè-dà tente lé o *Nùpue Za. ³⁸ Ká ho mǎhũ lé ho ðímíñá. Mu bè-dà tente lé bĩa bïo sã le Dónbeenĩ béení yi. Ká le ñi-kohó lé bĩa bïo sã o *Satāni yi. ³⁹ O zúkúso na dó le ñi-kohó bía lé o Satāni. Ho ðínló láró wee zéení ho ðímíñá véró bïo. Ká 6a ton-sáwá na wee lá ho ðínló lé le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà. ⁴⁰ Bïo 6a wee dεεráa le ñíní à kúee ho dǎhũ yi, lé búñ bàn síi mu khíi wéráa ho ðímíñá véró pǎahũ. ⁴¹ O Nùpue Za khíi tonka mí wáayi tonkarowà, á 6a ñueé lén bĩa wee khà bĩa ká dé mu bè-kora wéró yi, làa bĩa wee wé mu bè-kora. ⁴² Ba khíi kúee 6a ho dǎ-súmúí yi, hen na le minka yi véε wi yi, á 6a à wá bĩn. ⁴³ Ká bĩa téréenna bán á à ñuiika lè le wii bïo síi mín Maá Dónbeenĩ béení yi. Yia wi ò o ñi bïo, à bànso ñi bïo bía sese.

Ho nǎfòró na sànkáa lè ho lóró wàhio

⁴⁴ «Ho wáayi béení bïo bonmín lè mu bè-seni búí na 6a lú ho mǎhũ yi. O o búí zũna mu ðání vaá khéra á bĩnia sã vaá lú. O síi wan wan, á vaá yèera bïo wi o cǎn búenbúen, ò o ñueé yà ho mǎhũ mu.

⁴⁵ «Ho wáayi béení bïo bonmín là a duanlo búí na wee cà ho lóró na yàwá here. ⁴⁶ Bïo ó o yú ho búí na yàwá here, ó o vaá yèera bïo wi o cǎn búenbúen, ò o yà ho lóró mu.

Ho zùán wàhiire

⁴⁷ «Ho wáayi béení bïo pá bĩnia bonmín lè ho zùán na 6a wee lèe dé ho muhũ yi à vĩnáa 6a cewà lè mí síiwà. ⁴⁸ Ká ho sú, à 6a ce-pawà vá ho léráa mu ñumu ñii, à lée keení ká 6a hueeka 6a. A bĩa se 6a wee kúee mí sàkíwá yi, ká bĩa yí se bán 6a wee kúia. ⁴⁹ Lé búñ bàn síi khíi wé ho ðímíñá véró pǎahũ. Le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà á ñueé lén bĩa yí téréenna bĩa téréenna tǎahũ, ⁵⁰ á à kúee ho dǎ-súmúí yi, hen na le minka yi véε wi yi, á 6a à wá bĩn.»

⁵¹ Bũn món ó o Yeesu tũara 6a yi: «Bïo ká búenbúen mi zũ kúará le?» A 6a le ũuu. ⁵² O o Yeesu wáa bía ñon 6a yi: «*Làndá bïo zéenílo lée làndá bïo zéenílo na kenía mítén á zũ ho wáayi béení bïo ñúhũ á ka lòn zĩ bànso búí na nǎfòró á mu bè-ña lè mu bè-ña wi yi.»

*Ho Nazarεete lóhósa yi tà a Yeesu bïo
(Maaki 6.1-6; Luki 4.16-30)*

⁵³ Bïo ó o Yeesu wà hǎn wàhio so wó, ó o ló bĩn, ⁵⁴ á wà van ho lóhó na ó o ðǎn yi. O wà vaá wee kàrán 6a nùpua 6a *zúífùwa kàránló zĩnĩ yi. A 6a nùpua na wi bĩn búenbúen wó coon á 6a wee bío: «Bũn bè-zũnminĩ so ó o yú wen? O wó kaka wee wéráa mu yéréké bïowa na ká? ⁵⁵ Yĩnǎní o búen-khεero te mí

† 13:35 Mi loń Lení vǎahũ (Psaumes) 78.2

za le? A b̀an nu ýnǎn o Mari le? O Zaaki là a Zozεεfu là a Simǎn là a Zude so ýnǎn b̀an z̀awa le? ⁵⁶ A b̀an h́nni so làa wen ý wi ḿn wán hen le? A lé wen ó o ýu h́n p̀anká so búenb́uen yi?» ⁵⁷ Lé b́n b́o yi á ba ý wi à ba dé mí s̄a wo yi. O o Yeesu w̄aa b́a n̄n ba yi: «Le *Dónbeenĩ j̄i-cúa fεero wé ý le k̀nbi h̄a làa búenb́uen yi. Ká ba lóhósa là b̀an k̀rú z̄i ǹpua bán máa wé k̀nbi o.» ⁵⁸ O Yeesu ý d̄anna ý wó yéréké b́o c̀εε b́n lé b́o ba s̄adéro wo yi f̀ora.

14

O Z̄an Batiisi búeró

(Maaki 6.14-29; Luki 9.7-9)

¹ Mu p̄ahũ ó o *Herode* na wi ho Kalilee k̄hũ j̄uhũ wán á j̄a b́o ba wee b́o o Yeesu d̄ani yi. ² O o b́a n̄n mí m̄nsa na làa wo p̄anía wi yi: «O ǹpue mu na kà lé o Z̄an b́nía v̀era. Lé b́n n̄n ó o dà wee wéráa mu yéréké b́owa.» ³⁻⁴ Mu bon. O Herode h̄a n̄n le j̄ii le ba w̄i o Z̄an. A ba w̄ira a can dó ho k̀só yi. O Herode wó mu lé b́o ó o Z̄an b́a n̄n wo yi le o lá ý ko ò o fé ḿn za Filiipu b̀an h̄aa Herodiade à ya. ⁵ O Herode lá wi ò o búe o Z̄an ká a màh̄a z̄na ba z̄amáa lé b́o ba búenb́uen wee leéka le o Z̄an lé le *Dónbeenĩ j̄i-cúa fεero. ⁶ εε ká a Herode teró wizonle s̄nú díró yi, ó o Herodiade h́nló yon b́a ba von yahó. O o Herode mu s̄i wan mu yi, ⁷ ó o báa le ká a h́nzoró mu flora b́o na mí c̄n á mí ì na mu wo yi. ⁸ O o h́nzoró vaá b́a mu n̄n ḿn nu yi, á b̀an nu le o b́o le o Z̄an Batiisi j̄uhũ lé h̄a à ba dé ho lenb́uen yi à na a yi. ⁹ B́o ó o h́nzoró bueé b́a mu, ó o b́εe s̄nía tò mu b́o yi. Ká b́o ó o báa b́a ó o von yahó, ó o n̄n le j̄ii le ba wé mu na a yi. ¹⁰ O o tonkaa o búi le o va ho k̀só yi à vaa kúii o Z̄an Batiisi j̄uhũ. ¹¹ A ba vaá kúio ho dó ho lenb́uen yi bueé n̄n o h́nzoró yi ó o buan vaá n̄n ḿn nu yi. ¹² O o Z̄an mu ñi-kenínia bueé lá a ǹuna, à ba wà vaá b́a b́o mu wóráa á n̄n o Yeesu yi.

O Yeesu d̄inia ba minka z̄amáa

(Maaki 6.30-44; Luki 9.10-17; Z̄an 6.1-14)

¹³ B́o ó o Yeesu j̄a b́o wó kà, ó o zon ho woohũ wà, á wi ò orén mí dòn va ho lahó búi na á ǹpue mía yi. Ká ba ǹpua màh̄a z̄na mu. A ba lóka h̄a lórá yi á vará mu j̄umu j̄ii b̀o a Yeesu yi. ¹⁴ P̄ahũ na ó o zoó ló ho woohũ yi, ó o m̄n ba minka z̄amáa. A ba màkárí buan wo yi, ó o búakáa wee wéε ba vánvárowà na wi ba t̄lahũ. ¹⁵ B́o ho z̄ihũ d̄n, ó o ñi-kenínia wà bueé bó a yi, á b́a n̄n wo yi: «Le w̄i tò, à ho lahó na kà á b́o búi mún mía yi. B́o le ba ǹpua len va h̄a lórá yi, à vaa ý mu b́o yà dí.» ¹⁶ O o Yeesu b́a n̄n ba yi: «Ba varó b́n j̄uhũ mía. Minén miten na mu bè-d̄inii ba yi.» ¹⁷ A ba b́a n̄n wo yi: «B̀o wi wa c̄n hen, léé búurú bi-z̀awa b́o hònú làa cezàwa bùaa j̄un.» ¹⁸ O o Yeesu b́a: «Mi bua mu buennáa.» ¹⁹ O o b́a n̄n ba z̄amáa yi le ba líi k̄eni le j̄íní wán. O o fó ho búurú b́o hònú làa cezàwa bùaa j̄un, ò o h́onia mí yahó ho wáayi, ò o dó le Dónbeenĩ b́arákà, ò o c̀εεkaa ho búurú n̄n mí ñi-kenínia yi. A bán fó sankaa n̄n ba z̄amáa yi. ²⁰ A ba búenb́uen dú s̀. A b́o dú ká ba khuiira á mu sú h̄a s̀akíwá píru j̄un. ²¹ B́a búenb́uen na dú mu, á ba báawa mí dòn á à ý ho muaaseé hònú s̄i, ká ba h̄awa là ba háyúwá ní ló.

O Yeesu wee varáka mu j̄umu wán

(Maaki 6.45-52; Z̄an 6.16-21)

²² B́n m̄n, ó o Yeesu d̄enia k̄ikáa mí ñi-kenínia yi le ba zo ho woohũ dí mí yahó k̄i ho v̄u-beeni m̄n ká m̄nén ñ na ho w̄hũ ba z̄amáa yi á ba à boka. ²³ B́o ó o wó b́n vó, ó o wà ỳora le búee wán mí dòn, á ỳó wee wé mí floró

* **14:1** O Herode mu lé ȳa ba wee ve làa Herode Antipaasi.

á ho tá hũn yú bĩn. ²⁴ Bũn pãahũ à ho woohũ vá zon mu ñumu yi, á ho pinpi-beeni hĩnɔn wee và lè mí pànká á wee lá mu ñumu ßuee hénka lè ho woohũ. ²⁵ Hã tá-tĩa yi, ó o Yeesu zoó wee varáka mu ñumu wán á mà mí ñi-kenínia. ²⁶ Bĩo ßa mɔn wo ò o wee varáka mu ñumu wán, á ßa zãna ðàkhĩina, á ßa wee bío: «O lée ñi-hĩnbóni.» A ßa wee wãamaka. ²⁷ O o Yeesu ðeenía bía kà síi nɔn ßa yi: «Mi hení mí sía, mu lé ínén, mi yí zĩn bío.» ²⁸ O o Piere wãa bía nɔn wo yi: «Núhũso, ká mu lé fo bío bon, ù bío le í varáka mu ñumu wán à ßuen ù cĩn.» ²⁹ O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Buen!» O o Piere ló wee varáka mu ñumu wán á wee va a Yeesu cĩn. ³⁰ Ká bío ó o mɔn bío ho pinpiró wee wéráa ó o zãna. A bío ó o wà lí lí mu ñumu yi, ó o wãamaa: «Núhũso fení mi.» ³¹ O o Yeesu ðeenía dá mí ñii cãna a, ò o bía nɔn wo yi: «Û síidéró fòora. Lée webio nɔn á fo titikaarãa?» ³² Bĩo ßa mí nũwã ñun yòó zon ho woohũ yi, á ho pinpiró ðĩn. ³³ A ßa ñi-kenínia na wi ho woohũ yi á fãrá mí nɔnkórúná wán o Yeesu yahó, à ßa bía nɔn wo yi: «Fo ßèntĩn lé le Dónbeenĩ Za bío bon.»

O Yeesu wéera ßa vãnvãrowà búii
(Maaki 6.53-56)

³⁴ Bĩo ßa kãa ho vũ-beeni khíi ðĩn ho Zenazaræete kãhũ, ³⁵ á ßa nùpua na wi bĩn zũna a Yeesu, á ßa bía a ßuenló bío nɔn bĩa sùarãkaa bĩn búenbúen yi. A ßa buan ßa vãnvãrowà búenbúen buararãa o cĩn. ³⁶ A ßa wee fio wo le o ðía le ßa pá wãa yí o ðà-zĩnii ñi-kãní tũii yi. A bĩa búenbúen na wee yí le tũii yi á wee wa.

15

O Yeesu lè ßa Farizíewa wee wãani
(Maaki 7.1-13)

¹ Ba *Farizíewa búii lè ho *lãndá bío zéeniłowa búii ló ho Zeruzalæemu yi buara a Yeesu cĩn á ßueé tũara a yi: ² «Lée webio nɔn á ù ñi-kenínia yí máa wé bío á wán maáwà bò nɔn wen le wa wé wé? Ba yí máa sèe mí níní à bè yi ðírãa làa bío mu korãa.» ³ O o Yeesu bía nɔn ßa yi: «Lée webio nɔn á minén ßèn yí máa wé bío le Dónbeenĩ henía nɔn mia, à mi bò mi kùrú kàránló yi? ⁴ Le Dónbeenĩ bía bío kà: «Kènbì mĩn maá lè mĩn nu»* le mún bía: «Yĩa bía khon mĩn maá tàá mĩn nu ðãní yi, wón ko làa búeró.»† ⁵ Ká minén wee kàrán ßa nùpua le ká a búii bàn maá lè bàn nu ó o bía bío kà nɔn yi: «Bĩo á í ko à í na à séení làa fo á í hũn lè le Dónbeenĩ,» ⁶ se wón bànso màkóo mía ò o séení mĩn maá. Mi wee pĩ le Dónbeenĩ bíoní kà síi à wé le làa bè-kãamãa ká mi bè mi kùrú kàránló yi. ⁷ Mi yí mɔn miten na le? Yaa o *Ezayii tũia sí mi wán pãahũ na ó o fæera le *Dónbeenĩ ñi-cúa na kà mi ðãní yi:

⁸ «Ba nùpua na kà wee búaaní mi lè mí ñiní
ká ßa yiwa yi á ßa khèra làa mi.

⁹ Le búaaní na ßa wee na miĩ ñuhũ mía.

Lé bío ßa nùpua lãndáwá lé hĩa ßa wee kàrán làa mĩn.‡»

Bio wee tíi o nùpue
(Maaki 7.14-23)

¹⁰ Bũn mɔn ó o Yeesu von ßa zãamãa á bía nɔn ßa yi: «Mi ñí bío kà à zũn kúarã. ¹¹ Bĩo wee zo a nùpue ñii yí máa tíi wo. Hã bíoní na wee lé là a nùpue ñii, hĩn lé hĩa wee tíi wo.» ¹² O o Yeesu ñi-kenínia vá ßueé bó a yi, á bía nɔn wo yi: «Fo zũ le ù bíoní mu á vá ßa *Farizíewa yi le?» ¹³ O o Yeesu bía nɔn ßa yi: «Bè-fãníi lée bè-fãníi na á í Maá na wi ho wãayi á yí fá, á khíi ðeé á à kúia. ¹⁴ Mi

* 15:4 Mi loĩ Léro vũahũ (Exode) 20.12; Lãndá zéeniłó (Deutéronome) vũahũ 5.16 † 15:4 Mi loĩ Léro vũahũ (Exode) 21.17 ‡ 15:9 Mi loĩ Ezayii vũahũ 29.13

día 6a. Ba lé 6a muiiwà na tò 6a muiiwà búaa wán. Ká a muii tò mí ninza muii búini wán, á 6a à páaní vaá zo ho kǎhǎ.» ¹⁵ O o Piere wǎa bía nǎn wo yi: «Zéení le wǎhiire mu kúará làa wɛn.» ¹⁶ O o Yeesu bía nǎn wo yi «Éee! Lé minén pá dǎn yí zǔ mu bíowa yara le? ¹⁷ Mu bío búenbúen na wee zo a nùpue jii, à lii zo a píohó yi, bún ó o wee bíni léé ní kúia. ¹⁸ Éé ká há bíoní na ó o wee bío le mí jii, á wee lé o síi yi, hǎn lé háa wee tíí o nùpue. ¹⁹ Mu bon. Há yile-kora wee lé le síi yi. Lé bún te le ní-búee, le ho há-fénló le ho bá-fénló le mí síiwá, le ho kǎnló, làa bío yí bon bíoró o nùpue jii, le 6a nùpua yènnáa yáaró. ²⁰ Bún bíowa so le bío wee tíí o nùpue, ká ho dí le há níni na yí sɛɛra, bún yí máa tíí nùpue.»

*O síi veere háa na tà a Yeesu yi bío
(Maaki 7.24-30)*

²¹ Bún món ó o Yeesu ló bún wà, á van ho kǎhǎ búí na sùaráa ho Tiire le ho Sidǎn lórá yi. ²² A ho Kanan kǎhǎ háa búí na wi ho kǎhǎ mu yi, á wà búara a cǎn, á búee wee bío pǎnpǎn ká síi: «Núhúso, *Daviide Za, makárá mi. I hǎnló á cǎná búí wi yi á wee beé o lò làa sòobéé.» ²³ O o Yeesu yí dó mí jii wo yi. O o ní-kenínia vá búee bó a yi, á wee bío làa wo: «O háa mu na bò wá món wee wǎamaka fééé á ũ bío le o bíni.» ²⁴ O o Yeesu bía: «O *Isirayɛele nǐpomu na ka lòn pia na vúnun lé bán 6a tonkaa mi bío yi.» ²⁵ O o háa yáa wǎa wà búee líí fǎrá mí nǎnkójúná wán o Yeesu yahó, ò o bía: «Núhúso, séení mi.» ²⁶ O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Mu yí se à 6a lá 6a háyónzáwa dǎnló à yénní kúia na 6a booní yi.» ²⁷ O o háa bía nǎn wo yi: «Núhúso, bún bon. Éé ká 6a booní wee wé sèeka ho dǎnló na wee kùenka lii kúia mín so tá à dí.» ²⁸ O o Yeesu wǎa bía nǎn o háa mu yi: «Fo bèntǎn dó ũ síi mi làa sòobéé.» Mu ù wé làa bío fo lonnáa mu. O o hǎnló dèeníá wan bún wán.

*O Yeesu wɛéra 6a vǎnvárowà cèrɛɛ
(Maaki 7.31)*

²⁹ Bún món ó o Yeesu ló hón lahó so yi á van ho Kalilee vǔ-beení jii, á vaá yòora le búee wán yòó kará. ³⁰ A 6a minka zǎamáa búara a cǎn le 6a lóní, le 6a muiiwà, làa bíá sǎnía bío búí míá bíni, le 6a bekewà, le 6a vǎnvárowà cèrɛɛ búí. Ba búee bàráka 6a o Yeesu tá, ó o wɛéra 6a. ³¹ Bío 6a zǎamáa mǎn à 6a bekewà na lá yí dà máa bío á wee bío, á mǎn à bíá sǎnía bío búí lá míá bíni á wan, á mǎn à bíá lá le 6a lóní wee varáka sese, á mǎn à bíá lá le 6a muiiwà á wee mí, á mu wó 6a coon dàkhíina, á 6a wee búaaní o *Isirayɛele bàn Dónbeení yèni.

*O Yeesu bíniá díinia 6a minka zǎamáa
(Maaki 8.1-10)*

³² O Yeesu von mí ní-kenínia á bía nǎn 6a yi: «Ba nùpua na ká makárá guan mi. Bío ká le 6a wizooní tǎn ká 6a wi làa mi, á 6a bè-díni wǎa wó. I yí wi à í día 6a à 6a bó ká 6a yí yú bío yí dú. Lé bío 6a dà vaá le è lùiorá ho wǎhǎ wán le le hǎni.» ³³ O o ní-kenínia tùara a yi: «Wa à yí mu bè-díni wen le dùure na ká yi á à na bán minka zǎamáa so yi?» ³⁴ O o Yeesu tùara 6a yi: «Lée búurú bío yɛn wi mi cǎn?» A 6a bía nǎn wo yi: «Lée búurú bío hɛɛnun làa cezàwa búaa yɛn búí.» ³⁵ O o Yeesu wǎa bía nǎn 6a zǎamáa yi le 6a lii kɛɛní, ³⁶ ò o fó ho búurú bío hɛɛnun le 6a cezàwa, ò o dó le Dónbeení bàrákà, ò o cèekaa mu nǎn mí ní-kenínia yi á bán sankaa nǎn 6a zǎamáa yi. ³⁷ Ba búenbúen dú sù, ó o ní-kenínia khuiira bío ká, á mu sú há sàkíwá bío hɛɛnun. ³⁸ Bíá búenbúen na dú mu, á 6a báawa mí dòn á à yí muaaseé náa síi, ká 6a háawa le 6a háyúwá níí ló.

³⁹ Bún món ó o Yeesu nǎn ho wǎhǎ 6a zǎamáa yi le 6a bóka, ò o zon ho woohǎ mí dòn á van ho Makadan kǎhǎ.

16

Ba wi ò o Yeesu wé yéréké bïo
(Maaki 8.11-13; Luki 12.54-56)

¹ Ba *Farizîewa lè ba *Sadusîewa wi à ba khūaa o Yeesu jii yi, á ba vá bueé 6ó a Yeesu yi á bía nɔn wo yi le o wé yéréké bïo búí na wee zéení le o dàrló ló le Dónbeení cón. ² O o Yeesu bía nɔn ba yi: «Hen ká le wii líí wee zo, á ho wáayi mũa, à mi le ho tá hía wé se. ³ Ká le yĩnbíi bũirli, ká ho wáayi mũamu á dó mí yuumu, à mi le ho viohó á à bueen. Ká mi wee loń ho wáayi à zũrnáa bïo a à wé, á lée webio nɔn á bïo wee zéení bïo wee wé bïo kà wán á mi yí zũ? ⁴ Ho zuia nùpua na yí se, na wee bĩní le Dónbeení mɔn à wé mu bè-kora wee cà à ba mi yéréké bïo. εε ká ba máa mi yéréké bïo búí ká mu yínɔń le *Dónbeení jii-cúa fεero Zonaasi bïo.*» Bũn mɔn ó o wà ò o díá ba.

Ba Farizîewa lè ba Sadusîewa bïo
(Maaki 8.14-21)

⁵ Bïo ba ñi-kenínia wee khí lè ho vũ-beení mɔn o Yeesu cón, á ba nɔnsáa yí buan ho búurú. ⁶ O o Yeesu wáa bía làa ba: «Mi pa miten ba *Farizîewa lè ba *Sadusîewa bïo yi. Ba bïo 6onmín lè le ja-fini.» ⁷ O o ñi-kenínia wee bío làa mín: «O wee bío kà síi lé bïo wa yí buan ho búurú.» ⁸ O o Yeesu zũna bïo ba wee bío, ó o tũara ba yi: «Lée webio nɔn mi wee bíoráa le lé bïo mi yí buan ho búurú? Mi siadéro miĩ 6èntĩn fòora. ⁹ Mi pá dĩn yí máa jí mu bïo à zũn mu kúará le? Ho búurú bïo hònú na á ĩ cèekaa nɔn ba báawa muaaseé hònú yi, lè há sàkíwá na mi khuiira bïo ká kúaa yi jii á mi nɔnsáa bïo yi le? ¹⁰ A ho búurú bïo hẹhun na á ĩ cèekaa nɔn ba báawa muaaseé náa yi, lè há sàkíwá na mi khuiira bïo ká kúaa yi jii á mi nɔnsáa bïo yi le? ¹¹ A lée webio nɔn á mi le mu lé ho búurú bïo á ĩ wee bío? Mi pa miten ba Farizîewa lè ba Sadusîewa na bïo ka lòn ja-fini bïo yi.» ¹² O o ñi-kenínia màhá wáa zũna le o lá yí bía le ba pa míten le ja-fini na ba wee wé lè ho búurú bïo yi, ká lé ba Farizîewa lè ba Sadusîewa kàránló na ba wee na ó o le ba pa míten bïo yi.

O Piere bía le o Yeesu lé yia le Dónbeení mɔn léra
(Maaki 8.27-30; Luki 9.18-21)

¹³ O Yeesu wà van ho kǎhũ na sùaráa là a Filiipu ló-fáránii na ba le *Sezaaree yi. O o tũara mí ñi-kenínia yi: «Ba nùpua wee bío webio o *Nùpue Za dĩní yi?» ¹⁴ A ba bía nɔn wo yi: «Ba búí le fo lé o Zãn Batiisi. Ba búí le fo lé o *Elii. Ba búí yàá 6èn le fo lé o Zeremii, táá le *Dónbeení jii-cúa fεero búí.» ¹⁵ O o Yeesu tũara ba yi: «Minén cón á ĩ 6èn lée wée?» ¹⁶ O o Simɔn Piere bía nɔn wo yi: «Fo lé o *Krista, le Dónbeení na wi fεεε Za.» ¹⁷ O o Yeesu wáa bía nɔn wo yi: «Zãn za Simɔn, ũ jũhũ sí. Mu yínɔń nùpue zéení ho tũiá poni na kà làa fo. Lé wán Maá na wi ho wáayi á zéení mu làa fo. ¹⁸ A ínén 6èn ñ bío bïo kà á à na foñ: Fo lé o Piere bũn kúará le huee. A lé dén huee so á ĩ ñ fàrá ĩ kuure wán, á hàrí mu húmú máa dàń bïo búí máa wé làa de. ¹⁹ Ho wáayi béení won-zàwa á ĩ ñ na foñ. Bïo lée bïo na á fo khii wé pǎ bïo ho tá wán, á le Dónbeení mún ñ pĩ mu bïo ho wáayi. A bïo na fo khii wé tà bïo ho tá wán, á le Dónbeení mún ñ tà mu bïo ho wáayi.» ²⁰ O o Yeesu wáa henía mu nɔn mí ñi-kenínia yi le ba yí bío le mí lé o Krista.

O Yeesu wee bío mi húmú lè mi vèeró bïo
(Maaki 8.31-9.1; Luki 9.22-27)

²¹ A lá bũn jii wán, ó o Yeesu búakáa wee bío bïo kà wéréwéré lè mí ñi-kenínia: «Ĩ ko à ĩ va ho Zeruzalεemu, à lò vaa be bĩn làa sòobéε ba *ñi-kía, lè ba yankarowà júnása lè ho *làndá bïo zéenílowa nii yi. Ba à búe mi, ká

* 16:4 Mi loń Matiye vũahũ 12.39

hã wizooní tɪn zoñ á ì ì vèe.» ²² O o Piere wãa fó a ɓa vá ló, ò o wee bío: «Ébé! Nùhũso, bũn máa wé làa fo. Le Dónbeenĩ á à kãní fo mu yi.» ²³ Ká a Yeesu màhá yèrèmaa bíá nɔn wo yi: «Vá lé ì nĩsání lè ũ *Satãni bíoní. Fo wee bũmaka ì tonló. Ũ yilera yínɔñ Dónbeenĩ yilera. Hã lé ɓa nùpua yilera.» ²⁴ Bũn mɔn ó o Yeesu bíá nɔn mí nĩ-kenínia yi: «Yia wi ò o bè miĩ, à ɓànsò khí mí kùrú sɪi bïo wéró yi, ká a wé lá mí *kùrùwá pĩ à bèráa miĩ. ²⁵ Lé bïo á yia wi ò o kãní mí mukãní wón á à vïní le. Ká yia màhá tà le mí ì vïní le ìnén bïo yi, wón á à yí le. ²⁶ O nùpue lá yú ho ðímíjã bïo ɓúenɓúen, ò o khon le mukãní binbirĩ yi, se lé ho cùnú yén á ɓànsò yú? O nùpue lá khon le mukãní binbirĩ yi, ó o so dà à na bïo ɓúí á à bĩní ì yírãa le le? ²⁷ Mu bon. O *Nùpue Za khíi ɓuen mín Maá cùkú beenĩ yi lè mí wáayi tonkarowà, á ɓueé sàání ɓa nùpua nĩ-kéní kéní yi, á à héha làa bïo ɓa wó. ²⁸ Le ì mí ho tũíá na mia: 'Ba nùwã yɛn zàwa ɓúí na wi ɓia hen tãhũ máa hí ká ɓa yí mɔn o Nùpue Za ɓuenlò lè mí béenĩ.»

17

O Yeesu miníkaa le ɓúee wán (Maaki 9.2-9; Luki 9.28-36)

¹ Wizooní bïo hèzɪn bũn mɔn, ó o Yeesu fó a Piere là a Zaaki là a Zãn na ló o Zaaki ɓàn za á yòorarãa le ɓúee ɓúí na dɔn wán. Bïo ɓa yòó wi bɪn mí dòn, ² ó o Yeesu miníkaa ɓa yïo yi, á yahó wee juiíka lè le wii bïo sɪi, á sɪ-zɪnia ka pũiapũia lòn khoomu. ³ A ɓa nĩ-kenínia le mí ì loñ, á ɓa mɔn o *Mɔyɪize là a *Elii* à ɓa ðɪn wee tà hã láakáwá là a Yeesu. ⁴ O o Piere wãa bíá nɔn o Yeesu yi: «Nùhũso, mu wó se á wa wi hen. Ká fo tà á ì ì tá hã bùkú zàwa bïo tɪn. Ũnén dà-kéní, o Mɔyɪize dà-kéní, o Elii dà-kéní.» ⁵ Bïo ó o wee bío, à bũn le dùndúure ɓúí na wee juiíka á yòó ló líí pon ɓa yi. A mu tãmu ɓúí sã jã le dùndúure mu yi: «Yia kà lé ì Za na á ì bò ì tàká wán. O bïo sɪ miĩ. Mi wé jí a cɔn.» ⁶ Bïo ó o nĩ-kenínia jã mu tãmu mu sã, á ɓa zɔnkaa dàkhíina, á líí ɓúrá mí yara ho tá yi. ⁷ O o Yeesu ɓueé ɓó ɓa yi, á bò mí níí ɓa wán, ò o bíá: «Mi líi híní. Mi yí zɔn bïo.» ⁸ A ɓa wãa hoonía mí yara á ɓa yí mɔn nùpue ká yínɔñ o Yeesu mí dòn. ⁹ Bïo ɓa ló le ɓúee wán wee líi, ó o Yeesu henía bïo kà nɔn ɓa yi: «Bïo mi mɔn kà à mí yí bío le nùpue jí fúaa o *Nùpue Za húrun á vèera ló ɓa nĩ-hía tãhũ.»

(Maaki 9.10-13)

¹⁰ O o nĩ-kenínia tũara a yi: «Lée webio nɔn ho *làndá bïo zéenílowa le o Elii ko ò o ɓuen ho yahó?»† ¹¹ O o bíá nɔn ɓa yi: «Mu bon. O Elii ko ò o ɓuen vé, à ɓuee kúee mu ɓiowa ɓúenɓúen mí lara yi. ¹² Le ì bío mu na mia: O Elii mu yáá ɓuara vó. Ká ɓa nùpua màhá yí zũna le lé orén. A ɓa wó a làa bïo ɓa sɪa vá yi. Lé bũn sɪi ɓa mún ñ beérãa o Nùpue Za lò.» ¹³ O o nĩ-kenínia wãa zũna le lé o Zãn Batiisi ó o wee bío bïo.

O Yeesu wéera a háyónza na le dándáhionĩ wi yi (Maaki 9.14-29; Luki 9.37-43a)

¹⁴ Bïo ɓa líí dɔn hen na ɓa zãamãa wi yi, ó o nĩi ɓúí vá ɓueé ɓó a Yeesu yi á líí fãrá mí nɔnkójúnã wán o yahó, ò o bíá: ¹⁵ «Nĩ-kàránlo, loñ ì za màkárí yi. Le dándáhionĩ wi o yi. Le wee beé o lò. Pɔnna cèrèe le wee lá a dé ho dɔhũ tàá mu jumu yi. ¹⁶ A ì ɓuan wo ɓuararãa ũ nĩ-kenínia cɔn, ká ɓa màhá yí dàrina yí wéera a.» ¹⁷ O o Yeesu wãamaa: «Éee! Mi zuia nùpua ɓèntɪn yí máa dé mí sɪa le Dónbeenĩ yi bïo bon, á mí mún yí máa jí hàrí dèe. Mi wee leéka le ì kɛenĩ làa mia á wé è kàrán mia fúuu le? Mí ɓua a háyónza mu ɓuennãa.» ¹⁸ Bïo ɓa

* **17:3** Mi loñ Luki vūahũ 9.31 † **17:10** Mi loñ Malasii vūahũ 3.23

buara làa wo, ó o Yeesu nàmakaa o cíná yi, ó o ló. Ó o háyónza dèenía wan mí lahó yi.

¹⁹ Bũn món ó o Yeesu wà. Ó o nĩ-kenínia wà vaá bó a yi à ba tùara a yi: «Lée webio nɔn á warén yí dàrna yí nɔnnáa o cíná mu.» ²⁰ Ó o Yeesu bía nɔn ba yi: «Lé bĩo mi siidéro miĩ ka cínú dàkhíina. Le í mi ho tũia na mia: Hen ká mi siadéro miĩ na khúekhúe lè ho mútáàdè bεεre bĩo á mi yáa pá lá tà le miĩ wé làa bĩo, á mi lá dà à bío ò na le búee na kà yi le le lé ho lahó na le wi yi, à va lòn-veere, á mu ù wé. Bĩo woon á mi lá máa wé è wé máa sa. ²¹ [εε ká mu màhá lé ho fioró lè le nĩi líró mí dòn lé bío dà à na a cíná na kà bàn sii á à lén.]»

O Yeesu wiokaa wee bío mí húmú lè mí vèeró bío
(Maaki 9.30-32; Luki 9.43-45)

²² Wizonle búii ká a Yeesu lè mí nĩ-kenínia búenbúen páanía wi ho Kalilee kǎhũ yi, ó o bía nɔn ba yi: «O *Núpue Za á ba à dé ba núpua níní yi. ²³ Ba à búe o, ká mu wizooní tĩn zòñ o ò vèe.» A ba nĩ-kenínia yilera yáara làa sòobεε.

Le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ lànpo cálo bío

²⁴ O Yeesu lè mí nĩ-kenínia wà van ho *Kapεεnayuumu lóhó. A le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ *lànpo féwá wà buée bó a Piere yi à ba tùara a yi: «Mi nĩ-karánlo so wee sàání le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ lànpo le?» ²⁵ Ó o Piere bía: «Ūuu o wee sàání ho.» Pǎahũ na ó o Piere wà vaá zo le zĩi na ó o Yeesu wi yi, ó o Yeesu dèenía wee tũa wo yi: «Simɔn, lée wée ko ò o wé sàání ho lànpo lè mí síiwá à na ho dímíná na ká bá-záwa yi? Fo wee leéka webio mu dǎní yi? Lé ho kǎhũ núpua mí bεεre lée táá lé bía ba funnáa á dàrna?» Ó o Piere le lé bía ba dàrna. ²⁶ Ó o Yeesu bía nɔn wo yi: «Áwa, bũn wee zéení le ho kǎhũ núpua yí ko ba wé sàání ho lànpo. ²⁷ εε ká wa màhá máa lúnka ba núpua mu yilera. Lén lii ho vũ-beenĩ yi, à lii pa le ce-hĩní. Ó o nín-yání ceza na fo ò ví à ũ lén à lée hén nĩi, á fo ò yí le wén-hǎnló le yi na dà warén wa nùwá nún lànpo á à sàání. A ũ wǎa bua dén à ũ va ba cǎn vaa sàání wa lànpo.»

18

Lée wée po bía ká

(Maaki 9.33-37; Luki 9.46-48)

¹ Hón pǎahũ so yi, ó o Yeesu nĩ-kenínia wà buée bó a yi, à ba wee tũa wo yi: «Yia bĩo núpũ wi po bía ká le Dónbeenĩ béeení yi lé o yén.» ² Ó o Yeesu von o háyónza buée dǎnia ba yahó, ³ ò o bía: «Le í mi ho tũia na mia: Hen ká mi yí yèrémáa á yí ka lè ba háyúwá bío sii, á mi máa zo le *Dónbeenĩ béeení yi. ⁴ Yia bĩo núpũ wi po bía ká le Dónbeenĩ béeení yi lé yia wee liiní mĩten à wé là a háyónza na ká bío sii. ⁵ Yia buan háyónza búii na ka làa yia ká bío sii sese, se mu lé ínén í bεεre á bànso buan sese.»

Mu bè-kohó wéró yi se

(Maaki 9.42-48; Luki 17.1-2)

⁶ «Ba háyúwá na dó mí sía miĩ nĩ-kéní á núpue khà dó mu bè-kora wéró yi, se mu sũaaní á ba ca le hue-beenĩ bànso fonle yi à lèe dé ho mu-beenĩ yi ò o lii lí. ⁷ Ho dímíná á ho yéréké khii sá yi, lé bío á bío wee khà ba núpua dé mu bè-kora wéró yi á wi ho yi. Mu bon, mu lée bĩo na wéró máa khí ho yi. εε ká yia níi wee bè mu, á ho yéréké khii sá yi. ⁸ Ká mu lé ũ níi táá ũ zeñ wee dé fo mu bè-kora wéró yi, ũ kúio há lèe kúia. Fo zon le mukǎní na máa vé lùe yi lè ũ nín-kéní táá lè ũ zeñ-kéní, se mu sũaaní bío ba à lèe fo á à dé ho dǎhũ na máa hí máa mi yi lè ũ níní mí bío nún táá ũ zení mí bío nún. ⁹ Ká mu lé ũ yèe wee dé fo mu bè-kora wéró yi, ũ còkon le lèe díá. Fo zon le mukǎní na máa

vé lùe yi lè ù yèn-kéní, se mu sũaaní bïo 6a à lèe fo ò dé le *Dofíní dǎhũ yi lè ù yïo mí bïo ɲun.

O pio na vũnun bĩnia yú wǎhiire
(Luki 15.3-7)

¹⁰ «Mi pa miten bïo, à 6a háyúwá na kà nĩ-kéní ò o búí yí zuań yi. Lé bïo 6a háyúwá mu wáayi tonkarowá wi lè wàn Maá Dónbeení fɛɛɛ. ¹¹ [O *Nùpue Za ɓuara wà ɓueé cà bĩa khèra lè le Dónbeení á à fení.] ¹² Le í tũa mia. Hen ká a búí pia khĩmàni lá wi síi, ó o yà-kéní wó wó séra vũnun, ó o so máa kúia 6a khĩmàni yà-kéní mía na ká le ɓúee yi ká a máa cànká yĩa vũnun le? ¹³ Le í bïo mu na mia: Ká a hĩa yú a, ó o síi á à wa wa a bïo yi á à poń 6a khĩmàni yà-kéní mía na yí vũnun. ¹⁴ Lé làa bũn síi á mĩn Maá na wi ho wáayi mún yí wi à 6a háyúwá na kà nĩ-kéní à ví.

Ká mĩn za ɓúí wó khon làa fo

¹⁵ «Hen ká mĩn za wó khon làa fo, à ù vaa zéeni a wékheró na a yi, ùnén làa wo mi nùwá ɲun mi dòn. Ká a tà, á mi ì bĩní ì wé 6a zàwa. ¹⁶ Ká a pǎ, à ù cà nùpue nĩ-kéní tàá nùwá ɲun dé ù wán, à héha làa bïo le Dónbeení bioní vũahũ bíaráa mu: «Mu bïo ɓúenɓúen á wa à lén yïo 6a seéràsa nùwá ɲun tàá nùwá tĩn bè-bionii wán.»* ¹⁷ Ká a pá pǎ le mí máa ɲí bán cón, à ù bïo mu lè mĩn zàwa na kúaa mĩn wán. Ká a pǎ le mí máa ɲí bán cón, à ù wǎa wé o lòn lànpo fé, tàá nĩ-veere ɓúí na yí zũ Dónbeení. ¹⁸ Le í mĩ ho tũia na mia: Bïo lée bïo na mi khii wé pǎ bïo ho tá wán, á le Dónbeení mún ñ pĩ mu bïo ho wáayi. A bïo lée bïo na á mi khii wé tà bïo ho tá wán, á le Dónbeení mún ñ tà mu bïo ho wáayi.

Mi wé ɓunɓua flo

¹⁹ «Le í mún bïo mu na mia. Hen ká nùwá ɲun ɓúí wé ló mi tǎahũ á ɓunɓuaa flora bïo lée bïo ho tá wán, á wàn Maá na wi ho wáayi á à na mu 6a yi. ²⁰ Mu bon, hen na á nùwá ɲun tàá nùwá tĩn kúaa mĩn wán yi í yèni yi, se í wi 6a tǎahũ.»

O ton-sá na pǎ ho séndiaró bïo

²¹ O o Piere wǎa vá ɓueé ɓó a Yeesu yi ò o tũara a yi: «Núhũso, ká wàn za wee wé khe làa mi fɛɛɛ, á í ko à í sɛn día na a yi cúa-yen? Lée cúa-hèɲun lée?» ²² O o Yeesu le ɓúee. «Í yí bía le cúa-hèɲun mí dòn. Í le ɓúará-tĩn làa píru píru cúa-hèɲun. ²³ Lé bũn nɔn á í ì tée ho wáayi béení làa bïo kà: Bée ɓúí le mí ì càtí mí kení na wi mí ton-sáwá yi. ²⁴ Bïo ó o ɓúakáa wee càtí hã, á 6a ɓuan o ɓúí ɓuararáa, à le wári na ó o ko o ò wĩ mí ɲúhũso yi á boo dàkhĩna. ²⁵ O nni mu yí dà le máa wĩ. A 6a ɲúhũso nɔn le ɲii le 6a wǎa yéé wo ò o wé o wobá-nii, à yéé ɓàn hãa, là a zàwa, làa bïo wi o cón ɓúenɓúen, à màhã wĩnaa le kee. ²⁶ O o ton-sá mu líi fára mí nɔnkóɲúná wán mí ɲúhũso yahó ò o wee yanka a: «Sabéré ù ɲi ù yi. Í ì wĩ le kee mu ɓúenɓúen.» ²⁷ A 6a ɲúhũso zũna a màkárí, ó o séra mu día nɔn wo yi ò o le o lén.

²⁸ «Ó o ton-sá mu wà lée sǎ mí ninza ɓúí yahó ò orén kee ɓèn wi wón yi. Le lée wén-hãani khĩmàni. O o wĩira mí ninza mu tun kɔnlè ò o wee bïo: «Í wári na wi foń á ù wĩ.» ²⁹ A 6a ninza mu líi ɓúrá à tá, á wee yanka a kà: «Sabéré ù ɲi ù yi. Í ì wĩ le kee mu.» ³⁰ Ká a màhã pǎ, ò o vaá dó a ho kàsó yi á pannáa o kee wĩló. ³¹ Bïo 6a ton-sáwá na ká mɔn bïo wó, á mu vá 6a yi làa sòobéɛ. A 6a wà vaá lá mu ɓúenɓúen fɛera nɔn mí ɲúhũso yi. ³² A 6a ɲúhũso von o ton-sá mu á ɓueé bía nɔn yi: «Yí kohó ɓànsó yén! Ùnén á í séra bïo día lé bïo fo yankaa mi. ³³ Fo ɓèn mún lá ko à ù zũrĩ mi ninza màkárí làa bïo á ínén zũnanáa à ù

* 18:16 Mi lorí Làndá zéeniłó vũahũ (Deutéronome) 19.15

màkàrí.» ³⁴ Ba nùhúso síi cã dàkhíina, ó o le 6a 6ua a ton-sá mu vaa dé ho kàsó yi à pa le kee na wi o yi búenbúen wí véro.» ³⁵ Bún món ó o Yeesu bínía bía: «Lé kà síi á wàn Maá na wi ho wáayi á khíi wé làa mia, ká mi yí máa tà sén día na mìn zàwa lè mìn hínni yi lè mi sía búenbúen.»

19

Bio ó o Yeesu bía mu yaamu fáaró dǎni yi
(Maaki 10.1-12)

¹ Bio ó o Yeesu kàráanna 6a nùpua kà síi vó, ó o ló ho Kalilee kǎhú yi á wà khú ho *Zudee kǎhú sǎn-kéní na wi ho Zurudǎn muhú món. ² Nùpua cèrèe nǎn o món khú bín lè mí vánvárowà, ó o wéera 6a.

³ A 6a *Farizíewa búii wi 6a khúaa o Yeesu nǎi yi, á 6a wà 6ueé 6ó a yi, à 6a tùara a yi: «Wa làndá yi, ká nùpue 6àn háa dá wó khon làa wo, á níi so nǎn wo yi ò o dèeni na a le?» ⁴ Ó o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Mi so yí kàráanna bío kà yí mǎn le Dónbeení bíoní vūahú yi le? «Mu nùhú búeení, á le Dónbeení léra a báa á léra a háa.» ⁵ Lé bún nǎn ó o báa á à día mìn maá lè mìn nu, ká à léé lè mìn háa. A 6a mí nùwá nǎn á à wé sánia dà-kéní.† ⁶ Ba wáa yí nǎn nùwá nǎn, 6a léé ní-kéní. Bío le Dónbeení cèera mìn yi à nùpue yí fáa.» ⁷ A 6a *Farizíewa bía nǎn wo yi: «Lée webio nǎn ó o Mǎyiize bíaráa le ká báa le mí ì na mìn háa, o ò wé mu yaamu fáaró vūahú na a yi?»‡ ⁸ Ó o Yeesu bía nǎn 6a yi: «O Mǎyiize nǎn le níi le mí dà a na mi hánání, lé bío mi yí máa jí dèe. Ée ká mu nùhú búeení á mu lá yí ka kà síi. ⁹ Le í bío mu na mia: Báa na día mìn háa à 6àn háa mu nǎn yí fó báa, ò o kún fó há-veere yan, se wón léé há-fé.»

¹⁰ Ó o Yeesu ní-kenínia bía nǎn wo yi: «Ká mu lé kà síi ó o báa ko ò o buaráa miten mìn háa dǎni yi, ká nùpue wáa yí yan se mu sǎaaní.» ¹¹ Ó o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Hón kàránló so na ká á báawa búenbúen yí dà máa tà yi. Bia le Dónbeení nǎn mu pánká yi, bán mí dòn lé bíi dà à tà mu yi. ¹² Bío wee hè 6a báawa búii à 6a máa ya á síiwà boo. Ba búii wee te ká 6a bámu húrun. Ba búii lé 6a nùpua 6ó 6a bámu. Ba búii bèn wee pí mu há-yaamu ho wáayi béeeni bío yi. Yia dà hón kàránló so á à tà yi, à wón tà ho yi.»

O Yeesu dúbuua 6a háyúwá yi
(Maaki 10.13-16; Luki 18.15-17)

¹³ Nùpua búii 6uan 6a háyúwá buararáa o Yeesu cǎn le o bè mí níni 6a wán, ò o fio na 6a yi. Ó o ní-kenínia wee zá làa ba. ¹⁴ Ó o Yeesu wáa bía nǎn 6a yi: «Mi día 6a háyúwá le 6a buen í cǎn. Mi yí hè 6a. Lé bío ho wáayi béeeni bío sǎ bíi ka lè 6a bío síi yi.» ¹⁵ Ó o Yeesu wáa bò mí níni 6a wán. Bún món ó o ló hón laho so yi wà.

Ho nǎfòró lè le Dónbeení béeeni bío
(Maaki 10.17-31; Luki 18.18-30)

¹⁶ Yio 6ueé tí, à nùpue búii vaá vá 6ueé 6ó a Yeesu yi, á tùara a yi: «Ní-kàránlo, léé webio á í ko à í wé ká mu se à yíráa le mukǎni binbirí na máa vé?» ¹⁷ Ó o Yeesu bía nǎn wo yi: «Lée webio nǎn á fo wee tùaráa mǎi lè mu bío na se bío? Le Dónbeení mí dòn lé dío se. Ká fo wi à ù yí le mukǎni binbirí na máa vé, à le Dónbeení bíoní na le henía bío à ù bè yi.» ¹⁸ Ó o níi tùara: «Hón lé há bíoní yén?» Ó o Yeesu bía: «Yí 6ue nùpue. Yí wé há-fénló tàá bá-fénló. Yí nuaa bío. Yí fí sabéré mi ninza nǎi. ¹⁹ Kǎnbi mìn maá lè mìn nu. Waí mi ninza làa bío á

* **19:4** Mi loí Bío nùhú búeení vūahú (Genèse) 1.27; 5.2 † **19:5** Mi loí Bío nùhú búeení vūahú (Genèse) 2.24 ‡ **19:7** Làndá zéeni lo vūahú (Deutéronome) 24.1

fo waráa úten bío síi.»^{§ 20} O o yàrónza bía n̄n o Yeesu yi: «Bún búenbúen á ï bò yi. Lé mu yén á ï pá bíní ko à ï wé.»²¹ O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ká fo wi ù wé o nùpue na bío jii sú, à ù lén vaa yèè bío wi ù c̄n búenbúen, à na wárí ba n̄i-khenia yi, á fo khíi yí ho nàfòró ho wáayi. Bún m̄n à ù b̄n̄i buee bè mī.»

²² Bío ó o yàrónza j̄á h̄n bióní so, ó o bíní wà ká a s̄n̄ia tò, lé bío ó o n̄i bío boo dà.

²³ O o Yeesu bía n̄n mí n̄i-kenínia yi: «Le ï mí ho t̄iá na mia: Ho nàfòró b̄anso zoró le *Dónbeení b̄éni yi b̄ènt̄n do. ²⁴ ï pá à b̄n̄i ì bío bío ká á à na mia: O c̄n-j̄úmúkú zoró lè ho mísímí k̄sh̄ú á à wé wayi á à poí o nàfòró b̄anso zoró le Dónbeení b̄éni yi.»²⁵ Bío ba n̄i-kenínia j̄á h̄n bióní mu, á ba wó coon dàkh̄ina, á ba bía: «Éee! A yia w̄a dà à fen lée wée?»²⁶ O o Yeesu yòó fá mí yíó ba yi ò o bía: «Ba nùpua c̄n á mu yí dà máa wé, èè ká le Dónbeení c̄n á bío búenbúen dà wee wé.»²⁷ O o Piere w̄a bía n̄n o Yeesu yi: «Loí, warén ló díá bío lá wi wa c̄n búenbúen à wà bò foñ, á wa bío khíi wé kaka?»²⁸ O o Yeesu bía n̄n ba yi: «Le ï mí ho t̄iá na mia: Hen ká a *Nùpue Za khíi kará mí cùkú beení kanmúiní wán ho d̄im̄j̄á finle yi, á minén píru j̄un na bò mī á mún ñ k̄eni ba bá-zawa kanmúiní wán, á à cítiráa o *Isirayele z̄i-j̄uná píru j̄un. ²⁹ A b̄ia búenbúen na ló díá mí z̄iní, lè mín zàwa, lè mín h̄inni, lè mín maáwà, lè mín nuwà, lè mí zàwa tàá mí manawà ínén bío yi, bán khíi yí mu b̄an cúa-kh̄im̄ani kh̄im̄ani á mún ñ yí le mukān̄i binbir̄i na máa vé. ³⁰ Èè ká b̄ia dú ho yahó h̄a làa na ká wán, á c̄èr̄èè khíi wé ba m̄n-díwá. A b̄ia dú ho m̄n h̄a làa na ká wán, á c̄èr̄èè khíi wé ba ya-díwá.

20

Ho èrèz̄én v̄ins̄ia buahó v̄arowà w̄ahiire

¹ «Mi loí, ho wáayi b̄éni bío ka làa bío ó o n̄i búí na èrèz̄én v̄ins̄ia buahó wí á h̄ia wó. Wizonle búí ó o f̄era h̄in̄n ló le ȳinb̄i b̄uir̄i, á wà lée cà ba v̄arowà á à kúee mí èrèz̄én v̄ins̄ia buahó yi. ² A ba v̄arowà mu làa wo w̄anía tò le wén-h̄nló dà-kéní na lé o nùpue n̄i-kéní wizon-kùure s̄ámú s̄án̄i wán, ó o le ba w̄a vaa sá mí èrèz̄én v̄ins̄ia buahó yi. ³ Bún m̄n ó o b̄n̄ia ló le ȳinb̄i-wi-bee yi, á lée yú ba búí ba nùpua f̄em̄nló lahó yi à ba yí máa wé d̄èè. ⁴ O o bía n̄n ba yi: «Minén mún lén vaa sá ï èrèz̄én v̄ins̄ia buahó yi, ká ï na le wizon-kùure s̄ámú s̄án̄i mi n̄i-kéní kéní yi.» ⁵ A bán wà van. Bún m̄n á ho m̄h̄ú b̄anso t̄n b̄n̄ia ló ká le wii yòó f̄ará, á k̄n̄ ló le wi-h̄aarè, á lée wó bío ó o wó kh̄ina b̄an síi. ⁶ Mu véen̄i ó o b̄n̄ia ló ho z̄ih̄ú j̄ii, á t̄n lée yú ba nùpua búí ho f̄em̄nló lahó yi. O o t̄ara ba yi: «Mi kará hen á tò le wii k̄am̄aa le we?» ⁷ A bán bía n̄n wo yi: «Lé bío á nùpue yí lá w̄en.» A ho m̄h̄ú b̄anso bía n̄n ba yi: «Minén mún lén vaa sá ï m̄h̄ú yi.»

⁸ «Bíó le wii tò, á ho m̄h̄ú b̄anso bía n̄n mi ton-sáwá j̄uh̄úso yi le o ve ba v̄arowà buee s̄án̄i yi. Le o búaká làa b̄ia buara ho m̄n, à vaa véen̄i làa b̄ia buara ho yahó. ⁹ A b̄ia van ho m̄h̄ú yi ho z̄ih̄ú á buara. A ba lè mí n̄i-kéní kéní yú le wén-h̄ani dà-kéní kéní. ¹⁰ A b̄ia van ho m̄h̄ú yi ho yahó wee leéka le minén ñ yí á à poí ba. Bío ba buara, á ho m̄h̄ú b̄anso mún n̄n le wén-h̄ani dà-kéní kéní ba yi. ¹¹ Bío ba fó mí s̄án̄i, á ba s̄ia yí wan le bío yi, ¹² á ba wee bío là a m̄h̄ú b̄anso: «B̄ia ká sá ho z̄ih̄ú j̄ii mí d̄on. A ù pá s̄án̄ia ba yi á m̄anía lè warén na tà le wizon-kùure s̄ámú l̄onbee yi le wiso-h̄ád̄h̄ú yi.» ¹³ A ho m̄h̄ú b̄anso bía n̄n ba v̄arowà mu n̄i-kéní yi: «W̄an b̄n̄lo, ï yí tò ù wán. Wa so fù yí w̄anía yí tò le wén-h̄nló dà-kéní wán le wizon-kùure s̄ámú bío yi le? ¹⁴ Awa,

§ 19:19 Mi loí ho Léró v̄uah̄ú (Exode) 20.12-16; Lándá z̄eeniló v̄uah̄ú (Deutéronome) 5.16-20; Levii n̄uwà v̄uah̄ú (Lévitique) 19.18.

fé ũ wá rí ũ lén. Yia buara ho món á ĩ mún wi à ĩ sàání yi à mànì lè ũnén. ¹⁵ Inén lé yia te ĩ wá rí. Ká ĩ le ĩ wé le làa bïo na, á ĩ ì wé. Tàá lé bïo á ĩ wó mu sãamu lé bñn wee vá foñ le?» ¹⁶ O o Yeesu bñnia bña bò mu wán: «Ba món-díwá khíi wé ba ya-díwá, á ba ya-díwá khíi wé ba món-díwá.»

*O Yeesu wiokaa wee bío mí húmú lè mí vèeró bío
(Maaki 10.32-34; Luki 18.31-34)*

¹⁷ Bío ó o Yeesu wee va ho Zeruzalεemu, ó o fó mí nñ-kenínia píru jñun mí jñii yi, á wee bíoráa làa bío ká ká ba wi ho wñhũ wán varákaa wá: ¹⁸ «Mi loń, wa wee yòo ho Zeruzalεemu. Lé bñn ó o *Nùpue Za ba à dé le *Dónbeenñ yankarowá júnása lè ho *lándá bío zéenílowa níi yi. Ba à síiní a jñuhũ á à búe. ¹⁹ Ba à na a bña yí zũ le Dónbeenñ yi á ba à zùanka yi, á à ha a lè hã lãbãaní. Bñn món, á ba à búeε wo ho *kùrùwá wán o ò hí. Ká mu wizooní tñn zoñ o ò vèe.»

*Bío ó o Zaaki là a Zãn bàn nu flora a Yeesu cñn
(Maaki 10.35-45; Luki 22.25-27)*

²⁰ O Zebedee bàn hãa lè mí zàwa nùwã jñun wá buée bó a Yeesu yi, ó o hãa mu líi fàrá mí nankópúná wán o yahó, á wi ò o fio bío búii o cñn. ²¹ O o Yeesu bña nñn wo yi: «Lée webio á ũ màkóo wi yi?» O o bía: «Dé ũ jñii na mi lè ĩ zàwa nùwã jñun na ká ò o nñ-kéní khíi keñ ũ nín-tíání, ká a nñ-kéní keñ ũ nín-káahó* ũ béenñ yi.» ²² O o Yeesu bña nñn ba yi: «Bío mi wee fio mi yí zũ. Le lònbee na á ĩ ì lá bàn síi á mi so dà à lá le?» A ba le ũuu le mí dà mu. ²³ O o Yeesu bña nñn ba yi: «Mu bon, mi lò á à be. Ká ínén màhã yí dà máa bío wéréwéré le lé yia ká á à keñí ĩ nín-tíání tàá ĩ nín-káahó. Hñn lùu so bío sã bña á wán Maá wiokaa hã káráa yi.»

²⁴ Bío ba nñ-kenínia nùwã píru na ká jñá mu, á ba sía cã ba nùwã jñun mu yi làa sòobéε. ²⁵ O o Yeesu wãa von ba búenbúen á bña nñn yi: «Mi zũ le hã kãna júnása wee wé mí pánká bña ba wi jñuhũ yi wán. A bña lé ba nñ-beera wee zéení làa bña ká le mí po ba. ²⁶ εε ká minén bío yí ko mu wé ká síi. Hen ká minén nñ-kéní búii wi ò o bío jñuhũ wé poñ bña ká, ó o ko ò o wé ba ton-sá. ²⁷ Ká minén nñ-kéní búii wi ò o dí bña ká yahó, á bãnsò ko ò o wé mi wobá-nii. ²⁸ Lé ká síi ó o *Nùpue Za bío karáa. O yí buara à ba sá na a yi. O buara wá buée sá á à na ba nùpua yi, á mún ñ na mí mukãñi á à lénnáa ba nùpua cèrèε júná.»

*O Yeesu héra ba muiiwá nùwã jñun yío
(Maaki 10.46-52; Luki 18.35-43)*

²⁹ Bío ba ló ho Zerikoo lóhó yi, á ba zãamá-kúii bò a Yeesu yi. ³⁰ Mu wee wé à muiiwá nùwã jñun búii kará ho wñhũ nĩsání, á jñá à ba le o Yeesu wee khíi. A ba wee bío pñnpñn: «Núhũso, *Daviide Za, màkárí wen!» ³¹ A ba zãamáa wee zá làa ba le ba wé tété. A ba yáá wãa wiokaa wee bío pñnpñn: «Núhũso, Daviide Za, màkárí wen!» ³² O o Yeesu ññn ò o von ba tũara yi: «Lée webio á mi wi à ĩ wé na mia?» ³³ A ba bía: «Núhũso, wé le wa yío à wé mi.» ³⁴ A ba màkárí buan o Yeesu yi, ó o ññn ba yío lè mí níni. Mí lahó yi á ba yío ññnía wee mi, á ba bò a Yeesu yi.

21

*O Yeesu zoró ho Zeruzalεemu lóhó yi
(Maaki 11.1-11; Luki 19.28-40; Zãn 12.12-19)*

¹ O Yeesu lè mí nñ-kenínia vaá sũarãa ho Zeruzalεemu yi. Bío ba wi le búee na ba le Oliivewa vñnsia búee wán, ho Betefazee lóhó jñii, ó o fèra tonkaa mí nñ-kenínia nùwã jñun á bña nñn ba yi: ² «Mi lén va ho lóhó na vaá mi yahó yi.

* **20:21** Nín-tíání làa nín-káahó: Mu wee zéení le hñn lara bío jñun so lé hãa bío jñuhũ wi.

Mi vaa dɛɛnii bɪn, á mi ì mi sũnpè-nu ká a can dɪn lè mí za. Mi fee ɓa ɓuee na mi.»³ Ká ɓa tũara mia à mi bío le o Nũhũso màkóo wi ɓa yi, á ɓa à dɛɛnii ì día ɓa mi ì lɛnnáa.

⁴ Bũn wó kà síi bèra a na le *Dónbeenii jii-cúa fɛero bíonii na kà à bío wéráa.

⁵ «Mi bío na ho Sion lóhó nĩpomu yi:

«Loŋ, lé ũ bɛɛ na bò o ɓuen ũ cɛn.

O wayi.

O yòora a sũnpè-nu

lè mí za.»^{*}

⁶ A ɓa nĩ-kenínia wáa wà, á vaá wó bío ó o Yeesu le ɓa wé. ⁷ Ba vaá ɓuan o sũnpè-nu lè mí za ɓuararáa, á bò mí kánɓunwà ɓa wán ó o Yeesu yòó kará wán. ⁸ Ba minka zámáa na bò a yi á ɓa cèrɛɛ wee bá mí kánɓunwà ho wɔhũ wán o yahó. Ba ɓúii lé há vĩnsia vɔnna ɓa wee khé à bá. ⁹ Ba minka zámáa na varákaa dú a Yeesu yahó làa ɓia bò a yi á wee bío pónpón:

«Le ho cùkú à dé o *Daviide Za yi.

Le le Dónbeenii wé mu bè-tentewà làa yia bò o ɓuen o Nũhũso yèni yi.

Le le Dónbeenii na wi ho wáyai à ho cùkú dé yi.»[†]

¹⁰ Bío ó o Yeesu vaá zon ho Zeruzalɛmu, á ho nĩpomu ɓúenɓúen kánkáa. Ba wee tũaka mín yi: «Yia kà lée wée kà?» ¹¹ A ɓa nũpua wee bío: «O lé o Yeesu, le *Dónbeenii jii-cúa fɛero. O ló ho Kalilee kɔhũ lóhó na ɓa le Nazarete yi.»

O Yeesu zon le Dónbeenii zĩ-beenii yi

(Maaki 11.15-19; Luki 19.45-48; Zàn 2.13-16)

¹² O Yeesu vaá zon le *Dónbeenii zĩ-beenii yi, á zoó mɔn ɓia wee yèé mu bío làa ɓia wee yà mu bɪn. Ba wén-pùarílowà tàbáriwa làa ɓia wee yèé ɓa ɓùaaɓúuní kanmúinii ó o dónkaa kúaa, ¹³ ò o ɓia mɔn ɓa yi: «Le Dónbeenii bíonii vũahũ ɓia bío kà: «I zii ɓa wé è ve làa fióró zii.»[‡] O o ɓinia ɓia: «Á minén ɓèn wó le lè ɓa kɔnlowà lùè há?»[§] ¹⁴ Ba muiiwà lè ɓa mùamúawà ɓúii wà ɓueé ɓó a Yeesu yi, ó o wɛéra ɓa. ¹⁵ A ɓa yankarowà júnáa lè ho *làndá bío zéeniłowa yiwa cã bío ɓa mɔn ò o Yeesu wee wé mu yéréké ɓiowa bío yi làa bío ɓa háyúwá wee bío pónpón kà síi bío yi: «Ho cùkú à dé o *Daviide Za yi.» ¹⁶ A ɓa wáa ɓia mɔn o Yeesu yi: «Fo wee jí bío ɓa wee bío le?» O o Yeesu le: «Ũuu, i wee jí mu. Minén so yí káránna bío kà le Dónbeenii bíonii vũahũ yi yí mɔn le? «Fo wó, á hàri ɓa háyúwá lè ɓa kúnkúzàwa wee khòonii fo.»^{*}

¹⁷ Bũn mɔn ó o ló ho lóhó yi wà día ɓa, á van ho Betanii lóhó vaá cãana bɪn.

O Yeesu dánkánta le vɪndɛɛ na ɓa le fikiyéé

(Maaki 11.12-14, 20-25)

¹⁸ Mu tá na lée tɔn yĩnbii, ká a Yeesu ɓinia bò o ɓuen ho Zeruzalɛmu, á le hĩni dà a. ¹⁹ O o mɔn le vɪndɛɛ ɓúii na ɓa le *fikiyéé ho wɔhũ nĩsání. O o wà vaá ɓó le yi, ká a màhá yí yú ɓia le wán, lée vɔnna mí dòn. O o wáa ɓia mɔn le yi: «Fo máa ɓini máa ha ɓia hùúu.» A le vɪndɛɛ mu dɛɛnia hon mí lahó yi. ²⁰ Bío ó o nĩ-kenínia mɔn mu, á mu wó ɓa coon. A ɓa tũara a Yeesu yi: «Le vɪndɛɛ mu dɛɛnia wó kaka honnáa kà?» ²¹ O o Yeesu ɓia mɔn ɓa yi: «Le i mi ho tũia na mia: Hen ká mi dó mi sía mi, á yí máa titika, á bío á i wó lè le vɪndɛɛ na kà ɓàn síi á mi wé è wé. Ká mi mún pá dà à bío ò na le ɓuee na kà yi: «Hĩni hen na fo wi yi à vaa zo ho mu-beenii yi, á mu ù wé. ²² Ká mi dó mi sía mi, á bío ɓúenɓúen na mi wee fio le Dónbeenii cɛn, á mi ì yí.»

* **21:5** Mi loŋ Zakari vũahũ 9.9 † **21:9** Mi loŋ Leni vũahũ (Psaumes) 118.25-26 ‡ **21:13** Mi loŋ Ezayii vũahũ 56.7 § **21:13** Mi loŋ Zeremii vũahũ 7.11 * **21:16** Mi loŋ Leni vũahũ (Psaumes) 8.3

*O Yeesu pànká ló wen?**(Maaki 11.27-33; Luki 20.1-8)*

²³ O Yeesu yòó zon le *Dónbeení zì-beení yi zoó wee kàrán 6a nùpua. A 6a yankarowà núnása lè 6a *zúifùwa *ní-kíá wà 6ueé 6ó a yi, à 6a tùara a yi: «Fo yú le níi wen wee wéráa bío kà? Lé wée nòn mu wéró níi foñ?» ²⁴ O o Yeesu bíá nòn 6a yi: «Ínén 6èn mún ò tùa mia làa bío dà-kéní mí dòn. Ká mi zéenia mu, á ínén mún ò zéení yíá nòn le níi mi á ì wee wéráa bío kà. ²⁵ Yíá tonkaa o Zán le o wé bátizé 6a nùpua lée wée? Lé le Dónbeení lée, tàá lé 6a nùpua?» A 6a ñin wee wáani mún yi: «Ká wa le lé le Dónbeení tonkaa wo, o ò bío le lée webio nòn á wa yí tàráa o bío. ²⁶ Ká wa mún le lé 6a nùpua tonkaa wo, á 6a zámáa máa díá wen. Lé bío 6a búenbúen wee leéka le o Zán lé le *Dónbeení ní-cúa fεero.» ²⁷ A 6a wáa bíá nòn o Yeesu yi: «Wa yí zú yíá tonkaa wo.» O o Yeesu bíá nòn 6a yi: «Àwa, á ínén mún máa zéení yíá nòn le níi mi á ì wee wéráa bío kà.»

Ba zàwa nùwā ñun wáhiire

²⁸ O Yeesu pá bíníá bíá: «Mi ní bío kà: Níi búí zàwa nùwā ñun híá wi. O o von o ní-kéní á bíá nòn yi: «I za, lén vaa và ho èrézén vñsía buahó yi ho zuia.» ²⁹ O o le mí máa va. O o híá bíníá lon mi yi, ó o wà van á vaá và. ³⁰ Bún món, ó o maá mu bíá mu bío dà-kéní mu làa yíá so. A wón le mí ì va, ò o màhá yí van. ³¹ Awa, 6a nùwā ñun mu tñahú, á lé o yén wó bío á bán maá láa wee cà?» A 6a bíá: «Lé yíá ó o bíaráa ho yahó.» O o Yeesu bíá nòn 6a yi: «Le í mí ho tñiá na mia: Ba *lànpo féwá lè 6a háawa na wee yéé mítén á à zo le *Dónbeení béení yi á à dí mi yahó. ³² Lé bío ó o Zán Batiisi buara, á 6ueé wee zéení ho wá-tente bío làa mia, á mi yí tà mu yi. Ká 6a lànpo féwá lè 6a háawa na wee yéé mítén bán tà mu yi. A bío mi yáá pá mòn bún, à mi pá yí yèrémáa mi yilera lè mi wára, á yí tà a bío.»

*Ho èrézén vñsía buahó vàrowà wáhiire**(Maaki 12.1-12; Luki 20.9-19)*

³³ «Mi wíoka ní wáhiire búí: Mòhú bānsó búí híá fá ho èrézén vñsía mí mòhú yi, á son ho dándá kíniá yi. O o có ho kōhú á wíokaa, híá ho èrézén wee ñaa yi. O mún son o paro lùe. Bún món ó o wáaniá tò lè 6a nùpua búí na à và ho, ò orén wà van le khúii. ³⁴ Páahú na ho èrézén wee be yi, ó o tonkaa mí ton-sáwá le 6a va 6a nùpua mu cón le 6a khé bío bío sá mí yi à na. ³⁵ Ká 6a nùpua mu màhá vaá wíikaa 6a, á han o ní-kéní, á 6ó a ñun níi so, á mún lèekaa o tñn níi so lè há huua 6ó. ³⁶ O o mòhú bānsó bíníá tonkaa 6a ton-sáwá mu búí. Bán boo po bíá lè ho yahó. Ká 6a nùpua mu màhá vaá wó bán làa bío 6a wó làa bíá so. ³⁷ Mu véení, ó o tonkaa mí za, ò o wee leéka: «I za wón 6a à kñnbi.» ³⁸ Ká bío 6a nùpua mu yère dá a wán, á 6a wee bío mún yi: «Yíá lua kà lé yíá á ho mòhú bío khíi sí yi. Mi wa búe o, á ho mòhú bío wáa à sí wen.» ³⁹ A 6a híñon wíira a, á khèra lée 6ó díá.»

⁴⁰ O o Yeesu tùara 6a yi: «Àwa, ká a mòhú bānsó khíi buara, ó o 6ueé wé 6a nùpua mu kaka?» ⁴¹ A 6a bíá nòn wo yi: «O máa cèe 6a bío máa díá. Ba ní-súmáa mu o ò búe, ká a cà ní-vio á à kúee mí mòhú mu yi. O orén làa bán á à wáani ì tē bío 6a khíi na a yi wán, ho páahú na 6a dó nòn mún yi.» ⁴² Bún món, ó o Yeesu bíá nòn 6a yi: «Mi ñin yí kàráanna bío kà yí mòn hùúu le Dónbeení bíoní vñahú yi le? «Le huee na 6a so-sowa fù pá díá lé ñio híá 6uee buan ho soró ñiniá. Bío kà lé bío ó o Nuhúso Dónbeení wó, mu lée bè-tente wa yèndání yi.»†» ⁴³ O Yeesu pá bíníá bíá: «Lé bún nòn á ì bíoráa mu á à na mia. Le *Dónbeení béení á à fé mi cón á à na ní-vio yi, bíá á à ha le béení mu bán bíá

† 21:42 Mi loí Lení vñahú (Psaumes) 118.22.

Mɔyɪize bía: «Hen ká báa búí yan mín háa á húrun ò o yí yú za làa wo, á bàn za búí ko ò o ya a maháa mu, à te 6a zàwa yi mín za mu yèni yi.» ²⁵ Mu ù wé à zàwa nùwá hẹ̀nùn búí háa wi làa wèn. Yíá nín-yání yan á húrun ò o yí yú za lè mín háa. ²⁶ A yíá sá fò a maháa mu yan á wón húrun. O o tɪn níi so fò a, á wón mún húrun. Ba mí nùwá hẹ̀nùn búenbúen yan wo bènénia á húrunka. ²⁷ Bío 6a búenbúen húrun, ó o háa mu mún húrun. ²⁸ Awa, á 6a nǐ-hía vèe nònzon ò o háa mu bío á à sǐ a yén yi 6a nùwá hẹ̀nùn mu tǐahǔ? Bío 6a búenbúen màhá yan wo bènénia.» ²⁹ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mi wee vɪnɪ miten. Mi yí zǔ hàrí dɛ le Dónbeenǐ bióní vǔahǔ bío dǎní yi. Mi mún yí zǔ le le Dónbeenǐ dà bío búenbúen wee wé. ³⁰ Bío wi bɪn, hen ká 6a nǐ-hía khíi vèera, á 6a báawa lè 6a háawa máa ya mín. Ba à wé lè le Dónbeenǐ wáayi tonkarowá bío síi ho wáayi. ³¹ Ba nǐ-hía vèeró bío dǎní yi, á mi so dǐn yí kàráanna bío le Dónbeenǐ bía nɔn mia le? ³² Le bía le minén lé o *Abarahaamu, là á *Izaaki, là á *Zakoobu bàn Dónbeenǐ. Le Dónbeenǐ lé bía yǐo wi lua bàn Dónbeenǐ. Le yínɔn nǐ-hía bàn Dónbeenǐ.»† ³³ Ba zǎamáa na jǎ a bióní á wó coon o kàránló bío yi.

Le Dónbeenǐ làndá na bío jǔhǔ wi po háa ká
(Maaki 12.28-34; Luki 10.25-28)

³⁴ Bío 6a *Farizíewa jǎ ò o Yeesu bía 6ó 6a *Sadusíewa jǔhǔ, á 6a kúaa mín wán. ³⁵ A 6a nǐ-kéní na lé ho làndá bío zéenílo wi ò o yí o níi 6ua yi, ó o tǔara a yi: ³⁶ «Nǐ-kàránlo, há bióní na bío henía ho làndá yi, á lé le yén jǔhǔ wi po háa ká?» ³⁷ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: ««Fo ko ũ wań ũ Nǔhǔso Dónbeenǐ lè ũ síi búenbúen, lè ũ mànaká búenbúen, lè ũ yilera búenbúen.»† ³⁸ Dén lé dǐo bío here, á jǔhǔ wi po háa ká. ³⁹ Dǐo sá le yi na mún jǔhǔ wi lè lerén bío síi lé dǐo ká: «Fo ko ũ wań mi ninza làa bío á fo waráa ũten bío síi.»§ ⁴⁰ O *Mɔyɪize làndá búenbúen, lè le *Dónbeenǐ jǐ-cúa fɛerowá kàránló búenbúen, á can há bióní bío jún na bò henía ká yi.»

Yíá le Dónbeenǐ mɔn léra bío
(Maaki 12.35-37; Luki 20.41-44)

⁴¹ Bío 6a *Farizíewa kúaa mín wán, ó o Yeesu tǔara 6a yi: ⁴² «Mi wee leéka le *Yíá le Dónbeenǐ mɔn léra nɔnkǎni can wen?» A 6a bía nɔn wo yi: «O lé o *Daviide mɔnmànii.» ⁴³ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Á bío le Dónbeenǐ Hácírí dú a Daviide yahó, ó o 6èn wó kaka vonnáa wo le mí Nǔhǔso? Bío ká lé bío ó o Daviide bía:

⁴⁴ «O Nǔhǔso Dónbeenǐ bía nɔn í Nǔhǔso yi:

Buee kɛɛní í nín-tǐání
fúaa ká í búrá ũ zúkúsa ũ tá,

á ũ bò ũ zení wán.»*

⁴⁵ Ká a Daviide wáa wee ve o Yíá le Dónbeenǐ mɔn léra le mí Nǔhǔso, ó o wé o Nǔhǔso ká a mún pá à bǐní ì wé o mɔnmànii kaka?»

⁴⁶ A 6a nǐi woon yí dàrina dèe yí bía. A lá bǔn zon ò o búí yí bǐnía yí khà mítén yí tǔara a yi làa bío búí.

23

Mi pa miten 6a zúifùwa ya-díwá bío yi
(Maaki 12.38-40; Luki 11.43, 46; 20.45-47)

¹ O o Yeesu wáa yèrémáa wee bío lè 6a zǎamáa lè mí nǐ-kenínia: ² «Ho *làndá bío zéenílowa lè 6a *Farizíewa wee kàrán o *Mɔyɪize làndá làa mia.

* **22:24** Làndá zéeníló vǔahǔ (Deutéronome) 25.5-6 † **22:32** Mi loń Léró vǔahǔ (Exode) 3.6

† **22:37** Mi loń Làndá zéeníló vǔahǔ (Deutéronome) 6.5 § **22:39** Mi loń Levii nùwá vǔahǔ (Lévitique) 19.18 * **22:44** Mi loń Lení vǔahǔ (Psaumes) 110.1.

Hón lé 6a tonló. ³ Mi ko mi wé jí 6a cǎn, à bè bǐo 6a wee bío na mia búenbúen yi. Ká 6a wára hǎn mi yí dé miten yi. Lé bǐo á bǐo 6a wee kàrán làa mia 6a yí máa wé. ⁴ Ba wee jǐ ho sèró na lí 6a nùpua bà-ḡúná wán, ká 6arén mí bæere màhá yí máa dé mí níní hàrí cǐnú à séení 6a sèráa ho. ⁵ Ba wee wé mí bǐo búenbúen à zéeníáa mítén. O Mǎyize làndá bíoní búí kúeení lùakùà zàwa na 6a wee ca mí buráa lè mí bàra yi á 6arén wee wé à hǎ wé 6àaaka. Ba kánbunwà ḡi-kǎa dù6úaaní á wee keŋ khèekhàa. ⁶ Ho dǐnló dǐníní keeníá na seka, lè ho kàránló zíní yahón lùà, á 6a wa keeníló. ⁷ Ba wa à 6a nùpua wé tǎení 6a yi lè le kǎnbii 6a zǎamáa fémínló lara yi, á mún wa à 6a nùpua wé ve 6a làa nǐ-kàránlowà. ⁸ È ká minén ó o búí yí tà le 6a ve o làa nǐ-kàránlo. Mi búenbúen lè 6a zàwa mín yi, á mi nǐ-kàránlo mún lé o nǐ-kéní. ⁹ Mi wé yí ve nǐi woon lè mǐn maá ho tá wán. Lé bǐo á mǐn Maá lé o nǐ-kéní, wón wi ho wáayi. ¹⁰ O búí yí tà le 6a ve o làa ḡúhúso. Lé bǐo mi ḡúhúso lé o nǐ-kéní. Wón lé o *Krista. ¹¹ Yia po mi búenbúen ko ò o wé mi ton-sá. ¹² Yia yòonía mítén, á wón 6a à liíní. Ká yia liínía mítén, á wón 6a à yòoní.

*Ho yéréké khii sá 6a zúifùwa ya-díwá yi
(Maaki 12.40; Luki 11.39-52; 20.47)*

¹³ «Minén *làndá bǐo zéenílowa lè minén *Farizǐewa nǐ-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia. Lé bǐo mi wee hè 6a nùpua lè ho wáayi béení díró. Minén mi bæere yí dà máa dí le, á bǐa wi 6a dí le á mi mún wee hè.

¹⁴ [«Nǐ-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia. Mi wee fé 6a maháawa nǐi bǐo búenbúen véení, ká mi pá bǐnǐ wé ho fioró na túee à zéeníáa le mi téréenna. Lé bǐn nǎn á minén cǐtǐi khii wé here làa sòobé.]

¹⁵ «Nǐ-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia. Mi wee vará ho tá lùà búenbúen yi, à pá hǎ muna héε cà 6a nùpua le 6a yèrémá mí yilera lè mí wára. Ká mi yú a nǐ-kéní sǎanǐ à mi wé ò o bío sí le *Dofíní dǎhǔ yi poŋ minén làa cúa-ḡun.

¹⁶ «Minén ya-dí muiiwà yén! Ho yéréké khii sá mia. Lé bǐo mi wee bío bǐo kà: Yia báa lè le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ yèni, se bǐn dǎε búí mía. Ká a màhá báa lè le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ 6àn sǎnú yèni, se bǐn yí dà máa día kà. ¹⁷ Mi lé 6a bǎnbúwá, á lé 6a muiiwà. Lé mu yén ḡúhǔ wi po mu yén? Lé ho sǎnú lée, tàá lé le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ na nǎn á ho sǎnú mu bǐo sǎnáa le Dónbeenǐ yi? ¹⁸ Mi mún wee bío le yia báa lè mu hǎmu cǐnǐi 6àn yèni, se bǐn dǎε búí mía. Ká a màhá báa lè mu hǎmu na wi le wán yèni, se mu máa día kà. ¹⁹ Muiiwà yén! Lé mu yén ḡúhǔ wi po mu yén? Lé mu hǎmu lée, tàá lé mu 6àn cǐnǐi na nǎn á mu hǎmu mu bǐo sǎnáa le Dónbeenǐ yi? ²⁰ Yia cén báa lè mu hǎmu cǐnǐi, se 6ànso báa làa bǐo búenbúen na wi le wán yèni. ²¹ A yia báa lè le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ yèni, se 6ànso báa lè le zǐ-beenǐ mu, á mún báa lè le Dónbeenǐ na wi le yi yèni. ²² A yia mún báa lè ho wáayi yèni, se 6ànso báa lè le *Dónbeenǐ béení kanmúiní yèni, á báa lè le Dónbeenǐ mí bæere na kará lè wán yèni.

²³ «Minén làndá bǐo zéenílowa lè minén Farizǐewa nǐ-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia. Lé bǐo hǎ vǎn-zà-wǐnǐwà lè mí síwà na 6a wee kúee le zeení yi á mi wee na 6àn cúa-pírú nǐi, à ho làndá kàránló na ḡúhǔ wi á mi màhá wee pǎn día. Bǐn na lé ho térénló, lè le hii, lè le Dónbeenǐ bǐo tàró. A bǐn lé bǐo mi ḡǎn lá ko mi wé wé, ká mi mún yí nǎnsǎ bǐo ká wéró yi. ²⁴ Ya-dí muiiwà yén! Mi wee líi mi bè-ḡunii à lén o dònwǐa día, ká a cón-ḡúmúkǔ wón mi màhá wee vǐ.

²⁵ «Minén *làndá bǐo zéenílowa lè minén Farizǐewa nǐ-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia. Lé bǐo mi wee sǎε mu ḡumu ḡuunǐi lè ho dǐnló dǐníní sía 6àn máa, ká hǎ yiwa màhá zoó sú lè mí kǎnló bǐo, lè mi yile-kora. ²⁶ Farizǐe muii yén! Ũ yi lé dǐo ũ ceé vé, lé bǐn á à na ká bǐo ho khǔuhǔ á à ce.

²⁷ «Minén làndá bïo zéenílowa lè minén Farizíewa, ñi-khàwa. Ho yéréké khii sá mia. Mi ka lè hã búráa na 6a khũunia máa á hã se, ká hã yiwa màhã zoó sú lè 6a ñi-hía hũaa lè mu bè-sooní lè mi síwà. ²⁸ Minén mún ka kà sii. Ho khũuhũ á mi ka lè mi lé 6a ñi-tentewà 6a nùpua yahó, ká mi yiwa hñn sú lè ho ñi-khènló lè mu bè-kora lè mi síwà.

²⁹ «Minén làndá bïo zéenílowa lè minén Farizíewa ñi-khàwa yén! Ho yéréké khii sá mia, lé bïo mi wee so le *Dónbeenĩ ñi-cúa fεerowà na húrún búráa, á wee donkhueé bïa fù téréna miten búráa. ³⁰ Mi wee bío: Ká wàn maáwà pãahũ á warén lá yánkaa wi yi, se 6a ñi-cúa fεerowà búero bío á wa níni mia yi. ³¹ A bñn mi bíoní lè mi wára wee zéení le bïa 6ó le Dónbeenĩ ñi-cúa fεerowà, bán mñnmánia lé minén mi bæere. ³² Awa á mñn maáwà mu bío na á 6a búu ñuhũ á mi wãa bánbá tíi ñii. ³³ Mi ka lòn háwá, dihioni yén! Mi wee leéka le mi dà a kãní le Dofñi dãhũ yi le? ³⁴ Lé bñn nñn, á ñnén á à tonka 6a ñi-cúa fεerowà lè mu bè-zũrmini 6ãnsowà, làa bïa kàráanna dñn mi cñn. A mi ì búe 6a búu, ká 6a búu mi ì búe hã *kùrùwáwá wán. Ba búu bán mi ì ha lè hã làbãani mi kàránlò zíní yi, á wé è ñaka 6a hã lórá yi á à beé lò. ³⁵ Lé bñn á à na ká bïa minén lè mñn 6uãawa 6ó ká 6a bè-yãanii mia, lònbee na wi 6a búero món á à yí mia. Le ñi-6úee mu búakáa o *Abεele ñi-tente búero ñii wán, á 6ueé 6ó a Barasii za Zakari yi, wón na 6a 6ó le sòobá-lùe lè mu hãmu cñni pãahũ. ³⁶ Le ñ mĩ ho tũia na mia: Ho zuia nùpua lé bán á le lònbee na wi dén ñi-6úee so món á à yí.»

O Yeesu bïa ho Zeruzalεemu lóhó bio
(Luki 13.34-35)

³⁷ «Éee Zeruzalεemusa! Minén na wee búe le *Dónbeenĩ ñi-cúa fεerowà, á wee leéka bïa le Dónbeenĩ tonkaa mi cñn lè hã huua à búe. Lée zen cúa-yen á ñ wi à ñ ve mia kúee mñn wán làa bío ó o kùeerè wee wé veráa mí zãwa kúee mí mia tá bío síi à mi yí tà mu. ³⁸ Awa, le Dónbeenĩ á à pí mia á mi zii á à ñn coon. ³⁹ Le ñ bío mu na mia: A lá ho zuia ñii wán, á mi máa bñni máa mi mi, fúaa nñnzoñ na mi khii wee bío bío kà: «Le le Dónbeenĩ dúbua yia bò o buen o Ñuhũso yèni yi.»*

24

Le Dónbeenĩ zĩ-beeni floró bio
(Maaki 13.1-23; Luki 21.5-24)

¹ Bñn món ó o Yeesu ló le *Dónbeenĩ zĩ-beeni lún yi. Bío ó o wee lén, ó o ñi-keninia vá 6ueé 6ó a yi à 6a wíokaa wee zéení bío le Dónbeenĩ zĩ-beeni sonnãa síi làa wo. ² O o Yeesu wãa bïa nñn 6a yi: «Bïo ká búenbúen mi yí mñn le? Le ñ mĩ ho tũia na mia: Mu búenbúen khii fi, á hàrí huee máa kerí mí ninza huee wán.»

Mu bè-sũmdã na khii wé bío

³ O Yeesu yóó kará hã Oliivewa vñsãa búee wán, ó o ñi-keninia mí ñii yi vá 6ueé 6ó a yi, à 6a tũara a yi: «Zéení ho pãahũ na le Dónbeenĩ zĩ-beeni mu á à fi yi làa wen. Lé mu bíowa yén khii zéení ñ buenlò pãahũ lè ho ñmíñá véró pãahũ?» ⁴ O o Yeesu bíã nñn 6a yi: «Mi pa miten bío. Mi yí díã le nùpue khã mia. ⁵ Lé bío á nùpua cèrèe khii buen ñ yèni yi á à bío le mí lé o *Krista. Ba à khã 6a nùpua cèrèe á à vñni. ⁶ Hã hãa táró á mi khii wé è ñi sã, hãa 6ó mia làa hã khèra. Ká mi màhã yí zñn. Lé bío á bñn bíowa so ko mu wé ho yahó. Ée ká bñn dèenã máa wé ho ñmíñá véró. ⁷ Ho síi búu khii wé è lé vaá fi làa síi veere. A ho kãhũ búu khii wé è lé vaá fi lè ho kã-veere. Le hñni, lè ho tá dèkeró

* 23:39 Mi lorí Lení vñahũ (Psaumes) 118.26.

á khii wé è wé hã lùà búí yi. ⁸ Bún bïowa so búenbúen wéró á khii keń làa bïo ó o hã-sãnisó sãní vía wee wé búakáráa bïo síi.

⁹ «Hón pãahũ so yi, á 6a nùpua á à dé mia á à na 6a à beé lò, á à búe. Hã síiwà nùpua búenbúen khii jin mia bïo mi tà mi bïo yi. ¹⁰ Hón pãahũ so yi, á nùpua cèrèè á à khini mí sãdéro mi. Ba wé è bini mín máa, á wé è jin mín. ¹¹ Bïa le mí lé le *Dónbeenĩ ji-cúa fèrowà ká mu yí bon á khii keń cèrèè. Ba à vïini nùpua cèrèè. ¹² Mu bè-kora khii dé wán, á 6a nùpua cèrèè waminĩ á à tí yi. ¹³ Ká yia màhá hã mí sli fúaa mu véeni, wón á à fen. ¹⁴ Le *Dónbeenĩ béeni bin-tente mu ko le bue ho ðimíjã lùà búenbúen yi, à hã síiwà búenbúen jí le, à ho ðimíjã màhá bè yi véraa.

¹⁵ «Mi khii mi mu bè-sümüi na wee yaa mu bïo ká mu wi le Dónbeenĩ zĩ-beeni yi, bïo á le *Dónbeenĩ ji-cúa fèro Daniyεele bía bïo.* (Yia wee karan bïo ká, à zũn mu kúará sese.) ¹⁶ Hón pãahũ so yi ká bïa wi ho Zudee yi à bán lùwí yòo hã búaa. ¹⁷ Yia á à keń mí zii lòho yí ko ò o lii zoo lá mí bïo búí mí zii. ¹⁸ Yia á à keń hã mana yi mu pãahũ yí ko ò o bini 6o à lii lá mí kánbun mí zii. ¹⁹ Ho yéréké khii sá 6a hã-sèenasa lè 6a hã-jàawa yi mu zoñ. ²⁰ Mi fio le Dónbeenĩ yi à mi lùwílo mu yí wé hã yio pãahũ, tàá ho *Sabaa zoñ. ²¹ Lé bïo á hón pãahũ so yi ká le lònbee á à wé búaa á à poń ðio khíina, à lá ho ðimíjã jũhũ búeeni na le Dónbeenĩ léra mu bïo búenbúen yi à buee búe ho zuia yi. A le 6an síi mún máa bini máa keń hũu. ²² Ká le Dónbeenĩ lá yí khò hã wizooni mu yi, á nii woon lá máa kani. εε ká le màhá khò hã yi 6a nùpua na le hueekaa bïo yi.»

O Nùpue Za bini buenlò bïo

(Maaki 13.24-31; Luki 17.23-24; 21.25-31)

²³ Ká a búí khii bía non mia: «Mi loń, lé o *Krista na hen, tàá nin-yia vaá hen, à mi yí tà mu. ²⁴ Mu bon. Ba kristawa lè 6a ji-cúa fèrowà na bïo yí bon khii keń. Ba khii wé è wé mu yéréké bïowa lè mí síiwà na ka lè mu wee zéeni le Dónbeenĩ pánká á à vïininaa 6a nùpua. Hári bïa le Dónbeenĩ hueekaa ká mu lá dà à wé, á 6a mún ñ vïini bán. ²⁵ Awa, í 6èn wãa fèra bía mu non mia.

²⁶ «Ká 6a wãa khii bía non mia le o Krista wi ho tá henĩ yi, à mi yí va bin. Tàá ká 6a bía le lé hen ká ó o sánkaa mítén yi, à mi yí tà mu. ²⁷ Làa bïo ká ho vïohó juiina ho wáayi lùe búí à mu khoomu ðeeni keń lùà búenbúen, lé bún 6an síi ó o *Nùpue Za bini buenlò bïo khii wéráa. ²⁸ Hen na ó o yá-hinii día yi, lé bún 6a dùbúawá wee wé fè mín yi. ²⁹ Hón wizooni so 6an lònbee khíilo món, á le wii á à dé mí yuumu. Ho piĩhũ khoomu máa bini máa keń. Hã mànàayio á à kùenka à lii. Ho wáayi bïo búenbúen á à ðeké.† ³⁰ Bún ká bïo wee zéeni a Nùpue Za buenlò á à mi ho wáayi. A ho ðimíjã nùpua búenbúen wé è wá ká 6a à zúnzúra. Ba à mi a Nùpue Za buenlò hã dùndúio wán ho wáayi lè mí ðànlò lè mí cùkú beeni. ³¹ Le búaa-beeni sã á à jí. O mún ñ tonka mí wáayi tonkarowà ho tá kónbúaa mí bïo náa yi, á 6a à ve bïa le Dónbeenĩ hueekaa á à kúee mín wán.

³² «Mi loń ho fikiyée vïndèè bïo le wee wéráa. Hen ká le 6an lakara hía wee nãma, á wee sã mí vñn-yórowà, se mi zũ le ho vïohó tèro ðan. ³³ Lé làa bún síi ká mi khii wee mi bún bïowa so búenbúen wéró, à mi mún zũn le o Nùpue Za buenlò sùarãa. O ò buen máa khí. ³⁴ Le í mi ho túiá na mia: Ho pãahũ na ká nùpua máa hí máa vé ká bún bïo so búenbúen yí wó. ³⁵ Ho wáayi lè ho tá khii vé, ká í bionĩ hñ ñ keń bin féεε.»

Le Dónbeenĩ mí ðon zũ ho ðimíjã véro pãahũ

(Maaki 13.32-37; Luki 17.26-30, 34-36)

* **24:15** Mi loń Daniyεele vũahũ 9.27; 11.31; 12.11. † **24:29** Mi loń Ezayii vũahũ 13.10; 34.4

³⁶ «Nii woon yí zū ho ðimíjǎ véro wizonle lè ho pǎahǔ máa zéeni. Le Dónbeení wáayi tonkarowà yí zū mu, hàrí le Dónbeení Za mí beere yàá pá yí zū mu. O Maá mí dòn lé yia zū mu. ³⁷ Bǐo wó a Nòwee pǎahǔ lé bǐo bàn síi khíi wé o *Nùpue Za bíní buenló pǎahǔ. ³⁸ Pǎahǔ na mu jun-beení ðin yí buara, ká ba nùpua wee dí ká ba a ju, á wee ya mín ká ba a yéé mí hínni. Fúaa nònzon na ó o Nòwee zon ho won-beení yi. ³⁹ Ba yí zūna bǐo búii yahó fúaa bǐo mu jun-beení buara buée lá ba búenbúen. Lé bún bàn síi mún khíi wé o Nùpue Za buenló pǎahǔ.† ⁴⁰ Mu pǎahǔ ká báawa nùwǎ jun wi mana yi, ó o ní-kení á à fé è lénnáa, ká yia so á à dí. ⁴¹ Ká háawa nùwǎ jun páanía ðin wee ni mu bǐo, ó o ní-kení á à fé, ká yia so á à dí. ⁴² Mi cén tíni mí yǐo, lé bǐo mi yí zū le wizonle na mi Núhúso á à buen yi. ⁴³ Mi zū mu le ká le zǐi bànso lá wee wé zūn o kǎnlo buenló bǐo ho tǐnàahǔ, se o lá wée tíni mí yǐo, á máa día ó o máa zo a zǐi. ⁴⁴ Lé bún nòn á minén mún tíni mí yǐo, lé bǐo ó o Nùpue Za khíi buen ho pǎahǔ na mi yí máa dé le o ò buen yi.

O ton-sá tente là a ton-sá kohó wǎhiire
(Luki 12.41-48)

⁴⁵ «O ton-sá na yí máa lé mí jùhúso món, na hácirí wi lé o yén? Lé yia ba jùhúso dó ba ton-sáwá na ká bǐo níi yi, ò o wé na ho ðinló ba yi ho pǎahǔ na mu ko yi, ⁴⁶ ó o wee sá ho tonló mu á ba jùhúso bínía buée kúaa wán. O ton-sá mu jùhú sí. ⁴⁷ Le í mí ho túiá na mia: O jùhúso mu á à bàrá a mí bǐo búenbúen jùhú wán. ⁴⁸ Eε ká a lé o ton-sá kohó, ó o wé è bǐo bǐo ká mí yi: «Í jùhúso míana ò o máa buen». ⁴⁹ Ká à híni wé è ha mí ninzàwa ton-sáwá, ká à dí ká à ju lè ba ja-juwà. ⁵⁰ Wón ton-sá so ba jùhúso khíi buen le wizonle na ó o yí zū yi, lè ho pǎahǔ na ó o yí dó yi. ⁵¹ Ká a khíi buée ðǎn, ó o buée beé o lò làa sòobεε, á à dé o ba ton-sáwá na lò mí jùhúso món tǎahǔ.»

25

Ba hínni nùwǎ píru wǎhiire

¹ «Ho wáayi béeni bǐo bonmín làa bǐo ká: Hínni nùwǎ píru búii hía buan mí fǐntéena wà vaá sínáa o há-fla bàn báa yahó. ² Ba nùwǎ hònú lé ba bǐnbúwá ká ba nùwǎ hònú na ká lé ba hénlowà. ³ Bia lé ba bǐnbúwá á buan mí fǐntéena à ba yí buan ho jiló yí séenia. ⁴ A ba hénlowà bán buan ho jiló á séenia hía wi ba fǐntéena yi. ⁵ Bǐo ó o há-fla bàn báa yuaanía ò o máa buen, á ba hínni mí nùwǎ píru búenbúen dǔma á mu dǎmu bó.

⁶ «Ho tá tǎahǔ á le zèerè sǎ jǎ: «Lé o há-fla bàn báa lua, mi lé lée sí a yahó». ⁷ A ba hínni mí nùwǎ píru sínkáa, á wee wíoka mí fǐntéena. ⁸ A ba bǐnbúwá wee bǐo làa bia hénkaa: «Mí há wen lè mí jiló cǐnú. Wa fǐntéena wee hí.» ⁹ A bán bia nòn ba yi: «Búéé. Wa máa wé mu. Ho jiló na wa buan máa yí warén làa mia. Mu sǎaaní à mi va ba ji-yéerowà cǎn vaa yà mí jiló.» ¹⁰ A ba bǐnbúwá wǎa hínon wà van ho jiló yèeni. Ba lénló món, ó o há-fla bàn báa buara. A ba hínni nùwǎ hònú na wíokaa mí fǐntéena vó pan wo, á páanía yòó zon làa wo mu yaamu sǎnú ðiiní zǐi. A ba pon ho zǔajii á dó. ¹¹ Mu ù dé mí yi, à bún ba hínni na so bèn buée ðǎn, á buée wee wǎamaka: «Núhúso, Núhúso, hén le wa zo.» ¹² O o há-fla bàn báa bia nòn ba yi: «Le í mí ho túiá na mia: Í yí zū mia.» ¹³ O o Yeesu bínía bíá bò mu wán. «Mí cén tíni mí yǐo. Lé bǐo mi yí zū le wizonle lè ho pǎahǔ na ó o *Nùpue Za á à buen yi.»

Ba ton-sáwá nùwǎ tǐn wǎhiire
(Luki 19.11-27)

† 24:39 Mi loí mu Bǐo jùhú búeeníi vǎahǔ (Genèse) 6–7.

14 «Ho wáayi béenĩ bïo ðonmín làa bïo kà: Nii búii le mí ì va le khúiii, ó o von mí ton-sáwá á kàràfáa mí níi bïo yi. 15 O ñi-kéní ó o ñon ho sánú kùráa khiá-hónú yi. A yia sã ó o ñon hã kùráa khiá-ɲun yi. O o tɪn níi so wón ó o ñon hã kùráa khiàmàni yi. Ba ñi-kéní kéní yú á héhaa làa bïo ða dà wee sáráa. Bún món ó o wà. 16 A yia yú hã kùráa khiá-hónú ðeeníá hínon wee duan làa hã, á yú hã kùráa khiá-hónú bò hã wán. 17 Yia yú hã kùráa khiá-ɲun mún wó làa bún bïo síi, ó o yú hã kùráa khiá-ɲun séeníá. 18 Ká yia yú hã kùráa khiàmàni wón wà vaá có ho kòhú á lú mí ɲúhúso sánú kùráa yi.

19 «Mu míana, bún món á ða ton-sáwá mu ɲúhúso bíníá ðuara. O o wáa le ða zéení bïo mí sánú bïo wóráa. 20 O o ton-sá na ó o ñon hã kùráa khiá-hónú yi ðuara, á ðueé zéeníá hã kùráa khiá-hónú na ó o bíníá yú ò o bía: «Núhúso, fo hía ñon ho sánú kùráa khiá-hónú mi. Loñ, lé hã khiá-hónú na á ñi bíníá yú.» 21 A ða ɲúhúso bía ñon wo yi: «Fobúa, fo wó se. Fo léé ton-sá tente. Bïo fo téréenna mu bïo na ɲúhú tà mía bïo yi, lé bún ñon á bïo ɲúhú wi po bún á ñi khii kàràfá foñ. Buen ðuee zámaka làa mi.»

22 «Bún món á yia yú hã kùráa khiá-ɲun ðuara á bía: «Núhúso, fo hía ñon ho sánú kùráa khiá-ɲun mi. Loñ, lé hã khiá-ɲun búii na á ñi bíníá yú.» 23 A ða ɲúhúso bía ñon wo yi: «Fobúa, fo wó se, fo léé ton-sá tente. Bïo fo téréenna mu bïo na ɲúhú tà mía bïo yi, lé bún ñon á bïo ɲúhú wi po bún á ñi khii kàràfá foñ. Buen ðuee zámaka làa mi.»

24 «Á yia yú hã kùráa khiàmàni ðèn ðuara, á ðueé bía: «Núhúso, ñi zū le fo lé o ñupue na lònbee wi. Fo wee lá ho ðínló ho lahó na fo yí te yi, à lá ho ðínló hen na fo yí dù yi. 25 A ñi zána, á ñi vaá lú ũ sánú kùráa ho tá yi. Awa, fé ũ sánú.» 26 A ða ɲúhúso bía ñon wo yi: «Ton-sá kohó yén! Fo lé o pa-dí. Bïo fo zū à ñi wee wé lá ho ðínló ho lahó na á ñi yí dù yi, 27 á fo so lá yí ko ũ vaa bàrá ñi wáří ho banki yi le? Se bïo á ñi ðuara, á ñi lá vaá fé lé lè le ðàn cúnú. 28 Awa, mi fé ho sánú kùráa khiàmàni mu o cón, à na yia hã kùráa khiá-pírú wi cón yi.»

29 «Yia bïo wi á ða à na mu búii ðanso yi yòò bè, o ò yí á à puuní. Ká yia bïo mía, á hàrí mu bè-za na wi o cón, á ða pa à fé. 30 Ká a ton-sá na dà-ɲiánii mía á mi lá léé lèé díá ho khũhũ, le tíbí-cúáá yi, hen na le minka yi véé lè lé wéé wi yi.»

O Nùpue Za khii ðueé cítí ða nùpua

31 «Ká a *Nùpue Za khii bíníá bò lè mí wáayi tonkarowà búenbúen ðuara lè mí cùkú beenĩ, ó o ðueé keení mí bá-zàmu kanmúiní wán á à fináa le cítí. 32 A hã síiwà nùpua búenbúen á à kúee mín wán o yahó, ó o wáa à sanká ða nùpua mín yi, làa bïo ó o pi-pa wee wé sénnáa ða pia lén ða via yi bïo síi. 33 A ða pia ó ò kúee lè mí nín-tiánĩ, ká ða via ó ò kúee lè mí nín-káahó. 34 Bún món ó o bée á à bío á à na bíá wi là á nín-tiánĩ yi: «Minén na á wàn Maá dúbua yi, mi buen ðuee fé le béenĩ kía na wíokaa mi bïo yi hàrí ho ðimíhá lénló pãahú. 35 Mu bon. Le hini hía dà mi á mi ñon ho ðínló mi. A le ɲu-hání dà mi á mi ñon mu ɲumu mi. A bïo á ñi lé o ñi-háni á mi tà á ñi huera mi wán. 36 A bïo á ñi fù wee vará ñi bírí á mi ñon le dà-zínii mi. ñi lò fù yí here á mi buan mi sese. ñi fù wi ho kàsó yi, á mi ðueé búεεkío mi.» 37 A bíá téréenna á à bío bïo kà: «Núhúso, lé wen wa mɔn fo yi à le hini dà fo á wa ñon ho ðínló foñ, tàá lè ɲu-hání dà fo á wa ñon mu ɲumu foñ á ũ ɲun. 38 Lé ho pãahú yén á wa mɔn à ũ lé o ñi-háni á wa tà á ũ huera wa wán. Tàá lé wen á wa mɔn fo à ũ wee vará ũ bírí á wa ñon le dà-zínii foñ. 39 Lé ho pɔn-yén á ũ lò yí here, tàá á ũ zon ho kàsó yi á wa vaá búεεkío fo.» 40 O o bée á à bío ò na ða yi. Le ñi mi ho túiá na mia: Mí wé sansan wó mu ñon wàn zàwa ñi-kéní búii na cínú yi, se mu lé ñén á mi wó mu ñon yi.

41 «Bún món ó o béε á à bío ò na bĩa wi là a nín-káahó yi: «Minén na le Dónbeení dánkánía, mi khèn làa mi. Mi lén vaa zo ho dǎhǎ na máa hí máa mi yi, hĩa lò á pan o *Satāni lè mí tonkarowà. 42 Mu bon, le hĩni fù dà mi, á mi yí nǎn ho dǎnló miĩ. Le ɲu-hānǐ fù dà mi, á mi yí nǎn mu ɲumu miĩ. 43 ǐ fù lé o nǐ-hānǐ á mi yí tà á ǐ yí huera mi wán. ǐ fù wee vará ǐ bírí, á mi yí nǎn le dà-zǐnii miĩ. ǐ lò fù yí here, á fù wi ho kàsó yi, á mi yí búεεkío mi.» 44 A ɓa wáa à bío bǐo kà: «Núhǔso, lé wen wa mǎn fo yi à le hĩni lè le ɲu-hānǐ dà fo, à ũ lé o nǐ-hānǐ, à ũ wee vará ũ bírí, à ũ lò yí here, à ũ wi ho kàsó yi, á warén yí séenia fo?» 45 O o béε á à bío ò na ɓa yi: «Le ǐ mǐ ho tǔiá na mia: Mi wé sansan yí wó mu yí nǎn bĩa wǐnǐwǐnǐ kà nǐ-kéní ɓúi yi, se mu lé ǐnén á mi yí wó mu yí nǎn yi.» 46 Bán nǔpua so á à va le lònbee na máa vé lahó yi. Ká bĩa térénna bán á à va le mukǎnǐ binbirǐ na máa vé lahó yi.»

26

Ba zúifùwa ɲúnása wee lè o Yeesu wán
(Maaki 14.1-2; Luki 22.1-2; Zǎn 11.45-53)

1 Bǐo ó o Yeesu bía hǎn bióní so wó, ó o bía nǎn mí nǐ-kenínia yi: 2 «Mi zǔ le hen làa wizooní bǐo ɲun ká ho *Paaki sǎnú á à dí. O o *Nǔpue Za ɓa à dé á à na ɓa à búεε ho *kùrùwá wán.» 3 A ɓa yankarowà ɲúnása lè ɓa *zúifùwa nǐ-kǐa wáa kúaa mín wán ɓa yankarowà ɲúhǔso beení na ɓa le Kayiifu lún yi. 4 Ba wǎanía tò le mí ì wǐi o Yeesu ká mu yí zǔ, á à búε. 5 Ba wee bío: «Wa yí ko wa wǐi wo ho sǎnú pǎahǔ. Ká wa wó mu, á ɓa zǎamáa á à kánká mu bǐo yi.»

O hǎa ɓúi kúaa ho ɲiló o Yeesu ɲúhǔ wán
(Maaki 14.3-9; Zǎn 12.1-8)

6 Bǐo ó o Yeesu wi ho Betanii lóhó yi o Simǎn na hǎa lé o *ɓùéré nǐi zǐi á wee dí, 7 ó o hǎa ɓúi ɓueé zon ká a ɓuan ho dǔukó-za na sú lè ho ɲiló na sǎmu sǐ á yáwá here. O hǎa mu vá ɓueé ɓó a Yeesu yi, ò o kúaa ho ɲiló mu o ɲúhǔ wán. 8 Bǐo ó o nǐ-kenínia mǎn mu, á ɓa yiwa cá mu yi, á ɓa wee bío: «Bǐo ká yí nǎn bè-yáarè le? 9 Ho ɲiló mu ɲǎn lá dà à yèé ho yáwá na here yi á à sanká ɓàn wárí á à na ɓa nǐ-khenia yi.» 10 O o Yeesu zǔna bǐo ɓa wee bío, ó o bía nǎn ɓa yi: «Mi wee zá là a hǎa mu le we? Bǐo ó o wó làa mi á se. 11 Ba nǐ-khenia bán làa mia á a keń mín wán féεε, εε ká ǐnén wón máa keń làa mia féεε. 12 Ho ɲiló mu ó o kúaa ǐ wán á fèra wíokaaráa ǐ sǎnǐa ǐ nùuló bǐo yi. 13 Le ǐ mǐ ho tǔiá na mia: Le Dónbeení bín-tente wé buera lùe lèe lùe yi, ho dǐmǐɲá ɓúenɓúen yi á ɓa à bío bǐo ó o hǎa na kà wó, á ɓa à leéka a bǐo.»

O Zudaa wi ò o dé o Yeesu na
(Maaki 14.10-11; Luki 22.3-6)

14 Lé mu ó o Yeesu nǐ-kenínia píru ɲun nǐ-kéní na ɓa le Zudaa Isikariote wà van ɓa yankarowà ɲúnása cǎn, á vaá bía nǎn ɓa yi: 15 «Hen ká ǐ dó a Yeesu nǎn mia, á mi ì na webio miĩ?» A ɓa mà le wén-hǎani ɓóní làa píru nǎn wo yi. 16 A lá bǔn ɲii wán ó o Zudaa wáa wee cà bǐo ó ò wé wé è dérǎa o Yeesu ɓa nǐi yi.

O Yeesu wee dí ho Paaki dǎnló lè mí nǐ-kenínia
(Maaki 14.12-16; Luki 22.7-13)

17 Ho *búurú na á ɲa-fini yí dó yi sǎnú díro ɓàn nín-yání wizonele zoñ, ó o Yeesu nǐ-kenínia wà ɓueé tǔara a yi: «Lé wen á fo wi à wa wíoka ho *Paaki sǎnú dǎnló bǐo yi.» 18 O o Yeesu wáa bía nǎn ɓa yi: «Mi lén zo ho lóhó yi, ká mi zoó fò mín làa nǔpue na, à mi bío na ɓànso yi: O Núhǔso bía le mí pǎahǔ dǎn, á lé ũnén cǎn á mí ɓueé dí ho Paaki sǎnú yi lè mí nǐ-kenínia.» 19 A ɓa nǐ-kenínia wó bǐo ó o Yeesu bía le ɓa wé, á wíokaa ho Paaki dǎnló bǐo.

(Maaki 14.17-21; Luki 22.14; Zǎn 13.21-30)

²⁰ Bïo ho ziihũ dñn, ó o Yeesu lè mí nĩ-kenínia píru jùn kará ho dñnló jùhũ yi. ²¹ Bïo 6a wee dí, ó o Yeesu bía nòn 6a yi: «Le ì mí ho tũíá na mia: Minén nĩ-kéní lé yĩ á à dé mi ì na.» ²² Ó o nĩ-kenínia yilera lùnkaa mu bïo yi làa sòobéé, á 6a búakáa wee tùa wo yi lè mí nĩ-kéní kéní. A yĩ le: «Núhũso, mu lé mínén le?» A yĩ le: «Mu lé mínén le?» ²³ Ó o Yeesu bía nòn 6a yi: «Yĩa páanía zoó cá làa mi, wón lé yĩ á à dé mi ì na.» ²⁴ Ó *Nùpue Za á à hí làa bïo le Dónbeení bioní vūahũ bíaráa mu. Ká yĩ màhá nĩ ì bè mu á ho yéréké è zo jùhũ. Bànso yáá lá yí ton, se mu sūaaní.» ²⁵ Ó o Zudaa na á à dé wo ò na á lá le bioní ò o tũara: «Nĩ-kàránlo, á lé ìnén le, táá?» Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Ūnén lé yĩ bía mu.»

O Núhũso dñnló

(Maaki 14.22-25; Luki 22.15-20; 1 Korente 11.23-25)

²⁶ Bïo 6a wee dí, ó o Yeesu lá ho búurú, á dó le Dónbeení bárakà, ò o cèekaa ho nòn mí nĩ-kenínia yi ò o bía: «Mí fé là. Hón lé ì sánia.» ²⁷ Bún món ó o lá le jūuníi dèe na ho *dívén wi yi, á dó le Dónbeení bárakà ò o nòn ho 6a yi ó o bía: «Mí búenbúen fé juka.» ²⁸ Dén lé ì cāni na wíokaa wee zéeni le Dónbeení páanii na le bò bïo, dén lé ì cāni na kúaará 6a nùpua cèèe bè-kora sèndiaró bïo yi. ²⁹ Le ì bïo mu na mia: A lá bïo kà jii wán, á ì máa bini máa jū ho dīvén mu, fúaa nònzoñ na á ì khii bini ì jū ho wán Maá Dónbeení bēeni yi.» ³⁰ Bún món, á 6a sía ho sánú lení à 6a wà yòora hã Oliivewa vñsĩa búee wán.

O Yeesu bía le o Piere á à pí mí bïo

(Maaki 14.26-31; Luki 22.33-44; Zān 13.37-38)

³¹ Ó Yeesu wāa bía nòn mí nĩ-kenínia yi: «Ho tñnòn-kéní na kà yi, ká mí búenbúen á à pí ì bïo. Mu bon. Mu tũara le Dónbeení bioní vūahũ yi ká síi á 6a wee kàrán: «Ì ì búe o pi-pa,

á ho pi-6oohũ pia á à kénna à lén n va hã lùà búenbúen yi.»*

³² Èé ká ì vèeró món, á ì ì dí mí yahó vaá pa mia ho Kalilee kshũ yi.»

³³ Ó o Piere lá le bioní á bía nòn wo yi: «Hàrí à bĩa ká búenbúen pí ũ bïo, á ìnén wón máa pí mu hùúu.» ³⁴ Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Le ì mí ho tũíá na fon: Ho tñnòn-kéní na kà yi, ó o kò-béé máa wá, ká ūnén bía hã cúa-tñn le fo yí zū mi.» ³⁵ Ó o Piere bía: «Ì máa bío le ì yí zū fo hùúu, hàrí ká ì ko á ì hí làa fo.» Á 6a nĩ-kenínia na ká búenbúen bía mu bïo dà-kéní mu.

O Yeesu wee fio ho Zetesemanii yi

(Maaki 14.32-42; Luki 22.39-46)

³⁶ Ó o Yeesu lè mí nĩ-kenínia wāa vaá dñn le lùe búí na 6a le Zetesemanii, ó o bía nòn 6a yi: «Mí kēni hen, ká ìnén wón á à lén n va vaá hen, á vaá fio.» ³⁷ Ó o fó a Piere là a Zebedee zàwa nùwā jùn wàráa. Ó o yi wāa búakáa wee dè, á hácirí yáara. ³⁸ Ó o bía nòn 6a yi: «Ì hácirí yáara dàkhĩna. I ka lè ì máa fen. Mí kēni hen làa mi à tñn mí yío.» ³⁹ Bún món ó o wāa vá van cīnú, á vaá líí búrá, ò o wee fio ká síi: «Ì Maá, ká mu lá dà à wé, à ũ yí le le lònbee na kà à yí mi. Èé ká búee. I yí le ìnén síi bïo wé. Ūnén lé yĩ síi bïo wé.»

⁴⁰ Ó o binía guara mí nĩ-kenínia nùwā tñn mu cōn, á búee yú 6a à mu dāmu bó 6a. Ó o bía nòn o Piere yi: «Éee minén, le lèèrè dà-kéní na mií fání mi yío yi á à fio làa mi lé bún mí yí dàrna yí wó lon? ⁴¹ Mí fání mi yío, à fio, bèra a na à mí yí zo mu bè-kora wéro yi. O nùpue síi wee wé vá mu bè-tente wéro yi, èé ká ho pánkà na ó o ò wé làa bú lé hĩa mia.»

⁴² Ó o Yeesu binía wà mu cúa-jun nĩ, á vaá wee fio ká síi: «Ì Maá, hen ká le lònbee na kà yí dà máa dà ì wán ká le yí yú mi, à ūnén lé fo síi bïo pá wé.»

* 26:31 Mí loñ Zakari vūahũ 13.7.

⁴³ O o tɛn bɛnɛ́a ɓuara mí nɛ-kenɛ́nɛ́a cɛ́n, á ɓueé yú ɓa à mu dāmu ɓó ɓa. Ba yí dàrna yí fánɛ́a mí yí. ⁴⁴ Mu cúa-tɛn nɛ́i, ó o bɛnɛ́a wà, á tɛn vaá flora mu ɓio dà-kénɛ́i mu.

⁴⁵ Bɛ́n mɔ́n, ó o bɛnɛ́a ɓuara mí nɛ-kenɛ́nɛ́a cɛ́n, á ɓueé bɛ́a nɔ́n ɓa yi: «Mi dūma wee vū́nka le? Mi loń, ho pāahú dɔ́n. O *Nùpue Za á ɓa à dé ɓa bè-kora wérowà nɛ́i yi. ⁴⁶ Mi híni wa lén. Yia á à dé mi ì na ɓueé dɔ́n.»

Ba wɛ́ira a Yeesu

(Maaki 14.43-50; Luki 22.47-53; Zān 18.2-11)

⁴⁷ Pāahú na ó o Yeesu wee ɓio yi, à ɓɛ́n ó o Zudaa ɓueé dɔ́n. O lé ɓa nɛ-kenɛ́nɛ́a píru ɓun nɛ́-kénɛ́i. Ba zāamāa na bò làa wó á ɓuan hā khà-túa lè hā ɓūaa. Lé le *Dónbeenɛ́i yankarowà ɓúnása lè ɓa *zúifùwa *nɛ́-kɛ́a lé bán tonkaa ɓa. ⁴⁸ O Zudaa, yia á à dé o Yeesu mu á à na, á zéénɛ́a ɓio ɓa zāamāa á à zū́nāa wo. O bía: «Í hɛ́a vaá tēénɛ́a nùpue na yi lè le kɔ́nbii, se wón lé yia mi wee cà, à ɓa wāa wii wo.» ⁴⁹ O o dēénɛ́a wà ɓueé ɓó a Yeesu yi ò o bía nɔ́n wo yi: «Nɛ́-kàránlo, foó.» O o tēénɛ́a wo yi lè le kɔ́nbii. ⁵⁰ O o Yeesu bía nɔ́n wo yi: «Wàn ɓónlo, ɓio fo wà ɓueé wé hen, à ũ wāa wé.»

A ɓia ká wà ɓueé ɓó a yi, á wɛ́ira a. ⁵¹ A ɓia wi là a Yeesu mu nɛ́-kénɛ́i ɓúii dò mí khà-tónɛ́i ò o hà le Dónbeenɛ́i yankarowà ɓúhúso beenɛ́i ton-sá nɛ́n-tiánɛ́i ɓikāahú kúio. ⁵² O o Yeesu wāa bía nɔ́n wo yi: «Dé ũ khà-tónɛ́i mí loóre yi. Lé ɓio á ɓia wee khuii hā khà-túa ɓúenɓúen khii hí làa hā. ⁵³ Fo yí zú ká í lá dà à ve í Maá le o ɓuee séení mi le? O o lá à dēénɛ́i ì tonka mí wáayi tonkarowà hɛ́n-táwá ká ɓa po kuio píru ɓun le?† ⁵⁴ Eε ká mu wó kà, á ɓio túara le Dónbeenɛ́i ɓionɛ́i vūahú yi á à wé kaka ɓii ì síráa? Mu bon, ho vūahú mu yi á mu bía le lé ká síi á mu ko mu wéráa.» ⁵⁵ Bɛ́n mɔ́n ó o Yeesu bía nɔ́n ɓa zāamāa yi: «Mi so lá ko mi ɓua khà-túa làa ɓūaa ɓuee wɛ́irāa mi lòn nɛ́-kāanii le? Làa wizooní ɓúenɓúen ká í lá wee wé kēénɛ́i le *Dónbeenɛ́i zɛ́-beenɛ́i yi à kàrán ɓa nùpua á mi yí wɛ́ira mi. ⁵⁶ Eε ká ɓɛ́n ɓúenɓúen wó lée bèra a na, à le *Dónbeenɛ́i ɓi-cúa fēerowà ɓio na ɓa bía le Dónbeenɛ́i ɓionɛ́i vūahú yi à ɓii sí.» A ɓa nɛ́-kenɛ́nɛ́a ɓúenɓúen wāa lùwa ɓa día a.

Ba ɓuan o Yeesu vannāa ho làndá tūiá fēerowà cɛ́n

(Maaki 14.53-65; Luki 22.54-55, 63-71; Zān 18.12-14, 19-23)

⁵⁷ Bɛ́a wɛ́ira a Yeesu á ɓuan wo vannāa ɓa yankarowà ɓúhúso na ɓa le Kayiifu cɛ́n. Lé ɓɛ́n á ho *làndá ɓio zéénɛ́lowa lè ɓa *zúifùwa nɛ́-kɛ́a kúaa mín wán yi. ⁵⁸ O Piere khèra bò a Yeesu mɔ́n fúaa o Kayiifu lún, á vaá zoó páanɛ́a kará lè ɓa parowà, á wee loń ɓio mu hɛ́a wéráa. ⁵⁹ Ba yankarowà ɓúnása, lè ho làndá tūiá fēerowà ɓúenɓúen wee cà ɓio ɓa à koonínāa o Yeesu yi á à bè yi ì síinínāa o ɓúhú á à na ɓa à ɓúe. ⁶⁰ Ká ɓa màhā yí yú ɓio ɓúii, hārɛ́ ɓio ɓa nùpua cèrèè pá wāa ɓuara ɓueé kooní a o yi mí cúee. Mu véenɛ́i, á nùpua nùwā ɓun ɓúii ⁶¹ ɓuara ɓueé bía ɓio kà: «O nɛ́i mu bía le mí dà à fio le Dónbeenɛ́i zɛ́-beenɛ́i á à ɓini ì so hā wizooní ɓio tɛn yi.» ⁶² A ɓa yankarowà ɓúhúso líi hɛ́nɔ́n yòó dɛ́n ò o bía nɔ́n o Yeesu yi: «Bìo ɓa nùpua mu wee ɓio ũ dānɛ́i yi á fo le fo yí máa bío dèè ɓúii yi le?» ⁶³ O o Yeesu cèkè ò o dɛ́n. A ɓa yankarowà ɓúhúso wāa bía nɔ́n wo yi: «Í wee fio fo, le Dónbeenɛ́i na wi fēee yèni yi, ká fo lé o *Krista, le Dónbeenɛ́i Za, ũ bío mu na wēn.» ⁶⁴ O o Yeesu bía nɔ́n wo yi: «Lé fo bía mu. Le í mɛ́ ho tūiá na mia: A lá ɓio ká wán, á mi ì mi a Nùpue Za ká a kará le Dónbeenɛ́i na dà mu ɓio ɓúenɓúen nɛ́n-tiánɛ́i.‡ Mi mún khii mi a ká a kará hā dùndúio wán wà à ɓuen.»§

† 26:53 Ho wáayi tonkarowà hɛ́n-táwá kuio píru ɓun na ɓio ɓia ká á kuure dà-kénɛ́i wee yí hɛ́n-táwá muaaseé hēzɛ́n síi. ‡ 26:64 Mi loń Lení vūahú (Psaumes) 110.1 § 26:64 Mi loń Daniyēe le vūahú 7.13

⁶⁵ A 6a yankarowà jùhúso wáa lèekaa mí dà-zínii lé bïo mu vá a yi dàkhíina, ò o bía: «Lé le Dónbeenì ó o là. Wa màkóo yàá wáa mía seéràsa yi. Mi já bïo ó o là lè le Dónbeenì. ⁶⁶ Awa, á lé mu yén á mi wee leéka?» A 6a bía: «O wó khon, ó o ko ò o búe.» ⁶⁷ A 6a wee pùiní mí jinsāní kúee o yahó wán, ká 6a a vūaa wo lè mí nín-kuio. Ba búii wee fio o sáarà, ⁶⁸ ká 6a a bío: «Ūnén Krista, wáa zéení yia vīna fo làa wēn.»

O Piere pá a Yeesu bïo

(Maaki 14.66-72; Luki 22.56-62; Zān 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Hón pāahú so yi, ò o Piere pá kará ho lún yi, á 6a yankarowà jùhúso beenì ton-sá háa nī-kéní vá bueé 6ó a yi, á bía nōn wo yi: «Ūnén mún lá wi là a Kalilee nīi Yeesu.» ⁷⁰ Ká a Piere màhá pá mu 6a nùpua búenbúen yïo yi, ò o bía: «Bïo fo wee bío ká á ínén yí zū.»

⁷¹ O o wá vaá ðin ho lún zūajii. O o ton-sá háa nī-kéní tīn mōn wo, á wón bía làa bīa wi bīn: «Yia ká là a Nazareete nīi Yeesu lá páanía wi.» ⁷² O o Piere tīn pá mu ò o báa: «O nīi na ká á ínén yí zū.»

⁷³ Mu dó mi yi cīnú, á bīa bīn vá bueé 6ó a Piere yi, à 6a bía nōn wo yi: «Mu bon kénkén. Fo lé 6a nī-kéní búii. Ū bionī wee zéení mu.» ⁷⁴ O o Piere wíokaa báa lè mí sòobéé á bía: «O nīi na ká á yí zū hūú.» Ho pōn-kéní mu yi, ó o kò-béé wá. ⁷⁵ O o Piere hácírí màhá bīnía 6uara bïo ó o Yeesu bía nōn wo yi wán: Sāni ò o kò-béé wá, bīn ká ūnén pá le fo yí zū mi á ðōn há cúa-tīn. O o Piere ló, á léé wá bùbùbù.

27

Ba 6uan o Yeesu vannáa o Pilaate cōn

(Maaki 15.1; Luki 12.1; Zān 18.28)

¹ Le yīnbīi bùirīi á le *Dónbeenì yankarowà júnása, lè 6a *zúifùwa nī-kīa búenbúen páanía wó le jii le mí ì na a Yeesu 6a à búe. ² A 6a nōn le jii le 6a ca a, à 6ua varáa o *Pilaate cōn, yia ho *Oroomu béé bàrá ho Zudee kōhú jùhú wán.

O Zudaa hūmú bïo

(Bè-wénia 1.18-19)

³ Bïo ó o Zudaa, yia dó a nōn á mōn ò o Yeesu 6a síinía jùhú le mí ì búe, ó o zūna le mí wó khon, ó o yilera yáara, ó o 6uan le wén-hāani 6óní làa píru á bīnía bueé nōn le Dónbeenì yankarowà júnása lè 6a nī-kīa yi, ⁴ ò o bía: «Í bēntīn wó khon lé bïo á í nōn yia yí yáara ðē le 6a búe.» Ká bán màhá bía nōn wo yi: «Á bīn ciran warén le? Ūnén lé yia làa bū.» ⁵ O o Zudaa mīina le wáí kúaará le *Dónbeenì zī-beenì yi, ò o ló léé wá, á vaá lù ho hūló zon. ⁶ A le Dónbeenì yankarowà júnása khuiira le wáí, à 6a bía: «Wa làndá yi, á ðén wáí so sii yí ko le kúee le Dónbeenì zī-beenì wáí wán, lé bïo á le lé le cāni wáí.»

⁷ A 6a wāanía tò, à 6a yà ho mōhú búii na 6a wee ve làa «Có-mí Mōhú» làa de, á wó lè 6a nī-hāni nūunīi. ⁸ Lé bīn te bïo 6a wee veráa ho mōhú mu làa cāni mōhú hàrí lòn zuia. ⁹ A le *Dónbeenì jī-cúa fēero Zeremii bïo na ó o bía á jii sūrāa: «Ba khuiira le wén-hāani 6óní làa píru, ðén na lé le wáí na ó o *Isirayēele nīpomu héhaa là a yāamu ¹⁰ á yà là a có-mí mōhú làa bïo ó o jùhúso bíarāa mu nōn mīi.»*

O Pilaate wee tùaka a Yeesu yi

(Maaki 15.2-5; Luki 23.2-5; Zān 18.29-38)

* **27:10** Mi lorí Zakari vūahú 11.12-13; Zeremii vūahú 18.2-3; 19.1-2; 32.6-15

11 Bío 6a 6uan o Yeesu vannáa o *Pilaate cón, á wón tùara a yi: «Lé ùnén lé 6a *zúifùwa bée le?» O o Yeesu bía nòn wo yi: «Fo bía mu.» 12 Bún món, á bío 6a yankarowà júnása lè 6a nǐ-kǐa wee kooní a yi, ó o yí bía dèe. 13 O o Pilaate wáa bía nòn wo yi: «Bío 6a wee bío ù jii búenbúen á fo yí máa jí le?» 14 O o Yeesu yí bía dèe mu búí dǎní yi. A mu wó a Pilaate coon dàkhíina.

Ba stinia o Yeesu jùhù le mi ì bíte

(Maaki 15.6-15; Luki 23.13-25; Zǎn 18.39-40; 19.4-16)

15 Ho *Paaki sǎnú lée Paaki sǎnú díró yi, à yǎa ho *Oroomu bée bàrá ho Zudee kǎhù jùhù wán à lén o kàsó nǐi búí díá, yǎa 6a zǎamáa le o díá. 16 Mu ù wé à kàsó nǐi búí wi bín á yèni ló. Ba wee ve o làa [Yeesu] Barabaasi. 17 O o Pilaate wáa tùara 6a zǎamáa na kúaa mín wán yi: «Lé o yén á mi wi à ì lén díá? Lé o [Yeesu] Barabaasi lée tàá lé o Yeesu na 6a le *Krista?» 18 O Pilaate zú kénkén le 6a dó a Yeesu nòn mí yi lé bío le yandee wi 6a yi o bío yi.

19 Pǎahù na ó o Pilaate wi le cítíi finíi lahó yi, á 6àn háa le 6a 6uee bío bío kà na a yi: «Yí dé ù jii o nǐi mu bío búí yi. Lé o yí wó yí khon. Ho tǐnàahù, á ì 6èntǐn lò bon há kònkórá yi o bío yi.»

20 A le *Dónbeenǐ yankarowà júnása lè 6a *zúifùwa nǐ-kǐa á bía 6ó 6a zǎamáa jùhù, le 6a fio o Barabaasi lén díaró ká 6a búe o Yeesu. 21 O o Pilaate lá le biónǐ ò o tùara 6a yi: «Ba nùwǎ jún na kà tǐahù, á lé o yén á mi le ì díá?» A 6a bía nòn wo yi: «Díá a Barabaasi.» 22 O o Pilaate tùara 6a yi: «Ká a Yeesu na 6a le Krista á mi le ì wé kakaráa?» A 6a búenbúen bía: «Búee wo ho *kùrùwá wán ò o hí.» 23 A wón tùara 6a yi: «Lée webio ó o wó khon yi?» A 6a wíokaa wee bío pónpón: «Búee wo ho kùrùwá wán ò o hí.»

24 Bío ó o Pilaate mǎn ò o yí dà bío búí máa wé, à 6a nùpua hoorà wíokaa wee dé wán, ó o lá mu jumu ò o sɛera mí níní 6a zǎamáa yahó ò o bía: «Ì níi ló a nǐi na kà búeró bío yi.» 25 A 6a zǎamáa búenbúen bía: «Le o húmú bío sǎnsá warén lè wa zàwa.» 26 O o Pilaate wáa léra a Barabaasi díá, ò o le 6a ha a Yeesu lè há làbàaní. O o nòn wo le 6a búee ho kùrùwá wán.

Ba dásíwá wee zùarǎka a Yeesu yi

(Maaki 15.16-20; Luki 23.11; Zǎn 19.2-3)

27 O Pilaate dásíwá 6uan o Yeesu zonnáa le zǐ-beenǐ lún yi, à 6a von mí ninzàwa na ká búenbúen á 6a 6uee kǐnía wo yi. 28-29 Bío 6a le mí ì zùarǎka a yi, á 6a tɛra a sǐ-zǐnia, à 6a zǐnía wo lè ho kán6un muhù†. Ba tǎ ho jùhù kǐrí lè há kíkara á yòò bò a jùhù wán á wó là a bá-zàmu khònlúee, à 6a dó le kǎani o nín-tǐáni, á wee lii fǎrá mí nǎnkó júná wán o yahó, ká 6a a bío: «Zúifùwa bée, foó!» 30 Ba wee pǔníní mí jinsǎní kúee o wán, á wee fé le kǎani vǐn là a jùhù. 31 Bío 6a zùarǎkaa wo yi vó, á 6a tɛra ho kán6un muhù, à 6a bǐnía zǐnía wo là a kùrú sǐa, á 6uan wo wà vaá búee ho kùrùwá wán.

O Yeesu 6a búaa ho kùrùwá wán

(Maaki 15.21-32; Luki 23.26-43; Zǎn 19.17-22)

32 Bío 6a zoó wee lé ho lóhó yi, á 6a fò mín làa nǐi búí na 6a le Simón. O wee lé ho Sireena lóhó yi. A 6a dásíwá kǐkǎa wo yi le o fé o Yeesu kùrùwá pǐ. 33 Bío 6a vaá dǎn ho lahó na 6a wee ve làa Kolokota, bún kúará le «jún-6òkuee lahó,» 34 á 6a nòn ho *dǐvén na 6a lúnkaa lè mu bío búí na hɛe o Yeesu yi le o ju. Ká a dǐndío mu, ó o pǎ le mí máa ju mu.

35 Bío 6a búaa wo ho kùrùwá wán vó, á 6a wó le jún-sǐni bío á sankaaráa o sǐ-zǐnia, 36 à 6a kará bín pan wo yi. 37 Ba túara bío nòn 6a sǐníanáa o jùhù ho

† 27:28-29 Mi loí Maaki vùahù 15.17

penperen wán á yòó búaa o ɲúhú yi: YIA KÀ LÉ O YEESU, 6A ZÚIFÛWA BÉÉ. ³⁸ Nì-wànnà nùwá ɲun 6a mún búaa há kùrùwáwá wán là a Yeesu. O ñi-kéní wi là a nín-tíání, ó o ñi-kéní wi là a nín-káahó.

³⁹ Ba nùpua na wee khíí làa bín wee kíbón mí ɲúná ká 6a à là a, ⁴⁰ ká 6a a bío na a yi: «Ūnén na lá wi à ū fio le *Dónbeení zì-beení à bíní so le 6àn dà-veere há wízoní bío tìn yi, wáa fení ūten. Ká fo lé le Dónbeení Za, à ū lé ho *kùrùwá wán líi.» ⁴¹ Hàrí le Dónbeení yankarowà, lè ho làndá bío zéenílowa, lè 6a ñi-kíá wee yáa mí ɲiní yi na a yi ká 6a a bío: ⁴² «O feníá 6a búí, ò orén màhá yí dà máa fení mítén. O yí le mí lé o Isirayεεle ñipomu béε le? O o wáa lé ho kùrùwá wán líi, á wa à dé wa sía wo yi. ⁴³ O dó mí síi le Dónbeení yi, á bía le mí lé le Dónbeení Za. Awa, ká le Dónbeení mu wa a, à le wáa fení a.» ⁴⁴ Ba ñi-wànnà na 6a búaa há kùrùwáwá wán o ñisáa mún wee là a làa bín síi.

O Yeesu húrun

(Maaki 15.33-47; Luki 23.44-56; Zán 19.25-42)

⁴⁵ Le wii yòó fàráló pàahú, á ho kòhú búenbúen d̄ind̄in wó le túbírí, á míana fúuu fúaa le wi-háarè. ⁴⁶ Le wi-háarè mu pàahú, ó o Yeesu bía bío kà pónpón: «Elii, Elii, lama sabatani?» (Bún kúará le «wàn Dónbeení, wàn Dónbeení, fo pã mí díá le we?»†) ⁴⁷ A bía wi bín nùwá yɛn búí ɲá mu, á 6a bía: O wee ve o *Elii. ⁴⁸ A 6a ñi-kéní lùwa vaá lá le d̄εε búí na wee k̄iní mu ɲumu 6ua, á 6ueé z̄íra mu bè-ɲia yi, á can le 6úaahiire yi yòó dá a Yeesu yi le o ɲu. ⁴⁹ Ba búí bán bèn wee bío: «Mí díá le wa loí le o Elii 6ueé fení a le?»

⁵⁰ O o Yeesu wíokaa wáamaa pónpón, ò o húrun. ⁵¹ Hón pàahú so yi, á ho p̄nsò-beení na zoó céra le Dónbeení zì-beení yi á yòó l̄εera mí t̄iahú líí ló. A ho tá d̄ékíó, á há búaarà benkaa. ⁵² Há búráa ɲiní hénkaa, á le Dónbeení nùpua c̄εr̄εε búí na lá húrun á v̄era. ⁵³ Ba ló há búráa yi, ó o Yeesu v̄eéro m̄ón, á 6a líí zon le Dónbeení lóhó Zeruzalεεmu yi. A 6a nùpua c̄εr̄εε m̄on 6a.

⁵⁴ A ho Oroomu dásíwá ɲúhúso lè 6a dásíwá na lá pan o Yeesu yi á m̄on ho tá d̄ékéro làa bío wó, á 6a z̄ána dàkhíina, á 6a wee bío: «O b̄ent̄ín lá lé le le Dónbeení Za binbirí.» ⁵⁵ Háawa c̄εr̄εε mún k̄era bín, á kh̄era d̄in wee loí. Ba lé bía b̄o a Yeesu yi hàrí ho Kalilee yi, á wee sá na a yi. ⁵⁶ Ba háawa mu t̄iahú ó o Makadala Mari, là a Zaaki là a Zozεεfu 6àn nu Mari, là a Zebedee nùwá 6àn nu á wi yi.

⁵⁷ Bío ho z̄ihú d̄on, á ho Arimatee lóhó ñii búí na lé o n̄àf̄oró 6ànso á wà 6uara. O yèni 6a le Zozεεfu. O mún lá lé o Yeesu ñi-kenínia ñi-kéní búí. ⁵⁸ Wón lé ȳia wà vaá flora a Yeesu ñi-hínmu o *Pilaate c̄ón. O o Pilaate le 6a díá le o lá. ⁵⁹ O o Zozεεfu lá há, á bá lè ho p̄nsò-f̄inle, ⁶⁰ á dó mí kùrú búure yi na ó o có ho búaa hó yi. O o b̄iníá le hue-beení á pon le ɲii, ò o wà. ⁶¹ Mu wee wé ò o Makadala Mari lè mí yèn-6ua Mari na so á kará s̄ánsáa le búure.

Ba dásíwá pan o Yeesu búure yi

⁶² Mu tá na lée t̄on, ho *Sabaa zon, á 6a yankarowà ɲúnása, lè 6a *Fariz̄iεwa p̄anía van o Pilaate c̄ón, ⁶³ á vaá bía n̄on wo yi: «C̄úkúso Pilaate, o sabín-f̄úaaalo mu bíoní búí á wa hácírí 6uara wán. Bío ó o ȳio lá wi lua, ó o bía le mí húmú wízoní t̄in zon ká mí ì v̄eε. ⁶⁴ Cén na le ɲii le 6a pa le búure yi fúaa mu wízoní t̄in níi, bèra a na ò o ñi-kenínia yí 6uee lén o s̄áníá ká 6a bío na 6a z̄ámáa yi le o v̄era. A dén sabéré so á à poí d̄io ho yahó.» ⁶⁵ O o Pilaate bía n̄on 6a yi: «Ba dásíwá na a pa le búure yi wi hen, nín-bía. Mí fé 6a à mí lén vaa pa le yi làa bío mí dà à wé làa bú.» ⁶⁶ A 6a wáa wà vaá léra le búure mu paró bío ȳio. Le hue-beení na pon le búure ɲii á 6a wíokaa pon k̄ink̄in, á bàrá 6a dásíwá le 6a pa le yi.

† 27:46 Mí loí Lení v̄iahú (Psaumes) 22.2

28

O Yeesu vèera

(Maaki 16.1-10; Luki 24.1-12; Zān 20.1-10)

¹ Ho dimaasi zoñ tá-tĩa yi, ká ho *Sabaa khiína, ó o Makadala Mari lè mí yèn-6ua Mari na so á wà van le búure wán. ² Yio 6ueé tĩ, à ho tá dèkio lè mí pànká, ó o Nùhũso Dónbeenĩ wáayi tonkaró búí yòó ló líí bĩnía le huee khií bàrà á yòó kará wán. ³ O wee juíika lè ho viohó juíikaró bĩo síi, á sí-zĩnia ka pũiapũiapũia. ⁴ Ba parowà zāna fúaa 6a wee zà, á ka lè 6a húrun.

⁵ A ho wáayi tonkaró lá le bíonĩ, ò o bía nɔn 6a hãawa yi: «Minén hãawa mu, mi yí zǎn. I zũ le mi wee cà a Yeesu, yĩa 6a búaa ho *kùrùwá wán. ⁶ O mía hen, o vèera làa bĩo ó o hĩa bíarāa mu. Mi 6uen 6uee loñ ho lahó na ó o lá dũma yi. ⁷ Mi bánbá vaa bío na a nĩ-kenínia yi le o vèera. A bĩo kà wán, ó o dú 6a yahó van ho Kalilee kǎhũ, lé bĩn 6a vaá mi a yi. Bũn lé bĩo á ĩ lá wi à ĩ bío na mia.»

⁸ A 6a dènia bĩnía fùafùà ká 6a zǎnkaa, á 6a sía mún pá wan làa sòobéé, á lùwa vaá bía mu là a Yeesu nĩ-kenínia. ⁹ Yio 6ueé tĩ, ò o Yeesu wee sí 6a yahó, á bía làa ba: «Mi foó.» A 6a vá 6ueé bó a yi, á líí guan o zení yi à 6a búaanía wo.

¹⁰ O o Yeesu wáa bía nɔn 6a yi: «Mi yí zǎn. Mi lén vaa bío na wàn zàwa yi le 6a lén va ho Kalilee kǎhũ, lé bĩn 6a à mi mi yi.»

Ba dásíwá na lá pan o Yeesu búure yi nĩ-cúa

¹¹ Bĩo 6a hãawa wi ho wǎhũ wán wà, á 6a dásíwá nùwá yɛn búí na lá pan le búure yi 6èn wà lion ho lóhó yi, á líí bía bĩo wó búenbúen nɔn 6a yankarowà juńása yi. ¹² Le *Dónbeenĩ yankarowà juńása kúaa mín wán lè 6a *nĩ-kĩa á wāanía tò, à 6a nɔn le wárí na boo 6a dásíwá yi, ¹³ à 6a bía nɔn 6a yi: «Mi bío le o nĩ-kenínia 6ueé juaana a ho tá tĩahũ ká mi dũma. ¹⁴ Hárí ká a *Pilaate wó wó ná mu, á wa à zũn bĩo wa à bío á à búerāa o juńhũ, á mi juńá á à lé.» ¹⁵ A 6a parowà fó le wárí, à 6a wó làa bĩo 6a bíarāa mu nɔn 6a yi. A mu bènbera fò hã lùà búenbúen 6a *zúifùwa cǎn á 6ueé bó ho zuia yi.

O Yeesu zéenia mĩten lè mi nĩ-kenínia

(Maaki 16.14-18; Luki 24.36-49; Zān 20.19-23; Bè-wénia 1.6-8)

¹⁶ Ba nĩ-kenínia píru dòn wà van ho Kalilee kǎhũ, le 6úe-za na ó o Yeesu zéenia làa ba wán. ¹⁷ Bĩo 6a mɔn wo, á 6a búaanía wo, ká 6a búí wi 6a tĩahũ pá titikaa. ¹⁸ O o Yeesu vá 6uara, ò o bía nɔn 6a yi: «Mu bĩo búenbúen wéró ho wáayi lè ho tá wán á le Dónbeenĩ nɔn pànká mĩ. ¹⁹ Mi wáa lén va hã síwà nùpua búenbúen cǎn, à vaa wé 6a lè ĩ nĩ-kenínia. Mi bátízé 6a o Maá là a Za lè le Dónbeenĩ Hácírí yèni yi. ²⁰ Mi kàrán 6a à 6a wé bè bĩo búenbúen na á ĩ henía nɔn mia yi. Mi zũn mu, ĩ ĩ kɛn làa mia hã wizooní búenbúen yi fúaa ho dímĩná véró.»

Le Dónbeenĩ bín-tente vūahũ na ó o Maaki túara

Vūahũ túaró nũhũ

O Maaki hĩa wee bè là a Piere là a Poole, á wee séení 6a le Dónbeenĩ tonló yi (Bè-wénia 13.5; Koloosisa 4.10; Piere nín-yání 5.13). O Maaki vūahũ wee zéení le o Yeesu lé le Dónbeenĩ Za na yú ho pànká mu bĩo búenbúen wán (Maaki 1.1; 15.39).

Bĩo ó o Zān na hĩa wee bátízé 6a nùpua á buara bueé wíokaaráa ho wōhũ ká là a Yeesu, lé bũn ó o Maaki nín-yání túara mí vūahũ yi. O mún zéénia bĩo ó o Yeesu buara bueé bátízéraráa o Zān cón làa bĩo ó o Satāni khàráa wo lońna bĩo (Maaki 1.1-13).

Bĩo ó o Yeesu von le mí nĩ-kenínia, làa bĩo ó o wó, bũn búenbúen ó o Maaki túara mí vūahũ yi (Maaki 1.14-10.52).

O Yeesu fèra bía bĩo va á wé o yi ho Zeruzalεmu yi á nɔn mí nĩ-kenínia yi. Ká 6a màhá yí zũńna a bíonĩ mu kúará (Maaki 8.31; 9.30-32; 10.32-34).

Pāhũ na ó o Yeesu wee zo ho Zeruzalεmu yi, á 6a zāamāa dó ho cùkú beenĩ wo yi. Ká 6a *zúifùwa ya-díwá bán pã a bĩo (Maaki 11-13). O Maaki vūahũ véení, ó o zéénia o Yeesu húmú là a vèeró bĩo (Maaki 14-16).

Le Dónbeenĩ tonkaa o Zān Batiisi

(Matiye 3.1-12; Luki 3.1-9, 15-17; Zān 1.19-28)

¹ Dĩo ká lé le bín-tente, dĩo wee zéení le Dónbeenĩ Za Yeesu *Krista bĩo nũhũ búenĩ ² làa bĩo le Dónbeenĩ bía mí nĩ-cúa fεero *Ezayii vūahũ yi:

«ĩ ì tonka ì tonkaro

o ò dí ũ yahó á bueé wíoka ũ wōhũ.*

³ Nĩi búii wee bío pónpón le dùure yi ká síi:

«Mĩ wíoka ho wōhũ ká a Nũhũso ò buen.

Mĩ muin ho wōhũ na o ò bè.†»

⁴ A lé bũn mu 6èn wórāa. O nĩi búii na 6a le Zān hĩa wi le dùure yi, á bĩo ká lé bĩo ó o wee bue: «Mĩ buen à ì bátízé mia, lé bũn á à zéení le mi khú mu bè-kora wéró yi, á bò le Dónbeenĩ yi, á le è sɛn mi bè-kora á à díā.» ⁵ Ho Zudee kōhũ nùpua le ho Zeruzalεmu lóhósa búenbúen wee lé buen o cón. Ba wee zéení mí bè-kora 6a nùpua yahó, ò o Zān bátízé 6a ho Zurudɛn muhũ yi. ⁶ O Zān dà-zĩnii tá là a cón-númúkú vará, á ku-cɛnĩi wó le ho sāahũ. O bè-dĩnii lé 6a hawá le hã sò-kĩa sòró. ⁷ Bĩo ká lé bĩo ó o hĩa wee bue na 6a zāamāa yi:

«Nùpue búii wi ì món wà a buen, wón po mi. Ī yàá yí ko là a nakāa tenló hùúu. ⁸ Inén bátízera mia le mu jummu yi, ká arén wón khíi bátízé mia le le Dónbeenĩ Hácíri.»

⁹ O Yeesu wāa ló ho Kalilee kōhũ lóhó na 6a le Nazareete yi á van o Zān cón, á wón bátízera a ho Zurudɛn muhũ yi. ¹⁰ O Yeesu zoo léenii mu jummu yi, ó o mɔn ho wáyai à ho nĩi héra le mí pànká, á le Dónbeenĩ Hácíri lion lòn háponi o wán. ¹¹ A mu tãmu búii sã ná ho wáyai, á bía: «Fo lé ĩ Za na á ĩ bò ĩ tàká wán, ũ bĩo sí mĩ.»

¹² Bũn món á le Dónbeenĩ Hácíri dɛnĩa pàana a vannāa le dùure yi. ¹³ O wó hã wizonĩ búará-nun bĩn. Lé hón pāhũ so búenbúen ó o Satāni khà

* 1:2 Mĩ loń Malasii vūahũ 3.1 † 1:3 Mĩ loń Ezayii vūahũ 40.3

a yi loŋna. O kera ɓa naruwà t̄ahũ b̄n á b̄io ó o màkóo wi yi, á ho wáayi tonkarowà wee wé na a yi.

*O Yeesu von ɓa ce-pawà nùwã náa
(Matiye 4.12-22; Luki 4.14-15; 5.1-11)*

¹⁴ O Zãn d̄eró ho kàsó yi m̄n, ó o Yeesu wà van ho Kalilee k̄hũ á vaá wee bue le Dónbeenĩ b̄n-tente na ɓa nùpua yi. ¹⁵ O wee b̄io na ɓa yi: «Ho p̄ahũ j̄ii tun, le *Dónbeenĩ b̄eēnĩ bueé ɓó. Mi khí mu bè-kora wéró yi à bè le Dónbeenĩ yi, à mi tà le b̄n-tente b̄io.»

¹⁶ B̄io ó o Yeesu h̄ia b̄ã ho Kalilee v̄u-beenĩ j̄ii wà, ó o vaá m̄n ɓa ce-pawà nùwã j̄un. Ba lé o Sim̄n lè m̄n za Andere. Ba wee yénnĩ mí zùán dé mu jummu yi. ¹⁷ O o Yeesu b̄ia n̄n ɓa yi: «Mi buee bè m̄i, á ĩ wé á ɓa nùpua lé b̄ia mi wé è yí á à ɓua à ɓuennáa ĩ c̄n làa b̄io mi wee paráa ɓa cewà b̄io sii.» ¹⁸ A ɓa d̄eēn̄ia kúaará mi zùánwà à ɓa bò là a Yeesu wà.

¹⁹ O Yeesu dá vá van mí yahó, ó o m̄n o n̄i ɓúii na ɓa le Zebedee zàwa, o Zaaki lè m̄n za Zãn à ɓa wi mí woohũ yi wee wíoka mí zùánwà. ²⁰ O o Yeesu d̄eēn̄ia von ɓa, á ɓa ló día m̄n maá Zebedee lè ɓa ton-sáwá ho woohũ yi, à ɓa bò là a Yeesu wà.

*O n̄i na ó o c̄nã wee beé lò
(Luki 4.31-37)*

²¹ O Yeesu lè mí n̄i-ken̄inia wà van ho *Kap̄eeyayuumu lóhó yi. Ba *zúifùwa w̄n̄lò wizonle na ɓa le *Sabaa zoñ ó o zon ɓa kàránlò z̄ii yi, á zoó wee kàrán ɓa. ²² A b̄ia j̄á a b̄ioní wó coon làa sòobéε. Lé b̄io ó o yí kàránna ɓa nùpua lè ho *làndá b̄io zéen̄ilowa b̄io sii. Orén wó mu lè ho pànká na le Dónbeenĩ n̄n wo yi.

²³ Mu p̄ahũ mí b̄eere yi, à b̄n̄ ò o n̄i ɓúii na ó o c̄nã wi yi bueé zon ɓa zúifùwa kàránlò z̄ii yi, á b̄ia p̄n̄p̄n̄: ²⁴ «Nazareete n̄i Yeesu! Lée webio á ũ wà bueé cà wa c̄n hen? Fo ɓuara wa yáaró b̄io yi lée? Ba le ĩ yí zũ fo le? Unén lé ȳia lé le Dónbeenĩ nùpue na le tonkaa.» ²⁵ O o Yeesu n̄amakaa wo yi: «Wé t̄éte. Lé o n̄i mu yi lòn̄b̄io.» ²⁶ O o c̄nã z̄ekera a n̄i lè ho pànká, ò o ló a yi ká a w̄amaa p̄n̄p̄n̄. ²⁷ A ɓa nùpua wó coon dàkh̄ina, fúaa ɓa wee b̄io m̄n yi: «Éee! B̄io kà lée webio? Ho lée kàránlò finle na pànká wi. H̄ari ɓa c̄nãwa ó o nùpue mu wee na le j̄ii yi, à ɓa wé b̄io ó o wi à ɓa wé.» ²⁸ O o Yeesu yèni d̄eēn̄ia ló fùafùu ho Kalilee k̄hũ ɓúen̄ɓúen̄ yi.

*O Yeesu w̄eéra ɓa v̄ánv̄arowà c̄èr̄eε
(Matiye 8.14-17; Luki 4.38-41)*

²⁹ B̄n̄ m̄n ó o Yeesu ló ɓa *zúifùwa kàránlò z̄ii á bò m̄n là a Zaaki là a Zãn á t̄er̄enna van o Sim̄n là a Andere ɓàn z̄ii. ³⁰ Mu wó ò o Sim̄n ɓàn h̄io h̄aa wi le d̄amu d̄eε yi, lé b̄io le t̄eēn̄i wee z̄é wo. O Yeesu buee d̄eēn̄i á ɓa b̄ia a b̄io làa wo. ³¹ O o Yeesu vá vaá d̄in o j̄úhũ yi, ò o líí fù a n̄i yi h̄on̄ia làa wo, á le t̄eēn̄i kh̄ina ó o d̄eēn̄ia h̄in̄n n̄n ho d̄inlò ɓa yi. ³² Le wii zoró m̄n, ho tá yuuní, † á ɓa nùpua ɓuan mi v̄ánv̄arowà làa b̄ia ɓa c̄nãwa wi yi ɓúen̄ɓúen̄ ɓuararáa o Yeesu c̄n. ³³ Ho lóhó n̄ipomu ɓúen̄ɓúen̄ ló bueé kúaa m̄n wán le z̄ii z̄uaj̄ii. ³⁴ O Yeesu w̄eéra ɓa nùpua c̄èr̄eε na mu v̄ámú lè mi síwà lá wee beé lò, á m̄n n̄n ɓa c̄nãwa c̄èr̄eε lera b̄ia ɓa wi yi. O yí máa día à ɓa c̄nãwa mu b̄io, lé b̄io ɓa zũ a síi.

(Luki 4.42-44)

† 1:32 Ho Sabaa j̄úhũ wee wé ɓúa ho yèz̄m̄a zoñ z̄ihũ à vaa vé ho t̄ibirí zoñ le wii zoró p̄ahũ. Lé b̄n̄ n̄n á ɓa b̄iaráa hen le ɓa nùpua pan le wii líi zoró á wee ɓuaráa mí v̄ánv̄arowà ɓuennáa o Yeesu c̄n, lé b̄io ɓa lá yí dà máa wé mu le wisoni yi ho Sabaa b̄io yi.

³⁵ Mu tá na lée t̄n ȳnb̄íi b̄ùir̄ii, ká ho tá ka ȳùíi, ó o Yeesu h̄n̄n̄ le z̄ii yi, á wà ló ho lóhó m̄n̄ le lùe b̄úí na á n̄pue m̄ía yi, á lée wee fio le Dónbeen̄i yi b̄ín. ³⁶ Ó o Sim̄n̄ lè mi n̄inzàwa ló lée wee cà a. ³⁷ B̄io 6a vaá yú a, á 6a b̄ía n̄n̄ wo yi: «Loí, 6a n̄pua b̄úen̄b̄úen̄ wee cà fo.» ³⁸ Ká a Yeesu m̄ah̄á b̄ía n̄n̄ 6a yi: «Mi wa lén va h̄á lórá na b̄ámakaa yi. I mún ko à ì vaa bue le b̄ín-tente b̄ín, lé b̄io á b̄ún lé ì b̄uenlò j̄úh̄ú.» ³⁹ Ó o w̄áa h̄n̄n̄ tò ho Kalilee k̄sh̄ú b̄úen̄b̄úen̄ yi wà, á wee bue le Dónbeen̄i b̄ion̄i na 6a n̄pua yi 6a *zuífùwa kàránlò z̄ín̄ yi, á mún wee ja 6a c̄n̄áwa lén b̄ia 6a wi yi.

*O Yeesu w̄éera a b̄ùeré b̄úí
(Matiye 8.1-4; Luki 5.12-16)*

⁴⁰ *B̄ùeré b̄úí wà 6uara a Yeesu c̄n̄, á b̄ueé líí f̄ará mí n̄n̄k̄ón̄úná wán ò o wee yanka a kà síi: «Fo dà à w̄éé mi ká fo tà.» ⁴¹ Ó o n̄ii m̄ak̄arí 6uan o Yeesu yi dàkh̄íina. Ó o líí b̄ò mi n̄ii o wán ò o b̄ía n̄n̄ wo yi: «Ì tà mu, w̄áa wa.» ⁴² Ó o b̄ùeré s̄áh̄ú d̄èniá b̄in̄ia se d̄ín. ⁴³ Ó o Yeesu le o lén, ò o hen̄ia b̄io kà n̄n̄ wo yi: ⁴⁴ «Háyà. B̄io wó foñ á ù yí b̄ío le n̄pue j̄í. Ká ù m̄ah̄á vaa z̄éni úten lè le *Dónbeen̄i yankaro. A ù mún wé mu h̄amu b̄io na ó o *M̄oyiize b̄ò le 6a wé wé mu d̄án̄i yi, á 6a b̄úen̄b̄úen̄ z̄ún̄ ká ù wan b̄io bon.» ⁴⁵ Ká b̄io ó o n̄ii mu wà ó o wee yényení b̄io wó a yi h̄á lùe b̄úen̄b̄úen̄ yi. Lé b̄ún n̄n̄ ó o Yeesu yí m̄áa tà zo lóhó à n̄pue mi, ò o wee khèn̄ k̄èni ho donk̄iah̄ú lùe b̄úí na á n̄pue m̄ía yi. A 6a n̄pua wee lé lùe b̄úen̄b̄úen̄ yi à 6uen o c̄n̄.

2

*O Yeesu w̄éera a mùamúa á mún séra a bè-kora díá
(Matiye 9.1-8; Luki 5.17-26)*

¹ W̄izooní b̄io yen b̄ún m̄n̄, ó o Yeesu b̄in̄ia 6uara ho *Kap̄ènyuumu. A 6a ja a s̄á le o wi le z̄ii yi. ² A 6a z̄ámáa b̄ueé f̄ò m̄ín b̄ùir̄í b̄ùir̄í á lùe yí ká, h̄arí ho z̄úaj̄ii. Ó o Yeesu wee z̄éni le Dónbeen̄i b̄ion̄i na 6a yi. ³ A 6a n̄pua n̄w̄á yen b̄úí vaá ló wee 6uen. Ba n̄w̄á náa 6a t̄iah̄ú 6uan o mùamúa. ⁴ Ká 6a m̄ah̄á yí dà m̄áa zoó b̄ará a o Yeesu yahó 6a n̄pua booró b̄io yi. A 6a yòó kara ho lòho s̄ánsáa hen na ó o Yeesu wi yi. Lé h̄ón̄ k̄sh̄ú so á 6a dó a mùamúa yi lè h̄á h̄úni á liin̄ia ká a d̄úma mí d̄ámu d̄è wán. ⁵ B̄io ó o Yeesu m̄n̄ b̄io 6a d̄óráa mí s̄ia wo yi, ó o b̄ía n̄n̄ o mùamúa mu yi: «Wán b̄ón̄lo, ù bè-kora séra díá.» ⁶ A ho *l̄ándá b̄io z̄éni lowa na wi b̄ín wee b̄ío mí yiwa. ⁷ «O n̄pue mu wee b̄ío kà síi le we? O wee m̄án̄i m̄iten lè le Dónbeen̄i. Lée w̄éé dà à s̄én mu bè-kora á à díá ká mu yín̄n̄ lè Dónbeen̄i mí d̄ón.» ⁸ Ó o Yeesu d̄èniá z̄úna 6a yilera ó o b̄ía n̄n̄ 6a yi: «Lée webio n̄n̄ á h̄á yilera na kà síi wiráa mia? ⁹ Lé mu yén b̄ioró wayi? Lé à b̄ío na a mùamúa yi le o bè-kora séra díá lée, tàá lé à b̄ío na a yi le o h̄ín̄i lá mí d̄ámu d̄è ò o varáka? ¹⁰ Ká ì m̄ah̄á wi á mi z̄ún̄ na lé o *N̄pue Za yú ho p̄anká ho tá wán à s̄énnáa mu bè-kora díá.» Ó o w̄áa b̄ía b̄io kà n̄n̄ o mùamúa yi: ¹¹ «Le ì b̄ío mu na foñ, líi h̄ín̄i, lá ù d̄ámu d̄è á ù kh̄íbo.» ¹² Mí lahó yi ó o n̄ii mu d̄èniá h̄n̄n̄ yòó d̄ín, á líí lá mí d̄ámu d̄è ò o lée wà ká 6a b̄úen̄b̄úen̄ d̄ín wee loí. A 6a b̄úen̄b̄úen̄ wó coon mu b̄io yi. A 6a wee kh̄on̄i le Dónbeen̄i kà síi: «B̄io kà b̄án̄ síi wa d̄ín̄ yi m̄n̄ h̄úú.»

*O Yeesu 6uara 6a bè-kora w̄érowà b̄io yi
(Matiye 9.9-13; Luki 5.27-32)*

¹³ O Yeesu ȳèr̄emáa van lè ho Kalilee v̄ú-been̄i j̄ii. A 6a z̄ámáa wee 6uen ò o kàrán 6a. ¹⁴ O wee kh̄íí, ó o m̄n̄ o n̄ii b̄úí na 6a le Alifee za Levii ká a kará mí tonlò lùe yi, á wee fé ho làn̄pó. Ó o Yeesu b̄ía n̄n̄ wo yi: «H̄ín̄i bè m̄i.» Ó o Levii líí h̄n̄n̄ b̄ò a yi.

¹⁵ O Levii von o Yeesu lè ho dínló mí zii. Ho *lànpo féwá lè ba ñi-kora cèrèe wi ho dínló mu díníi là a Yeesu lè mí ñi-kenínia. Mu bon. Ba nùpua cèrèe na hía wee bè làa wo lé bán nùpua so síi. ¹⁶ Ho *làndá bío zéenílowa na lé ba *Farizíewa kuure nùpua búí á mən ò o Yeesu wee dí lè ba ñi-kora lè ho lànpo féwá, á ba bía nən o ñi-kenínia yi: «Lée webio nən ó o wee díráa làa bán nùpua so síi?» ¹⁷ O o Yeesu ná bío ba bía, ó o bía nən ba yi: «Héyíi! Minén! Nùpua na lò hereka so wee wé cà tìni bānsò dānì le? Bùéé. Ba vānvārowà lé bīa wee wé cà a dānì. Inén yí buara bīa wee leéka le mí téréna bío yi dé. Bīa zū le mí lè ba bè-kora wérowà lé bīa á ì buara bío yi.»

Mu bè-kla lè mu bè-fla wi mín júná yi
(Matiye 9.14-17; Luki 5.33-39)

¹⁸ Wizonle búí ó o Zān Batiisi ñi-kenínia lè ba *Farizíewa ñi-kenínia lù mí jíní. A ba nùpua búí wà buéé tūara a Yeesu yi: «Lée webio nən ó o Zān Batiisi ñi-kenínia lè ba Farizíewa ñi-kenínia wee lí mí jíní à ūnén ñi-kenínia bèn yí máa wé mu?» ¹⁹ O o Yeesu bía nən ba yi: «Mi wee leéka le bīa ba von mu yaamu sánú díró yi á ba so dà a bío le ba lí mí jíní ká a há-fla bān bāa làa ba wi mín wán le? Būn yí dà máa wé. ²⁰ Eε ká pāahú búí khíi dā, ó o há-fla bān bāa ba à lén ba tīahú, būn ká ba mähá wé è lí mí jíní.

²¹ «Nùpue máa lá nín-ké-finle bío búí máa la làa báká kínle. Lé bío ká a wó mu, á le nín-ké-finle á à wíoka à lèe ho. ²² Làa būn síi, á nùpue máa kúee *divén fla sūmāni-kīa yi. Lé bío ká a kúaa ho bīn, ká ho hía wee za, á hā à nāma. A ho divén lè hā sūmāniwa á à páanì ì yāa. Ho divén fla ko ho kúee hā sūmāni-fla yi.»

O Yeesu wee zéení ho Sabaa bío ya-binbiri
(Matiye 12.1-8; Luki 6.1-5)

²³ Ho *Sabaa búí zòñ ká a Yeesu wee káa hā mana búí yi, ó o ñi-kenínia wee khé ho dínló ho wōhú nīsānì à là. ²⁴ A ba *Farizíewa wee bío là a Yeesu. «Loñ, lée webio nən á ū ñi-kenínia wee sárāa ho Sabaa zòñ ká wa làndá nən hò mu?» ²⁵⁻²⁶ O o Yeesu bía nən ba yi: «Bío ó o *Daviide yánkaa wó á mi dīn yí kārānna yí mən le? Mu wó le *Dónbeenì yankarowà jūhúso beenì Abiataare pāahú. O Daviide lè mí ninzāwa á le hīnì hía dà á ba yí yú bío ba à dí. O orén mí beere zon le Dónbeenì zii yi á zoó lá le Dónbeenì hāmu búurú là, ò o mún buan ho búí lée nən mí ninzāwa yi, ká le Dónbeenì yankarowà mí dòn lé bīa nən lá ko ba wé là ho làa bío ho làndá bōráa mu.»* ²⁷ O o Yeesu pá bīnía bía nən ba yi: «Ho Sabaa bàrá ò o nùpue bío wé se, ká nùpue yí léra Sabaa bío yi. ²⁸ Lé būn nən ó o Nùpue Za á ho Sabaa bío mún wi nīi yi.»

3

O Yeesu wéera a ñi na bàhó hūrun
(Matiye 12.9-14; Luki 6.6-11)

¹ Būn mōn ó o Yeesu bīnía van ba *zúifùwa kārānló zii yi. Mu zòñ à ñi búí wi bīn á bàhó hūrun. ² A ba *Farizíewa na wi bīn bò mí yío o Yeesu wán le mí ì loñ ká a wéé o ñi mu ho *Sabaa zòñ, lé bío ba wi ba zéení a Yeesu mu wékheró bío. ³ O o Yeesu bía nən o ñi na bàhó hūrun yi: «Lii hīnì buée lée dīn ba nùpua búenbúen yahó le ba mi fo.» ⁴ Būn mōn ó o Yeesu tūara bīa wi bīn yi: «Wa làndá yi á lé mu yén ó o nùpue ko ò o wé ho Sabaa zòñ? Lée bè-tente lée, tàá lée bè-kohó? Lé ho kānì a nùpue lée, tàá lé ho díá ò o hí?» A bīa wi bīn yí bía dèe. ⁵ O o Yeesu loñna ba búenbúen yi khíi fò lè le sí-cíflè. O mún yi wee vá lè mí sòobéé bío ba yiwa tunka bío yi. O o wāa bía nən o ñi yi: «Hóonì

* 2:25-26 Mi loñ Samuwéele nín-yání vūahú 21.1-7

ũ bàhó.» O o nii hoonía ho á ho ðeenía wan. ⁶ A 6a Fariziéwa fó mín à 6a ló á ðeenía léé kúaa mín wán là a *Herode kuure nùpua, à 6a wee loí bïo 6a à wé á à ðúeráa o Yeesu.

Ba zâamáa wee lé buen o Yeesu cón

⁷⁻⁸ O Yeesu lè mí nǐ-kenínia wà van ho Kalilee vū-beenǐ nii á 6a minka zâamáa bò a yi. Ba nùpua mu búí ló ho Kalilee kǎhǔ yi. Ba búí ló ho Zudee kǎhǔ lóhó na 6a le Zeruzalεmu yi, lè ho kǎhǔ mu lórá búí yi mún. Ba búí ló ho Idumεε kǎhǔ yi, lè ho Zurudēn muhǔ mún. Ba búí ló hǎ ló-zàwa na bǎmakaa ho Tiire lè ho Sidōn lórá yi. Bán zâamá-kuúii so hǎa wee buen o Yeesu cón, lé bïo 6a ná bïo ó o wee wé búenbúen. ⁹ O o Yeesu wǎa le mí nǐ-kenínia 6ua ho woohǔ búí buennáa bèra a na ká 6a zâamáa hǎa wee hénka a, ò o zo hon. ¹⁰ Mu bon. Bïo ó o wee wé 6a nùpua cèrèè kà síi, á bǎa mu vǎmú wee beé lò wee náa mín o wán, bèra à na ò o yí 6a túii yi. ¹¹ Ba nùpua na 6a cínáwa wi yi ká 6a sansan mǎn o Yeesu, à 6a lé lùiorá a tá, à wé wǎamaka ká 6a à bío: «Fó lé le Dónbeenǐ Za.» ¹² Ká a Yeesu màhá wee hení mu na 6a yi le 6a yí bá mí bïo na nùpua yi.

O Yeesu hueekaa mí tonkarowà píru jun
(Matiye 10.1-4; Luki 6.12-16)

¹³ Bǔn mún ó o Yeesu yòora le bútee búí wán, ò o von 6a nùpua búí á 6a bueé yòora a cón. ¹⁴ O o hueekaa 6a píru jun 6a tǎahǔ á có yèni làa tonkarowà. O hueekaa 6a à 6a keí mín wán làa wo ò o wé tonka à 6a bue le Dónbeenǐ bïo. ¹⁵ O mún nǎn ho pánká 6a yi à 6a wé ná lè 6a cínáwa lén bǎa 6a wi yi. ¹⁶ Bǎa ó o hueekaa yènnáa lé hǎa kà:

O Simōn, yǎa ó o có yèni làa Piere.

¹⁷ O Zaaki lè mín za Zǎn na lé o Zebedee zàwa. O Yeesu có 6a yèni làa Buanezeesi, bǔn kúará le «nùpua na ka lòn viohó na wee nàmaka.*»

¹⁸ O Andere, o Filiipu là a Baatelemii,

o Matiye là a Toma,

o Zaaki na lé o Alifee za,

o Tade, o Simōn na lé 6a Zelootewa† kuure nùpua nǐ-kéní.

¹⁹ O Zudaa Isikariote na khíi dé o Yeesu mí zúkúsa níi yi.

O Yeesu dànló yi ló Satāni cón
(Matiye 12.22-32; Luki 11.14-23; 12.10)

²⁰ Bǔn mún ó o Yeesu bǐnía bueé lion le zǐi yi. A 6a minka zâamáa tǐn bueé fò mín fúaa o Yeesu lè mí nǐ-kenínia yáa yí yú pǎahǔ máa díráa. ²¹ Bïo á bàn nùwǎ ná mu, á 6a ló wà bueé fé o, à 6a wee bío le o nùhǔ mía bǐn.

²² Ho *lándá bïo zéenílowa na ló ho Zeruzalεmu yi buara bǐn bán bèn wee bío: «Mu lé 6a cínáwa nùhǔso na 6a le *Belezebuule‡ lé yǎa wi o yi. Lé wón nǎn ho pánká wo yi ó o dà wee nanáa 6a cínáwa lén bǎa 6a wi yi.» ²³ O o Yeesu wǎa von 6a wee bíoráa lè hǎ wǎhio: «O *Satāni yí dà máa ná mí ninzàwa cínáwa. ²⁴ Ká kǎhǔ dà-kéní nùpua hǎa wee fi mín yi, se hón kǎhǔ so máa va yahó. ²⁵ Ká zǐ-nùhǔ dà-kéní nùpua hǎa wee fi mín yi, á hón zǐ-nùhǔ so máa va yahó. ²⁶ Ká a Satāni hǎa wee fi lè mí ninzàwa cínáwa, ká a béenǐ sankaa, ó o pánká máa va yahó ká ho ò yáa. ²⁷ Nii woon yí dà máa zo pánká bǎnso zǐi á máa zoó khuii o níi bïo ká a yí can o pánká bǎnso mu yí vó. Ká a màhá can wo vó, ó o zoó khuii o zǐi bïo búenbúen á à lénnaa. ²⁸ Le † mí ho túiá na mia: Ba nùpua bè-kora lè 6a bǐn-kora na 6a à bío le Dónbeenǐ dǎní yi búenbúen á le Dónbeenǐ dà khíi

* **3:17** Ba zúifùwa cón, ó o nùpue na ka lòn viohó na wee nàmaka lé o nùpue na síi khúaa. † **3:18** Mi loí Matiye vǎahǔ 10.4 ‡ **3:22** Mi loí Matiye vǎahǔ 10.25

sén n̄ díá á à na 6a yi. ²⁹ Ká yia màhá khíi bíá le bín-kohó á lééra le Dónbeenì Hácírí yi, wón bíó á le Dónbeenì máa sén máa díá máa mi hùúu. Mu ù jǐ a jùhǐ yi féeε.» ³⁰ O Yeesu bíá kà síi n̄n 6a yi, lé bíó 6a wee bíó le o cíná wi o yi.

O Yeesu 6àn nùwā binbiri
(Matiye 12.46-50; Luki 8.19-21)

³¹ Bíó ó o Yeesu 6àn nu lè 6àn zàwa wāa 6ueé d̄n, á 6a lée d̄n ho khūuhǐ, à 6a tonkaa o 6úí le wón zoo ve o. ³² Ba nùpua na kará k̄nía o Yeesu yi boo, à b̄n à yia 6a tonkaa 6ueé wee bíó làa wo: «Loí, m̄n nu lè m̄n zàwa [lè m̄n h̄nni] wee cà fo, 6a lée wi ho khūuhǐ.» ³³ O o Yeesu bíá: «Lé o yén lé wàn nu? Á wàn zàwa lé 6a yén?» ³⁴ O o loína bíá kará k̄nía wo yi khíi fò, ò o bíá: «Mi loí! Wàn nu lè wàn zàwa wi hen. ³⁵ Lé bíó á yia wee wé le Dónbeenì síi bíó se wón lé wàn za, tàá wàn h̄nló, tàá wàn nu.»

4

O ñro wàhiire
(Matiye 13.1-9; Luki 8.4-8)

¹ O Yeesu t̄n wíokaa wee kàrán 6a nùpua ho Kalilee v̄-beenì j̄ii. Ba minka z̄amāa k̄nía wo yi, ó o wó san zon ho woohǐ á zoó kará. Ho woohǐ mu wi mu j̄umu yi, ká 6a z̄amāa bán lée wi le 6ón6óore yi mu j̄umu j̄ii. ² O h̄ia wee wà h̄a wàhio à kàránnaa 6a nùpua làa bíó c̄èr̄ε. Bíó kà lé bíó ó o kàránna làa ba: ³ «Mi tántá mi j̄ik̄nna. N̄i 6úí ló van mí m̄hǐ yi, á wà vaá dé mí bè-dà. ⁴ Bíó ó o wee dé mu, á mu 6úí lion ho w̄hǐ n̄s̄n̄í, á 6a j̄inzàwa s̄ekaa b̄n v̄. ⁵ Mu 6úí lion ho 6úaahó na le t̄n̄í wi wán ká le yí lí, á mu d̄en̄ía ló, lé bíó le t̄n̄í yí boo b̄n. ⁶ Bíó le wii j̄á mu lè mí s̄ob̄ε, á mu hon, lé bíó mu naní yí zon ho tá yi sese. ⁷ Mu 6úí lion hen na h̄a k̄ikara bia h̄era yi, á mu ló, á h̄n̄ k̄ikara so h̄n̄n̄ yòò pà mu, á mu yí yú bia hùúu. ⁸ Mu 6úí b̄n lion ho tá na se yi, á mu ló, á yòò d̄n, á yú h̄a bia 6óní làa píru píru, 6úará-t̄n̄ t̄n̄, kh̄im̄ani kh̄im̄ani.» ⁹ B̄n m̄n ó o bíá n̄n 6a yi: «Yia wee j̄í bíó, à wón j̄í bíó bia sese.»

O Yeesu wàhio wàró jùhǐ
(Matiye 13.10-17; Luki 8.9-10)

¹⁰ Bíó ó o Yeesu páanía wi làa bíá yí máa tà lé o m̄n là a n̄i-ken̄inia píru j̄un, á 6a flora a le o z̄en̄í h̄a wàhio mu kúará làa mí. ¹¹ O o bíá n̄n 6a yi: «*Le Dónbeenì béen̄ bíó na kúará lá d̄n̄ yí z̄ú á min̄én yú z̄una. Ká 6a n̄i-vio wee j̄í mu bíó 6úen6úen lòn wàhio. ¹² Lé b̄n n̄n

«á 6a lé 6a nùpua na ȳo wi

ká 6a yí máa mi sese.

Ba mún wee j̄í mu bíó,

ká 6a yí máa z̄n̄ mu 6àn kúará binbiri.

Ká b̄n m̄ia se 6a lá á à yèr̄emá à 6uen le Dónbeenì c̄n̄,

á d̄én lá à sén n̄ díá á à na 6a yi.»*

O Yeesu z̄en̄ia o ñro wàhiire kúará
(Matiye 13.18-23; Luki 8.11-15)

¹³ B̄n m̄n ó o Yeesu bíá n̄n 6a yi: «Ká le wàhiire na kà 6àn kúará á mi yí z̄ú, á mi ì wé kaka á à z̄r̄n̄áa h̄a wàhio 6úen6úen na ká 6àn kúaráwa? ¹⁴ Le Dónbeenì bíon̄i ka lè mu bè-dà na ó o ñro wee dé. ¹⁵ Ba nùpua 6úí ka lè ho w̄hǐ n̄s̄n̄í na le bíon̄i lion yi. Hen ká 6a j̄á le Dónbeenì bíon̄i, ò o Sat̄ani d̄en̄í lén le 6a yiwa. ¹⁶ Ba 6úí ka lè ho 6úaahó na le t̄n̄í wi wán ká le yí lí. Hen ká 6a j̄á le Dónbeenì bíon̄i, à 6a tà le yi, à z̄amaka le bíó yi. ¹⁷ Ká 6a màhá yí máa tà à le bíon̄i mu w̄i 6a sese à va yahó. Ká le lònbee, tàá ho kúará lénlò

* 4:12 Mi loí Ezayii v̄uahǐ 6.9-10

yú 6a le Dónbeení bióní bío yi, à 6a dèení pí le Dónbeení bío. ¹⁸ Ba 6úi ka lè ho tá na á hã kíkara bia héra yi á mu bè-dà lion yi. Ba ná le Dónbeení bióní, ¹⁹ èé ká ho yíró bío yilera, lè ho nàfòró símu na wee v́íní 6a nùpua, lè mu b́iowa síwà cèrèè na 6a nùpua sía wee vá yi, b́ún wee wíi 6a, à hè le bióní mu à le máa dàń dèè 6úi wé. ²⁰ Ba 6úi 6èn ka lè ho tá na se bío. Ba wee jí le Dónbeení bióní à tà le yi. Bán ka lòn d́nló na yòó ton, á ho 6úi yú hã bia 6óní làa píru píru, 6úará-t́n t́n, khímàni khímàni.»

Le fntání wàhiire
(Luki 8.16-18)

²¹ B́ún món ó o Yeesu b́nía bía nòn 6a yi: «O 6úi so wee wé dé fntání à b́nì lá láahó b́n yi le? Tàá 6ànsò so wee wé dé le zoo bàrá kàtà tá le? B́ueé. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi. ²² Mu b́io na sànkàa 6úen6úen khíi mi. A b́io sà yi 6úen6úen b́io khíi źn. ²³ Yia wee jí b́io, à 6ànsò jí b́io bía sese.»

²⁴ O Yeesu pá b́nía bía b́io kà nòn 6a yi: «Mí wé jí b́io wee b́io na mia sese. Le ẃlò dèè na mi wee m̀nzá lè mu b́io, lé dén 6àn síi á le Dónbeení á à m̀nzá lè mí b́io á à wíoka à bè mu 6úi wán á à na mia. ²⁵ Lé b́io á yia b́io wí á le è b́nì ì na mu 6úi wo yi á à bè mu wán. Ká yia dèè 6úi mía, á hàrí mu bè-za na ó o wee leéka le mu wi mí cón, á le pá à fé.»

Bío mu bè-dínii wee wé wé dānda 6àn wàhiire

²⁶ O Yeesu t́n b́nía bía: «*Le Dónbeení b́éni b́io 6onmín làa b́io kà: Nii 6úi dó mí bè-dà mí m̀hú yi. ²⁷ O wee da à lée śn làa wízoní. Hón p̀ahú so ká hã bia wee hàà à yòó lé ká a yí ź b́io mu wee wéráa. ²⁸ Ho tá mítén wee wé à mu b́io na dó à lé, à wé mí mùuní, à te, à kúee mí yío. ²⁹ Ká ho d́nló h́a bon, á láró d́n, ò o m̀hú 6ànsò dèení lá mí khónle ká a khè ho.»

Ho mútáàdè v́ndèè b́ere wàhiire
(Matiye 13.31-32; Luki 13.18-19)

³⁰ B́ún món ó o Yeesu t́n pá b́nía bía: «Lé mu yén á wa dà à tèè lè le Dónbeení b́éni? Lé le wàhiire yén á wa à d́n wán á à zééníáa le b́éni mu b́io? ³¹ Mu b́io dà à tèè lè le v́ndèè na 6a le mútáàdè 6àn b́ere. Le ka ćinú á po hã bia 6úen6úen na ho d́míj́a yi. ³² Ká 6a dù le à le lé, à d́a p̀on ho zen-6uahó bè-v̀nii 6úen6úen, à lakara keń á tàró wé, à 6a j́nzàwa wé dàń tá mí lenna yi.»

(Matiye 13.34-35)

³³ Lé ká síi ó o Yeesu h́a wee wàráa hã wàhio cèrèè làa h́a kà 6àn síi b́io, à zééníáa le Dónbeení bióní na 6a nùpua yi. O h́a wee kàrán 6a à héha làa b́io á b́ia wee jí a cón dà à źrínáa hã kúará. ³⁴ O h́a máa wé b́io lè 6a źamáa ká a yí máa wà wàhio. Ká p̀ahú na ó orén lè mí nì-kenínia wi mí dòn, ò o zééní hã kúará na bán yi.

O Yeesu d́nía ho pinpiró
(Matiye 8.23-27; Luki 8.22-25)

³⁵ Mu ǹnzòn mí b́ere źihú, ó o Yeesu bía nòn mí nì-kenínia yi: «Mí wa khí lè ho v́-beení món.» ³⁶ A 6a wáa wà día 6a źamáa. Ho woohú na ó o Yeesu lá wi yi lé h́a ó o nì-kenínia zon làa wo á 6a wà. Hã wonna 6úi mún s̀aráa yi làa ba. ³⁷ Cúa-yen à ho pinpi-beeni h́nòn wee v̀, á mu j́umu wee yànbónka zo ho woohú. Lòn b́io à ho yòó wee sí lè mu j́umu. ³⁸ Mu wee wé ò o Yeesu líí d́ma ho woohú f́k̀hú sá mí j́uhú á mu d́amu 6ó. O o nì-kenínia sínia wo á bía nòn wo yi: «Núhúso, wa à hí. Mu so lée b́io na yí ciran fo lée?» ³⁹ O o Yeesu sína nàmakaa ho pinpiró yi, ò o bía nòn ho v́-beení j́umu yi: «Wé t́tété.» A ho pinpiró dèení d́n. A mu 6úen6úen wó t́tété. ⁴⁰ O o Yeesu bía nòn mí nì-kenínia yi: «Lée webio nòn á mí źananáa? A lé minén pá d́n yí dó mí sía m̀i

lon?» ⁴¹ Ká bïo 6a zãna dàkhíina, á 6a wee bío mín yi: «Páa! O nùpue mu lé o yén síi kà? Hàrí ho pinpiró lè mu òumu ó o bíaráa, á mu pá bò a bíoní yi.»

5

O Yeesu nɔn 6a cɛnɔwa lera o nii búi yi
(Matiye 8.28-34; Luki 8.26-39)

¹ Bún mɔn á 6a wà khíi dɔn ho Kalilee vū-beení mɔn ho Zerasaa* kɔhú yi. ² Bïo ó o zoó ló ho woohú yi lée wee dɛn, à bún ò o nii búi ló 6a n̄-hía nùnúní† á wee sí a yahó. O cɛnɔ búi wi o nii mu yi á wee beé o lò. ³ O wee cãa 6a n̄-hía nùnúní. Nùpue yí dà máa bíní máa ca a làa dèe woon, hàrí lè hã zúakùaríwà. ⁴ Pɔnna cèrèe 6a can wo lè hã zúakùaríwà. Ká a màhã wee wé khòo hã zúakùaríwà, à háaka hã cɛnɔ na wi o zení yi. Pànká 6anso na dà a bïo wón mía. ⁵ Fúuu lè hã wizooní, ká lé 6a n̄-hía nùnúní lè hã 6úaa ó o wi yi, á wee wãamaka ká a hãaa míten 6óoníka yi lè hã huua.

⁶ O nii mu khèra mɔn o Yeesu ó o lùwa 6uara á 6ueé líí 6úrá a tá ⁷ ò o wee bío bïo kà pɔnpɔn: «Dónbeení na wi mu bïo 6úen6úen òhú wán Za Yeesu! Lée webio fo lon làa mi? Sábéré, í wee yanka fo le Dónbeení yèni yi, yí yáa í bïo.»

⁸ O bía bún, lé bïo ó o Yeesu wee kíká a cɛnɔ na wi o yi le o lé. ⁹ O o Yeesu tũara a yi: «Ū yèni 6a le we?» O o bía: «Í yèni 6a le Zãamãa, lé bïo wa boo.» ¹⁰ O o wee yanka a le o yí òa mí lén ho kɔhú mu yi.

¹¹ Mu wee wé à n̄n̄bùe-6oohú búi wee dí le 6úee n̄sãní. ¹² A 6a cɛnɔwa mu yankaa o Yeesu kà: «Na ho wɔhú wen le wa vaa zo 6a n̄n̄bùeɛn̄í na kà yi.» ¹³ O o Yeesu nɔn mu wɔhú 6a yi. A 6a cɛnɔwa mu ló a nii yi á vaá zon 6a n̄n̄bùeɛn̄í yi. A 6a 6úen6úen yòó lùwa le 6úe wán á kùenkaa líí zon ho vū-beení yi á húrun. Ba à yí lòn muaaseé òun síi.

¹⁴ A bía lá wee pa 6a lùwa vaá bía mu nɔn bía wi mí manawà yi, á bía mu nɔn bía wi ho lóhó yi. A 6a nùpua ló wà 6ueé loí bïo wó. ¹⁵ Bïo 6a 6ueé dɔn hen na ó o Yeesu wi yi, á 6a mɔn o nii na 6a minka cɛnɔwa lá wi yi, ò o wó mí n̄-tente á zã mí sía kará, á 6a zãna. ¹⁶ A bía mu wó yío yi lá bïo wó a nii na 6a cɛnɔwa lá wi yi làa bïo wó 6a n̄n̄bùeɛn̄í yi á fɛera nɔn bía ló 6uaraka yi. ¹⁷ A 6a wee yanka a Yeesu le o sábéré ò o lén día mí.

¹⁸ Pãahú na ó o Yeesu bíní wà yòó zo ho woohú yi, ó o nii na yú míten 6a cɛnɔwa níi yi yankaa wo le o día le mí bè làa wo. ¹⁹ O o Yeesu pã ò o bía nɔn wo yi: «Bíní va m̄n̄ z̄i à vaa bío ū màkárí na ó o Nùhúso zũr̄na, làa bïo ó o wó nɔn fon̄ 6úen6úen à na 6a nùpua yi.» ²⁰ O o nii mu bèn wãa wà á tò hã Lórã Bïo Pírú kɔhú yi ká a wee yényení bïo 6úen6úen na ó o Yeesu wó nɔn wo yi. A bía 6úen6úen na òa mu á mu wó coon dàkhíina.

O Zayirusi h̄nló là a hãa búi wɛéró bïo
(Matiye 9.18-26; Luki 8.40-56)

²¹ Bún mɔn ó o Yeesu zon ho woohú, á yèrèmaa khú ho vū-beení mɔn, hen na ó o ló yi 6uararãa. A 6a minka zãamãa 6ueé k̄n̄í na wi ká a wi mu òumu òun. ²² Hón pãahú so yi à bún 6a *zúifùwa kàránlò z̄i ya-dí búi na yèni 6a le Zayirusi 6ueé dɔn. Bïo ó o 6ueé 6ó a Yeesu yi ó o líí 6úrá a tá, ²³ á wee 6ón6óní a kà síi: «Í h̄nló máa fen, í wee fio fo, sábéré à ū 6uee bè ū níi o wán ò o lò fá.» ²⁴ O o Yeesu wãa bò làa wo á 6a wà. A 6a minka nùpua 6ura bò a yi. ²⁵ Hãa búi wi 6a f̄ahú á wee mí mí sɛeró fɛɛɛ á dɔn hã lúlúio pírú òun à ho máa f̄. ²⁶ O lò bon làa sòobéé le t̄ni 6ansowà níni yi, á níi bïo 6úen6úen wó. Ká a màhã

* **5:1** Ho Zerasaa lé hã Lórã Bïo Pírú kɔhú ló-beení. Le Dónbeení bíoní v̄nna búi yi á ho Kadaraa lè ho Zekesa lórã lé hãa bïo bía. † **5:2** Ba zúifùwa búrãa lè warén búrãa ȳn̄n̄ dà-kéní. Ba fù wee wé cé mí búrãa hã 6ó-ɛera yi kúia. Lé h̄n̄ búrãa so síi ó o khéero ló yi 6uararãa o Yeesu c̄n̄. ‡ **5:25** Mí loí Levii n̄wã v̄ahú 15.25-33

pá yí yú mítén. O wámú yàá wíokaa wee dé wán. ²⁷ O háa mu hía ná a Yeesu bío, lé búñ nòn ó o buée zon ba zâamáa yi, á ñàana zoó bo a Yeesu yi, á tũaa o dà-zínii yi là a món. ²⁸ O lá wee bío bío kà mí yi: «Hen ká ì dàńna tũaa o dà-zínii yi, á ì wa.» ²⁹ Bío ó o bèn yú zoó tũaa o dà-zínii yi, ó o seeró dèenía ðín, ó o zũna mu mí sánia yi le mí wan. ³⁰ Mí lahó yi, ó o Yeesu zũna le pánká búí ló mí yi, ó o yèrémáa ðín ba zâamáa yi ò o tũara: «Lée wée tũaa ì dà-zínii yi?» ³¹ Ó o ñi-kenínia bía nòn wo yi: «Fo yí mən bío ba nùpua buraráa foñ á wee ñàa mín le? A ù pá wee tũa le lée wée tũaa foñ.» ³² Ká a Yeesu wi ò o zũn yia wó mu, ó o wee loń mí ñisáa yi. ³³ Ó o háa zãna, ó o wee zà, lé bío ó o zũ bío wó a yi. Ó o wà buée lí búrá a Yeesu tá, ò o fɛera bío mu wóráa búenbúen nòn wo yi. ³⁴ Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Wàn hínló, bío fo dó ù sii mií, lé búñ wɛéra fo. Wáa lén, vaa yí héera. Fo wan mu vóráa.»

³⁵ Bío ó o Yeesu wee bío kà síi à búñ ba tonkarowà búí ló a Zayiruusi zii ñòn o món á buée wee bío làa wo: «Ū hínló wáa húrun. Fo tĩn pa à seé o ñi-kàránlo le?» ³⁶ Ká a Yeesu màhá yí lońna lè ba cón ò o bía nòn o Zayiruusi yi: «Yí titika, dé ù sii mií.» ³⁷ O Yeesu yí tà le nùpue lèení mí ká mu yínón o Piere là a Zaaki lè mín za Zãn. ³⁸ Bío ó o vaá dãn o Zayiruusi mu zii, ó o Yeesu mən bío le lùe kánkáa ðinnáa. Ba nùpua wee wá pónpónpón. ³⁹ Ó o Yeesu yòó zon le zii yi ò o bía nòn ba yi: «Lée webio te hñn minka kánkáa so. Lée webio nòn mi wee wáráa kà síi? O hínzo-za mu yí húrun, o lée yia na dũma.» ⁴⁰ A ba wee zuańka a yi. Ó o wáa le ba búenbúen lé, ò o fó a hínzo-za bàn maá lè bàn nu lè mí ñi-kenínia nùwá tĩn á zonnáa hen na ó o hínzo-za wi yi. ⁴¹ Ó o líi fù a níi yi ò o bía: «Talita kumi.» (Búñ kúará le «hínzo-za, le ì bío mu na foñ, líi híní»). ⁴² Ó o hínzo-za dèenía líi hínòn wee varáka. O teró lúlúio yú píru ñun. Bío ba mən mu kà síi á ba wó coon dàkhíina. ⁴³ Ká a Yeesu màhá henía mu nòn ba yi le ba yí bío mu le nùpue jí. O o bínía bía le ba na mu bío wo yi le o dí.

6

Ho Nazarɛte lóhósa yi tà a Yeesu bío (Matiye 13.53-58; Luki 4.16-30)

¹ Búñ món ó o Yeesu ló hón lahó so yi á wà van ho lóhó na ó o dãn yi. Ó o ñi-kenínia bò làa wó. ² Bío ho Sabaa dãn ó o zoó kàránna ba nùpua ba *zúifùwa kàránló zii yi. Ba minka nùpua na ná a bioní á wó coon dàkhíina. A ba wee bío: «Bíò kà búenbúen ó o yú wen? O bè-zũnmini lè mu yéréké bíowa na ó o wee wé ó o yú wen? ³ Yínón orén lé o bèn-khèero le? A bàn nu yínón o Mari le? O Zaaki là a Zzee là a Zude là a Simòn, bán so yínón bàn zàwa le? A bàn hínni làa wen yí wi mín wán hen le?» Lé búñ nòn á ba yí tàráa o Yeesu bío. ⁴ Ká a Yeesu màhá bía nòn ba yi: «Le *Dónbeení ñi-cúa fɛero wé yí le kònbií lùu búenbúen yi. Ká bàn kùrú lóhó mí bɛere nùpua, lè bàn temínlowà lè bàn zĩ-ñúhũ nùpua bán máa wé kònbi o.» ⁵ O Yeesu yí wó yéréké bío bín, ká mu yínón ba vánvárowà nùwá yen na ó o bò mí níni wán á wɛéra. ⁶ Bío ba yí dó mí sía wo yi á wó a coon.

O Yeesu tonkaa mi ñi-kenínia lè ba nùwá ñun ñun (Matiye 10.5-15; Luki 9.1-6)

Búñ món ó o Yeesu tò há lórà na bámakaa bín yi, á wee kàrán ba nùpua. ⁷ O von mí ñi-kenínia píru ñun á wee tonka lè ba nùwá ñun ñun. O nòn ho dànló ba yi, à ba wé kíkánáa ba cínáwa yi, ⁸ á bía bío kà nòn ba yi: «Mi yí bua dɛɛ à láráa ho wõhũ ká mu yínón le búin-za mí dòn. Mi yí bua bè-dínií, táá puure. Mi yáá pá yí bua wárí. ⁹ Mi zĩ há nakáa ká a búí yí bua báká búí à séení hía ó o zã.» ¹⁰ O o bínía bía: «Mi wé vaá zon lóhó lée lóhó yi, à le zii na mí làara yi lé

bɪn à mi kɛɛní yi fúaa mi léró ho lóhó mu yi. ¹¹ Ká lóhó na sa wé pǎ le mi máa làa mí wán, tàá ká ɓa pǎ le mí máa jí mí cǎn, ká mi wee lé ho yi, à mi púaa mi zení khǔnkhǔnǐ kúia bɪn.* A bɪn n̄ zéeni làa bán le ɓa wó khon.» ¹² A ɓa bèn wà dɛn jii so wán, á vaá wee hɛɛ bue mu na ɓa nùpua yi le ɓa yèrɛmá mí yilera lè mí wára. ¹³ Ba cɪnáwa cɛ̀rɛɛ ɓa wee ja lén bɪa ɓa wi yi, á mún wee khii ho jiló lè ɓa vánvárowà cɛ̀rɛɛ, à wɛé ɓa.

O Zān Batiisi búeró bǐo
(Matiye 14.1-12; Luki 9.7-9)

¹⁴ Bɪn n̄ wé ò o béɛ *Heroode† já a Yeesu bǐo, lé bǐo ó o yèni ló hǎ lùà búenbúen yi. Ba nùpua búii wee bío le lé o Zān Batiisi á vèera, le lé bɪn n̄n ó o dà mu yéréké bǐo wee wéráa. ¹⁵ Ká ɓa búii bán bèn wee bío le mu lé o *Elii. Ba búii yàá bèn wee bío le mu lé le *Dónbeenǐ jii-cúaa fɛerowà na yáania n̄i-kéní. ¹⁶ Bǐo ó o Heroode já mu kà, ó o le éee! Le o Zān Batiisi na mínɛn n̄n le jii ɓa kúio jǔhǔ lé wón bɪnɪa vèera le.

¹⁷⁻²⁰ Bǐo kà lé bǐo mu wóráa: O Heroode hǐa fó mín za Filiipu‡ ɓàn hǎa Herodiade yan. O o Zān bɪa n̄n wo yi: «Mín za ɓàn hǎa á fo yí ko à ù fé ya.» § Bǐo ó o Herodiade já mu ó o sǐi cá a Zān yi, á wi ò o cà a búeró yahó ká a màhǎ yí dàina mu yí wó, lé bǐo ó o Heroode mu fù wee hézón o Zān. O zǔ le o lée n̄-tente na bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi, ó o bènɛɛn fù pan o bǐo. Hen ká a wee jí a bíoní, ò o máa zǔnǐ bǐo o ò wé sese, ò o n̄n pá wa a bíoní jiló. Ká bɪn pá yí hò bǐo ó o n̄n le jii á ɓa wǐira a Zān mu can dó ho kàsó yi, á wɛ́raráa o Herodiade sǐi.

²¹ A n̄nzoñ na ó o Heroode mu teró wizonle bánbáa ɓueé dǎn yi, ó o Herodiade wǎa bò bɪn yi á wóráa bǐo ó o lá wee leéka. Mu zoñ ó o Heroode wó ho sǎn-beenǐ ò o von mí béenǐ n̄i-beera, á von ɓa dásíwá júnása lè ho Kalilee kǔhǔ bá-zàwa. ²² Mu zoñ ó o Herodiade hǐnló á wà zon hen na ɓa wee dí ho sǎnú yi, á zoó yon. O o bǐo wɛ́era a Heroode làa bɪa ó o von sǐa. O o Heroode wǎa bɪa n̄n o hǐnzoró yi: «Bǐo fo le fo ò cà à ù zéeni, á ì na mu foñ.» ²³ Fúaa o hǐa báa á bɪa bǐo kà: «Bǐo búenbúen na á fo le fo o cà á ì ì na foñ, hàrí mu wé ì béenǐ ɓàn sanká màní, á ì pá à na mu foñ.» ²⁴ O o hǐnzoró wǎa wà lée tùara mín nu yi: «Lé mu yén á ì ko à ì bío le o *Heroode na miì coon?» A wón bɪa n̄n mí hǐnló yi: «Lén zo o bío le o Zān Batiisi jǔhǔ lé hǐa ò o na foñ.» ²⁵ O o hǐnzoró dɛɛnɪa yèrɛmáa bánbáa zon o béɛ cǎn á zoó bɪa bǐo kà n̄n wo yi: «O Zān Batiisi jǔhǔ lé hǐa à ù wǎa dé ho lenbuen yi na miì.» ²⁶ O o béɛ sǎnɪa búenbúen yóó tò. Ká a màhǎ yí wi ò o pí bɪa ó o von yahó bǐo ó o báa bǐo yi. ²⁷ Mí lahó yi ó o dɛɛnɪa tonkaa mí dásí n̄i-kéní, á n̄n le jii yi le o vaa kúii o Zān Batiisi jǔhǔ ɓua ɓuennáa. O o dásí n̄i wà van ho kàsó zǐi yi, á vaá kúio o Zān Batiisi jǔhǔ, ²⁸ á dó ho lenbuen yi á ɓueé n̄n o hǐnzoró yi, á wón ɓuan vaá n̄n mín nu yi. ²⁹ Bǐo ó o Zān Batiisi n̄i-kenɪnɪa já mu, á ɓa ɓueé lá a vaá nùuna.

O Yeesu dɪnɪa ɓa minka zǎamáa
(Matiye 14.13-21; Luki 9.10-17; Zān 6.1-14)

³⁰ Ba tonkarowà vaá bɪnɪa ɓuara a Yeesu cǎn, á ɓueé fɛera bǐo ɓa wó làa bǐo ɓa kàráanna búenbúen lè ɓa nùpua á n̄n wo yi. ³¹ Ba nùpua na wee ɓuen ká ɓa bɪnǐ lén á boo dà, fúaa o Yeesu lè mi tonkarowà yí yú ho pǎahǔ máa díráa. Lé bɪn n̄n ó o bíaráa bǐo kà n̄n ɓa yi: «Mí ɓuen le wa khèn lé à mi lée yí vǔn cɪnú.» ³² A ɓarɛn mí dòn wǎa zon ho woohǔ á khèra ló van hen na á nùpue

* **6:11** Mi loñ Matiye vǔahǔ 10.14 † **6:14** O Heroode na ɓa bɪa bǐo hen lé o Heroode Antipaasi.

‡ **6:17-20** O Filiipu na ɓa bɪa bǐo hen lé yǐa hǐa wi ho Oroomu lóhó yi. Wón wi mí dòn là a Filiipu na fàrá ho Sezaaree lóhó. O Heroode hǐa fó ɓàn hǎa yan ká a yǐo wi lua. § **6:17-20** Mi loñ Levii nùwá vǔahǔ (Lévitiq) 18.16

mía yi. ³³ Ká nùpua cèrèè màhã mɔn ɓa lénlò, á zūna ɓa. A ɓa lóka hã lórá búenbúen yi á búunia dú a Yeesu lè mí tonkarowà yahó van ho lahó mu yi. ³⁴ Bío ó o Yeesu zoó ló ho woohú yi, ó o mɔn ɓa minka zãamãa. A ɓa màkárí ɓuan wo yi, lé bío ɓa ɓonmín lòn pia na paro mía. O o wãa kàrána ɓa làa bío cèrèè. ³⁵ Bío le wii wee tè, ó o Yeesu nĩ-kenínia vá ɓueé ɓó a yi á bía nɔn wo yi: «Le wii tò, à hen na wa wi yi, á nùpue mía yi. ³⁶ Bío le ɓa nùpua mu lén va hã manawà lè hã lórá na sùarákaa hen, à vaa yà mu bío dí.» ³⁷ O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Minén miten na mu bè-dínii ɓa yi.» Á ɓa bía nɔn wo yi: «Hári wa vaa yà wén-hãani* khiá-ɓun búurú ɓuee na ɓa yi, á hon pá máa yí ɓa.» ³⁸ O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Mi vaa loŋ le lée búurú bío yɛn ká mi cón.» Bío ɓa van ɓuara, á ɓa bía nɔn wo yi: «Lée búurú bi-zàwa bío hònú làa cezàwa bùaa ɓun.» ³⁹ O o Yeesu wãa nɔn le ɓii mí nĩ-kenínia yi le ɓa sanká ɓa nùpua le ɓa kɛɛní lè mí kuio le ɓí-sio wán. ⁴⁰ Á ɓa kará lè mí kuio. Ba ɓúí lé ho khiãmàni khiãmàni, ɓa ɓúí lé ho ɓúará-ɓun làa píru píru. ⁴¹ O o Yeesu wãa fó ho búurú bi-zàwa bío hònú lè ɓa cezàwa bùaa ɓun ɓuan, ò o hóonía mí yahó ho wáayi á wee fio, ò o dó le Dónbeenĩ bárakà, ò o cèɛkaa ho nɔn mí nĩ-kenínia yi le ɓa sanká na ɓa nùpua yi. O mún sankaa ɓa cezàwa bùaa ɓun nɔn ɓa búenbúen yi. ⁴² Ba lè mí nĩ-kéní kéní yú dú á sù. ⁴³ Ho búurú lè ɓa cezàwa na là ká á ɓa nĩ-kenínia khiiira, á mu sú hã sàkiwá píru ɓun. ⁴⁴ Bía dú mu, á ɓa báawa mí dòn á yú ho muaaseé hònú.

*O Yeesu wee varáka ho vū-beeni ɓumu wán
(Matiye 14.22-33; Zãn 6.15-21)*

⁴⁵ Bũn mɔn ó o Yeesu dèɛnía kíkãa mí nĩ-kenínia yi le ɓa zo ho woohú à dí mí yahó khi ho vū-beeni mɔn lè ho Betesayidaa lóhó cón, ká minén ñ na ho wõhú ɓa zãamãa yi á ɓa à ɓoka. ⁴⁶ Bío ɓa saawaa mín yi vó, ó o vaá yòora le ɓúee ɓúí wán á wà yóó fio le Dónbeenĩ yi. ⁴⁷ Ho tá á à bío le mí ì hĩ, à bũn ho woohú na ó o nĩ-kenínia zon á zoó wi ho vū-beeni sii yi. O o Yeesu mí dòn lée ðin le ɓónbóore yi. ⁴⁸ O o mɔn ò o nĩ-kenínia lò wee be lè ho woohú pàró, lé bío ho pinpiró wee sí ɓa yahó. Hã tá-tia yi, ó o Yeesu wee varáka mu ɓumu wán á mà ɓa, á wà vaá nikhĩ ɓa. ⁴⁹ Bío ɓa mɔn wo ò o wee varáka mu ɓumu wán, á ɓa wee leéka le o lée nĩ-hónbóní. Á ɓa wee wãamaka. ⁵⁰ Ba búenbúen á yia yí mɔn wo mía. Á ɓa zónkaa dàkhĩna. Ká a Yeesu dèɛnía bía làa ba: «Mi hení mi sía, mu lé ínén, mi yí zón bío.» ⁵¹ O o yóó zon ho woohú yi làa ba, á ho pinpiró ðin. O o nĩ-kenínia wó coon dàkhĩna. ⁵² Ba yí zūna mu yéréké bío na ó o wó lè ho búurú ɓàn kúará, lé bío ɓa tun mí yiwa.

⁵³ Ba kãa ho vū-beeni khii ðon ho lahó na ɓa le Zenɛzarɛɛte kõhũ, á ɓa can mí woohú mu ɓumu ɓii. ⁵⁴ Bío ɓa zoó ló ho woohú yi á ɓa nùpua na mɔn o Yeesu dèɛnía zūna a, ⁵⁵ á ɓa héera bía a bío. Á ɓa nùpua wee lé lùà búenbúen yi à ɓua mí vánvárowà ká ɓa wi mí dãmu sía wán, à varáa o cón hen na ɓa wee ɓí le o wi yi. ⁵⁶ Lùà búenbúen na ó o Yeesu wee va yi, hã ló-zàwa lè hã ló-beera lè hã manawà, á ɓa nùpua wee ɓua mí vánvárowà à varáa ho fémínlò lara yi ká ɓa yanka a le o díà le ɓa túiika a dà-zínii ɓi-kãa yi. Á bía wee yí le túii yi, bán búenbúen wee wa.

7

*O Yeesu lè ɓa Farizíewa wee wãani
(Matiye 15.1-9)*

* 6:37 Le wén-hãnlò dà-kéní wee yí o nùpue nĩ-kéní wizon-kùure sámú sãanii.

¹ Ba *Farizíewa lè ho *lándá bïo zéenílowa nùwā yèn búí na ló ho Zeruzaléemu yi, á bueé kúaa mín wán kíníá o Yeesu yi. ² Ba loína mən ò o ñí-keníníá búí wee dí à 6a yí sɛera mí níní á yí ceérráa mítén làa bïo ho lándá bòráa mu. ³ Mu bon, 6a Farizíewa lè 6a *zuífùwa búenbúen á wee bè ho lándá na á bàn maáwà zéeníá nən 6a yi. Ba máa wé dí ká 6a yí sɛera mí níní sese. ⁴ Ká 6a vaá ló ho yàwá yi à 6a máa dí ká 6a yí sɛera mítén. *Lándáwá cèrèè na 6a yú mín maáwà cón á 6a wee bè yi: Hã ñuuníi sĩa, lè hã dđunà lè hã bánámáwá, bïo na á hã ko à hã wé sɛeráa. ⁵ A 6a Farizíewa lè ho lándá bïo zéenílowa wáa túara a Yeesu yi: «Lée webio nən á ù ñí-keníníá yí máa bèráa ho kàránló na á wán maáwà nən wən yi, á wee dí ká 6a níní yí sɛera làa bïo ho lándá bòráa mu?» ⁶ O o Yeesu wáa bía nən 6a yi: «Nì-khàwa yén! O *Ezayii túiá sí mí wán pàahú na ó o fɛera le *Dónbeení ñi-cúa na kà mi dđní yi. Bïo ká lé bïo ó o hĩa túara:

«Ba nùpua na kà wee búaaní mi lè mí ñiní,
ká 6a yiwa yi, á 6a khèra làa mi.

⁷ Le búaaní na 6a wee na mü ñúhú mía.
Lé bïo 6a nùpua lándáwá

lé hĩa 6a wee kàrán làa mín.»*

⁸ O o Yeesu bíníá bía: «Le Dónbeení lándáwá á mi wee pí díá, ká mi bè 6a nùpua kàránló yi.» ⁹ O o pá bíníá bía: «Bïo mi pá le Dónbeení lándáwá à mi bò mín kùrú lándáwá yi lée bïo na se mi cón sá! ¹⁰ Mu bon. O *Məyiize bía: «Kònbi mìn maá lè mìn nu.»† Mu mún bía: «Yia bía khon mìn maá tàá mìn nu dđní yi, wón ko làa búeró.»‡ ¹¹ Ká minén bán wee kàrán 6a nùpua le ká nùpue bía nən mín maá yi tàá mìn nu yi le mí níi bïo na mí lá ko à mí séení làa wo lée Koroban. (Bún kúará le hãmu na bïo sã le Dónbeení yi.) ¹² Se mi nən le níi wo yi ò o yí séení mìn maá tàá mìn nu. ¹³ Ká mi wee wé ká sii se lé le Dónbeení bioní bàn báhéè á mi wee lén le wán lè mi kùrú lándáwá na mi wee zéení làa mín. Bún bàn síiwá cèrèè á mi wee wé.»

Mu bïo na wee tíi o nùpue (Matiye 15.10-20)

¹⁴ Bún món ó o Yeesu von 6a zãamáa á bía nən yi: «Mí búenbúen ñí bïo ká à zúñ kúará: ¹⁵ Bïo ó o nùpue wee dí, bún dèè woon yí máa tíi wo. Bïo wee lé o síi yi, bún lé bïo wee wé tíi wo. ¹⁶ [Yia wee ñí bïo à wón ñí bïo bía sese.]» ¹⁷ Bïo ó o Yeesu wà díá 6a zãamáa ó o vaá zon le zii yi, ó o ñí-keníníá zoó wee túa wo yi lè le wáhiire mu bàn kúará. ¹⁸ O o bía nən 6a yi: «Minén mún yí zū mu bïowa mu yara le? Mi yí zū le bïo ó o nùpue wee dí dèè woon yí máa tíi wo le? ¹⁹ Mu yí máa zo a síi yi, ká mu wee zo a píohó yi ò o bíní lée ní kúia.» O Yeesu wee zéení làa hñn bioní so le ho dđnló búenbúen dà wee dí. § ²⁰ O pá bíníá bía: «Bïo wee lé o nùpue síi yi lé bïo wee tíi wo. ²¹ Lé bïo ó o nùpue síi lé bín á hã yile-kora wee lé yi à dé o ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwá yi, lè ho kònló lè le ñí-búee yi. ²² Hã wee na ò o wé o bá-fé tàá o há-fé, à síi wé vá 6a nùpua bïowa yi, à wé o ñí-sūmúí, à wé khà 6a nùpua víní. O yú bïo na ò o wé. Le yandee wee keñ wo yi. O wé yáa 6a nùpua yèni, à wé búaaní mítén, à wé o bónbú. ²³ Bún bïowa so búenbúen wee lé o nùpue síi yi. Bún lé bïo wee tíi wo.»

O síi veere hãa na tà a Yeesu yi bïo (Matiye 15.21-28)

* 7:7 Mi loñ Ezayii vūahú 9.13 † 7:10 Mi loñ Léró (Exode) vūahú 20.12; Lándá zéeníló (Deutéronome) vūahú 5.16 ‡ 7:10 Mi loñ Léró (Exode) vūahú 21.17; Levii nùwā (Lévitique) vūahú 20.9 § 7:19 Mi loñ Bè-wénia vūahú 10.9-16

²⁴ Bũn mɔ́n ɔ́ o Yeesu ló dɛn lùe so yi á wà van ho kòhũ na sùaràa yi lè ho Tiire lóhó. O vaá zon le zĩ búí yi, á yí wi à ɓa zũn o ɓio. Ká a màhá yí sà mítɛn yí yú. ²⁵ Háa búí na hĩnló ɔ́ o cíná wi yi á ɓá a sã. O o dɛɛnía wà ɓuara a cɔ́n á ɓueé líí ɓúrú a tá, ²⁶ ò o flora a Yeesu le o ɓa a cíná lén mí hĩnló yi. O háa mu yínɔ́n zúifù, o ló ho Siiro-Fenisii kòhũ yi. ²⁷ O o Yeesu bía làa wo: «Día le ɓa háyúwá dí vé. Mu yí se à ɓa lá ɓa háyónzàwa dĩnló yénní kúia na ɓa booní yi.» ²⁸ O o háa bía nɔ́n wo yi: «Núhũso, mu bon. ƐƐ ká ɓa booní ɓɔ́n mún pá wee wé sèeka ho dĩnló na ɓa háyónzàwa wee dí ká ho ò kùenka.» ²⁹ O o Yeesu wáa bía nɔ́n wo yi: «Û bioní na á ù bía kà ɓio yi, á ï ɓɔ́n o cíná léra ù hĩnló yi vó. Wáa hĩnɪ lén va ù zĩ.» ³⁰ O o háa ɓɛn ɓinía wà van mí zĩ, á vaá yú mí hĩnló ò o dũma le dãmu dɛɛ wán, ò o cíná ló a yi.

O Yeesu wɛ́era a beke búí

³¹ Bũn mɔ́n ɔ́ o Yeesu ló ho kòhũ na á ho Tiire lóhó wi yi, á ló ho Sidɔ́n lóhó yi, á káa há Lórú ɓio Pírú kòhũ yi ɓinía ɓuararàa lè ho Kalilee vũ-beení cɔ́n. ³² A ɓa bò là a nĩ búí ɓuararàa o cɔ́n ò o lé o beke, á bioní mún yí máa jí. Ba flora a Yeesu le o bè mí níní o wán. ³³ O o Yeesu wáa fó arɛn mí dòn wàráa á khèra lè ɓa zãamãa, ò o kúaa mí nín-kízàwa o ɓikɔ́nna yi. Bũn mɔ́n ɔ́ o bò mí ɓinsãní o nĩ dɛnle wán, ³⁴ ò o hóonia mí yahó ho wáyai á wee fio, ò o vũuna sùɛɛ ò o bía nɔ́n o nĩ yi: «Efata.» (Mu kúará le «hén»). ³⁵ Mí lahó yi ɔ́ o nĩ ɓikɔ́nna dɛɛnía wee jí mu ɓio, á dɛnle fá, á wee bío sese. ³⁶ O o Yeesu henía mu nɔ́n ɓia wi ɓin ɓúenɓúen yi le ɓa yí ɓio ɓio wó kà à na nùpue yi. Ká ɓio ɔ́ o hò ɓa kà sii, á ɓa wáa wiokaa wee yényení mu. ³⁷ Ba nùpua wó coon mu ɓio yi dàkhíina. Ba wee bío: «Bìo ɔ́ o wee wé ɓúenɓúen ɓɛntĩn se. Hàrí ɓa bekewà ɓikɔ́nna wee jí mu ɓio. A ɓia bioní lá yí máa jí wee bío sese.»

8

O Yeesu ɓinía dɛnía ɓa minka zãamãa (Matiye 15.32-39)

¹ Hón pãahũ so yi á ɓa minka zãamãa tĩn wà ɓueé kúaa mín wán. ɓio á ɓio ɓa à dí mía, ɔ́ o Yeesu von mí nĩ-kenínia á bía ɓio kà nɔ́n yi: ² «Ba nùpua na kà màkárí ɓuan mií. ɓio kà lé ɓa wizooní tĩn ká ɓa wi làa mi, á ɓa bè-dínii wáa vó. ³ Ká ï día ɓa kà sii ɓa wà, á ɓa wé è lé è lùiorá ho wòhũ wán lé le hĩni. Lé ɓio ɓa cèrɛɛ léenía na yi.» ⁴ O o nĩ-kenínia bía nɔ́n wo yi: «Wa à yí mu bè-dínii wen le dùure na kà yi á à na bán minka zãamãa so yi?» ⁵ O o Yeesu tùara ɓa yi: «Lée búurú ɓio yɛn wi mi cɔ́n?» A ɓa bía nɔ́n wo yi: «Lée búurú ɓio hɛɓun.» ⁶ O o bía nɔ́n ɓa zãamãa yi le ɓa lii kɛɛní. O o fó ho búurú ɓio hɛɓun, ò o dó le Dónbeení bārákà, ò o cèkkaa ho nɔ́n mí nĩ-kenínia yi le ɓa sankaa na ɓa zãamãa yi, á ɓa sankaa ho nɔ́n ɓa yi. ⁷ Cezàwa bùaa yɛn búí mún lá ká ɓa cɔ́n. O o Yeesu dó le Dónbeení bārákà ɓa cezàwa mu ɓio yi, ò o le ɓa nĩ-kenínia mún sankaa bán na ɓa yi. ⁸ Ba ɓúenɓúen dú sù, ɔ́ o nĩ-kenínia khuiira ɓio ká, á mu sú há sàkiwá ɓio hɛɓun. ⁹ Ba báawa na kera ɓin á à yí muaaseé náa sii. Bũn mɔ́n ɔ́ o Yeesu nɔ́n ho wòhũ ɓa yi le ɓa ɓoka. ¹⁰ O o yòó zon ho woohũ ɓin wán le mí nĩ-kenínia á ɓɔ́n ho Dalamánuta kòhũ.

Ba Farizíewa le o Yeesu wé yéréké ɓio búí à mí mi (Matiye 16.1-4)

¹¹ A ɓa *Farizíewa ɓuara ɓueé wee wãaní là a Yeesu. Ba wi ɓa khúaa o ɓii yi, á ɓa le o wé mu yéréké ɓio búí na wee zéeni le o dàríló ló le Dónbeení cɔ́n. ¹² O o Yeesu yòó vũuna sùɛɛ ò o bía: «Lée webio nɔ́n á ho zuia nùpua wee càráa mu yéréké ɓio? Le ï mí ho tũíá na mia: Yéréké ɓio dɛɛ woon máa zéeni làa mia.»

¹³ O Yeesu wà díá 6a, á bíníá yòó zon ho woohú lè mí nǐ-kenínia á n̄n lè ho vū-beenǐ m̄n.

*Ba Farizíewa là a Heroode bio
(Matiye 16.5-12)*

¹⁴ O Yeesu nǐ-kenínia n̄nsāa á yí 6uan mu bè-dínii. Búurú bi-za dà-kéní mí dòn lé hǐa wi 6a c̄n ho woohú yi. ¹⁵ O o Yeesu wǎa bía bǐo kà heníá n̄n 6a yi: «Mí fání mí yǐo, à pa miten bǐo 6a *Farizíewa là a *Heroode bǐo yi. Ba bǐo 6onmín lè le ja-fíni.» ¹⁶ O o nǐ-kenínia wee bío mín yi: «O wee bío kà sǐi lé bǐo wa yí 6uan ho búurú.» ¹⁷ O o Yeesu zūna bǐo 6a wee bío, ó o tùara 6a yi: «Lée webio n̄n mi wee bíoráa le lé bǐo mi yí 6uan ho búurú? Mí pá dǐn yí máa jí mu bǐo à zūn mu kúará le? Mí tun mi yiwa le? ¹⁸ Mí lée muuivà lée, tàá mi yí máa jí bǐo. Mí so yí máa leéka mi yiwa bǐo kà wán le: ¹⁹ Bǐo á ĩ c̄ekaa ho búurú bǐo hònú n̄n 6a báawa muaaseé hònú yi, á bǐo dú ká na mi khuiira wàráa sú sàkíwá bǐo yen?» A 6a bía: «Lée sàkíwá píru n̄n.» ²⁰ O o bíníá tùara 6a yi: «Á bǐo á ĩ c̄ekaa ho búurú bǐo h̄n̄n á n̄n 6a báawa muaaseé náa yi, á bǐo dú ká na mi khuiira wàráa á sú sàkíwá bǐo yen?» A 6a bía: «Lée sàkíwá bǐo h̄n̄n.» ²¹ O o Yeesu wǎa bía n̄n 6a yi: «Ó, o! A hàrí lòn zuia à mí pá yí zū mu bǐo yara le?»

O Yeesu wó ó o muuǐ 6úii wee mi

²² Bún m̄n á 6a wà vaá d̄n ho Betesayidaa lóhó. A 6a 6úii 6uan o muuǐ 6uararáa o Yeesu c̄n à 6a flora a le o t̄ii wo yi. ²³ O o Yeesu tò a muuǐ mu níi yi á lóráa ho donkíahú, á lée bò mí jinsání o yǐo wán, ò o bò mí níni o wán ò o tùara a yi: «Fo wee mi bǐo 6úii le?» ²⁴ O o muuǐ yòó lońna ò o bía: «Ī wee mi 6a n̄pua. Ba wee varáka, ká 6a màhá ka lòn v̄nsíá.» ²⁵ O o Yeesu pá bíníá bò mí níni o yǐo wán, ó o lońna sese á m̄n mu bǐo wéréwéré. O wan á wee mi mu bǐo 6úen6úen w̄en. ²⁶ O o Yeesu wǎa le o lén va mí z̄i, ká a yí líi zo lóhó yi.

*O Piere bía le o Yeesu lé yia le Dónbeenǐ m̄n léra
(Matiye 16.13-20; Luki 9.18-21)*

²⁷ Bún m̄n ó o Yeesu lè mí nǐ-kenínia wà n̄n lè há lórá na sùaráa yi là a Filiipu ló-faránii c̄n, hǐa 6a le Sezaaree. Bǐo 6a lá ho w̄hú wà, ó o Yeesu tùara 6a yi: «Lée webio 6a n̄pua wee bío ĩ d̄nǐ yi?» ²⁸ A 6a bía: «Ba 6úii le fo lé o Zán Batiisi. Ba 6úii le fo lé o *Elii. Ba 6úii bán 6̄n le fo lé *Dónbeenǐ ji-cúa f̄erowà 6úii na yáanía nǐ-kéní.» ²⁹ O o bíníá tùara: «Ká minén bán 6̄n le ĩ lée wée?» O o Piere bía n̄n wo yi: «Ūnén lé yia le Dónbeenǐ m̄n léra.» ³⁰ O o Yeesu wǎa heníá mu n̄n 6a yi le 6a yí bío mu na n̄pue yi.

*O Yeesu wee bío mí húmú lè mí vèeró bǐo
(Matiye 16.21-28; Luki 9.22-27)*

³¹ Bún m̄n ó o Yeesu wee kàrán mí nǐ-kenínia ká a bío: «O *N̄pue Za ko ò o lò be làa sòobéε. Ba *nǐ-kíá, lè le *Dónbeenǐ yankarowà j̄únása, lè ho *lándá bǐo zéenilowa á à pí a bǐo. Ba n̄pua à 6úe o ká há wizooní t̄in zon ò ò vèe.»

³² O hǐa wee bío mu na 6a yi wéréwéré. O o Piere wǎa fó a á 6a vá ló, á lée wee bío làa wo. ³³ Ká a Yeesu màhá yèrémáa khii lońna mí nǐ-kenínia yi ò o n̄makaa o Piere yi ká s̄i: «Va lé ĩ n̄sání lè ũ *Satāni bióní. Ū yilera yín̄n Dónbeenǐ yilera. Há lé 6a n̄pua yilera.»

³⁴ Bún m̄n ó o Yeesu von 6a z̄amáa lè mí nǐ-kenínia á bía n̄n yi: «Yia wi ò o bè miǐ, à 6̄anso khi mí kùrú s̄i bǐo wéro yi, ká a wé lá mí *kùrúwá pí* à bèráa miǐ. ³⁵ O n̄pue na wi ò o k̄nǐ mí muk̄nǐ wón á à v̄iní le. Ká yia màhá tà le

* 8:34 Mi loń Matiye v̄ahú 10.38

mí ì vīnì le ìnén lè le Dónbeenì bìn-tente bío yi, wón á à kǎní le. ³⁶ O nùpue lá yú ho ðímíjǎ bío búenbúen ò o khon le mukǎní binbirì yi, se lé ho cǔnú yén á bǎnso yú? ³⁷ Lée webio ó o nùpue dà à kǎní lè mí mǎnákǎ? ³⁸ Yia wee nīyi ìnén lè ì bioní bío yi ho zuia nùpua tǎhú, bǎa wee bínì le Dónbeenì món à wé mu bè-kora, ó o Nùpue Za bèn mún khíi nīyi bǎnso bío yi ká a khíi bínía buara mín Maá Dónbeenì cùkú beenì yi lè le Dónbeenì wáayi tonkarowà.»

9

¹ O Yeesu pá bínía bía nǎn ba yi: «Le ì mí ho tǔiá na mia: Ba nùwǎ yén búí wi hen á máa hí ká ba yí mǎn le *Dónbeenì béenì láró lè ho pǎnká.»

*O Yeesu miníkaa le búee wán
(Matiye 17.1-13; Luki 9.28-36)*

² Wizooní bío hèzín bǔn món, ó o Yeesu fó a Piere là a Zaaki là a Zǎn á yòoraráa le búee búí na dǎn wán á ba yòó wi bín mí dòn. O o Yeesu ðíndín miníkaa ba yahó, ³ á sǐ-zǐnia wee juiíka kǔiákǔiá, á ka pǔiapǔia. Hǎ cemú bǎn síi a nùpue na dà à ceé làa síi ho ðímíjǎ yi wón mía. ⁴ Yio búeeé tǐ, ò o *Elii là a *Moyiize* ðíndín ló búeeé wee bío là a Yeesu.† ⁵ O o Piere wǎa bía nǎn o Yeesu yi: «Nì-kǎránlo, mu wó se á wa wi hen. Wa à tá hǎ búkú zàwa bío tǐn: Ùnén dà-kéní, o Moyiize dà-kéní, o Elii dà-kéní.» ⁶ O yí zǔ bío o ò bío lé bío ba ninzàwa là arén mí beere á zǎna dàkhíina. ⁷ A le dùndúure búí yòó ló líí pon ba yi á mu tǎmu búí sǎ wee jí le dùndúure mu yi: «Yia ká lé ì Za na á ì bǒ ì tàkǎ wán, mi wé jí a cǔn.» ⁸ Mí lahó yi á ba nǐ-kenínia loríkaa mí nǐsǎa yi, à ba màhǎ yí mǎn nǐ-veere ká yínǎn o Yeesu mí dòn.

⁹ Bío ba ló le búee wán wee lii, ó o Yeesu bía nǎn ba yi: «Bío mi mǎn ká á mi yí bío le nùpua jí, ká mu yínǎn o *Nùpue Za húmú là a vèeró mónǎn.» ¹⁰ A ba tà bío ó o bía yi ká ba màhǎ wee tùaka mín yi: «Ho vèeró mu húmú mónǎn bǎn kúará lé mu yén?» ¹¹ A ba tùara a Yeesu yi: «Lée webio nǎn á ho *làndá bío zéenílowa le o Elii ko ò o buen ho yahó?»‡ ¹² O o bía nǎn ba yi: «Mu bon. O Elii ko ò o buen ho yahó à búee kúee mu bíowa mí lara yi. Eε ká lée webio bèn mún nǎn á mu túararǎa le Dónbeenì bioní vǔahú yi le o Nùpue Za lò ò be làa sòobéε, á ba mún máa mí a máa dé dèε yi. ¹³ Awa, á le ì bío mu na mia: O *Elii mu buara ho yahó, á ba nùpua wó a làa bío ba síi vá yi làa bío mu túararǎa le Dónbeenì bioní vǔahú yi o ðǎní yi.Š»

*O Yeesu wéera a háyónza búí
(Matiye 17.14-20; Luki 9.37-43a)*

¹⁴ Bío ba búeeé dǎn ba nǐ-kenínia na ká, á ba búeeé yú à ba zǎamǎa kínia ba yi, á ho *làndá bío zéenílowa búí ðin wee wǎanì làa ba. ¹⁵ Ba nùpua miiníi là a Yeesu á mu vǐnǐkaa ba. A ba búunia wà búeeé tènì a yi. ¹⁶ O o Yeesu tùara mí nǐ-kenínia yi: «Lée webio mi wee wǎanì wán làa ba?» ¹⁷ O o búí ló ba zǎamǎa yi á bía nǎn wo yi: «Nì-kǎránlo, ì lá buan ì za buararǎa ù cǔn, cǐná búí wi o yi á wee beé o lò. O wee hè o ò o máa bío yí. ¹⁸ Lùe lée lùe ká a bío mu hǐnǎn o wán, ò o cǐná mu fé o dé ho tá yi, ò o jinsǎ-khùankhúwa wé lé, à wé là mí jia, à pà día. A ì flora ù nǐ-kenínia le ba ja a cǐná mu lén wo yi, ká ba màhǎ yí ðǎnna mu.» ¹⁹ O o Yeesu bía nǎn ba yi: «Mí zuia nùpua bèn tǐn yí dó mí síi le Dónbeenì yi bío bon. I màhǎ wǎa à jǐ ì yi mi bío yi, á wé è kǎrán mia vaá ðǎ ho pǎahú yén coon? Mí bua a háyónza mu buennáa.» ²⁰ A ba buan wo buararǎa. O cǐná miiníi là a Yeesu ó o zèkéra a háyónza lè mí pǎnká. A wón líí lùwǎ ho

* 9:4 Mí lorí Luki vǔahú 9.31 † 9:4 O Elii là a Moyiize lé le Dónbeenì nùpua na yánkaa wee fεε le jǐ-cúa na le nǐpomu yi. Ba húrun míana. ‡ 9:11 Mí lorí Malasii vǔahú 3.23 § 9:13 O Elii na ó o Yeesu le o buara ho yahó lé o Zǎn Batiisi ó o bía bío.

tá yi, á wee birónka, á jinsā-khùankhúá wee lé. ²¹ Ó o Yeesu tùara a háyónza bàn maá yi: «Mu wee wé o yi míana léé tàá lé lònbió?» A bàn maá bíá: «Lé o kúnkúzamu p̄ahú á mu búakáa yi. ²² P̄onna c̄èr̄èe yi ó o c̄iná mu wé lá a à dé ho d̄sh̄ yi tàá mu jumu yi le mí ì búé. Ká fo dà à wé bíó búí, à ù màkárí w̄en à ù séení w̄en.» ²³ Ó o Yeesu bíá n̄n wo yi: «Fo bíá le ká í dà mu. Yia dó mí s̄i m̄i á bíó búenbúen dà wee wé c̄ón.» ²⁴ Mí lahó yi ó o háyónza bàn maá d̄enía zoó w̄amaa: «Í dó í s̄i foñ ká ù màh̄á séení mí à í yí titika.» ²⁵ Ó o Yeesu m̄n à ba z̄amáa búunia wà bueé búé ba yi, ó o wee zá là a c̄iná kà síi: «Ūnén c̄iná na wee wé ò o n̄pue máa bíó yí, à mún máa jí mu bíó, le í bíó mu na foñ, lé o háyónza mu yi, à yí b̄n̄í yí zo a yi h̄úú.» ²⁶ Ó o c̄iná wee w̄ama, ò o z̄ékera a háyónza le mí p̄anká ò o ló. Ó o háyónza díá lòn n̄pue na húrun. Fúaa bíá wi b̄n̄ c̄èr̄èe wee bíó le o húrun. ²⁷ Ká a Yeesu màh̄á líí fù a níi yi á h̄ónía làa wo ó o yòó d̄n. ²⁸ Bíó ó o Yeesu wà van le z̄i yi á le mí n̄-kenínia mí dòn páanía wi, á ba tùara a yi: «Lée webio n̄n á war̄én yí dàrna yí j̄onnáa o c̄iná mu?» ²⁹ Ó o Yeesu bíá n̄n ba yi: «Ho floró mí dòn lé h̄ia dà à ja a c̄iná na kà bàn síi à à lén.»

*O Yeesu wiokaa wee bíó mí húmú le mí v̄eró bíó
(Matiye 17.22-23; Luki 9.43-45)*

³⁰ B̄n̄ m̄n ó o Yeesu le mí n̄-kenínia ló d̄n l̄e so yi á k̄a ho Kalilee k̄h̄ wà. O Yeesu yí wi à ba n̄pua z̄úú o d̄n̄í, ³¹ lé bíó ó o wee k̄arán mí n̄-kenínia. O wee bíó na ba yi: «O *N̄pue Za á ba à dé ba n̄pua níni yi á ba à búé. O húmú m̄n w̄izoní t̄n ká a v̄e.» ³² Ká a n̄-kenínia màh̄á yí z̄úna a bíoní mu kúará. A ba mún z̄ana, á yí wi ba t̄a wo yi le mu j̄uh̄.

*Lée w̄e po bíá ká?
(Matiye 18.1-5; Luki 9.46-48)*

³³ B̄n̄ m̄n ó o Yeesu le mí n̄-kenínia wà vaá d̄n ho *Kap̄eyayuumu lóhó. Bíó á ba wà van le z̄i yi ó o t̄ara ba yi: «Lée webio mí lá wee w̄aní wán ho w̄h̄ wán?» ³⁴ A ba wó t̄é, lé bíó ba lá wee w̄aní, á wi ba z̄úú ȳia po bar̄én na ká. ³⁵ Ó o Yeesu w̄a líí kará ò o von ba mí píru j̄un á bíá n̄n yi: «Hen ká ȳia wi ò o k̄é bíá ká j̄uh̄ wán, à bànso liíní mít̄en ba búenbúen yahó, à wé ba búenbúen ton-sá.» ³⁶ Ó o fó a háyónza búí bueé d̄nía ba yahó, á líí lá a yòó buan ò o bíá: ³⁷ «N̄pue léé n̄pue na buan o háyónza na kà bàn síi sese ínén bíó yi, se le ínén í b̄ere á bànso buan sese. A ȳia buan mi sese, se mu ȳin̄n ínén á bànso buan sese, mu lé ȳia tonkaa mí ó o buan sese.»

*Yia yí máa fi làa w̄en se wón làa w̄en lée dà-kéní
(Luki 9.49-50)*

³⁸ Ó o Z̄án bíá n̄n o Yeesu yi: «N̄-k̄aránlo, wa m̄n o níi búí ò o wee ja ba c̄ináwa le ù ȳeni, á wa lá wi à wa h̄e o, lé bíó ó o mía wa kuure yi.» ³⁹ Ká a Yeesu màh̄á bíá n̄n ba yi: «Mí yí h̄e o, lé bíó á N̄pue na wó ȳéréké bíó le í ȳeni á yí dà máa bíó b̄n̄-kohó í d̄n̄í yi mí lahó yi. ⁴⁰ Yia yí máa fi làa w̄en se wón làa w̄en lée dà-kéní. ⁴¹ Le í m̄ ho t̄iá na mia: Yia n̄n mu jumu kóo-cúe mia lé bíó mi bíó s̄a ȳia le Dónbeení m̄n léra yi, wón bànso á à yí mu c̄nú máa k̄h̄í.

*Mi pa m̄ten bíó mu bè-kohó w̄eró yi
(Matiye 18.6-9; Luki 17.1-2)*

⁴² «Ba háyúwá na dó mí s̄ia m̄i á ȳia khà dó mu bè-kohó w̄eró yi, wón bànso á ba lá can le hue-beení fonle yi á l̄era dó ho muh̄ yi, b̄n̄ pá à wé s̄aaní le lònbee na à yí o. ⁴³ Ká mu lé ù níi wee dé fo mu bè-kora w̄eró yi, à ù k̄úii le díá. Fo yú le muk̄n̄ binbirí na máa vé le ù níi dà-kéní b̄n̄ s̄aaní bíó ba à dé fo le Dof̄n̄í d̄sh̄ na máa hí l̄e yi le ù níni bíó j̄un. ⁴⁴ [Ba s̄n̄bowa na wee là

hã sãniã wi bĩn, 6a yí máa hí. A ho dõhũ mún yí máa hí bĩn hùúu.} ⁴⁵ Ká mu lé ù zeñ wee dé fo mu bè-kora wéró yi, à ù kúii le díã. Fo yú le mukãní binbirí na máa vé lè ù zeñ kéní bũn sũaaní bĩo 6a à dé fo le Dofíní dõhũ na máa hí lùe yi lè ù zení mí bĩo ñun. ⁴⁶ [‘Ba sũn6owa na wee là hã sãniã wi bĩn, 6a yí máa hí, á ho dõhũ mún yí máa hí bĩn hùúu.} ⁴⁷ Ká mu mún lé ù yère wee dé fo mu bè-kora wéró yi, à ù còkon le lén díã. Fo yú le *Dónbeení béení lè ù yèn-kéní bũn sũaaní bĩo 6a à dé fo le Dofíní dõhũ na máa hí lùe yi lè ù yìo mí bĩo ñun. ⁴⁸ ‘Ba sũn6owa na wee là hã sãniã wi bĩn, 6a yí máa hí. A ho dõhũ mún yí máa hí bĩn hùúu.}*
⁴⁹ «Nùpue lée nùpue á le Dónbeení khíi khén kúará lè le lònbee na ka lòn dõhũ bĩo, á à ceéráa wo, làa bĩo 6a hĩa wee wé kúeeráa mu yámú mu hãmu wán à ceéráa mu bĩo sii.† ⁵⁰ Mu yámú yoo. Εε ká mu yámú yonyoró hĩa ló mu yi, á 6a à wé kaka á mu ù bĩní ì zoráa? Minén mi bæere keñ lòn yámú na yonyoró wi. Mi keñ mín wán làa héerà.»

10

Bio ó o Yeesu bia mu yaamu fáaró dǎní yi
(Matiye 19.1-12; Luki 16.18)

¹ Bũn mún ó o Yeesu ló bĩn á wà van ho *Zudee kõhũ, á khú ho Zurudẽn muhũ mún. Á 6a zãamáa tĩn kúaaka mín wán hen na ó o wi yi. Ó o wee kàrán 6a làa bĩo ó o lá wee wé wéráa mu. ² Á 6a *Farizíewa nùwã yèn búí vá 6ueé 6ó a yi. Ba wi à 6a yí o níi 6ua yi, á 6a tũara a yi: «Wa làndá wee na níi báa yi ò o ña mín hãa le?» ³ Ó o Yeesu mún tũara 6a yi: «Lé mu yén ó o *Mõyiize làndá heníã nòn mia mu dǎní yi?» ⁴ Á 6a bíã: «O Mõyiize nòn le níi le ká báa wi ò o díã mín hãa ò o lén, ò o wé mu yaamu fáaró vũahũ vé à bè yi díarãa wo.»* ⁵ Ó o Yeesu wãã bíã nòn 6a yi: «O Mõyiize mà bũn lé bĩo mi yí máa ñí dèε. ⁶ Bũn mia á mu ñúhũ búεeníi ká mu lá yí ka kà. Mu bĩo búen6úen lénlò pãahũ, á le Dónbeení ‘léra a báa, á léra a hãa.† ⁷ ‘Bũn bĩo yi ó o báa á à díã mín maá lè mín nu ká à léé lè mín hãa, ⁸ á 6a mí nùwã ñun á à wé sãniã dà-kéní.† Ba wãã yínõñ nùwã ñun, 6a lée ní-kéní. ⁹ Bĩo le Dónbeení ceéra mín yi à nùpue yí fáa.»

¹⁰ Á bĩo ó o Yeesu lè mí ní-kenínia hĩa zon le zĩi yi, á 6a wíokaa tũara a yi mu bĩo mu dǎní yi. ¹¹ Ó o bíã nòn 6a yi: «Báa na díã mín hãa ò o kũn fó hã-veere yan, se wón lée hã-fé bãn nín-yání hãa cón. ¹² Mu lée dà-kéní là a hãa na díã mín báa ò o wà vaá yan bá-veere. Wón mún lée bá-fé.»

O Yeesu wee fan 6a háyúwá bĩo yi
(Matiye 19.13-15; Luki 18.15-17)

¹³ Ba nùpua búí 6uan mí háyúwá 6uararãa o Yeesu cón le o bè mí níni 6a wán. Ó o ní-kenínia wee zá làa ba. ¹⁴ Ká bĩo ó o Yeesu mòn mu, ó o sũi cã ó o bíã nòn mí ní-kenínia yi: «Mí wé díã le 6a háyúwá 6uen í cón. Mí yí hè 6a. Mu bon, bíã ka lè 6a háyúwá na kà bĩo sii, lé bán á à keñ le Dónbeení bá-zãmu yi. ¹⁵ Le í mí ho tũiã na mia: Yíã yí tà le *Dónbeení béení bĩo là a háyónza bĩo sii á bãnso yí dà máa zo le yi hùúu.» ¹⁶ Bũn mún ó o wee láka 6a 6ua ò o bõ mí níni 6a ní-kéní kéní wán ò o fara le le Dónbeení wé mu bè-tentewà làa ba.

Ho nãfòró bãnso lè le Dónbeení béení bĩo
(Matiye 19.16-30; Luki 18.18-30)

¹⁷ Bĩo ó o Yeesu wee lá ho wõhũ á à lén, à bũn ò o níi búí lùwá mà a, á 6ueé líi fárá mí nònkóñuná wán o yahó ò o tũara a yi: «Ní-kàránlo tente, lée webio

* **9:48** Mi loñ Ezayii vũahũ 6.24 † **9:49** Mi loñ Levii nùwã vũahũ (Lévitique) 2.13 * **10:4** Mi loñ Làndá zéeniló vũahũ (Deutéronome) 24.1, 3 † **10:6** Mi loñ Bio ñúhũ búεeníi vũahũ (Genèse) 1.27; 5.2 † **10:8** Mi loñ Bio ñúhũ búεeníi vũahũ (Genèse) 2.24

á ì ko á ì wé à yíráa le mukānī binbirī na máa vé?»¹⁸ O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Lée webio n̄n fo wee veráa mi làa n̄-tente? N̄-tente mía ká mu yín̄n le Dónbeenī mí dòn.¹⁹ Fo zū le Dónbeenī làndáwá na kà: Yí búe n̄pue, yí wé há-fénlò tàá bá-fénlò, yí n̄uaa b̄io, yí f̄i sabéré n̄pue n̄ii, yí khà n̄pue à fé b̄io, k̄nbi m̄in maá lè m̄in nu.»²⁰ O o n̄ii bía: «N̄-kàránlo, b̄in búenb̄uen á ì b̄o yí hàrì ì yàrónzàmu p̄ahũ.»²¹ O o Yeesu loína a yi, á wara a. O o bía n̄n wo yi: «B̄io dà-kéní ká á fo yí wó. Lén vaa yèé b̄io wi ũ c̄n búenb̄uen à sanká b̄an wárí na 6a n̄-khenia yi, b̄in ká le Dónbeenī kía na ho wáayi á fo ò yí. B̄in m̄ón à ũ b̄iní 6uee bè m̄i.»²² Ká a n̄ii n̄á h̄n b̄ioní so, ó o s̄nía tò, á yèrèmaa wà ká a yilera yáara, lé b̄io ó o n̄ii b̄io boo.²³ O o Yeesu loína mí n̄-kenínia na kínia wo yi ò o bía: «Ho n̄f̄oró b̄ansowà zoró le *Dónbeenī b̄éni yi 6ènt̄in lònbee wi.»²⁴ Há b̄ioní mu yáara 6a hácirí làa s̄obéε. O o Yeesu pá b̄inía bía n̄n 6a yi: «Wàn b̄nlowà, ho zoró le Dónbeenī b̄éni yi 6ènt̄in lònbee wi.²⁵ O c̄n-n̄úmúkú zoró lè ho mís̄imí k̄hũ á à wé wayi á à poñ o n̄f̄oró b̄anso zoró le Dónbeenī b̄éni yi.»²⁶ Ba n̄-kenínia wó coon dàkh̄ina há b̄ioní mu b̄io yi. A 6a wee tùaka m̄in yi: «Éee! A yia w̄aa dà à fen lée wée?»²⁷ O o Yeesu loína 6a yi ò o bía: «B̄io yí dà máa wé 6a n̄pua c̄n á dà wee wé le Dónbeenī c̄n. Lé b̄io le Dónbeenī dà b̄io búenb̄uen wee wé.»²⁸ O o Piere bía n̄n wo yi: «Loñ, warén ló díá b̄io lá wi wa c̄n búenb̄uen à wa b̄o foñ.»²⁹ O o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Le ì m̄i ho t̄iá na mia: Yia ló díá mí z̄i, lè m̄in z̄awa, lè m̄in h̄inni, lè m̄in nu, lè m̄in maá, lè mí z̄awa, lè mí manawà ínén lè ì b̄in-tente b̄io yi,³⁰ á b̄anso ò yí há z̄iní, lè m̄in z̄awa, lè m̄in h̄inni, lè 6a nuwà, á à yí 6a z̄awa, lè há manawà. A le lònbee m̄in ò yí o. Mu b̄an kh̄im̄ani kh̄im̄ani á b̄anso ò yí ho p̄ahũ na wa wi yi. A m̄in ò yí le mukānī binbirī na máa vé ho p̄ahũ na wà à buen yi.³¹ εε ká b̄ia dú ho yahó b̄io kà wán á c̄r̄εε kh̄ii wé 6a m̄ón-díwá. A b̄ia dú ho m̄ón b̄io kà wán á kh̄ii wé 6a ya-díwá.»

*O Yeesu wioka wee b̄io mí húmú lè mí vèeró b̄io
(Matiye 20.17-19; Luki 18.31-34)*

³² O Yeesu làa b̄ia làa wo b̄o m̄in w̄aa lá ho w̄hũ wee yòo ho Zeruzalεemu. O o varákaa dú mí n̄-kenínia yahó. O o n̄-kenínia hácirí yáara, á b̄ia làa ba b̄o m̄in z̄ana. O o Yeesu t̄in b̄inía fó mí n̄-kenínia píru n̄un, ò o wee b̄io b̄io ko mu wé o yi hen làa c̄inú à na 6a yi: ³³ «Mi loñ, wa wee yòo ho Zeruzalεemu, hen na ó o *N̄pue Za 6a à dé le *Dónbeenī yankarowà n̄únása lè ho *làndá b̄io zéenilowa n̄ii yi. Ba à síiní a n̄úhũ, á à na b̄ia yín̄n 6a *zúifùwa yi á 6a à búe.³⁴ Bán á à z̄uánka a yi, á à p̄uiní mí n̄ins̄aní ì kúee o wán, á à ha a lè há làb̄aaní, á à búe o. Ká há wizooní t̄in zoñ o ò vèe.»

*B̄io ó o Zaaki là a Z̄an wee f̄io o Yeesu c̄n
(Matiye 20.20-28)*

³⁵ B̄in m̄ón ó o Zebedee z̄awa Zaaki là a Z̄an á 6ueé bó a Yeesu yi á bía n̄n wo yi: «N̄-kàránlo, wa wi à ũ wé b̄io wa à f̄io ũ c̄n à na w̄en.»³⁶ O o Yeesu tùara 6a yi: «Lé mu yén á mi le ì wé na mia?»³⁷ A 6a bía n̄n wo yi: «Hen ká ũ kh̄ii wi ũ b̄éni c̄ukú yi, à ũ tà díá le wa k̄εnì ũ n̄is̄aa. O n̄-kéní k̄εnì lè ũ n̄in-t̄iání, à yia so k̄εnì lè ũ n̄in-kááhó.»³⁸ O o Yeesu bía n̄n 6a yi: «B̄io mi wee f̄io á mi yí z̄ú n̄úhũ. Mi so dà a lá le lònbee na à dé mi mu húmú yi làa mi le?»³⁹ A 6a le ũuu le mí dà mu. O o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Mu bon. Le lònbee na à yí mi b̄an síi á à yí mia. Mi ì zo le lònbee mu yi.⁴⁰ Ká mu màhá yín̄n ínén á à

§ 10:19 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 20.12-16; Làndá zéeniló v̄uahũ (Deutéronome) 5.16-20 * 10:37 Mi loñ Matiye v̄uahũ 20.21

¹¹ Bïo ó o Yeesu vaá dõn ho Zeruzalεmu, ó o wà van le *Dónbeenĩ zĩ-beeni lún yi, á zoó lońkaa le khii fò. Bũn món ó o fò mí nĩ-keninia píru j̄un à 6a bĩnia j̄on ho Betanii. A bũn à le wii wãa tò.

O Yeesu dánkánia le v̄indèe na 6a le fikiyée
(Matiye 21.18-19)

¹² Mu tá na lée t̄on, p̄aahũ na 6a wee lé ho Betanii yi á à lén, à bũn ò o Yeesu á le hĩni dà. ¹³ O khèra m̄on le v̄indèe na 6a le fikiyée à le sà ñin. O o wà le mí vaá loń le mí ì yí bia le wán lé. O o vaá yú à lée v̄onna mí j̄ii yi, lé bïo mu yí wó hã v̄insia mu haró p̄aahũ. ¹⁴ O o Yeesu wãa bía n̄on le v̄indèe mu yi: «Fo máa bĩnĩ máa ha bia hùúu á nùpue máa dí.» O o nĩ-keninia j̄á bïo ó o bía.

O Yeesu j̄on 6a bè-yèerowà
(Matiye 21.12-17; Luki 19.45-48; Zãn 2.13-22)

¹⁵ Ba vaá dõn ho Zeruzalεmu ó o Yeesu wà vaá zon le *Dónbeenĩ zĩ-beeni lún yi á zoó wee j̄a 6a bè-yèerowà lè 6a bè-yàwa. Ba wén-p̄arílowà tabáriwa, làa bĩa wee yèé 6a 6uàabúunĩ kanmúinĩ ó o dónkaa kúaa. ¹⁶ O wee hè 6a le nùpue yí 6ua dèe à kãanáa ho lún mu yi. ¹⁷ O o màhã wãa wee kàrán 6a nùpua làa bïo kà: «Le Dónbeenĩ bionĩ v̄uahũ yi á mu bía: † zii 6a wé è ve le kãna nùpua búenbúen fioró zii.»† O o Yeesu bĩnia bía: «Á minén wó le lè 6a k̄nlowà lùe hã?» ¹⁸ A le *Dónbeenĩ yankarowà j̄únása lè ho *lándá bïo zéenilowa j̄á mu á 6a wee cà bïo 6a à wé wé è búeráa o Yeesu. Ba zãna a lé bïo ó o kàránló á 6a zãamãa búenbúen sia wee wa bïo yi. ¹⁹ Bïo le wii tò ó o Yeesu lè mí nĩ-keninia á ló ho lóhó yi lée wà.

Mi dé mi sia le Dónbeenĩ yi
(Matiye 21.20-22)

²⁰ Mu tá na lée t̄on yĩnbĩ bũirĩ ká 6a lá ho w̄ohũ wà, á 6a vaá m̄on ho fikiyée mu à ho hon lè mí nanĩ búenbúen. ²¹ O o Piere leékaa bïo wó khiina bïo, ó o bía n̄on o Yeesu yi: «Nĩ-kàránlo, loń. Ho fikiyée na fo dánkánia á hon.» ²² O o Yeesu wãa bía n̄on mí nĩ-keninia yi: «Mi dé mi sia le Dónbeenĩ yi. ²³ Le † mí ho tũia na mia: Ká a búii lá bía lè le búee na kà: † Hĩni hen na fo wi yi à vaa zo ho mu-beeni yi. Ká 6ãnsò yí titikaa ò o dó mí s̄ii le Dónbeenĩ yi le bïo mí bía á à wé, á mún ñ wé á à na a yi. ²⁴ Lé bũn n̄on á ì wee bíorãa mu á à na mia: Hen ká mi wé wee fio bïo búii le Dónbeenĩ c̄on à mi láa mu yi le mu yú vó. Le è wé mu á à na mia. ²⁵ Mi wé sansan wee fio, ká a búii wó khon làa mia á mi sia wee c̄i bïo yi, à mi s̄en mu día. Bũn ká m̄in Maá Dónbeenĩ á mún ñ s̄en mi bè-kora á à día.» ²⁶ [Ká mi yí máa tà s̄en día na 6a yi, á m̄in Maá na wi ho wáayi mún máa wé è s̄en mi bè-kora máa día.]

O Yeesu p̄anká ló wen?
(Matiye 21.23-27; Luki 20.1-8)

²⁷ Bũn món á 6a wãa j̄on ho Zeruzalεmu. Bïo ó o Yeesu zoó wee varáka le *Dónbeenĩ zĩ-beeni lún yi, á 6a yankarowà j̄únása lè ho *lándá bïo zéenilowa lè 6a nĩ-kia á wà 6ueé 6ó a yi ²⁸ à 6a tũara a yi: «Fo yú le n̄ii wen wee wérãa bïo kà? Lée wée n̄on mu wéró n̄ii foñ?» ²⁹ O o Yeesu bía n̄on 6a yi: «Inén mún ñ tũa mia làa bïo dà-kénĩ. Ká mi tà á zéenĩa mu, á ì b̄en mún ñ zéenĩ yia n̄on mu b̄iowa mu b̄an wéró n̄ii miĩ làa mia. ³⁰ Yia n̄on le n̄ii o Zãn yi le o wé bátizé 6a nùpua lée wée? Lé le Dónbeenĩ lée, tàá lé 6a nùpua? Mi bïo lon!» ³¹ A 6a yèrẽmãa wee wãanĩ m̄in yi: «Ká wa le lé le Dónbeenĩ tonkaa wo, o ò bïo le lée webio n̄on á wa yí tàráa o bïo. ³² Tàá ká wa b̄en le lé 6a nùpua tonkaa wo, á mu ù wé kaka?» Ba zãna 6a zãamãa lé bïo á bán búenbúen wee leéka le o Zãn hĩa lé le *Dónbeenĩ j̄i-cúa f̄ero binbirĩ. ³³ A 6a wãa bía n̄on o Yeesu yi: «Wa yi

† 11:17 Mi loń Ezayii v̄uahũ 56.7

zũ yĩa tonkaa wo.» O o Yeesu bía nɔn ɔa yi: «Àwa, á ìnén mún máa zéení yĩa nɔn le níi mi á ì wee wéráa bío kà.»

12

Ho èrèzén v̄ns̄ia buahó v̄arowà w̄ahiire
(Matiye 21.33-46; Luki 20.9-19)

¹ Bũn mún ó o Yeesu w̄aa wee bío làa ba le h̄a w̄ahio: «Nii ɔúí h̄ia léra ho èrèzén v̄ns̄ia buahó á son ho dándá k̄n̄ia yi, á có ho k̄h̄ú na ó o wé è ɔaa ho èrèzén yi. O mún son o paro lùe. Bũn mún ó o w̄aan̄ia tò le ɔa nùpua ɔúí na à và ho, ò orén wà van le kh̄úii. ² P̄ah̄ú na ho èrèzén wee be yi, ó o tonkaa mí ton-sá ñi-kéní le o va ɔa nùpua mu c̄s̄n le ɔa khé b̄io b̄io s̄á mí yi à na. ³ A ɔa nùpua mu vaá han wo á díá ó o wà le mí níi k̄am̄aa. ⁴ O o m̄oh̄ú ɔanso b̄in̄ia tonkaa mí ton-sá veere. A wón ɔa vaá v̄uaana v̄uaana ɔúh̄ú, à ɔa là là a. ⁵ O o m̄oh̄ú ɔanso t̄in pá b̄in̄ia tonkaa ñi-veere. A ɔa vaá ɔó wón. Lé kà síi ɔa wó le ɔa ton-sáwá c̄èr̄è na ó o m̄oh̄ú ɔanso tonkaa. Ba ɔúí ɔa han, à ɔa ɔúí ɔa ɔó. ⁶ O m̄oh̄ú ɔanso za na ó o b̄ò mí tàkà wán lé yĩa w̄aa ká a c̄s̄n. A wón lé yĩa ó o tonkaa, ò o wee leéka: I za wón ɔa à k̄n̄bi. ⁷ B̄io ɔa nùpua mu yèrè dá a wán, á ɔa wee bío mín yi: «Yĩa lua kà lé yĩa á ho m̄oh̄ú b̄io kh̄ii sí yi. Mi wa ɔúe o á ho m̄oh̄ú b̄io w̄aa à sí w̄en.» ⁸ A ɔa h̄in̄on w̄iira a za mu ɔó, á lá lée lèera díá le ho soró mún.» ⁹ O o Yeesu w̄aa t̄uara ɔa yi: «Lé mu yén á ho m̄oh̄ú ɔanso w̄aa à wé? O o ò ɔuen ɔueé ɔúe ɔa nùpua mu, ká a cà ñi-vio á à k̄úee mí m̄oh̄ú mu yi. ¹⁰ Le b̄ion̄i na kà á mi so ð̄in̄ yí k̄ar̄anna le Dónbeen̄i b̄ion̄i v̄uah̄ú yi yí m̄on le?

«Le huee na ɔa so-sowa fù pá díá lé ð̄io h̄ia ɔueé ɔuan ho soró ð̄in̄ia.

¹¹ B̄io kà lé b̄io ó o N̄uh̄úso Dónbeen̄i wó, mu lée bè-tente wa yèn-d̄ání yi.*»

¹² Ba *z̄uif̄uwa ɔún̄asa wee cà b̄io ɔa a ð̄in̄ wán á à w̄iir̄aa o Yeesu, lé b̄io ɔa z̄ú le lé ɔar̄én á le w̄ahiire mu wà b̄ò wán. Èe ká b̄io ɔa z̄ana ɔa z̄am̄aa, á ɔa díá wo à ɔa wà.

Ho làn̄pó c̄aló à na ho Oroomu b̄éé yi b̄io
(Matiye 22.15-22; Luki 20.20-26)

¹³ Bũn mún á ɔa tonkaa ɔa *Fariz̄īewa n̄uw̄a ȳen ɔúí là a *Herode kuure nùpua n̄uw̄a ȳen ɔúí o Yeesu c̄s̄n le ɔa ɔuee t̄uara wo yi, à yír̄aa o níi ɔua yi. ¹⁴ A ɔa ɔueé bía nɔn wo yi: «N̄i-k̄ar̄ánlo, wa z̄ú le fo wee m̄i ho t̄úíá. Fo yí máa z̄s̄n nùpue. Fo mún yí máa kà nùpue ȳio. B̄io le Dónbeen̄i le ɔa nùpua wé ɔua le mít̄en lé b̄ũn ɔan̄ k̄ar̄ánl̄o bin̄bir̄i á fo wee na. Awa, á ù b̄io na w̄en. Wa làn̄dá yi á ho làn̄pó ko ho wé c̄a na ho Oroomu k̄h̄ú b̄éé yi lée, tàá mu yí ko làa wéró? Wa ko wa wé c̄a ho lée, tàá wa wé yí c̄a ho?» ¹⁵ O o Yeesu z̄ũna le b̄io ɔa lon bin̄bir̄i á ɔa yí bía. O o w̄aa bía nɔn ɔa yi: «Mí wí mí kh̄úaa ì ɔúí yi à yír̄aa ì níi ɔua yi le we? Mí cà le w̄én-h̄ónl̄o ɔúí na mi le ì loí.» ¹⁶ A ɔa cà le ɔueé nɔn wo yi. O o Yeesu t̄uara ɔa yi: «Ho yahó le le yèni na wí le w̄én-h̄ónl̄o mu wán á wée te?» A ɔa bía: «Lé ho Oroomu b̄éé.» ¹⁷ O o Yeesu w̄aa bía nɔn ɔa yi: «Àwa. B̄io s̄á ho Oroomu b̄éé yi à mi na mu wo yi. Ká b̄io ɔen̄ s̄á le Dónbeen̄i yi à mi na mu le yi.» A ɔa wó coon b̄io ó o bía b̄io yi.

Ba ñi-h̄ia v̄èeró b̄io
(Matiye 22.23-33; Luki 20.27-40)

¹⁸ Ba *Sadus̄īewa lé b̄ia le ɔa ñi-h̄ia máa v̄èe. Wizonle ɔúí, á ɔa ɔúí á ɔueé ɔó a Yeesu yi á t̄uara a yi kà: ¹⁹ «N̄i-k̄ar̄ánlo, b̄io ó o *M̄oyiize t̄uara hen̄ia nɔn w̄en lé b̄io kà: «Hen ká a ɔúí yan mín h̄aa á húrun ò o yí yú za làa wo, á ɔan̄ za ko ò o

* 12:11 Mi loí Lení v̄uah̄ú (Psaumes) 118.22-23

fé bân háa ya à te ba zàwa yi mín za mu yèni yi.† 20 Awa. Ka lòn nùpua nùwã hẹ̀nun búí yánkaa lée zàwa síi. Ó o yahón so yan mín háa á húrun ò o yí yú za làa wo. 21 Ó o ɲun níi so fọ́ a maháa mu yan á húrun ò o yí yú za làa wo. Lé bún ó o ɲin níi so bío mún wóráa. 22 Ba mí nùwã hẹ̀nun yan wo bèenia á húrunka ò o búí yí yú za làa wo. Mu bân véenii ó o háa mu mún húrun. 23 Awa. Nònzoñ na ba ñi-hía á à vèe yi ó o háa mu bío á à sí a yén yi? Bío ba mí nùwã hẹ̀nun màhá yan wo bèenia.» 24 Ó o Yeesu bía nɔn ba yi: «Mi wee v̄iní miten. Í bía bún lé bío mi yí zū le Dónbeení bioní v̄uhú bioní kúará. Mi mún yí zū le le Dónbeení dà bío búenbúen wee wé. 25 Mu bon. Ba ñi-hía khíi vèera á ba báawa lè ba háawa máa bini máa ya mín. Ba à bonmín lè le Dónbeení wáayi tonkarowà ho wáayi. 26 Ba ñi-hía vèeró dání yi á mi so ɲin yí kàrána ho lahó na wee bío le v̄indè-za na ho dōhú wi yi bío o M̄oyiize v̄uhú yi yí mɔn le? Mu túara bin le le Dónbeení bía nɔn o M̄oyiize yi: «Inén lé o *Abarahaamu là a *Izaaki là a *Zakoobu bân Dónbeení.»‡» 27 Ó o Yeesu wáa bía: «Le Dónbeení lé bía yio wi lua bân Dónbeení ká le yínón ñi-hía bân Dónbeení. Mi sòobáa wee v̄iní miten dà.»

*Le Dónbeení làndá na bío here po h̄ia ká
(Matiye 22.34-40; Luki 10.25-28)*

28 Ho *làndá bío zéenílo búí ná ba wáanii. Ó o mɔn ò o Yeesu bía se nɔn ba Saduslewa yi ó o vá bueé bó a yi ò o tùara a yi: «Le Dónbeení làndáwá búenbúen t̄ahú á lé ho yén bío here po h̄ia ká?» 29 Ó o Yeesu bía nɔn wo yi: «Le Dónbeení làndáwá yi á h̄ia ká lé h̄ia bío here po h̄ia ká: «*Isirayele ñipomu, jí bío ká: Wa Nuhúso Dónbeení lé o Nuhúso mí dòn. 30 Fo ko à ù wañ ù Nuhúso Dónbeení lè ù síi búenbúen, lè ù mànaká búenbúen, lè ù yilera búenbúen, lè ù pánká búenbúen.»§ 31 H̄ia s̄a ho yi lé h̄ia ká: «Fo ko à ù wañ mí ninza làa bío fo waráa úten bío síi.» *Làndáwá na kún bío here á po h̄a bío ɲun na ká h̄in mía.» 32 A ho làndá bío zéenílo wáa bía nɔn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo mu se, bío fo bía lé ho t̄iá. O Nuhúso lé le Dónbeení mí dòn. Dónbeení búí kún mía ká mu yínón lerén. 33 A wañ le Dónbeení lè ù síi búenbúen, lè ù yilera búenbúen lè ù pánká búenbúen, à mún wañ mi ninza lè úten bío síi, bún s̄aani mu h̄amu na ba wee wé na le Dónbeení yi lè ba bà-kùio na ba wee ya lè le muini na le Dónbeení yi.» 34 Ó o Yeesu mɔn ò o ñi mu bía ba bè-z̄ur̄lowà bioní ó o bía nɔn wo yi: «Hen làa c̄inú ká fo ò keñ le Dónbeení bá-z̄amu yi.» Bún món ó o búí wáa yí binia yí khà miten yí tùara a yi làa bío búí.

*Yia le Dónbeení mɔn léra bío
(Matiye 22.41-46; Luki 20.41-44)*

35 Mu wó ká a Yeesu wee kàrán ba nùpua le *Dónbeení z̄i-beení yi, ó o tùara bío ká: «Ho *làndá bío zéenílowa dà a wé kaka a bíoráa le yia le Dónbeení mɔn léra lé o *Daviide m̄onm̄anii? 36 Lé bío ó o *Daviide mí bæere á le Dónbeení Háciri wó ó o bía bío ká:

«O Nuhúso Dónbeení bía nɔn í Nuhúso yi:

Buee keení í nin-t̄iání fúaa ká í búrá ù zúkúsa ù tá á ù bò ù zení wán.†»

37 «Bìo ó o *Daviide wee ve yia le Dónbeení mɔn léra le mí Nuhúso. Ó o wé o Nuhúso ká a mún pá à wé o m̄onm̄anii kaka?» Ba z̄amáa wee jí a Yeesu c̄ón lè le sí-wεε.

*Mi yí wé lè ho làndá bío zéenílowa bío
(Matiye 23.1-36; Luki 20.45-47)*

† 12:19 Mi loñ Làndá zéenílo v̄uhú (Deutéronome) 25.5-6 ‡ 12:26 Mi loñ Léró v̄uhú (Exode) 2.6 § 12:30 Mi loñ Làndá zéenílo v̄uhú (Deutéronome) 4-5 * 12:31 Mi loñ Levii nùwã v̄uhú (Lévitique) 19.18 † 12:36 Mi loñ Lení v̄uhú (Psaumes) 110.1

³⁸ Bïo ó o Yeesu wee kàrán 6a zâamâa ó o wee bïo na 6a yi: «Mi yí wé lè ho *làndá bïo zéenílowa bïo. Bán na wa hã báká-beera zíló à wé hékárâa. Ba wi 6a nùpua wé tèní 6a yi lè le kònbií 6a zâamâa fèminló lara yi. ³⁹ Ba *zuífùwa kàránló zíní yahón kanmúiní lè ho ðínló ðiiní kèniní na seka á 6a wé hueeka kèní yi. ⁴⁰ Ba wee khà 6a mahãawa à fé ní bïo búenbúen. Ba mún wa ho floró na túee wéró à wé lè 6a téréna. Barén cítí khíi wee here le Dónbeení cón.»

O mahã-khenii hãmu bïo
(Luki 21.1-4)

⁴¹ O Yeesu kará le *Dónbeení zî-beení hãmu ñonkoní nísání á wee loñ bïo 6a zâamâa wee kúeeráa le wáí le yi. Ho nãfòró òansowà cèrèe wee ßuee kúee le wáí na boo. ⁴² Mahã-khenii búí mún ßuee kúaa mí tòmónwà bïo ñun. ⁴³ O o Yeesu wãa von mí nî-kenínia á bía ñon yi: «Le í mí ho túiá na mia: O mahã-khenii na kà bïo na ó o kúaa á boo po bïa ká búenbúen bïo. ⁴⁴ Lé bïo le wáí na 6a búenbúen wó lè mu hãmu lé ðio 6a yú puuní. O orén lè mí khemu, ò o pá kúaa bïo wi o cón búenbúen na ó o lá wé è dí.»

13

Ho ðimíñá véro là a Nùpue Za buenló bïo
(Matiye 24.1-44; Luki 21.5-33)

¹ Bïo ó o Yeesu zoó ló le *Dónbeení zî-beení lún yi, ó o nî-kenínia nî-kéní bía ñon wo yi: «Nî-kàránlo, hã huua na kà bèntín seka, á hã mún òuaaka. Hã soni dãamu yàá!» ² O o Yeesu bía ñon wo yi: «Fo mán hã dãamu lon? Èe ká huee khíi máa kèí mí ninza huee wán. Mu búenbúen khíi fi.»

³ Bún món ó o Yeesu yòó kará hã Oliivewa vînsîa ßuee wán á sãnsãa le Dónbeení zî-beení. O o Piere là a Zaaki là a Zãn là a Andere na wi làa wo mí ðòn á tùara a yi: ⁴ «Lé ho pãahú yén á mu bïo mu ù wé yi? A lé mu bïo yén khíi zéení le mu wéró pãahú ðon?» ⁵ O o Yeesu wãa bía ñon 6a yi: «Mi pa miten bïo. Mi yí día le nùpue khà mia. ⁶ Nùpua cèrèe khíi buen í yèni yi á à bío: «Í lé o Krista.» Ba à khà nùpua cèrèe á à vîiní. ⁷ Ká mi khíi wee ñí hã hãa táró sã, hãa lúio yi làa hã khèra làa mia à mi yí le mi yiwa dé, lé bïo á bún bïowa so ko mu wé ho yahó. Ká bún ðènía máa wé ho ðimíñá véro. ⁸ Ho síi búí khíi wé è lé vaá fi lè ho síi veere. A ho kãhú búí khíi wé è lé vaá fi lè ho kã-veere. Ho tá ðékéro khíi wé hã lùà búí yi. A le hîni khíi lé. Mu ù wé làa bïo o hã-sãníso sãní vía wee wé búakárâa bïo síi.

⁹ «Èe ká minén pa miten bïo. Ba nùpua khíi wé è ßua mia á à varáa ho pánká òansowà cón á bán vaá cítí mia. Ba wé è ha mia 6a *zuífùwa kàránló zíní yi. Ba wé è ßua mia á vaá ðíní hã kãna ñúnása lè 6a bá-zàwa yahó bïo mi tà mi bïo yi. Lé bún mi ù bè yi á à zéenínaa í bïo làa ba. ¹⁰ Mu bon, sãni ho ðimíñá vé, á le Dónbeení bín-tente ko le bue à na hã síiwà búenbúen yi. ¹¹ Hen ká 6a khíi wé wíikaa mia á ßuan vannáa le cítí yi à mi yí le mi yiwa fèn ðè bïo mi vaá bío bïo yi. Hón pãahú so yi á hã bioní na à bío ò na mia lé hã à mi bío. Lé bïo á hã máa lé minén mi bæere yi. Mu lé le Dónbeení Hácírí á à dé hã mi ñiní yi. ¹² Ba nùpua búí wé è dé mín kùrú zàwa á à na 6a à búe. Hàrí 6a maáwà búí á à wé mu òan síi lè mí zàwa. Ba zàwa búí mún ñ hîní mín maáwà wán, á à na 6a 6a à búe. ¹³ Ba nùpua búenbúen á à ñin mia bïo mi tà mi bïo yi. Ká yia mahã hã mí síi fúaa mu véení, wón á à fen.

¹⁴ «Mi khíi mi mu bè-sūmúí* na wee yáa mu bïo ká mu wi hen na mu yí ko mu kèí yi. (Yia wee kàrán bïo kà à zún mu kúará sese.) Hón pãahú so yi ká bïa wi ho Zudee yi à bán lùwí yòó hã búaa. ¹⁵ Yia á à kèí mí zî lòho yí ko ò o

* 13:14 Mi loñ Daniyèele vūahú 9.27; 11.31; 12.11

lii zoo lá bïo búí. ¹⁶ Yia á à keń há mana yi mu pãahũ yí ko ò o bíní 6o à lii lá mí kánbun mí zii. ¹⁷ Ho yéréké khíi sá 6a há-sɛɛnasa lè 6a há-ɲàawa yi mu zon. ¹⁸ Mi fio le Dónbeenĩ yi à mu bïowa mu wéró yí li há yio yi. ¹⁹ Lé bïo ho pãahũ mu 6àn lònbee á à wé 6úaa á à poń dïo khíina. Hàrí ho ðimíɲá ɲúhũ búaró pãahũ na le Dónbeenĩ léra mu bïo búenbúen yi à 6uee búe ho zuia yi, á le lònbee mu sii yí kera yí mɔn. A le 6àn sii mún máa bíní máa keń hùúu. ²⁰ O ɲúhũso lá yí khò le lònbee mu wizooní yi, á ɲii woon lá máa kání. Ká a mähá khò há yi 6a nùpua na ó o hueekaa à 6a wé làa wo bïo yi. ²¹ Ká a búí bía nɔn mia ká sii: «Mi loń. Lé o *Krista na hen, tàá nín-yia vaá hen», à mi yí tà mu. ²² Mu bon, 6a Kristawa lè le Dónbeenĩ ɲi-cúa fɛɛrowà na bïo yí bon khíi keń. Ba à wé mu yéréké bïowa lè mí síwà na ka lè mu wee zéení le Dónbeenĩ pánká á à vïinínaa 6a nùpua. Hàrí bïa le Dónbeenĩ hueekaa ká mu lá dà à wé, á 6a mún ñ vïiní bán. ²³ Awa. A minén cén pa miten bïo. I fèra bía mu búenbúen nɔn mia vó.

²⁴ «Le lònbee khíiló mɔndén á
 «le wii á à dé mí yuumu.

Ho pïihũ khoomu máa bíní máa keń.

²⁵ Há mànàayio á à kùenka à lii.

Bïo 6uan ho wáayi bïowa ðíníá búenbúen á à dèké.†

²⁶ Hón pãahũ so yi á 6a à mi a Nùpue Za 6uenló há ðundúio wán lè mí ðàrló lè mí cùkú beenĩ. ²⁷ O khíi tonka le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà ho tá kónbúaa bïo náa yi lè ho ðimíɲá búenbúen yi á 6a a ve bïa le Dónbeenĩ hueekaa á à kúee mín wán.

²⁸ «Mi loń ho *fikíyée vïndɛɛ bïo le wee wéráa. Hen ká le 6àn lakara hía wee nàma á wee sà mí vɔn-yórówà, se mi zũ le ho vïohó tɛrò ðɔn. ²⁹ Lé làa bũn sii ká mi khíi wee mi mu bïowa mu wéró, à mi mún zũn le o *Nùpue Za 6uenló sùaràa. O ò 6uen máa khí. ³⁰ Le í mí ho tũíá na mia: Ho pãahũ na ká nùpua máa hí máa vé ká bũn bïowa so búenbúen yí wó. ³¹ Ho wáayi lè ho tá khíi vé, ká í bioní hɔn ñ keń bĩn fɛɛɛ. ³² ɲii woon yí zũ ho ðimíɲá véro wizonle lè ho pãahũ máa zéení. Le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà yí zũ mu, hàrí le Dónbeenĩ Za mí beere yàá pá yí zũ mu. O Maá mí ðòn lé yia zũ mu.

³³ «Mi pa miten bïo. Mi yí wé lòn nùpua na ðũma. Lé bïo mi yí zũ ho pãahũ na mu ù wé yi. ³⁴ Mu bïo 6onmín làa bïo ká: ɲii búí le mí ì va le khúii. O o kàrafáa mí zii mí ton-sáwá yi, á sankaa há tonni nɔn 6a lè mí ñi-kéní kéní yi. Bũn mɔn ó o bía nɔn o paro yi le o tĩnĩ mí yio. ³⁵ Minén mún tĩnĩ mí yio, lé bïo mi yí zũ a zii 6ànso bíní 6uenló pãahũ. O dà à 6uen ziihũ tàá tá tĩahũ, tàá kò-bá-wéɛ yi, tàá yĩnbii. ³⁶ Ká a khíi ðĩndĩn 6uara ò o yí 6uee yí mia ká mi ka lòn nùpua na ðũma. ³⁷ Bïo á ï wee bío na mia ká, á yahó sá 6a nùpua búenbúen. Mi yí wé lòn nùpua na ðũma.»

14

*Ba zuifùwa ɲúnása wee lè o Yeesu wán
 (Matiye 26.1-5; Luki 22.1-2; Zán 11.45-53)*

¹ Wizooní bïo ɲun wáa ká ho Paaki sánú ðíró lè ho *búurú na á ɲa-fini yí dó yi sánú ðíró yi. Á le *Dónbeenĩ yankarowà ɲúnása lè ho *lándá bïo zéenílowa wee cà bïo 6a à wé wé è wíiráa o Yeesu ká mu yí zũ, á à na 6a à búe. ² Ba wee bío: «Wa yí dà máa wii wo ho sánú ðíró yi. Ká wa wó mu á 6a zãamáa á à kánká mu bïo yi.»

*O háa búí kúaa ho ɲiló o Yeesu ɲúhũ wán
 (Matiye 26.6-13; Zán 12.1-8)*

† 13:25 Mi loń Ezayii vũahũ 13.10; 34.4

³ O Yeesu kera ho Betanii lóhó yi o Simón na hía lé o *bùeré nni zii. Páahú na ó o kará wee dí à bñn à háa búí buée wee zo, á buan mí dñukó-za búí na wó lè le huee na ba le alibaatere à ho sú làa jiló búí na sãmu sí. Ho jiló mu ba le náàrè á yàwá here làa sòobée. Bño ó o buée bó a Yeesu yi ó o pñina ho dñukó-za mu jii, ò o kúaa ho jiló mu o Yeesu jùhú wán. ⁴ A bña wi bñn búí sía cá. A ba wee bío mín yi: «Ho jiló na kà yáaró jùhú lé mu yén? ⁵ Ho jñn lá dà à yèé á à yí há wén-hãani khiá-tñn* á à sanká a na ba nñ-khenia yi.» A ba lan wee zá làa wo. ⁶ O o Yeesu wãa bía: «O háa mu mi día bío. Mi wee zá làa wó le we? Bño ó o wó làa mi á se. ⁷ Ba nñ-khenia bán làa mia á à kerí mín wán féee. A páahú léee páahú á mi dà wé è wé mu sãamu làa ba ká mi tà. Ee ká ínén wón máa kerí làa mia féee. ⁸ Bño ó o dà à wé lé bío ó o wó. O kúaa ho jiló na sãmu sí í sãnia wán à fèn wíokaráa há paráa há nùuló. ⁹ Le í mñ ho túiá na mia: Le Dónbeení bñn-tente wé buera lùe lé lùe yi ho ðímíjá búenbúen yi, á ba à bío bío ó o háa na kà wó, á ba à leéka a bío.»

*O Zudaa wi ò o dé o Yeesu na
(Matiye 26.14-16; Luki 22.3-6)*

¹⁰ O Yeesu nñ-kenínia píru jñn nñ-kéní na ba le Zudaa Isikariote á wà vaá bía nñn ba yankarowà júnása yi le mí wi à mí dé o Yeesu na ba yi. ¹¹ A bán sía wan wan á dó mí jini nñn le mí ì na le wárí wo yi. O o wãa wee cà ho páahú na o ò dàñ n wé mu yi, á à dérãa wo ba níni yi.

*O Yeesu wee dí ho Paaki ðñnló lè mí nñ-kenínia
(Matiye 26.17-25; Luki 22.7-14, 21-23; Zãn 13.21-30)*

¹² Ho *búurú na á ja-fini yí dó yi sãnú díró bàn nín-yání wizonle zon, ðño ba wee wé fúaa ho Paaki piozáwa yi,† ó o Yeesu nñ-kenínia túara a yi: «Lé wen á fo wi à wa vaa wíoka ho Paaki ðñnló yi?» ¹³ O o tonkaa mí nñ-kenínia nùwã jñn á bía nñn yi: «Mí lén zo ho lóhó yi, á mí zoó sí a nñi búí yahó ká a sò mu jumu lè ho dñuhú. Mí bè o yi, ¹⁴ ká a vaá zon zii na yi à mí bío na le zii mu bánso yi: O nñ-kàránlo le wa túa foñ: Ho lahó na á ínén lè í nñ-kenínia á à dí ho Paaki ðñnló yi lé ho yén? ¹⁵ O ò zéeni la-beeni búí làa mia ho nónwíohú yi na sía bàráka wó. Lé bñn à mí wíoka wa Paaki ðñnló bío yi.» ¹⁶ A ba wà vaá zon ho lóhó yi, á zoó yú mu búenbúen làa bío ó o Yeesu bíarãa mu. A ba wíokaa ho Paaki ðñnló bío.

¹⁷ Bño le wii tò, ó o Yeesu lè mí nñ-kenínia píru jñn buara. ¹⁸ Bño ba kará wee dí ó o Yeesu bía: «Le í mñ ho túiá na mia: Minén na làa mi páanía kará ho ðñnló jùhú yi nñ-kéní á à dé mí ì na.» ¹⁹ O o nñ-kenínia yilera lùnkãa, á ba wee túaka a yi lè mí nñ-kéní kéní. A yia le: «Mu lé ínén le?» A yia le: «Mu lé ínén lé?» ²⁰ O o Yeesu bía nñn ba yi: «Mu lé minén píru jñn nñ-kéní, yia làa mi páanía wà zoó cí. ²¹ Mu bon. O *Nùpue Za á à hí làa bío le Dónbeení bíoni vñahú bíarãa mu. Ká yia màhá níi ì bè mu á ho yéréké è zo jùhú. Bànso yáá lá yí ton se mu sãaani.»

(Matiye 26.26-30; Luki 22.15-20; 1 Korente 11.23-25)

²² Bño ba wee dí, ó o Yeesu lá ho búurú á dó le Dónbeení bàrákà. O o wee cèeka ho na mí nñ-kenínia yi ká à bío: «Mí fé là, hón lé í sãnia.» ²³ O o bñnia lá le jñunú díe na ho *dívén wi yi ò o dó le Dónbeení bàrákà. O o nñn ho ba yi á ba búenbúen jñn. ²⁴ O o bía nñn ba yi: «Dén lé í cãni na wíokaa wee zéeni le Dónbeení páanii na le bò bío, dén lé í cãni na kúaarã ba nùpua cèrèe bío yi. ²⁵ Le í mñ ho túiá na mia: I máa bñni máa jñn dívén hùúu fúaa ho páahú na á í khií jñn ho bàn bè-fia yi le Dónbeení béeni yi.» ²⁶ Bñn món á ba sía ho sãnú lení, à ba wà yòora há Oliivewa vñsía búee wán.

* 14:5 Mu páahú á há wén-hãani khiá-tñn lé o nùpue lùlú-kùure sámú sãanii. † 14:12 Mí loñ Léro vñahú (Exode) 12.6, 14-20

O Yeesu bía le o Piere á à pĩ mí bio

(Matiye 26.31-35; Luki 22.31-34; Zān 13.36-38)

²⁷ O Yeesu bía n̄n mí n̄-kenínia yi: «Mi búenbúen á à lùwí ì díá mi. Làa bio le Dónbeenĩ bioráa mu mí bionĩ vūahũ yi kà síi: «Ì ì búe o pi-pa á 6a pia á à kénna à lén ñ va hã lùà búenbúen.» † ²⁸ Εε ká ì vèeró món, á ì ì dí mí yahó vaá pa mia ho Kalilee kōhũ yi.» ²⁹ O o Piere bía: «Hàrí à bĩa ká búenbúen pĩ ũ bio, á ìnén wón máa pĩ mu hùúu.» ³⁰ O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Le ì mí ho tũíá na foñ. Ho t̄n̄n-kéní na kà yi, s̄ni ò o kò-béε wá hã cúa-ɲun, b̄n ká ũnén bía le fo yí zū mi á d̄n hã cúa-t̄n.» ³¹ O o Piere pá b̄nía wíokaa t̄ina mí bionĩ yi: «Ì máa bio le ì yí zū fo máa mi hùúu, hàrí ká ì ko à ì hí làa fo.» A 6a n̄-kenínia na ká búenbúen bía mu bio dà-kéní mu.

O Yeesu flora ho Zetesemanii yi

(Matiye 26.36-46; Luki 22.39-46)

³² B̄n món á 6a wá vaá d̄n le lùe búí na 6a le Zetesemanii. O o Yeesu bía n̄n mí n̄-kenínia yi: «Mi k̄ení hen le ì lén vaa fio.» ³³ O o fó a Piere là a Zaaki là a Zān á b̄oráa. O búakáa zāna á yi wee d̄ ³⁴ ó o bía n̄n 6a yi: «Ì hácirí yáara dàkh̄ina. I ka le ì máa fen. Mi k̄ení hen, á t̄n̄í mi ȳo.» ³⁵ B̄n món ó o wáa vá van c̄inú, á vaá líí búrá ò o flora le ká mu dà à wé, à le lònbee na kà à yí yí mí. ³⁶ O bía bio kà: «Ì Maá, fo dà bio búenbúen wee wé. Yí le le lònbee na kà à yí mí. Εε ká mu yí wé ìnén síi bio. Le ũnén lé yia síi bio à wé.» ³⁷ O o b̄nía buara mí n̄-kenínia c̄n á buéé yú 6a à mu d̄amu 6ó 6a. O o bía n̄n o Piere yi: «Sim̄n, d̄amu 6ó fo le? Fo yí dà máa t̄n̄í ũ ȳo hàrí le léèrè dà-kéní yi le? ³⁸ Mi fání mi ȳo à wé fio bèra a na à mi yí zo mu bè-kora wéró yi. O n̄pue síi wee wé vá mu bè-tente wéró yi, εε ká ho p̄nká na ó o ò wé làa b̄n lé h̄a mía.» ³⁹ O o t̄n̄ wíokaa kh̄era vaá flora ò o bía hã bioní dà-kéní mu. ⁴⁰ B̄n món ó o b̄nía buara mí n̄-kenínia c̄n á buéé yú 6a à mu d̄amu 6ó 6a. Ba yí d̄anna yí fánía mí ȳo. A bio 6a wáa à bio á à na a Yeesu yi á 6a yí zū. ⁴¹ Bio ó o Yeesu wá á b̄nía buara mún cúa-t̄n̄ ní yi, ó o buéé bía n̄n 6a yi: «Mi pá d̄uma wee v̄n̄ka lon? Mu wáa vó. Ho p̄ahũ d̄n. O *N̄pue Za á 6a à dé 6a bè-kora wéròwà ní yi. ⁴² Mi h̄n̄í wa lén. Yia á à dé mi ì na buéé d̄n.»

Ba w̄ira a Yeesu

(Matiye 26.47-56; Luki 22.47-53; Zān 18.3-12)

⁴³ P̄ahũ na ó o Yeesu wee bio yi, à b̄n ò o Zudaa buéé d̄n. O lé 6a n̄-kenínia píru ɲun n̄-kéní. Ba z̄amáa na bò làa wo á buan hã kh̄a-túa le hã b̄taa. B̄ia tonkaa 6a lé le *Dónbeenĩ yankarowà ɲúnása le ho *l̄andá bio zéenilowa le 6a n̄-k̄ia. ⁴⁴ O Zudaa, yia á à dé o Yeesu mu á à na, á zéenía bio 6a z̄amáa á à z̄r̄n̄áa wo. O bía: «Ì h̄ia vaá t̄enía n̄pue na yi le le k̄nbii, se wón lé yia mi wee cà. A mi wáa w̄i wo à bua sese l̄ennáa.» ⁴⁵ O Zudaa buéé d̄enii ó o wá vaá 6ó a Yeesu yi ò o bía n̄n wo yi: «N̄-k̄aránlo.» O o t̄enía wo yi le le k̄nbii. ⁴⁶ A b̄ia làa wo bò mín wáa w̄ira a Yeesu. ⁴⁷ A 6a n̄-kéní búí dò mí kh̄a-tóní á hà le le *Dónbeenĩ yankarowà ɲuh̄so beenĩ ton-sá n̄-kéní ɲik̄ahũ kúio. ⁴⁸ O o Yeesu bía n̄n b̄ia wá buéé w̄i wo yi: «Mi so lá ko à mi bua kh̄a-túa làa b̄taa à buéé w̄iráa mi le? I léé n̄-k̄anii le? ⁴⁹ I làa mia lá wee k̄n̄ mín wán túntún, á wee k̄arán 6a n̄pua le *Dónbeenĩ z̄i-beenĩ lún yi á mi yí w̄ira mi. Εε ká mu wó kà, à le Dónbeenĩ bioní vūahũ bio ɲii síráa.» ⁵⁰ O o n̄-kenínia búenbúen wáa lùwa wá à 6a díá a. ⁵¹ Yárónza búí lé yia bò a Yeesu yi. Léé bunló mí d̄n wi o wán. Ba le mí ì w̄i wo, á 6a buan o bunló yi, ⁵² ó o kueera ho díá, ò o lùwa wá mí k̄amáa.

† 14:27 Mi loĩ Zakari vūahũ 13.7

*O Yeesu ba buan vannáa ba tũia fεεrowà yahó
(Matiye 26.57-68; Luki 22.54-55, 63-71; Zãn 18.13-14, 19-24)*

⁵³ Bũn mɔn á ba buan o Yeesu vannáa le *Dónbeenĩ yankarowà nũhũso zĩi, hen na ba yankarowà nũnása lè ba nĩ-kĩa lè ho *lándá bĩo zéenílowa búenbúen kúaa mín wán yi. ⁵⁴ O Piere khèra bò a Yeesu mɔn. O bueé zon ba yankarowà nũhũso lún yi, á zoó páanía kará lè ba parowà á wee huee ho dũhũ. ⁵⁵ Ba yankarowà nũnása lè ba *zũifùwa tũia fεεrowà búenbúen wee cà bĩo ba à koonínáa o Yeesu yi á à bè yi ì síinínáa o nũhũ á à na ba à búe. Ká ba màhã yí yú bĩo búu. ⁵⁶ Nùpua cèrèe wee buee fũaa hã sabíoní o nĩi, ká ba màhã wee bĩnĩ kán mín. ⁵⁷ A ba nũwã yén búu wãa hĩnɔn koonía o yi lè le sabéré na ká: ⁵⁸ «Wa nã ò o bía le mí ì fio le Dónbeenĩ zĩi na ba nùpua son, á à bĩnĩ ì so le búu hã wizooní tĩn yi ká dén á nùpua máa so.» ⁵⁹ Hàrĩ bũn á ba yàá pá wee kán mín wán. ⁶⁰ A ba yankarowà nũhũso wãa lii hĩnɔn yòó dĩn ba búenbúen yahó ò o tũara a Yeesu yi: «Bĩo ba nùpua wee bĩo ũ dãnĩ yi á fo le fo máa bĩo dèe búu yi le?» ⁶¹ O o Yeesu cèkè ò o dĩn. A ba yankarowà nũhũso wíokaa tũara a yi: «Le ũnén lé o Krista, le Dónbeenĩ na wa wee khòonĩ za le?» ⁶² O o Yeesu bía: «Ũuu, ì lé orén. Mi búenbúen á à mi a *Nùpue Za ká a kará le Dónbeenĩ na dà mu bĩo búenbúen nín-tĩánĩ. Mi mún khĩi mi a ká a kará hã dùndúio wán bò ò buen.Š» ⁶³ A ba yankarowà nũhũso wãa lèekaa mí dà-zĩnii lé bĩo mu vá a yi dàkhĩna, ò o bía: «Wa màkóo wãa mía seéràsa yi. ⁶⁴ Hã bĩn-kora na ò o mà lèera le Dónbeenĩ yi á mi nã. Awa, á lé mu yén á mi wee leéka?» A ba búenbúen le o wó khon ó o ko ò o búe. ⁶⁵ Ba nũwã yen zàwa búu ba tĩahũ á búakáa wee khàani kúee o Yeesu wán. Ba pon o yahó yi à ba wee vũaa wo lè mí nín-kuio ká ba à tũa wo yi le o zéení yĩa wó mu làa wo. Le *Dónbeenĩ yankarowà nũhũso lún parowà fó a, á wee dé sáara yi.

*O Piere pá a Yeesu bĩo
(Matiye 26.69-75; Luki 22.56-62; Zãn 18.15-18, 25-27)*

⁶⁶ Pãahũ na ó o Piere pá líi wi ho lún yi, à bũn le Dónbeenĩ yankarowà nũhũso beenĩ ton-sá hãawa nĩ-kénĩ búu bueé dõn. ⁶⁷ Bĩo ó o mɔn o Piere ò o wee huee ho dũhũ, ó o wíokaa loĩna a yi sese ò o bía: «Ũnén mún lá wi là a Nazarεete nĩi Yeesu mu.» ⁶⁸ O o Piere pá mu ò o bía: «Bĩo á fo wee bĩo ká á ì yí zũ.» Bũn mɔn ó o wà vaá bánĩa dĩn ho lún zũanĩi. [O o kò-béε wá.] ⁶⁹ Bĩo ó o ton-sá hãa mu mɔn o vaa bánĩlò, ó o wee bĩo làa bĩa wi bĩn: «O nùpue na ká lé barén nĩ-kénĩ búu.» ⁷⁰ O o Piere tĩn pá. Mu yàá yí míana, à bũn à bía wi bĩn tĩn bía nɔn o Piere mu yi: «Ho tũia poni. Fo lé barén búu. ũnén mún lé o Kalilee nĩi.» ⁷¹ O o Piere wãa bía: «Ká ì fã sabéré à le Dónbeenĩ le ì mi mu. Ì ì báa mu nĩi wán, o nùpue na mi wee bĩo bĩo á ì yí zũ.» ⁷² Hón pãahũ so yi ó o kò-béε wá hã cúa-nun nĩi. O o Piere hácírĩ màhã bĩnĩa buara bĩo ó o Yeesu fù bía làa wo yi wán: «Sãni ò o kò-béε wá hã cúa-nun bũn ká ũnén pá le fo yí zũ mi á dõn hã cúa-tĩn.» O o Piere wãa wee wá.

15

*Ba buan o Yeesu guararãa o Pilaate cõn
(Matiye 27.1-2, 11-14; Luki 23.1-5; Zãn 18.28-38)*

¹ Le yĩnbĩi bũirĩi á ba *yankarowà nũnása, lè ba nĩ-kĩa, lè ho *lándá bĩo zéenílowa, bán búenbúen na lè ba *zũifùwa tũia fεεrowà á kúaa mín wán, bèra a na à ba bĩo tè bĩo dà-kénĩ wán. Ba can o Yeesu, á buan bueé nɔn o *Pilaate yi. ² O o Pilaate tũara a yi: «Lé ũnén lé ba zũifùwa béε le?» O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Fo bía mu.» ³ Ba yankarowà nũnása wee koonĩ a Yeesu yi làa bĩo cèrèe. ⁴ O o Pilaate wíokaa tũara a yi: «Fo le fo máa bĩo dèe le? Bĩo ba wee

bíó ũ n̄ii á fo yí máa jí le?»⁵ Ká a Yeesu màhǎ yí b̄n̄íá yí b̄íá d̄èè. B̄n̄ wó a Pilaate coon.

Ba le o Yeesu ko ò o búe

(Matiye 27.15-26; Luki 23.13-25; Zān 18.39–19.16)

⁶ Hen ká ho *Paaki s̄ánú sansan d̄ñ, ò o Pilaate lén o kàsó n̄ii búí díá, ȳia 6a z̄āmáa le o díá. ⁷ Mu ù wé à n̄ii búí na 6a le Barabaasi páan̄íá wi ho kàsó yi lè 6a búí na làa wo k̄áa á bó a n̄ii búí. ⁸ A 6a z̄āmáa w̄áa wà van o Pilaate c̄s̄n̄ á vaá wee fio wo ò o wé b̄io ó o lá wee wé na 6a yi. ⁹ O o Pilaate b̄íá n̄n̄ 6a yi: «Mi wi à 6a z̄úifùwa b̄éè lé ȳia à ĩ díá le?» ¹⁰ O Pilaate z̄ū k̄énk̄én le 6a yankarowà j̄únása dó a Yeesu n̄n̄ mí yi lé b̄io le yandee wi 6a yi o b̄io yi. ¹¹ Ká 6a yankarowà j̄únása màhǎ s̄úkúra 6a z̄āmáa le 6a fio o Pilaate c̄s̄n̄ le o Barabaasi lé ȳia ò o díá. ¹² O o Pilaate wíokaa t̄ùara 6a z̄āmáa yi: «Lé mu ȳén mi le ĩ wé làa ȳia mi wee ve làa z̄úifùwa b̄éè?» ¹³ A 6a wee bíó na a yi ká 6a a w̄amaka: «Búèè wo ho *kùrùwá wán ò o hí.» ¹⁴ O o Pilaate t̄ùara 6a yi: «O wékhe lé ho ȳén?» A 6a yàá wíokaa wee w̄amaka p̄n̄p̄n̄: «Búèè wo ho kùrùwá wán ò o hí.» ¹⁵ O Pilaate wi ò o wéé 6a z̄āmáa s̄íi, ó o l̄era o Barabaasi díá, ò o le 6a ha a Yeesu lè h̄á làb̄aan̄í, ò o n̄n̄ wo le 6a búèè ho kùrùwá wán.

Ba dásiwá wee z̄uàr̄ka a Yeesu yi

(Matiye 27.27-31; Zān 19.2-3)

¹⁶ A 6a dásiwá b̄uan wo zonnáa ho *Zudee k̄h̄ú b̄éè lún yi, à 6a von mí n̄inzàwa na ká búenb̄úen. ¹⁷ Ba z̄in̄íá o Yeesu lè le dà-muh̄ú, á t̄á ho k̄irí lè h̄á k̄ikara á dó a j̄uh̄ú yi.* ¹⁸ B̄n̄ m̄ón á 6a wee t̄èní a yi kà: «*Zúifùwa b̄éè, foó!» ¹⁹ Ba wee v̄úaa o j̄uh̄ú lè le k̄aan̄í, á wee kh̄àani kúee o wán ká 6a à f̄ará mí n̄n̄k̄ój̄úná wán à lii búrá a yahó. ²⁰ B̄io 6a z̄uàr̄kaa wo yi vó, á 6a tera le dà-muh̄ú o wán, à 6a z̄in̄íá wo là a kùrú s̄ia. B̄n̄ m̄ón á 6a b̄uan wo lór̄aa ho donk̄iah̄ú á wà léé búèè ho *kùrùwá wán.

Ba búaa o Yeesu ho kùrùwá wán

(Matiye 27.32-44; Luki 23.26-43; Zān 19.17-27)

²¹ O Sir̄ena n̄ii Sim̄on na lé o Al̄ekis̄andere là a Urufuusi b̄àn maá, á ló h̄á mana yi bò ho w̄sh̄ú b̄ueé wee kh̄íi, á 6a dásiwá b̄ueé k̄k̄áa yi le o fé o Yeesu kùrùwá p̄i. ²² Ba b̄uan o Yeesu vannáa lahó búí na 6a le Kolokota yi, b̄n̄ kúará le «j̄ún-òòkuee lahó.» ²³ Ba lùnkaa ho *d̄iv̄én lè mu b̄io búí na 6a le m̄l̄irè á wi 6a na a Yeesu yi ò o j̄u, ká a màhǎ yí j̄un mu. ²⁴ B̄n̄ m̄ón á 6a búaa wo ho kùrùwá wán. Ba le mí ì sank̄a a s̄i-z̄in̄íá á 6a wó le j̄ún-s̄ini b̄io à z̄úrn̄áa d̄io á à s̄i ȳia làa ȳia yi. ²⁵ Le wi-bee p̄aah̄ú lé b̄io 6a búaa wo yi ho *kùrùwá wán. ²⁶ B̄io 6a t̄ùara le d̄èè wán, b̄io wee z̄éeni b̄io n̄n̄ 6a búaar̄aa wo lé b̄io kà: «Z̄úifùwa b̄éè.» ²⁷ Ba mún búaa 6a n̄i-wanna n̄w̄á j̄un búí là a Yeesu. O n̄i-kéní wi là a n̄in-t̄ián̄í ká a n̄i-kéní wi là a n̄in-káahó. ²⁸ [B̄n̄ wó à le Dónbeen̄í b̄ion̄í v̄uah̄ú b̄ion̄í na kà a j̄ii sí: «Ba mà a dó 6a n̄i-kora t̄iah̄ú.»]† ²⁹ Ba n̄upua na wee kh̄íi làa b̄in̄ wee k̄l̄b̄ón mí j̄úná ká 6a a là a. Ba wee bíó: «Fo yí m̄on mu le. Ũn̄én na lá le fo ò fio le *Dónbeen̄í z̄i-been̄í á à b̄in̄í ì so le b̄àn dà-veere h̄á wizoon̄í b̄io t̄in̄ yi, ³⁰ w̄áa fení ũten. Lii ho *kùrùwá wán le wa loñ.» ³¹ Le *Dónbeen̄í yankarowà j̄únása lè ho *l̄andá b̄io z̄éeni lowa mún wee yáa mí j̄in̄í yi na a yi ká 6a a bíó làa mín: «O feníá 6a búí ò orén màhǎ yí dà máa fení mít̄en. ³² Le o Krista, o *Isiraȳele b̄éè, à lé ho kùrùwá wán lii. Ká wa m̄on mu á wa à dé wa s̄ia wo yi.» B̄ia páan̄íá búaa h̄á kùrùwáwá wán là a Yeesu b̄an mún wee là a.

* **15:17** Ba bá-zàwa lè 6a n̄i-beera lé b̄ia yánkaa dà h̄á s̄i-muna wee z̄i. H̄á yàwá fù here. H̄á k̄iríwá 6a wee wé, à kúee 6a bá-zàwa j̄úná yi à z̄éeni náa 6a bá-zamu p̄anká b̄io. Ká b̄io 6a wi 6a z̄uàr̄ka a Yeesu yi, á 6a z̄in̄íá wo lè ho kán̄bun muh̄ú á dó h̄á k̄ikara k̄irí o j̄uh̄ú yi. † **15:28** Mi loñ Ezayii v̄uah̄ú 53.12

*O Yeesu húmú**(Matiye 27.45-56; Luki 23.44-49; Zān 19.28-30)*

³³ Le wii yòo fàráló p̄ahú á ho k̄hú búenbúen d̄ind̄in wó le t̄ibirí. Mu míana fúuu fúaa le wi-háarè. ³⁴ Le wi-háarè mu p̄ahú, ó o Yeesu bía b̄io kà p̄ónp̄ón: «Eloyii, Eloyii, lama sabatanii?» Bún kúará le «Wàn Dónbeenì, wàn Dónbeenì, fo p̄á mi díá le we?» ³⁵ A b̄ia wi b̄in nùwā yēn búí j̄á mu á 6a bía: «Mi loñ, o wee ve o *Elii.» ³⁶ A 6a ñi-kéní búí lùwa vaá lá le d̄εε búí na wee k̄ūnì mu j̄umu á z̄íra mu bè-ñia yi á can le 6uahiire j̄ii yi á yòó dá a Yeesu yi le o ȳεε, ò o bía: «Mi ñin, wa à loñ ká a Elii 6ueé liiní a ho *kùrùwá wán.» ³⁷ Lé bún p̄ahú ó o Yeesu wāamaa yi p̄ónp̄ón, ò o húrun. ³⁸ A ho p̄ōnsò-beenì na zoó céra le *Dónbeenì z̄i-beenì á yòó l̄εera mí t̄iahú líí ló. ³⁹ Ho Oroomu dásíwá j̄uhúso na ñin o Yeesu yahó á m̄on b̄io ó o húrunnáa ó o bía: «O n̄upue na kà 6ènt̄in lá lé le Dónbeenì Za binbirí.»

⁴⁰ H̄áawa nùwā yēn búí mún h̄ia wi b̄in á kh̄era ñin wee loñ. Ba h̄áawa mu t̄iahú ó o Mari wi yi, ȳia wee lé ho Makadala lóhó yi. A séení a Mari na lé o Zaaki háyónza là a Zozee 6àn nu, là a Salomεε. ⁴¹ Ba h̄ia wee bè o Yeesu yi ká a wi ho Kalilee yi á wee séení a. H̄áawa c̄èr̄εε búí mún h̄ia wi 6a h̄áawa mu t̄iahú á bò là a Yeesu 6uara ho Zeruzalεεmu yi.

*Ba nùuna a Yeesu**(Matiye 27.56-61; Luki 23.50-56; Zān 19.38-42)*

⁴² O Yeesu hí-n̄onzoñ ho z̄ihú j̄ii, à b̄io á lé bún zoñ á 6a wee wíoka mít̄en ho *Sabaa b̄io yi, ⁴³ ó o Zozεεfu na wee lé ho Arimatee lóhó yi á 6uara. O fù lé 6a *z̄uífùwa t̄iá f̄εrowà ñi-kéní na 6a ninzàwa wee k̄ñbi. Wón mún lá wee l̄oní le Dónbeenì béenì láró p̄ahú. O henía mí s̄i ò o van o *Pilaate c̄ñ á vaá flora a Yeesu ñi-hinmu. ⁴⁴ Ká a Pilaate j̄á b̄io ó o Yeesu d̄εenía húrun ó o wó coon mu b̄io yi. O o von 6a dásíwá j̄uhúso á 6ueé t̄uara yi le o Yeesu mu húrun míana le. ⁴⁵ A b̄io ó o j̄á mu 6a dásíwá j̄uhúso c̄ñ vó, ó o n̄on le j̄ii o Zozεεfu yi le o lá a s̄anía. ⁴⁶ O o Zozεεfu yà ho 6un-senì dà-poni ò o liinía o Yeesu ho *kùrùwá wán á líí bá lè ho 6unló 6uan vaá dó le búure yi, ñio 6a lá có ho 6úahó yi díá. Bún m̄on ó o b̄iinía le hue-beenì pon le búure mu j̄ii. ⁴⁷ O Makadala Mari là a Zozee 6àn nu Mari á ñin m̄on hen na ó o dó a yi.

16*O Yeesu vèeró**(Matiye 28.1-8; Luki 24.1-12; Zān 20.1-10)*

¹ B̄io ho *Sabaa kh̄ína, ó o Makadala Mari là a Zaaki 6àn nu Mari là a Salomεε á yà ho j̄iló na s̄amu s̄i le mí vaá kh̄ii làa Yeesu s̄anía. ² Ho dimaasi zoñ ȳinb̄ii b̄uir̄i, le wii hàró p̄ahú, á 6a h̄in̄on wà n̄on le búure. ³ Ba wee b̄io mún yi: «Lé wée yàá vaá b̄iní le hue-beenì na pon le búure j̄ii á à na w̄en coon?» ⁴ Ká b̄io 6a vaá ñin, á 6a le mí ñ loñ, à le hue-be-beenì b̄inía ló le búure j̄ii á kh̄ii díá le ñis̄aní. ⁵ A 6a wà vaá zon le yi, á zoó m̄on yàrónza búí ò o kará lè le n̄in-t̄iánì, á z̄á ho báká poni na túee. A 6a z̄ána. ⁶ Ká a yàrónza mu màh̄á bía n̄on 6a yi: «Mi yí z̄ón. I z̄ú le lé o Nazareεte ñii Yeesu na 6a 6úaa ho *kùrùwá wán á mi wee cà. O mía hen, o vèera. Mi loñ. Lé ho lahó na kà á 6a lá bàrá a yi. ⁷ Mi lén vaa b̄io mu na a Piεre là a Yeesu mu ñi-kenínia na ká yi le o dú 6a yahó van ho Kalilee k̄hú. Lé b̄in 6a vaá mi a yi làa b̄io ó o bíaráa mu.» ⁸ A 6a yilera l̄unkaa, á 6a wee zà. A 6a ló á lée lùwa wà. Ba yí bía d̄εε yí n̄on n̄upue yi lé b̄io 6a z̄ána.

*O Yeesu zéenia mít̄en lè mi ñi-keninia**(Matiye 28.9-10; Zān 20.11-18)*

⁹ [O Yeesu vèeró món ho dimaasi zoñ yĩnbii á mu nín-yání, ó o zéenia míten là a Makadala Mari, wón na ó o hía ñon ba cínáwa bùaa hènun léra yi. ¹⁰ O o Mari wà van bĩa là a Yeesu lá páania wi cón, á vaá yú ba à ba yara sò á wee wá, ó o bía làa ba le mí mən o Yeesu. ¹¹ Ká bĩo ba ñá bĩo ó o Mari bía le o Yeesu vèera, ó o mún mən wo, á ba yí tà mu.

¹² Bũn món ó o Yeesu zéenia míten làa sũ veere lè mí ñĩ-kenínia nùwã ñun ká ba ñon hã mana. ¹³ A ba bĩnia bueé bía mu lè ba ñĩ-kenínia na ká á bán mún yí tà mu yi.

¹⁴ Mu bãn món, ó o Yeesu zéenia míten lè ba ñĩ-kenínia píru dòn ká ba wee dí. O zá làa ba bĩo ba yí dó mí sia wo yi, làa bĩo ba tun mí yiwa á yí tà bĩa bía le mí mən wo ò o vèera bĩo. ¹⁵ O o wãa bía ñon ba yi: «Mi lén va ho ðĩmĩñá lùà búenbúen yi à vaa bue le Dónbeenĩ bín-tente na ba nùpua búenbúen yi. ¹⁶ Yĩa á à dé mí sũ le yi, á ba à bátizé, wón á à fen. Ká yĩa yí dó mí sũ le yi, wón ñúhũ á à sí. ¹⁷ Bĩa dó mí sia le yi wé è wé mu yéréké bĩowa na wee zéení le Dónbeenĩ pánká: Ba à ña ba cínáwa á à lén bĩa ba wi yi lè ì yèni; ba a bío hã sũ-viò bíoní; ¹⁸ yĩa wé buan háa yi, tàá ká a ñun bè-ñunii búí na dà a búe nùpue, á ðè woon máa wé bãnso; ba à bè mí níni ba vánvárowà wán á bán á à wa.»

¹⁹ Bĩo ó o bía bũn vó, ó o Núhũso Yeesu buan yòora ho wáayi á yòó kará le Dónbeenĩ nín-tĩáni. ²⁰ A ba ñĩ-kenínia wà vaá wee bue le bín-tente hã lùà búenbúen yi. O Núhũso wee séení ba, á ba wee wé mu yéréké bĩowa na wee zéení le Dónbeenĩ pánká à zéení le bĩo ba wee bío á lée tũíá poni.]

Le Dónbeenì bìn-tente vūahú na ó o Luki túara

Vūahú túaró ñúhú

O Luki hía wee bè là a Poole va hã kúio. O yínorí zúifù. O lé o *Κερεσι ñii. O fù lé o òkòtúaràn. Lé orén túara ho vūahú mu, á mún túara ba Tonkarowà bè-wénia vūahú.

Bio ñon ó o Luki túararàa mí bìn-tente:

1. O Luki wi à ba kèrètíewa búenbúen zūn le bía dó mí sía o *Krista yi á bio bò bio na wó mən kénkén wán. O o wi ò o hení ba sía à ba wíoka fàrá tìn.
2. O mún wi ó o zéeni le ba kèrètíewa yínorí nùpua na wi à ba fá mí ñii ñíni le ba *zúifùwa.
3. Nún-sí ó o Tiofiile hía lé o Poole ñi-tà ho Oroomu yi. O o Luki túara ho vūahú mu ñon wo yi, à séenia o tonló yi.

O henía mu bè-kora séndíaró le ho floró bio. O zéenia a *Isirayele ñipomu làndáwá yara.

Yia lé ba nùpua búenbúen kánílo ó o zéenia bio mi vūahú mu yi.

1-2 Tiofiile,* bio wó khíina wa cón le mí dà-kéní kéní búenbúen le Dónbeenì ñáni yi à lá mu ñúhú búeeníi á ba búii mən á lé mu seéràsa, bán lé bía wó le Dónbeenì bìn-buerowà na zéenia mu làa wen. Ba cèrèe wi à ba kúeeka mu mín wán à túa hã vónna yi. ³ A bio á ínén mún wi á ì túa mu le ba bio síi, á ì tūakaa mu cinciíra bía mən mu le mí ñi-kéní kéní cón á zūnánáa mu ya-tente. A bio mu sámaanáa lé búñ á ì wi à ì túaràa mu à na ũnén Tiofiile cùkúso yi, ⁴ búñ lé bio o na á fo ò zūn kénkén ká bio á ba fù kàráanna làa fo búenbúen le ho tūiá poni.

O Zān Batiisi teró bio zéeni lo

⁵ Ho Zudee kōhú bée *Herodee pāahú, á le Dónbeenì yankaro búii fù wi bín á yèni ba le Zakari. O lé o Abia kuure nùpue búii. Bàn hãa yèni ba le Elizabēti. Wón fù lé le *Dónbeenì yankarowà ñúhúso *Aaron ñonkāni hínló búii. ⁶ Ba mí nūwā ñun fù léee nùpua na téréna le Dónbeenì yahó, ó o Núhúso làndáwá là a bè-zéeniinia le mí dà-kéní kéní búenbúen á ba wee bè yi le mí ñi-kāa. ⁷ Ba lá ñíni yí yú za lé bio ó o Elizabēti hīana yí máa te, à ba mí nūwā ñun mún kīnkaa.

⁸ Wizonle búii, ó o Zakari zon le *Dónbeenì zī-beeni yi lé bio á ba kuure nùpua lé bán ho yankaró pāahú yèrémáa bueé ñon, ⁹ á bio ba le mí ì cà yia zoó cīi mu bio na sámu sí le *sòobá-lùe† yi làa bio mu bòráa le Dónbeenì yankarowà làndá yi á ba wó le ñún-sini bio, ó orén lé yia ó o Núhúso léra.

¹⁰ Hón pāahú so yi, ká ba zāamāa léee ñíni ho khūuhú á wee wé ho floró. ¹¹ Yio bueé tí ò o Núhúso wáayi tonkaro líi ñíni o yahó mu bio na sámu sí cīni ñíni ñíni ñíni ñíni ñíni. ¹² Pāahú na ó o Zakari mən wo, ó o zāna làa sòobéee á wee zà wàwàwà. ¹³ Ká a tonkaro mähá bía làa wo: «Zakari, yí zón ñíni, le Dónbeenì ñá ũ floró. Mìn hãa Elizabēti á à sí le sání á à te o za báa; ká a khii ton à ũ cé o yèni le Zān. ¹⁴ O bio khii wé hã zāmakaa le le sí-wee ũ cón, á nùpua cèrèe mún khii zāmaka a teró bio yi. ¹⁵ Lé bio ó o khii wé ñi-beeni o Núhúso yèn-ñáni yi. Bè-ñunii na dà a vī hã yio ó o máa bè mí ñii yi hùúu, á

* **1:1-2** Tiofiile: Le yèni mu kúarà lé bio kà: «Yia le Dónbeenì wa». Yia ó o Luki von le le yèni mu á bio yí tà yí zū sese. † **1:9** Le sòobá-lùe: Lé le Dónbeenì zī-beeni lahó búii na á nùpue woon yí dà máa zo yi ká mu yínorí le Dónbeenì yankarowà mí ñon.

le Dónbeenĩ Hácírí á à fèn ò kɛn wo yi ká a yàá ðĩn yí ton. ¹⁶ Orén lé yíà khíi bíní ì fé o *Isirayɛele nĩpomu cɛ̀ɛ̀ɛ̀ á ɓa à yèrè má à ɓuen ɓa Nùhúso Dónbeenĩ cón. ¹⁷ Orén mí ɓɛɛɛ lé yíà khíi fèn ò wíoka a Nùhúso wǎhú lè le Hácírí lè ho ðàrló na le Dónbeenĩ yánkaa nɔn mí nĩ-cúa fɛɛro *Elii yi. Ũ za mu lé yíà khíi véení há bióní na wi ɓa maáwà lè mí zàwa pǎahú, á mún ò yèrè má ɓia pǎ le Dónbeenĩ bióní sía á ɓa à wé lè ɓa nùpua na téréna lè ɓa bè-zúrlowà ɓio síi. Lé kà síi o ò wíokaráa ɓa nùpua á à paráa o Nùhúso ɓuenlò.»

¹⁸ O o Zakari ɓia nɔn le Dónbeenĩ tonkaro mu yi: «Bío ò wé á ì tǎráa mu yi lé mu yén? Bío á ì màhá kǐna, á wàn háa mún yíò tǎn yú.» ¹⁹ A le Dónbeenĩ tonkaro ɓia: «Ìnén na ðĩn ũ yahó kà lé o Kabiriyɛele. I wi le Dónbeenĩ nĩsání á wee sá na le yi. Lerén lé ðío tonkaa mi le ì ɓuee ɓío le bín-tente na kà na foñ. ²⁰ Awa! A ɓio fo yí tà ì bióní yi, lé ɓɔn nɔn á ũ nĩ á à lĩ á máa bíní máa ɓio fúaa ũ za ɓaa mu te nɔnzòñ. Loñ mu sese, ɓio á ì ɓia làa fo ɓúenɓúen á à wé ho pǎahú na le Dónbeenĩ le mu ko yi.»

²¹ Hón pǎahú so yi ká ɓa zǎamáa pá lée ðĩn ho khúuhú á pan o Zakari. Ho pǎn-tóní na ó o zoó wó le sòobá-lùe yi á lúnkaa ɓa yilera. ²² Pǎahú na ó o wà ɓueé lé yi, à ɓɔn ò o nĩ lù, ó o wee ɓío lè ɓa nùpua lè mí níní. A ɓa ðéniá zúna mu le o ɓio mu yínɔn kǎamáa, Dónbeenĩ zéeniá ɓio ɓúí làa wó zoó le sòobá-lùe mu yi. ²³ Nɔnzòñ na ó o Zakari mu tonlò wó yi, ó o wà van mí zii.

²⁴ Lé ɓɔn món á ɓàn háa Elizabɛeti sùráa mí sání. Bío ó o zúna mí sání mu ɓio, ó o wó há piina ɓio hònú ɓúenɓúen ká a yí máa tà lé khúuhú. Hón pǎahú so yi ó o wee ɓío mí yi: ²⁵ «Pátì! Bío kà yàá ðĩn yí bon. O za máa teró ɓio na fù wee wé ɓío na mi fɛɛ á wǎa wó ho zuia. O Nùhúso na pánká wi á zúna ì màkárí á hóniá ì nùhú.»†

O Yeesu teró ɓio zéeniá

²⁶ Piina ɓio hɛzĩn ɓɔn món, á le Dónbeenĩ ɓia nɔn mí tonkaro Kabiriyɛele yi le o tĩn lén va ho Kalilee kǎhú lóhó ɓúí na ɓa le Nazareete yi, o hĩnzo-sínii ɓúí cón. ²⁷ O hĩnzoró mu fúamuŒ á ɓò nɔn o ɓéɛ *Daviide nɔnkáni nùpue ɓúí na yèni ɓa le Zozɛɛfu yi. O hĩnzo-sínii mu yèni ɓa le Mari. ²⁸ Bío ó o Kabiriyɛele vaá zon o zii yi ó o tɛniá a yi: «Mari, foó. O Nùhúso Dónbeenĩ wó mí sǎamu làa fo: Orén mí ɓɛɛɛ mún wi làa fo. Wǎa zámaka.» ²⁹ O o Mari kará coon á yilera yáara. O wee le mí yi, le ðén tɛniá so nùhú lé mu yén. ³⁰ A le Dónbeenĩ tonkaro ɓia: «Mari, yí zǎn ðé woon, le Dónbeenĩ sǎamu á ðɔn fo. ³¹ Loñ! Bío fo kará wán á fo ò sí le sání á a te o za ɓaa, ká ũ le fo ò cé o yèni à ũ ɓío le Yeesu. ³² O khíi wé nùpue na nùhú wi á ɓa wé è ve o lè le Dónbeenĩ na wi mu ɓio ɓúenɓúen nùhú wán Za. A le Dónbeenĩ mún khíi ɓàrá a ɓàn ɓúaa Daviide bá-zàmu kanmúini wán. ³³ O khíi lá lé ɓéeni o *Zakoobu nĩpomu zii, á bá-zàmu máa ve máa mi.»

³⁴ O o Mari ɓia nɔn wo yi: «Mu dà a wé kaka? Bío á ì màhá yí zú ɓaa.»

³⁵ A ho wáayi tonkaro zéeniá mu ya-tente làa wo: «Le Dónbeenĩ Hácírí á à lii ũ wàn, á le Dónbeenĩ na wi mu ɓio ɓúenɓúen nùhú wán ðàrló á à ɓún foñ lè ho tǎró ɓio síi. Lé ɓɔn nɔn ó o za na á ũ khíi te á ɓa wé è ve le yi poni ɓànso, làa Dónbeenĩ Za. ³⁶ Loñ! O Elizabɛeti na làa fo te mín pá sù le sání lè mí há-kĩnmu; wón na ɓa fù le o hĩana yí máa te, nín-yíà sání piina yú há ɓio hɛzĩn. ³⁷ Lé ɓio á ɓio na le Dónbeenĩ á à wé è sa ɓɔn ɓio so mía hùúu.» ³⁸ Hón pǎahú so yi ó o Mari ɓia nɔn ho wáayi tonkaro yi: «Ì wi o Nùhúso nii yi ho zuia, ì wi o nii yi ho yíró. Le mu wé mi làa ɓio fo ɓiáráa mu.» A ho wáayi tonkaro zoó ló lée wà ò o ðía a Mari.

† 1:25 ɓa zúifúwa cón ó o háa na ton hĩnɔn yóò kǐna ò o yí fò za hùúu á ɓio fù lée nĩyio na ɓúaa ðákhĩna. Œ 1:27 Mi loñ Matiye vǎahú 1.18

O Mari βυεεκτρο λά a Elizabeti bio

³⁹ Wizooni bio γεν βύν μόν, ó o Mari h̄n̄n bánbáa n̄n ho lóhó búí na wi ho *Zudaa k̄h̄ú búaa yi. ⁴⁰ Bio ó o vaá d̄n̄n ó o térénn̄a vaá zon o Zakari z̄i, á zoó t̄en̄n̄a a Elizabeti yi. ⁴¹ Bio ó o Elizabeti ná a Mari t̄en̄n̄i s̄á, ó o za d̄en̄n̄a zoó k̄úr̄n̄na a yi, á le Dónbeen̄i Hácírí w̄áa sú a Elizabeti mu, ⁴² ó o zoó bía p̄ónp̄ón: «Ba h̄áawa búen̄búen t̄íah̄ú ūn̄én lé ȳia le Dónbeen̄i dúbuaa wi wán, ó o za na s̄án̄i wi ū wán á le mún dúbuaa yi. ⁴³ Inén léé wée á ĩ Núh̄úso bàn nu ló buararáa ĩ cón! ⁴⁴ Loń! P̄áah̄ú na á ĩ ná ū t̄en̄n̄i s̄á, á ĩ za s̄i wan wan á k̄úr̄n̄na ĩ yi. ⁴⁵ Ȳia tà le bio ó o Núh̄úso bía n̄n mí yi á à wé máa khi b̄en̄t̄in bio se.»

Le Dónbeen̄i kh̄on̄iló leni na ó o Mari sía

⁴⁶ Ó o Mari w̄áa bía:
Inén wee dé o Núh̄úso ȳeni wán,
⁴⁷ á ĩ s̄i mún wan le Dónbeen̄i
na lé ĩ k̄án̄ilo bio yi.
⁴⁸ Lé bio le lora mí ton-sá h̄á
na bio núh̄ú mía.
Bio k̄a wán á ba n̄pua búen̄búen
na wee te le mí p̄ónna
á à bio lé ĩ bio se.
⁴⁹ Lé bio le Dónbeen̄i na dà mu bio búen̄búen
á wó mu bè-beera n̄n m̄i.
Le ȳeni po h̄á ȳenn̄áa búen̄búen.
⁵⁰ Le s̄áamu á b̄en̄b̄era fò ba n̄pua
na wa le á wee k̄n̄bi
h̄á p̄ónna búen̄búen yi.
⁵¹ Le wee wé z̄een̄i mí p̄ánk̄á
bía wee búaan̄i m̄iten wán
á na ba v̄in̄v̄iná.
⁵² Le wee wé liin̄i ba bá-z̄awa mí kanm̄uin̄i wán
à hóon̄i ba ȳid̄awa n̄ún̄á.
⁵³ B̄ia le h̄ini wee búe
á le wee wé s̄iin̄i n̄in̄i
lè mu bè-tentew̄a c̄èr̄èe,
à na ho n̄àf̄oró b̄ansow̄a
á ba lén le mí n̄in-k̄áam̄áa.
⁵⁴ Le s̄een̄iá mí ton-sá *Isiraȳe,le,
à z̄een̄ináa le le yi ȳi n̄ons̄áa mu s̄áamu
⁵⁵ na le wee wé là a *Abarahaamu le mí m̄ón yi f̄úuu,
làa bio le h̄ia d̄or̄áa mí n̄ii n̄n wán maáw̄a yi.
⁵⁶ Ó o Mari w̄áa kará là a Elizabeti á yú h̄á p̄ina t̄in s̄i, b̄in̄n m̄ón ó o b̄in̄iá w̄a b̄on.

O Z̄an Batiisi teró

⁵⁷ Bio ó o Elizabeti teró d̄n̄n, ó o ton mí za báa. ⁵⁸ A b̄ia làa wó kará b̄ó m̄in yi le b̄an tem̄inlow̄a ná le o Núh̄úso wó mí s̄áamu làa wo, á ba p̄aan̄iá wee z̄ámaka làa wo. ⁵⁹ O k̄únk̄úza mu teró wizooni bio h̄et̄in zoń á ba buan wo buéé *k̄úio,* á ba le mí ì cé b̄an maá Zakari ȳeni á à na a yi. ⁶⁰ A b̄an nu Elizabeti p̄á ò o bía: «B̄ueé. O ȳeni ba le Z̄an.» ⁶¹ A ba bía n̄n wo yi; «Lée webio? Le ȳeni mu ba ȳen-bua mía m̄in z̄i.» ⁶² A ba w̄áa wee t̄ua b̄an maá yi

* **1:59** Mu lé o n̄pue bámu d̄èe b̄an n̄ii s̄áah̄ú w̄end̄iaró. Ba z̄uíf̄ùwa cón á mu f̄ù léé bio na ba wee wé à z̄een̄ináa mu tem̄inmu na yánkaa wi le Dónbeen̄i là a Abarahaamu le mí m̄ón n̄pua p̄áah̄ú. H̄ari ho z̄uia á ba m̄ón n̄pua pá wee wé mu. Mi loń Levii n̄w̄a v̄úah̄ú (Lévitique) 12.3

lè mí níní le lé le yèni yén ó o le mí ì cé á à na mí za yi. ⁶³ O o Zakari le 6a lá le dèe na wee túa wán na mí yi, á bïo kà lé bïo ó o túara: «O yèni 6a le Zán.» A mu wó 6a coon. ⁶⁴ Lé bïn wán ó o Zakari jii dèenía feera wee bïo, á wee 6uaaní le Dónbeenĩ. ⁶⁵ A bïa sùarákaa bïn búenbúen zána, á ho *Zudee kōhũ 6úaa làa búenbúen yi á 6a wee bïo bïo wó. ⁶⁶ A bïa wee jí mu búenbúen wee 6ua mu mí sía yi. Ba wee tùa míten yi: «O kúnkúza mu bïo khíi wé kaka coon?» O Núhúso pánká 6èntĩn wi làa wo.

Le Dónbeenĩ khòoniló leni na ó o Zakari sía

⁶⁷ O o kúnkúza mu 6àn maá Zakari á le Dónbeenĩ Hácírí sú á le le o bïo hã bïoní na kà:

⁶⁸ «Mí wé sío 6uaaní a Isirayεele nïpomu 6àn Dónbeenĩ na lé o Núhúso.

Lé bïo le 6uara kánía mí nïpomu á mu wi míten.

⁶⁹ Le nɔn ò kánílo na pánká wi wɛn na ló le ton-sá *Daviide zĩ-júhũ yi.

⁷⁰ Le yánkaa bía bïo kà háánĩ mí jĩ-cúa fεerowà jíní yi:

⁷¹ I khíi kání mia mí zúkúsa làa bïa jina mia búenbúen níní yi.

⁷²⁻⁷³ Bïn sãamu so lé bïo le hĩa wó, le hĩa wó mu á nɔn wàn 6uaawa yi.

Le yi pá yí nɔnsãa bïo lerén làa ba jíní tò wán le mí ì 6ua làa mín yi.

Le yáania báa lè wàn 6úaa *Abarahaamu

⁷⁴⁻⁷⁵ le mí ì fé wɛn wà zúkúsa níní yi,

A wa à dàń ñ ñ ñ wé è sá a na le yi wa mukãñĩ wizooní búenbúen yi.

Mu húaaràmu lè mu tentemu yi le yahó ká zánii mia wɛn.

⁷⁶ Unén háyónza mu, 6a khíi ve làa yla dà mu bïo búenbúen wán jĩ-cúa fεero.

Fo khíi dí o Núhúso yahó loo á à wíoka a wōhũ á à na a yi.

⁷⁷ O o nïpomu à zūń ho fenló bïo 6a bè-kora séndíaró bïo yi.

⁷⁸ Wàn Dónbeenĩ sli se, á hii wi le léé waminĩ 6ànso. Le wó á mu khoomu ló ho wáayi

lè le wii na líi hà bïo síi.

⁷⁹ Le khoomu mu ù lé á à kúia bïa kará le túbírí yi wán làa bïa na wi mu húmú yuumu yi, á à dí wa yahó ho héerà wōhũ wán.»

⁸⁰ O o háyónza mu wãa wee dã á hácírí wee dé wán ká le wà. O o ò keení hã mana tá hení yi fúaa nɔnzon na ó o khíi ñin o Isirayεele nïpomu yahó á 6a a mi.

2

*O kánilo teró bïo
(Matiye 1.18-25)*

¹ O Zān mu teró p̄ahũ lé b̄n á ho *Oroomu béε Okusite á n̄n lè j̄ii, le h̄ã k̄ana na b̄io s̄ã mí yì à 6a túa n̄pua búenbúen yènnáa à mí z̄ũn̄ j̄ii. ² Hón n̄n-yání m̄iló so wó ká a Kiriniyuusi lé ȳia ó o bàrá ho Siirii k̄õhũ j̄ũhũ wán. ³ Lé b̄n n̄n ká n̄pue na n̄nk̄ani can lóhó na yì ò o lén va b̄n à vaa túa mí yèni.

⁴ O o Zozεεfu mún h̄n̄n ló ho Kalilee lóhó na 6a le Nazareεte yì á wà van ho Zudee k̄õhũ lóhó yì, h̄ia yèni 6a le Beteleheεmu. Lé b̄n ó o béε *Daviide ton yì. O Zozεεfu mu lé o Daviide m̄n̄m̄n̄ii búii. ⁵ O o Zozεεfu mu lè mín f̄ũaalè Mari h̄n̄n p̄anía bò mín á wà vaá túa mí yènnáa b̄n. Hón p̄ahũ so yì ká b̄n f̄ũaalè mu s̄ani d̄n.

⁶ B̄io 6a vaá wi ho Beteleheεmu yì, ó o Mari teró p̄ahũ d̄n, ⁷ ó o ton mí h̄nb̄ii za á 6a bá a lè ho p̄nsòró á dó ho boohó yì, lé b̄io 6a yì yú le lùe 6a n̄-h̄n̄i làn̄ii.

Ba pi-pawà ná le bin-tente

⁸ Mu wee wé ká 6a pi-pawà khèra vaá wee pa mí pia fé mín yì h̄ã mana na s̄aràa b̄n yì. ⁹ Yìo 6ueé tí à le Dónbeen̄i wáayi tonkaro búii ð̄n 6a yahó, ó o Núhũso khon-be-been̄i lion 6a wán lè mí p̄nká á 6a yiwa lèεkaa á z̄ana dàkh̄ina. ¹⁰ Ká ho wáayi tonkaro m̄ah̄ã b̄ia á h̄ina 6a s̄ia: «Mì yì z̄n̄ wà. Lée b̄n-tente á ì b̄io á à na mia. Le b̄io á à wé h̄ã z̄amaka-been̄i m̄n̄ n̄ipomu búenbúen c̄n̄. ¹¹ Mì yú a k̄n̄ilo, o ton ho t̄n̄ahũ na ká yì o Daviide 6a lóhó yì. O lé o *Krista á lé o Núhũso. ¹² B̄io mi ì z̄ũn̄na wo lé b̄io ká: Mì w̄ã lén, ká mi h̄ia vaá m̄n̄ kúnkúza ȳia ká a d̄ma ho boohó yì á bá lè ho p̄nsòró se wón lé orén.»

¹³ Mí lahó yì à b̄n à ho wáayi tonkarowà ku-been̄i búii yòó ló lion o c̄n̄ á 6a p̄anía wee khòon̄i le Dónbeen̄i:

¹⁴ «Ho cùkú lè le yèn-been̄i à b̄io s̄i le Dónbeen̄i
na dà mu b̄io búenbúen j̄ũhũ wán yì!
O o héérà na ó o wee na 6a n̄pua
na b̄io s̄i a yì à yì mí p̄nká ho tá wán.»

¹⁵ B̄n̄ m̄n̄ á ho wáayi tonkarowà b̄n̄ia yòó wà à 6a día 6a pi-pawà, á 6a yèrémáa wee b̄io mín yì: «Mì h̄n̄i le wa bánbá va ho Beteleheεmu yì à vaa mi b̄io ó o Núhũso zéénia làa wen à z̄ũn̄ mu yahó.» ¹⁶ Mí lahó yì á 6a d̄énia h̄n̄n bánbáa vaá yú à Mari là a Zozεεfu là a kúnkúza ȳia mu ká a d̄ma ho boohó yì. ¹⁷ B̄io 6a m̄n̄ wo ká síi, á 6a d̄énia lan wee b̄io b̄io ho wáayi tonkaro b̄ia n̄n 6a yì o kúnkúza mu b̄io yì à na b̄ia wi b̄n̄ yì. ¹⁸ A b̄ia ná 6a pi-pawà mu j̄i-cúa búenbúen á ð̄n̄ coon mu b̄io yì. ¹⁹ O o Mari wón b̄n̄ b̄uan h̄ã b̄ion̄i mu mí yì, á wee le mí yì h̄ã b̄io yì féεε. ²⁰ B̄io 6a vaá m̄n̄ o wán vó, á 6a b̄n̄ia wà ká 6a wee bùaan̄i le Dónbeen̄i yèni, á wee khòon̄i le b̄io 6a ná làa b̄io 6a m̄n̄ búenbúen b̄io yì.

O Yeesu 6a vaá n̄n le Dónbeen̄i yì

²¹ O teró wizoon̄i b̄io h̄t̄n̄ níi z̄on̄ á 6a *kúio* wo, á có yèni le Yeesu. Dén yèni so le ð̄io á ho wáayi tonkaro h̄ia zéénia lè b̄n̄ nu ká a s̄ani yàá ð̄n̄ yì s̄u. ²² B̄n̄ m̄n̄ á b̄io 6a ceéra m̄iten vó làa b̄io mu bòráa o *M̄ȳiize làndá yì, ó o Mari là a Zozεεfu b̄uan mí za Yeesu vannáa ho Zeruzaleεmu á wà vaá na a j̄ũhũso yì, ²³ làa b̄io mu túararàa o j̄ũhũso làndá v̄uahũ yì: «Ba n̄pua h̄nb̄ii zà-báawa lè 6a s̄arón̄i bùaa n̄n-yání zà-tenia bà-báa búenbúen b̄io s̄ã a Núhũso yì.»† ²⁴ Ba mún ko 6a na 6a bùaab̄un̄i bùaa j̄un, ká bán yì yú, á 6a

* 2:21 Mì loñ 1.59 † 2:23 Ba s̄arón̄i bùaa n̄n-yání zà-tenia bà-báa bán wee búe à wé lè mu h̄amu na a Núhũso yì. Mì loñ Léró v̄uahũ (Exode) 13.2, 12, 15

a na 6a háponí bùaa ñun à á wé lè mu hãmu, làa bïo mu túararáa o Nùhũso làndá vūahũ yi.†

²⁵ Bũn pãahũ ká a ñi-kĩnle búí fù wi ho Zeruzalεemu yi á yèni 6a le Simiɔn. Le Dónbeenĩ Hácírí fù wi làa wo. O lée nùpue na fù térénna 6a nùpua yahó, á dó mí s̄i le Dónbeenĩ yi, á mún bò le làndáwá lè mí dà-kéní kéní yi. O fù kará wee lòní yĩ wà 6ueé kãní a *Isirayεele ñipomu mí wobámu yi. ²⁶ Le Dónbeenĩ Hácírí yánkaa bía ñon wo yi: «Fo máa hí ká fo yí m̄on o *Krista na lé le Dónbeenĩ tonkaro lè ũ yĩ.»

²⁷ Ho pãahũ na ó o Yeesu bàn nùwã buan wo wà 6ueé tíiráa o Nùhũso làndá ñii, lé hón pãahũ so yi á le Dónbeenĩ Hácírí dà-kéní kéní mu á ñàana a Simiɔn buararáa le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yi. ²⁸ Bïo ó o m̄on o kúnkúza mu ó o d̄enía vaá fó a buan mí bàra yi, ò o wee khòoní le Dónbeenĩ ká s̄i:

²⁹ Nùhũso, bïo á ũ fù bía

εε lé mu wãa wó ho zuia.

Lònbiò ũ ton-sá à ũ wãa día

o ò yí ñí à hí làa héerà.

³⁰ O kãnílo á ï yĩ á wãa m̄on,

³¹ yĩ ũ f̄era wíokaa bàrá

hã s̄iwà búenbúen yahó loo,

o ò wé yia wé è dé hã khoomu.

³² Orén lé yia á à wé mu khoomu

á hã s̄iwà nùpua á à bè yi ì z̄úrnáa fo

o ò wé ũ ñipomu *Isirayεele

cúkú lè ho yèni loo.

O Simiɔn là a Aana bïo na 6a bía a Yeesu d̄ání yi

³³ O o Yeesu bàn maá lè bàn nu wó coon hã bíoní na ó o Simiɔn bía 6a za d̄ání yi bïo yi. ³⁴ Bũn m̄on ó o Simiɔn dúbuaa 6a yi, ò o bía ñon o Yeesu bàn nu Mari yi: «Àwa! Le ï f̄en bío mu na foñ: Û za mu na ká bïo khíi wé hã kánkáa o Isirayεele ñipomu búenbúen c̄on. Orén bïo yi, á le Dónbeenĩ khíi síiní 6a c̄èr̄ε ñúná, á lé orén bïo yi, á le mún ñ lén 6a c̄èr̄εε búí ñúná. O ò wé yia wé è z̄éení le Dónbeenĩ bïo, ká 6a nùpua màhã máa tà a yi. ³⁵ Bũn lé bïo á à na ká 6a nùpua c̄èr̄εε sía bïo na fù tun yi á à lé ho khũuhũ. εε ká ũnén Mari, le lònbee na à yí fo á à keñ lòn cànbúa na 6a cú lè ũ kos̄i.»

³⁶ Hón pãahũ so yi ò o hã-kĩnle búí mún 6ueé d̄on. O lé le *Dónbeenĩ ñi-cúa f̄εero. O yèni 6a le Aana, ká bàn maá lé o Fanuwεele na ló a Azεere nùwã z̄i. Bàn báa na ó o h̄ia yan lè mí h̄inmu ó o kararáa d̄on hã lúlúio bïo h̄enun. ³⁷ Bïo á wón h̄urun ó o yí b̄inía yí yan á teró lúlúio yòó yú ho búará-náa làa bïo náa. O fù wee wé buen le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yi túntún à 6uee sá na le yi lè mí ñii l̄r̄ó lè mí fioró le wisoni lè ho t̄inàahũ. ³⁸ Bïo ó o m̄on o kúnkúza Yeesu ká bàn nùwã buan wo, ó o d̄enía wee khòoní le Dónbeenĩ ká a bío o háyónza yia mu bïo à na bía búenbúen na fù wee lòní ho pãahũ na le Dónbeenĩ á à kãní ho Zeruzalεemu yi.

Ho Nazarεete b̄iní varó bio

³⁹ Bïo ó o Yeesu bàn nùwã wó bïo ó o Nùhũso làndá lé 6a bè yi á mu búenbúen ñii tun wó, bũn m̄ondén á 6a van ho Kalilee k̄ohũ yi, ho Nazarεete lóhó na 6a lá wi yi. ⁴⁰ O o háyónza mu wee d̄á ká a líika, á hácírí wee dé wán. O fù sú lè mu bè-z̄úrminí á le Dónbeenĩ dúbuaa mún fù wi o wán.

O Yeesu fò m̄in lè ho làndá z̄úrlowá

† 2:24 Mi loñ Levii nùwã vūahũ (Lévitique) 12.1-8

⁴¹ Lúlúure lée lúlúure ká a Yeesu bàn nùwã fù wee wé va ho Paaki sánúŠ díiní ho Zeruzalεεmu yi. ⁴² Bïo ho pãahũ mu yèrémáa buée dñ, á 6a le mí ì va bïn làa bïo 6a lá wee wé wéráa mu. Hón pãahũ so yi, ò o Yeesu lúlúio wãa yú ho píru jùn* ó o bò lè mín nùwã van ho sánú mu díiní. ⁴³ Bïo ho Paaki sánú mu vaá dú vó, á 6a bïnía wee 6o, á 6a za Yeesu wón pá kará ho Zeruzalεεmu yi ká 6a yí zũ mu. ⁴⁴ Barén hácirí yi á 6a wee leéka le o wi mí ninzàwa tãhũ. Lé 6a wizon-kùure vεεñ món, á 6a màhá zũñnanáa mu ká a yí bò làa bán. Á 6a màhá wãa wee héε tùaka a bïo mín temínlowà lè mí ñi-zũñlowà cón. ⁴⁵ Á bïo 6a tùakaa san, á 6a bïnía lá ho wãhũ van ho Zeruzalεεmu á vaá wee cànká a bïn.

⁴⁶ Mu wizooní tìn níi zoñ á 6a vaá zoó yú a le *Dónbeení zĩ-beení yi ká a páanía kará lè ho làndá zũñlowà á wee jí 6a cón ká a tùaka 6a yi. ⁴⁷ Á bïa wee jí a bioní búenbúen wee wé coon le hácirí na ó o wee cikonnáa mu bïo dñí yi, làa bïo ó o wee bïní zéénínáa mu yara bïo yi.

⁴⁸ Bïo ó o Yeesu bàn maá le bàn nu zoó mɔn wo bïn á 6a dñ concáan. Á bàn nu bía làa wo: «Éee! Ünén, fo wó wen kà le we? Loñ! Mìn maá làa mi cànkáa fo há làa búenbúen yi san á wa yí mɔn fo, á wa hácirí yáara làa sòobéε ũ bïo yi.»

⁴⁹ Ó o Yeesu bía nɔn 6a yi: «À mi lá wee cànká mi le we? Mi so yí zũ ká í ko à í pa bïo bïo sã wán Maá yi sese à wé o sñi bïo le?» ⁵⁰ Á bàn nùwã yí zũna a bioní mu kúará.

⁵¹ Bũn món ó o Yeesu hñɔn bò 6a yi vannáa ho Nazareεete á vaá wee bè 6a bioní yi. Bũn biowa so na wee wé lè mí dà-kéní kéní búenbúen á bàn nu fù wee 6ua mí sñi yi, á wee le mí yi mu wán fεεε. ⁵² Ó o Yeesu wãa wíokaa wee dã ká a líika. O hácirí là a bè-zũñmíní wee dé wán ká mu wà. Lé bũn nɔn ó o bïo wééraráa le Dónbeení lè 6a nùpua sía.

3

O Zãn Batiisi tonló jũhũ

(Matiye 3.1-10; Maaki 1.1-6; Zãn 1.19-23)

¹ Bũn pãahũ ká 6a bá-zàwa béε Tibεere wi mí pánká láró lúlúio píru hònú níi yi.* Á bïo kà lé bïo ó o bàráka lè mí nùpua há kãna búí na bïo sã a yi júná wán: O *Põnsi Pilaate lé ho Zudee á wón wi jũhũ wán; ká a *Herode lé ho Kalilee. Bàn kınle Filiipu lé ho Ituree lè ho Tarakoniite á wón wi júná wán; ò o Lizaniasi bèn lé ho Abilene á wón wi jũhũ wán. ² Bïa hĩa lé le *Dónbeení yankarowà júnása mu pãahũ lé o Aana là a Kayiifu. Lé hón pãahũ so yi á le Dónbeení dó mí bioní o Zakari za Zãn jii yi ká a wi há mana yi ho tá hení yi. ³ Ó o wãa hñɔn tò há lórà na bá ho Zurudɛn muhũ á wee bue bïo kà na 6a nùpua yi: «Mí buen à í bátízé mia, lé bũn á à zééní le mí khú mu bè-kora wéró yi, á bò le Dónbeení yi, á le è sɛn mí bè-kora á à díá.» ⁴ Bũn lé bïo wee zééní le le *Dónbeení jii-cúa fεero *Ezayii bïo mu na ó o yánkaa túara mí vũahũ yi ká wéró dñ:

«Nii búí wee bío pñnpñ le dùure yi ká síi:

«Mí wíoka ho wãhũ ká a Nũhũso o buen.

Mí muin ho wãhũ na o ò bè.

⁵ Hĩa lée bonconí à mí ti há.

Hã búaa lè há búe-zàwa

§ **2:41** Ba zúifùwa Paaki sánú lè 6a kèrètíewa Paaki sánú yínɔrì dà-kéní. Mi loñ Dónbeení bioní vũahũ bioní búí bàn kúará vũahũ yi. * **2:42** Ba zúifùwa cón ká a za báa teró lúlúio hĩa yú ho píru jùn bũn ká a wãa dà wee mí dé 6a nùpua na yío tñ tãhũ le Dónbeení bïo dñí yi. * **3:1** Bïo ó o Tibεere wi mí pánká láró lúlúio píru hònú níi yi, á bũn ò o Yeesu teró lúlúio yú ho bóní làa píru. Bũn wee zééní le o Yeesu lúlúio píru jùn bïo na bía là a Zãn Batiisi bïo mu yí cèéra mín yi, ká lúlúio cèrèε wi mu pãahũ.

à mi dà le hã màní.
 Hã wána na kunka
 à mi bíní térén.
 Hã wā-zàwa na kùarànkúaràn
 à mi bíní wíoka.

⁶ Hón p̄ahũ so yi á 6a nùpua
 na wi ho síi yi 6úen6úen

á à mi bïo le Dónbeenĩ wi à le kânínáa 6a.†»

⁷ A bïo 6a zãamáa lè mí kuio wee lé 6uen o Zãn mu cón bèra a na o ò bátízé 6a, ó o wee bïo na 6a yi: «Mi yí m̄n miten le, díhioni zàwa yén! Le Dónbeenĩ sí-cíilè na yòo lua á mi so wee leéka le mi dà a fé miten núi yi le? Lé o yén bía mu n̄n mia? ⁸ Héyii! Mi wé wé hã wárá na se, hãa wee zéeni le mi khú mu bèkora wéró yi á bò le Dónbeenĩ yi. Mi yí bïo mi yiwa le bïo mi lé o *Abarahaamu m̄nmánia á b̄n mí dòn wãa à yí dé. Le † bïo mu na mia: Mi yí m̄n hã huua na kà le? H̄n le Dónbeenĩ yàá pá dà à yèrémá à wé là a Abarahaamu zàwa. ⁹ A mi cén pa miten bïo sese. Lé le dóorè hónhónia 6uan hã v̄ns̄ia kúioró bïo yi. V̄nd̄ε lée v̄nd̄ε na yí máa ha hã bia na sí, á dén ñ kúii á à sía à kúee mín wán á à cíi.»

¹⁰ A bía wi b̄n 6úii túara a yi: «Àwa! A bïo wa wãa ko wa wé lé mu yén coon?» ¹¹ A bïo kà lé bïo ó o bía n̄n 6a yi: «Hen ká yã bákáwá lée bïo ñun ká a m̄n mí ninza 6úii na báká mia hùúu, ó o ko ò o na ho 6úii wo yi. Ká yã bè-dínii wi ò o mún páaní sanká mu làa yã bè-dínii woon mia máa dí.»

¹² Ba *lànpo féwá 6úii mún 6uara a Zãn mu cón á wà 6ueé bátízé. A bán mún túara a yi: «Nì-kàránlo, lé mu yén á warén 6èn ko wa wé?» ¹³ O o bía n̄n 6a yi: «Mi yí fé ho lànpo à yòo poñ bïo ho làndá zéeni làa mia.»

¹⁴ A 6a dásíwá mún 6uara á 6ueé túara a yi làa bïo á 6arén 6èn ko 6a wé. O o bía n̄n 6a yi: «Mi wé yí h̄húika 6a nùpua à fé wárí, à mún yí báká nùpue woon yi le sáberé ñii wán, ká mi sàánii lé ðio à mi k̄na yi.»

(Matiye 3.11-12; Maaki 1.7-8; Zãn 1.24-28)

¹⁵ B̄n 6úen6úen yi ká 6a nùpua kará dó mí sía wee lònii bïo le Dónbeenĩ le mí ì wé. Ba mí ñ-kéní kéní wee leéka le ñúhũ sí ó o Zãn mu lé yia lé o *Krista. ¹⁶ Ká a màhã bía n̄n 6a yi: «Īnén wee bátízé mia lè mu ñumu, èε ká a 6úii na 6èn pánká po ĩnén á wi lè ho món bò o 6uen. Ī yàá yí ko là a nakãa tenló hùúu. Wón lé yia 6ueé bátízé mia lè le Dónbeenĩ Hácírí lè ho d̄shũ. ¹⁷ O 6uan mí véeró d̄ε mí ñii yi á 6ueé véeráa mí ðínló. A h̄a lé ho ðín-poni o ò khuui á à kúee mí nání yi. Ká hã ñáakãa h̄n o ò cíi ho d̄shũ na máa hí hùúu yi.»

¹⁸ O Zãn mún pá k̄n h̄a bía bioní c̄r̄ε làa b̄n 6àn síi á n̄n 6a nùpua yi á mún zéeni le Dónbeenĩ bín-tente bïo làa ba.

*O Zãn kàsó zoró bïo
 (Matiye 14.3-4; Maaki 6.17-18)*

¹⁹ B̄n wee wé ká a *Heroode, yia wi ho Kalilee k̄shũ ñúhũ wán á fó mín k̄nle 6àn hãa Herodiade yan. O mún láa wee wé hã wén-kora lè mí síiwá á séeni bïo ká. B̄n 6úen6úen lé bïo ó o Zãn ñá ó o vaá yú a á bía n̄n wo yi le o lá yí ko ò o wé mu. ²⁰ O o yàá wíoka dó mu wán, ò o le 6a fé o Zãn vaa pe ñii ho kàsó yi.

*O Yeesu bátéèmu bïo
 (Matiye 3.13-17; Maaki 1.9-11)*

²¹ Bïo 6a nùpua h̄a wee lé 6uen o Zãn cón à 6uee bátízé, ó o Yeesu mún 6uara ó o Zãn bátízera a. Bïo o Zãn bátízera a vó ó o Yeesu wee fio. Lé hón p̄ahũ so

† 3:6 Mi loñ Ezayii v̄uahũ 40.3-5

á ho wáayi nii héra ²² á le Dónbeenì Hácírí lá a háponi síí, á lion o wán. A mu tãmu búí sã ná ho wáayi á bía: «Fo lé ì Za na á ì bò ì tàká wán, ù bïo sí miì.»

O Yeesu nɔnkāni
(*Matiye 1.1-17*)

²³ Pãahú na ó o Yeesu hía wee búá mí tonló nùhú yi ká a teró lúlúio wee yí ho bóní làa píró síí. A bïo 6a yánkaa wee leéka làa búñ ó o hía lé o Zozeefu za, ká a Zozeefu mu bàn maá bèn lé o Helii,

²⁴ ó o Helii bàn maá lé o Mataate,

ó o Mataate bàn maá lé o Levii,

ó o Levii bàn maá lé o Mɛliki,

ó o Mɛliki bàn maá lé o Zanayii,

ó o Zanayii bàn maá lé o Zozeefu,

²⁵ ó o Zozeefu bàn maá lé o Matatiasi,

ó o Matatiasi bàn maá lé o Amɔɔsi,

ó o Amɔɔsi bàn maá lé o Nahuumu,

ó o Nahuumu bàn maá lé o Hɛsilii,

ó o Hɛsilii bàn maá lé o Nakayii,

²⁶ ó o Nakayii bàn maá lé o Maate,

ó o Maate bàn maá lé o Matatiasi,

ó o Matatiasi bàn maá lé o Semɛɲɛɛ,

ó o Semɛɲɛɛ bàn maá lé o Zozeeki,

ó o Zozeeki bàn maá lé o Zodaa,

²⁷ ó o Zodaa bàn maá lé o Yuanan,

ó o Yuanan bàn maá lé o Erezaa,

ó o Erezaa bàn maá lé o Zorobabɛɛle,

ó o Zorobabɛɛle bàn maá lé o Salasiɛle,

ó o Salasiɛle bàn maá lé o Nɛrii,

²⁸ ó o Nɛrii bàn maá lé o Mɛliki,

ó o Mɛliki bàn maá lé o Adii,

ó o Adii bàn maá lé o Kosaamu,

ó o Kosaamu bàn maá lé o Elemadamu,

ó o Elemadamu bàn maá lé o ɛɛre,

²⁹ ó o ɛɛre bàn maá lé o Zozue,

ó o Zozue bàn maá lé o Eliyezɛɛre,

ó o Eliyezɛɛre bàn maá lé o Zoriimu,

ó o Zoriimu bàn maá lé o Mataate,

ó o Mataate bàn maá lé o Levii,

³⁰ ó o Levii bàn maá lé o Simiɔn,

ó o Simiɔn bàn maá lé o Zudaa,

ó o Zudaa bàn maá lé o Zozeefu,

ó o Zozeefu bàn maá lé o Zonaamu,

ó o Zonaamu bàn maá lé o Eliakiimu,

³¹ ó o Eliakiimu bàn maá lé o Mɛleyaa,

ó o Mɛleyaa bàn maá lé o Mɛnaa,

ó o Mɛnaa bàn maá lé o Matataa,

ó o Matataa bàn maá lé o Natān,

ó o Natān bàn maá lé o *Daviide,

³² ó o *Daviide bàn maá lé o Zesee,

ó o Zesee bàn maá lé o Obɛɛde,

ó o Obɛɛde bàn maá lé o Buaze,

ó o Buaze bàn maá lé o Sala,

ó o Sala bàn maá lé o Naasɔn,

³³ ó o Naasɔn bàn maá lé o Aminadaabu,

ó o Aminadaabu bàn maá lé o Ademɛn,

11 A mu mún bínía túara: «Ba à cõn fo á líí wíoka à bàrá, bèra a na ù zeñ yí túii làa huee 6úí.»[†]

12 Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Mu mún túara lè Dónbeení bióní vūahú yi: «Yí vī vī yí khūaa ū Núhúso Dónbeení jii yi hàrí lòn wizon-kéní.»[§]

13 Bío ó o Satāni mu khà a làa bïo búenbúen san ó o wà ò o díá a, á pannáa pòn-veere.

*O Yeesu bân kùrú nùwā pá a bïo
(Matiye 4.12-17; Maaki 1.14-15)*

14 Bío á bún búenbúen wó khíina, ó o Yeesu wà van ho Kalilee kōhú ká le Dónbeení Hácírí pánká wi o wán. O yèni ló ho Kalilee mu kōhú lórá búenbúen yi. 15 O fù wee wé kàrán 6a nùpua 6a *zúifùwa kàránló zíní yi. A 6a búenbúen bēntīn fù wee wíoka a yèni.

(Matiye 13.53-58; Maaki 6.1-6)

16 Bún món ó o wà van ho Nazareete, hen na ó o dõn yi. Ho *Sabaa zon ó o van 6a zúifùwa kàránló zii làa bïo ó o lá wee wé wéráa mu. Bío ó o le mí ì kàrán le Dónbeení bióní vūahú, ó o líí hínòn yòó ò, 17 á 6a lá le *Dónbeení jii-cúa fεero *Ezayii vūahú nòn wo yi. Ó o fó ho bera á fò mín làa bïo kà:

18 «O Núhúso Hácírí á wi mi.

Lé bïo ó o léra mi
le í vaa bío le bín-tente bïo
à na bíá lé 6a nī-khenia yi.

Le tonkaa mi
le í bío na 6a kàsósa yi
le 6a à keñ míten,
à í mún bío na 6a muiiwà yi
le 6a yïo á à bíní wé è mi.

A ì na hā sání-wia
bíá 6a wee beé lò yi.

19 A ì mún bue le lúlúure na ó o Núhúso sáamu bïo ò wé yi bïo.»*

20 Bún món ó o bun ho vūahú á khíi nòn ho kàránló zii ton-sá yi ò o líí kará á wee zéeni hā bióní mu júná làa ba. A bíá wi le zii yi búenbúen fá mí yïo o yi.

21 Bío ó o jii zoó wee hen á bïo kà lé bïo ó o bíá nòn 6a yi ho yahó: «Mí yí mən le? Le Dónbeení jii-cúa fεero bióní na mí já lé hñn bïo lan wee wé ho zuia.»

22 Bíá wee jí hā bióní mu búenbúen wee wíoka a yèni á mún wó coon hā bïo yi. Ba lá yí máa dé le hñn bín-tentewà so na kà ó o dà wee bío. A 6a wee bío mín yi: «Yia kà kñani yínón o Zozeffu yàró na wa búenbúen zú lé wón wee bío hā bióní mu na kà.» 23 Ó o Yeesu bía nòn 6a yi: «Mí túiá sí, mí dà à wà le wáhiire na kà á à na mi: «Tini bānsò wéé ūten ūten.» Lé bún nòn á mí yáá pá dà à bíní ì bíoráa bïo kà á à na mi: «Bío á fo wó ho *Kapεenayuumu yi búenbúen á wa já, á ū bèn wé mu bān síi hen kà mñn kùrú lóhó yi le wa mi.» 24 Ó o Yeesu pá bínía bíá: «Le í mī ho túiá na mia: Le Dónbeení jii-cúa fεero na dà à yí le yèn-tente mín kùrú lóhó yi, wón mía. 25 Le í mī ho túiá poni na mia: Le Dónbeení jii-cúa fεero *Elii pāahú, á ho vlohó hía ò á yí máa tè á dñn hā lúlúio bïo tñn le mí píina bïo hēzñ, á le hñni ló ho kōhú búenbúen yi. Bún pāahú ká 6a mahāawa mún boo o *Isirayεele nīpomu tñahú. 26 Ká le Dónbeení mahā pá yí tonkaa o Elii 6a nī-kéní woon cñn, ká yínón ho Sidñn kōhú lóhó búi na 6a le Sarεputaa mahāa mí dòn cñn.† 27 Ba bñerewà mún hía boo o Isirayεele nīpomu tñahú le

[†] 4:11 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 91.11-12 § 4:12 Mi loñ Lándá zéeni ló vūahú (Deutéronome)

6.16 * 4:19 Mi loñ «Dónbeení sáamu lúlúure» Dónbeení bióní vūahú bióní 6úí 6àn kúará vūahú yi.

† 4:26 Mi loñ Bá-zàwa nín-yání vūahú (1 Rois) 17.9

Dónbeení jì-cúa fεero Elize p̄ahú, à ɓa n̄i-kéní woon ó o ɓúí s̄áníá yí wan ká yín̄áí o Siiríi n̄i Naaman mí dòn.†»

²⁸ H̄s̄n b̄ioní so bío vaa véenii, à b̄ún à b̄ia wi le z̄ii yi ɓúenɓúen h̄in̄on yòó d̄in lé le sí-c̄ilè. ²⁹ Lé b̄ún ɓa d̄en̄íá w̄ira a wán, á vá lóráa lée líikaa lóráa ho lóhó m̄ón, á vaá yòora le ɓúee mu na ho lóhó son wán ɓàn j̄un-t̄iahú le mí ì dòn wo ò dé ho k̄h̄ú yi. ³⁰ O o d̄ind̄in fó mít̄en ɓa n̄íní yi á lée wà ò o díá ɓa.

*O Yeesu w̄éera ɓa vánvárowà
(Maaki 1.21-28)*

³¹ B̄ún m̄ón ó o wà van ho Kalilee lóhó, h̄ia ɓa le *Kap̄eenayuumu. Ká ɓa *z̄uífùwa v̄úrló wizonle na ɓa le *Sabaa d̄s̄n, ò o k̄arán ɓa ɓa k̄aránlò z̄ii yi. ³² A b̄ia j̄á a b̄ioní wó coon làa s̄òob̄éé lé bío ó o b̄ioní p̄ánká wi binbirí. ³³ Mu zon ò o n̄ii ɓúí na ó o c̄iná wi yi á wi ɓa k̄aránlò z̄ii mu yi. A wón zoó b̄ia ɓiò ká p̄ónp̄ón: ³⁴ «Éee! Nazareete n̄i Yeesu, lée webio á ù wà ɓueé cà wa c̄ón hen? Fo ɓuara wa yáaró ɓiò yi lée? Ba le ì yí z̄ú fo le? Ùnén lé ȳia lé le Dónbeení n̄upue na le tonkaa.» ³⁵ O o Yeesu n̄amakaa wo yi: «Wé t̄éé, lé o n̄ii mu yi lònɓiò!» O o c̄iná mu d̄en̄íá fó a dó ho tá yi ɓa n̄upua na wi b̄in ɓúenɓúen t̄iahú ò o ló a yi ká a màhá yí yú a yí ɓóóníá yi. ³⁶ A b̄ia kera b̄in na m̄on mu wéró ɓàn ɓúenɓúen z̄ónkaa kará concáan. Cúa-yen, à ɓa yèrèmaa wee bío mín yi: «Pátì! D̄io ká lé le b̄ioní yén sii ká? O n̄upue mu wee na le j̄ii ɓa c̄ináwa yi lè ho p̄ánká, à ɓa máa dàñ kán wo ká ɓa d̄en̄í wé bío ó o le ɓa wé.» ³⁷ O o Yeesu yèni d̄en̄íá ló h̄a lórà na ɓ̄amakaa b̄in ɓúenɓúen yi.

(Matiye 8.14-17; Maaki 1.29-34)

³⁸ Bío ó o zoó ló ho k̄aránlò z̄ii, ó o t̄érinna van o Sim̄on z̄ii. O vaa d̄eenii à b̄ún ɓa wee bío làa wo le o Sim̄on ɓàn hio h̄aa le t̄een̄i wee z̄éé. A ɓa flora a le o w̄éé wo. ³⁹ O o vaá zon á líí lúnlúrá a p̄uh̄ú yi ò o b̄ia le le t̄een̄i lé o yi, á le d̄en̄íá ló. Mí lahó yi ó o h̄in̄on n̄on ho d̄inlò ɓa yi.

⁴⁰ Bío le wii líí zon, § á b̄ia ɓúenɓúen na ɓa vánvárowà lè mí s̄iíwà wi c̄ón á ɓuan ɓa ɓuararàa. O o bò mí n̄íní ɓa n̄i-kéní kéní wán á ɓa wan. ⁴¹ Ba n̄upua c̄èr̄èe na ɓa c̄ináwa wi yi á ɓa wee lé yi ká ɓa a bío p̄ónp̄ón: «Ùnén lé ȳia lé le Dónbeení Za.» Ká a Yeesu wón màhá wee zá làa ɓa le ɓa yí bío. Lé ɓiò ɓarén mí ɓere yáá z̄ú mu le o lé *Ȳia le Dónbeení m̄on léra.

*O Yeesu wee bue le Dónbeení b̄in-tente
(Maaki 1.35-39)*

⁴² B̄ún ɓàn tá lée t̄on ȳinb̄ii ɓuirii, ó o Yeesu h̄in̄on kh̄era ló van le lùe ɓúí na a n̄upue mía yi, á vaá kará mí dòn. Bío ɓa n̄upua s̄ina yí m̄on wo, á ɓa wee cànká a. Bío ɓa vaá yú a, á ɓa w̄aa yí wi à ɓa b̄iní díá ò o kh̄èn làa ɓa. ⁴³ O o Yeesu b̄ia n̄on ɓa yi: «Ó, o! Ì mún ko à ì va h̄a lórà na ká yi à vaa bue le *Dónbeení ɓéen̄i b̄in-tente b̄in, lé ɓiò á b̄ún lé bío le Dónbeení tonkaa mi ɓiò yi.» ⁴⁴ O o h̄in̄on wà, á vaá wee bue le b̄in-tente ɓa *z̄uífùwa k̄aránlò z̄iní yi ho *Zudee k̄h̄ú yi.

5

*O Yeesu von mí n̄in-yání n̄i-ken̄inia
(Matiye 4.18-22; Maaki 1.16-20)*

¹ Wizonle ɓúí ká a Yeesu wi ho Zen̄ezareete* v̄ú-been̄i j̄ii á ɓa z̄ãamàa k̄in̄ia yi wee j̄aa mín, lé ɓiò ɓa wi ɓa j̄í le Dónbeení b̄ioní, ó o m̄on h̄a wonna bío j̄un ká h̄a d̄in mín n̄is̄aa mu j̄umu j̄ii. ² Ba ce-pawà na zon h̄a ɓuararàa ɓúenɓúen ló lée d̄in wee s̄εε mí z̄uánwà. ³ H̄a wonna mu ɓàn dà-kéní lé o Sim̄on te ho, á

† **4:27** Mi loñ Bá-zàwa cúa-jun níi v̄uahú (2 Rois) 5.1-14 § **4:40** Mi loñ Maaki v̄uahú 1.32 * **5:1** Ho Zen̄ezareete v̄ú-been̄i yèni, ho Kalilee v̄ú-been̄i lè ho Tiberiade v̄ú-been̄i ɓúenɓúen lé ho v̄uh̄ú dà-kéní ɓa wee ve ká.

hón lé hĩa ó o Yeesu flora zon, ò o bía nòn wo yi le o ɲàa zo mu ɲumu yi cfinú, bñn món ó o líí kará ò o wee kàrán ɓa zãamãa na ðñn bñn.

⁴ Pãahũ na ó o bía vó yi, ó o khii wee bío là a Simɔn: «Wãa vá zo mu ɲumu na boo yi, à ùnén lè mí ninzàwa na páanía wee sá à yénní mí zùánwà kúee mu ɲumu yi à mi wĩika ɓa cewà.» ⁵ Ó o Simɔn bía làa wo: «Éee! Ùnén! Loń! Wa púia mu ɲumu yi cãana à wa yí fò hàrí ceza. Εε ká ù bíonĩ ɲii wán, á ï yénní hã á à kúee.» ⁶ Á ɓa yénní hã kúaa mu ɲumu yi á hã líí vñn ɓa cewà cèrèè, lée cfinú ká hã zùánwà hñni lá à fáa. ⁷ Á ɓa von mí ninzàwa ce-pawà na wi ho won-veere yi le ɓa ɓuee séení mí. A bán ɓuara ɓueé séení ɓa á hã wonna mí bñn ɲun sú lè ɓa cewà fúaa hã wi hã líí lí mu ɲumu yi.

⁸ Bño ó o Simɔn Piere mɔn mu kà síi, ó o líí ɓúrá a Yeesu tá ò o bía nòn wo yi: «Búi! Nuhũso, ï yàà ɓèntñn lá yí ko à ï sùará foñ lé bño á ï lé o bè-kora wéro.» ⁹ O Simɔn wee bío kà síi lé bño ɓa ce-kuii na ɓa vñn kà bño zãnia wo dàkhĩna, orén làa ɓia páanía wi ho woohũ yi làa wo. ¹⁰ Hàrí o Zebedee nùwã Zaaki làa Zãn na mún lé ɓa ce-pawà, bán mún zãna lè ɓa bño síi. Ó o Yeesu bía nòn o Simɔn mu yi: «Áyĩ! Yí zón dèe woon. Lii hñní. A lá ho zuia ɲii wán, á ɓa nùpua lé ɓia fo wé è yí á à ɓua à ɓuennáa ï cñn.» ¹¹ Bñn món á ɓa vá mí wonna ɓueé ðñnia mu ɲumu ɲii, à ɓa kúará mí bño ɓúenɓúen bñn, à ɓa bò là a Yeesu wà.

O Yeesu wéera a ɓùeré ñii
(Matiye 8.2-4; Maaki 1.40-45)

¹² Wizonle ɓúí ká a Yeesu wi ho lóhó ɓúí yi, ó o fò mín là a *ɓùeré ñii ɓúí. Bño ó o mɔn o Yeesu ó o dèenía líí ɓúrá à yahó á ɓuure ɓó ho tá yi. Ó o flora a yi kà: «Nuhũso! Fo dà à wéé mi ká fo tà.» ¹³ Ó o Yeesu líí bò mi níi o wán ò o bía nòn wo yi: «Í tà mu, wãa wa.» Mí lahó yi ó o ñii dèenía wan. ¹⁴ Bñn món ó o Yeesu henía bño kà làa sòobéè nòn wo yi: «Bño wo foñ á ù yí bío le nùpue ɲí. Ká ù màhã vaa zéení ùten lè le *Dónbeenĩ yankaro. A ù mún wé mu hãmu bño na ó o *Moyiize bò le ɓa wé wé mu ðãní yi à ɓa ɓúenɓúen zũrí ká ù wan bño bon.»

¹⁵ Ká bñn yí hò bño ɓa wíokaa wee bío o Yeesu bño hã lùà ɓúenɓúen yi. A ɓa nùpua cèrèè wee vá kúee mín wán à ɲínáa o bíoní à mún ɓua mí vánvárowà lè mí síiwà à ɓuennáa ó cñn le o wéé. ¹⁶ Ká a Yeesu wón màhã wee wé wé ká a lén mí ðòn vaa fio le lùe ɓúí na wan ɓúirín yi ká a bñn bñn.

O Yeesu wéera a mùamúa
(Matiye 9.1-8; Maaki 2.1-2)

¹⁷ Wizonle ɓúí ò o Yeesu wee kàrán ɓa nùpua. Mu nònzoñ ká ɓa *Farizíewa lè ho *làndá bño zéenílowa wi bñn á kará ɓó a yi. Ba ló ho Kalilee lè ho *Zudee lórá cèrèè yi. Ba ɓúí yàà pá ló ho Zeruzalɛmu lóhó yi. O Nuhũso Dónbeenĩ pánkã na wi o Yeesu yi lé hĩa nòn ó o wee wéerãa ɓa vánvárowà. ¹⁸ Yío ɓuee tĩ, à nùpua ɓúí sò mí mùamúa luarãa ká a wi mí ðãmu dèe wán. Bño ɓa ɓueé ðñn á ɓa wi ɓa zo le zĩi yi làa wó à zoó bàrá a Yeesu yahó. ¹⁹ Á ɓa wó fúuu san lé bño ɓa nùpua boo dà. Á ɓa día ɓa yòora làa wó le zĩi mu lòho, á yòò kara ho sñn-kéní à ɓa can hã hñni o mùamúa mu ðãmu dèe yi á liinia làa wó líí bàrá a Yeesu yahó ɓia wi bñn ɓúenɓúen tñahũ. ²⁰ Bño ó o Yeesu mɔn bño ɓa dórãa mí sía wo yi, ó o bía nòn o mùamúa yi: «Wàn ɓónlo, ù bè-kora séra día.»

²¹ Bño ó o bía bñn ká á ho làndá bño zéenílowa lè ɓa Farizíewa á wee bío mí yiwa: «O nùpue mu lée wéé á wee màní mítén lè le Dónbeenĩ kà síi? Lé wéé dà a sén mu bè-kora á à día ká yínón le Dónbeenĩ mí ðòn.» ²² Ká a Yeesu màhã zũna ɓa yilera ó o bía nòn ɓa yi: «Lée webio nòn á hã yilera na kà síi wirãa mia? ²³ Lé mu yén bíoró wayi? Lé à bío le o bè-kora séra día lée tàà lé à bío le o hñní varãka? ²⁴ Ká ï màhã wi á mi zũn le o *Nùpue Za yú ho pánkã ho tá wán à

sénnáa mu bè-kora díá.» O o wáa bíá bío kà nɔn o mùamúá yi: «Le í bío mu na foñ, lii híní, lá ũ dāmu dèè á ũ khí6o.» ²⁵ O o n̄i mu dèenía híñon yòò d̄ñ b̄ñ wán 6a búenbúen yio yi á líí lá mí dāmu dèè ò o wee búaaní le Dónbeení ká a wà n̄on mí z̄i. ²⁶ A 6a búenbúen wó coon mu bío yi. A 6a z̄ána à 6a pá wee khòoní le Dónbeení ká síi: «Wa b̄ent̄in m̄on yéréké bè-bárakáwá zuia.»

*O Yeesu von o Levii le o bè mí yi
(Matiye 9.9-13; Maaki 2.13-17)*

²⁷ B̄ñ m̄ón ó o Yeesu ló léé wà. O vaá wee khíí ó o m̄on o lànpo fé búí na 6a le Levii ká a kará mí tonló lùe yi. O o bíá n̄on wo yi: «Híní bè mií.» ²⁸ O o Levii dèenía híñon díá mí tonló lè mí bío búenbúen, ò o bò a Yeesu yi.

²⁹ O Levii sá ho d̄ñlò o Yeesu bío yi, ò o von wo mí z̄i. O mún von 6a n̄upua búí 6a búeé páanía kará wee dí. Ba c̄èr̄è lé 6a ninzàwa *lànpo féwá. ³⁰ A bío 6a Farizíewa lè ho làndá bío zéenílowa na bío s̄á 6a yi m̄on mu á 6a wee khí mí kíó yi. A 6a t̄uara a Yeesu n̄i-kenínia yi: «Léé webio n̄on á mí pá tà wee dí ká mí ì ju lè 6a lànpo féwá lè 6a n̄i-kora na kà?» ³¹ O o Yeesu bíá n̄on 6a yi: «Héyíi! Minén! N̄upua na lò hereka so wee wé cà t̄ini b̄anso d̄ání le? B̄ueé, 6a vánvárowà lé bíá wee wé cà a d̄ání. ³² Inén yí 6uara bíá wee leéka le mí térénna bío yi dé. Bíá z̄ū le mí lé 6a bè-kora wérowà lé bíá á í 6uara bío yi, bèra a na à 6a khí mu bè-kora wéro yi.»

*O Yeesu bíá le j̄ii líró bío
(Matiye 9.14-17; Maaki 2.18-22)*

³³ B̄ñ m̄ón á 6a n̄upua búí t̄uara a Yeesu yi: «O Z̄án n̄i-kenínia wee wé lí mí j̄iní à mún wé mí floró, á 6a Farizíewa n̄i-kenínia mún wee wé ká síi. A ũnén n̄upua bán b̄èn wee dí ká 6a a ju léé webio?» ³⁴ O o Yeesu bíá n̄on 6a yi: «Mí yí m̄on le: P̄áh̄ũ na 6a n̄upua wi mu yaamu s̄ánú díró yi là a há-fla b̄àn báa á 6a so dà à bío le 6a lí mí j̄iní le? ³⁵ Ho p̄áh̄ũ búí khíí d̄á ó o há-fla b̄àn báa 6a a lén 6a t̄iah̄ũ, b̄ñ ká 6a màhá wé è lí mí j̄iní.»

³⁶ O o mún b̄inía wà le wàhiire na kà n̄on 6a yi: «N̄upue na a lá mí báká finle á à kúii bío búí á à la lè mí báká kíñle na lèera wón mía. Lé bío ká a wó mu, á ho dà-finle á à yáa. A bío lan mín yi mún máa w̄i mín. ³⁷ Làa b̄ñ síi, n̄upue máa kúee *d̄iv̄én fla s̄m̄àni-k̄ia yi. Lé bío ká a kúaa ho b̄ñ ká ho híá wee za, á há à n̄ama, á ho d̄iv̄én á à kúia, á há s̄m̄aniwa mún ñ yáa. ³⁸ Ho d̄iv̄én fla ko ho kúee há s̄m̄ani-fla yi. ³⁹ A n̄upue mún máa díá d̄iv̄én k̄ia ká a máa ju d̄iv̄én fla. Lé bío á 6a wee bío le ho d̄iv̄én k̄ia lé híá sí.»

6

*O Yeesu zéenia ho Sabaa bío lè 6a n̄upua
(Matiye 12.1-8; Maaki 2.23-28)*

¹ Mu wó ká a Yeesu wee k̄aa há mana búí yi ho *v̄ũnló wizonle na 6a le Sabaa zon, ó o n̄i-kenínia wee báará zoo khé ho d̄ñlò léé p̄uká là. ² A 6a *Farizíewa búí m̄on mu á 6a wee bío làa ba: «Léé webio n̄on mí wee wéráa bío kà? Wa làndá hò mu.» ³ O o Yeesu bíá n̄on 6a yi: «Bìo ó o *Daviide yánkaa wó ká arén lè mí n̄upua á le híni dà á mí d̄ñ yí kàráanna yí m̄on le? ⁴ Orén mítén zon le Dónbeení z̄i á zoó lá le Dónbeení hámu búurú á là, ò o 6uan ho búí léé n̄on bíá làa wó bò mín yi. Ká a n̄on lá yí ko ò o wé mu, lé bío le *Dónbeení yankarowà mí dòn lé bán wee wé là ho.» ⁵ O o t̄in pá b̄inía bíá n̄on 6a yi: «O *N̄upue Za lé ȳia á ho Sabaa bío wi níi yi.»

(Matiye 12.9-14; Maaki 3.1-6)

⁶ Ho Sabaa mu búí zon ó o Yeesu van ho kàránlò z̄i yi á vaá zoó wee kàrán 6a n̄upua. Mu zon à n̄i búí wi b̄ñ á n̄in-t̄iání b̄ahó húrun. ⁷ A ho *làndá

bïo zéenílowa lè 6a Farizíewa bò mí yïo o Yeesu wán le mí ì loń ká a pá à wéé nùpue ho Sabaa zoń, lé bűn 6a à đĩn wán á à yíráa wo ò kooní yi. ⁸ O o Yeesu zűna 6a yilera ò o pá bía nən o nńi na bəhó húrún yi: «Lii hńi vá 6ueé lée đĩn hen ká 6a nùpua yahó le 6a mi fo.» O o nńi líi hńən á vá 6ueé lée đĩn. ⁹ O o Yeesu bía làa ba: «Le í tũa mia làa bïo 6úi: Lé mu yén ó o nùpue ko ò o wé ho Sabaa zoń? Lée bè-tente lée, tàá lée bè-kohó? Lé ho kńi a nùpue lée, tàá lé ho 6úe o?» ¹⁰ O o Yeesu lora 6a 6úen6úen yi khii fò ò o bía nən o nńi yi: «Hóoní ũ bəhó.» O o nńi hóonía ho á ho dɛnía wan. ¹¹ A ho làndá bïo zéenílowa lè 6a Farizíewa sía cǎ mu yi làa sòobéé, á 6a wee wǎaní mńi yi: «Lée webio á wa yáá à wé á à yíráa wo ò fi ní yi coon?»

*O Yeesu hueekaa mí tonkarowá píru ńun
(Matiye 10.1-4; Maaki 3.13-19)*

¹² Wizonle 6úi ó o Yeesu hńən le mí yòó wé mí fióró le 6úee wán, ó o yòó fióra le Dónbeenĩ yi bńi fúuu cǎana. ¹³ Bïo ho tá tǎn, ó o von mí nńi-kenínia kúaa mńi wán, á hueekaa 6a píru ńun 6a tǎhű á có yèni làa tonkarowá. Hńi ká lé 6a yènnáa:

- ¹⁴ O Simən na ó o có yèni làa Piere,
o Andere na lé o Simən mu bǎn za,
o Zaaki là a Zǎn, o Filiipu là a Baatelemii,
¹⁵ o Matiye là a Toma, o Alifee za Zaaki,
o Simən na lé 6a Zelootewa* kuure nùpua nńi-kení,
¹⁶ o Zaaki za Zudaa,
là a Zudaa Isikariote na khii dé o Yeesu o zúkúsa níi yi.

*O Yeesu kàrdanna 6a nùpua á wéera 6a 6úi
(Matiye 4.23-25; Maaki 3.7-11)*

¹⁷ Bűn mńn, ó o Yeesu bńińia bò lè mí nńi-kenínia lion ho tá pèerú yi hen na ó o mńn-bèwa cèrèè đĩn yi. Ba minka zǎamáa mún wi bńi. Ba ló 6a *zúifùwa kǎhű kùaráa 6úen6úen yi, ho Zeruzalɛmu lóhó, lè ho Tiire lè ho Sidǎn lórá na wi mu yámú ńumu ńii ló-zàwa yi. ¹⁸ Ba 6úen6úen wá 6uee ńi a Yeesu cǎn á mún ñ cǎnka ò o wéé 6a vɛ́ena. Bía 6a cńáwa wee beé lò wee yí mńten. ¹⁹ Ba nùpua 6úen6úen wee cǎnka à 6a yí o túii yi, lé bïo le Dónbeenĩ pánká na wi o yi á wee lé lée wéé 6a nùpua 6úen6úen.

(Matiye 5.1-12)

- ²⁰ O o Yeesu wǎa yòó lora mí nńi-kenínia yi ò o bía:
«Minén na lé 6a nńi-khenia, mi ńúná sí,
lé bïo le Dónbeenĩ béenĩ á mi níni wi yi!
²¹ Minén na le hńi wee 6úe ho zuia, mi ńúná sí,
lé bïo á bïo mi wee ca á mi ì yí á mu ńii ì sí!
Minén na wee wá ho zuia, mi ńúná sí
lé bïo mi khii đĩ hǎ konsíní!
²² «Ká 6a nùpua khii ńina mia, á pǎ mia, á wee là mia, á wee yáa mi yèni o
*Nùpue Za bïo yi, se mi ńúná sí. ²³ Mi zǎmaka à wé coronka lé bïo le Dónbeenĩ
bűiá beenĩ pan mia ho wáyí mu bïo yi. Mu bon, lé ká síi á 6arén bǎn 6úaaawa
mún yánkaa beéraráa le *Dónbeenĩ ńi-cúa fɛerowá lò.
²⁴ ɛé ká minén nǎfóró 6ǎnsowá á ho yéréké khii sá yi,
lé bïo á mu bïo 6úen6úen mí yú vó,
á bïo máa bńi máa bè mu wán máa na mia.
²⁵ Minén na wee dí bùubaa ho zuia á ho yéréké khii sá yi,
lé bïo á bïo cèrèè hńi khii tɛ mia.
Minén na wee đĩ hǎ konsíní ho zuia á ho yéréké khii sá yi,

* 6:15 Mi loń Matiye vűahű 10.4

wi á ù yèrè yi lé ðiò á ù ko à ù lén vé, á ù yìò màhã à mi wéréwéré á à dàń ò lénna le zàn-dèè na wi mi ninza yèrè yi.

Le v̄ndèè le mi bia wàhiire
(Matiye 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ «V̄ndèè na se máa wé ha bia na yí se, á le v̄ndèè na yí se mún máa wé ha bia na se. ⁴⁴ Mu bon, le v̄ndèè bia lé h̄n 6a wee wé bè yi à z̄r̄nãa le síi. Lunkúnsòró máa wé fáa bódíohó wán. A pia mún máa wé khé kíkahó wán. ⁴⁵ O nùpue na se wón wee wé bío hã bín-tentewà le bío á bío wi o síi yi se. Ká ȳa yí se wón wee wé bío hã bín-kora, lé bío á bío wi o síi yi yí se. O nùpue bío na wi o síi yi, lé b̄n wee wé lé là a nii.

Hã z̄nì bío ñun wàhiire
(Matiye 7.24-27)

⁴⁶ «Mi wee ve mi le «Núh̄so! Núh̄so!» à mi màhã yí máa wé bío á ì wee bío na mia á mu ñuh̄ so wi le? ⁴⁷ Mi ð̄n le ì z̄enì a nùpue na wee buen ì c̄n, à ñí ì bíoní, à mún bè hã yi bío ó o bío bonnãa mín làa mia. ⁴⁸ O bío bonmín làa nùpue búí na le mí ì so mí z̄i ó o náana ho tá á líi bó le huee yi a màhã bò yi fáraráa le ñuh̄. Hã vi-beera t̄eró p̄ah̄ á mu ñun-beenì bueé ðékíò le à le pá ð̄n. Le yí tò lé bío le ñuh̄ fárá se. ⁴⁹ Èé ká ȳa wee ñí ì bíoní ò o yí máa bè hã yi, wón òanso bío bonmín làa nùpue búí na fárá mí z̄i ñuh̄ ho tá kãamãa yi á son. Bío ho vi-beenì tò á mu ñun-beenì buara bueé bó le yi, à le ð̄enía tò p̄p̄è.»

7

Ba dásíwá ñuh̄so ton-sá w̄éró bío
(Matiye 8.5-13; Z̄an 4.46-54)

¹ Bío ó o Yeesu bía h̄n bíoní so búenb̄uen á n̄n 6a z̄amãa yi vó, ó o wà van ho *Kap̄eyayuumu. ² Mu p̄ah̄ ká ho *Oroomu dásíwá ñuh̄so búí wi b̄n á ton-sá ñi-kéní na ó o b̄ent̄in wa làa sòobéé á lò yí here día mu húmú ñii wán. ³ Bío 6a dásíwá ñuh̄so mu ñá a Yeesu bío, ó o tonkaa 6a *z̄uífùwa ñi-k̄ia n̄wã yen búí le 6a vaa fio wo le o buee w̄é mí ton-sá. ⁴ A bán wà van o Yeesu c̄n á vaá wee b̄onb̄oní a ká 6a à bío làa wo: «O ñii mu na tonkaa wen b̄ent̄in ko le ù séení, ⁵ lé bío ó o wa wa ñipomu. Or̄n lé ȳa léra mí ñii yi á séenía wen á sonnãa wa k̄ar̄nló z̄i.» ⁶ O o Yeesu ð̄enía bò làa ba á 6a wà. Bío 6a vaá s̄arãa o ñii mu z̄i à b̄n ò o t̄in tonkaa mín b̄nlowà le 6a lée bío na a yi: «Núh̄so, yí s̄é ùten ì bío yi. Û buenlò ì z̄i yi lée bío na á ì yí korãa. ⁷ Lé b̄n bío yi á ì yí heníanãa ì síi á yí buara ù c̄n ìten. Na le ñii á ì ton-sá pa à wa. ⁸ In̄en ì beere ñúnãa wi á ì wee bè bíoní yi. A in̄en mún wi 6a búí ñuh̄ wán, á bán mún wee ñí ì c̄n. I le ȳa va hen à wón va b̄n, ì le o búí buen ò o ð̄ení buen. I le ì ton-sá wé bío na, ò o ð̄ení wé mu mí lahó yi.» ⁹ Bío ó o Yeesu ñá h̄n bíoní so, ó o wó coon o ñii mu bío yi, ó o yèr̄emãa kh̄i bía le 6a z̄amãa na bò a yi: «Le ì bío na mia: O *Isiraȳele ñipomu búenb̄uen yi á ì ð̄in yí fò mín làa nùpue na síid̄eró m̄i yú ȳa kà yi.» ¹⁰ A 6a dásíwá ñuh̄so òan b̄nlowà b̄nía kh̄i b̄on á vaá yú ò o ton-sá mu wan.

O Yeesu v̄enía o Nāne mahãa za

¹¹ B̄n m̄n ó o Yeesu wà wee va ho lóhó búí na 6a le Nāne. O o ñi-kenínia le 6a z̄amãa-k̄iìi bò làa wo. ¹² Bío ó o vaá ð̄n ho lóhó ñii, ó o fò mín làa nùpua búí à 6a buan mí ñi-hío wà vaá n̄u. Ȳa húrun lée mahãa búí te mí za kéní. Ho lóhó nùpua c̄r̄èè ló á bò là a h̄ã mu. ¹³ Bío ó o Núh̄so m̄n o h̄ã mu ó o màk̄arí buan wo yi. O o bía làa wo: «H̄ã mu, yí ȳa ù yilera.» ¹⁴ O o wà vaá

6ó 6a yi á lá mí ní bò le khãare wán á bĩa 6uan o ñi-hío ðĩn. O o Yeesu bía: «Yàrónza, lii híńí, lé mi bía mu.» ¹⁵ O ðèenía líi híńon yòó kará wee bío. O o Yeesu hoonía wo yòó dó 6àn nu ní yi. ¹⁶ A bĩa wi bĩn 6úen6úen zãna á 6a wee khòoní le Dónbeenĩ kà síi: «Yia kà màhá lé le *Dónbeenĩ ñi-cúa fεero binbirĩ á wa yú. Le Dónbeenĩ ló 6uara á wà 6ueé fení mí ñipomu.» ¹⁷ O Yeesu bío na ó o wó kà ðèenía ñá 6a *zúifùwa kòhũ 6úen6úen yi á dà khú zon hĩa làa ba 6ó mín yi mún.

*O Yeesu zéenia mí buenlò ñúhũ ñon o Zãn Batiisi yi
(Matiye 11.2-6)*

¹⁸ O Zãn Batiisi ñi-keninia vaá bía bío wó 6úen6úen á ñon wo yi. Bũn món ó o von 6a nùwã ñun 6úí 6a tĩahũ ¹⁹ á tonkaa le 6a vaa tùa o Yeesu yi: «Ũnén lé yĩa á wa ñá bío le fo ko ũ buen léé, tàá wa pá ko à wa lòní ñi-veere?» ²⁰ A bán wà vaá yú a Yeesu á bía ñon wo yi: «O Zãn Batiisi tonkaa wɛn ũ cón le wa 6uee tùa foñ le lé fo lé yĩa ko ũ buen léé, tàá wà pa ñi-veere?» ²¹ A mu wãa wó se à 6a 6ueé ðõn ò o lan wee wéé 6a nùpua cèrèè na mu vãmú lè mí síiwà tò. O mún wee ña 6a cĩnáwa lén bĩa 6a wi yi, á mún wee hén 6a muiiwà yío à hã mi wéréwéré. ²² Bũn wéró món, ó o màhá yèrémáa wee bío là a Zãn tonkarowà: «Mi lén vaa zéení bío mí mɔn làa bío mí ñá à na a Zãn yi: Lé 6a muiiwà yío wee mi, á 6a mùamúawà híńon wee varáka, 6a 6ùeréwà wan, 6a bekewà ñikõnna wee ñí mu bío, 6a ñi-hía wee vèe, á le bín-tente wee bue na 6a ñi-khenia yi.* ²³ Yia yí pá í bío ká a tà mu yi se wón 6ànsò ñúhũ sí.»

*O Yeesu wee bío o Zãn Batiisi bío
(Matiye 11.7-11)*

²⁴ Bío ó o Zãn tonkarowà bĩnía wà, ó o Yeesu wãa wee bío o Zãn mu bío lè 6a zãmáa kà síi: «Lée webio á mi van vaá lora le dùure yi? Lé ho konkohó na ho pinpiró wee hée vĩnvã léé? Bùeé. ²⁵ A lée webio mi vaá lora? Lée nùpue 6úí na sía hènbonòn le? Hón sí-sení 6ànsowà so lé 6a pãmá-beera zĩní á 6a wi yi. ²⁶ A lé o yén mi van bío yi? Lé le *Dónbeenĩ ñi-cúa fεero léé? Ká mu lé wón se mi tũíá sí. O yàá pá po wón, le í bío mu na mia. ²⁷ Orén lé yĩa le Dónbeenĩ fèra bía bío mí võnna yi: † ì tonka í tonkaro o ò dí ũ yahó á 6ueé wíoka ũ wõhũ.† ²⁸ Le í bío mu na mia: Ba nùpua na ho ðĩmĩná yi 6úen6úen á yĩa ñúhũ wi po a Zãn wón mia. È ká le *Dónbeenĩ béenĩ zàwa món-dí màhá pá po a.

(Matiye 11.16-19)

²⁹ «Ba nùpua 6úen6úen, hàrí ho *lànpo féwá á hĩa wee 6uee ñí a Zãn cón. A 6a tà zũrĩna le le Dónbeenĩ bío bon á 6a wee buen o cón ò o bátízé 6a. ³⁰ Ká 6a *Farizíewa lè ho *làndá bío zéenílowa bán yí tà bío le Dónbeenĩ le mí ì wé è na 6a yi, á 6a 6èn mún pá à Zãn *bátéèmu bío.» ³¹ O o Yeesu bĩnía bía: «Ho zuia nùpua na kà á ì dà à tèé lè 6a yén? Lé 6a yén á 6a bío 6onnáa mín? ³² Ba ka lè 6a háyúwá na lée kará 6a nùpua fémínló lahó yi, á wee háaní na mí ñinzàwa na zoó le 6onfónii yi kà:

Wa 6úa hã sía san,
à mi le mi máa léé yo.

Wa bó le yèni,
á mi le mi máa wá.

³³ Bío ó o Zãn Batiisi 6uara á yí máa dí ðĩn-poni, á mún yí máa ñu *dívén, á mi le o cĩná wi o yi. ³⁴ A bío ó o *Nùpue Za 6èn 6uara wee dí, á mún wee ñu ho dívén á mi mún yí tà bũn, à mi wee bío bío kà: «Mi loń! O ñi na kà yí máa wé bío 6úí ká mu yínɔń ðĩnló díró làa ña-ñunló. O lé 6a *lànpo féwá lè 6a bè-kora

* 7:22 Mi loń Ezayii vũahũ 35.5; 61.1 † 7:27 Mi loń Malasii vũahũ 3.1

wérowà bân bônlo.» ³⁵ Εε κά βια βύενβύεν na mu bè-zūrīminī wi yi bïo bon, bân wé è wé mu bè-zūrīminī mu bân wárá.»

*O bá-fé na bè-kora séra dia bïo
(Matiye 26.1-13; Zān 12.1-8)*

³⁶ Wizonle βúi ó o Farizīε βúi von o Yeesu le o βuee dí mí zīi. O o Yeesu van á ba vaá khónkaa dūmaka† wee dí. ³⁷ Hón pāahú so yi ò o hāa βúi na á ho lóhó nūpua βúenβúen zū bá-fénló bïo á ná bïo ó o Yeesu wi o nīi mu zīi, ó o βuan mí dēε βúi na yàwá here na sú lè ho jiló na sāmu sī á βuararāa bīn. ³⁸ Bïo ó o βuee zon, ó o bánbāa khīi hūerá a Yeesu món ò o wee wá, ó o yèn-caa wee lii o Yeesu mu zení wán. O o jún-vānī lé dïo ó o wee bīnī sùuka làa hā, bīn món ó o wee bīnī yēε hā ká a kúee ho jiló mu hā wán.

³⁹ A bïo ó o Farizīε na ó o wi zīi á mōn mu, ó o wee bïo mi yi: «Yia kà cén lá léé Dónbeenī jī-cúa fεero kénkén, ó o lá a zūrī o hāa mu na wee lanlāka a zení léenī, là a bè-wénia.» ⁴⁰ O o Yeesu bía nōn wo yi: «Simōn, ī ì bïo bïo βúi á à na foñ.» O o Simōn le: «Núhūso, bïo.»

⁴¹ O o bía làa wo: «Nūpua nūwā jūn hīa kon nāfòró bānso βúi wárí. O nī-kení léé wén-hāani khīá-hōnú, ò o nī-kení na so léé wén-hāani βúará-jūn làa píru. ⁴² Bïo á yia ba kon le cōn zū à ba yí dà le máa wī, ó o bō ba mí nūwā jūn kení. Awa! Ba nūwā jūn mu tīahú, á ũ wee leéka le lé o yén n wāñ o nīi mu á à poñ mí ninza.» ⁴³ O o Simōn bía: «Ī wee leéka le lé yia ó o día le kee na búa nōn yi.» O o Yeesu le: «Ū bïo bon, fo mà ho tūiá.»

⁴⁴ O o yèrēmāa khīi sánsāa o hāa mu ò o wee bïo là a Simōn: «Fo yí mōn le: ī βuee zon hen coon à ũ yí le ba βua mu jūmu βuee sεε le ī zení, ò o hāa na kà wón wá siinīa hā á bīnīa sùukaa lè mí jún-vānī. ⁴⁵ Bïo á ī βuee dān ũ zīi, á ũ yí hīnōn yí wīira mi á yí yēera nīi, ò orén lè mí βuee zoró hen á ī zení lé hón ó o wīira lè ho yēero. ⁴⁶ Fo mún yí kúaa jiló ī jūhū wán á yí dórāa ho cūkú mīi, ò orén wón lé ho jiló na sāmu sī ó o kúaa ī zení wán. § ⁴⁷ Lé bīn nōn à ī ì bïo mu á à na foñ: Bïo ó o hāa mu ba séra bè-kora cèrèε día lé bīn nōn ó o waminī wárá boorāa. Εε κά yia bè-kora na séra día ka cīnū, wón waminī wárá na o ò zéeni à βèn n kēñ cīnū.»

⁴⁸ Bīn món ó o Yeesu bía nōn o hāa yi: «Ū bè-kora séra día.» ⁴⁹ A bía làa wo páania wee dí wee bïo mí yiwa: «O nūpue mu léé wée á wee hení mí sīi à bïo le mu bè-kora séra día?» ⁵⁰ O o Yeesu bía nōn o hāa yi: «Fo wāa yú ho hēerá, hīnī lén, ũ sīdéró mīi á fenīa fo.»

8

Ba hāawa na fū wee bè là a Yeesu

¹ Bīn món ó o Yeesu hīnōn tò hā ló-beera lè hā ló-zāwa yi á wee bue le *Dónbeenī béenī bīn-tente. Bía bò làa wó lé o nī-kenīnia píru jūn, ² lè ba hāawa nūwā yēn βúi, bía ó o jūn ba cīnāwa léra yi á mún wεéra véena. Ba lé o Mari na ba wee ve làa Makadala* Mari, yia ó o jūn ba cīnāwa búa hējūn léra yi, ³ là a Kuza na ó o *Heroode bārā mí zīi tonni jūhū wán bān hāa Zaana, là a Suzaana. Hāawa cèrèε mún hīa wi bīn á séenīa bārén á fū wee wé lén mí nīi bïo à séenī là a Yeesu lè mí nī-kenīnia.

*O Yeesu wà o dīró wāhiire á bīnīa zéenia kúarā
(Matiye 13.1-9; Maaki 4.1-9)*

† **7:36** O Yeesu pāahú ká ba zūífūwa le mí ì dí, à ba khón darāka kīnī ho dīnló yi dīráa. § **7:46** Le nīi yēeró, hā zení sεeró lè ho jiló kúeeró ho jūhū wán, bīn βúenβúen lé bïo á ba zūífūwa fū wee wé à dérāa ho cūkú mí nī-hānī yi. * **8:2** Makadala: Lé ho lóhó βúi na wi ho Kalilee vū-beenī jīi lè le wīi téenīi.

⁴ Ba nùpua hĩa wee léka hã lórà yi òuen o Yeesu cón. Bìo 6a kíniá wo yi boo, ó o wà le wàhiire na kà nòn 6a yi: ⁵ «Nii 6úi hĩa ló van mí mǎhũ yi, á wà vaá dé mí bè-dà. Bìo ó o vaá wee dé mu á mu 6úi lée lion ho wǎhũ wán, á 6a wǎ-bèwa yonkaa, à mu 6úi á 6a jínzàwa bèn sèekaa vǎ. ⁶ Mu 6úi lion hã huua yi hen na le tǎnì yí boo yi, á mu ló ká mu dèniá bǐniá hon, lé bìo á ho hínló mía bǐn. ⁷ Mu 6úi bǐn lion hen na hã kíkara bia héra yi, á mu ló á yòó zon mín yi làa hã, á hǎn pà mu. ⁸ Mu 6úi bǐn lion ho tá na se yi, á mu ló á yòó dǎn á han mí bia, á hã lè mí dà-kénì kénì á yú hã bia khímàni khímàni.» Bǐn món ó o pá bǐniá bía bìo kà nòn 6a yi: «Yia wee jí bìo, à wón jí bìo bía sese.»

(Matiye 13.10-13; Maaki 4.10-12)

⁹ Ó o Yeesu nǐ-kenínia tùara a yi: «Le wàhiire mu kúará lé mu yén?» ¹⁰ Ó o bía nòn 6a yi: «Le Dónbeenì béeñì bìo na ó o nùpue yí zǔ kúará á le wee zéeni à ceé na minén mi dòn yi. Ká 6a nùpua na ká wee jí mu lòn wàhio kǎamáa, lé bǐn nòn á 6a lé 6a nùpua na yǐo wi ká hã yí máa mi, á mún wee jí mu bìo ká 6a yí máa zǔn mu kúará.†

(Matiye 13.18-23; Maaki 4.13-20)

¹¹ «Le wàhiire mu kúará lé bìo kà: Mu bè-dà lé le Dónbeenì biónì. ¹² Bìo lion ho wǎhũ wán lé 6a nùpua na ká 6a jǎ le Dónbeenì biónì à 6a máa yí tà le yi, ká a *Satāni dèni bánbá buee lén le 6a yiwa yi, à mún ti 6a kǎnìlò wǎhũ. ¹³ Bìo lion hã huua na le tǎnì yí boo yi lé 6a nùpua na ká 6a jǎ le Dónbeenì biónì à 6a tà le yi, à zǎmaka le bìo yi, ká ho kúará lénlò yú 6a pǎahũ na yi, à 6a dèni lé lè mí món, lé bìo á le biónì mu yí wǐira 6a sese. ¹⁴ Bìo lion hã kíkara yi lé bía wee jí le Dónbeenì biónì ká 6a jún-sèrò, lè ho òmíjǎ nǎfòrò, lè ho bǎn símu á wee hè le à le máa dàr ha hã bia na dǎn. ¹⁵ Bìo 6èn lion ho tá na se yi lé bía wee jí le Dónbeenì biónì à 6ua le lè le sǐi na se, òio púara día. Ba yí máa bǐnì lé lè mí món. Bǐn lé bìo nòn á 6a wee haráa hã bia na se.

Le fntǎni wàhiire

(Maaki 4.21-25)

¹⁶ «Nùpue na à dé le fntǎni mí zǐi á à bǐnì ì lá le dèe 6úi á à pe yi, tàá ká a dó le wó o ò lá le zoó bàrá mí kàtà tá wón mía. Ba wé dé le bàrá hen na le ko le bàrá yi, à bǐa wee zo le zǐi wé mi. ¹⁷ Mu bè-sànkani na mu khoomu khii máa lé wán bǐn mía. Hàrì bìo kúará yí zǔn búenbúen bìo khii bío yi le wizòn-kénì. ¹⁸ A mi cén wé jí bìo wee bío na mia sese, lé bìo á yǐa bìo wi á 6a à bǐnì ì na mu 6úi wo yi á à bè mu wán. Ká yǐa dèe 6úi mía, á hàrì mu bè-za bìo na ó o wee leéka le mu wi mí cón á 6a pa à fé.»

O Yeesu bǎn nu lè bǎn zàwa bìo

(Matiye 12.46-50; Maaki 3.31-35)

¹⁹ O Yeesu bǎn nu lè bǎn zàwa 6uara a cón à 6a màhá yí dà máa zoó 6úe o yi, lé bìo 6a nùpua boo dà. ²⁰ Ó o 6úi bía mu nòn wo yi: «Mìn nu lè mǐn zàwa wi 6a mi ũ wán, 6a lée òn ho khũhũ pan fo.» ²¹ Ó o Yeesu bía nòn bía wi bǐn búenbúen yi: «Bía wee jí le Dónbeenì biónì à bè le yi, bán lé wán nu lè wán zàwa.»

O Yeesu òniá ho pinpiro

(Matiye 8.23-27; Maaki 4.35-41)

²² Wizònle 6úi, ó o Yeesu zon ho woohũ lè mí nǐ-kenínia, ò o bía nòn 6a yi: «Mi wa khi lè ho vǔ-beeni món.» A 6a dèniá zoó wà mu jumu yi bǐn wán. ²³ Bìo 6a vá zon yú, á ho pinpi-beeni hínnon wee vǎ lè mí pǎnká ho vǔ-beeni wán, á mu jumu wee yǎnbón zo ho woohũ, lònbiò à ho yòó wee sí lè mu jumu. Bǐn búenbúen wee wé ká a Yeesu wón mu òmú 6ó. ²⁴ Ó o nǐ-kenínia

† 8:10 Mi lorí Ezayii vǔahũ 6.9.

vaá wee sɪnɪ a ká ɓa à bío bío kà: «Núhúso! Núhúso! Wa à hí.» Bío ó o sɪna, ó o líí hɪnɔn á nàmakaa ho pinpiró lè mu ɲumu na wee yànbónka yi á mu búenbúen ðɪn wó tétété. ²⁵ O o Yeesu bía làa ba: «Mi sɪa déró mii wáa wi wen?» A ɓa búenbúen zónkaa ðɪn concáan, á wee bío mín yi: «Páa! O nùpue mu lé o yén sɪi kà? Hàrí ho pinpiró lè mu ɲumu ó o bíaráa, á mu pá bò a bíonɪ yi.»

*O Yeesu wɛéra a ñii na ɓa cɪnáwa wi yi
(Matiye 8.28-34; Maaki 5.1-20)*

²⁶ A ɓa khíi ðɪn ho Zerasaa kóhú, hía sánsáa mín lè ho Kalilee kóhú. ²⁷ Bío ó o Yeesu ló ho woohú yi líí le mí ì ðɪn, à bɪn ho lóhó na ɓa wi yi nùpue búii na ɓa cɪnáwa wi yi á wee sɪ a yahó. O wee vará mí bírí míana. O mún yí máa da zii yi, lé ɓa ñi-hía nùunii ó o wee da yi. ²⁸⁻²⁹ Pɛnna cèrɛɛ ká ɓa cɪnáwa mu hɪnɔn o wán, à ɓa sɪ sa ca a níni là a zení lè hã zúakùaríwà ò o yí ðàn yí va lùe. Ká a màhã wee khò hã búenbúen kúia, à ɓa cɪnáwa na wi o yi ɲa a dé hã mana yi. O o Yeesu nɔn le ɲii ɓa cɪnáwa na wi o yi le ɓa lé. Lé bɪn nɔn ó o miinii là a Yeesu mu, ó o líí búrá a tá ò o wee bío bío kà pónpón: «Dónbeenɪ na wi mu bío búenbúen ɲúhú wán Za Yeesu, lée webio á ù lon làa mi? Sábéré, í wee yanka fo, yí yáa í bío.» ³⁰ Bɪn món ó o Yeesu tùara a ñii mu yi: «Ū yèni ɓa le we?» O o bía: «Í yèni ɓa le Zãamáa.» Lé bío ɓa cɪnáwa na wi o yi á boo dà. ³¹ A bán lé bía wee yanka a Yeesu le o yí ɲa mí vaa kúee ɓa cɪnáwa kóhú na nàyiló ɲii mía yi.† ³² Mu wee wé à nònɓùe-booohú búii yòó wee dí le búee yi. A ɓa cɪnáwa mu yankaa o Yeesu le o sáberé ò o na ho wóhú mí yi, à mí vaa yòo zo bán yi. O o nɔn mu wóhú ɓa yi. ³³ Lé bɪn wán ɓa cɪnáwa mu ló a ñii mu yi á vaá zon ɓa nònɓùeɛní yi. A ɓa búenbúen yòó lùwa le búee wán á kùenkaa líí zon ho vù-beenɪ yi á húrun.

³⁴ Bío á bía lá wee pa ɓa mɔn bío wó kà, á ɓa lùwa vaá bía mu nɔn bía wi mí manawà yi, á bía mu nɔn bía wi ho lóhó yi. ³⁵ A ɓa nùpua ló le mí ɓueé lon bío wó. Bío ɓa ɓueé ðɪn o Yeesu, á ɓa mɔn o ñii mu na ɓa cɪnáwa lá wi yi, ò o wó a ñi-tente á zã mí sɪa kará a Yeesu tá. A ɓa zãna. ³⁶ A bía mu wó yío yi wee bío bío ó o ñii mu wó wó wannáa làa ba. ³⁷ Ho Zerasaa kóhú ñipomu yi á yã yí zãna mu bío mu wón mía, fúaa ɓa wee yanka a Yeesu le o sáberé ò o lén díá mí. O o Yeesu wà vaá zon ho woohú le mí ì bɪnɪ ì lén ñ va hen na ó o ló yi, ³⁸ ó o ñii na yú mítén ɓa cɪnáwa níi yi yankaa wo le o díá le mí bè làa wo. O o Yeesu pã ò o bía nɔn wo yi: ³⁹ «Lén va mɪn zii à vaa bío bío búenbúen na le Dónbeenɪ wó nɔn foñ à na ɓa nùpua yi.» O o ñii mu bɪnɪa wà á vaá wee yényení bío búenbúen na ó o Yeesu wó nɔn wo yi ho lóhó búenbúen yi.

*O Zayiruusi hɪnló là a hãa búii wɛéro bío
(Matiye 9.18-26; Maaki 5.21-43)*

⁴⁰ Bío ó o Yeesu bɪnɪa khíi ðɪn hen na ó o ló yi ɓuararáa, ó o khíi yú ɓa nùpua cèrɛɛ à ɓa wee zãmaka a bɪnɪ ɓuenló bío yi. Ba búenbúen lá wee lònóni a. ⁴¹ Hón pãahú so yi à bɪn ò o ñii búii na lé ɓa *zúifùwa kàránlò zii ya-dí na yèni ɓa le Zayiruusi ɓueé ðɪn, á ɓueé líí búrá a Yeesu tá ò o wee yanka a le o bè làa mí va mí zii, ⁴² lé bío ó o hɪnló yà-kéní na ó o yú á wee hí. O lúlúio wáa lá wee yí ho píru ɲun sii. Bío ó o Yeesu bò làa wo wà a va a zii, á ɓa minka nùpua ɓura bò a yi.

⁴³ Hãa búii wi ɓa tãahú á wee mi mí sɛɛró fɛɛɛ á ðɪn hã lúlúio píru ɲun à ho máa fi. O níi bío yáara le tɪni ɓànsowà cèrɛɛ cón ká bán búenbúen màhã yí ðànnà a yí wɛéra. ⁴⁴ Bío ó o vá zoó bó a Yeesu yi, ó o zoó túaa o dà-zɪnii ɲi-kání yi là a món. O o sɛɛró ðɛɛnɪa ðɪn bɪn wán. ⁴⁵ O o Yeesu ðɪn ò o tùara: «Lé o

† **8:31** Ba zúifùwa cón á ho kóhú na nàyiló ɲii mía mu lé ɓa cɪnáwa kàsó lùe.

yén tũaa miĩ?» A bia bó a yi búenbúen à yia le mí yí tũaa wo yi, à yia le mí yí tũaa wo yi. O o Piere lé yia bía làa wo: «Éee! Núhũso! Fo yí mɔn bïo ba nùpua buraràa fon à wee nàa mín le?» ⁴⁶ O o Yeesu le: «ĩ mɔn mu, ká a búii màhã pá tũaa miĩ. Lé bïo á ĩ zũna mu le pànká búii ló miĩ.»

⁴⁷ Bïo ó o hãa mu mɔn ò o zũna a bïo ó o wà buara ká a wee zàka á bueé lii búrá a Yeesu tá, ò o zéenia bïo nɔn ó o tũaanáa wo yi, làa bïo ó o wó wó wannáa mí lahó yi bïa wi bïn búenbúen yahó. ⁴⁸ O o Yeesu bía nɔn wo yi: «Wàn hĩnló, bïo fo dó ũ sli miĩ, lé bïn weéra fo. Wãa lén, vaa yí héera.»

⁴⁹ Bïo ó o Yeesu wee bïo ó o pii yáa yí tò, à bïn ò o tonkaro búii ló a Zayiruusi zii á nɔn o mɔn bueé dɔn á bueé wee bïo làa wo: «Ũ hĩnló wãa húrun. Wãa yí seé o ñi-kàránlo.» ⁵⁰ Bïo ó o Yeesu jía mu, ó o bía nɔn o Zayiruusi yi: «Yí titika, dé ũ sli miĩ, á ũ hĩnló á à wa.» ⁵¹ Bïo ba vaá dɔn, ó o le bïa ká đin ho khũuhũ, ò o Piere là a Zãn là a Zaaki là a hĩnzo-za bàn maá lè bàn nu lé bán ó o fó zonnáa le zii yi. ⁵² Ba nùpua búenbúen wee wá kũaará a hĩnzo-za mu bïo yi. O o Yeesu bía: «Mi yí wá bïo. O hĩnzo-za mu yí húrun, o lée yia na dũma.» ⁵³ A ba nùpua wee zũarika a yi lé bïo ba zũ kénkén le o húrun. ⁵⁴ O o Yeesu lii fù a níi yi, ò o von wo pɔnpɔn: «ĩ hĩnló, lii hĩní.» ⁵⁵ O o vèera á dènia lii hĩnɔn. O o Yeesu bía le ba na mu bïo wo yi le o dí. ⁵⁶ A bàn nùwã can đin coon mu bïo yi. Ká a Yeesu màhã henía mu nɔn ba yi le ba yí bïo bïo wó kà le nùpue jí.

9

O Yeesu tonkaa mi ñi-keninia píru jun (Matiye 10.5-9, 11-14; Maaki 6.7-13)

¹ O Yeesu von mí ñi-keninia píru jun á nɔn ho dànló lè le pii ba yi, à ba wé kíkánáa ba cínawa yi á mún weéraa mu vãmú lè mí síiwà. ² O tonkaa ba le ba vaa bue le *Dónbeenĩ béeñi bïo à mún weé ba vánvárowà. ³ Bïo ká lé bïo ó o henía nɔn ba yi: «Mi yí bua hãri dèe à láràa ho wõhũ. O búii yí bua bũin-za, tàa puure, tàa bè-dinii. Mi yáa pá yí bua wári. O búii yí bua báká búii à séení hĩa ó o zã. ⁴ Mi wé vaá làara nùpue na wán, à wón zii lé đio mi kèni yi fúaa mi léró ho lóhó mu yi. ⁵ Mi wé vaá zon lóhó na yi, ká bïa wi ho yi pá mi bïo, ká mi wee lé ho yi, à mi púaa mi zení khũkhũni kúia bïn.* A bïn ñ zéeni làa bán le ba wó khon.» ⁶ A ba bèn wà dén pii so wán á vaá wee hée bue le Dónbeenĩ bïn-tente, á mún wee weé ba vánvárowà hã lórá lè mí dà-kéni kèni yi.

O Heroode hácirí yáara a Yeesu bio yi (Matiye 14.1-2; Maaki 6.14-16)

⁷ Bïn bïowa so na wee wé ká búenbúen ó o *Heroode na ba bàrá ho kõhũ pũhũ wán jía á mu lunkaa o yilera, lé bïo ba búii wee bïo le lé o Zãn Batiisi vèera. ⁸ Ba búii bèn le lé o *Elii bĩnia buara. Ba búii yáa bèn wee bïo le mu lé le *Dónbeenĩ ñi-cúa fèrowà na yáania ñi-kéni lé yia vèera. ⁹ Ká a Heroode wón wee bïo mí yi: «O Zãn á ĩnén ĩ bæere nɔn le pii á ba kúio pũhũ. O o ñii mu na bèn wee wé bïn bè-beera so na à ĩ jía bïo lée wée coon?» O o wãa wee cà ò o mi a Yeesu wán konloon.

O Yeesu đinia ba nùpua na po muaaseé hònú (Matiye 14.13-21; Maaki 6.30-44; Zãn 6.1-15)

¹⁰ Bïo ó o Yeesu tonkarowà bĩnia bueé dɔn á bïo ba wó búenbúen á ba lá fèera nɔn wo yi. Bïn mɔn ó o fó barén mí dòn á ba khèra van lè ho lóhó búii na ba le Betesayidaa cɔn. ¹¹ A bïo ba zãamáa zũna mu, á ba bò a mɔn. O o Yeesu mɔn ba ó o yèrémáa sã ba yahó, á wee bïo le Dónbeenĩ béeñi bïo na ba yi. A bïa wee cà le lòn-hebúee ó o mún weéra. ¹² Bïo ó o ñi-keninia píru jun mɔn à le

* 9:5 Mi loĩ Matiye vũahũ 10.14

wii wee tɛ̀, á ɓa vá ɓueé ɓó a yi à ɓa bía làa wo: «Bío na ɓa zãamãa yi le ɓa lén va hã ló-zàwa lè hã manawà na sùarãa hen à vaa làa, à mún yí mu ɓio dí. Lé ɓio á hen na wa wi yi á lóhó yí sùarãa yi, dɛɛ woon mía hen.» ¹³ O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Minén miten na mu bè-dínii ɓa yi.» A ɓa bía nɔn wo yi: «Búurú bi-zàwa ɓio hònú làa cezàwa bùaa ɓun mí dòn lé ɓún wi wa cǎn hen, tàá fo le wa lén vaá yà ho dǎnló à ɓuee na ɓa ñi-kúii na kà yi le?» ¹⁴ Lé ɓio á ɓa báawa na wi ɓún mí dòn mu zoñ á à yí ho muaaseé hònú síi. O o Yeesu bía nɔn mí ñi-kenínia yi: «Mi sankã ɓa nùpua le ɓa kɛɛní lè mí kuio ho búarã-ɓun làa píurú píurú wán.» ¹⁵ A ɓa hínɔn sankãa ɓa á ɓa búenbúen karãka. ¹⁶ O o Yeesu wãa fó ho búurú ɓio hònú lè ɓa cezàwa bùaa ɓun mu á ɓuan ò o hóonia mí yahó yòó dá ho wáayi, ò o dó le Dónbeení bárakà mu ɓio yi. ɓún món ó o cɛɛkaa mu nɔn mí ñi-kenínia yi le ɓa dá lè ɓa zãamãa. ¹⁷ A ɓa búenbúen dú sù, á ɓio ká á ɓa khiira á mu sú hã sàkiwá píurú ɓun.

*O Piere le o Yeesu lé o Krista
(Matiye 16.13-21; Maaki 8.27-31)*

¹⁸ Wizonle ɓúii, ó o Yeesu khèra vaá wee fio, ò o ñi-kenínia wi ɓún, ó o tùara ɓa yi: «Ba nùpua wee bío webio í dǎní yi?» ¹⁹ A ɓa bía: «Ba ɓúii le fo lé o Zǎn Batiisi, ɓa ɓúii le fo lé o Elii. Ba ɓúii bán ɓèn le fo lé le Dónbeení ɓi-cúa fɛɛrowà na yáania ñi-kení ɓúii na vèera.» ²⁰ O o Yeesu ɓínia tùara ɓa yi: «Ká minén cǎn á mi le í léé wée?» O o Piere bía: «Fo lé o *Krista na le Dónbeení tonkaa.» ²¹ O o bía ɓio ká henia nɔn ɓa yi: «Mi yí ví ví bío mu le nùpue jí dé.» ²² O o pá ɓínia bía nɔn ɓa yi: «O *Nùpue Za ko ò o lò be. Ba ñi-kía, lè le *Dónbeení yankarowà ɓúnása, lè ho *lándá ɓio zéeniłowa á à pí a. Ba à na a ɓa à ɓúe, ká hã wizooní tǎn zoñ ó ò vèe.»

*O Yeesu wee bè yi kaka
(Matiye 16.24-26; Maaki 8.34-9.1)*

²³ ɓún món ó o yèrèmaa wee bío làa ɓia wi ɓún búenbúen: «Yia wi ò o bè mi, à ɓanso khí mí kùrú síi ɓio wéro yi, ká a wé lá mí *kùrùwá pí† lè hã wizooní búenbúen, à bèráa mi. ²⁴ O nùpue na wi ò o kǎní mí mukǎní, wón á à vǎní le. Ká yia màhá tà le mí ì vǎní le ínén ɓio yi, wón á à kǎní le. ²⁵ O nùpue lá yú ho dǎmǎná ɓio búenbúen ò o khon le mukǎní binbirí yi, tàá o ɓio yáara búenbúen, se lé ho cǔnú yén á ɓanso yú? ²⁶ Yia wee ñyi ínén lè í bioní ɓio yi, ó o Nùpue Za ɓèn mún khii ñyi ɓanso ɓio yi ká a khii ɓínia ɓuara lè mí cùkú beení, là a Maá Dónbeení lè mí wáayi tonkarowà cùkú beení yi. ²⁷ Le í mǐ ho tǔiá na mia: ɓia wi hen tǎhú, á ɓa ɓúii wi yi á máa hí ká ɓa yí mɔn le *Dónbeení béeni.»

*O Yeesu miníkaa le ɓúee wán
(Matiye 17.1-8; Maaki 9.2-8)*

²⁸ ɓio á ɓún búenbúen bía khiina, wizooní ɓio hètín ɓún món ó o fó a Piere là a Zǎn, là a Zaaki á yòorarãa le ɓúee wán á wà yòó fio. ²⁹ Pǎahú na ó o wee fio yi, ó o yahó dǎndǎn miníkaa, á sí-zǎnia mún yèrèmaa wee ɓiúika kúiakúia. ³⁰⁻³¹ Yio ɓueé tí à nùpua nùwá ɓun ɓúii dǎn là a Yeesu ho wáayi cùkú beení yi á wee tà hã láakáwá làa wo. *Ba lé o Mɔyize là a *Elii.† Hã láakáwá na ɓa wee tà lé o Yeesu ɓio na ó o ò va ho Zeruzalɛmu á vaá hí á à tírãa ho tonló na ó o ɓuara ɓio yi ɓii. ³² ɓún búenbúen wee wé ká a Piere lè mí ñinzàwa dǔma kákáká. ɓio ɓa sína á ɓa mɔn o Yeesu cùkú beení lè ɓa nùpua nùwá ɓun na páania dǎn làa wo. ³³ Pǎahú na á ɓa nùpua mu le mí ì lén, ó o Piere wãa yí zú ɓio ò ò bío, ó o bía nɔn o Yeesu yi: «Núhúso, mu wó se á wa wi hen. Wà à tá hã

† 9:23 Mi loñ Matiye vǎahú 10.38 ‡ 9:30-31 O Mɔyize ɓio wee zéeni ho Lándá ɓio o Isirayɛle ñipomu cǎn. Ká a Elii ɓio ɓún wee zéeni le Dónbeení bioní tǎnító ɓio. O Yeesu lé yia ɓèn ɓueé tíra mu mí cúa-ɓun ɓii.

bùkú-zàwà bíò tìn: Ʋnén dà-kéní, o Məyiize dà-kéní, o Elii dà-kéní.»³⁴ Páahú na ó o wee bíò yi, á le dùndúure búí yòò ló líi pon ɓa yi. Bíò ó o nì-kenínia mən bűn, á ɓa zána.³⁵ A mu tǎmu búí sǎ wee jí le dùndúure mu yi: «Yia kà lé í za na á ĩ mən léra. Mi wé jí a cǎn.»³⁶ Bűn tǎmu so bíò vaa véenii, á ɓa le mí ì loí ò o Yeesu đin mí dòn. A lá bűn jii wán á ɓarén ó o búí yí bía bíò ɓa mən yí nən nùpue yi hùúu.

*O Yeesu wéera a háyónza na ó o cǎn wi yi
(Matiye 17.14-18; Maaki 9.14-27)*

³⁷ Mu ɓàn tá na lée tǎn ká ɓa ló le búee wán wee líi, á ɓa zǎamáa lée sǎ a Yeesu yahó. ³⁸ Ba nǐ-kúii mu tǎhú á nǐ búí đin đin ò o wǎamaa yi: «Nì-kàránlo! Í wee yanka fo, loí í za bíò yahó yi; lé orén mí dòn lé yia á ĩ ton kǎnaa yi. ³⁹ Cǎn búí wi o yi, á wee đin đin fé wo dé, ò o wé wǎama ká a táará, à jinsǎ-khùankhúá wé lé. Mu wee wé hǐnǐ o wán túntún. Hen ká mu hǐnən o yi à mu bíò le mí ì khǐi ká a díá sùrèn lòn nǐ-hío. ⁴⁰ A ũ nǐ-kenínia á ĩ yàá fèra yú á yankaa le ɓa ja a lén wo yi, ká ɓa mǎhǎ yí dǎna mu.» ⁴¹ O o Yeesu bía: «Mi zuia nùpua ɓèntǐn yí máa dé mi sǎa le Dónbeenǐ yi bíò bon, á mi mún yí máa jí hàrǐ dèε. Mi wee leéka le í keenǐ làa mia á wé è kàrán mia fúuu le?» Bűn món ó o mún bía là a nǐ: «Bua ũ za mu à ũ ɓuen le í loí.» ⁴² Bíò ó o háyónza vá wà ɓueé sùará a yi, ó o cǎn mu tǐn fó a dó ho tá yi ó o líi wee dá kèkèkè. O o Yeesu kǐkǎa o cǎn mu yi le o lé, ò o wéera a yàrónza nən ɓàn maá yi. ⁴³ A ɓia wi bűn búenbúen can đin le Dónbeenǐ na dá mu bíò búenbúen pánká na ɓa mən bíò yi.

*O Yeesu wee bíò mí húmú lè mí vèeró bíò
(Matiye 17.22-23; Maaki 9.30-32)*

Bíò ɓa lè mí nǐ-kení kéní đin wee loí mu bè-beera na ó o Yeesu wó kà, ó o yèrémáa wee bíò lè mí nǐ-kenínia: ⁴⁴ «Hǎ bióní na á ĩ ì bíò ò na mia á mi jí à ɓua mi yiwa: O *Nùpue Za á ɓa à dé ɓa nùpua nǐi yi.» ⁴⁵ Le biónǐ mu ó o nǐ-kenínia yí ja júhú sese, le kúará á tun ɓa yi, lé bűn nən á ɓa yí zū le ɓàn ya-tente, á ɓa mún hézána mu bǐnǐ tǎaró làa wo.

*Lée wée po bía ká?
(Matiye 18.1-5; Maaki 9.33-37)*

⁴⁶ O Yeesu nǐ-kenínia wee wǎanǐ mǐn yi á à zǔrnáa yia po ɓa búenbúen. ⁴⁷ Bíò ó o Yeesu zǔna ɓa yilera, ó o vaá fó a háyónza búí ɓueé bàrá mí nǐsǎnǐ ⁴⁸ ò o wee bíò làa ba: «Nùpue lée nùpue na ɓuan o háyónza na ká sese ínén bíò yi, se lé ínén á ɓanso mún ɓuan sese. A yia ɓuan mi se, se wón mún ɓuan yia tonkaa Mi sese. Lé bíò á yia bíò júhú mía mi búenbúen tǎhú wón lé yia po minén na ká.»

*Yia yí máa fi làa mia se wón sǎ mi jii
(Maaki 9.38-40)*

⁴⁹ O o Zǎn lá le bióní ò o bía: «Núhúso, wa mən o nǐ búí ò o wee ja ɓa cǎnawa lè ũ yèni, á wa lá wi wa hè o, lé bíò ó o mía wa kuure yi.» ⁵⁰ O o Yeesu bía bíò ká nən ɓa yi: «Mi yí hè o, lé bíò á yia yí máa fi làa mia se wón làa mia lée dà-kéní.»

Ho Samarii lóhó búí nùpua yí tà a Yeesu bíò

⁵¹ Bíò ó o Yeesu léró ho đimǐja yi páahú wà ɓueé sùará, ó o hǎ mí sǐi ò o le mí wǎa à lén á à va ho Zeruzalεmu. ⁵² O o fèra tonkaa ɓa nùpua á ɓa dú a yahó. A ɓa wà vaá zon ho *Samarii lóhó búí yi le mí zoó wíoka le lùe á à ká làa wo. ⁵³ A ho lóhó mu nùpua pǎ le o máa làa mí wán, lé bíò ó o veenǐ yahó sǎ ho Zeruzalεmu. ⁵⁴ Bíò ó o Zaaki là a Zǎn mən mu ká, á ɓa bía nən o Yeesu yi:

«Núhúso, fo le wa bío le ho dǎhú lé ho wáayi à lii cǐí 6a búe jǐhú le?»⁵⁵ Ó o Yeesu yèrèmaa khíi zá làa ba.*⁵⁶ Bǔn mǎn á 6a wà van ló-veere.

*Yia le mí ì bè o Yeesu bío
(Matiye 8.19-22)*

⁵⁷ Pǎahú na á 6a wi ho wǎhú wán, ó o nǐi búii vaá ló búee wee bío là a Yeesu: «ǐ ì bè foñ á à varáa há lùà búenbúen na á ù wee va yi.»⁵⁸ Ó o Yeesu bía nǎn wo yi: «Ba cawanwà yú há kána wee zo, á 6a jǐnzàwa mún yú há lenna. Ká a *Nùpue Za wón màhá yí yú ho lahó na ó o dà à vǔr yi.»

⁵⁹ Ó o Yeesu bínia bíà làa búii: «Buee bè mií.» A wón bíà làa wo: «ǐ ì bè foñ. Ká ù màhá díà le ì vaa nùu wàn màá vé.»⁶⁰ Ó o Yeesu bía nǎn wo yi: «Díà le 6a nǐ-hía à nùu mí nǐ-hía, ká ùnén vaa bue le Dónbeení béení bío.»

⁶¹ Ó o búii pá bínia bíà làa wo: «Núhúso, ì ì bè foñ, ká ù màhá díà le ì vaa dé wàn nùwá cǎawése vé à ì bíni buen.»⁶² Ó o Yeesu bíà làa wo: «Yia wee và le mí nàwa sǔnbúahó ká a yèrèma khíi loñ lè mí mǎn, wón yí ko lè le *Dónbeení béení.»

10

O Yeesu tonkaa mí nǐ-kenínia búii

¹ Bǔn mǎn ó o Núhúso pá bínia hueekaa 6a nùpua búará-tǐn làa píru làa nùwá jǐn* búii á tonkaa lè 6a nùwá jǐn jǐn le 6a dí mí yahó va há ló-beera lè há lùà búenbúen na ó orén mí bæere ko ò o va dǎ.² Ó o bíà nǎn 6a yi: «Ho dǐnló bon dǐn cèrèè, ká ho lárowà lé bíà yí boo. Awa. A mi flo o màhú bǎnso yi le o wíoka na 6a ton-sáwá le 6a lá ho.³ Mi lén! Ká mi jí bío ká: I wee tonka mia. Mi ka lòn piozàwa na wà vaá zo 6a dakhínkhínwa tǐahú.⁴ Mi yí 6ua wári, mi yí 6ua puure, hàri nakáa. Mi yí dǐn la 6a nùpua tǎeníló yi ho wǎhú wán.

⁵ «Mi wé vaá zon zii lée zii, à mi fèn bío le ho héerà keñ le zii mu yi.⁶ Ká nùpue na ko lè ho héerà wi le yi, á mí héerà á à dǎ bǎnso. Ká a bèn yí ko làa ho, á ho máa dǎ a.⁷ Dén zii so lé dǐo à mi keení yi, ká mi wé yí làa zii yi à bíni lé vaa làa le búii yi. Ba wé yú bío na nǎn mia à mí dí bǔn. I bíà bǔn lé bío ó o ton-sá ko lè mí jǐi dǐnló.

⁸ «Lóhó lée lóhó na mi wé vaá zon yi, ká 6a tà 6uan mia, ká 6a wé yú bío na bàrá mi tá, à mí dí bǔn.⁹ A 6a vánvárowà na wi ho lóhó mu yi à mí wéé, à mí mún bío na ho nùpua yi le le *Dónbeení béení búee 6ó 6a yi.¹⁰ Ká lóhó na mi vaá zon yi ká ho nùpua yí tà mí bío, à mí zoo dǐn ho lóhó mu sǐi yi ká mí bío bío ká na 6a yi:¹¹ «Mi lóhó khúnkhúni na fà wa zení á wa à púaa á à kúee mi wán,† ká mí màhá pá zǔn mu le le Dónbeení béení búee 6ó.»¹² Le ì bío mu na mia: Le cítii fǐ nǎnzoñ, á hón lóhó so nùpua bío na khíi sá 6a yi á à porí bío sá ho *Sodǎmu lóhósa yi.‡

(Matiye 11.20-24)

¹³ «Ūnén Korazēn lóhó lè ūnén Betesayidaa lóhó, ho yéréké á à sá mia. Lé bío á ho yéréké bè-beera na wó minén cǎn bǎn sǐi lé bǔn lá wó ho Tiire lè ho Sidǎn lórás yi, se há lórá mu nùpua lá hǐnǎn hàání á khuiira há porókówá zǎ, á kúaa le sǎni mí wán, á zééníanaa le mí wi à mí khí mu bè-kora wéró yi.¹⁴ Lé

§ 9:54 Le Dónbeení bíoní vǎnna búii yi á bío ká lé bío túara sǎ le bíoní mu jǐi: «Làa bío ó o Elii háa wóràa mu bío sǐi.» * 9:55 Le Dónbeení bíoní vǎnna búii yi á bío ká lé bío túara sǎ le bíoní mu jǐi: «Le hácirí na wee jàa mia dé bío ká yi á mí yí zǔ sǐi. O Nùpue Za 6uara 6a nùpua kǎníló bío yi ká a yí 6uara 6a búeró bío yi.» * 10:1 Le Dónbeení bíoní vǎnna búii yi á 6a tonkarowà mu lée búará-tǐn làa píru.

† 10:11 Mi loñ o Matiye 10.14 ‡ 10:12 Ho Sodǎmu lé há ló-beera bío jǐn na le Dónbeení yánkaa 6ó jǐhú o Abarahaamu pǎahú dà-kení. Ho bío wee zéení mu bè-kora mǎnló lè le Dónbeení cítii bío. Mi loñ Bío jǐhú búeení vǎhú (Genèse) 18.20-21; 19.24-25 § 10:13 Mi loñ Matiye vǎhú 11.21

bũn nɔn le cítii fi nɔnzɔn á ho Tiire lè ho Sidɔn lórá lònbee na à yí há á à wé làa yi minén lònbee yi. ¹⁵ Εε κά ὕνέν *Kapεεnayuumu, fo wee leéka le 6a khii lá fo á à yòoráa ho wáayi le? Bùeé. Ho nĩ-hǎnbó-lóhó lé hĩa 6a khii líi dé fo yi.»

¹⁶ O o wee bío lè mí nĩ-kenínia: «Yia wee jí mí cǎn, se bǎnso mún wee jí í cǎn. A yĩa pá mia se wón mún pá mi. A yĩa pá mi, se lé yĩa tonkaa mi ó o mún pá.»

Ba tonkarowà bĩni buenlɔ bío

¹⁷ Bĩa ó o tonkaa mí búará-tĩn làa píru làa nùwǎ jun* bĩnía 6uara à 6a sĩa wan làa sòobéε, á 6a bĩa nɔn o Yeesu yi: «Núhũso, hǎrí 6a cínáwa ká wà von ũ yèni le 6a wé bío na, à 6a wé mu.» ¹⁸ O o Yeesu bĩa nɔn 6a yi: «Í lá wee wé mi a *Satāni, 6a cínáwa júhũso ká a yòó kùera ho wáayi wee líi lè ho viohó na juúina bío síi. ¹⁹ Mi loń! I nɔn ho pánká mia, hĩa mi wé è varákaráa 6a háwá, lè 6a naawà wán, à mún pùpúuráa o zúkúso pánká búenbúen, ká dèε woon máa yí mia. ²⁰ Εε ká mi màhá yí zǎmaka bío mí yú ho pánká 6a cínáwa wán bío yi, ká mi zǎmaka lé bío á mi yènnáa túara ho wáayi le Dónbeenĩ cǎn.»

(Matiye 11.25-27)

²¹ Hón páahũ dà-kéní so yi á le Dónbeenĩ Hácírí wéera Yeesu síi, ó o wee bío bío kà: «Éee! I Maá, ὕnén lé ho wáayi lè ho tá Núhũso, í wee dé ũ bǎrákà. Lé bío mu bío na fo sà mu bè-zúríminĩ bǎnsowà lè le hácírí bǎnsowà yi á fo tà zéenia làa bĩa bío júhũ mía. I Maá, mu bon. Bío mu wóráa ká lé bío sí foń.

²² I Maá dó mu bío búenbúen í nũ yi. Nĩi woon yí zũ a Za, ká mu yínɔń o Maá. A nĩi woon mún yí zũ a Maá, ká mu yínɔń o Za, làa bĩa ó o Za mu wi ò o zéeni làa wo.»

(Matiye 13.16-17)

²³ Bũn món ó o yèrémáa wee bío lè mí nĩ-kenínia mí júhũ wán: «Minén na wee mi bío ká lè mí yío, mi júná bèn-tĩn sí. ²⁴ Lé bío le *Dónbeenĩ jí-cúa fεεrowà lè 6a bá-záwa cèrèε sĩa hĩa vá à 6a mi bío mínén wee mi à 6a yí mɔn mu. Ba sĩa hĩa vá à jí bío minén wee jí, à 6a yí ná mu.»

O Samarii nĩ na wó le hii wahĩre

²⁵ Ho *lándá bío zéenílo búii wi ò o yí o Yeesu níi 6ua yi, ó o túara a yi: «Nĩ-kǎránlo, í ko à í wé kaka à bè yi yíráa ho yĩrón mukǎnĩ na máa vé?»

²⁶ O o Yeesu bĩa nɔn wo yi: «Lé mu yén túara wa lándá vǎahũ yi? Fo wee jí mu kaka?» ²⁷ O o nĩi bĩa nɔn wo yi: «Fo ko ũ wań ũ Núhũso Dónbeenĩ lé ũ síi búenbúen, lè ũ mànákǎ búenbúen, lè ũ pánká búenbúen, lè ũ yilera búenbúen† à ũ mún wań mi ninza làa bío á fo waráa ũten bío síi.‡» ²⁸ O o Yeesu bĩa nɔn wo yi: «Fo bĩa se. Bánbá ũ wé bũn, á fo ò yí le mukǎnĩ.»

²⁹ O o nĩi pá wi ò o cà ho túiá síni, ó o bĩnía túara a yi: «Lé o yén lé wa ninza?» ³⁰ O o Yeesu bĩa nɔn wo yi: «Nĩi búii hĩa ló ho Zeruzalεemu yi á wee va ho Zerikoo, á 6a wǎ-tiwa vaá tun wo ho wǎhũ kuio yi á fó sĩa, à 6a han wo 6óónia yi ó o yuunia día, à 6a wà. ³¹ Mu wó fò mín à le *Dónbeenĩ yankaro búii lá ho wǎhũ mu. Bío ó o bueé mɔn o nĩi mu ò o día ó o hà yòó ló á khii lá mí wǎhũ wà. ³² O o *Levii nùwǎ nĩ-kéní búii mún lá ho wǎhũ mu á bueé mɔn o nĩi mu ò o día, á wón mún hà yòó ló á khii wà. ³³ Bũn món ó o *Samarii nĩi búii mún lá ho wǎhũ dà-kéní mu. Bío ó o bueé mɔn o nĩi ó o màkárí buan wo yi. ³⁴ O o vaá 6ó a yi, á kúaa ho dívén lè ho jíló o dokuaa wán á bá, ò o lá a yòó bò mí yà-yòonii wán á vannáa 6a nĩ-hǎní làanii zii, á vaá wee loń wo yi ká a vǎaní a. ³⁵ Mu tá na lée tǎn yĩnbii ó o léra le wén-hǎani bío jun á nɔn le zii bǎnso yi, ò o bía: «O nĩi mu á ũ pa bío sese, ká í khii bĩnía wà bueé khii hen, ká bío fo wó a bío yi á po le wǎrí na á í nɔn foń, á í ì sǎání mu.» ³⁶ O o Yeesu màhá bĩnía

* 10:17 Mi loń o Luki 10.1 † 10:27 Mi loń Levii nùwǎ vǎahũ (Lévítique) 19.18 ‡ 10:27 Mi loń Lándá zéenílo vǎahũ (Deutéronome) 6.5

wee tùa wo yi: «Ba nùwã tìn mu tìahù ó o yén lé yĩa zéenia le o nùpue na 6a wã-tiwa tun lé mí ninza?» ³⁷ A ho làndá bïo zéenílo bía: «Lé yĩa wó le hii làa wo.» O o Yeesu bía nòn wo yi: «Wãa lén à wé vaa wé làa bïn síi.»

O Yeesu làara a Maate là a Mari bân zïi

³⁸ Bïo ó o Yeesu lè mí nĩ-keninia wi ho wõhũ wán wà, ó o vaá dõn ho lóhó 6úi, ó o zoó làara a háa 6úi na 6a le Maate zïi. ³⁹ O háa mu bân hínló 6úi wi bïn á yèni 6a le Mari. Bïo ó o mòn o Yeesu ó o wà 6ueé kará a tá á wee jí a bióní. ⁴⁰ Hón pãahũ so yi, ò o Maate wón bèn yahó bon mí zïi tonni sáró yi. Bïo ó o mòn mìn hínló mu ò o kará, ó o wà 6ueé wee bío là a Yeesu: «Núhũso, wán hínló bïo ó o kará yí máa séení mi á fo yí mòn le? Bío le o híní dé mí níi mi.» ⁴¹ O o Yeesu bía nòn wo yi; «Héyïi, Maate. Fo wee yáa ù yilera ká ù hée tãmá mu bïo cèrèè wéró yi, ⁴² ká bïo dà-kéní lé bïo bïo here. O Mari léra bïo se po mu búenbúen, bïo á nùpue yí dà máa fé o cõn máa yí.»

11

*O Yeesu wee zéeni ho fioró wéró
(Matiye 6.9-13)*

¹ Wizonle 6úi ó o Yeesu vaá wee wé mí fioró le lùe 6úi. A bïo ó o flora vó, ó o nĩ-keninia nĩ-kéní bía làa wo: «Núhũso, kení wen lè ho fioró làa bïo ó o Zãn Batiisi keníanáa mí nĩ-keninia.» ² O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Hen ká mi wé wee fio, à mi bío kà:

Wán Maá,

wé à 6a nùpua zũn le fo lé le Dónbeenĩ na bân síi mia.

Dí ù béenĩ há lùe búenbúen yi.

³ Há wen lè mu bè-dínii na ko làa wen há wizoní lè mí dà-kéní kéní yi.

⁴ Sèn wa bè-kora dí,

làa bïo á warén mún wee tà sèn dí

à na bïa wó khon làa wen yi.

Pa wen bïo wee khà wen dé mu bè-kohó wéró yi bïo yi.»

⁵ O o pá bínía bía nòn 6a yi: «O 6úi bân bõnlo wãa lá wi síi. Wizonle 6úi ó o hínõn vaá yú a ho tá tìahù á bía nòn yi: «I bõnlo, ke mi làa búurú bi-zàwa bïo tìn, ⁶ wán bõnlo nĩ-kéní 6úi ló le kúii yí á 6ueé ló ì wán, à bè-dínii mía ì cõn máa na a yi.» ⁷ A yĩa zoó le zii yi bèn bía bïo kà: «Día mi, yí bũmaka mi. Ho woohũ pon, á ì zàwa làa mi dũma vó. I yí dà máa híní máa na búurú foñ. Bõnlo na à wé bïn mia.» ⁸ Le ì mí ho tũiá na mia: Hàrí ká a pã le mí máa híní máa na ho búurú mu wo yi 6a bõnmu bïo yi, á bïo ó o yí wi ò o yèni yáa, ó o pá háa híní á à na bïo ó o wee cà búenbúen wo yi.

(Matiye 7.7-11)

⁹ «Ìnén wee bío mu na mia: Mi wé fio le Dónbeenĩ cõn, á le è há mia. Mi wé cànká mu bïo le Dónbeenĩ cõn, á mi ì yí. Mi wé búanbúa ho woohũ á le è hén ho mi ì zo. ¹⁰ Lé bïo á yĩa wee fio á le è há, yĩa wee cà bïo le cõn, ó o yí mu, yĩa wee búanbúa ho woohũ á le è hén ho ó ò zo.

¹¹ «Minén tìahù ó o 6úi za* flora a ceza o cõn, ó o so o na háa wo yi le? ¹² Tàa ká a flora le fũaale ó o so o na naa wo yi le? ¹³ Awa, á bïo minén na yí seka á zũ bïo se naló mi zàwa yi, à sõnkú mìn Maá na wi ho wáyai á à wé kaka máa nanáa mí Hácírí bïa wee fio le o cõn yi?»

* **11:11** Le Dónbeenĩ biónĩ võnna 6úi yí á bïo kà lé bïo túara sã le biónĩ mu jii: Ká a za flora ho búurú o cõn ó ò na le huee wo yi le.

*Béeni na nùpua wee fi mín yi yí dà máa va yahó
(Matiye 12.22-30; Maaki 3.20-27)*

¹⁴ Wizonle búí ò o Yeesu wee ja a cíná á à lén o nii búí na ó o cíná mu wó ó o yí dà máa bíó yi. Bío ó o ló a yi wó, ó o nii nii dèniá fá á wee bíó. A 6a zâamâa wó coon mu bíó yi. ¹⁵ Ká 6a ñi-kéní kéníwà búí màhá pá wee bíó: «Mu lé 6a cínáwa ñúhúso *Belezebuule† lé yia ñon ho pánká wo yi, ó o dà wee ñaná 6a cínáwa lén bía 6a wi yi.» ¹⁶ Ba búí bán bèn le mií khúaa o nii yi, á 6a bía ñon wo yi: «Wé ho yéréké bíó búí na wee zéeni le ũ dànló ló le Dónbeení cín le wa mi.» ¹⁷ Ká a Yeesu màhá zūna 6a yilera, ó o bía ñon 6a yi: «Kōhú lé kōhú na nùpua wee fi mín yi, á à fi ì vé. A zī-ñúhú na nùpua mún wee fi mín yi á ñúhú á à búe. ¹⁸ Ká a *Satāni hía binia wee fi le mítén ó o béeni á à wé kaka à kéniáa? Bío á mi màhá wee bíó le mu lé o Belezebuule lé wón ñon ho pánká mií á ì wee ja le 6a cínáwa. ¹⁹ Ká lé bún mu wórâa, á bía làa mia lé le dà-kéní bèn wee ja 6a cínáwa mu le ho pánká yén? Bán mí bæere wee zéeni le mi bíó yi bon. ²⁰ Le ì mi ho tūiá na mia: Lé le Dónbeení pánká lé hía á ì wee ja le 6a cínáwa. Bún wee zéeni le le Dónbeení mu béeni wâa buéé 6ó mia. ²¹ Ká a pánká bánso búí á hía sia wi ó o kará pannáa mí lùe yi, ó o ní bíó á dèe búí máa wé. ²² Éé ká yia pánká wi po a vaá ló buara buéé dàina a han, o ò fé o hía sia na ó o lá dó mí síi yi, á mún ñ khuii o ní bíó á à sanká.

²³ «Yia yí tà ì bíó se wón lé ì zúkúso, á yia mún yí máa séeni mi ho kúeemínwánló bíó yi, se wón wee saawaní.

(Matiye 12.43-45)

²⁴ «Hen ká a cíná ló a nùpue na ó o lá wi yi, ò o vaa héé vará le dùure yi, á cà ho lahó na ó ò kéni á à vūn yi ká a máa yí ho. Ká a wó san ò o bíó mí yi: «Mu sūaaní à ì biní va hen na á ì ló yi.» ²⁵ Ká á binia van bin, ò o vaa yí ho lahó mu ká ho sàara á wíokaa sesese. ²⁶ Ká a mən mu, ò o biní vaa fé 6a cínáwa bùaa hēñun na bèn nii po arén á 6a pání buee zoo kéni cìcàkà ho lahó mu yi. Ká mu wó ká, á wón nùpue so bíó wíoka yáa poñ bíó mu fù karâa.»

²⁷ Bío ó o Yeesu ñin wee bíó, á bún ò o háa búí na wi 6a zâamâa tñahú bía ñon wo yi pñpñ: «O háa na ton fo á yèniá bènñin ñúhú sí.» ²⁸ O o Yeesu bía ñon wo yi: «Bia ñúná sí lé bía wee ñí le Dónbeení bíoní à mún tà bè le yi.»

*Ba le o Yeesu wé yéréké bíó à mí mi
(Matiye 12.38-42)*

²⁹ Pñahú na 6a zâamâa kñia o Yeesu yi wee ñàa mín, ó o wee bíó làa ba: «Ho lònbió nùpua yiwa yí se. Ba wi à ì wé yéréké bíó búí à 6a mi. Éé ká 6a máa mi yéréké bíó búí ká mu yínón le *Dónbeení ñi-cúa fero Zonaasi bíó. ³⁰ Bío ó o Zonaasi bíó hía zéeniánaa ho Niniivesa,‡ lé bún bán síi ó o *Nùpue Za bíó mún khii zéeniánaa ho lònbió nùpua.

³¹ «O béé háa na hía wi ho Sabaa kōhú ñúhú wán§ á hía ló le lùe na dñní nàyi làa sòobéé á buéé ñá a Salomən bè-zūñmini bíoní. A bíó wi minén tñahú bún bèn po a Salomən. Lé bún ñon á le Dónbeení cítii fi nònzoñ ó o béé háa mu á à híní ì ñin ho lònbió nùpua yahó á à kooní 6a yi.» ³² «Ho Niniivesa khú mu bè-kora wéro yi lé bíó 6a ñá a Zonaasi bíoní. A bíó wi minén tñahú bún bèn po a Zonaasi. Lé bún ñon á le Dónbeení cítii fi nònzoñ á ho Niniivesa mu á à híní ì ñin ho lònbió nùpua yahó á à kooní 6a yi.

*Le fntāni wāhiire
(Matiye 5.15; 6.22-23; Maaki 4.21)*

† 11:15 Mi loñ Matiye vūahú 10.25 ‡ 11:30 Mi loñ Zonaasi vūahú 2.11–3.9 § 11:31 Mi loñ Bá-zàwa nín-yání vūahú (1Rois) 10.1-13

6a Farizíewa sía wee cí a yi làa sòobéε, á 6a lée wee tùaka a yi mu biowa lè mí sííwà dǎní yi. ⁵⁴ Ba le mí ì jí a jii yi ká a hía bía khon à 6a yí o níi 6ua yi.

12

Mi pa miten bio (Matiye 10.26-27, 19-20)

¹ Mu wee wé ká 6a nùpua fò mín bín 6ùirí6ùirí6ùirí fúaa 6a wee yonka mín zení lé 6a booró. O o Yeesu wáa sánsáa mi ní-kenínia á wee bíoráa: «Héyíi! Mi pa miten 6a *Farizíewa bio yi. Ba bio 6onmín lè le ja-fini. Bio 6a wee kàrán lè 6a nùpua á 6arén mí bæere yí máa bè yi. ² Mu bio na sànkaa 6úen6úen khii mi, á bio sà yi 6úen6úen mún khii zúí. ³ Lé bún nòn á bio mi ì bio le tibirí yi, á 6a nùpua khii mí wéréwéré. Bio mi wee hūmōnka kúee mín jikōnna yi há zíní fíkāna á mún khii bue há lōra.

Mi wé kǎnbi le Dónbeení (Matiye 10.28-31)

⁴ «Wàn bǎnlowà, í ì bio mu ù na mia. Mi wé yí zǎn bǎa wee 6úe o nùpue ká 6a máa bǎnǎi dǎn mu 6úí wé. ⁵ Yía mi ko à mi wé zǎn á ì ì zéeni làa mia. Mi wé zǎn le Dónbeení na dà à dé mia le Dofíní dǎhú na máa hí yi mu hūmú mǎn. Le í bio mu na mia: Dén le dǎo mi ko mi wé zǎn. ⁶ Ba jǎnzà-wǎnǎwà bùaa hònú so yi máa yèé há tǎmǎnwà bio jún le? A le Dónbeení yi pá yí máa nǎnsǎ bǎn yà-kéní 6úí yi. ⁷ Hàrí mi jún-vǎní 6úen6úen á le Dónbeení zǎ jii. Mi wáa yí zǎn dèε, lé mi bio jǎhú wi po 6a minka jǎnzà-wǎnǎwà.

Yía tà làa yía pǎ a Yeesu bio (Matiye 10.19-20; 10.32-33)

⁸ «Le í bio mu na mia: Yía dǎn 6a nùpua yahó ò o bía wéréwéré le mí bio sǎ mi, ó o *Nùpue Za mún khii bio le Dónbeení wáayi tonkarowà yahó le 6ànso bio sǎ mí yi. ⁹ Ká yía 6èn bía wéréwéré 6a nùpua yahó le mí yí zǎ mi, ó o Nùpue Za mún khii bio le Dónbeení wáayi tonkarowà yahó le mí yí zǎ 6ànso. ¹⁰ Nùpue na bía le bín-kohó o Nùpue Za dǎnǎi yi, á wón 6ànso á 6a à sén ñ díá á à na yi. Ká yía khii bía le bín-kohó le Dónbeení Hácírí dǎnǎi yi, á wón 6ànso máa yí mu 6àn séndíaró.

¹¹ «Hen ká 6a khii wé 6uan mia vannáa 6a *zúifùwa kàránló zíní yi, tàá ho pǎnká 6ànso wà yahó à bǎn cítí mia, à mi yí le mi yiwa dè bio mi ì láráa mi jǎ-cúa làa bio mi ì bio bio yi. ¹² Lé bio á bio mí vaá bio á le Dónbeení Hácírí á à zéeni làa mia hón pǎahú so yi.»

O nǎfòró 6ànso na lé o bǎnbú wǎhiire

¹³ O níi 6úí bía nòn o Yeesu yi 6a zǎamáa tǎahú: «Nì-kàránlo, bio na wàn za yi le o sanká wàn kía ò o na í bio.» ¹⁴ O o Yeesu bía nòn wo yi: «Wàn bǎnlo, lée wée dó mi le í fáa mǎn túiáwà à mún sanká mǎn kía na mia?» ¹⁵ Bún mǎn ó o wee bio làa bǎa wi bín 6úen6úen: «Mi pa miten bio. Mi yí wé nùpua na yǎo yí máa sí làa bio, lé bio hàrí ò o nùpue níi bio wé boo kaka, á so o mukǎnǎi pá po mu.»

¹⁶ O o wáa wà le wǎhiire na kà nòn 6a yi: «Nii 6úí na nǎfòró wi hía 6ó ho dǎnló làa sòobéε mí mǎhú yi. ¹⁷ O o lon mí yi, ò o wee bio bio kà lè mí síi: «Lé mu yén á í ko à í wé? Í dǎnló na á í yú á máa zo í náa.» ¹⁸ A bio kà lé bio ó o wáa le mí ì wé: «Í ì fí í náa 6úen6úen, ká í bǎnǎi ì so hía 6úaaka á à khuii í dǎnló le í bio 6úen6úen á à kúee yi.» ¹⁹ Bún mǎn á í wáa à bio í síi yi: «Ayí, wázaa, à ù bio 6èntín se. Fo ò wé há lúlúio zǎnzàn ká dèε 6úí máa fòo foñ. Wáa wé vǎrǎ, wé dí, wé jū ká ù wé bio sí foñ.» ²⁰ Ká le Dónbeení mǎhǎ bía nòn wo yi: «Fo lé o bǎnbú. Ho tǎnǎahú na kà lé hón á ì í fé ù mukǎnǎi yi. Awa, hón pǎahú so yi, ká

ũ bïo na á ù khuiira zoó bàrá pan yi á bïo á à sï wée yi.» ²¹ Lé kà sïi á yïa wee khuii ho nàfòró zoo pa yi ká a máa cà hĩa le Dónbeenĩ cón á bïo khíi wéráa.»

*Mi cà le Dónbeenĩ béeni vé
(Matiye 6.25-34)*

²² Bũn món ó o wee bío lè mí nĩ-keninia: «Lé bũn nòn á ì wee bíoráa bío kà á à na mia: Mi wé yí yáa mi yilera mi mukānĩ bío yi, le mi ì yí mu bè-dínii wen à á dí, tàá mi sánia bío yi, le mi ì yí hã sï-zinia wen á à zĩ. ²³ Mu bon. Le mukānĩ bío po mu bè-dínii, á hã sánia bío po hã sï-zinia. ²⁴ Mi loń 6a khànkhonwà, 6a yí máa dĩ bío, á mún yí máa lá dĩnló. Ba náa mía, ká le Dónbeenĩ màhã pá wee dĩnĩ 6a. A bío mínén bío nũhũ màhã wi po 6a nĩnzàwa. ²⁵ Minén tĩahũ á yïa dà mí mukānĩ wizoonĩ á à dé wán cĩnú mí yilera yáaró bío yi so wi le? ²⁶ A bío mí yí dà dèe woon máa wé bío cĩnú bío yi, á mí wee yáa mi yilera bío kà dĩnĩ yi le we? ²⁷ Mi loń le pũĩlè. Le yí máa sá dèe, á mún yí máa tĩ sĩa. Le ì bío mu na mia: hàrí o *Salomøn lè mí cùkú búenbúen ká wón pá yí zã sĩa na se yú lerén búy yi. ²⁸ Ká le Dónbeenĩ wee donkhueé le nĩnĩ kà sïi, dĩo wé keń ho zuia ká ho yĩró à 6a dĩ le, à sònkú mínén á le è wé kaka máa zĩnĩ. Mi siadéro le Dónbeenĩ yi bènĩn fòora. ²⁹ Mi wé yí yáa mi yilera à wé dĩn cà bío mi ì dĩ làa bío mi ì nũ. ³⁰ Mu bon, bĩa yí zũ le Dónbeenĩ ho dĩmĩná yi lé bán wee wé dĩn cà bũn búenbúen fèe. Ee ká mínén mĩn Maá Dónbeenĩ wón zũ bío ko làa mia. ³¹ Mi le mi yara sĩ le Dónbeenĩ béeni bío, á bío ká á le Dónbeenĩ á à na mia.

³² «Minén nũwã yen zàwa na á ì pan bío, mi yí zón dèe, lé bío á mu wó sĩa mĩn Maá Dónbeenĩ yi à le na mí béeni mia.

(Matiye 6.19-21)

³³ «Mi yèé mi nĩ bío à sanká wárí na mi yú à na 6a nĩ-khenia yi. Mi cà ho nàfòró binbirĩ na máa vé bàrá ho wáyai ká lè miten. Bĩn á 6a kònlowà máa nũaa ho, á bùaa mún máa yáa ho. ³⁴ Mu bon, hen na mi nàfòró wi yi lé bĩn á mi sĩa búenbúen á à dé yi.

*Ba ton-sáwá na wee fání mi yĩo bío
(Matiye 24.45-51)*

³⁵ «Mi zĩ mí tonló sĩa, à zānĩ mí fĩntéena wíoka dĩnnáa. ³⁶ Mi wé lè 6a nũpua na pan mí nũhũso na van mu yaamu ceenĩ bío. Ká a bueé dĩn pãahũ na yi, á búanbúaa ho woohũ à 6a dèenĩ hén ho. ³⁷ Bán ton-sáwá so na á 6a nũhũso bueé yú à 6a fánia mí yĩo pan wo bènĩn nũná sĩ. Le ì mĩ ho tũiá na mia: O nũhũso mí beere á à lá mí tonló sĩa á à zĩ ká a bío le 6a keeni, ká a lá ho dĩnló á à sanká à na 6a yi 6a à dí. ³⁸ Hàrí ò o nũhũso mu buee dĩ ho tá tĩahũ tàa mu yáa dà bũn wán, ká a bueé yú 6a ká 6a yĩo fá á kará pan wo, se bán ton-sáwá so nũná bènĩn sĩ.

³⁹ «Mi zũ le ká le zĩ bānso lá wee wé zũn o kònló bueenló pãahũ, ó o lá máa wé è día ó o máa zo a zĩ. ⁴⁰ Minén mún tĩnĩ mí yĩo, lé bío ó o *Nũpue Za khíi bueen ho pãahũ na á mí yí máa dé le o bueen yi.» ⁴¹ O o Piere tũara a yĩ: «Nũhũso, le wáhiire mu á ù wà nòn warén wa dòn yi léé, tàá lé 6a nũpua búenbúen á le wà nòn yi?»

⁴² O o Yeesu bĩa nòn wo yi: «O ton-sá na yí máa lé mí nũhũso món, na hácírí wi le o yén? Lé yĩa ó o nũhũso á à bàrá mí zĩ tonni nũhũ wán, le o wé sanká ho dĩnló na mí zĩ nũpua lè mí nĩ-kénĩ kénĩ yi ho pãahũ na mu ko yi, ⁴³ ó o wee sá ho tonló mu ó o nũhũso bĩnia bueé kúaa wán. O ton-sá mu nũhũ sĩ. ⁴⁴ Le ì mĩ ho tũiá na mia: O nũhũso á à bàrá a mí bío búenbúen nũhũ wán.

⁴⁵ «Ká a ton-sá mu día ò o wee bío mí yi: «Nũhũso míana ò o máa bueen.» O o wáa hĩnòn wee ha mí nĩnzàwa ton-sáwá, 6a báawa lè 6a hãawa, á wee dí ká

a ɲu khée, ⁴⁶ wón ton-sá so ɓa ɲúhúso khíi ɓuen le wizonle na ó o yí zū yi, lè ho p̄ahú na ó o yí dó yi. Ká a ɲúhúso mu khíi ɓuee d̄ɔn, ó o ɓuee beé o lò là sòobéé, ká a pá à dé o ɓa ton-sáwá na lò mí ɲúhúso món t̄ahú.

⁴⁷ «O ton-sá na zū mí ɲúhúso s̄i b̄io, ò o yí wíokaa mítén á yí wó mu làa b̄io ó o lonnáa mu, wón á ho haró ò ɲí. ⁴⁸ Ká yíá yí zū mí ɲúhúso s̄i b̄io, ò o wó há wén-kora á ɓa ko ɓa ha, wón haró máa tà máa ɲí a làa yíá so b̄io. Yíá ɓa n̄on mu b̄io na boo yi, á ɓa khíi fé b̄io boo c̄ɔn, á yíá ɓa kàràfáa mu b̄io na boo yi, á ɓa khíi tùa yi làa b̄io po b̄ɔn.

Ho kharó lè lé c̄itti b̄io

⁴⁹ «Lé ho d̄áhú á ì ɓuan wa ɓuee dé ho tá yi, á ì ɓènt̄ín lá wi à ho d̄èní zà! ⁵⁰ Ká ì m̄ahá ko à ì k̄aa lònbe-beení ɓúí yi, á ì hác̄írí ɓènt̄ín lùnkaa mu b̄io yi, ká mu yí wó yí wó, á ì máa yí ìten.

(Matiye 10.34-36)

⁵¹ «Mi wee leéka le ì ɓuara wà ɓuee dé héerà ho d̄ím̄íá yi le? B̄ueé. Le ì b̄io mu na mia: Lé há b̄ioní á ì wà ɓuee kúee á à khéeráa ɓa n̄upua. ⁵² B̄io ká wán á ɓa n̄upua n̄uwā h̄onú na wi le z̄i dà-kéní yi á à kha. Ba n̄uwā t̄in á à fi lè ɓa n̄uwā ɲun na so, á ɓa n̄uwā ɲun á mún ñ fi lè ɓa n̄uwā t̄in mu. ⁵³ O maá máa wé s̄i lè mí za, ó o za mún máa wé s̄i lè mín maá. O nu máa wé s̄i lè mí h̄ínlò, ó o h̄ínlò mún máa wé s̄i lè mín nu. O ɓùaa háa máa wé s̄i lè mí yàró háa, ó o yàró háa mún máa wé s̄i lè mín ɓùaa háa.»

(Matiye 16.2-3)

⁵⁴ B̄ɔn món ó o wee b̄io lè ɓa z̄amáa: «Hen ká mi m̄on ká há dùndúio wee vá kúee mín wán lè le wii t̄èní, à mi le ho viohó ò t̄è, à mu ɓèn wé làa b̄ɔn. ⁵⁵ Hen ká mi m̄on ká ho pinpiró wee lé lè le wii h̄èní ɓàn n̄ín-káahó à ɓuen, à mi le ho wunwuró ò k̄erí, à mu ɓèn wé làa b̄ɔn.* ⁵⁶ Ni-khàwa yén! Mi wee loñ ho tá lè ho wáayi à z̄úrnáa b̄io wee wé p̄ɔnna. A lée webio n̄on á mu b̄io na wee wé lòn̄b̄io á mí yí zū máa z̄èní kúará?

(Matiye 5.25-26)

⁵⁷ «Lée webio n̄on á mínén mi ɓere yí dà máa hueeka mu biowa mín yi à z̄úrnáa b̄io t̄érinna. ⁵⁸ O ɓúí lá wó khon lè mi ninza síi, ó o von fo le c̄ítí yi, à ùnén na wó khon bánbá à ù fèn wé le ɲii dà-kéní lè mi ninza mu ho w̄sh̄ wán ká mi d̄in yí vaá d̄ɔn. Ká b̄ɔn mía ó o vaá dé fo o c̄ítí-fi níi yi, á wón ɓèn á à yèrémá khíi dé o paro níi yi, á wón ñ dé ho kàsó yi. ⁵⁹ Le ì b̄io mu na mia: Ho kàsó mu á fo máa lé yi h̄úuu ká ù yí wá le wárí na fo ko á ù na ɓúenɓúen á yí tíira ɲii.»

13

Le v̄ind̄è na yí máa ha w̄hiire

¹ Mu p̄ahú, á n̄upua n̄uwā ȳen ɓúí ló ɓuee wee b̄io ho Kalileesa ɓúí b̄io là a Yeesu, b̄ia ó o *Pilaate na wi ho *Zudee k̄sh̄ ɲúhú wán á n̄on le ɲii ɓa ɓó ká ɓa d̄in wee wé mu hámu. ² O o Yeesu b̄ia n̄on ɓa yi: «Mi wee leéka le bán n̄upua so lé b̄ia h̄ia wee wé mu bè-kora po ho Kalileesa na ká á n̄on ɓa b̄io wóráa ká síi le? ³ B̄ueé. Ká mínén mún yí khú mu bè-kora wéró yi, á mi ì hí lè ɓa b̄io, le ì b̄io mu na mia. ⁴ Tàá mi wee leéka le ɓa n̄upua píru h̄ènt̄in na ho Silowee n̄ónwíohú h̄ia tò ɲà yi á ɓa húrun lé bán h̄ia wee wé mu bè-kora po ho Zeruzalæmu n̄upua na ká le? ⁵ B̄ueé. Ká mínén mún yí khú mu bè-kora wéró yi, á mi ì hí lè ɓa b̄io, le ì b̄io mu na mia.» ⁶ B̄ɔn món ó o wà le w̄hiire na ká n̄on ɓa yi: «Nii ɓúí h̄ia fá le v̄ind̄è ɓúí na ɓa le *fikíyée mí v̄ins̄ia ɓuahó yi.

* **12:55** Ba z̄úf̄uwa k̄sh̄ b̄io síi wi mí d̄on lè warén b̄io. Mu yámú ɲumu wi lè le wii t̄èní. Lé làa b̄in á ho viohó wee wé lé yi ɓuennáa. Ká le wii h̄èní ɓàn n̄ín-káahó á ho tá hení ɓùaa yi. Lé làa b̄in á ho wunwuró wee wé lé yi ɓuennáa.

Wizonle búí ó o le mí ɓueé loŋ le mí ì yí bia ho wán á à khòo lè, ó o ɓueé khon. ⁷ Ó o wáa wee bío le mí ton-sá: «Bíò kà le mu lúlúio bío tɪn ká ì sansan le ì ɓueé khòo le vɪndɛɛ mu na kà bia, à ì ɓuee khe. Mu ɲúhú mía à ì díá le à le fé le lùe káamáa. Búe le.» ⁸ Ó o ton-sá bía nɔn wo yi: «ɲúhúso, díá lé ho dueera loŋ, ká ì ì búnbú le ɲúhú á à kúee ho duioró yi. ⁹ ɲún-sí á lóhóló ká le è ha. Ká le wáa yí han làa búŋ, à ù màhá ɓúe le.»»

O Yeesu wɛ́era hã-mónkú búí ho Sabaa zon

¹⁰ Mu hía wó *Sabaa búí zon ká a Yeesu wee kàrán ɓa nùpua ho kàránló zii yi. ¹¹ Mu zon à hãa búí wi bɪn á lò yí here yú hã lúlúio píru hɛtɪn. O cɪná búí wó a là a mónkú ó o yí dà máa hɪnɪ máa yòó muin. ¹² Bío ó o Yeesu mɔn wo, ó o von wo á ɓueé bía bío kà nɔn yi: «Hãa mu, fo wáa yú ũten ũ vãmú ní yi.» ¹³ Ó o yòó bò mí níni o wán, ó o dɛɛnɪa hɪnɔn yòó muina dɪn á wee ɓúaaní le Dónbeení. ¹⁴ Ká ho kàránló zii ɲúhúso màhá yí wara mu, lé bío ó o Yeesu wɛ́era vánváro ho Sabaa zon, ó o bía nɔn ɓa zãamáa yi: «Hã wizooní bío hɛzɪn lé hɔn á ho tonló ko à ho wé sá yi ho yàwá ɲúhú yi, á mí wé ɓuen le ɓa wɛ́e mia hɔn pãahú so yi, ká mi yí wé mu hã wizooní bío hɛɲun ní na le ho Sabaa zon yi.» ¹⁵ Ó o ɲúhúso bía nɔn wo yi: «Nì-khàwa yén! Minén á yíá yí máa fee mí nàa tàá mí sũnpɛɛnì à lée ɲuú ho Sabaa zon lée wée? ¹⁶ O hãa na kà na lé o *Abarahaamu mɔnmàní búí na ó o *Satãni can hã lúlúio píru hɛtɪn yi á so lá yí ko ò o fee díá ho Sabaa zon le?» ¹⁷ Dén bíoní so na ó o Yeesu bía á dó hã ɲiyio bía làa wo wee wãaní yi. Ká ɓa zãamáa na wi bɪn ɓúenɓúen bán ɓɛn wee zãamaka mu bè-tentewà na ó o wee wé bío yi.

*Ho mútãdè ɓɛɛre lè le ɲa-fɪni wãhio
(Matiye 13.31-33; Maaki 4.30-32)*

¹⁸ O Yeesu bɪnɪa bía bío kà: «Le *Dónbeení ɓɛɛnì á ɓonmín làa webio? Lée webio á ì dà à tèe làa de? ¹⁹ Le bío ɓonmín lè ho mútãdè* ɓɛɛre na ó o nni búí dù mí vɪnsɪa ɓuahó yi, á le ló á hɪnɔn yòó wó mí vɪndɛ-beenì, á ɓa ɲɪnzàwa wee tá mí lenna yi.» ²⁰ Ó o pá bɪnɪ bía bío kà: «Lée webio á ì dà à tèe lè le Dónbeení ɓɛɛnì? ²¹ Le bío ɓonmín lè le ɲa-fɪni na ó o hãa búí zúnzúio kúaa mu dũmu kiloowa ɓóni làa hònú yi á khan bàrà á mu ló.»

*Ho zoró lè ho zũaɲii na fɪnɪa bío
(Matiye 7.13-14, 22-23)*

²² O Yeesu hía tò hã ló-beera lè hã ló-zàwa yi á wee kàrán ɓa nùpua ká a va lè ho Zeruzalɛɛmu cɔn. ²³ Ó o búí tũara a yi: «ɲúhúso, bíá á à kãní yínɔn ɓa à wé ɓa nì-dòndáa le?» Ó o bía nɔn ɓa yi: ²⁴ «Mi bánbá à mi zo lè ho zũaɲii na fɪnɪa. Le ì bío mu na mia: Ba nùpua cɛ̀ɛɛ khíi cà ho zoró yahó ká mu yíó máa lé. ²⁵ Ká a zii ɓànsò khíi hɪnɔn á vá mí woohú pon á dó, à búŋ minén lée wi ho khũuhũ á wee ɓúanɓúaa ká mi ì bío bío kà: «ɲúhúso, hén le wa zo.» Ó ò bío o na mia: «I yí zũ mi léenii.» ²⁶ A mi ɓɛn á à bío o na a yi: «Eee! Ká wa ɲɔn páanɪa dú á ɲun làa fo, á fo mún kàránna ɓa nùpua wa lóhó ɓonfúaa yi.» ²⁷ Ó o tɪn á à bío ò na mia: «Mi vá lé ì nɪsání, bè-kora wérowà yén! I yí zũ mi léenii.»

²⁸ «Ká mi khíi mɔn o Abarahaamu là a *Izaaki là a *Zakoobu lè le Dónbeení ɲi-cúaa fɛɛrowà ɓúenɓúen le Dónbeení bá-zàmú yi à minén ɓa lée kúaará ho khũuhũ, á mi ì wá á yiwa à vá bɪn. ²⁹ Ba nùpua khíi lé ho dɪmíɲá kúarãa ɓúenɓúen yi á ɓueé kɛɛnì ká ɓa à dí ho sãnú le Dónbeení ɓɛɛnì dɪnii. ³⁰ Búŋ ká bíá dú ho món ho zuia khíi wé ɓa ya-díwá, ká bíá dú ho yahó ho zuia ɓɛn khíi wé ɓa món-díwá.»

O Yeesu varãkaa wee va lè ho Zeruzalɛɛmu cɔn

* **13:19** Ba zúífùwa cɔn á ho mútãdè ɓɛɛre lé dío ka cɪnú. Ba wee wé ni ho ɓàn bia kúee le zéeni yi, à le símu wíoka dé wán.

³¹ Hón p̄ahũ so yi á ba *Farizíewa nùwā yēn búí vá bueé bó a Yeesu yi á wee bío làa wo: «Héyíi! Híní lén hen à va lòn-veere, lé bío ó o *Heroode wí ò o búe fo.» ³² O o bía n̄n ba yi: «Mi lén va à bío na wón cawan† so yi: † wee na ba cínáwa á mún wee wéé ba vánvárowà ho zuia lè ho yíró, ká mu wizooní t̄n zòh á ì tíí ì tonló jii. ³³ Ká ì màhã ko à ì lá ì w̄hũ lén ho zuia lè ho yíró lè ho yíró níí ló, lé bío mu yí se à le *Dónbeenĩ jì-cúa fεero hí lòn-veere ká mu yín̄h ho Zeruzalεemu yi.»

(Matiye 23.37-39)

³⁴ «Éee Zeruzalεemusa! Minén na wee búe le Dónbeenĩ jì-cúa fεerowà, á wee lèeka b̄ia le Dónbeenĩ wee tonka mi c̄n lè hã huua à búe. Lée zen cúa-yēn á ì wí à ì vá mia kúee mín wán làa bío ó o kùeerè wee wé veráa mí zàwa kúee mí mía tá bío síi à mi yí tà mu! ³⁵ Awa! Le Dónbeenĩ á à p̄í mia hùú.‡ Le ì bío mu na mia: Mi máa b̄íní máa mi mi fúaa n̄nzoñ na mì khii wee bío bío kà: † Le le Dónbeenĩ dúbua ȳia bò o buen o Núhũso yēni yi§.»

14

O Yeesu wéera vánváro búí ho Sabaa zòh

¹ Ho *Sabaa búí zòh ó o Yeesu á ba *Farizíewa j̄uhũso búí von lè ho d̄n̄ló mí z̄i. A b̄ia wí b̄ín fá mí ȳlo wo yi le mí ì loñ bío o ò wé. ² A b̄ún ò o n̄i búí na mu v̄ámú búí tò ó o s̄ánia lon á d̄n̄ o yahó. ³ O o Yeesu lá le bíoní ò o t̄lara ho *làndá bío zéenilowa lè ba Farizíewa yi: «Wa làndá yi á n̄pue so dà à wéé vánváro ho Sabaa zòh le?» ⁴ A ba yí b̄ía, à ba d̄n̄ búirín. O o Yeesu w̄aa buan wo yi, á wéera, ò o le o lén khífo. ⁵ B̄ún m̄ón ó o wee bío làa b̄ia wí b̄ín: «Minén á ȳia za tàá o n̄a tò le buii yi ó o máa d̄ēní máa suee wo f̄uaf̄uà h̄arí mu wé ho Sabaa zòh lé o yén?» ⁶ O o búí mún yí d̄ar̄na d̄ē yí b̄ía mu d̄ání yi.

Bio wi ho yahón lùà lè ho m̄ond̄en lùà k̄eeníló yi

⁷ B̄ún m̄ón á bío ó o Yeesu m̄n à b̄ía ba von wee ȳi ho yahón lùà à k̄eení yi, ó o wà le w̄ahiire na kà n̄n ba yi: ⁸ «Hen ká a búí von fo mí yaamu s̄ánú d̄in̄ii, à ù yí d̄ēní yí vaa k̄eení ho yahó, lé bío mu dà a wé le o búí na j̄uhũ wí po fo á ba mún von. ⁹ A fo ò k̄eení ù z̄aamu ká ȳia von mia mi nùwā j̄un á bueé wee bío làa fo: † Híní à ù na le lùe ȳia kà yi. A fo màhã à c̄oní ì h̄íní lé ù n̄yio á à lén khii k̄eení ho m̄ón. ¹⁰ Ba wé von fo làa b̄ún síi, à ù buee khii lii k̄eení ho m̄ón, ká ȳia von fo buee d̄n̄, o ò bío ò na foñ: † W̄an b̄n̄lo, h̄íní buee ȳo k̄eení ho yahó. Hón p̄ahũ so yi b̄ún ká b̄ia ba von mu yaamu s̄ánú d̄in̄ii búenb̄uen á à mi bío ba b̄uaan̄ánaa fo. ¹¹ Lé bío á n̄pue lée n̄pue na wee ȳoní m̄iten wón à le Dónbeenĩ á à liiní. Ká ȳia wee liiní m̄iten wón à le è ȳoní.» ¹² B̄ún m̄ón ó o ȳeremáa wee bío làa ȳia von wo: «Hen ká fo wé le fo ò ve n̄pua à ba buee dí ù c̄n̄, à mu wé wisoni yi tàá ho t̄n̄aahũ, à ù yí le mu wé m̄n̄ b̄n̄lowà, lè m̄n̄ z̄awa lè m̄n̄ tem̄nlowà, tàá mi n̄nz̄awa bío b̄ansowà. Lé bío ba khii d̄an̄ fo ò ve làa b̄ún bío síi á à dé bío fo wó n̄n ba yi lahó yi. ¹³ Ká fo wíokaa ho d̄n̄ló ho s̄ánú bío yi á le fo o ve lè ba n̄pua, à ba n̄i-khenia, lè ba mùamúawà, lè ba lóní lè ba muiiwà lé bán à ù ve. ¹⁴ Ká fo wó b̄ún, á ù bío á à wé se, lé bío á bán yí dà mu síi máa wé máa na foñ. Le Dónbeenĩ le d̄io khii s̄ání foñ b̄ia wó mu bè-tentewà v̄eró zòh.»

Bia ba von lè ho d̄n̄ló w̄ahiire
(Matiye 22.1-10)

¹⁵ Bío á b̄ia làa wo páania wee dí n̄i-kéní j̄á h̄n̄ bíoní so, ó o b̄ia n̄n o Yeesu yi: «Ȳia khii k̄ēñ le *Dónbeenĩ b̄ēñí d̄n̄ló d̄in̄ii b̄ēnt̄n̄ bío se.» ¹⁶ O o Yeesu b̄ia

† 13:32 Ba z̄uif̄uwa c̄n̄ ó o cawan lé ȳia b̄ēn̄ h̄era làa bío ó o zanká h̄eraráa war̄ēn̄ c̄n̄ bío síi. ‡ 13:35 Mi loñ Zeremii v̄uahũ 12.7, 22.5 § 13:35 Mi loñ Lení v̄uahũ (Psaumes) 118.26.

nɔn wo yi: «Nùpue búí hía le mí ì dí sɔn-beeni, ó o fèra bía mu nɔn ɔa nùpua cèrèè yi. ¹⁷ Bìo ho ònló mu díró pàahù dɔn, ó o le mí ton-sá vaa bío na bía ó o von yi: «Mí híní buen, lé ho ònló wíokaa vó pan mia.» ¹⁸ A ɔa lè mí nǎ-kéní kéní yú bío ɔa à bío máa buennáa. O nín-yání nùpue bía nɔn o ton-sá yi: «Sábéré, í ɓèntín yí dà máa buen; í yà ho mɔhù lònbiò, á í ko à í vaa loí ho.» ¹⁹ O o búí wón bía nɔn wo yi: «Sábéré, í yà ho vàró nàwa bùaa píru, lé bán á í wi à í díní loí.» ²⁰ O o nǎ-kéní wón ɓèn bía: «Í yan lònbiò á í ɓèntín yí dà máa buen.» ²¹ O o ton-sá mu bínía ɓueé bía mu búenbúen nɔn mí nùhúso yi, á wón síi cã, ó o bía nɔn wo yi: «Wãa bánbá lén va ɔa nùpua fémínló lara yi, à zo ho lóhó ɓonfúaa yi, à ɔa nǎ-khenia, ɔa mùamúawà, ɔa muiiwà lè ɔa lóní na fo ò fèráa mín bín à ù ɓua buennáa.» ²² Mu ù dé mí yi, ò o ton-sá bínía ɓueé wee bío lè mí nùhúso: «Bìo fo le í wé á í wó ká hã lùà búí màhã pá ká.» ²³ O o bía nɔn mí ton-sá yi: «Wãa héè lá hã wãna, à léka hã manawà yi loí, ká ù fò mín làa nùpua na, à ù bío ɓúe ɔa núná le ɔa buen í zii, bèra a na à le sí. ²⁴ Le í bío mu na mia: Bía á í von ho yahó búenbúen á nǎ-kéní ká á í ònló mu máa zo nii.»»

*O Yeesu bèró yi bío
(Matiye 10.37-38)*

²⁵ Pàahù búí ó o Yeesu lá ho wɔhù á ɔa zãamãa bò a yi, ó o yèrèmaa wee bío làa ba: ²⁶ «Yia le mí ì buen í cɔn, ká ɓanso yí pã mín maá, lè mín nu, á yí pã mín hãa lè mí zàwa, á yí pã mín zàwa lè mín híní, á yàá pá yí pã mítén mí ɓeere, á ɓanso yí dà máa wé í nǎ-keníní. ²⁷ Yia yí máa lá mí *kùrùwá pí* à bèráa mií, wón ɓanso yí dà máa wé í nǎ-keníní. ²⁸ Hen ká minén ó o búí lá le mí ì so le zì-beeni, ó o so máa kɛni ká a máa le mí yi le wári na o ò dé le yi bío yi, à loí ká dío wi o cɔn á dà le wee so á à ɓueé le? ²⁹ Ká bɔn pã ká a fàrá le nùhù á le yí dàina yí ɓon, nún-sí á bía wee mi le wé è yáa mí níní yi á à na a yi ká ɔa à bío: ³⁰ «O nǎ na ká son mí zii húnía yi ò o yí dàina le yí ɓueéra.»

³¹ «Mu mún lée dà-kéní là a ɓéè búí na á ɔa nínza ɓéè ló wà ɓueé tá le hã hía. O so máa kɛni ká a máa loí le mí dásíwá muaaseé píru á dà wee sánsá mí zúkúso dásíwá muaaseé ɓóní na wà ɓueé fi làa wo le? ³² Ká a zū le mí yí dà mu, o ò fèn ñ tonka ɔa nùpua á ɔa à khèn vaá sí a yahó á à tùa wo yi làa bío ó o ko ò o wé na a yi, à bè yi yíráa ho héera.» ³³ O o Yeesu wãa bía: «Mí le mí yiwa sese. Minén ó o búí yí dà máa wé í nǎ-keníní ká ɓanso yí pã bío wi o cɔn búenbúen.»

*Mu yámú na pànká mia bío
(Maaki 9.50)*

³⁴ «Mu yámú yoo. Éè ká mu yámú yonyoró hía ló mu yi, á ɔa à wé kaka á mu ù bíní ì zoráa.† ³⁵ Mu cǔnú wãa mia, mu yí dà máa yèrèma máa wé bío búí ho tá yi, á mu mún yí dà máa wé duioró. Ba wé yénní mu kúia. Yia wee ní bío, à wón ní bío bía sese.»

15

*O pio na vɔnnun á bínía yú wahiire
(Matiye 18.12-14)*

¹ Wizonle búí á ho *lànpo féwá lè ɔa bè-kora wérowà vá ɓueé kínía o Yeesu yi á wee ní a bióní. ² Bìo ɔa *Farizíewa lè ho *làndá bío zéénílowa mɔn mu á ɔa sía wee cǎ á ɔa wee bío mín yi: «Mí loí, o nùpue mu mána mín lè ɔa bè-kora

* 14:27 Mí loí Matiye vùahù 10.38 † 14:34 Hón pàahù so yi ká mu yámú á yí máa ce sese. Mu bíowa búí hía lúnkaa mu yi. Lé bɔn nɔn á mu yonyoró hía wee wé lé mu yi ká mu búí pá ká à ɔa lá lée kúia.

wérowà á wee dí làa ba.» ³ O o Yeesu wà le wàhiire na kà nòn 6a yi: ⁴ «Minén ó o búii pia khímàni lá wi, ó o yà-kéní wó wó séra vùnun, ó o so máa kúia 6a khímàni yà-kéní mía na ká le dùure yi ká a máa vaá cànka yia vùnun fúaa o yú a le? ⁵ Ká a hía vaá yú a, ó o síi ì wa wa á à lá a yòó pĩ á à khíboráa. ⁶ O buée dɛɛní o ò ve mín bɛnlowà làa bía làa wó 6ó mín yi á à bío ò na yi: «I pio yà-kéní na lá vùnun á ì wáa cà yú. Mi le wa páaní zámaka mu bío yi.» ⁷ Le ì bío mu na mia: Lé ká síi á le sí-wɛɛ mún ñ wéráa hen na le Dónbeení lè mí tonkarowà yòó wi yi, o nùpue ñ-kéní na khú mu bè-kora wéró yi bío yi, á à poñ 6a ñ-tentewà khímàni ñ-kéní mía na màkóo mía ho yèrèmaló yi.

O hɛa na wɛn-hɛnló vùnun ó o cà yú bío

⁸ «Táá ká a hɛa búii wɛn-haani bío píru lá wi, ó o wó wó vɛinia le dà-kéní, ó o so máa dé le fɛntání á máa sàa mí zii ká a cà le kùaràa búenbúen yi fúaa o yú le le? ⁹ Ká a yú le o ò ve mín bɛnlowà làa bía làa wó 6ó mín yi á à bío ó na yi: «I wɛn-hɛnló na lá vùnun á ì yú. A mí le wa páaní zámaka mu bío yi.» ¹⁰ Le ì bío mu na mia: Lé ká síi á le Dónbeení wáayi tonkarowà sía á à waráa o bè-kora wéro ñ-kéní na khú mu bè-kora wéró yi bío yi.»

O za na van vùnun wàhiire

¹¹ Bún món ó o Yeesu pa bɛnia bía bío ká: «Nii búii zàwa nùwá ñun hía wi. ¹² Wizonle búii ó o fɛeso bía nòn mín maá yi: «I maá, sanká wàn kía à ù na ìnén bío.» O o maá bèn sankaa mí nàfòró á nòn mí zàwa nùwá ñun mu yi.

¹³ «Wizooni bío yɛn bún món, ó o fɛeso yɛéra bío ó o yú búenbúen á lá wárí ò o wà van ho kɔhú búii na dání nàyi. Bío ó o vaá wi bín ó o zon mu koomu yi á yáara mí wárí búenbúen véenia. ¹⁴ Páahú na ó o wárí mu yáara wó yi, à bún le hín-súmúii búii ló ho kɔhú mu yi, á mu bío búenbúen hini wee tè o. ¹⁵ O o vaá yú ho kɔhú mu nùpue búii á wón le o wé vaa pa mí nòn bùɛɛní mí màhú yi. ¹⁶ A 6a nòn bùɛɛní dɛnló ó o síi wee bini vá yi lè ho díró ká nùpue màhá yí máa na ho wo yi.

¹⁷ «Ó o hácirí bɛnia 6uara bío ó o wó khíina wán, ó o zúna le mí wó khon, ó o wee bío mí yi: «Wàn maá ton-sáwá búenbúen wee dí ho dɛnló sa mítén, à ìnén wón buée wee hí hen lè le hini. ¹⁸ I ì bini ì va wàn maá cón á vaá bío ò na a yi: I maá, ì bɛntɛn wó khon lè le Dónbeení á mún wó khon làa fo, ¹⁹ á ì wáa yí ko à ù bini 6ua mi lè ù kùrú za tenii bío, ká ù 6ua mi lè ù ton-sá bío síi.» ²⁰ O o wáa hínɔn wà ñon mín maá zii. Bío ó o khèra yòó ló lua, á 6àn maá fèra mɔn wo, ó o màkárí buan wo yi làa sòobɛɛ, ó o lùwa wee sí mí za mu yahó á vaá wíira a kùkà á wee bèɛní yi. ²¹ O o za wee bío làa wo: «I maá, ì wó khon lè le Dónbeení á mún wó khon làa fo. I yí ko à ù bini 6ua mi lè ù kùrú za bío síi.»

²² Ká 6àn maá màhá bía nòn mí ton-sáwá yi: «Mi bánbá zoo lońka à mi lén ho báká beení na se po hía ká à buée lée zini làa wo. A mi dé le nín-kízà-fɛɛɛɛ o nín-kíza yi, à mún zini a lè há nakáa. ²³ Mi lée lén o nòn-bòohú na ñini wi à búe à wà dí ho sánú à wɛé wa sía. ²⁴ Lé bío, á ì za mu lá ka lòn ñii na húrun ká a bɛnia véera. O lá vùnun, á ì bɛnia yú.» A 6a wáa cúaana ho sánú díró.

²⁵ «Bún búenbúen wee wé ká a ñii mu za kɛnle so van há mana. Bío ó o ló há mana yi buée wee sùará mín zii, ó o wee ñii há sía lè ho yoró sá. ²⁶ O o dɛn ò o von o ton-sá búii tùara yi làa bío wee wé 6àn lún yi. ²⁷ O o ton-sá bía nòn wo yi: «Lé mìn fɛɛ bɛnia 6uara, á mìn maá léra a nòn-bòohú na ñini wi á 6ó, lé bío ó o za bɛnia 6uara lè le lòn-hebúee.» ²⁸ O o kɛnle so dɛɛnia síi cá bún wán á henbuaa le mi máa zo. A 6àn maá ló le mi lée yanka a ò o buée zo. ²⁹ Ká a màhá bía nòn mín maá yi: «Loń, ìnén sá nòn foñ há lúluio cèrɛɛ yi, á hàrí wizon-kéní á ì dɛn yí pã ù ñii, ò o vio za sáani á ù yáá pá dɛn yí nòn mií le ì dí lè ho sánú lè wàn bɛnlowà. ³⁰ A ùnén za na lá ù ñii bío vaá yáara véenia 6a há-kora wán bɛnia 6uara, á ù màhá le 6a lén o nòn-bòohú na ñini wi búe.» ³¹ A 6àn maá bía

nɔn wo yi: «I za, inén làa fo páania wi mín wán fɛɛɛ, á bio á ï te búenbúen bio sá foñ. ³² Ká wa màhá ko wa dí ho sánú à wɛɛ wa sía, lé bio á mín fɛɛ mu lá ka lòn nii na húrun á bínía vèera. O lá vúnun á ï bínía yú.»»

16

O ton-sá kohó na hácirí wi wáhiire

¹ Bún mɔn ó o Yeesu wee bio lé mí nǐ-kenínia: «Nàfòró bǎnso búí hía lá nùpue búí bàrá mí tonni jùhú wán. Wizonle búí á ba bueé bia nɔn wo yi le o ton-sá mu wee yáa o níi bǐo dàkhíina. ² O o von wo bueé wee bíoráa: «Bio á ï ná ù dǎní yi á so bon le? Wǎa wa lá bǐo á ù wó búenbúen bǎn càtíi, bún mɔn á wa à kúia mín. A ù tonló vó ï cǎn zuia.» ³ O o níi wee bio mí yi: «Eee! I jùhúso wǎa léra mi mí tonni sáró yi á ï ì wé kaka? Bio ho varó á ï yí dà bǐo, á ho héé fio mún nǐyio wi mií. ⁴ Awa, ï wǎa zǔ bǐo á ï wé ká ï tonló yáara á ï pá à yí ba búí na à bua mi.» ⁵ A bǐa búenbúen na ba jùhúso kení wi yi ó o von le mí nǐ-kení kéní. A yǐa buara ho yahó ó o tǔara yi: «I jùhúso kee na wi foñ lé le yén?» ⁶ A wón bía: «Lée oliivewa bia jiló bàrikónwa khímàni.» O o bía nɔn wo yi: «Lii kɛɛní fùafù. Fé ù kee vǔahú à ù túa: Niló bàrikónwa búará-jun làa píru.» ⁷ O o bínía tǔara a búí yi: «A ùnén bèn kee lé le yén?» A wón bía: «Lée dǐnló pórókówá khiá-hónú.» O o bía nɔn wo yi: «Fé ù kee vǔahú à ù túa: Dǐnló pórókówá khiá-náa.» ⁸ Bio ó o ton-sá mu yí téréna ká ba jùhúso màhá pá khòonia wo há hénní na ó o yú bǐo yi. Lé bio á ho dímíná na ká nùpua zǔ mín buaró á po mu khoomu nùpua.»

⁹ O o Yeesu mu bínía bía: «Le ï bio mu na mia: Mi wé yú ho dímíná nàfòró à mi wé wé bǐo mi ì yíráa ba bǎnlowà làa ho, ká ho khií vó mi cǎn, á ba à fé mia á à zoráa le mukǎní na máa vé lahó yi. ¹⁰ Yǐa yú mu bio na cǐnú ó o zǔna mu buaró, wón ba nɔn bǐo boo yi ó o mún n zǔn mu buaró. Yǐa yí téréna mu bio na cǐnú yi, ó o mún máa téréna mu bè-beera yi. ¹¹ Ká mi yú ho dímíná nàfòró á mi yí zǔna hón buaró, á lée wée á à tá à na ho nàfòró tente mia? ¹² O nǐ-veere bǐo na ba kàràfáa mia á mi yí zǔna buaró, á mi kùrú bǐo á ba mún máa na mia.

(Matiye 6.24)

¹³ «Ton-sá woon yí dà máa sá máa na júnása nùwǎ jun yi. O ò jin o nǐ-kení, ká a wañ yǐa so. O wé è jí a nǐ-kení bíoni, ká yǐa so ó o máa kǎnbi. Mi yí dà máa sá máa na le Dónbeení yi ká mi mún pá henía le wárí càró bǐo.» ¹⁴ Bio ba *Farizíewa ná há bíoní mu, á ba wee yáa mí jiní yi na a Yeesu yi, lé bio á ba dó mí sía le wárí càró yi dàkhíina. ¹⁵ Ká a Yeesu màhá bía nɔn ba yi: «Minén wee wé mítén le ba nǐ-tentewà ba nùpua yahó, èɛ ká le Dónbeení dén zǔ bǐo wi mi yiwa, lé bio á bǐo ba nùpua wee mi à wé le mu bè-beení á le Dónbeení yí máa tà yi.

Ho làndá le le Dónbeení béení bǐo

(Matiye 11.12-13)

¹⁶ «O *Mɔyíize làndá le le *Dónbeení jǐ-cúa fɛɛrowà vǔnna á pǎahú wà fɛɛɛ bueé bó a Zǎn Batiisi buenló yi. Wón buenló jǐi lé bún á le *Dónbeení béení bǐo bueró jùhú búa yi, á ba nùpua le mí nǐ-kení kéní wee jàa mín le béení mu zoró yi wán.

(Matiye 5.18)

¹⁷ «Ho wáayi le ho tá véro á wayi po ho làndá bín-za dèɛ na cǐnú vǐló.

(Matiye 5.32)

¹⁸ «Báa na díá mín háa ò o bínía fó há-veere yan lée há-fé. A yǐa fó a háa na bǎn báa díá wo á yan mún lé o há-fé.»

O nàfòró bǎnso là a Lazaare wáhiire

19 Bǔn mǎn ó o Yeesu pá bǐnía bía bǐo kà: «Nùpue búí hǐa wi bǐn á nǎfòró wi á wee zǐ hǎ sǐ-senǐ na yàwá here. Wízoní búenbúen léé sǎnú díró o cǎn. 20 Nǐ-khenii búí na yèni 6a le Lazaare, na sǎnía búenbúen wó lè hǎ dokuaa á hǐa wee 6uee da a nǎfòró 6ǎnso mu khǔuhǔ. 21 O sǐi yàá wee wé vá a nǐi mu dǐnló na wee kùenka lii kúia yi lè ho díró. A bè bǔn wán, á 6a booní wee wé 6uee dɛnka a dokuaa. 22 Wízonle búí ó o nǐ-khenii mu húrun, á le Dónbeenǐ wáyai tonkarowà 6ueé líí lá a yòò bàrà a *Abarahaamu nǐsǎní. Bǔn mǎn ó o nǎfòró 6ǎnso mún húrun á 6a nùuna. 23 Bǐo ó o wi ho nǐ-hǎnbó-lóhó yi, ó o lò wee be dàkhǐina. O o hóonía mí yahó le mí ì loń, ó o khèra mǎn o Abarahaamu ò o Lazaare kará a nǐsǎní.

24 «Ó o von wo pǎnpǎn: «Wàn 6úaa Abarahaamu, loń í màkárí yi à ù tonka a Lazaare le o dé mí nǐn-kíza jǔhǔ mu jumu yi, à 6uee wéé lè í dɛnle, lé bǐo á ì lò 6èntǐn wee be ho dǎhǔ na kà yi dàkhǐina.» 25 Ká a Abarahaamu màhǎ bía nǎn wo yi: «Í za, le ù yi, bǐo á ù yǐo fù lua á ù yú mu bè-senǐ cèrɛɛ á wéera lè ù sǐi, ò o Lazaare bǐo wó hǎ yinyio. Ho zuia á wón yú mí lònbee cǔnú à ùnén 6èn yú le lònbee. 26 Bǔn pá nǐí ló, á ho kǎ-be-beenǐ wi warén làa mia pǎahǔ, bèra a na ká bǐa le mí ì lé hen á à khí mí cǎn à 6a yí dàń mu. A nùpue mún yí dà máa lé hen na á ù khíi wi yi máa 6uen wa cǎn.»

27 «Ó o nǎfòró 6ǎnso bía nǎn wo yi: «Í pá à bǐnǐ ì fio fo. Sábéré à ù tonka a Lazaare mu ò o lii wàn maá zǐ. 28 Wàn zàwa nùwǎ hònú líí wi bǐn, ò o lii jǐ 6a zeń wán à bán wǎa yí 6uee zo le lònbe-beenǐ na kà lahó yi.» 29 O o Abarahaamu bía nǎn wo yi: «O *Mɔyize làndá lè le *Dónbeenǐ jǐ-cúa fɛerowà bioní wi bǐn, le mǐn zàwa mu wé jí hǎn.» 30 O o nǎfòró 6ǎnso bía: «Wàn 6úaa Abarahaamu, bǔn pá máa yí 6a. Hen ká bǐa húrun nǐ-kéní búí lá ló lion 6a cǎn á 6a à yèrémá wárá.» 31 Ká a Abarahaamu màhǎ bía nǎn wo yi: «Ká 6a yí máa jǐ a Mɔyize lè le Dónbeenǐ jǐ-cúa fɛerowà cǎn, á hàrí à nǐ-hío búí vèe, á 6a pá máa tà.»»

17

Yi khà mi ninza dé bè-kohó wéró yi (Matiye 18.6-7; Maaki 9.42)

1 Bǔn mǎn ó o Yeesu bía nǎn mí nǐ-kenǐnia yi: «Bǐo wee vá a nùpue dé mu bè-kohó wéró yi bǔn yí dà máa hè hùú. ɛɛ ká yǐa màhǎ nǐi bò mu bǐo, wón á ho yéréké è sá yi. 2 Hàrí 6a ca le hue-beenǐ o fonle yi à lèe dé ho muhǔ yi, bǔn pá à wé wayi á à poń le lònbee na à yí o ká mu lé orén nǎn á 6a háyúwá na kà nǐ-kéní búí wó mu bè-kohó. 3 Mi cén pa miten bǐo sese.

Mi ninza bè-kora sǐndǎró bio (Matiye 18.21-22)

«Hen ká mi ninza búí wó khon làa fo à ù zéení a wékheró na a yi. Ká a tà le mí ì khí mu yi, à ù sén mu día na a yi. 4 Ká a wó khon làa fo le wízon-kùure yi hǎ zen cúa-hèjun, à mu lè mí dà-kéní kéní ó o wee 6uee dǐn ù yahó le mí ì khí mu yi, à ù sén mu día na a yi.»

Le sǐidéro na ka lè ho mútáàdè bɛere bio (Matiye 17.20)

5 Ba tonkarowà bía nǎn wo yi: «Núhǔso, dé wa sǐidéro wàn.» 6 O o Núhǔso bía: «Hen ká mi sǐidéro na khúekhúe lè ho mútáàdè bɛere bǐo á mi yàá pá lá

tà le mí ì wé làa bïo, á mi lá dà à bío ò na* le vîndèè na kà yi: «Dè ho lahó na ù wi yi a vaa zoo fá ùten ho muhú yi», á le è wé mu.

O ton-sá tonló bío

⁷ «Hen ká minén ó o búí ton-sá lá wi á wee và a mǎhú tàá o wee pa a sároní bùaa síí, ká a ló hã mana yi buara, á mi ì bío le o dèení buee kèení ò o dí le? ⁸ Yínǎn bío ká mi ì bío ò na a yi le: «Sá ho dínló na mií, wíoka ùten à ù lá ho buennáa le í dí à ì ju. Bún món á ùnén màhã à dí ká ù ju.» ⁹ O so o tèní mí ton-sá mu yi bío ba le o wé ó o wó bío yi le? Bùéé. ¹⁰ Minén bío làa bún mún lée dà-kení. Bío le Dónbeení le mi wé ká mi wó mu vó, à mi bío bío kà: «Wa lée ton-sáwá na á nùpue yí ko ò o na bío yi. Bío ba le wa wé lé bún mí dòn á wa wó.»»

O Yeesu wéera ba bùeréwà nùwá píru

¹¹ Bío ó o Yeesu wee va ho Zeruzalému, ó o bò le súii na wi ho *Samaríi lè ho Kalílee pǎahú yi. ¹² O o vaá wee sùará ho lóhó búí yi, à *bùeréwà nùwá píru wee sí a yahó. A ba khèra dín ¹³ à ba wee wǎamaka pónpón: «Yeesu! Ní-kàránlo! Zún wa màkárí.» ¹⁴ Bío ó o Yeesu mǎn ba, ó o bía nǎn ba yi: «Mi lén vaa zéení míten lè le *Dónbeení yankarowà.»†

A bío ba bò mín wee va bín, á ba wan. ¹⁵ Bío ba ní-kení mǎn ò o wan, ó o bínía tò mí làa yi á wee khòoní le Dónbeení pónpón ká a buen, ¹⁶ á buéé líí búrá a Yeesu tá, á yahó bó ho tá yi, ò o wee dé o bǎrákà. O lée Samaríi níí. ¹⁷ O o Yeesu wǎa bía: «Ba mí nùwá píru búenbúen yí wan le? A ba nùwá dènú na ká bèn zon wen? ¹⁸ Bán tǎhú ó o búí yí leékaa ò o bíní buee bùaaní le Dónbeení ká mu yínǎn ho síí veere nùpue na ká mí dòn le?» ¹⁹ Bún món ó o Yeesu bía nǎn wo yi: «Líí híí lén, à ù síidéro mií wéera fo.»

O Nùpue Za bíní buenló bío

²⁰ Wizonle búí á ba *Farízéwa tùara a Yeesu yi le lé ho pǎahú yén á le *Dónbeení béení á à buen yi. O o bía nǎn ba yi: «Le Dónbeení béení buenló yínǎn bío na wee mi làa yí. ²¹ Ba máa bío le: «Mí loí, mu wi hen» tàá «Lé vaá hen á mu wi yi.» Lé bío á mi ko à mi zún mu le le Dónbeení béení wi làa mia vó.» ²² Bún món ó o bía nǎn mí ní-kenínia yi: «Pǎahú búí buéé dǎ ó o *Nùpue Za wizooní dà-kení búí á mi síá á à vá yi lè ho míló ká mi máa mi le.

(Matiye 24.23-28)

²³ «Ba à bío ò na mia: «O wi hen» tàá «Lé vaá làa hen ó o wi yi.» Éé ká mi yí va bín, mi yí lùwí mu bío yi. ²⁴ Làa bío ká ho viðhó juiína ho wáayi lùe búí à mu khoomu dèení kéí lùà búenbúen, lé bún bàn síí ó o Nùpue Za bíní buenló wizonle bío khíi wéráa. ²⁵ Éé ká a màhã ko ò o lò be làa sòobéé vé, à ho pǎahú na ká nùpua pí a bío.

(Matiye 24.37-41)

²⁶ «Bíò wó a Nòwee pǎahú lé bío bàn síí khíi wé o *Nùpue Za bíní buenló pǎahú.‡ ²⁷ Ba nùpua hía wee dí ká ba à ju, á wee ya mín ká ba a yéé mí zàwa mín yi fúaa nònzoñ na ó o Nòwee zon ho won-beení yi á mu jun-beení buara buéé bó ba búenbúen. ²⁸ Mu mún khíi wé làa bío hía wó a Loote pǎahú. § Ba nùpua hía wee dí á wee ju, á wee yà ká ba a yéé mí bíowa, á wee dí ká ba a so. ²⁹ Éé ká nònzoñ na ó o Loote ló ho Sodǎmu yi, á ho dǎhú lè ho kíribí ló ho

* **17:6** Bío ó o Yeesu bía binbirí lé bío kà: «Hen ká mi síidéro lá bùaa yí ho mútáàdè beere na dínú yi.» Ba zúífùwa cǎn á ho mútáàdè beere lé dío ka dínú po mu bè-dínii bia búenbúen. Ba wee wé ni ho bàn bia kúee le zéení yi, à le símu wíoka dé wán. † **17:14** Le Dónbeení yankarowà mí dòn lé bía hía wee wé bío le o nùpue na mu bùemu wámú lá wi yi á wán, ó o wáa dà à zo ba nùpua tǎhú. Mi loí Levii nùwá (Psaumes) 13.49. ‡ **17:26** Mi loí Bío Nùhú Búeenii vǎahú (Genèse) 6–9 § **17:28** Mi loí Bío Nùhú Búeenii vǎahú (Genèse) 19

wáayi á tò 6a wán, á 6ó 6a véenia. ³⁰ Lé bñn 6àn síi mún khii wé nònzoñ na ó o Nùpue Za ko ò o mi wán. ³¹ Mu zoñ à yia wi mí zii lòho yí bío le mí ì lii á zoó khii mí sĩa, à yia hã mana yi mún yí bío le mí ì bñní ì 6uen mí zii. ³² Mi leéka a Loote 6àn hãa 6io.* ³³ Yia wi ò o fení mí mukãñi wón á à vñini le. Ká yia vñini mí mukãñi wón á à yí le.

³⁴ «Le í bío mu na mia: Mu zoñ tñnaahũ á 6a nùpua nùwã ñun na páania dũma le dãmu dèe dà-kéní wán, ó o ñi-kéní á à fé è lénnáa, ká yia so á à día. ³⁵ Ba hãawa nùwã ñun na páania wee ni mu 6io, ó o ñi-kéní á à fé è lénnáa, ká yia so á à día. ³⁶ [Ba báawa nùwã ñun na wi hã mana yi, ó o ñi-kéní 6a à fé è lénnáa, ká 6a à día a ñi-kéní.»] ³⁷ Ó o ñi-keninia tũara a yi: «Núhũso, lé wen á mu ù wé yi?» Ó o bía non 6a yi: «Hen na ó o yà-hinii día yí, lé bñn á 6a dù6úawá wee wé fè mín yi.»

18

O mahãa là a citi-fi wahiire

¹ Bío ó o Yeesu wi ò o zéeni le mí ñi-keninia le 6a ko 6a wé fio fèeè à bàra yí tè hùúu, ó o wà le wahiire na kà non 6a yi: ² «Citi-fi 6úi hĩa wi lóhó 6úi yi. O yí máa zón Dónbeenĩ, á mún yí máa kònbi nùpue. ³ Mahãa 6úi mún hĩa wi ho ló-kéní mu yi á wee 6uen o ñi mu cñn fèeè à 6uee bío 6io kà na a yi: «Mí ñén le í fioso tũia.» ⁴ O wó mu míana ò o ñi mu wee pí a 6io. Ká mu mahã a va à yí, ò o sã san ó o wee bío mí yi: «Í yí máa zón le Dónbeenĩ, á ñi mún yí máa kònbi nùpue bñn bon, ⁵ ká a mahãa na kà 6èntñn lan mi ðàkhĩna. Í ñi wé bío ó o wee cà, ò o wé yí 6uee ðñn seé mi.» ⁶ Ó o Núhũso bñni bía non 6a yi: «Mí loñ 6io ó o citi-fi-kohó mu na kà wó. ⁷ Mi wee leéka le le Dónbeenĩ so máa na ho tũia sñni bía le hueekaa yi na wee ve le pñpñn le wisoni le ho tñnaahũ yi le? ⁸ Le í bío mu na mia: Le è na ho tũia sñni 6a yi ho pãahũ na mu ko yi. Èe ká a *Nùpue Za mahã khii bñni 6uara, ó o 6ueé yí 6a nùpua na dó mí sĩa le Dónbeenĩ yi ho tá wán le?»

O Farizie là a lànpo fé wahiire

⁹ O mún bñni wà le wahiire 6úi á bò bía wee leéka le mí téréna à 6a wee zuañ bía ká yi wán: ¹⁰ «Nùpua nùwã ñun 6úi hĩa wà yóo wé ho floró le *Dónbeenĩ zĩ-beeni yi. O ñi-kéní léee *Farizie ká yia so léee *lànpo fé. ¹¹ Ó o Farizie zoó fára ðñn ho wáayi á wee fio mí yi kà: «Dónbeenĩ, í wee dé ù bákà, lé 6io á ñi yí kà le 6a nùpua na ká 6io. Ba wee tè 6a nùpua wán, á wee ñuaa, á lé 6a hã-féwá, sñnkú o lànpo fé na kà. ¹² Ñén wee lí í ñii hã cúa-ñun ho yàwá ñuhũ dà-kéní yi, á 6io á ñi wee yí 6àn cúa-pirú ñii á ñi mún wee na foñ.» ¹³ Ó o lànpo fé wón vá lí ðñn le kùèèrè yi á yàá yí wi ò o hóoní mí yahó ho wáayi á wee hiimika ká a bío mí ñi-kãa yi kà: «Dónbeenĩ, makári mi, í léee bè-kora wéro.» ¹⁴ Ó o Yeesu bñni bía 6io kà: «Le í bío mu na mia: Ba nùwã ñun mu tñahũ ó o lànpo fé lé yia bñni van mí zii ká a téréna le Dónbeenĩ yahó. Lé 6io á yia wee yòoní mítén á le Dónbeenĩ á à liini, ká yia wee liini mítén á le yòoní.»

Ba buan 6a háyúwá guararãa o Yeesu cñn (Matiye 19.13-15; Maaki 10.13-16)

¹⁵ Hàri 6a háyúwá á nùpua 6úi buan guararãa o Yeesu cñn le o bè mí ñini 6a wán. Bío ó o ñi-keninia mñn mu, á 6a wee zá làa ba. ¹⁶ Ká a Yeesu mahã von 6a, ò o bía: «Mí día le 6a háyúwá wé 6uen í cñn, mi yí hè 6a, lé 6io le *Dónbeenĩ

* 17:32 Mi Loñ Bío Núhũ Búeenĩ vñahũ (Genèse) 19.26

béeni bio sã bĩa ka lè 6a bio sii yi. ¹⁷ Le í mĩ ho tũíá na mia: Yĩa yí tà le Dónbeenĩ béeni bio là a háyónza bio sii, á 6ànsò yí dà máa zo le yi hùúu.»

*Ho nàfòró 6ànsowà lè le Dónbeenĩ béeni bio
(Matiye 19.16-30; Maaki 10.17-31)*

¹⁸ Ba *zúifùwa júnása nĩ-kéní búí tũara a Yeesu yi: «Nĩ-kàránlo tente, í ko à í wé mu yén à yíráa le mukãní na máa vé.» ¹⁹ Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Lée webio nòn á fo wee veráa mi làa nĩ-tente? Nĩ-tente mía ká mu yínón le Dónbeenĩ mí dòn. ²⁰ Fo zũ le Dónbeenĩ làndáwá na kà: Yí wé há-fénló táá bá-fénló, yí búe nùpue, yí juaa bio, yí fí sáberé mi ninza jii, kònbi mĩn maá le mĩn nu.*» ²¹ Ó o nĩi bía nòn wo yi: «Bũn búenbúen á í bò yi hàrí í yàrónzàmu pãahũ.» ²² Bio ó o Yeesu ná a jii-cúa vó, ó o bía nòn wo yi: «Bio dà-kéní pá fòora foñ. Vaa yéé bio wi ù cón búenbúen à sanká 6àn wárí na 6a nĩ-khenia yi, búñ ká fo ò yí ho nàfòró ho wáayi. Bũn món à ù bĩnĩ búee bè mi.»

²³ Ká a nĩi mu ná há bioní mu, ó o sãnía tò, lé bio ó o níi bio boo dà. ²⁴ Bio ó o Yeesu mòn ò o yahó so, ó o bía bio ká: «Ho nàfòró 6ànsowà zoró le Dónbeenĩ béeni yi 6èntĩn á à wé here. ²⁵ O cón-júmúkũ zoró lè ho mísímí kòhũ á à wé wayi á à poñ o nàfòró 6ànsò zoró le Dónbeenĩ béeni yi.» ²⁶ A bĩa dĩn wee jí a bioní tũara a yi: «Éee! A yĩa wãa dà à fen lée wée?» ²⁷ Ó o Yeesu bía nòn 6a yi: «Bio yí dà máa wé 6a nùpua cón á dà wee wé le Dónbeenĩ cón.»

²⁸ Bũn món ó o Piere bía nòn wo yi: «Loñ, warén ló día bio lá wi wa cón à wa bò foñ.» ²⁹ Ó o Yeesu bía nòn 6a yi: «Le í mĩ ho tũíá na mia: Yĩa ló día mí zĩi, táá mĩn háa, lè mĩn zàwa, lè mĩn nùwã, lè mí zàwa le Dónbeenĩ béeni bio yi, ³⁰ ó ò yí bio cèrèe á à poñ búñ ho pãahũ na wa wi yi, á mún pá à yí le mukãní na máa vé ho yĩró na lua yi.»

*O Yeesu wiokaa wee bio mí húmú lè mí vèeró bio
(Matiye 20.17-19; Maaki 10.32-34)*

³¹ O Yeesu fó mí nĩ-kenínia píru jii mí jiihũ wán á bía nòn 6a yi: «Mi loñ, wa wee yòo ho Zeruzalèmu, á bio búenbúen na le *Dónbeenĩ jii-cúa fèerowà tũara o *Nùpue Za dání yi á jii yòó sí bĩn. ³² Lé bio 6a à dé o bĩa yí zũ le Dónbeenĩ níi yi, á bán n zuañ yi, á à là, á à pũnĩ mí jinsání ì kúee o wán. ³³ Ba à ha a lè há làbàaní, á à búe o. Ká mu wizooní tĩn zòñ, o ò vèe.» ³⁴ Ká a nĩ-kenínia màhá yí zũna dèe woon mu yi. Há bioní mu 6àn kúará á sà 6a yi á 6a yí zũ bio ó o Yeesu wi ò o bío jiihũ.

*O Yeesu héra a muui búí yio ho Zerikoo yi
(Matiye 20.29-34; Maaki 10.46-52)*

³⁵ Bio ó o Yeesu vaá wee sùará ho Zerikoo yi, à búñ ò o muui búí kará ho wòhũ nĩsání wee fioka. ³⁶ Bio ó o ná 6a zãamãa na wee khĩi sã, ó o tũara bio wee wé. ³⁷ A 6a bía nòn wo yi le lé o Nazarèete nĩi Yeesu lé yĩa wee khĩi. ³⁸ Ó o wee bío pñnpñ: «*Daviide Za, Yeesu, màkárí mi!» ³⁹ A bĩa wi ho yahó wee nãmaka a yi le o wé tèté. Ká a yãá wiokaa wee wãama lè mí sòobèe: «Daviide Za, màkárí mi!» ⁴⁰ Ó o Yeesu dĩn ò o le 6a 6ua a muui mu buennãa. Bio ó o búee dõn, ó o tũara a yi: ⁴¹ «Lée webio á fo le í wé na foñ?» Ó o bía: «Núhũso, wé le í yio à wé mi.» ⁴² Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Wãa mi, bio fo dó ù sii mi lè búñ á í wèérarãa fo.» ⁴³ Mí lahó yi ó o dèenía wee mi, á bò a Yeesu yi á wee khòoní le Dónbeenĩ. A 6a zãamãa búenbúen mòn mu á 6a mún wee khòoní le Dónbeenĩ.

* **18:20** Mi loñ Léró vũahũ (Exode) 20.12-16; Làndá zéeniló vũahũ (Deutéronome) 5.16-20

19

O Yeesu là a Zasee bïo

¹ Bïo ó o Yeesu vaá zon ho Zerikoo, ó o tò ho yi wee kãa. ² O ñii búii wi ho lóhó mu yi á yèni 6a le Zasee. O lé ho *lànpo féwá ñúhúso búii, á nàfòró wi. ³ O wee cà ò o mi a Yeesu à zūń, ó o wó san, lé bïo 6a nùpua boo dà, ò o mún lé o ñi-6úin6úii. ⁴ O o lùwa dú ho yahó á vaá yòora le vīndè-beenī búii na 6a le sikomɔɔre, na ñin hen na ó o Yeesu wà 6uee khíi yi, ò o ñin mináa wo.

⁵ Bïo ó o Yeesu 6ueé ñin le lùe mu, ó o hoonía mí yahó ò o von wo: «Zasee, 6uee lii fùafù. Lé fo á ñi ko à ñi làa wán ho zuia.» ⁶ O o Zasee ñin 6a bánbáa lion, á lii fó a Yeesu vannáa mí zii le hã zãmakaa.

⁷ A bïa 6úen6úen na mɔn mu á mu yí sī yi á 6a wee hūahūaaka: «O nùpue mu vaá làara a bè-kora wéro wán.» ⁸ Ká a Zasee wón màhá ñin yòó ñin o Yeesu yahó ò o wee bío: «Ñúhúso, loń, ñi ñii bïo bán sankaa màní á ñi na 6a ñi-khenia yi, ká ñi mún tò a búii wán mu búii yi, á ñi na mu bán cúa-ñaa bánso yi.»

⁹ O o Yeesu bíaa ñin wo yi: «Le zii na ká nùpua wáa kánia ho zuia, lé bïo ó o ñii na ká mún lé o *Abarahaamu mɔnmànii búii. ¹⁰ Lé bïo ó o *Nùpue Za 6uara wà 6ueé cà bïa khèra le le Dónbeenī, á à fenī.»

Ho sánú kùráa wàhiire (Matiye 25.14-30)

¹¹ O o Yeesu bïnia wà le wàhiire dà-kénii á ñin bïa ñin ña hã bionii mu yi. Lé bïo ó o sùaràa le ho Zeruzalɛmu, á 6a mún wee leéka le le *Dónbeenī béenī á à ñin ñi zéeni miten mí lahó yi. ¹² Bïo ká lé bïo ó o bíaa: «Ñii búii na sã se mún zii á ko ò o lá le béenī, ó o ló van ho kōhū búii na ñin ñi náyi á wà vaá lá le ñin ká a bini ñi 6uen.* ¹³ Sãni ò o len, ó o von mí ton-sáwá nùwá píru á sankaa ho sánú kùráa† dà-kénii kénii ñin yi, ò o bíaa: «Mi bánbá duan làa ho ká ñi ñi 6uen.» ¹⁴ Ká 6a kōhūsa màhá ñina a á 6a tonkaa 6a nùpua le 6a ña a mún à vaa bío bïo ká: «Wa yi wi ò o ñii mu wé wa bé.»

¹⁵ «Bïo ó o vaá lá mí béenī bïnia 6uara mún kōhū, ó o von 6a ton-sáwá na ó o kàrafáa mí sánú yi. O wi ò o zūń bïo 6a sá yú làa ho.

¹⁶ «Ó o nín-yání nùpue 6uara á bíaa: «Ñúhúso, ñi sánú kùurè na á ñi ñin mii á ñi bïnia yú hã kùráa bïo píru sènia.» ¹⁷ O o béé bíaa ñin wo yi: «Fobúa, fo wó se. Fo léé ton-sá tente, bïo á fo téréna mu bè-wíníwá yi, á ñi ñi bàrá fo hã ló-beera bïo píru ñúhú wán.»

¹⁸ «Á yia sã 6uara 6ueé bíaa: «Ñúhúso, ñi sánú kùurè na á ñi ñin mii á ñi bïnia yú hã kùráa bïo hònú sènia.» ¹⁹ O o béé bíaa ñin wo yi: «A ñin á ñi ñi bàrá hã ló-beera bïo hònú ñúhú wán.»

²⁰ «Ó o búii bïnia 6uara 6ueé bíaa: «Ñúhúso, ñi sánú kùurè na á ñi ñin mii, nín-dio. ñi lá dó le le nín-kénii yi bàrá, ²¹ lé bïo á ñi zãna fo. Fo lé o nùpue na mukáni ñii. Fo wee lá bïo á ñi yí bàrá, á wee lá ho ñinlò na á ñi yí dù.»

²² «Ó o béé bíaa ñin wo yi: «Ton-sá kohó yén! ñi ñi cíti fo ñi kùru ñi-cúa wán. Fo fù zū le ñi ñii, á wee lá bïo á ñi yí bàrá, á mún wee lá ho ñinlò na á ñi yí dù, ²³ ká bïn fo zū, á léé webio ñin á ñi yí vaá bàrá le ho banki yi? Se bïo á ñi bïnia 6uara, á ñi lá 6ueé fé le le bán cūnú.»

²⁴ «Bún mún ó o bíaa ñin bïa wi ñin yi: «Mi fé ho sánú kùurè mu o cón à na hã kùráa bïo píru bánso yi.» ²⁵ A 6a bíaa ñin wo yi: «Ñúhúso, wón á hã bïo píru wi cón vó.» ²⁶ O o bíaa ñin 6a yi: «Le ñi bío mu na mia: Yia bïo wi á 6a à bini ñi

* **19:12** Mu bán sii hãa wó ho pãahū mu yi: Bïo ó o Heroode ñi-beenī hãa hūrun, ó o za Heroode Aakelayuusi ló van ho Oroomu á wà vá cà le béenī á 6ueé zoráa mún maá lahó yi, á 6a zúifúwa tonkaa 6a nùpua le 6a ña a mún à vaa bío le mí yí tà a bïo. † **19:13** Mu pãahū ká ho sánú kùurè dà-kénii á 6a yéera a ho bán wári á à yí ó nùpue ñi-kénii wizooni khimani sámú sãanii.

na mu búí wo yi á à bè mu wán. *Εε* ká yíá bío mía, á hàrí mu bè-za na wi o cón á 6a pá à fé. ²⁷ Ká í zúkúsa na yí wi á í wé 6a bée á mí 6ua 6uennáa hen à 6uee 6úe í yíó yi.» ²⁸ Bío ó o Yeesu bía bún wó, ó o kǎíina dú 6a yahó á n̄n ho Zeruzalεemu.

*O Yeesu zoró ho Zeruzalεemu yi
(Matiye 21.1-11, 15-17; Maaki 11.1-10; Zán 12.12-16)*

²⁹ Bío ó o Yeesu vaá sùaràa ho Betefazee lè ho Betanii yi, le 6úee na 6a wee ve làa Oliivewa v̄ns̄ia 6úee n̄s̄ání, ó o tonkaa mí n̄i-kenínia nùwā n̄un á bía n̄n yi: ³⁰ «Mí lén va ho lóhó na vaá mi yahó yi, ká mi vaá d̄n, á mi ì mi s̄np̄è-za na á n̄pue d̄n yí yòra yí m̄n hùúu ká a can d̄n. Mi fee wo 6ua 6uennáa. ³¹ Ká a 6úí tùara mia le lée webio n̄n mi wee feeráa wo, à mi bío na 6̄anso yi: «O Nùh̄so màkóo wi o yi.» ³² A b̄ia ó o tonkaa wà van, á mu 6úenb̄uen vaá wó làa bío ó o Yeesu bíaràa mu.

³³ Bío 6a wee fee o s̄np̄è-za mu, á b̄ia te o wee t̄a 6a yi: «Lée webio n̄n á mi wee feeráa o s̄np̄è-za mu?» ³⁴ A 6a bía: «O Nùh̄so màkóo wi o yi.» ³⁵ Bún m̄n á 6a buan o s̄np̄è-za mu buararàa o Yeesu cón, à bò mí kánbunwà o wàn, à 6a buan wo yi ó o Yeesu yòra. ³⁶ Bío ó o lá ho w̄h̄t̄ wà, á 6a n̄pua wee bá mí kánbunwà ho w̄h̄t̄ wàn o yahó. ³⁷ Bío ó o 6úakáa wee birón h̄a Oliivewa v̄ns̄ia 6úee á wà vaá sùaràa ho Zeruzalεemu yi, á 6a z̄amàa na lé o n̄i-kenínia 6úenb̄uen wee z̄amaka, á 6a 6úakáa wee khòoní le Dónbeení p̄np̄n̄ ho yéréké bè-beera na 6a m̄n bío yi: ³⁸ Ba wee bío:

«Le le Dónbeení wé mu bè-tentewà
là a bée *Daviide na bò o buen o Nùh̄so yèni yi.
Ho héerà kerí ho wáayi,
à ho cùkú lè le yèn-beení bío s̄í le Dónbeení
na dà mu bío 6úenb̄uen n̄h̄t̄ wán yi.»

³⁹ A 6a *Fariz̄ewa 6úí na wi 6a z̄amàa t̄ah̄t̄ bía n̄n o Yeesu yi: «N̄i-kàránlo, bío le ū n̄i-kenínia wé tété.» ⁴⁰ O o Yeesu bía: «Ká 6a wó tété, á h̄a huua pá à w̄amaka.»

O Yeesu wee wá ho Zeruzalεemu bío yi

⁴¹ Bío ó o Yeesu vaá sùaràa ho Zeruzalεemu yi, á yíó m̄n ho, ó o wee wá ho n̄ipomu bío yi, ⁴² ká a bío: «Éee Zeruzalεemusa, mi yàá mún lá z̄una bío dà à na ho héerà mia ho zuia bío h̄a. *Εε* ká mu màh̄t̄ w̄a s̄ankaa mia. Mi yí dà mu máa mi. ⁴³ Lé bío ho p̄ah̄t̄ 6úí khíi d̄a, á mi zúkúsa á à k̄ení ì k̄íní mia, á à f̄if̄aka yi. ⁴⁴ Ba à f̄i mi lóhó lè minén 6úenb̄uen dúkúdukúdukú. Ba máa díá á hàrí huee máa kerí mí ninza huee wán mi lóhó mu yi, lé bío mí yí z̄una ho p̄ah̄t̄ na le Dónbeení 6uara mi bío yi.»

*O Yeesu n̄n 6a bè-yèrowà
(Matiye 21.12-13; Maaki 11.15-17; Zán 2.13-16)*

⁴⁵ Bún m̄n ó o Yeesu zon le *Dónbeení z̄i-beení yi á zoó wee na 6a bè-yèrowà ká a bío na 6a yi: ⁴⁶ «Le Dónbeení bía mí bíoní v̄nna yi: «Í z̄ii á à wé fioró z̄ii,† ká minén wó le lè 6a k̄nlowà lùe.»

⁴⁷ O Yeesu lá wee wé kàrán 6a n̄pua le Dónbeení z̄i-beení yi làa wizooní 6úenb̄uen. A le *Dónbeení yankarowà n̄únasa, lè ho *làndá bío z̄eenílowa, le mu n̄ipomu n̄únasa wee cà bío 6a à wé è 6úeráa o Yeesu. ⁴⁸ Ká bío 6a à wé è yíràa wo á 6a yí z̄u, lé bío ó o bíoní n̄iló s̄í 6a n̄pua 6úenb̄uen yi.

† 19:46 Mi lorí Ezayii v̄uah̄t̄ 56.7

20

*Ba wi 6a zūri hen na 6 o Yeesu pànká ló yi
(Matiye 21.23-27; Maaki 11.27-33)*

¹ Wizonle 6úí ká a Yeesu wee kàrán 6a nùpua le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yi ká a bue le bín-tente, á 6a *yankarowà núnása, lè ho *làndá bío zéenílowa, lè 6a *zúífùwa nĩ-kíá ² 6ueé wee tùa wo yi: «Zéení bío nòn á ù wee wéráa há wárá mu? Lée wée nòn mu bân níi foñ?» ³ O o Yeesu bía nòn 6a yi: «Ínén mún ò tùa mia, mi bío na mi: ⁴ Lée wée hía nòn le níi le o Zán wé bátizé 6a nùpua? Lé le Dónbeenĩ lée, tàá lé 6a nùpua?»

⁵ A 6a ñin wee bío mín yi: «Hen ká wa le lé le Dónbeenĩ, o ò bío le lée webio nòn á wa yí tàráa o bío. ⁶ Ká wa mún le lé 6a nùpua tonkaa wo, á 6a zámáa á à lèeka wen lè há huua á à 6úe. Lé bío á 6a láa mu yi kénkén le o Zán lé le *Dónbeenĩ ni-cúa fεero.» ⁷ A 6a wáa bía le mí yí zū yia nòn le níi mu o Zán yi. ⁸ O o Yeesu 6èn bía nòn 6a yi: «Áwa, ínén mún máa zéení yia nòn le níi mi á ì wee wéráa bío ká.»

*Ho èrézén vĩnsĩa buahó vàrowà wàhiire
(Matiye 21.33-46; Maaki 12.1-12)*

⁹ Bũn món ó o Yeesu wà le wàhiire na ká nòn 6a zámáa yi: «Nii 6úí hía lera mí èrézén vĩnsĩa buahó á nòn 6a nùpua na làa wó wãanía tò bío 6a khii na a yi wán, le 6a wé và ho, ò o wà van le khúii na nàyi á wà vaá mía bín. ¹⁰ Pãahũ na ho èrézén wee be yi, ó o tonkaa mí ton-sá nĩ-kéní le o va 6a nùpua mu cǎn le 6a khé bío bío sã mí yi à na. A 6a nùpua mu vaá han wo, á díá ó o wà lè mí nín-kãamáa. ¹¹ O o mǎhũ bânso bínía tonkaa mí ton-sá veere, á 6a mún vaá là wón á han nòn, ó o wà à 6a yí nòn dèe wo yi. ¹² O o pá bínía tonkaa 6a nùwã tĩn níi, á wón 6a mún vaá han bõoníkãa yi, á nòn.

¹³ «Ó o mǎhũ bânso wáa bía: «Eee ì wáa à wé kaka coon? Awa, ì ò tonka ì za na á ì wa làa sòobéε, nún-sĩ á wón 6a à kònbi.» O o bía nòn mí za mu yi le o híní lén, á wón hínòn wà. ¹⁴ εε ká bío 6a nùpua mu yère dá a wán, á 6a wee bío mín yi: «Yia lua ká lé yia á ho mǎhũ bío khii sĩ yi. Mi wa 6úe o, á ho mǎhũ bío wáa à sĩ wen.» ¹⁵ A 6a hínòn wĩira a á khèra lée 6ó díá.» O o Yeesu wáa tùara 6a yi: «Áwa! Lé mu yén á ho mǎhũ bânso ò wé làa ba? ¹⁶ O ò buen 6ueé 6úe 6a nùpua mu, ká a cà nĩ-vio á à kúee mí mǎhũ mu yi.» Bío 6a nùpua jí há bioní mu, á 6a bía: «Póon! Bũn máa wé.»

¹⁷ Ká a Yeesu mǎhá fá mí yio 6a yi ò o bía: «Le Dónbeenĩ bioní vūahũ bioní na ká kúará lé mu yén?

«Le huee na 6a so-sowa lá pá díá,
lé ñio hía bínía 6ueé 6uan ho soró ñínía.»

¹⁸ Yia lùwá le huee mu wán á bânso sãnía á à yáa.

Ká yia á le 6èn kùera lion wán, á bânso á à fùfúuka.»*

¹⁹ A 6a *yankarowà núnása lè ho *làndá bío zéenílowa zūna le lé 6arén á le wàhiire mu wà bò wán, á 6a dèeníá wee cà a wĩiró yahó, ká 6a mǎhá zãna 6a nùpua.

*Ho lànpó cǎló à na ho Oroomu béε yi bío
(Matiye 22.15-22; Maaki 12.13-17)*

²⁰ Bũn món á 6a wee hùen o Yeesu. Ba tonkaa 6a nĩnbáwa 6úí na wee wé mítén lòn nùpua na téréna. Ba le bán khúaa o nii yi à yí o bín-kohó 6úí bè yi dérãa wo yia wi ho kǎhũ nũhũ wán níi yi. ²¹ A 6a tùara a yi: «Nĩ-kàránlo, wa zū le bío fo wee bío làa bío fo wee kàrán lè 6a nùpua á téréna. Fo yí máa ká nùpue yio. Bío le Dónbeenĩ le 6a nùpua wé 6ua lè mítén lé bũn bân kàránló

* **20:18** Mi loí Lení vūahũ (Psaumes) 118.22

binbirí á fo wee na. ²² Awa! A ũ bío na wɛn: Wa làndá yi á ho lànpó ko ho wé cã na ho Oroomu kôhũ béε yi léε, tàá mu yí ko làa wéró?»

²³ O o Yeesu zūna ɓa hénní ɓío, ó o bía nɔn ɓa yi: ²⁴ «Mi zéení le wén-hǎnló ɓúí làa mi. Ho yahó lè le yèni na wi le wén-hǎnló mu wán á wée te?» A ɓa bía: «Lé o béε.» ²⁵ O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Àwa. ɓío sã a béε yi à mi na a yi, ká ɓío ɓèn ɓío sã le Dónbeení yi à mi na mu dén yi.» ²⁶ O bioní na ó o bía á ɓa yí mɔn bín-kohó ɓúí na ɓa dà a bè yi á à wíiráa wo ɓa nùpua yahó. ɓío ó o bía wó ɓa coon, á ɓa ðín tétété.

Ba nǐ-hía vèeró ɓío
(*Matiye 22.23-33; Maaki 12.18-27*)

²⁷ Ba *Sadusíewa lé ɓia le ɓa nǐ-hía máa vèe. Lé bán nùwã yɛn ɓúí ɓuara a Yeesu cǎn ɓueé tùara a yi: ²⁸ «Nì-kàránlo, ɓío ó o *Mɔyiize túara henía nɔn wɛn lé ɓío kà: Hen ká a ɓúí yan mín hãa á húrún ò o yí yú za làa wo, á ɓàn za ko ò o fé ɓàn hãa ya, à te ɓa zàwa yi mín za mu yèni yi.† ²⁹ Ka lòn nùpua nùwã hɛɲun ɓúí lá léε zàwa síi, ó o yahón so yan mín hãa á húrún ò o yí yú za làa wo. ³⁰ O o ɲun ní so fó a mahãa mu yan, ³¹ ɓún món ó o tɛn ní so fó yan, á ɓa mí nùwã hɛɲun yan wo bèenia á húrunka, ò o ɓúí yí yú za làa wo. ³² Mu ɓàn véení ó o hãa mu mún húrún. ³³ Ayà, nònzoñ na ɓa nǐ-hía á à vèe yi, ó o hãa mu ɓío ò sí a yén yi? ɓío ɓa mí nùwã hɛɲun màhá yan wo bèenia.»

³⁴ O o Yeesu bía nɔn ɓa yi: «Ho ðímíɲá na lònɓío báawa lè ɓa hãawa wee ya mín. ³⁵ Éε ká ɓa báawa lè ɓa hãawa na ko ɓa khíi vèe à yí le mukãní ho ðímíɲá na bò o ɓuen yi bán máa ya mín. ³⁶ Ba yí dà máa ɓíní máa hí, lé ɓío ɓa ɓonmín lè le Dónbeení wáayi tonkarowà. Ba lé le Dónbeení zàwa lé ɓío ɓa vèera. ³⁷ Ho lahó na bía le vǐndè-za na ho dǎhũ wi yi ɓío, ó o Mɔyiize zéenia mu wéréwéré le ɓa nǐ-hía khíi vèe, ò o von o Núhũso le *Abarahaamu ɓàn Dónbeení là a *Izaaki ɓàn Dónbeení là a *Zakoobu ɓàn Dónbeení.‡ ³⁸ Le Dónbeení lé ɓia yío wi lua ɓàn Dónbeení, ká le yínɔn nǐ-hía ɓàn Dónbeení. Lé ɓío ɓa ɓúenɓúen yío wi lua lerén ɓío yi.»

³⁹ A ho *làndá ɓío zéenílowa nùwã yɛn ɓúí bía nɔn wo yi: «Nì-kàránlo, fo bía se.» ⁴⁰ Lé ɓío ɓa yí wi à ɓa ɓíní khà mítén tùa wo yi làa ɓío ɓúí.§

O Krista sǐiní zūrló ɓío
(*Matiye 22.41-46; Maaki 12.35-37*)

⁴¹ O Yeesu ɓínía tùara ɓa yi: «Ba da à wé kaka à bioráa le o *Krista lé o *Daviide mǎnmǎníi? ⁴² Lé ɓío ó o Daviide mí béεre bía mu hã Leni vūahũ yi:

«O Núhũso Dónbeení bía nɔn í Núhũso yi:

    Buee kεení í nín-tǐání,

⁴³ fúaa ká í ɓúrá ũ zúkúsa ũ tá,

    á ũ bò ũ zení wán.*

⁴⁴ ɓío ó o Daviide wee ve o Krista lè mí Núhũso, o ò wé o ɲúhũso ká a mún pá à wé o mǎnmǎníi kaka?»

Mi pa mítén ho làndá ɓío zéenílowa ɓío yi
(*Matiye 23.6; Maaki 12.38-40*)

⁴⁵ ɓío ɓa zãamãa ðín wee jí a bioní, ó o bía nɔn mí nǐ-kenínia yi: ⁴⁶ «Mi pa mítén ho *làndá ɓío zéenílowa ɓío yi. Ba wa hã báká-beera zíló à wé héεkaráa. Ba wa ɓa wé tɛení ɓa yi lè le kǎnbii ɓa zãamãa fémínló lara yi. Ho kàránló zíní yahón lùà, lè ho ðínló ðiiníi kεenínia na seka ɓa wé hueeka kεení

† 20:28 Mi loñ Làndá zéeníló vūahũ (Deutéronome) 25.5   ‡ 20:37 Mi loñ Léró vūahũ (Exode) 3.6
§ 20:40 Mi loñ Léró vūahũ (Exode) 3.6   * 20:43 Mi loñ Lení vūahũ (Psaumes) 110.1

yi. ⁴⁷ Ba wee khà 6a maháawa nuaa bïo, á mún wa ho floró na túee wéró à 6a nùpua leéka le 6a téréna. Lé bñn búenbúen nòn á 6a lònbee khíi wíoka à déráa wán.»

21

O mahá-khenii hāmu bïo (Maaki 12.41-44)

¹ O Yeesu hóníá mí yahó á lora khíi fò, ó o mòn ho náfòró bānsowà na wee kúee mí hāmu hā bonkoní yi le *Dónbeení zì-beení yi. ² O o mún mòn o mahá-khenii búí ò o wee kúee mí tōmónwà bïo nùn, ³ ó o bía: «Le í mĩ ho túiá na mia: O mahá-khenii na kà bïo na ó o kúaa á boo po bïa ká búenbúen bïo. ⁴ Lé bïo le wáí na 6a búenbúen wó lè mí hāmu lé ðïo 6a yú puuníá. O orén lè mí khemu, ò o pá kúaa bïo wi o cñn búenbúen na ó o lá wé è dí.»

Le Dónbeení zì-beení floró bïo (Matiye 24.1-8; Maaki 13.1-8)

⁵ Bïo 6a nùpua nùwā yen búí wee bïo le Dónbeení zì-beení bïo, le le donkhueéra lè hā *hue-sení lè mu bïowa na 6a wó lè mu hāmu, ó o Yeesu bía nòn 6a yi: ⁶ «Pàahú búí khíi dá ká bïo mí yïo wi wán kà á à fi. Hàrí huee máa keñ mí ninza huee wán.»

Ho yéréké bïowa na khíi wé á ho ðimíjá á à véraa

⁷ A 6a tùara a yi: «Nì-kàránlo, lé ho pàahú yén á bñn bïo so ò wé yi, á lé mu bïo yén khíi zéení le mu bïo mu wéró pàahú ðñn?» ⁸ O o Yeesu bía: «Mi pa miten bïo. Mi yí díá le 6a víní mia. Lé bïo á nùpua cèrèe khíi bueen í yèni yi á à bïo: «Í lé o *Krista, ho pàahú ðñn.» Ká mi mahá yí bè 6a yi. ⁹ Hen ká mi khíi wee ní hā hía táró, lé ho káaló bïo, à mi yí dèe mi yiwa. Lé bïo á bñn bïowa so ko mu wé ho yahó. Ká bñn ðèeníá máa wé ho ðimíjá véro pàahú.»

¹⁰ O o bñníá bía bò mu wán: «Ho síi búí khíi wé è lé vaá fi lè ho síi veere, á ho kōhú búí khíi wé è lé vaá fi lè ho kã-veere. ¹¹ Ho tá ðékénòn sūmáa khíi wé hā lùà búí yi, á le hñni lè mu wñn-kora khíi keñ lùà cèrèe yi. Mu bè-beera búí na bïo á à wé le záníi á à wé ho wáayi lè ho tá yi.

(Matiye 10.17-22; Maaki 13.9-13)

¹² «Èe ká sáni à bñn búenbúen dá, á 6a à wíika mia á à beé lò. Ba à 6ua mia á à varáa 6a *zúifùwa kàránló zíní yi á vaá cítí, á à kúee mia ho kásó yi. Ba wé è 6ua mia á vaá ðñní hā kána núnása lè 6a bá-zàwa yahó bïo mi tà mĩ bïo yi. ¹³ Lé bñn mi ì bè yi á à zéeníáa í bïo. ¹⁴ Mi bè mi hácírí bïo kà lè bïo wán: Mi yí dèe mi yiwa bïo mi vaá bïo á à feníáa miten bïo yi. ¹⁵ Inén í beere lé yíá á à na hā bíoní lè mu bè-zúíminí mia, á mi zúkúsa ó o búí máa ðàní máa sánsá mia á mún máa kán. ¹⁶ Hàrí mìn maáwà lè mìn nuwà, mìn zàwa lè mìn nùwā na ká, lè mìn bñnlowà mítén lé bán á à dé mia á à na, á mi cèrèe búí 6a à búe. ¹⁷ Ba nùpua búenbúen á à jin mia bïo mi tà mĩ bïo yi. ¹⁸ Èe ká hàrí mi nún-vání ðà-kéní búí máa ví. ¹⁹ Mi fàrá ðñn sese, bñn lé bïo á à na ká mi ì yí le mukāní na máa vé.

O Yeesu wee bïo ho Zeruzalēmu floró bïo (Matiye 24.15-21; Maaki 13.14-19)

²⁰ «Pàahú na mi khíi mi 6a hñn-táwá lè mí kuio ká 6a kñnía ho Zeruzalēmu yi, bñn ká mi ì zúñ le cñnú ká ho floró yi. ²¹ Hón pàahú so yi á bïa á à keñ ho *Zudee yi ko 6a lùwí yòo hā búaa. Bïa á à keñ ho Zeruzalēmu yi ko 6a lé ho yi lén, à bïa wi hā mana yi yí bñní buee zo ho yi. ²² Lé bïo mu ù wé le cítí fló wizooní na le Dónbeení bíoní vūahú bè-bíonii búenbúen á jii ì sí yi. ²³ Ho

yéréké khii sá 6a há-sēenasa lè 6a há-ḡàawa yi mu zoñ. Lé bïo mu ù wé le yi-véé làa sòobéé ho kǎhǔ mu yi, á le Dónbeení á à zéení le le sǐi wee cí 6a nùpua mu yi. ²⁴ Ba à 6úe 6a 6úi lè há hǐa khàra, ká 6a 6úi 6a à 6ua à varáa há kǎ-vio yi, á bǐa yínǎñ 6a zúifùwa 6ueé fi ho Zeruzaléemu á à kéení ho yi fúaa 6a pǎahǔ nii sú.

O Nùpue Za bini 6uenló bïo
(Matiye 24.29-35; Maaki 13.24-31)

²⁵ «Mu bïowa 6úi na sǐi yí zǔ khii wé le wii le ho pǐihǔ lè há mànàayio yi. Ho ðímǐǎ kǎnasa 6úen6úen á yilera à yáa mu yámú ḡumu na wee kúrún sǎ ḡíló bïo yi. ²⁶ Ba nùpua 6úi yiwa á à dè dè è yuunika ká 6a leékaa bïo khii wé ho tá wán mu pǎahǔ, lé bïo á ho wáyai bïo 6úen6úen á à dèké. ²⁷ Bǔn ká 6a à mi a *Nùpue Za há dùndúio wán ká a yòo lua lè mí dànló lè mí cùkú beení. ²⁸ Ká bǔn bïowa so wéró nii khii hèra, à mi hǐní ðǐn à hóoní mi ḡúná lé bïo á mi kǎniló wǎa sùaráa.»

O Yeesu lá ho fikiyéé bïo á kàránna lè 6a nùpua
(Matiye 24.32-35; Maaki 13.28-31)

²⁹ Bǔn món ó o Yeesu wà le wàhiire na kà nǎn 6a yi: «Mi loñ ho *fikiyéé vǐndèé lè há vǐnsǐa na ká. ³⁰ Ká há hǐa wee sà mí vǎn-yórówà, se mi zǔ le ho vïohó téréo ðǎn. ³¹ Làa bǔn sǐi ká mi khii mǎn ká bǔn bïowa so wee wé, à mi zǔñ le le *Dónbeení béení sùaráa. ³² Le í mǐ ho túiá poni na mia: Ho pǎahǔ na kà nùpua máa hí máa vé ká bǔn bïowa so 6úen6úen yí wó. ³³ Ho wáyai lè ho tá khii vé, ká í bíoní hǎn ñ kéñ bǐn fééé.»

Mi wé fání mí yïo

³⁴ «Hen ká mi wee pa miten bïo sese, á mi máa na miten ho dàndǐnló lè ho ḡa-ḡunló, lè ho ðímǐǎ bïo yilera yi. Ká bǔn mia le wizonle mu khii vǐ mia lè ho zúán bïo sǐi. ³⁵ Lé bïo le khii yòoka ho ðímǐǎ nùpua 6úen6úen wán. ³⁶ Mi fání mí yïo. Mi wé flo fééé, á mi ì yí ho pánká à fenínáa miten bïo wà 6ueé wé 6úen6úen yi, á à dàñ ñ ðǐnnáa o *Nùpue Za yahó.»

³⁷ Le wisoni yi ó o Yeesu fù wee wé kàrán 6a nùpua le *Dónbeení zǐ-beení yi. Ká ho zǐihǔ ò o lén yòo cǎa há Oliivewa vǐnsǐa 6úee wán. ³⁸ Ba nùpua 6úen6úen fù wee wé 6uen le Dónbeení zǐ-beení yi le yǐnbǐi bùirǐi, à 6uee ḡí a cǎn.

22

O Yeesu dénaló bïo
(Matiye 26.1-5, 14-16; Maaki 14.1-2, 10-11; Zǎn 11.47-53)

¹ Ho *búurú na á ḡa-fini yí dó yi sǎnú na 6a le Paaki wà 6ueé sùará. ² A 6a *yankarowà ḡúnása lè ho *làndá bïo zéenílowa wee cà bïo 6a à wé wé è 6úeráa o Yeesu, lé bïo 6a zǎna 6a zǎamáa. ³ A bǔn ó o *Satǎni dó há yile-kora ò Zúdaa na 6a wee ve làa Isikariote yi. O lé 6a ñǐ-kenínia pírú ḡun ñǐ-kéní. ⁴ O o Zúdaa mu wà vaá wǎanía lè 6a yankarowà ḡúnása lè le *Dónbeení zǐ-beení parowà ḡúnása, à zǔñnáa bïo o ò wé wé è dérása o Yeesu 6a níi yi. ⁵ A bán sǐa wan wan le mí ì na le wǎrǐ wo yi. ⁶ O o Zúdaa wǎa tà, á hǐnǎn wee cà bïo o ò ðǐn wán á à dérása wo 6a níi yi ká 6a zǎamáa yí zǔñ mu.

O Yeesu le 6a wíoka ho Paaki ðǐnló bïo
(Matiye 26.17-19; Maaki 14.12-16; Zǎn 13.21-30)

⁷ Pǎahǔ na 6a wee dí ho búurú na á ḡa-fini yí dó yi sǎnú yi, á le wizonle na 6a ko 6a fúaa ho Paaki piozàwa yi à wé lè mu hámu ðǎn, ⁸ ó o Yeesu tonkaa o Piere là a Zǎn á bíá nǎn yi: «Mi lén vaa wíoka ho Paaki ðǐnló bïo.» ⁹ A 6a tùara a yi: «Lé wen á fo wi à wa wíoka mu yi?» ¹⁰ O o bíá nǎn 6a yi: «Mi loñ! Hen ká mi

hĩa wà líí zo ho lóhó yi, á mi ì fè mín làa nǐ búí na sò mu ñumu lè ho dúuhǔ, à mi bè o yi va le zǐi na ó o vaá zo yi, ¹¹ à vaa bío na le zǐi mu òanso yi: «O ñ-kàránlo le wa tùa foñ: Ho lahó na á ñén lè ì ñ-kenínia á à dí ho Paaki ðínló yi lé ho yén?» ¹² O ò zéení la-beení búí làa mia ho nónwíohǔ yi na sǐa bàráka wó. Lé bǐn à mi wíokaa ho ðínló bío yi.» ¹³ A 6a wà vaá yú mu búenbúen làa bío ó o Yeesu bíaráa mu á 6a wíokaa ho Paaki ðínló bío.

O Nuhúso ðínló

(Matiye 26.26-29; Maaki 14.22-25; 1 Korénte 11.23-25)

¹⁴ Bío ho páahǔ ðǎn, ó orén lè mí tonkarowà páanía kará ho ðínló ñuhǔ yi. ¹⁵ O o bía nǎn 6a yi: «Í 6èntǐn wee cà à ì dí ho Paaki sǎnú ðínló na kà làa mia à bè yi lò beráa. ¹⁶ Lé bío á ì máa bǐnǐ máa dí ho làa mia hùúu, fúaa nònzòñ na á mu ù wé á ñii á à sí yi le *Dónbeenǐ béení yi, le ì bío mu na mia.» ¹⁷ O o wǎa lá le ñuuníi ðèè á buan, ò o dó le Dónbeenǐ bàrákà, ò o bía: «Mi fé le ñuuníi ðèè na kà à ñu fé mín yi. ¹⁸ Le ì bío mu na mia: A lá ho zuia ñii wán, á ì máa bǐnǐ máa ñu ðívén hùúu, ká mu yínǎñ le Dónbeenǐ béení buenló món.»

¹⁹ Bǐn món ó o lá ho búurú, á dó le Dónbeenǐ bàrákà, ò o cèekaa ho nǎn 6a yi, ò o bía: «Hĩa kà lé ì sǎnía [na nǎn mi bío yi. Mi wé wé mu à leékaráa ì bío.» ²⁰ Lé bǐn 6àn síi ó o mún láráa le ñuuníi ðèè ho ðínló ðíró món, ò o bía: «Le ñuuníi ðèè na kà lé le páanii finle na bò lè ì cǎni na á à kúia mi bío yi.]

(Matiye 26.20-25; Maaki 14.17-21)

²¹ «Èè ká mi màhǎ loñ, yǐa á à dé mi ì na làa mi á páanía kará ho ðínló ñuhǔ yi hen. ²² Mu bon, o *Nùpue Za á à hí làa bío le Dónbeenǐ le mu wéráa. Ká yǐa màhǎ níi ì bè mu á ho yéréké è zo ñuhǔ. ²³ A 6a búakáa wee tùaka mín yi le lé o yén màhǎ à wé mu mí tǎhǔ coon?»

Yia po bia ká lé o yén?

(Matiye 20.25-28; Maaki 10.42-45)

²⁴ O Yeesu ñ-kenínia wee wǎanǐ mín yi à zǔnǎa yia po 6arén na ká. ²⁵ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Ho ðímíjǎ kǎna bá-zàwa wee wé mí pánká hǎ wán, á bǐa ho pánká wi níni yi le 6a wé ve mí làa «bè-tente wérowà». ²⁶ Èè ká minén bío yí ko à mu keñ ká. Minén á yia ñuhǔ wi po bia ká wón ko ò o wé mítén cǐnú bǐa ká yahó. A yia á ho pánká wi níni yi wé bǐa ká ton-sá. ²⁷ Yia ñuhǔ wi lée wée? Lé yia 6a wee lá ho ðínló na yi ò o dí lée, tàá lé yia wee lá ho na? Yínǎñ yia 6a wee lá ho na yi le? Awa! ñén wi mi tǎhǔ lòn ton-sá bío síi.

(Matiye 19.28)

²⁸ «Bíò á mi wee tà keñ làa mi féèè le lònbee na wee yí mi yi, ²⁹ le bǐn nǎn á le béení na á ì Maá nǎn mǐi á ì mún nǎn mia. ³⁰ Mi khíi dí á à ñu làa mi ì béení yi, á mi mún khíi keení 6a bá-zàwa kanmuíní wán á à cítíráa o *Isirayeele zǐ-ñúná píru ñun.»

O Yeesu bía le o Piere hĩa pǐ mí bío

(Matiye 26.31-35; Maaki 14.27-31; Zǎn 13.36-38)

³¹ O Yeesu bía nǎn o Simǎn Piere yi: «Simǎn, Simǎn, héyǐi! Loñ! O *Satāni flora ho wǎhǔ le Dónbeenǐ cǎn yú à ðídiráa mia làa bío 6a wé ðídiráa mu ðumu à lén zàn-bío. ³² Èè ká ì màhǎ flora nǎn foñ, à le síidéro yí fòo foñ. Ká ũ khíi tà yèrémáa buara ì cǎn, à ũ hení mǐn zàwa sǐa.» ³³ O o Piere bía nǎn wo yi: «Nuhúso, hàri à mu wé kàsó, á ì ì zo ho làa fo. A mu wé húmú, á ì ì hí làa fo.» ³⁴ O o Yeesu bía: «Piere, le ì bío mu na foñ: Ho zuia ó o kò-béè máa wá, ká ũ pá le fo yí zǔ mi a ðǎn hǎ cúa-tǐn.»

Mi wé wíokaa miten hǎ fio bío yi

³⁵ Bũn mɔ́n ɔ́ o Yeesu bía nɔ́n ɓa yi: «Bìo á ì hía tonkaa mia, à ì le mi yí ɓua wárí à yí ɓua puure làa nakáa, á bïo ɓúí cén fòora mia le?» A ɓa bía: «Dèè ɓúí yí fòora wɛn.» ³⁶ O o wáa bía nɔ́n ɓa yi: «Àwa! Bìo kà wán ká yía wárí wi ò o lá le ɓua, à yía puure wi mún lá le ɓua. Yía khà-tóní mia à wón yèè mí báká beenì, ò o yà ho ɓúí. ³⁷ Le ì bío mu na mia: Le Dónbeenì biónì vūahù biónì na kà bïo ko à mu sá mi à jii sí: «Ba mà a dó ɓa bè-kora wérowà jii.»* Mu bon. Bìo túara ì dǎnì yí á à wé jii ì sí.» ³⁸ O o ñi-kenínia bía nɔ́n wo yi: «Núhũso, lé hã khà-túa bïo jùn na.» O o Yeesu bía: «Mi wáa día kà.»

*O Yeesu flora hã Oliivewa Búee wán
(Matiye 26.36-45; Maaki 14.32-41)*

³⁹ O Yeesu ló ho lóhó yi á wà van hã Oliivewa búee wán làa bïo ɔ́ o wee wé wéráa mu. O o ñi-kenínia bò a yi. ⁴⁰ Bïo ɔ́ o vaá dǎn ho lahó mu ɔ́ o bía nɔ́n ɓa yi: «Mi wé flo bèra a na à mi yí zo mu bè-kora wéró yi.» ⁴¹ Bũn mɔ́n ɔ́ o khèra làa ba á à yí lòn hen na ɔ́ o nùpue hue-lèenii dà vaá dǎ yi síi, á lii fàrá mí nɔ́nkó júná wán ò o wee flo kà síi: ⁴² «Ì Maá, ká fo tà, à ù yí le le lònbee na kà dǎ mi. È ká mu yí wé ìnén síi bïo ká ùnén síi bïo lé bïo wé.» ⁴³ [Bũn mɔ́n á le Dónbeenì tonkaro ɓúí ɓueé zéenia miten làa wo, á hína a síi. ⁴⁴ O Yeesu wíokaa wee flo lè mí sòobéè, lé bïo á bïo wà ɓueé wé làa bïo á à sá a yi ɓúenɓúen ɔ́ o mɔ́n, á mu wee beé o lò dàkhína, ɔ́ o fèenì yèrémáa ka lòn cǎni, á wee luioka lii kúia ho tá yi.] ⁴⁵ Bïo ɔ́ o flora wó, ɔ́ o bínía ɓuara mí ñi-kenínia cǎn á ɓueé yú ɓa à mu dǎmu ɓó ɓa, lé bïo ɓa yiwa wee váráa. ⁴⁶ O o bía nɔ́n ɓa yi: «Mi yí da. Mi hínì flo à mi yí zo mu bè-kora wéró yi.»

*Ba wíira a Yeesu
(Matiye 26.47-55; Maaki 14.43-49; Zǎn 18.2-11)*

⁴⁷ Bïo ɔ́ o Yeesu dǎn wee bío, à bũn ɓa zǎamáa ɓúí vaá ló lua. Yía dú ɓa yahó lé o Zudaa, wón na lé o ñi-kenínia píru jùn ñi-kénì mi bɛere. O ɓuee dèenii, ɔ́ o wà ɓueé ɓó a Yeesu yi, á le mí ì tɛenì a yi lè le kònbii. ⁴⁸ A wón bía nɔ́n wo yi: «Éee, Zudaa, lé le kònbii tɛenii á fo ò bè yi á à déráa o *Nùpue Za á à na le?» ⁴⁹ Ká bía làa wo bò mín zūna bïo hía à wé, á ɓa túara a yi: «Núhũso, wà dà à fi lè wa khà-túa le?» ⁵⁰ A ɓa ñi-kénì ɓúí dèenía hà ɓa *yankarowà júhũso ton-sá nín-tǎnì jikāahù kúio. ⁵¹ Ká a Yeesu màhá bía: «Héyì! Mi día kà.» O o dǎn o ñi jikāahù ɔ́ o dèenía wan. ⁵² Bũn mɔ́n ɔ́ o Yeesu yèrémáa bía nɔ́n ɓa yankarowà júnáa, lè le *Dónbeenì zì-beenì parowà júnáa lè ɓa ñi-kía na wà ɓueé wíi wo yi: «Mi ɓuan mi khà-túa lè mi ɓúaa ɓuararáa ì wán le we? Ì lé ñi-kǎanii le? ⁵³ Hã wizoonì ɓúenɓúen á ì lá wee wé kɛí làa mia le Dónbeenì zì-beenì yi á mi yí wíira mi hón pǎahù so yi. È ká ho pǎahù na kà hón bïo sǎ minén lè le tǐbírì pànká júhũso yi.»

*O Piere pǎ a Yeesu bïo
(Matiye 26.57-58, 69-75; Maaki 14.53-54; Zǎn 18.12-18, 25-27)*

⁵⁴ Bũn mɔ́n á ɓa wáa wíira a Yeesu á ɓuan vaá zonnáa ɓa yankarowà júhũso zii. O Piere bò ɓa yi ká a màhá khèra wi. ⁵⁵ Ba zoó lò ho dǎhù ho lún síi yi á ɓa ɓúí kará kǐnía yi. O o Piere ɓueé zoó kará làa ba. ⁵⁶ O o ton-sá hǎa ɓúí mɔ́n wo ho dǎhù khoomu yi ò o kará, ɔ́ o fá mí yío wo yi, ò o bía: «O ñii na kà mún fù wi làa wo.» ⁵⁷ O o Piere pǎ mu, ò o bía: «Héyì! Hǎa mu, ì yáa yí zū a.»

⁵⁸ Mu ù dé mí yi ò o ɓúí tǎn mɔ́n wo, á wón bía nɔ́n wo yi: «Ūnén mún lé o ñii mu ɓàn ñi-kénì ɓúí.» Ká a Piere màhá bía: «Ñii mu, ì yí nɔ́n wo.» ⁵⁹ Bïo mu dá dò mí yi lòn léèrè dà-kénì síi ɔ́ o ñi-veere ɓúí tǎn pá bínía bía mu: «Mu bon kénkén. O ñii mu fù wi làa wo, lé bïo ɔ́ o mún lé o Kalilee ñii.» ⁶⁰ Ká a Piere

* 22:37 Mi lorì Ezayii vūahù 53.12

màhã bía: «Bìo á ùnén yáá wee bío á ì yí zū.» Ho pãahũ dà-kéní kéní na ó o wee bío mu yi ó o kò-béé wá. ⁶¹ Ó o Núhũso yèrèmáa fá mí yìo o Piere yi. Lé bũn ó o Piere hácírí màhã buara bío ó o Núhũso bía nòn wo yi wán: «Ho zuia ó o kò-béé máa wá ká ù pã le fo yí zū mí á dõn há cúa-tĩn.» ⁶² Ó o Piere hĩnòn ló á léé wá bùbùbù.

Ba dásíwá wee ha a Yeesu ká ba a là a
(Matiye 26.67-68; Maaki 14.65)

⁶³ Ba nùpua na pan o Yeesu yi wee yáa mí jíní yi na a yi ká ba a ha a. ⁶⁴ Ba wee pe o yahó yi ká ba tùa wo yi: «Ká fo lé le *Dónbeenĩ jì-cúa fεero bío bon, à ù zéení yia vĩna fo.» ⁶⁵ Hã bín-kora lè mí síwà á ba wee bío na a yi.

Ba buan o Yeesu vannáa ho làndá tũíá fεerowà cǎn
(Matiye 26.59-65; Maaki 14.55-65; Zãn 18.19-24)

⁶⁶ Bío ho tá tǎn, á ba *zúifùwa ñi-kía, lè ba *yankarowà júnása *lè ho làndá bío zéenílowa kúaa mín wán, à ba le ba bua a Yeesu buennáa minén na lé ho làndá tũíá fεerowà yahó. ⁶⁷ A ba tùara a yi: «Fo lé o *Krista à ù bío mu le wa jí.» Ó o bía nòn ba yi: «Ì bía mu nòn mia á mí máa tà mu, ⁶⁸ ká ì mún tùara mia á mí máa bío dèe. ⁶⁹ Ká hã laà na kà wán, ó o *Nùpue Za á à kεení le Dónbeenĩ na dà mu bío búenbúen nín-tiání.»† ⁷⁰ A ba búenbúen wáa bía: «À bũn à fo lé le Dónbeenĩ Za lon?» Ó o bía nòn ba yi: «Lé minén miten bía le ì lé orén.» ⁷¹ A ba wáa bía: «Wa màkóo wáa mía seéràsa yi. Warén waten wáa jà a jì-cúa.»

23

Ba buan o Yeesu buararáa o Pilaate cǎn
(Matiye 27.2, 11-14; Maaki 15.1-5; Zãn 18.28-38)

¹ Ho làndá tũíá fεerowà búenbúen hĩnòn buan o Yeesu vannáa o *Pilaate cǎn. ² Bío ba vaá dõn bĩn, á ba wee bá a ká ba a bío: «O ñi na ká á wa yú ò o wee khà wa ñipomu vĩnĩ le ba yí cã ho lànpó à na a béé yi. Ó o mún wee bío le mí lé o *Krista, o béé.» ³ Ó o Pilaate tùara a yi: «Lé ùnén lé ba *zúifùwa béé le?» Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Fo bía mu.» ⁴ Ó o Pilaate bía nòn ba yankarowà júnása lè ba zãamáa yi: «Bionĩ na à ì ì dĩn wán á à síinínáa o ñi na ká jùhũ á ì yí mòn.» ⁵ Ká ba màhã pá wíokaa wee bío lè mí pánká: «O wee kãaní wa ñipomu lè mí kàránlò. O búaa mu jùhũ ho Kalilee yi á tò ho *Zudee yi fεεε wá buéé bó hen.»

⁶ Bío ó o Pilaate jà hã bionĩ mu, ó o tùara: «O ñi mu léé Kalilee ñi le?» A ba le ũuu. ⁷ A bío ó o zũna mu kà, ó o le ba bua a varáa o *Herode cǎn, lé bío ó o Herode lé yia wi ho Kalilee jùhũ wán, à wón mún wi ho Zeruzalεemu yi mu pãahũ.

Ba buan o Yeesu buararáa o Herode cǎn

⁸ Bío ó o Herode mòn o Yeesu, ó o sli wan, lé bío ó o jà a sã míana, á lá wi ó o mi a wán hàrí hàání. O lá wi ò o mi a ká a wee wé yéréké bío búí. ⁹ O tùara a yi làa bío cèrèe ká a Yeesu màhã yí dó mí jii wo yi hùúu.

¹⁰ Ba *yankarowà júnása lè ho *làndá bío zéenílowa dĩn wee koonĩ a Yeesu yi lè le hεεrè. ¹¹ O Herode lè mí dásíwá wee yáa mí jíní yi na a Yeesu yi ká ba a zuańka a yi. Ba zĩnía wo lè ho báká beenĩ na se làa sòobéé, à ba bĩnía buan wo vannáa o Pilaate cǎn. ¹² Lé bũn zoñ ó o Herode là a Pilaate bĩnía wó ba bǎnlowà ká ba jòn lá wee fi.

Ba le o Yeesu ko ò o búe
(Matiye 27.15-26; Maaki 15.6-15; Zãn 18.39-40; 19.4-16)

† 22:69 Mi loń Lení vĩaahũ (Psaumes) 110.1, Daniyεεle vĩaahũ 7.13

¹³ Bɔ́n mɔ́n ɔ́ o Pilaate von ɔ́a yankarowà ɔ́násá, lè ɔ́a ya-díwá lè ɔ́a zâamáa á kúaa mɔ́n wán, ¹⁴ ò o bía nɔ́n ɔ́a yi: «O nni na kà á mi ɔ́uan ɔ́uararáa í cón, á le o wee káaní mu nɔ́pomu. Awa! I mún wáa tùara a yi mi ɔ́uenɔ́uen yí yí, á há wén-kora na mi le o wó na dà à dé o ɔ́uhú á í yí mɔ́n. ¹⁵ O Heroode bɔ́nía ɔ́uan wo ɔ́ueé nɔ́n wɛn, lé ɔ́io á wón mún yí mɔ́n o wékheró. O ɔ́èntín yí wó ɔ́io ɔ́ui na nɔ́n ɔ́ o koráa lè mu húmú. ¹⁶ I ì bío le ɔ́a ha a lè há làbàaní, ká ì ì día wo o ò lén.» ¹⁷ [Hen ká ho Paaki sánú díró dɔ́n, ɔ́ o Pilaate ko ò o lén o kàsó nni ɔ́ui día.]

¹⁸ A ɔ́n ɔ́a ɔ́uenɔ́uen páanía wee bío ɔ́npón: «Búe o, à ù día o Barabaasi!» ¹⁹ Wón Barabaasi so kàsó zoró ɔ́uhú lé ɔ́io ɔ́ o hía wi ho káaló fio yi, á ɔ́o a nni ɔ́ui. ²⁰ ɔ́io ɔ́ o Pilaate wi ò o día a Yeesu, ɔ́ o wíokaa tùara ɔ́a zâamáa yi. ²¹ Ká ɔ́a màhá wee wáamaka: «Búεε wo ho *kùrùwá wán ò o hí! Búεε wo ho kùrùwá wán ò o hí!»

²² Mu cúa-tín nni ɔ́ o Pilaate bía nɔ́n ɔ́a yi: «Lée webio ɔ́ o wó khon yi? I yí mɔ́n ɔ́io ɔ́ui na nɔ́n ɔ́ o koráa lè mu húmú. I ì bío le ɔ́a ha a lè há làbàaní, ká ì ì día wo o ò lén.» ²³ Ká ɔ́arén bán pá lan wee wáamaka ɔ́npón le ɔ́a búεε o Yeesu ho kùrùwá wán. A ɔ́arén wáamakaa lé hía yú ho pánká. ²⁴ O o wáa tà le mí ì wé ɔ́io ɔ́a wee cà. ²⁵ O nni na ɔ́a le o día, wón na kera ho káaló fio yi á wó le nni-ɔ́uee ɔ́a dó ho kàsó yi, ɔ́ o léra día, ò o nɔ́n o Yeesu ɔ́a dásíwá yi le ɔ́a wé làa ɔ́io ɔ́a zúífùwa sía vá yi.

*Ba dásíwá ɔ́uan o Yeesu wàráa
(Matiye 27.32-34; Maaki 15.21-23; Zán 19.17-22)*

²⁶ ɔ́io ɔ́a ɔ́uan o Yeesu wàráa, á ɔ́a vaá fò mɔ́n làa Siréna* nni ɔ́ui na ɔ́a le Simɔ́n, ò o ló há mana yi lua. A ɔ́a dásíwá wíira a ɔ́ueé séeníá lè ho kùrùwá, ò o bèráa o Yeesu mɔ́n. ²⁷ Ba minka zâamáa bò a yi á séeníá ɔ́a háawa ɔ́ui na wee wá kùaará a ɔ́io yi. ²⁸ O o Yeesu yèrémáa wee bío làa ba: «Zeruzalεemu háawa, mi yí wá ínén ɔ́io yi, ká mi wá minén miten lè mí zàwa ɔ́io yi. ²⁹ Lé ɔ́io há wizooní ɔ́ui na lua yi, á ɔ́a khii wé è bío: «Ba háawa na yí máa te làa bía dín yí ton za yí yéeníá yí mɔ́n bán ɔ́uná ɔ́èntín sí.» ³⁰ Hón páahú so yi ká ɔ́a à bío ò na há búaa yi: «Mí tè nni wɛn» á mún nni bío lè há dònɔ́úaa: «Mí pe wɛn»† ³¹ Lé ɔ́io ká ɔ́a wee wé ínén na ka lòn ɔ́uen-siire ká síi, á minén na ka lòn ɔ́uen-hení ɔ́io khii dà ɔ́n wán.»

*Ba búaa o Yeesu ho kùrùwá wán
(Matiye 27.35-44; Maaki 15.24-32; Zán 19.17-27)*

³² Ba mún ɔ́uan nni-wánna nùwá ɔ́un ɔ́ui na ɔ́a à páaní ì ɔ́ue là a Yeesu. ³³ ɔ́io ɔ́a vaá dɔ́n ho lahó na ɔ́a wee ve làa «Nún-bòkuee» á ɔ́a búaa o Yeesu ho *kùrùwá wán bɔ́n. Ba nni-wánna nùwá ɔ́un á ɔ́a mún búaa há kùrùwáwá wán bɔ́n. O nni-kéní wi là a Yeesu nín-tíání ká yí so wi là a nín-káahó. ³⁴ [O o Yeesu bía: «Í Maá, sɛn día na ɔ́a yi, lé ɔ́io ɔ́a yí zú ɔ́io ɔ́a wee wé.»] Bɔ́n mɔ́n á ɔ́a dásíwá wó le ɔ́un-sini ɔ́io á sankaaráa o sí-zínia. ³⁵ Ba zâamáa dín bɔ́n á wee loní. Ba *zúífùwa ɔ́unásá bán wee yáa mí ɔ́iní yi na a yi ká ɔ́a à bío: «O fenía ɔ́a ɔ́ui, le orén mún fení miten ká a lé o *Krista ɔ́io bon, yí le Dónbeení mɔ́n léra.» ³⁶ Ba dásíwá mún wee yáa mí ɔ́iní yi na a yi. Ba vá ɔ́ueé ɔ́o a yi, á hoonía mu bè-nia yòó nɔ́n wo yi ³⁷ à ɔ́a wee bío: «Hen ká fo lé ɔ́a zúífùwa béε, à ù fení úten úten.» ³⁸ Yòó o ɔ́uhú yi á ɔ́io ká lé ɔ́io ɔ́a túara: «YÌA KÀ LÉ ɔ́A ZÚÍFÙWA BÉε.» ³⁹ Ba nni-wánna na ɔ́a búaa nni-kéní wee là a ká a bío: «Fo yínóñ o Krista le, á ù fení úten úten à ù mún fení warén lon!» ⁴⁰ Ká a nni-kéní na so wón ɔ́en wee zá lè mí ninza mu ká a bío: «Fo yí máa zón Dónbeení le? Yínóñ le

* **23:26** Siréna: Ho lée lóhó ɔ́ui na wi ho Afriiki káshú yi á suaráa yi lè ho Mediteranée yámú ɔ́umu. O Yeesu páahú á ɔ́a zúífùwa ɔ́ui hía wi ho lóhó mu yi. † **23:30** Mi loní Ozee vūahú 10.8.

lònbee dà-kéní mu á ù wi yi le? ⁴¹ Warén bán ko lè le lònbee, lé bio wa wékhe lé hía dó wɛn mu yi, ká arén wón yí wó bè-kohó.» ⁴² Bún món ó o bínía bía: «Yeesu, hen ká fo khíi buara lè ù béenì, à ù pa í bio.» ⁴³ O o Yeesu bía non wo yi: «Le í mì ho tũíá poni na foñ: Ho zuia ká fo ò keñ làa mi le Dónbeenì cón.»

O Yeesu húmú

(*Matiye 27.45-56; Maaki 15.33-41; Zán 19.28-30*)

⁴⁴⁻⁴⁵ Mu wó à le wii wà yòò fàrá, á ho kǎhú búenbúen ðindin wó le tibírí á míana fúuu fúaa le wi-háarè. Ho pǎnsòró na zoó le *Dónbeenì zì-beenì yi á lenkaa mín tǎahú. ⁴⁶ O o Yeesu bía pǎnpǎn: «Í Maá, í wee dé í mànáká ù nii yi.» Bio ó o bía bún wó, ó o húrun. ⁴⁷ Bio ho Oroomu dásiwá kuure jǎhúso mǎn bio wó, ó o khòonia le Dónbeenì, ò o wee bío: «O nii na ká bèntin lá téréna.» ⁴⁸ Ba zámáa na buara buéé lora mu bio mu á mǎn bio wó, á ba bínía wà ká ba yara sò làa sòobéε. ⁴⁹ O Yeesu ðàn bǎnlowà búenbúen lè ba háawa na bò làa wó hàrí ho Kalilee yi á buéé khèra ðin wee loñ bio wee wé.

O Yeesu nùuló bio

(*Matiye 27.57-61; Maaki 15.42-47; Zán 19.38-42*)

⁵⁰⁻⁵¹ Nii búí hía wi bín á yèni ba le Zozεεfu. O wee lé ba *zúifùwa lóhó na ba le Arimatee yi. O fù léé nǐ-tente na téréna, á hía wee lòoní le *Dónbeenì béenì buenlò. O fù lé ba zúifùwa làndá tũíá fεεrowà nǐ-kéní, ká a màhá fù yí tà bio ba ninzàwa jíní tò wán wó. ⁵² O o wà van o Pilaate cón vaá flora a Yeesu nǐ-hínmu. ⁵³ Bún món ó o huera a ho *kùrùwá wán, á líí pon yi lè ho bunlò, á lá vaá nùuna le búure na có ho búaa hó yi, na á nǐ-hío lá ðin yí nùuna yi yí mǎn.† ⁵⁴ Mu wó ho yèzúmá zòñ zǐihú á ho *Sabaa jǎhú búaràa. ⁵⁵ Ba háawa na bò là a Yeesu hàrí ho Kalilee yi á bò mín là a Zozεεfu vaá mǎn le búure, á lora bio ó o Yeesu nǐ-hínmu ðumanáa. ⁵⁶ Bún món á ba bínía vaá wee wíoka ho jíló lè mu bio na sǎmu sí o Yeesu mu sǎnía bio yi. Ho Sabaa zòñ á ba vǔrna làa bio ho làndá heníanáa mu.

24

O Yeesu vèeró bio

(*Matiye 28.1-9; Maaki 16.1-8; Zán 20.1-10*)

¹ Ho dimaasi zòñ yǐnbii búiríí á ba háawa hínon lá ho jíló na sǎmu sí na ba lá wíokaa, á buan vannáa le búure wán. ² Ba vaá yú le hue-beenì na lá pon le búure jii à le bínía khíi día. ³ A ba yòò zon, ká ba màhá yí zoó mǎn o Núhúso Yeesu sǎnía. ⁴ A ba ðin yilera lúnkaa, à bún à báawa nùwǎ jún na sí-zínía wee juiika ðin ba yahó. ⁵ Bio ba zǎna ðin cúiorá mí júná, á ba nùpua mu bía làa ba: «Lée webio non á yǐa yǐo wi lua á mí buéé wee cà ba nǐ-hía lùe yi? ⁶ [O mía hen. O vèera.] Mi le mi yiwa bio ó o hía bía non mia wán ká a wi ho Kalilee yi: ⁷ «O *Nùpue Za ko ò o dé ba bè-kora wérowà níí yi, à búεε ho *kùrùwá wán, à vèe há wizooní tin níí zòñ.»»

⁸ A ba hácirí màhá bínía buara o Yeesu bíoní wán. ⁹ A ba bínía wà vaá bía mu búenbúen non ba tonkarowà píru ðon làa bíá ká búenbúen yi. ¹⁰ Ba lé o Makadala Mari, là a Zaana, là a Zaaki ðàn nu Mari. Ba há-vio na lá páanía wi làa ba á mún bía mu bio dà-kéní mu non ba tonkarowà yi. ¹¹ εε ká ba tonkarowà màhá lá há bíoní mu lòn bín-conconwà, á ba yí tà ba bio. ¹² [Ká a Piere màhá pá hínon lùwa van le búure wán à vaá líí lúnlúra ò o lora le yi.

† **23:53** Ba zúifùwa búráa: O Yeesu páahú ká ba zúifùwa na níni se fù wee wé cé mí búráa há búaràa yi. Há búí wee wé há bú-kání à ho zǐ-jǎhú dà-kéní nùpua wé nùu yi. Há búráa mu ba fù wee wé pe jíní lè há hue-beera. Bíá yí dà hǎn búráa so síi máa cé, bán búráa fù wee wé cé ho tá kǎamáa yi. Ba fù wee khúuní há à há wíoka wé mi, lé bio ká yǐa vará há wán táa o ðǎn há, se ðànso tun.

A ho nùulò dèè lé ðiò ó o mən. O o wó coon biò wó biò yi á bíníá vannáa mí zii.]

*O Yeesu zéenia miten lè mí nǐ-keninia búí
(Maaki 16.12-13)*

¹³ Le wizonle mu mí bæere zoñ, ó o Yeesu nǐ-keninia nùwā jɔn búí bò mín jɔn ho lóhó na ba le Emayuusi. Horén lè ho Zeruzalɛmu á à yí léèrèwa biò jɔn vɛenǐ síi. ¹⁴ Biò wó khiina búenbúen lé bún bân láakáwá á ba wee tà. ¹⁵ Biò ba wee bío ká ba à wāanǐ mín ká ba wà, ó o Yeesu mí bæere buéé bó ba yi á bò làa ba. ¹⁶ Ba jɔn wee mi a, ká biò búí màhá hò ba á ba yí zūna a. ¹⁷ O o Yeesu tùara ba yi: «Lée webio á mí wee wāanǐ wán ká mi wà?»

A ba ðin sò mí yara. ¹⁸ A ba nǐ-kéní na ba le Keliopaasi bíá nɔn wo yi: «Ba nùpua na buara ho Zeruzalɛmu yi búenbúen, á ũnén ũ dòn lé yia yí zū mu biowa na wó há wizooní yen na kà yi le?» ¹⁹ O o tùara ba yi: «À bún biowa so lè mu yén?» A ba bíá nɔn wo yi: «Biò wó a Nazareete nǐi Yeesu yi há. O lá lé le *Dónbeenǐ jɔ-cúa fɛero. Le Dónbeenǐ lè ba nùpua zūna le o pánká wi mí bè-wénia lè mí bíonǐ yi. ²⁰ Wa *yankarowà júnása lè wa ya-díwá nɔn wo bíá yí zū le Dónbeenǐ yi à bán síinǐa jùhú à búe, á ba búaa wo ho *kùrùwá wán. ²¹ Wa lá wee leéka le orén lè yia ko ò o kǎnǐ a *Isirayɛle nǐpomu, ká mu yǐo wāa máa lé. Ho zuia lé mu biowa mu wéró wizoonǐ biò tin. ²² Wa kuure háawa nùwā yen búí wó wen coon. Ba fù hɔn le yǐnbii búirǐi á van le búure wán, ²³ ká ba màhá yí vaá yú a sǎnǐa. A ba bíníá buéé bíá mu nɔn wen, à ba mún bíá le Dónbeenǐ wáayi tonkarowà búí zéenia miten làa mí, à ba bíá nɔn mí yi wéréwéré le o yǐo wi lua. ²⁴ Wa ninzàwa nùwā yen búí mún van le búure wán á vaá mən mu búenbúen làa biò ba háawa bíarǎa mu, ò o Yeesu wón ba yí mən.»

²⁵ O o Yeesu màhá wāa wee bío làa ba: «Mí lé ba bǔnbúwá. Mí yí máa dé mí sía le Dónbeenǐ jɔ-cúa fɛerowà bè-bíonǐi yi fù. ²⁶ O *Krista so lá yí ko ò o lò be kà síi à yírǎa mí cùkú beenǐ le Dónbeenǐ cǔn le?» ²⁷ Bún món ó o wāa zéenia biò bíá a ðǎnǐ yi le Dónbeenǐ bíonǐ vūahú yi búenbúen bân kúarǎ. O búá mu jùhú là a *Mɔyǐize vǔnna á vaá lá lè le Dónbeenǐ jɔ-cúa fɛerowà vǔnna búenbúen.

²⁸ Biò ba vaá bó ho lóhó na ba wee va yi, ó o Yeesu wó lòn nǐi na le mí ì khií á à va làa yahó. ²⁹ Ká ba màhá hò a le o yí wé mu, à ba bíá nɔn wo yi: «Día à ũ cǎa làa wen, ho tá wee hí.»

O o Yeesu wāa zoó làara ba wán. ³⁰ Biò ba wee dí, ó o lá ho búurú, á dó le Dónbeenǐ báráká, ò o cèekaa ho nɔn ba yi. ³¹ Lé bún wán á ba yǐo màhá fá, á ba zūna a. O o dèenǐa jɔuna vūnun ba yahó. ³² A ba wee bío làa mín: «Biò ó o fù wee bío ká a zéení le Dónbeenǐ bíonǐ kúarǎ làa wen ho wǔhú wán á wa sía so fù yí há le?»

³³ A ba dèenǐa hɔn bíníá jɔn ho Zeruzalɛmu. Ba vaá yú ba tonkarowà píru dòn lè mí ninzàwa mín wán bín, ³⁴ á bán wee bío làa ba: «O Núhúso vèera biò bon. O Simɔn mən wo.» ³⁵ A barén mí bæere lá biò wó ho wǔhú wán bíá nɔn ba yi, làa biò ba zūnnanǎa o Yeesu pǎahú na ó o wee cèeka ho búurú yi.

*O Yeesu wiokaa zéenia miten lè mí tonkarowà
(Matiye 28.16-20; Maaki 16.14-18; Zán 20.19-23; Bè-wénia 1.6-8)*

³⁶ Biò ba wi bún bíoró yi, à bún ò o Yeesu mí bæere dèenǐa wi ba tǎahú [ó o bíá nɔn ba yi: «Le ho héerǎ keñ làa mia.»] ³⁷ A ba zǎna dàkhiina, lé biò ba mən wo wó làa nǐ-hǎnbónǐ. ³⁸ Ká a Yeesu màhá bíá làa ba: «Mí yilera yáara le we? Lée webio nɔn há titikaa wirǎa mí sía yi? ³⁹ Mí loí ì níní le ì zení. Mu lé ínén ì bæere. Mí buee dǎ mí loí, lé biò ó o nǐ-hǎnbónǐ sǎnǐa mía làa biò mí mən à ínén sǎnǐa wirǎa biò síi.» ⁴⁰ [O bíá hǎn bíonǐ so nɔn ba yi, ò o zéenia mí níní lè

mí zení làa ba.] ⁴¹ Ká 6a minka sí-wεε làa bïo mu wó 6a coon bïo yi, á 6a pá yí tà yí tà le o Yeesu vèera bïo bon, ó o wãa bía nɔn 6a yi: «Bè-dínii wi mi cǎn le?»

⁴² A 6a nɔn o ceza na sǎn sǎn-kéní wo yi, ⁴³ ó o fó a là 6a yïo yi.

⁴⁴ Bǔn món ó o bía nɔn 6a yi: «Bìo kà lé bïo á ì bía nɔn mia pãahũ na á ì làa mia páanía wi: Bìo túara ì dǎní yi búenbúen o Mɔyiize làndá lè 6a ñi-cúa fεεrowà vǔnna, lè hã leni vũahũ yi á lá ko mu wé.» ⁴⁵ Bǔn món ó o Yeesu wó á 6a wee zǔn le Dónbeenì bionì vũahũ bionì kúará, ⁴⁶ ò o bía nɔn 6a yi: «Mu túara kà: O *Krista ko ò o lò be, bǔn món ò o vèe hã wizooní tǔn níi zòh. ⁴⁷ Bìo kà lé bïo mi bue o yèni yi à na hã síiwà nùpua búenbúen yi: «Mi yèrè má mi yilera lè mi wára à mi yí mu bè-kora séndíaró.» Mi búa mu ñúhũ ho Zeruzalεemu yi. ⁴⁸ Bìo mi mɔn à mi bío na 6a nùpua yi. ⁴⁹ Inén ì bεεre á à tonka le Dónbeenì Hácírí na le dó mí ñii le mí ì na á le è lii mi wán, ká mi màhã ko mi kεení ho lóhó yi fúaa le Dónbeenì pánká lé ho wáayi à lii mi wán.»

O Yeesu yòora le Dónbeenì cǎn

(Maaki 16.19-20; Bè-wénia 1.9-11)

⁵⁰ Bǔn món ó o Yeesu fó 6a á 6a ló ho lóhó yi wà vaá sùarãa ho Betanii yi, lé bǔn ó o hóonía mí níni ò o dúbuaa 6a yi. ⁵¹ Pãahũ na ó o wee dúbua 6a yi, ó o làa ba saawaa mín yi, [ó orén wón buan yòora ho wáayi.] ⁵² [Ká 6arén bán bùaanía wo] à 6a bǔnía van ho Zeruzalεemu ká 6a sía wan làa sòobéε. ⁵³ Ba yí máa khí le *Dónbeenì zǐ-beenì yi. Ba wee buee bùaaní le bǔn fεεε.

Le Dónbeenĩ bĩn-tente vũahũ na ó o Zãn túara

Vũahũ túaró ñuhũ

O Zãn na hĩa lé o Yeesu ñi-kenínia ñi-kení lé wón túara ho vũahũ na kà. O sansan wee bío míten bío, ò o le o ñi-kenínií búí (18.15), tàá o ñi-kenínií na ó o Yeesu wa (13.23; 19.26; 20.2; 21.7, 20,41).

Bío o Matiye là a Maaki là a Luki túara cèrèè ó orén wãa yí bĩnía yí tò yi mí vũahũ yi. Bío o Zãn túara mí vũahũ lé bío kà:

1. O zéénía le o Yeesu lé le Dónbeenĩ bionĩ na wi féεε, le o wó míten là a nùpue á òueé kará làa wεn. O zéénía bío ó o Zãn Batiisi féεera a Yeesu tũíá poni dǎní yi. O mu zéénía bío ó o Yeesu fòráa mín lè òa nùpua lè mí sǐwà (1).
2. O Zãn zéénía le o Yeesu ló le Dónbeenĩ cǎn, á mún zéénía bío o Yeesu kàráanna lè òa nùpua (2–12).
3. O zéénía bío ó o Yeesu kàráanna lè mí ñi-kenínia ho tĩnàahũ na òa wĩira a yi (13–17).
4. O Zãn bía bío wó a Yeesu yi bío (18–19).
5. Ho vũahũ vaa véenii, ó o mún bía a vèeró, làa bío ó o zéénianáa míten lè mí ñi-kenínia mí vèeró mǎn bío (20–21).

O Yeesu Krista lé le Dónbeenĩ Bionĩ

¹ Mu ñuhũ búεenii, á yĩa lé le Bionĩ á wi ká bío búí ðĩn yí léra. O páanía wi lè le Dónbeenĩ. Orén mí bæεε lé le Dónbeenĩ. ² Mu bío búenbúen ñuhũ búεenii, ká arén lè le Dónbeenĩ páanía wi. ³ Lé orén á le Dónbeenĩ ðĩn wán léraráa mu bío búenbúen. Bío ó o ñii yí kera lénló yi búñ mía. ⁴ Orén lé yĩa le mukǎnií wee lé cǎn. Dén mukǎnií so ka lòn khoomu na wee zéení bío le Dónbeenĩ karáa lè òa nùpua. ⁵ Mu khoomu mu wee dé le tĩbírií yi, á bĩa wi le tĩbírií mu yi wee pí mu bío.*

⁶ Ñii búí hĩa wi bĩn á le Dónbeenĩ tonkaa. O yèni òa le Zãn.† ⁷ Lé orén òuara òueé wó yĩa ka lòn khoomu seéràso, á wee mĩ ho tũíá o ñii, bèra a na à òa búenbúen tà le yĩa ka lòn khoomu á bío bon orén pànká yi. ⁸ Orén mí bæεε hĩa yĩnǎn yĩa ka lòn khoomu, ká a òueé wó o seéràso, á mà ho tũíá o ñii. ⁹ Yĩa lé mu khoomu binbirĩ á òuara ho ðĩmĩná yi á òueé wee dé mu khoomu òa nùpua búenbúen wán.

¹⁰ Yĩa lé le Bionĩ á wi ho ðĩmĩná yi, ho ðĩmĩná na le Dónbeenĩ ðĩn orén wán á léra. Éε ká ho ðĩmĩná mu nùpua màhá yí zũna a. ¹¹ O òuara mín kùrú lùè yi, á bĩa bío sǎ a yi pǎ a bío. ¹² Ká òa tĩahũ á òa búí màhá tà a bío, á dó mí sĩa wo yi. Bán ó o wó á òa wó le Dónbeenĩ zàwa. ¹³ Ba yí wó le Dónbeenĩ zàwa làa bío òa nùpua wee teráa òa zàwa bío. Ba mún yí wó le Dónbeenĩ zàwa làa bío ó o báa là a hĩa wee páaní à yĩráa òa zàwa bío. Le Dónbeenĩ míten lé ðio wó á òa lé le zàwa.

¹⁴ Yĩa lé le Bionĩ á òueé wó a nùpue, á kará làa wεn. O sǎamu ñii mía. Lé orén wee zéení ho tũíá poni binbirĩ làa wεn. Wa fá wa yĩo o cùkú yi, hĩa ó o Za kení na ló mín Maá Dónbeenĩ cǎn wé yí.

* **1:5** á bĩa wi le tĩbírií mu yi wee pí mu bío: Le Dónbeenĩ bionĩ vǎnna búí yi, á mu bía kà sii: á le tĩbírií máa ðàní mu bío. † **1:6** O Zãn na bío bía hen lé yĩa hĩa wee bátizé òa nùpua. Mi loĩ Matiye vũahũ 3.1-17

¹⁵ O Zān na lé o seéràso á bía bïo kà pónpón o dānī yi: «Yia kà lé yia á ì fèra bía bïo nān mia. I bía le o wi ì mōn bò o òuen, ká a màhá po mi lé bïo ó o wi ì yahó hàánì.»

¹⁶ Mu bè-tentewà lè mí síwà na lé o sāamu na jii mīa á wa búenbúen yú jāmaa mín wán. ¹⁷ Ho làndá lé o *Mōyiize á le Dónbeenì bò yi nānnāa ho wēn. Ká mu sāamu lè ho tūiá poni lé orén na lé o Yeesu *Krista á le Dónbeenì bò yi zéénianāa mu làa wēn. ¹⁸ Nùpue na òn mōn le Dónbeenì wón mīa. Ká arén na lé o Za kéní na lé le Dónbeenì, yia páania wi là a Maá Dónbeenì, lé wón nān ó o Maá bïo zūnāa.

*Bio ó o Zān Batiisi bía mīten dānī yi
(Matiye 3.1-12; Maaki 1.2-8; Luki 3.15-17)*

¹⁹⁻²⁰ Wizonle búí á 6a *zúifùwa júnáasa na wi ho Zeruzaleemu yi á tonkaa 6a yankarowà là a Levii nūwā le 6a òuee tūa o Zān yi le o lé o nùpue yén síí. O o yí sà mu, ò o mà ho tūiá wéréwéré nān bía 6a tonkaa yi: «Inén yínōí o Krista, yia le Dónbeenì mōn léra.» ²¹ A 6a tūara a yi: «Á fo lé o nùpue yén síí? Fo lé le *Dónbeenì jii-cúa fēero *Elii† le?» O o Zān le mí yínōí Elii. A 6a bīnía tūara: «Á fo lé le *Dónbeenì jii-cúa fēero na wa wee lōnīš le?» O o Zān le òuee. ²² A 6a wāa bía nān wo yi: «Ūnén òn lé o nùpue yén síí? Wa ko wa vaa zéení bïo búí à na bía tonkaa wēn yi. Fo lé wée?» ²³ O o Zān bía: «Inén lé yia le *Dónbeenì jii-cúa fēero *Ezayii bía bïo:

«Nii búí wee bío pónpón le dùure yi kà síí:
Mi wíoka ho wōhū ká a Nūhūso o òuen.»*

²⁴ Bía 6a tonkaa o Zān cōn búí lé 6a Farizíewa. ²⁵ A bán tūara a Zān mu yi: «Ká fo yínōí yia le Dónbeenì mōn léra, á yínōí o Elii, á mún yínōí le Dónbeenì jii-cúa fēero na wa wee lōnī, á léé webio nān fo wee bátizéaa 6a nùpua?» ²⁶ O o Zān wāa bía nān 6a yi: «Inén wee bátizé 6a nùpua lè mu jumu. É ká a búí wi mi tīahū á mi yí zū bïo. ²⁷ Inén fèra dú wón yahó. O nakāa tenló á inén yáá pá yí koráa.» ²⁸ Bïo kà búenbúen wó ho Betanii† lóhó yi, ho muhū na 6a le Zurudēn mōn, hīa ó o Zān hīa wee bátizé 6a nùpua yi.

O Yeesu ka lòn muinì pioza á le Dónbeenì nān

²⁹ Mu tá na léé tōn, ó o Zān mōn ò o Yeesu mà a wee òuen, ó o bía: «Yia kà ka lòn muinì pioza á le Dónbeenì nān à sénnāa ho òmíjā nùpua bè-kora día.† ³⁰ Lé orén lé yia á ì bía bïo kà síí: Nùpue búí wi ì mōn bò o òuen, ká a màhá po mi lé bïo ó o wi ì yahó hàánì. ³¹ I lá yí zū yia lé orén, ká ì màhá òuee wee bátizé 6a nùpua lè mu jumu, bèra a na ò o *Isirayēle nīpomu à zūn wo.» ³² O Zān mu pá bīnía bía bïo kà wéréwéré: «Ī mōn le Dónbeenì Hácírí à le lion o wán lòn háponi, á líí wi làa wo. ³³ I lá òn yí zū yia lé orén, ká le Dónbeenì na tonkaa mi le ì bátizé 6a nùpua lè mu jumu màhá bía nān mií: «Fo ó mi le Dónbeenì Hácírí ká le yòó ló wee líi o nùpue búí wán. Wón lé yia á à bátizé 6a nùpua lè le Dónbeenì Hácírí.» ³⁴ I mōn mu, á ì wee bío mu wéréwéré le o lé le Dónbeenì Za.»

† **1:21** Bïo le Dónbeenì jii-cúa fēero Elii tonló sá vó, ó o òuan yòora ho wáayi. Ba búí hīa wee leéka le o ko ò o bīnī òuen à dí yia le Dónbeenì mōn léra yahó, à òuee wíoka a òuenló bïo. Mi loí Malasii 3.23

§ **1:21** O jii-cúa fēero na 6a Farizíewa tūara bïo lé o jii-cúa fēero na ó o Mōyiize bía bïo le o ka lè mínén bïo síí á le Dónbeenì khii tonka. Mi loí Làndá zééníló vūahū (Deutéronome) 18.15 * **1:23** Mi loí Ezayii vūahū 40.3 † **1:28** Ho Betanii na 6a bía bïo hen hōn wi ho Zurudēn muhū nīsání. Ho wi mí

dòn làa hīa wi ho Zeruzaleemu nīsání. † **1:29** Ba zúifùwa fù wee wé ya hā muinì lè 6a bà-kùio, à càráa mí bè-kora séndiaró. O Zān le o Yeesu ka lòn muinì pioza á le Dónbeenì nān, lé bïo ó o Yeesu mu á 6a à òuee 6a nùpua bè-kora séndiaró bïo yi. Mi loí Ezayii vūahū 53.

O Yeesu lé yia le Dónbeenĩ m̄n lera

³⁵ Mu tá na lée t̄n, ká a Zān t̄n wi ho lahó dà-kéní mu yi lè mí n̄i-kenínia nùwā ñun, ³⁶ ó o m̄n o Yeesu ò o wee khíí, ó o bía: «Yia wee khíí kà lé le *Dónbeenĩ Pioza.» ³⁷ Ó o Zān n̄i-kenínia nùwā ñun mu ñá b̄io ó o bía, á 6a d̄enía b̄o a Yeesu yi. ³⁸ Ó o Yeesu yèrèmaa khíí lora á m̄n à 6a b̄o a yi, ó o t̄lara 6a yi: «Lée webio mi wee cà.» Á 6a bía: «Arabii (b̄n kúará le: <n̄i-kàránlo>), lé wen fo wi yi?» ³⁹ Ó o Yeesu bía n̄n 6a yi: «Mi 6uen, á mi vaa mi hen na á ì wi yi.» Á 6a w̄aa b̄o a yi á vaá z̄na b̄n. Mu wó le wi-háarè. Á 6a w̄aa kará tò le wii b̄n làa wo.

⁴⁰ Ó o Zān n̄i-kenínia nùwā ñun na ñá a b̄oní á b̄o a Yeesu yi n̄i-kéní 6a le Andere, o Sim̄n Piere b̄an za. ⁴¹ Yia ó o Andere mu n̄n-yání van c̄n lé b̄an za Sim̄n mu á vaá bía n̄n wo yi: «Wa m̄n o Mesii.» (Mesii lé mu heberemu. Ká mu kúará lè mu ker̄ekimu 6a le Krista, b̄n kúará le yia le Dónbeenĩ m̄n lera.) ⁴² Ó o f̄o a 6uararáa o Yeesu c̄n. Ó o Yeesu lora a yi ò o bía: «Fo lé o Sim̄n, o Zān za. Awa! B̄io kà wán á 6a wé è ve fo làa Sefaasi.» (Sefaasi lé mu heberemu. Mu ker̄ekimu yi 6a le Piere, b̄n kúará le 6úaa hó.)

⁴³ Mu tá na lée t̄n, ó o Yeesu le mí ì va ho Kalilee k̄h̄, ó o f̄o mín là a n̄i 6úi na yèni 6a le Filiipu, ó o bía n̄n wo yi: «Bè m̄i.» ⁴⁴ Ó o Filiipu mu wee lé ho Betesayidaa lóhó yi, hen na ó o Andere là a Piere wee lé yi. ⁴⁵ B̄n m̄n ó o Filiipu 6èn vaá f̄o mín là a Natanaȳele, ó o bía n̄n wón yi: «Yia ó o *M̄ȳize bía b̄io ho làndá v̄nna yi, wón na 6a ñi-cúa f̄erowà mún bía b̄io, á wa yú. Ó lé o Nazareete n̄i Yeesu, o Zoz̄efu za.» ⁴⁶ Ó o Natanaȳele bía n̄n wo yi: «Bè-tente so dà a lé Nazareete yi le?» Ó o Filiipu bía n̄n wo yi: «Buen á fo vaá mi a.» ⁴⁷ B̄io ó o Yeesu m̄n o Natanaȳele ò o vará mà a, ó o bía b̄io kà o d̄n̄i yi: «Yia kà á k̄uaak̄uaamu mía yi. Ó lé o *Isiraȳele n̄i binbir̄i.» ⁴⁸ Ó o Natanaȳele t̄lara a Yeesu yi: «Fo wó kaka z̄nanáa mi?» Ó o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ì f̄era m̄n fo ká ù kará le v̄nd̄e na 6a le fik̄iyée tá, ká a Filiipu yáá d̄n̄i yí von fo.» ⁴⁹ Ó o Natanaȳele bía n̄n wo yi: «N̄i-kàránlo, fo lé le Dónbeenĩ Za. Fo lé o Isiraȳele ñipomu b̄e.» ⁵⁰ Ó o Yeesu bía n̄n wo yi: «Fo dó ù s̄i m̄i lé b̄io á ì bía le ì m̄n fo ho *fik̄iyée tá. Awa! Bè-beera 6úi yáá khíí wé fo ò mi ká mu po b̄io kà.» ⁵¹ Ó o pá b̄n̄i bía: «Le ì m̄i ho t̄iá na mia: Mi khíí mi ho wáayi ká ho h̄era, á le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà wee bè o *N̄upue Za yi à liiráa à b̄n̄i yòo. §»

2

O Yeesu yéréké b̄io na ó o n̄n-yání wó

¹ H̄a wizooní b̄io t̄n z̄n̄, à b̄n mu yaamu s̄nú 6úi wee dí ho Kalilee k̄h̄ lóhó na 6a le *Kanaa yi. Ó o Yeesu b̄an nu kera b̄n. ² Ba mún von o Yeesu lè mí n̄i-kenínia mu yaamu mu s̄nú d̄in̄i. ³ B̄io ho *d̄iv̄én h̄ia wó, ó o Yeesu b̄an nu 6ueé bía n̄n wo yi: «Ba d̄iv̄én wó.» ⁴ Ká a Yeesu màh̄ bía n̄n wo yi: «H̄aa mu, lé ùn̄n ko ù z̄ení b̄io á ì ko à ì wé làa mi le? Ì p̄ah̄ d̄n̄i yí d̄n̄.» ⁵ Ó o Yeesu b̄an nu w̄aa bía n̄n 6a ton-sáwá yi: «B̄io 6úen6úen na ó o h̄ia à b̄io le mi wé, à mi wé mu.»

⁶ Numu s̄ia b̄io h̄ez̄n wi b̄n. H̄a lé h̄a huua á 6a tan. H̄a mí dà-kéní kéní á liiterewa kh̄im̄ni s̄i dà à k̄úee yi. Ba *z̄uíf̄uwa wee wé k̄úee mu ñumu h̄a yi, à s̄eka lè mít̄en làa b̄io 6a làndá b̄oráa mu à ceéráa mít̄en. ⁷ Ó o Yeesu bía le 6a ton-sáwá hà mu ñumu s̄in̄i h̄a s̄ia mu. Á b̄an s̄in̄i h̄a yòó 6ó mí ñi-k̄aa yi.

§ 1:51 B̄io ó o Yeesu bía hen á b̄io 6onmín lè le yòon̄i na ó o Zakoobu h̄ia m̄n h̄a k̄onk̄orá yi ká ho wáayi tonkarowà wee lii à b̄n̄i yòo làa de. Mu wee z̄ení le o Yeesu ka lòn yòon̄i na wi le Dónbeenĩ lè 6a n̄upua p̄ah̄. Mi loñ B̄io ñuh̄ 6úen̄i v̄uah̄ (Genèse) 28.12-13

⁸ O o Yeesu wǎa bía nǎn 6a yi: «Mi kǐ mu cǐnú à vaa na yǎ dú ho sǎnú tonni yahó yi.» A 6a kǎ mu vaá nǎn wo yi, ⁹ ó o dǐndǐo à mu lé ho dǐvén. O o yǐ zǔ hen na á hón dǐvén so ló yi, ká 6a ton-sáwá na hà mu jumu, bán zǔ hen na ho ló yi. O o von o hǎ-fla bǎn bǎa ¹⁰ á bía nǎn wo yi: «Ba nùpua búenbúen wee wé dá ho dǐvén na sí ho yahó. Ká pǎahǔ na á bǐa 6a von yǐo hǐa wee ví 6a, à 6a màhǎ wé dá hǐa yǐ tà yǐ sí. A ùnén wón bèn bǎrà hǐa sí fúuu fúaa hǎ laà na kà wán.»

¹¹ Bǐo kà lé o Yeesu nín-yání yéréké bǐo na wee zéení le o ló le Dónbeenǐ cǐn na ó o wó. Mu wó ho Kalilee kǎhǔ lóhó na 6a le Kanaa yi. Bǐo ó o wó kà lé bǔn zéenia o beemu, ó o nǐ-kenínia wíokaa dó mí sía wo yi. ¹² Bǔn món ó o Yeesu lè mín nu, lè mín zàwa, lè mí nǐ-kenínia á bò mín van ho *Kapεεnyuumu lóhó yi. Ba kará bǔn wó hǎ wizooní bǐo yen.

O Yeesu zoó jǎn 6a duanlowà

(Matiye 21.12-13; Maaki 11.15-17; Luki 19.45-46)

¹³ Bǐo 6a *zúifùwa sǎnú na 6a le *Paaki dǐró wà 6ueé sùará, ó o Yeesu wà yòora ho Zeruzalεemu lóhó yi. ¹⁴ Bǐo ó o vaá zon le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi, ó o zoó yú 6a nùpua bǔn à 6a wee yéé 6a nàwa, lè 6a pia, lè 6a bùaaabúuni. O mún zoó yú bǐa wee pùarí le wárí bǔn, à 6a karáka mí tàbáriwa júná yi.*

¹⁵ O o wǎa lá ho hǔlò pá lè le làbàanǐ, á jǎn lè 6a búenbúen á 6a ló lè mí nàwa lè mí pia. A 6a wén-pùarílowà wárí ó o pónkaa kúaarà, á líikaa 6a tàbáriwa kúaaka. ¹⁶ O o bía nǎn 6a bùaaabú-yéerowa yi: «Mi khuii 6a le 6a lé. Mi yǐ wé í Maá zǐi làa duanlò zǐi.» ¹⁷ O o nǐ-kenínia hácírí yòó 6uara le Dónbeenǐ bíonǐ vǔahǔ bíonǐ na kà wán: «Dónbeenǐ, bǐo á í heníanáa ù zǐi bǐo bènǐtǐn hǐa máa ká mi†» ¹⁸ A 6a zúifùwa júnása na wi bǔn tùara a yi: «Lé mu yéréké bǐo yén á fo dà à wé á à zéení le bǐo fo wó kà bǎn wéró pánká á fo yú le Dónbeenǐ cǐn?» ¹⁹ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Ká le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ na kà mí lá fù, á ìnén ñ bǐnǐ ì so le hǎ wizooní bǐo tǐn yi.» ²⁰ A 6a zúifùwa júnása bía nǎn wo yi: «Le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ na 6a son hǎ lúlúio búará-jun làa bǐo hèzǐn‡ lé dén á ùnén le ká 6a lá fù, á fo dà à bǐnǐ ì so hǎ wizooní bǐo tǐn yi le?»

²¹ εε ká le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ na ó o Yeesu wee bío bǐo lé orén mí bεεre sǎnía. ²² O Yeesu vèeró món lé hón pǎahǔ so ó o nǐ-kenínia hácírí bǐnǐa 6uara hǎ bíonǐ na ó o hǐa bía wán. A 6a tà le le Dónbeenǐ bíonǐ vǔahǔ bíonǐ á bon, á mún tà le o Yeesu bíonǐ á bon.

O Yeesu zǔ bǐo wi 6a nùpua sía yi

²³ Pǎahǔ na ó o Yeesu hǐa wi ho Zeruzalεemu yi ho *Paaki sǎnú bǐo yi, á 6a nùpua cèrèe mǎn mu yéréké bǐowa na ó o wee wé, á 6a tà a bǐo. ²⁴ Ká a Yeesu màhǎ yǐ dó mí síi 6a yi, lé bǐo ó o zǔ bǐo wi 6a nùpua búenbúen yi. ²⁵ O màkóo mía à 6a zéení bǐo wi o nùpue yi làa wo. Orén mítén zǔ bǐo wi o nùpue síi yi.

3

O Yeesu zéenia le mukāni binbirí bǐo

¹ Nǐi búii hǐa wi bǔn á yèni 6a le Nikodεemu. O lé 6a *zúifùwa jǔhǔso búii á mún lé 6a *Farizǐewa kuure nùpue búii. ² Tǐnàahǔ búii, ó o 6uara a Yeesu cǐn á 6ueé wee bío làa wo: «Nì-kàránlo, wa zǔ le ùnén lé yǎ le Dónbeenǐ tonkaa. Lé

* **2:14** Le wárí pùarílo: Ba zúifùwa na hǐa wee lé hǎ kǎ-vio yi 6uen á wee 6uee pùaríka hǎ kǎ-vio wárí na 6a 6uan lè mín kǎhǔ wárí, à dǎn yàráa 6a bà-kúio 6a muiní yaró bǐo yi, lè le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lànpó cǎló bǐo yi. † **2:17** Mi loí Lení vǔahǔ (Psaumes) 69.10 ‡ **2:20** Le Dónbeenǐ zǐ-beenǐ soró jǔhǔ 6úa yú hǎ lúlúio 6óní ó o Yeesu tonnáa. Bǔn pǎahǔ ká a Heroode Nǐ-beenǐ lé yǎ lé ho Zudee kǎhǔ bée. O Yeesu teró món lúlúio búará-tǐn làa bǐo náa lé bǔn le zǐ-beenǐ mu son wó yi. Bǔn pǎahǔ ká a Heroode Akiripaa lé yǎ bèn lé o bée.

bïo á nùpue yí dà máa wé mu yéréké bïowa làa bïo ùnén wee wéráa mu ká le Dónbeení yí nòn mu wéró pànká b̀anso yi.» ³ O o Yeesu b́ía nòn wo yi: «Le í m̀i ho t̀iá na foñ: Nùpue yí dà máa z̀r̀n le *Dónbeení b́eení b̀io, ká b̀anso yí b́inía yí ton.*» ⁴ O o Nikodεemu t̀uara a Yeesu yi: «O nùpue na ỳio t̀n dà à b́iní ì te kaka? B̀io ó o màh́á yí dà máa b́iní máa zo mín nu píohó yi á máa te.» ⁵ O o Yeesu b́ía nòn o Nikodεemu yi: «Le í m̀i ho t̀iá na foñ: Nùpue yí dà máa k̀r̀ le Dónbeení b́eení d́iiní, ká b̀anso yí ton mu jumu lè le Dónbeení Hácírí yi. ⁶ Ỳia ton o nùpue yi, wón mu ǹipomu mukāńi wi yi. A ỳia ton le Dónbeení Hácírí yi, wón le Dónbeení Hácírí na wee na le mukāńi binbirí wi yi. ⁷ Awa, á b̀io á ì b́ía nòn foñ le mi búenb́uen ko à mi b́iní te, ù cén yí le mu wé fo coon. ⁸ Ho pinpiró wee wé và l̀e l̀e l̀e na b̀io sí ho yi. A fo ò jí ho s̄, ká fo yí z̀u hen na ho ló yi, làa hen na ho wee va yi. Lé ká síi ó o nùpue na ton le Dónbeení Hácírí yi á b̀io karáa.» ⁹ O o Nikodεemu ẃaa b́ía nòn o Yeesu yi: «Ho b́iní teró mu b̀io á dà à wé kaka?» ¹⁰ O o Yeesu b́ía nòn wo yi: «Ùnén ǹi-karánlo na ỳeni ló a *Isirayεele ǹipomu t̀iahú, á pá yí z̀u b́un le? ¹¹ Le í m̀i ho t̀iá na foñ: B̀io wa z̀u làa b̀io wa m̀on á lé mu s̄éràsa, b́un lé b̀io wa wee b́io b̀io wéréwéré. Ká mi màh́á yí wi à mi tà mu yi. ¹² Hen ká í wee b́io b̀io wee wé ho tá wán làa mia, à mi máa tà b̀io á ì wee b́io yi. A mi b̀en ñ wé kaka à tàráa b̀io á ì wee b́io yi ká í wee b́io b̀io wee wé ho wáayi làa mia?»

¹³ Nùpue d́in yí ỳora ho wáayi. O *Nùpue Za mí dòn lé ỳia ló ho wáayi á lion.

¹⁴ B̀io ó o Isirayεele ǹipomu h́ia wi ho tá hení yi, ó o *M̀oyiize h́ia can ho h̀nló háa le búení yi á h́onía f́ará.† O Nùpue Za mún ko ò o ca le búení yi à h́oní f́ará làa b́un síi, ¹⁵ bèra a na ká nùpue lée nùpue dó mí síi wo yi, à b̀anso yí le mukāńi binbirí na máa vé.

¹⁶ Mu bon. Le Dónbeení wara ho d́imíj́a nùpua dàkh́ina, f́uaa le nòn mí za kéní, bèra a na ká nùpue lée nùpue na dó mí síi wo yi, à b̀anso b̀io yí ýaa, ká a yí le mukāńi binbirí na máa vé. ¹⁷ Le Dónbeení yí tonkaa mí Za ho d́imíj́a yi à síinínaa ba nùpua j́uná, ká le tonkaa wo ò o búee kání ba. ¹⁸ Ỳia dó mí síi wo yi, wón b̀anso j́uhú máa sí. Ká ỳia yí dó mí síi wo yi, wón j́uhú sú vó. B̀anso j́uhú sú lé b̀io ó o yí dó mí síi le Dónbeení Za kéní yi. ¹⁹ B̀io nòn á ba nùpua j́uná s̀uráa lé b̀io ká: Ỳia na lé mu khoomu binbirí ló buara ho d́imíj́a yi. Ká b̀io ba nùpua ẃará yí seka á ba wara le t́ibírí á po a. ²⁰ Mu bon, nùpue lée nùpue na wee wé mu bè-kora, wón wee j́in mu khoomu. O yí máa tà lée d́in mu yi ò o wén-kora à mi wéréwéré. ²¹ Eε ká ỳia wee bè le Dónbeení t̀iá poni yi, wón wee wé lé mu khoomu yi, à ba mi wéréwéré le o wee bè le Dónbeení b́ioní yi.

B̀io ó o Zān Batiisi b́ía a Yeesu d́aní yi

²² B́un m̀on ó o Yeesu lè mí ǹi-kenínia ló ho Zeruzalεemu yi wà van la-veere ho *Zudee k̀hú yi. O vaá kará b́in á ćakaa làa ba, á wee bátízé ba nùpua. ²³ O Zān wón mún h́ia wee bátízé ba nùpua ho lahó na ba le Enòn yi, ho wi ho Saliimu lóhó n̄sání, lé b̀io mu jumu boo b́in. Ba nùpua h́ia wee búen o ćn ò o bátízé ba. ²⁴ Mu wee wé ká a Zān ba d́in yí dó ho kàsó yi.

²⁵ Wizonle búí, ó o Zān ǹi-kenínia ǹwā yen búí ẃanía là a z̀uifù n̄i búí b̀io ho làndá le ba wé wé ceéráa mítén wán. ²⁶ O o Zān ǹi-kenínia mu wà van o ćn, á vaá b́ía nòn wo yi: «Ǹi-karánlo, ù hácírí so buara a nùpue na ǹnzoñ wi làa fo kh́ii ho Zurudēn m̀on b̀io yi le? Ỳia fo mà ho t̀iá j́ii. Awa, lé o ẃaa wee

* **3:3** Yí b́inía yí ton: Mu kerεεkimu yí á le b́ioní mu na ỳerémáa ká b̀an kúará mún lé b̀io ká: Yí ton ho wáayi. † **3:14** Ṕahú búí ó o Isirayεele ǹipomu á ba háwá h́ia wee háa ho tá hení yi, à ba hí. Ká ỳia ỳó lora a háa na o M̀oyiize wó lè ho h̀nló á h́onía f́ará yi, à wón fen. Mi loí Miló v́uahú (Nombres) 21.9

bátizé 6a nùpua, á 6a nùpua cèrèè mún wee va a cón.»²⁷ O o Zân bía nòn 6a yi: «Nùpue yí dà máa yí bïo ká Dónbeení yí nòn mu wo yi.²⁸ Minén mi bæere ná ho tũíá na á ï mà le ï yínón yí le Dónbeení mòn léra, ká ï léé nùpue na le Dónbeení tonkaa á ï dú a yahó buara.²⁹ Mu ka lòn há-fla, wón bïo sã mún báa yi. Èé ká bàn báa mu bàn bónlo wón wee wé ðín o nísání, à wé jí a bióní. O sïi wé wa a há-fla bàn báa bióní yi. Lé bún á ïnén sïi mún wee waráa. Lé ï sí-wee mu jii màhá wáa sú bïo ká wán.³⁰ Yia mi bía bïo ko ò o bïo jùhũ wé, à wé dé wán, ká ïnén bïo ko mu tĩ yi.

³¹ «Yia ló ho wáayi lion, wón po 6a nùpua búenbúen. Yia bïo sã ho tá yi, wón wee wé 6a nùpua wára, á wee bïo 6a nùpua bióní. Ká yia ló ho wáayi lion wón po 6a nùpua búenbúen.³² Bïo ó o mòn làa bïo ó o ná ho wáayi le Dónbeení cón, lé bún bàn tũíá ó o wee mĩ na 6a nùpua yi. Ká 6a nùpua màhá yí máa tà bïo ó o wee zéeni yi.³³ Yia tà ho tũíá na ó o mà nòn 6a yi, se bànso wee zéeni le bïo le Dónbeení bía léé tũíá poni.³⁴ Yia le Dónbeení tonkaa wón wee fèe le jii-cúa, lé bïo le Dónbeení wee na mí Hácírí bànso yi à yòo puuní.³⁵ O Maá Dónbeení wa a Za, á bàrá a mu bïo búenbúen jùhũ wán.³⁶ Yia dó mí sïi o Za yi, se bànso yú le mukāñi binbirí na máa vé. Ká yia pá a Za mu bïo, se wón yí yú dén mukāñi so. Ká le Dónbeení sïi pá wé è cĩ bànso yi fèe.»

4

O Yeesu là a Samarii hñzoró fò mìn le buii wán

¹ Ba *Farizíewa ná le o Yeesu món nùpua á po a Zân nùpua, ó o mún wee bátizé 6a nùpua po a.² (O Yeesu mí bæere yí máa bátizé 6a nùpua. O ñi-kenínia lé bía wee bátizé 6a). Bïo ó o Yeesu ná bïo 6a bía a ðání yi,³ ó o ló ho *Zudee kōhũ yi lè mí ñi-kenínia á bínia nòn ho Kalilee kōhũ.⁴ Ká 6a màhá ko 6a kãa ho *Samarii kōhũ yi à varáa bín.⁵ Ba wà á vaá sùaráa ho Samarii lóhó búii na 6a le Sikaare yi. Ho lóhó mu bó ho mōhũ na ó o *Zakoobu yánkaa nòn mí za Zozèfu yi.*⁶⁻⁸ Buii búii ó o Zakoobu yánkaa có bín. Bïo ó o Yeesu búee ðñn dén buii so jùhũ yi, ò o san le væni yi, ó o líi kará bín wee vũrka. O o ñi-kenínia bán wà zoó yà mu bè-ðinii ho lóhó yi. Mu wó à le wii yòó fará.

O o Samarii hñzoró búii ló wà búee hà mu jumu, ó o Yeesu bía làa wo: «Hãa mu, há mi lè mu jumu le ï ju.»⁹ O o hãa bía nòn wo yi: «Èee! Ùnén zúifù ñii wó kaka wee fio mu jùn-junii ïnén na lé o Samarii hñzoró cón?» O hãa bía bún lé bïo 6a *zúifùwa fù yí máa páaní bïo búii yi lè 6a Samariisa hùúu.¹⁰ O o Yeesu bía nòn o hãa mu yi: «Fo lá zũ bïo na le Dónbeení le mí ï há làa fo, á lá zũ yia wee fio mu jumu ï cón, ùnén lé fo lá à fio mu jumu, ó o lá à na mu jumu na wee na le mukāñi binbirí foñ.»¹¹ O o hãa bía nòn o Yeesu yi: «Ñi-kàránlo, le buii nà yi, á ï hũló mún mía máa hàráa. A fo lá à wé kaka á à yíráa mu jumu na wee na le mukāñi binbirí mu?»¹² Wán búaa Zakoobu lé yia có le buii mu. Orén mí bæere jùn le jumu, ó o zàwa là a sáníi mún jùn mu. A ùnén so dà à bïo le fo po wón le?»¹³ O o Yeesu bía nòn wo yi: «Nùpue léé nùpue na wee ju le buii na ká jumu, wón á le ju-hání pá wé è ðán.¹⁴ Èé ká nùpue na à ju mu jumu na á ï na bànso yi, wón á ju-hání máa bíní máa ðán hùúu. Mu jumu na á ï na a yi, á à wé lòn jùn-ðání na yí máa fi hùúu bànso yi, á mu ù na le mukāñi binbirí.»¹⁵ O o hãa bía nòn o Yeesu yi: «Ñi-kàránlo, yáa wáa na bún jumu so mii, à le ju-hání yí bíní yí ðán mi, à ï wáa yí bíní yí búee hà jumu hen.»

* 4:5 Mí loñ Bïo jùhũ búeeníi vūahũ (Genèse) 33.19; 48.22; Zozue vūahũ 24.32

16 O o Yeesu bía n̄n o háa yi: «Lén zoo ve mìn báa à mi ɓuee lé.» 17 O o háa bía n̄n wo yi: «ǐ yí yan.» O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ũ tũíá sí à ù bío le fo yí yan. 18 Bìo fo bía bon. Ba báawa na fo yan yú ɓa nùwá hònú, á yíà làa fo páanía wi kà yín̄n mìn báa.» 19 O o háa wáa bía n̄n o Yeesu yi: «Wàn yàró, ǐ wáa zū le ũnén lé le *Dónbeenĩ j̄i-cúa f̄εero ɓúí. 20 Warén wàn ɓùaaawa á ɓùaanía le Dónbeenĩ le ɓúee na kà wán, ká minén zúífùwa bán wee bío le hen na le Dónbeenĩ ko le wé ɓùaaní yi á wi ho Zeruzalεemu yi. A lé mu yén wáa ɓìo bon?» 21 O o Yeesu bía n̄n wo yi: «Háa mu, tà ɓìo á à ǐ bío yi. P̄ahũ ɓúí khíi d̄á, á le Dónbeenĩ ɓùaaníló le ɓúee na kà wán lè ho Zeruzalεemu yi á ɓìo j̄uhũ máa wé. 22 Minén Samariisa wee ɓùaaní le Dónbeenĩ ká mi yí zū le. Warén zúífùwa bán zū le Dónbeenĩ na wa wee ɓùaaní lé ɓìo le Dónbeenĩ đ̄n warén wán á wee k̄ánínáa ɓa nùpua. 23 Εε ká p̄ahũ ɓúí khíi d̄á, ho yàá wáa d̄ɔn vó, á le Dónbeenĩ ɓùaanílowa binbirĩ á wé è ɓùaaní a Maá Dónbeenĩ lè lerén mí ɓεere Hácírí p̄ánká, lè ho tũíá poni na le zéénía làa ba. Mu bon, bán ɓùaanílowa so lé ɓíà ó o Maá síi vá yi. 24 Le Dónbeenĩ lé le hácírí, á ɓíà wee ɓùaaní le ko ɓa ɓùaaní le lè lerén mí ɓεere Hácírí p̄ánká, lè ho tũíá poni na le zéénía làa ba.»

25 O o háa bía n̄n o Yeesu yi: «ǐ zū mu le *Yia le Dónbeenĩ m̄n léra yíà ɓa le *Krista, á wà à ɓuen. Ká a khíi ɓueé d̄ɔn, ó o ɓueé zééníka mu ɓìowa ɓúenɓúen yara làa w̄en.» 26 O o Yeesu bía n̄n wo yi: «ǐnén na wee bío làa fo kà lé orén mí ɓεere.»

27 B̄n p̄ahũ ò o Yeesu n̄i-kenínia ɓínía ɓueé d̄ɔn. Bìo ɓa ɓueé m̄n ò o Yeesu wee bío là a háa, á mu wó ɓa coon. Ká ɓarén ó o ɓúí màhá yí t̄uara a yi le mu wó kaka tàá lée webio n̄n ó o wee bíoráa là a háa mu. 28 O o háa wáa díá mí j̄umu d̄εe ɓ̄n, ò o wà zon ho lóhó yi à zoó wee bío lè ɓa nùpua 29 le ɓa ɓuee lée loí o n̄i na zũrna ɓìo á mí wó ɓúenɓúen á ɓíà. Le o màhá à wé Yia le Dónbeenĩ m̄n léra na ɓa le Krista lée? 30 A ɓa nùpua ló mà a Yeesu.

31 Hón p̄ahũ so yi, ó o Yeesu n̄i-kenínia le o dí. Ba wee bío: «N̄i-kàránlo, sáberé à ù dí.» 32 Ká a màhá bía n̄n ɓa yi: «ǐ bè-dínii á mi yí zū síi.» 33 A ɓa n̄i-kenínia wee t̄uaka mìn yi le o ɓúí màhá ɓuan bè-dínii ɓueé n̄n wo yi lée. 34 O o Yeesu bía n̄n ɓa yi: «Yia tonkaa mi síi ɓìo wéró, lè ho tonló na ó o le ǐ sá à síiní j̄ii, ɓ̄n lé ɓìo lé ǐ đ̄nlo. 35 Minén wee wé bío le hen làa p̄ina ɓìo náa ká ho đ̄nlo láró d̄ɔn. Ká ǐnén ɓ̄n wee bío na mia: Mi loí h̄a manawà sese, ho đ̄nlo bon đ̄n á pan mí láró. 36 Yia wee lá ho đ̄nlo d̄εenia ɓúakáa mí tonló á wee yí mí s̄ánii. Ho đ̄nlo na ó o wee lá lé ɓa nùpua na à keí le muk̄n̄i binbirĩ na máa vé yi. Lé kà síi ó o đ̄ro là a láro sía wee wé páaní waráa. 37 Bìo bía kà ɓ̄nt̄n bon: O đ̄ro wi, á yíà wee lá ho đ̄nlo wi. 38 Awa, ǐnén wáa tonkaa mia ɓa nùpua c̄n bèra a na à mi yí ɓa ɓuennáa làa ɓìo ho đ̄nlo lárówà wee láráa ho ho m̄hũ na á ɓa yí sá yi ɓìo síi. N̄i-vio lé ɓíà ɓúa ho tonló mu j̄uhũ, á minén á à sá à síi j̄ii.»

39 Ho Samariisa na wi ho lóhó mu yi c̄r̄εe dó mí sía o Yeesu yi, lé ɓìo ó o háa mít̄en bía n̄n ɓa yi le o Yeesu bía ɓìo mí wó ɓúenɓúen n̄n mí yi. 40 Lé ɓ̄n n̄n ká ɓa Samariisa ɓueé d̄ɔn, á ɓa yankaa wo le o keení làa mí. O o Yeesu kará ɓ̄n h̄a wizooní ɓìo j̄un. 41 A ɓíà dó mí sía wo yi wíokaa dó wán h̄a ɓioní na ó orén mí ɓεere bía n̄n ɓa yi ɓìo yi. 42 A ɓa bía n̄n o háa yi: «Bìo kà wán, á wa wáa dó wa sía wo yi lé ɓìo warén wa ɓεere j̄á a j̄i-cúa, ká mu yín̄n ɓìo fo bía n̄n w̄en mí dòn ɓìo yi. Wa wáa zū le orén lé ho đ̄m̄j̄ása k̄n̄ílo.»

O Yeesu w̄éra a ya-dí beenĩ ɓúí za

43 Bìo ó o Yeesu lè mí n̄i-kenínia wó h̄a wizooní ɓìo j̄un ho lahó mu yi, á ɓa ló ɓ̄n wà van ho Kalilee k̄hũ yi. 44 O Yeesu mít̄en h̄ía bía le *Dónbeenĩ j̄i-cúa f̄εero máa wé yí le k̄n̄bii mìn k̄urú k̄hũ yi. 45 Εε ká ɓìo ó o vaá d̄ɔn ho Kalilee,

á ho kǎhú mu nùpua ßuan wo se. Lé bǐo á bán mún van ho *Paaki sǎnú díró ho Zeruzalεmu yi, á vaá mǎn bǐo búenbúen na ó o wó bǐn.

⁴⁶ O Yeesu bǐnía van ho Kalilee kǎhú lóhó na ßa le *Kanaa, hen na ó o hǐa yèrémáa mu ñumu wó lè ho ðivén yi. Ho kǎhú mu béε tonni ya-dí beenǐ búí wi bǐn á za lò yí here wi ho *Kapεεnayuumu yi. ⁴⁷ Bǐo ó o tonni ya-dí beenǐ mu ñá le o Yeesu ló ho *Zudee kǎhú yi á ßuara ho Kalilee, ó o ló van o cǎn, á vaá yankaa wo le o ßuen ho Kapεεnayuumu, á ßuee wεé mí za na día mu húmú ñii wán. ⁴⁸ O o Yeesu bía nǎn o ñii yi: «Yínǎí mi wé yí mǎn mu yéréké bǐowa na wee zéení le Dónbeenǐ pǎnká, á mi máa dé mi sǐa miǐ lon?» ⁴⁹ O o béε tonni ya-dí beenǐ bía nǎn o Yeesu yi: «Nì-kàránlo, sáberé à ù wa bè mín va hen na á ï za wi yi ò o yí hí.» ⁵⁰ O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Lén va, ù za á ðèe búí máa wé.» O o ñii dó mí sǐi bǐo ó o Yeesu bía nǎn wo yi ó o bǐnía wà.

⁵¹ Mu tá na lée tǎn, ó o ton-sáwá ló ßueé sǎ a yahó, á bía nǎn wo yi le o za wǎa wan. ⁵² O o tùara ho pǎahú na ó o za mu bǐo díká dó yi làa ba. A ßa bía nǎn wo yi le mu wó ho hǐihú ká le wii dá yeenia. Lé hǎn pǎahú so á le tènǐ búakáa ló a sǎnía yi. ⁵³ O o za ßàn maá wǎa zǔna le mu wó ho pǎn-kéní na ó o Yeesu bía nǎn wo yi le o za á ðèe búí máa wé. O orén lè mí zǐi nùpua búenbúen dó mí sǐa o Yeesu yi. ⁵⁴ Bǐn lé bǐo wó a Yeesu cúa-ñun ní yéréké bǐo na wee zéení le o ló le Dónbeenǐ cǎn na ó o bǐnía ßueé wó ho Kalilee kǎhú yi, ká a ló ho Zudee kǎhú yi ßuara bǐn.

5

O Yeesu wεéra a mùamúa búí

¹ Wizoní bǐo yen bǐn mǎn, á bǐn ßa *zúifùwa sǎnú búí díró ðǎn, ó o Yeesu wà yòora ho Zeruzalεmu. ² Ho lóhó mu yi á súdeení la-beenǐ búí wi yi á ßa wee ve lè mu heberemu le Betzadaa. Le bó ho zǔañii na ßa wee ve làa Pia Zǔañii. Há sǎnsáwá bǐo hònú son kǐnía le súdeení la-beenǐ mu yi. ³ Lé hǎn tá á ßa vǎnvárowà cǎrèe hǐa wee wé da yi. Ba vǎnvárowà mu tǐahú á ßa muiiwà, lè ßa lóní, lè ßa mùamúawà wi yi. [Ba hǐa wee da bǐn à pa bǐo mu ñumu hǐa à bùcán. ⁴ Lé bǐo á pǎnna búí, à le Dónbeenǐ wáayi tonkaro ßuee bùcán mu. Ká a vǎnváro na zon mu yi ho yahó, hàrí mu wé vǎmú lée vǎmú tò à o ò pá wa.] ⁵ Vǎnváro búí hǐa wi bǐn á vǎmú míana a wán yú há lúlúio bó ní làa píru láa bǐo hētín. ⁶ Bǐo ó o Yeesu mǎn wo ò o ðǔma, ó o zǔ le o lò yí here míana, ó o tùara a yi: «Fo wi à ù wa le?» ⁷ O o ñii bía nǎn wo yi: «Nì-kàránlo, nùpue na à lá mi líí dé mu ñumu yi mu bùcánló pǎahú á mía. Hen ká ï ðámákaa le ï líí zo, bǐn ká a búí zon vó.» ⁸ O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Lii hǐnǐ, lá ù ðámu ðèe à ù varáka.» ⁹ Mí lahó yi ó o ñii mu ðèenia wan, á lá mí ðámu ðèe ò o wee varáka.

Èε ká bǐo mu wó ßa *zúifùwa vǔnló wizonle na ßa le *Sabaa zon, ¹⁰ á ßa zúifùwa ñúnása wee bío là a ñii na wan: «Wa làndá yi, á fo yí ko à ù lá ù ðámu ðèe ßua, lé bǐo ho Sabaa lé ho zuia.» ¹¹ O o ñii bía nǎn ßa yi: «Yia wεéra mi lé yǐa bía nǎn miǐ le ï lá ï ðámu ðèe à ï varáka.» ¹² A ßa wǎa tùara a yi: «Yia le ù lá ù ðámu ðèe ù varáka lée wée?» ¹³ Ká a ñii màhá yí zǔ yǐa wεéra a, lé bǐo ó o Yeesu vǔnun ßa nùpua na wee ñàa mín bǐn tǐahú.

¹⁴ Bǐn mǎn, ó o Yeesu vaá fò mín là a ñii mu le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi, ó o bía nǎn wo yi: «Loñ lon. Bǐo ká wán, á fo wǎa wan. Awa. Ká fo yí wi á mu búí na po bǐo yú fo khǐina à bǐnǐ yí fo, à ù yí bǐnǐ yí wé bè-kohó.» ¹⁵ O o ñii wà vaá bía nǎn ßa zúifùwa ñúnása yi le lé o Yeesu wεéra mí. ¹⁶ Lé bǐn nǎn á ßa zúifùwa ñúnása vǎ bòráa o Yeesu yi wee seé, bǐo ó o wεéra a nùpue ho Sabaa zon bǐo yi. ¹⁷ Ká a Yeesu màhá bía nǎn ßa yi: «Í Maá Dónbeenǐ wee sá féeε, á ïnén mún wee sá.» ¹⁸ Dén bǐonǐ so na ó o Yeesu bía bǐo yi, á ßa zúifùwa

ɲúnása wíokaa sòobáa míten o búeró bïo yi. Lé bïo á mu yínɔ́n bïo ó o wó khon ho Sabaa bïo yi mí dòn, ká lé bïo ó o le le Dónbeenĩ lé mín kùrú Maá. Bũn wee zéení le o mànía míten lè le Dónbeenĩ.

Le Dónbeenĩ Za pànká

¹⁹ O Yeesu wíokaa lá le bionĩ ò o bía nɔn ɓa yi: «Le ì mĩ ho tũíá na mia: O Za* yí máa wé bïo búí míten. Bïo á ɓàn Maá Dónbeenĩ wee wé ò o mi, bũn lé bïo ó o wee wé. Bïo á ɓàn Maá wee wé búenbúen ó o mún wee wé. ²⁰ Mu bon, o Maá wa a Za, á bïo ó orén mí bæere wee wé ó o wee zéení làa wo. O pá à ɓíní ì zéení a lè mu bè-beera na po bïo mi mɔn á ɓueé ɓó ho zuia yi, ó o ò wé, á mu ù wé mia coon. ²¹ Làa bïo síi ó o Maá wee vènináa ɓa nĩ-hía à na le mukānĩ binbirĩ ɓa yi, lé làa bũn síi ó o Za mún wee nanáa le mukānĩ binbirĩ ɓia ó o wi ò o na le yi. ²² O Maá mún yí máa cítí nùpue, ká a màhã nɔn le cítí fló pànká búenbúen o Za yi, ²³ bèra a na à ɓa nùpua búenbúen wé kɔnbi o Za, làa bïo ɓa wee kɔnbiráa o Maá. Yia yí máa kɔnbi o Za, se ɓànso mún yí máa kɔnbi o Maá na tonkaa wo. ²⁴ Le ì mĩ ho tũíá na mia: Yia wee tà jí ì bionĩ, á dó mí síi ì Maá na tonkaa mi yi, wón ɓànso yú le mukānĩ binbirĩ na máa vé hã làa na kà wán. ɓànso á ì máa cítí. O dèenía ló mu húmú yi, á yú le mukānĩ binbirĩ. ²⁵ Le ì mĩ ho tũíá na mia: Ho pãahũ búí khíi dã, ho yàá wãa dɔn wó, á ɓia yí yú le mukānĩ binbirĩ, na ka lòn nĩ-hía á à jí le Dónbeenĩ Za tãmu. ɓia á à jí mu, ɓán á à yí le mukānĩ binbirĩ. ²⁶ Mu bon, làa bïo ó o Maá á le mukānĩ binbirĩ wee lé cɔn, lé làa bũn síi ó o wó ó o Za á le mukānĩ binbirĩ mún wee lé cɔn. ²⁷ O nɔn ho pànká wo yi ò o fináa le cítí, lé bïo ó o lé o *Nùpue Za.

²⁸ «Mi yí le bïo bía kà wé mia coon, lé bïo á pãahũ búí khíi dã, ká ɓa nĩ-hía búenbúen á à jí a Nùpue Za tãmu, ²⁹ á ɓa à vèe. A ɓia wó mu bè-tentewà á à yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé. Ká ɓia wó mu bè-kora ɓán ɲúná à sí. ³⁰ Inén yí dà dèe máa wé ìten. I wee wé fi le cítí à héha lè ì Maá ɲi-cúa na ó o mà nɔn mi. A ì cítí fló mún téréenna, lé bïo á ì yí máa fi le làa bïo á ì síi vá yi. I wee fi le làa bïo ó o Maá na tonkaa mi síi vá yi.

³¹ «Mu lá lé inén ì dòn á wee mĩ ho tũíá ì ɲii, á mi lá dà a pí ì tũíá. ³² Ee ká nĩ-veere lé ì seérà, á ì zũ le ho tũíá na ó o wee mĩ ì ɲii á bon. ³³ Minén lé ɓia tonkaa ɓa nùpua á ɓa van o Zân Batiisi cɔn, á wón vaá mà ho tũíá ì ɲii á nɔn ɓa yi. ³⁴ Inén wón màkóo mía à nùpue wé ì bïo seéràso. Ká ì màhã bía mu bèra a na à mi dān kānĩ.

³⁵ «Bïo ó o Zân hĩa wee bío ka lòn fɪntānĩ na khoomu yenkeen, á mi tà zāmakaa mu khoomu mu bïo yi ho pɔn-za dèe yi. ³⁶ Bïo búí wi ɓín á wee zéení bïo á ì bïo karáa. Bũn po ho tũíá na ó o Zân mà ì ɲii. Mu bïo mu lé mu bè-wénia na á ì Maá le ì wé, bïo á ì wee wé kà, lé bũn wee zéení le lé ì Maá tonkaa mi bïo bon. ³⁷ A ì Maá na tonkaa mi wón mí bæere mún wee mĩ ho tũíá ì ɲii. Mi yí ɲá a bionĩ, á mi mún yí zũ a. ³⁸ Mi yí tà a bionĩ yi binbirĩ, lé bïo mi yí tà yia ó o tonkaa bïo. ³⁹ Mi wee kàrán le Dónbeenĩ bionĩ à cikon, lé bïo mi wee leéka le lé lerén wee na à mi zũn bïo mi ì wé á à yíráa le mukānĩ binbirĩ na máa vé. Awa, lé dèn bionĩ so lé dïo wee zéení bïo á ì bïo karáa wéréwéré, ⁴⁰ à mi màhã pá yí wi à mi ɓuen ì cɔn à yíráa le mukānĩ binbirĩ.

⁴¹ «Inén màkóo mía à ɓa nùpua khòonĩ mi. ⁴² Ee ká minén ɓán á ì zũ bïo mi karáa. Le Dónbeenĩ mi yí wa. ⁴³ I Maá lé yia á ì ɓuara yèni yi, á mi pá ì bïo. Ká a búí màhã lá ɓuara mí kùrú yèni yi, á mi ì tà wón bïo. ⁴⁴ Minén na wi mi wé khòonĩ mín, à mi yí wi à mi cà à dïo lé le Dónbeenĩ mí dòn à khòonĩ mia, á à wé kaka à dérāa mi sía inén yi? ⁴⁵ Mi yí leéka le lé inén khíi koonĩ mia le Dónbeenĩ yahó dé. Bùeé. O *Mɔyiize na mi wee lònĩ le o ò séení mia lé wón

* 5:19 Hen ká a Yeesu sansan le Za tàá Dónbeenĩ Za se lé orén Yeesu mí bæere wee bío míten bïo.

wee kooní mia le Dónbeení yahó. ⁴⁶ O Mɔ̀yiize bïo mi lá tà kénkén, se ínén á mi mún lá à tà bïo, lé bïo á ínén lé yïa ó o Mɔ̀yiize bía bïo mí vónna yi. ⁴⁷ Ɛε ká bïo ó o túara í dǎní yi á mi yí tà yi, á mi mún yí dà máa tà ínén bíoní yi.»

6

O Yeesu dīinia 6a zāamāa

(*Matiye 14.13-21; Maaki 6.30-44; Luki 9.10-17*)

¹ Būn mǎn ó o Yeesu lè mí nī-kenínia zon ho woohú á khú ho Kalilee vū-beení mǎn, hĩa 6a mún wee ve làa Tiberiade vū-beení. ² A 6a minka zāamāa bò a yi, lé bïo 6a vǎnvárowà na ó o wee wεé à 6a mi á bïo wee wé ho yéréké. ³ O o Yeesu wà vaá yòora le búee búí, á yòó kará bīn lè mí nī-kenínia. ⁴ Mu wee wé, à 6a *zúifùwa sǎnú na 6a le *Paaki díró sùarāa. ⁵ O o Yeesu le mí ì loń, à 6a minka zāamāa wee buen wo yi, ó o túara a Filiipu yi: «Lé wen á wa à yí mu bè-dínii yi á à na 6a minka nùpua na kà búenbúen yi?» ⁶ O Yeesu túara a Filiipu yi kà, lé bïo ó o wi ò o khén o kúarà, ká arén wón zū bïo ó o ò wé. ⁷ O o Filiipu bía nǎn o Yeesu yi: «Hàri wa lá yí le wén-hāani khíá-ɲun* à vaa yà lè ho búurú búee cεεka wíníwíní, á 6a búenbúen pá máa yí.» ⁸ O o nī-kenínia nī-kéní, o Simǎn Piere bǎn za Andere á bía nǎn o Yeesu yi: ⁹ «Yàronza búí wi hen á 6a cezàwa bùaa ɲun, lè ho búurú bi-zàwa bïo hònú na wó lè mu bïo búí na 6a le ooze† dūmu á wi cǎn. Ká lée webio á būn ò wé lè 6a minka zāamāa na kà?» ¹⁰ O o Yeesu wǎa bía: «Mi bío le 6a búenbúen lii kεεní.» Le ɲíní sà le lùe mu yi boo, á lé dén 6a wǎa líí kará wán. Ba báawa mí dòn á à yí muaaseé hònú síi. ¹¹ O o Yeesu fó ho búurú bi-zàwa, á dó le Dónbeení bǎrákà, ò o nǎn ho le 6a sanká na bǎa kará bīn búenbúen yi. Lé būn bǎn síi ó o mún wó lè 6a cezàwa, á 6a búenbúen dú làa bïo 6a sǎa vá yi. ¹² Bïo 6a búenbúen dú sù, ó o Yeesu bía nǎn mí nī-kenínia yi: «Mí yí día le bïo dú ká à yáa. Mí khuii mu búenbúen.» ¹³ A 6a khuiira mu, á ho ooze búurú bi-zàwa bïo hònú bïo na là ká á sú hǎ sǎkíwá píru ɲun. ¹⁴ Bïo 6a nùpua mǎn mu yéréké bïo na ò o wó, á 6a bía: «O nǎi na kà bɛntín lé le *Dónbeení ɲi-cúaa fεero, yïa lá ko ò o buen ho dímíɲá yi.» ¹⁵ Bïo ó o Yeesu zūna le 6a nùpua búee fé mí á à wé lè mí bée lè ho pǎnká, ó o tǎn wà yòora le búee wán mí dòn.

O Yeesu varákaa mu ɲumu wán

(*Matiye 14.22-27; Maaki 6.45-52*)

¹⁶ Ho ziihú, ó o Yeesu nī-kenínia wà lion ho vū-beení ɲii, ¹⁷ á líí zon ho woohú wee khí lè ho *Kapεεnyuumu lóhó cǎn. Ho tá hūn ká a Yeesu dīn yí búee dǎn 6a. ¹⁸ Ho pinpíró wee vǎ lè mí pǎnká, á ho vū-beení ɲumu wee yǎnbónka. ¹⁹ Bïo 6a vá zon á à yí lòn kilomεeterewa bïo hònú táa bïo hɛzín síi lè le bónbóore‡, á 6a mǎn o Yeesu ò o wee varákaa mu ɲumu wán wà búee sùarā 6a yi, á 6a zǎna. ²⁰ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Mu lé ínén, mí yí zǎn.» ²¹ A 6a wǎa wi 6a bío le o Yeesu yòo zo ho woohú yi, à būn 6a dɛénia dǎn hen na 6a wee va yi vó.

O Yeesu ka lòn dīnló na wee na le mukānī binbiri

²² Mu tá na lée tǎn, á 6a zāamāa na khíi wi lè ho vū-beení mǎn á zūna le lée woohú dà-kéní mí dòn lá wi bīn. Ba zūna le o Yeesu yí zon ho woohú lè mí nī-kenínia, ká lé 6arén wà mí dòn. ²³ Ɛε ká wonna búí ló ho Tiberiade lóhó yi búee dǎn ho lahó na ó o Yeesu dó le Dónbeení bǎrákà ò o nǎn ho búurú 6a là

* **6:7** Le wén-hǎnló dà-kéní wee yí o nùpue nī-kéní wizon-kùure sámú sǎání. † **6:9** Ooze: Mu lée bè-vǎnii búí na 6a zúifùwa hĩa wé vǎ à wé lè 6a nǎwa dīnló. Ho ooze mu dūmu á 6a nī-khenia wee è wé lè ho búurú. Horén dūmu yǎwá sí. ‡ **6:19** Ho Kalilee vū-beení: Ho vū-beení mu tóntómú á à yí kilomεeterewa bóní síi, ká ho bùaaró á à yí kilomεeterewa píru ɲun síi.

yi. ²⁴ Bío 6a zãamãa mɔn ò o Yeesu mía bín, ó o nì-kenínia mún mía bín, á 6a yòò zon hñn wonna so yi nɔn ho *Kapεεnyuumu lóhó, á wà khíi cà a.

²⁵ Bío 6a bíníia khíi yú a Yeesu ho vū-beenĩ mɔn, á 6a wee tùa wo yi: «Nì-kàránlo, fo 6uara hen ðià?» ²⁶ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Le í mĩ ho tũíá na mia: Mi wee cà mi yínɔn bío mi zūna mu yéréké bío na á í wó 6àn kúará, ká lé bío mi yú ho búurú á là sù bío yi. ²⁷ Mi wé yí sá ho ðínló na dà wee yáa bío yi, ká mi wé sá hĩa yí máa yáa bío yi, hón na wee na le mukānĩ binbirĩ na máa vé. Hón ðínló so lé o Nùpue Za á à na ho mia, lé bío ó orén lé yia ó o Maá Dónbeenĩ zéenia bío le mí nɔn mu bío búenbúen wéró pánká yi.» ²⁸ A 6a tùara a yi: «Lé ho tonló yén á le Dónbeenĩ wi à wa sá?» ²⁹ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Bío le Dónbeenĩ le mi wé, lé à mi dé mi sĩa yia le tonkaa yi.»

³⁰ Bío ó o bía kà síi, á 6a bía nɔn wo yi: «Ūnén 6èn lé mu yéréké bío yén fo dà à wé á wa à mi á à dérãa wa sĩa foñ? Wé mu búí le wa mi! ³¹ Pãahũ na á wàn 6uãawa hĩa wi ho tá henĩ yi, á 6a yú ho *maane á là, làa bío mu túararãa le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi: «O hĩa nɔn ho ðínló na ló ho wáayi 6a yi á 6a dú.Š» ³² O o Yeesu 6èn bía nɔn 6a yi: «Le í mĩ ho tũíá na mia: Mu yínɔn o *Mɔyiize lé yia hĩa nɔn ho búurú na ló ho wáayi mia. Lé í Maá Dónbeenĩ nɔn ho mia. Lé orén mún wee na ho ðínló binbirĩ na ló ho wáayi mia. ³³ Mu bon, ho ðínló binbirĩ na le Dónbeenĩ wee na lé yia ló ho wáayi lion. Lé orén wee na le mukānĩ binbirĩ ho ðímíjãsa yi.» ³⁴ A 6a bía nɔn wo yi: «Nì-kàránlo, wé na hón ðínló so wɛn fɛɛɛ.»

³⁵ O o Yeesu wãa bía nɔn 6a yi: «Ínén lé yia lé ho ðínló na wee na le mukānĩ binbirĩ. Yia bò miĩ á dó mí síi miĩ, á hĩni làa ju-hãní máa búe 6ãnsò hũúu. ³⁶ Í bía mu nɔn mia le mi mɔn bío á í wó, à mi nɔn pá yí dó mí sĩa miĩ. ³⁷ Bĩa á í Maá wee wé à 6a bío sí miĩ le mí nĩ-kéní kéní wé è bè miĩ. Yia bò miĩ, á í máa bío le o bíní hũúu. ³⁸ Lé bío á í yí ló ho wáayi yí wà 6ueé wé í síi bío. Yia tonkaa mi lé wón síi bío á í wà 6ueé wé. ³⁹ Yia tonkaa mi síi bío lé à í yí vĩnĩ bía ó o kãrãfãa miĩ nĩ-kéní búí, ká í vèení 6a ho ðímíjã vé nɔnzò. ⁴⁰ Mu bon, í Maá síi bío lé à bĩa búenbúen na fá mí yio o Za yi á dó mí sĩa wo yi, à yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé, à í vèení 6a ho ðímíjã vé nɔnzò.»

⁴¹ A 6a *zúifùwa wãa wee khíi mí kíio yi, lé bío ó o bía le mínén lé ho ðínló binbirĩ na ló ho wáayi lion. ⁴² A 6a bía: «Yínɔn orén lé o Zozεεfu za Yeesu le? Wa zū 6àn mãá lè 6àn nu. O o wãa à wé kaka á à bíorãa le mí ló ho wáayi lion?» ⁴³ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Mi yí khíi mi kíio yi. ⁴⁴ Nùpue woon yí dà máa bè miĩ, ká a Maá na tonkaa mi yí 6uan wo yí 6uararãa, á ínén á à vèení 6ãnsò ho ðímíjã vé nɔnzò. ⁴⁵ Bío ká lé bío túara le Dónbeenĩ ji-cúa fεεrowà vɔnna yi: «Le Dónbeenĩ khíi kãrán 6a búenbúen.*» Nùpue lée nùpue na wee jí a Maá Dónbeenĩ tãmu, á wee díia mítén ò o kãrán, wón á à bè miĩ. ⁴⁶ Bũn yí máa zéení le í le nùpue búí mɔn o Maá. Yia ló le Dónbeenĩ cɔn 6uara, lé wón mí dòn mɔn wo. ⁴⁷ Le í mĩ ho tũíá na mia: Yia dó mí síi wo yi, wón yú le mukānĩ binbirĩ na máa vé. ⁴⁸ Inén lé ho ðínló na wee na le mukānĩ binbirĩ. ⁴⁹ Mĩn 6uãawa là ho *maane ho tá henĩ yi, èε ká búñ mãhã yí hò 6a húmú. ⁵⁰ Ká ínén lé ho ðínló binbirĩ na ló ho wáayi lion. Yia dú ho, á 6ãnsò ò yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé. ⁵¹ Inén lé ho ðínló na wee na le mukānĩ binbirĩ, hĩa ló ho wáayi lion. Yia dú ho, á 6ãnsò á à yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé. Ho ðínló na á í ò na bèra a na à ho ðímíjãsa yí le mukānĩ binbirĩ, lé í sãnía.»

⁵² Bío 6a *zúifùwa jã hã bioní mu, á 6a wee kán mín lè mí sòobéε. Ba wee bío: «O nĩi mu dà a wé kaka a nanãa mí sãnía wɛn á wa a là?» ⁵³ O o Yeesu bía nɔn 6a yi: «Le í mĩ ho tũíá na mia: Hen ká mi yí là a Nùpue Za sãnía, á yí jun

Š 6:31 Mi loń Lení vūahũ (Psaumes) 78.24; Léró vūahũ (Exode) 16.1-15. Ba zãamãa bía le bioní mu à zéení le o Mɔyiize lé yia hĩa nɔn ho ðínló mín 6uãawa yi. * 6:45 Mi loń Ezayii vūahũ 54.13

o cāni, á le mukānī binbirī máa keŋ mia. ⁵⁴ Yia là í sǎnía, á ñun í cāni, wón òanso yú le mukānī binbirī na máa vé. Í ò vèení òanso ho òimíŋá vé ònzoŋ. ⁵⁵ Mu bon, ínén sǎnía lé ho òínló binbirī, á í cāni lé mu bè-ñunii binbirī. ⁵⁶ Yia là í sǎnía á ñun í cāni, se wón páanía làa mi á ínén páanía làa wo. ⁵⁷ O Maá na tonkaa mi lé wón mí beere wee na le mukānī binbirī. A lé orén pánká yi á le mukānī binbirī mún wiráa ínén yi. Lé làa bún síi, á yia là í sǎnía, á òanso mún ò yí le mukānī binbirī ínén pánká yi. ⁵⁸ Inén lé ho òínló na ló ho wáayi lion, hón yí ka làa hía á mǐn òuaawa yánkaa dú bǐo síi. Bán dú hón à òa pá húrun. Ee ká yia dú ho òínló na ló ho wáayi lion, á òanso á à yí le mukānī binbirī na máa vé.» ⁵⁹ O Yeesu bía há bióní na ká, ká a wee kàrán òa òupua òa zúifùwa kàránló zii ho *Kapεenayuumu lóhó yi.

Le mukānī binbirī na máa vé bióní

⁶⁰ Bǐo á bǐa bò a yi ñá a bióní, á òa cèrèe bía: «O ñii mu bióní òèntín hereka. Nùpue na dà à tà há yi á mía.» ⁶¹ O o Yeesu zūna le bǐa bò a yi wee kǐí mí kío yi bǐo ó o bía bǐo yi, ó o bía: «Há bióní mu òóonía mia léé? ⁶² Ee ká mi òèn wáa kǐíi mǎn o *Nùpue Za ká a bǐnía wee yòo hen na ó o ló yi òuara há? ⁶³ Le Dónbeení Hácírí lé òio wee na le mukānī binbirī. O nùpue mítén yí dà òèe máa wé. Há bióní mu na á í bía òon mia ká lé le Dónbeení Hácírí á há ló cǎn. Há wee na le mukānī binbirī. ⁶⁴ Ee ká òa òuwá yèn òúii mi tǐahú á yí òó mí sía mǐi.» A mu òèn bon, mu ñúhú òúeñii á bǐa yí òó mí sía o Yeesu yi ó o zūna bǐo, á mún zūna yia á à òé o ò na bǐo. ⁶⁵ O o Yeesu pá bǐnía bía ká síi: «Lé bún te bǐo á í bía mu òon mia le nùpue yí dà máa bè mǐi, ká a Maá Dónbeení yí òon mu wéró pánká òanso yi.»

⁶⁶ A wáa lá bún ñii wán, á bǐa bò a yi cèrèe bǐnía o mǎn, á yí máa bè làa wo. ⁶⁷ O o wáa tùara mí ñi-kenínia píru ñun yi: «Minén mún máa bǐnii le?» ⁶⁸ O o Simǎn Piere bía òon wo yi: «Núhúso, lé o yén á wa à bǐnii vaá bè yi? Unén lé yia le mukānī binbirī na máa vé bióní wee lé cǎn. ⁶⁹ Warén òó wa sía foŋ, á zū le únén lé yia lé le Dónbeení nùpue yi òoni òanso na le tonkaa.» ⁷⁰ O o Yeesu bía òon òa yi: «Mu so yínóŋ ínén hueekaa minén píru ñun le? Ee ká mi ñi-kénii òúii mǎhá pá lé o *Satáni nùpue.» ⁷¹ Mu lé o Simǎn Isikariote za Zúdaa ó o wee bǐo bǐo. Mu bon, òa píru ñun mu tǐahú ó orén lé yia à òé o ò na.

7

O Yeesu òan zàwa yí òó mí sía wo yi

¹ Bún mǎn, ó o Yeesu tò ho Kalilee kǎhú yi. O yí wi ò o zoo tè ho *Zudee kǎhú yi, lé bǐo òa *zúifùwa ñúnása wi òa òúe o. ² Bǐo òa zúifùwa sǎnú na òa le *Búkúwá Sǎnú òíró wà òueé sùará, ³ ó o Yeesu òan zàwa bía òon wo yi: «Fo lá ko à ù lé hen à lén va ho Zudee kǎhú yi, à bǐa bò foŋ bǐn mún mi mu bè-wénia na fo wee wé. ⁴ Nùpue na wi òa zūn wo, wón bè-wénia máa wé sánka wé. Mu bè-beera na fo wee wé, á fo ko à ù wé à òa òupua òúenbúen mi.» ⁵ Mu bon, o Yeesu òan zàwa mí beere yí òó mí sía wo yi. ⁶ O o Yeesu bía òon òa yi: «Inén á ho pǎahú òíni yí òón cǎn, ká minén bán á ho pǎahú wi cǎn wà fée. ⁷ Ho òimíŋá òupua yí dà máa ñin mia, ká ínén wón òa ñina, lé bǐo á í wee mǐ ho tǐiá le òa wára yí seka. ⁸ Minén lén va ho sǎnú òíni. Inén wón máa va, lé bǐo ho pǎahú òíni yí òón í cǎn.» ⁹ O Yeesu bía hǎn bióní so òon òa yi ò o kará ho Kalilee kǎhú yi.

O Yeesu van há búkúwá sǎnú òíni

¹⁰ Bǐo ó o Yeesu òan zàwa wà van ho sǎnú òíni, ó orén mún wà van. Ká a mǎhá sánkaa mítén vannáa, ò o bǐo yí zūn. ¹¹ Ba *zúifùwa ñúnása wee cà a ho sǎnú mu òíni. Ba wee hée tùaka hen na ó o Yeesu mu wi yi. ¹² O Yeesu

bïo wó le wãanii làa sòobéε ba zãamãa t̄lahú. Ba búii wee bío le o ñii mu léé ñi-tente. Ba búii bèn le o wee v̄ini ba nùpua. ¹³ Ká nùpue na màhá à hení mí síi á à bío mu wéréwéré ba nùpua yahó wón mía, lé bïo ba zãna ba zúifùwa júnása.

¹⁴ Ho sãnú dú zon ho t̄lahú lòn wizooní bío náa síi ó o Yeesu zonnãa le *Dónbeení zì-beení lún yi, á zoó wee kàrán ba nùpua. ¹⁵ Ba zúifùwa wee wé coon o bío yi, á ba wee bío: «O ñii mu kàránló j̄n̄n̄ yí van yahó ò o pá zū le Dónbeení bíoní v̄iahú bío kà síi le we?»

¹⁶ O o Yeesu bía n̄n̄ ba yi: «Bïo á ï wee kàrán làa mia á yí ló ínén ï beεre c̄n̄. Yia tonkaa mi lé yia mu ló c̄n̄. ¹⁷ Yia tà wee wé le Dónbeení síi bío, wón b̄anso á à zūn̄ ká ï kàránló ló le Dónbeení c̄n̄, tàá ká ï wee bío ï kùrú bíoní. ¹⁸ Yia wee bío mí kùrú bíoní, wón wee cà le yèni. Ká yia wee cà le yèni à na yia tonkaa wo yi, wón wee m̄i ho t̄iá, o téréna. ¹⁹ O *M̄oyiize so yí n̄n̄ ho làndá mia le? A yia màhá wee bè ho yi mi t̄lahú wón mía. Léé webio n̄n̄ mi wi mi búerãa mi?» ²⁰ A ba zãamãa bía n̄n̄ wo yi: «O c̄iná wi fon̄! Yia wi ò o búe fo lé o yén?» ²¹ O o Yeesu b̄in̄iá lá le bíoní ò o bía n̄n̄ ba yi: «Ï wó mu yéréké bío dà-kéní mí dòn wa v̄in̄ló wizonle na lé ho *Sabaa zon̄, á mi búenb̄uen wó coon mu bío yi. ²² O M̄oyiize bò mu heníã n̄n̄ mia le mi wé *kúio mi zà-báawa, á mi yàá wee kúio ba hàrí ho Sabaa zon̄. Ho làndá mu yàá yín̄n̄ M̄oyiize búã ho j̄uh̄ú, mu lé m̄in̄ búãawa. ²³ Awa, ká min̄én dà wee kúii o za báa ho Sabaa zon̄, bèra a na à mi yí wé yí khe o M̄oyiize làndá d̄n̄i yi, á léé webio n̄n̄ á mi síã wee c̄ináã m̄i, lé bío á ï wó ó o ñi-kùure wan cun ho Sabaa zon̄? ²⁴ Bío mi wee mi à d̄in̄ wán c̄it̄rãã o nùpue à mi k̄i yi. Mi wé c̄it̄i o nùpue làa bío téréna le Dónbeení c̄n̄.»

O Yeesu lé yia le Dónbeení m̄n̄ léra

²⁵ A ho Zeruzalεmusa búii wãa wee bío: «Éee! Yia kà so yín̄n̄ o ñii na á wa júnása wi ba búe le? ²⁶ Nin-yia wee bío ba nùpua yahó, ò o búii yí dó mí j̄ii wo yi. Wa júnása màhá wãa zūna le lé orén lé yia le Dónbeení m̄n̄ léra léé? ²⁷ Yia kà wón á warén zū léenii. Éε ká yia le Dónbeení m̄n̄ léra k̄ii búara, á nùpue woon máa zūn̄ hen na ó o ló yi.» ²⁸ Bío ó o Yeesu wee kàrán ba nùpua le *Dónbeení zì-beení lún yi, ó o bía bío kà p̄n̄p̄n̄: «Mi so zū mi kénkén, á zū ï léenii le? Inén yí búara ïten, ká ho t̄iá poni b̄anso lé yia tonkaa mi. Mi yí zū a, ²⁹ ká ínén wón zū a, lé bío á mu lé orén á ï ló c̄n̄ buararãa. Orén lé yia tonkaa mi.» ³⁰ A ba wãa wee cà a w̄iró yahó, ká nùpue woon yí w̄ira a, lé bío ó o p̄ah̄ú d̄in̄ yí d̄n̄. ³¹ Éε ká ba zãamãa mu t̄lahú, á ba c̄èèε j̄n̄n̄ pá tà a bío. Ba wee bío: «*Yia le Dónbeení m̄n̄ léra k̄ii búara, ó o so búeé wé yéréké bíowa na po bío ó o ñii na kà wee wé le?»

Ba tonkaa ba parowà le ba vaa w̄ii o Yeesu

³² A ba *Fariz̄iεwa búii j̄á bío ba zãamãa wee h̄uh̄uãaaka a Yeesu d̄n̄i yi, á ba Fariz̄iεwa mu kuure lè le *Dónbeení yankarowà júnása tonkaa ba parowà búii le ba vaa w̄ii wo. ³³ O o Yeesu bía: «Ï k̄en̄ló mi t̄lahú máa wé bío na á à mía. Hen làa c̄in̄ú ká ï ï b̄in̄i ï va yia tonkaa mi c̄n̄. ³⁴ Mi k̄ii wé è cà mi, ká mi máa yí mi, á hen na á ï ï k̄en̄ yi á mi mún yí dà máa va yi.» ³⁵ A ba *zúifùwa wee t̄ũka m̄in̄ yi le lé wen o ò va ká mí máa yí o coon? Lé ba zúifùwa na héera wika bia yín̄n̄ ba zúifùwa t̄lahú ó o màhá wi ò o lén va c̄n̄ léé? O màhá wi o ò vaa kàrán bia yín̄n̄ ba zúifùwa léé? ³⁶ Bío ó o bía le wa k̄ii wé è cà mí ká wa máa yí mí, á hen na mí ï k̄en̄ yi á wa yí dà máa va yi, b̄in̄ kúarã léé webio?

O Yeesu le b̄ia le j̄u-h̄ani dà buen mi c̄n̄

³⁷ Ho sánú dí vé ǹnzòn d̀en wizonle so lé d̀io j̀úhũ wi po h̄a ká. B̄un zòn ó o Yeesu d̄in 6a z̄amáa yahó ò o b́ía p̄np̄n: «Hen ká ȳia le j̀u-h̄aní dà, à b̄anso buen í c̄n á ì ì na mu j̀umu wo yì ó o ò j̀u. ³⁸ Ȳia dó mí s̄i mī, làa b̄io mu túararáa le Dónbeen̄i b̄ion̄i v̄uhũ yì kà s̄i: «A wón b̄anso s̄i á à wé lòn j̀und̄aní, á mu j̀umu na wee na le muk̄an̄i wé è tá á à lé yì.» ³⁹ Mu lé le Dónbeen̄i Hácírí ó o Yeesu wee b́io b̄io kà s̄i, d̀io á b́ia dó mí s̄ia wo yì kh̄ii yì. Mu p̄ahũ ká le Dónbeen̄i d̄in yì n̄n mí Hácírí b́ia dó mí s̄ia o Yeesu yì, lé b̄io le Dónbeen̄i d̄in yì léra a yèni.

Ba z̄amáa j̀i-cúa wi m̄in j̀úná yì o Yeesu b̄io yì

⁴⁰ Ká 6a z̄amáa na wi b̄in j̀á a Yeesu b̄ion̄i mu, á 6a b̄úí wee b́io le ȳia kà wón b̄ent̄in lé le *Dónbeen̄i j̀i-cúa f̄ero. ⁴¹ Ba b̄úí bán b̄en le o lé *Ȳia le Dónbeen̄i m̄n léra. Ba b̄úí b̄en le mu so bon ká ȳia le Dónbeen̄i m̄n léra ko ò o lé ho Kalilee k̄hũ yì le. ⁴² Mu so yì túara le Dónbeen̄i b̄ion̄i v̄uhũ yì le o *Daviide n̄nk̄ani, là a Daviide mu 6a lóhó Beteleh̄emu lé b̄in á Ȳia le Dónbeen̄i m̄n léra ko ò o lé yì le? ⁴³ A 6a z̄amáa j̀i-cúa wó m̄in j̀úná yì o Yeesu mu b̄io yì. ⁴⁴ Ba z̄amáa mu t̄lahũ á ǹwá yèn b̄úí wi 6a w̄i wo, ká ǹpue woon yì túaa wo yì.

Ba z̄uíf̀uwa j̀únása yì tà a Yeesu b̄io

⁴⁵ B̄io 6a parowà na le Dónbeen̄i yankarowà j̀únása lè 6a Fariz̄iɛwa tonkaa b̄in̄ia 6uara, á bán túara 6a yì: «Lée webio n̄n á mi yì 6uannáa wo yì 6uararáa?» ⁴⁶ A 6a parowà b́ia: «H̄a b̄ion̄i na ó o ǹpue mu wee b́io b̄an s̄i á wa d̄in yì j̀á a b̄úí j̀ii yì yì m̄n huúu.» ⁴⁷ A 6a Fariz̄iɛwa b́ia n̄n 6a yì: «Minén mún día miten ó o kh̄a lon? ⁴⁸ Warén j̀únása t̄lahũ lè warén Fariz̄iɛwa t̄lahũ á n̄-kéní kà so tà a b̄io le? ⁴⁹ Ká lé 6a z̄amáa na kà mí dòn, bán na yì z̄ú d̄e o M̄oyiize lándá b̄io yì, bán le Dónbeen̄i dánkánia.» ⁵⁰ A 6a Fariz̄iɛwa n̄-kéní na 6a le Nikod̄emu, ȳia van o Yeesu c̄n ho t̄nàahũ b̄úí, ⁵¹ á b́ia n̄n 6a yì: «Wa lándá yì, á wa yì dà máa s̄in̄i ǹpue j̀úhũ ká wa yì j̀á b̄anso j̀i-cúa, á yì z̄úna ká a wó khon.» ⁵² A 6a b́ia n̄n wo yì: «Ūnén mún wee b́io lòn Kalilee n̄i! Kàrán le Dónbeen̄i b̄ion̄i v̄uhũ à cikon, á fo ò mi mu le *Dónbeen̄i j̀i-cúa f̄ero n̄-kéní kà yì máa lé Kalilee yì.»

[⁵³ Lé b̄un á 6a b̄úenb̄úen wà kh̄íbon wán,

8

¹ ò o Yeesu wón wà yòora le b̄úee na 6a le Oliivewa b̄úee wán.

O h̄a-bá-fé na ó o Yeesu k̄ania

² Mu tá na lée t̄n ȳinb̄ii b̄uir̄i, ó o b̄in̄ia van le *Dónbeen̄i z̄i-been̄i lún yì, á 6a z̄amáa 6ueé k̄in̄ia wo yì. Ó o líí kará ò o wee kàrán 6a. ³ A ho *lándá b̄io z̄een̄ilowa lè 6a *Fariz̄iɛwa 6uan o h̄aa b̄úí na 6a z̄ú yì là a bá-veere 6ueé zonnáa, á zoó d̄in̄ia wo 6a ǹpua b̄úenb̄úen yahó, ⁴ à 6a b́ia n̄n o Yeesu yì: «N̄i-kàránlo, o h̄aa na kà 6a z̄ú yì là a báa. ⁵ A wa lándá yì, ó o *M̄oyiize bò mu hen̄ia n̄n w̄en le ká wa wé yú bán h̄awa so s̄i, à wa l̄eeka 6a lè h̄a huua b̄úe.* Awa, ūnén b̄en le we mu d̄aní yì?» ⁶ Ba b́ia b̄un à kh̄uaanáa o Yeesu j̀ii yì à ȳiraa wo koon̄i yì. Ká a Yeesu m̄ah̄á líí lúnlúrá, ò o wee túa ho tá p̄np̄uró yì lè mí n̄n-kíza. ⁷ B̄io 6a d̄in lan wee túa wo yì, ó o líí h̄in̄n yòó d̄in, ò o b́ia n̄n 6a yì: «Ȳia d̄in yì wó bè-kohó huúu mi t̄lahũ, à wón w̄aa l̄ee wo lè le huee ho yahó.» ⁸ O o Yeesu b̄in̄ia líí lúnlúrá, á wee túa ho tá p̄np̄uró yì. ⁹ B̄io ho lándá b̄io z̄een̄ilowa lè 6a Fariz̄iɛwa mu j̀á h̄n̄ b̄ion̄i so, á 6a wee l̄en lè mí n̄-kéní

* **7:42** Mi loí Samuw̄eele j̀un n̄i v̄uhũ 7.12; M̄isee v̄uhũ 5.1 * **8:5** Mi loí Lándá z̄een̄iló v̄uhũ (Deutéronome) 17.6-7

kéní, à búaká lè 6a nǐ-kíá, á ká a Yeesu là a háa ho tíahú. ¹⁰ O o Yeesu wáa líf hínən yóó dǐn ò o wee bío là a háa: «O, o, háa mu, 6a nùpua mu bò làa wen? O búí mía máa síiní ũ jùhú le?» ¹¹ O o háa bíá nən o Yeesu yi: «Núhúso, o búí mía máa síiní ho.» O o Yeesu wáa bíá nən wo yi: «Àwa, á ìnén mún máa síiní ũ jùhú. Fo dà a lén, ká ũ 6èn yí bǐnǐ yí wé bè-kohó.»]

O Yeesu ka lòn khoomu ho òmíjásá cǎn

¹² O Yeesu pá bǐnǐa bíá bío ká nən 6a zãamáa yi: «Ìnén ka lòn khoomu ho òmíjásá cǎn. Yia tà bò mǐl, se 6ànsò yú mu khoomu na wee na le mukǎnǐ binbirǐ. O máa keń tǐbǐrǐ yi hùúu.» ¹³ A 6a Farizǐewa bíá nən o Yeesu yi: «Ūnén wáa wee mǐ ho túiá ũ jii, à bǔn à bío fo wee bío á nùpue yí ko ò o tà yi.» ¹⁴ O o Yeesu bíá nən 6a yi: «Hàrí ká í wee mǐ ho túiá í jii, se bío á í wee bío ó o nùpue ko ò o tà yi. Lé bío á í zū hen na á í ló yi 6uararáa, á í mún zū hen na á í wee va yi. Ká minén bán yí zū í léenǐ, á mún yí zū hen na á í wee va yi. ¹⁵ Minén wee fǐ 6a nùpua cítii fló sí, ká ìnén wón máa cítii nùpue. ¹⁶ Ká í lá ko à í fǐ cítii, á í cítii mu jùhú á à wé. Lé bío mu yínǎn ìnén í dòn á à fǐ le cítii mu. Mu lé ìnén lè í Maá na tonkaa mi á à páanǐ ì fǐ le. ¹⁷ Mi làndá vūahú yi á mu túara le ká seéràsa nùwá jùn mà ho túiá mu bío dà-kéní bío yi, se bǔn bío so á nùpue ko ò o tà yi. ¹⁸ Ìnén wee mǐ ho túiá í jii. Á í Maá na tonkaa mi mún wee mǐ ho túiá í jii.» ¹⁹ A 6a túara a yi: «Mín maá mu wi wen?» O o Yeesu bíá nən 6a yi: «Mi yí zū mi, á mún yí zū í Maá. Ká mi lá zū mi, se mi mún lá à zūn í Maá.» ²⁰ O Yeesu bíá hǎn bíonǐ so ká a wee kàrán 6a nùpua le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi, mu hǎmu kúeenǐ lahó nǐsǎnǐ. Nùpue yí wǐira a lé bío ó o páahú dǐn yí dǎn.

O Yeesu wee bío mí varó mín Maá cǎn bío

²¹ O Yeesu pá bǐnǐa bíá bío ká nən 6a yi: «Ìnén n lén á mi ì càráa mi. Éε ká mi màhá à hí lè mi bè-kora. Hen na á ìnén wee va yi, á minén yí dà máa va yi.» ²² A 6a *zúifùwa wee bío mín yi: «O wi ò o búe mítén léé? Bío ó o màhá le hen na mínén wee va yi á warén yí dà máa va yi.» ²³ O o Yeesu bíá nən 6a yi: «Minén ló ho tá yi. Ká ìnén ló ho wáayi. Minén bío sǎ ho òmíjásá na ká yi, ká ìnén wón bío yí sǎ ho yi. ²⁴ Lé bǔn te bío á í le mi ì híráa lè mi bè-kora. Mu bon, hen ká mi yí tà le ìnén lé yia wi fέεε, á mi ì hí lè mi bè-kora.» ²⁵ A 6a túara a yi: «Ūnén lé o yén?» O o Yeesu bíá nən 6a yi: «Í wee bío mu na mia fέεε hàrí mu jùhú búεenǐ. ²⁶ Í dà à bío bío cèrèε mi dǎnǐ yi, á dà à fǐ le cítii mi bío cèrèε wán. Ká yia tonkaa mi lé ho túiá poni 6ànsò, á bío á í jásá a cǎn, bǔn lé bío á í wee bío na ho òmíjásá yi.»

²⁷ Ba yí zū ká lé o Maá Dónbeenǐ ó o wee bío bío. ²⁸ O o Yeesu wáa bíá nən 6a yi: «Ká a *Nùpue Za á mi can le búεenǐ wán hónǐa fàrá, bǔn ká mi ì zūn ká ìnén lé yia wi fέεε. A mi ì zūn ká í yí máa wé bío woon íten. Bío á í Maá bíá nən mǐl, bǔn lé bío á í wee bío. ²⁹ Í Maá na tonkaa mi á wi làa mi, o yí díá mi í dòn, lé bío á í wee wé bío sí a yi fέεε.» ³⁰ Bío ó o Yeesu wee bío ká, á 6a nùpua cèrèε dó mí sía wo yi.

Le Dónbeenǐ túiá poni wee wé ó o nùpue keń mítén

³¹ O o Yeesu wáa bíá nən 6a zúifùwa na dó mí sía wo yi: «Ká mi wee bè í bíonǐ yi, se mi màhá lé í nǐ-kenǐnia bío bon. ³² Mi ì zūn ho túiá poni binbirǐ na ló le Dónbeenǐ cǎn. Lé bǔn n wé á mi ì keń mítén.» ³³ A 6a bíá nən wo yi: «Warén lé o *Abarahaamu mǎnmánǐa. Wa yí wó a búí wobáanǐ yí mən. A léé webio nən á ūnén bíaráa le wa à keń waten?» ³⁴ O o Yeesu bíá nən 6a yi: «Le í mǐ ho túiá na mia: Nùpue léé nùpue na wee wé mu bè-kora wón ka lòn wobá-nǐ mu bè-kohó ní yi. ³⁵ A mi zū le o wobá-nǐ bío yí sǎ ho zǐ-jùhú yi fέεε. Ká a za na ton ho zǐ-jùhú yi, wón bío sǎ ho yi fέεε. ³⁶ Ká le Dónbeenǐ Za wáa wó mia lè

6a nùpua na wi mítén, á mi ì wé mítén binbirí. ³⁷ I zū le mi lé o Abarahaamu m̀ǹm̀ǹǹǹ, èè ká mi màhã wee cà à mi búe mi, lé b̄io á b̄io á ì wee kàrán làa mia yí máa zo mia. ³⁸ B̄io á ì Maá zéenia làa mi, lé b̄un á ì wee b̄io, ká minén b̄èn wee wé b̄io á m̄n maá b̄ia n̄n mia.» ³⁹ A 6a b̄ia n̄n wo yi: «Warén wàn maá lé o Abarahaamu.» O o Yeesu b̄ia n̄n 6a yi: «Ká mi lá lé o Abarahaamu zàwa b̄io bon, se mi lá wee wé hã wárá na ó o Abarahaamu wó 6àn síi. ⁴⁰ A mi yí máa wé h̄n, à mi wi mi búe ìnén na mà ho t̄iá poni n̄n mia, h̄a na á ì j̄á ì Maá Dónbeen̄ c̄n. B̄un ó o Abarahaamu yí wó. ⁴¹ Mi wee wé m̄n maá wárá.» A 6a b̄ia n̄n wo yi: «Wàn maá lé le Dónbeen̄ mí dòn. Wa yín̄n̄ z̄in̄ zàwa.» ⁴² O o Yeesu b̄ia n̄n 6a yi: «Ká m̄n maá lá lé le Dónbeen̄, á mi lá à war̄ mi, lé b̄io á ìnén ló le Dónbeen̄ c̄n buara. I yí buara ìten. Lé lerén tonkaa mi. ⁴³ B̄io n̄n á mi yí máa z̄urnáa hã b̄ioní na á ì wee b̄io na mia kúará lé mu yén? Lé b̄io á mi yí wi mi j̄í hã. ⁴⁴ Ȳia lé m̄n maá lé o *Sat̄ani. A m̄n maá s̄i b̄io lé b̄un á mi wi à mi wé. O lé o ñi-b̄ue h̄arí ho ðim̄j̄á lénlò p̄ahũ. O yí dà máa m̄i ho t̄iá poni, lé b̄io á t̄iá poni mía wo yi. Hen ká a f̄a le sabéré, se lé orén mí b̄ere s̄i ó o wee zéeni, lé b̄io ó o lé o sab̄in-f̄taalo. Orén lé ȳia á hã sab̄ioní wee lé yi. ⁴⁵ Èè ká ìnén wee m̄i ho t̄iá poni, lé b̄un n̄n á mi yí t̄ar̄á ì b̄ioní yi. ⁴⁶ Minén t̄ahũ, ó o búu so dà a b̄io le ì wó bè-kohó le? Ká ì wee m̄i ho t̄iá poni, á léé webio n̄n mi yí t̄ar̄á ì b̄ioní yi? ⁴⁷ B̄ia na lé le Dónbeen̄ zàwa binbirí wee wé j̄í le Dónbeen̄ b̄ioní. Èè ká minén yín̄n̄ le Dónbeen̄ zàwa, lé b̄un n̄n mi yí máa j̄in̄áa le b̄ioní.»

O Yeesu le minén po a Abarahaamu

⁴⁸ A 6a *zúifùwa b̄ia n̄n wo yi: «À b̄un wa t̄iá s̄i à wa b̄io le fo lé o *Samar̄ii ñi†, á wa mún t̄iá s̄i à wa b̄io le o c̄iná wi foñ.» ⁴⁹ O o Yeesu b̄ia n̄n 6a yi: «Ìnén á c̄iná mía yi. I Maá lé ȳia á ì wee k̄nbi. Ká minén bán wee z̄ar̄á m̄i. ⁵⁰ Ìnén yí máa b̄io le nùpue dé cùkú m̄i. O búu wi á à b̄io le 6a dé ho m̄i, á lé wón mún lé o cítí-fi. ⁵¹ Le ì m̄i ho t̄iá na mia: Ȳia tà bò ì b̄ioní yi, á 6ànso máa hí máa cén.»

⁵² A 6a zúifùwa b̄ia n̄n wo yi: «Hã làa na kà wán, á wa w̄a láa mu yi k̄n k̄n le o c̄iná wi foñ. O *Abarahaamu h̄urun, á le *Dónbeen̄ j̄i-cúa f̄erowà h̄urunka. A ùnén pá wee b̄io le ká ȳia tà bò ù b̄ioní yi á 6ànso máa hí máa cén. ⁵³ Ùnén b̄èn wee leéka le ù j̄uhũ so wi po a Abarahaamu le? Wón h̄urun, á le Dónbeen̄ j̄i-cúa f̄erowà mún h̄urunka, á ùnén b̄èn wee leéka le fo lée wée?»

⁵⁴ O o Yeesu b̄ia: «Ì lá wee dé ho cùkú ìten yi, se mu j̄uhũ mía. Ȳia wee dé ho cùkú m̄i lé ì Maá, ȳia mi le o lé m̄n Dónbeen̄. ⁵⁵ A mi j̄n̄n yí zū a. Ká ìnén wón zū a. I lá le ì yí zū a, se ì lé o sab̄in-f̄taalo lè mi b̄io síi. Èè ká ì zū a, á wee bè o b̄ioní yi. ⁵⁶ M̄n maá Abarahaamu h̄ia wee leékaa le mí ì mí ì buenlò, ó o z̄amaka mu b̄io yi. O o b̄èn m̄n ì buenlò, á s̄i wan mu b̄io yi.» ⁵⁷ A 6a zúifùwa b̄ia n̄n wo yi: «Ùnén na lúlúio máa yí ho búará-j̄un làa píru á m̄n o Abarahaamu wen?» ⁵⁸ O o Yeesu b̄ia n̄n 6a yi: «Le ì m̄i ho t̄iá na mia: O Abarahaamu á à b̄io le mí ì te, à b̄un à ìnén wi.»

⁵⁹ A 6a w̄a s̄eekaa hã huua le mí ì lèeka làa wo á à búe. O o Yeesu sà mítén ló le *Dónbeen̄ z̄i-been̄ lún yi lée wà.

9

O Yeesu wéera a ñi na ton ká a lé o muui

† **8:48** Samar̄ii ñi: Ba zúifùwa c̄n á 6a Samariisa yí máa ce le Dónbeen̄ yahó. Ba yí máa bè le Dónbeen̄ làndá yi. Ba von o Yeesu lè le yèni mu hen á là làa wo.

¹ Bïo ó o Yeesu lè mí nǐ-kenínia wee khií, á 6a fò mín làa nǐi 6úi na ton ká a lé o muui. ² O o nǐ-kenínia tùara a yi: «Nǐ-kàránlo, lée webio nǎn ó o nǐi na ká ton ká a lé o muui? Lé orén kùrú bè-kora bïo yi lée, tàá lé 6àn nùwá bè-kora bïo yi?» ³ O o Yeesu bía nǎn 6a yi: «Mu yínǎn orén bè-kora bïo yi, á mu mún yínǎn 6àn nùwá bè-kora bïo yi. O nǐi mu ton ká a lé o muui, lée bèra a na à bïo le Dónbeenǐ dà a wé à 6a nùpua 6úen6úen mi a yi. ⁴ Bïo mu khoomu wi há làa na ká wán, á wa ko wa wé le Dónbeenǐ na tonkaa mi bè-wénia. Le tibírí háa wi, á nùpue máa dàń máa wé bïo 6úi. ⁵ Bïo á ì wi ho ðímíjǎ yi há làa na ká wán, á ì ka lòn khoomu ho yi.» ⁶ Bïo ó o Yeesu bía hǎn bioní so vó, ó o púinia mí jinsǎní, á khan lè le tǐní, á khiira là a muui yǐo, ⁷ ò o bía nǎn wo yi: «Lén vaa sɛɛ ũ yahó le súeení la-beenǐ na 6a le Silowee yi.» (Ho Silowee mu kúará le «tonkaro».) O o muui wà vaá sɛɛra mí yahó, á bǐnía wee buen, ò o wee mi. ⁸ A bǐa làa wo kará 6ó mín yi, làa bǐa láa wee wé mi a ká a wee fioka, á wǎa wee tùaka mín yi: «Yia ká so yínǎn o nǐi na láa wee wé kɛɛní fioka le?» ⁹ A 6a 6úi le mu lé orén. Ba 6úi 6èn le mu yí bon, le o làa wo bonmín. O o nǐi le mu lé mínén. ¹⁰ A 6a tùara a yi: «Fo wó kaka wee mináa?» ¹¹ O o nǐi bía nǎn 6a yi: «O nǐi na 6a le Yeesu, lé wón khan le tǐní lè mí jinsǎní, á khiira lè ì yǐo, ò o le ì lén vaa sɛɛ ì yahó ho Silowee yi. A ì wà van bǐn vaá sɛɛra ì yahó, á ì wee mi.» ¹² A 6a tùara a yi le o nǐi mu wi wen, ó o le mí yí zū.

Ba Farizǐewa wee tùaka a muui yi là a waró bïo

¹³ A 6a bò là a nǐi na láa lé o muui vannáa 6a *Farizǐewa cǎn. ¹⁴ Yaa bïo ó o Yeesu khan le tǐní lè mí jinsǎní á wɛɛra a nǐi yǐo, á wó ho *Sabaa zon. ¹⁵ Lé bǐn nǎn á 6a Farizǐewa 6èn sǎ wee tùa o nǐi yi làa bïo wó wó ó o wee mináa. A wón bía nǎn 6a yi: «O khiira le tǐ-sio lè ì yǐo, á ì sɛɛra ì yahó, á ì wǎa wee mi.» ¹⁶ A 6a Farizǐewa nùwá yɛn 6úi wǎa bía: «O nǐi na wó bïo ká á Dónbeenǐ yí tonkaa, lé bïo ó o yí bò ho Sabaa làndá yi, ò o sá ho tonló.» Ba 6úi bán 6èn wee bío: «Bè-kora wéro so dàa wee wé yéréké bïo na wee zéeni le Dónbeenǐ pánká na á yia ká wó 6àn síi le?» A 6arén jǐ-cúa bǐnía wi mín júná yi. ¹⁷ A 6a bǐnía tùara a nǐi yi: «Lé mu yén ũnén 6èn wee leéka o nǐi mu dǎní yi, bïo á lé orén wɛɛra ũ yǐo?» A wón bía: «O nǐi mu lé le *Dónbeenǐ jǐ-cúa fɛɛro.»

¹⁸ Bïo ó o nǐi láa lé o muui, á yǐo bǐnía wee mi, á 6a zúifùwa júnáasa yí tà yi. ¹⁹ A 6a von 6àn nùwá wee tùa yi: «Yia ká lé mínén te mi za le? Lé orén á mi le o ton ká a lé o muui le? A mu wó kaka ó o wee mináa?» ²⁰ O o nǐi 6àn nùwá bía: «Lé warén te wa za, á ton ò o lé o muui. ²¹ Ká bïo wó wó ó o wee mináa á wa yí zū, á yia wɛɛra a yǐo á wa mún yí zū. Mi tùa wo yi, o yǐo tǎn, o dàa wee bío mí bïo mítén.» ²² Ba bía ká síi lé bïo 6a zǎna 6a zúifùwa júnáasa. Bán wó le jǐi le ká nùpue bía wéréwéré 6a nùpua yahó le o Yeesu lé *Yia le Dónbeenǐ mǎn léra, á 6ànsò 6a à hè lè mí kàránló zǐi zoró. ²³ Lé bǐn nǎn á 6àn nùwá bǐaráa le 6a tùa orén mí bæere yi, le o yǐo tǎn.

²⁴ A 6a zúifùwa júnáasa bǐnía von o nǐi na láa lé o muui, á bía nǎn wo yi: «Loí le Dónbeenǐ yi à ũ 6èntǐn mǐ ho tǐiá. Warén bán zū le o nǐi mu lé o bè-kora wéro.» ²⁵ O o nǐi bía nǎn 6a yi: «O nǐi mu lé o bè-kora wéro lée, o yínǎn o bè-kora wéro lée, bǐn á ìnén yí zū. Bïo dà-kéní lé bïo á ì zū, ì láa lé o muui, ká bïo ká wán á ì wee mi.» ²⁶ A 6a bía nǎn wo yi: «Lée webio ó o wó làa fo. O wó kaka á wɛɛraráa ũ yǐo?» ²⁷ O o nǐi bía nǎn 6a yi: «Ì láa bía mu nǎn mia, á mi yí jǎ lè ì cǎn. A lée webio nǎn á mi wi à ì bǐnǐ bǐoráa mu na mia? Mínén yáa mún wǎa wi à mi wé o nǐ-kenínia sá?» ²⁸ A 6a wee là a, à 6a bía: «Ũnén lé yia lé o nǐi mu nǐ-kenínii kɛɛ. Warén bán lé o *Mɔyǐize nǐ-kenínia. ²⁹ Wa zū le le Dónbeenǐ bía là a Mɔyǐize. Ká yia ká wón á wa yí zū léenii.» ³⁰ O o nǐi bía nǎn 6a yi: «Mu 6èntǐn lée bè-vǐnikanii. Mi yí zū a léenii, ɛɛ ká arén lé yia màhá wɛɛra ì yǐo. ³¹ Wa zū le le Dónbeenǐ yí máa jǐ a bè-kora wéro fioró. Ká yia wee kǎnbi le, á

wee wé le sîi bîo, wón lé yîa á le wee jí floró. ³² Bîo ho ðímíjǎ wi wi, á wa ðìñ yí jǎ ká nùpue na ton ká a lé o muíi ó o búí wééra yîo. ³³ O ñîi na kà lá yí ló le Dónbeení cǎn, á bîo ó o wó kà ó o lá máa ðàñ máa wé.» ³⁴ A ǎa bía ñon wo yi: «Ûnén na ton lè mu bè-kora mí jii yí lé fo wee kàrán warén le?» A ǎa ñon wo ó o ló, á hò a lè mí kàránló zîi zoró.

Bia lé ǎa muíiwà binbirí

³⁵ Bîo ó o Yeesu jǎ á ǎa hò a ñîi lè mí kàránló zîi zoró, ó o wà vaá yú a, á bía ñon wo yi: «Fo dó ù sîi o *Nùpue Za yi le?» ³⁶ O o ñîi bía: «Nì-kàránlo, zéení a làa mi bèra a na á ï ðàñ dé ï sîi wo yi.» ³⁷ O o Yeesu bía ñon wo yi: «Fo mǎn wo, ïnén na wee bío làa fo lé orén.» ³⁸ O o ñîi wǎa bía: «Núhũso, ï dó ï sîi foñ.» O o líi búrá a yahó. ³⁹ O o Yeesu wǎa bía: «Ënén ǎuara ho ðímíjǎ yi le cítíi bîo yi, bèra a na á ǎa muíiwà à wé mi. Ká bîa wee mi, à bán wé ǎa muíiwà.» ⁴⁰ Bîo ǎa *Farizíewa nùwǎ yen búí na wi bín jǎ há bíoní mu, á ǎa bía ñon o Yeesu yi: «Á lé warén mún lé ùnén muíiwà le?» ⁴¹ O o Yeesu bía ñon ǎa yi: «Ká mi lá lé ǎa muíiwà binbirí, á bè-kohó bîo lá máa mǐ máa léé mia. Éé ká bîo mi le mi wee mi, lé búñ ñon á mu bè-kohó bîo wee mǐ lééráa mia.»

10

Le pi-loore wǎhiire

¹ O Yeesu bía ñon ǎa yi: «Le ï mǐ ho tǔiá na mia: Yîa yí máa zo le pi-loore yi lè le ǎan zǔajii, ká a wee zo le yi làa lòn-veere, wón ǎanso léé kǎnlo làa ñî-wǎahũ. ² Yîa wee zo lè ho zǔajii, wón lé o pi-pa. ³ Yîa wee pa le pi-loore yi wee hén le jii ò o zo. A ǎa pia wee jí a cǎn. O wee ve mí pia lè ǎa yènnáa à léráa ho khũuhũ. ⁴ Ká a von mí pia búenbúen ǎa ló, ò o dí ǎa yahó lén à ǎa bè mǎn, lé bîo ǎa zǔ a tǎmu. ⁵ Ká yîa ǎa yí zǔ wón ǎa máa bè mǎn. Ba yáá à lùwí á à khèn làa wo, lé bîo ǎa yí zǔ a tǎmu.»

⁶ O Yeesu wà ðén wǎhiire so ñon ǎa yi, ká bîa ó o wà le ñon yi màhá yí zǔna a bíoní kúará.

O Yeesu ka lòn pi-pa tente

⁷ O Yeesu pá bíní bía: «Le ï mǐ ho tǔiá na mia: Ënén ka lòn pi-loore ǎan zǔajii. ⁸ Bîa dú ï yahó búenbúen léé kǎnlowà làa ñî-wǎanna. Éé ká ï pia yí jǎ ǎa cǎn. ⁹ Ënén ka lòn zǔajii. Yîa zon làa ho, á wón ñ fen. Bǎnsò ðà wé è zo ká a lé mítén, á mún ñ yí mí bè-dínii. ¹⁰ O kǎnlo wón wee wé ǎuen ho juaáló, lè ho búeró, lè ho yáaró bîo yi mí ðon. Éé ká ïnén wón ǎuara, bèra a na á ï pia yí le mukǎñi binbirí na ǎan sîi mia.

¹¹ «Ënén ka lòn pi-pa tente. O pi-pa tente wee tà dé mí mukǎñi na mí pia bîo yi. ¹² Ká yîa wee pa ǎa pia le wǎrí bîo yi, wón ká a mǎn o dakhínkhín ò o lùwí ká a díá ǎa, à wón yí ǎa búí wiika, à bîa ká kénná. O wé lùwí lé bîo ǎa pia bîo yí sǎ a yi. O yínǎñ pi-pa binbirí. ¹³ O wee sǎ le wǎrí bîo yi, ká ǎa pia bîo yí ciran wo.

¹⁴ «Ënén ka lòn pi-pa tente. Bîa bîo sǎ mǐi ka lòn pia. ï zǔ ǎa, á ǎa mún zǔ mi, ¹⁵ làa bîo ó o Maá zúnáa mi á ï mún zúnáa wón bîo sîi. ï wee dé ï mukǎñi na ï pia bîo yi. ¹⁶ ï pia búí pá wi, á ðìñ yí zon le pi-loore na ká yi. Bán á ï mún ko à ï hè ǎuennáa. Ba à jí ï tǎmu, á ǎa à wé pi-ǎoohũ ðà-kéní, làa pi-pa ñî-kéní. ¹⁷ O Maá wa mi, lé bîo á ï wee tà dé ï mukǎñi na, à bíní yíráa le. ¹⁸ Nùpue yí ðà máa víní ïnén mukǎñi làa pǎnká. Ënén lé yîa wee tà dé le na ïten. Le ǎan naló pǎnká wi ï cǎn, á le ǎan bíní yíró pǎnká mún wi ï cǎn. Bún lé bîo á ï Maá ñon le jii le ï wé.»

¹⁹ Hǎn bíoní so bîo yi, á ǎa *zúifùwa jii-cúa tǎn wó mín júná yi. ²⁰ Ba tǎahũ, á ǎa cèrèè wee bío bîo ká: «O cǎná wi o yi, o wee khée. Mi yí jí a cǎn.» ²¹ Ba búí

ḡèn wee bío: «Nùpue na á cíná wi yi yí dà máa bío hã bíoní na kà ḡàn síi. Cíná so dà a weé muuivà yío le?»

Ba zúifùwa júnása pá a Yeesu bío

²² Mu wó le tēnī pāahū, ká ḡa *zúifùwa wee dí le *Dónbeenī zī-beenī ceéró sánú ho Zeruzalēmu yi, ²³ ó o Yeesu zoó wee varáka ho sànsá na ḡa le Salomōn sànsá yi, le Dónbeenī zī-beenī lún yi. ²⁴ A ḡa zúifùwa wáa ḡueé kínía wo yi, à ḡa túara a yi: «Fo màhá à día wen hã yilera yi á vaá dā ho pāahū yén coon? Hen ká fo lé *Yia le Dónbeenī mōn léra, à ū bío mu wéréwéré na wen.» ²⁵ O o Yeesu bíá nōn ḡa yi: «Ī bíá mu nōn mia, á mi yí tà mu. Hã wárá na á ínén wee wé lè ĩ Maá pánká, lé hñn wee zéení ĩ léení. ²⁶ Eε ká ḡio nōn á minén yí taráa mu, lé ḡio á mi yí máa mĩ dé ḡia ḡio sã mĩ jii. ²⁷ ḡia ḡio sã mĩ wee jí ĩ cōn làa ḡio ḡa pia wee júnáa o pi-pa cōn ḡio. ĩ zū ḡa, á ḡa wee bè mĩ. ²⁸ ĩ wé è na le mukānī binbirī na máa vé ḡa yi. Ba ḡio máa yáa hūu. O ḡúi máa fé ḡa ĩ níi yi. ²⁹ O Maá na kāráfáa ḡa mĩ, wón po mu ḡúenḡúen, ó o ḡúi máa fé ḡa ĩ Maá níi yi máa yí. ³⁰ Inén lè ĩ Maá léé dà-kéní.»

³¹ A ḡa zúifùwa tīn khuiira hã huua le mí ì lèeka làa wo ò ḡúe. ³² O o Yeesu wáa bíá nōn ḡa yi: «Ī wó mu bè-tentewà cērēε lè ĩ Maá pánká á mi mōn. A lé mu yén ḡio yi á mi le mi ì lèekaráa mi lè hã huua á à ḡúe?» ³³ A ḡa bíá nōn wo yi: «Mu yínōn ū bè-tente ḡúi na fo wó ḡio yi á wa le wa à lèekaráa fo lè hã huua á à ḡúe. Ká lé ḡio fo wee là le Dónbeenī. Unén nùpue káamáa á le fo lé le Dónbeenī.» ³⁴ O o Yeesu wáa bíá: «Mu túara mi làndá vūahū yi ká síi: «Inén Dónbeenī bíá le mi lé hã doffina.»* ³⁵ A wa jōn zū le ḡio túara le Dónbeenī bíonī vūahū yi á yí dà máa khíní yi. Wa mún zū le minén làndá yi á le Dónbeenī bíá le ḡa nùpua na le nōn mí bíoní yi lé hã doffina. ³⁶ Ká ínén wón ó o Maá Dónbeenī mōn léra á ĩ ḡio sã a yi á tonkaa ho dīmíjá yi. A mi ì wé kaka à bíoráa le ínén wee là le Dónbeenī lé ḡio á ĩ bíá le ĩ lé le za? ³⁷ Hen ká ĩ yí máa wé ḡio á ĩ Maá wee wé, à mi yí tà ĩ ḡio. ³⁸ Ká ĩ wee wé mu, hārī ká mi le mi máa tà ĩ bíoní yi, à mi pá wáa tà ḡio á ĩ wee wé yi, bèra a na à mi zūí kénkén le o Maá páanía làa mi, á ĩ páanía làa wo.»

³⁹ A ḡa tīn le mí ì wii wo, ká a màhá porónna wà ò o díá ḡa.

⁴⁰ O Yeesu bínía khú lè ho Zurudēn muhū mōn, hen na ó o Zān láa wee bátízé ḡa nùpua yi, á khii kará bīn. ⁴¹ Nùpua cērēε ḡuara a cōn. Ba wee bío: «O Zān yí wó hārī yéréké ḡio dà-kéní na wee zéení le Dónbeenī pánká. Ká ḡio ḡúenḡúen na ó o bíá a níi mu dānī yi ḡèntīn léé tūiá.» ⁴² A ḡa nùpua cērēε dó mí sía o Yeesu yi bīn.

11

O Lazaare húmú làa vèeró bío

¹ Nii ḡúi na ḡa le Lazaare hía lò yí here. O Lazaare mu lè mín hñni nùwã jūn, o Maate là a Mari, á wi ho Betanii lóhó yi. ² O Mari mu lé yia hía kúaa ho jiló na sãmu sí o Yeesu zení wán á bínía sùukaa lè mí jún-vānī.* Lé wón ḡàn za Lazaare á lò yí here. ³ O o Lazaare mu ḡàn hñni mí nùwã jūn tonkaa o ḡúi le o vaa bío ḡio kà na a Yeesu yi: «Núhūso, mīn bōnlo á lò yí here.» ⁴ ḡio ḡa vaá bíá mu nōn o Yeesu yi, ó o bíá: «Mu vāmú mu yínōn ḡio na à wé o ò hí ì cén. Mu ù wé á le Dónbeenī yèni á à lé. Mu ù wé á le Dónbeenī Za cùkú á à mi.»

⁵ O Yeesu á wa a Maate là a Mari lè ḡàn yàró Lazaare. ⁶ Eε ká ḡio ó o já a Lazaare vāmú ḡio, ó o bínía wó hã wizoní jūn hen na ó o wi yi. ⁷ Būn mōn,

* **10:34** Mi loí Lení vūahū (Psaumes) 82.6 * **11:2** Mi loí Zān vūahū 12.3

ó o bía n̄n mí n̄i-kenínia yi: «Mi b̄n̄í le wa lén va ho *Zudee k̄sh̄.» ⁸ Ó o n̄i-kenínia bía n̄n wo yi: «N̄i-kàránlo, yín̄n̄ b̄n̄ á 6a còonía le mí ì lèeka fo le h̄a huaa á à 6úe le? A lé b̄n̄ á ù pá wi à ù b̄n̄í va yi le?» ⁹ Ó o Yeesu bía n̄n 6a yi: «H̄a léèrèwa píru j̄un lé h̄a wi le wizon-kùure yi, tàá? Ká a n̄pue wee varáka le wisoni yi, ò o máa h̄uaa m̄iten, lé b̄io á mu khoomu wi. ¹⁰ Èé ká a n̄pue wee varáka ho t̄in̄ah̄ú, ò o wé h̄uaa m̄iten, lé b̄io mu khoomu mía.» ¹¹ B̄io ó o Yeesu bía h̄n̄ b̄ioní so wó, ó o pá b̄in̄ía bía: «W̄an b̄ónlo Lazaare d̄uma, ká ì m̄ah̄á vaá s̄in̄í a.» ¹² Ó o n̄i-kenínia bía: «Hen ká a d̄uma, se o v̄am̄ú díká wee dé, o ò wa.» ¹³ Ó o Yeesu wi ò o b̄io le o Lazaare h̄urun. Ká a n̄i-kenínia bán wee leéka le lé mu d̄amu binbirí ó o bía b̄io. ¹⁴ Ó o Yeesu w̄aa bía mu wéréwéré n̄n 6a yi: «Ó Lazaare h̄urun. ¹⁵ B̄io mu yí wó yí yú mi b̄n̄ á ì wee z̄amaka minén b̄io yi, lé b̄io á lé b̄n̄ á à na á mi ì wíoka à dér̄aa mi s̄ia m̄i. Mi w̄aa wa lén va hen na ó o Lazaare mu wi yi.» ¹⁶ Ó o Toma na 6a wee ve làa Hénbéní á w̄aa bía n̄n 6a n̄i-kenínia na ká yi: «Mi mún wa lén va, à vaa páaní hí làa wo.»

¹⁷ B̄io ó o Yeesu wà vaá zo ho Betanii lóhó yi, ó o j̄á à 6a le o Lazaare n̄una á yú h̄a wizoní b̄io náa. ¹⁸ Ho Betanii le ho Zeruzal̄emu yí n̄a yi mín yi. Mu máa yí kilom̄eterewa b̄io t̄in̄ sese, ¹⁹ á 6a *zúifùwa c̄èr̄éé ló ho Zeruzal̄emu yi 6uara a Maate là á Mari c̄ón, á wà 6ueé t̄èní b̄an yàró yúmú. ²⁰ B̄io ó o Maate j̄á à 6a le o Yeesu bò o 6uen, ó o ló lée s̄a a yahó, ò o Mari wón kará le z̄i yi. ²¹ B̄io ó o lée yú a, ó o bía n̄n wo yi: «N̄uh̄so, fo n̄nzoñ lá wi hen, se w̄an yàró yí h̄urun. ²² Èé ká ì z̄ú le h̄a laà na kà wán pá, á b̄io 6úen6úen na fo ò fio le Dónbeení c̄ón, á le è wé.» ²³ Ó o Yeesu bía n̄n wo yi: «M̄in yàró á à vèe.» ²⁴ Ó o Maate bía: «Ì z̄ú le ká le Dónbeení wee v̄èní 6a n̄i-hía ho d̄im̄j̄á vé n̄nzoñ, ó o ò vèe.» ²⁵ Ó o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ìn̄én lé ȳia wee v̄èní 6a n̄i-hía á wee na le muk̄an̄i binbirí. Ȳia dó mí s̄i m̄i, ó o muk̄an̄i á à k̄éí, h̄arí à b̄anso hí. ²⁶ A n̄pue lée n̄pue na dó mí s̄i m̄i á yú le muk̄an̄i binbirí, wón máa hí máa cén. Maate, fo tà b̄n̄ le?» ²⁷ Ó o Maate bía: «Ûuu N̄uh̄so, ì tà le fo lé *Ȳia le Dónbeení m̄on léra, le Dónbeení Za na ko ò o 6uen ho d̄im̄j̄á yi.»

²⁸ B̄io ó o Maate bía b̄n̄ wó, ó o wà 6ueé von mín h̄in̄ló wee h̄um̄onkaráa: «Ó n̄i-kàránlo lée wi hen. O le ù 6uen.» ²⁹ B̄io ó o Mari j̄á b̄io bía, ó o d̄ènía h̄in̄on bánb̄aa mà a Yeesu. ³⁰ Mu p̄ah̄ú ò o Yeesu lá d̄in̄ yí 6ueé zon ho lóhó yi. O wi hen na ó o Maate lée s̄a a yahó yi. ³¹ B̄io 6a zúifùwa na lá wi le z̄i yi làa Mari, á wee h̄i o s̄i m̄on wo ò o h̄in̄on bánb̄aa ló, á 6a bò a m̄ón. Ba wee leéka le o bò ò lé le búure wán á lée wá. ³² B̄io ó o Mari vaá d̄on hen na ó o Yeesu wi yi, ó o líí búrá a yahó, ò o bía n̄n wo yi: «N̄uh̄so, fo n̄nzoñ lá wi hen, se w̄an yàró yí h̄urun.» ³³ Ká a Yeesu m̄on ò o wee wá, á 6a n̄pua na bò làa wo mún wee wá, á mu vá a yi làa s̄òb̄éé, ó o sò mí yahó. ³⁴ Ó o t̄àra 6a yi: «Lé wen á mi n̄una a yi?» A 6a bía n̄n wo yi: «N̄uh̄so, 6uen 6uee loñ.» ³⁵ Ó o Yeesu yèn-caa wee lé. ³⁶ A 6a zúifùwa na wi b̄n̄ á wee b̄io: «Mi loñ b̄io ó o lá wa làa wo.» ³⁷ Ká 6a n̄w̄a yèn 6úí bán 6èn wee b̄io: «Orén na w̄éera a muíi ȳio, á so mún lá yí dà máa h̄è o Lazaare h̄um̄ú le?»

³⁸ B̄io 6a wee va hen na le búure wi yi, ó o Yeesu á mu wíokaa vá yi làa s̄òb̄éé. Le búure mu lée 6ó-l̄eéhó 6úí k̄sh̄, á j̄ii pon le le hue-beení. ³⁹ Ó o Yeesu bía: «Mi b̄in̄í le huee lén b̄n̄.» Ó o Maate na lé ȳia h̄urun b̄an h̄in̄ló, á bía n̄n o Yeesu yi: «Ó s̄amu á à wé, lé b̄io ó o wi le búure yi yú h̄a wizoní b̄io náa.» ⁴⁰ Ó o Yeesu bía n̄n wo yi: «Ì so yí bía yí n̄n fon̄ le ká fo dó ù s̄i m̄i, á fo ò mi le Dónbeení c̄ukú beení le?» ⁴¹ A 6a w̄aa b̄in̄ía le huee léra. Ó o Yeesu yòó dá mí yahó ho w̄ayi, ò o bía: «Ì Maá, ì wee dé ù b̄arákà, lé b̄io fo tà j̄á ì floró. ⁴² Ì z̄ú le fo wee j̄í ì c̄ón f̄ééé, èé ká ì wee b̄io làa fo b̄io kà wán 6a n̄pua na k̄n̄ía m̄i ká b̄io yi, bèra a na 6a tà le lé ùn̄én tonkaa mi b̄io bon.» ⁴³ B̄io ó o

Yeesu bía hñn bioní so wó, ó o bía pónpón: «Lazaare, buee lé.» ⁴⁴ O o Lazaare na lá húrun bueé ló, ká a zení là a níní bá lè há nín-kéníwà, á yahó pon yi. O o Yeesu bía: «Mi fee wo, à díá le o lén.»

*Ba zuífùwa júnása le mí ì na a Yeesu ba à búe
(Matiye 26.1-5; Maaki 14.1-2; Luki 22.1-2)*

⁴⁵ Bío ba *zuífùwa na buara a Mari cón mən bio ó o Yeesu wó, á ba cèrèε dó mí sía wo yi. ⁴⁶ Ká ba tñahú á ba nùwã yen búí wà vaá yú ba *Farizíεwa, á lá bio ó o Yeesu wó á fεera nən ba yi. ⁴⁷ A ba Farizíεwa lè le *Dónbeení yankarowà júnása á von mí ninzàwa *làndá tñiá fεerowà na ká à ba kúaa mín wán, á bía nən mín yi: «Wa bènñin ko à wa wé bio búí. O nni mu sòobáa wee wé mu yéréké bíowa dàkhíina. ⁴⁸ Ká wa díá ó o wee wé mu, á ba nùpua búenbúen hía yèrémá à dé mí sía wo yi. A ho Oroomusa júnása á à hñn ì fi wa *Dónbeení zí-beení, á à búe wa nípomu jùhú.†» ⁴⁹ A ba nñ-kéní na ba le Kayiifu, yía lé le Dónbeení yankarowà jùhúso beení le lúlúure mu yi, á bía nən ba yi: «Mi yí zū bio búí mu yi. ⁵⁰ Mi so yí zū le warén cón á mu sñaaní ò o nùpue nñ-kéní hí wa nípomu búenbúen bio yi à mu bè yi fennáa le?» ⁵¹ O Kayiifu mu yí bía há bioní mu mítén. Ká bio ó o lé le Dónbeení yankarowà jùhúso beení le lúlúure mu yi, lé bñn nən ó o wee fεε le Dónbeení jñ-cúa kà síi, le o Yeesu ko ò o hí mín nípomu bio yi. ⁵² Mu yínón bán mí dòn bio yi. O mún ko ò o hí, à le Dónbeení zàwa búenbúen na saawaa wi ho ðmíjñá búenbúen yi, ò o vá kúee mín wán, à wé lè mu nípomu dà-kéní.

⁵³ Lé bñn bio yi, á ba zuífùwa júnása bía tò mu wán mu zoñ le mí ì na a Yeesu ba à búe. ⁵⁴ A lé bñn nən ó o Yeesu wáa yí máa hée ba zuífùwa tñahú à ba mi, ò o wà van ho lóhó búí na ba le Efarayiimu, hía bó le dùure yi, á vaá kará bñn lè mí nñ-kenínia.

⁵⁵ Hen ká ba zuífùwa sánú na ba le Paaki wà bueé dā, à ba cèrèε léka à fèn va ho Zeruzalεmu, á vaa ceé mítén à dàñ díráa ho sánú mu. ⁵⁶ Ba nùpua wee cà a Yeesu, á wee tñaka mín yi le Dónbeení zí-beení lún yi le o Yeesu mu á à yí ì buen ho sánú ðiiní léé, tàá o máa buen. ⁵⁷ Mu ù wé à le *Dónbeení yankarowà júnása lè ba *Farizíεwa á nən le jñi le ká yía zū hen na ó o Yeesu wi yi, à bānsò buee bío mu, à mí wii wo.

12

*O Mari kúaa ho jiló na sámu sí o Yeesu zení wán
(Matiye 26.6-13; Maaki 14.3-9)*

¹ Bío á ho *Paaki sánú díró ká há wízoní bio hèzñn, ó o Yeesu buara ho Betanii lóhó, hen na ó o Lazaare wee lé yi, yía ó o vènia. ² Ba wee dí ho sánú o Yeesu bio yi bñn, ó o Maate wee na ho ðñló ba nùpua yi. Bía là a Yeesu páania kará ho ðñló jùhú yi ó o Lazaare wi tñahú.

³ O o Mari buan ho jiló na sámu sí á yàwá here liitere sanká mání, hía wó lè mu bio búí na ba le náàrè mí jñi yi, á bueé kúaa o Yeesu zení wán, á bñnia sùukaa lè mí jún-vñní. A ho jiló sámu hñnən sú le zñi mu búenbúen. ⁴ O o Yeesu nñ-kenínia nñ-kéní na ba le Zudaa Isikariote, yía á à dé wo ò na, á wáa bía: ⁵ «Lée webio nən ba yí yéeraráa ho jiló mu lè wén-hāani khíá-tñn, á yí nən ba nñ-khenia yi?» ⁶ O Zudaa bía bñn yínón bio ba nñ-khenia bio here wo yi, ká lé bio ó o lé o kònlo. Ba bunbua-wárí na wi o cón ó o wee lén dí. ⁷ Ká a Yeesu màhá bía: «O háa mu á ù díá. Ho jiló mu ó o lá bàrá pan lè ì sánia wiokaró há nùlúó bio yi. ⁸ Ba nñ-khenia á à keñ làa mia fεεε, ká ñnén wón máa keñ làa mia fεεε.»

† 11:48 Ho páahú mu yi, ká ho Oroomusa pánká wi ba zuífùwa wán.

⁹ Ba minka *zúifùwa ná le o Yeesu wi ho Betanii yi, á 6a wà van bín. Mu yínón o Yeesu bío yi mí dòn 6a vannáa, 6a mún wi 6a vaa mi a Lazaare na ó o Yeesu vèniá. ¹⁰ A le *Dónbeení yankarowà júnása mún wǎaniá tò le mí ì na a Lazaare 6a à 6úe ¹¹ lé bío á mu lé o Lazaare mu vèeró bío yi á 6a zúifùwa cèrèe wee yèrè má dé mí sía o Yeesu yi.

*O Yeesu zoró ho Zeruzalæmu lóhó yi bío
(Matiye 21.1-11; Maaki 11.1-11; Luki 19.28-40)*

¹² Mu tá na lée tǎn, á 6a minka zǎamáa na 6uara ho sǎnú díró bío yi, á ná le o Yeesu wà 6ueé zo ho Zeruzalæmu, ¹³ á 6a khó há yúkúio vǎnna na 6a lée dérǎa ho cùkú wo yi 6uan, à 6a wà lée sǎ a yahó. Ba wee bío bío kà pǎnpǎn: «Le ho cùkú à bío sí le Dónbeení yi. Le o Nùhúso Dónbeení wé mu bè-tentewà làa yǎa bò o 6uen o yèni yi, o *Isirayæele béæ.» ¹⁴ O Yeesu yòora a sǔnpè-bòohú 6úí, làa bío le Dónbeení bíoní vǎahú bíarǎa mu kà síi:

¹⁵ «*Sion lóhó nípomu, yí zǎn dèæ.

Loí, lé ũ béæ bò o 6uen,
o yòora a sǔnpè-bòohú.»

¹⁶ Pǎahú na mu wee wé yi, ó o Yeesu ní-kenínia yí zǔna mu kúarǎ. Ká pǎahú na le Dónbeení léra a Yeesu yèni yi, á 6a hácírí màhá 6uara bío le Dónbeení bíoní vǎahú bíá a dǎní yi wán. A bío ho vǎahú mu bíá, lé búñ ó o bío wórǎa.

¹⁷ Bǎa nǎnzon pǎaniá wi là a Yeesu pǎahú na ó o von o Lazaare á wón vèera ló le búure yi, bán 6úen6úen wee mí bío 6a mǎn túiá. ¹⁸ Bío mún nǎn 6a minka zǎamáa lée sǎniá o yahó, lé bío mu yéréké bío na wee zéeni le o ló le Dónbeení cǎn túiá na mà á 6a ná. ¹⁹ A 6a *Farizíewa wǎa wee bío mín yi: «Mí yí mǎn mu le, mí yí dà dèæ 6úí máa wé. Ba nùpua 6úen6úen wee yèrè má bè o yi.»

O Yeesu wee bío mí húmú bío

²⁰ Bǎa wà 6ueé 6uaaní le Dónbeení ho Zeruzalæmu yi ho sǎnú díró pǎahú á bǎa yínón *zúifùwa 6úí wi tǎahú. ²¹ Ba vá 6ueé 6ó a Filiipu na wee lé ho Kalilee kǎhú lóhó na 6a le Betesayidaa yi, á bíá nǎn wo yi: «Wa wi à wa mi a Yeesu wán.» ²² O o Filiipu wǎa bíá mu là a Andere, á 6a mí nùwǎ jún wà vaá bíá mu là a Yeesu. ²³ O o Yeesu bíá nǎn 6a yi: «Híà kà lé ho pǎahú na le Dónbeení á à lén o *Nùpue Za yèni yi. ²⁴ Le í mí ho túiá na mia: Ká ho dǎnló bæere á yí dù, á mukǎní yí hà á bío ká yí soora, á le è dǎn kà. Ká le mukǎní hà, á bío ká soora, á le è ha há bíá na boo. ²⁵ Yǎa heníá mí mukǎní bío, wón á à vǎíní le. Ká yǎa yí máa cǎtí mí mukǎní bío húúu ho dímíjǎ na kà yi, wón á à yí le mukǎní binbirí na máa vé. ²⁶ Yǎa wi ò o sǎ na mí, à wón bè mí. A hen na á í wi yi, á í ton-sǎ mún n kǎn yi. Yǎa wee sǎ na mí, wón á í Maá á à dé ho cùkú yi. ²⁷ Bío kà wán, á í hácírí yáara. Lé mu yén á í bíó? Í bíó le í Maá kǎní mí le lònbee na à yí mí há làa na kà wán lée? Éæ ká lé búñ bío yi á í jǎn 6uararǎa. ²⁸ Í Maá, zéeni ũ cùkú le 6a nùpua mí.» A tǎmu 6úí sǎ ná ho wáayi á bíá: «Í zéeniá í cùkú, á í pá à wíoka à zéeni ho.» ²⁹ Ká 6a zǎamáa na dǎn bín ná mu, á 6a le lée vǎohó và. Ba 6úí bèn le lée tonkaro na ló ho wáayi bíá làa wo.

³⁰ O o Yeesu bíniá bíá: «Mu yínón ínén bío yi á mu tǎmu sǎ jǎniá. Mu lé minén bío yi. ³¹ Bío kà wán lé ho dímíjǎ na kà nùpua cítíró pǎahú. Lé bío kà wán á le Dónbeení lùwǎrǎa ho dímíjǎ na kà jùhúso. ³² Ká ínén 6a khíi can le 6úeni wán hooníá yòó fǎrá, á í wé á 6a nùpua 6úen6úen á à 6uen í cǎn.» ³³ O bíá kà síi á zéeniánáa bío ó o ò híráa síí. ³⁴ A 6a zǎamáa bíá nǎn wo yi: «Wa zǔ le le Dónbeení làndá vǎahú yi á mu bíá le *Yǎa le Dónbeení mǎn léra ko ò o kǎn bín féæ, á ũ wó kaka wee bíorǎa le o *Nùpue Za 6a ko 6a ca le 6úeni wán hooní yòó fǎrá? A wón Nùpue Za so bèn lé o yén?» ³⁵ O o Yeesu bíá míten bío

nən ɓa yi: «Mi yú mu khoomu, ká ho p̄ahú na mu ù wé á yí túee. A ɓio mi yú mu khoomu, á mi wáa wé varáka mu yi, à le tìbírí h̄a yí yòoka mi wán. Mu bon, ȳa wee varáka le tìbírí yi á yí máa mi ɓio wi o yahó. ³⁶ Mi tà dé mi s̄ia ȳa lé mu khoomu yi, p̄ahú na mi yú mu yi, à mi wé mu khoomu nùpua.»

ɓio ó o Yeesu bía h̄n ɓioní so wó, ó o khèra vaá sà mítén ɓa yi.

Ba zúifùwa cèrèe pá p̄a a Yeesu ɓio

³⁷ ɓio ó o wó mu yéréké ɓiowa cèrèe na wee zéení le o ló le Dónbeení c̄n ɓa m̄n mí cúee, ká ɓa pá yí dó mí s̄ia wo yi. ³⁸ Mu wó ò o *Ezayii j̄i-cúa na ó o f̄era, à j̄ii sí. O bía:

«Núh̄so, lé o yén yàa dó mí s̄ii le ɓín-tente na wa wee bue yi?

A lé o yén ó o Núh̄so zéeníà le mí p̄anká?»*

³⁹ ɓio nən ɓa yí dà máa t̄aráa mu yi, lé ɓio ó o Ezayii mu pá ɓínía bía:

⁴⁰ «Le Dónbeení wó á ɓa ka lòn muiiwà,
bèra a na à ɓa wé yí mi.

Le wó á ɓa yiwa tunka

bèra a na à ɓa wé yí dàñ z̄ūñ ɓio á le wee wé.

Le wó kà s̄ii bèra a na

à ɓa yí dàñ yèrèma ɓuen le c̄n à le wéé ɓa.»†

⁴¹ O Ezayii bía h̄n ɓioní so lé ɓio ó o m̄n ho cùkú na le Dónbeení á à dé o Yeesu yi, ó o bía a ɓio yi. ⁴² Eε ká ɓa *zúifùwa ya-díwá mí bæere t̄ahú, á ɓa cèrèe j̄n̄n pá dó mí s̄ia o Yeesu yi. Ká ɓa màh̄á yí máa tà ɓio mu wéréwéré, lé ɓa *Fariz̄ewa ɓio yi, à ɓán yí h̄e ɓa le ɓa zúifùwa kàránlò z̄ii zoró. ⁴³ Ba wa le yèni càró ɓa nùpua c̄n á po le yèni càró le Dónbeení c̄n.

Ȳa yí máa tà a Yeesu ɓioní ɓio, wón j̄uh̄ á à sí

⁴⁴ O Yeesu bía ɓio kà p̄n̄p̄n̄: «Ȳa dó mí s̄ii mī, se ȳin̄n̄ ínén ì dòn á ɓànsò dó mí s̄ii yi. ɓànsò dó mí s̄ii ȳa tonkaa mi yi. ⁴⁵ Ȳa m̄n mi, se lé ȳa tonkaa mi á ɓànsò mún m̄n. ⁴⁶ Inén ka lòn khoomu á ɓuara ho ðim̄j̄ná yi, bèra a na ká nùpue léee nùpue na dó mí s̄ii mī, à ɓànsò yí k̄eñ le tìbírí yi. ⁴⁷ Ká a ɓúii j̄á ì ɓioní ò o yí bò h̄á yi, á mu máa wé ínén lé ȳa á à síni ɓànsò j̄uh̄. Mu bon, ínén yí wà ɓueé síni ho ðim̄j̄ná nùpua j̄úná, ká ì wà ɓueé fení ɓa. ⁴⁸ Ȳa pá ì ɓio, á yí máa tà ì ɓioní yi, wón j̄uh̄ á à sí. H̄a ɓioní na á ì bía lé h̄n á à síni ɓànsò j̄uh̄ ho ðim̄j̄ná vé n̄nzoñ. ⁴⁹ Lé ɓio á ì yí bía le ì p̄anká. Ká a Maá na tonkaa mi, wón mítén lé ȳa nən le j̄ii mī, á zéeníà ɓio á ì ì ɓio ɓinbirí le ɓa nùpua. ⁵⁰ A ì mún z̄ū le ɓio ó o wee na le j̄ii à ì hení na ɓa nùpua yi, ɓūn wee na le muk̄ni ɓinbirí na máa vé. H̄a ɓioní na á ì wee ɓio lé h̄a ó o Maá nən le j̄ii le ì ɓio.»

13

O Yeesu s̄era mí n̄i-ken̄nia zení

¹ S̄ani ho *Paaki s̄anú díró ɓúaká, á ɓio ó o Yeesu z̄ūna le mí léró ho ðim̄j̄ná yi à va mín Maá c̄n p̄ahú d̄ñ, á ɓia ɓio s̄a yi na wi ho ðim̄j̄ná yi ó o wa, ó o wíokaa zéeníà le ɓio mí wa làa ba ɓàn síi mía.

² O Yeesu le mí n̄i-ken̄nia lan wee dí ho z̄iuh̄ j̄ii. A ɓūn, ò o *Sat̄ani wó ó o Yeesu dénaló ɓio wi o Zúdaa na lé o Sim̄on Isikariote za s̄ii yi wó. ³ O Yeesu z̄ū le o Maá dó mu ɓio ɓúenɓúen mí níi yi. O o mún z̄ū le mí ló le Dónbeení c̄n, á ɓínía wà à va le c̄n. ⁴ O o wáa líi h̄in̄on ho ðinlò j̄uh̄ yi, á t̄era mí ɓáká beení, ò o lá le n̄in-kéní can le mí kuio. ⁵ O o kúaa mu j̄umu le d̄e ɓúii yi, ò o wee s̄e mí n̄i-ken̄nia zení, à ɓíní s̄uka le le n̄in-kéní na ó o can le mí kuio.

* **12:38** Mi loñ Ezayii v̄uah̄ 53.1 † **12:40** Mi loñ Ezayii v̄uah̄ 6.10

⁶ Bïo o ðueé dŏn o Simŏn Piere, á wŏn bía nŏn wo yi: «Núhũso, lé ùnén wi à ù sɛɛ Ìnén zení le?» ⁷ O o Yeesu bía nŏn wo yi: «Bïo á Ìnén wee wé bïo kà wán á ùnén yí zũ kúará. Ɛɛ ká fo khíi zũn mu làa mŏn.» ⁸ O o Piere bía: «Bùéé, ùnén máa sɛɛ Ì zení hùúu.» O o Yeesu bía nŏn wo yi: «Ká Ì yí sɛɛra ù zení, á ùnén làa mi máa páaní bïo búii yi.» ⁹ O o Simŏn Piere wáa bía: «Núhũso, ká mu ka kà, à ù yí sɛɛ Ì zení mí dŏn, ká ù sɛɛ Ì níni lè Ì jũhũ.» ¹⁰ O o Yeesu bía nŏn wo yi: «Yia súaa, wŏn bïo búenbúen wee ce. O hía le mí Ì sɛɛ bïo, se mu lé o zení. Minén bán wee ce, ɛɛ ká mu yínŏn mi búenbúen.» ¹¹ O Yeesu zũ yia á à dé o ò na, lé bún te bïo ó o le ba búenbúen yí máa ce.

¹² Bïo ó o sɛɛra ba zení vó, ó o lá mí báká beeni zã ò o bínia líi kará ho ðnló jũhũ yi, ò o wáa wee bïo lè mí nĩ-kenínia: «Mi so zũ bïo á Ì wó kà kúará le? ¹³ Mi wee ve mi làa nĩ-karánlo, làa Núhũso, á mi tũiá sí, Ì lé o nĩ-karánlo á lé o Núhũso. ¹⁴ Ká Ìnén hía sɛɛra minén zení, se minén mún ko mi wé sɛɛ mín zení. ¹⁵ Ì wó mu zéenia làa mia, bèra a na, à minén mún wé wé mu làa mín, làa bïo á Ì wóràa mu làa mia. ¹⁶ Le Ì mí ho tũiá na mia: Ton-sá na po mí jũhũso wŏn mía. O o tonkaro na po yia tonkaa wo, wŏn mún mía. ¹⁷ Bïo mi zũ bún, ká mi wee wé mu, se mi júná sí.»

*O Yeesu le mi nĩ-kenínia nĩ-kéní á à dé mí Ì na
(Matiye 26.20-25; Maaki 14.17-21; Luki 22.21-23)*

¹⁸ O Yeesu bía: «Mu yínŏn mi búenbúen á Ì wee bïo bïo. Inén lé yia zũ bïa á Ì hueekaa. Ɛɛ ká bïo túara le Dónbeení bioní vũahũ yi ko mu wé à jii sí. Mu túara kà síi: «Yia làa mi páanía dú Ì ðnló á bínia wee fi làa mi.»* ¹⁹ Ì wee bïo mu na mia bïo kà wán ká mu bïo mu ðin yí dŏn, bèra a na ká mu khíi dŏn, à mi tà le Ìnén lé yia wi fɛɛɛ. ²⁰ Le Ì mí ho tũiá na mia: Nùpue na khíi ðuan Ì tonkaro sese, se lé Ìnén á ðanso ðuan sese. Á yia ðuan mi sese, se lé yia tonkaa mi á ðanso ðuan sese.»

²¹ Bïo ó o Yeesu bía hŏn bioní so vó, ó o hácírí wíokaa yáara, ó o wáa bía wéréwéré: «Le Ì mí ho tũiá na mia: Minén nĩ-kéní lé yia á à dé mí Ì na.» ²² Á ba nĩ-kenínia wee lońka mín yi. Ba yí zũ yia ó o wee bïo bïo. ²³ Mu wee wé, ò o Yeesu nĩ-kenínia nĩ-kéní, yia ó o wa, á kará bó a yi. ²⁴ O o Simŏn Piere bía làa wŏn lè mí níi le o tùa o Yeesu yi le lé o yén ó o wee bïo bïo. ²⁵ O o nĩ-kenínii mu búera van là a Yeesu cŏn, á túara a yi: «Núhũso, lé o yén fo wee bïo bïo?» ²⁶ O o Yeesu bía: «Ì zoó cĩ ho búurú, ká yia á Ì nŏn ho yi, se wŏn lé orén.» O o Yeesu wáa lá ho búurú zoó cã á nŏn o Zudaa na lé o Simŏn Isikariote za yi. ²⁷ O Zudaa féenii lè ho búurú, ó o Satáni ðènia zon wo. O o Yeesu bía nŏn o Zudaa yi: «Bïo fo le fo ò wé, à ù wé fúa.» ²⁸ Á ba nĩ-kenínia na ká tĩahũ á nĩ-kéní woon yí zũ bïo nŏn ó o Yeesu bíaràa làa wo kà síi. ²⁹ Bïo ó o Zudaa ba ðunbua-wáarí wi cŏn, á ba búii wee leéka le o Yeesu wi ò o bïo le o vaa yà bïo ba màkóo wi yi ho sánú bïo yi. Tàá ká a Yeesu wi ò o Zudaa mu na bïo búii ba nĩ-khenia yi. ³⁰ Bïo ó o Zudaa wáa fó ho búurú kà síi, ò o ðènia hĩnŏn yóó ló. Mu wee wé à ho tá hũn.

O Yeesu bín-finle búii na ó o bía bïo henia

³¹ O Zudaa léró mŏndén, ó o Yeesu bía: «Hã laà na kà wán, ó o *Nùpue Za cùkú wee mi, ó o Nùpue Za mún wee zéeni le Dónbeení cùkú. ³² [Ká a Nùpue Za wee zéeni le Dónbeení cùkú] á le mún ñ wé ó o Nùpue Za cùkú mún ñ mi, á le è wé mu hen làa cĩnú. ³³ Ì nĩ-kenínia na á Ì wa làa sòobéɛ, ho pãahũ na á Ì Ì wé làa mia á yí túee. Mi khíi wé è cà mi. Ɛɛ ká bïo á Ì bía nŏn ba *zúifùwa yi, lé bún ðan síi á Ì mún ñ bïo á à na minén yi: Mi yí dà máa va hen na á Ì wee va yi. ³⁴ Ì Ì bïo bín-finle búii á à hení Ì na mia: Mi wé wań mín. Mi ko mi wé

* 13:18 Mi loń Lení vũahũ (Psaumes) 41.10

wań mìn, làa bïo á ì waráa mia bïo síi. ³⁵ Ká mi wa mìn, á 6a nùpua búenbúen màhá à zūń le mi lé ì ñi-kenínia.»

³⁶ O o Simōn Piere tùara a yi: «Núhúso, lé wen á fo ò va yi?» O o Yeesu bía nōn wo yi: «Hã laà na kà wán, á fo yí dà máa bè làa mi máa va hen na á ì wee va yi. Ká fo màhá khíi bè làa mi làa mǒndén.» ³⁷ O o Simōn Piere bía nōn wo yi: «Núhúso, lée webio nōn á ì yí dà máa bè làa fo hã laà na kà wán? I tà à ì ì dé ì mukāńi na ũ bïo yi.» ³⁸ O o Yeesu bía: «Fo ò tà á à dé ũ mukāńi ì na ínén bïo yi kénkén le? Le ì mǐ ho tūiá na foń: Sǎni o kò-béé wá, ká fo bía le fo yí zū mi hã cúa-tín.»

14

O Yeesu lé yia lé ho wǎhú

¹ O Yeesu bía nōn mí ñi-kenínia yi: «Mi yí yáa mi yilera. Mi dé mi sía le Dónbeení yi, à mún dé mi sía mií. ² Wán Maá zii á hã keenínia lùà cèrèe wi yi. Ká mu lá yí bon, se ì lá yí bía le ì vaá wíoka lùe á à ká làa mia. ³ Ká le lùe vaá wíokaa vó, á ì bǐnǐ bueé fé mia, à mi vaa páanǐ keení làa mi hen na á ì ì keń yi. ⁴ Mi zū ho wǎhú na wee va hen na á ì wà à va yi.»

⁵ O o Toma bía nōn wo yi: «Núhúso, bïo wa yí zū ũ veení, á wa à zūń ho wǎhú kaka?» ⁶ O o Yeesu bía nōn wo yi: «Ínén lé yia lé ho wǎhú, á lé ho tūiá poni bǎnso, lé ínén le mukāńi binbirǐ wee lé cǎn. Nùpue yí dà máa va a Maá cǎn ká bǎnso yí ló ì wán. ⁷ Ká mi lá zū mi, ó o Maá á mi mún ñ zūń. Hã laà na kà wán, ó o Maá mi zū, á mōn wo.» ⁸ O o Filiipu bía nōn o Yeesu yi: «Núhúso, zéeni a Maá làa wen, á bǐn wǎa à yí wen.» ⁹ O o Yeesu bía nōn wo yi: «Éee! Filiipu, ínén wi làa mia míana, à ũ pá yí zū mi le? Yia mōn mi, se bǎnso mōn o Maá. A fo tǐn le ì zéeni a Maá làa fo le we? ¹⁰ A le fo yí tà le ínén páanía là a Maá ó o Maá páanía làa mi lon? Hã bionǐ na á ì wee bío na mia á ínén yí te. Hã bionǐ mu wee lé o Maá na wi làa mi cǎn. Lé orén wee wé bïo ó o síi vá yi. ¹¹ Mi tà bïo á ì bía nōn mia yi le ínén páanía là a Maá ó o Maá páanía làa mi. Ká bǐn mǐa à mi pá wǎa tà mu bè-wénia na á ì wó á mi mōn bïo yi. ¹² Le ì mǐ ho tūiá na mia: Yia dó mí síi mií, á bǎnso ò wé hã wára na á ì wee wé bǎn síi. O yáa à wé hǎa po hǎn, lé bïo á ì wee va a Maá cǎn. ¹³ A bïo búenbúen na mi wé è flo ì yèni yi á ì wé, bèra a na ò o Maá yèni lé ínén na lé o Za pànká yi. ¹⁴ Ká mi wé flora bïo búí ì yèni yi, á ì wé mu.»

O Séenílo veere naló bïo

¹⁵ «Ká mi wa mi, á mi wé è bè bïo á ì henía nōn mia yi. ¹⁶ A ínén á à flo o Maá yi, ó o na a Séenílo veere mia, ò o wé keń làa mia féee. ¹⁷ O Séenílo mu lé le Dónbeení Hácírí tūiá poni bǎnso, dén na á ho ðímǐjása yí dà máa yí, lé bïo á 6a yí máa mi le, á yí zū le. Minén bán zū le, lé bïo le wi làa mia, á khíi keń mia.

¹⁸ «Í máa día á mi máa wé lòn híiminí, ì ì bǐnǐ ì buen mi cǎn. ¹⁹ Hen làa cǐnú ká ho ðímǐjása máa mi mi, ká minén bán ñ mi mi, lé bïo á le mukāńi binbirǐ wi mií á minén le mukāńi binbirǐ mún ñ wé yi. ²⁰ Ká mu pǎahú khíi dǎn, á mi ì zūń le ínén páanía le ì Maá, á minén páanía làa mi, á ínén páanía làa mia. ²¹ Yia wee pa ì bionǐ na á ì bò henía bïo, á wee bè hã yi, wón lé yia wa mi. I Maá á à wań yia wa mi, á ínén mún ñ wań bǎnso, á wé è zéeni íten làa wo.»

²² O o Zudaa, yia wi mí dòn làa Zudaa Isikariote, bía nōn wo yi: «Fo ò wé kaka à zéeni ũten làa wen ká fo máa zéeni ũten le ho ðímǐjása?» ²³ O o Yeesu bía nōn wo yi: «Yia wa mi, wón wee bè bïo á ì wee bío yi. I Maá á à wań bǎnso, á ì Maá làa mi á à buen bǎnso cǎn, á bueé keń làa wo. ²⁴ Yia yí wa mi, wón yí máa bè ì bionǐ yi. Hã bionǐ na á ì wee bío ká yí ló ínén ì bæere yi. Mu lé ì Maá na tonkaa mi á hã ló yi.»

²⁵ «ĩ bía bïo kà nòn mia ho pãahũ na á ĩ wi làa mia. ²⁶ Εε ká a Séenilo na lé le Dónbeenĩ Hácírí, ðio ó o Maá Dónbeenĩ á à tonka ĩ yèni yi, ðén wé è kení mia lè mu bïo búenbúen, á à bĩní ì leéka mia lè mu bïowa búenbúen na á ĩ bía nòn mia.

²⁷ «ĩ wee lén, ká ĩ màhã a na ho héerà mia. I héerà lé hĩa á ĩ wee na mia. Ho wi mí ðòn lè ho ðĩmĩná héerà. Mi yí le mi yilera yáa. Mi yí zón. ²⁸ Mi ñá à ĩ bía le ĩ wee lén, ká ĩ bĩní ì búen mi cǎn. Mi lá wa mi, se bïo á ĩ bía le ĩ va a Maá cǎn á mi sĩa lá à wa bïo yi, lé bïo ó o Maá po mi. ²⁹ ĩ bía mu nòn mia hã laà na kà wán, ká mu bïowa mu wéró ðĩn yí ðǎn, bèra a na, ká mu khúĩ ðǎn, à mi wíoka ðé mi sĩa mi. ³⁰ ĩ máa bĩní máa bío bíoní cèrèè làa mia, lé bïo á ho ðĩmĩná na kà ñuhũso wà a búen. O yí yú pánká ĩ wán. ³¹ Εε ká ho ðĩmĩnása ko 6a zũn le ĩ wa a Maá, á bïo ó o bò henía nòn miĩ lé bún á ĩ wee wé. Mi lii hĩní, mi wa lén hen.»

15

O Yeesu lé ho èrèzén vĩndèe binbirĩ

¹ O Yeesu bía: «ĩnén lé ho èrèzén vĩndèe binbirĩ, ká ĩ Maá lé ho èrèzén vĩndèe bânso. ² Ká lakahó léé lakahó na can miĩ à ho yí máa ha, ó o ò kúii ho. Ká hĩa wee ha, hǎn búenbúen ó o wee kí, à hã wíoka wé ha lè mí sòobéε. ³ Làa bún síi á minén ðènía wee ce vó lòn lakara na 6a kú ĩ kàránló na á mi tà yi bïo yi. ⁴ Mi páaní làa mi, á ĩ mún ñ páaní làa mia. Lakahó yí ðà máa ha bia ká ho yí can le vĩndèe yi. Làa bún síi, ká minén mún yí páanía làa mi, á le Dónbeenĩ Hácírí bĩa máa keń mia.

⁵ «ĩnén ka lòn vĩndèe, ká minén ka lòn lakara. Yĩa páanía làa mi, á ĩnén páanía làa wo, á wón bânso á le Dónbeenĩ Hácírí bĩa á à keń yi cèrèε. ĩnén bïo níi mĩa, á mi yí ðà ðèe woon máa wé. ⁶ Yĩa yí páanía làa mi ka lòn vĩndèe lakara na 6a kúiora léé kúaará. Ká hã lakara mu hon à 6a khuii hã bè mín wán à ðé ho ðǎhũ yi cǎi. ⁷ Ká mi páanía làa mi, á wee bè ĩ bíoní yi sese, à bïo mi wee cã, à mi fio, á mi ì yí mu. ⁸ Ká le Dónbeenĩ Hácírí bĩa wi mia cèrèε se mu wee zéeni le mi lé ĩ ñĩ-kenínia binbirĩ, á 6a ñupua búenbúen á à mi ĩ Maá cùkú mu bïo yi. ⁹ Làa bïo ó o Maá waráa mi, lé bún bân síi á ĩnén mún waráa mia. Mi páanía làa mi, á mi ì wíoka à zũn bïo á ĩ waráa mia. ¹⁰ Ká mi wee bè bïo á ĩ bò henía yi, se mi páanía làa mi á mi ì zũn bïo á ĩ waráa mia bïo, làa bïo ĩnén páanía làa a Maá á zũ bïo ó o waráa mi, lé bïo á ĩ bò bïo ó o bò henía yi.

¹¹ «ĩ bía bún nòn mia, bèra a na à ĩnén sí-weε bân síi à keń mia, à mi sí-weε ñiĩ sí. ¹² Bïo á ĩ ì hení á à na mia lé bïo kà: Mi wań mín làa bïo á ĩ waráa mia bïo síi. ¹³ Ñupue na ðà à wań mín bǎnlowà á à poń yĩa nòn mí mukãń 6a bïo yi wón mĩa. ¹⁴ Ká mi wee bè bïo á ĩ bò henía nòn mia yi, á mi ì wé wán bǎnlowà. ¹⁵ ĩ wãa máa bĩní máa ve mia làa ton-sáwá, lé bïo ó o ton-sá yí zũ bïo 6a ñuhũso wee wé. Mi lé wán bǎnlowà, lé bïo á bïo ó o Maá bía nòn miĩ búenbúen á ĩ fεera nòn mia. ¹⁶ Minén yí léra mi. ĩnén lé yĩa hueekaa mia á tonkaa, à mi lén vaa wé hã wára na se, hĩa le Dónbeenĩ Hácírí bia wee mi yi, á bïo á à mĩa, bèra à na ká bïo mi wee fio o Maá cǎn ĩ yèni yi à mi yí mu. ¹⁷ Bïo á ĩ ì wíoka à hení á à na mia lé bïo kà: Mi wań mín.»

Ho ðĩmĩnása ñina a Yeesu lè mi ñĩ-kenínia

¹⁸ «Ká ho ðĩmĩnása ñina mia, à mi zũn le 6a ñina mi ló mia. ¹⁹ Ká minén lé ho ðĩmĩnása lá léé ðà-kéní, á 6a lá à wań mia làa bïo 6a waráa bïo bïo sã 6a yi. Bïo nòn á ho ðĩmĩnása ñinanáa mia, lé bïo á ĩ hueekaa mia á mi wi mí ðòn làa ba. Mi bïo wãa yí sã ho ðĩmĩná yi. ²⁰ Mi liiní mi hácírí bïo á ĩ bía nòn mia wán: «Ton-sá na po mi ñuhũso wón mĩa.» Ká ĩnén á 6a beéra lò, á minén á 6a

mún ò beé lò. Ká 6a bò bïo á ì kàránnà làa ba yi, á 6a mún ò bè minén kàránlò yi. ²¹ ƐƐ ká lé ìnén bïo yi á 6a wé è beéráa mi lò, lé bïo 6a yí zū yïa tonkaa mi. ²² Bïo á ì 6uara á 6ueé bía làa ba á 6a pã, lé bunn non á mu bè-kohó bïo wee mĩ leéra 6a yi. A bïo kà wán, á 6a wáa yí dà máa bío le mí yí zū mu. ²³ Yïa jina mi, se wón mún jina ì Maá. ²⁴ I lá yí wó wárá na á ñi-veere yí dà máa wé hùúu 6a t̄ahũ, á se bè-kohó bïo máa mĩ máa leé 6a yi. ƐƐ ká bïo 6a m̄on mu mí cúee, à 6a pá jina ìnén, á jina ì Maá. ²⁵ ƐƐ ká bïo túara 6a làndá yi á ko mu wé à jii sí: «Ba jina mi ká mu j̄uhũ j̄on̄ m̄ia.»*

²⁶ «O Séenilo khii buen. Orén lé le Dónbeenĩ Hácirí t̄iáa poni 6anso. I ì tonka a, ó o ò lé ì Maá c̄ón á à buen. Ká a khii 6uara ó o 6uee mĩ ho t̄iáa ì jii. ²⁷ A minén mún wé è mĩ ho t̄iáa ì jii, lé bïo mi wi làa mi h̄arí ì tonlò 6úakáro p̄ahũ.»

16

¹ «I wee bío bunn na mia à mi yí b̄iní ì món. ² Mi kàránlò ziní zoró á 6a khii wé è h̄e làa mia. H̄arí p̄ahũ 6úí khii d̄a, á b̄ia wee 6úe mia pá à leéka le mí wee s̄a na le Dónbeenĩ yi ká sí. ³ Ba à wé mu lé bïo 6a yí zū a Maá Dónbeenĩ, á mún yí zū ìnén ⁴ Ká ì wee bío mu làa mia bèra a na ká 6a khii h̄inon wee wé mu, à mi b̄iní leéka le ì b̄ia mu non mia. I tonlò 6úakáro p̄ahũ, á ì yí b̄ia mu làa mia, lé bïo á ì lá wi làa mia.»

Le Dónbeenĩ Hácirí bè-wénia

⁵ «H̄a làa na kà wán, á ì b̄inía wee va yïa tonkaa mi c̄ón, á mi t̄ahũ á ñi-kéní ká yí túara m̄i le lé wen á ì wee va yi? ⁶ ƐƐ ká lé bïo á ì b̄ia mu non mia lé bunn wee vá mia. ⁷ Ká mu b̄en lé ho t̄iáa á ì m̄i á à na mia: Mu s̄aaní minén c̄ón à ì lén. Ká ì yí wá, ó o Séenilo máa buen mi c̄ón. ƐƐ ká ì van, á ì ì tonka a ó ò buen mi c̄ón. ⁸ Ká a khii 6uara, ó o 6ueé zéení le ho ðim̄j̄ása le 6a wee v̄iní m̄iten mu bè-kora, làa bïo t̄erénna, le le Dónbeenĩ cítii bïo ðání yi. ⁹ O ò zéení le 6a wó mu bè-kohó, lé bïo 6a yí dó mí s̄ia m̄i. ¹⁰ O ò zéení le ì t̄erénna bïo á ì wee va a Maá c̄ón á mi máa b̄iní máa mi mi bïo yi. ¹¹ Le Dónbeenĩ cítii bïo ðání yi, o ò zéení le le Dónbeenĩ ð̄enía cítii ho ðim̄j̄á na ká j̄uhũso á síinía j̄uhũ.

¹² «Bïo c̄èr̄è á ì lá wi à ì bío na mia, ká ì ð̄in máa bío mu lé bïo mu here po mia. ¹³ Ká le Dónbeenĩ Hácirí t̄iáa poni 6anso khii 6ueé ð̄an, á le è wé á mi ì z̄un̄ le Dónbeenĩ t̄iáa poni 6úen6úen. H̄a b̄ioní na le è bío máa lé lerén mí b̄ere c̄ón. Ká bïo le j̄á ì c̄ón 6úen6úen lé bunn á le khii bío, á à bue bïo ko à mu buen bïo. ¹⁴ Le è zéení ì c̄ukú lé bïo le è lá bïo á ì le le zéení á à bue è na mia. ¹⁵ Bïo bïo s̄a a Maá yi 6úen6úen bïo s̄a m̄i, lé bunn non á ì wee bíoráa mu na mia le le è lá bïo á ì le le zéení 6úen6úen á à bue è na mia.»

Mi yara s̄eró món mi s̄ia á à wa

¹⁶ «Hen làa c̄inú ká mi máa mi mi, ká c̄inú bunn món á mi ì b̄iní ì mi mi.» ¹⁷ O ò ñi-keninia n̄w̄a ȳen wee bío mín yi: «Bïo ká kúará léee webio coon? O b̄ia: «Hen làa c̄inú ká mi máa mi mi, ká c̄inú bunn món á mi ì b̄iní ì mi mi» làa bïo ó o b̄inía b̄ia: «Bïo á ì wee va a Maá c̄ón.» ¹⁸ Ho c̄inú na ó o wee bío bïo kúará léee webio? Wa b̄ent̄in yí zū bïo ó o wee bío.»

¹⁹ Bïo ó o Yeesu z̄una le 6a wi 6a túa wo yi, ó o b̄ia non 6a yi: «Bïo á ì b̄ia le hen làa c̄inú ká mi máa mi mi, ká c̄inú bunn món á mi ì b̄iní ì mi mi, lé bunn bïo yi á mi wee túakaráa mín yi le? ²⁰ Awa, le ì m̄i ho t̄iáa na mia: Mi khii wé è wá ká mi ì z̄unz̄urá ká ho ðim̄j̄ása bán wee z̄amaka. Mi yara khii s̄e, èƐ ká mi yara s̄eró mu màh̄á á à ȳeremá à wé le sí-w̄eƐ. ²¹ Hen ká a h̄aa wee te à mu wé le lònbee o wán h̄on p̄ahũ so yi. Ká a ton wó, ò o síi wa, lé bïo ó o yú a kúnkúza. O wé non̄s̄a le lònbee na yú a yi. ²² Minén mún bïo ka ká. Bïo ká

* 15:25 Mi lorí Lení v̄uhũ (Psaumes) 35.19; 69.5

wán, á mi yara sò, èε ká í bíní ì mi mia, hón pãahũ so ká mi sĩa á à wa. Dén sí-wεε so á nùpue máa hè yi làa mia. ²³ Ká dén wizonle so khíi dñn, á mi máa bíní máa tũa miĩ làa bío búí. Le í mi ho tũiá na mia: Bío búenbúen na mi khíi fio o Maá cón í yèni yi ó o ò na mia. ²⁴ Mi lá òn yí flora bío búí í yèni yi. Mi wé fio, á mi ì yí, bèra a na à mi sí-wεε nĩ sí.

²⁵ «Í wà hã wàhio á bíarãa bío ká búenbúen nòn mia. Ká pãahũ búí khíi dã, ká í máa wé è wà wàhio máa na mia. Í khíi wé è bío bío bío ciran o Maá wéréwéré á à na mia. ²⁶ Ká hón pãahũ so khíi dñn, á mi wé è fio o Maá Dónbeenĩ yi í yèni yi. Í máa bío máa na mia le í wé è fio o Maá mu yi mi bío yi. ²⁷ Mu bon. O Maá Dónbeenĩ mí bεεre wa mia, lé bío mi wa mi á tà le í ló a cón bío bon á buara. ²⁸ Í ló a cón á buara ho ðímíjã yi. Bío ká wán, á í wee lé ho ðímíjã yi á à bíní ì va a Maá cón.» ²⁹ Ó o nĩ-kenínia bía nòn wo yi: «Ó, o! Fo màhã wãa wee bío làa wεn wéréwéré ká fo máa wà wàhio. ³⁰ Bío ká wán, á wa wãa zũ le fo zũ mu bío búenbúen. Ú màkóo mía à ù pa le o búí tũa foñ. Bũn lé bío nòn á wa tà le fo ló le Dónbeenĩ cón bío bon.» ³¹ Ó o Yeesu bía nòn ba yi: «Mi tà mu hã laà na ká wán le? ³² Èε ká ho pãahũ lua, ho yãá bueé dñn vó, ká mi ì kénãá á à lén mĩn júná yi á à díá mi í dòn. Èε ká í mía í dòn, o Maá Dónbeenĩ wi làa mi. ³³ Í bía bũn búenbúen nòn mia bèra a na à mi yí ho héεrà mi páaníló làa mi bío yi. Mi lò ò be ho ðímíjã pánkã-sũmãa nĩ yi, èε ká mi hení mi sĩa, lé í dàina hã.»

17

O Yeesu floró na ó o wó

¹ Bío ó o Yeesu bía ká sii vó, ó o hóonia mí yahó ho wáayi, ò o bía: «Í Maá, ho pãahũ dñn. Wé zéeni ínén na lé ù Za cùkú, bèra a na à ínén bèn mún wé zéeni ùnén cùkú. ² Fo nòn ho pánkã miĩ ba nùpua búenbúen wán bèra a na à í dàí nanãa le mukãni binbirĩ na máa vé bía búenbúen na fo kàràfãa miĩ yi. ³ Le mukãni binbirĩ na máa vé lé à ba zũn ùnén na lé le Dónbeenĩ binbirĩ na bãn síi mía, à zũn ínén Yeesu *Krista na fo tonkaa. ⁴ Í wó á ba nùpua mòn ú cùkú ho tá wán ho tonló na fo le í sá á í sá á ho nĩi sú bío yi. ⁵ Í Maá, bío ká wán, á ù wé le í bíní yí ho cùkú ù nĩsãní, hĩa á í yú le ho yahó ká bío búí ðĩn yí léra.» ⁶ «Í zéenia ù bío le ba nùpua na fo hueekaa ho ðímíjãsa tĩahũ á kàràfãa miĩ. Ba bío sã foñ, ká fo kàràfãa ba miĩ, á ba bò ù bionĩ yi. ⁷ Bío ká wán á ba zũ le bío búenbúen na fo nòn miĩ á ló ùnén ù bεεre cón. ⁸ Mu bon. Hã bioní na ù nòn miĩ lé hĩa á í fεera nòn ba yi. A ba tà hã yi. A ba zũna kénkén le ínén ló ù cón buara, á tà le ùnén lé yĩa tonkaa mi.

⁹ «Í yí máa fio foñ ho ðímíjãsa búenbúen bío yi. Bĩa fo kàràfãa miĩ lé bán á í wee fio bío yi, lé bío ba bío sã foñ. ¹⁰ Bĩa búenbúen na bío sã miĩ á bío sã foñ, á bĩa búenbúen na bío sã foñ á mún bío sã miĩ, á í cùkú wee mi ba yi. ¹¹ Inén bínia wee buen ù cón, í wãa máa keń ho ðímíjã yi, ká barén bán wi ho yi. Í Maá na bãn síi mía, pa ba yi le ù pánkã, hĩa fo nòn miĩ, bèra a na à ba wé le dà-kéní làa bío á ùnén làa mi lé le dà-kéninãa. ¹² Bío á í hĩa wi làa ba, á í wó á ba bò bío á ùnén karãa yi, ù bío na fo le í zéeni. Í pan ba bío á hàrí nĩ-kéní yí vũnun, ká mu yínãní yĩa ko ò o vĩ, bèra a na à bío túara le Dónbeenĩ bionĩ vũahũ yi à nĩi sí. ¹³ Hã laà na ká wán á í bínia wee buen ù cón, ká bío á í pá wi ho ðímíjã yi, á í wee bío hã bioní na ká búenbúen, bèra a na à barén mí bεεre yí le sí-wεε na á í yú á le nĩi sú bãn síi. ¹⁴ Ú bioní á í fεera nòn ba yi. Ká ho ðímíjãsa màhã jina ba, lé bío ba bío yí sã ho ðímíjã yi làa bío á ínén bío yí sãnãa ho yi. ¹⁵ Í yí le ù lén ba ho ðímíjã yi, ká ù màhã kãní ba o *Satãni nĩ yi. ¹⁶ Ba bío yí sã ho ðímíjã yi làa bío á ínén bío yí sãnãa ho yi. ¹⁷ Í Maá, wé á ba bío sã foñ búenbúen ù tũiá poni pánkã yi. Mu bon, ù bioní lé ho tũiá poni.

18 Bìo fo tonkaa làa mi ho òmíńńá yí, lé bǔń á ì mún wee tonkaráa ǎarén ho yí.
19 Ìńén ì ǎere nǎn ìten foń búenbúen ǎa bǐo yí, ǎera a na à ǎarén ǎèn mún na mǐten foń búenbúen ù túiá poni pàńká yí.

20 «Ì yí máa fio foń ǎia dó mí sǐa miń bǐo yí mí òn. Ká ǎia á à dé mí sǐa miń ǎa bǐoní pàńká yí, á ì mún wee fio bǐo yí. 21 Ì wee fio foń ǎera a na à ǎa búenbúen wé le òà-kéní. Ì Maá, làa bǐo á ùńén páanía làa mi, á ìńén páanía làa fo, mún wé le ǎarén páaní làa wén, ǎera a na à ho òmíńńása zǔń le lé ùńén tonkaa mi. 22 Bìo fo wó ù cùkú wee mi miń, lé bǔń ǎàn sǐi á ì mún wó ù cùkú mu wee mi ǎa yí, ǎera a na à ǎa wé lé òà-kéní làa bǐo á ìńén làa fo léé òà-kéníńá. 23 Mu bon, ìńén páanía làa ǎa, á ùńén páanía làa mi. Bǔń wó ǎera a na à ǎa páaníló làa wén jii sí, à ho òmíńńása zǔń le lé ùńén tonkaa mi, á fo wa ǎa làa bǐo fo waráa mi. 24 Ì Maá, ǎia fo kàràfáa miń á ì wi à ǎa kèń hen na á ìńén ñ kèń yí, ǎera a na à ǎa mi ì cùkú, ho cùkú na fo dó miń lé bǐo fo wara mi ká ho òmíńńá òń yí léra. 25 Ì Maá na téréńna, ho òmíńńása yí zǔ fo, ká ìńén wón zǔ fo, á ǎia fo kàràfáa miń zǔ le lé ùńén tonkaa mi. 26 Ì zéénía ù bǐo làa ǎa á ǎa zǔ fo. Ì pá à wíoka wé è zéení mu làa ǎa, ǎera a na à bǐo fo wa lé ìńén, à òén waminí so mún wé mi ǎarén yí, à ìńén làa ǎa páaní.»

18

O Yeesu wǐrǒ bǐo

(Matiye 26.47-56; Maaki 14.43-50; Luki 22.47-53)

1 Bìo ó o Yeesu fíora wó, ó o Yeesu lè mí ñ-keníńia hǐnǎn ló léé wá, á waá káa ho Sedoron bonconí. Vǐnsǐa ǎuahó ǎúi wi bǐn ó o waá zon yí làa ǎa. 2 O Zúdaa na à dé o ò na zǔ ho lahó mu. Lé bǐo ó o Yeesu lá òan búen bǐn lè mí ñ-keníńia. 3 Ho *Oroomu òásíwá kuure lè ǎa parowá na ǎa yankarowá júnása lè ǎa *Farizíewa tonkaa, lé ǎan ó o Zúdaa mu wáa dú yahó ǎuararáa há vǐnsǐa ǎuahó mu yí. ǎa nùpua mu ǎuan há fíntéena, lè há káaní na ǎa zánía, lè há fio sǐa. 4 Bìo ó o Yeesu zǔ bǐo á à sá a yí búenbúen, ó o vá ǎueé ǎó ǎa yí, ò o túara: «Lé o yén mi wee cà?» 5 A ǎa ǎia nǎn wo yí: «Lé o Yeesu, o Nazarete nǐi.» O o Yeesu le mu lé mínén. Bǔń wee wé ká a Zúdaa na dó a nǎn wi bǐn làa ǎa. 6 Bìo ó o Yeesu ǎia le mu lé mínén, á ǎa ló lè mí mún á léé lùiorá. 7 O o Yeesu túara ǎa yí mu cúa-jun níi le lé o yén á ǎa wee cà. A ǎa le lé o Yeesu, o Nazarete nǐi. 8 O o Yeesu ǎia nǎn ǎa yí: «Ì mà mu nǎn mia le mu lé ìńén. A bǐo mu lé ìńén mi wee cà, á mi wáa òia ǎia ká le ǎa lén.» 9 O Yeesu ǎia bǔń ǎera a na à le bǐoní na ó o ǎia à jii sí: «Bia á ù kàràfáa miń, á hàrí ñ-kéní á ì yí vǐńia.» 10 Mu wee wé ò o Simǎn Píere ǎuan ho khà-tóní. O o òéńia òo ho, á hà lè le *Dónbeení yankarowá júnhúso beení ton-sá nín-tíaní jikāahú kíio. O ton-sá mu yéni ǎa le Malekuusi. 11 O o Yeesu ǎia nǎn o Píere yí: «Dé ù khà-tóní mí lóorè yí. Fo wee leéka le ì máa tà le lònbee na á ì Maá le le yí mi lon?»

Ba ǎuan o Yeesu vannáa o Aana cǎn

(Matiye 26.57-58; Maaki 14.53-54; Luki 22.54)

12 A ǎa òásíwá lè mí júnhúso, lè ǎa *zúífúwa júnása parowá wáa wǐira a Yeesu á can. 13 A yía ǎa ǎuan wo vannáa cǎn ho yahó lé o Aana. O Aana mu lé o Kayiifu ǎàn hio báa. Wón Kayiifu so lé le *Dónbeení yankarowá júnhúso le lúlúure mu yí. 14 Lé orén hǐa zéénía ǎa zúífúwa júnása, le mu sǐaaní ò o nùpue ñ-kéní hí mu ñpomu búenbúen bǐo yí.

O Píere pá le mí yǐnǎn o Yeesu ñ-keníńii

(Matiye 26.58, 69-70; Maaki 14.54, 66-68; Luki 22.55-57)

15 O Simǎn Píere lè mí nǐnza ñ-keníńii ǎúi bò a Yeesu mún. O ñ-keníńii mu lè ǎa yankarowá júnhúso zǔ mín. Lé bǔń nǎn ó o òánna yòó zonnáa ǎa yankarowá júnhúso zǐ-beení lún yí là a Yeesu. 16 O o Píere wón òń ho khūhū

ho zūānii. Ká a nǐ-kenínii na so, yǎa lè le Dónbeenǐ yankarowà nǐhúso zū mǐn, wón bǐnía yòó ló á lée bía là a ton-sá hǎa na pan ho zūānii, ò o fò a Piere zonnáa. ¹⁷ O o ton-sá hǎa na lá pan ho zūānii wǎa tùara a Piere yi: «Ūnén so yínǎn o nǐi mu nǐ-kenínii búii le?» O o Piere bía: ¹⁸ I yínǎn o nǐ-kenínii búii. ¹⁸ Bǐo le tēnǐ wǐ, á 6a ton-sáwá lè 6a parowà zǎnía hǎ hǎa wee huee, ó o Piere mún páanía wee huee làa ba.

*O Aana túakaa o Yeesu yi
(Matiye 26.59-66; Maaki 14.55-64; Luki 22.66-71)*

¹⁹ Le Dónbeenǐ yankarowà nǐhúso wee tùa o Yeesu yi, là a nǐ-kenínia bǐo làa bǐo ó o wee kàrán lè 6a nùpua dǎnǐ yi. ²⁰ O o Yeesu bía nǎn wo yi: «ǐ bía mu wéréwéré 6a zǎamáa yahó. Pǎahǔ lée pǎahǔ, á ǐ lá wee wé kàrán 6a nùpua 6a zúifùwa kàránlò zǐnǐ yi lè le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi, hen na 6a zúifùwa wee wé kúee mǐn wán yi. I yǐ sà ǐten yǐ wórǎa bǐo búii. ²¹ Lée webio nǎn fo wee tùarǎa mǐi? Tùa bǐa jǎ ǐ biónǐ yi. Bán zū bǐo á ǐ bía.»

²² Bǐo ó o Yeesu bía bǔn, á 6a parowà nǐ-kénǐ búii na dǐn o nǐsǎnǐ dó a sǎahó yi, ò o bía nǎn wo yi: «Lé làa bǔn á ũ ko à ũ bǐo sǐnǎa le Dónbeenǐ yankarowà nǐhúso le?» ²³ O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Ká ǐ bía khon, à ũ zéení hen na á ǐ bía khon yi. Ká ǐ 6èn bía se, á lée webio nǎn á fo vǐnanáa mi.» ²⁴ O o Aana wǎa le 6a 6ua a Yeesu varǎa le Dónbeenǐ yankarowà nǐhúso beenǐ Kayiifu cǎn ká a pá can.

*O Piere tǐn pá le mǐ yínǎn o Yeesu nǐ-kenínii
(Matiye 26.71-75; Maaki 14.69-72; Luki 22.58-62)*

²⁵ Bǔn wee wé ká a Simǎn Piere pá wi ho lahó dà-kénǐ na ó o lá wi yi á wee huee ho dǎhǔ. O o búii bía nǎn wo yi: «Ūnén so yínǎn o nǐi mu nǐ-kenínii búii le?» O o Piere pá ò o bía: «ǐnén yínǎn o nǐ-kenínii.» ²⁶ Bǔn món á le *Dónbeenǐ yankarowà nǐhúso beenǐ ton-sá nǐ-kénǐ na te mǐn làa yǎa ó o Piere hà jǐkǎahǔ kúio á bía nǎn wo yi: «ǐ so yǐ mǎn fo là a nǐi mu hǎ vǐnsǎa 6uahó yi le?» ²⁷ O o Piere tǐn pá mu. Mǐ lahó yi ó o kò-béé wá.

*Ba 6uan o Yeesu vannáa o Pilaate cǎn
(Matiye 27.1-2, 11-14; Maaki 15.1-5; Luki 23.1-5)*

²⁸ Ba *zúifùwa núnása wǎa fò a Yeesu o Kayiifu cǎn vannáa o *Oroomu nǐi *Pilaate zǐ-beenǐ yi, yǎa ho Oroomu béé bàrá ho Zudee kǎhǔ nǐhú wán. Mu wó hǎ tá-tǎa yi. Bǐa bò là a Yeesu mí bǎere yǐ zon le zǐi yi. Lé bǐo 6a wi 6a 6ua mǐten sese le Dónbeenǐ yahó à dírǎa ho Paaki sǎnú ká 6a wee ce. ²⁹ Lé bǔn te bǐo ó o Pilaate lórǎa 6a cǎn ho khǔuhǔ á lée tùara 6a yi: «Lé mu yén á mǐ le o nǐi mu wó khon bǐo yi?» ³⁰ A 6a bía: «O lá yǐ wó yǐ khon se wa yǐ 6uan wo yǐ 6uararǎa ũ cǎn.» ³¹ O o Pilaate bía: «Mǐ bǐnǐ lén làa wo. Mǐ vaa cítǐ o à héha lè mǐ làndá.» A 6a bía: «Mǐ yǐ nǎn níi wén le wa búe nùpue.» ³² Mu wó ká sǐi à le biónǐ na ó o Yeesu bía á zéeníanǎa bǐo o ò hǐrǎa sǐi, à jǐi sǐi.*

³³ O o Pilaate wǎa yèrémǎa yòó zon le zǐ-beenǐ yi ò o le 6a 6ua a Yeesu 6uee zorǎa. Bǐo ó o Yeesu 6ueé zon ó o tùara a yi: «Lé ūnén lé 6a zúifùwa béé le?» ³⁴ O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Fo zūna mu ūten bía lée, tàá lé 6a búii bía ǐ bǐo nǎn fon?» ³⁵ O o Pilaate bía: «ǐnén so lée zúifù le? Mǐn sǐi nùpua lè mǐn yankarowà núnása lé bǐa dó fo ǐ níi yi. Lée webio á fo wó?» ³⁶ O o Yeesu bía nǎn wo yi: «ǐ bǎenǐ bǐo yǐ sǎ ho dǐmǐná na ká yi. Ká mu bǐo lá sǎ ho dǐmǐná na ká yi, se ǐ nùpua lá à hǐnǐ ì fi hǎ fio à ǐ yǐ yǐ yǐ zo 6a zúifùwa núnása níni. Ée ká búee, ǐnén bǎenǐ yínǎn ho dǐmǐná na ká bǎenǐ.» ³⁷ O o Pilaate bía nǎn wo yi: «Á fo lé o béé

* **18:32** Hen ká 6a zúifùwa le mǐ ì búe o nùpue, à 6a lèeka a lè hǎ huua. Ká ho Oroomusa le mǐ ì búe o nùpue, à 6a búee wo ho kùrùwá wán.

lon, tàá?» O o Yeesu bía nòn wo yi: «Lé ùnén ùten bía mu, ì lé o bée. I ɓueé ton ho ðímíná yi à zéení ho tũíá poni lè ɓa nùpua. Yia ɓio sã ho tũíá poni yi wón wee ní ɓio á ì wee ɓio.»³⁸ O o Pilaate tũara a yi: «Tũíá poni lée webio?»

(*Matiye 27.15-31; Maaki 15.6-20; Luki 23.13-25*)

ɓio ó o bía ɓũn wó ó o tĩn ló lée yú ɓa zúifùwa á bía nòn ɓa yi: «Ìnén cǎn ó o n̄i mu yí wó yí khon ɓio woon yi.³⁹ Hen ká ho *Paaki sãnú sansan ðǎn, à mi le ì lén o kàsó n̄i ɓúí díá. Awa, á mi wi à ɓa zúifùwa bée lé yia à ì díá le?»⁴⁰ A ɓa wee ɓio na a yi ká ɓa wãamaka: «Bùé! Yí díá wón. O Barabaasi lé yia á ù lén díá.» O o Barabaasi n̄n hĩa lé o n̄i-kãanii.

19

¹ O o *Pilaate wãa nòn le n̄i ɓa dásíwá yi le ɓa ɓua a Yeesu lée ha lè hã làbàanì. ² Ba dásíwá mu tã ho kírí lè hã kíkara á dó a n̄uhũ yi, à ɓa zĩnía wo lè ho kánɓun muhũ.* ³ Ba wee ɓuee ðĩn o yahó ká ɓa ɓío: «*Zúifùwa bée, Foó!» Ká ɓa à dé o sáará yi.

⁴ O o Pilaate tĩn zoó ló mí zii yi, á lée bía nòn ɓa zúifùwa yi: «Àwa, ì bía le ɓa ɓua a ɓuee léráa à mi zũn le ìnén cǎn o n̄i mu yí wó yí khon ɓio woon yi.»

⁵ O o Yeesu ɓa wãa ɓuan lóráa ho khũuhũ, ká hã kíkara kírí wi o n̄uhũ yi, á mún zá ho kánɓun muhũ. O o Pilaate bía nòn ɓa zúifùwa yi: «Lé o n̄i mu na wãa.»

⁶ ɓio ɓa yankarowà n̄nása lè ɓa parowà m̄n o Yeesu á ɓa wee ɓio p̄np̄n: «Búee wo ho *kùrùwá wán! Búee wo ho kùrùwá wán!» O o Pilaate bía nòn ɓa yi: «Minén mi ɓeere wãa fé o vaa ɓúee ho kùrùwá wán. Ìnén cǎn ó o n̄i mu yí wó yí khon ɓio woon yi.» ⁷ A ɓa zúifùwa bía nòn wo yi: «Warén làndá yi, ó o n̄i mu ko lè ho ɓúeró lé ɓio ó o le mí lé le Dónbeenì Za.»†

⁸ ɓio ɓa bía ká wíokaa zãnía o Pilaate làa sòobée. ⁹ O o wãa ɓò mín là a Yeesu yóó zon le zĩ-beenì yi, á zoó tũara a yi: «Lée wen ùnén wee lé yi?» O o Yeesu yí dó mí n̄i wo yi. ¹⁰ O o Pilaate wãa bía nòn wo yi: «Éee! Lé ìnén á fo le fo máa ɓioráa le? Fo so yí zũ le ù díaró tàá ù ɓúeeró ho kùrùwá wán ɓàn pànká wi ìnén cǎn le?» ¹¹ O o Yeesu bía nòn wo yi: «Fo yí dà máa yí pànká ìnén wán, ká le Dónbeenì yí nòn ho foñ. Lé ɓũn nòn á yia dó mi ù n̄i yi wékheró ɓúaa á po ùnén wékheró.»

¹² A lá ɓũn n̄i wán ó o Pilaate wãa wee cà ɓio ó o ò díaráa o Yeesu ó o ò lén. Ká ɓa zúifùwa wíokaa wee ɓio p̄np̄n: «O n̄i na ká á fo díá ó o wà se fo yín̄n̄ ho *Oroomu bée ɓàn ɓǎnlo. Nùpue na le mí lée bée se wón wee penka lè ho Oroomu bée.» ¹³ ɓio ó o Pilaate n̄á h̄n ɓioní so, ó o le ɓa ɓua a Yeesu léráa ho khũuhũ à vaá ðĩn ho lahó na ɓa le «Lún na hã hue-penlenwà bá yi.» Mu heberemu ɓa le «Kabataa.» Lé hón lahó so ó o Pilaate lée kará yi mí cítii fĩnii. ¹⁴ Mu wó le wizonle na lée h̄n ì wé ɓa ho *Sabaa zon, ho *Paaki sãnú díró p̄ahũ, ká le wii yóó fárá. O o Pilaate wãa bía nòn ɓa zúifùwa yi: «Lé mi bée na.» ¹⁵ A ɓa wee ɓio p̄np̄n: «Búe o! Búe o! Búee wo ho kùrùwá wán.» O o Pilaate bía: «Mi wi à ì ɓúee mi bée ho kùrùwá wán kénkén le?» A le *Dónbeenì yankarowà n̄nása bía nòn wo yi: «Wa bée ɓúí mía ká mu yín̄n̄ ho Oroomu bée.» ¹⁶ O o Pilaate wãa dó a ɓa n̄i yi le ɓa ɓúee ho kùrùwá wán.

O Yeesu húmú

(*Matiye 27.32-56; Maaki 15.21-41; Luki 23.26-39*)

* **19:2** Ba bá-zàwa lè ɓa n̄i-beera lé ɓa yánkaa dà hã s̄i-muna wee zĩ. Hã yàwá fù here. Hã kíríwà na wó lè ho sãnú ɓa wee wé kútee ɓa bá-zàwa n̄nása yi à zéenínaa ɓa bá-zàmu pànká ɓio. Ká ɓio ɓa wi à ɓa zũnka a Yeesu yi, á ɓa yú ho kánɓun muhũ ɓúí á ɓa lá zĩnía làa wo á dó hã kíkara kírí o n̄uhũ yi.

† **19:7** Mi loñ Levii nùwã vũahũ (Lévitique) 24.16

A 6a dásíwá wáa fó a Yeesu. ¹⁷ Ba nɔn o *kùrùwá wo yi, ó orén mí bεεre pã á lóráa ho lóhó mɔn, ho lahó na 6a le «Nún-6òkuee» yi. Mu heberemu á 6a wee ve ho lahó mu làa «Kolokota.» ¹⁸ Lé hón lahó so 6a búaa wo yi ho kùrùwá wán. Ba mún búaa 6a nùpua nùwã nɔn búí há kùrùwáwá wán làa wo. O ñ-kéní wi là a nín-tiáni, ká a ñ-kéní wi là a nín-káahó, ó orén zoó wi ho ñahú. ¹⁹ O Pilaate nɔn le jii le 6a túa bío ká yòo búεε o Yeesu nùhú yi ho kùrùwá wán: «Yeesu, NAZARÉTE NII, ZÚIFÛWA BÉε.» ²⁰ Ba *zúifùwa cèrèε kàrána bío túara a Yeesu nùhú yi, lé bío ho lahó na 6a búaa wo yi yí nàyi lè ho lóhó, á mu mún túara lè mu heberemu lè mu latenmu, lè mu kerεekimu.† ²¹ A le Dónbeení yankarowá núnása wá buara a Pilaate cón á buéé bíá nɔn wo yi: «Fó lá yí ko à ù túa <zúifùwa bÉε>, ká ù túa <o nùpue mu le mí le 6a zúifùwa bÉε.>» ²² O o Pilaate bíá: «Bíó á ï túara á à ñin làa bío mu ñinnáa.»

²³ Bío 6a dásíwá búaa o Yeesu wó, á 6a nùwã náa na búaa wo sankaa o sí-zínia á ká a báká na 6a tá á ñiminí míá yi. ²⁴ A 6a dásíwá wee bío mín yi: «Mí yí le wa lèεka ho à sankaráa ho. Mí wa wé le nún-síni bío à zúinnáa yíá ho ò sí yi.» Mu wó ká síi à le Dónbeení bíoní vūahú bío na túara à wé à jii sí: «Ba sankaa í sí-zínia, á wó le nún-síni bío à zúinnáa yíá á ï dà-zíni dà-kéní búí sã yi.» § A bñn lé bío 6a dásíwá 6èn wó.

²⁵ Bíá ñin 6ó a Yeesu kùrùwá yi, lé 6àn nu, lè 6àn nu 6àn hñnló, là a Mari, o Kolopaasi 6àn háa, á séenia a Mari na wee lé ho lóhó na 6a le Makadala yi. ²⁶ Bío ó o Yeesu mɔn mín nu, á mɔn mí ñ-kenínii na ó o wa à wón ñin 6àn nu nísání, ó o Yeesu bíá nɔn mín nu yi: «Háa mu, lé ù za na.» ²⁷ O o bíá nɔn o ñ-kenínii mu yi: «Lé mñn nu na.» A wáa lá hón pãahú so jii wán, ó o ñ-kenínii wáa fó a á vaá buan.

²⁸ Bñn mɔn, ó o Yeesu wáa zú le mu bío búenbúen jii sú, ó o bíá bío ká: «Nu-hání dà mi»*, à síinínáa le Dónbeení bíoní vūahú bíoní jii. ²⁹ Mu wee wé à dèε búí bàrá sùaráa bñn á sú lè ho ñvén bè-ñia†, á 6a dásíwá lá le dèε na wee kúini mu nɔmu á cú le vñdè-za búí na 6a le *izoo pu búεení yi á zíira ho ñvén bè-ñia yi yòo dá a Yeesu yi. ³⁰ Bío ó o Yeesu yèera mu, ó o bíá: «Mu bío búenbúen jii wáa sú.» Bío ó o bíá bñn, ó o búera mí nùhú ò o húrun.

³¹ Mu wó le wizonle na lée hñní ï wé ho *Sabaa zoñ, à bío á hón Sabaa so lée Sabaa beení†, á 6a zúifùwa núnása yí wi à 6a díá bíá 6a búaa há kùrùwáwá wán. A 6a buéé flora a Pilaate le o bío le 6a fi 6a zení à 6a hí fùafùà à 6a liiní 6a. ³² A 6a dásíwá wáa buéé fù 6a nùwã nɔn na 6a búaa o nísáa zení, ³³ A 6a le mí ï loñ ò o Yeesu húrun. Lé bñn te bío 6a yí fùráa o Yeesu zení. ³⁴ Ká 6a dásíwá ñ-kéní màhá pá cú a dòkóní lè mí cànúá. A le cãni lè mu nɔmu dèenia ló bñn. ³⁵ Yíá mà mu bíowa mu túiá á mɔn mu míten. Bío ó o wee mí bon. O zú kénkén le bío mí wee mí lé ho túiá poni. O wee mí mu túiá bèra a na à minén mún dé mí sía o Yeesu yi. ³⁶ Mu bon. Mu wó ká bèra a na à bío túara le Dónbeení bíoní vūahú yi à jii sí: «Hàrí o hūule dà-kéní á yí fù.» § ³⁷ A mu mún pá bñnía túara: «Ba à fá mí yíó yíá 6a cú wán.»*

O Yeesu nùuló bío

(Matiye 27.56-61; Maaki 15.42-47; Luki 23.50-56)

† **19:20** Mu heberemu lé 6a zúifùwa 6àn bíoní, á mu latenmu lé ho Oroomusa 6àn bíoní, ká mu kerεekimu dén lé le bíoní na 6a dà wee bíoráa làa mín. Mu túara lè há bíoní bío tñn mu à 6a búenbúen dàñ mu wé kàrán. § **19:24** Mí loñ Lení vūahú (Psaumes) 22.18 * **19:28** Mí loñ Lení vūahú

(Psaumes) 69.22; 22.16 † **19:29** Ho ñvén bè-ñia fù lé 6a ñ-khenia lè 6a dásíwá bè-nunii. Ho yàwá sí.

† **19:31** Ho Sabaa beení: Ho Sabaa mu wi mí dòn lè há Sabaawa na ká lé bío ho lù mín yi lè ho Paaki sánú. § **19:36** Mí loñ Lení vūahú (Psaumes) 34.20 * **19:37** Mí loñ Zakari vūahú 12.10

³⁸ Bïo á bñn wó khíina, ó o Zozεfu na wee lé ho Arimatee lóhó yi á vaá flora a *Pilaate le o na le ní mí yi le mí lá a Yeesu sãnia vaá nù. Orén mún lé o Yeesu ñi-kenínií búí, ká a màhá lá yí wi à mu zũn lé bïo ó o wee zón ba *zúifùwa júnása. Ó o Pilaate nòn mu ní wo yi. Ó o Zozεfu wáa bueé lá a Yeesu ñi-hínmu. ³⁹ Ó o Nikodεmu, yia hía buara a Yeesu cón ho tĩnàahũ búí yi, á mún buara. O buan mu bïo búí na sãmu sí na wó lè ho mírè á lùnkaa làa bïo ba le alowεsi á buararáa. Mu búenbúen yú hã kiloowa bóní làa píru. ⁴⁰ Ó orén là a Zozεfu páania lá a Yeesu ñi-hínmu à ba kúaa mu bïo mu ho nùuló dèe wán á bá là a Yeesu ñi-hínmu, làa bïo ba zúifùwa wee wé nùnúaa mí ñi-hía. ⁴¹ Vĩnsĩa buahó búí wi hen na ba búaa o Yeesu ho *kùrùwá wán ñisání á bú-finle búí wi yi á nùpue ñĩn yí nùuna yi. ⁴² Lé dén ba dó a Yeesu yi, lé bïo mu zòn à ba zúifùwa wee wíoka mítén á lée híni ì wéráa ho Sabaa, à le búure mu mún sùaráa yi bñn.

20

O Yeesu vèera

(Matiye 28.1-10; Maaki 16.1-8; Luki 24.1-12)

¹ Ho dimaasi zòn yĩnbíi búirĩi, ó o Makadala Mari wà van le búure wán. Mu wee wé ká ho tá pá ka yùíi. Ó o Mari mòn à le hue-beenĩ na lá pon le búure jii á héra. ² Ó o lùwa vaá yú a Simòn Piere là a ñi-kenínií na ó o Yeesu wa, á bía nòn ba yi: «Ba léra a Núhũso le búure yi, á wa yí zũ hen na ba dó a yi.» ³ Ó o Piere là a ñi-kenínií na so wáa wà van le búure jii. ⁴ Ba mí nùwã jun wee lùwí ká a ñi-kenínií na so màhá dàn lùwí po a Piere, ó o vaá ñon ló a. ⁵ Ó o zoó búεera lora le búure yi, ó o mòn ho nùuló dèe à le día, ká a màhá yí zon. ⁶ Ó o Simòn Piere jòn o món bueé ñon, á wón yóo zon le búure yi, á zoó mòn ho nùuló dèe à le día. ⁷ O mún zoó mòn le nín-kéní na lá pon o yahó yi à le bun sese bàrá mí ñon, dén yí páania yí bàrá lè ho nùuló dèe. ⁸ Ó o ñi-kenínií na lá bueé ñon ho yahó màhá yóo zon. Bïo ó o mòn mu kà, ó o tà le o Yeesu vèera bïo bon. ⁹ Mu bon. Le Dónbeenĩ bíonĩ vũahũ bía le o Yeesu ko ò o vèe, ká ba ñi-kenínia lá ñĩn yí zũ le bíonĩ mu kúará. ¹⁰ Bñn món á ba ñi-kenínia nùwã jun bñnia khíbon.

O Yeesu zéenia mítén là a Makadala Mari

(Matiye 28.9-10; Maaki 16.9-11)

¹¹ Ká a Mari wón bñnia buara bueé ñĩn le búure jii wee wá. O wee wá ká a búεe loñ le búure yi. ¹² Ó o mòn le Dónbeenĩ tonkarowà na ló ho wáayi nùwã jun na zã hã sí-poa. Ba kará ho lahó na ó o Yeesu ñi-hínmu lá wi yi. O ñi-kéní kará làa hen na ó o jùhũ lá dó yi, ò o ñi-kéní kará làa hen na ó o zení lá dó yi. ¹³ A ba tonkarowà mu wee tùa o Mari yi: «Háa mu, lée webio nòn fo wee wáráa?» Ó o Mari bía nòn ba yi: «Ba bueé léra í Núhũso á í yí zũ hen na ba dó a yi.» ¹⁴ Bïo ó o Mari bía bñn vó, ó o yèrémáa khii mòn o Yeesu ò o ñĩn. Ká a màhá yí zũna a. ¹⁵ Ó o Yeesu wee tùa wo yi: «Háa mu, lée webio nòn fo wee wáráa? Lée wée á fo wee cà?» Ó o Mari wáa wee leéka le lé o vĩnsĩa buahó bãnso wee tùa mí yi, ó o bía: «Hen ká lé ùnén bueé léra a Yeesu mu à ù zéeni hen na fo dó a yi làa mi, á í vaá lá a.» ¹⁶ Ó o Yeesu von wo: «Mari!» Ó o Mari dèenia zũna a, ó o von o Yeesu lè mu heberemu: «Arabunii!» Mu kúará le: «Ñi-kàránlo.» ¹⁷ Ó o Yeesu bía nòn wo yi: «Día mi. I ñĩn yí yòora í Maá cón. Lén vaa yí bía dó mí sía miĩ búenbúen, bía lé wán zàwa, à bío na ba yi le í wee yòo í Maá Dónbeenĩ na mún lé mĩn Maá Dónbeenĩ cón.» ¹⁸ Ó o Makadala Mari mu wáa wà vaá bía bïo kà nòn ba ñi-kenínia yi: «Í mòn o Núhũso!» Ó o Mari lá bïo ó o Yeesu bía á fεera nòn ba yi.

O Yeesu zéenia míten lè mí nǐ-kenínia
(Matiye 28.16-20; Maaki 16.14-18; Luki 24.36-49)

¹⁹ Ho dimaasi kéní kéní mu zòñ zìihù, ó o Yeesu nǐ-kenínia kúaa mín wán le zìi búí yi. Ba pon há wonna búenbúen á dóka, lé bío ba zǎna ba *zúífùwa júnása. Yìo bueé tí, ò o Yeesu bueé ðín ba tíahù, ò o bía nǎn ba yi: «Le ho héerà keń làa mia.» ²⁰ Bío ó o bía búń vó, ó o zéenia mí níní lè mí dòkóní làa ba. A ba nǐ-kenínia sía wan làa sòobéε bío ba mǎn o Nùhùso bío yi. ²¹ O o Yeesu tǐn bǐnía bía nǎn ba yi: «Le ho héerà keń làa mia. Bío á í Maá tonkaaráa mi ho ðímíjǎ yi, lé búń bǎn síi á ínén mún ñ tonkaráa mia.» ²² Bío ó o bía búń vó, ó o pèera mí jii sǎnsǎmu kúaa ba wán ò o bía: «Mi yí le Dónbeení Hácírí. ²³ Hen ká mi wé tà séra nùpue léε nùpue bè-kora día nǎn wo yi, á le Dónbeení mún ñ sén bǎnso bè-kora á à día. Ká mi wé pǎ le mi máa sén nùpue léε nùpue bè-kora máa día, á le Dónbeení mún máa sén wón bǎnso bè-kora máa día.»

O Yeesu zéenia míten là a Toma

²⁴ Pǎahù na ó o Yeesu bueé zéenia míten lè mí nǐ-kenínia, ká ba nǐ-kéní lá mía bǐn. O yèni ba le Toma, ba mún wee ve o làa Hénbéní. ²⁵ A ba nǐ-kenínia na ká bía nǎn wo yi le mí mǎn o Nùhùso. O o Toma bía nǎn ba yi: «Ká ínén yí mǎn há hǐa fáani o níní yi, á yí bò í nín-kíza há wán, á yí bò í níi o dòkóní fǐnló wán, á í máa tà mu.»

²⁶ Ho dimaasi na sǎ bǐn, á ba nǐ-kenínia tǐn kúaa mí wán le zìi yi ká a Toma wi làa ba. A ba pon há wonna á dóka. O o Yeesu tǐn buara bueé ðín ba tíahù, ò o bía nǎn ba yi: «Le ho héerà keń làa mia.» ²⁷ O o bía nǎn o Toma yi: «Buee bè ù nín-kíza í níní fáani wán loń, à bè ù níi í dòkóní fǐnló wán. Wǎa yí bǐn yí titika, ká ù tà le í vèera bío bon.» ²⁸ O o Toma bía nǎn o Yeesu yi: «Fo lé í Nùhùso á lé í Dónbeení.» ²⁹ O o Yeesu bía nǎn wo yi: «Fo dó ù síi mi lé bío á fo mǎn mi. Ká bía màhá dó mí sía mi à ba yí mǎn mi bán júná sí.»

³⁰ O Yeesu pá bǐnía wó yéréké bíowa cèrèε á ba nǐ-kenínia mǎn ká mu yí túara ho vǎahù na ká yi. ³¹ Bío túara ká léε bío na à na à mi dàn tà le o Yeesu lé *Yia le Dónbeení mǎn léra, le o lé le Dónbeení Za bío bon, à bío mi ì dé mí sía wo yi, à mi yí le mukǎnǐ binbirí orén pǎnká yi.

21

O Yeesu wioka zéenia míten lè mí nǐ-kenínia

¹ Bún mǎn, ó o Yeesu bǐnía zéenia míten lè mí nǐ-kenínia. Bún wó ho Tiberiade vǔ-beení jii. Bío ká lé bío ó o zéenia lè míten làa ba. ² Wizonle búí, ó o Yeesu nǐ-kenínia búí páanía wi. Ba lé o Simǎn Piere, là a Toma na ba wee ve làa Hénbéní, là a Natanayεle na wee lé ho Kalilee kǎhù lóhó na ba le *Kanaa yi, là a Zebedee zàwa, là a Yeesu nǐ-kenínia nùwǎ jún búí. ³ O o Simǎn Piere bía nǎn bǐa ká yi: «Í ì lén vaá pa ba cewà.» A ba le mí ì bè làa wo. A ba wǎa zon ho woohù wà, á vaá pan féεε ho tá tǎn à ba yí fò hàrí ceza yà-kéní.

⁴ Bío ho tá wee tí, à búń ò o Yeesu bueé ðín mu jumu jii. Ká a nǐ-kenínia màhá yí zǔna a. ⁵ O o Yeesu von ba túara yi: «Wán bǐnlowà, mi yú cewà le?» A ba bía nǎn wo yi: «Wa yí fò dèε.» ⁶ O o bía nǎn ba yi: «Mi wǎa lèε mi zùán dé le ho woohù nín-tǐáni á mi ì yí ba cewà.» A ba lèera ho zùán dó á vá le mí ì hooní yòó dé ho woohù yi, á ba hoonía san lé bío ho sú lè ba cewà. ⁷ O o nǐ-keníni na ó o Yeesu wa wǎa bía nǎn o Piere yi: «Yia ðín ká lé o Nùhùso.»

Bíó ó o Piere jǎ le o lé o Nùhùso, ó o lá mí báká na ó o lá tera á zǎ ò o yéran zon mu jumu yi wee lé o Yeesu cǎn. ⁸ Ba nǐ-kenínia na ká bán pà ho woohù vá lè ba cewà na ba vǔn cèrèε bueé lóráa. Ba lá yí nàyi lè le bónbóore, ba à yí lòn mεeterewa khimàni síi làa de. ⁹ Bío ba léε ðǎn á ba mǎn há donfúaa à ba cezàwa bò há wán, á mǎn ho búurú. ¹⁰ O o Yeesu bía nǎn ba yi: «Mi lén ba cewà

na mi vūn bùaa yen búí buennáa.» ¹¹ O o Simōn Piere yòó zon ho woohú ò o vá ho zùán lè 6a cewà lée dí. Ce-beera búará-hèṅun làa píru làa bùaa tīn lé bĩa ló ho zùán mu yi, à ho pá yí fáara. ¹² O o Yeesu bía nōn 6a yi: «Mi 6uee dí.» Ba búenbúen á yīa henía mí sīi tùara a Yeesu yi le o lé o yén wón mía. Ba zū le mu lé o Núhúso. ¹³ O o Yeesu vá 6ueé 6ó 6a yi, ò o lá ho búurú lè 6a cezàwa sankaa nōn 6a yi. ¹⁴ Bío kà lé mu zen cúa-tīn ká a Yeesu wee zéení míten lè mí nī-kenínia o vèeró mōn.

Bío ó o Yeesu bía nōn o Piere yi

¹⁵ Bío 6a dú vó, ó o Yeesu tùara a Simōn Piere yi: «Zān za Simōn, fo wa mi po bío á bĩa ká waráa mi le?» O o Simōn le: «Ūuu, Núhúso, fo zū le í wa fo.» O o Yeesu bía nōn wo yi: «Wé pa bĩa bío sã mi bío làa bío ó o pi-pa wee wé paráa mí pia bío.» ¹⁶ O o Yeesu bínía tùara a yi mu cúa-ṅun níi: «Zān za Simōn, fo wa mi le?» O o Simōn le: «Ūuu, Núhúso, fo zū le í wa fo.» O o Yeesu bía nōn wo yi: «Wé pa bĩa bío sã mi bío làa bío ó o pi-pa wee wé paráa mí pia bío.» ¹⁷ O o Yeesu pá bínía tùara a yi mu cúa-tīn níi: «Zān za Simōn, fo wa mi le?» A mu 6óonía a Simōn Piere yi lé bío ó o Yeesu tùara a yi mu cúa-tīn níi le o wa mí le. O o bía nōn o Yeesu yi: «Núhúso, fo zū bío búenbúen. Fo zū le í wa fo.» O o Yeesu bía nōn wo yi: «Wé pa bĩa bío sã mi bío làa bío ó o pi-pa wee wé paráa mí pia bío. ¹⁸ Le í mi ho tūiá na foñ: Bío á fo hĩa lé o yàró ká ū wee ca ū kuio ká ū lén va hen na á ū sīi vá yi. Ká fo khii kīna po bío kà, á ū wé è ben ū bàra á nī-veere 6ueé ca ū kuio mu á à 6ua fo ò varáa hen na á fo yí wi á ū va yi.» ¹⁹ O o Yeesu bía hñn bíoní so à zéenínáa bío ó o Piere á à híráa sīi á à déráa ho cùkú le Dónbeení yi. Bío ó o bía hñn bíoní mu vó, ó o le o Piere bè mí yi féeé.

²⁰ O o Piere yèrè máa khii mōn o nī-kenínii na ó o Yeesu wa ò o bō 6a yi. O lé yīa nōnzoñ búera van là a Yeesu cñn ká 6a kará ho dīnló ṅuhú yi á tùara a yi: «Núhúso o, lé o yén á à dé fo ò na?» ²¹ Bío ó o Piere wáa mōn o nī-kenínii mu, ó o tùara a Yeesu yi: «Núhúso o, á wón na kà bío 6èn khii wé kaka?» ²² O o Yeesu bía nōn o Piere yi: «Hen ká í wi ò o keñ bín à í bíní 6uee yí, se bñn wáa yí ciran fo. Ūnén díá à ū bè mi.» ²³ Dén bíoní so bío yi, á bĩa tà a Yeesu bío wáa wee héé bío le o nī-kenínii mu máa hí. O o Yeesu ṅñn yí bía là a Piere le o nī-kenínii mu máa hí. O bía le: «Hen ká í wi ò o keñ bín à í bíní 6uee yí, se bñn wáa yí ciran fo.»

²⁴ Wón nī-kenínii nī-kéní kéní so lé yīa mà bío wó kà tūiá, á tùara mu. A wa mún zū le bío ó o mà, á bon. ²⁵ O o Yeesu pá bínía wó bío cèrèé. Ká 6a lá le mí ì tē mu yi lè mí dà-kéní kéní á à túa, á hñn vōnna na mu ù túa yi á kúeení lá máa yí lé hñn booró.

O Yeesu tonkarowà Bè-wénia vūahú

Vūahú túaró nūhú

Ho vūahú na kà lé o Luki vōnna bío nūn ní na o túara.

Bío zéénia wéréwéré ho vūahú mu yi, lé bío 6a kèrètíewa kuure wee dérása wán ká le wà:

1. O Yeesu yòoró ho wáayi lè le Dónbeení Hácírí liiró o ní-kenínia wán bío (1.1–2.36).
2. Ba kèrètíewa kuure nūhú búaró ho Zeruzalému yi o Yeesu yòoró ho wáayi mún (2.37–7).
3. Le bín-tente bueró ho kōhú lùà na ká yi bío (8–12).
4. Bío le wó wó dōnnáa ho ðímíná kána búenbúen yi (13–28).

Ho vūahú mu yi á wa mún ñ mi le lònbee lè mí síwà na 6a kèrètíewa kuure káa yi.

Mu bío wa na bío bía ho vūahú mu yi, lé bún héra ho tonló na 6a kèrètíewa ko a 6a sá lén fēēē nīi: O Yeesu *Krista bín-tente bueró ho ðímíná lè mí kùaràa búenbúen yi.

O Yeesu dó mí nīi nōn le le Dónbeení Hácírí á à lii

¹⁻² Tiofile,* bío ó o Yeesu hía wee wé làa bío búenbúen na ó o hía wee kení lè 6a nùpua mí tonló nūhú búaró pāahú à vaa bue bío le Dónbeení buan wo yòoraràa ho wáayi á ñ bía bío ñ nín-yání vūahú yi. Sáni ò o yòo ho wáayi, ó o bía mí sòobá-bióní lè le Dónbeení Hácírí pànká á nōn 6a nùpua na ó o hía hueekaa wó lè mí tonkarowà yi. ³ Bío ó o húrún bínía vèera ó o zéénikaa mítén làa ba hā wizooní búarà-nūn yi á wó bío cèrèè à 6a zūn ká a yío wi lua bío bon. Hñn wizooní so yi ká 6a pánía wi mín wán, ó o wee bío le *Dónbeení béení bío na 6a yi.

⁴ Wizonle búí ká a làa ba wee dí, ó o henía bío kà nōn 6a yi: «Mí yí lé ho Zeruzalému yi. Mí kēēnī bín à pa bío á ñ fèra bía bío làa mia, mu hāmu na á ñ Maá dó mí nīi le mí ñ na. ⁵ O Zān hía wee bátízé lè mu nūmu ká minén bán á à bátízé lè le Dónbeení Hácírí hen làa wizooní bío yēn.»

O Yeesu buan yòora ho wáayi

⁶ A bía làa wo pánía kará túara a yi: «Núhúso, lé hón pāahú so á fo ò wíoka a *Isirayēle nípomu bío á 6a à kēnī mítén le?» ⁷ O o Yeesu bía nōn 6a yi: «Ho pāahú lè le wizonle á mí yí ko mí túa zūn. O Maá mí dòn lé yīa bàrá mu mítén. ⁸ Èē ká pāahú na le Dónbeení Hácírí á à lii mí wán yi, á mí ñ yí ho pànká. Mí ñ wé ñ sēéràsa á à bío ñ bío ho Zeruzalému yi, lè ho *Zudee lè ho *Samaríi kána búenbúen yi, lè ho ðímíná kùaràa búenbúen yi mún.»

⁹ Bío ó o bía hñn bióní so wó, ó o buan yòó wà ho wáayi ká 6a ðīn wee loñ. A le dùndúure búí ló bueé tun wo yi, á 6a yí máa mi a. ¹⁰ Bío 6a ðīn fá mí yío ho wáayi, hen na ó o Yeesu yòó wà yi, yío bueé tí à báawa nùwā nūn na zā hā sí-poa á ðīn 6a nīsání, ¹¹ á wee bío làa ba: «Kalileesa, mí ðīn hen wee loñ ho wáayi lée webio? O Yeesu mu na le Dónbeení léra mí ðīhú á buan yòoraràa ho wáayi á khíi bíní ñ buen làa bío mí mōnnáa wo ká a yòó wà bío síi.»

O Yeesu tonkarowà kuure

* **1:1-2** Tiofile: Le yēni mu kùaràa lé bío ká «Yīa le Dónbeení wa.» Yīa ó o Luki von lè le yēni mu á bío yí tà yí zū sese.

¹² Bún món á 6a tonkarowà ló le búee na 6a wee ve làa Oliivewa v̄ns̄ia búee wán á b̄n̄ia lion ho Zeruzalεemu. Le búee mu lè ho lóhó á à yí kilomεεtere dà-kéní sii. ¹³ B̄io 6a líi zon ho Zeruzalεemu yi, á 6a vaá yòora ho nónwiohú na 6a lá wee wé kúee mín wán yi. B̄ia kera b̄in lé o Piere, o Z̄an, o Zaaki là a Andere, o Filiipu là a Toma, o Baatelemii là a Matiye, o Alifee za Zaaki, o Sim̄on na 6a le Zeloote†, là a Zaaki za Zudaa. ¹⁴ Ba búenbúen fù wó mí yilera làa dà-kéní, á wee kúee mín wán túntún à páaní fio le Dónbeení yi lè 6a h̄awa búí, là a Yeesu b̄an z̄awa lè b̄an nu Mari.

Ȳia zon o Zudaa lahó

¹⁵ Wizonle búí, ká b̄ia tà a *Krista b̄io na kúaa mín wán á à yí lòn n̄upua búará-hèz̄in sii, ó o Piere h̄in̄on yòó ð̄in 6a t̄lahú ò o b̄ia: ¹⁶ «Wàn z̄awa, b̄io le Dónbeení Hácírí b̄ia là a *Daviide j̄ii le Dónbeení b̄ioní v̄uahú yi á lá ko à mu wé. Le f̄era b̄ia mu ho v̄uahú mu yi o Zudaa d̄ání yi, wón na dú b̄ia wiira a Yeesu yahó. ¹⁷ O Zudaa lá lé wa kuure n̄upua n̄i-kéní, á n̄ii lá wi ho tonló dà-kéní yi làa wen.» ¹⁸⁻¹⁹ Ho Zeruzalεemusa búenbúen z̄u mu le o wékheró wárí na 6a s̄án̄ia làa wo, lé ð̄io ó o yà lè ho m̄ohú. Hón m̄ohú so lé h̄ia ó o lion yi lè mí yahó, á píohó nà, á fin-s̄án̄iwà ló kúaarà ho tá yi. Lé bún te b̄io 6a wee veráa ho m̄ohú mu làa «Hakelidama.» B̄an b̄ioní yi á mu kúará le «c̄ani m̄ohú.»

²⁰ O o Piere b̄in̄ia b̄ia: «B̄io túara h̄a lení v̄uahú yi lé b̄io kà: «O z̄ii ko le ð̄in coon à n̄upue yí zo»‡ Mu mún pá b̄in̄ia túara: «O búí ko ò o zo a lahó». § ²¹⁻²² Lé bún n̄on ó o n̄upue búí ko ó o dé wa wán à wé o Núh̄uso Yeesu v̄eró s̄éràso. B̄ia ó o n̄upue mu ko ò o lé t̄lahú, lé b̄ia làa wen páan̄ia b̄o mín ho p̄ahú búenbúen na ó o Núh̄uso Yeesu làa wen vará yi, à lá p̄ahú na ó o Z̄an Batiisi bátízera wo j̄ii wán, à vaa búe p̄ahú na ó o buan yòora ho wáayi.»

²³ A 6a w̄aa z̄een̄ia 6a n̄upua n̄uw̄a j̄un, o Matiasi là a Zozεefu na 6a wee ve làa Baasabaasi t̄aa Zusituusi. ²⁴ Bún món á 6a búenbúen páan̄ia flora kà sii: «Núh̄uso, ūnén lé ȳia z̄u 6a n̄upua búenbúen s̄ia. Z̄eení ȳia á ū léra 6a n̄uw̄a j̄un na kà t̄lahú làa wen, ²⁵ ȳia á à zo a Zudaa lahó ū tonkarowà tonló yi, hón na á wón ló díá ò o van hen na ó o ko ò o va yi.» ²⁶ A 6a wó le j̄ún-s̄ini b̄io à z̄ūn̄naa ȳia le Dónbeení léra, ó o Matiasi lé ȳia á mu tò wán. Lé wón dó 6a tonkarowà píru dòn na ká wán.

2

Le Dónbeení Hácírí lion

¹ Ho P̄antekoote zon, á b̄ia tà a *Krista b̄io búenbúen kúaa mín wán lahó dà-kéní yi. ² Ȳio b̄ueé t̄i à mu b̄io búí s̄a wee j̄i ho wáayi lòn pinpi-beení na wee v̄a lè mí p̄anká b̄io sii, á b̄ueé líi sú le z̄ii na 6a kará yi. ³ A 6a le mí ì loñ à b̄io búí lòn d̄h̄ú d̄enní á sankaa lè mí dà-kéní kéní, á wi 6a búenbúen wán. ⁴ A 6a búenbúen sú lè le Dónbeení Hácírí, á 6a wee b̄io h̄a s̄i-viò b̄ioní, làa b̄io le Dónbeení Hácírí mu le 6a b̄ioráa.

⁵ Mu p̄ahú ká 6a *z̄úif̄uwa búí na wee bè le Dónbeení yi sese á ló ho ð̄im̄j̄ná k̄ana búenbúen yi, á b̄ueé kará ho Zeruzalεemu yi. ⁶ B̄io 6a j̄á mu b̄io mu s̄a, á 6a d̄en̄ia b̄ueé fò mín búiríb̄uirí. B̄ia tà a Krista b̄io b̄io na á 6a wee b̄io á b̄ia wi b̄in̄ lè mí n̄i-kéní kéní wee j̄i lè mín k̄urú b̄ioní, á mu s̄ob̄aa v̄in̄ikaa 6a dà. ⁷ Mu wó 6a coon dàkh̄ina á 6a wee b̄io: «Ba n̄upua mu na wee b̄io kà búenbúen so ȳin̄on̄ Kalileesa le? ⁸ A mu b̄en̄ wó kaka á wa lè wa n̄i-kéní kéní wee j̄in̄aa b̄io 6a wee b̄io lè wàn k̄urú b̄ioní? ⁹ Warén na wi hen, á 6a búí lé 6a Paatewa. Ba búí ló ho M̄ed̄ii lè ho Elaamu lè ho M̄ezopotamii k̄ana yi. Ba búí ló ho *Zudee, lè ho Kapadoosi, lè ho P̄on, lè ho Azii k̄ana yi. ¹⁰ Ba

† 1:13 Mi loñ Matiye v̄uahú 10.4 ‡ 1:20 Mi loñ Lení v̄uahú (Psaumes) 69.26 § 1:20 Mi loñ Lení v̄uahú (Psaumes) 109.8

6úi ló ho Firizii, lè ho Pánfilii, lè ho *Ezipite kãna, lè ho Libii kãhũ sôn-kéní na sùarãa lè ho Sirɛɛna yi. Bĩa ló ho *Oroomu yi mún wi wa t̄lahũ. ¹¹ Ba zúifùwa binbirí làa bĩa yèrèmaa bò 6a zúifùwa mu 6àn Dónbeenĩ yi á mún wi hen. Ho Kerɛɛtesa lè 6a araabuwà mún wi hen. Wa búenbúen á yĩa yí máa jí le Dónbeenĩ bè-beera na le wó na 6a wee bío lè wàn kùrú bíoní wón mía.»

¹² Ba búenbúen wó coon, 6a yí zū mu sí. A 6a wee bío làa mín: «Bio kà màhã léé webio coon?» ¹³ Ká 6a 6úi bán 6èn wee yáa mí jíní yi ká 6a à bío: «Áyĩ, 6a bùaa j̄un sù wee khée.»

O Piere j̄i-cúa na ó o fɛɛra

¹⁴ Ó o Piere wãa h̄n̄on yòó ð̄n̄ lè mí ninzàwa tonkarowà píru dòn, ò o bía p̄n̄p̄n̄ n̄on 6a zãamãa yi: «Minén *zúifùwa lè minén na kará ho Zeruzalɛɛmu yi búenbúen, mi jí b̄io á ï ï bío á a na mia sese: Mi ko à mi zūn̄ b̄io kà j̄uhũ.

¹⁵ Ba 6úi wee leéka le 6a nùpua mu j̄un sù wee khée, ɛɛ ká bùéé. Lé b̄io á mu lé le ȳnb̄ii léèrèwa bío dènú níi á wa wi yi! * ¹⁶ B̄io ó o j̄i-cúa fɛɛro Zowɛɛle h̄ia b̄ia lé b̄un lan wee wé hã laà na kà wán. ¹⁷ B̄io kà lé b̄io le Dónbeenĩ b̄ia: «Hã p̄n̄na vaa véenii á ï ï ben̄ ï Hácírí

à le è fè 6a nùpua búenbúen.

Mi zà-báawa lè mi zà-h̄inni
á wé è fɛɛ ï j̄i-cúa.

Mi yàrón-fla á wé è mi mu b̄iowa 6úi na 6a lá yí dà máa mi.

Mi n̄i-k̄ia á hã kònkórá wé è j̄i yi.

¹⁸ Mu bon. H̄n̄ p̄n̄na so yi á ï ï ben̄ ï Hácírí
á le è fè 6a báawa lè 6a hãawa na lé ï ton-sáwá,
á 6a wé è fɛɛ ï j̄i-cúa.

¹⁹ Mu b̄iowa 6úi na síi yí zū
á ï ï lén yòó ho wáayi,
á à wé mu yéréké b̄iowa ho tá wán.

Le cãni, lè ho d̄shũ,
lè le minka ȳin̄i á à kɛní.

²⁰ Le wii á à dé mí yuumu
á ho p̄ihũ á à wé c̄ɛnc̄ɛn lòn cãni.
B̄un b̄iowa so búenbúen á à wé è vé
ó o Núh̄iso wizon-beenĩ na cùkú wi á à dãnáa.

²¹ Hón p̄ahũ so yi ká nùpue léé nùpue na tà von o Núh̄iso yèni
à wón á à fen.»†

²² «*Isirayɛɛlesa, mi jí b̄io á ï ï bío á à na mia: O Nazarɛɛte n̄i Yeesu fù léé nùpue na le Dónbeenĩ zéénia b̄io làa mia le mí wiráa. Mu yéréké b̄iowa na wee zéení le Dónbeenĩ p̄anká na le wó là a níi mi t̄lahũ, lé b̄un wee zéení mu. Minén miten yáa zū mu. ²³ O n̄i mu á le Dónbeenĩ dó mí níni yi làa b̄io á le wi à mu wéráa. Le fèra zū b̄io mi ï wé làa wo. Minén lé b̄ia dó a b̄ia yí zū le Dónbeenĩ níi yi, á 6a 6úaa wo ho *kùrùwá wán, ó o húrun. ²⁴ Ká le Dónbeenĩ màhã fáa wo mu húmú níi yi, le vèénia wo. Mu húmú lá yí dà máa yí p̄anká o wán h̄uuu. ²⁵ O *Daviide h̄ia b̄ia b̄io kà o dãní yi:

Ï h̄ia wee wé mi a Núh̄iso ï yahó fɛɛɛ.

Orén lé yĩa wee 6ua m̄i b̄era a na á ï yí dèdèeka.

²⁶ Lé b̄un n̄on á ï síi wan,
á bíoní búenbúen léé sí-wɛɛ bíoní.
H̄arí à ï zūn̄ ï húmú b̄io,
á ï síi pá à h̄i.

* **2:15** Ba zúifùwa fù yí máa h̄in̄i dí b̄io ȳnb̄ii h̄uuu, ká mu ȳn̄on 6a fioró na 6a wee wé hã léèrèwa bío dènú p̄ahũ wó wó. † **2:21** Mi loñ Zowɛɛle v̄uhũ 3.1-5

27 Lé bïo á fo máa día mi

á ì máa va hen na 6a nǐ-hía wee va yi.

Fo máa tà ù ton-sá na á ù wa á máa soo.

28 Fo zéenia mi lè ho wǎhǔ na wee va le mukǎnǐ lahó yi.

Hen ká ì wi ù nǐsǎnǐ à ì sǐi wa wa dà khǐí.†

29 «Wàn zàwa, mi le ì bío wàn 6úaa Daviide bío wéréwéré na mia: O Daviide hía húrun á 6a nùuna, á búure pá dà wee zéeni ho zuia. 30 Bío ó o hía lé le *Dónbeenǐ nǐ-cúa fεero, á zǔ le le Dónbeenǐ hía báa á dóráa mí nǐi nǎn le mí ì na a béeni o mǎnmǎnǐa nǐ-kénǐ búu yi, 31 ó o fèra zǔna bío wa buéé wé, ó o wǎa bía a *Krista wèeró bío ká sǐi: Le Dónbeenǐ máa día ó o máa va hen na 6a nǐ-hía wee va yi, le máa día ó o máa soo.‡

32 «O Yeesu mu le Dónbeenǐ vènia, á warén búenbúen lé mu sεéràsa. 33 O 6uan yòora le Dónbeenǐ nǐn-tǎnǐ. Lé bǐn ó o yú le Hácírǐ yi, dío ó o Maá dó mí nǐi le mí ì na. O 6era le fò wa nǐ-kénǐ kénǐ. A bǐn lé bío mi wee mi á wee nǐ lònbió. 34 O Daviide wón yí yòora ho wáayi ká a màhá bía bío ká: <O Nùhúso bía nǎn ì Nùhúso yi:

Buee kεenǐ ì nǐn-tǎnǐ,

35 fúaa ká ì búrá ù zúkúsa ù tá,

á ù bò ù zenǐ wán.»*

36 «Minén Isirayεele nǐpomu búenbúen ko à mi zǔn mu kénkén le o Yeesu mu na mi 6úaa ho kùrùwá wán lé wón le Dónbeenǐ wó là a Nùhúso là a Krista.»

Bia tà a Krista bío nǐn-yánǐ kuure

37 Bío 6a já há bíonǐ mu, á há zon 6a dàkhǐina, á 6a tùara a Piere lè mí nǐnzàwa tonkarowà yi: «Wàn zàwa, á lé mu yén á wa ko à wa wé.»

38 O o Piere bía nǎn 6a yi: «Mi yèrémá mi yilera lè mi wára, à mi nǐ-kénǐ kénǐ bátízé o Yeesu *Krista yèni yi, á mi bè-kora á à sén ò día. Bǐn ká le Dónbeenǐ á à na mí Hácírǐ mia. 39 Le Dónbeenǐ dó mí nǐi nǎn minén lè mi mǎnmǎnǐa yi, làa bía na dǎnǐ nàyi, bía búenbúen na ó o Nùhúso á à ve.» 40 O Piere pá bǐnǐa bía há bíonǐ cèrèε á 6ó lè 6a nǐhǐ, á henǐa 6a sǐa. O bía: «Ho lònbió nùpua yí se, mi lé 6a mǎn, à tà ho kǎnǐló bío.» 41 Ba cèrèε tà a Piere bíonǐ yi á 6a bátízera 6a. Mu zon á bía zon sǎ bía tà a *Krista bío yi nǐi, á à yí nùpua muaaseé tǐn sǐi. 42 Ba wee tà nǐ 6a tonkarowà kàránló na á bán wee na 6a yi sese, á hácírǐ wó dà-kénǐ, á wee páanǐ sanká ho búurú†, à páanǐ fio.

43 Barén lè mí nǐ-kénǐ kénǐ á mu zon dà. Ba tonkarowà wee wé ho yéréké bíowa na wee zéeni le Dónbeenǐ pǎnká. 44 Bía tà a Krista bío búenbúen fù 6un6úaa, á wee páanǐ kúee mí nǐi bío mín wán. 45 Ba fù wee yèé mí manawá, lè mí zǐnǐ, lè mí bíowa, à sanká wárǐ na mín yi làa bío 6a nǐ-kénǐ kénǐ koráa. 46 Làa wizoonǐ búenbúen ká 6a wee páanǐ kúee mín wán le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi à máa khǐ. Ba wee páanǐ sanká ho búurú mí zǐnǐ yi, à dí mí dǐnló lè le sǐ-wεε ká bíonǐ mía mu yi. 47 Ba wee khòonǐ le Dónbeenǐ, á mu nǐpomu búenbúen wee wíoka 6a yèni. Làa wizoonǐ búenbúen ká a Nùhúso wee vá bía ó o kǎnǐa à kúee 6a kuure nùpua wán.

3

O Piere là a Zǎn wéera a mùamúa

1 Wizonle búu, ó o Piere là a Zǎn hǐnǎn wee yòo le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi le wi-háarè fioró pǎahǐ. 2 Ba yòó wee dǎ ò o nǐi búu na ton ká a le o mùamúa

† 2:28 Mi loǐ Lenǐ vǎahǐ (Psaumes) 16.8-11 § 2:31 Mi loǐ Lenǐ vǎahǐ (Psaumes) 132.11 * 2:35 Mi loǐ Lenǐ vǎahǐ (Psaumes) 110.1 † 2:42 Ba zúifúwa fù wee wé cεeka ho búurú là vé, à bè yi díráa. Ká a Yeesu dǐnló na ó o dú lè mí nǐ-kénǐnia mǎn, á bía tà a bío wǎa wee wé mu à leékaráa o Yeesu mu bío.

a kará le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ zũajii na 6a wee ve làa Zũajii-seni* jii. Làa wizoonĩ búenbúen ká 6a wee lá a 6uee díá bĩn ò o wé fioka le wáří bía wee 6uee zo le zĩ-beenĩ lún mu yi cǎn. ³ Bĩo ó o Piere là a Zǎn wà 6uee zo ó o mǎn, ó o le 6a hǎ mí. ⁴ A bán fá mí yĩ wo yi, ò o Piere bía: «Loń wɛn sese.» ⁵ O o nĩ 6èn wǎa wíokaa fá mí yĩ 6a yi. O wee leéka le 6a hǎa a na bĩo búí mí yi. ⁶ O o Piere wǎa bía nǎn wo yi: «Wáří 6èntĩn mía í cǎn máa na foń. Bĩo í cǎn lé bĩo á ì ì na foń. O Nazarɛete nĩ Yeesu *Krista pànká yi, à ù lii hĩnĩ yòo varáka.» ⁷ O o 6uan o nín-tĩánĩ bàhó yi á wee hóonĩ làa wo. Mí lahó yi à bĩn ò o mùamúa mu zení là a nǎnkíkàá-yĩ dɛɛnía fá, ⁸ ó o tá yòò dĩn mí zení wán á wee varáka. O varákaa bò làa ba a zon le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ lún yi, á wee yénka ká a khòonĩ le Dónbeenĩ. ⁹ Ba zǎamáa búenbúen mǎn wo ò o wee varáka ká a khòonĩ le Dónbeenĩ. ¹⁰ Bĩo 6a zũna le lé o nĩ na wee 6uee kɛɛnĩ fioka le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ Zũajii-seni jii, á 6a búenbúen zǎna á wó coon bĩo wó a yi bĩo yi.

O Piere wee zéeni bĩo nǎn ó o nĩ wannáa

¹¹ Bĩo ó o nĩ yí máa lé o Piere là a Zǎn mǎn á 6a nùpua búenbúen wee 6ùuni 6uee zo 6a cǎn o *Salomǎn Sǎnsá † yi. Ba búenbúen wó coon bĩo wó bĩo yi. ¹² Bĩo ó o Piere mǎn mu, ó o bía bĩo ká nǎn 6a zǎamáa yi: «*Isirayɛlesa, léé webio nǎn ó o nĩ mu waró bĩo wóráa mia coon? Léé webio nǎn mi wee lońnáa wɛn ká síi, ka le mu lé warén waten le wa pànká á nǎn ó o wee varákaráa, táá lé bĩo wa bò le Dónbeenĩ yi bĩo yi. ¹³ O *Abarahaamu là a *Izaaki là a *Zakoobu‡ le wán 6ùaaawa na ká 6àn Dónbeenĩ lé yĩ dó ho cùkú mí ton-sá Yeesu yi. Minén miten lé bía dó a ho pànká 6ànsowà níi yi, á pǎ a bĩo o *Pilaate yahó, ká wón nǎn wǎa lá tà le mí ì díá a. ¹⁴ O nĩ-térénnii na bĩo sí le Dónbeenĩ yi á mi pǎ bĩo, ò o nĩ-6úe na ho kàsó yi lén díaró á mi sía màhǎ vá yi á flora a Pilaate cǎn. ¹⁵ Lé bĩn mi wó 6óráa yĩ le mukǎnĩ bĩo wi níi yi. Ká le Dónbeenĩ màhǎ vèenía wo. Warén lé mu 6àn sɛéràsa. ¹⁶ O Yeesu yèni pànká, làa bĩo wa dó wa sía o yi lé bĩn wɛéra a nĩ mu na mi búenbúen zũ á yĩ wi wán ká. Bĩo wa dó wa sía o Yeesu yi lé bĩn nǎn ó o nĩ mu wan cunnáa làa bĩo mi búenbúen mǎn làa wo.

¹⁷ «Wán zàwa, í zũ le bĩo minén le mi júnása wó là a Yeesu á mi yí zũ jũhũ. ¹⁸ ɛɛ ká lé ká síi á le Dónbeenĩ wóráa, à bĩo le hǎa bía mí jii-cúa fɛɛrowà búenbúen jini yi á yĩ lé. Le bía le o *Krista ko ò o lò be. ¹⁹ A mi cén yèrémá mi yilera le mi wára, à na miten le Dónbeenĩ yi, á dén á à sɛn mi bè-kora á à díá. ²⁰ Bĩn ká le è na hǎ pǎnna na mi ì yí ho hɛérà yi mia, á mi ì yí á à vũn yi, á mún ò na a *Krista na le fèra léra mia, o Yeesu. ²¹ O Yeesu ko ò o kɛɛnĩ ho wáyí màní fúaa pǎahũ na mu bĩo búenbúen khíi yèrémáa wó mu bè-fla yi làa bĩo le Dónbeenĩ bíaráa mu hàánĩ mí jii-cúa fɛɛrowà jini yi. ²² O *Mɔyíize bía bĩo ká: «Mi Njúhũso Dónbeenĩ á à lén o jii-cúa fɛɛro búí mĩn zàwa tǎahũ na ka le í bĩo. Bĩo búenbúen na ó o wé è bío á à na mia à mi wé jí sese. ²³ Nùpue léé nùpue na khíi yí máa jí a jii-cúa fɛɛro mu bíonĩ, wón á à lén le Dónbeenĩ nĩpomu tǎahũ á à 6úe.» § ²⁴ A lá a Samuwɛɛle jii wán á 6a jii-cúa fɛɛrowà na khíina le mí nĩ-kénĩ kénĩ búenbúen á mún bía hǎ wizoonĩ na ká bĩo.

²⁵ «Bĩo le Dónbeenĩ dó mí jii nǎn mĩn 6ùaaawa yi le mi jii-cúa fɛɛrowà jini á bĩo sǎ mia. Mi níi mún wi le *páanĩ yi, dĩo le Dónbeenĩ bò le mĩn 6ùaaawa

* **3:2** Zũajii-seni: Ba wee leéka le ho lé le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ zũajii búí na léé wi bía yínǎn 6a zúífùwa lahó na 6a wee kɛn yi le hǎ lara na bĩo sǎ 6a zúífùwa binbirí yi pǎahũ. † **3:11** O Salomǎn Sǎnsá: Ho lé le Dónbeenĩ zĩ-beenĩ sǎnsá na wi le le wii hɛɛnii. Ho son á pon le zĩ-beenĩ mu lún sǎn-kénĩ na á bía yínǎn 6a zúífùwa dà wee zo yi. Lé bĩn á ho làndá bĩo zéeniłowa hǎa wee kàrán 6a nùpua yi. ‡ **3:13** Mi loń Léro vǎahũ (Exode) 3.6, 15 § **3:23** Mi loń Làndá zéeniłó vǎahũ (Deutéronome) 18.15, 18, 19

pāahú na le bía bïo kà nən o *Abarahaamu yi: «Ū mənmanía bïo yi, á hã zî-júná búenbúen na ho tá wán á ï ì dúbua yi.»* ²⁶ Εε ká mu nín-yání, á lé minén lé bía le Dónbeenĩ tonkaa mí ton-sá Yeesu ó o buara bïo yi. Le tonkaa wo ò o buée dúbua mia, à mi lè mi ñĩ-kéní kéní khí mi wén-kora yi orén bïo yi.»

4

O Piere là a Zān đĩn ho lāndá tũia fεerowà yahó

¹ Bïo ó o Piere là a Zān wee bïo lè 6a zāamāa, à bũn le *Dónbeenĩ yankarowà, lè le *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ parowà júnása lè 6a *Sadusiεwa buée đĩn. ² Ba sĩa bènđĩn yí wan 6a tonkarowà nũwã jũn mu bïo yi hũúu, lé bïo 6a wee kārán 6a nũpua, á wee bïo le o Yeesu vèera, á bũn bïo yi á 6a ñĩ-hía mún dà à vèe. ³ A 6a wĩira 6a kúaa ho kàsó yi á pannāa ho tá tĩló, lé bïo le wii tò vó. ⁴ Bũn pá yí hò bïo á bĩa jã hã bioní mu á cèrèè tà hã yi, á bĩa dó mi sĩa a *Krista yi á dó wán á yú báawa muaaseé hònú sii.

⁵ Mu tá léé tĩn á 6a *zũifũwa júnása, lè 6a *ñĩ-kĩa, lè ho *lāndá bïo zéenilowa kúaa mín wán ho Zeruzalεmu yi. ⁶ Ba nũpua búii na wi bĩa kúaa mín wán bĩn tĩahú lé o Aana na lé 6a yankarowà jũhũso beenĩ, là a Kayiifu là a Zān là a Alekisāndere, à séení 6a yankarowà jũhũso beenĩ zĩ nũpua búenbúen. ⁷ Ba le 6a 6ua 6a tonkarowà buée đĩn mí tĩahú. Bïo 6a buée đĩn á 6a tũara 6a yi: «Lé o yén pánká yi tàá lé o yén yèni yi á mi wéérarāa o ñii mu?»

⁸ A bũn ò o Piere wāa sú lè le Dónbeenĩ Hácírí, ó o wee bïo làa ba: «Minén ñĩpomu júnása lè mí ñĩ-kĩa, ⁹ bïo mi wee tũa wɛn ho zuia lè mu bè-tente na wó nən o mùamúa yi bïo, làa bïo ó o wó wó wannāa. ¹⁰ Awa, mi búenbúen ko à mi zũn mu, ò o Isirayεele ñĩpomu mún zũn mu. Bïo nən ó o ñii na kà wannāa á đĩn mi yahó lé o Nazarεete ñii Yeesu yèni pánká yi, yĩa mi búaa ho *kũrũwá wán ó o hũrun, na le Dónbeenĩ vèenía. ¹¹ O Yeesu lé yĩa le Dónbeenĩ bioní vũahú bía bïo le o lé le huee na á 6a sorowà pã bïo, minén sorowà. Dén huee so lé đĩo bĩnía 6uan ho soró đĩnía.* ¹² O Yeesu mí dòn lé yĩa dà wee kãní 6a nũpua. Mu yĩnñ orén yèni, á yèni búii na kũn dà à kãní wɛn á le Dónbeenĩ yí nən ñii woon yi ho đĩmĩná yi.»

¹³ A 6a zũifũwa lāndá tũia fεerowà mu á mu wó coon dàkhĩna, lé bïo 6a mən ò o Piere là a Zān wee bïo ká 6a ponĩ séra. Ba mún zũna le 6a lé 6a nũpua na yí kāránna. Ba zũna mu le 6arén là a Yeesu kera mín wán míana. ¹⁴ Ká bïo 6a mún mən o ñii mu ò o wan á đĩn o Piere là a Zān ñĩsání, á 6a wāa yí dà bïo máa bïo. ¹⁵ A 6a wāa le 6a tonkarowà léé đĩn ho khũuhũ vé, à 6arén bán kará wee wāanĩ. ¹⁶ Ba wee bïo mín yi: «Lée webio wa yàá à wé lè 6a nũpua mu coon? Ho Zeruzalεemusa búenbúen zũ mu kénkén le ho yéréké bïo na wó á 6a mən lé 6arén wó mu, á warén mún yí dà máa bïo le mu yí bon. ¹⁷ A mi cén wa là le hεerè làa ba, à hè 6a à 6a yí bĩnĩ yí bïo o Yeesu bïo là a búii hũúu. Lé bũn á à na ká bïo wó ká máa ben máa fè 6a zāamāa.»

¹⁸ Bũn món á 6a bĩnía von o Piere là a Zān á bía henía nən yi le 6a khí à yí bïo, tàá à yí kārán 6a nũpua o Yeesu yèni yi hũúu. ¹⁹ Ká a Piere là a Zān màhã bía nən 6a yi: «Minén mi bεere wāa loĩ le mu so téréenna le Dónbeenĩ cõn à wa bè mi bioní yi ká wa pĩ lerén bioní le? ²⁰ Warén cén yí dà máa pe wa jini ká bïo wa mən làa bïo wa jã á wa yí máa bïo bïo.» ²¹ A ho lāndá tũia fεerowà wĩokaa là le hεerè làa ba, à 6a kúaará 6a. Bïo 6a à đĩn wán á à beérāa 6a lò á 6a yí zũ, lé bïo 6a zāamāa búenbúen wee khòní le Dónbeenĩ bïo wó bïo yi. ²² O ñii na waró bïo wó ho yéréké á teró lúlúio po búarã-jũn.

* **3:25** Mi loĩ Bïo jũhũ búeenii vũahũ (Genèse) 22.18, 26.4 * **4:11** Mi loĩ Lení vũahũ (Psaumes) 118.22

Bia tà a Krista bïo wee fio

²³ Bïo ó o Piere là a Zãn ló ho kàsó yi, á 6a wà van mí kuure nùpua cón, á vaá lá bïo búenbúen na 6a yankarowà júnása lè 6a ñi-kíá bía nòn 6a yi á fεera nòn mí ninzàwa mu yi. ²⁴ Bïo 6a já mu wó, á 6a búenbúen wó mí yilera làa dà-kéní á wee fio le Dónbeení yi kà síi: «Núhúso, ùnén lé fo léra ho wáayi lè ho tá, lè ho muhú lè mu bïo búenbúen na wi ho yi. ²⁵ Ùnén lé fo bía lè ù Hácírí ù ton-sá *Daviide na lé wàn 6úaa jii yi kà:

«Lée webio nòn á hã síi-viò nùpua wee kánkáráa?

Lée webio nòn á ho ñimíjása wee lè ká mu jùhú mía?

²⁶ Ho ñimíjá bá-zàwa wíokaa míten ñin hã fio bïo yi.

Ba júnása mún hínòn von mín kúaa mín wán à 6a lò.

Ba búenbúen wó mí jii làa dà-kéní là a Núhúso làa yia o mən léra wán.»†

²⁷ A mu 6èn bon ò o *Heroode là a *Põnsi Pilaate wó le jii dà-kéní ho lóhó yi hen, 6arén là a *Isirayεele ñipomu, lè hã síi-viò nùpua à 6a hínòn ù ton-sá Yeesu na bïo sí foñ wán, yia fo mən léra. ²⁸ Bïo fo hía fèra bía le fo ò wé á à kãna lè ù pànká lè ù síi bïo yi, bñn búenbúen lé bïo 6a wó kà à tíra jii. ²⁹ Núhúso, wáa loñ 6a hεère na 6a wee là. Na le sí-hebúee warén na lé ù ton-sáwá yi á wa wé bue lè ù bioní. ³⁰ Dé ù ní, à 6a vánvárowà waró lè mu yéréké bïowa na wa wee wé ù ton-sá Yeesu na bïo sí foñ yèni pànká yi, à zéeni ká ù bïo bon.» ³¹ Bïo 6a flora wó, á ho lahó na 6a wi yi á zà kíkiki, á 6a búenbúen sú lè le Dónbeení Hácírí, á 6a hínòn wee bue le Dónbeení bioní lè le sí-hebúee.

Bia tà a Krista bïo wee páani sanká mi níi bïo

³² Bia tà a *Krista bïo búenbúen á fù 6unbúaa, á sia lè 6a hácírí wó dà-kéní. O 6úi fù yí máa bïo mí níi bïo á mí te mí dòn. Ba bïo búenbúen na fù wi 6a cón á 6a 6unbúaa yi. ³³ Ba tonkarowà fù wee zéeni a Núhúso Yeesu vèeró bïo lè ho pànká beení, á le Dónbeení wee na hã dúbúaa cèrèe 6a búenbúen yi. ³⁴ Nì-khenii fù mía 6a ñahú, lé bïo á bía manawà lè 6a zíní wi á fù wee yèé hã, ³⁵ à 6ua wáí 6uee dé 6a tonkarowà níi yi, à 6a bñí wé sí sanká na mín yi làa bïo 6a ñi-kéní kéní koráa. ³⁶ Mu 6àn síi ó o Zozεεfu hía wó. O lé o *Levii nùwá ñi-kéní na wee lé ho Siipere† yi. Ba tonkarowà wee ve o làa Baanabaasi, mu kúará le yia wee hení hã sia. ³⁷ O hía yèera mí mǎhú á 6uan wáí 6ueé nòn 6a tonkarowà yi.

5

O Ananiasi lè mín hãa Safiraa bïo

¹ Nii 6úi hía wi bñn 6a le Ananiasi, ká 6àn hãa 6a le Safiraa. O hía yèera mí mǎhú, ² á fá wáí sǎn-kéní bàrá, á 6àn hãa mún zū mu, à ñio ká ó o 6uan vaá nòn 6a tonkarowà yi. ³ O o Piere bía nòn wo yi: «Ananiasi, lée webio nòn ó o *Satáni dóráa hã yile-kora foñ, ù fá le sabéré le Dónbeení Hácírí jii, á fá ho mǎhú wáí sǎn-kéní bàrá? ⁴ Bïo ho mǎhú mu lá ñin yí yèera ká yínón fo te ho le? A bïo ho yèera, á ho 6àn wáí bïo sã a yén yi? Yínón fo le? A lée webio nòn á fo wóráa bïo ká? Fo yí fá sabéré nùpua jii, le Dónbeení lé ñio á fo fá le sabéré jii.» ⁵ Bïo ó o Ananiasi já hã bioní mu, ó o ló lùwá, á líí húrun. A bía já mu búenbúen zána dàkhíina. ⁶ A 6a yàrówá hínòn cà le dèe pon o yi, á 6uan vaá nùuna.

⁷ Lèèrèwa bïo ñin síi bñn món á 6àn hãa wà 6ueé zon ká a yí zū bïo wó. ⁸ O o Piere tùara a yi: «Mi ho tũíá na miñ: Mín mǎhú na mi yèera 6àn wáí búenbúen

† 4:26 Mi loñ Lení vñahú (Psaumes) 2.1-2 ‡ 4:36 Siipere: Lé ho kǎhú 6úi na ho Mèditeranée yámú jumu kñía yi. Ho wi lè mu yámú jumu mu 6àn wii hèníi. Ba tonkarowà páahú ká 6a zúífúwa na wi bñn á boo.

lé ðio kà le?» O o le ũuu, le dén lé lerén. ⁹ O o Piere wáa bíá nɔn wo yi: «Ũnén lè mìn báa wó kaka wáanía tòráa á wee khénnáa le Dónbeení Hácírí kúará? Loń, bíá lée wi ho zūajii kà lé bíá vaá nùuna mìn báa. Ũnén 6a mún ñ lá á à lénnaa.» ¹⁰ Mí lahó yi ó o háa mu 6èn ðènía ló lùwá o Piere tá, á líí húrun. Bío 6a yàrówá 6ueé zoó ðñ ò o húrun, á 6a lá a 6uan vaá nùuna 6àn báa ñsání. ¹¹ Bíá tà a *Krista bío kuure làa bíá ná mu 6úen6úen zána ðakhíina.

Ba tonkarowà wee wé mu yéréké bíowa

¹² Mu yéréké bíowa cèrèè na wee zéeni le Dónbeení pánká á 6a tonkarowà híá wee wé mu ñipomu tíahú. Bíá tà a Krista bío 6úen6úen híá wee wé mí yilera làa ða-kéni á wé kúee mìn wán le *Dónbeení zí-beení lún yi o *Salomɔn Sànsá* yi. ¹³ Ní-vio yí máa hení mí sía zo 6a tíahú, èè ká 6a zāamāa màhá pá wee wíoka 6a yèni. ¹⁴ Ba báawa lè 6a háawa na wee dé mí sía o Núhúso yi á wee wé boo ká 6a wà. ¹⁵ A 6a wáa wee 6ua 6a vánvárowà à 6uee lée bàráka há wána ñsáa há ðamu sía wán, bèra a na ká a Piere híá 6ueé wee khíí, ò o bóni pá wáa yí kúia 6a 6úí wán. ¹⁶ Hári há lórá na sùarāa lè ho Zeruzalɛmu à nùpua mún wee 6ùuni 6uen lè mí vánvárowà lè 6a nùpua na 6a cínáwa wee beé lò. A 6a 6úen6úen wee wa.

Ba wee beé o Krista tonkarowà lò

¹⁷ A 6a yankarowà ñúhúso beení làa bíá làa wo páanía wi na lé 6a *Sadusíewa kuure nùpua á le yandee sú 6a tonkarowà bío yi. ¹⁸ A 6a wíikaa 6a tonkarowà á kúaa 6a zāamāa kàsó yi. ¹⁹ Ká a Núhúso wáayi tonkaro 6úí màhá lion ho tínaahú à líi héra ho kàsó zii wonna, ò o léra 6a á bíá nɔn yi: ²⁰ «Mí lén va le *Dónbeení zí-beení lún yi á vaa bue le mukāni binbirí na máa vé bío 6úen6úen à na 6a zāamāa yi.» ²¹ A 6a tonkarowà bò bío ó o bíá yi. Le yínbii bùiríi á 6a wà van le Dónbeení zí-beení lún yi á vaá zoó wee kàrán 6a nùpua.

Ba yankarowà ñúhúso beení làa bíá làa wo páanía wi á von o *Isirayɛele ñipomu *ñí-kíá. A 6arén na lé ho lándá tūiá fɛerowà 6úen6úen kúaa mìn wán, à 6a tonkaa 6a 6úí le 6a lén vaa lén 6a tonkarowà ho kàsó yi 6ua 6uennáa. ²² Ká 6a parowà màhá yí vaá yú 6a bín, á 6a wà 6ueé bíá bío ká nɔn 6a yi: ²³ «Wa vaá yú ho kàsó zii wonna ká há pon ðín sese, á 6a parowà na bín 6úen6úen mún ðínka mí lara yi. Èè ká bío wa héra à wa zon, á wa yí zoó yú nùpue.»

²⁴ Bío le Dónbeení zí-beení parowà ñúhúso lè 6a yankarowà ñúnása ná há bíoní mu, á 6a wáa yí zū hen na 6a à dé mítén yi 6a tonkarowà mu vílò bío yi, á 6a wee tūa mítén yi le mu yáá wó kaka wórāa coon. ²⁵ Hón páahú so yi ò o 6úí 6ueé ðñ, á bíá nɔn 6a yi: «Mí loń, 6a nùpua mu na mi pon ñii ho kàsó yi, lé 6arén vaá wi le Dónbeení zí-beení lún yi á wee kàrán 6a nùpua.» ²⁶ A le Dónbeení zí-beení parowà ñúhúso ðènía híñɔn fó mí nùpua à 6a vaá 6uan 6a tonkarowà buararāa ká 6a màhá yí wó mu làa hɛrè, lé bío 6a zána le ká mí wó mu, á 6a nùpua á à lèeka mí lè há huua.

²⁷ Bío 6a 6ueé ðñ ho lándá tūiá fɛerowà yahó làa ba, á 6a yankarowà ñúhúso beení tūara 6a yi: ²⁸ «Wa so nɔnzon yí hò mia lè le sòobéè le mi yí bíní yí kàrán 6a nùpua o ñii mu yèni yi le? A mi wáa loń bío mi wó. Ho Zeruzalɛmu lóhó 6úen6úen á mi vó lè mi kàránlò, á mún wi à mi bàká warén yi là a ñii mu húmú bío.»

²⁹ O o Piere lè 6a tonkarowà bíá nɔn 6a yi: «Wa ko à wa bè le Dónbeení bíoní yi á sūaaní bío wa à bè 6a nùpua bíoní yi. ³⁰ O Yeesu mu na mi 6úaa ho *kùrùwá wán ó o húrun, á wán 6úaa 6àn Dónbeení vènía, ³¹ á 6uan yóó bàrá mí nín-tíání. Le wó a là a ñúhúso na lé o kánílo, ò o *Isirayɛele ñipomu bè yi á yèrémá mí yilera lè mí wárá, à yí mu bè-kora séndíaró. ³² Warén, lè

* 5:12 Mí loń Bè-wénia vūahú 3.11

le Dónbeení Hácírí na le nòn bĩa wee tà le bïo yi, á lé mu bè-wénia mu bàn sɛ́rása.»

³³ Bïo ho làndá tũíá fɛerowà ná hã bíoní mu, á ba yiwa cá cá, á wi ba búe ba tonkarowà. ³⁴ Ɛɛ ká *Farizíe búí màhá kera ba t̄ahũ á yèni ba le Kamaliyeli. O lé ho *làndá bïo zéenílowa nĩ-kéní na ba zãamãa búenbúen wee kònbi. Wón lé yia líi hínòn yòó ðín ba tũíá fɛerowà t̄ahũ ò o le ba bío le ba tonkarowà mu léé ðín ho khũuhũ màní. ³⁵ Bũn món ó o bía nòn bĩa kúaa mín wán yi: «Isirayɛlesa, mi cà hácírí bïo mi ì wé lè ba nùpua na kà bïo yi. ³⁶ Nii búí bueé cònía hínòn á yèni ba le Tedaasi. O hĩa wee wé mítén lòn nùpue na bïo nùhũ wi. Nùpua na bueé tà bò a yi á à yí báawa khiá-náa síi. Bïo ó o húrun, á bĩa búenbúen na tà bò a yi mu p̄ahũ á saawaa, ó o bïo nùhũ bó. ³⁷ Bũn món á ho mĩlò p̄ahũ, ó o Kalilee nĩ Zudaa bèn hínòn á yú ba nùpua cèrèe á ba bò a yi. A wón ba mún bó, á bĩa bò a yi búenbúen saawaa. ³⁸ Awa, á mi le í bío mu na mi: Ba nùpua mu á mi díá bïo. Mi díá ba le ba lén. Lé bïo ká ba tonló mu á bïo ló nùpue níi yi, á ho nùhũ á à búe. ³⁹ Ká ho bïo bèn ló le Dónbeení níi yi, á mi yí dà dèe búí máa wé làa ho. Mi yí wó sese á mi ì kerí lòn nùpua na wee fi lè le Dónbeení.»

Bïo ó o fɛera mí jĩ-cúa vó, á ho làndá tũíá fɛerowà tà a bïo. ⁴⁰ A ba von ba tonkarowà, á bueé han lè hã làbàaní, á ba le ba yí bíní yí bío bïo o Yeesu yèni yi, á ba wãa díá ba à ba wà.

⁴¹ Ba tonkarowà ló le zĩ yi ká ba sĩa wan, lé bïo le Dónbeení le ba ko lè le lònbee o Yeesu yèni bïo yi. ⁴² Làa wizooní búenbúen ká ba wee kàrán ba nùpua, á wee bue le bín-tente le Dónbeení zĩ-beení lún yi lè hã zíní na ká yi le o Yeesu lé *Yia le Dónbeení mòn léra á wó là a kánílo.

6

Ba nùpua na wé è séení ba tonkarowà

¹ Mu p̄ahũ ká ba nĩ-kenínia wee dé wán ká ba wà. A ba *zúifùwa na wi ba t̄ahũ na wee bío mu kerɛkimu sĩa yí wan bïo á bàn zàwa na lé ba zúifùwa binbirí wee wé yi. Ba wee zá le làa wizooní búenbúen le mínén mahãawa á ba yí máa loí yi sese ho ðínló sankaró p̄ahũ. ² A ba tonkarowà píru jun von ba nĩ-kenínia búenbúen kúaa mín wán bía nòn yi: «Wàn zàwa, wa yí ko à wa díá le Dónbeení bíoní bueró ká wa yèrémá wa yara sí ho ðínló bïo. ³ Mi cén hueeka ba nùpua nùwã hɛjun mi t̄ahũ na mi zũ le ba téréenna, á sú lè le Dónbeení Hácírí lè mu bè-zũrĩminí. Bán lé bĩa á wa à dé mu níi yi. ⁴ Bũn ká warén bèn dà à na waten ho fioró lè le Dónbeení bíoní bueró yi lè wa sòobɛɛ.»

⁵ Bïo ba tonkarowà fɛera mí jĩ-cúa vó, á ba kuure nùpua tà ba bïo. Bĩa ba hueekaa lé o Etièna na lé o nùpue na síidéro wi, na sú lè le Dónbeení Hácírí. A séení a Filiipu, là a Porokoore, là a Nikonɔore, là a Timòn, là a Paamenaasi, là a Antiosi nĩ Nikolaa na hĩa yèrémãa bò ba zúifùwa mu bàn Dónbeení yi. ⁶ Ba guan ba vannãa ba tonkarowà c̄sn, á bán bò mí níní ba wán à ba flora nòn ba yi.

⁷ Le Dónbeení bíoní wee bèn fè hã lara ká le wà, á ba nĩ-kenínia wee dé wán ho Zeruzalɛmu yi, á ba yankarowà cèrèe á wee tà dé mí sĩa o *Krista yi.

O Etièna ba wĩira

⁸ O Etièna le Dónbeení dúbuaa nòn ho pánká yi, ó o wee wé mu yéréké bè-beera na wee zéení le Dónbeení pánká ba nùpua t̄ahũ. ⁹ A ba zúifùwa nùwã yèn búí á hínòn p̄a a bïo. Ba búí lé ba zúifùwa kàránló zĩ nùpua na ba wee ve làa wobáaní na wi mítén. Ba lé bĩa ló ho Sirɛena lè ho Alekisãndiri lórá yi. Ká ba búí lé bĩa ló ho Silisii lè ho Azii kãna yi. Lé bán lé bĩa bueé wee wãaní là a Etièna. ¹⁰ Ká ba màhá yí dàrna a bïo, lé bïo le Dónbeení Hácírí bè-zũrĩminí na

le wee na a yi lé bïo ó o wee bíoráa. ¹¹ A 6a yà 6a nùpua jini à 6a le 6a bío bío kà: «Wa já ò o nni mu bía khon o *Moyiize le le Dónbeenì dání yi.» ¹² Lé bñn 6a bía á súkúra le 6a zãamáa, le 6a *ni-kía, le ho *lándá bío zéenílowa. Bñn món á 6a 6ueé wíira a Etiéna á 6uan vannáa ho lándá tuiá fεerowà yahó. ¹³ Ba mún fó 6a nùpua 6úi bóráa na 6ueé fúaa há sabióní o Etiéna mu jii. A bán 6ueé bía: «Féεε ká a nni mu wee bío há bín-kora à lé le *Dónbeenì zì-beenì là a Moyiize lándá yi. ¹⁴ Wa já ò o bía le o Yeesu, wón Nazarεεte nni so, á à fio le Dónbeenì zì-beenì, á mún ñ yèrémá há lándáwá na ó o Moyiize nòn wεn.»

¹⁵ Ho lándá tuiá fεerowà na wi le zii yi mu zòñ búenbúen fá mí yio o Etiéna yi, á mòn ò o yahó bonmín le le Dónbeenì wáayi tonkaro yahó.

7

O Etiéna jii-cúa na ó o fεera

¹ Ba yankarowà jùhúso beenì tùara a Etiéna yi: «Hãà! Bïo 6a wee bío ù jii so bon le?»

² O o Etiéna bía: «Minén wàn maáwà le wàn zàwa, mi jí bío á ì bío á à na mia. Le Dónbeenì cùkúso hía zéeníá miten le wàn 6úaa *Abarahaamu ká a wi ho Mezopotamii yi á ñin yí ló yí vaá kará ho Haran lóhó yi, ³ á bía nòn wo yi: «Lé díá mìn kōhū le mìn zii á lén va ho kōhū 6úi na á ì zéení làa fo yi.» ⁴ O o Abarahaamu wáa hñnón díá ho Kalidee kōhū á vaá kará ho Haran yi. Bïo ó o Abarahaamu bán maá húrún á le sã léra a ho Haran yi á 6uararáa ho kōhū mu na mi wi yi ho zuia. ⁵ Dónbeenì á yí nòn tá wo yi bñn. Hàrí hía le le nín-tàahū bío ó o yí yú. Ká le Dónbeenì màhá nòn le jii le mí ì na ho kōhū mu na ká wo yi, orén le mí mòmánía na à hñní o món. A ho pãahū na le Dónbeenì wee bío mu yi làa wo ká za woon mia o cón. ⁶ Bïo ká lé bío á le bía nòn wo yi: «U mòmánía khii kéñ kã-veere yi, á à wé 6a wobáaní bñn. Ba à beé 6a lò há lúlúio khiá-náa yi. ⁷ Eε ká ho sñí na à wé 6a le mí wobáaní á ñén Dónbeenì màhá à cítí. Bñn món á 6a à lé bñn á à lén wé 6ueé 6úaaní mi ho lahó na ká yi.» ⁸ Bñn món á le bò le *páaní là a Abarahaamu. Bïo wee zéení le páaní mu bío lé ho *kúiiro. Lé bñn nòn ó o Abarahaamu za *Izaaki teró wizooní bío hètín nñi yi ó o *kúio wo. Lé bñn ó o Izaaki mún kúio o *Zakoobu, á wón bèn kúiora mí zàwa píru jùn na lé wa zì-júná bán 6úaaawa.

⁹ «O zàwa mu dú le yandee le mín fεeso Zozεεfu†, á yèéra a ó o wó a wobá-nii ho *Ezipite yi. Ká le Dónbeenì màhá kéra làa wo. ¹⁰ Le léra a mí lònbee búenbúen yi. Le wó ó o dàina ñin ho Ezipite béε yahó á zéeníá mí bè-zúrnini, ó o bío wó sína a yi. A wón bàrá a mí zii bíowa le ho Ezipite kōhū bíowa búenbúen jùhū wán.

¹¹ «Mu pãahū á le hñni ló ho Ezipite kōhū búenbúen yi le ho Kanan kōhū yi mún. Mu wó lònbee làa sòobéε, á wàn 6úaaawa mu yí máa yí bío 6a à dí. ¹² Bïo ó o Zakoobu já à 6a le ho ñinló wi ho Ezipite yi, ó o nín-yání tonkaa wàn 6úaaawa le 6a va bñn. ¹³ Mu cúa-jùn nni na 6a bñnía van bñn, ó o Zozεεfu wáa zéeníá miten le mín zàwa. Lé bñn ó o béε bò yi zúrnánáa hen na ó o Zozεεfu nñnkáni can yi. ¹⁴ O o Zozεεfu wáa tonkaa mín zàwa le 6a vaa fé mín maá le mín zii nùpua búenbúen. Ba à yí nùpua 6úará-náa hònú mia. ¹⁵ O o Zakoobu wáa 6uara ho Ezipite. Lé bñn ó o 6ueé húrún yi, á wàn 6úaaawa mún húrún bñn. ¹⁶ Ba 6uan 6a ní-hínmu vannáa ho Sisεεmu yi, á vaá nùna le búure na ó o Abarahaamu hía yà a Hamōore zàwa cón.

¹⁷ «Bïo ho pãahū na le Dónbeenì ko à le tí bío le hía dó mí jii nòn o Abarahaamu yi jii wà 6ueé sùará, á bñn wa ñipomu boo, á wee dé wán ho

* **7:7** Mi loñ Bïo jùhú búenñi vùahú (Genèse) 15.13-14, Léro vùahú (Exode) 12.40 † **7:9** Mi loñ Bïo jùhú búenñi vùahú (Genèse) 37-50

Ezipite yi. ¹⁸ Bǔn mǒn ó o bée búí na yí zǔna a Zozεεfu á kará ho Ezipite kǒhǔ jǔhǔ wán. ¹⁹ O khà wa nǐpomu, á beéra wàn bùaawa lò, á kǐkǎa ba yi le ba pǐ mí zàwa kúia à ba hí. ²⁰ Lé bǔn pǎahǔ ó o *Mǒyiize ton yi. O hǐa léé kúnkúza na se, na bǐo sí le Dónbeenǐ yi. Pǐina bǐo tǐn ká a wi mín zǐi á bǎn nu wee yèení. ²¹ Ba día a yí máa loń yi, ó o bée hǐnló lé yǐa lá a buan á hǒn le mí kùrú za bǐo. ²² Lé o bée zǐi á ba kenía o Mǒyiize yi le ho Ezipitesa bǐo na ba zǔ búenóúen, ó o wó a nùpue na pànká wi mí bíonǐ le mí wára yi.

²³ «Bǐo ó o Mǒyiize lúlúio yú ho búará-jun, ó o kará lon mí yi, ó o hǐnon le mí vaá loń mín zàwa na lé o *Isirayεele nǐpomu. ²⁴ O o vaá mǎn o Ezipite nǐ búí ò o wee ha bǎn za nǐ-kénǐ, ó o tà mín za na ba wee ha jǐi, ò o bó a Ezipite nǐ. ²⁵ O lá wee leéka le o Isirayεele nǐpomu na lé bǎn zàwa á à zǔn le le Dónbeenǐ le mí ì dǐn orén wán à lénnáa ba júná, yaa ba yí zǔna mu. ²⁶ Mu tá na léé tǒn, ó o Mǒyiize fò mín le mín sí nùpua nùwǎ jun ká ba wee fi. O o le mí ì yanka ba, ó o bía bǐo ká: «Wàn zàwa, mínén na lé le dà-kénǐ á bǐnía wee fi mín yi le?» ²⁷ A yǐa dà mí ninza na so á lío o Mǒyiize ò o bía nǎn wo yi: «Lé o yén bǎrá fo wa jǔhǔ wán le ũ wé cíti wen? ²⁸ Fo wi à ũ búe mi làa bǐo á fo hǐhǔ bóráa o Ezipite nǐ bǐo síi le?»† ²⁹ Bǐo ó o Mǒyiize jǎ hǒn bíonǐ so, ó o lùwa á vaá kará ho Madǐa kǒhǔ yi. Lé bǐn ó o yú ba zàwa nùwǎ jun yi.

³⁰ «Lúlúio búará-jun bǔn mǒn, á le Dónbeenǐ wáayi tonkaro búí zéenia mítén làa wo le vǐndè-za dǒhǔ na wee cí yi, ho tá henǐ yi, ho Sinayii búee nǐsǎní. § ³¹ Bǔn bè-minii so wó a Mǒyiize coon. A bǐo ó o wi ò o vaa sùará mu yi à wíoka loń sese, ó o jǎ a Nùhǔso tǎmu na bía làa wo: ³² «O *Abarahaamu là a *Izaaki là a *Zakoobu na lé mǐn bùaawa bǎn Dónbeenǐ lé mi.»* O o Mǒyiize zǎna, á wee zà wàwàwà, á yí wi ò o loń mu yi. ³³ O o Nùhǔso wǎa bía làa wo: «Tɛn ũ nakáa, lé bǐo á ho lahó na á ũ wi yi léé tá na bǐo sǎ miǐ. ³⁴ Le lònbee na á ì nǐpomu wi yi ho Ezipite yi á ì mǎn. I jǎ ba wée sǎ, á ì lion wà líi kǎnǐ ba. Wǎa buen. I ì tonka fo ho *Ezipite yi.»†

³⁵ «O Mǒyiize nǐ-kénǐ mu na ó o *Isirayεele nǐpomu fù pá bǐo le lé o yén dó a le o wé mí jǔhǔso le mí cíti fǐ,† wón lé yǐa le Dónbeenǐ tonkaa ò o wé o jǔhǔso làa yǐa wee lén há júná. Le wó mu ho wáayi tonkaro pànká yi, yǐa hǐa zéenia mítén là a Mǒyiize le vǐndè-za na wee cí yi. ³⁶ O Mǒyiize lé yǐa léra a Isirayεele nǐpomu ho *Ezipite yi. O wó mu yéréké bǐowa na wee zéení le Dónbeenǐ pànká ho kǒhǔ yi, le ho muhǔ na ba wee ve làa muhǔ na mùia yi, le ho tá henǐ yi há lúlúio búará-jun pǎahǔ. ³⁷ Lé o Mǒyiize mu lé yǐa pá bía bǐo ká nǎn o Isirayεele nǐpomu yi: «Le Dónbeenǐ á à lén o jǐ-cúa fεero búí mǐn zàwa tǐahǔ na ka le ì bǐo síi á à tonka mi cǒn.» § ³⁸ Bǐo mu nǐpomu hǐa kúaa mín wán ho tá henǐ yi, á lé orén pá hǐa wee vará wàn bùaawa le le Dónbeenǐ wáayi tonkaro pǎahǔ, yǐa hǐa wee bío làa wo ho Sinayii búee wán. Lé orén á le Dónbeenǐ bíonǐ na wee na le mukǎnǐ á nǎn yi, ò o búee líi na wen. ³⁹ Ká wàn bùaawa màhá yí tà ká ba à bè há bíonǐ mu yi. Ba pá a bǐo, á wi ba bǐnǐ va ho Ezipite yi. ⁴⁰ Ba bía nǎn o *Aaron yi: «Cà há wǒnna búí na wen na à dí wa yahó, lé bǐo á wa yí zǔ bǐo wó a Mǒyiize mu na léra wen ho Ezipite yi.»* ⁴¹ A ba wǎa pá a nǎn-za kansǐ á wee wé mu hǎmu na yi, á dú ho sǐn-beenǐ bǐo bǎrén mítén dàńna wó bǐo yi. ⁴² Ká le Dónbeenǐ màhá bǐnía ba mǒn, á día ba á ba wee bùaanǐ ho wáayi bǐowa, làa bǐo mu túraráa ba jǐ-cúa fεerowà vǐahǔ yi: «Isirayεele nǐpomu,

† 7:28 Mi loń Léró vǐahǔ (Exode) 2.14 § 7:30 Mi loń Léró vǐahǔ (Exode) 3.2 * 7:32 Mi loń Léró vǐahǔ (Exode) 3.6 † 7:34 Mi loń Léró vǐahǔ (Exode) 3.7, 8, 10 † 7:35 Mi loń Léró vǐahǔ (Exode) 2.14 § 7:37 Mi loń Lándá zéeníló vǐahǔ (Deutéronome) 18.15 * 7:40 Mi loń Léró vǐahǔ (Exode) 32.1, 23

hã lúluío búarà-ɲun na mi wó ho tá henĩ yi,
 á 6a bà-kùio na mi fũaana lè mu hãmu na mi wó,
 lé ìnén á mi so wó mu nɔn yi le?

⁴³ Bùeé. Mu lé mi Mɔlooki wãahũ bùkú za
 lè mi Erefã† wãahũ mànàayiire á mi 6uan,

hón na á mi wó miten á wee 6uaaní,

lé bũn nɔn á ì ì sèráa mia á à dàráa ho *Babiloona wán.†

⁴⁴ «Hã pɔnsòni bùkú na hĩa wi wán 6uaawa cɔn ho tá henĩ yi lé hón á hã pɛnminí na le Dónbeenĩ làndá túara wán wi yi. Lé hón pɔnsòni bùkú so hĩa wee zéeni le le Dónbeenĩ wi 6a tĩahũ. O *Mɔyiize hĩa wó ho làa bĩo le Dónbeenĩ zéenia le o wé làa ho. Le hĩa le o wé ho làa hĩa ó o mɔn bĩo síi. ⁴⁵ Bũn mɔn á hã pɔnsòni bùkú mu á wán 6uaawa lè mí mɔnmánia na sã mín á mún 6uan. Pãahũ na le Dónbeenĩ ɲon hã kãna nùpua á fó táwá nɔn 6a yi ká a Zozue dú 6a yahó ká lé horén 6a 6uan. A ho 6èn wi bĩn fúuu fúaa o *Daviide pãahũ.

⁴⁶ O Daviide bĩo hĩa wó sína le Dónbeenĩ yi, ó o flora le níi le cɔn, à soráa ho lahó búí à na a *Zakoobu bãn Dónbeenĩ yi. ⁴⁷ Ká a *Salomɔn lé yĩa màhã son le zĩi mu nɔn le Dónbeenĩ yi. ⁴⁸ Eε ká le Dónbeenĩ na dà mu bĩo búenbúen wán màhã yí máa zo zoo kɛení 6a nùpua zĩ-sonia yi làa bĩo ó o ɲi-cúa fɛero bíaráa mu.

⁴⁹ Ho wáayi lé ì bɛení kanmúini,

ká ho tá lé ì zení bèeni.

Lé le zĩi yén síi á mi dà à so á à na miĩ.

Lé ho lahó yén á ì dà a kɛení yi?

⁵⁰ Bũn bĩowa so búenbúen so yínɔí mi wó mu ìten le?§

⁵¹ «Búí! Isirayɛlesa, mi yiwa tunka dà, mi yí máa tà hén mi sía lè mi ɲikɔnna le Dónbeenĩ veró yi. Minén lè mĩn 6uaawa lée dà-kéní. ⁵² Lé o ɲi-cúa fɛero yén á mĩn 6uaawa mu á yí beera lò? Bĩa buera yĩa mí dòn na wee wé le Dónbeenĩ síi bĩo 6uenló bĩo, bán à mĩn 6uaawa 6ó. Bĩo ká wán, lé orén ñi-kéní mu á minén ló mɔn á mún 6ó. ⁵³ Minén na le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà dó ho làndá níi yi, lé minén miten yí bò ho làndá mu bè-bíonii yi.»

O Etiɛna búeró bĩo

⁵⁴ Bĩo ho làndá túia fɛerowà ɲá hã bíoní mu á 6a sía ka le hã à fáa o Etiɛna bĩo yi lè le sí-cíilè. ⁵⁵ Ká arén wón sú lè le Dónbeenĩ Hácírí, ó o hɔnía mí yahó á lora ho wáayi, ó o mɔn le Dónbeenĩ cùkú là a Yeesu ò o wi le Dónbeenĩ nín-tiáni, ⁵⁶ ó o bía: «Mi tántá mi ɲikɔnna, ho wáayi ɲii héra, á ì mɔn o *Nùpue Za ká a ñin le Dónbeenĩ nín-tiáni.» ⁵⁷ A 6a wee wãama pɔnɲɔn à 6a tun mí ɲikɔnna. ⁵⁸ Bũn mɔn á 6a búenbúen dɛénia kúaaka a wán á wĩira lóráa ho donkĩahũ á lée wee lèeka lè hã huua á à búe. Bĩa wee wé mu á tɛnkaa mí sía bàrá a yàronza búí na 6a le Soole tá le o pa yi. ⁵⁹ Bĩo 6a wee lèeka a Etiɛna lè hã huua, ó o wee fio ká síi: «Núhũso Yeesu, tà fé ì mànákã.»

⁶⁰ Bũn mɔn ó o ló lion mí nɔnkóɲúná wán, ò o wãamaa pɔnɲɔn: «Núhũso, yí bè mu bè-kohó na ká 6a wán.» Bĩo ó o bía hĩn bíoní so wó, ó o húrún. **8**

¹ O Etiɛna búeró ó o Soole tà.

O Soole wee beé bĩa tà a Krista bĩo lò

Mu nɔnzon mí beere, á bĩa tà a *Krista bĩo na ho Zeruzalɛmu yi, á 6a búakáa wee beé lò làa sòobéε. Ba tonkarowà níi ló, ká bĩa ká búenbúen saawaa zon ho *Zudee lè ho *Samaríi kãna yi. ² Ba nùpua búí na wee bè le Dónbeenĩ yi

† **7:43** Mɔlooki: Lé ho Kanan kɔhũ hááni nùpua wãahũ na 6a fù wee há. Erefã: Lé le mànàayiire búí na ho Ezipitesa fù pá síi, á wó lè mí wãahũ à wee há. † **7:43** Mi loĩ Amɔsi vũahũ 5.25-27 § **7:50** Mi loĩ Ezayii vũahũ 66.1-2

sese lé bía lá a Etièna vaá nùuna, à 6a wá wá a bío yi. ³ O Soole wón 6èn lé bía tà a Krista bío nùhù búeró ó o hínòn can mí kuio bío yi. O wee héε wíika 6a báawa lè 6a háawa há zíní yi, à 6ua vaa kúee ho kàsó yi.

O Filiipu wee bue le bín-tente ho Samarii yi

⁴ Bía saawaa wà bán tò há kána yi, á wee bue le bín-tente. ⁵ O Filiipu wà van ho Samarii kòhù ló-beení yi, á vaá wee bue o Krista bío à na ho nùpua yi. ⁶ Bío 6a zãamáa ná bío ó o Filiipu wee bío, á mún mən mu yéréké bío na wee zéení le Dónbeení pánká na ó o wee wé, á 6a wíokaa wee tántá mí nìkónna sese bío ó o wee bío yi. ⁷ Ba nùpua cèrèε na 6a cínáwa wi yi, á 6a wee fáara lé yi ká 6a à wãamaka pónpón. Á 6a mùamúawà lè 6a lóní cèrèε mún wee wa. ⁸ A mu wó sí-wε-beení ho lóhó mu yi.

⁹ Nii búí na 6a le Simòn à hía wi ho lóhó mu yi, á wó mí níi símú bín míana. Ho Samarii nùpua búenbúen wee wé coon bío ó o wee wé bío yi. O lá wee wé mítén lòn nùpue na bío nùhù wi. ¹⁰ Ba nùpua búenbúen hía wee ní a cón sese, à lá 6a háyúwá yi à yòò búe 6a nì-kía yi. Ba wee bío: «O níi na ká á le Dónbeení pánká na 6a wee ve làa pánká beení á wi cón.» ¹¹ Bío nən 6a wee ðín nínáa o cón sese ká síi, lé bío ó o wee wé 6a coon lè mí níi símú bío mu míana. ¹² Ká bío 6a yèrémáa dó mí sía le bín-tente na ó o Filiipu buera nən 6a yi le *Dónbeení béení là a Yeesu *Krista bío yi, á 6a báawa lè 6a háawa á 6a bátízera. ¹³ O Simòn mí bæere mún dó mí síi le yi, á 6a bátízera a. Bún nù wán, ó o wãa yí máa tà lé o Filiipu món. Mu yéréké bío na wee zéení le Dónbeení pánká na ó o wee mi, ó o wee wé coon bío yi.

¹⁴ Bío 6a tonkarowà na ho Zeruzalεmu yi ná le ho Samariisa búí tà le Dónbeení bíoní bío, á 6a tonkaa o Piere là a Zãn 6a cón. ¹⁵ Bío 6a vaá ðn á 6a flora nən 6a nì-kenínia nì-fla yi bèra a na à 6a yí le Dónbeení Hácírí. ¹⁶ Le Dónbeení Hácírí mu lá ðín yí lion 6arén búí wán: Ba bátízera 6a o Nùhúso Yeesu yèni yi mí ðòn. ¹⁷ O o Piere là a Zãn wãa bò mí níni 6a wán á 6a yú le Dónbeení Hácírí. ¹⁸ Bío ó o Simòn mən à bía dó mí sía o Krista yi yú le Dónbeení Hácírí pãahù na á 6a tonkarowà bò mí níni 6a wán yi, ¹⁹ ó o bía nən o Piere là a Zãn yi: «Mí fé le wáí à mí na ho ðárló mu 6àn síi mi, bèra a na ká í wé bò í níi nùpue wán à wón yí le Dónbeení Hácírí.» ²⁰ O o Piere bía nən wo yi: «Le ünén lè ù wáí búenbúen páaní cí, lé bío fo wee leéka le le Dónbeení bè-hãni á dà a yà. ²¹ Mu bío mu á ù níi yí túee yi, á fo mún yí ko làa bún, lé bío á le Dónbeení cón á fo yínó húaarà. ²² Bío wi ù síi yi yínó bío na se. Cén día mu à ù flo o Nùhúso yi ká mu dà a wé, ò o sèn día na foñ há yile-kora na wi foñ bío yi. ²³ I mən à mu koomu zon fo ðàkhíina ù yí dà máa fé ütén mu bè-kora níi yi.» ²⁴ O o Simòn wãa bía nən o Piere là a Zãn yi: «Minén mitén flo o Nùhúso yi à na mi, bèra a na à bío mi bía ká búí yí yí mi.» ²⁵ O Piere là a Zãn wee zéení bío 6a zū a Nùhúso ðání yi lè 6a nùpua, á wee bue o bíoní. Bún món á 6a bínía nən ho Zeruzalεmu, á wee bue le bín-tente ho Samarii lórà cèrèε yi ká 6a wà.

O Filiipu buera le bín-tente nən o Etiopii níi yi

²⁶ Mu pãahù ó o Nùhúso wáayi tonkaro búí bía nən o Filiipu yi: «Híní dé ù yahó lè le wii hènii 6àn nín-káahó. Lá ho wòhù na ló ho Zeruzalεmu yi á lion ho Kazaa, ho bèrowà yí boo lònbió.» ²⁷ O o Filiipu ðénia hínòn wà. Ho wòhù na ó o lá, á Etiopii níi búí bò. O lé ho Etiopii kòhù béε háa Kandaasi tonsá beení na wi o nãfòró nùhù wán. O 6uara ho Zeruzalεmu 6ueé 6uaania le Dónbeení ²⁸ á bínía wee 6o. Le *Dónbeení nì-cúa fεero *Ezayii vùahù lé hía ó o kará mí wòtóró yi wee kàrán. ²⁹ A le Dónbeení Hácírí bía nən o Filiipu yi:

«Bánbá vaa búe ho wòtóró na kà yi à bí ho lén.» ³⁰ O o Filiipu lùwa vaá bó ho yi, á ná ò o Etiopii nii wee kàrán o ñi-cúa fεero Ezayii vūahū, ó o tùara a yi: «Bìo fo wee kàrán kà á fo zū kúará le?» ³¹ O o ñii bía: «ǐ ì wé kaka á à zūrínáa mu ká a búii yí zéénia mu làa mi.» O o wáa le o Filiipu buee yòo kεení mí ñisání.

³² Ho vūahū bïo na ó o ñii wee kàrán lé bïo kà:

O bïo ñonmín là a pio
na ba buan wà vaá búe,
O bïo ñonmín là a pioza
na ba wee khè vará,
ká a ñin cèkè yí máa wá.

³³ Ba zǐira a ñúhū,
yǐa dà a fεε ho tūiá o ñii á yí ló.

Ba vǐinía o mukāñi ho tá wán,
á lé o yén á à dàñ ñ bío
ba zàwa bïo á a léé wo yi?*

³⁴ O o Etiopii ñii tùara a Filiipu yi: «Lée wée ó o ñi-cúa fεero mu wee bío bío kà? Lé orén míten bío ó o wee bío lée tàá lée ñi-veere?» ³⁵ O o Filiipu wáa ñin ho vūahū bïo na ó o ñii kàráanna wán á láráa le bioní, ò o buera a Yeesu *Krista bín-tente ñon wo yi.

³⁶ Bïo ba wi ho wǎhū wán wà, cúa-yen à ba vaá ñin ho saahó búii na mu ñumu wi yi. O o Etiopii ñii bía: «Lé mu ñumu na. Bïo á à hè mi á ñi máa bátízé lé mu yén.» ³⁷ [O o Filiipu bía ñon wo yi: «Ká fo tà a Krista bïo lè ù sǐi búenbúen á fo dà à bátízé.» O o ñii bía ñon wo yi: «Ūuu, ñi tà le o Yeesu Krista lé le Dónbeení Za.»] ³⁸ O o dèénia le ba ñini ho wòtóró. O orén là a Filiipu lion líi zon mu ñumu yi, á wón bátízera a. ³⁹ Bïo ba ló mu ñumu yi, á le Dónbeení Hácirí lá a Filiipu wàráa, ó o Etiopii ñii yí bǐnía yí mǎn wo. O o wáa lá mí wǎhū wà ká a sǐi wan làa sòobéε. ⁴⁰ O Filiipu le mí ñi loñ ò o wi ho Azooté lóhó yi. Lé bǐn ó o ñin yi á wee héε bue le bín-tente há lórá búenbúen na ó o wee kǎa yi, fúaa bïo ó o vaá ñin ho *Sezaaree.

9

Bïo wó a Soole yi ho Damaasi wǎhū wán

¹ Hón pǎahū so yi à bïo ó o Soole pá can mí kuio bïo yi, lé bǐa tà a *Krista bïo lò beéró lè ba búeró. O o wà van ba yankarowà ñúhūso cǎn, ² à wón na ho vūahū wo yi, ò o bua varáa ho Damaasi lóhó yi, à vaa zéení lè ba *zúifùwa kàránlò zǐnǐ ñúnása. Hón vūahū so lé hǐa á à zéení le ká a yú ba báawa lè ba háawa na bò a Krista wǎhū, ò o wǐika ba bua varáa ho Zeruzalεemu. ³ Bïo ó o lá ho Damaasi wǎhū á wà vaá sùará ho yi, yǐo buée tǐ à khoomu búii ló ho wáayi líi kúaráa a wán. ⁴ O o ló lùwá ho tá yi, á mu tǎmu búii wee bío làa wo: «Soole, Soole. Fo wee beé ñi lò kà sǐi lé we?» ⁵ O o tùara: «Ñúhūso, fo lée wée?» Á mu tǎmu bía ñon wo yi: «ǐ lé o Yeesu na á fo wee beé lò. ⁶ Wáa lii hǐnǐ vaa zo ho lóhó yi. Ká fo zoó ñin, á ba à zéení bïo fo ko à ù wé.» ⁷ Á ba ñupua na bò là a Soole á ñin coon yí dà máa bío. Ba wee ñi mu tǎmu sǎ ká ba yí mǎn ñupue. ⁸ O o Soole líi hǐnǎn á héra mí yǐo, ká a màhǎ yí máa mi bïo. Á ba fù a ñii yi á zonnáa ho Damaasi lóhó yi. ⁹ Wizooní bïo tǐn ká a yí máa mi. O yí máa dí, á yí máa ñu.

¹⁰ Ñi-kenínii búii hǐa wi ho Damaasi lóhó yi á yèni ba le Ananiasi. O Ñúhūso zéénia míten làa wo á von wo: «Ananiasi.» O o tà: «Ñúhūso, lé mi na.» ¹¹ O o Ñúhūso bía ñon wo yi: «Dèení lén vaa lá ho wǎhū na ba le «Wǎhū na muina», à va a Zudaa zǐi, à vaa tùa o Taasi ñii na ba le Soole bïo. Bïo kà wán ó o lan wee fío. ¹² Á bïo búii zéénia míten làa wo. O mǎn ñii búii na ba le Ananiasi na

* 8:33 Mi loñ Ezayii vūahū 53.7-8

bueé wee bè mí níní o wán, ò o yïo dàń bíní mi.» ¹³ O o Ananiasi bía: «Núhúso, nùpua cèrèe bía a nni mu bïo nòn miï, á mún zéenia mu bè-kora búenbúen na ó o wó lè ù nùpua na ho Zeruzalæmu yi nòn miï. ¹⁴ Ba yankarowà núnása á nòn ho pànká wo yi ò o buee wïikaràa bía búenbúen na wee ve ù yèni hen.» ¹⁵ Ká a Núhúso màhã bía nòn wo yi: «Lén va, lé bïo ó o nni mu á ì léra le o sá ì tonló. Orén lé yïa á à zéeni ì bïo á a na hã sïi-viò lè mí bá-zàwa là a *Isirayæle nïpomu yi. ¹⁶ Le lònbee búenbúen na a yí o ìnén bïo yi á ì zéeni làa wo.»

¹⁷ O o Ananiasi wãa hínòn wà, á vaá zon le zii yi, á zoó bò mí níní o Soole wán ò o bía nòn wo yi: «Wàn za Soole, o Núhúso Yeesu na zéenia míten làa fo ho wõhú na fo lá wee buennáa wán lé wón tonkaa mi ù cón, à ù bíní wé mi, à ù mún sí lè le Dónbeení Hácírí.» ¹⁸ Mí lahó yi, á bïo búii lòn donkuua á ló a yïo yi, á kùenkaa líi kúaará ó o wãa wee mi. O o hínòn á 6a bátizéra a. ¹⁹ Bún món ó o dú ó o bínía yú ho pànká.

O Soole wó a Yeesu Krista sèéràso

O Soole wó hã wizooní bïo yèn lè 6a nni-kenínia na wi ho Damaasi yi. ²⁰ Mí lahó yi ó o dèenia wee zéeni le Dónbeení bïo 6a *zúifùwa kàránló zíní yi, á wee bue le o Yeesu lé le Dónbeení Za. ²¹ Bía búenbúen na nã a bioní á mu vã, á 6a wee bïo: «Bía wee ve o Yeesu yèni ho Zeruzalæmu yi ó o nni na kà so hía yí máa beé lò lè mí sòobéé le? A yínón barén ó o so ló bïo yí buara á wà bueé wïika hen á vaá na 6a yankarowà núnása yi le?» ²² Ká a Soole yáá wíokaa wee zéeni le Dónbeení bïo lè mí pànká fèèè. Bïo ó o wãa wee zéeni mu wéréwéré le o Yeesu lé o *Krista, á 6a zúifùwa na ho Damaasi yi wãa yí zú bïo 6a à bío á à na a yi.

²³ Wizooní bïo yèn bún món, á 6a zúifùwa wãanía tò à 6a le mí ì búe o Soole. ²⁴ Ká a búii màhã nã a zeñ wán. Ho lóhó zūapíní á 6a wee pa yi le wisoni lè ho tñàahú à dàń yíràa wo búe. ²⁵ Hón pãahú so yi ó o Soole nni-kenínia fó a ho tñàahú á dó ho lío-beeni yi, á léé liinía lè ho dándá na 6a son kòonia ho lóhó yi món.

²⁶ O Soole wà vaá dñn ho Zeruzalæmu, ó o wi ò o zo 6a nni-kenínia tñahú, ká 6a búenbúen màhã zãna a lé bïo 6a yí láa mu yi le o léé nni-keníni binbirí. ²⁷ O o Baanabaasi lé yïa wãa fó a á dú yahó á vannáa 6a tonkarowà cón, á vaá lá bïo ó o Soole mǎnnáa o Núhúso ho wõhú wán làa bïo á wón biaráa làa wo á fèera nòn 6a yi. O mún fèera bïo ó o Soole poní sèraráa á zéenia lè le Dónbeení bïo o Yeesu yèni yi ho Damaasi yi á nòn 6a yi. ²⁸ A lá hón pãahú so yi ó o Soole wãa wi làa ba, á wee bue le Dónbeení bioní à tè ho Zeruzalæmu yi yòo lé ká a poní séra. ²⁹ O mún wee bïo lè 6a zúifùwa na wee bïo mu kerèkimu, á wee wãani làa ba. Ká bán màhã wee cà bïo 6a à yíràa wo ò búe. ³⁰ Bïo á bía tà a Krista bïo zúna mu, á 6a lènia o Soole vannáa ho *Sezaaree, á día a bín ó o nòn ho Taasi.

³¹ Mu pãahú á bía tà a Krista bïo wi ho hèerà yi ho *Zudee, lè ho Kalilee, lè ho *Samaríi kãna yi. Ba pànká wee dé wán, á wee bua míten là a Núhúso kònbii, á le Dónbeení Hácírí wee dé mí níi 6a yi á 6a wee jin.

O Piere wéera a Enèè

³² O Piere hínòn tò ho kõhú búenbúen yi. Wizonle búii ó o wà van bía tà a *Krista bïo yi cón ho Lidaa lóhó yi. ³³ O vaá yú nni búii bín na yèni 6a le Enèè. O lé o mùamúa, á wi le dãmu dèè yi yú hã lúlúio bïo hètín. ³⁴ O o Piere bía nòn wo yi: «Enèè, o Yeesu Krista wee wéé fo. Híní hóní ù dãmu dèè.» O o Enèè dèenia líi hínòn. ³⁵ Ho Lidaa lóhó lè hã lórà na wi ho Saarøn kõhú tá pèerú yi nùpua búenbúen mòn wo, á 6a tà nòn míten o Núhúso yi.

O Piere vèenia o Tabita

³⁶ Hĩa búí na tà a Krista bïo na yèni 6a le Tabita á hĩa wi ho Zopee lóhó yi. Le yèni mu lè mu κεεkimu á 6a le Dookaasi. Mu kúará le «há-woní.» O hĩa wee wé mu bè-tentewà fέεε, á wee séení 6a nĩ-khenia. ³⁷ Mu pãahũ ò o tò mu vãmú á húrun. Bïo 6a súeenía wo vó, á 6a yòó bàrá a ho nónwíohú yi. ³⁸ Ho Lidaa lè ho Zopee sùaráa mín yi. Bïo 6a nĩ-kenínia jíá ò o Piere wi ho Lidaa yi, á 6a léra 6a nùpua nùwã jun tonkaa á bía bïo kà nòn yi: «Wa wee fio fo, bánbá à ù buen wa cǎn fùafù.» ³⁹ A 6a vaá bía mu nòn wo yi, ó o dèeníá hínòn bò làa ba. Bïo ó o buée dǎn, á 6a fó a yòoraráa ho nónwíohú na ó o nĩ-hío wi yi. A 6a maháawa búenbúen wee vá buee búe o yi ká 6a à wá. Hã sǎ-zínia na ó o Dookaasi mu bã ká a ðĩn yí húrun á 6a wee lá zéení làa wo. ⁴⁰ O o Piere le 6a búenbúen lé, ò o líí fàrá mí nònkójúná wán, ò o flora. Bũn món ó o yèrémáa sánsáa o nĩ-hío ò o bía: «Tabita, lii hĩní.» O o héra mí yío. Bïo ó o mòn o Piere, ó o lii hínòn yòó kará. ⁴¹ O o Piere buan o nĩ yi, á séeníá wo ó o líí hínòn yòó ðĩn. Bũn món ó o von bía tà a Krista bïo, lè 6a maháawa, á buée zéeníá wo làa ba ká a yío wi lua.

⁴² Ho Zopee nùpua búenbúen jíá mu, á 6a cèrèè tà a Núhũso bïo. ⁴³ Bũn món ó o Piere dá cãakaa ho Zopee yi o sǎn-fi búí na yèni 6a le Simòn cǎn.

10

O Piere veró bía yínǎn 6a zúifùwa cǎn

¹ Nĩi búí hĩa wi ho *Sezaaree lóhó yi á yèni 6a le Koronεeye. O hĩa lé ho Oroomu dásíwá ku-beení búí kuure jíhũso, ðio 6a wee ve làa Italii dásíwá kuure. ² O nùpue mu hĩa wee bè le Dónbeenĩ làndá yi sese, orén lè mí zĩi nùpua búenbúen wee kǎnbi le Dónbeenĩ. Ba *zúifùwa nĩ-khenia ó o hĩa wee séení lè mí sòobéε, á wee fio le Dónbeenĩ yí máa khí. ³ Wizonle búí wi-háarè yi, á bïo búí zéeníá mítén làa wo. O mòn le Dónbeenĩ wáayi tonkaro wéréwéré ò o buée zoó wee bío làa wo: «Koronεeye.» ⁴ O o yòó lora wo yi lè le zǎní ò o bía: «Núhũso, mu wan le?» A ho wáayi tonkaro bía: «Le Dónbeenĩ tà jíá ù floró, á mún mòn le séení na fo wee wé na 6a nĩ-khenia yi, á le leékaa ù bïo. ⁵ Awa, wãa tonka 6a nùpua bïo kà wán le 6a va ho Zopee lóhó à vaa fé o nĩ búí na 6a le Simòn buennáa, yĩa 6a mún wee ve le Piere. ⁶ O làara a nĩ búí na wee fi hã sǎnna wán. O yèni 6a le Simòn, á zĩi wi mu yámú jummu jii.»

⁷ Bïo ho wáayi tonkaro na bía làa wo wà, ó o Koronεeye von mí ton-sáwá nùwã jun lè mí dásíwá nĩ-kéní na sá a cǎn míana á wa le Dónbeenĩ, ⁸ á bía bïo wó búenbúen nòn 6a yi, ò o tonkaa 6a le 6a va ho Zopee.

⁹ A 6a wà. Ho tá tǎn yú 6a ká 6a pá wi ho wǎhũ wán. Le wii á a bío le mí yòó fàrá à ðĩn, à 6a sùaráa ho Zopee. Lé hón pãahũ so yi ó o Piere yòora le zĩi lòho á wà yòó wé mí floró. ¹⁰ Bïo ó o yòó wi bĩn, á le hĩní dà a, ó o le mí ì dí. Bïo 6a lan wee sǎ ho ðĩnló, á bïo búí buée zéeníá mítén làa wo. ¹¹ O mòn ho wáayi à ho héra. A ðεε búí lòn pǎnsò-beení á 6a buan jí-kãa bïo náa yi, á yòó ló wee lii, á wà líí búe ho tá yi. ¹² Le ðεε mu yi á nãjuwà laà náa náa sowa, làa bía wee vára mí píorà wán, lè 6a jínzàwa lè mí síiwà búenbúen wi yi. ¹³ A tãmu búí bía nòn wo yi: «Piere, lii hĩní búe 6a à là.» ¹⁴ O o Piere bía: «Ébé, Núhũso, í máa wé mu. ðĩnló na ù hò yi, làa hĩa tun á í ðĩn yí dú yí mòn hũú.» ¹⁵ A mu tãmu bĩnía sã jíá á bía nòn wo yi: «Bïo na le Dónbeenĩ le mu wee ce vó à ùnén yí wé làa bïo na tun.» ¹⁶ Mu wó làa bũn á ðǎn hã zen cúa-tĩn. Bũn món á le ðεε mu dèeníá buan yòora ho wáayi.

¹⁷ O o Piere wãa wee tùa mítén yi lè mu bïo na ó o mòn bàn kúará. Hón pãahũ so yi, ò o Koronεeye nùpua na ó o tonkaa le 6a buen o Simòn zĩi á tùakaa buée ðǎn le bàn zũajii. ¹⁸ A 6a von à 6a tùara: «Lé hen kà ó o Simòn na 6a le

Piere á làara yi le?» ¹⁹ Bìo ó o Piere pá lan wee le mí yi mí bè-minii bàn kúará wán, à bǔn le Dónbeenĩ Hácírí wee bío làa wo: «Loń, 6a nùpua nùwā tǔn wi hen á wee cà fo. ²⁰ Yí titika bío, hǐnǐ lii bè làa ba, ínén lé yǐa tonkaa 6a.» ²¹ O o Piere wǎa hǐnǎn lion 6a nùpua mu cǎn, á lii bía nǎn 6a yi: «Yǐa mi wee cà lé ínén ǐ bεere, léé webio nǎn mi buararǎa hen?» ²² A 6a bía: «Ba dásíwǎ núhǔso búí na 6a le Koronεeye lé yǐa tonkaa wεn ũ cǎn. O léé nǐ-tente á wee kǎnbi le Dónbeenĩ, á 6a *zúifùwa búenbúen wee wíoka a yèni. Le Dónbeenĩ wáayi tonkaro búí bía nǎn wo yi le o bío le 6a buee ve fo buennǎa mí cǎn, ò o jí bío fo ò bío á à na a yi.» ²³ O o Piere fó 6a, á 6a zoó cǎana làa wo.

Bio wó a Koronεeye zǐi

Mu tá na léé tǎn, ó o Piere làa ba páanía lá ho wǎhǔ, á bía tà a *Krista yi nùwā yεn búí ló ho Zopee yi á lèení 6a. ²⁴ Ba varǎ cǎana á tá léé tǎn vaá dǎnnǎa ho Sezaaree. Bǔn ñ wé ò o Koronεeye, lè mín zǐi nùpua, lè mín bǎnlowǎ binbirí na ó o von á karǎ pan wo bǐn. ²⁵ Pǎahǔ na ó o Piere wǎ buée zo yi, ó o Koronεeye hǐnǎn sǎ a yahó, á vaá líi búrá a tá, ò o tèení wo yi lè le kǎnbii. ²⁶ Kǎ a Piere màhǎ fù a yi á hoonía ò o bía nǎn wo yi: «Lii hǐnǐ, ínén mún lé o nùpue lè ũ bío síi.» ²⁷ Bǔn món ó o pá lan wee bío làa wo á vaá zonnǎa le zǐi yi, á zoó yú 6a nùpua cèrèε kǎ 6a kúaa mín wán, ²⁸ ó o bía nǎn 6a yi: «Mi zǔ le 6a zúifùwa cǎn, á ho va ho síi veere nùpue cǎn, tàá à páaní kεení làa wo léé bío na yí ko à mu wé, kǎ le Dónbeenĩ màhǎ zéení mu nǎn mǐi le ǐ yí ko à ǐ lá nùpue woon lòn nǐ-tinii na á nùpue yí ko ò o wé va cǎn. ²⁹ Lé bǔn nǎn á ǐ yí pǎ mi veró à ǐ dèení buara. Awa, á mi wǎa zéení ǐ veró núhǔ.»

³⁰ O o Koronεeye bía: «Mu wizooní tǐn léé zuia, ho pǎahǔ dà-kéní kéní na kǎ yi, le wi-háarè, á ǐ wee fio ǐ zǐi. Yío buée tǐ à nùpue búí na dà-zǐnii wee núíika á dǐn ǐ yahó, ³¹ ò o bía: «Le Dónbeenĩ tà ná ũ floró, á mún mǎn le séení na fo wee wé à na 6a nǐ-khenia yi, á le leékaa ũ bío. ³² Wǎa tonka 6a nùpua ho Zopee yi le 6a vaa bío le o Simǎn na 6a le Piere à buen. O làara a Simǎn wán, yǐa wee fi hǎ sǎnna, na zǐi wi mu yámú numu nii.» ³³ A ǐ dèení tonkaa 6a nùpua le 6a vaa ve fo, á fo tà buara bǔn se. Há làa na kǎ wán, á wa búenbúen wi le Dónbeenĩ yahó hen à jíńǎa bío búenbúen na ó o Núhǔso dó ũ nii yi le ũ bío.»

³⁴ O o Piere wǎa lá le bíonǐ á bía: «Bíio kǎ wán á ǐ wǎa zǔ kǎnkǎn le le Dónbeenĩ yí máa hueeka 6a nùpua mín yi. ³⁵ Nùpue léé nùpue, ò o lé kǎhǔ léé kǎhǔ yi, kǎ a wee kǎnbi le, á wee wé le síi bío, se wón bío sí le yi. ³⁶ Mi zǔ bío le Dónbeenĩ bía nǎn o *Isirayεele nǐpomu yi kǎ le nǎn ho héérǎ bín-tente 6a yi, dǐo ó o Yeesu *Krista buararǎa, wón na lé 6a nùpua búenbúen Núhǔso. ³⁷ Bío ó o Zǎn bía le Dónbeenĩ bío lè 6a nùpua á bátízera 6a, á bío búakǎa wó ho Kalilee yi, à lá bío wó ho Zudee yi búenbúen á mi mún zǔ. ³⁸ Mi mǎn bío le Dónbeenĩ liinǎnǎa mí Hácírí pǎnkǎ o Nazarεete nǐi Yeesu wán. Mi mún zǔ bío ó o Yeesu mu varǎráa ho kǎhǔ yi, á wee wé mu bè-tente kǎ a wéé bío ó o *Satǎni pǎnkǎ wi wán búenbúen, lé bío le Dónbeenĩ hǐa wi làa wo. ³⁹ Bío búenbúen na ó o wó 6a zúifùwa kǎhǔ lè ho Zeruzalεemu yi á wa mǎn, á lé mu seérǎsa. Ba búaa wo ho *kùrùwǎ wán ó o húrun. ⁴⁰ Kǎ le Dónbeenĩ màhǎ vèení wo mu wizooní tǐn níi zoń á 6a nùpua mǎn. ⁴¹ Mu yínǎn 6a nùpua búenbúen mǎn wo. Warén na lé fèra hueekaa wó lè 6a seérǎsa lé warén mǎn wo. Bío le Dónbeenĩ vèení wo mónǎn, á warén làa wo páanía dú á jun. ⁴² O henía mu nǎn wεn le wa zéení le Dónbeenĩ bío, á mún bue na 6a nùpua yi le orén lé yǐa le Dónbeenĩ bàrá ò o cítí 6a yèn-vèeniasa lè 6a nǐ-hía. ⁴³ Le *Dónbeenĩ jí-cúa fεerowǎ búenbúen bía a bío, le nùpue léé nùpue na dó mí síi o yi, ó o ò yí mu bè-kora séndíaró o yèni pǎnkǎ yi.»

⁴⁴ Pãahũ na ó o Piere lan wee bío yi, á le Dónbeenĩ Hácírĩ lion bĩa wee jí a bíonĩ wán. ⁴⁵ Bĩa tà a *Krista bío na lé 6a *zúífùwa binbirĩ na bò là a Piere buararãa á wó coon dàkhĩna le Dónbeenĩ Hácírĩ na le nɔn á le bera fò bĩa yínɔn 6a zúífùwa bío yi. ⁴⁶ Lé bío 6a wee jí à 6a wee bío hã sĩ-viò bíonĩ na 6a yí zũ, á wee khòonĩ le Dónbeenĩ le bè-beera na le wó bío yi. O o Piere bía: ⁴⁷ «Ba nùpua na kà á 6a dà à hè le 6a yí bátízé 6a lè mu jummu, ká 6a nɔn yú le Dónbeenĩ Hácírĩ lè wa bío sii le?» ⁴⁸ O o nɔn le jii le 6a bátízé 6a o Yeesu Krista yèni yi. Bũn mɔn á 6a flora a Piere le o wé hã wizoonĩ bío yen làa mí.

11

O Piere fɛera bío wó a Koronɛɛye zĩ

¹ Ba tonkarowà làa bĩa tà a *Krista bío na wi ho *Zudee yi á jí le bĩa yínɔn 6a *zúífùwa á mún tà le Dónbeenĩ bío. ² Bío ó o Piere binĩa van ho Zeruzalɛmu, á bĩa tà a Krista bío na lé 6a zúífùwa binbirĩ á wee zá làa wo: ³ «Lée webio nɔn á fo vannãa bĩa yínɔn 6a zúífùwa cɔn á páanía dú làa ba?» ⁴ O o Piere wãa líí lá bío mu wórãa lè mí dà-kénĩ kénĩ búenbúen á fɛera nɔn 6a yi kà sii: ⁵ «Mu wee wé ká í wi ho Zopee lóhó yi á wee wé í fioró. Yio buée tí à bío búí zéenia mítén làa mi. Mu lée dèe búí lòn pãnsò-beeni á 6a buan pi-kãa bío náa yi, na yóó ló ho wáayi á buée líí 6ó mi. ⁶ A í lora le yi sese, á mɔn 6a najuwà laà náa náa sowa, bĩa ho lóhó yi làa bĩa hã mana yi, làa bĩa wee várã mí píorã wán, lè 6a jínzãwa. ⁷ A í jí tãmu búí sã na wee bío làa mi: «Piere, lii híni búe 6a à là.» ⁸ Ká í màhã bía: «Ebé, Núhũso, í máa wé mu. Dínló na ũ hò yi, làa hĩa tun á í dín yí dú yí mɔn hũu.» ⁹ A mu tãmu tĩn pá binĩa sã jí á bía nɔn mi: «Bíó na le Dónbeenĩ le mu wee ce vó ũnén yí wé làa bío na tun.» ¹⁰ Mu wó làa bũn á dɔn hã zen cúa-tĩn. Bũn mɔn á le dèe mu dèenia binĩa buan yòora ho wáayi. ¹¹ Hón pãahũ dà-kénĩ so yi, à bũn 6a nùpua nùwã tĩn búí na 6a tonkaa á ló ho *Sezaaree yi á buée dɔn le zĩ na á í wi yi. ¹² A le Dónbeenĩ Hácírĩ bía le í yí titika, le í híni bè làa ba. Wàn zãwa nùwã hẽzĩn na bò làa mi buara hen, lé bán lènia mi vannãa ho Sezaaree, á wa vaá páanía zon o Koronɛɛye zĩ. ¹³ A wón lá bío ó o wó wó mɔnnãa ho wáayi tonkaro mí zĩ ká a dín wee bío làa wo kà sii: «Tonka 6a nùpua le 6a va ho Zopee à vaa ve o Simɔn na 6a le Piere le o buen. ¹⁴ Hã bíonĩ na á à kãní ũnén lè ũ zĩ nùpua búenbúen lé hɔn ò o bío á a na fon.»

¹⁵ «Bíó á í búakãa wee bío à bũn le Dónbeenĩ Hácírĩ lion 6a wán, làa bío le hĩa lionnãa warén wán mu jũhũ búenĩ bío sii. ¹⁶ A í hácírĩ màhã buara bío ó o Núhũso hĩa bía wán: «O Zãn hĩa wee bátízé lè mu jummu, èe ká minén bán á à bátízé lè le Dónbeenĩ Hácírĩ.» ¹⁷ Bío le Dónbeenĩ hĩa hɔn làa wen, pãahũ na wa tà a Núhũso Yeesu Krista yi, lé bũn á le mún hɔn lè barén. A ínén lée wée á à pí bío le Dónbeenĩ le mí ì wé.» ¹⁸ Bío 6a jí hɔn bíonĩ so, á 6a yóó wan tèn, á wee khòonĩ le Dónbeenĩ kà sii: «Mu 6èntĩn bon. Le Dónbeenĩ mún tà nɔn ho wãhũ bĩa yínɔn 6a zúífùwa yi à 6a dàní yèrè má mí yilera lè mí várã, à yí le mukãní binbirĩ na máa vé.»

Bio ho Antiosi kèrètɛwa kuure jũhũ búakdarãa

¹⁹ Bĩa tà a *Krista bío lò beéro na búakãa o Etiëna búeró pãahũ lé bũn nɔn á 6a saawaarãa. Ba búí wà fúaa ho Fenisii lè ho Siipere kãna, lè ho Antiosi lóhó yi. Ká 6a màhã vaá yí máa bue le Dónbeenĩ bíonĩ à na ní-vio yi, ká mu yínɔn 6a *zúífùwa. ²⁰ Èe ká bĩa tà a Krista bío nùwã yen búí na wee lé ho Siipere lè ho Sirëna yi, á ló van ho Antiosi, á mún vaá wee bue le Dónbeenĩ bín-tente na bío ciran o Núhũso Yeesu à na bĩa yínɔn 6a zúífùwa yi. ²¹ O Núhũso dànló fù wi làa ba, á nùpua cèrèe á tà yèrè máa bò a Núhũso yi.

22 Ho Zeruzalεmu kèrètíewa kuure já mu bïo mu, á 6a wáa tonkaa o Baanabaasi le o va ho Antiosi. 23 Bïo ó o vaá dñn bñn ó o mən bïo le Dónbeení dúbuaaráa bïa tà a Krista bïo yi, ó o zámakaa mu bïo yi, ò o henía 6a búenbúen sía, à 6a yí lé o Nùhúso món, ká 6a tà a bïo mí sía yi. 24 Mu bon, o Baanabaasi 6èntñn fù léé núpue na se, á sú lè le Dónbeení Hácírí, á dó mí síi o Nùhúso yi. Núpua cèrèè tà nən míten o Nùhúso yi.

25 Bñn món ó o Baanabaasi wà van ho Taasi lóhó, á wà vaá cà a Soole. 26 Bïo ó o vaá yú a, ó o bò mín làa wo 6uara ho Antiosi yi. Ba mí nùwá ñun á wó le lúlú-kùure ká 6a wee páaní kúee mín wán lè ho Antiosi kèrètíewa, á kàrána núpua cèrèè. Lé ho Antiosi yi á 6a búakáa wee veráa bïa tà a Krista bïo làa kèrètíewa.

27 Mu pàahú á le *Dónbeení ñi-cúa fεerowà búí ló ho Zeruzalεmu yi á van ho Antiosi. 28 Ba ñi-kéní na 6a le Akabuusi á le Dónbeení Hácírí bía nən yi, ó o hñnən yóó ññn ò o bía le hen làa cñnú ká le hñn-súmúí á à lé ho tá búenbúen wán. A le 6èn ló pàahú na ó o Koloode wó ho *Oroomu bá-zàwa bée yi. 29 A 6a ñi-kenínia wáania tò, le mí ñi-kéní kéní á a na bïo na mí dà a na á à wé lè le séenii á à toní ì na bïa tà a Krista bïo ho *Zudee yi. 30 A bñn lé bïo 6a wó, à 6a tonkaa o Baanabaasi là a Soole le 6a 6ua mu vaa na ho Zudee kòhú kèrètíewa kuio ya-díwá yi.

12

O Piere léro ho kàsó yi bïo

1 Mu pàahú ká a bée *Heroode* wee beé 6a kèrètíewa nùwá yən búí sánía lò. 2 O 6ó a Zàn 6àn kñnle Zaaki lè ho khà-tóní. 3 Bñn món, á bïo ó o mən à mu sí 6a *zúifùwa yi, ó o mún wñira a Piere. Bñn wó ho *búurú na á ña-ñni yí dó yi sánú díró pàahú. 4 Bïo ó o Piere 6a wñira, ó o Heroode nən le ñii le 6a dé o ho kàsó yi, ò o bàrá 6a dásíwá nùwá náa náa kuio bïo náa le 6a pa a yi. O lá wee leéka le ká ho *Paaki sánú dú khíina, o ò cítí o 6a núpua yïo yi. 5 O Piere wón 6a wáa pan yi ho kàsó yi, ká 6a kèrètíewa kuure 6èn wee fio le Dónbeení yi na a yi lè mí sòobée.

6 Ho tñnàahú na tá léé tí ó o Heroode á à cítí o 6a núpua yïo yi, ká a Piere 6a can lè hã zúakùaríwà bïo ñun ó o dñma 6a dásíwá nùwá ñun pàahú. A 6a parowà mún ññn mí lara yi ho kàsó zii zūañii. 7 Yïo 6ueé tí à wáayi tonkaro búí ññn, á mu khoomu búí ñuiina zoó ho kàsó zii. O o Nùhúso wáayi tonkaro líí búanbúaa o Piere dòkóní, á sínia wo, ò o bía nən wo yi: «Lii hñí fua fua.» Hón pàahú so yi á hã zúakùaríwà feera a níní yi líí kúaará. 8 A ho wáayi tonkaro bía nən wo yi: «Ca ũ kírí à ũ zí ũ nakáa.» O o Piere wó bñn. O o bía nən wo yi: «Lá ũ kánbun zí à ũ bè mii.»

9 O o Piere wó bñn ò o ló léé bò a yi. O yí máa leéka le bïo ho wáayi tonkaro wee wé á bon. O wee leéka le hã léé kònkórá. 10 Ba léé khíina 6a nín-yání parowà, á bñnia vaá khíina bïa sã, á wà vaá 6ó ho hñnló woohú na sánsáa ho lóhó yi, á hón héra míten á 6a yóó ló. Bïo 6a lá ho wãhú wà, yïo 6ueé tí à ho wáayi tonkaro wà ò o día a Piere.

11 O o Piere wáa zūna le bïo wó ká bon, ó o bía: «Hã làa na ká wán á ñ wáa zū mu kénkén le o Nùhúso lé yia tonkaa mí tonkaro na ló ho wáayi ó o 6ueé líí kánia mi o Heroode níi yi, á mún kánia mi le lònbee búenbúen na 6a zúifùwa lá wee fan le le yí mi yi.» 12 Bïo ó o lon mí yi wó, ó o wà van o Zàn na 6a le Maaki 6àn nu Mari zii. Ba núpua cèrèè kúaa mín wán bñn á wee fio. 13 O vaá búanbúaa ho zūañii woohú, ó o ton-sá hãa búí na 6a le Oroode á hñnən wà 6ueé hén ho. 14 Bïo ó o 6ueé zūna a Piere tãmu, ó o síi wan wan á yí héra ho

* 12:1 O Heroode na 6a wee bío bïo hen lé o Heroode Akiripaa nín-yáníso.

woohú ò o bínia lùwa zoó bía le o Piere lée wi ho zūānii. ¹⁵ A 6a bía n̄n wo yi: «Fo yàá wee khée.» Ká a màhá wee bío le mu bon kénkén. A 6a wáa bía: «Áyí! Mu lé o ñi-h̄n̄bómu.» ¹⁶ O o Piere pá ñin wee búanbúa ho woohú. Bío 6a wó san héra ho, á 6a m̄n wo á mu wó 6a coon. ¹⁷ O o lá mí ní dá 6a yi le 6a wé tété, ò o zéenia bío ó o Nuhúso wó wó léraráa wo ho kàsó yi làa ba, ò o pá bínia bía: «Mí bío mu na a Zaaki lè wàn zàwa na so yi.» Bún m̄n ó o ló á wà van lòn-veere.

¹⁸ Bío ho tá t̄n á 6a dásíwá búenbúen kánkáa, á wee cà à 6a zūn bío ó o Piere bío wóráa. ¹⁹ O o Heroode le 6a cà a, á 6a cà a san 6a yí yú a, ó o tuakaa bia lá pan wo yi, ò o n̄n le ñii le 6a búe 6a. Bún m̄n ó o Piere ló ho *Zudee yi á vaá kará dóka mí yi ho *Sezaaree yi.

O b̄e Heroode húmú bío

²⁰ O Heroode sii h̄ia wee c̄i ho Tiire lè ho Sid̄n lórása yi dàkh̄ina. A bío 6a bè-d̄inii wee lé o Heroode mu bàn k̄h̄ú yi, á 6a wó le ñii dà-kéní à 6a le mí ì va a c̄n. A 6a búeé ñin o Bilasutuusi wán, ȳia wi o Heroode mu z̄i tonni ñúh̄ú wán. Ba wà zoó yanka a ò o le mí véení h̄a bióní. ²¹ Bío le wizonle na 6a bàrá ñ̄n, ó o Heroode lá mí bá-z̄amu s̄ia z̄á, ò o kará mí b̄eñi kanmúini wán, ò o lá le bióní 6a z̄amáa yahó. ²² A mu ñipomu búenbúen bía p̄np̄n: «Mu yí n̄n n̄pue wee bío, mu lée dof̄n̄i búu.» ²³ P̄ah̄ú na 6a wee bío mu yi, à bún le Dónbeen̄i wáayi tonkaro búu v̄ina a Heroode, lé bío ho c̄ukú na bío s̄a le Dónbeen̄i yi ó o fó bò mít̄en wán. A 6a s̄unbowa zon wo ó o húrun.

²⁴ Le Dónbeen̄i bióní wee b̄en f̄e h̄a lùu ká le wà. ²⁵ Bío ó o Baanabaasi là a Soole tonló vó ho Zeruzal̄emu yi, á 6a fó a Z̄an na 6a le Maaki á wàráa.

13

Ba hueekaa o Baanabaasi là a Soole á tonkaa

¹ Ho Antiosi k̄er̄t̄ewa kuure yi á 6a ñi-cúa f̄erowà lè 6a ñi-kàránlowà h̄ia wi yi. Ba lé o Baanabaasi là a Soole, là a Simīon na 6a wee ve làa N̄i-bírí, là a Sir̄ena ñi Lisiyuusi, là a Manar̄e na páanía ñ̄n là a b̄e *Heroode.*

² Wizonle búu, ká 6a wee búaaní a Nuhúso, á lù mí ñini, á le Dónbeen̄i Hácírí bía n̄n 6a yi: «Mí lén o Baanabaasi là a Soole mí ñ̄n à 6a s̄a ho tonló na á ñ̄ von 6a bío yi.» ³ A bío 6a lù mí ñini à 6a flora vó, á 6a bò mí níni 6a wán à 6a n̄n ho w̄h̄ú 6a yi á 6a wà.

⁴ Bío ó o Baanabaasi là a Soole á le Dónbeen̄i Hácírí wáa von kà síi, á 6a wà van ho Selesii lóhó. Lé b̄in á 6a zon ho won-been̄i yi vannáa ho Siipere k̄h̄ú na wi mu ñumu t̄ah̄ú. ⁵ Bío 6a vaá ñ̄n ho Siipere k̄h̄ú lóhó na 6a le Salamiina á 6a wáa wee bue le Dónbeen̄i bióní 6a *zúifùwa kàránló z̄ini yi. Ȳia k̄era b̄in làa ba á wee séení 6a lé o Z̄an Maaki. ⁶ Ho k̄h̄ú búenbúen 6a tò yi yòó ló, á vaá bó ho Pafóosi lóhó yi. Lé b̄in á 6a fò mín là a zúifù ñi búu na wee wé mu n̄n-símú na 6a le Bara-Yeesu yi. O lá wee lá mít̄en lòn ñi-cúa f̄ero.

⁷ O h̄ia wi ho k̄h̄ú mu ñúh̄úso na 6a le S̄ez̄iyuusi Poluusi c̄n. O ñi mu fù lée n̄pue na hácírí wi. O wi ò o ñi le Dónbeen̄i bióní. O o von o Baanabaasi là a Soole le 6a búen mí c̄n. ⁸ Ká a n̄n-símú bànso Elimaasi á yí wi à ho k̄h̄ú mu ñúh̄úso à tà a *Krista bío ó o wi ò o h̄e 6a. (Ba *K̄er̄esisa wee ve o Bara-Yeesu mu làa Elimaasi.) ⁹ Hón p̄ah̄ú so yi, ó o Soole na 6a mún wee ve làa Poole† á le Dónbeen̄i Hácírí wáa sú ó o fá mí ȳio wo yi, ¹⁰ ò o bía: «Ūn̄én *Sat̄ani za

* **13:1** O Heroode na 6a wee bío bío hen lé o Heroode Antipaasi na wi ho Kalilee ñúh̄ú yi. † **13:9** Bío n̄n ó o Soole 6a yèr̄emáa wee ve là a Poole: Ba zúifùwa na bío s̄a ho Oroomu yi á yènnáa fù lé mu bío ñun ñun. Ba zúifùmu yèni wee k̄er̄. Ká ȳia bío s̄a ho Oroomu yi, à wón 6a b̄in cé le búu na yi. Ho Soole lé 6a zúifùwa yèni. Ká ho Poole lé bío ó o bío s̄a ho Oroomu yi.

sabín-fûaalo yén. Fo wee vîiní 6a nùpua. Mu bïo na se búenbúen fo wee firáa. O Núhúso síi bïo búen téréna, à ùnén wón wee báaráka làa bũ. Cén khí mu yi. ¹¹ Awa, wáa loń mu. O Núhúso á à bóoní foń. Fo ò wé o muui, á à cáaka ká ũ máa mi le wii khoomu.» Mí lahó yi ó o Elimaasi yïo dèenía coora, á wó mí túbírí. O o wee héε víná, á wee cà yïa á à tè o níi yi ì lénnáa. ¹² Bïo ho kôhũ jùhúso mən bïo wó, ó o tà dó mí síi o Krista yi. O Núhúso bïo na ó o wee jí á zon wo dà.

O Baanabaasi là a Poole van ho Antiosi

¹³ O Poole lè mí ninzàwa á zon ho won-beenĩ ho Pafosi yi á van ho Pánfilii kôhũ lóhó na 6a le Pεεze. Bïo 6a vaá dŕn bĭn, ó o Zān Maaki día 6a, ò o bĭnía van ho Zeruzaleemu. ¹⁴ Barén bán đĭn ho Pεεze yi à 6a lá ho won-beenĩ, á vaa đĭn ho Pizidii kôhũ lóhó na 6a le Antiosi. Ho *Sabaazôn, á 6a zon ho kàránló zĭi yi á zoó kará. ¹⁵ Bïo 6a kàrána ho làndá vŭahũ lè le *Dónbeenĩ jĭ-cúa fεerowà vŭahũ wó, á ho kàránló zĭi jùhúso le 6a bío bïo kà na 6a yi: «Wàn zàwa, hen ká bĭonĩ wi mi cŕn á mi le mi ì hĭí lè 6a nùpua sĭa se mi wáa dà à bío.»

¹⁶ O o Poole líi hĭnən yòó đĭn ò o dá mí níi le 6a wé tété, ò o bía: «Minén *Isirayεlesa, lè minén na wee kĕnbi le Dónbeenĩ búenbúen, mi jí bïo á ĭ ì bío: ¹⁷ O Isirayεle nĭpomu na kà bàn Dónbeenĩ lé dén hueekaa wàn 6uaawa. Le wó á mu nĭpomu na kà jĭna ho *Ezipite yi pĕahũ na 6a wi mu nĭ-hāmu yi bĭn. Bŭn mŕn á le léra 6a bĭn lè mí pànká. ¹⁸ Le 6uan 6a hĕ mana tá henĩ yi á yú lŕn lúluio búará-jun síi. ¹⁹ Ho Kanan kôhũ yi á hĕ sĭwà bïo hĕjun nùpua á le bó jùhũ, á fó táwá nən mí nĭpomu yi, à hĕ bïo sĭ 6a yi. ²⁰ Mu búenbúen wó á míana yú hĕ lúluio khĭá-náa làa búará-jun làa píru síi.

«Bŭn mŕn á le Dónbeenĩ hueekaa 6a búii wàn 6uaawa tĭahũ á wó lè 6a jŭnása, à bán wé fáa 6a tŭiáwà. A mu wó làa búen fĕεε á bueé bó a jĭ-cúa fεero Samuwεele pĕahũ yi. ²¹ Bŭn mŕn á 6a flora a bĕε le Dónbeenĩ cŕn á le nən o Kiisi za Sayuule 6a yi. Wŕn na wee lé o Bĕnzamεε zĭ-jùhũ yi. A wŕn kera 6a jùhũ wán á đĭn hĕ lúluio búará-jun. ²² Bïo le hĭa pá a Sayuule día á le nən o *Daviide 6a yi á wó lè 6a bĕε. Wŕn Daviide so á le bía bïo kà đĭn yi: «ĭ síi nùpue á ĭ wáa yú, o lé o Zesee za Daviide† wŕn lé yĭa á à wé bïo búenbúen na á ĭ ì bío le o wé á à tĭi jĭi.» ²³ O Daviide mŕnmànĭi nĭ-kéní búii lé o Yeesu. Lé wŕn le Dónbeenĩ wó là a Isirayεle nĭpomu kĕnĭlo, làa bïo á le hĭa dŕráa mí jĭi le mí ì wé làa bũ. ²⁴ Sĕni ò o Yeesu búen, à búen ó o Zān buera nən o Isirayεle nĭpomu búenbúen yi le 6a yèrémá mi yĭlera lè mi wára à 6a bátízé 6a. ²⁵ Pĕahũ na ó o Zān mukānĭ véro wà bueé đĕ, ó o wee bío: «Mi wee leéka le ĭ léé wéé? Yĭa mi wee lŕonĭ wi mí đŕn le ĭnén. εε ká mi mĕhĕ loń, bánso wi ĭ mŕn lŭa. Hĕrí o nakāa tenló á ĭ pá yĭ koráa.»

²⁶ «Wàn zàwa, minén na lé o *Abaraamu mŕnmànĭa làa bĭa mi tĭahũ na wee kĕnbi le Dónbeenĩ, lé warén á ho fenló bĭonĩ na kà á buera nən yi. ²⁷ Ho Zeruzaleemusa lè mí jŭnása á yĭ zŭna a Yeesu bïo bàn jùhũ á mŭn yĭ zŭna 6a jĭ-cúa fεerowà bĭonĭ na wee kàrán ho *Sabaazŭonĭ lè mí dà-kénĭ kénĭ yi kúará. O Yeesu mu á 6a síinĭa jùhũ á tĭíraráa 6a jĭ-cúa fεerowà bĭonĭ jĭi. ²⁸ Bïo 6a à đĭn wán á à búeráa wo á 6a yĭ yú, á 6a le o *Pilaate bío le 6a búe o. ²⁹ Bïo á bïo búenbúen na le Dónbeenĩ bĭonĭ vŭahũ bĭa a Yeesu đĭn yi á 6a wó á mu jĭi tun á 6a líinĭa wo ho *kŭrŭwá wán á líi nŭna. ³⁰ Ká le Dónbeenĩ mĕhĕ vĕenĭa wo. ³¹ Hĕ wĭzonĭ cĕrĕε yi ó o Yeesu zĕenĭa mĭten làa bĭa na hĭa lĕenĭa wo ho Kalilee yi fúaa ho Zeruzaleemu. Lé bán wáa wó a sĕéràsa á wee bío o bïo à na a Isirayεle nĭpomu yi.

† 13:22 Mi loń Samuwεele nĭn-yánĭ vŭahũ 13.14

³² «Warén lé bía wee bue le Dónbeenì bín-tente à na mia: Le Dónbeenì jii na le dó nòn wàn òuaawa yi ³³ á bïo jii sú. Le vènia o Yeesu á tíraráa mu jii bïo kà wán á nòn warén na lé òa mòmània yi, làa bïo mu túraráa há Lení vūahú lení bïo jùn níi yi: «Fo lé í Za. Ho zuia jii wán á í lé mìn Maá». § ³⁴ Le Dónbeenì hía bía mu le mí ì vèní a ó o máa bíní máa hí. Bïo kà lé bïo le hía bía: «Í ì dúbua mia lè há dúbuaa na láayi wi. Hía á í dó í jii nòn o Daviide yi le í na». * ³⁵ Lé bñn nòn ó o pá wíokaa bía mu le Dónbeenì bíoní vūahú lahó búí yi: «Fo máa díá á yía bïo sã foñ máa soo le búure yi». † ³⁶ O Daviide pāahú, ó o hía tà sá ho tonló na le Dónbeenì le o sá. Bñn món ó o húrun á òa nùna a bñn òuaawa nísání ó o soora. ³⁷ Ká yía le Dónbeenì vènia wón yí soora.

³⁸⁻³⁹ «Wàn zàwa, mi ko mi zūrñ mu le lé o Yeesu bïo yi á mu bè-kora séndiáro bïo á bueraráa nòn mia. Orén lé yía á nùpue léé nùpue dó mí sñi yi, ó o ò fen mí bè-kora búenbúen yi, bïo ó o *Moyiize làndá lá yí dà máa fení mia yi. ⁴⁰ A mi cén pa miten bïo, à bïo òa jii-cúa fèerowà bía à yí yí mia, mu bía kà síi: ⁴¹ «Minén khònlowà, mi loñ. Mi bïo á à vñníka mia. Mi ì hí á à lé bñn. Bïo mi yío wi lua, á í ì wé yéréké bïo búí na òa bía bïo nòn mia, á mi máa dé mi sía mu yi.» ‡»

⁴² Bïo ó o bía bñn vó, ó orén là a Baanabaasi ló òa *zúifùwa kàránló zñi yi. A bía wi bñn fióra òa le òa bñn búen ho *Sabaa wizonle na sã yi, à wíoka búee bïo mu bïo dà-kéní mu dñní yi. ⁴³ Ho kúeemínwánló mónmén á òa zúifùwa cèrèè, lè òa nñ-vio na yèrémáa zon òa yi, á tà bò a Poole là a Baanabaasi yi. A bán wee bío làa ba ká òa à hení òa sía à òa ca tñn le Dónbeenì sãamu yi.

⁴⁴ Ho Sabaa na sã zon, léé cñnú ká, ká ho lóhó nùpua búenbúen á lá à lé è vé, á búee ní a Núhúso bíoní. ⁴⁵ Bïo òa zúifùwa mòn òa zãmáa, á le yandee sú òa, á òa wee kán o Poole ká òa à là a. ⁴⁶ O o Poole là a Baanabaasi wãa wee bío bïo kà làa ba ká òa poní séra: «Le Dónbeenì bíoní á lá ko à le bue na minén yi vé. Ká bïo mi pã le, á wee leéka le mi yí ko lè le mukání binbirí na máa vé, à wa wãa a yèrémá à va bía yínón òa zúifùwa cón. ⁴⁷ Bïo kà lé bïo le Dónbeenì bía nòn wen: «Í bàrá fo á wó lè há kãna búenbúen nípomu khoomu, bèra a na à ù bue ho fenló bïo ho ðímíná kùaráa búenbúen yi.»» ⁴⁸ Bïo á bía yínón òa zúifùwa ná hñn bíoní so, á òa wee zãmaka ká òa à khòoní a Núhúso bíoní. Bía búenbúen na bïo sã le mukání binbirí na máa vé yi, á tà nòn míten.

⁴⁹ O Núhúso bíoní wee ben fè ho kòhú búenbúen nípomu. ⁵⁰ Ká òa zúifùwa màhá hñn sñna òa háawa na níni se na wee kòñbi le Dónbeenì, lè ho lóhó ya-díwá, á wó le jii dà-kéní làa ba, à òa wee beé o Poole là a Baanabaasi lò, á nòn òa léra mìn kòhú yi. ⁵¹ A òa báawa nùwã jùn mu púaara mí zení khñnkññí á kúaa òa wán, § à òa wà van ho Ikoniyyumu lóhó. ⁵² Ba nñ-kenínia á sía wan làa sòobéè, á sú lè le Dónbeenì Hácíí.

14

O Poole là a Baanabaasi van ho Ikoniyyumu

¹ Bïo ó o Poole là a Baanabaasi vaá dñn ho Ikoniyyumu lóhó yi, á òa vaá zon òa *zúifùwa kàránló zñi. A bïo òa zoó bía á wó, á òa zúifùwa làa bía yínón òa zúifùwa cèrèè á tà a *Krista bïo. ² Ká òa zúifùwa na pã a Krista bïo á súkúra bía yínón òa zúifùwa, fúaa òa wee leéka mu bè-kora làa bía tà a Krista bïo. ³ Bñn lé bïo nòn ó o Poole là a Baanabaasi á kará míana ho Ikoniyyumu yi. Ba wee bío ká òa poní séra, á dó mí sía o Núhúso yi. O Núhúso wee na mí pánká òa yi à òa wéráa mu yéréké bïowa na wee zéení le Dónbeenì pánká, à zéení le

§ 13:33 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 2.7 * 13:34 Mi loñ Ezayii vūahú 55.3 † 13:35 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 16.10 ‡ 13:41 Mi loñ Habakuuki vūahú 1.5 § 13:51 Mi loñ Matiye vūahú 10.14

bïo 6a wee bío o sãamu dǎní yi lée tũíá. ⁴ A ho lóhó nùpua sankaa lè hã kuio bïo ñun. Ba sǎn-kéní tà 6a zúífùwa ñii, ká bïa so 6èn tà 6a tonkarowà ñii. ⁵ Ba zúífùwa làa bïa yínǎí 6a zúífùwa lè mí ñúnása wee wíoka mítén ká 6a à beé o Poole là a Baanabaasi lò, á à lèeka 6a lè hã huua á à 6úe. ⁶ Bïo 6a mí nùwã ñun zũna mu, á 6a lùwa, á dó mí yara lè ho Lisitere lè ho Dεεbe na lé ho Likawonii kǎhũ lórá cǎn, lè hã lórá na bǎmakaa hã. ⁷ Bïo 6a vaá dǎn á 6a lan wee bue le bín-tente bín.

O Poole là a Baanabaasi wi ho Lisitere lè ho Dεεbe yi

⁸ Nii 6úí wi ho Lisitere yi á zení húrun kará. O ton ká a lé o mùamúa, á ðín yi varákaa yí mǎn húúu. ⁹ O kará wee ñí bïo ó o Poole wee bío. O o Poole fá mí yí wo yi, á mǎn à bïo ó o dó mí sǐi o *Krista yi á dà à wee weé, ¹⁰ ó o wǎa bía nǎn wo yi pǎnpǎn: «Lii hǐní yòo muin ðín ũ zení wán.» O o ñii yéran fǎrá mí zení wán á varákaa wà. ¹¹ Bïo 6a zǎamáa mǎn bïo ó o Poole wó, á 6a bía pǎnpǎn lè ho Likawonii kǎhũsa bíoní: «Éee! Hã doffina 6úí lá a nùpue sǐí á 6ueé líí 6ó wen.» ¹² O Baanabaasi 6a wee ve làa Zeesi, ká a Poole 6a wee ve làa Hεεμεεsi, lé bïo ká mu lée bïo na ò o Poole lé yíá bío.* ¹³ Ho Zeesi na lé 6a doffíní 6úí á zii hǐa wi ho lóhó ñii. Dén doffíní so yankaro lé yíá buan 6a dǎaní na 6a donkhueéra lè le púíilè á 6ueé ðinnáa ho lóhó dǎndá na son kòonia ho zũajíní ñii. O wi ò orén lè 6a zǎamáa à wé mu hǎmu à na a Poole là a Baanabaasi yi.

¹⁴ Bïo 6a tonkarowà mí nùwã ñun zũna mu, á 6a lèekaa mí sǐ-zǐnia à zéení ká 6a yí wa bïo 6a le mí ì wé, à 6a fáara yòó zon 6a zǎamáa ðahũ, ¹⁵ ká 6a à bío pǎnpǎn: «Éee! Minén nùpua mu, lée webio nǎn á mi wee wéráa bïo ká? Warén mún lé 6a nùpua lè mí bïo sǐí, á wee bue le bín-tente na mia le mi ko à mi díá hǎn wǎn-kǎamáawa so, ká mi yèrémá sǎnsá le Dónbeení na wi fǐεε, ðio léra ho wáayi, lè ho tá, lè mu yámú ñumu làa bïo wi mu yi búenbúen. ¹⁶ Hã pǎnna na khǐina yi, á le Dónbeení díá hã sǐíwà nùpua búenbúen á 6a bò mí sǐí wǎna. ¹⁷ Ká le ñǎn wee zéení mítén lè mu bè-tentewà na le wee wé: Làa lúlúio ká le wee na ho viohó mia, à ho ðínló be wé se, à mi wé dí sǐ à sǐa wa.» ¹⁸ Hǎrí hã bíoní na ó o Poole là a Baanabaasi bía ká à hèráa 6a zǎamáa mu hǎmu na 6a le mí ì wé á à na 6a yi bïo yi, á pá wó le lònbee. ¹⁹ Mu pǎahũ, à 6a zúífùwa 6úí ló ho Antiosi lè ho Íkoniyuumu lórá yi á 6uara ho Lisitere yi. Lé bán lè 6a zǎamáa wó le ñii à 6a lèekaa o Poole lè hã huua, á vǎrá wo lóráa ho donkǐahũ, lé bïo 6a wee leéka le o húrun. ²⁰ Bïo 6a ñi-kenínia ló lée ðín kǐnia wo yi, ó o líí hǐnǎn, á zon ho lóhó yi. Mu tá na lée tǎn, ó orén là a Baanabaasi bò mín van ho Dεεbe.

O Poole là a Baanabaasi bǐnia 6uara ho Antiosi

²¹ O Poole là a Baanabaasi buera le bín-tente ho Dεεbe yi, á 6a nùpua cèrècè tà wó 6a ñi-kenínia. Bún mǎn, á 6a yèrémáa van ho Lisitere lè ho Íkoniyuumu yi, lè ho Antiosi na wi ho Pizidii kǎhũ yi. ²² Ba wee hení bïa tà a *Krista bío sǐa, á wee hení mu na 6a yi le 6a fǎrá ðín, à dé mí sǐa o Krista yi. Ba wee bío bïo ká na 6a yi: «Wa ko wa kǎa lònbee cèrècè yi à bè yi zoráa le *Dónbeení béení yi.» ²³ Ba hueekaa 6a nùpua 6úí 6a kèrètíewa kuio lè mí dà-kéní kéní yi á wó lè 6a ya-díwá. Bún mǎn á 6a lù mí ñíní à 6a flora, á dó 6a bïo o Nùhũso na 6a tà nǎn mítén yi níi yi.

²⁴ Bún mǎn á 6a kǎa ho Pizidii kǎhũ yi á vaá dǎn ho Pǎnfílii kǎhũ. ²⁵ Ba buera le Dónbeení bíoní ho Pεεze lóhó yi à 6a wà ñǎn ho Atalii lóhó. ²⁶ Lé bín á 6a ðín yi lǎráa ho won-beení á van ho Antiosi. Lé hón lóhó so yi á 6a hǐa dó 6a bïo le Dónbeení sãamu bǎnso níi yi, à le séení 6a ho tonló na 6a vaá sá á ho ñii

* **14:12** Ho Kεεεsisa lè ho Oroomusa doffina boo. Ðio 6a le Zeesi lé dén wi hã búenbúen ñúhũ wán. Ká ðio 6a le Hεεμεεsi dén lé hã tonkaro.

sú bïo yi. ²⁷ Bïo 6a vaá dõn ho Antiosi, á 6a von 6a kèrètíewa kúaa mín wán, á lá bïo búenbúen na le Dónbeení làa ba páanía wó á fɛera nɔn 6a yi, làa bïo á le mún h́eraráa ho wǎhú á nɔn bïa yínɔn 6a zúifùwa yi, à bán mún dàn tà a Krista bïo. ²⁸ A 6a kará dá míana b́n làa bïa tà a Yeesu bïo lè 6a ñi-kenínia.

15

Ba kèrètíewa ya-díwá kúaa mín wán

¹ Nùpua nùwǎ yɛn búí ló ho *Zudee yi á 6uara ho Antiosi yi, á 6ueé wee kàrán bïa tà a *Krista bïo làa bïo ká: «Mí yí dà máa fen ká mí yí kúiora làa bïo mu bóráa o *Mɔyíize làndá yi.» ² O o Poole là a Baanabaasi pá 6a bïo, á wǎanía làa ba lè mí sòobéɛ mu bïo yi. Mu véení, á 6a le o Poole là a Baanabaasi, lè ho Antiosi nùpua nùwǎ yɛn búí ko 6a va ho Zeruzalɛmu, à vaa fɛɛ ho túíá mu na a Krista tonkarowà lè 6a kèrètíewa ya-díwá yi. ³ A 6a kèrètíewa kuure nɔn bïo 6a màkóo wi yi le vɛɛní mu bïo yi 6a yi. Ba kǎa ho Fenisii lè ho *Samaríi kǎna yi ká 6a à bío bïo á bïa yínɔn 6a *zúifùwa wó wó yèrémáa tàráa le Dónbeení bïo lè mí dà-kéní kéní. A mu wó sí-wɛ-beení bïa búenbúen na tà a Krista bïo cón. ⁴ Ba vaá dɛɛní ho Zeruzalɛmu yi á 6a wà van 6a kèrètíewa cón á bán lè 6a tonkarowà, lè 6a ya-díwá, á bèéníá 6a yi. A 6arén 6èn lá bïo búenbúen na 6a wó lè le Dónbeení pánká á fɛera nɔn 6a yi. ⁵ Ká 6a *Farizíewa kuure nùpua nùwǎ yɛn búí na tà a *Krista bïo á h́nɔn bía: «Bìa yínɔn 6a zúifùwa na tà a Krista bïo ko 6a *kúio. O o Mɔyíize làndá bèró bïo mún hení na 6a yi.»

⁶ A 6a tonkarowà lè 6a ya-díwá kúaa mín wán, à loínáa le bióní mu yahó yi. ⁷ Ba kára mín míana. B́n món ó o Piere líí h́nɔn lá le bióní ò o bía nɔn 6a yi: «Wàn zàwa, mí zū le le Dónbeení mɔn mí léra mí tǎhú mu míana à ì bue le b́n-tente à na bïa yínɔn 6a zúifùwa yi, bèra a na à 6a jí le, à tà le bïo. ⁸ Le Dónbeení zū bïo wi 6a nùpua sǎa yi. Le nɔn mí Hácírí 6a yi làa bïo warén yúráa le bïo síi, à zéení le le tà 6a bïo. ⁹ Le yí wó bïo woon na wee zéení le warén làa ba wi mín júná yi. Le ceéra 6a sǎa, lé bïo 6a tà le bïo. ¹⁰ A léé webio nɔn á mí wǎa wi à mí sèení 6a lè ho sèró na á wàn 6uáawa lè warén wa bɛere á yí dàina yí sò, á à khúaanáa le Dónbeení jii yi? ¹¹ Bùéé dé. Bïo warén kǎnía o Núhúso Yeesu sǎamu bïo yi, lé b́n 6arén bïo mún wóráa.» ¹² A bïa wi b́n búenbúen wó tété. B́n món á 6a wee jí á Baanabaasi là a Poole cón. Ba wee bío mu yéréké bïowa na wee zéení le Dónbeení pánká na le wó lè 6a níni bïa yínɔn 6a zúifùwa cón. ¹³ Bïo á 6a bía wó, ó o Zaaki h́nɔn lá le bióní ò o bía: «Wàn zàwa, mí jí bïo á ì ì bío. ¹⁴ Bïo le Dónbeení tà lora bïa yínɔn 6a zúifùwa bïo hàrí mu júhú búɛɛní, á léraráa mu ñipomu na bïo sǎ le yi 6a tǎhú, ó o Simɔn* zéeníá.

¹⁵ «Mu fò mín lè le *Dónbeení jì-cúa fɛɛrowà bióní, lé bïo mu túara le Dónbeení bióní vǎahú yi ká síi:

¹⁶ O Núhúso bía: «B́n mónɛn á ì ì b́nì ì buen á 6ueé so a *Daviide zǎi na lá tò. Le soní na fù á ì ì b́nì ì hóoní, á le è fǎrá á à ðín.

¹⁷ Hón pǎahú so yi á 6a nùpua na ká búenbúen, lè hǎ kǎna búenbúen na á ì von à hǎ bïo sí mií á à cà a Núhúso.†

«Hǎa ká lé o Núhúso jì-cúa, yǎa nɔn á mu bïowa mu ¹⁸ bïo zúnnanáa hàání.»

¹⁹ O Zaaki pá b́nía bía: «Lé b́n nɔn á ì le mu sǎaní à bïa yínɔn 6a zúifùwa na yèrémáa bò le Dónbeení yi à 6a yí sɛé. ²⁰ Ká mí màhǎ wa túa 6a yi, à bío

* 15:14 Simɔn: Le lé o Piere zúifùmu yèni na có nɔn wo yi. Ká ðio 6a le Piere dén lé o Yeesu có le.

† 15:17 Mi loí Amɔsi vǎahú 9.11-12

na 6a yi le 6a wé yí là le muini taa, lé bïo hã tun. A pa miten ho hã-fénló là ho bá-fénló là mí síwà yi. A yí là bùaa na yí fũaana taa. A yí dí cãni.†

21 Hàání bín ká 6a nùpua wee kàrán o Mòyiize làndá làa mín hã lórà là mí dà-kéní kéní yi, à kàrán ho 6a zúifùwa kàránló zíní yi hã *Sabaawa búenbúen zòh.»

Ba kèrètíewa na yínòí 6a zúifùwa vūahũ bïo

22 A 6a tonkarowà, là 6a ya-díwá, là 6a kèrètíewa kuure wãanía tò le mí ì hueeka 6a búí mí tìahũ á à dé o Poole là a Baanabaasi wán, á à tonka ho Antiosi yi. A 6a hueekaa o Silaasi là a Zude na 6a wee ve làa Baasabaasi. Ba mí nùwã jun á bïa tà a *Krista bïo wee kònbi.

23 Bïo kà lé bïo túara ho vūahũ na 6a a 6ua á à varáa yi:

«Warén tonkarowà là 6a kèrètíewa ya-díwá wee tèní minén na lé wàn zàwa na yínòí 6a *zúifùwa yi, bïa ho Antiosi lóhó yi là ho Siirii là ho Silisii kãna yi.

24 Wa jã à 6a nùpua búí ló wa cón, ká warén jòn yí tonkaa 6a, á bueé lùnkaa mi yilera là mí bioní, á mi yí zū bïo mi ì wé. 25 Lé bñn nòn á wa wãanía tò à wa le wa à hueeka 6a búí á à tonka mi cón. Ba à bè là a Baanabaasi là a Poole na lé wàn bñnlowà na wa wa làa sòobéé, 26 bán na zàanía mí mukãní wa Núhũso Yeesu *Krista tonló bïo yi. 27 O o Zude là a Silaasi lé bïa wa wãa tonkaa mi cón, à bán miten buee wíoka fε bïo túara ho vūahũ yi à na mia. 28 Warén á tò mu wán á le Dónbeení Hácírí mún tà mu le wa máa jñ sèró mi wán máa dà máa khíí. Hã làndáwá na bïo henía nòn mia na mi ko mi bè yi lé hã kà: 29 Mi wé yí là le muini taa. Mi yí dí cãni. Mi yí là bùaa na yí fũaana taa. Mi pa miten ho hã-fénló là ho bá-fénló là mí síwà yi. Ká mi wee dàñ pa miten bïo bñn búenbúen yi, se mu se.

Ká mi foó.»

30 Bñn món á 6a nòn ho wõhũ bïa 6a le mí ì tonka yi á 6a wà van ho Antiosi. Bïo 6a vaá dñn bñn, á 6a von bïa búenbúen na tà a Krista bïo á kúaa mín wán, à 6a nòn ho vūahũ mu 6a yi. 31 Bïo 6a kàráanna ho, á 6a búenbúen zãmakaa ho bàn bioní na henía 6a sía bïo yi. 32 Bïo ó o Zude là a Silaasi hã lé 6a jñ-cúa fεerowà búí, á 6a kará bñn míana là mín zàwa kèrètíewa, á henía 6a sía, à 6a wíoka yí ho pánká. 33 Ba dá dóka mí yi ho Antiosi yi. Bñn món á 6a dó 6a cãawése, á bán le 6a bè wã-tente, à 6a día 6a á 6a yèrèmaa van bïa tonkaa 6a cón, 34 [Š] 35 ò o Poole là a Baanabaasi kará ho Antiosi yi. A 6arén làa bïa tà a Krista bïo cèrèé búí wee kàrán 6a nùpua, á wee bue o Núhũso bioní.

O Poole là a Baanabaasi saawaa mín yi

36 Wizooní bïo yεn bñn món, ó o Poole bía nòn o Baanabaasi yi: «Wa bñnì tē hã lórà búenbúen na wa buera le Dónbeení bioní yi, à búεkí wàn zàwa kèrètíewa à loñ le 6a bïo wó kaka.» 37 O Baanabaasi lá wi ò o fé o Zãn na 6a le Maaki à bèráa. 38 Ká a Poole màhá yí tà a féro, lé bïo ó o bñnía 6a món ho Pãnfílii kõhũ yi, á yí bñnía yí sá tonló làa ba.* 39 Wãaníi na here kera 6a pãahũ mu bïo yi, fúaa 6a saawaa. O o Baanabaasi fó a Maaki á 6a lá ho won-beení à 6a jòn ho Siipere kõhũ. 40 O o Poole wón bèn léra a Silaasi. Sãni ò o lén, á bàn zàwa kèrètíewa kàrafáa wo o Núhũso yi. 41 O kãa ho Siirii là ho Silisii kãna yi, á wee séení 6a kèrètíewa kuio à 6a síadéro o Krista wíoka fárá tñn.

† 15:20 Mi loñ Léró vūahũ (Exode) 34.15-16; Levii nùwã vūahũ (Lévitiqúe) 18.6-23; 17.10-16 § 15:34 Le Dónbeení bioní vñnna búí yi á bïo kà lé bïo túara sã là bioní mu jñi: «Ká a Silaasi wón le mí ì kεení bñn.» * 15:38 Mi loñ Bè-wénia 13.13

16

O Poole fɔ a Timotee á ɔa bɔ mɪn

¹ Bɪn mɔn ó o Poole wà van ho Dεεbe lóhó, á ðɪn bɪn vannáa ho Lisitere lóhó. Nii búí na ɔa le Timotee na tà a *Krista bɪo á wi ho lóhó mu yi. O lé o zúifù hɪnzoró na lé o kèrètɛ hãa á te mí za. Ká ɔàn maá lé o *Kεεεki nii. ² Ba kèrètɛwa na wi ho Lisitere lè ho Ikoniyuumu lórá yi á wee wíoka a yèni. ³ O Poole lá wi ò o fé o à ɔa wé páaní bè mɪn. O o le ɔa kúii wo ɔa *zúifùwa na wi bɪn bɪo yi, lé bɪo ɔa búenbúen zú mu le ɔàn maá lé o Kεεεki nii. ⁴ Há lórá búenbúen na ɔa wee kãa yi, á ɔa wee bío bɪo ɔa tonkarowà lè ɔa kèrètɛwa ya-díwá wãanía tò wán ho Zeruzalεemu yi à na bɪa tà a Krista bɪo yi, ká ɔa à bío na ɔa yi le ɔa wé bè mu yi. ⁵ Ba kèrètɛwa kuio wíokaa fàrá ðɪn, á sɪadéro o Krista yi wi, á bɪa tà a Krista mu bɪo wee dé wán làa wizooní.

Le Dónbeení le o Poole lén va ho Maseduana

⁶ Le Dónbeení Hácírí hò ɔa le ɔa yi vaá bue le Dónbeení bíoní ho Azii kɔhú yi. A ɔa kãa ho Firizii lè ho Kalasii kãna yi á wà. ⁷ Bío ɔa vaá ðɔn ho Mizii kɔhú jii á ɔa le mí ì va ho Bitinii kɔhú yi á à loní. Ká a Yeesu Hácírí màhá yi nɔn mu wɔhú ɔa yi. ⁸ A ɔa wãa kãa ho Mizii kɔhú yi á lion ho Torowaasi lóhó wonna ðɪnnii. ⁹ Ho tɪnàahú á bɪo búí zéenia mɪten là a Poole. O mɔn ho Maseduana kɔhú nùpue búí ò o muina ðɪn á wee fio wo kà síi: «Buen ho Maseduana yi à ɔuee séeni wɛn.» ¹⁰ Mí lahó yi á wa ðɛnía wee cà bío wa à wé wé á à varáa ho Maseduana, lé bío wa wãa zú le lé bɪn á le Dónbeení von wɛn le wa vaa bue mí bɪn-tente à na ho kɔhú mu nùpua yi.

Ho Filiipu yi, ó o hãa na ɔa le Lidi tà a Núhúso bío

¹¹ Wa zon ho won-beeni ho Torowaasi yi á téréna van ho Samɔtaraasi kɔhú na mu jumu kínia yi. Mu ɔàn tá na lée tɔn, á wa van ho Niapoliisi lóhó. ¹² Lé bɪn á wa ðɪn yi vannáa ho Maseduana kɔhú sɔn-kéni na bío sã ho Oroomu yi ɔàn ló-beeni na ɔa le Filiipu. Ho Oroomusa cèrɛ hãa kará ho lóhó mu yi. Hón lóhó so á wa wó wizooní bío yɛn yi. ¹³ Ho *Sabaa zon, á wa hɪnɔn ló ho donkɪahú á wà lion ho vùhú jii, le jún-sí á wa líi yí ɔa *zúifùwa fioró lahó bɪn. Wa líi yú ɔa hãawa búí à ɔa kúaa mɪn wán, á wa kará tà hã láakáwá làa ba. ¹⁴ Ba hãawa mu ní-kéni ɔa le Lidi. O wee lé ho Tiatiiere lóhó yi, á wee duan lè hã pɔnsò-muna na yàwá here. O wee kɔnbi le Dónbeení. O kará wee tántá mí jikɔnna wa bíoní yi, ó o Núhúso wó ó o wíokaa wee jí bío ó o Poole wee bío sese. ¹⁵ Orén lè mí zii nùpua á ɔa bátízera. Bɪn mɔn ó o bío bío ká á vonnáa wɛn: «Ká mi wee leéka le í tà a Núhúso yi bío bon, à mi ɔuee làa í zii.» O o ðɪn lan wɛn fúuu á wa tà van.

Bío wó ho Filiipu kàsó zii yi

¹⁶ Wizonle búí, ká wà wee va ho fioró lahó yi, á ton-sá hãa búí na lé o tɪahánii ɔuee sã wa yahó. O wee yí wárí cèrɛ ho tɪnló mu bío yi à na mí júnása yi. ¹⁷ O bɔ warén là a Poole mɔn, á wee bío pɔnpɔn kà síi: «Ba nùpua na kà lé le Dónbeení na dà mu bío búenbúen wán ton-sáwá. Ho wɔhú na wee kãní ɔa nùpua lé hón bío ɔa wee bue à na mia.» ¹⁸ Wizooní cèrɛ yi ká lé bɪn ó o hãa mu wee wé. Fúaa o Poole síi cã cã, á yèrɛmáa bío nɔn o cɪná na ó o wee sáráa yi: «Le í bío mu na foñ: O Yeesu yèni pánká yi, à ũ lén día a hãa mu lɔnbɪo.» Mí lahó yi ó o cɪná ðɛnía wà día a hãa. ¹⁹ Bío ó o hãa mu júnása mɔn à bío ó o lá wee yí na ɔa yi á jùhú wãa bó, á ɔa wɪira a Poole là a Silaasi vannáa ho pánká ɔànsowà cɔn ɔa zãamáa fɛmɪnló lahó yi. ²⁰ Ba ɔuan ɔa vannáa bán na lé ho *Oroomusa tũiá fɛrowà cɔn, à ɔa bío: «Ba nùpua na kà ðɪn wee kánká wa lóhó. Barén lé ɔa *zúifùwa, ²¹ à warén na lé ho Oroomusa á ɔa màhá wee kàrán lè mu bè-wénia búí na wa làndá le wa yí wé.» ²² A ɔa zãamáa mún sɪa

cà a Poole là a Silaasi yi. A 6a tũíá f̄erowà le 6a ten 6a s̄ia, à 6a le 6a ha 6a le h̄a f̄infoóní. ²³ B̄io 6a han 6a vó, á 6a kúaa 6a ho kàsó yi, à 6a henía mu n̄on o paro yi le o pa 6a yi sese. ²⁴ B̄io ó o paro ná b̄ũn kà síi, ó o 6uan 6a zoó kúaa ho kàsó z̄ii f̄ik̄h̄ũ, á kúaa h̄a s̄urúkùwa 6a zení yi.

²⁵ B̄io ho tá wà vaá sankà à mànì, ó o Poole là a Silaasi wee f̄io ká 6a à khòoní le Dónbeenì. A 6a kàsósa na ká wee jí 6a c̄s̄n. ²⁶ Ȳio 6ueé tí à ho tá zà le mí s̄òob̄é, á d̄ekíó ho kàsó z̄ii. H̄a wonna búenb̄úen d̄eenía h̄énkaa, á 6a kàsósa búenb̄úen z̄uak̄aríwà feera. ²⁷ O o paro s̄ina. B̄io ó o m̄on à ho kàsó z̄ii z̄uaj̄iní h̄énkaa, ó o wee leéka le 6a kàsósa búenb̄úen lùwa, ó o dò mí kh̄atóní le mí ì búe le mít̄en. ²⁸ O o Poole w̄amaa p̄n̄p̄n̄ o wán: «Ȳí yáa ūten. Wa búenb̄úen wi hen.» ²⁹ O o paro le 6a b̄uen le mu khoomu. A 6a 6uan mu 6uararáa ó o fó ò o bánbáa vaá zon le z̄i-za yi ká a wee zà lé le z̄án̄ii, á zoó búrá a Poole là a Silaasi tá. ³⁰ B̄ũn m̄ón ó o fó 6a lór̄aa ò o t̄uara 6a yi: «Minén n̄upua mu, lé mu ȳén á ì ko à ì wé à fennáa?» ³¹ A bán b̄ía n̄on wo yi: «Tà a N̄uh̄so Yeesu b̄io, á ūnén le ū z̄ii n̄upua á à fen.» ³² A 6a b̄ía a N̄uh̄so b̄io n̄on orén là a z̄ii n̄upua búenb̄úen yi. ³³ Ho t̄in̄ah̄ũ mu yi, ho p̄ah̄ũ dà-kéní kéní mu yi, ó o n̄ii fó 6a vaá s̄era dokuaa. O orén le mí z̄ii n̄upua búenb̄úen á 6a d̄eenía bátízera. ³⁴ B̄ũn m̄ón ó o fó a Poole là a Silaasi ȳòoraráa mí z̄ii, á ȳò n̄on mu bè-d̄inii 6a yi. O n̄ii mu le mí z̄ii n̄upua búenb̄úen s̄ia wan, lé b̄io 6a tà le Dónbeenì b̄io.

³⁵ B̄io ho tá t̄on, á ho Oroomu t̄uía f̄erowà tonkaa 6a n̄upua le 6a vaa b̄io le ȳia wee pa ho kàsó z̄ii yi à kúia 6a n̄upua mu le 6a lén. ³⁶ O o paro 6ueé b̄ía mu n̄on o Poole yi kà sii: «Ba t̄uía f̄erowà á n̄on le j̄ii le 6a kúia mia. Mi w̄aa dà a lé á à lén làa h̄ér̄a» ³⁷ Ká a Poole màh̄á b̄ía n̄on b̄ia 6a tonkaa yi: «Warén na b̄io s̄ã ho Oroomu yi á 6a han 6a z̄amáa ȳio yi à 6a ȳí cítíó wen làa b̄io mu lá ko mu wér̄aa, á 6uan wen vaá kúaa ho kàsó yi. A 6a w̄aa ãn̄ ãn̄ le mí ì kúia wen ká mu s̄ã máa jí. B̄ũn lée b̄io na ȳí dà máa wé. Mi vaa b̄io le 6arén mít̄en b̄uen 6uee kúia wen.» ³⁸ A bán b̄in̄ia vaá b̄ía mu n̄on ho Oroomu t̄uía f̄erowà yi. B̄io 6a ná le o Poole là a Silaasi á b̄io s̄ã ho Oroomu yi, á 6a z̄ónkaa. ³⁹ A 6a w̄aa 6uara 6ueé b̄ía n̄on 6a yi le mí wó khon. B̄ũn m̄ón á 6a kúaará 6a, à 6a yankaa 6a le 6a lé ho lóhó yi à lén. ⁴⁰ B̄io ó o Poole là a Silaasi ló ho kàsó yi, á 6a wà van o Lidi z̄ii. Ba m̄onka mín zàwa k̄èr̄èt̄ewa wán, á henía 6a s̄ia. B̄ũn m̄ón á 6a wà.

17

O Poole là a Silaasi wà van ho Tesaloniiki lóhó

¹ O Poole là a Silaasi ló le ho Anfipoliisi le ho Apolonii lór̄a yi á vaá d̄onnáa ho Tesaloniiki. Ho lóhó mu á 6a *z̄uíf̄uwa k̄ar̄ánló z̄ii wi yi. ² O o Poole wà van b̄in làa b̄io ó o lá wee wé wér̄aa mu. Orén le 6a n̄upua na b̄in w̄an̄ia le Dónbeenì b̄ion̄i v̄uh̄ũ b̄ion̄i wán h̄a *Sabaawa b̄io t̄in na s̄ã mín yi. ³ O wee z̄eení h̄a b̄ion̄i mu yara làa ba, le mu túara ho v̄uh̄ũ mu yi le ȳia le Dónbeenì m̄on léra ko ò o lò be, à hí, à v̄è. O wee b̄io na 6a yi: «O Yeesu mu na á ì wee b̄io b̄io làa mia, wón lé *Yia le Dónbeenì m̄on léra.» ⁴ Ba n̄uw̄a ȳen búii tà mu yi, á léra là a Poole là a Silaasi. Ho *K̄er̄esisa c̄èr̄è na wee k̄onbi le Dónbeenì á mún tà 6a b̄io á wee bè làa ba, le 6a h̄awa c̄èr̄è búii na n̄in̄i se mún. ⁵ Ká 6a z̄uíf̄uwa á le yandee màh̄á sú mu b̄io yi. A 6a h̄in̄on c̄onkaa 6a n̄i-kora n̄uw̄a ȳen búii h̄a bonfúaa yi á kúaa mín wán, á s̄úkúra 6a z̄amáa séenía, á kánkáa le ho lóhó ãn̄ia. Ba fiira van o Zas̄n z̄ii á wà vaá zoó cà a Poole là a Silaasi á à lér̄aa ho lóhó n̄upua na kúaa mín wán yahó. ⁶ A b̄io 6a zoó khon 6a yi, á 6a fó a Zas̄n làa b̄ia tà a *Krista b̄io n̄uw̄a ȳen búii á lór̄aa ho lóhó t̄uía f̄erowà c̄s̄n, á 6a wee b̄io p̄n̄p̄n̄: «Ba n̄upua na kà h̄éra kánkáa 6a n̄upua h̄a lùu búenb̄úen

yi lè mí kàránlò. Ba mún wáa ɓueé dǎn hen, ⁷ ó o Zasǎn tà á ɓa làara a wán. Ba búenbúen yí máa tà bè ɓa bá-zàwa béε Sezaare làndá yi. Ba le béε ɓúí wi á yèni ɓa le Yeesu.» ⁸ Hǎ bióní mu á cǐna ɓa zǎamáa lè ho lóhó tǔiá fεerowà sǎa. ⁹ O Zasǎn làa ɓia tà a Krista ɓio á sǎanía le wǎrí na ɓa ko ɓa sǎání á ɓa día ɓa.

O Poole là a Silaasi wà van ho Beeree

¹⁰ Ho tá hǐnǐi, á ɓa kèrètǐewa na ɓín dǎenia le o Poole là a Silaasi lé à lén va ho Beeree lóhó. ɓio ɓa vaá dǎn ɓín á ɓa wà van ɓa zúifùwa kàránlò zii yi. ¹¹ Ba zúifùwa na ɓa vaá yú ɓín á wee tà hén mí yiwa á po ɓia ho Tesaloniiki lóhó yi. Ba tà ɓá le Dónbeenǐ biónǐ sese. Làa wizooní ká ɓa wee kàrán le Dónbeenǐ biónǐ sese, à loǐ le ɓio ó o Poole wee ɓio so bon le. ¹² ɓia tà a Krista ɓio ɓa tǐahú á boo. Ho Kerεεsisa tǐahú, á ɓa hǎawa na níní se cèrèε lè ɓa báawa cèrèε á mún tà a Núhúso ɓio. ¹³ Ká ɓio ho Tesaloniiki zúifùwa ɓá ò o Poole wee bue le Dónbeenǐ biónǐ ho Beeree yi, á ɓa wà ɓuara ɓín á tǐn ɓueé kánkáa hón lóhó so nùpua, á lúnkaa ɓa yilera. ¹⁴ A ɓa kèrètǐewa dǎenia le o Poole hǐnǐ lén à dé mí yahó lè mu yámú ɓumu cǎn. O o Silaasi là a Timotee bán kará ho Beeree yi. ¹⁵ ɓia bò là a Poole á lǎenia wo fúuu fúaa ho Ateena lóhó. ɓio ɓa le mí ì ɓínǐ á à va ho Beeree, ó o Poole háanía ɓa le ɓa vaa ɓio le o Silaasi là a Timotee bánbá ɓa mí món ɓuen fùafù.

O Poole ɓi-cúa na ó o fεera ho Ateena yi

¹⁶ Pǎahú na ó o Poole wi ho Ateena yi á pan o Silaasi là a Timotee, ó o mǎn à ho lóhó mu sú lè hǎ doǐ-kansiwa, á mu wee vá a yi. ¹⁷ O wee wǎaní lè ɓa *zúifùwa làa ɓia yínǎn ɓa *zúifùwa na wee ɓùaaní le Dónbeenǐ na ó o wee yí ɓa kàránlò zii yi. Làa wizooní ká a wee wǎaní lè ɓa nùpua na ó o wee yí ɓa fémínlò lahó yi. ¹⁸ Ba Epikurǐewa* lè ɓa Sitoyisǐewa† nùwá yǎn mún wee ɓuee wǎaní làa wo. Ba ɓúí wee tùaka mín yi ká sǐi: «O dǎn ɓíoro mu, léε webio ó o yáá dǐn wee ɓio ká.» Ba ɓúí bán ɓèn le: «Mu ka lòn doǐ-vio ɓio ó o wee bue.» Ba wee ɓio ɓún lé ɓio ó o Poole wee ɓio o Yeesu ɓio, lè ho vèeró ɓio.

¹⁹ A ɓa ɓuan wo vannáa ho lóhó tǔiá fεerowà cǎn, à ɓa ɓia nǎn wo yi: «Mu bè-finle na á ũ wee kàrán lè ɓa nùpua á fo dà a zéeni yahó làa wǎn le? ²⁰ ɓio wa wee ɓi ká léε bè-fla wa cǎn, á wa wi à wa zǔn mu kúará.» ²¹ A ɓio ho Ateenasa búenbúen lè mí káyáwá ɓèn wa lè mí sòobéε lé mu bè-fla na wee wé ɓàn ɓiló lè mu láakáwá tǎró.

²² O o Poole wǎa líi hǐnǎn yòó dǐn ho lóhó tǔiá fεerowà yahó ò o ɓia: «Ateenasa, ì mǎn mu le hǎ doǐfina ɓùaaníló ɓio ɓèntǐn wi mia làa sòobéε. ²³ Lé ɓio á ì héεkaa mi lóhó yi á mǎn mu ɓiowa na mi sonka mi doǐfina ɓùaaníló ɓio yi. I yáá pá mǎn le muinǐ yǎnǐ lahó ɓúí à ɓio ká lé ɓio túara le wán: «Doǐnǐ na á nùpue yí zǔ.» Awa! A ɓio mi wee ɓùaaní ká mi yí zǔ mu, lé ɓún á ìnén ɓuara wà ɓueé zéeni làa mia. ²⁴ Le Dónbeenǐ na léra ho dǐmǐná lè mu ɓiowa na wi ho yi búenbúen, na lé ho wáyai lè ho tá Núhúso, á yí máa zoo keení hǎ zǐnǐ na ɓa nùpua wee so mítén na le yi. ²⁵ Le màkóo mía à nùpue wé ɓio ɓúí na le yi. Lerén lé dǐo wee na le mukǎnǐ ɓa nùpua yi, lè mu ɓio búenbúen. ²⁶ Le dǐn o nùpue nǐ-kéní wán á léraráa hǎ sǐiwá nùpua búenbúen héera ɓaráka ho tá wán, á wǎana ɓa kǎna sǐaa, á fúana hǎ pǎnna ɓinǐ dǐnǐa. ²⁷ Le Dónbeenǐ wó ká sǐi bèra a na à ɓa nùpua cǎnka le. Hàrí ká ɓa wee héε vǐná cǎráa le, ɓún-sǐ ɓa à yí le. Tǔiá poni, le Dónbeenǐ yí khèra lè wa nǐ-kéní kéní. ²⁸ «Lé ɓio wa mukǎnǐ ló lerén lé dǐo nǐ yi. Lé lerén nǎn wa wee dǎn varákaráa.» Mi

* **17:18** Epikurǐewa: Ba lé ho Kerεεsi kǎhú bè-zǔrǐlo ɓúí na lé o Epikuure nǐ-kenǐnia. Ba wee cǎ ɓio ɓa a wé ká le lònbee máa yí ɓa. Ba wee leéka le ho dǐmǐná ɓio búenbúen lé ho wé fεéa mín. † **17:18** Sitoyisǐewa: Ba lé ho Kerεεsi kǎhú bè-zǔrǐlo ɓúí na ɓa le Zenǎn nǐ-kenǐnia. Ba wi ɓa zǔn ɓio ho dǐmǐná ɓiowa wee wéráa, á wi ɓa yí le sǐ-hebúee à sǎnsá le lònbee lè mí sǐiwá búenbúen.

len-béwá búí yàá mún bía mu wéréwéré kà síi: «Wa lé le zàwa.»²⁹ A bïo wa lé le zàwa, á wa yí ko à wa tèé le Dónbeenĩ làa sánú tàá wáí tàá huua kansiwá hùúu, búñ na 6a nùpua kará lon mí yiwa á wó mítén.³⁰ Hã pònna na 6a nùpua fù yí zū mu bïo yi, búñ le Dónbeenĩ wáa yí máa loñ yi ho zuia. Bïo kà wán á 6a nùpua búenbúen lé bïa le wee ve hã lùà búenbúen yi, le 6a yèrémá mí yilera lè mí wárá.³¹ Wizonle dà-kéní búí lé dïo le Dónbeenĩ bàrá, ò o nùpue na le lera à cítí ho ðímíjá búenbúen lè ho térénlò. Le vèenía o nùpue mu, à zéení lè 6a nùpua le orén lé yïa le lera ò o fi le cítí mu.»³² Bïo 6a já ò o Poole wee bïo ho vèeró bïo, á 6a búí wee yáa mí jíní yi na a yi. Ba búí 6èn wee bïo: «À ũ bioní mu jíló á wa à pa làa pòn-veere.»³³ Lé búñ wán ó o Poole 6èn wà ò o díá 6a.³⁴ Ká 6a nùwã yèn búí bán pá bò a Poole yi, á tà a *Krista bïo. O búí lé 6a tũíá fèerowà ñi-kéní na 6a le Denii, là a hãa búí na 6a le Damariisi, à pá bñí séení 6a búí.

18

O Poole van ho Korente

¹ Búñ mún ó o Poole ló ho Atæna yi á van ho Korente* lóhó yi. ² O vaá fò mín làa zúifù ñii búí na 6a le Akilaasi bñ. O ñii mu ton ho kòhũ na 6a le Pñ yi. Orén lè mín hãa Pirisiye ló ho Itali kòhũ yi á buara ho Korente yi yí míana, lé bïo ho *Oroomu bá-zàwa bée Koloode nòn le jii le 6a *zúifùwa búenbúen lé ho Oroomu lóhó yi. O o Poole wà van 6a cón. ³ A bïo ó orén làa ba tonlò lée dà-kéní, á 6a wáa páania kará wee bñ hã sònna na wee tá lè hã bùkúwá. ⁴ Hã *Sabaawa lè mí dà-kéní kéní yi ó o Poole wee wé lá le bioní 6a zúifùwa kàránlò zii yi, á wee cà ò o bïo búe 6a zúifùwa lè ho *Keræsisisa júná.

⁵ Bïo ó o Silaasi là a Timotee ló ho Maseduana yi buée dñ, ó o Poole yahó wáa sã le Dónbeenĩ bïo zéenílò mí dòn, á wee bïo mu wéréwéré na 6a zúifùwa yi le o Yeesu lé *Yia le Dónbeenĩ mòn lera. ⁶ Ká 6a zúifùwa mu màhã pá a bïo à 6a wee là a, ó o Poole púrúnna mí sí-zinia khũkhũní kúaa 6a wán† ò o bía nòn 6a yi: «Hen ká mi vñun, se mu lé minén mi bæere á mu ló yi. Nùpue máa tùa mi bïo làa mi. Bïo kà wán á ï wáa à va bïa yínón 6a zúifùwa cón.»

⁷ O o ló bñ á wà van ñii búí na 6a le Titiyuusi Zusituusi cón. O ñii mu wee kñbi le Dónbeenĩ, á zii wi 6a zúifùwa kàránlò zii ñisání. ⁸ Ba zúifùwa kàránlò zii jùhũso na 6a le Kirisipuusi lè mí zii nùpua búenbúen á tà a Núhũso bïo. A ho Korentesa cèrèe na já a Poole bioní á mún tà a Núhũso bïo á 6a bátízera.

⁹ Ho tñnàahũ búí yi, ó o Núhũso zéenia mítén là a Poole, á bía nòn wo yi: «Yí zñn bïo búí. Yí wé tété, wé bïo ká ũ wà. ¹⁰ Inén wi làa fo á nùpue na dà a sánsá fo á à bóoní yi wón mía, lé bïo 6a nùpua na bïo sã mi á boo ho lóhó na ká yi.» ¹¹ O Poole wó le lúlú-kùure lè mí sanká ho Korente yi, á kàrána 6a nùpua bñ lè le Dónbeenĩ bïo.

¹² Búñ mún á ho Oroomu ñii Kaliyon á 6a bàrá ho Akayii kòhũ jùhũ wán. Lé búñ pãahũ á 6a zúifùwa lò a Poole wán. Ba wĩira a buan vannáa le cítí fliní, ¹³ à 6a wee bïo: «Bïo ó o ñii na kà le 6a nùpua wé bùaanínáa le Dónbeenĩ á wi mí dòn làa bïo á wa làndá le mu wéráa.» ¹⁴ Bïo ó o Poole le mí zoó bïo, ó o Kaliyon kúio o jii ò o wee bïo lè 6a zúifùwa: «Minén zúifùwa, mu lá lée wékhe búí na bùaa tàá bè-vio búí na wa làndá hò á ï lá à tà á à jí mí cón làa bïo mu lá ko mu wéráa. ¹⁵ Ká bïo mu lé hã bioní, lè hã yènnáa, lè mí kùrú làndá bïo, á lé minén mitén ko à mi loñ mu yahó yi. Inén máa fi hñn tũíawà so síi bàn

* **18:1** Korente: Ho lé ho Akayii kòhũ ló-beení. O Poole pãahũ ká ho ñipomu boo làa sòobée. Ho yèni hãa wee lé ho há-fénlò lè ho bá-fénlò lè mí síiwá na wee wé ho yi bïo yi. † **18:6** Mi loñ Matiye vñahũ 10.14

cítii.» ¹⁶ O o le 6a lén. ¹⁷ A 6a búenbúen wáa wíira a Sositeena na lé 6a kàránló zii jùhúso á wee ha le cítii fiinii. O o Kaliyon cèkè ò o yí dó mí jii 6a yi.

O Poole bínia van ho Antiosi

¹⁸ O Poole pá kará dá dóka mí yi ho Korente yi. Bún món ó o día mín zàwa kèrètíewa ò o wà van ho Sánkeree lóhó wonna dínii. Sáni ò o zo ho won-beeni ó o non mí jùhú á 6a leera, lé bío ó o lá dó mí jii non le Dónbeeni yi bío búí dání yi.† O orén là a Pirisiye lè mín báa Akilaasi á zon ho won-beeni á vannáa ho Siirii kǎhú. ¹⁹⁻²¹ Bío 6a vaá dǎn ho Efεze yi, ó o Poole wà van 6a *zúifúwa kàránló zii yi, á vaá zoó wee wáaní làa ba. Ba flora a le o cāaka cūayen, ó o yí tà. O o bía bío kà non 6a yi á wà díaráa 6a: «Ká le Dónbeeni tà á ì ì va ká ì ì bínì ì buen mi cǎn.» O o Poole zon ho won-beeni ho Efεze yi á wà ò o día a Pirisiye là a Akilaasi. ²² Bío 6a vaá dǎn ho *Sezaaree lóhó, ó o ló van ho Zeruzalemu, á vaá tēnia 6a kèrètíewa kuure yi. Bún món ó o wà van ho Antiosi. ²³ O cāakaa yú bín á bò yi wàráa. O kǎa ho Kalasii lè ho Firizii kǎna yi, á wee hení 6a kèrètíewa búenbúen sía le Dónbeeni bío yi.

O Apoloosi van ho Efεze lè ho Korente

²⁴ Zúifù búí na 6a le Apoloosi á buara ho Efεze yi. O wee lé ho Alekisándiri lóhó yi. O lé o núpue na zǎ há bióní. O mún zǎ le Dónbeeni bióní vǎhú bióní làa sòobé. ²⁵ Ba kàránna a là a Núhúso wǎhú bío. O non mítén á wee bue ká a zéeni bío ó o Yeesu bío wóráa binbirí à na 6a núpua yi. Ho *bátéemù bío dání yi, ó o Zǎn bátéemù bío na 6a kàránna làa wo lé bún mí dòn ó o zǎ. ²⁶ O wee bío 6a *zúifúwa kàránló zii yi ká a poní séra. Bío ó o Pirisiye là a Akilaasi já a bióní, á 6a fó a, á wíokaa zéenia le Dónbeeni wǎhú bío binbirí á non wo yi. ²⁷ Bún món ó o Apoloosi wi ò o va ho Akayii kǎhú, á bǎn zàwa kèrètíewa henía o sii mu bío yi. Ba yáa túara ho vǎhú tonía non bío tà a *Krista bío na wi ho kǎhú mu yi, le ká a Apoloosi mu vaá dǎn 6a, à 6a bua a sese. Bío ó o vaá dǎn bín á le Dónbeeni sǎamu wó ó o séenia bío tà a Krista bío làa sòobé. ²⁸ O jii-cúa na ó o wee lá búenbúen á 6a zúifúwa yí máa dàr bío bío búí dání yi. O wee dǎn le Dónbeeni bióní vǎhú bióní wán à zéenináa mu wéréwéré na 6a yi le o Yeesu lé *Yia le Dónbeeni mǎn léra.

19

O Poole van ho Efεze

¹ Pǎahú na ó o Apoloosi wi ho Korente yi, ó o Poole lá ho wǎhú na ló há búaa yi á van ho Efεze. Kèrètíewa nǔwǎ yen búí ó o vaá yú bín, ² ó o túara 6a yi: «Pǎahú na mi tà a *Krista bío á mi so yú le Dónbeeni Hácírí le?» A 6a bía non wo yi: «Wa yáa dǎn yí já Dónbeeni Hácírí bío yí mǎn.» ³ O o Poole bínia túara 6a yi: «Ó, o, á lé ho *bátéemù yén á mi yú?» A 6a bía: «Lé o Zǎn bátéemù.» ⁴ O o Poole wáa bía: «O Zǎn hía wee bátizé bío wee tà yèrémá mí yilera lè mí wára, á wee bío là a *Isirayele nǐpomu le 6a tà yia wà a buen orén món bío, o Yeesu.»

⁵ Bío 6a já hǎn bióní so vó, á 6a tà ó o bátizéra 6a o Núhúso Yeesu yèni yi. ⁶ O o Poole bò mí níní 6a wán, á le Dónbeeni Hácírí lion 6a wán. A 6a wee bío há síi-viò bióní, á wee fε le Dónbeeni jii-cúa. ⁷ Ba núpua mu búenbúen á à yí píru jún sii.

⁸ O Poole yí máa khí 6a zúifúwa kàránló zii yi. Píina bío tǎn ká lé bín ó o wee buée bío yi ká a poní séra. O wee bue le *Dónbeeni béeni bío, á wee cà à bío wee jí a cǎn à tà mu yi. ⁹ Ká 6a búí màhá tun mí yiwa, á pá le mí máa tà

† **18:18** Mi lorí Miló vǎahú (Nombres) 6.1-21. Ba zúifúwa cǎn ká yia fù wé dó mí jii le mí ì wé bío búí á na le Dónbeeni yi, á bǎnso jùhú à foohú máa bínì bè wán. Ká ho pǎahú na ó o wee leéka bío á jii sú, ò o màhá lε mí jùhú.

a Yeesu bïo, á wee zùarúka a Núhúso wǎhú yi 6a zâamâa yïo yi. O o Poole fô bïa tà a Krista bïo á wàráa ò o díá 6a. Làa wízoní búenbúen ká a wee 6uee wâaní lè 6a nùpua o Tiranuusi kàránló zii yi. ¹⁰ O wó mu á dǎn hã lúlúio bïo ñun. Lé bún ñon á 6a zúifùwa làa bïa yínǎn 6a zúifùwa na wi ho Azii kǎhú yi búenbúen á ñánáa o Núhúso bïo.

O Sevaa zàwa nùwã hẹ̀ñun bïo

¹¹ Le Dónbeení wee wé mu yéréké bè-beera là a Poole níi. ¹² Hàrí hã sǐ-zǐnia lè hã nín-keníwà na dǎn o Poole sǎnia á 6a wee bè 6a vánvárowà wán à 6a wa, à 6a cǐnáwa lé bïa 6a wi yi. ¹³ *Zúifùwa nùwã yɛn búí na wee héɛ léka hã lùà yi à ña 6a cǐnáwa lén bïa 6a wi yi, á mún le mí ì wé è loń ká mí dà a ña 6a là a Yeesu yèni pànká. Ba wee bío lè 6a cǐnáwa kà síi: «Mí lé là a Yeesu yèni pànká, yïa ó o Poole wee bue bïo.» ¹⁴ Bïa wee wé mu lé o zúifù níi na 6a le Sevaa na lè 6a yankarowà ñúhúso beení zàwa nùwã hẹ̀ñun. ¹⁵ Ká a cǐná màhá bía ñon 6a yi: «O Yeesu á ì zǔ, á mún zǔ a Poole. Ká minén bèn lé 6a yén?» ¹⁶ O o ñii na ó o cǐná wi yi á zon 6a wán, á dàrna 6a, á han lè mí sòobéɛ 6óoníkâa yi á 6a lùwa ló le zii yi mí kâamâa. ¹⁷ Ho Efɛɛze zúifùwa làa bïa yínǎn 6a zúifùwa búenbúen ñá bío wó, á 6a búenbúen zǎna, á wíokaa wee kǎnbi o Núhúso Yeesu yèni. ¹⁸ Bïa tà a *Krista bïo cèrèɛ búí wee 6uee bío à zéeni bïo 6a wó ká mu yi se wéréwéré 6a zâamâa yïo yi. ¹⁹ Mu nín-símú wérowà cèrèɛ á buan mí vǎnna á 6ueé cǐna 6a nùpua búenbúen yahó. Ba càtío hã vǎnna mu yàamu, á mu yú wén-hãani* muaaseé búará-ñun làa pírú. ²⁰ Lé kà síi ó o Núhúso bíoní wee bèn fèráa hã lùà ká le wà. Le bàn pànká á 6a nùpua wee mi.

O Demɛtiriyuusi bioní na ó o kánkâa ho Efɛɛze yi

²¹ Ká bún bïowa so búenbúen wó kǎhina, ó o Poole le mí ì kǎa ho Maseduana lè ho Akayii kǎna yi á à va ho Zeruzalɛɛmu. O wee bío bïo kà mí yi: «Hen ká ì vaá dǎn bín, á ì mún ko à ì dǎ ho *Oroomu.» ²² O o tonkaa o Timotee là a Erasiite na làa wo wee séeni mín le 6a va ho Maseduana, ò orén mí bæere wón kará doka mí yi ho Azii kǎhú yi.

²³ Mu pǎahú ò o Núhúso wǎhú bïo á kánkâa 6a nùpua dàkhina ho Efɛɛze yi. ²⁴ O donkhue-sǐ-pà búí na 6a le Demɛtiriyuusi á hǎa wi ho Efɛɛze yi. Orén lé yïa wee pà a dofiní hǎ-ñii Aatemiisi† zǐ-beení bàn bè-zàwa lè le wén-hãani. Bïa wee sá a cǐn á wee yí le wárí na boo mu bïo yi. ²⁵ Wízonle búí ó o ñii mu von mí ton-sáwá làa bïa làa ba tonló le mí ì wé dà-kení á kúaa mín wán, ò o bía ñon 6a yi: «Minén nùpua mu, mi zǔ mu kénkén le lé ho tonló na kà bío yi á wa níi bïo wee dérâa wán. ²⁶ Háya! O o ñii mu na 6a le Poole bïo na ó o wee wé á mi wee mi, á wee ñí. O wee bío le hã dofi-kansiwa na 6a nùpua wó mítén á yínǎn dofinina. A 6a nùpua cèrèɛ tà a bío ho Efɛɛze yi. Hàrí ho Azii kǎhú nùpua ó o wó ká cǐnú. ²⁷ Mu wà làa bún, á wa tonló yèni á à yáa. Mu yínǎn bún mí dòn. Wa dofiní hǎ-ñii Aatemiisi zǐ-beení na 6a son ñon wo yi á bío ñúhú mún máa kéń. Orén mí bæere á bío mún máa bíní máa wé here 6a nùpua yi. Wón na á ho Azii kǎhúsa lè ho ñímí ñá nùpua búenbúen wee búaaní.» ²⁸ Bïo 6a ñá hã bíoní mu, á 6a sǐa cá, á wee wâamaka ká 6a a bío: «Ho Efɛɛzesa Aatemiisi léé dofiní hǎ-beení!»

²⁹ Ho lóhó nùpua búenbúen kánkâa. Ho Maseduana kǎhú nùpua nùwã ñun búí na là a Poole lá wee bè mín va hã khúio, á 6a wíikaa á búunia bò yi búararâa le wâanii la-beení yi. Ba lé o Kayuusi là a Arisitaaki. ³⁰ O Poole lá wi

* **19:19** Wén-hǎnló: Hón pǎahú so yi, ká le wén-hǎnló dà-kení lé o nùpue ñi-kení wízon-kùure sámú sǎanii. † **19:24** Aatemiisi: O lé le dofiní hǎ-ñii búí. Ho Efɛɛze yi, á 6a wee bío le orén lé yïa á ho tá le mí bío búenbúen sǎ yi. Orén lé yïa 6a wee wé fio yi à búerâa ho ñnló, à sǎni mún ñinnâa. Ba zǐ-beení na 6a hǎa son o dofiní hǎ-ñii mu bío yi bàn síwá hǎa yí boo mu pǎahú.

ò o va a zoo òn 6a nùpua yahó, ká 6a kèrètíewa hò a. ³¹ Ho pànká ton-sáwá búí na wi ho Azii kòhú yi na lé o Poole mu bàn bónlowà le 6a bío na a yi le o wé mí sáberé ò o yí va bín. ³² Hón pàahú so yi, à 6a zâamáa yí máa ní mín yi. Ba wee héé bío mín núná yi fúaa 6a cèrèé búí yàá wáa yí zū mí kúeemínwánlò nùhú. ³³ Ba zúifùwa nàana a nùpue búí na 6a le Alekisãndere á lée òn 6a nùpua yahó. A 6a búí ló 6a tìahú á zéénia bío ó o ko ò o bío na 6a zâamáa yi. Ó o Alekisãndere wáa hoonía mí ní dá 6a zâamáa yi le 6a wé tété, ò o wi ò o lá le bíoní 6a zâamáa yahó ká a zéení le orén lè mín zàwa á níni mía mu yi. ³⁴ Ká bío 6a nùpua zūna mu le o lé o zúifù, á mu bío dà-kéní na kà lé bío á 6a búenbúen páanía wee wáama á yú hã léèrèwa bío nún síi: «Ho Efèezesa Aatemiisi lée dofiní há-beení!» ³⁵ Mu véení, á ho lóhó pànká ton-sá vón-túaro beení lé yía dàna bíá lè 6a zâamáa á 6a wó tété, ò o bíá nòn 6a yi: «Efèezesa, 6a nùpua búenbúen zū le ho Efèeze lóhó lé hía pan wa dofiní há-níi Aatemiisi zì-beení yi, á pan o bàn kansi na ló ho wáayi lion yi. ³⁶ Nùpue yí dà máa kán mu. Éé ká mí màhã ko à mí wé wayi, ò o búí hía yí wé bío ká bànso á yí lon mí yi. ³⁷ Ba nùpua na kà á mí buan buararáa hen à 6a nòn yí yáara bío búí wa dofiní há-níi zii, á mún yí bíá yí khon yí nòn wo yi. ³⁸ Hen ká a Demetiriyuusi lè mí ton-sáwá le o búí wó khon làa mí, á le cítíi fló wizonle wi, á bíá wee fi le mún wi. Le 6a va bán cón. ³⁹ Ká bíoní pá bíniá wi mí cón bío búí dání yi, á bíá wee kúee mín wán à lon ho làndá bío, á dà à lon mu yahó yi. ⁴⁰ Wa yí wó sese, á 6a hía bío le lé warén wee káani 6a nùpua bío wó ho zuia ká bío yi. Lé bío ho kúeemínwánlò na kà á nùhú mía máa zéení.» Bío ó o bíá hñn bíoní so wó, ó o le 6a zâamáa saawaa.

20

O Poole van ho Maseduana lè ho Keressi

¹ Bío mu bío na lá wee kánká ho lóhó yòó kñina, ó o Poole von bíá tà a *Krista bío kúaa mín wán, á henía 6a sía. Bñn món ó o dó 6a cáawése ò o wá nòn ho Maseduana. ² O káa hón kòhú so yi á bíá bío cèrèé á heníanáa bíá tà a Krista bío sía, ò o ló bñn wá van ho *Keressi kòhú. ³ O kará bñn á dñn há píina bío tñn. Bñn món ó o wi ò o lá ho won-beení à va ho Siirii kòhú yi. Lé hón pàahú so yi á 6a bíá nòn wo yi le 6a *zúifùwa lò a wán. Ó o díá ò o yèrémáa káa ho Maseduana. ⁴ Bíá lèénia wo lé o Beeree níi Sopateere na lé o Piruusi za, là a Arisitaaki, là a Sekúnduusi na páanía wee lé ho Tesaloniiki yi, là a Deébe níi Kayuusi, là a Timotee. A séení ho Azii kòhúsa Tisiiki, là a Torofiimu. ⁵ Ba dú wa yahó á vaá pan wen ho Torowaasi yi. ⁶ Warén bán lá ho won-beení ho Filiipu yi ho *búurú na á na-fini yí dó yi sánú díró món á wó há wizooní bío hónú á bò yi vaá dñnnáa. Bñn món á wa vaá yú 6a ho Torowaasi yi. Léé yàwá nùhú dà-kéní á wa wó bñn.

Bíó wó ho Torowaasi yi

⁷ Ho tibirí zòn ká le wii wá líi zo, á wa kúaa mín wán le wa à sanká ho búurú* á à là. A bío ó o Poole lée sñn á à lén, ó o tà há láakáwá lè 6a nùpua fúuu fúaa ho tá sanká màní. ⁸ Lé há nónwíora bío nún níi yi á wa yòó kúaa mín wán yi. Há flntéena cèrèé á 6a zánia bñn. ⁹ Yàronza fèé búí na 6a le Etiisi á kará le bonkéenii. Bío ó o Poole wee bío ká a wá fèéé, á mu dāmu bó a yàronza fèé mu. Ó o yòó kùera há nónwíora bío nún níi yi, á líi lùwá. A 6a le mí búee hoonía a ò o húrun. ¹⁰ Ó o Poole yòó lion, á líi bánbáa vaá lá a buan mí bàra yi ò o bíá: «Mí yí déé mí yiwa, lé o yílo wi lua.» ¹¹ Ó o bíniá wá yòora, á yòó cèekaa ho búurú là. Bñn món ó o pá bíniá bíá fúuu fúaa ho tá tñn á wii hà, ó o màhã

* 20:7 Mí lon Bè-wénia vùahú 2.42

wà. ¹² O yàronza fèe ba buan wàráa ká a yìo wi lua. A ba búenbúen á mu wó sí-híilè cón làa sòobéé.

O Poole òo ho Torowaasi yi á vannáa ho Milee

¹³ Bìo ó o Poole lon, lé ho bè ho wòhú à varáa ho Asoosi lóhó, hen na á wa ko wa vaa yí o yi à wa páaní zo ho won-beení. Á warén zon ho won-beení dú a yahó nònnáa bín. ¹⁴ Bìo ó o buée yú wen ho Asoosi yi, ó o páanía zon làa wen á wa wà van ho Mitilèena lóhó. ¹⁵ Wa òo bín vaá ló ho Siyoo kòhú na mu jummu kíniá yi mu tá na léé tòn. Bún bàn tá na kún bíníá léé tòn, á wa vaá òo ho Samòosi kòhú na mu jummu kíniá yi. Mu bàn tá na bèn bíníá léé tòn lé bìo wa vaá òo ho Milee lóhó. ¹⁶ O Poole yí wi ò o òo òo búmaka mítén ho Azii kòhú yi. Lé bìo ó o wi ò o bánbá vaa dá ho Zeruzalèemu à ho Pántekoote dí yi bín ká mu dà a wé. Lé bún nòn ó o yí ló lè ho Efèeze cón.

O Poole bíá lè ho Efèeze kèrètíewa kuure ya-díwá

¹⁷ O Poole tonkaa ba nùpua ho Milee yi le ba va ho Efèeze, à vaa ve ba kèrètíewa kuure ya-díwá na bín le ba buen. ¹⁸ Bìo ba buée òo, ó o bíá nòn ba yi: «À lá í buen-nònzòh ho Azii kòhú yi nii, á bìo á í buan lè íten ho páahú búenbúen na á í làa mia kará mín wán á mi zú. ¹⁹ Í liiniá íten á sá a Núhúso tonló lè le wéé lè le lònbee na yú mi, bìo ba *zúifúwa lò í wán bìo yi. ²⁰ Mi zú mu le bìo dà a séení mia bàn dèe woon á í yí sàntaka mia. Mu búenbúen á í buera, á kàrána làa mia ba zámáa yahó lè mi zíní yi. ²¹ Ba zúifúwa làa bíá yínòí ba zúifúwa á í heníá mu nòn yi le ba yèrémá mí yilera lè mí wárá, à tà wa núhúso Yeesu bìo. ²² Bìo kà wán lé mi tìn wee na ho Zeruzalèemu làa bìo le Dónbeení Hácírí le í wéráa mu konloon, ká í mún yí zú bìo wà vaá yí mi bín. ²³ Hã lórá lè mí dà-kéní kéní yi á le Dónbeení Hácírí wee fèn nì í zeñ wán le ho kàsó zoró, lè le lònbee lè mí síwà á pan mi bín. Bún mí dòn lé bìo á í zú. ²⁴ Inén cón á í mukāní bìo núhú míá, díká à bìo le Dónbeení tonkaa mi bìo yi à yìo lé, à le Dónbeení sãamu bín-tente bìo zéeníló tonló na ó o núhúso Yeesu kàráfáa mi à í sá à tí nii. ²⁵ Í héera buera le *Dónbeení béení bìo mi búenbúen tìahú, ká bìo kà wán á í wáa zú le minén ó o búí máa bíní máa mi mi. ²⁶ Lé bún nòn á í wee bíoráa bìo kà á à na mia ho zuia: Mi nì-kéní búí víníá mítén á bánso bìo máa tùa làa mi. ²⁷ Lé bìo le Dónbeení bìo na á lé le mí ì wé búenbúen á í zéeníá làa mia á yí ká dèe. ²⁸ Minén miten pa miten bìo, à mún pa ba kèrètíewa kuure bìo làa bìo ó o pi-pa wee wé paráa mí pia yi bìo síi bíá le Dónbeení Hácírí kàráfáa mia le mí pa yi. Ba kèrètíewa kuure á mí wé lon bìo sese. Lé le Dónbeení kùrú Za cāní kúará ba bìo yi á ba bìo sã le yi. ²⁹ Í zú mu le í lénló món ká ba nùpua búí na bonmín lòn dakhínkhínwa na zání wi á à zo mi tìahú. Ba à dé le bóoní ho pi-òòhú yi. ³⁰ Hàrí minén tìahú á ba nùpua búí ì lé yi, á à híní wé è fúaa há sabíoní á à khàráa bíá tà a *Krista bìo à bán bè ba yi. ³¹ Mi cén tìní mi yìo, à zún mu le í na mi zeñ wán há lúluio bìo tìn yi, há wisonáa lè mí tìnónna yi ká í wee wá.

³² «Hã làa na kà wán, á í wáa à dé mí bìo le Dónbeení lè mí sãamu bíoní níi yi. Dén bíoní so lé dío pánká á à na ká mi síadéro á à fàrá à tìn. Lè è na ho nàfòró mia, híá le bàrá ká làa bíá bìo sã le Dónbeení yi. ³³ Í síi yí vá nùpue búí wárí là a sánú, là a sí-zíniá yi yí mòn. ³⁴ Minén mi bèere zú le í níni na ká lé híá á í sáráa, á nìánanáa inén làa bíá làa mi lá páanía wi màkóo. ³⁵ Lé bún á í wó á zéeníá làa mia à mí wé sá làa bún à séenínáa ba nì-khenia. Mi wa bíní leéka le o núhúso mí bèere á bíá bìo ká: Yia wee há mu bìo wón cúnú na ó o yú á búaa po yia ba wee na mu yi.»

³⁶ Bìo ó o bíá làa ba wó, ó orén làa ba búenbúen líí fàrá mí nònkópúná wán, ò o flora. ³⁷ Ba búenbúen wee wá, á wee wíi o Poole bua yi à yèe kíó à dérää

o cāawése. ³⁸ Ba yara sò dàkhiína, lé bïo ó o Poole bía le 6a máa bíní máa mi mí. Bún món á 6a lèniá wo vannáa ho won-beeni laho yi.

21

O Poole wà van ho Zeruzalæmu

¹ Bún món á wa saawaa mín yi. Wa zon ho won-beeni téréna van ho Koosi lóhó. Mu tá na lée tǎn lé bïo wa vaá dǎnnáa ho Oroode lóhó, á ðín bín vannáa ho Pataraa lóhó. ² Wa yú ho won-beeni búí bín na wà a va ho Fenisii kǎhú, á wa zon hón wàráa. ³ Bïo wa vaá sùaráa ho Siipere kǎhú, á wee mi ho, á wa hà ho dó lè wa nín-káara. Wa dó wa yara lè ho Siirii kǎhú cǎn á vannáa ho Tiire lóhó. Lé bín á ho won-beeni sèró ko ho búen yi. ⁴ Wa yú 6a kèrètíewa búí bín á wa wó ho yàwá jùhú dà-kéní làa ba. Le Dónbeeni Hácírí jà 6a zeñ wán, á 6a bía là a Poole le o yí va ho Zeruzalæmu. ⁵ Ká bïo ho pǎahú na wa ko à wa wé bín vó, á wa lá wa wǎhú wà. Á 6a kèrètíewa lè mí háawa lè mí háyúwá búenbúen ló á lèniá wen lée cúa ló ho lóhó yi. Bïo wa lí ðǎn mu yámú jumu jii á wa lí fàrá wa nǎnkó júná wán à wa flora. ⁶ Bún món á wa dó mín cāawése, á tēníkaa mín yi, à wa yòo zon ho won-beeni, à 6arén 6èn bínía khibon.

⁷ Wa ðín ho Tiire yi á vannáa ho Pitolemayiisi lóhó, á tēniá wán zàwa kèrètíewa na bín yi, à wa kará làa ba le wizon-kùure. Lé bín á wa vèni mu yámú jumu wán vó yi. ⁸ Mu tá na lée tǎn á wa ló wà á van ho *Sezaaree. Le Dónbeeni bín-buero búí wi bín á yèni 6a le Filiipu. Lé wón á wa làara zii. O lé 6a nùpua nùwá hējun na 6a hueekaa ho Zeruzalæmu yi nǎ-kéní.* ⁹ O hínni nùwá náa wi á yí yan, á wee fε le Dónbeeni jǎ-cúa na 6a nùpua yi. ¹⁰ Wa wó há wizooní cèrèe bín, á le *Dónbeeni jǎ-cúa fεero búí na 6a le Akabuusi ló ho *Zudee yi á 6ueé yú wen bín. ¹¹ O o wà 6uara wà cǎn, á 6ueé fó a Poole ku-cèni, ò o can mí zení lè mí níni ò o bía: «Bïo kà lé bïo le Dónbeeni Hácírí bía: «Lé kà síi á 6a *zúifùwa á à ca làa yia te le ku-cèni na kà ho Zeruzalæmu yi, á à dé bía yí zǎ le Dónbeeni níi yi.»» ¹² Bïo wa jà há bioní mu, á warén lè wán zàwa na ho Sezaaree yi á yankaa o Poole le o yí va ho Zeruzalæmu. ¹³ Ká a màhá bía nǎn wen: «Mi wee wá á wi à mi yáa í yilera le we? Í wíokaa íten vó í caró bïo yi ho Zeruzalæmu yi. Hári í búeró bín o jùhúso Yeesu bïo yi á í pá wíokaa íten vó bïo yi.» ¹⁴ Bïo wa hò a san làa bïo ó o le mí ì wé, á wa khú a yankaró yi à wa bía: «O Nùhúso lé yia síi bïo wé.» ¹⁵ Wa wó há wizooní bïo yen bín. Bún món á wa wíokaa waten à wa jǎn ho Zeruzalæmu. ¹⁶ Ho Sezaaree kèrètíewa búí lèniá wen. Ba dú wa yahó vannáa Siipere níi búí na 6a le Munasǎn cǎn. O lé o kèrètíe míana. Lé wón zii á wa làara yi.

O Poole van o Zaaki cǎn

¹⁷ Bïo wa vaá ðǎn ho Zeruzalæmu, á wán zàwa kèrètíewa na bín á sǎ wa yahó lè há zámakaa. ¹⁸ Mu tá na lée tǎn, ó o Poole làa wen bò mín van o Zaaki cǎn. Lé bín á 6a kèrètíewa kuure ya-díwá búenbúen kúaa mín wán yi. ¹⁹ O o Poole tēniá 6a yi, ò o lá bïo le Dónbeeni dóráa mí níi wo yi ho tonló na ó o sǎ bía yínǎn 6a *zúifùwa tǎhú á fεera lè mí dà-kéní kéní nǎn 6a yi. ²⁰ Bïo 6a jà à cǎn vó, á 6a wee khoní le Dónbeeni, à 6a bía nǎn wo yi: «Wán za Poole, wǎa loní bïo 6a kèrètíewa na lé 6a zúifùwa booráa. Ba búenbúen sòobáa o *Mǎyize làndá bïo dàkhiína. ²¹ Ba bía nǎn 6a yi le 6a zúifùwa búenbúen na wi há sí-viò nùpua tǎhú á fo wee kàrán le 6a pí ho làndá mu. Le fo wee bïo le 6a wé yí *kúio mí zàwa, le o búí yàá yí bíní yí bè 6a zúifùwa làndá yi huúu. ²² Háya! Á mu wǎa à wé kaka? Bïo 6a màhá à jǎ mu kénkén le fo wi hen. ²³ Awa! Á bïo

* 21:8 Mi loní Bè-wénia vǎahú 6.1-6

wa à bío á à na foñ lé bío à ù wé. Nùpua nùwā náa búí wi hen á dó mí jíní le mí ì wé bío búí á à na le Dónbeení yi. ²⁴ Wáa fé bán bèráa à ba ceéró làndá à ù páaní wé làa ba, à bío ba ko ba lén mu bío yi à ù sàání, à ba bè yi à dàñ lèráa mí júná.† Ká mu wó kà síi á ba nùpua búenbúen á à zúí le bío ba wee bío ù jii yí bon. ²⁵ Ká mu lé bío yínóí ba zúífùwa na tà a *Krista bío, bán wa túara ho vūahú nòn yi á zéénia bío wa wi à ba bua lè mítén: Ba yí ko ba là le muini taa, à yí dí cāni, à yí là buaa na yí fūaana taa, á mún pa mítén ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí síiwà yi.» ²⁶ Ó o Poole wáa fó ba nùpua nùwā náa mu, á mu tá na lée tōn ó o làa ba páanía wó ba ceéró làndá. Bún món ó o wà zon le *Dónbeení zì-beení lún yi, ò o bíá le mí ceéró làndá á à vé há wizooní bío hējun yi. Bún wee zéení le lé ho pāahú na á ba à wé mu hāmu yi ba nī-kéní kéní bío yi.

O Poole ba wīira le Dónbeení zì-beení lún yi

²⁷ Há wizooní bío hējun mu wáa lá ká véro, à bún à ho Azii kōhú *zúífùwa búí mōn o Poole le Dónbeení zì-beení lún yi. A ba hīnōn súkúra ba zāamāa búenbúen, à ba wīira a Poole. ²⁸ A ba wee bío pōnpōn: «*Isirayēlesa, mi buen wen, yia kà lé o nī na wee hēe kārán ba nùpua le ba yí kōnbi o Isirayēle nīpomu búenbúen là a Mōyīize làndá, lè le Dónbeení zì-beení na kà. Há làa na kà wán ó o yàá bò mín làa bío yínóí ba zúífùwa á zonnāa le Dónbeení zì-beení lún na bío sã ba zúífùwa yi á zoó tíira dén sòobá-lùe so.» ²⁹ Ba wee bío bún, lé bío ó o Efēze nī Torofimu á ba lá mōn ò orēn là a Poole páanía bò mín ho lóhó yi. A ba wee leéka le lé o Poole buan wo zonnāa le Dónbeení zì-beení lún na bío sã ba zúífùwa yi. ³⁰ Ho lóhó búenbúen kánkāa yóó ló, á ba nùpua wee lé lūa búenbúen à lūwí buen. Ba buéé wīira a Poole le Dónbeení zì-beení lún yi á buan lórāa ho khūhū, à ba dēnīa pon há wonna. ³¹ Ba wi ba búe ó Poole à bún ba buéé bíá á nōn ho *Oroomu dásíwá kuure jūhūso yi le ho Zeruzalēmu búenbúen kánkāa. ³² Mí lahó yi ó o dēnīa fó ba dásíwá búí lè mí júnáasa, à ba lūwa mà ba zāamāa. Bío á bán mōn ba dásíwá kuure lè mí jūhūso á ba día a Poole haró. ³³ A ba dásíwá jūhūso vá vaá bó a Poole yi ò o nōn lè jii le ba wīi wo à ca lè há zúakūaríwà bío jun. Bún món ó o túara a léenīi làa bío ó o wó. ³⁴ Ká ba zāamāa màhá wee hēe wāamaka ká ba a bío mín júná yi, á ba dásíwá jūhūso yàá wáa yí máa jí bío ba wee bío sese. Ó o nōn le jii le ba bua a Poole vaa dé ba dásíwá lún yi. ³⁵ Bío ó o Poole á ba dásíwá buan vaá dōnnāa ho lún zūajii, á bán sã san lá à buan lé bío ba zāamāa wee jàa buennāa o wán lè le hēre. ³⁶ Ba búenbúen bura bò a yi ká ba a bío pōnpōn: «O ò búe.»

O Poole wee fēe ho tūid mī jii

³⁷ Pāahú na ó o Poole vaá wee zo ba dásíwá lún yi ó o bíá lè ba dásíwá jūhūso lè mu kerēkimu: «Fo dà a na le níi mīi á ï ì bío bío búí làa fo le?» A wón bíá nōn wo yi: «Éee! Yaa fo wee jí kerēkimu. ³⁸ I lá mōn le lé fo lé o *Ezipite nī na cōnīa kāa á fó ba nī-búewá muaaseé náa zonnāa le dùure yi.» ³⁹ Ó o Poole bíá nōn wo yi: «Īnén lée zúífù nīi. I wee lé ho Silisii kōhú ló-beení búí na ba le Taasi na yēni ló yi. Sábéré à ù na le níi mīi le ĩ bío lè ba zāamāa.» ⁴⁰ A ba dásíwá jūhūso nōn mu níi wo yi. Ó o Poole wáa đñ ho lún zūajii ò o dá mí níi ba zāamāa yi á ba búenbúen wó tétété, ò o lá le bíonī ò o wee bío làa ba lè mu zúífumu.

22

¹ «Wàn maáwà lè wàn zàwa, mi jí bío á ĩ bío há làa na kà wán, á a lénnāa ĩ jūhū.» ² Bío ba jà ò o wee bío mu zúífumu, á ba wíokaa wan tétété. Ó o Poole

† 21:24 Mi lorí Bè-wénia vūahú 18.18

wiokaa lá le bíonì ò o bía: ³ «Ìnén léé zúifù nǐ. I ton ho Silisii kǎhǔ lóhó na 6a le Taasi yi, ká í màhá dǎn ho Zeruzalεemu yi hen. O Kamaliyeli lé yǎ kenía mi lè wàn 6uàawa làndá sesese. Inén mún lá can í kuio le Dónbeenǐ bío yi làa bío minén wee wéráa mu ho zuia bío síi. ⁴ Bǐa wee bè o Núhúso wǎhǔ 6úí á í beéra lò á 6ó, á wiikaa 6a báawa lè 6a háawa 6úí kúaa ho kàsó yi. ⁵ Le *Dónbeenǐ yankarowà núhúso beenǐ lè 6a *nǐ-kǐa 6úen6úen á zǔ le bío á í wee bío bon. Bán lé bǐa á í fó há vǎnna cǎn, na á í ì 6ua á à varáa wàn zàwa *zúifùwa na ho Damaasi yi cǎn, há wee zéení le í dà vaá wiika bǐa tà a *Krista bío bǐn á à 6ua à 6uennáa ho Zeruzalεemu yi á 6ueé beé lò.

⁶ «Bíó á í wi ho wǎhǔ wán á wà vaá sùará ho Damaasi yi, ká le wii yòó fàrá, yǐo 6ueé tí à khon-beenǐ 6úí ló ho wáyai líi kúaará í wán á kǐnía mǐi. ⁷ A í ló lùwá ho tá yi, á tǎmu 6úí wee bío làa mi: «Soole! Soole! Léé webio nǎn á fo wee beéráa í lò.» ⁸ A í tùara: «Núhúso, fo léé wée?» A mu tǎmu bǐa: «Inén lé o Nazarεete nǐ Yeesu na á fo wee beé lò.» ⁹ Bǐa làa mi bò mǐn á mǎn mu khoomu ká 6a màhá yí jí bío bǐa. ¹⁰ A í tùara: «Núhúso, léé webio á í ko á í wé?» O o Núhúso bǐa nǎn mǐi: «Lii hǐnǐ vaa zo ho Damaasi yi. Bío le Dónbeenǐ wi à ù wé 6úen6úen á 6a zoó bío á à na foñ.» ¹¹ Ká bío mu khoomu cueéra í yǐo á í yí máa mi, á bǐa làa mi bò mǐn tò í nǐi yi á zonnáa ho Damaasi yi.

¹² «Nǐi 6úí na yèni 6a le Ananiasi wi bǐn. O wee kǎnbi le Dónbeenǐ á wee bè wa làndá yi sese. Ba zúifùwa 6úen6úen na ho Damaasi yi wa a bío. ¹³ Wón lé yǎ 6uara 6ueé yú mi á bǐa nǎn yi: «Wàn za Soole, bǐnǐ wé mi.» Mí lahó yi á í yǐo héra á mǎn wo. ¹⁴ O pá bǐnǐa bǐa: «Wàn 6uàawa 6àn Dónbeenǐ fèra léra fo bèra a na à ù zǔn le síi bío, à dàñ mi a Yeesu, o nǐ-térénni, à jí a bíoní. ¹⁵ A ùnén lé fo á à wé o sèéràso á à zéení bío fo mǎn làa bío fo jí á à na 6a nùpua 6úen6úen yi. ¹⁶ Fo tǐn pan mu yén? Hǐnǐ ve o Núhúso le 6a bátizé fo, à ù bè-kora à sèn díá.»

¹⁷ «Bíó á í bǐnǐa van ho Zeruzalεemu, á wizonle 6úí ká í wee wé í floró le *Dónbeenǐ zǐ-beenǐ lún yi, ¹⁸ ó o Núhúso zéeníá mǐten làa mi á bǐa nǎn mǐi: «Hǐnǐ fùafù lé ho Zeruzalεemu yi, lé bío á 6a nùpua máa tà ho tǔiá na á fo wee mǐ í dǎnǐ yi bío.» ¹⁹ A í bǐa nǎn wo yi: «Núhúso, 6a zǔ mu kénkén le ínén ìten lá wé va 6a kàránló zǐnǐ yi, à ha bǐa tà ù bío, à fé 6a vaa kúee ho kàsó yi. ²⁰ A pǎahǔ na á ù sèéràso Etiena 6a 6ó yi ká a ínén í bèere wi bǐn, á tà mu wéró á pan 6a sí-zǐnia yi.» ²¹ O o Núhúso wǎa bǐa nǎn mǐi: «Díá à ù lén va, í ì tonka fo á fo ò khèn n va làa bǐa yínǎn 6a zúifùwa cǎn.»»

O Poole bío sǎ ho Oroomu yi

²² Ba zǎamáa jí mí yiwa á jí a Poole cǎn fúuu á vaá 6ó dén bíonǐ so yi, á 6a wee bío pǎnpǎn: «Wón nùpue so síi á ko ò o 6úe. O mukǎnǐ ko le vǐ.» ²³ Ba wee wǎamaka á wee ten mí sí-zǐnia yòo dáká ká 6a a wé le tǐnǐ yòo mǐi ho wáyai. ²⁴ A 6a dásíwá kuure núhúso nǎn le jíi le 6a 6ua a Poole zoo dé 6a dásíwá lún yi, à 6a ha a lè há làbàanǐ ò o zéení bío ó o wó á nǎn 6a zǎamáa wee wǎamakaráa o wán ká síi. ²⁵ Bío 6a wee ca a Poole lè há hǔnǐ á à ha, ó o bǐa nǎn o dásí nǐi na wi bǐn yi: «Nǐi so nǎn mia à mi ha nùpue na bío sǎ ho *Oroomu yi ká mi yí cítio wo le?» ²⁶ Bío 6a dásíwá núhúso jí mu ó o wà vaá bǐa mu lè mí kuure núhúso: «Páa! Loñ bío fo lá à wé. O nǐi mu bío sǎ ho Oroomu yi.» ²⁷ A 6a kuure núhúso wà van o Poole cǎn, á vaá tùara a yi: «À ù bío sǎ ho Oroomu yi kénkén à ù bío mu làa mi.» O o Poole le «Ūuu.» ²⁸ A 6a dásíwá kuure núhúso bǐa: «Ìnén léra le wén-kúii á bò yi yúráa mu.» O o Poole 6èn bǐa: «Ìnén wón ton làa bǔ.» ²⁹ A bǐa lá ko 6a ha a dèeníá díá a. Ba dásíwá kuure núhúso mí bèere á zǎna bío ó o le 6a ca yǎ bío sǎ ho Oroomu yi bío yi.

O Poole dǐn 6a zúifùwa tǔiá fεerowá yahó

³⁰ Lé bñn nòn á mu bàn tá na lée tñn á bño ba dásíwá kuure ñúhũso wi ò o zũn bño nòn á ba zúifùwa le o Poole wó khonnáa, ó o feera a, ò o bía le ba yankarowà ñúnása lè ba tũíá fεerowà búenbúen kúee mín wán. Bñn món ó o bñan o Poole vannáa ba yahó.

23

¹ Ó o Poole wáa fá mí yño ho làndá tũíá fεerowà yi ò o bía: «Wàn zàwa, í yi yí máa dè. Inén í bæere zũ le í bò le Dónbeení yi sese á bueé bó ho zuia yi.»

² A le *Dónbeení yankarowà ñúhũso beení Ananiasí nòn le ñii bía ñin bó à Poole yi le ba vñaa o ñii. ³ Ká a Poole màhá bía nòn wo yi: «Fo la lòn soró na ba khũunía.* Le Dónbeení á à vñaa fo. Fo ñin ho làndá wán á kará wee cítíráa mi, à ù màhá le ba vñaa mi ká ho làndá ñòn ho mu.» ⁴ A bía bó a Poole yi bía nòn wo yi: «Cáa, yaa fo yáa wáa wee là le Dónbeení yankarowà ñúhũso beení.»

⁵ Ó o Poole bía: «Wàn zàwa, í lá yí zũ ká a lée Dónbeení yankarowà ñúhũso beení. Bño á í màhá zũ le le Dónbeení bíoní bía bño ká: «Yí mí bín-kohó à léé mi ñipomu ñúhũso yi.»†»

⁶ O Poole zũ mu le ho làndá tũíá fεerowà sñn-kéní lé ba *Sadusíewa, ká ba sñn-kéní lé ba *Farizíewa, lé bñn nòn ó o bíaráa bño ká pñnpñn ba yahó: «Wàn zàwa, wàn maáwà lé ba Farizíewa, á inén mún lé o Farizíe. Bño á í dó í sñi ba ñi-hía vèeró bño yi, lé bñn nòn ba wee cítíráa mi.»

⁷ Bño ó o bía hñn bíoní so vó á ba Farizíewa lè ba *Sadusíewa wee kán mín, á ba khan, á sankaa mín lè há kuio bño ñun. ⁸ Ba Sadusíewa bán wee bío le ñi-hía máa vèe. Le wáayi tonkarowà mía, á bè-vio búí na yí dà máa mi mún mía. A ba Farizíewa bèn tà bñn búenbúen bño. ⁹ Há wãamakaa wee dé wán ká há wà, á ho *làndá bío zéenílowa na lè ba Farizíewa lé le kuure á hñn pã, á wee là mí hæeré ká ba a bío: «Wa yí mòn bè-kohó o ñii na ká yi. Mu ù wé bño búí zéeníá mítén là wo, tàá wáayi tonkaro búí bía làa wo.»

¹⁰ Le wãaníi wó herera dà fúaa ba dásíwá kuure ñúhũso zána le ba hña lèeka a Poole. Ó o le mí dásíwá búí lii fé o Poole ba zãamáa tñahũ à zoráa ba dásíwá lún yi. ¹¹ Mu zon tñnàahũ, ó o ñúhũso zéeníá mítén là a Poole á bía nòn wo yi: «Hení ù sñi. Fo zéeníá í bño ho Zeruzalεemu yi hen, fo mún ko à ù zéení í bño ho Oroomu yi.»

Ba lò a Poole wán le mí ì búe

¹² Mu tá na lée tñn yñnbíi, á ba *zúifùwa lò. Ba dó mí ñiní nòn le Dónbeení yi á le mí máa dí, á máa ñu ká mí yí yú a Poole yí bó. ¹³ Bía lò há lio mu á po ñupua búará-ñun. ¹⁴ Ba wà vaá yú ba yankarowà ñúnása lè ba ya-díwá á bía nòn yi: «Wa dó wa ñiní nòn le Dónbeení yi lè le sòobéε le wa máa dí, á máa ñu ká wà yí yú a Poole yí bó. ¹⁵ Minén lè ho làndá tũíá fεerowà búenbúen, mí wáa fio mu ba dásíwá kuure ñúhũso cñn le o bío le ba búa a Poole buennáa mí cñn, à wé le mí wi à mí wíoka loñ o bño yahó yi sese. Warén bán wáa wíokaa waten vó ñin pan, á à búe o ká a ñin yí bueé ññn hen.»

¹⁶ Ká a Poole bàn hñn-za màhá ñin ná há lio mu. Ó o wà zon ba dásíwá lún yi, á zoó bía mu nòn o Poole yi. ¹⁷ Ó o Poole von ba dásíwá ñúhũso ñi-kéní, á bueé bía nòn yi: «Bè là a yàronza na ká varáa mí kuure ñúhũso cñn. O bíoní wi làa wo.»

¹⁸ A wón fó a vannáa mí ñúhũso cñn, ò o bía: «O kásó ñii Poole le í búa a yàronza na ká buennáa ù cñn, le o bíoní wi làa fo.»

¹⁹ A ba dásíwá kuure ñúhũso fù a yàronza níi yi, á ba khèra vaá ñin ò o tũara a yi: «Lée webio á fo le fo ò bío á à na mií.» ²⁰ A wón bía: «Ba zúifùwa wó lè ñii dà-kéní à ba le mí ì fio fo, à ho yíró, à ù bío le ba búa a Poole à varáa ho làndá tũíá fεerowà yahó, le lé bño á ba wi ba wíoka loñ o bño yahó yi sese. ²¹ εε yí ñi mu. Ba búí wíokaa mítén vó, á wi ba párá wñi wo.

* **23:3** Ho pãahũ mu yi ká há soni ba wee wé khũuní à há flaní wé yí mi. † **23:5** Mi loñ Léró vñahũ (Exode) 22.27

Ba po nùpua búará-ɲun. Ba dó mí ɲiní nɔn le Dónbeení yí, á le mí máa dí, á máa ɲu ká mu yínɔ́n o Poole á ba yú bó. Ba wíokaa mítén vó, á pan à ùnén lé yíá ɲii.» ²² A ba dásíwá kuure ɲúhúso henía mu nɔn o yàrónza mu yí le bío ó o bía nɔn mí yí ò o yí bío le nùpue ɲí. O o díá a ó o wà.

Ba buan o Poole vannáa o kuvεεεεεε Felikisi cón

²³ Bún món á ba dásíwá kuure ɲúhúso von mí dásíwá ɲúnása nùwá ɲun á bía nɔn yí: «Mí ve ba dásíwá khiá-ɲun à kúee mín wán, à bè ba cón-yòrowà búará-tín làa píru wán, à séení ba nùpua khiá-ɲun na buan há cànúbúawá, à mí wíoka miten ho *Sezaaree varó bío yí ho tɲnàahú léèrèwa bío dènú pàahú.

²⁴ Mí mún cà ba cúawa na mí ì lá là a Poole, à bua vaa dé o kuvεεεεεε Felikisi ní yí ká mí yí le dèe búí wé o.» ²⁵ O o túara há bioní na kà ho vūahú yí á nɔn ba yí:

²⁶ «Ìnén Koloode Liziasi á wee tɛnín ùnén Felikisi na lé o kuvεεεεεε yí.

²⁷ Ba *zúifùwa lá wíira a ɲii na kà, á lá wí ba búe o. Ká í zūna mu le o bío sá ho *Oroomu yí, á ìnén dásíwá á kánía wo. ²⁸ I wí à ì zūn bío nɔn ba zúifùwa wee koonínáa wo yí, lé bún á ì buan wo vannáa barén làndá tūiá fεεrowà cón. ²⁹ A ì zūna le lé barén kùrú làndá bío á nɔn ba wee koonínáa wo yí, ká nùpue màhá yí dà máa bío le o wó khon ó o ko ò o búe, tàá ò o dé ho kásó yí. ³⁰ Bún món, á ba ɲà ì zeñ wán le ba zúifùwa wee lè o wán, lé bún nɔn á ì dèení le ba bua a varáa ũ cón, à ì mún le bía wee kooní a yí à ve o ũ cón.»

³¹ A ba dásíwá wó bío ba ɲúhúso bía nɔn ba yí. Ba fó a Poole ho tɲnàahú mu yí á buan wàráa fúaa ho Antipatiriisi lóhó. ³² Mu tá na lée tɔn, á ba dásíwá na wee varáka bínía buara mí lún yí, à ba díá bía yòora ba cúawa á bán bò là a Poole. ³³ Ba vaa dɛení ho Sezaaree yí, á ba dó ho vūahú o kuvεεεεεε ní yí, à ba nɔn o Poole wo yí. ³⁴ O o kuvεεεεεε kàráanna ho ò o túara a Poole yí le o wee lé ho kshú yén yí? O o Poole bía: «Ì wee lé ho Silisii yí.» Bío ó o zūna le o ló ho Silisii yí, ³⁵ ó o Felikisi bía nɔn wo yí: «Bía wee kooní foñ hía bueé dɔn, á ì màhá à tùa foñ.» O o nɔn le ɲii le ba dé o o *Heroode béení zí-beení† yí à pa yí.

24

O Poole á ba zúifùwa le o wó khon

¹ Wízoní bío hònú bún món, á ba yankarowà ɲúhúso beení Ananiasi, lè ba ya-díwá nùwá yén búí, à séení nùpue búí na zū ho *Oroomu làndáwá na bueé bío ba ɲii á bò mín buara ho *Sezaaree. O yèni ba le Tεεtuluusi. Ba wà vaa von o Poole o Felikisi na le o kuvεεεεεε cón. ² A ba buan o Poole buararáa. O o Tεεtuluusi wáa wee zéení bío ó o wó khonnáa kà síi: «Wa ɲúhúso, ùnén lé yíá nɔn wa yúráa ho héerà. Mu bè-yèrèமாகانيا na wíokaa wa kshú lé ũ bè-zúíminí nɔn á bún búenbúen wóráa. ³ Mu bíowa na wa wee yí búenbúen fεεε há làa búenbúen yí á wa zū bío, á wa yiwa yí dà máa nɔnsá foñ hūú. ⁴ I yáa máa dín máa yáa ũ pàahú. I wee fio fo, sáberé à ũ ɲí ì cón cínú. ⁵ Wa mɔn mu le o ɲii na kà dà à yáa bío ká mu búaa. Ba *zúifùwa na ho dímíɲá yí búenbúen ó o wee kánká. Lé orén lé ho Nazarεεtesa kuure búí ɲúhúso. ⁶ Le *Dónbeení zí-beení na bío sá le yí ó o lá wí o ò tíí, lé bún te o wíiró. Wa lá le wa à dín [wa làndá wán á à cítíráa wo, ⁷ ká ba dásíwá ɲúhúso Liziasi lé yíá fáa wo wa ní yí lè le sí-suee, ⁸ ò o nɔn le ɲii bía wee kooní a yí le ba buen ũ cón.] Fo túara a ɲii mu yí, á ùnén à ũten á à mí bío ba le o wó khonnáa.» ⁹ A ba zúifùwa bía sá a ɲii mu ɲii le bío ó o bía lé ho tūiá.

† **23:35** Heroode béení zí-beení: Le lée zí-beení búí ó o Heroode hía son ho Sezaaree lóhó yí. Le zí-beení mu lé dío á ho Oroomu kuvεεεεεεwà hía wee wé kéí yí.

O Poole wee fεε mí tũiá o Felikisi yahó

¹⁰ O o kuvεενεεere wáa dá mí níi o Poole yi le o bío. O o Poole lá le bíoni ò o bíá bío kà: «Í zũ le fo fã le cítii ho kãhũ na kà yi mu míana. Lè bún te bío á í láaráa foñ á à fεεráa í tũiá á à lénnáa í jũhũ ũ yahó. ¹¹ Fo dà à tùaka à lorí. Í buara ho Zeruzalεemu yi á wà buée bùaaní le Dónbeení mu wizooní á ðĩn máa dà píru jũn wán. ¹² Ba yí yú mí ká í wee wáaní là a búí le Dónbeení zĩ-beení lún yi. Ba mún ðĩn yí yú mí ká í wee khà nùpua kúee mín yi ba zúifùwa kàránlò ziní yi, tàá ho lóhó yi. ¹³ Ba yí dà máa zéeni le bío ba wee bío í jii á bon. ¹⁴ Bío á í zũ à í wee wé lé bío kà: Ho wãhũ na á barén le ho bío yí bon, hón lé hĩa á ínén bò á wee sá na wán bùaawa bàn Dónbeení yi. Bío búenbúen na wi ho làndá lè le *Dónbeení jĩ-cúa fεerowà vónna yi á í tà bío. ¹⁵ Bío á í dó í sũ yi, lé bún á barén mún sĩa dó yi le ba ñĩ-tentewà lè ba ñĩ-kora á khii vèe. ¹⁶ Lé bún ñon á í wee hení í lò à bua íten sese le Dónbeení lè ba nùpua yahó.

¹⁷ «Mu ù yí lúlúio bío yen ká í máa va ho Zeruzalεemu. Ká í bĩnĩ buenlò bĩn jũhũ lé le séenii wárí á í buan buée ñon wán ñipomu yi, lè mu hãmu na á í buée ñon le Dónbeení yi. ¹⁸ Bũn lé bío bàn tonlò á í kera yi le Dónbeení zĩ-beení lún yi á ba buée zoó yú, à bún ho ceéro làndá wó vó. Nùpua na boo yí kera bĩn làa mi, á wòrónlè mún yí wó. ¹⁹ Ho Azii kãhũ zúifùwa nùwã yen búí lé bĩa ñonzoñ wi bĩn. Bán lé bĩa lá ko à ba buee ðĩn ũ yahó, à kooní mi ká ba mənĩ wékheró. ²⁰ Tàá le í tùa barén na kà yi: Ñonzoñ na á í ðĩn ho làndá tũiá fεerowà yahó à fεera ho tũiá léraráa í jũhũ vaá vó, ká bío ba le í wó khonnáa búí ba mən à ba zéeni mu. ²¹ Ká yínón bío á í bíá pónpón ba yahó le í tà ba ñĩ-hĩa vèeró bío, á ñon ba wee cítiráa mi ho zuia.»* ²² O Felikisi zũ bío o Núhũso wãhũ bío karáa sese, ó o bàrá le cítii fló pòn-veere yi, ò o bíá: «Hen ká ba dásíwá kuure jũhũso Liziasi buara, á í màhã à fi mí cítii.» ²³ O o ñon le jii ba dásíwá jũhũso na pan o Poole yi le o dé o ho kàsó yi, ká a màhã díá le o dá wé mítén, ò o mún na ho wãhũ bàn bónlowà yi à ba wé ðán buee búεekí o à yí o séeni.

O Poole ðĩn o Felikisi là a Durusiye yahó

²⁴ Wizooní bío yen bún món, ó o Felikisi lè mín hĩa zúifù hĩnzoró Durusiye á bò mín buara. O le ba vaa ve o Poole le o buen, ó o buée já bío á wón bíá le siidéro o *Krista yi bío yi. ²⁵ Ká bío ó o Poole hĩa wee bío ho téréni mítén lè ho bua mítén sese, lè le cítii na wà a buen bío, ó o Felikisi zãna, ó o bíá: «Fo wáa dà a lén. Ká í yú níi pãahũ na yi, á í ò bĩnĩ ò ve fo.» ²⁶ O mún lá wee cà ò o Poole na le wárí wo yi, lé bún ñon ó o wee veráa wó túntún à buee tà lè hã láakáwá. ²⁷ Lúlúio bío jũn bún món, ó o Poosiyuusi Fεsituusi á zon o Felikisi lahó, á wó a kuvεενεεere. O Felikisi wi ò o wéé ba zúifùwa sĩa, ó o díá a Poole ho kàsó yi.

25

O Poole le ba bá-zàwa béε lé yia á à cítii mí

¹ O Fεsituusi buenlò ho kãhũ mu yi wizooní tĩn bún món, ó o ðĩn ho *Sezaaree yi á vannáa ho Zeruzalεemu. ² Bío ó o vaá ðõn bĩn, á le *Dónbeení yankarowà júnáasa lè ba *zúifùwa ya-díwá á buée bíá a Poole wékheró bío ñon wo yi. Ba flora a Fεsituusi ³ le o piá mí yi ò o na ho wãhũ mí yi à mí bua a Poole varáa ho Zeruzalεemu. Yaa ba lò a wán, á wi ba búe o ho wãhũ wán. ⁴ Ká a Fεsituusi màhã bíá ñon ba yi: «O Poole wi ho kàsó yi ho Sezaaree yi, á hen làa cĩnú ká ínén í bεere á a bĩnĩ ò va bĩn.» ⁵ O o bĩnĩ bíá: «Hen ká ba búí wi mí tlahũ á dà vaá zéeni a wékheró, à bán wáa le wa bè mín va.»

⁶ O Fεsituusi wó hã wizooní bío hẽtĩn, tàá bío píru mí ðon làa ba, bún món ó o bĩnĩ van ho Sezaaree. Mu tá na lée tãñ, ó o Fεsituusi lée kará mí cítii fĩnĩ

* 24:21 Mi lorí Bè-wénia vũahũ 23.6

lahó yi, ò o le 6a 6ua a Poole 6uennáa. ⁷ Ká a Poole 6ueé dñn, á 6a zúifùwa na ló ho Zeruzalεmu yi kínía wo yi á wee kooní a yi làa biowa síwà cèrèè na á 6arén mí bεere yàá yí dà máa zéeni yara. ⁸ Ká a Poole màhã pá ò o fεera ho tũíá léraráa mi jùhũ kà sii: «ĩ yí wó bè-kohó 6úi 6a zúifùwa làndá lè le *Dónbeenĩ zĩ-beeni dání yi. I mún yí wó yí khon lè ho *Oroomu bée.» ⁹ Bìo ó o Fεsituusi wi ò o wéé 6a zúifùwa sía, ó o wáa tũara a Poole yi: «Fo o tà á à va ho Zeruzalεmu á 6a vaá cítí fo í yĩ yi bĩn le bíonĩ mu dání yi le?» ¹⁰ Ó o Poole bíá: «ĩ wi o bée cítí flinĩ, á le bĩn á ĩ ko à ĩ cítí yi. I yí wó yí khon lè 6a zúifùwa. A ùnén ũ bεere yàá zũ mu. ¹¹ Ká ĩ 6uan khon, á wó mu 6úi na bío yi á 6a ko 6a 6úe mi, á ĩ máa pí ĩ húmú. Ká bío 6a 6èn le ĩ wó khonnáa á yí bon, á nùpue 6úi 6èn mún yí ko ò o dé mi 6a nĩ yi. O bée lé yĩ á à fεε ĩ tũíá.» ¹² Ó o Fεsituusi lè 6a nùpua na wee na hã yile-tentewà wo yi mən mín. Bũn món ó o bíá: «O bée lé yĩ á à fεε ũ tũíá làa bío fo le mu wéráa.»

O Poole dñn o Akiripaa là a Bereniisi yahó

¹³ Wizooní bío yen bũn món, ó o bée *Akiripaa lè mín hĩnló Bereniisi á van ho *Sezaaree á wà vaá tènía a Fεsituusi yi. ¹⁴ Ba wó hã wizooní bío yen bĩn, ó o Fεsituusi yú zéeni a Poole bío là a bée Akiripaa kà sii: «Nùpue 6úi wi hen ó o Felikisi á dó ho kàsó yi díá. ¹⁵ Pãahũ na á ĩ van ho Zeruzalεmu, á 6a yankarowà júnása lè 6a *zúifùwa ya-díwá 6ueé bíá a nĩ mu wékheró bío nən mi, á 6a le ĩ bío le o ko ò o 6úe. ¹⁶ A ĩ bíá nən 6a yi le ho Oroomusa yí máa tà síinĩ nùpue jùhũ kà sii, ká 6ànso làa bíá le o wó khon yí dñn mín yara ó o yí mà ho tũíá yí léraráa mi jùhũ bío 6a le o wó khon dání yi. ¹⁷ Ba bò mín làa mi á 6uara hen, á ĩ wáa yí díá á mu yí míana, à mu 6àn tá na lée tñn, á ĩ van le cítí flinĩ, à ĩ le 6a 6ua a nùpue mu 6uennáa. ¹⁸ A bíá le o wó khon á 6uara. Ká hã wékhewa na á ĩnén lá wee leéka bío 6àn dεe woon á 6a yí mà a jii. ¹⁹ Mu lé 6arén kùrú làndá bío á 6a làa wo wãanía wán, là a nĩ 6úi na 6a le Yeesu na húrún ó o Poole wee bío le o yĩ wi lua bío yi. ²⁰ Bío á ĩ ì wé wé è fáaráa hã tũíawà mu á ĩ yí zũ. Lé bũn nən á ĩ tũara a Poole yi le o tà á à va ho Zeruzalεmu á 6a vaá cítí o ho tũíá mu dání yi le? ²¹ Ká a Poole màhã cà mu le o bée lé yĩ á à cítí mí. A ĩ wáa nən le jii le 6a díá le o wé ho kàsó yi fúaa ká ĩ yú a nən o Sezaare yi.» ²² Ó o Akiripaa wáa bíá nən o Fεsituusi yi: «Mu mún ñ wé sí ĩnén yi à ĩ jí a nĩ mu bíonĩ.» Ó o Fεsituusi bíá nən wo yi: «Ho yíró ká ũ jí hã.»

²³ Mu tá na lée tñn, ó o Akiripaa là a Bereniisi lè 6a dásíwá júnása lè ho lóhó nĩ-beera á bò mín, á bán dó ho cùkú 6a yi lèniá 6ueé zonnáa le cítí flinĩ. Ó o Fεsituusi nən le jii le 6a 6ua a Poole 6uennáa. ²⁴ Bío ó o 6ueé dñn, ó o Fεsituusi bíá: «À ùnén bée Akiripaa, lè minén na làa wen páanía wi hen ká 6úenbúen, o nĩ na dñn mi yahó ká lé yĩ bío yi nən á 6a zúifùwa 6úenbúen vonnáa mín ĩ cñn hen, lè ho Zeruzalεmu yi, á wee wãamaka le o ko ò o 6úe. ²⁵ ĩnén cñn á ĩ yí mən bío 6úi na nən ó o koráa lè mu húmú. Eε ká bío ó orén mítén le 6a bá-zàwa bée lé yĩ ko ò o cítí mí, á ĩ le bũn lé bío á mu wáa à wéráa. ²⁶ Bío á ĩ ì túa sese o nĩ mu dání yi á à na 6a bá-zàwa bée mu yi á mía. Lé bũn nən á ĩ 6uan wo á 6ueé dñnía mi yahó, sònkú à ùnén Akiripaa ũ bεere yahó. Ká fo tũara a yi, á ĩ ì yí bío 6úi á à túa. ²⁷ Lé bío mu jùhũ mía ĩ cñn à ĩ bío le 6a 6ua kàsó nĩ varáa ho Oroomu ká ĩ yí zéeni o wékheró.»

26

O Poole lá le bíonĩ o bée Akiripaa yahó

¹ Ó o *Akiripaa bíá nən o Poole yi: «Ho wãhũ nən fon, wáa fεε ũ tũíá à lénnáa ũ jùhũ.» Ó o Poole wáa dó a Akiripaa káféré ò o wee fεε ho tũíá à lénnáa mí

ɲúhú kà síi: ² «Bée Akiripaa, í síi bènɲín wan ho wǎhú na á í yú ho zuia bío yi à fεε í tǔiá à lénnaa í ɲúhú ũnén yahó, làa bío búenbúen na ɓa zúifùwa le í wó khon bío yi. ³ A ũnén ũten yàá zǔ ɓa zúifùwa làndáwá búenbúen làa bío ɓa wee wé kán mín wán. A í bǐná wee flo fo à ũɲí ũ yi à ɲínáa í cǔn. ⁴ Ba zúifùwa búenbúen zǔ bío á í karáa hàrí í yàronmu pǎahú. Ba zǔ bío á í ɓuan lè íten hàání wàn síi nùpua ɲahú lè ho Zeruzalεmu yi. ⁵ Ba zǔ mi míana, á lá tà mu á ɓa à bío mu wéréwéré le ínén mún lé wa kuure nùpua na wee hení ho làndá bío ñi-kéní, ɓa ɓa le Farizíεwa. ⁶ Ho zuia á ɓa wee cíti mi lé bío á í dó í síi bío le Dónbeení dó mí ɲii le mí ì na wàn ɓuaawa yi. ⁷ Wàn síi nùpua zǐ-ɲúná píru ɲun á mún dó mí sía le mi wé è sá máa khí á wé è ɓuaaní le Dónbeení fúuu le wisoni lè ho ɲnáahú. Bée Akiripaa, bǔn lé bío nɔn ɓa zúifùwa wee koonínáa mi. ⁸ Minén zúifùwa, lée webio nɔn á mi wee leéka le le Dónbeení yí dà máa vèení ɓa ñi-hía?

⁹ «Ínén í bεεre lá wee leéka le í ko à í wé bío búenbúen à héréa o Nazarεete ñii Yeesu bío. ¹⁰ Bǔn lé bío á í wó ho Zeruzalεmu yi. Mu ɓàn wéró wǎhú á í yú ɓa yankarowá ɲúnása cǔn á wǐkaa le Dónbeení nùpua cèrèε kúaa ho kàsó yi. Ká ɓa le mí ì búe ɓa à í mún tà bǔn. ¹¹ Pǎnna cèrèε yi ká í wee hée léka ɓa zúifùwa kàránló zǐní búenbúen yi à beé ɓa lò, á wi à í kǐká ɓa yi à ɓa yèrémá mí ɲiní à pí a Yeesu bío. Í lá ɲii ɓa wán dà, fúaa í wee màɲá lé vaa beé ɓa lò há kǎ-vio ɓúí lórá yi.

¹² «Wizonle ɓúí á í ló ɲɔn ho Damaasi mu bío yi lè le *Dónbeení yankarowá ɲúnása ɲii na ɓa nɔn mi. ¹³ Bée Akiripaa, mu wó le wisoni yi ká í lá ho wǎhú wá, á í mɔn mu khoomu na pánká wi po le wii khoomu à mu yòó ló ho wáayi á lí kǐnía ínén làa ɓia làa mi bò mín yi. ¹⁴ A wa búenbúen ló lùiorá, á í wee ɲí à mu tǎmu ɓúí wee bío bío ká làa mi lè wàn bióní: «Soole, Soole, fo wee beé í lò ká síi le we? Fo ka lòn varó nàa na wee yén tá mín so ká wón vǐna a. εε ká ũ màhá à wé á à sa.» ¹⁵ A í tùara: «Núhúso, fo lée wée?» O o ɓia: «Inén lé o Yeesu na fo wee beé lò. ¹⁶ εε ká ũ lii híni yòó ɲín. Í wi à ũ wé í ton-sá. Lé bǔn nɔn á í zééníanaa íten làa fo. Fo ò wé í seéràso á à zéení ì na ɓa nùpua yi le fo mɔn mi, á mún ñ bío bío á í bǐní ì zéení làa fo á à na ɓa yi. ¹⁷ Inén á à kǎní fo ɓa zúifùwa làa ɓia yǐnǎ ɓa zúifùwa níi yi. Í wee tonka fo ɓa cǔn, ¹⁸ bèra a na à ũ hén ɓa yǐo, à vá ɓia wi le tǐbíri yi léráa mu khoomu yi, á mún fé ɓa o *Satáni pánká níi yi à na le Dónbeení yi. Ká ɓa tà ínén bío yi, á ɓa bè-kora á à sén ñ díá á à na ɓa yi, á ɓa à yí ho lahó ɓia bío sǎ le Dónbeení yi ɲahú.»

¹⁹ «Bée Akiripaa, lé ká síi mu wóráa. Í yí pǎ mu bío na zééníá míten làa mi bío. ²⁰ Í nín-yání ɓia le Dónbeení bío ho Damaasi yi. Bǔn mɔn á í zééníá mu ho Zeruzalεmu yi, á lá ho *Zudee kǎhú búenbúen, á zééníá mu làa ɓia yǐnǎ ɓa zúifùwa. Í wee bío na ɓa yi le ɓa yèrémá mí yilera lè mí wára, à sí mí yara lè le Dónbeení, à wé wé há wára na wee zéení le ɓa yèrémáa bío bon. ²¹ Lé bǔn bío yi ɓa zúifùwa wǐraráa mi ká í wi le Dónbeení zǐ-beení lún yi, á le mí ì búe. ²² Ká le Dónbeení màhá pan mi fúuu á ɓueé ɓó ho zuia. A í ɲín ɲín mí yahó á wee zéení bío á í mɔn làa bío á í ɲá à na ɓa ñi-beera làa ɓia ká búenbúen yi. Bío á í wee bío yí wi mí dòn làa bío ɓa ɲi-cúa fεεrowá là a *Mɔyize ɓia le mu ù wé. ²³ Ba ɓia le yǐa le Dónbeení mɔn léra á lò ò be, le orén lé yǐa á à wé o nín-yání nùpue na à vèe. Le lé orén lé yǐa á à zéení ho kǎniló bío na lé mu khoomu á à na wàn ɲipomu lè há síi-viò yi.»

²⁴ Bío ó o Poole wee fεε ho tǔiá á à lénnaa mí ɲúhú kà síi, ó o Fεsituusi wǎamaa o wán: «Éee Poole. Fo wee khée le? A ũ minka bè-zǔrminí lé bío wǎa nɔn á ũ ɲúhú míanaa bǐn.» ²⁵ O o Poole ɓia nɔn wo yi: «Fεsituusi cùkúso, í yí máa khée. Há bióní na á í wee bío ká á ɲúhú wi, á há mún bon. ²⁶ O bée Akiripaa ɲá mu ɓàn tǔiáwá. Í dà a bío o yahó ká í poní séra. Í zǔ mu kénkén

le mu le mí dà-kéní kéní ó o zū. Lé bïo mu yínǎn bïo na sànkāa wó kùèéré yi.
²⁷ Bée Akiripaa, fo dó ũ sīi bïo le *Dónbeenī jī-cúa fεεrowà bía yi le? I zū mu
 le fo dó ũ sīi mu yi.» ²⁸ O o Akiripaa bía nǎn o Poole yi: «Fo wāa wi à hen làa
 cīinú à ĩ yèrémá wé o kèrètīε.» ²⁹ O o Poole bía nǎn wo yi: «À mu wé lònbbïo,
 tàá à mu mía poñ bñn, á ĩ pá wee fio le Dónbeenī yi le mu yí káŋa ünén ũ dòn
 yi, ká bïa búenbúen na wee jí ĩ bioní ho zuia à wé le ĩ bïo, ká hã zúakùaríwà
 na can làa mi níi ló.»

³⁰ O o bée, là a Bereniisi, là a kuvεεεεere, làa bïa búenbúen na làa ba wi mín
 wán á hñnǎn yòó ðñn, ³¹ à ba fó mín ba ló á lée wee bío làa mín: «Wékheró búii
 na nǎn ó o nñi na kà ko ò o búe, tàá ò o dé ho kàsó yi hón mía.» ³² O o Akiripaa
 bía nǎn o Fesituusi yi: «Mu yínǎn bïo ó o nñi mu le o bée fi mí cítii, ó o lá dà à
 díá.»

27

Ba buan o Poole jǎnnáa ho Oroomu

¹ Bïo mu bía le wa ko wa lá ho won-beenī à varáa ho Italii kǎhũ yi, á ba
 nǎn o Poole le ba kàsósa nùwā yen búii ba dásíwá jǎhũso na ba le Zuliyuusi
 yi. O dásí nñi mu á ló ho *Oroomu dásíwá kuure búii yi, ðio ba wee ve làa bá-
 zàwa bée dásíwá kuure. ² Wa zon ho Adaramiite lóhó won-beenī dà-kéní na
 ko ho dé mí yahó le ho Azii kǎhũ wonna ðñnnii cñn á hñnǎn wà. Nñi búii na ba
 le Arisitaaki á zon làa wen. O ló ho Maseduana kǎhũ lóhó na ba le Tesaloniiki
 yi. ³ Mu tá na lée tñn, á wa vaá ðñn ho Sidñn lóhó. O Zuliyuusi buan o Poole se,
 ó o nǎn le níi wo yi ò o léka mín bñnlowà wán à ba yí o séení. ⁴ Bñn mǎn á wa
 hñnǎn bñn wà. Ká ho pinpiró wee sí wa yahó, á wa kun á khii tun waten yi le
 ho Siipere kǎhũ na wi mu jumu tñahũ, á bá hón wà. ⁵ Wa tò mu yámú jumu
 yi á ló ho Silisii le ho Pánfilii kána nñsání yi á vaá ðñn ho Lisii kǎhũ lóhó na ba
 le Miraa. ⁶ Lé bñn á ba dásíwá jǎhũso yú ho Alekisándiri lóhó won-beenī búii
 na wà a va ho Italii kǎhũ. A hón lé hãa ó o kúaa wen yi. ⁷ Wa wó wizooní ká
 hã boo ho wǎhũ wán. Wa wà yèrèðèðè, á lò bon làa sòobée á bò yi vaá ðñnnáa
 ho Kñniide lóhó jñi. A bïo ho pinpiró hò wen á wa yí dà máa lá dén ðñní so, á
 wa kun vaá ló le ho Salamǎnεε cñn, á bá ho Kerεete kǎhũ na wi mu jumu tñahũ
 wà. ⁸ Wa bá ho kǎhũ mu, ká mu màhá wó lònbee làa sòobée. Wa vaá ðñn ho
 lahó búii na ba wee ve làa «Wonna ðñnnii La-senñ.» Ho wi ho Lasee lóhó nñsání.
⁹ Wa míana le veenī mu yi dà, á ba *zúifùwa jñní líró pǎahũ* khíina yú, á ho
 won-beenī pàró lònbee wíokaa wee wé. Lé bñn ó o Poole jǎnnáa ba zeñ wán
 ká síi: ¹⁰ «Wàn zàwa, ĩ mǎn mu le le veenī na wa wi yi á à wé lònbe-beenī. Ho
 won-beenī le mí sèró á ho yáaró na bùaa á à yí. A bè bñn wán, á warén wa
 bæere yí bánbáa á wa mukání á à ví mu yi.» ¹¹ Eε ká ba dásíwá jǎhũso màhá
 dó mí sīi bïo ho won-beenī jǎhũso làa yia te ho leékaa le mí ì wé yi, á po bïo
 ó o Poole bía. ¹² Ho keení hã wonna ðñnnii na ká yi yínǎn bïo na se le tēenī
 pǎahũ. Lé bñn te bïo á bía wi ho won-beenī yi boomuso á wó le jñi dà-kéní
 à ba le mí ì hñní ho lóhó mu yi á à lén. Ba lá wi à ba vaa ðñn ho Kerεete kǎhũ
 wonna ðñnnii la-veere búii na ba le Fenikisi. Hã yèrémáa wi le lé wii tēenii. Lé
 bñn ba wi à ba vaa cāaka yi, à le tēenī pǎahũ khíi ká mu lá dà à wé.

¹³ Ho pinpi-zàwa búii hñnǎn le le wii hēenii bàn nín-káahó á wee pèeka, á ba
 wee leéka le mí dà à wé bïo ba lá le mí ì wé. Ba hñnǎn á vá lée bá le ho Kerεete
 kǎhũ bàn jñi-kání á wà. ¹⁴ Cúa-yen á pinpi-beenī búii na ba le Erakiyon á ló ho
 kǎhũ mu wii hēenii bàn nín-tñání. ¹⁵ A ho yèrémáa sí ho pinpiró lée bïo na yí dà
 máa wé. A wa sǎ san díá waten, á ho buan wàráa. ¹⁶ Ho kǎhũ dà-za búii na wi

* **27:9** Ba zúifùwa jñní líró: Ba zúifùwa wee wé li mí jñní hã wiso-poa pñihũ vaa véenii le ho tá khóore
 pñihũ búakáror pǎahũ. Ba jñní mu líró mǎn le bïo á hã pinpi-beera wee wé và yi. Hã wonna pàró yidéere
 wé keñ hón pǎahũ so yi.

mu numu t̄ahú á yèni 6a le Koda, ká ho wi le wii hènii 6àn nín-káahó, lé hón á wa khíina nísání, á ho dá tun wen c̄inú, á wa màhã wãa yú ho won-za na 6a wee wé zo fenínáa mítén ká mu here na can wa món á lá yòò dó. Ká wa lò màhã bon wórãa mu. ¹⁷ Bïo wa lá ho yòò dó vó, á 6a won-pàwa canka hã hūni á bánbãa ho won-beenĩ à ho hĩa yí hekenka. Ba zãna ho hĩa vaa fùuní le hñlè yi ho Libii nii, á 6a lá le d̄e na wee t̄i ho won-beenĩ lùwii yi á can ho won-beenĩ yi lè ho húló á líí dó mu numu yi, à 6a wãa díá mítén á ho pinpiró lá wàráa. ¹⁸ Bïo ho tá t̄on à ho pinpiró pá lan wee v̄invã ho won-beenĩ lè mí sòob̄e, á 6a búakãa wee 6̄uen ho s̄eró à kúee mu numu yi. ¹⁹ Mu 6àn tá na b̄inía lée t̄on, á ho won-beenĩ b̄iowa búí á 6arén lè mí nín-bia wee khūaa yénni kúee mu numu yi. ²⁰ Mu yú wizooni b̄io ȳen ká n̄upue yère máa dá lé wii lè hã màn̄ayio wán, à ho pinpiró pá lan wee và lè mí p̄anká. Mu ù va à yí, à wa yáa wãa yí máa leéka le o 6úí ì fen.

²¹ B̄ia wi ho won-beenĩ yi míana à 6a máa dí b̄io. O o Poole wãa h̄in̄on d̄in 6a yahó ò o b̄ia n̄on 6a yi: «Mí n̄onzon̄ lá z̄u se b̄io á ì le mi yí le wa lé ho K̄eete yi á mi tà yi. Se mu minka b̄iowa na wee yáa ká á lá máa yí máa wé. ²² Ēe ká hã laà na ká wán á mi hení mi s̄ia. O 6úí muk̄an̄i máa v̄i. Ho won-beenĩ mí don̄ lé hĩa á à yáa. ²³ Ho h̄ihú t̄in̄ahú, á le Dónbeenĩ na á ì b̄io s̄a yi á wee 6̄uaan̄i, lé dén wáayi tonkaro á 6uara ì c̄on, ²⁴ á 6ueé b̄ia n̄on miĩ: «Poole, yí z̄on. Fo ko à ù vaa d̄in ho Oroomu b̄eé yahó. Le Dónbeenĩ á à fení ūnén làa b̄ia làa fo páanía wi 6̄uen6̄uen.» ²⁵ Wa n̄uwã, mi cén hení mí s̄ia. Ì dó ì s̄i le Dónbeenĩ yi. Mu ù wé làa b̄io mu b̄ia n̄onnãa miĩ. ²⁶ Ho pinpiró á à don̄ wen á à varãa ho kã-veere 6úí yi.»

²⁷ Mu t̄in̄onna píru náa yú ká ho pinpiró 6uan wen wàráa ho *M̄edit̄eranēe yámú numu wán. Ho tá t̄ahú, á ho won-beenĩ ton-sáwá wee leéka le wa và vaá s̄uará le 6ón6̄ore yi. ²⁸ A 6a lèera ho húló na ho h̄nló d̄e 6úí na ì á can yi á dó mu numu yi, á mu booró yú hã m̄eterewa 6óni làa píru làa b̄io h̄epun. B̄io 6a vá van c̄inú, á 6a t̄in̄ lèera ho dó, á 6a yú m̄eterewa 6óni làa b̄io h̄et̄in. ²⁹ Ba zãna le wa won-beenĩ hĩa vaá hén hã hue-beera 6úí. Lé b̄in̄ n̄on á 6a khūaana ho h̄nló b̄iowa b̄io náa na ìika na wee 6ua ho d̄in̄i á can ho won-beenĩ yi á kúaa mu numu yi lè ho món, à 6a wãa kará wee l̄on̄i ho tá t̄iló. ³⁰ Ho won-beenĩ ton-sáwá wi 6a l̄uwí, á 6a vá ho won-za na 6a wee wé zo fenínáa mítén ká mu here á dó mu numu yi, à 6a wee bío le lé mu b̄iowa na wee 6ua ho d̄in̄i á mí wee kúee lè ho yahó. ³¹ O o Poole b̄ia n̄on 6a dásiwá n̄uh̄iso lè 6a dásiwá na ká yi: «Héy! Ba n̄upua mu á yí kará ho won-beenĩ yi, á mí máa fen.» ³² A 6a dásiwá wãa fáara ho won-za mu h̄uni á díá á ho wã.

³³ B̄io 6a wee l̄on̄i ho tá t̄iló, ó o Poole henía 6a s̄ia le 6a dí mu b̄io. O b̄ia làa ba ká: «B̄io ká lé mu wizooni píru náa ká mí yí máa dí b̄io h̄uu. ³⁴ Mi cén cà mu bío dí, à mí p̄ankáwá à k̄e. Mi n̄i-kén̄i woon á d̄e 6úí ká máa khuee yi.» ³⁵ H̄n̄ b̄ion̄i so bío vaa véen̄i, ó o Poole lá ho búurú, á dó le Dónbeenĩ b̄arákã, ò o c̄eeka ho wee là. ³⁶ A 6a 6̄uen6̄uen màhã wãa yú le s̄i-he6̄uee á wee dí. ³⁷ Warén na wi ho won-beenĩ mu yi lée n̄upua kh̄iã-n̄un làa 6̄uará-t̄in̄ làa píru làa n̄uwã h̄ez̄in. ³⁸ B̄io 6a dúka s̄u á 6a khūaana ho d̄in̄ló á kúaa mu numu yi bèra a na à ho won-beenĩ wé záyi.

³⁹ B̄io ho tá t̄on, á ho won-beenĩ ton-sáwá á yí z̄u ho lahó na 6a wi yi. Lahó 6úí na s̄uaráa lè le 6ón6̄ore na ho pinpiró yí tà yí here yi, lé b̄in̄ á 6a lá wi à 6a vaa zoo d̄in̄i ho won-beenĩ yi ká mu lá dà à wé. ⁴⁰ A 6a feera mu b̄iowa na ìika na wee 6ua ho d̄in̄i á kúaarã. Ho won-beenĩ mu 6àn p̄en̄ia á 6a mún feera kúaarã, á 6a can ho p̄nsò-beenĩ ho won-beenĩ mu yahó, à ho pinpiró wãa don̄ ho à òanãa hón lahó so yi. ⁴¹ Ká 6a màhã vaá 6ó le hñlè yi. Ho won-beenĩ mu 6àn yahó á fùunía le hñlè yi á ho yí dà máa va l̄ue. Ká ho 6àn món

á mu numu na wee híní lè mí pànká á háakaa. ⁴² A 6a dásiwá wi à 6a búe 6a kàsósa, ò o búí hía yí wáa lén à fen. ⁴³ Ká 6a dásiwá núhúso màhá wi ò o fení a Poole, ó o pá le 6a yí wé mu. O o bía non bía zū mu numu yi le 6a yénka lé ho yahó à bánbá na le 6ón6óore. ⁴⁴ Ká bía ká bán á à 6uaka há penminí táá ho won-beení biowa búí yi á panáa 6a món. Lé ká síi á wa búenbúen wóráa á dàina lóráa mu numu yi à dèe woon á yí wó a búí.

28

Bio wó ho Malite yi

¹ Bio wa mən à wa fera vó, á wa ná à 6a le ho kōhú na wa wi yi yèni 6a le Malite. ² Ho nùpua 6uan wen se. Mu wó à ho viohó wee tè á le tèní wi, á 6a lò ho dōhú á wa kará kíná yi. ³ O o Poole khuiira há 6úení le mí ì yénní á à kúee ho dōhú yi. A bio ho dōhú wunwuró wi, ó o dīhioni ló há 6úení mu yi, á cūaana a Poole níi 6uan yi wee dándu. ⁴ Bio ho Malitesa mən mu, á 6a wee bío làa mín: «Wa nùwā, o níi na ká lée ní-6úe. O fera yí húrun mu numu yi ká le dofiní na téréna màhá pá yí tà le o mukānī kerí.» ⁵ Ká a Poole màhá pàrána a fá dó ho dōhú yi. O yáá yí mən o vía. ⁶ Ba búenbúen wáa pan le cúa-yen ká a Poole wee le, táá le o ò dīn dīn á à lé è lùwá líí hí. A 6a pan san à dèe búí máa wé, á 6a yèrémáa mí jini á wee bío bio ká: «Yia ká lée dofiní búí.»

⁷ Ho kōhú mu na wa wi yi ya-dí á lún beení wi. Ho sùarāa yi làa hen na wa wi yi. O níi mu yèni 6a le Pubiliyuusi. O 6uan wen sese há wizooní bio tīn yi. ⁸ O níi mu bàn maá lò yí here wi le dāmu dèe yi. Lée tèní làa fin-lonloòró vāmú tò a. O o Poole wà zon o cón, á flora non wo yi, ò o bò mí níni o wán ó o wan. ⁹ Būn món á ho kōhú mu vānvārowà na ká wee 6uen, à bán mún wa. ¹⁰ Le kōnbii 6uaró lè mí síwà á 6a 6uan làa wen. A bio wa lénló dōn, á bio wa màkóo wi yi le vení bio yi á 6a non wen.

O Poole vaá dōn ho Oroomu

¹¹ Há piina tīn lé hía wa wó bīn á bò yi wārāa. Won-beení búí mún kera bīn làa wen á le tèní pāahú khíina yú. Ho ló ho Alekisāndiri yi. Ba wee ve ho làa Dofi-hénbéní.* Bio á ho wee lén á hón lé hía wa zon. ¹² Wa dīn ho Sirakuusi yi, á wó há wizooní tīn bīn. ¹³ Lé bīn wa dīn yi á bá le 6úee vannáa ho Erekió lóhó. Mu bàn tá na lée tōn á ho pinpiró vā, á wee lé lè le wii hēnii bàn nín-káahó 6uen. Būn bàn wizooní nun níi lé bio wa vaá dōnnáa ho Puzoole lóhó. ¹⁴ Wa fò mín lè wán zāwa kèrètíewa búí bīn, á 6a flora wen le wa wé há wizooní bio hēnun làa mí. Lé ká síi á wa wā jōnnáa ho *Oroomu. ¹⁵ Wán zāwa na tà a *Krista bio ho lóhó mu yi na ná wa 6uenló sã, á ló 6ueé sã wa yahó ho Apiyuusi yāwá, lè ho lahó na 6a le «Làanía bio tīn» yi. Bio ó o Poole mən 6a ó o dó le Dónbeení bārākà á yú le sí-hebúee.

¹⁶ Bio á wa vaá dōn ho Oroomu, ó o Poole 6a non le zii búí yi ó o làara yi mí dòn, à 6a le o dásí níi búí wé pa a yi.

O Poole wee 6ue le Dónbeení béení bio

¹⁷ Mu wizooní tīn níi zōn, ó o Poole von 6a *zúifùwa júnása le 6a le mí kúee mín wán. Bio 6a 6ueé fò mín o zii ó o bía non 6a yi: «Wán zāwa, ho Zeruzalēmu zúifùwa wīra mi á dó ho Oroomusa níi yi. A ĩjōn yí wó yí khon le wán nīpomu. ĩ mún yí yāara wán 6uāawa làndá. ¹⁸ Ba tūara mi á bio búí na 6a à dīn wán á à 6úerāa mi á 6a yí yú, á 6a le mí ì día mi. ¹⁹ Ká bio 6a zúifùwa pá mu, á ĩ wó san le 6a 6ua mi 6uennáa ho Oroomu bée cón á wón fε ĩ tūiá.

* **28:11** Dofi-hénbéní: Há dofini mu yénnáa 6a le Kasitoore làa Polukusi. Há yénnáa hía wee lé ho Kerēsisa cón. Lé hārén á ho won-beení ton-sáwá na hón pāahú so yi á hía wee kārāfá miten yi à há pa 6a yi.

Ká mu yínǎn wàn sǐ nùpua á ï wà ɓueé kooní yi. ²⁰ Lé bǔn nǎn á ï le mi ɓuen à ï ɓuee bío làa miá. Yíá ó o *Isirayɛele nǐpomu dó mí sǐ yi lé wón ɓio yi á ho zúakùarí na kà cannáa làa mi.» ²¹ A ɓa zúífùwa bíá nǎn wo yi: «Warén yí yú vǔahǔ ɓúí na ló ho *Zudee kǎhǔ yi na bíá à ï ɓio làa wɛn. A nùpue ɓúí mún yí ló bǔn yí ɓueé bíá ɓio ɓúí làa wɛn. Wa mún yí ɓá ï yèn-kohó sǎ. ²² Ká wa màhǎ wi à ï zéení ɓio á ï wee leéka à wa ɓí. Lé ɓio le kuure na á fo wi yi, dén ɓa nùpua ɓǎ ɓio hǎ lùà ɓúenɓúen yi.» ²³ Á ɓa dó le wizonle nǎn o Poole yi. Ba cèrèe wee ɓuen o cǔn hen na ó o wi yi, ò o bue le *Dónbeenǐ béenǐ ɓio na ɓa yi, ká a zéení a *Mǎyiiize làndá ɓio lè le *Dónbeenǐ ɓi-cúa fɛerowà bíoní yara làa ba, á wee cà ò o bío ɓúe ɓa ɓúhǔ o Yeesu ɓio dǎní yi. Ba kúaa mín wán le yǐnbíi fúaa ho zǐihǔ. ²⁴ Ba ɓúí tà ɓio ó o Poole wee bío yi, ɓa ɓúí ɓèn yí tà mu yi. ²⁵ ɓio ɓa bíoní wǎa wi mín ɓúná yi wee saawarǎa, ó o Poole bíá hǎ bíoní na kà á véeníanǎa: «Yaa hǎ bíoní na le Dónbeenǐ Hácírí bíá á nǎn mǐn ɓúaaawa yi là a ɓi-cúa fɛero *Ezayii ɓii á bon. ɓio kà lé ɓio le bíá:

²⁶ Lén vaa bío na mu nǐpomu na kà yi:

Mi wé è ɓí mu ɓio kénkén

ká mi máa zǔn mu kúará.

Mi wé è loñ lè mí yío,

ká mi máa mi dèe.

²⁷ Ba nùpua na kà yí máa ɓí dèe.

Ba tun mí ɓikǎnna

le mí máa ɓí ɓio.

Ba muunía mí yío

á yí wi ɓa mi.

Ba yí wi ɓa ɓí ɓio lè mí ɓikǎnna.

Ba tun mí yiwa.

Ba ɓǎ le mí máa yèrémá máa ɓuen ï cǔn à ï wɛé ɓa.

²⁸ Awa, á mi wǎa zǔn mu. Le Dónbeenǐ wó á ho fenló bíonǐ mu á à bue á à na ɓǎa yínǎn zúífùwa yi. Bàñ nǎn à á à ɓí le.» ²⁹ [ɓio ó o Poole bíá hǎn bíoní so wó, á ɓa zúífùwa saawaa wà ká ɓa a kán mín.] ³⁰ Zǐi ɓúí na ó o Poole wee da yi ká a sàání, lé dén ó o kará yi lúlúio ɓio ɓun. Bíá wi ɓa mi a wán ɓúenɓúen wee ɓuee yí o bǔn. ³¹ O wee bue le Dónbeenǐ béenǐ ɓio, á wee kàrán o Yeesu Krista ɓio lè ɓa nùpua ká a ɓonǐ séra, á ɓio ɓúí yí máa hè.

Ho vūahū na ó o Poole túara nɔn ho Oroomu kèrètíewa kuure yi

Vūahū túaró nūhū

Ho vūahū mu lé o Poole túara ho nɔn ho Oroomu kèrètíewa kuure yi.

O bía le 6a nùpua búenbúen wó khon lè le Dónbeení, ká bía màhá tà dó mí sía o Yeesu *Krista yi á le Dónbeení á à wé á 6a à térén le yahó. Le è kǎní 6a mu bè-kora yi á à na le mukǎní binbirí na máa vé 6a yi (1–8).

O Poole bía lè 6a *zúífùwa na wee pí a Yeesu bío le 6a yí dà máa pí le Dónbeení máa lén fɛɛɛ. (9–11).

O le há laà na kà wán á le Dónbeení sǎamu na le wee wé làa bía yínǎí 6a zúífùwa á ko mu wé à 6a na mítén búenbúen o Yeesu yi, à bío sí le Dónbeení yi fɛɛɛ (12.1–15.13).

O mún bía le mí wi à mí va ho Oroomu, à ðín bín varáa ho Esipaape. O o tɛnía bía ó o zū ho Oroomu lóhó yi búenbúen (15.14–16.27).

Le tɛnii

¹ Inén Poole na lé o Yeesu *Krista ton-sá, lé mi wee túa ho vūahū na kà á à na mia. Le Dónbeení von mi à ï wé o Yeesu Krista tonkaro. Le léra mi à ï bue le Dónbeení bín-tente, ² ðio le fèra ðín mí jì-cúa fɛerowà wán dóráa mí jii nɔn mí bíoní vūahū yi.* ³ Le bín-tente mu bío ciran le Za Yeesu Krista. O lé o *Daviide mǎnmǎní mu nípomu ðání yi. ⁴ Eɛ ká le Dónbeení Hácírí zéenia mu lè mí pǎnká le o lé mí za bío le vènia wo bío yi, wón na lé wa Núhúso Yeesu Krista.

⁵ Lé o Yeesu Krista mu pǎnká yi á le Dónbeení sǎamu wóráa mi là a tonkaro, bèra a na há kǎna búenbúen nùpua à dé mí sía wo yi, à wé bè o bíoní yi, à déráa ho cùkú wo yi. ⁶ Minén mún lé bán nùpua so búí, minén na le Dónbeení von, á mi bío sǎ a Yeesu Krista yi.

⁷ Awa! I wee túa ho vūahū na kà á à na minén búenbúen na le Dónbeení wa làa sòobéɛ á von á mi bío sǎ le yi ho Oroomu lóhó yi. Le wán Maá Dónbeení lè wa Núhúso Yeesu Krista wé mí sǎamu làa mia, à na ho hээрà mia.

O Poole wi o ò vaa búεkí ho Oroomu

⁸ I búaká lè wán Dónbeení bǎrákà déró mi búenbúen bío yi o Yeesu Krista pǎnká yi. Lé bío mí síadéró le Dónbeení yi á bío wee bío ho ðímíná lùà búenbúen yi. ⁹ Le Dónbeení na á ï wee sá na yi lè ï síi búenbúen le bín-tente na á ï wee bue bío yi, ðio bío ciran le Za, dén zū le bío á ï wee mí lé ho tǔiá poni. Le zū le ká ï wee fio à ï leéka mi bío. ¹⁰ Pǎahū lée pǎahū ká ï wee fio, à ï le ká mu lé le Dónbeení síi bío, à le tà na mu níi, à ï ðán bue mi cǎn. ¹¹ Mu bon, ï bɛntín wi à ï mi mi wán làa sòobéɛ, bèra a na à mu bío wéró pǎnká na le Dónbeení Hácírí dó mí à mi mún yí, à mi pǎnká wíoka keń. ¹² A há síadéró le Dónbeení yi na wa leéra yi á wa à hení mín sía bío yi.

¹³ Wán zàwa lè wán hínni kèrètíewa, ï wi à mi zūn le ï wi à ï bue mi cǎn ká há búmakaa màhá hò mi á ï ðín yí yú mu wǎhū. I ï bue mi cǎn, bèra a na à ï tonló cǎnú keń làa bío ho keraráa há kǎna na ká nùpua cǎn bío síi. ¹⁴ I ko à ï bue le Dónbeení bín-tente na 6a nùpua búenbúen lè mí síiwà yi, bía yío héra làa bía yío yí héra, bía kàráanna, làa bía yí kàráanna. ¹⁵ Lé bún te bío á ï wi à ï bue bue le bín-tente mu à na minén na mún wi ho Oroomu lóhó yi.

* 1:2 Mí loń Ezayii vūahū 52.7; 61.1

Le Dónbeenĩ bín-tente pànká wi

¹⁶ Mu bon, le bín-tente bueró n̄yio yí máa dí mi. Le bín-tente mu lé le Dónbeenĩ pànká na le wee k̄nínáa b̄ia búenbúen na wee dé mí s̄ia le yi, à búáká làa b̄ia lé 6a *zúifúwa, à d̄ánáa b̄ia ká. ¹⁷ Le bín-tente mu wee zéení le le Dónbeenĩ wee wé à 6a n̄pua térén le yahó 6a s̄iadéro le yi mí dòn b̄io yi, làa b̄io mu túararáa: «Yia térénna le Dónbeenĩ yahó b̄io á 6anso dó mí s̄ii le yi b̄io yi, wón á à k̄er̄ le muk̄n̄i binbir̄i yi.»†

Ba n̄pua wee wé mu bè-kora lè mí s̄iwwà

¹⁸ Le Dónbeenĩ wi ho wáayi, á wee zéení le mí yi wee c̄i 6a n̄pua yi b̄io 6a p̄á le à 6a wee wé b̄io yí se b̄io yi. Ba wee ti ho t̄iia poni yi lè mi wén-kora. ¹⁹ Lé b̄io á b̄io ó o n̄pue dà à z̄iín le Dónbeenĩ b̄io d̄ání yi á yí sà 6a yi, lerén mítén zéení mu wéréwéré làa ba. ²⁰ A lá ho d̄imíná n̄uh̄ú búeen̄i, á le Dónbeenĩ pànká na n̄ii m̄ia, làa b̄io le karáa bún ó o n̄pue yio yí máa mi. Eε ká mu màh̄á wee z̄iín le bè-wénia yi. Lé bún te b̄io 6a t̄iia yí dà máa wé s̄ináa. ²¹ Ba z̄i le le Dónbeenĩ dà, à 6a yí dó le b̄arákà làa b̄io mu koráa. Lé bún wó á b̄io 6a wee leéka á n̄uh̄ú m̄ianáa, á háciira m̄ia, á wi le t̄ibir̄i yi. ²² Ba le mí lé mu bè-z̄iínmin̄i 6ansowà, à 6a màh̄á wó 6a b̄ónbúwá. ²³ S̄ani 6a búaaní le Dónbeenĩ c̄ukúso na máa hí, á 6a día 6a wee búaaní mu bè-lénnia na 6a wee ta lòn n̄pue, tàá n̄inza, tàá n̄aju laà náa so, tàá b̄ia wee várá mí piorà wán, bán na búenbúen wee hí.

²⁴ Lé bún b̄io yi á le Dónbeenĩ díaráa 6a á 6a wi mu b̄io na tun wéro yi, à héha lè 6a s̄ia wárá na yí se, á wee wé h̄a n̄yi-wárá làa mín. ²⁵ Ba p̄á le Dónbeenĩ t̄iia poni à 6a bò h̄a sabioní m̄ón. Ba wee búaaní b̄io le Dónbeenĩ léra, á wee sá na mu yi, à lerén Dónbeenĩ na léra mu á 6a día, dén na màh̄á ko lè le khòon̄i féεε. Amiina!

²⁶ Lé bún b̄io yi á le Dónbeenĩ díaráa 6a á 6a wee wé h̄a n̄yi-wárá na b̄io s̄i 6a yi. Ba h̄awa wee da làa mín, à 6a yí máa da làa báawa. ²⁷ Lé làa bún s̄i á 6a báawa mún yí máa da làa h̄awa, à 6a s̄ia wee b̄iní vá mín yi làa sòobéε. Lé bún b̄io yi á le lònbee na ko làa ba wee yíráa 6a b̄io 6a v̄nun wee wé b̄io yi.

²⁸ B̄io 6a p̄á le mí máa z̄iín le Dónbeenĩ, á le b̄en día á 6a bò mí hácin-kora m̄ón, á wee wé b̄io yí ko. ²⁹ Mu b̄io na yí térénna lè mí s̄iwwà búenbúen 6a wee wé: Ba wee wé mu yikomu, 6a ȳio wee lé mí n̄inzàwa b̄io, 6a lé 6a n̄i-s̄umáa, le yandee wi 6a yi làa sòobéε. Ba lé 6a n̄i-búewá, á wa h̄a warà. Ba wee khà 6a n̄pua, 6a wa mu bè-kora wéro lè 6a n̄pua. Ba wee f̄iia h̄a sabioní 6a n̄pua n̄iní, ³⁰ á wee yáa mín yènnáa. Ba lé le Dónbeenĩ z̄ukúsa. Ba wee là 6a n̄pua, á wee yòoní mítén. Ba wee khòn, 6a dà mu bè-kora wéro làa sòobéε. Ba wee p̄i mín n̄uwá b̄ioní. ³¹ Ba lé 6a b̄ónbúwá. Ba dó mí n̄iní le mí ì wé b̄io na, à 6a máa wé mu. Ba yiwa tunka, 6a yí z̄i màkárí. ³² Ba n̄on̄ z̄i le Dónbeenĩ cítii b̄io le b̄ia wee wé h̄n wárá so s̄ii b̄io s̄a mu húmú yi. Eε ká barén mí bæere màh̄á pá wee wé mu, á 6a mún wee tà b̄ia wee wé mu n̄ii.

2

Ba n̄pua cítiró b̄io

¹ Ú wé n̄pue lée n̄pue á wee cítí b̄ia ká, á ũ n̄uh̄ú máa lé, fo wee síiní ho ũten. Lé b̄io á b̄ia fo wee cítí, bán wárá b̄an s̄ii lé h̄ia ũnén mún wee wé. ² A wa b̄en z̄i le b̄ia wee wé h̄n wárá so s̄ii á le Dónbeenĩ á à cítí làa b̄io térénna. ³ A ũnén na wee cítí 6a n̄pua à ũ n̄on̄ wee wé 6a wárá b̄an s̄ii, fo so wee leéka le ũ n̄uh̄ú á à lé le Dónbeenĩ cítii yi le? ⁴ Tàá b̄io le Dónbeenĩ s̄ii se, á wee n̄i mí yi, á

† 1:17 Mi lor̄i Habakuuki v̄uah̄ú 2.4

zū mu bè-tente wéró, á fo so wee lá làa bè-káamáa le? Zūń le lé bún tentemu so wee ɲàa fo à ũ yèrè má ũ yilera lè ũ wára. ⁵ Awa, á bïo fo yí wi ũ ɲí dè, á yí wi ũ yèrè má ũ yilera lè ũ wára, á le lònbe-sūmúí lé dïo fo ɓèn ñ dé ũten yi le Dónbeení sí-cííle wizonle zoñ. Bún zoñ ká le è fí le cítíí làa bïo téréna. ⁶ Le è sàání ɓa nùpua yi á à héha lè ɓa bè-wénia.* ⁷ Bïa wee wé mu bè-tentewà làa sòobé, á wee cà ho cùkú lè le yèni le Dónbeení cón, lè le mukāńí binbirí, bán le è na le mukāńí na máa vé yi. ⁸ Ká bïa káa le Dónbeení yi, na pǎ ho tǔiá poni à ɓa tà mu bè-kora bïo, bán le è zéénínaa le mí yi wee cí ɓa yi làa sòobé. ⁹ Le lònbee lè le yi véé á à yí bïa búenbúen na wee wé mu bè-kora. Mu ù búaká làa bïa lé ɓa *zúífùwa, á à dānāa bïa yínǎí ɓa zúífùwa. ¹⁰ Éé ká bïa wee wé mu bè-tentewà, bán le Dónbeení á à dé ho cùkú yi, le è wé á ɓa à yí le kǎnbii á à kǎń ho héerá yi. Le nín-yání ì wé mu làa bïa lé ɓa zúífùwa, á bïa yínǎí ɓa zúífùwa màhá à sí. ¹¹ Mu bon, le Dónbeení yí máa hueeka nùpua mín yi.

¹² Lé bún nǎn á bïa búenbúen na wó mu bè-kora à ɓa yí zū a *Mɔyíize làndá, bán húmú bïo á làndá níi máa yi. Ká bïa zū ho làndá mu à ɓa wee wé mu bè-kora, bán á à cítí lè ho làndá. ¹³ Mu bon, bïa téréna le Dónbeení yahó yínǎí bïa wee ɲí a Mɔyíize làndá mí dòn ká ɓa máa bè ho yi. Bïa wee wé bïo ho làndá le ɓa wé, bán lé bïa le Dónbeení wee wé à ɓa téréna le yahó. ¹⁴ Hen ká bïa yínǎí ɓa zúífùwa na ó o Mɔyíize làndá mí cón á wee wé bïo ho làndá bò, se ho làndá mu wi ɓa yiwa. ¹⁵ Bún wee zéení le bïo ho làndá le ɓa wé wé á wi ɓa sía yi, á ɓa yiwa lé mu seérása. Lé bïo á pǎahǔ búí à ɓarén mítén yilera pǎ ɓa bïo, ká pǎahǔ búí à há tà ɓa ɲii. ¹⁶ Le Dónbeení cítíí fí nǎnzoñ, ká mu bïo á à zūń. Bún zoñ ká le è dǎn o Yeesu *Krista wán á à cítíráa ɓa nùpua ɓa bïo búenbúen na sà yi dǎń yi, làa bïo le Dónbeení bín-tente bíarāa mu, dïo á ì wee bue.

Ba zúífùwa yí máa bè ho làndá yi làa bïo mu korāa

¹⁷ Éé ká ũnén na lé o zúífù, á zū a *Mɔyíize làndá, á le ũ síi wan le Dónbeení bïo yi, ¹⁸ fo zū bïo sí le Dónbeení yi. Lé ho làndá nǎn á fo zūnáa bïo se. ¹⁹ Fo láa mu yi le fo lé ɓa muiiwà ya-dí, á lé bïa wi le túbírí yi khoomu. ²⁰ Fo le fo lé bïa yí zū mu bïo ñ-kàránlo, á lé ɓa háyúwá ñ-kàránlo. Lé bïo fo zū le mu bïo zūńló lè ho tǔiá poni á wi ho làndá yi.

²¹ Awa, ũnén na màhá le fo lé bïa ká ñ-kàránlo ɓèn wó kaka yí máa kàránnaa ũten? Fo wee hení mu na ɓa nùpua yi le ɓa yí ɲuaa bïo, à ũnén màhá wee ɲuaa le we? ²² Fo wee kàrán ɓa nùpua le ho há-féńló lè ho bá-féńló ɓa kǎí yi, à ũnén màhá wee wé mu le we? Fo ɲina há wǎnna à ũ màhá wee zoo ɲuaa mu bïo há wǎnna zíní yi le we? ²³ Fo wee yòní ũten ho làndá bïo yi, à le Dónbeení yèni dén ɓèn wee yáa bïo fo yí máa bè ho làndá mu yi bïo yi. ²⁴ Mu bon, bïo ká lé bïo túara le Dónbeení bíoní vūahǔ yi: «Lé minén bïo yi á bïa yí zū le Dónbeení wee yáarāa le yèni.»†

²⁵ Mu bon, ká fo wee wé bïo ho làndá bò, se ũ *kúíiró‡ bïo ɲúhǔ wi. Ká fo *kúío à ũ màhá yí máa bè bïo ho làndá bò henía yi, se fo ka lòn nùpue na yí kúío. ²⁶ Ká yíá yí kúío ò o ɓèn wee bè bïo ho làndá bò henía yi, á le Dónbeení so máa càtí ɓànsò lòn nùpue na kúío le? ²⁷ Á yíá yí kúío ò o wee bè bïo ho làndá bò henía yi lé wón kǎíí cítí ũnén na yí máa bè ho yi, ká ũnén ho làndá mu ɲǎn wáa túara nǎn yi, á fo múń kúío. ²⁸ Mu bon, mu yínǎí o nùpue sǎnía wee wé ɓànsò là a zúífù, á mu múń yínǎí ho kúíiró wee wé o là a zúífù. ²⁹ Ká a zúífù binbirí lé yíá lé orén zoó mí síi yi. Á ho kúíiró binbirí, hón lé le síi na yèrémáa. Bún lé le Dónbeení Hácírí wee wé mu, ká yínǎí ho kúíiró na ó o

* 2:6 Mí loń Lení vūahǔ (Psaumes) 62.13 † 2:24 Mí loń Ezayii vūahǔ 52.5 ‡ 2:25 Mí loń Luki vūahǔ 1.59

Mɔyɪize làndá bò. O zúifù binbirì yí máa yí le yèni nùpua cón. Le Dónbeenì lé ãio ó o wee yí le yèni cón.

3

Le Dónbeenì le mí ì wé bïo à le wé mu

¹ Awa, á mu zúifùmu lè ho kúioró léé bïo na cùnú wi le? ² Mu cùnú wi làa sòobéé há dǎa búenbúen yi. Barén lé bïa le Dónbeenì kàràfáa mí bionì yi ho yahó. ³ Awa, á hàrí ká ɓa búí ɓa tǎahǎ á yí bò bïo le Dónbeenì le ɓa wé yi, á bún so ò hè lerén á le máa bè mí bionì yi le? ⁴ Bùéé. Wa ko wa zǔn le le Dónbeenì dén wee ãn ho tǔiá poni wán, ká ɓa nùpua búenbúen lé ɓa sabín-fǎaalowa, làa bïo mu túararáa le Dónbeenì bionì vǎahǎ yi lerén mítén ãnì yi:

«Ba nùpua ko ɓa zǔn

le bïo fo wee mí búenbúen lé ho tǔiá poni.

A hàrí ɓa yáa ù yèni,

se ù bïo pá bon.»*

⁵ Ká bïo warén wee wé à mu yí téréna lé bún wó á le Dónbeenì térénló bïo wíokaa zǔnanáa, se ì wáa dà à bïo bïo ká á à héha lè ɓa nùpua leékaró: Hen ká le Dónbeenì wee beé wa lò bïo búí ãnì yi, bún so wee zéeni le le yí téréna le? ⁶ Bùéé dé! Bún lé ɓa nùpua leékaró. Lé bïo ká le Dónbeenì yí téréna, á le è cíti ho ãmíjǎ nùpua kaka?

⁷ Ká ìnén lá fǎ le sabéré á le Dónbeenì tǔiá poni bïo wíokaa zǔna á dóráa ho cùkú le yi, á lé mu yén bèn wáa nɔn á ì jǔhǎ á à síráa le ì lé o bè-kora wéro?

⁸ Ba búí na wee làa wɛn á yáa wee bïo le wa wee bïo bïo ká: Mí wé wa wé mu bè-kora à mu bè-tentewà lé yi. Bán nùpua so júná á à sí.

Nùpue na téréna le Dónbeenì yahó á mía

⁹ Awa, á warén *zúifùwa màhǎ bèn wee leéka le wa bïo jǔhǎ so wi po bïa ká léé? Bùéé dé! Ì zéeniá mu le ɓa *zúifùwa làa bïa yínɔn ɓa *zúifùwa búenbúen á mu bè-kohó pánká wi wán, ¹⁰ làa bïo mu túararáa le Dónbeenì bionì vǎahǎ yi:

«Ba nùpua búenbúen yi

á nǐ-kénì ká yí téréna,

¹¹ hácirí ɓànso nǐ-kénì ká á mía,

hàrí nǐ-kénì ká yí máa cà le Dónbeenì.

¹² Ba búenbúen día ho wǎ-tente,

ɓa páaniá wó ɓa nùpua na bïo jǔhǎ mía.

Bè-tente wéro nǐ-kénì ká

á mía ɓa tǎahǎ.

¹³ Ba jini ká lòn búráa na hénkaa.

Ba wee khà ɓa nùpua.

Ba bionì ká lòn díhionì sùró.

¹⁴ Ba wee ãnkánì ɓa nùpua làa sòobéé,

ɓa wee bïo há bín-kora.

¹⁵ Ba can mí kuio le nǐ-búee bïo yi.

¹⁶ Há dǎa na ɓa wee tè yi

búenbúen á ɓa wee fi mu bïo yi,

à dé há yinyio ɓa nùpua yi.

¹⁷ Ba yí zǔ héerà wǎhǎ.

¹⁸ Ba yèn-ãnì yi á Dónbeenì kǎnbii jǔhǎ mía.»†

* **3:4** Mí loñ Lenì vǎahǎ (Psaumes) 51.6 † **3:18** Mí loñ Lenì vǎahǎ (Psaumes) 14.1-3; 53.2-4; 5.10; 10.7; 140.4; Ezayii vǎahǎ 59.7-8

¹⁹ A wa ɲɔ̀n zũ le ho làndá bò nɔ̀n bĩa wee bè bĩo ho wee bío yi. Bũn wó bèra a na à bío léenii yí keɲ o ɓúí cɔ̀n, à ho ðimíɲá nùpua búenbúen mún zũn le mí wó khon le Dónbeenĩ yahó. ²⁰ Nii woon yí dà máa wé bĩo ho làndá le o wé búenbúen á máa térénna le Dónbeenĩ yahó. Mu bon, ho làndá ɲúhũ, lée bèra a na à ɓa nùpua zũn le mí wó khon.

Bĩo le Dónbeenĩ wee kani là a nùpue

²¹ ƐƐ ká hã laà na kà wán, á bĩo le Dónbeenĩ wee wé à wa wé ɓa nùpua na térénna le yahó ká ho làndá níi ló, bũn le Dónbeenĩ mu wãa zéenia làa wen. O *Mɔ̀yĩize làndá mí beere lè le Dónbeenĩ ɲi-cúa fɛƐrowà zéenia mu wéréwéré. ²² Le Dónbeenĩ wee wé à ɓa nùpua térén le yahó ɓa siadéro o Yeesu *Krista yi bĩo yi. Le wee wé mu làa bĩa búenbúen na wee dé mí sĩa wo yi, hueekaró mía mu yi. ²³ Lé bĩo ɓa nùpua búenbúen wó mu bè-kohó, á ɓa búenbúen khèra lè le Dónbeenĩ cùkúso. ²⁴ ƐƐ ká le Dónbeenĩ sãamu bĩo yi, á le wó á ɓa térénna o Yeesu Krista pànká yi, wón na wó á ɓa yú mítén mu bè-kohó níi yi. Le wó mu kãamáa. ²⁵ Le Dónbeenĩ wó a lè le muini yã. Lé bũn bĩo yi ó o Krista mu húmú pànká yi á bĩa dó mi sĩa wo yi búenbúen á yúráa mu bè-kora séndiáro. Le Dónbeenĩ wó kà síi, à zéenináa bĩo le wee wé à ɓa nùpua térén le yahó. Hàrí ho yánkaa, á ɓa nùpua bè-kora na ɓa wó ²⁶ á le hã mí síi bĩo yi, à zéenináa bĩo le wee wé à ɓa térén le yahó. Hàrí lòn zuia ká le Dónbeenĩ pá térénna, á wee wé à ɓa nùpua térén le yahó ɓa siadéro o Yeesu yi bĩo yi.

²⁷ Lé bĩo á mu lé le siidéro le Dónbeenĩ yi wee wé ò o nùpue térén le yahó, á mu ɲúhũ mía ò o yóni mítén mí wára bĩo yi. ²⁸ Mu bon, wa wee leéka le o nùpue wee térén le Dónbeenĩ yahó o siidéro le yi bĩo yi, ká yínɔ̀n o Mɔ̀yĩize làndá na ó o wee bè yi bĩo yi. ²⁹ Tàá le Dónbeenĩ mu so lé ɓa *zúifùwa mí dòn ɓàn Dónbeenĩ le? Le so yínɔ̀n hã síiwà na ká búenbúen ɓàn Dónbeenĩ le? Ƴuu, le mún lé hã síiwà na ká ɓàn Dónbeenĩ. ³⁰ Mu bon, lerén lé le Dónbeenĩ dà-kéni mí dòn. Lé lerén wee wé à ɓa zúifùwa térén le yahó ɓa siadéro le yi bĩo yi, á le mún wee wé à hã síiwà na ká nùpua mún térén le yahó ɓa siadéro le yi bĩo yi. ³¹ A bũn so wee zéeni le lé dén siidéro so le yi bĩo yi ó o Mɔ̀yĩize làndá ɲúhũ wãa mianáa le? Bùeé dé! Ho làndá mu bĩo ɲúhũ keɲló á wa yàá wíokaa wee tíi ɲii lè wa siadéro le Dónbeenĩ yi.

4

O Abarahaamu siidéro le Dónbeenĩ yi bĩo

¹ A bĩo wa wãa à bío wàn ɓúaa *Abarahaamu dání yi lé mu yén? Lé mu yén ó o yú? ² Ká a Abarahaamu lá térénna le Dónbeenĩ yahó bĩo ó o wó bĩo yi, se o dà à yóni mítén, ká a màhá yí dà máa yóni mítén le Dónbeenĩ yahó. ³ Mu bon, bĩo ká lé bĩo túara le Dónbeenĩ bíoni vūahũ yi: «O Abarahaamu dó mí síi le Dónbeenĩ yi, lé bũn nɔ̀n le catío wo là a nùpue na térénna le yahó.»* ⁴ O ton-sá wón sàáníi ko làa wo, ká le yínɔ̀n dɛɛ na ɓa wé hã làa wo. ⁵ ƐƐ ká a ɓúí yí máa wé dɛɛ, à ɓànso màhá dó mí síi le Dónbeenĩ na wee wé ò o bè-kora wéro à térén le yahó, wón le Dónbeenĩ wee cati le o térénna mí yahó o siidéro le yi bĩo yi. ⁶ Lé bũn te bĩo ó o nùpue na le Dónbeenĩ wee cati le o térénna le yahó ká mu bè-wénia níi ló ó o *Daviide wee bío ɲún-sini bĩo ká síi:

⁷ «Bia le Dónbeenĩ séra wékheró díá, á ɓó bè-kora ɲúhũ,
bán ɲúná sí.

⁸ O nùpue na bè-kora ó o Núhũso yí ɲà a ɲúhũ yi,
wón ɲúhũ sí.»†

* 4:3 Mí loɲ Bĩo ɲúhũ búeenii vūahũ (Genèse) 15.6 † 4:8 Mí loɲ Leni vūahũ (Psaumes) 32.1-2

⁹ Dén jún-sini so bïo ciran bïa kúiora mí dòn lée, tàá bïa yí kúiora á mu mún ciran? Mu bon, wa wee bío bío kà: «O Abarahaamu síidéro le Dónbeení yi lé bñn wó a là a nùpue na téréna le yahó.» ¹⁰ Ká lé o *kúiiro mándén á le wóráa wo là a nùpue na téréna lée, tàá le wó mu wó ó o kúioráa? Bùéé, le Dónbeení wó a Abarahaamu là a nùpue na téréna wó ó o kúioráa. ¹¹ Sáni ò o Abarahaamu kúii, à bñn le Dónbeení wó a là a nùpue na téréna le yahó o síidéro le yi bío yi. Ká ho kúiiro hón lée fíimini na bò a wán, à zéeni le le Dónbeení wó a là a nùpue na téréna mí yahó o síidéro le yi bío yi. Lé bñn bío yi ó o Abarahaamu mu wóráa bïa búenbúen na dó mí sía le Dónbeení yi à 6a yí kúiora 6àn maá. ¹² Éé ká a mún lé bïa kúiora 6àn maá, bán na yí kánaa ho kúioró mí dòn yi, à 6a bò bío á wán maá Abarahaamu wó yi, wón na dó mí síi le Dónbeení yi sáni ò o kúii.

Hã kía wee yi le síidéro le Dónbeení yi pánká yi

¹³ Le Dónbeení dó mí jii non o *Abarahaamu là a mòmàniá yi, le mí ì na ho ðímíjá 6a yi á ho ò wé 6a kía.† Ká mu màhá yínó bío ó o Abarahaamu wee wé bío ho làndá le o wé bío yi. Le wó mu lé bío ó o téréna le yahó o síidéro le yi bío yi. ¹⁴ Ká há kía bío lá sã a *Moyiize làndá bèrowà yi mí dòn, se le síidéro le Dónbeení yi jùhú míá, á bío le Dónbeení dó mí jii le mí ì na mí nìpomu yi mún lá à kái. ¹⁵ Lé bío á bío 6a nùpua yí máa wé bío ho làndá le 6a wé sese, lé bñn wee cfi le Dónbeení síi. Ká làndá lá míá, se làndá yáaró 6èn mún míá.

¹⁶ Lé bñn bío yi á há kía bío sánáa bïa dó mí sía le Dónbeení yi, bèra a na à há wé bío na hñn làa ba, à bío le Dónbeení dó mí jii le mí ì na à bío sí bïa le o Abarahaamu mòmàniá búenbúen yi. Mu yínó bïa mí dòn na wee wé bío ho làndá le 6a wé, ká mu mún lé bïa búenbúen na dó mí sía le Dónbeení yi. ¹⁷ Làa bío mu túararáa le Dónbeení bíoní vūahú yi: «Í wó fo le há kána cèrèè nìpomu 6àn maá.»§ Le Dónbeení na ó o dó mí síi yi yahó, ó o lé wa maá. Dén Dónbeení so lé ðio wee dé le mukāni 6a nñ-hía yi, le wee wé à bío lá míá à kēñ.

¹⁸ O Abarahaamu dó mí síi lònía mu bío na lòníló do, á dó mí síi le Dónbeení yi, lé bñn te bío ó o wóráa há síiwà na boo 6àn maá, làa bío le Dónbeení bíarāa mu kà síi: «Ū mòmàniá jii máa zūñ.»* ¹⁹ O lúlúio á à yí ho khímāni mu pāahú, á ká mu húmú, á mún zū mín háa Sara máa teró bío, éé ká a síidéro le Dónbeení yi màhá pá fārā ðñ. ²⁰ Bío le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé ó o yí titikaa bío yi hārī cfinú. Ká a síidéro le Dónbeení yi bío yi ó o wíokaa yú ho pánká, á dórāa ho cūkú le yi. ²¹ O Abarahaamu láa mu yi binbirī le bío le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé á wéró pánká mún wi le cñ.

²² Lé bñn non á mu túara a Abarahaamu ðāni yi le «le Dónbeení càtio wo là a nùpue na téréna.»† ²³ Éé ká le bíoní mu «le Dónbeení wó a là a nùpue na téréna» á yí túara orén mí dòn bío yi. ²⁴ Le mún túara warén bío yi, warén na le Dónbeení càtio le 6a nñ-térénnia, warén na dó wa sía le yi, lerén na vèeniá wa Núhúso Yeesu 6a nñ-hía fāhú. ²⁵ Le Dónbeení díá á 6a bó a wa bè-kora bío yi, á wó ó o vèera, bèra a na à wa wé 6a nùpua na téréna le yahó.

5

Le Dónbeení wó á 6a nùpua làa de bñniá sí

¹ Bío le Dónbeení wó wen le 6a nùpua na téréna wa síadéro le yi bío yi, á warén làa de á ho hēerā wāa wi pāahú wa Núhúso Yeesu *Krista pánká yi. ² Lé orén pánká yi á wa wee zāmakarāa mu sāamu na wa wi yi wa síadéro

† **4:13** Mí loñ Bío jùhú búenñi vūahú (Genèse) 12.2-3; 17.4-6; 22.15-18   § **4:17** Mí loñ Bío jùhú búenñi vūahú (Genèse) 17.5   * **4:18** Mí loñ Bío jùhú búenñi vūahú (Genèse) 15.5   † **4:22** Mí loñ Bío jùhú búenñi vūahú (Genèse) 15.6

le Dónbeenĩ yi bïo yi, á sĩa wan bïo wa dó wa sĩa wee lòní wa páaníló le Dónbeenĩ mu cùkú yi làa de. ³ Mu yàá yínǎn bǔn mí dòn, wa wee zãmaka le lònbee na wee yí wɛn bïo yi, Lé bïo wa zũ le le wee wé à wa hĩ wa sĩa. ⁴ Ká wa hã wa sĩa, lé bǔn ñ wé á wa à dàñ ñ yí le sée ho kúará khénlò wán. Ká wa dàña káa ho kúará khénlò mu yi, á wa à dàñ ñ dé wa sĩa á à lòní bïo le Dónbeenĩ le mí ì wé. ⁵ Wa siadéro à lòní á bïo máa dé ñyio wɛn, lé bïo le Dónbeenĩ zéenia le mí wa wɛn làa sòobɛɛ le Hácírí na le ñon wɛn pànká yi. ⁶ Mu bon, wa lá yí dà dɛɛ ɓúí máa wé waten. A bïo ho pãahũ na le Dónbeenĩ bàrà á dǎn, ó o Krista ɓueé húrun ɓa bè-kora wérowà bïo yi. ⁷ Ho tà à hí o nùpue na téréna bïo yi lònbee wi. Nún-sí á nùpue dà à hení mí síi á à hí yĩa wee wé mu bè-tente bïo yi. ⁸ Ɛɛ ká le Dónbeenĩ wee zéeni le le wa wɛn làa bïo ká: Bïo wa lá lé ɓa bè-kora wérowà mí cúee, ká a Krista màhá pá tà húrun wa bïo yi. ⁹ Wa wó ɓa nùpua na téréna le Dónbeenĩ yahó o Krista húmú cãni pànká yi. A léé kénkén ká wa mún khíi kãní le Dónbeenĩ sí-cíilè yi.

¹⁰ Mu bon, bïo wa lá lé le Dónbeenĩ zúkúsa, ó o za húmú pànká yi á wa làa de wãa bĩnia sí. A bïo wa sí làa de ká síi, á wa láa mu yi kénkén le wa à kãní bïo ó o yïo wi lua pànká yi. ¹¹ Mu yàá yínǎn bǔn mí dòn, wa wee zãmaka le Dónbeenĩ bïo yi wa Núhũso Yeesu Krista pànká yi, wón na wó á wa lè le Dónbeenĩ mu bĩnia sí.

O Adãma là a Yeesu Krista bïo

¹² Lé o nùpue ñ-kéní wékheró bïo yi á mu bè-kohó wéró zonnáa ho ðímíjã yi. A lé mu bè-kohó wéró ɓèn ñon á mu húmú wiráa. A ɓa nùpua ɓúenɓúen mún wee hí, lé bïo ɓa ɓúenɓúen lé ɓa bè-kora wérowà. ¹³ Sãni le Dónbeenĩ bè o *Mɔyĩize làndá, à bǔn mu bè-kohó wi ho ðímíjã yi wó. Ká bïo á ho làndá lá ðĩn mía, á le Dónbeenĩ ɓèn lá yí máa mĩ mu bè-kohó bïo dé dɛɛ yi. ¹⁴ A lá a Adãma pãahũ à vaa ɓúe o Mɔyĩize pãahũ yi, á mu húmú yú le sée ɓa nùpua wán. Hàrí bïo á bán nùpua so wékheró yí ka là a Adãma wékheró bïo síi, wón na wó bïo le Dónbeenĩ le o yí wé, à ɓa ɓúenɓúen pá húrun, o Adãma na bïo wee zéeni yia khíi ɓuen bïo. ¹⁵ Ká ho wékheró na wó, bǔn lè le Dónbeenĩ sãamu yí dà máa tée. Lé bïo ká lé o nùpue ñ-kéní mí dòn wékheró bïo yi á ɓa nùpua cèrɛɛ húrunnãa, á le Dónbeenĩ sãamu na le wó lè ɓa nùpua cèrɛɛ o nùpue ñ-kéní pànká yi, wón na lé o Yeesu Krista, bǔn sãamu so bïo ɓèn yí dà máa bïo. ¹⁶ Le Dónbeenĩ sãamu là a nùpue ñ-kéní wékheró á wi mín júná yi. Mu bon, o nùpue ñ-kéní wékheró lé bǔn wó á le Dónbeenĩ síinia ɓa nùpua júná. Ɛɛ ká mu bè-kora cèrɛɛ wéró món, á le wó mí sãamu lè ɓa nùpua, le wó á ɓa téréna le Dónbeenĩ yahó. ¹⁷ Mu bon, o nùpue ñ-kéní wékheró lé bïo wó á mu húmú yú ho pànká. Ɛɛ ká a Yeesu *Krista mí dòn pànká yi, á ɓa nùpua na wee yí mu sãamu lè mí síiwà, ɓia le wee wé à ɓa téréna le yahó, bán yïo á à wé lua, á à páaní ì dí le béeni làa wo. ¹⁸ Lé ká síi ó o nùpue ñ-kéní wékheró ñon á ɓa nùpua ɓúenɓúen júná súrãa. Làa bǔn síi, ó o nùpue ñ-kéní bè-wénii na téréna, lé bǔn ɓèn wee wé à ɓa nùpua ɓúenɓúen téréna, à bè yi yírãa le mukãni. ¹⁹ O nùpue ñ-kéní mí dòn lé yĩa yí bò bïo le Dónbeenĩ bía yi, lé bǔn ñon á ɓa zãamãa wórãa ɓa bè-kora wérowà. Làa bǔn síi, ó o nùpue ñ-kéní na tà le Dónbeenĩ bïo lé yia ɓèn wó á ɓa zãamãa á à téréna le yahó.

²⁰ Bïo ho làndá bò, á mu bè-kora ɓèn mún wee dé wán ká mu wà. Ɛɛ ká hen na mu bè-kora wee dé wán yi, lé bǔn á le Dónbeenĩ sãamu ɓèn mún wíokaa wee dé wán yi ká mu wà. ²¹ Bǔn wee wé bèra a na à bïo síi mu bè-kora yúrãa ho pànká á wee wé à ɓa nùpua hí, lé làa bǔn ɓàn síi á le Dónbeenĩ sãamu ɓèn mún wee yírãa ho pànká, à wé à ɓa nùpua téréna le yahó, à na le mukãni binbirĩ na máa vé ɓa nùpua yi ɓa páaníló là a Núhũso Yeesu Krista bïo yi.

6

Bio ho bátéèmu bio wee zéeni

¹ Awa, á bio wa wáa à bio lé mu yén? Wa so ko wa wíoka wé wé mu bè-kora à le Dónbeení wé wéráa mí sáamu cèrèè làa wèn léé? ² Bùéé dé! Mu bè-kora dǎní yí, á wa ka lòn nùpua na húrun. A wa so ko à wa bíní wé wé bè-kora le? ³ Mi so yí zū le warén búenbúen na bátízera wa páaníló là a Yeesu *Krista bio yi, á ka lè wa páanía húrun làa wo le? ⁴ Awa, ho *bátéèmu wó á wa ka lè wa páanía húrun làa wo, á páanía nùuna làa wo, bèra a na à bio síi ó o Maá Dónbeení vèeníanáa o Krista léra 6a nǐ-hía tǐahú lè mí pánká na cùkú wi, lé làa bún síi á warén mún wiráa le mukǎn-finle yi.

⁵ Mu bon, wa ka lòn nùpua na húrun wa páaníló làa wo bio yi. Làa bún síi á wa mún khii vèe wa páaníló làa wo bio yi làa bio ó orén vèeraráa bio síi. ⁶ Mi wa zūn le bio wa fù karáa, bún là a Krista páanía 6úaa ho *kùrùwá wán, bèra a na à mu bè-kora wéró nùhú 6úe wa cón, à wa yí bíní yí wé mu 6àn wobáaní. ⁷ Mu bon, O nùpue na húrun, wón wáa nùhú ló mu bè-kora wéró yi.

⁸ A bio wa páanía húrun làa wo, á wa láa mu yi kénkén le wa mún nǐ páaní ì keñ le mukǎni yi làa wo. ⁹ Wa zū le bio ó o Krista wáa vèera, ó o máa bíní máa hí. Húmú máa bíní máa dǎn o bio, ¹⁰ lé bio ó o húrun mu bè-kora bio yi le cúekúee á mu vóráa. A le mukǎni na ó o wáa wi yi ó o wi yi le Dónbeení bio yi. ¹¹ Lé làa bún 6àn síi á minén mún zūn le mi ka lè mi húrun mu bè-kora dǎní yi, á le mukǎni na mi wi yi á mi wáa wi yi le Dónbeení bio yi mi páaníló là a Yeesu Krista bio yi. ¹² A warén na wi le mukǎni yi ho tá wán á mu bè-kora wáa yí ko mu bíní yí pánká wán. ¹³ Mi yí bíní yí día mi sǎnia mu bè-kora níi yi à há wé mu bio na yí téréna tonló sǐa, ká mi wé lòn nùpua na húrun bínía vèera bio síi, à sǎnia wé mu bio na téréna tonló sǐa, à wé sá na le Dónbeení yi. ¹⁴ Bio mí ka lòn nùpua na húrun vèera, á mi le mi sǎnia wé mu bio na téréna tonló sǐa, à wé sá na le Dónbeení yi. Lé bio ó o Mɔyiize làndá pánká wáa mía mi wán, mu lé le Dónbeení sáamu á mi wi yi.

Wa yí máa sá na mu bè-kora yi

¹⁵ Awa, á bio ó o *Mɔyiize làndá pánká wáa mía wa wán à wa wi le Dónbeení sáamu yi, á lé bún bio yi á wa wé è wéráa mu bè-kora le? Bùéé dé! ¹⁶ Ká mi wee wé mu bè-kora, se mi lé mu bè-kora 6àn wobáaní. Bún wee 6uen lè mu húmú. Ká mi 6èn wee bè bio le Dónbeení wee bio yi, á dén nǐ wé mia lè 6a nùpua na téréna le yahó. ¹⁷ Mi wa dé le Dónbeení bǎráká! Mi fù lé mu bè-kora wobáaní. Eε ká há làa na ká wán, á bio 6a kǎráanna làa mia na mi tà yi, á mi bò yi lè mí sǐa búenbúen. ¹⁸ Mi nùná ló mu bè-kora wéró yi, á wáa lé bio téréna wobáaní. ¹⁹ I wee bio làa mia làa bio 6a nùpua wee bíoráa, lé bio mi yí máa wé zūn mu bio yara fùafù. Mi fù ka lòn wobáaní, á wee dé mítén mu koomu wárá lè mí síiwá yi, à kǎa le Dónbeení yi. Làa bún 6àn síi á há làa na ká wán, á mi mún día mítén lòn wobáaní, à wé wé bio téréna, à bio sí le Dónbeení yi.

²⁰ Bio mí fù ka lòn wobáaní mu bè-kora wéró níi yi, á bio téréna wéró bio mía mia. ²¹ Awa, á lé ho cǔnú yén mi wáa yú há wárá na mi wee nǐyi bio yi há làa na ká wán. Bio wee lé mu món lé mu húmú. ²² Eε ká há làa na ká wán, á le Dónbeení fáa mia mu bè-kora níi yi, á mi wáa lé le ton-sáwá. Cǔnú na wi mu yi, lé bio mí bio sǎ le yi, á bio wee lé mu món lé le mukǎni binbirí na máa vé. ²³ Mu bon, mu bè-kora wéró sàánii lé mu húmú. Eε ká le Dónbeení bio na le wee há làa wèn wa páaníló là a Yeesu *Krista na lé wa Nùhúso bio yi, bún lé le mukǎni binbirí na máa vé.

7

O kèrètɛ á ho làndá pànká wáa mía wán

¹ Wán zàwa lè wán hínni, bïo á ï bío ò na mía á mi zū kénkén, lé bïo mi zū ho làndá: O nùpue na yïo wi lua, wón lé yïa ho làndá pànká wi wán. ² Làa bïo síi ká a háa yan o báa, à ho làndá cɛɛ wo bàn báa mu yï ho pãahú búenbúen na á wón yïo wi lua yi. Ká bàn báa hía húrun, se o háa nùhú ló hón làndá so yi. ³ Ká bàn báa mu yï húrun ò o bínía yan bá-veere, se o lé o bá-fé. Ɛɛ ká bàn báa húrun ó o bò yi yannáa, se làndá mía o wán, se o yínɔ́n bá-fé. ⁴ Lé làa bún síi á minén bïo mún karáa. Mi páaníló là a *Krista bïo yi á minén mún ka lè mi húrun, á ho làndá wáa bínía mía mi wán. Mi bïo wáa sã yïa vèera ló ɓa nĩ-hía tãhú yi, bèra a na à wa wé sá ho tonló na bïo sí le Dónbeenĩ yi. ⁵ Mu bon, pãahú na á mu bïo na yï se poni fù yú ho pànká wa wán, á ho làndá wee wé à mu bè-kora poni búe wɛn. Á wa sá há ton-kora na wee búen lè mu húmú. ⁶ Ɛɛ ká há làa na ká wán, á wa ka lè wa húrun ho làndá dání yi, á wáa yú waten mu bïo na á wa lá lé ɓa wobáani níi yi. Wa wáa dà à sá à na le Dónbeenĩ yi lè le hácin-finle, lerén mí bæere Hácírí pànká yi, ká wa wáa máa bíní máa bè *Mɔyziize làndá yi máa sá máa nanáa le Dónbeenĩ yi.

Bïo nɔn ho làndá bòráa

⁷ Awa, á wa wáa bío mu yén? Ho làndá léee bè-kohó le? Bùeé. *Làndá lá mía se ï yï zū bè-kohó. Mu bon, ká ho làndá lá yï bía le: «Yï le ù yïo lé mi ninza bïo,»* á ï lá máa zūn le bún léee bè-kohó. ⁸ Lé ho làndá á mu bè-kohó bò yi dóráa le síi bïo na yï se lè mí síiwà bàn wéró poni miĩ. Làndá lá mía, se bè-kohó mún mía. ⁹ Bïo á ï fù yï zū ho làndá, á ï yïo wi lua. Ká bïo ho làndá bò, á mu bè-kohó ɓèn yú ho pànká, ¹⁰ á ï wáa ká mu húmú. Lé bún te bïo á ho làndá na lá à wé á ï yï le mukānĩ, lé hón á à dé mi mu húmú yi. ¹¹ Mu bon, mu bè-kohó bò ho làndá yi á khà mi yáara.

¹² Ká ho làndá hón wee ce, á bïo bò henía mún wee ce, á téréna, á se. ¹³ Awa, á lé mu bïo na se bínía wó ínén búero le? Bùeé! Ɛɛ ká mu bè-kohó màhá ñin mu bïo na se wán á ɓóráa mi. Lé bún wa zūnanáa le mu bè-kohó yï se làa sòobéɛ, á mún zūnanáa mu bè-kohó sūnsūmamu bïo le Dónbeenĩ bò henía pànká yi. ¹⁴ Mu bon, wa zū le ho làndá hón lé le Dónbeenĩ bò ho le Dónbeenĩ mu Hácírí pànká yi. Ká ínén wón lé o nùpue, pànká mía miĩ. I ka lòn wobá-nii na ɓa yèera mu bè-kohó yi.

O nùpue á mu bè-kohó pànká wi wán

¹⁵ Ho tũia poni, bïo á ï wee wé á ï ɓèntin yï zū nùhú: Bïo á ï wi à ï wé á ï yï máa wé, ká bïo á ï jina, bún lé bïo á ï màhá wee wé. ¹⁶ Ká ï hía wee wé bïo á ï yï wi à ï wé, se ï tà le ho làndá se. ¹⁷ Awa, se bïo á ï wee wé ká á yï ló miĩ, ká lé bïo mu bè-kohó yú ho pànká ï wán. ¹⁸ Mu bon, ï zū le mu bïo na se wéró pànká mía miĩ. I wee wé le ï wé mu bïo na se, ká ho pànká na á ï wé làa bũ lé hía mía. ¹⁹ Bïo se na á ï wi à ï wé á ï yï máa wé, à mu bïo na yï se na á ï yï wi à ï wé, bún lé bïo á ï màhá wee wé. ²⁰ Ká ï wee wé bïo á ï yï wi à ï wé, se bún wáa yï ló miĩ. Lé mu bè-kohó na yú ho pànká ï wán á mu ló yi.

²¹ Lé bún bïo yi á ï zūnanáa bïo kà: Hen ká ï le ï wé mu bïo na se, à bïo yï se lé bún à ï día ká ï wé. ²² Le Dónbeenĩ làndá à ínén ï bæere síi wee wa bïo yi. ²³ Ɛɛ ká bè-veere ɓúi màhá wi, bún ɓèn wee fi làa bïo á ï tà bïo. Mu wee wé mi lè mu bè-kohó bïo na wi miĩ kàsó nii. ²⁴ A hía ɓèn léee yéréké wee sá miĩ! Yia màhá à kání mi mu nĩ-hinmu mu yi lé o yén coon? ²⁵ Ɛɛ ká mi wa dé le Dónbeenĩ bārākà o Yeesu *Krista na lé wa Nùhúso pànká yi.

* 7:7 Mi loĩ Léro vūahú (Exode) 20.17; Làndá zéeníló vūahú (Deutéronome) 5.21

Awa, † hácírí yi, á le Dónbeenĩ lándá pánká wi † wán. Ká há sǎnía dǎní yi, á mu bè-kohó bèn pánká wi † wán.

8

Le Dónbeenĩ Hácírí wee wé ò o nùpue jùhũ lé

¹ Há laà na kà wán á bǎa wǎa páanía là a Yeesu *Krista, bán júná máa sí. ² Mu bon, le Dónbeenĩ Hácírí, dǎo wee na le mukǎní o nùpue yi o páaníló là a Krista bǐo yi, á kǎnía mi mu bè-kohó bǐo lè mu húmú níi yi. ³ O *Mǎyǐize lándá lá yí dà máa wé bǔn, lé bǐo ba nùpua yídàmu tun mu wéró wǎhũ. $\epsilon\epsilon$ ká le Dónbeenĩ wó mu. Le nǎn mí za ó o òueé lá há sǎnía lè ba bè-kora wérowà bǐo, á léraráa ba júná mu bè-kora níi yi. Lé ká síi le Dónbeenĩ wó á bóráa mu bè-kora jùhũ, bǔn na lá wee yí ho pánká ba nùpua wán. ⁴ Le Dónbeenĩ wó ká síi bèra a na à wa dǎn wé bǐo ho lándá le wa wé à mu jii sí, warén na yí máa wé bǐo wa sía wee vá yi na yí se, à wa wee wé bǐo sí le Dónbeenĩ Hácírí yi. ⁵ Mu bon, bǎa wee òua mítén héha làa bǐo sí ba yi na yí se, bán yilera bò bǐo sí ba yi wán. Ká bǎa wee òua mítén làa bǐo le Dónbeenĩ Hácírí le ba òuaráa mítén, bán yilera bèn bò bǐo sí le Hácírí mu yi wán. ⁶ Yǎa wee òua mítén héha làa bǐo sí a yi, wón lá mu húmú wǎhũ. A yǎa wee bè bǐo le Dónbeenĩ Hácírí le o wé yi, wón bèn lá le mukǎní na máa vé lè ho héerà wǎhũ. ⁷ Lé bǐo á bǎa wee òua mítén héha làa bǐo sí ba sǎnía yi, bán lé le Dónbeenĩ zúkúsa. Ba yí máa wé bǐo le Dónbeenĩ lándá le ba wé. Ba yáá yí dà mu máa wé húúu. ⁸ Bǎa wee òua mítén héha làa bǐo sí ba yi, bán bǐo yí dà máa wé sí le Dónbeenĩ yi.

⁹ $\epsilon\epsilon$ ká minén bán yí máa òua mítén làa bǐo sí mi sǎnía yi. Mi wee wé bǐo le Dónbeenĩ Hácírí le mi wé, lé bǐo le Hácírí mu wi mia. Hen ká a Krista Hácírí* mía nùpue na yi, se wón bǎnso bǐo yí sǎ a yi. ¹⁰ $\epsilon\epsilon$ ká a Krista wi minén yi, á mi yú le mukǎní le Dónbeenĩ Hácírí pánká yi, lé bǐo mi téréna le Dónbeenĩ yahó. Mi ì hí bǔn bon, ¹¹ $\epsilon\epsilon$ ká le Dónbeenĩ na vènía o Yeesu á Hácírí wi mia, á lerén na vènía o Krista mu á mún ñ na le mukǎní mi sǎnía yi le Hácírí mu na wi mia pánká yi, hǎn sǎnía so na bǐo sǎ mu húmú yi.

¹² Wán zàwa lè wán hínni, bǐo lé há kǐkǎa wa wán lé à wa wé bǐo sí le Dónbeenĩ yi, ká yínǎn à òua waten héha làa bǐo sí wén. ¹³ Ká mi wee òua mítén héha làa bǐo sí mia, á mi ì hí. $\epsilon\epsilon$ ká mi khú mi kùrú síi bǐo wéró yi le Dónbeenĩ Hácírí pánká yi, á mi ì kerí le mukǎní yi.

¹⁴ Mu bon, bǎa le Dónbeenĩ Hácírí wee dí yahó, bán óúenóúen lé le Dónbeenĩ zàwa. ¹⁵ Le Hácírí na mi yú máa wé mia làa wobáaní, le máa dé zǎnii mia. Le wee wé mia lè le Dónbeenĩ zàwa, á wa dà wee veráa le le «Abaa.» Mu kúará le: † Maá. ¹⁶ Le Dónbeenĩ Hácírí mí beere yáá wee bǐo mu wéréwéré wa sía yi le wa lé le Dónbeenĩ zàwa. ¹⁷ Awa, á bǐo wa lé le Dónbeenĩ zàwa, á há kǐa na le dó mí jii le mí ì na mí zàwa mu yi á bǐo mún sǎ warén yi. Wa à páaní há yi là a Krista. Mu bon, ká wa tà wee páaní le lònbee yi làa wo, á wa mún khíi páaní a cùkú yi làa wo.

Le Dónbeenĩ wi à ba nùpua kerí le cùkú yi

¹⁸ Le lònbee lè mí síiwà na wee yí wén ho zuia á yí dà máa tèé lè ho cùkú na wa khíi yí le Dónbeenĩ cǎn. ¹⁹ Mu bon, mu bǐo óúenóúen na le Dónbeenĩ léra á síi vá làa sòobéé wee lòní bǐo le Dónbeenĩ khíi zéenínaa bǎa lé le zàwa. ²⁰ Mu bon, mu bǐo óúenóúen á wi ho pánká na bǐo jùhũ mía níi yi. Yínǎn munén màkóo kera mu yi, yǎa léra mu lé yǎa wó mu. † $\epsilon\epsilon$ ká ho dé mí síi lòní á jùhũ pá wi mu bǐo mu cǎn. ²¹ Le Dónbeenĩ khíi fé mu bè-lénnii óúenóúen

* **8:9** O Krista Hácírí na bǐo bǎa hen dén lè le Dónbeenĩ Hácírí óúenóúen lée dà-kéní. † **8:20** Mi loí Bǐo jùhũ óúenii vǎahũ (Genése) 3.17

ho yáaró pànká na mu wi níi yi lòn wobá-níi níi yi, á mu ù kéí mítén, á à kéí ho cùkú yi làa bío le Dónbeení zàwa wiráa mítén bío síi. ²² Mu bon, wa zū le hàrí lòn zuia á mu wee jinika là a háa na sání wee búe bío síi. ²³ Ká mu màhá yínǎí mu bè-lénna mu mí dòn wee jinika. Warén na yú le Dónbeení Hácírí vó, dén na lé le nín-yání bè-hānii, warén mún wee jinika á pannáa bío le khíi màjá à lén wa júná, à zéení le wa lé le zàwa. ²⁴ Wa fera bún bon. Ká wa fenló mu màhá lée bío na wa dó wa sía wee lòní. Éε ká a nùpue háa mǎn mu bío na ó o wee lòní, se bún bío so ó o máa bíni máa lòní. Mu bío na ó o nùpue yío wi wán ó o so tǐn bíni ì lòní le? ²⁵ Éε ká wa dó wa sía wee lòní bío wa yío mía wán, se wa há wa sía wee lònínáa mu.

²⁶ A le Dónbeení Hácírí mún wee séení wén, lé bío wa lé 6a yídàwa le Dónbeení bío dǎní yi. Mu bon, wa yí zū bío wa à floráa. Lé bún te bío le Hácírí mu wee fio wa bío yi là há jinikaa na bío yara yí dà máa zéení. ²⁷ A le Dónbeení na wee mi bío khíina zoó wi há sía yi, dén zū bío le Hácírí wi le fio. Mu bon, le Hácírí mu wee fio bío dá mí sía le Dónbeení yi bío yi. Le wee wé mu làa bío le Dónbeení le mu koráa.

²⁸ Le Dónbeení wee wé à mu bío búenbúen wé ho cǔnú bío bía wa le cǔn, bán na le hueekaa làa bío le lon làa bū. ²⁹ Mu bon, le Dónbeení fera hueeka 6a, á le mún fera lon à le wé à 6a 6onmín lè le za, bèra a na à wón wé 6a zà-kúii kíleso. ³⁰ Bán na le Dónbeení fera le mí ì wé bío ká síi á le mún von, á bío le von á le mún wó á 6a téréna le yahó, á bío le wó á 6a téréna le yahó á le mún wó á 6a yú le cùkú.

Le Dónbeení waminí bío

³¹ Bío wa yáa wáa à bíni ì bío lé mu yén? Bío le Dónbeení wi làa wén, á yía dà à sánsá wén lé o yén? ³² Le Dónbeení na yí pǎ mí za húmú, à le tà nǎn wo ó o húrun wa búenbúen bío yi, á so máa na mu bío búenbúen wén máa bè mí za mu wán le? ³³ Nùpue na dà à bàká bío le Dónbeení hueekaa yi wón mía. Lé bío le Dónbeení wó á 6a téréna le yahó. ³⁴ Nùpue na wáa dà à síni 6a júná wón mía. Lé bío ó o *Krista húrun. Mu yáa yínǎí bún mí dòn, o vèera, á wi le Dónbeení nín-tǎni, á wee fio le yi wa bío yi. ³⁵ Lée wée dà à fáa wén o Krista na wa wén níi yi? Lé ho yéréké na wé sá a nùpue yi lée, tàá lé le yidèèrè? Tàá lé bío 6a nùpua wee beé wa lò bío yi le? A lé le híni lè mu khemu lée, tàá lé mu bío na dà wee dé le 6óníi. Tàá lé mu húmú le? ³⁶ Mu ù wé wén làa bío mu túararáa le Dónbeení bíni vǎahǔ yi: «Lé ũnén Dónbeení bío yi á wa wee zàanínáa wa mukáni làa wízoní búenbúen. Ba nùpua wee lá wén lòn pia na 6a wà vaá búe.»† ³⁷ Éε ká mu búenbúen yi, á warén lé bío lé 6a san-báa binbirí o Krista na wa wén pànká yi. ³⁸ I láa mu yi binbirí le mu húmú, lè ho kéí le mukáni yi, lè le Dónbeení tonkarowà na ho wáayi, lè há pànkáwá búenbúen, làa bío há làa na ká wán, làa bío khíi wé, ³⁹ lè ho wáayi pànkáwá, làa há ho tá yi, lè mu bè-lénna búenbúen, á dèε woon yí dà máa fáa wén le Dónbeení waminí na le dǐn wa Núhúso Yeesu Krista wán zéení làa wén níi yi.

9

O Isirayεele nǐpomu bío sǎ le Dónbeení yi

¹ I ì mí ho túiá poni, i máa fǐ sabéré lé bío á i bío sǎ a *Krista yi. A le Dónbeení Hácírí mún wee zéení mu wéréwéré i síi yi le bío á i ì bío á bon. ² I yi wee dè làa sòobεε, á lò wee be mu bío yi. ³ Mu bon, ínén i bεεre lá à fan le le Dónbeení dánkání mi, à i là a Krista fáa mín yi ká bún lá dà à séení wán zàwa lè wán hínni na làa mi lé ho síi kéní bío yi. ⁴ Ba lé o *Isirayεele nǐpomu. Le Dónbeení wó 6a lè mí zàwa, á zéení mí cùkú làa ba, á bò le páanii lè mí síiwà làa ba. Le

† 8:36 Mi loí Lení vǎahǔ (Psaumes) 44.23

nɔn ho làndá ɓa yi, á zéenia ɓio ɓa wé è ɓàaaní làa de làa ba. Le dó mí jii nɔn ɓa yi ɓio cèrɛɛ dǎní yi. ⁵ Lé ɓarén lé o *Abarahaamu là a *Izaaki là a *Zakoobu mǎnmǎnía, á mu nǐpomu dǎní yi, á lé ɓarén ɓàn sǐ ó o Krista mún ɓueé ton yi, wón na wi mu ɓio ɓúenɓúen jǐhǔ wán, á lé le Dónbeenǐ, á le khòonii ɓio sǎ yi fɛɛɛ. *Amiina.

Bia lé o Isirayɛɛle nǐpomu binbirí

⁶ Bǔn wee zéení le ɓio le Dónbeenǐ dó mí jii le mí ì wé á le so khú yi le? Bùeé. Ɛɛ ká ɓia ɓa wee ve làa Isirayɛɛle zàwa yínǎn ɓàn ɓúenɓúen lé ɓia lé o zàwa binbirí. ⁷ Ó o Abarahaamu zàwa mún yínǎn ɓàn ɓúenɓúen lé ɓia lé o zàwa binbirí. Mu bon, ɓio ká lé ɓio le Dónbeenǐ ɓia nɔn o Abarahaamu yi: «Ba zàwa na á ì dó ì jii le ì na foñ, lé o Izaaki á ì ì dǐn wán á fo ò yíráa ɓa.»* ⁸ Bǔn wee zéení le o Abarahaamu zàwa na ó o ton ɓúenɓúen yínǎn Dónbeenǐ zàwa. Bia lé le zàwa lé ɓia le Dónbeenǐ dó mí jii ɓio yi, na lé o Abarahaamu mǎnmǎnía. ⁹ Mu bon, hǎ jì-cúa na ká lé hǎ le Dónbeenǐ mà á dóráa mí jii: «Lóhó ló tíkà ká ì ɓíní ì ɓuen ũ cón ká mǐn hǎa Sara ton o za ɓáa.»† ¹⁰ Bǔn pá yínǎn mu mí dòn. O Erebekaa mún ton ɓa hénbéní lè wán maá Izaaki. ¹¹⁻¹² Pǎahǔ na ɓa yàá dǐn yí ton yi á yí wó ɓio se làa ɓio yí se, á le Dónbeenǐ ɓia ɓio ká: «O kǐnleso á à wé o fɛɛso ton-sá.»‡ Le Dónbeenǐ ɓia ɓǔn ɓèra a na à ɓio le le mí ì wé à wé à lén. Le wee hueeka ɓa nùpua làa ɓio sǐ le yi. Mu yí máa lé ɓa nùpua wára yi, ká mu wee lé lerén na wee ve ɓa yi. ¹³ Làa ɓio mu túararáa le Dónbeenǐ ɓioní vǔahǔ yi ká sǐi: «O wara a Zakoobu ò o día a Ezayuu.»§

Le Dónbeenǐ le mí ì wee ɓio na à le wé mu

¹⁴ Awa, á ɓǔn kúará lé mu yén? Mu so wee zéení le le Dónbeenǐ yí téréna le? Bùeé dé! ¹⁵ Mu bon, ɓio ká lé ɓio le ɓia nɔn o *Mɔyiize yi: «Ì le ì wé hii làa nùpue na, à ì wé le lè ɓànsò. Ì le ì zǔn nùpue na màkárí à ì zǔn ɓànsò màkárí.»* ¹⁶ Bǔn wee zéení le yínǎn ɓio ɓa nùpua wee cà mu, tàá ɓio ɓa wee jǐ mí lò ɓio yi. Ká le Dónbeenǐ na wee wé le hii lé dǐo mu wee lé yi. ¹⁷ ɓio ká lé ɓio ɓia le Dónbeenǐ ɓioní vǔahǔ yi: «Ì dó fo lè ho *Ezipite kǔhǔ ɓéɛ ɓèra a na à ì dànló ɓio zǔn, à ì yèni mún lé ho dǐmǐná ɓúenɓúen yi.»† ¹⁸ Lé ɓǔn nɔn ká le Dónbeenǐ le mí ì zǔn nùpue na màkárí, à le zǔn ɓànsò màkárí. Le le mí ì wé ò o nùpue yi ti, à le wé à ɓànsò yi ti.

¹⁹ Ká lé ɓǔn mu karáa, jún-sǐ ó o ɓúí á à tùa miǐ le lée webio nɔn le Dónbeenǐ mu pá wee zaráa lè ɓa nùpua? Mu bon, yǎ dà à pǐ ɓio le Dónbeenǐ le mí ì wé wón mía. ²⁰ Nùpue so dà à pǐ ɓio le Dónbeenǐ le mí ì wé le? Dà-míni so dà à tùa yǎ má le yi le lée webio nɔn ó o má mi ká le? ²¹ O sǐ-mí so yí dà máa mí ho córó làa ɓio ó o sǐi vá yi le? O le mí ì mí dɛɛ na ɓio jǐhǔ wi làa sòobɛɛ, tàá dǐo ɓio jǐhǔ tà mía lè ho córó mu, ò o mí.

²² Awa, le Dónbeenǐ wi le zéení le mí sǐi wee cǐ, á wi le zéení mí pànká. A le jǎn pá nà mí yi làa sòobɛɛ ɓia le sǐi wee cǐ yi ɓio yi, na ɓio sǎ ho yáaró yi. ²³ Ká le màhá mún wi le zéení mí cùkú beenǐ làa ɓia le zǔna màkárí, ɓàn na le fèra wíokaa à ɓa kɛn le cùkú beenǐ mu yi. ²⁴ ɓàn sowaso lé warén. Le von wen lera ɓa *zúifùwa làa ɓia yínǎn ɓa zúifùwa tǎahǔ. ²⁵ ɓio ká lé ɓio le Dónbeenǐ ɓia mí jì-cúa fɛɛro Ozee vǔahǔ yi:

«Bia lá yínǎn ì nǐpomu

á ì wé è ve le ì nǐpomu.

* **9:7** Mi loñ ɓio jǐhǔ ɓúeení vǔahǔ (Genèse) 21.12 † **9:9** Mi loñ ɓio jǐhǔ ɓúeení vǔahǔ (Genèse) 18.10, 14 ‡ **9:11-12** Mi loñ ɓio jǐhǔ ɓúeení vǔahǔ (Genèse) 25.23 § **9:13** Mi loñ Malasii vǔahǔ 1.2-3 * **9:15** Mi loñ Léro vǔahǔ (Exode) 33.19 † **9:17** Mi loñ Léro vǔahǔ (Exode) 9.16

Mu n̄ipomu na á ì lá yí wa,
á ì wǎa wań làa sòobéε.

26 Hen na 6a lá wé le:
«Mi yínǎń ì n̄ipomu»,
á 6a wée ve mia yí lè

le Dónbeenĩ na wi fεεε zàwa.»†

27 O n̄i-cúa fεεro *Ezayii wón 6èn bía b̄io kà pónpón o *Isirayεεle n̄ipomu dǎńi yi: «Hàrí ò o Isirayεεle n̄ipomu wé boo lè mu yámú n̄umu n̄ii h̄n̄lè bía b̄io síi, á 6a s̄ón-kení mí dòn lé b̄ia á à fen. 28 Mu bon, b̄io ó o Nùhũso bía le mí ì wé o ò wé fùafùà ho tá wán.»§ 29 Làa b̄io ó o Ezayii mu mún pá fèra bíaráa b̄io kà:

«Le Dónbeenĩ na dà mu b̄io búenb̄úen
lá yí ká b̄ia wa n̄onk̄ani can yi,
se wa b̄io lá à k̄erĩ
lè ho Sod̄omu lóhó b̄io síi,
wa b̄io lá à 6onmín
lè ho Kom̄ore lóhó b̄io síi.»*

Le Dónbeenĩ wee wé à 6a n̄upua téréń le yahó

30 Awa, á b̄io wa wǎa à b̄io lé mu yén? Bía yínǎń 6a *zúifùwa na yí cà à 6a téréń, á le Dónbeenĩ wó á 6a téréńna le yahó 6a síadéro le yi b̄io yi. 31 O *Isirayεεle n̄ipomu bán 6èn lá wi 6a ñ̄n ho làndá wán à téréńnáa le Dónbeenĩ yahó á mu yí wó yí yú. 32 Lée webio n̄on 6a yí wóráa mu yí yú? Lé b̄io 6a yí cà à 6a téréń le Dónbeenĩ yahó lè 6a síadéro le yi, à 6a wi 6a téréń le yahó lè h̄a wárá na 6a wee wé. Á 6a k̄ák̄ana le huee na wee wé ò o n̄upue lùwá wán.

33 Làa b̄io mu túararáa le Dónbeenĩ bíonĩ v̄uahũ yi:
«Mi loń, ho Sion lóhó yi,
á ì bàrá le huee
na wee k̄ók̄on wán,
ho búaaahó na wee lùwá a n̄upue.
εε ká ȳia màhá dó mí síi ho yi,
á 6anso máa n̄iyi.»†

10

Ba zúifùwa làa bía yínǎń 6a à b̄io s̄a a Nùhũso yi

1 Wán zàwa lè wán h̄inni, b̄io wi ì síi yi làa sòobéε na á ì wee fio le Dónbeenĩ c̄on 6a *zúifùwa dǎńi yi, lé 6a k̄aníló b̄io. 2 Mu bon, ì dà à b̄io mu 6a n̄ii le 6a 6ènt̄in henía le Dónbeenĩ b̄io làa sòobéε, εε ká mu yara binbirĩ á 6a yí zū. 3 B̄io le Dónbeenĩ wee wé ò o n̄upue téréń le yahó á 6a yí zū, á 6arén mít̄en wi 6a cà b̄io 6a à wé ká 6a à téréń le yahó. Lé ká síi á 6a p̄ánáa b̄io wee wé ò o n̄upue téréń le Dónbeenĩ yahó. 4 Mu bon, lé o *Krista n̄on ó o *M̄oyiize làndá bèró b̄io n̄ii s̄uráa, bèra a na à b̄ia búenb̄úen na wee dé mí sía o Krista mu yi, à bán téréń le Dónbeenĩ yahó.

5 B̄io ó o M̄oyiize bía ho làndá na wee wé ò o n̄upue téréń le Dónbeenĩ yahó dǎńi yi lé b̄io kà: «Ȳia wee wé b̄io ho làndá b̄o henía wón ȳio á à wé lua ho p̄anká yi.»* 6 Le síidéro o Krista yi dǎńi yi na wee wé ò o n̄upue téréń le Dónbeenĩ yahó á b̄io kà lé b̄io bía: Yí b̄io ù síi yi le «lé o yén á à yòdo ho wáayi?» Mu wee zéeni le lé o yén á yòdo wé ó o Krista 6ueé lii. 7 Mún yí b̄io ù síi yi le «lé

† 9:26 Mi loń Ozee v̄uahũ 2.1-3, 25 § 9:28 Mi loń Ezayii v̄uahũ 10.22-23 * 9:29 Mi loń Ezayii v̄uahũ 1.9; B̄io n̄uhũ búεenĩ v̄uahũ (Genèse) 19.23-28 † 9:33 Mi loń Ezayii v̄uahũ 28.16 * 10:5 Mi loń Levii n̄uwá v̄uahũ (Lévitique) 18.5

o yén á à lii ho ñi-hǎnbó-lóhó yi?» Mu wee zéení le lé o yén á líi vèení a Krista ba ñi-hía tǎhǔ.

⁸ Ká bǐo ká lé bǐo bía: «Le bioní bueé bó foñ. Dén bioní so lé ðio wee zéení le sǐidéro o Krista yi bǐo.»† Lé lerén bioní mu á wa wee bue. ⁹ Ká fo tà bía wéréwéré le o Yeesu lé o Núhúso, ká fo dó ũ sǐi binbirí le le Dónbeení vèení wo léra ba ñi-hía tǎhǔ, á fo ò fen. ¹⁰ Mu bon, le sǐi na wee dé le Dónbeení yi binbirí lé bǐo wee wé ò o nùpue téréen le yahó. Yía bía mí sǐidéro o *Krista yi bǐo wéréwéré, wón bǎnso á le Dónbeení á à fení. ¹¹ Mu bon, bǐo ká lé bǐo túara le Dónbeení bioní vǎhǔ yi: «Nùpue léé nùpue na dó mí sǐi le Dónbeení yi wón máa ñiyi.»‡ ¹² Ba *zúífùwa làa bǐa yínǎn ba zúífùwa á hueekaró mía yi. Ba búenbúen leéra o Núhúso ñi-kéní yi, wón na wee wé mu tentemu làa bǐa búenbúen na wee fio mu o cǎn. ¹³ Mu bon, bǐo ká lé bǐo túara le Dónbeení bioní vǎhǔ yi: «Nùpue léé nùpue na à ve o Núhúso, ó ò kǎní.»§

¹⁴ Eε ká ba so dà à ve o Núhúso ká ba yí dó mí sǐa wo yi le? A ba so dà à dé mí sǐa wo yi ká a búí yí zéení o bǐo á ba yí ná le? A ba so dà à jí mu ká a búí yí buera mu le? ¹⁵ A mu so dà à bue ká a búí yí tonkaa mu bǐo yi le? Làa bǐo mu túararáa le Dónbeení bioní vǎhǔ yi ká sǐi: «Bia wee buen lè há bín-tentewà á miló sǐ-wεε bènǎn wi làa sòobεε.»* ¹⁶ Ká ba búenbúen màhá yí bò le Dónbeení bín-tente yi. Mu bon, bǐo ká lé bǐo ó o *Ezayii bía: «Núhúso, lé o yén yàá dó mí sǐi le bín-tente na wa wee bue yi?»† ¹⁷ Lé ká sǐi á le sǐidéro le Dónbeení yi wee lé le bioní na ó o nùpue wee jí yi, á le bioní mu lé o Krista bǐo bueró.

¹⁸ Awa, le í tùa mía: O *Isirayεele ñipomu á yí ná le bín-tente mu le? Ba já le. Bǐo ká lé bǐo túara le Dónbeení bioní vǎhǔ yi:

«Le Dónbeení bín-tente
á bènbéra há làa búenbúen.

Le buera nǎn

ho ðímíjá nùpua búenbúen yi.»‡

¹⁹ Le í wíoka tùa mía: A lé o Isirayεele ñipomu yí zǔna mu kúará le? Awa, á bǐo ká lé bǐo ó o *Moyiize fèra bía mu dǎní yi:

«Í ì wé á bǐa yínǎn í ñipomu

á mi ì dí lè le yandee.

Í ì wé á mi sǐa á à cǐ

mu ñipomu na hácírí mía yi.»§

²⁰ Le *Dónbeení ñi-cúa fεero Ezayii yàá henía mí sǐi ò o bía bǐo ká:

«Bia lá yí máa cà mi

á yú mi.

Bia lá yí máa fio dèε í cǎn

á í zéení lè íten.»*

²¹ Ká a Isirayεele ñipomu dǎní yi, á le Dónbeení ñi-cúa fεero Ezayii pá bǐnía le le Dónbeení bía bǐo ká: «Làa wizooní búenbúen ká í wee dá í níi ve o Isirayεele ñipomu na yí máa bè í bioní yi, à ba káa.»†

11

Le Dónbeení yí pá a Isirayεele ñipomu bǐo

¹ Awa, le í tùa mía: Le Dónbeení pá a *Isirayεele ñipomu le? Bùéé dé! Lé bǐo á ínén mún lé ba ñi-kéní, á lé o *Abarahaamu mǎnmǎní. Í ló a Bēnzamεε nùwá bǎn zǐ-ñúhǔ yi. ² Le Dónbeení ñipomu na le fèra hueekaa á le yí pá. Mí

† 10:8 Mi loñ Lándá zéeníló vǎhǔ (Deutéronome) 30.12-14 ‡ 10:11 Mi loñ Ezayii vǎhǔ 28.16

§ 10:13 Mi loñ Zowεεle vǎhǔ 3.5 * 10:15 Mi loñ Ezayii vǎhǔ 52.7 † 10:16 Mi loñ Ezayii

vǎhǔ 53.1 ‡ 10:18 Mi loñ Lení vǎhǔ (Psaumes) 19.5 § 10:19 Mi loñ Lándá zéeníló vǎhǔ

(Deutéronome) 32.21 * 10:20 Mi loñ Ezayii vǎhǔ 65.1 † 10:21 Mi loñ Ezayii vǎhǔ 65.2

bíní leéka le Dónbeení bíoní vūahú bíoní na kà bío, hĩa ó o ɲi-cúa fεero *Eli mà nɔn le Dónbeení yi ká a s̄i yí wan o Isirayεele n̄pomu bío na ɓa wó yi. O le: ³ «Núhúso, ũ ɲi-cúa fεerowà á ɓa ɓó. Ũ muiní yεení lùá á ɓa fù. Lé ínén í dòn ká, á ínén ɓa mún wi ɓa ɓúe.»* ⁴ A bío kà lé bío le Dónbeení bĩa nɔn wo yi: «Ba báawa muaaseé hẹɲun á ĩ ká lè ĩten. Bán yí ɓúrá le dofiní na ɓa le Baale yahó á yí ɓuaanía le.»† ⁵ Mu mún ka kà s̄i ho zuia. Le Dónbeení s̄amu bío yi, á ɓa s̄n-kéní lé bĩa le léra. ⁶ Lé le s̄amu bío yi á le hueekaa ɓa, ká yínɔ́ bío ɓa wó bío yi. Ká bún mía se le s̄amu w̄a yínɔ́ s̄amu.

⁷ Lée webio á mu wee zéeni? Mu wee zéeni le bío ó o Isirayεele n̄pomu lá wee cá á ɓa yí yú. Bĩa le Dónbeení hueekaa lé bĩa yú mu. Ká bĩa ká bán yiwa w̄a tunka. ⁸ Mu bon, bío kà lé bío túara le Dónbeení bíoní vūahú yi:

«Le Dónbeení wó á ɓa háciira mía.

Le wó á hàrí lòn zuia
à ɓa yí dà máa mi,
á yí dà máa ɲí bío.»‡

⁹ O *Daviide mún bía bío kà:

«Le ɓa bè-dínii wé lòn dáda,
lòn kōhú na ɓa à tè yi,
à bío ko làa ba à sá ɓa yi.

¹⁰ Le ɓa wé ɓa muiwà,
à yí bíní yí mi dèe.

Ñi le lònbee ɓa ɲúná yi.»§

¹¹ Awa, le ĩ túa mia: Mi wee leéka le lé ɓa *zúifùwa lùwá á mu vóráa le? Bùeé dé! Εε ká lé ɓa wékheró pánká yi á h̄a s̄iwà na ká n̄pua bò yi feraràa. A bún lé bío dó le yandee ɓa zúifùwa mu yi. ¹² Ba wékheró wó á ho ðimíɲá n̄pua yú mu bè-tentewà le Dónbeení bío ðání yi. A bío ɓa khon ho k̄n̄l̄ó yi wó á bĩa yínɔ́ ɓa zúifùwa yú mu bè-tentewà le Dónbeení bío ðání yi. Bún wee zéeni le ká ɓarén zúifùwa hĩa tà ho k̄n̄l̄ó bío, á mu bè-tentewà mu á á wíoka à dé wán.

Le v̄nd̄e na ló miten làa ðio ɓa fá bío

¹³ H̄a làa na kà wán, á minén na yínɔ́ ɓa *zúifùwa lé mia á ĩ wee bíoràa. ĩ lé o Yeesu tonkaro bĩa yínɔ́ ɓa zúifùwa c̄n̄, á ĩ s̄i wan ho tonló mu bío yi. ¹⁴ ĩ wi à mu yandee zo wán s̄i n̄pua na lé ɓa zúifùwa à k̄n̄ínáa ɓa n̄-dòndáa. ¹⁵ Mu bon, bío le Dónbeení ɲàana ɓa b̄n̄ía, á bún wó á ho ðimíɲása làa de b̄n̄ía s̄i. Awa, ká le Dónbeení b̄n̄ía tà ɓa bío, á bún so máa k̄n̄ lè ɓa húrun vèera le? ¹⁶ Ká ho ðinl̄ó bè-yáa bío s̄a le Dónbeení yi, se hĩa ká ɓúenóúen bío mún s̄a le yi.* Ká le v̄nd̄e naní bío s̄a le Dónbeení yi, se le ɓàn lakara bío mún s̄a le yi. ¹⁷ O *Isirayεele n̄pomu ka lòn oliivewa v̄nd̄e na fá, á ɓa kúiora lakara ɓúí. Ũnén na yínɔ́ o zúifù ka lòn oliivewa v̄nd̄e na ló míten lakahó á ɓa séra ɓueé c̄éra h̄a oliivewa v̄nd̄e na fá yi, á ho lakahó mu bò yi wee yíràa dén yuaamu. ¹⁸ Lé bún nɔn á fo yí ko à ũ yòní ũten, à zuañ bĩa ka lòn lakara na ɓa kúiora yi. Fo ò yòní ũten le we? Yínɔ́ ũnén nɔn á h̄a naní yío wi luaràa, h̄a naní lé hĩa nɔn á ũnén yío wi lua.

¹⁹ Nún-s̄i fo dà à bío: H̄a lakara mu kúiora bèra a na à ínén ðàn c̄é. ²⁰ Mu bon, ɓa ka lòn lakara na kúiora, lé bío ɓa yí dó mí s̄ia le Dónbeení yi. Ũnén ɓa ɓèn c̄éra, lé bío ũ dó ũ s̄i le Dónbeení yi. Εε ká ũ màhá pa ũten bío, yí yòní ũten mu bío yi. ²¹ Mu bon, ká le Dónbeení hĩa wee kúio le v̄nd̄e na fá lakara,

* **11:3** Mi loñ Bá-zàwa nín-yání vūahú (1 Rois) 19.10, 14 † **11:4** Mi loñ Bá-zàwa nín-yání vūahú (1 Rois) 19.18 ‡ **11:8** Mi loñ Làndá zéeniló vūahú (Deutéronome) 29.3; Ezayii vūahú 6.10 § **11:10** Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 69.23-24 * **11:16** Mi loñ Miló vūahú (Nombres) 15.19-21

se le mún dà à wé mu bân síi lè ùnén. ²² Awa, loń: Le Dónbeenĩ wee wé mu tentemu lè 6a nùpua, á le mún jii. Le jii bĩa yí máa bè le Dónbeenĩ mu biónĩ yí wán, ká ùnén á le è wé lè mí tentemu ká fo tà bò mu wǎhũ. Ká bũn mia á ùnén á le mún ñ sɛn lòn lakahó. ²³ Ká 6a zúifùwa khíi bĩnía tà dó mí sĩa le Dónbeenĩ yi, á le è bĩnĩ ì cɛé 6a hen na 6a fù wi yi lè ho yahó, mu wéró pánká wi le cón. ²⁴ Mu bon, ùnén wón síi binbirĩ ka lòn vɛndɛɛ na ló miten bân lakahó. Fo séra á 6ueé cɛéra le vɛndɛɛ na fá yi, ká hón yínɔń ũ síi. Ba zúifùwa bán lá lé le vɛndɛɛ na fá bân lakara. A 6a bĩnĩ cɛéro le vɛndɛɛ na 6a ló yi á lònbee máa keń le Dónbeenĩ cón.

O Isirayɛle nĩpomu kǎnĩló bĩo

²⁵ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, bĩo le Dónbeenĩ le mí ì wé na sà yi á ì zéení làa mia, bèra a na à mi yí wé miten lè mu bè-zũrĩminĩ 6ànsowà: O *Isirayɛle nĩpomu sɛn-kénĩ á à dɛn máa zũrĩ bĩo 6úii yara, fúaa ká hã síi-viò nùpua na le Dónbeenĩ hueekaa 6úen6úen yú ho kǎnĩló vó. ²⁶ Bũn món ó o Isirayɛle nĩpomu màhã à kǎnĩ, làa bĩo mu túararàa le Dónbeenĩ biónĩ vũahũ yi:

«O kǎnĩló á à lé ho Sion lóhó yi.

O *Zakoobu zĩ-jũhũ nùpua
pĩló làa de á le è khĩnĩ yi.

²⁷ Dén lé le páanĩ na á ìnén Dónbeenĩ

á à bè làa ba ká ì séra 6a bè-kora día.»†

²⁸ Bĩo 6a zúifùwa pǎ le bín-tente bĩo, á 6a wó le Dónbeenĩ zúkúsa, lé bũn bĩo yi á minén yúráa ho kǎnĩló. Ká bĩa le Dónbeenĩ hueekaa wó lè mí nĩpomu, á le wa bân maáwà bĩo yi. ²⁹ Mu bon, le Dónbeenĩ hĩa hõn bĩo, à le máa bĩnĩ fé mu. Le hĩa von nùpue na, à le máa bĩnĩ pĩ 6ànso. ³⁰ Bĩo mi yánkaa yí bò le Dónbeenĩ biónĩ yi, á hã làa na ká wán á le Dónbeenĩ wó le hii làa mia 6a *zúifùwa pĩló làa de bĩo yi. ³¹ Lé làa bũn á 6arén mún yí bò le Dónbeenĩ biónĩ yi hã làa na ká wán, bèra a na à bĩo le Dónbeenĩ zũrĩnanáa minén màkárĩ, à le mún zũrĩ 6arén màkárĩ làa bũn bĩo. ³² Mu bon, le Dónbeenĩ día á 6a nùpua 6úen6úen wee pĩ le biónĩ bĩo, à le bè yi bĩnĩ zũrĩnáa 6a 6úen6úen màkárĩ.

Le Dónbeenĩ dà po mu bĩo 6úen6úen

³³ Eee! Le Dónbeenĩ bĩo 6úen6úen 6èntĩn jii sú. Le bè-zũrĩminĩ lè le bĩo zũrĩló á jii yí zũ. Bĩo le le mí ì wé á nùpue yí dà máa zũrĩ. A mu wéró yara á nùpue mún yí dà máa zũrĩ. Bĩo ká lé bĩo túara le Dónbeenĩ biónĩ vũahũ yi:

³⁴ «Lée wée dà à zũrĩ o Nũhũso yilera?

Lée wée dà le zéení á à na a yi?

³⁵ A lée wée dà mu bĩo á à hã làa wo

ò o bè yi hãnáa 6ànso?»‡

³⁶ Lé bĩo mu bĩo 6úen6úen wee lé o cón. Lé orén pánká yi á mu 6úen6úen wiráa, á bĩo sã a yi. Le ho cùkú bĩo sí a yi fɛɛɛ. *Amiina!

12

Wa wi le mukõn-finle yi là a Krista

¹ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, bĩo le Dónbeenĩ wǎa zéeníá mí tentemu làa wen ká síi, á ì ì henĩ bĩo ká làa sòobɛɛ á à na mia: Mĩ na miten 6úen6úen le Dónbeenĩ yi lòn muinĩ yia ká mi yĩo jɔń wi lua, à bĩo sí le yi, à bĩo wé sí le yi. Bũn lé le 6úaanĩ binbirĩ na mi ko mi 6úaanĩ lè le Dónbeenĩ. ² Mĩ yí bè ho dímĩná biowa na yí se yi, ká mi día le le Dónbeenĩ yèrémá mí hácírí à wé lè le hácírí dà-finle. Lé bũn á à na ká mi ì zũrĩ bĩo le Dónbeenĩ síi vá yi, bũn na se, á bĩo sí le yi, á jii tun.

† 11:27 Mĩ loń Ezayii vũahũ 59.20-21 ‡ 11:35 Mĩ loń Ezayii vũahũ 40.13; Zoobu vũahũ 41.3

³ Le Dónbeenĩ sãamu na le wó làa mi bïo yi, á ïì bío bïo kà á à na mi búenbúen yi: O búí yí leéka le mí bïo ñúhũ wi po bïo ó o bïo karáa. Ká mi ñĩ-kéní kéní wé 6ua miten làa bïo mi bïo karáa à héha lè mi sïadéro le Dónbeenĩ yi, bïo le ñon pànká mia. ⁴ Mu bon, o ñupue sánia lée dà-kéní, ká bïo cɛ́ékaa mín yi wó hã bún lé bïo boo, á mu lè mí dà-kéní kéní bè-wénia mún wi mín ñúná yi. ⁵ Làa bún sii á warén mún boo, ká wa búenbúen lé hã sánia dà-kéní wa páaníló là a *Krista bïo yi. Wa búenbúen cɛ́ékaa mín yi, yia lè mí lahó, yia lè mí lahó, làa bïo ó o ñupue sánia bïowa cɛ́ékaaráa bïo sii. ⁶ Mu bïo wéro pànká á le Dónbeenĩ ñon wa ñĩ-kéní kéní yi mín ñúná yi. Yia le Dónbeenĩ ñon mí ñi-cúa fɛ́éro pànká yi, à bànso wé wé mu à héha lè le sïidéro le Dónbeenĩ yi. ⁷ Yia le ñon ho pànká yi ò o wé séení 6a ñupua, à wón wé séení 6a. Yia le ñon ho pànká yi ò o wé kàrán 6a ñupua, à wón wé kàrán 6a. ⁸ Yia le ñon ho pànká yi ò o wé hĩ 6a ñupua sia, à wón wé hĩ 6a sia. Yia le Dónbeenĩ ñon ho pànká yi ò o wé hã 6a ñupua lè mu bïo, à wón wé hén mí yi à hánáa 6a. Yia le ñon ho pànká yi ò o wé dí 6a ñupua yahó, à wón sòobá miten mu wéro yi. Yia le ñon ho pànká yi ò o wé zũn 6a ñupua màkárí, à wón wé wé mu lè le sï-wɛɛ.

⁹ Mi le bïo mi wa làa mín à bïo wé ho tũia poni. Mi ñin mu bè-kora, à ca mi kuio mu bè-tente wéro yi. ¹⁰ Mi wañ mín làa sòobéɛ làa bïo á 6a zàwa mín yi ko 6a wañnáa mín bïo sii. Mi wé kònbi mín, à dé mí sòobéɛ mu yi. ¹¹ Mi ca mi kuio o Ñúhũso tonló sáro yi, mi yí dí parí, à wé mu lè mí sia búenbúen. ¹² Mi wé zãmaka bïo mi dó mi sia wee lòní bïo yi. Mi wé hĩ mi sia le lònbee pãahũ, à wé fio le Dónbeenĩ yi fɛ́ɛɛ. ¹³ Mi wé séení mĩn zàwa lè mĩn hĩnni kèrètĩɛwa làa bïo 6a màkóo wi yi. Bĩa wee làa mi wán á mi wé 6ua sese.

¹⁴ Mi wé fan mu bè-tentewà à na bĩa wee beé mi lò yi, mi wé fan bún, ká mi wé yí dánkání 6a. ¹⁵ Bĩa wé wee zãmaka, à mi zãmaka làa ba. Bĩa wé wee wá, à mi wá làa ba. ¹⁶ Mi wé mí yilera làa dà-kéní. Mi wé yí yòoní miten, ká mi wé liiní miten, à tà páaní lè 6a ñĩ-khenia. Mi yí wé miten làa bè-zũnminĩ 6ansowà.

¹⁷ Yia wé wó khon làa mia, à mi yí wé yí khe lè bànso. Mi wé wé mu tentemu lè 6a ñupua búenbúen. ¹⁸ Ká mu dà wee wé, à mi sòobá miten, à ho héerà keñ minén lè 6a ñupua búenbúen pãahũ, ká ho bàn yáaró yí lé mia. ¹⁹ Minén na á ï wa làa sòobéɛ, mi wé yí dĩ yúaa miten, ká mi dé mu le Dónbeenĩ ñii yi. Mu bon, bïo ká lé bïo túara le Dónbeenĩ bíonĩ vũahũ yi: «Hã yúaa ñiro bïo sã miĩ. Yia ko làa bïo na, á ï wé mu lè bànso, lé ñén Ñúhũso Dónbeenĩ bía mu.»* ²⁰ Mu pá bĩnia túara: «Hen ká ù zúkúso le hĩni wee búe, à ù na mu bïo wo yi le o dĩ. Ká le ñu-hãní dà a, à ù na mu ñumu wo yi le o ñu. Ká fo wee wé ká, á mu ù keñ lòn donfúaa á fo wee khá bè bànso ñúhũ wán.»† ²¹ Mi yí le mu bè-kora yí pànká mi wán, ká mi wé wé mu bè-tentewà à yíráa ho pànká mu wán.

13

Ho pànká ya-díwá lé le Dónbeenĩ bàrá 6a

¹ Ba ñupua búenbúen ko 6a wé bè ho pànká ya-díwá bíoní yi. Pànká ya-díwá yí dà máa keñ ká le Dónbeenĩ yí ñon mu níi. ² Lé bún ñon ká yia pã 6a bïo, se bànso pã le Dónbeenĩ bïo na le bò. Ká yia wee wé bún se o wee síiní mí ñúhũ miten. ³ Yia wee wé mu bè-tente wón yí ko ò o zón ho pànká ya-díwá. Ká yia wee wé mu bè-kora wón ko ò o zón 6a. Hen ká fo wi à ù wé yí zón ho pànká ya-díwá, à ù wé wé mu bè-tentewà, á 6a wé è wíoka ù yèni. ⁴ Mu bon, ho pànká ya-díwá lé le Dónbeenĩ ton-sáwá ù séeníló bïo yi. ɛɛ ká ù 6èn wee wé mu bè-kora, à ù zón, lé bïo le Dónbeenĩ ñon ho wõhũ 6a yi à 6a bé bĩa wee

* **12:19** Mi loñ Lándá zéeníló vũahũ (Deutéronome) 32.35 † **12:20** Mi loñ Wáhio vũahũ (Proverbes) 25.21-22

wé mu bè-kora. Hen ká 6a wee bé bânso, se lé le Dónbeenĩ tonló na le kàràfáa 6a yi á 6a wee sá, à zéení làa yĩa wee wé mu le le Dónbeenĩ sĩi wee cĩ bânso yi. ⁵ Lé bũn nɔn ó o nùpue ko ò o wé wé bĩo ho pànká ya-díwá le o wé, bèra a na à le Dónbeenĩ sĩi yĩ cĩ a yi, à mún wé bè mu yi lé bĩo ó o zũ le bũn lé bĩo téréna.

⁶ Lé bũn bĩo yi á mi mún ko mi wé sàánínáa ho lànpo. Lé bĩo le Dónbeenĩ lé dño kàràfáa ho tonló mu 6a yi le 6a sá ho sese. ⁷ Mi ko mi na bĩo nùpue na yi, à mi na mu wo yi: Yĩa bĩo lée lànpo, à mi sàání ho wo yi. Bĩo ko mu sàání ho pànká ya-díwá yi à mi sàání mu. Yĩa mi ko mi kènbi, à mi kènbi o. Yĩa ko làa hézání, à mi hézón wo.

Yĩa wa 6a nùpua se bânso bò le Dónbeenĩ làndá yi

⁸ Mi yĩ le kee búu keń mia. Bĩo ko mu keń mia lòn kee fɛɛɛ lé mi wańmínló. Yĩa wa mín zàwa lè mín hĩnni, se wón wee wé bĩo ho làndá le o wé binbirĩ. ⁹ Mu bon, hã làndáwá na ká á mi zũ: «Yĩ wé hã-fé tãá bá-fé. Yĩ búe nùpue. Yĩ juaa bĩo. Yĩ le ũ yĩo lé mi ninza bĩo.»* Hón làndáwá so làa hĩa ká búenbúen á jii wee sí le bionĩ dà-kéní na ká yi: «Wań mi ninza làa bĩo á fo waráa ũten bĩo sii.» ¹⁰ Yĩa wa mí ninza binbirĩ á máa wé bĩo na yĩ se làa wo. Yĩa wa mí ninzàwa se wón wee wé bĩo ho làndá le o wé binbirĩ.

Mi wa 6ua waten sese à lònínáa o Krista búenló

¹¹ Mi wa wé làa bũn, sɔnkú bĩo mi yáá zũ ho pãahũ na wa wi yi sĩi. Ho pãahũ dɔn à mi fání mí yĩo. Mu bon, hã làa na ká wán á ho káníló wãa sùarãa làa wen á po pãahũ na wa búu wa siadéro o *Krista yi jũhũ. ¹² Ho tá ni-kĩa, hen làa cĩnú ká ho ò tí. Awa, á mi wãa le wa día hã wárá búenbúen na wee wé le tĩbíri yi. Mi wa lá mu khoomu tonló sĩa à sárãa. ¹³ Mi wa 6ua waten sese lòn nùpua na wi mu khoomu yi bĩo sii. Mi yĩ wa dé waten ho dàndĩnló lè ho ja-junló yi. Mi yĩ wa dé waten ho bá-fénló lè ho há-fénló yi, à yĩ dé waten mu koomu yi. Mi yĩ wa dé waten hã fio lè le yandee yi. ¹⁴ Mi le o Núhũso Yeesu Krista bĩo à keń mia. Mi yĩ día le bĩo mí sĩa wee vá yi na yĩ se à yĩ pànká mi wán, à mi wé wé bĩo sí mia.

14

Mi wé yĩ cĩti mín dĩnló bĩo yi

¹ Yĩa siadéro yĩ fárá yĩ tĩna sese le Dónbeenĩ yi á mi wé zũn búaró, à wé yĩ wãanĩ bĩo ó o wee leéka. ² Làa bĩo sii á 6a búu wee leéka le mi dà mu bè-dínii búenbúen wé è dí, ɛɛ ká 6a búu na siadéro le Dónbeenĩ yi á yĩ fárá yĩ tĩna sese bán bèn lé ho dñn-poni mí dòn 6a wee dí ká hã taa níi ló. ³ A yĩa wee dí mu bè-dínii búenbúen yĩ ko ò o zuań yĩa yĩ máa là hã taa yi. Làa bũn sii, á yĩa yĩ máa là hã taa mún yĩ ko ò o cĩti yĩa wee dí mu bè-dínii búenbúen, lé bĩo le Dónbeenĩ mún tà wón bĩo. ⁴ ũnén lé o yén á à cĩtĩráa o nĩ-veere ton-sá? O wó se loo, o wó khon loo, se 6a jũhũso lé yĩa á à fɛɛ mu tũiá. O yáá à wé á mu ù wé se, lé bĩo ó o Núhũso pànká wi dà à séení a.

⁵ O búu cɔn á hã wizoonĩ júná wi po mín. ɛɛ Ká a búu cɔn á hã wizoonĩ búenbúen lée dà-kéní. Mi ní-kéní kéní ko mi lãa bĩo mi wee leéka yi mu dãnĩ yi. ⁶ Yĩa le hã wizoonĩ júná wi po mín wee wé mu o Núhũso bĩo yi. Yĩa bèn wee dí mu bè-dínii búenbúen wón mún wee wé mu o Núhũso bĩo yi. Mu bon, o wee dé le Dónbeenĩ bāraká mí bè-dínii bĩo yi. A yĩa wee dí ho zen-6uahó bĩo mí dòn wón mún wee wé mu o Núhũso bĩo yi. Wón mún wee dé le Dónbeenĩ bāraká. ⁷ Mu bon, wa tĩahũ á yĩa mukãni wi míten bĩo yi wón mĩa, á yĩa á à hí míten bĩo yi wa tĩahũ wón mún mĩa. ⁸ Hen ká wa yĩo wi lua, se lé o Núhũso á

* **13:9** Mi loĩ Léro vũahũ (Exode) 20.13-17; Làndá zéenílú vũahũ (Deutéronome) 5.17-21; Lenĩ vũahũ (Psaumes) 19.18

wa yïo wi lua bïo yi. Ká wa húrun, se lé o Núhúso á wa mún húrun bïo yi. Awa, á hàrí wa hí loo, à wa yïo wé lua loo, se wa bïo pá sã a Núhúso yi. ⁹ Mu bon, o *Krista húrun á vèera bèra a na ò o wé bïa húrun làa bïa yïo wi lua Núhúso. ¹⁰ Ká ùnén, léé webio nòn á fo wee cítiráa mìn za tàá mìn hínló? A ùnén bèn, léé webio nòn á fo wee zùáínáa mìn za tàá mìn hínló yi? Wa búenbúen khíi dïn Le Dónbeenï yahó á le è cítí. ¹¹ Mu bon, bïo kà lé bïo túara le Dónbeenï bïonï vūahũ yi:

«Ìnén Núhúso á wi féεε.

Ho ðímíná nùpua búenbúen

á à fàrá mí nònkójúná wán ì yahó,

ba búenbúen á à bïo le ì lé le Dónbeenï bïo bon.»*

¹² Làa bïn síi, á bïo wa ñi-kéní kéní wó á wa ko wa zéeni na le Dónbeenï yi.

Yi dé mìn za tàá mìn hínló bè-kora wéró yi

¹³ A mi wáa yí le wa wé cítí mìn. Bïo kà lé bïo á mi le mu keñ mi yiwa: Mi yí wé bïo búii na à dé mìn za tàá mìn hínló kèrètíε mu bè-kora wéró yi.

¹⁴ Ì páaníló là a Núhúso Yeesu bïo yi, á ì zū mu, á mún láa mu yi le mu bïo búenbúen wee ce le Dónbeenï yahó. εε ká a búii wee leéka le mu búii yí máa ce, se mu bèn yí máa ce bānsó cón. ¹⁵ Ká mìn za tàá mìn hínló lò hía wee be ùnén bè-dínii bïo yi, se fo wáa yí máa zéeni le fo wa a. Yí wé bèra a na à mìn za tàá mìn hínló na ó o *Krista húrun bïo yi à hía ví ùnén bè-dínii bïo yi. ¹⁶ Bïo se minén cón á yí ko mu wé à ba nùpua wé bïní bïo mu bè-kohó bïo mi dāñi yi. ¹⁷ Mu bon, le Dónbeenï bá-zāmu bïo yí máa zéeni bè-dínii tàá bè-ḡunii bïo. Mu lé ho térénló, lè ho héérà, lè hã zāmakaa na le Dónbeenï Hácírí wee na. ¹⁸ Yia wee sá a Krista tonló làa bïn bïo síi wón bïo á à wé sí le Dónbeenï yi, á ba nùpua mún ñ tà a bïo.

¹⁹ Awa, á wa ko wa ca wa kuio à wé wé bïo á à dé ho héérà wa pāahũ, làa bïo wa ñi-kéní kéní ì wé á wa síadéro le Dónbeenï yi á à wíoka à dé wán. ²⁰ Yí loñ mu bè-dínii yi à yáaráa le Dónbeenï tonló. Mu bon, mu bïo búenbúen dà wee dí. εε ká mu bè-dínii na à wé á mi ninza à wé mu bè-kohó bïn yí se. ²¹ Bïo se, lé ù khí mu bïo búenbúen na dà à dé mìn za tàá mìn hínló mu bè-kora wéró yi. Hàrí mu wé taa, tàá ðivén ḡuló, tàá bè-vio. ²² Le síidéro na fo yú mu bïo mu dāñi yi ù búa ù dòn le Dónbeenï yahó. Yia síi yí máa kán wo bïo á bānsó wee búa lè mítén dāñi yi, wón ḡuhũ sí. ²³ Ká yia síi wee kán wo o bè-dínii búii dāñi yi, se wón bānsó ḡuhũ sú, lé bïo ó o yí máa wé mu à héha lè mí síidéro le Dónbeenï yi. Bïo léé bïo na yí máa wé héha lè le síidéro le Dónbeenï yi, bïn léé bè-kohó.

¹⁹ Awa, á wa ko wa ca wa kuio à wé wé bïo á à dé ho héérà wa pāahũ, làa bïo wa ñi-kéní kéní ì wé á wa síadéro le Dónbeenï yi á à wíoka à dé wán. ²⁰ Yí loñ mu bè-dínii yi à yáaráa le Dónbeenï tonló. Mu bon, mu bïo búenbúen dà wee dí. εε ká mu bè-dínii na à wé á mi ninza à wé mu bè-kohó bïn yí se. ²¹ Bïo se, lé ù khí mu bïo búenbúen na dà à dé mìn za tàá mìn hínló mu bè-kora wéró yi. Hàrí mu wé taa, tàá ðivén ḡuló, tàá bè-vio. ²² Le síidéro na fo yú mu bïo mu dāñi yi ù búa ù dòn le Dónbeenï yahó. Yia síi yí máa kán wo bïo á bānsó wee búa lè mítén dāñi yi, wón ḡuhũ sí. ²³ Ká yia síi wee kán wo o bè-dínii búii dāñi yi, se wón bānsó ḡuhũ sú, lé bïo ó o yí máa wé mu à héha lè mí síidéro le Dónbeenï yi. Bïo léé bïo na yí máa wé héha lè le síidéro le Dónbeenï yi, bïn léé bè-kohó.

15

Wa ko wa wé hĩ wa sía

¹ Warén na síadéro le Dónbeenï yi fàrá tína ko wa wé hĩ wa sía bïa síadéro yí fàrá yí tína bïo yi. Wa yí ko wa wé wé bïo síi wén. ² Wa ñi-kéní kéní ko wa wé wé bïo síi wán zàwa lè wán hínii yi, na à séeni ba, bèra a na à ba síadéro le Dónbeenï yi va lè ho yahó. ³ Mu bon, o *Krista yí wó bïo síi a yi, búéé. Bïo kà lé bïo bía le Dónbeenï bïonï vūahũ yi: «Hã bín-kora na ba nùpua bía nòn ùnén Dónbeenï yi lé ìnén á hã bía nòn yi.»* ⁴ Le Dónbeenï bïonï vōnna na túara hàáni búenbúen túara bèra a na à hã kàrán wén, à wa dàñ hĩ wa sía, à sía wé hereka. Lé bïn wee na à wa dàñ dé wa sía lòoní bïo le Dónbeenï dó mí ḡii le mí ì wé. ⁵ Le le Dónbeenï na le sí-híilè lè le sí-hebúee wee lé cón à wé à mi wé wíoka ḡí mìn yi, làa bïo ó o Yeesu Krista le mu wéráa. ⁶ Lé bïn ñ na ká mi

* **14:11** Mi loñ Ezayii vūahũ 45.23 * **15:3** Mi loñ Lení vūahũ (Psaumes) 69.10

buénbuén á à wé le nii dà-kéní, á à dérása ho cùkú le Dónbeenĩ yi, dén na lé wa Núhũso Yeesu Krista bân Maá.

⁷ Awa, á mi cén wé tà mín yi làa bïo ó o Krista tàráa mia bïo sïi à dérása ho cùkú le Dónbeenĩ yi. ⁸ O Krista buée wó ba *zúifùwa ton-sá, á tírarása bïo le Dónbeenĩ dó mí nii le mí ì wé è na bân maáwà yi nii à zéení le ká le Dónbeenĩ bía bïo na à le máa lé mu món. ⁹ O Krista mún buée wó á bïa yínǎn ba zúifùwa wee dé ho cùkú le Dónbeenĩ yi le hii bïo yi, làa bïo mu túararása le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi kà sïi:

«Lé bũn te bïo á ì wé è sío
á à khòonínáa fo hã sïiwà nùpua t̄ahũ.»†

¹⁰ Mu mún túara:
«Sïiwà nùpua,
mi páaní zãmaka lè le Dónbeenĩ n̄pomu.»‡

¹¹ Mu mún b̄nía túara:
«Dímíjã kãna buénbuén nùpua,
mi khòoní a Núhũso,
sïiwà buénbuén nùpua,
mi zéení a beemu.»§

¹² Le *Dónbeenĩ j̄i-cúa fεero *Ezayii mún bía bïo kà:
«Nùpue búii á à lé o Zesee z̄i-j̄uhũ nùpua t̄ahũ
á à dí hã sïiwà n̄pomu yahó,
á mu n̄pomu mu mún ñ dé mí s̄ii wo yi.»*

¹³ Le le Dónbeenĩ na wee wé à mi dé mí s̄ia lòní bïo le dó mí nii le mí ì wé, à wé à mi keñ ho héerà lè hã zãmakaa na nii mia yi mi s̄iadéro le yi bïo yi. Lé bũn ñ na ká le Dónbeenĩ mu Hácírí pánká yi, á mi ì dàñ ñ dé mí s̄ia làa sòobéé á à lòní bïo le dó mí nii le mí ì wé.

O Poole lé o Krista ton-sá

¹⁴ Wàn zàwa lè wàn h̄inni, ìnén ì bεere láa mu yi le mu bè-tentewà wéro bïo wi mia làa sòobéé. Bïo mi ko mi zūñ á mi zū buénbuén, á dà wee zéení mín. ¹⁵ Bũn j̄on̄ pá yí hò bïo á ì b̄nía leékaa mia ho vūahũ na kà lara búii yi làa bïo mi zū vó, á yí titikaa mu bïo yi. Ì wó mu lé bïo le Dónbeenĩ lè mí s̄amu

¹⁶ á wó á ì lé o Yeesu *Krista ton-sá bïa yínǎn ba *zúifùwa bïo yi. Le Dónbeenĩ tonló na á ì wee sá lé le b̄in-tente na á ì wee bue, bèra a na à le Hácírí pánká yi à b̄ia yínǎn ba zúifùwa wé lòn h̄amu na bïo s̄a le Dónbeenĩ yi, á bïo s̄i le yi.

¹⁷ Ì páaníló là a Krista bïo yi, á ì s̄ii wan le Dónbeenĩ tonló na á ì wee sá bïo yi. ¹⁸ Mu bon, bïo á ì wee hení ì s̄ii bío á yínǎn bè-veere ká mu yínǎn bïo ó o Krista ñ̄n ì wán á wó. O Krista ñ̄n ì wán á ì wee wé à b̄ia yínǎn ba zúifùwa tà le Dónbeenĩ bïo. O wó mu lè ì bioní, lè ì bè-wénia, ¹⁹ lè mu yéréké b̄iowa lè mí s̄iwà, le Dónbeenĩ Hácírí pánká yi. Lé làa bũn á ì buerarása o Krista b̄in-tente, à ñ̄n ho Zeruzalεmu lóhó yi à vaa búe ho Ilirii k̄hũ yi.† ²⁰ Ká bïo dà-kéní na kera ì s̄ii yi, lé à ì bue le Dónbeenĩ b̄in-tente hã ñ̄a na nùpua ñ̄n yí j̄á a Krista bïo yi, bèra a na à nùpue h̄ia yí bío le ì wee so a búii z̄i-j̄uhũ na ó o b̄ará wán.

²¹ Ì wó mu á héhaa làa bïo le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ bía:

«Bia na ba ñ̄n yí buera a bïo yí ñ̄n yi
á à mi a,
b̄ia ñ̄n yí j̄á bïo búii o ñ̄n yi
á à zūñ o bïo yara.»‡

† 15:9 Mi loñ Samuwεεle n̄n-yání vūahũ 22.50 ‡ 15:10 Mi loñ Lándá zéeníló vūahũ (Deutéronome) 32.43 § 15:11 Mi loñ Lení vūahũ (Psaumes) 117.1 * 15:12 Mi loñ Ezayii vūahũ 11.10 † 15:19 Ho Ilirii: Ho lé ho Oroomu k̄hũ s̄n-kéní búii. ‡ 15:21 Mi loñ Ezayii vūahũ 52.15

O Poole wee bio mi khuio varó bio

²² Lé bñn lá wee hè mi nòn á ì dĩn yí buararáa mi cón. ²³ Εε κά há làà na kà wán á bño á ì lá ko à ì wé bñn á jii wáa tun. Mi búεεkíró bño bñntñn wi mĩ mĩana. ²⁴ Ì wi à ì va ho Εsipaape. Κά ì yú wee va bñn, jún-sí á ì bueé búεεkí mia. Mu bon, ì wi à ì buee mi mi wán à khĩnáa, à mi séení mi à ì dàñ varáa hón kōhũ so. Κά ì màhá bueé wé wizooní bño yen mi cón á à khĩnáa. ²⁵ Κά há làà na kà wán á ì ì va ho Zeruzalεemu, á vaá séení bña bño sã le Dónbeenĩ yi bñn. ²⁶ Mu bon, ho Maseduana lè ho Akayii kãna kèrètñewa á mu ló sĩa yi le mí ì cã le wárí á à séenínaa ho Zeruzalεemu kèrètñewa kuure nùpua búí na lé ba nĩ-khenia. ²⁷ Lé barén mĩten leékaa mu. Εε κά lé ho tũíá le ba mĩ mí, á ba ko ba séení ba. Lé bño á hñn kãna so kèrètñewa yínǎí *zúífùwa, à ho Zeruzalεemu kèrètñewa na lé ba zúífùwa màhá pá tà séeníá ba lè le Dónbeenĩ bño. Awa, á barén bèn mún ko ba séení bán lè mí níi bño. ²⁸ Κά ì yú le wárí mu dó ho Zeruzalεemu kèrètñewa níi yi, á ì bueé lé lè mi cón á à varáa ho Εsipaape kōhũ. ²⁹ Ì zũ le κά ì wee buen mi cón, á ì buen là a *Krista bè-tentewà cèera na ó o wee wé lè ba nùpua.

³⁰ Wàn zàwa lè wàn hñni, mi páaní ca mi kuio làa mi, à wé fio le Dónbeenĩ yi ì bño yi. Bñn lé bño á ì wee cà mi cón wa páaníló là a Núhũso Yeesu Krista, lè le waminĩ na le Dónbeenĩ Hácirí wee dé wen bño yi. ³¹ Mi wé fio, bèra a na à ì kãní ho *Zudee kōhũsa na yínǎí ba kèrètñewa níi yi. Mi mún wé fio, bèra a na à ho Zeruzalεemu kèrètñewa vaa tà le séení na á ì ì bua vaá na ba yi bño lè le sí-wεε. ³² Κά mu wó kà síi, κά le Dónbeenĩ tà á ì buen mi cón lè há zãmakaa, á bueé vũnka mi cón. ³³ Le le Dónbeenĩ na wee wé à wa keñ ho hээрà yi à keñ lè mi búenbúen. *Amiina!

16

Le tẽnĩ

¹ Ì wee tonka a Febe mi cón, wón na lé wàn hñnló mu kèrètñemu dĩnĩ yi, na wee sã le Dónbeenĩ tonló ho lóhó na ba le Sãnkeree yi. ² Κά a bueé dĩn mia à mi bua a sese o Núhũso yèni yi. Mi bua a làa bño á bña dó mí sĩa le Dónbeenĩ yi wee buaráa mín bño síi. Mi wé séení a bño lée bño na ó o màkóo wi mia yi. Orén mí bæere séeníá ba nùpua cèrèε, sònkú ínén.

³ Ì wee tẽnĩ a Pirisiye là a Akilaasi yi, bán na làa mi páanía lé o Yeesu *Krista ton-sáwá. ⁴ Ba zàanía mí mukãní á kãnianáa mi. Ì yi yí dà máa sã bñn yi. A ba kèrètñewa na yínǎí ba *zúífùwa mún yiwa máa sã mu yi. ⁵ Ba kèrètñewa na wee kúee mín wán bán zĩi á ì mún wee tẽnĩ yi. Ì wee tẽnĩ wàn bñnlo na ba le Epayinεete yi. Wón lé o nín-yání nùpue na dó mí síi o Krista yi ho Azii kōhũ yi. ⁶ Ì wee tẽnĩ a háa na ba le Mari yi, wón na séeníá mia làa sòobéε. ⁷ Ì wee tẽnĩ a Andoronikuusi là a zũniasi yi. Ba làa mi lée síi kéní, á ba mún kera ho kàsó yi làa mi. Ba lé o Krista tonkarowà na bño jũhũ wi làa sòobéε. Ba tà a Krista bño á dú ínén yahó.

⁸ Ì wee tẽnĩ a Anpiliatuusi yi, wón na á ì wa làa sòobéε wa páaníló là a Núhũso bño yi. ⁹ Ì wee tẽnĩ a Uubñn yi, wón na làa wen páanía wee sã a Krista tonló, á wee tẽnĩ a Sitakiisi yi, wón na á ì wa làa sòobéε. ¹⁰ Ì wee tẽnĩ a Apelεesi yi, wón zéeníá le mí dó mí síi binbirí o *Krista yi. O nñi na ba le Arisitobuule lè mí zĩi nùpua á ì wee tẽnĩ yi. ¹¹ O Herodion, yĩá lé ho síi kéní làa mi á ì wee tẽnĩ yi. Ì wee tẽnĩ a Naasiisi zĩi nùpua yi, bán na dó mí sĩa o *Krista yi. ¹² Ì wee tẽnĩ a háa na ba le Tirifεena làa yĩá ba le Tirifooze yi. Ba wee sã a Núhũso tonló làa sòobéε. Wàn bñnlo háa na ba le Pεεsiide á ì wee tẽnĩ yi. Wón mún sã a Núhũso tonló làa sòobéε. ¹³ Ì wee tẽnĩ a Urufuusi yi, wón na

bïo ñúhũ wi làa sòobée o Krista tonló sáró yi. Bàn nu á ï wee tɛɛní yi. O mún lé ínén wán nu. ¹⁴ O Aɛɛkiriite, là a Filekon, là a Hɛɛmɛɛsi, là a Patorobaasi, là a Hɛɛmaasi, là wán zàwa kèrètɛwa na páanía wi làa ba, bán búenbúen á ï wee tɛɛní yi. ¹⁵ O Filolooki là a Zulii á ï wee tɛɛní yi. I wee tɛɛní a Nɛree là mún hínló yi, á wee tɛɛní a Olenpaasi yi, làa bía búenbúen na dó mí sía o Krista yi, na páanía wi làa ba á ï wee tɛɛní yi.

¹⁶ Mi tɛɛní mún yi là le kɔnbii tɛɛní. Ba kèrètɛwa kuio búenbúen wee tɛɛní mia.

Le zéeni na ó o Poole nɔn

¹⁷ Wán zàwa là wán hínni kèrètɛwa, bïo á ï hení á à na mia lé bïo kà: Mi pa miten bïo ba nùpua na wee dé ho sankaró ba kèrètɛwa kuure yi. Ho kàránlò na mi yú á ba pã bïo, à ba wee kàrán mia làa bè-veere á à vɛínínáa mia. Mi pɛ ba bïo, ¹⁸ lé bïo ba nùpua mu síi á wa Ñúhũso na lé o *Krista tonló sáró bïo yí here cón. Bïo bïo here ba cón lé ba dío bïo. Ba wee bío hã bín-sía à vɛínínáa bía yí máa dàñ zúñ le sabéré là ho túiá poni à hueeka mún yi. ¹⁹ Mu bon, ba nùpua búenbúen zú bïo mi wee tà bèráa bïo ó o Ñúhũso wee bío yi. Lé bún nɔn á ï síi wannáa mi bïo yi. Ɛɛ ká ï màhá wi à mi wé mu bè-zúñminí b̀ansowà binbirí à wé wéráa bïo se. I wi à mi ce, à wé yí wé mu bïo na yí se. ²⁰ Hen làa cɛínú ká le Dónbeení na lé ho h́erà b̀anso á à yáa o Satáni p̀anká, á à dé o mi zení tá.

Le o Ñúhũso Yeesu wé mí s̀amu làa mia!

²¹ O Timotee, yia làa mi páanía wee sá ho ton-kéní á wee tɛɛní mia. O Lisiyuusi là a Zasɔn là a Sosipatɛere, bán làa mi lé ho síi kéní á mún wee tɛɛní mia.

²² Inén Tɛɛtiyuusi* na túara a Poole ñi-cúa á mún wee tɛɛní mia wa Ñúhũso na wó á wa lé le dà-kéní yèni yi.

²³ O Kayuusi, yia á ï làara wán mún wee tɛɛní mia. Lé wón zii á ba kèrètɛwa wee kúee mún wán yi. Ho lóhó wén-b̀aráló na ba le Erasiite, wón là wán za Kaatuusi á wee tɛɛní mia. ²⁴ [Le wa Ñúhũso Yeesu Krista à wé mí s̀amu là mi búenbúen. *Amiina!]

Mi wa khòoní le Dónbeení mí dòn

²⁵ Mi wa khòoní le Dónbeení. Lerén lé dïo dà à wé, á mi síadéro le yi á à f́ará à tɛn. Le è wé mu le bín-tente na bïo ciran o Yeesu Krista, dïo á ï wee bue p̀anká yi. Lé dén bín-tente so á le Dónbeení wee dɛn wán zéenináa mí bïo na lá sá yi hã lúlúio z̀anzàn. ²⁶ Ɛɛ ká hã làa na ká wán, á mu wáa ló mu khoomu yi wéréwéré le Dónbeení ñi-cúa f́erowà v̀onna na ba yáanía túara p̀anká yi. Lé le Dónbeení na wi f́ee á nɔn dén ñii so bán yi le ba túa mu, bèra a na, à hã síi-viò nùpua zúñ le, à dé mí sía le yí, à wé bè le bíoní yi.

²⁷ Le le Dónbeení na mí dòn lé mu bè-zúñminí b̀anso, à yí ho cùkú f́ee, o Yeesu *Krista p̀anká yi. *Amiina!

* **16:22** O Tɛɛtiyuusi: O Tɛɛtiyuusi h́a lé o kèrètɛ v̀on-túaro. Lé orén ó o Poole f́era mí ñi-cúa nɔn yi ó o túara.

Ho nín-yání vūahū na ó o Poole túara nɔn ho Korɛnte kèrètɛwa kuure yi

Vūahū túaró nūhū

Le Dónbeení tonló lé o Poole búakáa ho ho Korɛnte lóhó yi. O kará bín á yú le lúlú-kùure lè mí pìina bio hèzín (Bè-wénia 18.11).

Ho Korɛnte hía lée lóhó na á mu bè-kora lè mí síwà wee wé yi. A mu lùnkaa o Poole yilera. Lé bǔn te bǔo ó o túararáa hā vǔnna nɔn ba kèrètɛwa kuure na wi bín yi, à ba zǔn bǔo ba à ɓua lè mítén.

O ɓúa ho Korɛnte kèrètɛwa kuure yi: Le ho sankamínló à ɓa khí yi à día mu koomu wárá (1–5). Ba tǔiáwà fɛɛró làa bǔo ba wé è ɓua lè mítén ó o zéenia yara làa ba (6).

Bǔo ɓa tǔakaa bǔo làa wó ó o zéenia yara: Mu yaamu, le muini taa, o Yeesu dínló, le Dónbeení Hácírí bè-hánii na le wee na, lè ɓa nǐ-hía vèeró bǔo (7–15).

O Poole vūahū vaa véenii, ó o bía ho Zeruzalɛmu kèrètɛwa nǐ-khenia séeniló bio, bǔn mǔn, ó o tɛenia ɓa yi (16).

Le tɛenii

¹⁻² Inén Poole na le Dónbeení lè mí síi bǔo á lera à ï wé o Yeesu *Krista tonkaro, á wee túa ho vūahū na kà. Inén lè wàn za Sositéena á wee tɛenii minén kèrètɛwa kuure na wi ho Korɛnte lóhó yi, minén na le Dónbeení ceera à mi bǔo sí le yi mi páaniló là a Yeesu Krista bǔo yi. Le hueekaa minén làa bǔa ɓúenɓúen na wee ve wa Núhúso Yeesu Krista mu yèni hā lua ɓúenɓúen yi, à mi wé ɓua miten làa bǔo le Dónbeení síi vá yi. O Krista mu lé wa ɓúenɓúen Núhúso. ³ Le wàn Maá Dónbeení, là a Núhúso Yeesu Krista à wé mu sáamu làa mia à na ho héerà mia.

O Poole wee dé le Dónbeení bǎrákà

⁴ I wee dé le Dónbeení bǎrákà fɛɛɛ mi bǔo yi, lé bio le wó mu sáamu làa mia mi páaniló là a *Krista Yeesu bǔo yi. ⁵ Mu bon. Mu lé mi páaniló là a Núhúso á nɔn mi yúráa le Dónbeení bè-hánia lè mí síwà ɓúenɓúen, sǔnkú le Dónbeení bioní bueró lè le Dónbeení bio zǔnlló, ⁶ lé bio ó o Krista bín-tente na zéenia nɔn mia á mi tà bio làa sòobéɛ. ⁷ Lé bǔn te bǔo le Dónbeení bè-hánii ɓúii á yí fòoraráa mia, minén na wee lòoní ho pǎahū na wa khíi mi wa Núhúso Yeesu Krista yi. ⁸ Le Dónbeení lé dío á à sí mia á à dǐnii fúaa mu véenii, à wékhe bio yí mǐ léé mia wa Núhúso Yeesu Krista ɓuen nɔnzò. ⁹ Lerén mí bæere von mia à mi wé le dà-kénii lè le za Yeesu Krista na lé wa Núhúso. Hen ká le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé bio na, à le wé mu.

Ba kèrètɛwa jǐ-cúa yi máa fè mǐn

¹⁰ Wàn zàwa lè wàn hǐnni, ï wee yanka mia wa Núhúso Yeesu *Krista yèni yi, le mi wé le jii dà-kénii. Mi yí tà le ho sankaró à zo mi pǎahū. Mi wé mi yilera làa dà-kénii. ¹¹ Wàn zàwa lè wàn hǐnni, ï wee bio kà síi lé bio ɓa nǔpua ɓúii na wi o Kulowee cǔn á ɓueé bía nɔn mǐ le hā fio wi mi pǎahū. ¹² Bio nɔn á ï bíaráa bǔn lé bio mi ɓúenɓúen jǐ-cúa wi mǐn júná yi. O ɓúii le minén bò a Poole yi, ká a ɓúii ɓèn le minén bò a Apoloosi táá o Piere yi. O ɓúii wón ɓèn le minén bò a Krista yi. ¹³ Minén so wee leéka le o Krista á dà wee sankaa le? Lé o Poole lé yǐa húrun ho *kùrùwá wán mi bǔo yi le? Lé o Poole yèni á ɓa bátízéraráa mia le? ¹⁴ I yáá wee dé le Dónbeení bǎrákà, lé bio ká mu yínɔrɔ o Kirisipuusi là a Kayuusi, á mi nǐ-kénii ɓúii á inén yí bátízera. ¹⁵ O o ɓúii tǐn

wáa à lé wen ká a bío le mí bátízera lè ì yèni. ¹⁶ Mu bon, ì lá le ì nònsã. I mún bátízera o Sitefanaasi lè mí zii nùpua. Bán ní ló, á ì wáa ka le ì yí bíníá yí bátízera a búí mi cón. ¹⁷ O Krista yáá yí tonkaa mi le ì bátízé nùpua. Bùeé. O tonkaa mi, bèra a na à ì bue le bín-tente à na 6a yi. O le ì bue le ká ì yí wé mu le mu bè-zúrmini bioní. Ká ì wó mu làa bñn, ó o Krista húmú ho kùrùwá wán á báhéε máa κεí.

Le Dónbeení pánká lè le bè-zúrmini bío

¹⁸ Mu bon. Bía lá mu húmú wǎhú cón, ó o *Krista húmú ho *kùrùwá wán bío zéenílò lé mu bónbúmu. Εε ká warén na lá ho kánílò wǎhú cón, á mu wee zéení le Dónbeení pánká. ¹⁹ Bío ká lé bío túara le Dónbeení bioní vūahú yi: «Mu bè-zúrmini 6ansowà bè-zúrmini á ì khíi búe jùhú.

Bía le mí zū mu bío bío na 6a zū á ì khíi pí bío.»*

²⁰ Ká mu wó ká síi, á léé webio á mu bè-zúrmini 6ansowà, làa bía zū há làndáwá, lè ho ðímíjá na ká bín-zúrìlowà wáa dà a bío? Le Dónbeení zéení mu le ho ðímíjá bè-zúrmini léé bónbúmu. ²¹ Ho ðímíjá nùpua lè mí bè-zúrmini hácírí á yí dàrna yí zūna le Dónbeení le bè-zúrmini wára na á le wee wé yi. Lé bñn nòn á warén bioní na wa zéení na ka lòn bónbúmu bío, á le Dónbeení ðin wán á káníanaa bía tà le yi. ²² Ba *zúifùwa wi à 6a mi mu yéréké bíowa na wee zéení le Dónbeení pánká. A bía yínón 6a zúifùwa bán 6èn lé mu bè-zúrmini á 6a wee cà. ²³ Εε ká warén bán lé o Krista na 6a búaa ho kùrùwá wán bío á wa wee bue. Bñn lé bío wee 6ooní 6a zúifùwa yi, á bía 6èn yínón 6a zúifùwa cón, á mu lé mu bónbúmu. ²⁴ Εε ká bán na le Dónbeení hueekaa cón, à 6a wé zúifùwa tàá 6a yí wé zúifùwa, bán zū le o Krista wee zéení le Dónbeení pánká lè le bè-zúrmini. ²⁵ Mu bon. Le Dónbeení bío na 6a nùpua le mu lé mu bónbúmu, bñn dà 6arén bè-zúrmini wán. A bío 6a nùpua le mu lé mu yídamu le Dónbeení cón, bñn dà 6a nùpua pánká wán.

²⁶ Wán zàwa lè wán hínni, mi loí mu sese. Minén na le Dónbeení hueekaa á mi wó le kuure, ká wa lá mu lè 6a nùpua ðání yi, á 6a bè-zúrmini 6ansowà, lè ho pánká 6ansowà, lè há zí-júná nùpua na bío se, á yí boo mi tñahú. ²⁷ Εε ká le Dónbeení màhá ðin bío ho ðímíjása le mu lé mu bónbúmu wán, á zéeníanaa le mu bè-zúrmini 6ansowà bío jùhú mía. Le ðin bío ho ðímíjása le mu lé mu yídamu wán, á zéeníanaa le bía pánkáwá wi bío jùhú mía. ²⁸ Le hueekaa bía ho ðímíjása wee loí dà wán, bía lé 6a ní-káamáawa na bío jùhú mía, bèra a na à bío 6a le mu bío jùhú wi, à bñn wé mu bè-káamáa. ²⁹ Lé bñn nòn á nùpue yí dà máa khòn le Dónbeení yahó. ³⁰ Le Dónbeení wó á wa páanía là a Yeesu Krista. Lé bñn nòn á wa yúráa mu bè-zúrmini binbirí na ló le cón. Mu lé o Krista mu á wa ðin wán á wóráa 6a nùpua na téréenna le Dónbeení yahó. Lé orén wó á wa bío sã le Dónbeení yi. Lé orén kánía wen. ³¹ Lé bñn bío yi á le Dónbeení bioní vūahú á mu túara yi ká síi: «Yia le mí ì khòn, à wón khòn bío ó o Núhúso wó bío yi.»†

2

Bío ó o Poole buera ho Korente yi

¹ Wán zàwa lè wán hínni, bío á ínén ì beere 6uara mi cón á 6ueé zéení le Dónbeení bío na sà yi làa mía, á ì yí bía làa mía làa bioní na kokókaa. Mu mún yínón ho ðímíjá bè-zúrmini bioní á ì bíaráa làa mía. ² Ho pñahú na á ì wi làa mía, á bío á ì lá wi à ì zéení làa mía yínón bè-veere búí ká mu yínón o Yeesu *Krista bío, o Yeesu na 6a búaa ho *kùrùwá wán. ³ Ho pñahú na ì 6uara mi

* 1:19 Mi loí Ezayii vūahú 29.14 † 1:31 Mi loí Zeremii vūahú 9.23

cǎn ká 1 pànká mía, á le zǎní wi yi. ⁴I bíoní làa bío á ǐ kàrána lè 6a nùpua á wi mí dòn lè ho ðímíjása ðen-sía bíoní na 6a wee bío à 6úeráa 6a nùpua júná. Ká mu lé le Dónbeení Hácírí pànká á zéenia mu làa mia le bío á ǐ bíá á bon. ⁵Lé bǔn nǎn á mi síidéro le Dónbeení yi á yí fàrá 6a nùpua bè-zǔrminí wán, ká ho fàrá le Dónbeení pànká wán.

Le Dónbeení bè-zǔrminí

⁶Wa wee zéení mu bè-zǔrminí lè 6a kèrètíewa 6úen6úen na síidéro fàrá tína o Yeesu *Křista yi, bǔn bon. Eε ká mu bè-zǔrminí mu màhá yínǎn ho ðímíjá bè-zǔrminí. Mu bè-zǔrminí mu mún yínǎn ho ðímíjá ní-beera bè-zǔrminí. Bán khíi hí ì vé. ⁷Bíó á warén wee zéení lè 6a nùpua lé le Dónbeení bè-zǔrminí na bío sà ho ðímíjása yi. Mu bè-zǔrminí mu bío fèra wi le Dónbeení síi yi hàrí ká ho ðímíjá ðín yí léra, bèra a na à wa páaní le cùkú yi làa de. ⁸Mu bè-zǔrminí mu á ho ðímíjá ní-beera yí zǔ. Ká 6a lá zǔna mu, se 6a yí 6úaa o Núhúso na lé o cùkúso ho *kùrùwá wán. ⁹Bíó ká lé bío túara le Dónbeení bíoní vǔahǔ yi:

«Mu bío na ó o nùpue ðín yí mǎn, á ðín yí já,
bío na ó o nùpue yàá ðín yí leékaa hùúu,

lé bǔn le Dónbeení wíokaa á bàrá ká làa bíá wa le.»*

¹⁰Bǔn bío so á le Dónbeení zéenia lè warén lè mí Hácírí. Mu bon. Le Dónbeení Hácírí wee mi mu bío 6úen6úen sese á zǔn, hàrí le Dónbeení mí beere bío na khíina zoo sà yi. ¹¹O nùpue hácírí mí dòn lé ðío zǔ há yilera na wi o yi. Lé làa bǔn síi á le Dónbeení Hácírí mí dòn lé ðío 6èn mún zǔ le Dónbeení yilera na wi le yi. ¹²Le hácírí na warén yú á yínǎn ho ðímíjá na ká hácírí, ká ðío wa yú lé le Dónbeení Hácírí. Le Dónbeení dó mí Hácírí mu wen, à wa ðán zǔrnáa mu sáamu na le wó làa wen. ¹³Warén yí máa bío mu sáamu mu bío yi lè ho ðímíjá bè-zǔrminí kàránló na wa yú. Bùeé. Wa wee bío mu sáamu mu bío yi lè le Dónbeení Hácírí bíoní na le wee zéení làa wen. Lé ká síi á wa wee zéenína le Dónbeení bío yara lè le Dónbeení Hácírí mu bíoní. ¹⁴O nùpue na bò mí kùrú hácírí mǎn, wón nùpue so yí dà máa tà bío wee lé le Dónbeení Hácírí cǎn. Mu ka lòn bǎnbúmu 6ànso cǎn. O yí dà máa zǔn mu kúará. Lé bío le Dónbeení Hácírí mí dòn lé ðío wee na ò o nùpue ðán cikon mu bío. ¹⁵Ká a nùpue na le Dónbeení Hácírí wi yi, wón wee ðán cikon mu bío 6úen6úen, ká ní-veere yí dà máa cikon bío wi orén yi. ¹⁶Làa bío mu túararàa le Dónbeení bíoní vǔahǔ yi ká:

«Lée wée dà à zǔn o Núhúso yilera?

Lée wée dà le zéení á à na a yi?»†

Eε ká warén na le Dónbeení Hácírí wi yi, bán yilera là a *Křista yilera lée dà-kení.

3

Wa lé le Dónbeení ton-sáwá

¹Wán zàwa lè wán hínni, mu bon. Mi ka lòn ðímíjása na le Dónbeení Hácírí mía yi. Lé bǔn nǎn á ǐ yí ðánna yí bíá làa mia lè 6a nùpua na síidéro fàrá tína bío síi, à ǐ bíá làa mia lòn nùpua na lée kúnkúzàwa mi síidéro ðání yi. ²Lé bǔn te bío há bíoní na á ǐ bíá nǎn mia ka lòn yoomu. Há yí ka lòn ðínló na lí. Mu bon, 1 lá bíá làa mia lè há bíoní na ka lòn ðínló na lí á mi máa ðán máa zǔn há kúará. Hàrí há laà na ká wán, á mi pá yí dà máa zǔn há kúará, ³lé bío á mi pá 6uan miten lè ho ðímíjása bío síi. Le yandee na mi wee dí làa mǐn lè há fio na wi mi páahǔ á so yí máa zéení le mi 6uan miten lè 6a bío síi, á wàrá 6úen6úen so yínǎn 6a wàrá le? ⁴Bíó ó o 6úi le mǐnén bò a Poole yi, ò o 6úi

* 2:9 Mí loń Ezayii vǔahǔ 64.3 † 2:16 Mí loń Ezayii vǔahǔ 40.13

le o Apoloosi lé yíá á mínén bò yi. A bǔn ɓa ðímíjása wára lè mi wára yínɔ́ri dà-kéní le? ⁵ Le í yàá tùa mia. O Apoloosi lée wée? A ínén Poole lée wée? Wa so yínɔ́ri le Dónbeení ton-sáwá na mi bò níní yi á tàráa le ɓio le? Warén lè wa nǐ-kéní kéní wee sá ho tonló na ó o Núhúso nɔn wen le wa sá. ⁶ Inén lé yíá dù, ó o Apoloosi hǎn. Ká le Dónbeení lé ðio wee ðéé mu. ⁷ Bǔn wee zéení le yíá dù làa yíá hǎn á yínɔ́ri ðéé. Le Dónbeení mí ðòn lé ðio wee wé à mu ðá. ⁸ Yíá dù làa yíá hǎn ɓúenɓúen lée dà-kéní. Le Dónbeení khíi sàání ɓa nǐ-kéní kéní yi á à héha lè ho tonló na ɓa sá. ⁹ Mu bon. Wa páanía wee sá na le Dónbeení yi. Minén lé le Dónbeení mǎhú na le wee vǎ. Mi mún lé le Dónbeení zǐi na le wee so.

¹⁰ Inén le Dónbeení nɔn mí pànká yi, á í ka lòn zǐ-so tente na wǎ le zǐi á bàrá jǔhú. Há làa na ká wán á nǐ-vio lé ɓia wee so le zǐi jǔhú na á í bàrá wán. Éé ká ɓa lè mí nǐ-kéní kéní mǎhá ko ɓa yí hácirí ɓio ɓa à soráa wán. ¹¹ Le zǐi jǔhú ðén wǎa bàrá vó, mu lé o Yeesu Krista. A nùpue na kún dà a bàrá zǐi jǔhú veere wón mía. ¹² Ba ɓúí wee so le zǐi jǔhú mu wán lè ho sǎnú, tàá tǔjòn. Ba ɓúí lé há huua na yàwá here á ɓa wee soráa. Ba ɓúí yàá ɓèn lée ɓúeení, tàá jáakáa, tàá kǎaní á ɓa wee soráa. ¹³ Ká ɓio á ɓa lè mí nǐ-kéní kéní tonló sáráa, bǔn á à wé le cítii fí nònzòn á mu ù zǔn yi wéréwéré. Mu zòn ká ho ðǎhú lé hǎa á à khén wa nǐ-kéní kéní tonni kúará. ¹⁴ Ká yíá son lè mu ɓio na dà ho ðǎhú, á wón á à yí mu cǔnú. ¹⁵ Ká yíá ɓio na ó o sonnáa ɓèn cǎ, á wón á à khe ɓúenɓúen. Bànso á à kǎní, ká a mǎhá à kéí lòn nùpue na kǎa ho ðǎhú yi khíi ló á bò yi kǎníanáa. ¹⁶ Mi so yí zǔ ká mínén lé le Dónbeení zǐi, á le Dónbeení Hácirí wi mia le? ¹⁷ Awa, ká a ɓúí yáara mínén na lé le Dónbeení zǐi, á le Dónbeení á à siíní wón bànso jǔhú, lé ɓio le Dónbeení zǐi ɓio sǎ lerén mí ðòn yi.

¹⁸ Héyíi! O ɓúí yí khà mítén. Hen ká a ɓúí wi mi tǎhú á wee leéka le mí lée bè-zǔrímíní bànso làa ɓio ho ðímíjá nùpua wee leékaráa mu, à bànso wé lòn ɓónbú, lé bǔn nà na ká à wé mu bè-zǔrímíní bànso binbirí. ¹⁹ Lé ɓio á ho ðímíjá na ká bè-zǔrímíní á lé mu ɓónbúmu le Dónbeení cǎn. Mu túara le Dónbeení ɓioní vǔahú yi ká síi: «Le Dónbeení wee vǐ mu bè-zǔrímíní bànso wà lè ɓa hénní na wi ɓa yi.»* ²⁰ Mu mún pá ɓínía túara ho vǔahú mu yi: «O Núhúso zǔ le mu bè-zǔrímíní bànso wà yílera lée kǎamáa.»† ²¹ Bǔn ɓio yi, ò o ɓúí wǎa yí yòní mítén ɓa nùpua ɓio yi. Bǔn jǔhú mía. Lé ɓio á mu ɓio ɓúenɓúen ɓio sǎ mia. ²² Inén Poole là a Apoloosi là a Piere ɓúenɓúen ɓio sǎ mia. Hàrí ho ðímíjá lè le mukǎní lè mu húmú á ɓio pá sǎ mia. ɓio wee wé ho zuia làa ɓio yǐró ò wé ɓúenɓúen ɓio sǎ mia. ²³ A mínén bán ɓio sǎ a *Krista yi, ó o Krista ɓio ɓèn sǎ le Dónbeení yi.

4

O Krista tonkarowà tonló

¹ Mi ko mi zǔn le warén lé o *Krista tonkarowà á lé o ton-sáwá na le Dónbeení kàrafáa mu ɓio na sà yi le wa zéení lè ɓa nùpua. ² ɓio ɓa wee cǎ a ton-sá cǎn lé ò o bè ɓio ɓa le o wé yi lè mí dà-kéní kéní. ³ Hàrí mu wé mínén, tàá ɓa nǐ-vio à cítí mi í tonló na ɓa dó mi ðǎní yi, se bǔn ɓúenɓúen lée coon. Inén í beere yàá yí máa cítí íten. ⁴ Í láa íten yi bǔn bon, éé ká bǔn mǎhá yí máa zéení le í téréenna. O Núhúso lé yíá á à cítí mi. ⁵ Lé bǔn ɓio yi, à mi yí cítí nùpue ká mu pǎahú á yí ðǎn. Mi pa a Núhúso ɓuenló. Ká a khíi ɓueé ðǎn, á ɓio ɓa nùpua wee sà mítén le tǐbirí yi wé ɓúenɓúen ó o ɓueé ðé mu khoomu

* 3:19 Mi loń Zoobu vǔahú 5.13 † 3:20 Mi loń Lení vǔahú (Psaumes) 94.11

wán, á bïo 6a wee leéka mí yiwa ó o 6ueé benka. Hón pãahú so yi, ká yïa ko làa fobúa, á le Dónbeení ì dé 6ànsò fobúa.

⁶ Wàn zàwa lè wàn hínni, bïo á ì bía khíina wán bñn á ì bía bò ínén là a Apoloosi wán, bèra a na à mu séení mia à mi zúrínáa le bíoní na ká kúará: «Mi yí dà bïo túara wán.» Minén t̄ahú ó o 6úí yí yòoní mítén bïo ó o bò a 6úí yí á pánáa o 6úí bïo. ⁷ O 6úí yí bío le mí po bïa ká. Bïo wi mi cón lé le Dónbeení n̄n mu mia. Ká mu ka kà, á léé webio n̄n á mi wee yòonínáa mitén ka lè mu léé bïo na á mi yú mitén? ⁸ Minén bán wáa yú bïo mi màkóo wi yi 6úén6úén lon? Bïo 6úí yí fòora mia sá? Mi wáa wee dí le béení ká warén níi ló lon? I yáá 6èn wee fan le mu wé làa bñn à warén mún páaní dí le béení mu làa mia. ⁹ Mu bon. I wee leéka le warén na lé o Yeesu Krista tonkarowà á le Dónbeení wó á wa ka lè wa dú 6a nùpua na ká món. Wa ka lòn kàsósa na 6a ko 6a 6úé 6a nùpua yahó lè ho wáyí tonkarowà yahó.* ¹⁰ Warén ka lòn bñnbúwá ho ðímínáa cón wa páaníló là a Krista bïo yi. Ká minén bán wee leéka le mi lé mu bè-zúríní 6ànsowà mi páaníló làa wo bïo yi lon? Warén ka lòn yídàwa, ká minén bán wee leéka le mi pánkáwá wi lon? Warén 6a nùpua wee loí dà wán, ká minén bán 6a wee dé ho cùkú yi lon?

¹¹ Hàrí lòn zuia, ká warén le híni lè le ñu-hání wee 6úé. Hã sí-zínia wee fòo wén. Ba wee héé ha wén. Wa lòn-kéní mia. ¹² Wa wee sá à lò be, à bè yi yíràa wa ñii ðínló. Hen ká yïa là wén, à wa dú6ua 6ànsò yi. Hen ká 6a wee beé wa lò, à wa hí wa sía. ¹³ Hen ká 6a wee yáa wa yèni, à wa bío mu sãamu bíoní làa ba. Ho ðímínáa yèn-dání yi, á hàrí lòn zuia á warén ka lòn zàn-bïo na 6a wee cã léé kúia. Ba wee càtí wén lòn yíràa.

¹⁴ Bïo á ì túara ká á yín̄n bïo na á ì túara à déràa ñiyio mia. Bùéé. I wi à ì zéení mia le ì zàwa na á ì wa làa sòobéé bïo síi. ¹⁵ Mu bon. Hàrí ká bïa wee pa mi bïo o Krista wòhú wán á ka cèrèé, se mìn maá o Krista mu bïo dání yi lé ínén ì dòn. Lé bïo á ínén lé yïa á buera a Yeesu Krista bín-tente n̄n mia, á mi tà le yi. ¹⁶ Awa, á ì 6ènt̄in wee yanka mia, mi sáberé à mi wé bè bïo á ínén wee wé yi. ¹⁷ Lé bñn bïo yi á ì ì tonka a Tim̄tee na lé ì za na á ì wa làa sòobéé, wón na bò a Nùhúso wòhú lè mí sòobéé. I ì tonka a ò o 6uee wíoka leéka mia làa bïo á ínén ì bèere 6uannáa ìten o Yeesu Krista wòhú wán. Lé bñn á ì mún wee kàrán lè 6a kèrèt̄ewa kuio hã lùà 6úén6úén na á ì wee va ðã yi.

¹⁸ Ba 6úí mi t̄ahú wáa 6úakáa wee bío le ì máa bñn máa káa lè mi cón, á 6a wee 6úaaní mítén. ¹⁹ Éé ká a Nùhúso tà mu, á hen làa cínú ká ì bñn 6ueé 6úéékí mia. Hón pãahú so yi ká mu máa wé 6a nùpua mu khòn-bíoní na 6a bía á ì ñá á mu ù kãna yi mí dòn, ká bïo 6a dà wee wé á ì mún ñ mi. ²⁰ Mu bon. Le Dónbeení béení bïo yí kãnaa bíoní mí dòn yi, 6úéé. Ba nùpua ko 6a mi le Dónbeení pánká wa wára yi. ²¹ Mi wi à ì 6ua bñni 6uennáa mi wán léé, tàá ì wayí ìten à 6uennáa, à mi zúrín ká ì wa mia?

5

Mu koomu na wó 6a kèrèt̄ewa kuure yi

¹ Ì ñá à 6a le mu koomu na á bïa yí zū le Dónbeení yáá yí máa wé, á 6a 6úí wee wé minén t̄ahú. Ba le o 6úí á wee fé mìn nu fèé. ² A bñn pá yí máa vá mia, à mi pá wee 6úaaní mítén lon? Yïa wee wé bñn bïo so á ko ò o ña lén mi t̄ahú. ³ Inén wón hàrí bïo á ì mia mi t̄ahú mi cúee, ká ì hácírí dèn wi làa mia. I ka le ì wi mi t̄ahú á fánáa le cítíi 6ànsò bïo yi ⁴ wa Nùhúso Yeesu yèni yi. Mi kúaa

* **4:9** Mu pãahú ká hã hãa táró wi, ká kòhúsa na ló le mí hñn-táwá vaá dàrina bïa 6a funnáa, à 6a sè 6a níi bïo 6úén6úén à bñn varáa mìn kòhú. Hàrí 6a zúkúsa na 6a wíikaa á 6a mún wee wé 6ua varáa lè mí yèn-vèení. Ká 6a vaá dñn à 6a zãamáa lé léé ðñn, à 6a wé 6uee khíi yahó làa bïo 6a sò. Ká mu 6úén6úén khíina wó, à 6a màhá 6úé bïa 6a wíikaa guan 6a zãamáa yahó.

mín wán, á mi zūn le ì wi làa mia le ì hácírí, á wa Núhúso Yeesu pánká mún wi làa mia. ⁵ Mu zoñ, à mi lén b̀anso mi t̄ahú ò o *Satāni yáa o s̄anía. Ká mu wó kà, á le Dónbeenì á à k̄aní a m̀anáká wa Núhúso b̀uenlò p̄ahú. ⁶ Miten b̀uaanílò p̄uhú mia. Mi so yí zū ká le p̄a-fini ba dó mu d̄umu yi c̄inú khan à mu b̀uenb̀uen lé le? ⁷ A mi cén ceé miten. B̄un b̀è-kohó so s̄ii na ka lòn p̄a-fini á mi b̀úe p̄uhú mi t̄ahú. Ká mi wó b̄un, á mi ì wé ba ǹupua na wee ce, á à k̄er̄ lòn d̄un-khanii na á p̄a-fini mia yi. Mi yáá lé ba ǹupua na wee ce wó, lé b̄io á ho *Paaki muinì *Pioza á ba b̀ó wa b̄io yi, wón Pioza so lé o *Krista mí b̄ere. ⁸ Lé b̄un n̄on á mi w̄aa yí le wa dí ho Paaki s̄ánú le mu b̄io na yí se le mu s̄uns̄umámu na ka lòn p̄a-fini. Ká mi wa dí ho le mu cemú le ho t̄iáa poni na ka lòn búurú na á p̄a-fini mia yi.

⁹ Ì m̀ondén v̄uahú na á ì túara n̄on mia á ì b̄ia le mi wé yí va d̄a b̄ia wee wé ho h̄á-fénló le ho bá-fénló le mí s̄iíwà. ¹⁰ Ì yí b̄ia le mi wé yí va d̄a b̄ia yí zū le Dónbeenì na wee dé miten ho h̄á-fénló le ho bá-fénló le mí s̄iíwà yi, á s̄ia wee vá mí n̄inzàwa b̄io yi, á wee p̄uaa, á wee h̄á h̄á w̄onna. Mu lá lé làa b̄un, se mi lá à lé ho d̄im̄íná yi. ¹¹ È ká b̄io á ì wi à ì b̄io, lé b̄ia m̄ah̄á le mí lé ba k̄er̄t̄ewa, á ba wee wé ho h̄á-fénló le ho bá-fénló le mí s̄iíwà, á s̄ia wee vá mí n̄inzàwa b̄io yi, á wee h̄á h̄á w̄onna, á wee yáa mí n̄inzàwa yènnáa, ká ba a p̄u khée, á lé ba k̄onlowà, bán s̄ii lé b̄ia á ì le mi wé yí va d̄a. Mi yáá yí ko à mi wé páaní dí làa ba. ¹²⁻¹³ Ho d̄im̄íná na yí zū le Dónbeenì á b̄io yí ciran mi. Le Dónbeenì lé d̄io kh̄ii cítí bán. È ká minén b̀èn ko mi wé f̄i mi kuure ǹupua cítí. B̄io ká lé b̄io túara le Dónbeenì b̄ionì v̄uahú yi: «Mi p̄a a n̄i-s̄umúí lén mi t̄ahú.»*

6

Ba k̄er̄t̄ewa na wee ve m̄in le cítí yi

¹ B̄io lon lon ká minén ó o b̄ui le m̄in za k̄er̄t̄e á h̄á b̄ionì wi p̄ahú ò o máa va le Dónbeenì ǹupua c̄on à bán fáa h̄á, ká a va b̄ia yí zū le Dónbeenì c̄on le bán wé mu lée webio? ² Mi so yí zū ká b̄ia b̄io s̄a le Dónbeenì yi lé bán kh̄ii cítí ho d̄im̄íná le? Ká lé minén kh̄ii cítí ho d̄im̄íná á se mi mún dà á cítí b̄io p̄uhú mia. ³ Mi so yí zū ká lé warén á kh̄ii cítí ho wáayi tonkarowà le? Ká mu wó kà se ho d̄im̄íná b̄io á wa mún dà a cítí. ⁴ Lée webio n̄on ká h̄á b̄ionì wi mi p̄ahú à mi lén va b̄ia ba k̄er̄t̄ewa kuure b̄io p̄uhú mia c̄on na lé ho d̄im̄íná à bán cítí mia? ⁵ H̄á n̄iyio so yí máa dí mia le? B̀è-z̄ur̄minì b̀anso so mia mi t̄ahú na dà à f̄e h̄á b̄ionì na wi b̄ia lé ba z̄awa p̄ahú le? ⁶ Awa, b̄io á mi wé lén va b̄ia yín̄on ba k̄er̄t̄ewa c̄on à bán fáa mi t̄iáwà so lée b̄io na ko làa wéró le?

⁷ B̄io mi wee b̄ua m̄in varáa le cítí yi b̄un yáa wee z̄eenì le mi b̄io yáara b̀uenb̀uen. Ho wékheró so lá yí ko à ho wé kúu mia le? Mi so lá yí ko mi wé tà à ba tè mi wán le? ⁸ Minén lé b̄ia yáa wee wé khe le m̄in z̄awa le m̄in h̄inni, á wee tè ba wán. ⁹ Mi so yí zū k̄enk̄en le b̄ia wee wé mu b̀è-kora á n̄inì máa k̄er̄ le Dónbeenì b̄eenì yi le? A mi cén yí khà miten. Lé ba ǹupua na wee dé miten ho h̄á-fénló le ho bá-fénló le mí s̄iíwà yi, làa b̄ia wee h̄á h̄á w̄onna, ba bá-féwá le ba h̄á-féwá, ba báawa m̄in yi na wee da làa m̄in, ¹⁰ ba k̄onlowà, làa b̄ia s̄ia wee vá mí n̄inzàwa b̄io yi, làa b̄ia wee p̄u khée, làa b̄ia wee yáa mí n̄inzàwa yènnáa, le ba n̄i-wanna, bán b̀uenb̀uen n̄inì máa k̄er̄ le Dónbeenì b̄eenì yi. ¹¹ B̄io á ì tò yi ká b̀uenb̀uen lé b̄un ba b̄ui f̄u wee wé mí t̄ahú. È ká le Dónbeenì w̄aa ceéra mia. Mi b̄io s̄a le yi. Mi wó ba ǹupua na t̄er̄enna

* 5:12-13 Mi loñ Lándá z̄eenílò v̄uahú (Deutéronome) 17.7

le Dónbeení yahó. Bún búenbúen wó wa Núhúso Yeesu *Krista pànká lè le Dónbeení Hácírí pànká yi.

Mi wé ɓua miten sese

¹² Ba ɓúí wi mi t̄ahú wee bío le mu ɓio búenbúen wéro níi n̄on mí yi, á bún wáa bon. Ɛε ká mu ɓio ɓúí wéro màhá yí máa na à mi va làa yahó. Inén dà a ɓio le mu ɓio búenbúen wéro níi n̄on mi. Ɛε ká í màhá máa díá á mu ɓio mu ɓúí máa yí pànká í wán. ¹³ Mi mún wee bío le ho d̄nló wó ho píohó ɓio yi, á ho píohó ɓèn wó ho d̄nló ɓio yi. Ɛε ká ho píohó loo, ho d̄nló loo á le Dónbeení khíi ɓúe j̄uhú. Mi cén yí hácírí, wa s̄anía yí wó ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà ɓio yi. Há ɓio s̄a a Núhúso yi, ó o Núhúso wee pa há ɓio. ¹⁴ ɓio á le Dónbeení v̄eníanáa o Núhúso lé bún ɓàn síi ó o mún khíi v̄enínáa wen lè mí pànká. ¹⁵ Mi so yí zū ká mi s̄anía lé o *Krista s̄anía ɓio ɓúí le? O Krista s̄anía ɓio ɓúí so ko à há páaní là a háa na wee ȳéé míten le? B̄ueé dé. ¹⁶ Tàá mi so yí zū ká a báa na páanía là a háa na wee ȳéé miten á lée dà-kéní làa wo le? ɓio kà lé ɓio túara le Dónbeení b̄ioní v̄uahú yi: «Ba mí n̄uwá j̄un á à wé s̄anía dà-kéní.»* ¹⁷ Ɛε lé bún ká yia ɓèn páanía là a Núhúso á wón ɓànso á à wé dà-kéní làa wo mí hácírí yi.

¹⁸ Mi khí ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà wéro yi. Mu bè-kora na ó o n̄upue dà a wé búenbúen á yí máa ɓóonía s̄anía yi ká mu yín̄on ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà. Yia wee dé míten ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà wéro yi, á wee wé khe lè mí k̄urú s̄anía. ¹⁹⁻²⁰ Mi so yí zū ká mi s̄anía lé le Dónbeení Hácírí zii le? Le Dónbeení n̄on mí Hácírí mia à le k̄ení mia. Le Dónbeení yà mia ho yà-n̄on heb̄úee yi. Mi wáa yí te miten. Á mi cén wáa dé ho c̄ukú le Dónbeení yi lè mi s̄anía.

7

Mu yaamu ɓio

¹ Há laà na kà wán, á ɓio mi t̄uakaa làa mi, lé bún á í wáa à z̄eení yara làa mia. Mi wee bío le mu se ò o báa yí páaní là a háa. ² Ɛε ká ɓio ho há-fénló lè ho bá-fénló boo há laà na kà wán, á inén ɓèn le o báa ko ò o wé páaní lè mín háa, ò o háa mún wé páaní lè mín báa. ³ O báa yí ko ò o pí mín háa ká wón màkóo wi o yi, ó o háa mún yí ko ò o pí mín báa ká wón màkóo wi o yi. ⁴ O háa s̄anía ɓio yí s̄a a yi, lé ɓàn báa á há ɓio s̄a yi. O o báa s̄anía ɓio mún yí s̄a a yi, lé ɓàn háa á há ɓio s̄a yi. ⁵ O báa lè mín háa á yí ko ɓa pí mín. Ká ɓa háa yí máa páaní á mu ko mu wé ɓio na ɓa bía tò wán le mí ì khí mín yi á à d̄a p̄ahú ɓúí, ká mí ì dé mí s̄ob̄éé ho floró wéro yi. Ká ho p̄ahú mu khíina, à ɓa b̄iní wé páaní làa mín. Ká bún yí wó á j̄un-sí ɓa háa máa dàí míten máa ɓua yi ɓio ó o *Sat̄ani wee khà lè ɓa n̄upua v̄iní d̄ání yi. ⁶ ɓio á í bía n̄on mia ká á yí máa z̄eení le í le mi wé mu konloon. Ɛε ká mi màhá mún dà wé è wé làa bún. ⁷ Inén wón lá wi à ɓa n̄upua búenbúen yí yaka lè í ɓio síi. Ɛε ká le Dónbeení wee na mu ɓio wéro pànká wa ní-kéní kéní yi mín j̄uná yi. O ɓúí á à ya, ká a ɓúí dà á a k̄ení máa ya.

⁸ ɓio kà lé ɓio á í ɓèn ñ bío ò na ɓa mabáawa lè ɓa maháawa yi: Mi wáa lá kará á yí yanka lè inén ɓio, se mu se. ⁹ Ɛε ká mi yí dà mu, à mi yaka. O n̄upue yan, á s̄uaaní ɓio ó o ò k̄ení á máa ya, ká a j̄on yí dà mí síi máa hí.

¹⁰ Bia lé ɓa k̄er̄t̄ewa na yan mín, bán á í ì bío ɓio kà á à na yi. H̄sn̄ j̄i-cúa so yín̄on inén te há, lé o Núhúso te mí j̄i-cúa. O háa á yí ko ò o pí mín báa díá ká a lén. ¹¹ Ká a háa wà, ò o ɓèn mún yí b̄iní vaa ya. Tàá ká a wi ò o b̄iní ya, ò o véení há b̄ioní lè mín báa, à ɓa ya mín. Lé mu ó o báa mún yí ko ò o ja mín háa.

* 6:16 Mi loí ɓio j̄uhú ɓúeení v̄uahú (Genèse) 2.24

¹² Hã jì-cúa na á ì bèn ò fεε bío kà wán á à na bìa ká yì, hǎn yínǎn o Núhũso te hã, lé ìnén te ì jì-cúa. Ká a báa là a hãa yan mín, ó o báa hĩa wó a kèrètíε, à bàn hãa na yínǎn kèrètíε á tà le mí ì kεení làa wo, á bàn báa yí ko ò o ò na a. ¹³ Lé làa bǔn síi, ká a hãa là a báa yan mín, ó o hãa hĩa wó a kèrètíε, à bàn báa na yínǎn kèrètíε á yí pǎ a, á bàn hãa yí ko ò o lén día mín báa. ¹⁴ I wee bío kà síi lé bío ó o báa na ò ò yínǎn o kèrètíε á bío sǎ le Dónbeenĩ yì bàn hãa na lé o kèrètíε bío yì. Mu mún lée dà-kéní là a hãa na yínǎn o kèrètíε. Wón mún bío sǎ le Dónbeenĩ yì bàn báa na lé o kèrètíε bío yì. Mu lá yí ká kà, á ba zàwa bío máa sí le Dónbeenĩ yì. Eε ká ba bío sǎ le yì. ¹⁵ Eε ká yĩa màhã yínǎn o kèrètíε hĩa wì ò o fáa mu yaamu à yĩa lé o kèrètíε día le o fáa. Ká mu wó kà, se yĩa lé o kèrètíε wì mítén. Le Dónbeenĩ von mia à mi kεení mín wán làa hээрà. ¹⁶ Nún-sí, á minén hãawa na lé ba kèrètíεwa á le Dónbeenĩ dà à ò ò ò wán á à kǎnínáa mí bǎrání na yínǎn ba kèrètíεwa. Tàa minén báawa na lé ba kèrètíεwa á le Dónbeenĩ dà à ò ò ò wán á à kǎnínáa mí hǎnání na yínǎn ba kèrètíεwa.

Mi día miten làa bío mi fù karáa

¹⁷ Ká bío á ì bía nǎn mia kà níi ló, á bío ó o Núhũso wó á mi ní-kéní kéní bío karáa á le Dónbeenĩ vonnáa mia, lé bǔn à mi pá día le miten. Bǔn lé bío á ì wee kǎrán le ba kèrètíεwa kuio hã lùà búenbúen yì. ¹⁸ O búí lá *kúio á le Dónbeenĩ vonnáa wo, à bànso yí sà mu. Tàa yĩa le Dónbeenĩ von ò o ò ò ò yí kúio à wón mún yí kúii mítén. ¹⁹ Ho *kúiiró le ho yí kúiiró bío jùhũ mia. Bío bío jùhũ wì lé à wé bè le Dónbeenĩ bío na le bò henía yì. ²⁰ Mi ní-kéní kéní día miten làa bío mi fù karáa á le Dónbeenĩ vonnáa mia. ²¹ Yĩa lá lée wobá-nii á le Dónbeenĩ vonnáa wo, ò o yí yáa mí yilera bǔn bío yì. Eε ká bío á bànso á à kεínáa mítén níi khíi nǎn wo yì, ò o wǎa bè bǔn bàhó yì. ²² O wobá-nii na ó o Núhũso von ó o bío sǎ a yì, wón wǎa wì mítén o páaníló là a Núhũso bío yì. Lé làa bǔn síi ó o nùpue na ó o *Krista von ká a wì mítén wón bèn lé o Krista wobá-nii. ²³ Le Dónbeenĩ yà mia ho yà-nòn hebúee yì, á mi wǎa yí día le ba nùpua wé mia le mí wobáaní. ²⁴ Wàn zàwa le wàn hínni, bío mi fù karáa á le Dónbeenĩ vonnáa mia lé bǔn à mi día le miten le Dónbeenĩ yahó.

Bia ò ò yí yan bío

²⁵ Ká bìa ò ò yí yan hùúu, bán bío na à ì bío ba dǎn yì na le o Núhũso bío na ó o bò henía bǔn mia. Eε ká bío á ì lé o nùpue na á ba dà a dé mí sía yì mu sǎamu na le Dónbeenĩ wó làa mi bío yì, á ì zéeni ba. ²⁶ Le lònbee na ho zuia ká bío yì á bío ká lé bío á ì wee leéka: Mu se à ba día mítén làa bío ba bío karáa. ²⁷ Yĩa bò mu fúamu à wón wǎa yí cà bío o ò búe làa bǔ. Ká yĩa bèn ò ò ò yí bò mu, à wón wǎa día. ²⁸ Ká yĩa màhã pá yan, se mu yínǎn bè-kohó. O hínzoró na bàn fúaalè wì ká a yan, se mu yínǎn bè-kohó. Ká bìa yanka bán wì le lònbee yì ho ò ò ò yì. A le dèn lònbee so á ì yí wì à le yí bǎrén.

²⁹ Wàn zàwa le wàn hínni, bío ká lé bío á ì wì à ì bío na mia. Ho páahũ na ká á yí túee. A wǎa lá bío ká jii wán, le bìa yan à wé le ba yí yan. ³⁰ Le bìa wee wá à wé le ba yí máa wá. Le bìa wee zámaka à wé le ba yí máa zámaka. Le bìa wee yà mu bío à yí dé mí sía bío ba yà yì. ³¹ A bìa ho ò ò ò yì bío símu zon, à ho ò ò ò yì bío wé lòn bè-kǎamáa cǎn. Lé bío á ho ò ò ò yì làa bío mí mǎn làa ho á máa mia ká ho ò vé.

³² Mi lá wì mítén, á yilera yí máa yáa, se ì wa mu. O báa na yí yan wón wee dé mí sòobéε o Núhũso tonló yì. O wee cà ò o wé bío sí a Núhũso yì. ³³ Ká a báa na yan, wón bèn yahó sǎ ho ò ò ò yì bío. O wee cà ò o wé bío sí mín hãa yì. ³⁴ O wǎa wì le hã sǎa jùn. Lé bǔn mún lé o hãa na yí yan tàa o hínzoró na bàn fúaalè wì. Ba wee dé mí sòobéε o Núhũso tonló yì. Ba wee cà à ba bío búenbúen sí a Núhũso yì. Ká yĩa yan wón yahó sǎ ho ò ò ò yì bío. O wee cà ò o

wé bïo sí mín báa yi. ³⁵ I wee bïo kà síi lé mi séení bïo yi, ká í yí máa kíká mia. Ká í màhá wi à bïo ko lè ho wéró bún lé bïo à mi wé, à na mítén búenbúen o Núhúso tonló yi á yí titika.

³⁶ Ká a yàronza búii wee leéka le ká mí yí yan mín fúaalè se mi wó khon làa wo, ká a zū le mí yí dà mí síi máa hí hùúu, ò o wee leéka le mí ko à mí ya mín, se bún yínóni bè-kohó. A 6a ya mín. ³⁷ Eε ká a yàronza búii màhá lon mu mítén le mí máa ya mín fúaalè, á zū le mí dà à hí mí síi, ká mu ló arén mítén yi binbirí, ò o búii yí kíkáa wo yi, se o wó se. ³⁸ Bïo wi bún lé bïo kà: O yàronza na fó mín fúaalè á yan á wó se. Eε ká yia le mí máa ya, wón 6èn bïo sá súaani.

³⁹ O háa là a báa na mu yaamu céeera á yí dà máa fáa mín yi ká yínóni o báa húrun. Ká 6àn báa húrun, se o wi mítén, á dà a ya a báa na ó o síi vá yi. Ká a báa mu màhá ko ò o wé o kèrètíe. ⁴⁰ Eε ká a màhá kará yí yan, se o bïo á à wíoka à wé se. Bún lé bïo á ínén wee leéka. A í mún zū le le Dónbeení Hácírí wi làa mi.

8

Le muini taa bïo

¹ Há làa na kà wán, á wa 6èn ñ loñ ho tùaró na sá 6a bùaa na yan lè le muini taa bïo. Mi wee bïo le wa búenbúen lé 6a bè-zúrlowà, bún bon. Bún bïo zúrló so lé bïo wee na ò o nùpue 6úaanínaa mítén. Eε ká le wamini dén wee wé à wa síadéro va lè ho yahó. ² Yia wee leéka le mí lé o bè-zúrló wón 6ànso ñin yí zū mu làa bïo ó o ko ó o zúrnáa mu. ³ Eε ká yia wa le Dónbeení wón le Dónbeení zū le o bïo sá mí yi.

⁴ Awa! Ba bùaa na 6a yan lè le muini há wónna wán taa làró ñani yi, á bïo kà lé bïo á í bïo: Wa búenbúen zū le mu bïowa na 6a nùpua wee lá lòn doñina ho ñimína yi á bïo ñuhú mia. Warén zū le le Dónbeení lée dà-kení mí ñon. ⁵ Há pánká-beera na yí máa mi, á 6a nùpua búii wee ve làa doñina taa ñunása, á boo. Hàrí ká hñ pánká-beera so wi ho wáayi lè ho tá wán, ⁶ se warén bán zū le le Dónbeení lée dà-kení mí ñon. Dén lé ñio lé wa Maá na léra mu bïo búenbúen. Lé lerén mún léra wen à wa bïo sí le yi. Wa mún zū le o Núhúso lée ñi-kení mí ñon. Wón lé o Yeesu *Krista, yia ñon á mu bïo búenbúen wiráa. Lé orén mún ñon á wa à yíráa le mukáni binbirí.

⁷ Warén zū le mu bïowa na 6a nùpua wee lá lòn doñina bïo ñuhú mia. Eε ká 6a kèrètíewa búenbúen màhá ñin yí yú bún bïo zúrló so. Ba búii na sòobáa dó mí sía há wónna háló yi á hàrí lòn zuia ká 6a wee là le muini taa, à keñ le 6a níni pá wi há wónna háló yi. A bïo 6a lé 6a nùpua na pánkáwá mia le Dónbeení bïo ñani yi, ká 6a wee là há taa mu, à 6a leéka le mí wó khon. ⁸ Mu yínóni ñinlò lé hía wee wé à wa bïo wé sí le Dónbeení yi. Wa dú ho loo, á bïo búii máa bè wa bïo wán. Wa mún yí dú ho loo, á bïo búii máa fá wa bïo ñii. ⁹ Minén bán zū le mi dà ho ñinlò búenbúen wé è dí. Eε ká mi màhá le mi yiwa. Nún-sí, á yia pánká tà mia le Dónbeení bïo ñani yi á dà a va a ví bïo minén wee wé bïo yi. ¹⁰ Ká yia pánká mia le Dónbeení bïo ñani yi á ñon únén na zū mu bïo à ù kará há wónna zii á wee là le muini taa, ó o so mún máa yí há làró sí-hebúee le? ¹¹ Bún ká yia pánká mia le Dónbeení bïo ñani yi, wón na ó o Krista húrun bïo yi, á hía ví únén bïo zúrló bïo yi. ¹² Hen ká mi wee wé khe lè mìn zàwa lè mìn hínni na pánkáwá mia le Dónbeení bïo ñani yi ká síi, se lé o Krista mí beere á mi wee wé kheráa. ¹³ Lé bún ñon, ká í bè-ñinii búii dà à vlini wán za taa wán hínló, á í máa biní máa là taa hùúu, bèra a na à 6a hía yí ví ínén bïo yi.

9

Bio ó o Poole bia mi tonkaa tonló dǎní yi

¹ Inén so yínǎn nùpue na wi ìten le? I so yínǎn o Yeesu tonkaro búí le? Inén ì bεεre á mǎn wa Núhúso Yeesu. Minén so yínǎn ho cǔnú na ló ì tonló na á ì sá a Núhúso bio yi le? ² Ba búí dà a pí á máa zǔn le inén mún lé o Yeesu tonkaro. Ká minén bán zǔ le ì lé orén. Lé bio mi páaníló là a Núhúso á wee zéeni le ì lé orén tonkaro bio bon.

³ Bio kà lé bio á ì wee bio na bia wee yáa ì yèni yi à búeráa ba núhú. ⁴ Wa so lá yí ko làa bè-dínii tàá bè-ɲunii bio wa wee sá a *Krista tonló bio yi le? ⁵ Warén lé wa ñi-kénii kénii so lá yí ko à wa ya a háa na lé o kèrètíε ò o wé bè làa wén wa tonló mu sáró yi, làa bio ó o Núhúso bǎn zàwa, là a Piere là a Yeesu tonkarowà na ká wee wéráa mu le? ⁶ Tàá inén là a Baanabaasi wa dòn lé wén so ko wa wé sá à bè yi yíráa wa ɲii dǎnló le? ⁷ Dásí ɲii na á à lén mí ɲii yi á à wéráa mu dásímu wón mía. A nùpue na á à fá le vǐndèε ká a máa wé è dí le bia wón mía. O o nòn-pa na yí máa ɲu ba nàwa na ó o wee pa yoomu wón mún mía.

⁸ Bio á ì wee bio kà yínǎn ba nùpua bio na ba wee wé mí dòn á ì mǎn mu yi. Le Dónbeení làndá na ó o *Mɔyiize túara yi á mu pá ka kà. ⁹ Bio kà lé bio túara ho làndá mu yi: «O nàa na ba wee sáráa ho dǎnló láró pǎahú á ba yí ko ba hè lè ho dǎnló làró.»* Bio le Dónbeení bia kà síi so wee zéeni le lé ba nàwa bio here le yi le? ¹⁰ Mu so yínǎn warén bio yi á le bíaráa kà síi le? Ká wεεε. Mu lé warén bio yi á le biónii mu túararáa. Yíá ba lá ó o wee vǎ ko ò o dé mí síi bio ó o khii yi bio yi. Yíá ba lá ó o wee vǐaa ho dǎnló ko ò o dé mí síi bio o ò yí bio yi. ¹¹ Le Dónbeení bín-tente na wa zéeniá làa mia á ka lòn bio na wa dù. Ká mi lá wee na mi ɲii bio wén, se mu lée bio na so po wén le? ¹² Ká mi wee na mu ba búí yi, á warén so yí ko làa bú yí po bán le? εε ká warén bán yí wi à wa bio le mi ko à mi wé na mi ɲii bio wén. Wa yí wi à bio búí cǐnú à búmaka a *Krista bín-tente bueró. Lé bún bio yi á wa díaráa á mu bio búenbúen wee kúu wén. ¹³ Mi so yí zǔ le bia wee sá ho tonló le *Dónbeení zǐ-beeni yi á bè-dínii wee lé bio ba nùpua wee wé lè mu hámu yi bín le? A bia wee fǐaa ba bùaa le muini yεeni bán mún wee yí bio sǎ ba yi. ¹⁴ Lé làa bún síi ó o Núhúso mún bóráa mu henía le yíá wee bue le Dónbeení bín-tente á ɲii dǎnló wé è lé ho tonló mu yi.

¹⁵ Bio á ì lá wi làa mia, á bio ko làa mi, á ì yí le mi na hàrí dèε mií. A bio á ì wee túa kà síi, mún yí máa zéeni le ì le mi wé mu na mií. Bún yi ká ì yáá lá húrun se mu sǐaaní. Dén sí-wεε so na wi mií á nùpue yí dà máa hè yi. ¹⁶ I yí ko à ì khòní ìten le Dónbeení bín-tente bueró bio yi. Mu yáá lée bio na á ì ko à ì wé konloon. Ká ì le ì máa bue le bín-tente mu, à wàn dèε sua mi. ¹⁷ Mu lá lé inén ìten dó ìten ho tonló mu yi, se ì lá le ba wé sǎání mií. εε ká ho lé dèε na á ì ko à ì sá konloon, á ì máa pí ho sáró. ¹⁸ Ká ì sǎání lé le sí-wεε na ì wee yí le bín-tente na á ì wee bue làa kǎamáa bio yi ká ì yí máa fé bio ko làa mi.

¹⁹ Mu bon, inén lée nùpue na wi ìten, á yínǎn wobá-ɲii. εε ká ì màhá wó ìten lè ba nùpua búenbúen wobá-ɲii, bèra a na à ì yíráa ba boomuso à ba tà a Krista bio. ²⁰ Hen ká ì wi làa bia lé ba *zúífùwa, à ì wé ìten làa zúífù, bèra a na à ì yí bán à ba tà a Krista bio. O Mɔyiize làndá á inén mía yi. εε ká ì wi làa bia wi ho yi, à ì gua ìten lè ba bio síi, ká ì ɲòn mía ho làndá mu yi, bèra a na à ì yí bán à ba tà a Krista bio. ²¹ Ká ì mún wi làa bia yí zǔ dèε o Mɔyiize làndá bio dǎní yi, à ì gua ìten lè ba bio síi bèra a na à ì yí bán à ba tà a Krista bio. Bún yí máa zéeni le le Dónbeení làndá bio yí ciran mi. I wee bè o Krista làndá yi. ²² Hen ká ì wi làa bia pǎnkáwá mía le Dónbeení bio dǎní yi, à ì mún wé lòn nùpue na pǎnká mía, bèra a na à ì yí bán á ba tà a Krista bio. Lé làa

* 9:9 Mí loí Làndá zéeniíló vǐahú (Deutéronome) 25.4

bún á ì wee wé à zoráa 6a nùpua le mí síwà tlahú à yíráa 6a nì-dòndáa búí à kǎní konloon. ²³ Bún búenbúen á ì wee wé bèra a na à le Dónbeení bín-tente à bènben, à ìnén nì mún kǎn mu bè-tentewà na le bín-tente mu wee zéení yi.

²⁴ Mi zū le bía wee lùwí khíika mún búenbúen ó o nì-kéní na khíina bía ká lé yía 6a wee wé na mu bío yi. Minén mún hení mi lò làa bía wee lùwí khíika mún bío síi bèra a na à mi yí mu bío. ²⁵ Bía wee wé hã penkaa jínkaa búenbúen á wee wé mání mí sǎnía lè le lònbee à càráa mu bío. Ká mu bío mu màhã dà wee yáa. Ká warén bán wee mání wa sǎnía lè le lònbee à càráa mu bío na yí dà máa yáa. ²⁶ Lé bún nǎn á ìnén yí máa wé lòn nùpue na wee lùwí concon. Ì mún yí máa wé lòn nùpue na wee núaa concon. ²⁷ Ì wee kíkǎ ìten yi làa sòobéé á wee mání ì sǎnía lè le lònbee bèra a na ká ì khíi buera le Dónbeení bín-tente vó à le Dónbeení yí pí mi día.

10

Mi día hã wǎnna hǎló

¹ Wán zàwa lè wán hǎnni, ì wi à mi bǐnì leéka mi yiwa bío yánkaa wó wán pǎahú na á wán òuàawa bò a *Moyiize yi. Le dùndúure yánkaa pon 6a búenbúen yi. A 6a búenbúen mún kǎa ho muhú yi.* ² Ba búenbúen ka lè 6a yú ho *bátèèmu lè dùndúure lè ho muhú yi, à 6a là a Moyiize wé dà-kéní. ³ Ba búenbúen dú ho ònló dà-kéní na ló le Dónbeení cǎn. ⁴ A 6a búenbúen mún òun mu òumu dà-kéní na ló le Dónbeení cǎn. Bún òumu so ló ho lèhó na le Dónbeení nǎn 6a yi. Ho lèhó mu lé o *Krista na bò làa ba.† ⁵ Èé ká 6a boomuso màhã pá bío yí wó sína le Dónbeení yi, á 6a húrun ho tá hení yi.

⁶ Bún biowa so búenbúen lée bío na wee zéení wɛn, à wa sía yí vá mu bío na yí se yi, làa bío á 6arén wóráa mu. ⁷ Mi yí dé mi sía hã wǎnna yi làa bío á 6arén búí wóráa bío síi. Mu túara le Dónbeení bioní vǎahú yi ká síi: «Mu nǐpomu lée kará à 6a dú á òun, à 6a hǎnni wee wé hã kǎakó-wará.»‡ ⁸ Mi yí wa dé waten ho hǎ-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà yi làa bío 6arén búí wóráa mu bío síi, á 6a nùpua muaaseé 6óní làa muaaseé tǎn á húrunnáa le wizon-kéní.§ ⁹ Mi yí wa khúaa o Krista nǐi yi làa bío á 6arén búí wóráa mu á 6a háwá hàararáa 6a 6ó. ¹⁰ Mi yí bío le le Dónbeení yí wó yí se làa mia, làa bío á 6arén búí wóráa mu, á le Dónbeení wáyai tonkaro 6ueé 6óráa 6a.

¹¹ Bún biowa so búenbúen wó, à zéenínaa wɛn. Mu túara le Dónbeení bioní vǎahú yi à fèn òináa warén na wi ho òimíjǎ véro pǎnna yi zen wán. ¹² Lé bún nǎn ká yía wee leéka le mí pǎnká wi le Dónbeení bío yi, à 6ànso pa mítén bío, ò o hía yí lé lùwá. ¹³ Ho sǎnló na wee yí mia á mún wee yí 6a nùpua na ká. Le Dónbeení na bía mu bío à le máa yèrémá mí nǐi, á máa día á ho sǎnló máa yí mia máa dà mi pǎnká wán. Ho sǎnló pǎahú á le Dónbeení á à wé á mi ì zúí le ho ò khíi. Lé bún nǎn ká mi ì dàí mi yiwa á à òi ho bío yi.

¹⁴ Wán bǎnlowà na á ì wa làa sòobéé, bún biowa so búenbúen bío yi á mi pa miten hã wǎnna hǎló yi. ¹⁵ Ì wee bío ká síi làa mia lé bío á ìnén cǎn á mi ka lòn nùpua na yío tǎn. Minén mi bèere wǎa loí bío á ì bía ká mu bon, tàa mu yí bon. ¹⁶ Hen ká wa lá ho bǎrákà déro òuuníi dèe 6uan à wa dó le Dónbeení bǎrákà à wa òun làa de, à mu so máa páaní wɛn là a Krista cǎni le? A ho búurú na wa wee cèeka ká wa wee là ho, à ho so máa páaní wɛn là a Krista sǎnía le? ¹⁷ A bío ho búurú lé ho dà-kéní, á wa lè wa booró mí cúee, ká wa lé hã sǎnía dà-kéní ho búurú mu na wa wee sanká bío yi.

* **10:1** Mi loí Léro vǎahú (Exode) 13.21-22; 14.22-29 † **10:4** Mi loí Léro vǎahú (Exode) 16.4-35; Miló vǎahú (Nombres) 20.8-11 ‡ **10:7** Mi loí Léro vǎahú (Exode) 32.6 § **10:8** Mi loí Miló vǎahú (Nombres) 25.1-9

¹⁸ Mi loí o *Isirayεele nìpomu lon, bĩa wee là 6a bùaa na 6a fũaana le muini yεení na bío sã le Dónbeení yi wán bán búenbúen páanía lè le Dónbeení. ¹⁹ Bún so wee zéení le o yĩa na 6a fã ho wãahũ wán, lè ho wãahũ mí bεere á bío nũhũ wi le? Bùéé. ²⁰ I wi à ì bío le 6a bùaa na 6a yan lè le muini hã wõnna wán lé hã pánká sũmáa b̀ansowà na á nùpue yí dà máa mi á mu wó nɔn yi, ká mu yí nɔn Dónbeení yi. A bío á ìnén màhã yí wi à minén lè hã pánká-sũmáa b̀ansowà mu à páaní bío 6úi yi. ²¹ O Nùhũso juuní d̀ε á mi yí dà máa ju náa á máa b́nì máa khíi ju lè hã pánká-sũmáa b̀ansowà juuní d̀ε. Mi mún yí dà máa dí o Nùhũso d̀nló á máa b́nì máa vaá dí hã pánká sũmáa b̀ansowà d̀nló. ²² Tàá wa wi à wa wé ò o Nùhũso s̀i c̀i wen wa wára bío yi le? Wa so wee leéka le wa pánká wi po a Nùhũso mu le?

Mi le mi bè-wénia à dé ho cùkú le Dónbeení yi

²³ Ba 6úi wi mi f̄ahũ á wee bío le mu bío búenbúen dà wee wé. Mu bon. εε ká bío búenbúen yínɔ́n bío na se. Bío búenbúen dà wee wé, εε ká mu búenbúen yí máa wé à 6a k̀er̀et̄ewa kuure va lè mí yahó. ²⁴ Mi n̄i-kéní kéní yí ko à mi leéka mi kùrú bío mí dòn. Mi mún ko à mi leéka bío mi ì wé ká mu ù séení m̄n z̀awa na ká. ²⁵ Mu bío búenbúen na wee ỳε ho yáwá yi á mi dà à yá á à dí, ká mi yí l̀unkaa mi yilera á d̀n t̀ua miten yi le mu ló wen, ²⁶ lé bío á bío ká lé bío túara: «Ho tá làa bío wi ho yi búenbúen á bío sã a Nùhũso yi.»* ²⁷ Hen ká yĩa yínɔ́n o k̀er̀et̄ewa á von mia lè ho d̀nló mí z̄i, ká mi tà van, à bío 6a à na mia búenbúen à mi dí, ká mi yí l̀unkaa mi yilera à t̀ua miten yi làa hen na mu ló yi. ²⁸⁻²⁹ Ká a 6úi màhã bía le hã taa na ká lé 6a bùaa na 6a yan lè le muini taa, à mi yí là hã. Hàrí ká minén yilera yí l̀unkaa mu bío yi, à mi pá yí là hã yĩa bía mu nɔn mia bío yi, à l̀unkaràa wón yilera.

Bío á ìnén wee wé ká ì poní séra, á so lá ko à mu l̀unka a 6úi yilera le? ³⁰ Ho d̀nló na á ì dó le Dónbeení b́arákà à ì dú, á 6a à yáa ì yèni bío yi léé webio? I so yí dó le Dónbeení b́arákà yí d̀uráa ho le?

³¹ Lé bún nɔn ká mi wé wee dí, ká mi wee ju, tàá ká mi wé wee wé bío léé bío, à mi wé mu, à déràa ho cùkú le Dónbeení yi. ³² Bĩa wee v̄iní 6a *z̀uífùwa, tàá bĩa yínɔ́n z̀uífùwa, tàá m̄n z̀awa lè m̄n h̄inni k̀er̀et̄ewa na ká, á minén yí dé miten yi. ³³ Lé ká s̀i á ì wi à ì wéráa. I wi à ì bío búenbúen wé s̀i b̄ia ká yi. I yí máa cá ì kùrú bío. Bío á ì ì wé á 6a c̀èr̀ε á à k̄ánínaa lé bún á ì wee bánbá yi.

11

¹ Bío á ì wee wé á mi wé bè yi, làa bío á ìnén wee bèráa bío ó o Krista wó yi.

Bío mi ko mi bua lè miten ho k̀eem̄nwánló yi

² I yáa 6̀ent̄n wee t̀ení mia, mi fo6úa, lé bío á bío á ì wó nɔn mia á mi wee leéka bío f̀εε, á wa k̀er̀et̄ewa k̀aránló na á ì yú á k̀arána làa mia á mi mún wee bè yi. ³ εε ká ì màhã pá wi à mi z̀n̄ bío ká yara: O báa nùhũso lé o *Krista, ó o h̄aa nùhũso lé o báa, ó o Krista nùhũso lé le Dónbeení. ⁴ Awa. Ká a báa 6úi wee fio, tàá o wee f̄ε le Dónbeení j̄i-cúa ò o pon mí nũhũ yi, se o wee z̀uañ o Krista na lé o nũhũ yi. ⁵ Ká a h̄aa 6úi 6̀en wee fio tàá o wee f̄ε le Dónbeení j̄i-cúa lè 6a nùpua ò o yí pon mí nũhũ yi se o wee z̀uañ o báa na lé o nũhũ yi, se o ka lòn h̄aa na nũhũ l̄εra.* ⁶ Ká a h̄aa 6úi yí máa pe mí nũhũ yi se o wã dà a khè ho. Mu búenbúen lé dà-kéní. Ká ho nũhũ khèró tàá ho l̄εró á lé hã n̄iyio o h̄aa c̀n, ò o wãa wé pe ho yi. ⁷ O báa yí ko ò o pe mí nũhũ yi, lé bío ó o 6onm̄n lè le Dónbeení, le Dónbeení cùkú wee mi a yi. εε ká a h̄aa ko ò o pe

* **10:26** Mi loí Lení v̄uahũ (Psaumes) 24.1 * **11:5** Mu páahũ, ká a h̄aa l̄εra mí nũhũ se o dó hã n̄iyio m̄ten yi.

mí jùhũ yi, lé bïo ó o báa cùkú wee mi a yi. ⁸ Ho lée tũíá, le Dónbeenĩ yí léra a háa bïo búí á yí wó là a báa. O báa bïo búí lé bïo le léra á wó là a háa. ⁹ O báa yí léra a háa bïo yi. O háa lé yíá léra a báa bïo yi. ¹⁰ Lé bũn nɔn le Dónbeenĩ wáayi tonkarowà bïo yi, ó o háa na wee fio tàá o wee fεε le Dónbeenĩ jì-cúa á ko ò o pe mí jùhũ yi à zéénínáa ho pánká na o yú bïo. ¹¹ Εε ká wa páaníló là a Núhũso bïo yi, ó o háa yí dà máa kεn ká a báa níi ló, ó o báa mún yí dà máa kεn ká a háa níi ló. ¹² Mu bon, o háa ló a báa yi, ó o báa bèn wee te o háa yi, ká ba mí nùwá jùn màhá lé le Dónbeenĩ léra ba.

¹³ Minén mi bεεre wáa loń mu sese. Mu so lée bïo na se ò o háa hén mí jùhũ yí díá ká a wee fio le? ¹⁴ Ba nùpua zũ le ká a báa jùn-vání á túeeka, se mu lé há n̄yio o wán. ¹⁵ Εε ká a háa cón á le jùn-vání na túeeka so yínɔń cùkú bïo le? O háa jùn-vání le Dónbeenĩ nɔn wo yi, à le wé le nín-kéní na pon o jùhũ yi. ¹⁶ Ká a búí wi ò o pá bíní wáaní bïo á ì bía, à b̀anso zũn le lé bũn á warén le ba k̀er̀et̀ewa kuio búenbúen wee wé.

O Núhũso d̄n̄ló d̄n̄í yi

¹⁷ Bïo á mu lé le zéení tũíawà á wa wi yi, á bïo búí wi b̄n á ì yí dà máa khòní mia bïo yi. Mu lé bïo á mi kúeemínwánló yí máa wé à mi va lè ho yahó. Ho yáá wee lén mia lè mi món. ¹⁸ Bïo á ì ì cí wán lé bïo kà: Ì j̄á à ba le ká mi san san kúaa mín wán, à mi wé c̄ii mín. Mu ka lè mu bon. ¹⁹ Mu bon, ho sankamínló ko ho wé mí t̄ahũ, à b̄ia lé ba k̀er̀et̀ewa binbirì bïo dàń zũrnáa. ²⁰ Lé bũn te bïo ká mi kúaa mín wán, á ba yí dà máa bïo le lé o Núhũso d̄n̄ló á mi wee dí. ²¹ Mu bon, mi ñi-kéní kéní d̄n̄ló na mi wee bua buennáa lé h̄ia mi wee wé bánbá dí. Bũn lé bïo wee na à ba búí le h̄ini búe, ká ba búí jùn sù wee khée. ²² Mi z̄íní so mía á mi máa wé è dí ká mi ì j̄u yi le? Tàá lé ba k̀er̀et̀ewa kuure á mi wi mi z̄uán yi, à dé há n̄yio b̄ia khon yi le? Lée webio á mi yáá wáa le ì b̄io na mia? Mi wi à ì pá dé mí fobúa le? Εε ká b̄ueé. Ì b̄ènt̄in yí dà máa dé mi fobúa mu bïo yi.

²³ Awa, ho k̀ar̀ánló na ló a Núhũso cón na á ìnén yú á bèn yèr̀emáa nɔn mia lé h̄ia kà: Ho t̄n̄àahũ na ba à dé o Núhũso Yeesu á à na, ó o lá ho búurú, ²⁴ á dó le Dónbeenĩ b̄ar̀ákà ò o c̄εekaa ho ò o b̄ia: «H̄ia lé ì s̄ánia na á ì nɔn mi bïo yi. Mi wé wé mu, à leékaráa ì bïo.» ²⁵ Lé làa bũn bïo síi, ká ba dú wó, ó o bèn lá le j̄uuní d̄ε na ho *d̄iv̄én wi yi ò o b̄ia: «B̄io kà lé le páaní finle na le Dónbeenĩ b̄ò lè ì c̄ani. P̄ahũ lée p̄ahũ ká mi wé wee j̄u mu, à mi wé mu à leékaráa ì bïo.» ²⁶ Awa, á p̄ahũ lée p̄ahũ na mi wé là ho búurú mu, á j̄un mu bïo mu, se lé o Núhũso h̄úmú á mi wee zéení bïo. Mi wé wé mu, fúaa ká a kh̄ii b̄in̄ia buara.

²⁷ Lé bũn nɔn ká nùpue lée nùpue wé là a Núhũso búurú mu, á j̄un o bïo mu làa bïo mu yí koráa, se b̀anso wó khon, lé b̄io ó o z̄uánna a Núhũso s̄ánia là a c̄ani yi. ²⁸ Nùpue na wé le mí ì là ho búurú mu, á à j̄u mu bïo mu, à b̀anso cén loń mítén sese à bè yi wéráa mu. ²⁹ Mu bon. Yíá wee là ho búurú mu, á wee j̄u mu bïo mu ò o yí máa k̀n̄bi o Núhũso s̄ánia, se b̀anso wee síiní mí jùhũ. ³⁰ Lé bũn te mu á mi t̄ahũ á ba c̄èr̀ε lé ba vánvárowà, ba c̄èr̀ε pánkáwá mía, á ba búí h̄urun. ³¹ Ká wa lá wee f̄èn loń waten sese, se le Dónbeenĩ lá máa wé è cítí w̄en. ³² Εε ká a Núhũso màhá wee cítí w̄en, à bé w̄en, bèra a na à wa j̄úná kh̄ii yí páaní yí sí lè ho d̄im̄j̄ása.

³³ Awa, wán z̄àwa lè wán h̄inni, mi wé kúaa mín wán o Núhũso d̄n̄ló bïo yi, à mi yí dí mín j̄úná yi, mi wé pa mín. ³⁴ Ká yíá le h̄ini wé dà, à b̀anso dí mí z̄ii à bè yi buennáa, bèra a na ká mi wé kúaa mín wán, à le Dónbeenĩ síi yí c̄i mia. B̄io ká na mi t̄uakaa bïo, bũn á ì ì díá ká ì kh̄ii buara mi cón, á ì b̄ueé zéení bũn yara làa mia.

12

Le Dónbeenĩ Hácírí bè-hānia

¹ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, hā laà na kà wán, á le Dónbeenĩ Hácírí bè-wénii na wa wee mi lé bïo á ï bío dĩnĩ yi. I wi à mi zũn mu yara. ² Mi zũ le pãahũ na mi dĩn yĩ zũ le Dónbeenĩ, ká mi día miten á hã wõnna na yĩ dà máa bío á yú ho pánká mi wán. ³ Lé bũn te mu, á ï wi à ï zéeni mu làa mia à mi zũn le o nùpue na wee bío lè le Dónbeenĩ Hácírí pánká, wón yĩ dà máa dánkání Yeesu. A nùpue mún yĩ dà máa bío le Yeesu lé o Nùhũso ká le Dónbeenĩ Hácírí yĩ dó mu òanso nii yi.

⁴ Mu bïowa wéró pánká na le Dónbeenĩ Hácírí wee na á sïiwà boo, ká lé le Hácírí dà-kéní màhá wee na mu. ⁵ O Nùhũso tonló á òúná boo, ká lé o Nùhũso nĩ-kéní á wa wee sá na yi. ⁶ Mu bè-wénia á òúná boo, ká lé le Dónbeenĩ dà-kéní lé dĩo wee na mu búenbúen wéró pánká óa nùpua búenbúen yi.

⁷ Le Dónbeenĩ Hácírí wee zéeni míten wa nĩ-kéní kéní yi lè mí bè-wénia à séenínáa wa búenbúen. ⁸ Le Dónbeenĩ Hácírí wee wé ò o búii wé bío mu bè-zũnminĩ bíoní. O búii wón le Hácírí mu wee wé ò o wé bío mu bïo zũnló bíoní. ⁹ O búii wón le Hácírí mu wee wé à le sïidéro na òan sïi mia à keĩ wo yi, ká a búii wón lé óa vánvárowà wéeró pánká á le Hácírí dà-kéní mu wee na a yi. ¹⁰ Le Dónbeenĩ Hácírí wee na mu yéréké bïowa wéró pánká o búii yi. O búii lé le Dónbeenĩ òi-cúa fæeró pánká ó o wee yĩ. Ká a búii wón bèn lé le Dónbeenĩ Hácírí lè hã hácín-kora hueeka lénló mín yi òan pánká á òan wo yi. O búii le Dónbeenĩ Hácírí mu wee wé ò o wé bío hã bíoní na a nùpue yĩ zũ, ká a búii le Hácírí mu bèn wee wé ò o wé òi hã bíoní mu à tãní na óa nùpua yi. ¹¹ Lé le Dónbeenĩ Hácírí dà-kéní mu á wee wé bũn búenbúen. Lé lerén wee na mu bïo wéró pánká wa nĩ-kéní kéní yi mín òúná yi làa bïo á le sïi vá yi.

O Krista sãnia

¹² Wa zũ le hã sãnia léé dà-kéní, ká bïo cæékaa mín yi wó hã lé bïo á boo. Ée ká bũn màhá yĩ hò bïo mu páania lé hã sãnia dà-kéní. Wa páaníló là a *Krista bïo mún ka ká sïi. ¹³ Wa búenbúen zĩra le Hácírí dà-kéní yi á wórãa hã sãnia dà-kéní. Wa wé *zúifùwa loo, à wa yĩ wé zúifùwa loo, à wa wé wobá-nĩ, tàa nùpua na wi míten, se lé le Hácírí dà-kéní mu á wa búenbúen yĩ.

¹⁴ O nùpue sãnia yínòní bïo dà-kéní mí dòn á wó làa hã, mu boo. ¹⁵ Ká le zeñ lá bia le bïo mínén yínòní le níi, á mí wãa yínòní hã sãnia bïo búii, se bũn pá máa hè bïo le can hã sãnia mu yi. ¹⁶ Ká ho òikãahũ lá le bïo mínén yínòní le yère, á mí wãa yínòní hã sãnia bïo búii, se bũn pá máa hè bïo ho can hã sãnia mu yi. ¹⁷ O nùpue sãnia lá lé le yère mí dòn, á hã lá wé è òi mu bïo kaka? Ká hã lá lé ho òikãahũ mí dòn, á hã lá wé è tá mu bïo sũii kaka? ¹⁸ Mu bon, mu bïowa dà-kéní kéní na lé o nùpue sãnia á le Dónbeenĩ cæékaa mín yi làa bïo le sïi vá yi. ¹⁹ Mu lá léé bïo dà-kéní mí dòn, se hã yínòní sãnia. ²⁰ Bïo wee cæéka mín yi wé hã sãnia bũn lé bïo boo, ká hã sãnia hõn léé dà-kéní. ²¹ Lé bũn òan á le yère yĩ dà máa bío máa na le níi yi le mí màkóo mia le yi, á ho òúhũ yĩ dà máa bío le hã zení le mí màkóo mia hã yi. ²² Hàrí hã sãnia bïowa na ka lè hã òúhũ mia sese wa cõn á wa màkóo yàá pá wi yi. ²³ Hã bïo cùkú mia wa cõn lé hã wa wee pa bïo. A hã bïo bíoró òiyio wi, hõn lé hã á wa yàá wíokaa wee pa bïo. ²⁴ Hã cùkú wi màkóo mia bũn yi. Ká le Dónbeenĩ wíokaa o nùpue sãnia bïowa à hã cùkú mia ò o wé dé ho cùkú yi. ²⁵ Le Dónbeenĩ wó mu ká sïi bèra a na à mu bïowa na cæékaa mín yi wó hã sãnia à cüiinà yĩ keĩ yi, ká hã lè mí dà-kéní kéní wé leéka mín bïo. ²⁶ Ká hã sãnia bïo búii yú le lònbee, à bïo ká léé le yi làa bũ. Ká hã sãnia bïo búii yú ho cùkú, à bïo ká léé le sí-wæe yi làa bũ.

²⁷ Minén mún ka lòn sãnia dà-kéní na bïo sã a *Krista yi, á mi le mi nĩ-kéní kéní lé hã sãnia mu bïo búii. ²⁸ Lé làa bũn sïi á óa kèrètíewa kuure yi, á le

Dónbeení nín-yání wó 6a 6úi là a Yeesu tonkarowà. Bĩa sã lé le *Dónbeení jì-cúa fεεrowà, mu tìn ní lé bĩa wee kàrán le Dónbeení bío lè 6a nùpua. Bĩa ká lé bĩa yú ho pànká à wéráa mu yéréké bïowa, làa bĩa wee wéé 6a vánvárowà, làa bĩa wee séení 6a nùpua, làa bĩa dà wee dí 6a kèrètíewa yahó, làa bĩa wee bío hã bíoní na á nùpue yí zũ. ²⁹ Ba 6úen6úen so lé o Yeesu tonkarowà le? Ba 6úen6úen so wee fεε le Dónbeení jì-cúa le? Ba 6úen6úen so wee kàrán le Dónbeení bío lè 6a nùpua le? Mu so lé 6a 6úen6úen á dà mu yéréké bïowa wee wé le? ³⁰ Tàá lé 6a 6úen6úen so wee wéé 6a vánvárowà le? Á lé 6a 6úen6úen so wee bío hã bíoní na á nùpue yí zũ le? Á lé 6a 6úen6úen so wee tãní hã le? Bùéé. ³¹ Bïo le Dónbeení non wéró pànká wen, á bïo jùhũ wi po bïo ká lé bũn á mi wé cà lè mi sĩa 6úen6úen. Bũn bïo yi, á ì zéení wõhũ 6úi na se po bïo ká làa mia.

13

Le waminí bïo

¹ Ká ì lá dà wee bío hã sĩa-viò bíoní, lè le Dónbeení wáayi tonkarowà bíoní, ká ì yí wa 6a nùpua, se ì ka lòn bírín6oóní na 6a wee 6úa, tàá hõn-dèè 6úi na 6a wee vĩaa. ² Ká ì lá dà wee fεε le Dónbeení jì-cúa à na 6a nùpua yi, á zũ le Dónbeení bío na sà yi, lè mu bïo na ká 6úen6úen, hàrí ká ì lá dó ì sĩa le Dónbeení yi á dà wee hóoní hã 6úaa mí lara yi, ká ì yí wa 6a nùpua, se ì bïo jùhũ mía. ³ Hàrí ká ì lá wee lá ì ní bïo à sanká na 6a ñ-khenia yi, á dà wee khòn bïo á ì tà le lònbee yi bĩa ká bïo yi* ká ì yí wa 6a nùpua, á ì pá máa yí dèè 6úi mu yi.

⁴ Yia wa 6a nùpua wón wee wé dàñ mí sĩa hĩ. O wee wé mu tentemu lè 6a nùpua. O yí máa dí yandee. O yí máa khòn. O yí máa dé mítén. ⁵ O yí máa wé ñyi-wará. O yí máa bàrá mí bïo bĩa ká bïo yahó. O sĩa yí máa cĩ fùafùu. Ba wó khon làa wo ó o máa 6ua mu mí yi. ⁶ Yia wa 6a nùpua á sĩa máa wé wa mu bïo na yí téréna bïo yi, o sĩa wee wé wa ho tũíá poni bïo yi. ⁷ Yia wa 6a nùpua á mu bïo 6úen6úen wee wé kúu yi. Mu bïo 6úen6úen yi, o wee tà le Dónbeení bïo, á dé mí sĩa le yi. O wee hĩ mí sĩa mu bïo 6úen6úen yi.

⁸ Le waminí léè dèè na máa vé máa mi. Le Dónbeení jì-cúa fεεrowà bïo á khii vé. Hã bíoní na a nùpue yí zũ á bíoró jii khii bàrá. Mu bïo zũnló á khii vé. ⁹ Mu bon. Wa bïo zũnló á jii yí sú, á le Dónbeení jì-cúa na wa wee fεε á jii mún yí máa sí. ¹⁰ Eε ká mu bïo na jii sú pãahũ khii dãn, bũn ká bïo jii yí sú á à vé. ¹¹ Mi loñ, bïo á ì fù lé o háyónza, á ì bíoní, lè ì yilera, làa bïo á ì zũ lé mu bïo yara, bũn 6úen6úen á mu háyónmu wi yi. Ká bïo á ì yïo yòó tãn, á ì ló mu háyónmu yi. ¹² Hã laà na ká wán, á bïo wa wee mi ka sùiyóon. Eε ká ho pãahũ mu khii dãn wa wé è mi mu bïo 6úen6úen wéréwéré. Hã laà na ká wán á ì Dónbeení zũnló jii dìn yí sú. Eε ká ho pãahũ mu khii dãn, á ì zũnló làa de jii ì sí, làa bïo lerén mí bεere zũnáa mi. ¹³ Bïowa bïo tìn wi bĩn á máa vé hùúu máa mi. Bũn lé le waminí, lè le siidéro le Dónbeení yi làa bïo wa pan bïo le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé. Ká mu mí bïo tìn tãhũ á le waminí lé dïo po bïo ká.

14

Le Dónbeení Hácíri bè-hãnií 6úi bïo

¹ Awa, á mi wãa bè le waminí wõhũ na á ì zéenia làa mia, à mu bïowa wéro pànká na le Dónbeení Hácíri wee na à mi wé cà lè mi sĩa 6úen6úen, sònkú le Dónbeení jì-cúa fεεró. ² Yia wee bío hã bíoní na á nùpue yí zũ, wón yí máa

* **13:3** «á ì tà le lònbee yi bĩa ká bïo yi» Le Dónbeení bíoní vãn-kíá 6úi yi, á bïo ká lé bïo bĩa: «á non ìten 6a cĩna.»

bíó lè 6a nùpua, o wee bíó lè le Dónbeení. Nùpue yí máa jí bíó ó o wee bíó. Le Dónbeení Hácírí pànká wee wé ò o bíó hā bíoní na á nùpue yí dà máa zūn.
³ Ká yia wee fεε le Dónbeení jì-cúa, wón wee bíó lè 6a nùpua. O wee wé à 6a kèrètíewa síidéro le Dónbeení yi va lè mí yahó, o wee hení 6a sía, á hĩ hā.
⁴ Yia wee bíó hā bíoní na á nùpue yí zū, wón wee wé ò orén mí dòn síidéro le Dónbeení yi va lè mí yahó. Ká yia wee fεε le Dónbeení jì-cúa wee wé á 6a kèrètíewa kuure síidéro va lè mí yahó. ⁵ I wee fan à mi búenbúen wé bíó hā bíoní na á nùpue yí zū. Εε ká mi màhá wee fεε le Dónbeení jì-cúa á mu ù wé sí mii á à pon bún. Yia wee fεε le Dónbeení jì-cúa wón bíó cúnú wi po yia wee bíó hā bíoní na á nùpue yí zū, se o búí 6èn wee dàní bíní tání hā bíoní mu à 6a kèrètíewa kuure síidéro le Dónbeení yi va làa yahó.

⁶ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, ká í wáa lá 6ueé bíá hā bíoní na á nùpue yí zū á nòn mia mí dòn, á í keríló mi cón cúnú lá à wé ho yén? Í yí dà máa séení mia ká mu yínón bíó búí na le Dónbeení zéenia làa mi, tàá mu bíó zúníló á í zéenia làa mia, tàá le Dónbeení jì-cúa á í fεera nòn mia, tàá kàránló búí á í nòn mia.
⁷ Mi lon hā sí-6úania, ho cáahú tàá ho coohú, ká hā 6úaró yí bò bíó wán á 6a à zún bíó hā wee bíó kaka? ⁸ Lé o yén á à dín dín á à lá hā hĩa sía ká a yí jí bíó le tĩn6úaní bíá wéréwéré? ⁹ Minén mún bíó ka ká síi. Hen ká mi wee bíó hā bíoní na á nùpue yí zū, à nùpue na dà à tání hā á míá, á 6a à wé kaka à jínáa bíó mi wee bíó? Hā à kerí lòn bín-conconwà. ¹⁰ Ho òmíjí yí á hā síiwà boo, ká hā búenbúen wi lè mín bíoní á síi na 6àn bíoní kúará míá hón míá. ¹¹ Ká yia wee bíó làa mi á í hĩa yí máa jí bíoní, bún ká í ka lòn nĩ-hāni o cón, ó orén mún ò kerí lòn nĩ-hāni ínén cón. ¹² Minén mún bíó ka ká síi. Bíó mi wee cà mu bíowa na le Dónbeení Hácírí wee na wéro pànká lè mí sía búenbúen, á mi cén bánbá à mi cà bíó wee wé à 6a kèrètíewa kuure síidéro le Dónbeení yi va lè mí yahó.

¹³ Awa, yia wee bíó hā bíoní na á nùpue yí zū ko ò o fio le Dónbeení yi ò o wé dàní hā tání à 6a nùpua jí. ¹⁴ Hen ká í wee fio lè hā bíoní na á nùpue yí zū, á í hácírí dén á à kerí ho fioró wán, ká í yí máa le í yi à wéráa ho. ¹⁵ Awa, á lé mu yén á í wé? Í ò fio lè hā bíoní na á nùpue yí zū lè í hácírí, ká í mún pá à le í yi á à fio lè le bíoní na 6a nùpua zū à 6a jí. Í ò sío hā lení lè hā bíoní na á nùpue yí zū lè í hácírí, ká í mún pá à le í yi á à sío lè le bíoní na 6a nùpua zū à 6a nùpua jí. ¹⁶ Ká wa yí máa wé làa bún, ká yia wee wé ho bārákà déro fioró lè hā bíoní na á nùpue yí zū lè mí hácírí á bíá ká á à wé kaka à tàráa ho «*Amiina» ho fioró mu yaa véení. ¹⁷ Hārí à ù bārákà déro fioró mu wé se kaka, á bíá yí jí ho máa yí cúnú ho yi.

¹⁸ I wee dé le Dónbeení bārákà, lé bíó hā bíoní na á nùpue yí zū, á ínén wee bíó po mi búenbúen. ¹⁹ Εε ká 6a kèrètíewa kúaa mín wán, á hā bíoní bíó hònú na á í ò bíó làa ba lè le bíoní na 6a zū á í ò bíó á à kàrán làa ba, á í wa á po hā bíoní muaaseé píru na á í ò bíó làa ba na á nùpue yí zū.

²⁰ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, mi yí wé lòn háyúwá mi yilera yi. Mu bè-kora dání yi bún mi wé lòn háyúwá. Ká mi màhá wé leéka mi yiwa lòn yèn-tĩnia sa. ²¹ Bíó ká lé bíó túara le Dónbeení bíoní vūahú yi:

«Í ò dín hā síi-viò nùpua wán

á à bíoráa lè í nĩpomu lè hā bíoní na 6a yí máa jí.

Hārí ká í wó bún,

á í nĩpomu pá máa jí í cón.»*

²² Lé bún á hā bíoní na á nùpue yí zū hón bíoró wee zéení làa bíá yínón 6a kèrètíewa le 6a níi míá 6a kèrètíewa bíó yi. Bún bè-zéeníni so yahó yí sá 6a kèrètíewa. Ká le Dónbeení jì-cúa hón fεeró 6èn wee zéení lè 6a kèrètíewa le

* 14:21 Mi lon Ezayii vūahú 28.11

le Dónbeenĩ wi làa ba. Bũn yahó yí sá bĩa yínǎn ɓa kèrètɛwa. ²³ Mi lorĩ. Ká ɓa kèrètɛwa kuure nùpua búenbúen lá kúaa mín wán síi, á ɓa búenbúen wee bío há bióní na á nùpue yí zū, ó o búii na ðĩn yí zū ɓa kèrètɛwa bío yara, tàá o búii na yínǎn o kèrètɛ ɓueé ðñ, á ɓa so máa bío le mi wee khée le? ²⁴ ƐƐ ká ɓa búenbúen wee ƒƐ le Dónbeenĩ ɓi-cúa, ó o búii na yínǎn o kèrètɛ, tàá o búii na ðĩn yí zū ɓa kèrètɛwa bío yara ɓueé ðñ, á ɓa so máa le mí yiwa, á máa zūn le mí wó khon bío ɓa wee ɓi bío yi le? ²⁵ Bío wi ɓa yiwa na á nùpue yí zū, á bío ò zūn. Hón pãahũ so yi, ká ɓa mãhã líi búrá á à ɓúaaní le Dónbeenĩ ká ɓa à bío: «Túii poni, le Dónbeenĩ ɓèntĩn wi làa mia.»

Ba kèrètɛwa kúeemínwánlò bío

²⁶ Wàn zàwa lè wàn hínni, á bío wãa ko mu wé le mu yén? Hen ká mi wé kúaa mín wán, ká yia yú lení ò o sío le, ká yia yú bío o ò kàrán làa bĩa ká, ò o kàrán ɓa. Ká yia le Dónbeenĩ zéenia làa bío búii ò o zéeni mu, ká yia yú há bióní na á nùpue yí zū bíoró pánká, ò o bío há, ká yia ɓèn yú há tãnílò pánká, ò o tãní há. Bũn búenbúen á à ðan ñ séeni ɓa kèrètɛwa kuure à ɓa siidéro le Dónbeenĩ yi wioka fàrá ðin. ²⁷ Ká ɓa búii wi mi tãhũ á wee bío há bióní na á nùpue yí zū, á bũn ko làa nùpua nùwã ɓun, tàá nùwã tĩn à wé mu. Ká yia wé bĩa mí bío, à yia so ɓèn bío mí bío, ò o búii mún wé tãní bío ɓa ñi-kéní kéní wee bío. ²⁸ Ká yia á à tãní mu mía, á ɓanso ko ó o wé tété, ò o bío le le Dónbeenĩ mí yi.

²⁹ Ká mu lé ɓa búii wee ƒƐ le Dónbeenĩ ɓi-cúa, á bán nùwã ɓun tàá nùwã tĩn á ko ɓa wé bío ká bĩa ká wee và mí yiwa bío há ɓi-cúa mu wi à ɓa ɓua le mítén wán. ³⁰ Ká le Dónbeenĩ zéenia bío búii là a búii mi tãhũ, á yia lá wee bío ko ò o wé tété ká a ðia le bióní na wón ɓanso yi. ³¹ Ká mu wee wé ká, á mi búenbúen dà wé è ƒƐ le Dónbeenĩ ɓi-cúa, yia wé bĩa mí bío, á yia á à bío mí bío, ɓera a na à mi búenbúen yí ho kàránlò, à mún yí le sí-hebúee. ³² Yia wee ƒƐ le Dónbeenĩ ɓi-cúa ko ò o zūn mítén ò o yí wé mu concon. ³³ Le Dónbeenĩ yí wa bío na lúnkaa. Bío wee wé ho héerà bũn lé bío le Dónbeenĩ wa. Bũn lé bío mu wee wéráa bĩa bío sã le Dónbeenĩ yi kuio búenbúen yi.

³⁴ Ká ɓa kèrètɛwa wé kúaa mín wán, á ɓa háawa ko ɓa wé tété. Nii yí nɔn ɓa yi à ɓa bío. Ba ko ɓa wé liini mítén làa bío ɓa *zúifùwa làndá bíarãa mu. ³⁵ Ká ɓa wi à ɓa zūn bío búii yara, à ɓa tùa bũn lè mí bàrání mí zíní yi. Mu yí se ò o háa bío ɓa kèrètɛwa kúeemínwánlò yi.

³⁶ Mi wee leéka le le Dónbeenĩ bín-tente so ló mínén cón le? Tàá mu so lé mínén mí ðon á le bío sã yi le? ³⁷ Hen ká a búii wee leéka le mí lé le *Dónbeenĩ ɓi-cúa ƒƐro, tàá ɓanso wee leéka le mí yú le Dónbeenĩ bío wéró pánká, à ɓanso zūn mu le bío á ñ túara nɔn mia ká lé o Núhũso bío na ó o bò henía. ³⁸ Ká yia yí tà mu, á le Dónbeenĩ máa tà wón bío.

³⁹ Wàn zàwa lè wàn hínni, á bío mi wãa ko mi cà lè mi sãa búenbúen lé le Dónbeenĩ ɓi-cúa ƒƐró, à bĩa wee bío há bióní na á nùpue yí zū à mi mún yí hè. ⁴⁰ Bío here, lé à mu búenbúen wé làa bío mu korãa, à mu yí lúnka.

15

O Krista vèeró bío

¹ Wàn zàwa lè wàn hínni, le Dónbeenĩ bín-tente na á ñ buera nɔn mia, lé ðén á ñ bínía wee leéka bío làa mia. Lé lerén á mi tà bío á bò yi lè mi sòobéƐ.

² Lerén lé ðio á à kãní mia ká mi wee ɓua le sese làa bío á ñ buerarãa le nɔn mia. Ká bũn mía se mi tà le bío con.

³ Ho kàránlò na bío ɓúhũ wi po hĩa ká, hĩa ínén ñ ɓere yú á nɔn mia le hĩa ká: O *Krista húrun wa bè-kora bío yi làa bío mu túararãa le Dónbeenĩ bióní vũahũ yi. ⁴ Ba nùna a, á mu wizooní tĩn zòñ, ó o vèera làa bío mu túararãa

le Dónbeení bioní vūahú yi. ⁵ O zéenia míten là a Piere, bún món ó o màhá zéenia míten là mí tonkarowà píru jún. ⁶ Bún món á wàn zàwa là wàn hínni na po khiá-hónú ó o zéenia là míten làa cúekúee. Ba cèèè pá yío wi lua hàrí lòn zuia. Ba nùwā yèn búí lé bía húrun ba t̄ahú. ⁷ Bún món ó o zéenia míten là a Zaaki, á màhá zéeníanáa míten là mí tonkarowà búenbúen. ⁸ Bío ó o zéenia míten là ba búenbúen vó, ó o mún zéenia míten là ínén na ka lòn za na teró cú wán. ⁹ Mu bon, í lé ba tonkarowà búenbúen món dí. Ba yàá yí ko ba ve mi làa tonkaro, lé bío á bía bío sã le Dónbeení yi á í beéra lò. ¹⁰ Bío á í karáa ho zuia, lé le Dónbeení sãamu pánká yi. A le sãamu na le wó làa mi á yí tò, b̄ueé. Í sã ho tonló á lò bon po ba tonkarowà na ká búenbúen. Èé ká mu yínóh ínén là í pánká á wó mu. Lé le Dónbeení sãamu lé bío n̄on á í dàrina wóráa mu. ¹¹ Lé bún bío yi, à mu wé ínén loo, tàá barén loo, se ðio kà lé le bioní na wa wee bue, á lé lerén mi tà bío.

Ba n̄i-hía vèeró bío

¹² Ká mu lé o *Krista vèeró bío á wa wee bue, á lée webio n̄on á mi t̄ahú á ba búí wee bíoráa le ba n̄i-hía máa vèe? ¹³ Ká ba n̄i-hía máa vèe bío bon, se o Krista mún yí vèera. ¹⁴ Ká a Krista yí vèera, se bío wa wee bue j̄uhú mía, á bío mi tà yi mún mía. ¹⁵ A bè bún wán, á se wa lé ba sabín-f̄ūaalowa, lé bío wa bía k̄enk̄en le le Dónbeení vèenia o Krista léra ba n̄i-hía t̄ahú. Ká mu bon ká ba n̄i-hía máa vèe, se bío á wa le le Dónbeení vèenia o Krista mún yí bon. ¹⁶ Ká ba n̄i-hía yí dà máa vèe, se o Krista mún yí vèera. ¹⁷ Èé ká a Krista yí vèera, se bío mi tà yi j̄uhú mía, á mi bè-kora pá j̄à mi j̄úná yi. ¹⁸ Mu yàá po bún, mu wee zéení le bía tà a Krista bío á húrunnáa á bío yáara búenbúen. ¹⁹ Ká mu lé le mukān̄i na wa wi yi hã laà na kà wán mí ðon bío yi á wa dóráa wa s̄ia o Krista yi, se wa miinà po ba n̄upua na ká búenbúen miinà.

²⁰ Èé ká a Krista b̄ent̄in vèera bío bon. Bío á mu bè-yáa wee zéení le ho ð̄nló á à be è wé se, lé bún bán s̄ii ó o Krista vèeró bío mún wee zéení le ba n̄i-hía à vèe. ²¹ O n̄upue n̄i-kéní lé ȳia n̄on á ba n̄upua wee híráa, lé bún bán s̄ii ó o n̄upue n̄i-kéní lé ȳia mún n̄on á ba n̄i-hía wee vèeráa. ²² Bío ba n̄upua búenbúen wee hí lé bío ba lée s̄ii dà-kéní là a Adāma, lé bún á ba búenbúen mún ñ vèe, ba páaniló là a Krista bío yi. ²³ Ká ho vèeró mu màhá à wé làa bío mu s̄anáa mín. O Krista lé ȳia dú ba búenbúen yahó lòn bè-yáa. Bún món ó o buenló p̄ahú á bía bío sã a yi màhá à vèe. ²⁴ Hón p̄ahú so yi ká mu bío búenbúen j̄uhú á à búe. O Krista á à búe hã pánká s̄umáa b̄ansowà là mí s̄íwà búenbúen na yí máa mi j̄úná ká a b̄iní ì na le b̄eení o Maá Dónbeení yi. ²⁵ Mu bon, o Krista b̄ueé lá le b̄eení f̄úaa bío ó o búrá mí zúkúsa mí tá á bò mí zeñ wán.* ²⁶ O zúkúso na o ò yáa ho món lé mu húmú. ²⁷ Mu bon, mu túara le Dónbeení bioní vūahú yi le le Dónbeení dó mu bío búenbúen o tá.† Ká lé le Dónbeení dó mu bío búenbúen o tá, se mu wee zéení le le Dónbeení na dó mu dén níi ló. ²⁸ Ká a Krista khií wi mu bío búenbúen j̄uhú wán, ó orén na lé o Za á b̄en ñ dé míten le Dónbeení tá. Bún ká le Dónbeení na lá dó mu bío búenbúen o tá, á à wé mu bío búenbúen b̄éé.

²⁹ Ká ba n̄i-hía yí máa vèe, á lée webio á bía wee bátizé míten ba bío yi á wee cà? Lée webio n̄on ba wee wéráa mu? ³⁰ A warén b̄en lée webio n̄on á wa wee z̄aanínáa wa mukān̄i làa wizooní. ³¹ Wizonle lée wizonle ká í wee s̄ansá mu húmú. Wàn zàwa là wàn hínni, í wee bío bún lé bío á bío wa Núh̄iso Yeesu Krista wee wé mi t̄ahú á í s̄ii wan bío yi. ³² Ho Ef̄eze yi, á í lò bon ba n̄upua níi yi là í san làa z̄in-bùaa. Ká mu lé ho ð̄m̄íná bío mí ðon bío yi á í wóráa mu se lé ho c̄unú yén á í yú? Ká ba n̄i-hía yí máa vèe, se le bioní na kà bío bon: «Mi wé wa dí ká wa a j̄u, lé bío wa ȳiró húrun se mu vó.»‡ ³³ Mi yí khà miten: «Lé

* 15:25 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 110.1 † 15:27 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 8.6 ‡ 15:32 Mi loñ Ezayii vūahú 22.13

o nùpue na téréna ò o wee bè là a bè-kora wéro á hía wé là a bïo síi.» ³⁴ A mi cén tñí mi yïo, à mi khí mu bè-kora wéro yi. Ba búí wi mi tñahú á yí zū le Dónbeení. I wee bío kà síi à hã n̄yio dí mia.

Wa sánia yèrémálo bïo

³⁵ Εε ká ba búí pá wee tùa le ba n̄-hía vèeró á à wé kaka síi. Ba sánia á à keń kaka ba vèeró p̄ahú? ³⁶ Mi b̄entñ lé ba b̄ónbúwá. Mi loń, hen ká a búí dù d̄e búí beere, ká le yí s̄na, á yí ló b̄io le lá karáa wán, á le so ò d̄an lé á yòò d̄a le? ³⁷ Mu b̄io na hà yòò ló yín̄n̄ bún mi dù, mu b̄an beere lé d̄io á mi dù. Mu dà á wé weení t̄aa bè-d̄inii búí. ³⁸ B̄io á le b̄io h̄ia wéráa, bún s̄a le Dónbeení yi. Mu bè-d̄inii búenb̄uen b̄io na mu wee lé à s̄aráa síi yín̄n̄ dà-kéní. ³⁹ A b̄ia yïo wi lua búenb̄uen sánia yín̄n̄ dà-kéní. Ba n̄pua, ba s̄arón b̄uaa, ba j̄inzàwa lè ba cezàwa búenb̄uen sánia wi ká hã búenb̄uen màh̄a wi mín j̄úná yi. ⁴⁰ Ho wáayi b̄iowa semu wi mí dòn làa b̄ia yïo wi lua na wi ho tá yi semu. ⁴¹ Le wii semu wi mí dòn, ho p̄ihú semu wi mí dòn, á hã mànaayio semu wi mí dòn. A hã mànaayio mu lè mí dà-kéní kéní semu pá wi mín j̄úná yi.

⁴² Lé bún lè ba n̄-hía vèeró b̄io lée dà-kéní. Hen ká ba sánia h̄ia líí dó ho tá yi làa b̄io le beere wee d̄iráa b̄io síi, à hã soo. Ká hã h̄ia vèera, à hã síi yèrémá á máa b̄iní hí. ⁴³ Hã sánia na ba n̄una, á cùkú mía, hã yí dà b̄io búí máa wé. Ká hã h̄ia vèera à hã cùkú wé à p̄anká keń. ⁴⁴ Hã sánia na wee n̄u, h̄n̄ b̄io s̄a ho d̄im̄já na kà yi. Ká hã khii vèera, á hã a yèrémá á b̄io ò sí ho wáayi yi. B̄io hã sánia na b̄io s̄a ho d̄im̄já yi wiráa, lé bún b̄an síi á hã sánia na b̄io s̄a ho wáayi yi mún wiráa.

⁴⁵ Mu so yí túara le Dónbeení b̄ioní v̄uahú yi kà síi le? «O Adáma na lé o yahón n̄pue, á le Dónbeení wó ó o yïo wi lua.» § Ká a *Krista na lé o m̄ondén Adáma wón lé ho wáayi n̄pue na wee na le muk̄n̄í. ⁴⁶ B̄io dú ho yahó yín̄n̄ hã sánia na b̄io s̄a ho wáayi, hã sánia na b̄io s̄a ho d̄im̄já yi lé h̄ia dú ho yahó. Ho wáayi sánia h̄n̄ wi làa m̄ón. ⁴⁷ O yahón n̄pue na má lè le tñí wón b̄io s̄a ho tá yi. Ká a «j̄un n̄ii n̄pue» b̄io s̄a ho wáayi. ⁴⁸ B̄ia b̄io s̄a ho tá yi ka làa ȳia má lè le tñí b̄io síi. Ká b̄ia b̄io s̄a ho wáayi yi, b̄an b̄en ka làa ȳia b̄io s̄a ho wáayi b̄io síi. ⁴⁹ B̄io wa láráa ho tá yi n̄pue síi, lé bún wa mún khii láráa ho wáayi n̄pue síi.*

⁵⁰ Wàn zàwa lè wàn h̄inni, b̄io á ï wi à ï zéení làa mia, lé à mi z̄ún le wa yí dà máa keń hen na le Dónbeení wee dí mí béen̄i yi lè wa sánia na b̄io s̄a ho d̄im̄já yi. Mu b̄iowa na dà wee yáa n̄ii yí dà máa keń b̄io yí dà máa yáa yi. ⁵¹ Mi j̄í b̄io ká. I ì zéení b̄io búí na le Dónbeení lá sà yi làa mia: Mu yín̄n̄ wa búenb̄uen lé b̄ia à hí. Ká ba n̄-hía làa b̄ia yïo wi lua lé warén búenb̄uen síi á à yèrémá. ⁵² Mu ù wé f̄uaf̄ua, lè le yèrè k̄éb̄úenlò b̄io síi, ho p̄ahú na le b̄uaan̄i s̄a á à j̄í yi le m̄ondén wizonle zòn. Ká le b̄uaan̄i mu s̄a j̄á, á ba n̄-hía á à vèe, á sánia à yèrémá, á w̄aa máa b̄iní máa hí huúu. Ká warén na yïo wi lua, á sánia à yèrémá. ⁵³ Mu bon, hã sánia na wee hí à soo, á ko hã yèrémá à wé h̄ia yí dà máa hí máa soo. ⁵⁴ Ká hã sánia na wee hí à soo á khii yèrémá á wó h̄ia yí dà máa hí máa soo, bún ká b̄io túara le Dónbeení b̄ioní v̄uahú yi kà màh̄a w̄aa j̄ii ì sí:

«Húmú, ù f̄uhú fá á mu vóráa.†

⁵⁵ Húmú, ù p̄anká wi wen?

Húmú, ù h̄in̄i na ù wee táaráa wi wen?»‡

§ 15:45 Mi loń B̄io j̄uhú búen̄i v̄uahú (Genèse) 2.7 * 15:49 Le Dónbeení b̄ioní v̄n-k̄la búí yi á b̄io ká lé b̄io túara: Lé bún á mi mún wa láráa ho wáayi n̄pue síi. † 15:54 Mi loń Ezayii v̄uahú 24.8

‡ 15:55 Mi loń Ozee v̄uahú 13.14

⁵⁶ Mu húmú híni na mu wee táaráa lé mu bè-kohó. A bïo bèn wee na à mu bè-kohó yíràa ho pànká wa wán lé o *Μοϋιζε λανδά. ⁵⁷ Εε κά wa wee dé le Dónbeení bārākà, lerén na wó á wa dàrnáa mu húmú wa Núhúso Yeesu Krista pànká yi.

⁵⁸ Wàn zàwa lè wàn hínni na á ì wa làa sòobéε, bún lé bïo nòn á mi fàrá tìn, à yí día le 6a dèké mia. Mi ca mi kuio o Núhúso tonló sáró yi. Lé bïo mi wáa zū le le lònbee na mi wee lá a Núhúso bïo yi á yínón kāmáa.

16

Le wári na cōn nòn ho Zeruzalεmu kèrètíewa yi

¹ Mi wáa le wa khíi zo le wári na wee cā à séeníáa bïa bïo sã le Dónbeení yi na wi ho Zeruzalεmu yi túiáwà yi. I bïa bïo le wári cāló mu bïo ko mu wéráa á nòn ho Kalasii kèrètíewa kuure yi vó. Minén mún wé làa bún bïo síi. ² Hã dimaasiwa búenbúen à mi nĩ-kéní kéní wári na mi sá yú búí á mi bārá mí dòn làa bïo mi dàráa mu. Bèra a na à mi wáa yí pa í búenló mi cōn à bïo le mi ì cānáa wári. ³ I khíi búeé dōn mi cōn, á 6a nùpua na á minén mi bεεre hueekaa lé bán á ì ì fé mi hãmu bïo á à túa hã vōnna à bè wán á à na yi, á 6a à 6ua à varáa ho Zeruzalεmu. ⁴ Ká ínén í bεεre pá ko à ì 6ua mu varáa, á 6a à bè làa mi.

Bio ó o Poole wi ò o wé

⁵ I wi à ì búen mi cōn, ká í màhá à kãa ho Maseduana kōhú yi á à buennáa. ⁶ Nún-sí á ì búeé cãaka làa mia cúa-yen, jún-sí á le tèní pãahú búenbúen á ì yáa à wé mi cōn. Bún ká mi wáa à yí mi á à séení á ì vaá dãnáa hen na á ì bò ò va yi. ⁷ Mu bon, í yí wi à ì búee mi mia làa miló kà síi ká í khíí. I wi à ì búee cãaka làa mia ká a Núhúso tà mu. ⁸ Bïo ká wán, á ì ì kεení ho Efεeze lóhó yi á ho *Pántekoote á à yí mi bún. ⁹ Lé bïo á ton-beení sáró jii héra día nòn mií bún, á bïa wi 6a hè ho sáró mún boo.

¹⁰ Ká a Timotee búeé dōn mia, à mi sáberé à mi wíoka a 6ua, lé bïo ó o wee sá a Núhúso tonló lè ínén bïo. ¹¹ O búí yí zuañ wo yi. Ká a khíi bínía wà à búen í cōn, à mi séení a ò o búeé dã làa hээрà. I pan wo, orén lè wàn zàwa na bò làa wo.

¹² Ká mu lé wàn za Apoloosi, wón á ì henía síi á à yí cúa-yen le o bè lè wàn zàwa na bínía wà à búen mi cōn à buennáa, ká a síi bènín yí tà le vεení mu bïo bïo ká wán. I zū mu le pãahú na ò o yí le níi yi, o ò búen.

O Poole bioní véení

¹³ Mi tìní mi yño, mi fàrá dín mi síidéro le Dónbeení yi. Mi zéení le mi lé 6a nùpua na sía hereka, á pànkáwá wi. ¹⁴ Mi bè-wénia búenbúen á mi wé wé lè le waminí.

¹⁵ Wàn zàwa lè wàn hínni, le í pá bíní hení bïo dà-kéní bïo na mia. Mi zū a Sitefanaasi lè mín zii nùpua. Mi zū le ho Akayii kōhú búenbúen yi, á barén lé bïa nín-yání tà a Núhúso bïo. Mi mún zū le 6a dènía bánbáa wee séení bïa bïo sã le Dónbeení yi. ¹⁶ Awa, bán nùpua so síi, làa bïa làa ba léera ho tonló yi, á mi wé tà día le 6a dí mi yahó. ¹⁷ Bïo á wàn zàwa Sitefanaasi là a Akayikuusi, là a Fōotunatuusi á búeé búεεkío mi á bènín lée bïo na wan í síi làa sòobéε. Lé bïo á bïo mi yí dà máa wé máa na mií bïo mi khèra làa mi bïo yi, lé bún á barén wó mi lahó yi. ¹⁸ Ba bènín híina í síi làa bïo 6a wee wéráa mu làa mia pōnna cèrèε yi. Ba nùpua mu síi á mi wé kōnbi.

Le tèní

¹⁹ Ba kèrètíewa kuio na wi ho Azii kōhú yi á wee tèní mia. O Akilaasi là a Pirisiye lè 6a kèrètíewa na wee búee kúee mín wán 6a cōn, á wee tèní mia

wa Núhũso yèni yi. ²⁰ Wàn zàwa búenbúen wee tèní mia. Minén mún tèníka mìn yi sese.

²¹ Lònbió lé ínén Poole lè í nín-bia á wee túa le tèníi ì na mia.

²² Ká a búí yí wa a Núhũso mi tíahũ, à mi lén wo mi tíahũ. «Maranataa», le wa Núhũso búen.

²³ Le wa Núhũso Yeesu *Krista sãamu à kerí làa mia. ²⁴ I bènťín wa mia lè í sɪi búenbúen wa páaníló là a Yeesu Krista bío yi. *Amiina!

Ho jun nni vūahū na ó o Poole túara non ho Korēnte kèrètíewa kuure yi

Vūahū túaró nūhū

O Poole lé yia wiokaa túara ho vūahū na kà non ho Korēnte kèrètíewa kuure yi. Sání ò o túa ho, à bñn 6a 6úi 6a tñahū lá pã a Poole mu bño le o yínón o Yeesu *Krista tonkaro.

Ká a Poole mähá túara 6a yi, á zéenia mí bño yahó làa ba. O le mí wa 6a búenbúen, á wi à 6a bñní wé sí.

O nín-yání zéenia bño ó o lò bonnáa, làa bño le Dónbeení séeníanáa wo (1.1-11). Hã bín-zàwa na wi orén làa ba pãhū ó o bía dñní yi, á zéenia le lé o Yeesu non le nñi mí yi à mí nñi 6a zeñ wán. O Poole vūahū 6úi yi ó o zá làa ba, èe ká ho vūahū na kà yi ó o le mí síi wan làa sòobé bño 6a tà yèrémáa mi yilera le mi wára bño yi (1.12–7.16).

O Poole le ho Korēnte kèrètíewa wé hén mí níní à wéráa mu hãmu séení ho Zeruzaléemu kèrètíewa na lé 6a nñ-khenia (8–9).

Ho vūahū mu lii véení, ó o Poole zá làa bña le o yínón le Dónbeení tonkaro, á zéenia le 6a bño yí bon (10–13).

Le tēnñi

¹ Mu lé ínén Poole na le Dónbeení le mí síi bño á wó là a Yeesu Krista tonkaro, le wán za Timotee á wee tēnñi 6a kèrètíewa kuure na wi ho Korēnte lóhó yi ho Akayii kōhū yi. Wa mún wee tēnñi bña bño sã le Dónbeení yi na wi ho kōhū mu búenbúen yi ² Le wán Maá Dónbeení le wa Nuhúso Yeesu Krista wé mu sãamu làa mia, à na ho héerà mia.

O Poole wee dé le Dónbeení bārākà

³ Le le khòoníi à bño sí wa Nuhúso Yeesu *Krista 6àn Maá yi. Wón na lé o maá na zū le makárí, á wee hení wa sía fēē. ⁴ O wee hení wa sía le lònbee na wee yí wēn búenbúen yi, bèra a na à warén 6èn dñn dñn bñn wán à henínáa bña lò wee be sía, à 6a yí le sí-hebúee na warén wa beere yú le Dónbeení cón. ⁵ Mu bon, làa bño síi á le lònbee wee yíráa wēn dà khíi o Krista bño yi, lé làa bñn síi á le sí-hebúee na wa wee yí le Dónbeení cón o Krista pánká yi á wa wee yí puuní. ⁶ Hen ká wa lò wee be, se léee bèra a na à mí yí le sí-hebúee, à mún kãní. Èe ká wa yú le sí-hebúee, se léee bèra a na à minén mún yí le à bè yi dñn láráa le lònbee dà-kéní kéní na warén wee lá. ⁷ Mi síadéro le Dónbeení yi á wa láa yi binbirí. Bño mi páanía le lònbee yi làa wēn, á wa 6èn mún zū le mi mún páanía le sí-hebúee na wa yú yi làa wēn. ⁸ Mu bon, wán zàwa le wán hínni kèrètíewa, wa ko wa zéení bño sá wēn ho Azii kōhū yi làa mia. Wa lá le lònbee bñn làa sòobé. Le lònbee mu 6èntñn wó herera wa wán fúaa wa yáá lá máa dñn le. Wa yáá lá wee leéka le le máa ká wēn. ⁹ Wa 6èntñn lá wee leéka le 6a à 6úe wēn. Lé bñn non á wa yí dó wa sía waten yi à wa dó hã le Dónbeení na wee véení 6a nñ-hía yi. ¹⁰ Le Dónbeení lé dño kãnía wēn bñn húmú so síi yi, á le pá à bñní ì kãní wēn. Mu bon, wa láa mu yi le le pá wé è kãní wēn. ¹¹ Minén mún séení wēn le mí floró. Lé bñn á à na ká mu sãamu na wa à yí 6a cèrèe floró pánká yi, á 6a nùpua cèrèe á à bè yi á à déráa le Dónbeení bārākà wa bño yi.

O Poole khinía mí véení yi

¹² Bño wa sía wee zéení làa wēn lé bñn wa sía wee wa bño yi, mu lé bño wa wee 6ua le waten ho ñmíjáy yi le mu húaaràmu, le le yi na wee ce, dño wee lé

le Dónbeení cǎn, sǎnkú bǐo wa ɓuan lè waten minén dǎní yi. Mu yí wó lè hǎ sǎnía bè-zǔrímíní pànká, ká mu wó le Dónbeení sǎamu pànká yi. ¹³ Mu bon, wa wǎnna na wa wee túa na mia á wa yí máa túa bè-vio ɓúí yi ká mu yínǎn bǐo mi wee kàrán làa bǐo mi wee jí hǎ yi. Í láa mu yi le mi ì jí bǐo wa túara wéréwéré. ¹⁴ Mi ðín yí jí bǐo kà ɓúenɓúen: Mi dà à zámaka wa bǐo yi, làa bǐo á warén mún ñ zámakaráa mi bǐo yi ñonzoñ na wa Núhúso Yeesu ù ɓuen yi.

¹⁵ Í láa ɓún yi. Lé ɓún ñon á í lá wi à í ɓuee lé mi cǎn vé, bèra a na à mi séení mi hǎ cúa-jun. ¹⁶ Mu bon, í lá wi à í ɓuee ðín mi cǎn vé à ɓuennáa hen ho Maseduana yi. Ká í ɓíní, á í tǎn ɓueé ðín mi cǎn à mi séení mi à í ðàn varáa ho *Zudee kǎhú. ¹⁷ Bǐo á í bía le í wé kà à mu yí wó so wee zéení le í láa yi mía le? Hen ká í le í wé bǐo, à í so wé mu là a jíní jun ɓanso bǐo síi le, yǎa wee tà ho ũuu ho zuia ká ho yǐró ò o le ɓùéé lòn nùpue na yí zǔ Dónbeení le? ¹⁸ Le Dónbeení na máa wé yèrémá mí jii lé í sééràso. Hǎ jii-cúa na wa wee fɛɛ na mia yínǎn ũuu làa ɓùéé. ¹⁹ Le Dónbeení Za, o Yeesu Krista, yǎa á ínén là a Silivén là a Timotee bía bǐo ñon mia jii-cúa yínǎn ũuu làa ɓùéé. Mu bon, o jii-cúa lée ũuu mí dòn. ²⁰ Orén lé yǎa lé ho ũuu na wee zéení le bǐo ɓúenɓúen na le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé lé ho túiá. Lé ɓún ñon á lé orén Yeesu *Krista mu á wa wee bè yi à tàráa wa amiina à dérása ho cùkú le Dónbeení yi. ²¹ Lé lerén ñon á warén làa mia wee ðàn fàrá ðín wa páaníló là a Krista yi. Lé lerén mí ɓere hueekaa wɛn, ²² á bò mí fíminí wán. Le dó mí Hácírí wa sía yi, à zéení le bǐo le dó mí jii le mí ì na wɛn á le è wé máa kǎhí.

²³ Í wee báa mu jii wán le Dónbeení yahó á à dé í mukānī ì na mu bǐo yi, le bǐo ñon á í yí ɓíní yí ɓuararása mi cǎn ho Korente yi, lé bǐo á í yí wi à í ɓóoní mia. ²⁴ Wa yí wi à wa kǎkǎ mia à mi dé mi sía, lé bǐo wa zǔ le mi sǎdéró o Krista yi fàrá tǎna, á wa wi à wa séení mia bèra a na à mi sía wa.

2

¹ Awa! A í wǎa le í máa ɓuen mi cǎn lé bǐo á í yí wi à í tǎn véení mi yiwa. ² Ká í véení mi yiwa, á lé ɓa yén wǎa dà à wéé í síi, bǐo á bǎa dà à wéé í síi lé bán á í véení yiwa. ³ Lé ɓún ñon á í túararása ho vǎahú mu. Í lá ɓuara mi cǎn ho pǎahú mu yi, á mi bǐo lá à véení í yi, ká minén lé ɓǎa ñon lá ko mi wéé í síi. Mu bon, í ɓèntǎn láa mu yi le ká ínén síi wan, á minén ɓúenɓúen sía mún ñ wa. ⁴ Pǎahú na á í wee túa ho vǎahú mu, ká í hácírí yáara fúaa í yàá wá hǎ yèncapoa. Bǐo á í túara ho yi yínǎn à véení mi yiwa, ká í wi à mi zǔn le í wa mia làa sòobéɛ.

O Poole séra día ñon bǎa wó khon làa wo yi

⁵ Yǎa wó khon làa mi mi tǎhú á yí véení ínén í dòn yi, mu lé mi ɓúenɓúen á ɓanso véení yiwa. Bùéé yàá, í bía dà í níi wán, mu lé ɓa ɓúí mi tǎhú á ɓanso véení yiwa. ⁶ Wón nùpue so á nùpua cèrèɛ mi tǎhú á zaráa, á ɓún wǎa à yí o. ⁷ Hǎ làa na kà wán á mi sɛn mu día na a yi à hení a síi, ɓún mía ó o yi ì vá dàkhíina, á yilera à yáa. ⁸ ɓún bǐo yi á í wee fío mu mi cǎn le mi zéení mu na a yi wéréwéré le mi wa a. ⁹ Mu bon, í túara ho vǎahú mu à loínáa le mi wee bè bǐo á í bía ñon mia yi le. ¹⁰ Awa! A í wǎa à bío bǐo kà à na mia: Hen ká mi wé séra nùpue bè-kora día ñon wo yi, á ínén mún ñ sɛn mu ù día á à na ɓanso yi. Ká í lá ko à í sɛn bǐo ɓúí día na a ɓúí yi, á í ì sɛn mu ù día á à na a yi minén bǐo yi o *Krista yahó. ¹¹ Í wé è wé mu bèra a na ò o *Satāni yí yí sée mi wán, lé bǐo á bǐo ó o wi ò o wé á wa zǔ.

O Poole khon o Tiite yi ho Torowaasi yi

¹² Bǐo á í vaá ðǎn ho Torowaasi lóhó o Krista bín-tente bueró bǐo yi, á í mǎn ò o Núhúso héra í tonló sáró wǎhú. ¹³ Ká í yi páa wee dè, lé bǐo á í yí yú wán

za Tiite bîn, á bûn lé bîo nɔn á ï dórâa ho Torowaasisa mu cãa wé se, à ï wà buara ho Maseduana kôhú wà buéé loñ le ï yí o hen le.

Wa wee fáa hã fûna o Krista pànká yi

¹⁴ Εε ká mi le wa khòoní le Dónbeení, lé bîo á le wee dí wa yahó à fáaráa hã fûna féεε wa páaníló là a *Krista bîo yi. Le Dónbeení wee ðin wa wán à zéénináa o Krista à ba nùpua zûñ wo hã lùà búenbúen yi. O zûñló mu ka lòn sãmu na sí á wee bènben fè hã lùà búenbúen. ¹⁵ Mu bon, wa ka lòn bîo na sãmu sí na ó o Krista wee na le Dónbeení yi, bîa kãnía làa bîa wee vîiní míten tîahú. ¹⁶ Bîa wee vîiní míten cón á mu ka lòn sãmu na wee na mu húmú, ká bîa kãnía cón á mu bèn ka lòn sãmu na wee na le mukãní binbirí. Yia yàá dà à sá hón tonló so léé wée. ¹⁷ Ba nùpua cèrèεε wee bue le Dónbeení bióní à càráa mu bîo, ká warén yí máa wé làa bán bîo síi. Le Dónbeení tonkaa wen, á wa wee hén wa yiwa à sárâa hã tonkaa mu tonló le yahó wa páaníló là a Krista bîo yi.

3

Le páanii finle ton-sáwá bîo

¹ Wa so wi à wa tîn zéení waten làa mia le? Tàá wa so màkóo wi à wa bua vūahú na wee zéení làa mia le ba tonkaa wen mi cón làa bîo ba búii wee wérâa mu le? Tàá wa bío le mi túa ho búii na wen à wa bua vaa zéénináa waten lònveere yi le? ² Minén mi bæere ka lè mi lé ho vūahú na túara wa sía yi á ba nùpua búenbúen wee kàrán à zûñ. ³ Mu bon. Minén mi bæere lé ho vūahú na ó o *Krista túara á kàràfâa wen. Ho yí túara lè le dèε na ba wee túaráa ho vūahú wán, ká ho túara lè le Dónbeení na wi féεε Hácírí. Ho yí túara huee wán, ká ho túara ba nùpua sía yi. ⁴ Wa wee bío kà, lé bîo wa láa le Dónbeení yi o Yeesu Krista pànká yi.

⁵ Wa yí máa leéka le ho tonló mu wa dà à sá lè wa kùrú pànká. Lé Le Dónbeení wee na à wa ðàn wérâa mu. ⁶ Lé lerén nɔn á wa ðàrina wórâa le páanii finle ton-sáwá. Dén páanii finle so yí yú mí pànká ho làndá na túara yi. Le yú ho le Dónbeení Hácírí pànká yi. Ho làndá na túara wee wé à ba nùpua hí mu húmú binbirí, ká le Dónbeení Hácírí bèn wee wé à ba nùpua yí le mukãní binbirí.

⁷ O *Mɔyiize làndá hîa túara hã hue-penlenwà wán.* Ho pãahú mu yi á le Dónbeení cùkú ñuúkaa làa sòobéε, fúaa o Mɔyiize yahó wee ñuúka ho cùkú mu bîo yi. Bîo ó o Mɔyiize yahó ñuúkaró yí máa mía mí cúee, ká a *Isirayεεle zàwa yí ðàrina yí lora ho yi lé bîo ho wee ñuúka dàkhîina. Ká hón làndá so na wee na ò o nùpue hí á zéénia le Dónbeení cùkú beení ká síi, ⁸ á le Dónbeení cùkú beení mu bîo so khíi máa poñ bûn ká mu lé le Dónbeení Hácírí wee sá mí tonló le? ⁹ Wa zû le ho làndá tonló na vaa véenii á dà à síiní a nùpue ñúhú á cùkú wi. Ká mu ka kà, á ho tonló na wee na ò o nùpue térén so cùkú máa keñ máa poñ bûn le? ¹⁰ Wa yàá dà à bío le ho cùkú na yánkaa wi wãa yí máa mi, lé bîo á hîa hã làa na kà wán á bèn po po horén. ¹¹ Mu bon, ká mu bîo na hîa khíi á cùkú wi, se bîo wee keñ bîn féεε cùkú bèn ñ poñ bûn cùkú.

¹² A bîo wa dó wa sía wee lòní ho cùkú mu, lé bûn nɔn wa poní sênkaa kúaráa wee bíorâa. ¹³ Warén yí máa wé là a Mɔyiize bîo, wón yánkaa pon mí yahó yi lè le nín-kéní, bèra a na ò o Isirayεεle ñipomu yí mi ho cùkú na máa mía véró o yahó mu wán.† ¹⁴ O Isirayεεle ñipomu hácírí fù yí dà máa ñí le páanii kînle vñna bióní na wee kàrán na ba yi. Hàrí ho zuia á mu pá ka lè ba pon mí yara yi lè le nín-kéní mu. O nùpue páaníló là a *Krista lé bûn mí

* 3:7 Mi loñ Léró vūahú (Exode) 34.27-35 † 3:13 Mi loñ Léró vūahú (Exode) 34.33-35

dòn wee wé à le nín-kéní mu hén lén hã yara yi. ¹⁵ Mu bon, hàrí ho zuia ká a Isirayεεle n̄pomu wee kàrán o M̄oyiize v̄ōnna à 6a máa zūn hã bàn kúará. Mu ka lòn nín-kéní na pon 6a s̄ia yi. ¹⁶ Ká ȳia tà a N̄uh̄so b̄io à le nín-kéní mu hén lén o yahó yi. ¹⁷ O N̄uh̄so na b̄io b̄ia lé le Dónbeení Hácírí. O N̄uh̄so Hácírí h̄ia wi lahó na yi à hón lahó so n̄upua keń m̄iten. ¹⁸ Warén búenbúen na á nín-kéní yí pon yara yi á wee loń mi a N̄uh̄so cùkú làa b̄io ó o n̄upue wé mináa mí yahó ho zùbálén yi b̄io síi. O cùkú mu wee j̄uiika wa wán. O N̄uh̄so na lé le Dónbeení Hácírí á wee wé à wa wé yèrémá ká wa wà, à keń là a b̄io síi, à cùkú wé dé wán féεε.

4

O Poole yi tèera mi bàra le Dónbeení tonló sáró yi

¹ Le Dónbeení lè mí tentemu á kàràfáa ho tonló mu w̄en. Lé b̄un n̄on wa yí máa tèé wa bàra ho sáró yi. ² Wa yí máa sà waten wéráa b̄io, á p̄ã hã n̄iyi-wará día. Wa yín̄on n̄i-khàwa, á wa mún yí máa dé yèrémaló le Dónbeení b̄ioní yi. Ká wa wee zéení ho t̄iá poni b̄io wéréwéré. Wa wee wé ká síi le Dónbeení yahó bèra a na à 6a n̄upua búenbúen zūn le wa lé 6a húaaràwa. ³ Ká le b̄in-tente na wa wee bue á kúará sà yi, se lé b̄ia wee v̄í á le kúará sà yi c̄n. ⁴ Bán n̄upua so yí zū le b̄in-tente kúará lé b̄io ó o *Satāni na wee dí mí béení ho ð̄im̄já yi, á wee wé à 6a hácíira máa ð̄an̄ mu kúará zūn à dé mí s̄ia le Dónbeení yi. Ba yí máa mi le b̄in-tente mu khoomu j̄uiikaró. B̄un na wee zéení a *Krista cùkú. ⁵ Mu bon, wa yí máa b̄io waten b̄io ká a Yeesu Krista na lé o N̄uh̄so lé ȳia á wa wee bue b̄io. Warén wa bæere lé mi ton-sáwá o Yeesu b̄io yi. ⁶ Le Dónbeení yánkaa b̄ia: «Le mu khoomu keń le t̄ibírí lahó yi». Lerén lé ð̄io mún wó á mu khoomu wi wa s̄ia yi, à wa zūrnáa le cùkú b̄io na wee mi a Yeesu Krista yahó yi.

⁷ B̄un bè-beení so wi warén na ka lòn s̄ia na má lè ho córó yi, bèra à na à 6a n̄upua zūn le ho ð̄an̄lò na bàn síi m̄ia wee lé le Dónbeení c̄n, ká ho yí máa lé warén c̄n. ⁸ Le lònbee lè mí síiwà wee yí w̄en, εε ká le màhã yí yú sée wa wán. Wa yiwa wee ð̄e, εε ká wa hácíira màhã pá yí yáara. ⁹ Ba n̄upua wee j̄iiní wa s̄anía, εε ká le Dónbeení yí p̄ã w̄en yí día. Ba wee l̄iorá w̄en, εε ká mu yí máa yáa w̄en. ¹⁰ P̄ōnna búenbúen ká 6a wee cà wa búeró yahó làa b̄io 6a wó wó bóráa o Yeesu, bèra a na à le mukān̄i binbirí na ló a Yeesu c̄n à mi w̄en wéréwéré. ¹¹ Mu bon, wa wi le mukān̄i yi. εε ká 6a wee cà 6a búe w̄en p̄ōnna búenbúen yi o Yeesu b̄io yi. B̄un wee wé bèra a na à le mukān̄i binbirí na ló a Yeesu c̄n à mi wa s̄anía na dà à hí yi. ¹² Lé ká síi á warén wee zàanínáa wa mukān̄i p̄ōnna búenbúen yi, bèra a na à le mukān̄i binbirí na ho p̄anká mia.

¹³ Wa páanía le síidéró ð̄a-kéní yi. Mu ka làa b̄io mu túararáa le Dónbeení b̄ioní v̄uah̄ yi le: «Í b̄ia lé b̄io á í dó í síi.»* Awa, á warén mún dó wa s̄ia làa b̄un síi, lé b̄un n̄on á wa mún wee b̄ioráa. ¹⁴ Wa zū le ȳia v̄eenía o N̄uh̄so Yeesu lé wón mún ñ v̄eení w̄en, lé b̄io wa páanía là a Yeesu. O ò páaní ì fé w̄en làa mia yòó bàrá mí c̄n. ¹⁵ B̄io wee wé ká búenbúen lé minén b̄io yi, bèra a na à 6a n̄upua c̄èr̄e wé yí le Dónbeení s̄amu ká 6a wà. Ká mu wó ká, á 6a n̄upua na à dé le Dónbeení b̄arákà á à dé ho cùkú le yi, á wé è dé wán.

Wa khi yi hã s̄anta bè-fla

¹⁶ Lé b̄un n̄on á wa yí máa tèeráa wa bàra. Hàrí ká wa s̄anía p̄anká wee t̄i yi ká ho wà, á wa hácírí flamu b̄un wee dé wán ká mu wà lè hã wizooní. ¹⁷ Le lònbee na wee yí w̄en hã làa na ká wán na khi vé á máa tèé lè ho cùkú beení

* 4:13 Mi loń Lení v̄uah̄ (Psaumes) 116.10

na wa khíi yí, hón na máa vé máa mi. ¹⁸ Warén yí máa cà mu bío na wee mi. Bío yí máa mi lé bío wa wee cà. Lé bío á bío wee mi yí máa mía, ká mu bío na yí máa mi bún wi bún féeε.

5

¹ Wa zū le ká le wizonle na wa sánia na lé wa mànákáwa zíní yáara, á le Dónbeení ì na hã sánia wa ñi-kéní kéníwà yi ho wáayi. Hón mànákáwa zíní so na á nùpue níi yí wó á à keñí bún féeε. ² Bío ká wán á wa yiwa wee vá lé bío wa wee cà mu lè wa sòobéε à le Dónbeení na hã sánia bè-fla mu wεn ho wáayi. ³ Ká wa yú hón sánia bè-fla so, á wa mànákáwa máa wé bío na wee héeka mí bírí á yí yú sánia. ⁴ Mu bon, Bío wa wi hã sánia na ka lòn zíní yi á wa yiwa wee vá, á lò wee be. Wa yí le le Dónbeení fé wa sánia mí dòn, ká wa wi à le wé hã làa bè-fla, bèra a na à hã sánia na à keñí bún féeε à zo hã bè-kíá na à hí lahó. ⁵ Le Dónbeení mí bæere lé dño wíokaa wεn bún bío yi. Le nɔn mí Hácírí wεn à zéení le bío le dó mí jii le mí ì na, á le è na máa khí. ⁶ Lé bún bío yi á wa yí máa tèé wa bàra, ká wa jɔñ zū le bío wa wi ho tá wán, á wa dání nàyi là a Núhúso.

⁷ Mu bon, bío wa wee ɓua lè waten á wa wee wé héha làa bío wa dóráa wa sía le Dónbeení yi, ká mu yínɔñ bío wa wee mi lè wa yío bío yi. ⁸ Wa sía hereka, á mu mún lá à wé sí wεn à wa lé ho ðímíjá na ká yi à vaa keení a Núhúso nísání. ⁹ Hàrí à wa keñí ho ðímíjá yi, tàá à wa lén vaa keení a nísání, se bío wa màkóo wi yi lé ho wé bío sí a yi. ¹⁰ Lé bío wa ɓúenɓúen ko à wa khíi vaa ðín o *Krista yahó ò o cítí. Ká wa wó mu bè-tente tàá ká wa wó mu bè-kora, ó ò sàání wεn á à héha làa bío wa ñi-kéní kéní wó ho ðímíjá yi.

Wa lè le Dónbeení bínia sí o Yeesu pànká yi

¹¹ Bío wa zū a Núhúso kònbii jùhú, á wa wee bánbá à ɓa nùpua tà ho tũíá poni. Le Dónbeení zū wεn binbirí, á ï wee leéka le minén mún zū mi mi sía yi. ¹² Wa yí máa cà à wa zéení làa mia le mi ko mi tà wa bío. Bío mí sía á à waráa wa bío yi lé bún wa wee cà, bèra a na à mi ðàñ bío sí bíá wee yòní mítén bío ɓa karáa dání yi, ká bío ɓa sía yi á ɓa yí máa loñ. ¹³ Ká lé bío wa wee wé lòn khéerowà, lé le Dónbeení yahó á wa wee wéráa mu. Ká lé bío wa wee wé lòn nùpua na júná wi bún, bún lé minén bío yi. ¹⁴ O *Krista waminí pànká ɓúaa wa wán. Wa láa mu yi le orén lé o nùpue ñi-kéní na húrun ɓa nùpua ɓúenɓúen bío yi, á le Dónbeení cón á wa ɓúenɓúen páanía húrun làa wo. ¹⁵ O húrun ɓa ɓúenɓúen bío yi bèra a na à bíá yío wi lua wé yí wé bío sí ɓa yi, ká ɓa wé wé bío sí yia húrun ɓa bío yi, á vèera.

¹⁶ Lé bún bío yi, á wa wáa yí máa loñ ɓa nùpua làa bío wa wee mi làa ba à héha lè mu ñipomu. Hàrí ká wa yánkaa wee loñ o Yeesu yi làa bún bío, á hã làa na ká wán á wa wáa yí máa loñ wo yi làa bún.

¹⁷ Hen ká a nùpue páanía là a *Krista, se wón ɓànsò lée ñi-finle. Mu bè-kíá wáa khíina, mu bío ɓúenɓúen wáa wó bè-fla. ¹⁸ Bún ɓúenɓúen lé le Dónbeení wó mu. O Krista pànká yi, á le wó á warén làa de bínia sí, á ho tonló na á le le wa sá, lé ho wé à bíá ká mún wé sí làa de. ¹⁹ Mu bon, o Krista pànká yi, á le Dónbeení nɔn le níi à ho ðímíjása làa de bíní wé sí. Le wáa yí máa loñ ɓa nùpua ɓúenɓúen bè-kora yi. Le le wa bío na ɓa nùpua na ká yi le ɓa bíní wé sí làa mín.

²⁰ Awa, á wa lé o Krista tonkarowà, á wee lá le bíoní o Krista yèni yi. A mu ka lè mu lé le Dónbeení mí bæere ðín wa wán á wee bíoráa làa mia. Wa wee ɓónɓóní mia o Krista yèni yi le mi ðía le le Dónbeení làa mia bíní wé sí. ²¹ O Krista yí wó mu bè-kohó yí mɔn, à le Dónbeení síinia a jùhú lòn bè-kora wéro

bïo sîi warén bïo yi, bèra a na à wa wé 6a nùpua na térénna le Dónbeenî yahó wa páaníló làa wo bïo yi.

6

¹ Lé kà sîi á warén na lè le Dónbeenî páanía wee sá, á pá wíokaa wee hení mu na mia, le mi yí díá le le Dónbeenî sáamu na le wó làa mia bïo wé káamáa.

² Lerén lé dío bía mu kà sîi:

«Ho pãahú na mu ko yi,

á ì jí ù floró.

Ho kãníló wizonle zon,

á ì bueé séení fo.»*

Awa, ho pãahú na wa wi yi lé ho pãn-tente, ho zuia lé ho kãníló wizonle.

³ Wa yí wi à wa wé bïo búí na hía na ká wa à wé è khe lè 6a nùpua, lé bïo wa yí wi à nùpue woon yáa wa tonló yèni. ⁴ Bïo wa wee sá búenbúen yi, á wa wee zéení le wa lé le Dónbeenî ton-sáwá. Wa wee hí wa sía le lònbee lè mí síiwá, lè le yi véé yi, ⁵ ho haró yi, ho kásó yi, le lònbee na wee yí wén 6a zámáa ní yi, há ton-hebúaa sáró yi, mu dâmu fòoró lè le híni yi. ⁶ Wa 6uan waten lè le yi na wee ce, á zú le Dónbeenî, á wee ní wa yiwa, á wayika. Le Dónbeenî Hácírí wi làa wén, wa wa 6a nùpua lè wa sía búenbúen. ⁷ Wa wee wé mu lè ho tûiá poni bíonî na wa wee bue le Dónbeenî pánká yi. Wa wee wé bïo térénna, bún ka lòn fio sía na wa wee firáa lè wa zúkúso, á mún wee paráa waten yi. ⁸ Ba nùpua búí wee dé ho cùkú wén ká 6a búí bán wee yáa wa yèni. Ba búí wee khóní wén, ká 6a búí wee là wén. Ba wee bío le wa lé 6a sabín-fúaalowa, ká wa òn wee mí ho tûiá poni. ⁹ Ba wee bío le nùpue woon yí zú wén, à 6a nùpua òn zú wén. Ba nùpua yèn-dání yi, á wa ka lè wa húrun, à wa òn yíò wi lua. Ba wee beé wa lò, ká 6a màhá máa búe wén. ¹⁰ Hàrí bïo 6a wee véení wa yiwa, ká wa sía pá wee wa fééé. Wa lé 6a ní-khenia, ká wa òn wee wé à 6a nùpua cêrèé wé ho nãfòró 6ànsowà. Wa ka lòn nùpua na dèé búí mía, à mu bïo búenbúen òn bïo sã wén.

¹¹ Minén Korente lóhó kèrètíewa kuure, wa héra wa yiwa á bía wéréwéré nòn mia. ¹² Wa yí pã le wa máa waí mia, minén lé bía yí tà yí wa wén. ¹³ I wee bío làa mia ka lè mi lé í zàwa: Mi mún waí wén làa bïo wa waráa mia.

Le tibírí lè mu khoomu yi dà máa páani

¹⁴ Bía yí dó mí sía o Yeesu yi bè-wénia mi yí páaní yi làa ba. Mu bon, mu bïo na térénna lè mu bïo na yí térénna dà à wé kaka à páanínáa? Á mu khoomu lè le tibírí so dà à páaní le? ¹⁵ O Yeesu *Krista là a *Satáni so dà à páaní bïo dà-kéní yi le? Yia dó mí síi o Yeesu yi làa yia dó mí síi o Satáni yi yilera so dà à wé dà-kéní le? ¹⁶ Lé le páaní yén yáa wi le *Dónbeenî zî-beení lè há wónna pãahú? Mu bon, mi so yí zú le warén lé bía lé le Dónbeenî na wi fééé zî-beení le? Mu ka làa bïo á le bíaráa mu kà sîi:

«Ì ì keñ 6a tãhú,

ì ì vará làa ba,

ì ì wé 6àn Dónbeenî,

á 6a à wé í nípomu».

¹⁷ Lé bún bïo yi ó o Núhúso bíaráa bïo kà:

«Mi lé 6a tãhú,

mi yí páaní làa ba.

Mi yí dã bïo na tun hùúu,

á ínén á à tà mi bïo.

¹⁸ Ì ì wé mìn maá,

á minén á à wé ínén zà-hínni lè í zà-báawa.

* 6:2 Mi loñ Ezayii vùahú 49.8

O Nuhúso na dà mu bïo búenbúen lé wón te mí jii-cúa.»†

7

¹ Wán zàwa na á ì wa làa sòobéé, bún bïowa so búenbúen á le Dónbeení dó mi jii le mí ì wé. A bïo mu ka kà, á mi le wa ceé wa sánia lè wa yiwa. Mi wa bua waten, à bïo sí le Dónbeení yi, à wé kònbi le.

O Poole yi véé yèrémáa wó le sí-wéé

² Mi wañ wén! Wa yí wó yí khon làa nni woon, wa yí yáara a búí bïo, wa mún yí tò a búí wán. ³ I yí bía bún à síinínáa mi júná. I yáá lá bía mu le wa bènťín wa mia làa sòobéé. A wa yïo wé lua, tàá à wa hí, se wa pá wa mia. ⁴ I bènťín láa mia, í síi wan mi bïo yí làa sòobéé. Le lònbee na wee yí mi búenbúen á ì síi here yi, á wee zámaka.

⁵ Mu bon, bïo wa buéé dñn ho Maseduana, á wa yí yú vūnà, le lònbee lè mí síiwà yú wén hen. Ba nùpua wee pí wa bïo à kán wén, wa yilera hñn yí kará lòn-kéní ⁶ Hen ká a nùpue bàra tò, à le Dónbeení bñn hení a síi. O Tiite búenlò wa cñn lé bún á le đñn wán heníanáa warén sía. ⁷ Mu yáá yínóñ bún mí dòn. Bïo ó o Tiite buéé bía á mún henía wa sía. O bía nñn wén le mi henía mí síi, o le mi sía vá làa sòobéé à mi bñn mi mi, le bïo mi wó làa mi khíina á bñnía yí sí mia, le mi henía í bïo. Bïo á ì jà bún, á ì síi wíokaa wan.

⁸ Hári ká ho vūahú na á ì túara nñn mia á véénia mi yiwa, á ìnén mu yí máa vá yi. Mu lá dà à vá mií lé bïo á ì zū le í véénia mi yiwa ho pñn-za dèé yi, ⁹ éé ká í mähá síi wan há laà na kà wán. I síi yí wan bïo á ì véénia mi yiwa bïo yi. I wee zámaka lé bïo mi yiwa vá há wén-kora na mi wó bïo yi, á pá há día. Le yi-véé na yú mia kà, lé le Dónbeení wi à mu wé làa bún, bèra a na à mi sía cí mi wén-kora mu bïo yi à pí há. Ká mu wó kà, se wa vūahú mu túaró yínóñ bïo na wa wó khon làa mia. ¹⁰ Ká a nùpue yi wee vá lé bïo mu lé le Dónbeení síi bïo, à dén yi-véé so wé ò o yèrémá mí yilera lè mí wára, lé bún wee na à le Dónbeení kñn bñnso. Dén yi-véé so síi bïo máa vá wén. Éé ká le yi-véé na mähá ka làa bíá yí zū le Dónbeení yi-véé bïo síi, á wee bua a nùpue varáa mu húmú yi. ¹¹ Mu bon, mi yiwa na wee vá lé bïo mu lé le Dónbeení síi bïo, á mi wáa loñ bïo wó mia bïo kà wán. Mi loñ bïo mi nñnnaa miten, á yilera búenbúen yèrémáa. Mi wee bío sí miten yi làa sòobéé. Mi wee zééní bïo kà wán le mi yí wa mu bè-kora. Mi wee cíi mi sía mu bïo yi. Bïo lá dà à yí mia mu bïo yi á mi yáá zána. Mi sía vá à mi bñn mi mi, á mi wi à mi bñn wé le Dónbeení síi bïo, ká mi bé yía wó mu bè-kohó. Mi zéénia mu bïo cèrèé yi le mi níní mia bún bïowa so wééní.

¹² Ká í túara ho vūahú nñn mia, se mu yínóñ yía wó khon bïo yi, á mu mún yínóñ yía ba wó khonnáa bïo yi. I túara ho bèra a na à bïo mi nñnnaa miten wa bïo yi à bïo zūn wéréwéré le Dónbeení yahó. ¹³ Lé bún bïo yi á wa yúráa le sí-hebúee.

Mu bon, mu yáá yínóñ bún mí dòn á wa sía há bïo yi. Wa mún wee zámaka bïo ó o Tiite síi wan bïo yi, lé bïo mi búenbúen híina a síi. ¹⁴ I khòonía mia o Tiite yïo yi, á bïo ó o van mi cñn bñnía, á mi bèn yí dó nnyio mií. Bïo á bïo wa wee bío búenbúen lé ho túiá ponináa, lé làa bún á bïo wa khòonía làa mia o Tiite yïo yi mún wóráa ho túiá. ¹⁵ Bïo ó o buara mi cñn á mi buan wo se. Mi bò a bíoní yi lè le sòobéé lè le kònbi. Hen ká a leékaa mu, ò o wíokaa wañ mia. ¹⁶ I wee zámaka lé bïo á ì láa mia mu bïo búenbúen yi.

† **6:18** Mi loñ Levii nùwá vūahú (Lévitique) 26.12; Ezekiyéle vūahú 27.37; Ezayii vūahú 52.11; Ezekiyéle vūahú 20.34; Samuwéle jun nii vūahú 7.14; Ezayii vūahú 43.6

8

Mu hāmu cāló bïo

¹ Wàn zāwa lè wàn hinni, wa wi mi zūn bïo nɔn le Dónbeenĩ wórāa mu sāamu lè ho Maseduana kèrètɛwa kuio. ² Ba lò bon làa sòobéé, ká 6a sĩa 6èntĩn pá wan làa sòobéé. Ba khon binbirĩ, èé ká 6a màhã wó mu hāmu cèrèé le Dónbeenĩ tonló sáró bïo yi. ³ I lé mu 6àn sèéràso, 6a wó bïo 6a dà wee wé, 6a wó mu miten á yòó puunía lé bïo mu sĩ 6a yi. ⁴ Ba flora mu wa cón á henía, le wa día le mí dé mí níní à sèenínáa ho Zeruzalèemu kèrètɛwa kuure. ⁵ Ba wó mu á dà bïo wa lá wee leéka wán. Barén nɔn miten le Dónbeenĩ yi, á 6a día miten nɔn wɛn làa bïo mu sínáa le Dónbeenĩ yi.

⁶ Lé bũn bïo yi á wa le ho cāló tonló mu na ó o Tiite lá 6úakáa mi cón ò o wíoka sá à tíi jii. ⁷ Mi sɔadéró lè mí bioní yi, mi bïo zūnló lè miten naló yi, lè le waminĩ na mi yú wa cón, bũn 6úen6úen á mi dó mi sòobéé yi, á wó mu sese. Lé ká sii á mi sòobáaráa miten sáráa ho cāló tonló na ká.

⁸ I yí máa kíká mia. I wi à ĩ zéení bïo 6a kèrètɛwa kuio na ká wórāa làa mia, bèra a na à mi dàĩ zéení le mi wa bĩa ká bïo bon. ⁹ Lé bïo mi zū wa Núhũso Yeesu *Krista sāamu na ó o wó nɔn wɛn bïo. Orén na mu bïo 6úen6úen wi nni yi, á día bũn 6úen6úen ò o tà mu khemu yi mi bïo yi. O wó ká sii bèra a na ò o khemu mu wé mia lè ho nàfòró 6ànsowà mi sĩa yi.

¹⁰ I wi à ĩ bío bïo á ĩ wee leéka ho cāló mu dàĩ yi: Bïo mi wó á se, minén lé bĩa zenĩn lé 6a nín-yání nùpua na tà ho bïo, á lé minén mún nín-yání wó ho. ¹¹ Hã laà na ká wán á mi tíi ho tonló mu jii. Bïo mi fù sòobáa miten á tà mu, lé làa bũn à mi pá wé sòobáráa miten à sá ho tonló mu vaa tíi jii. Mi wé mu làa bïo mi dàráa mu. ¹² Lé bïo ká mi sòobáa miten á nɔn bïo le Dónbeenĩ yi, á le è tà à fé bïo wi mi cón, ká le máa loĩ bïo mía mi cón. ¹³ Mi yí leéka le ĩ wee sèení bĩa ká lònbee làa mia bèra a na à 6arén vūn ká minén lò be. Bùéé, ĩ wi à mi mànĩ.

¹⁴ Hã laà na ká wán á mi bïo wi cèrèé á mu sūaaní à mi wé hã bĩa khon. Ká nònzòn na minén 6èn khon à 6arén bïo wi boo, á 6a à hã mia. Ká mu wee wé ká, bũn ká mi màa. ¹⁵ Mu ù wé làa bïo mu túararāa le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi: «Yia yú ho dīnló cèrèé á yí yú yí puunía, á yĩa yí yú bïo na boo á bïo 6úii mún yí fòora yi.»*

O Tiite lè 6a 6úii varó ho Korènte yi bïo

¹⁶ Wa wee dé le Dónbeenĩ bārākà, dén na wó ó o Tiite sòobáa miten mi bïo yi làa bïo warén wó làa bũ. ¹⁷ Lé bïo á bïo wa le o Tiite va mi cón ó o tà. Mí lahó yi ó orén miten lé yĩa yáá henía mí bĩnĩ varó mi cón bïo. ¹⁸ Wa wāa à tonka a Tiite mu lè wàn za na 6a kèrètɛwa kuio 6úen6úen wee wíoka yèni le Dónbeenĩ bín-tente bueró bïo yi. ¹⁹ Mu yínɔn bũn mí dòn, 6a kèrètɛwa kuio lé bĩa léra wàn za mu ò o wé bè làa wɛn wa varáa yi. O wee bè làa wɛn à sáráa ho cāló mu tonló na wee dé ho cùkú o Núhũso mí bεere yi, á mu wee zéení le wa wi wa wé bïo se. ²⁰ Le minka wárí mu á wa wé è pa bïo bèra a na à nùpue yí bío khe na wɛn le 6uaró dàĩ yi. ²¹ Lé bïo wa wi à wa wé bïo se o Núhũso yahó lè 6a nùpua yahó. ²² Wa mún ñ páaní ì tonka wàn za 6úii làa ba. Pònna cèrèé wa lora a, á mɔn ò o wee sòobá miten le Dónbeenĩ tonló sáró yi. Hã laà na ká wán ó o yáá wíokaa wee na miten ho tonló mu yi á po bïo lè ho yahó lé bïo ó o láa mia. ²³ O Tiite wón làa mi léera ho tonló yi, wa páanía wee sá à sèenínáa mia. Ká bĩa á à bè mín làa wo bán lé 6a kèrètɛwa kuio tonkaa 6a mi cón. Ba tonló wee dé ho cùkú o *Krista yi. ²⁴ Ká 6a 6ueé dān mi cón, à mi zéení làa ba le mi wa 6a, à 6a kèrètɛwa kuio na tonkaa 6a à zūn le bïo wa wee khòonĩ mia bïo yi á 6èntĩn léé túiá poni.

* 8:15 Mi loĩ Léró vūahũ (Exode) 16.18

9

Le Dónbeení wa yia wee há mu bío lè le sí-wεε

¹ Mu yàá ka lè mu jùhú míá à ì túa ho vūahú na kà na mia 6a kèrètíewa kuure séení mu dǎní yi. ² Lé bío á ì zū bío mi sòobáaráa miten 6a séenílò bío yi. I síi wan mi bío yi á wee bío na ho Maseduana kèrètíewa yi hen le «Ho Akayii kèrètíewa wi 6a séení 6a kèrètíewa kuure na wi ho *Zudee yi. Ba yàá búakáa wee wíoka miten mu bío yi hàrí zenín». Ká ho Maseduana kèrètíewa mún jà mu, á 6a cèrèε wíokaa nòn miten le séení mu bío yi. ³ εε ká í màhá à tonka wàn zàwa mu mi cón bèra a na à bío nòn wa khòníanáa mia à yí wé káamáa. A ì wi à mi wíoka miten làa bío á ì bíaráa mu. ⁴ Bún míá ká ínén lè ho Maseduana kèrètíewa 6ueé dǎn míá ká mi dǎn yí wíokaa miten ho cǎlò mu bío yi, á warén lé bíá há nǎyio ò dí 6a yíó yi, lé bío wa láa mia. I zū le minén á há nǎyio mún ò dí. ⁵ Lé bún nòn á ì leékaa le mu sūaaní à ì fio wàn zàwa mu à 6a dí í yahó buen mi cón, à 6uee loń le séení mu bío, dén na mi dó mi jíní nòn bío yi. Ká í 6ueé dǎn ká mu yíó ló, á bún ò zéení le mi héra mi yiwa wóráa mu ká kíkáa yí kera mu yi.

⁶ Mi zūń mu! Nùpue yí dù bío na boo, ó o máa lá bío na boo. Nùpue na dù mu bío na boo, wón ò lá mu bío na boo. ⁷ Mi na, à héha làa bío wi mi nǎ-kéní kéníwà sía yi. Mi yí wé mu làa yi véε, à keń lè mu léε kíkáa mi wán. Lé bío á yia wee na mu bío lè le sí-wεε wón bío sí le Dónbeení yi. ⁸ Le Dónbeení dà à na bío cèrèε mia á yòó puuní bío mi màkóo wi yi, bèra a na ká mi yú há pǎnna búenbúen yi á yòó puunía, á mi ì dǎn ò wé bío na se cèrèε làa bú. ⁹ Mu ù keń làa bío mu túararáa le Dónbeení bíoní vūahú yi: «O wee hén mí yi à hánáa 6a nǎ-khenia, o wee wé mu tentemu fεεε.»* ¹⁰ Yia wee na mu bè-dà 6a nùpua yi á wee há 6a làa bío 6a à dí, á mún ò na mu bè-dà minén yi. O o ò wé á mu ù jín á mí tentemu cǔnú wé è dé wán. ¹¹ O o ò na bío cèrèε mia bèra a na à minén bèn hén mi yiwa à hánáa 6a nùpua. Mu ù wé á 6a nùpua cèrèε á à dé le Dónbeení bǎrákà bío mi nòn wen á wa nòn 6a yi bío yi. ¹² Le séení na mi wee wé yínǎ dèε na wee séení ho Zeruzalεεmu kèrètíewa kuure 6a màkóo bío yi mí dòn, le mún wee wé à 6a wíoka wé dé le Dónbeení bǎrákà cèrèε. ¹³ Le séení na mi wee wé ká à zéení le mi héra mi yiwa. Mu bon, mi wee bío o *Krista bín-tente bío, á bò le yi, á 6a nùpua cèrèε wee dé ho cùkú le Dónbeení yi mu bío yi. Ba mún wé è dé ho cùkú le yi bío mi héraráa mi yiwa á nòn mi ní bío bǎrén lè 6a nùpua búenbúen yi bío yi. ¹⁴ A 6a wé è fio ò na mia à zéení le mí wa mia, lé bío le Dónbeení wó mí sǎamu làa mia yòó puunía. ¹⁵ Mi wa dé le Dónbeení bǎrákà mu bè-tente na bàn síi míá, na le wó nòn wen bío yi.

10

O Poole wee bío mi tonkaró tonló bío

¹ Inén Poole í bεεre á wee fio mia, o *Krista wayiró là a síi na se pánká yi. Ba le ká í wi làa mia à ì wé hézón, ká í khèra làa mia à ì síi wé here. ² Ká í màhá wee fio mia le mi yí díá le ká í khíi bǎnía 6uara mi cón à ì yí mia zaráa. Ba nùpua 6úi wi mi tǎahú á wee bío le í wee 6ua íten lòn nùpue na yí zū Dónbeení. Bǎn sowaso á ì 6ueé mí lè sòobéε á à na yi. ³ Mu bon, wa wi ho dímíná yi, ká há fio na wa wi yi á wa yí máa fi lè ho dímíná fio bío síi. ⁴ Há fio sía na wa wee firáa yínǎ ho dímíná fio sía. Bùéé! Warén fio sía lé le Dónbeení na pánká wi fio sía. Há pánká wi à firáa há lùá na 6a zúkúsa wee sǎ miten yi. Wa wee bío 6úε 6a sabín-fúaalowa júná. ⁵ Há yile-kora búenbúen na á bíá wee yoní miten wee lá à dǎn sǎnsáráa le Dónbeení bío zūńlò á wa wee kánká kúia. Wa wee yèrémá 6a nùpua hácírí à 6a bè o Krista bíoní yi. ⁶ Ká pǎahú na mi cèrèε

* 9:9 Mí loń Lení vūahú (Psaumes) 112.9

khii zéenia le mi bò a Krista bioní mu yi bïo bon, á warén ñ bé bïa ká na yí bò le yi.

⁷ Minén wee loñ bïo wee mi mí dòn. Hen ká a búí bía le mí bïo sá a *Krista yi, ó o ko ò o zúñ le ínén mún bïo sá a Krista mu yi. ⁸ Hàrí ká í ka lè í dá khònía íten ho pánká na ó o Núhúso nòn wén bïo yi, á ñyio máa dí mi. Hón pánká so na ó o Núhúso nòn wén, lé à wa séenínáa mí kuure, ká mu yínóí mí yáaró bïo yi. ⁹ Í yí wi à í kéri lè í wi à í zání mia lè í vónna na á í wee túa, ¹⁰ lé bïo 6a búí le: «O Poole vónna bioní lée bioní na hereka làa bioní na wee vá. Éé ká a màhá wi làa wén ò o pánká máa kéri, à bioní pánká máa kéri.» ¹¹ Bïa wee bío hón bioní so zúñ le bïo wa wee túa há vónna yi à toní na 6a yi lé bún mí bεere wa à wéráa ká wa khii bueé dñn 6a. ¹² Ba búí sòobáa wee wíoka mí yènnáa dàkhíina. Bán á warén so yáa à tà á à màní lè waten le? Ba wee wé mítén lòn mònzánii sía à mònzá lè mítén mí dòn. Ba hácírí so wi le?

¹³ Ká warén bán máa khòní waten máa dà máa khíí. Ho tonló na le Dónbeení dó wén lé hón wa wee kápa yi. Lé bún bïo yi wa 6uararáa mi cón. ¹⁴ Wa yí dà bïo le Dónbeení le wa wé wán. Mu bon, warén lé bïa nín-yání 6uara mi cón bueé buera le bín-tente na bïo ciran o Krista. ¹⁵ Wa yí máa khòní waten ho tonló na á 6a búí sá bïo yi. Wa láa mu yi le mi síadéro le Dónbeení yi wee dé wán ká mu wà, á warén tonló mún ñ va lè mí yahó làa sòobéé mi cón, ká wa máa dà bïo le Dónbeení le wa wé wán. ¹⁶ Ká mu wó làa bún, á wa à dàñ ñ va lè wa yahó á vaá bue le Dónbeení bín-tente há kána na dà minén wán yi. Wa yí wi wa sá ho lahó na 6a búí búakáa wee sá yi à khòní waten ho tonló na 6a sá bïo yi.

¹⁷ «Yia le mí ñ khòn, à wón khòn bïo ó o Núhúso wó bïo yi.»* ¹⁸ Yia wee khòní mítén yínóí yia ó o Núhúso tà bïo, mu lé yia ó o Núhúso mí bεere wee khòní.

11

O Poole le 6a tonkarowà na bïo yí bon bïo

¹ Í wi à mí tà à í bío làa mia lòn khéero cùeé. Úuu! Mi tà mu yi. ² Mi bío sí míi làa sòobéé fúaa í yí wi ò o búí túii mia làa bïo le Dónbeení yí wi ò o búí túiináa mia bío síi. Mu bon, í bò mí fúamu nòn báa ñ-kéní yi. Wón báa so lé o *Krista. Í wee zéení mia làa wo lòn hínzó-sínii na yí zú báa. ³ Éé ká bío ó o háa khàráa o Éeve vīinía, á í zána à minén mún yilera háa lúnka à vī làa bún síi, à yí día miten naló lè mí cemu mí páaníló là a Krista bío yi.* ⁴ Mu bon, ká a búí bueé wee bío Yeesu veere na warén yí bía bío làa mia, tàá ká a búí bueé nòn hácín-veere na wi mí dòn lè le Dónbeení Hácírí mia, tàá ká a búí bueé wee bue bín-tente veere na wi mí dòn làa dío warén buera nòn mia, à bún mí dèení tà fùafùu.

⁵ A ínén cón, á 6a nùpua mu na mi wee pàká bío le 6a lé o Yeesu tonkarowà binbirí, á yí po ínén. ⁶ Núhú sí á í yí dàñ bío lè 6arén bío, ká mu bío zúñlò á í po 6a. Wa zéenia mu làa mia wéréwéré há pónna búenbúen lè mu bío búenbúen yi.

⁷ Tàá bío á í buera le Dónbeení bín-tente nòn mia há káamáa yi, á liinía íten nòn mia bèra a na à minén júná hooní, á í so wó khon le? ⁸ Í tà á fó 6a kèrètíewa kuio búí níi bío á sáráa ho tonló nòn mia. ⁹ Bío á í fù wi mí cón á màkóo wi le séení yi á í bío yí wó Nún-sèró o búí wán. Wán zàwa kèrètíewa na ló ho Maseduana yi lé bán 6uan bío á í màkóo wi yi bueé nòn míi. Ho pàahú mu yi á í bío yí wó Nún-sèró minén búí wán, á í mún yí wi à í bío wé sèró o búí

* **10:17** Mi loñ Zeremii vūahú 9.23 * **11:3** Mi loñ Bío jūhú búεení vūahú (Genèse) 3.1-6, 13

wán mi tlahú. ¹⁰ I dà à khòoní íten bñn bño yi, á nùpue na à hè mi ho Akayii kshú yi mu wéró yi wón mía. O *Krista na wi mi yèni yi á bño á ì wee bío kà lé ho tuiá poni. ¹¹ Bño á ì bía kà so wee zéeni le ì yí wa mia le? Bùéé! Le Dónbeení zū le ì wa mia.

¹² Bño á ì bño lá yínón jún-sèró o búí wán, lé bñn mu pá karáa, bèra à na à bña le mí lé o Yeesu tonkarowà ká mu yí bon à yí bè bñn yi khòonínáa miten le mi wee sá làa bño á warén wee sáráa. ¹³ Ba nùpua mu yínón Krista tonkarowà, ba lé ba ñi-khàwa, á wee wé míten lòn Krista tonkarowà. ¹⁴ Mi yí le mu wé mia coon, lé bño á pãahú búí ò o *Satãni mún yèrémá míten wé lòn Dónbeení tonkaro na ló ho wáyai, à wé juiíka lòn khoomu. ¹⁵ A mi yí le bño ó o Satãni ton-sáwá bño na ba wee yèrémá míten wé lòn ton-sáwá na téréna wé mia coon. Mu vaa véenii á bño ba wó sãnnii á ba so máa yí le?

Le lònbee na yú a Poole bño

¹⁶ Le ì wíoka bío mu na mia: O búí yí leéka le ì wee khée. Eε ká mi wee leéka le ì wee khée, à mi na le nni mi le ì khòoní íten làa bño mi lá à nanáa le o khéero yi. ¹⁷ Bño á ì bío há làa na kà wán yínón bño ó o Nuhúso wi à ì bíoráa, bùéé! Bño á ì wãa lan wee khòoní íten kà, á ì wee bío lòn khéero. ¹⁸ Yínón ba nùpua cèrèe wãa wee khòoní míten ho ñimíjã bño dñni yi le? Awa, á ñén mún wãa à khòoní íten. ¹⁹ Minén na lé mu bè-zúriniñ bñnsowà á wee tà bño ba khéerowà wee wé yi. ²⁰ Ba nùpua wee wé mia le mí wobáani, à wé hñn mia, à wé juaa mi bño, à wé jin mia, à wé fio mi sárà, á mi wee día à bñn búenbúen kúu mia. ²¹ Mu bñn bíoró ñiyio wi. Mi sáberé, warén sía yí wó herera yí vaá bó bñn yi. Eε ká ì pá à bío lòn khéero ò lén. Bño á bña ká wee khòoní míten bño yi, bñn á ñén mún dà à khòoní íten bño yi. ²² Ba lé ba *Heberewa le? Awa, á ñén mún lé o hebere ñi. Ba ló a *Isirayele ñipomu yi lé? A ñén mún ló a ñipomu yi. Ba ló a *Abarahaamu ñonkani yi lé? A ñén mún lé o mòmmani. ²³ Ba lé o *Krista ton-sáwá lé? I yàà à bío le ì jùhú mía bñn, ñén lé o Krista ton-sá po ba. I sá lò bon po ba, ba dó mi ho kàsó yi á po barén, ba han mi po po barén. I zàaniá ì mukani cúa cèrèe po ba. ²⁴ Ba *Zuífùwa han mi le le làbani yimù cúa-búarã-jun dà-kéni mía á dñn há zen cúa-hónú. ²⁵ Ba nùpua vñaana mi le le bñni, á dñn há zen cúa-ñin. Cúekúee búí á ba lèekaa mi le há huua le mí ì búe. Ho won-beení lú mu jumu yi làa mi dñn há zen cúa-ñin. Cúekúee búí á ì wó le wizon-kùure le mí tñnaahú mu jun-beení yi. ²⁶ Pñna cèrèe ká ì wi le vèni yi á ì lò bon bño cèrèe bño yi: Há muna búí na sú cáa á ì lò bon káaló yi. Ba kñnlowà, le wán sñi nùpua, làa bña yínón wán sñi nùpua, bán búenbúen beera ì lò ì vèni yi. I lò bon há ló-beera yi, há mana yi, mu jun-beení yi. Wán zàwa na le mí lé ba kèrèñewa à mu jòn yí bon bán mún beera ì lò. ²⁷ I sá lò bon dàkhina. Há pñna búí á ì cáana yí dñma, le hñni le le ju-hani beera ì lò. Pñna cèrèe à ì máa yí bío dí. Le tèní le ho péerú mún beera ì lò. ²⁸ Mu yàa pá yínón bñn mí dòn. Bño á ì wee leéka bño há wizoní búenbúen mún wi bñn: Ba kèrèñewa kuio búenbúen á ì yi wee dè bño yi. ²⁹ Hen ká a búí léé yidà, à ì lò wee be mu bño yi. Ká a búí wó bè-kohó à mu vá mi làa sòobé.

³⁰ Ká ì ko à ì khòoní íten, à ì wé mu ì yidamu bño yi. ³¹ Le Dónbeení na lé wa Nuhúso Yeesu bñn Maá, dén na ko le le búaanii fèe, á zū le ì yí máa fi sáberé. ³² Pãahú na á ì bueé wi ho Damaasi lóhó yi, ó o Kuvèere na wee sá a bée Aretaasi yèni yi le ba pe ho lóhó zūajini búenbúen, à ba wñi mi. ³³ Ká ba mãhã can ho lío-beení le há hñni á ì zon yi á ba léé liinía le ho soró món, lé bñn fenía mi.†

† 11:33 Mi lon Bè-wénia vñahú 9.25

12

Bio ó o Nuhũso zéenia là a Poole

¹I ko à ì khòní ìten à mu n̄n̄ n̄hũ mía. Èé ká ì màhã à bío mu bè-sànkana na ó o Nuhũso zéenia làa mi dǎní yi. ²I zũ a kèrètɛ búi. Le Dónbeenĩ buan wo yòoraráa ho wáayi n̄n̄-t̄hũ mu wáa à yí lúlúio píru náa. O lá van ho wáayi binbirĩ léé, tàá hã léé kònkórá n̄a a yi léé, b̄n̄ á ì yí zũ. Le Dónbeenĩ léé ðio zũ mu. ³Mu bon! I zũ le le Dónbeenĩ buan wo yòoraráa ho wáayi. Ká a lá van ho wáayi binbirĩ léé tàá hã léé kònkórá n̄a a yi léé, b̄n̄ á ì yí zũ. Le Dónbeenĩ léé ðio zũ mu. ⁴Bio ó o vaá n̄a le Dónbeenĩ c̄n̄ ho wáayi mu yi á yí dà máa bío, á mu níi mún̄ yí n̄n̄ n̄pue yi ò o bío mu. ⁵I ì khòní ìten bio wó a níi mu yi bio yi. Ká ìn̄én̄ ì b̄ere dǎní yi, á ì khòní ìten ì yíd̄amu bio yi. ⁶Ká ì yáá pá lá wi à ì khòní ìten, se ì pá yín̄n̄ khéero, léé bio á ì ì mí ho t̄iáa poni. Èé ká ì màhã máa bío, ì yí wi à ba n̄pua c̄t̄i mi à dà bio á ì wee wé làa bio á ì wee bío wán.

⁷Mi yí m̄n̄ le, ì lá dà à yòní ìten b̄n̄ bè-beera so na le Dónbeenĩ zéenia làa mi b̄n̄ bio yi. Èé léé b̄n̄ n̄n̄ á le dó bio búi miĩ na wee vá ì s̄n̄ia yi. Le díá ó o *Sat̄ani tonkaro wó mu làa mi, bèra a na à ì yí yòní ìten. ⁸I flora a Nuhũso d̄n̄ hã zen c̄ua-t̄in̄ le o véení ì lònbee mu. ⁹O o bía n̄n̄ miĩ: «Ì s̄amu ù k̄na fo, léé bio á ho p̄ahũ na fo wee mi ù yíd̄amu yi léé hón p̄ahũ so yi á ì p̄anká b̄n̄ wíokaa wee mi yi». Awa, á mu s̄aaní à ì wé khòn bio á ì léé o yíd̄a bio yi, bèra a na ò o *Krista p̄anká k̄n̄ miĩ binbirĩ. ¹⁰Léé b̄n̄ bio yi, á ì s̄i wan bio á ì léé o yíd̄a bio yi. O Krista bio yi h̄arí ba wé là mi, à le lònbee yí mi, h̄arí à ba wé n̄in̄ ì s̄n̄ia, à ì h̄acírí yáa, á ì s̄i pá à wa. Léé bio ká ì léé o yíd̄a p̄ahũ na yi, à ì yí ho p̄anká hón p̄ahũ so yi.

O Poole yilera lunkaa ho Korente kèrètɛwa bio yi

¹¹I bía léé ì n̄hũ mía b̄n̄, èé ká léé minén̄ n̄n̄ á ì biaráa kà. Mu bon, minén̄ léé b̄ia lá ko à mí mí ho t̄iáa ì n̄i ba n̄pua yahó. H̄arí ká ì yín̄n̄ d̄eé á b̄ia mí wee n̄aká bio le ba léé ba tonkarowà binbirĩ á yí s̄aaní mi bio woon yi. ¹²Bio á ìn̄én̄ léé o Yeesu tonkaro, á ì n̄a ì yí làa sòob̄éé, á le Dónbeenĩ d̄in̄ ì wán á wóráa mu yérékéé b̄iowa léé mí s̄i wá. ¹³Léé mu yén̄ á ì wó n̄n̄ ba kèrètɛwa kuio na ká yi ká ì yí wó mu yí n̄n̄ mia, ká mu yín̄n̄ bio á ì yí díá á mí lá ì n̄n̄-s̄eró. Mi wáa s̄én̄ díá na miĩ b̄n̄ bio yi.

¹⁴Hen làa c̄in̄ú ká ì buen mi c̄n̄ á b̄n̄ wáa à wé mu c̄ua-t̄in̄ níi. B̄n̄ á ì mún̄ máa bío le mí na bio búi miĩ. Minén̄ mi b̄ere léé b̄ia á ì wee cà, ì màkóo mía mi níi bio yi. Mu yín̄n̄ ba zàwa wee b̄arà mí níi bio ká léé m̄n̄ n̄wã, ká ba zàwa b̄àn̄ n̄wã léé b̄ia wee b̄arà mu ká làa ba. ¹⁵Ìn̄én̄ c̄n̄ á ì níi bio búenb̄úen lá d̄eró ho tonló yi mí bio yi á à wé s̄i miĩ. Ì yáá dà à na ì muk̄n̄ búenb̄úen mi bio yi. Bio á ìn̄én̄ wa mia léé ì sòob̄éé n̄n̄-s̄i léé b̄n̄ wee lén̄ mu búi bio mí wa làa mi yi.

¹⁶Mi tà à z̄n̄ le ì bio yí wó n̄n̄-s̄eró mí wán. Ba búi wee bio le o Poole b̄n̄t̄in̄ h̄era, o wee khà w̄en̄ à fé níi bio. ¹⁷B̄ia búenb̄úen na á ì tonkaa mi c̄n̄ ó o búi á ì so d̄in̄ wán á tò mí wán le? ¹⁸I h̄ia flora a Tiite, ó o buara mi c̄n̄, á wán za n̄i-k̄ení búi na mí zũ á bò làa wo. O Tiite mu so b̄ueé khà mia fó bio búi le? Ìn̄én̄ làa wo so yí wó yilera dà-k̄ení á yí s̄aràa le? Le dǎní na wa lá so yín̄n̄ dà-k̄ení le?

¹⁹Bio wa bía ho v̄ahũ yi b̄ueé bó hen, n̄n̄-s̄i mi wee leéka le wa wee bío s̄i waten yi. Èé ká b̄ueé. Wa bía mu le Dónbeenĩ yahó wa páaníló là a *Krista bio yi. Wán zàwa léé wán h̄in̄ni na á ì wa làa sòob̄éé, wa wee bío b̄n̄ búenb̄úen bèra a na mí n̄a va léé mí yahó le Dónbeenĩ w̄hũ wán. ²⁰I z̄ana à ì b̄uee yí mia ká mí yí ka làa bio á ì wee leéka, ká ìn̄én̄ b̄n̄ yí ka làa bio á minén̄ wee leéka. Ì z̄ana le n̄n̄-s̄i á ì b̄uee yí mia ká mí wi hã fio yi, á wee dí le yandee làa m̄n̄, á s̄ia wee c̄i m̄n̄ yi, á wee penka làa m̄n̄ ká mí ì là m̄n̄, á wee n̄u m̄n̄ ká

mi ì yòóní miten, á yú bïo na à mi wé. ²¹ I zǎna le ká ì ßuara mi cǎn, à wàn Dónbeení díá à há ñiyio dí mi mi bïo yi. I zǎna à ì ßuee mi mia à wá mi bïo yi, lé bïo á bïa fù wi mu bè-kora wéró yi á yí yèrémáa mí yilera lè mí wára, á pá wi ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà wéró yi. I zǎna à ì ßuee yí ßa ká ßa pá wee wé mu bïo na yí se lè mí síwà ßúenóúen.

13

O Poole mǎndén zéenti là a tǎenti bïo

¹ Bïo á ì ßuen mi cǎn ká á wǎa à wé ì ßuenló cúa-tín níi. Mu túara ká síi: «Mu bïo ßúenóúen á wa à lén yïo ßa seérása nùwá jun táá nùwá tín bè-bíoníi wán.»* ² Mu cúa-jun níi na á ì ßuara mi cǎn, á ì ßà bïa wee wé mu bè-kora làa bïa ká ßúenóúen zeñ wán. Bïo á ì wǎa khèra làa mia bïo ká wán, á ì wíokaa wee ñi mi zeñ wán le ká ì khíi bíníá ßuara á ñii woon níi máa lé ho béró yi. ³ Mi wi à mi zǔn wéréwéré le o *Krista wee ñin ínén wán à bíoráa. Awa! Á mi zǔn mu le o Krista yínón yí dà mi tǎahú. I wee ñi mi zeñ wán, o ò zéeni mí pánká làa mia. ⁴ O ßúεεró ho *kùrùwá wán ó o zéenia le mí lé o yídà bñn bon, ká há làa na ká wán ó o yïo wi lua le Dónbeení pánká yi. Warén páaníló làa wo bïo yi á wa mún lé ßa yídàwa bñn bon. Eε ká wa màhá wee ñi mi zeñ wán: Le Dónbeení pánká yi á warén làa wo yïo á à wé lua mi tǎahú!

⁵ Mi loñ miten à dándá miten miten, à zǔn le mi dó mi sía o Yeesu Krista yi. Mi so yí zǔ le o wi mia le? Nún-sí á mi loñna miten mǎn à mi yí ka làa bñn! ⁶ Eε ká ì láa mu yi le mi zǔ le warén bán zéenia le wa dó wa sía wo yi. ⁷ Wa wee fio le Dónbeení yi bèra a na à mi wé yí wé mu bè-kora. Eε ká wa màhá yí máa wé mu à zéenínáa le warén á sée wi yi. Wa wee wé mu bèra a na à mi wé wé ho tǔiá poni bïo mí dòn, hàrí ká wa bïo ßúenóúen ka lè mu ñii yí sú. ⁸ Wa yí dà máa kán ho tǔiá poni, bïo bon bñn mí dòn lé bïo wa dà wee wé. ⁹ Mu bon, wa wee zámaka bïo á warén lé ßa yídàwa, à minén pánká wi bïo yi. Bïo wa wee cà wa floró yi lé à mi wé ßa nùpua na á wékheró bïo yí máa mí léé yi. ¹⁰ Bïo ñon á ì fèra wee túaráa ho vǎahú mu ù na mia léé bèra a na ká ì khíi ßueé ñin mia à ì yí ñin ho pánká na ó o Núhúso ñon miñ wán à zaráa làa mia. Mu bon, le Dónbeení yí ñon ho miñ à ì yáa mia, ká léé bèra a na à ì séeni mia à mi síadéro le yi va làa yahó.

¹¹ Wàn zàwa lè wàn hínni, mi le mi sía wa, à síadéro le Dónbeení yi va làa yahó. Mi wé hení mín sía à ñi-cúa wé dà-kéní à keñ mín wán làa héera. A le Dónbeení na wa wen á wee na ho héera ßa nùpua yi á à keñ làa mia.

¹² Mi tǎení mín yi sese lòn nu zàwa. Bïa bïo sǎ le Dónbeení yi hen ßúenóúen wee tǎení mia. ¹³ Le wa Núhúso Yeesu *Krista sǎamu, lè le Dónbeení waminí, lè le Dónbeení Hácírí páaníló làa wen, à keñ lè mi ßúenóúen.

* 13:1 Mi loñ Làndá zéeníló vǎahú (Deutéronome) 19.15

Ho vūahū na ó o Poole túara n̄n ho Kalasii kèrètíewa kuure yi

Vūahū túaró n̄hū

Ho vūahū mu lé o Poole túara ho n̄n ho Kalasii k̄hū kèrètíewa kuure yi. B̄io ó o yánkaa buera le Dónbeen̄ b̄ín-tente b̄ín, á 6a n̄pua 6úí d̄ó mí s̄ia o Yeesu yi (Bè-wénia 16.6).

Ba 6úí ló 6ueé b̄ía le b̄ía yín̄n 6a *zúífùwa ko 6a kúio mítén làa b̄io ho làndá b̄òráa mu. Ó o Poole túara ho vūahū n̄n 6a yi le 6a yí bè h̄ón k̄aránl̄ó so yi, lé b̄io ho yí héhaa là a Yeesu *Krista b̄ín-tente. O b̄ía le b̄io 6a d̄ó mí s̄ia o Yeesu yi, lé b̄ún te b̄io 6a térénnan̄a le Dónbeen̄ yahó, ká yín̄n b̄io 6a b̄ò ho làndá yi. O Poole n̄n-yán̄í zéénia b̄io ó o Yeesu yánkaa vonn̄a wo ó o wó a tonkaro (1–2).

O Poole d̄ín le Dónbeen̄ v̄n-k̄ia wán á zéénia le ȳia d̄ó mí s̄ii o Yeesu yi, á wón ñ k̄ání, ká yín̄n 6a zúífùwa làndá bèr̄ó lé b̄io ò k̄ání 6̄anso (3–4).

Ho vūahū lii véení ó o b̄ía le 6a ko 6a 6ua miten lòn n̄pua na wi miten b̄io s̄ii. Ba ko 6a d̄ia le le Dónbeen̄ Hácírí dí 6a yahó, á 6a à yí le muk̄n-finle, á mún ñ waí mín (5–6).

Le t̄ènti

¹ Inén Poole lé o Yeesu *Krista tonkaro. Mu yín̄n n̄pua wó mi là a tonkaro, á ñ mún yí d̄ín ñii woon wán á wór̄aa wo. Mu lé o Yeesu Krista là a Maá Dónbeen̄ lé b̄ia tonkaa mi, lerén Dónbeen̄ mu na v̄énia wo léra 6a ñi-h̄ia t̄ahū. ² Mu lé inén lè wán zàwa na làa mi páanía wi 6úén6úén lé warén wee túa ho vūahū na ká á à na minén kèrètíewa kuio na wi ho Kalasii k̄hū yi.

³ Le wán Maá Dónbeen̄ lè wa N̄h̄uso Yeesu Krista à wé mí s̄amu làa mia, à na ho h̄èrà mia. ⁴ O Krista tà n̄n mítén á wó wa bè-kora séndiaró muini ȳia, á k̄ánian̄a wen ho zuia d̄ím̄já kohó na ká ñii yi. Lé ká s̄ii ó o Krista wór̄aa wán Maá Dónbeen̄ s̄ii b̄io, ⁵ wón na ho cùkú b̄io s̄a yi h̄a l̄ulúio na ñii mia yi. *Amiina!

Le Dónbeen̄ b̄ín-tente lée dà-kéní mí dòn

⁶ B̄io mi pá le Dónbeen̄ na von mia o *Krista s̄amu p̄anká yi à mi yèr̄emáa b̄ò b̄ín-tente veere na b̄io yí bon yi f̄uaf̄ua 6ènt̄ín lée b̄io na v̄a mi làa s̄òb̄éε.

⁷ Mu yí máa zéení le b̄ín-tente 6úí b̄ínia wi, 6ueé! Ba n̄pua 6úí lé b̄ia wee l̄unka mi yilera, á wi 6a yèr̄emá a Krista b̄ín-tente. ⁸ Awa! Ká a 6úí, tàá warén wa b̄εere, tàá wáayi tonkaro 6úí kh̄ii 6ueé buera b̄ín-tente 6úí na wi mí dòn làa d̄io á warén buera n̄n mia, à wón 6̄anso à h̄a d̄ánk̄aa yí. ⁹ Wa b̄ia mu, á ñ pá b̄ínia wee b̄io mu: Hen ká a 6úí ló 6ueé buera b̄ín-tente na wi mí dòn làa d̄io mi tà b̄io, à 6̄anso à h̄a d̄ánk̄aa yí. ¹⁰ Awa! A mi so wee leéka le ñ wi à 6a n̄pua tà ñ b̄io lée, tàá lé le Dónbeen̄? Lé 6a n̄pua á ñ so wi à ñ b̄io wé s̄i yi le? Ká mu lé à wé à ñ b̄io wé s̄i 6a n̄pua yi, se ñ lá máa wé Krista ton-sá.

B̄io ó o N̄h̄uso vonn̄a o Poole wó là a tonkaro

¹¹ Wán zàwa lè wán h̄inni, le ñ b̄io b̄io ká na mia: Le Dónbeen̄ b̄ín-tente na á ñ buera n̄n mia á yí ló n̄pue c̄ón. ¹² A le mún yín̄n d̄èε na á ñ yú n̄pue 6úí c̄ón, tàá d̄èε na ó o 6úí k̄aránna làa mi. Le b̄ín-tente na á ñ wee bue lé o Yeesu *Krista mí b̄εere lé ȳia zéénia le làa mi. ¹³ Mi ȳáá ñá b̄io á ñ kuio lá cann̄aa 6a *zúífùwa làndá bèr̄ó yi. Ì lá wee ñiin̄í le Dónbeen̄ ñipomu s̄ánia làa s̄òb̄éε, á wi à ñ 6úe mu ñh̄ú. ¹⁴ Ba zúífùwa làndá bèr̄ó á ñ lá hen̄ia b̄io po wa ninzàwa na ká. A b̄io á wán maáwà b̄ò hen̄ia á ñ lá wee là h̄èr̄é á po 6a n̄pua na ká.

15 $\epsilon\epsilon$ ká le Dónbeenĩ màhá fèra léra mi bàrá mí dòn ká ĩ yàá ðĩn yí ton. Le sãamu na le wó làa mi lé bũn bĩo yi á le vonnáa mi. 16 Le zéenia mí Za Yeesu bĩo làa mi, à ĩnén ðèn bĩnĩ zéeni mu làa bĩa yí zũ le Dónbeenĩ. A ĩ ðènia hĩnon wà à ĩ yí tũara nũpue yi làa bĩo á ĩ wé. 17 ĩ yàá yí van ho Zeruzalɛmu á yí vaá mɔn mín làa bĩa wó a Yeesu tonkarowà ló mi, à ĩ wà van ho Arabii kǝhũ, á ðĩn bĩn bĩnĩa ðuararãa ho Damaasi lóhó yi. 18 Lúlúio bĩo tĩn bũn mɔn á ĩ wà van ho Zeruzalɛmu á vaá zũna a Sefaasi, á wó hã wizoonĩ píru hɔnú bĩn làa wo. 19 O Yeesu tonkarowà na ká ó o búĩ á ĩ yí mɔn ká yĩnɔn o Nũhũso ðan za Zaaki. 20 Le Dónbeenĩ lé ĩ sɛéraso, bĩo á ĩ wee túa á à na mia ká yĩnɔn sabéré. 21 Bũn mɔn á ĩ wà van ho Siirii lè ho Silisii kãna yi. 22 $\epsilon\epsilon$ ká ho *Zudee kǝhũ kèrɛtɛwa kuio màhá lá ðĩn yí mɔn mi. 23 Bĩo ða ðá mí dòn lé bĩo ká: «Yia lá wee ðĩnĩ wa sãnia lé wɔn wãa wee bue le sĩidéro bĩo na ó o lá wi ð o búe ðũhũ». 24 A ða wee khòonĩ le Dónbeenĩ ĩ bĩo yi.

2

O Poole lè ða tonkarowà na ká

1 Lúlúio píru náa bũn mɔn á ĩnén là a Baanabaasi bò mín yòora ho Zeruzalɛmu. ĩ mún fó a Tiite bòráa.

2 ĩ tã yòora ho Zeruzalɛmu, lé bĩo le Dónbeenĩ zéenia mu làa mi le ĩ wé mu. ĩ yòó ðɔn, á ða kèrɛtɛwa ya-ðíwá mí dòn lé bĩa á ĩ zéenia le bĩn-tente na á ĩ wee bue na bĩa yĩnɔn ða *zúifùwa yi bĩo nɔn yi. Lé bĩo á ĩ lá yí wi à ho tonló na á ĩ sá khĩna, làa hĩa á ĩ lá lan wee sá hã laà na ká wán à wé ton-kãamãa.

3 O Tiite lé o kerɛeki nĩ, à ða yàá pá yí kĩkãa wo yi le o bè ho *kúiiro lãndá yi. 4 Ká ða búĩ na le mí lé wán zãwa à mu ðɔn yí bon, á sã mĩten zon wa tãhũ, à loĩ bĩo ó o Yeesu *Krista wó á wa wirãa waten, bèra a na ða yèrè má wɛn wé lè ho lãndá wobãani.

5 $\epsilon\epsilon$ ká wa màhá yí tã yí nɔn mu ní ða yi hũúu, bèra a na à le bĩn-tente tũia poni keĩ bĩn mi bĩo yi.

6 Ba kèrɛtɛwa kuure ya-ðíwá (bĩo ða karãa bĩo yí ciran mi, le Dónbeenĩ yí máa hueeka nũpua mín yi), ða ya-ðíwá mu á yí kĩkãa mĩ le ĩ bĩnĩ bè bĩo búĩ mu wán. 7 Ba yàá zũna le le bĩn-tente bue naló bĩa yĩnɔn ða zúifùwa yi ðan tonló á le Dónbeenĩ kãràfãa mĩ làa bĩo le kãràfãarãa ho o Piere yi le o bue le na ða zúifùwa yi. 8 Mu bon, yia wó ó o Piere lé o Yeesu tonkaro ða zúifùwa cɔn, lé wɔn mún wó á ĩ lé o Yeesu tonkaro bĩa yĩnɔn ða zúifùwa cɔn. 9 O Zaaki, là a Piere là a Zãn, bán na ða wee lá lòn bòròbòròwa na ðuan ða kèrɛtɛwa búenbúen kuure ðĩnia á zũna le lé le Dónbeenĩ lè mí sãamu á kãràfãa ho tonló mu mĩ. Lé bũn nɔn á ða dá mí níni ĩnén là a Baanabaasi yi á wa tɛnia mín yi, à zéeni le ða tã wa bĩo, le ða léé dà-kéni làa wɛn. A wa le warén ñ va làa bĩa yĩnɔn ða zúifùwa cɔn, ká ðarén ðèn ñ va làa bĩa lé ða zúifùwa cɔn. 10 Bĩo ða cà wa cɔn sènia, lé à wa wé pa ða kèrɛtɛwa kuure ñ-khenia bĩo. A ĩ ðèn sòobãa ĩten bũn wéro yi.

11 Ká pãahũ na ó o Piere ðuara ho Antiosi lóhó yi, á ĩ zéenia o wékheró làa wo ða búenbúen yĩo yi. 12 Mu bon, pãahũ na ða nũpua búĩ na là a Zaaki zũ mín ðĩn yí ðuara, ká a Piere mu wee páani dí lè wán zãwa na yĩnɔn ða *zúifùwa. Ká pãahũ na á bán nũpua so ðueé ðɔn yi, ó o khú á yí máa dí làa ba, lé bĩo ó o zãna ða kèrɛtɛwa na wee henĩ ða zúifùwa lãndá bĩo. 13 Wán zãwa kèrɛtɛwa na lé ða zúifùwa mún zon o Piere mu bĩo yi. Hãri o Baanabaasi ða yàá pá cá dó mu yi. 14 $\epsilon\epsilon$ ká pãahũ na á ĩ mɔn à ða varãa yí téréna à héha lè ho tũia poni na le Dónbeenĩ bĩn-tente le mu korãa, á ĩ bĩa làa wo wán zãwa búenbúen yĩo yi ká síi: «Ūnén na lé o zúifù à ũ wee ðua ũten làa bĩa yĩnɔn ða zúifùwa bĩo síi à ũ día mu zúifùmu, á dà à wé kaka à kĩkãna wán zãwa na yĩnɔn ða zúifùwa yi le ða ðua mĩten lè ða zúifùwa bĩo síi?»

Bia le 6a zúifùwa làa bia yínǎn 6a kǎnǎlǎ bǐo

¹⁵ Warén na lé 6a *zúifùwa tonnáa, wa yí mà yí dó bán bè-kora wérowà so na yínǎn 6a zúifùwa jii. ¹⁶ Εε ká wa màhá zú le mu yínǎn o *Mɔyǐize làndá bèró wee wé ò o nùpue térénnáa le Dónbeenǐ yahó, ká lé bǐo á 6ànso dó mí sǐi o Yeesu *Krista yi. Lé bǔn nǎn á wa dóráa wa sǐa o Yeesu Krista mu yi á à wéráa 6a nùpua na térénnáa bǐo wa dó wa sǐa wo yi bǐo yi, ká mu yínǎn bǐo wa bò ho làndá yi. ¹⁷ Ká warén wi à wa térénnáa le Dónbeenǐ yahó o Yeesu Krista pànká yi, à lé bǔn tǐn bǐnǐa wee wé wɛn lè 6a bè-kora wérowà, se bǔn so wee zééní le o Krista wee sá na mu bè-kora yi le? Bùéé dé! ¹⁸ Mu bon, hen ká í yèrémáa bò ho làndá na á í pǎ díá yi, se bǔn wee zééní le í sǐnǐa í jǔhǔ íten. ¹⁹ Ho làndá bǐo dǎnǐ yi, á í ka lòn nùpue na húrun. A lé horén làndá mu jǔn mún wó mu. Bǔn wó bèra a na à í dǎn kɛn le mukǎnǐ yi le Dónbeenǐ bǐo yi. Í ka lòn nùpue na páanǐa 6úaa ho *kùrùwá wán là a Krista. ²⁰ Í mukǎnǐ wi bǔn bon, ká í wǎa yí te íten, o Krista mí bɛɛre lé yǐa wi miǐ. Le mukǎnǐ na á í wi yi há làa na ká wán á í wi yi í sǐidéro o Krista yi bǐo yi, wón na wara mi, á tà nǎn mítén í bǐo yi. ²¹ Í yí dà máa pǐ le Dónbeenǐ sǎamu na le wó làa mi bǐo. Mu bon, hen ká mu lá lé o Mɔyǐize làndá lé hǐa wee wé ò o nùpue térénnáa le Dónbeenǐ yahó, se o Krista húrun kǎamáa.

3

Ho Kalasiisa bǎnbúmu bǐo

¹ Eee! Kalasii kǎhǔsa, mi so lée bǎnbúwá le? Yǐa khà mia vǐnǐa lée wée? O *Krista na 6úaa ho *kùrùwá wán bǐo jǔn zéénǐa làa mia wéréwéré. ² Í ì tǔa mia làa bǐo dà-kéní: Bǐo mi yú le Dónbeenǐ Hácírí so lé bǐo mi tíra ho làndá jii lée? Bùéé! Mu lé bǐo mi dó mi sǐa le Dónbeenǐ bǐn-tente na mi jǎ yi. ³ Mi bǎnbúra vaá 6ó bǔn yi le? Mi 6úakáa lè le Dónbeenǐ Hácírí, á lé há làa na ká wán á mi wi mi dǐn mi kùrú pànká wán le? ⁴ Bǐo sá mia 6úen6úen so lée kǎamáa le? Bùéé! Mu yí dà máa wé kǎamáa. ⁵ Mi wa loǐ lon! Hen ká le Dónbeenǐ wee na mí Hácírí wɛn, á wee wé ho yéréké bǐowa mi tǐahǔ à le so wé mu lé bǐo mi wee bè o *Mɔyǐize làndá yi lée, tàá lé bǐo mi dó mi sǐa le bǐn-tente na mi jǎ yi?

Le Dónbeenǐ wee wé ò o nùpue térénnáa le yahó

⁶ Bǐo ó o *Abarahaamu bǐo wóráa lé bǐo ká: «O dó mí sǐi le Dónbeenǐ yi, lé bǔn nǎn le càtío wo là a nùpue na térénnáa le yahó.»* ⁷ Awa, mi wǎa zǔn bǐo ká: Bǐa dó mí sǐa le Dónbeenǐ yi bán lé bǐa lé o Abarahaamu zàwa. ⁸ Mu fèra túara le Dónbeenǐ bǐonǐ vǔahǔ yi le bǐa yínǎn 6a *zúifùwa á le Dónbeenǐ ì wé á 6a à térénnáa le yahó 6a sǐadéro le yi bǐo yi. Le bǐn-tente fèra túara a Abarahaamu dǎnǐ yi á bǐa nǎn wo yi: «Le Dónbeenǐ á à dǐn ùnén wán á à wéráa mu bè-tentewà lè há sǐiwá 6úen6úen.»† ⁹ Awa, á bǐa dó mí sǐa le Dónbeenǐ yi á le è wé lè mu tentemu là a Abarahaamu mu bǐo sǐi. ¹⁰ Mu bon, bǐa wi 6a bè ho làndá yi à kǎnǐnǐa á há dǎnkáa á à yí. Mu túara le Dónbeenǐ bǐonǐ vǔahǔ yi ká sǐi: «Le o nùpue na yí máa bè bǐo túara ho làndá vǔahǔ yi 6úen6úen féεε à tí jii à dǎnkánǐ.»‡ ¹¹ Mu lée kénkén, nùpue yí dà máa térénnáa le Dónbeenǐ yahó ho làndá na á 6ànso bò yi bǐo yi, lé bǐo mu túara le Dónbeenǐ bǐonǐ vǔahǔ yi le «yǐa térénnáa le Dónbeenǐ yahó bǐo á 6ànso dó mí sǐi le yi bǐo yi, wón á à kɛn le mukǎnǐ binbirǐ yi.»§ ¹² Ho làndá bèró bǐo yí cɛéra le sǐidéro le Dónbeenǐ yi. Ká yǐa màhá wee bè bǐo ho làndá bò henǐa yi à tí jii, wón yǐo á à wé lua ho

* **3:6** Mǐ loǐ Bǐo jǔhǔ 6úenǐi vǔahǔ (Genèse) 12.3 † **3:8** Mǐ loǐ Bǐo jǔhǔ 6úenǐi vǔahǔ (Genèse) 12.3 ‡ **3:10** Mǐ loǐ Làndá bǐo zéénǐlǎ vǔahǔ (Deutéronome) 27.26 § **3:11** Mǐ loǐ Habakuuki vǔahǔ 2.4

pànká yi. ¹³ Hã dánkáa na lá ñà wa ñúná yi ho làndá bïo yi ó o *Krista fó bò mítén wán wa laho yi, á wa wi waten. Lé bïo mu túara: «Le yïa búaa le bùèenï wán à dánkání.»* ¹⁴ Bũn wó bèra a na à mu bè-tentewà na le Dónbeenï dó mí ñii le mí ì wé là a Abarahaamu à bènben ã bïa yínón ãa zúifùwa ãa páaníló là a Krista bïo yi, à wa yí le Dónbeenï Hácírí na le dó mí ñii le mí ì na, wa síadéro le yi bïo yi.

Ho làndá lè le ñii déró bïo

¹⁵ Wán zàwa lè wán hínni, mi wa héha mu lè ãa nùpua bïo. Mu bïo na ó o nùpue le mí ì wé na ó o túara bàrá, ká mu héhaa lè ho kshũ làndá, á nùpue yí dà máa yèrémá mu. ¹⁶ Lé ká síi le Dónbeenï dó mí ñii ñon o *Abarahaamu là a ñonkání yi. A mu ñon lé o Abarahaamu làa yïa ñonkání can wo yi á bïo le Dónbeenï dó mí ñii le mí ì wé bïo sã yi. Mu yí túara le: «Làa bïa ñonkání can wo yi», à wãa keñ lè hã boo. Mu túara le Dónbeenï bíonï vūahũ yi le: «Yïa ñonkání can foñ», wón na lé o *Krista. ¹⁷ Awa! Á ï wãa wee bío bïo kà: Le Dónbeenï bïo na le le mí ì wé na le dó mí ñii bïo yi wó á ho làndá na ãuara hã lúlúio khĩá-náa làa ãóní làa píru le ñii déró mu món yí dà máa khíní yi, táa máa yèrémá le. ¹⁸ Mu bon, ká hã kĩa wee yí le Dónbeenï cñn ho làndá bèró pànká yi, se hã bïo wãa yí ló bïo le Dónbeenï dó mí ñii le mí ì wé yi. A mu ñon lé bïo le dó mí ñii le mí ì wé á le ãin wán wórãa mí sãamu là a Abarahaamu.

Ho làndá bèró ãan ñúhũ

¹⁹ Awa, á lée webio ñon le Dónbeenï bòráa ho làndá? Le bò ho bèra a na ãa nùpua wé zũn mí wékheró fúaa ho pãahũ na á yïa khii te o *Abarahaamu yi ãueé ton. Lé orén bïo yi á le Dónbeenï dó mí ñii. Le Dónbeenï tonkarowà na ho wáyai lé bïa zéenia ho làndá. Ká a nùpue búu lé yïa mu ãin wán wórãa. ²⁰ Ká mu lée nùpue ñi-kení le mí ì wé mí bïo, se o màkóo máa keñ yïa o ò ãin wán yi. A le Dónbeenï dén màhá lé lerén mí ðon, á le dó mí ñii ñon. ²¹ Awa! Bũn so wee zéeni le ho làndá làa bïo le Dónbeenï dó mí ñii le mí ì wé yí máa tà mín yi le? Bùéé, hen ká làndá búu lá dà wee na le mukání ãa nùpua yi, á hón làndá so pànká yi, á ãa lá dà à téréen le Dónbeenï yahó. ²² Ká le Dónbeenï bíonï vūahũ yi á mu bía le mu bè-kohó pànká wi ho ãimíjã nùpua búenbúen wán, bèra a na à bïo le Dónbeenï dó mí ñii le mí ì na bïa sía dó le yi à bïo sí ãa yi ãa síadéro o Yeesu Krista yi pànká yi.

Hã kĩa na le Dónbeenï dó mí ñii le mí ì na wen

²³ Sãni à le síidéro o *Krista yi pãahũ ãã, à wa ka lè wa wi ho kásó yi ho làndá níi yi, á pannáa ho pãahũ na le Dónbeenï ì wé á wa à zũn dén síidéro so. ²⁴ Ho làndá lé hĩa wó wa paro fúaa o Krista ãuenló, bèra a na à wa téréen le Dónbeenï yahó wa síadéro o Krista mu yi pànká yi. ²⁵ Hã làa na ká wán á le síidéro o Krista yi pãahũ ãñn, wa bïo wãa bĩnía mía o paro mu níi yi.

²⁶ Mu bon, mi búenbúen lé le Dónbeenï zàwa mi síadéro o Krista yi bïo yi. ²⁷ Minén búenbúen na ho *bátèèmù wó á mi páania là a Krista á wãa ka lè mi zã a Krista mu. ²⁸ Hueekaró wãa mía ãa *zúifùwa làa bïa yínón ãa zúifùwa pãahũ. Hueekaró mía ãa wobáani làa bïa wi mítén pãahũ, hueekaró mía báawa làa hãawa pãahũ, lé bïo mi búenbúen lée dà-kení mi páaníló là a Yeesu Krista bïo yi. ²⁹ Ká mi bïo sã a Krista yi, se mi wãa lé o *Abarahaamu mònmanía. A hã kĩa na le Dónbeenï dó mí ñii le mí ì na a yi á bïo ò sí mia.

4

Mu wobámu lè ho keñ mítén bïo

* 3:13 Mi loñ Làndá zéeni lo vūahũ (Deutéronome) 21.23

¹ Bïo kà lé bïo á ï wi à ï zéeni: Pãahũ na ó o kĩa bânso lé o háyónza yi, ó orén là a wobá-nii á hueekaró mía pãahũ, hàrí bïo mu bïo búenbúen sã a yi mí cúee. ² Eε ká ba nùpua búí lé bïa màhá wee loñ orén làa bïo sã a yi yi, à paraa ho pãahũ na á bân maá bára. ³ Pãahũ na warén mún hĩa ka lòn háyúwá, á wa lé ho ðímíjã bïowa wobáani.

⁴ Ká ho pãahũ na le Dónbeenĩ bàrá á ðõn, á le tonkaa mí za ó o bueé ton o hãa yi. O buan mítén làa bïo ó o *Moyiize làndá bõráa mu. ⁵ O buara bueé wó bèra a na à bïa lá wee bè ho làndá yi keñ mítén, á mún wó wɛn lè le Dónbeenĩ zàwa. ⁶ Mu bon, mi lé le Dónbeenĩ zàwa. Lé bún nɔn le dó mí Za Hácírí wa sĩa yi, ðïo wee wé à wa ðañ ve le pónpón le: «Abaa.» Mu kúará le: I Maá. ⁷ Awa, á fo wãa yínón wobá-nii, fo lé le Dónbeenĩ za. Á bïo fo lé le za, á le kĩa na bïo sã le zàwa yi, á le mún ñ na foñ.

O Poole yilera lunkaa ho Kalasiisa bïo yi

⁸ Bïo mi yánkaa yí zũ le Dónbeenĩ, á mi wee sá lòn wobáani à na hã doffina na yínón le Dónbeenĩ yi. ⁹ Eε ká hã làa na kà wán á mi zũ le Dónbeenĩ. Bïo yàá here lé bïo le zũna le mi bïo sã mí yi. Awa! Á mu wó kaka á mi bínia bò bún bïowa so na pánkává mía, á bïo jùhũ mía yi? Mi wi mi bíní wé mu bïowa mu wobáani le? ¹⁰ Hã wizooní búí, lè hã piina búí, lè hã pónna búí, lè hã lúlúio búí á mi wee hení bïo ðà. ¹¹ I zãna à ho tonló na á ï sá mi bïo yi à wé kãamãa.

Le bïn-tente zúkusa

¹² Wàn zàwa lè wàn hínni, ï wee fio mu mi cón, mi wé lè ï bïo síi. Inén so yí wó ïten lè mi bïo síi le? Mi yí wó bïo na yí se làa mi. ¹³ Mi zũ le mu vãmú lé bïo nɔn á ï ðinnãa mi cón á nín-yání buerarãa le bïn-tente nɔn mia. ¹⁴ Mi lò bon ï vãmú bïo yi. Mi lá ðà à pí ï bïo, ká mi yí wó mu. Mi buan mi lòn Dónbeenĩ wáayi tonkaro. Mi yàá buan mi là a *Krista Yeesu bïo. ¹⁵ Mi sí-wɛɛ na fù ðén bïo wó kaka? Mu bon, ï láa mu yi le ká mi lá ðà à khũaa mi yïo á à na miï, se mi wó mu. ¹⁶ Lé ho tũíá poni na á ï wee mĩ na mia bïo yi á ï wórãa mi zúkúso le? ¹⁷ Ba nùpua mu here mi sã, ká hã yilera na màhá wi ba yi mi ðání yi á yí se. Ba wi ba kheé mia làa mi ká ba wé à mi yèrémá hení barén bïo. ¹⁸ Ká a nùpue here mu bïo na se sã, se mu se. Ká a wee wé mu hã pónna búenbúen yi, se mu se, ká mu yí wé pãahũ na á ï wi làa mia mí ðòn. ¹⁹ I zàwa, ï wíokaa lò wee be mi bïo yi lòn hãa na wee te bïo síi, fúaa bïo mi lá a Krista ferenkóomu. ²⁰ Mu bènñín lá à wé sí miï à ï keñ mi nĩsání, à yèrémá ï bíonĩ bíoró à bíorãa làa mia. Lé bïo á ï yilera yáara mi bïo yi.

O Akaare là a Sara bïo

²¹ Mi bïo lon! Minén na wi mi bè ho làndá yi, mi yí jã bïo ho bía le? ²² Mu bon, mu túara ho *làndá vũahũ yi le «o *Abarahaamu yú ba zàwa bùaa jùn. O yà-kéni ó o yú là a Akaare na lé o wobá-hãñii, ká yĩa so ó o yú lè mín hãa Sara.»* ²³ O za na ó o wobá-hãñii ton, wón ton héhaa lè ba nùpua sĩa bïo. Ká a za na ó o yú lè mín hãa wón ton le Dónbeenĩ jii ðéró pánkã yi. ²⁴ Bïo bía ká bân kúará binbirĩ wi: Ba hãawa nùwã jùn mu bïo wee zéeni le páanii cúa-jùn na le Dónbeenĩ bò. Le nín-yání páanii bò ho pãahũ na le Dónbeenĩ nɔn ho làndá yi le Sinayii búee wán. ðén páanii so zàwa lé ba wobáani làa bïo ó o wobá-hĩnzoró Akaare zàwa lé ba wobáani bïo síi. ²⁵ O Akaare bïo wee zéeni ho Sinayii búee na wi ho Arabii kòhũ yi bïo. O bïo mún wee zéeni ho Zeruzalɛmu na hã làa na kà wán bïo, hón na lè mí zàwa lé ba wobáani. ²⁶ Ká ho Zeruzalɛmu na ho wáayi hón wi mítén. Lé horén lé wàn nu. ²⁷ Mu bon! Bïo kà lé bïo túara le Dónbeenĩ bíonĩ vũahũ yi:

* **4:22** Mi loñ Bïo jùhũ búeenii vũahũ (Genèse) 16.15; 21.2

«Ūnén na yí dà máa yí za,
 wεé ū s̄ii.
 Ūnén na yí z̄ūna a za teró vía,
 wé zèeka lè le s̄i-wεε.
 Mu bon, o h̄aa na 6a p̄á díá
 zàwa boo po a h̄aa na 6àn báa wi.»†

²⁸ Minén wàn zàwa lè wàn h̄inni, mi lé le Dónbeenĩ j̄ii déro zàwa là a *Izaaki b̄io s̄ii. ²⁹ Ká ho fù lè ho yahó ó o Abarahaamu za na ton héhaa lè 6a n̄pua s̄ia b̄io á wee beé ȳia ton le Dónbeenĩ Hácírí p̄ánká yi lò. Lé b̄un mu pá karáa h̄a là na kà wán. ³⁰ Εε ká lée webio túara le Dónbeenĩ b̄ionĩ v̄ūah̄ũ yi? «Díá le o wobá-h̄án̄ni lén lè mí za. Lé b̄io ó o wobá-h̄án̄ni za yí ko ò o lée h̄a k̄ia yi là a h̄aa na wi mítén za.»‡ ³¹ Awa, wàn zàwa lè wàn h̄inni, wa yín̄ó wobá-h̄án̄ni zàwa, ká wa lé o h̄aa na wi mítén zàwa.

5

O Krista wó á wa wi waten

¹ O *Krista léra wa j̄úná bèra a na à wa keń waten binbirĩ. A mi cén ca v̄inv̄in. Mi yí b̄inĩ yí díá mítén mu wobámu níi yi. ² Inén Poole wee b̄io le ká mi wee *kúio miten, se o Krista b̄io j̄úh̄ũ w̄aa b̄inía mía mi c̄ón. ³ I wi à ĩ pá b̄inĩ w̄ioka b̄io mu na mia: N̄pue lée n̄pue na b̄inía kúio miten ho *lándá b̄io yi ko ò o bè ho lándá mu 6úen6úen yi à tíi j̄ii. ⁴ Minén na wi à le Dónbeenĩ wé mia lè 6a n̄-térén̄nia ho lándá na mi wee bè yi b̄io yi, mi là a Krista fáara mín yi. Mu s̄amu na ó o wó làa mia á mi v̄inía. ⁵ Ká warén bán wee lòní le Dónbeenĩ Hácírí p̄ánká yi b̄io wa à térén le yahó wa s̄iadéro le yi b̄io yi. ⁶ Mu bon, b̄ia páanía là a Krista c̄ón, á b̄io here yín̄ó à ū kúii tàá à ū yí kúii. Ká b̄io here lé ū s̄idéro le Dónbeenĩ yi na wee mi le waminĩ wárá na fo wee wé yi.

⁷ Minén na lá wee va lè mí yahó sese, lé o yén hò mia le mi yí b̄inĩ yí bè ho t̄iá poni yi? ⁸ B̄io hò mia kà yí ló le Dónbeenĩ na von mia yi. ⁹ Mu ka lè le ja-fi-za d̄ε na ká le dó mu d̄umu yi khan à mu 6úen6úen lé. ¹⁰ Εε ká ĩ láa mia, á dó ĩ s̄ii o N̄úh̄ũso yi le b̄io mi wee leéka máa keń mí dòn lè ĩnén bè-leékaniĩ. Ká ȳia m̄ah̄á kúaa mia mín yi h̄arĩ ò o keń kaka, ó o j̄úh̄ũ á à sí.

¹¹ Wàn zàwa lè wàn h̄inni, ká ĩnén lá b̄inía wee k̄arán 6a n̄pua le ho *kúiiro lée b̄io na ko, á lée webio n̄n á 6a t̄in lá wé è j̄iinínáa ĩ s̄anía? Mu bon, ká ĩ lá wee wé b̄un, se o Krista húmú ho *kùrùwá wán b̄io lá máa kánká 6a n̄pua. ¹² Awa! Le b̄ia wee kúee mia mín yi w̄aa 6úe mí bámu j̄úh̄ũ k̄enk̄èrèkè le wa loń!

Mi wé díá le le Dónbeenĩ Hácírí dí mi yahó

¹³ Wàn zàwa lè wàn h̄inni, le Dónbeenĩ von mia à mi keń miten, εε ká mi m̄ah̄á yí bè b̄un yi à wé wéráa b̄io mí s̄ia wee vá yi na yí se. Mi wé sá na mín yi lè le waminĩ. ¹⁴ Mu bon, o *M̄oyiize lándá 6úen6úen j̄ii tun le b̄ionĩ na kà yi: «Wañ mi ninza làa b̄io á ūnén ū bæere waráa ūten b̄io s̄ii.»* ¹⁵ Εε ká mi wee 6óonika mín yi, á wee fi mín yi, à mi z̄un mu le lé minén mi bæere wee yáa mín.

¹⁶ I w̄aa à b̄io b̄io kà à na mia: Mi díá le le Dónbeenĩ Hácírí dí mí b̄io 6úen6úen yahó. Lé b̄un ñ na ká mi máa bè b̄io mí s̄ia wee vá yi na yí se yi. ¹⁷ B̄io h̄a s̄anía s̄ii wee vá yi na yí se lè le Dónbeenĩ Hácírí wee fi. A le Dónbeenĩ Hácírí mún yí máa tà b̄io ó o n̄pue s̄ii wee vá yi. Mu mí b̄io j̄un yí máa tà mín yi. Lé b̄un n̄n á mi yí dà máa wé b̄io mi le mi ì wé. ¹⁸ Ká mi wee díá à le Dónbeenĩ Hácírí dí mi yahó, se mi b̄io w̄aa mía ho lándá níi yi.

† 4:27 Mi loń Ezayii v̄ūah̄ũ 54.1 ‡ 4:30 Mi loń B̄io j̄úh̄ũ 6úen̄ni v̄ūah̄ũ (Genèse) 21.10 * 5:14 Mi loń Levii n̄wā v̄ūah̄ũ (Lévitique) 19.18

¹⁹ Bio wa sia wee vá yi na yí se á wee mi wéréwéré. Mu lé ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí síiwà, lè há n̄yi-wará. ²⁰ Há wònna háló, lè mu nín-símú wéro. Ho jinmínló, há fio lè le yandee. Le sí-khùaarè, ho penka làa mín, ho máa jí mín yi à sanká mín lè há kuio. ²¹ Há yio na wee lé mí ninzáwa bio, ho ja-ɲunló, ho dándínló, lè mu bân síiwà. Bio á ì bía n̄n mia lè ho yahó, lé b̄n á ì pá wíokaa wee bio ò na mia: Bia wee wé h̄n wára so búenbúen lahó mia le Dónbeen̄i b̄en̄i d̄in̄i.

²² Bio le Dónbeen̄i Hácírí wee wé à mu k̄n̄ o n̄pue yi lé bio kà: Mu lé le wamin̄i, le sí-wεε, ho h̄erà, le yi ɲiló, le hii wéro, le síi na se, le síidéro le Dónbeen̄i yi, ²³ Ho wayiró, ho d̄an̄ m̄iten ɓua yi. B̄n̄ biowa so búenbúen á ho làndá yí p̄á bio. ²⁴ Bia bio s̄a a *Krista yi bán ka lè ɓa ɓúaa bio ɓa sia wee vá yi lè mí síiwà na yí se ho *kùrùwá wán. ²⁵ Bio le Dónbeen̄i Hácírí n̄n á wa yio wi luaráa, à mi le wa día waten à le Hácírí mu dí wa bio búenbúen yahó. ²⁶ Mi yí le wa wé yon̄i waten, à wé yí cà há bion̄i làa mín, à yio wé yí lé mín biowa.

6

Mi wé tà séen̄i mín

¹ Wàn zàwa lè wàn h̄inni, ká a ɓúii mi zù yi ò o wee wé mu bio na yí se, à min̄en na le Dónbeen̄i Hácírí dú yahó à bàrá a ho wā-tente wán. εε ká mi màhá wayii miten à wéráa mu. Ká min̄en na wee wé mu cén pa miten bio, à yí día à min̄en mi b̄εεre b̄in̄i wé mu bè-kora. ² Mi wé séen̄i mín à láráa mín ɲún-séró. Ká mi wee wé kà, á mi ì bè o *Krista làndá yi á à tíi ɲii. ³ Ká a ɓúii wee leéka le min̄en bio ɲúh̄ú wi ò o yáa yin̄n̄ d̄εε, se o wee khà m̄iten. ⁴ Le mi n̄i-kén̄i kén̄i wíokaa loñ bio min̄en mi b̄εεre wee ɓua lè m̄iten, á mi ì mi bio mi dà à w̄é mi sia bio yi miten d̄an̄i yi, ká mi máa tèé miten là a ɓúii. ⁵ Mu bon, mi lè mí n̄i-kén̄i kén̄i wára na mi wee wé bio ciran mia. ⁶ Le yia ɓa wee kàrán lè le Dónbeen̄i bion̄i wé lén bio ó o wee yí búenbúen ɓúii à há làa yia wee kàrán wo. ⁷ Mi yí khà miten. Le Dónbeen̄i yí máa zuañ yi. Bio ó o n̄pue dù lé b̄n̄ ó o ò lá. ⁸ Yia wee d̄i bio sí há s̄anía yi wón bio khii yáa. Ká yia wee d̄i bio sí le Dónbeen̄i Hácírí yi, ó ò yí le muk̄an̄i na máa vé. ⁹ Mi yí le wa tèé wa bàra mu bè-tentewà wéro yi. Mu bon, ká wa yí khú mu wéro yi, á wa khii lá bio wa dù ho p̄ah̄ú na mu ko yi. ¹⁰ Lé b̄n̄ te mu á p̄ah̄ú lée p̄ah̄ú na wa yú mu b̄an̄ n̄i yi, à mi wa wé wé mu bè-tentewà lè ɓa n̄pua búenbúen, s̄on̄kú b̄ia dó mí sia le Dónbeen̄i yi lè war̄en̄ bio.

M̄and̄en̄ t̄een̄i

¹¹ Mi loñ ho túaró na kà ɓùaaakaró. Lé ín̄en̄ lè ì n̄in̄-bia wee túa bio kà á à na mia. ¹² Bia wee k̄ik̄á mia à mi *kúio miten, bán n̄pua so wi ɓa zéen̄i miten à ɓa mi. Bio ɓa wee cà lé bio ɓa à wé ká ɓa n̄pua máa beé ɓa lò o *Krista *kùrùwá bio yi. ¹³ Ba n̄pua mu wee hen̄i ho *kúiiro bio ká ɓar̄en̄ mí b̄εεre yí máa bè ho làndá yi. Ká ɓa màhá wi à mi mún kúio à ɓar̄en̄ khon̄i m̄iten bio yi. ¹⁴ In̄en̄ máa khon̄i iten bio ɓúii bio yi ká yin̄n̄ wa ɲúh̄úso Yeesu Krista kùrùwá bio yi. O Yeesu húmú ho kùrùwá wán bio yi, á ho d̄im̄ɲá ka lòn d̄εε na húrun ín̄en̄ c̄n̄. A ho d̄im̄ɲá bio d̄an̄i yi á ì mún ka lè ì húrun. ¹⁵ Mu bon, fo kúio loo tàá fo yí kúio loo, b̄n̄ yin̄n̄ bio na here. Bio here lé bio le Dónbeen̄i b̄in̄iá wó w̄en̄ lè ɓa n̄i-fla. ¹⁶ Le b̄ia búenbúen na à bè ho kàránló na á ì n̄n̄ ɓa yi yi à le Dónbeen̄i wé lè mí h̄erà, à z̄ur̄ ɓa màk̄arí, à le mún wé mu lè mí n̄ipomu búenbúen. ¹⁷ Le bio kà wán ò o ɓúii w̄aa yí b̄in̄i yí séé mi. Lé bio ó o Krista bio yi á há f̄aani wi ì wán. ¹⁸ Wàn zàwa lè wàn h̄inni, le wa ɲúh̄úso Yeesu Krista wé mu bè-tentewà làa mia. *Amiina!

Ho vūahū na ó o Poole túara nɔn ho Efɛɛze kèrètíɛwa kuure yi

Vūahū túaró nūhū

O Poole lé yia túara ho vūahū na kà. Ho Efɛɛze lé ho Azii kōhū ló-beenì lé bñn te bño ó o nɔnnáa ho vūahū mu ɓa kèrètíɛwa kuure na bñn làa bña ká ɓúenɓúen yi. O Poole kará ho Efɛɛze yi yú hã lúlúio bño tñn (Bè-wénia 19.1–20.1). Lé bñn mɔn ó o túararáa ho vūahū mu ká a wi ho kàsó yi (3.1; 4.1).

Ho vūahū mu yi ó o Poole dó le Dónbeenì b́arákà, ò o zéénia bño le hueekaaráa mí n̄pomu, á séraráa ɓa bè-kora día o Yeesu húmú ho *kùrùwá wán pànká (1–3).

Bñn mɔn, ó o Poole wee fan à bña ɓúenɓúen na dó mí s̄ia o Yeesu yi à wé dàñ ɓua mítén làa bño le Dónbeenì le mu koráa (4–6).

Bño le Dónbeenì n̄pomu wóráa le dà-kéní ó o Poole zéénia làa bñowa bño tñn:

1. O le mu ka lòn n̄pue s̄ánia, ó o Yeesu lé hã n̄hū (1.23).
2. O le mu ka lòn z̄ii mɔnkúio, ó o Yeesu lé le huee na ɓuan ho soró ðñia (2.20-22).
3. O le mu ka lòn h̄aa, ó o Yeesu lé o h̄aa ɓàn báa (5.21-33).

Le t̄ènti

¹ Mu lé ñén Poole, yia le Dónbeenì lè mí s̄ii bño á wó á ñ lé o Yeesu *Krista tonkaro, lé mi wee túa ho vūahū na kà. I wee t̄ènti minén na bño s̄ã le Dónbeenì yi [ho Efɛɛze lóhó yi], á páanía là a Yeesu Krista, á s̄iadéro wo yi f́ará t̄ina. ² Le wán Maá Dónbeenì, là a Nūhūso Yeesu Krista à wé mu s̄áamu làa mia, à na ho h̄érà mia.

Le Dónbeenì s̄áamu na le wó làa w̄en bño

³ Mi wa khòoní le Dónbeenì, ðio lé wa Nūhūso Yeesu *Krista ɓàn Dónbeenì lè ɓàn Maá. Le wó á le Hácírí bè-tentewà lè mí s̄íwà na wee lé le c̄n á wi w̄en wa páaníló là a Krista bño yi. ⁴ Mu bon. Le Dónbeenì f̄era hueekaa w̄en à wa páaní là a Krista ká bño ɓúí ðñn yí léra. Le wó bñn à wa wé ɓa n̄pua na wee ce le yahó, à wékhe bño yí m̄i l̄é yi. Bño le Dónbeenì wara w̄en, ⁵ á le f̄era le mí ñ ðñn o Yeesu Krista wán á à wéráa w̄en lè mí z̄awa binbirí. Bñn lé bño le s̄ii vá yi le mí ñ wé. ⁶ A wa w̄aa ko wa wé khòoní le Dónbeenì le s̄áamu beenì bño yi. Bñn s̄áamu beenì so le wó làa w̄en bño le Za na le wa làa s̄obéε wó bño yi.

⁷ Bño wa páanía là a Krista, wón na kúaará mí c̄ani húrunnáa wa bño yi, á le Dónbeenì k̄anía w̄en á séra wa bè-kora día. Bñn lé le s̄áamu na n̄ii m̄ia, ⁸ bño le wó á wa yú yòo puunía. Le Dónbeenì lè mí bè-z̄ñminì na n̄ii tun ⁹ á wó á wa dàña z̄ña bño le s̄ii vá yi le mí ñ wé na lá s̄a yi, bño le f̄era le mí ñ ðñn o Krista wán á à wé. ¹⁰ Bñn lé à bño ho wáayi làa bño ho tá wán ɓúenɓúen à le vá kúee mín wán ho p̄ahū na le le mu ko yi o n̄hūso ñ-kéní tá, wón na lé o Krista.

¹¹ Bño wa páanía là a Krista á le Dónbeenì hueeka w̄en à wa bño s̄i le yi. Le wó mu lé bño le f̄era le mí ñ wé mu. A bño le le mí ñ wé ɓúenɓúen á le wee wé làa bño le s̄ii vá yi. ¹² A warén na n̄n-yání dó wa s̄ia o Krista bño yi wee lòní á w̄aa ko wa wé khòoní le le c̄ukú beenì bño yi.

¹³ Minén mún páanía là a Krista. Mi n̄á le b̄in-tente na lé ho t̄úia poni na wee k̄aní mia á dó mi s̄ia o Krista yi. Bño mi páanía làa wo, á le Dónbeenì n̄n mí Hácírí mia, ðio á le dó mí n̄ii le mí ñ na. Dén Hácírí so lé le Dónbeenì f̄imini na bò mi wán. ¹⁴ Bño le Dónbeenì f̄era n̄n dén Hácírí so w̄en, á wa w̄aa dà à z̄ñ le. Le mún ñ na h̄ã k̄ia na le dó mí n̄ii le mí ñ na w̄en. H̄ón k̄ia so á wa à yí

pãahũ na á le khii tíí warén búenbúen na bïo sã le yi kãníló jii. A wa wãa ko wa wé khoní le Dónbeenĩ le cùkú beenĩ bïo yi.

O Poole floró na ó o wó bïo

¹⁵ Lé bún nɔn á bïo á ínén já bïo mi dórãa mi sĩa o Núhũso Yeesu yi bïo, làa bïo mi warãa bĩa búenbúen na bïo sã le Dónbeenĩ yi bïo, ¹⁶ á ï wee dé le Dónbeenĩ bārākà fɛɛɛ mi bïo yi, á wee fio mi bïo yi. ¹⁷ I wee fio wa Núhũso Yeesu *Krista bãn Dónbeenĩ yi, ðio lé wàn Maá cùkúso, le le na mu bïo zũníló pànká mia, à wé zéení mu bïo làa mia mí Hácírí pànká yi, bèra a na à mi wíoka zũní le sese. ¹⁸ Le le hén mi hácírí à bïo mi dó mi sĩa wee lòní na le von mia bïo yi à mi ðàn zũní. A mi mún ðàn zũní le Dónbeenĩ kĩa na semu bãn síi mía bïo, hĩa á bĩa bïo sã le yi níní wi yi. ¹⁹ A mi mún ðàn zũní le Dónbeenĩ pànká beenĩ na bãn síi mía bïo, hĩa le wee séení lè warén na dó wa sĩa le yi. Hón pànká beenĩ so lé hĩa ²⁰ ó o vènía là a Krista á yòó bàrá mí nín-tiáni ho wáayi. ²¹ Le Dónbeenĩ yòonía a Krista kà síi hã pànkáwá lè mí síiwà búenbúen jũhũ wán, o yèni po hã pànkáwá búenbúen yènnáa, hĩa hã làa na kà wán làa hĩa wi lè ho món. ²² Le Dónbeenĩ bàrá a Krista mu bïo búenbúen jũhũ wán, á wón na wi mu bïo búenbúen jũhũ wán á le wó lè ɓa kèrɛtɛwa búenbúen kuure jũhũso. ²³ Dén kuure so lé o sãnía, ó o Krista mu mí kùure wi yi jii sú, ó o mún sú hã lùà búenbúen.

2

Le Dónbeenĩ sãamu na kãnía wɛn bïo

¹ Minén wékhewa lè mi bè-kora na mi lá wee wé bïo yi, á mi lá lé ɓa nùpua na húrun mu húmú binbirĩ le Dónbeenĩ cón. ² Mi lá wee ɓua miten lè ho ðímíjãsa na yí zũ le Dónbeenĩ bïo síi, á wee wé ɓa cínáwa jũhũso síi bïo. Ba cínáwa jũhũso mu lé yia wee wíoka víini bĩa pã le Dónbeenĩ síi bïo wéró. ³ Warén búenbúen mún lá ka lè ɓa bïo, á wee wé bïo wa sĩa wee vá yi na yí se. Wa lá wee wé bïo yi se na sí wa sãnía lè wa yilera yi. Lé bún nɔn á le Dónbeenĩ mún lá ko le síini warén júná làa bĩa ká bïo.

⁴ Ɛɛ ká le Dónbeenĩ màkárí ɓèntĩn jii mía. Bïo á le wa wɛn dàkhíina, ⁵ lé bún te bïo le nɔnnáa le mukãní binbirĩ wɛn wa páaníló là a *Krista bïo yi, hàrí ká wa lá lé ɓa nùpua na húrun mu húmú binbirĩ wa bè-kora bïo yi. Mu bon. Lé le Dónbeenĩ sãamu kãnía mia. ⁶ A wa páaníló là a Yeesu Krista bïo yi á le mún páanía vènía wɛn làa wo, á yòó bàrá ho wáayi. ⁷ Le Dónbeenĩ wó mu tentemu làa wɛn wa páaníló là a Yeesu Krista bïo yi, bèra à na à le sãamu na jii mía à le zéení lè ɓa nùpua búenbúen ho yĩró na lua yi. ⁸ Mu bon, mu lé le Dónbeenĩ lè mí sãamu nɔn mi kãníanãa mi síadéro le yi bïo yi. Ho kãníló mu bïo yí ló mia, mu lé le Dónbeenĩ wó mu làa mia làa kãamãa. ⁹ Ho kãníló mu bïo yàá pá yí ló mi wárá yi, ó o ɓúi wãa yí ko ò o yòoní mítén mu bïo yi. ¹⁰ Mu bon. Le Dónbeenĩ lé ðio má wɛn, á nɔn le mukãní binbirĩ wɛn wa páaníló là a Yeesu Krista bïo yi, bèra a na à wa wé wé hã wén-tentewà, hĩa le fèra bò le wa wé wé.

Ba zúifùwa làa bĩa yínɔn ɓa zúifùwa wó le dà-kéni

¹¹ Minén na yínɔn ɓa *zúifùwa, mi bíní leéka bïo mi lá karãa bïo. Ba zúifùwa le mí lé le Dónbeenĩ nìpomu bïo ɓa kúiora bïo yi. A ɓa jina mia lé bïo mi yí kúiora lè ɓa bïo síi. ¹² Ho pãahũ mu yi, ká mi yí zũ a Krista. Mi lá yí dà máa mĩ máa dé o *Isirayɛele nìpomu jii, bún na le Dónbeenĩ léra á mu bïo sã le yi. Le Dónbeenĩ páanii na le bò làa bïo le dó mí jii le mí ì wé á mi níi lá mía yi. Mi lá ɓuan miten ho ðímíjã yi ká bïo mi dó mi sĩa wee lòní lá mía, mi lá yí zũ le Dónbeenĩ. ¹³ Ɛɛ ká hã làa na kà wán, mi páaníló là a Yeesu *Krista bïo yi, á minén na lá khèra le Dónbeenĩ yi á wãa vá ɓueé ɓó le yi, o Krista na

kuará mí cāni húrunnáa mi bïo yi pánká yi. ¹⁴ Mu bon. O Krista mu mítén lé yïa dó ho héerà wa pãahũ. Hã jinmia na lá wi 6a zúifùwa làa bïa yínɔ́n 6a zúifùwa pãahũ lòn soró, ó o 6ueé fù léra mí húmú pánká yi, á wó 6a lè mu nïpomu dà-kéní. ¹⁵ Ba zúifùwa làndá làa bïo 6a bò henía búenbúen ó o 6ueé 6ó jùhũ, bèra a na à 6a wé le kuure dà-finle 6a páaníló làa wo bïo yi. Lé bũn ó o wó á dóràa ho héerà 6a pãahũ. ¹⁶ O Krista mu wó á hã jinmia na lá wi 6arén mín yi pãahũ á wãa vó. O wó á 6a lé le kuure dà-kéní, á wó á 6a bïnía sí lè le Dónbeenĩ o húmú ho *kùrùwá wán pánká yi. ¹⁷ O Krista mu 6ueé buera ho héerà bïn-tente á nɔn minén na lá khèra lè le Dónbeenĩ yi, lè warén na 6ó le yi. ¹⁸ Mu bon, lé o Krista mu bïo yi á wa búenbúen dà à ðinnáa wán Maá Dónbeenĩ yahó, le Dónbeenĩ Hácírí dà-kéní na wa yú pánká yi.

¹⁹ Awa, á minén na yínɔ́n 6a zúifùwa, mi wãa yínɔ́n nĩ-hãní na bïo yí sã le Dónbeenĩ nïpomu yi, mi wãa wee mĩ dé le Dónbeenĩ nïpomu jii, mi lé le Dónbeenĩ zĩ nùpua. ²⁰ Mi ka lòn zii na 6a wee so 6àn mónkúio. Ba tonkarowà lè 6a jii-cúa fɛerowà ka lòn zii jùhũ. Ká a Yeesu Krista mí bæere ka lòn huee na 6uan ho soró ðinnáa. ²¹ Lé wa páaníló làa wo bïo yi á wa 6uannáa mín yi sese lòn zii mónkúio, á soni wee yò, à wé le zii na bïo sã a Núhũso yi. ²² Lé mi páaníló là a Krista bïo yi á minén mún làa bïa ká 6uannáa mín yi lòn zii mónkúio, à wé le zii na le Dónbeenĩ wi yi lè mí Hácírí.

3

Ho tonló na le Dónbeenĩ kàràfáa o Poole yi

¹ Lé bũn te bïo á ìnén Poole wee fio le Dónbeenĩ yi mi bïo yi. Ba dó mi ho kàsó yi lé bïo á ì lé o Yeesu *Krista ton-sá minén na yínɔ́n 6a *zúifùwa bïo yi.

² Ho tonló na le Dónbeenĩ kàràfáa mi lè mí sãamu mi bïo yi á mi jã bïo kénkén. ³ Le Dónbeenĩ zéénía mu bïo na lá sà yi làa mi, bïo á ì túara ðání yi cĩnú. ⁴ Mi kàrána ho, á mi ì mi bïo á ì zúnáa mu bïo na lá sà yi o Krista ðání yi bïo. ⁵ Mu bïo mu á le yí fèra yí zéénía lè 6a nùpua na hàánĩ làa bïo á le zééníanáa mu hã laà na ká wán lè warén na lé le tonkarowà, lè le jii-cúa fɛerowà, mí Hácírí pánká yi. ⁶ Mu bïo mu lé bïo kà: Bïa yínɔ́n 6a zúifùwa páaníló là a Yeesu Krista bïo yi, á 6a wãa lèera hã kĩa yi làa bïa lé 6a zúifùwa, 6a lé le kuure dà-kéní làa ba, á mu bè-tentewà na le Dónbeenĩ dó mi jii le mí ì wé è na mí nïpomu yi á 6a níní mún wi yi. Bũn dà wee wé le bïn-tente pánká yi.

⁷ Lé dén bïn-tente so á ì wee bue lé bïo le Dónbeenĩ lè mí sãamu á nɔn ho tonló mu mi ì á ì wee sá lè lerén mí bæere pánká. ⁸ Bïa bïo sã le yi búenbúen tãhũ ìnén lé yïa bïo jùhũ mía po 6a. È ká le Dónbeenĩ lè mí sãamu màhã pá nɔn ho tonló mu mi ì le ì bue o Krista bè-tentewà na jii mía bïo à na bïa yínɔ́n 6a zúifùwa yi. ⁹ A le mún nɔn ho tonló mi ì à bïo le le mí ì wé na lá sà yi wéró à ì zéení bïo wéréwéré na 6a nùpua yi. Le Dónbeenĩ, ðio léra mu bïo búenbúen, á lá sà mu yi hàánĩ. ¹⁰ Mu wó bèra a na à ho wáayi pánkáwá wãa zũn le bè-zũnini lè mí síwà bïo, 6a kèrètɛwa búenbúen kuure pánká yi. ¹¹ Bũn á le Dónbeenĩ fèra le mí ì wé ká bïo 6úi ðin yí léra, lé bũn le wãa tíira jii wa Núhũso Yeesu Krista yi. ¹² Wa páaníló làa wo lè wa siadéro wo yi bïo yi, lé bũn nɔn á wa dà wee ðinnáa le Dónbeenĩ yahó ká zánii mía wen. ¹³ Lé bũn te bïo á ì ì fioráa mia à le lònbee lè mí síwà na á ì wee lá mi bïo yi à mi yí tée mi bàra bïo yi. Le lònbee mu wee zéení le mi bïo jùhũ wi binbirĩ.

Le wamini binbirĩ na ó o Krista zéénía

¹⁴ Lé bũn te bïo á ì wee fàrá ì nɔnkójúná wán wán Maá Dónbeenĩ yahó à fio, ¹⁵ dén na lé hã zĩ-júná na ho wáayi làa hĩa ho tá wán búenbúen 6àn Maá. ¹⁶ Ì wee fio lerén na semu 6àn síi mía yi, le le Hácírí dé ho pánká mia ¹⁷ à mi

siadéro o *Krista yi bïo yi, ò o keń làa mia féεε. I wee fio le mi wań le Dónbeenĩ, à minén mún wań mín. Ká mi wee wé bűn, á mi ì keń lòn vűndεε na naní zon ho tá yi, tàá lòn zii na ńúhű fára se. ¹⁸ Bűn lé bïo á à na á minén làa bïa bïo sá le Dónbeenĩ yi búenbűen á à zűrnáa le o Krista bεntűn wa wen làa sòobεε. ¹⁹ A bïo ó o Krista wa làa wen á mi ì zűn, hàrĩ ká nùpue yí dà máa zűn mu máa véení. Lé bűn ñ na ká mi ì keń làa bïo le Dónbeenĩ le mi keńnáa búenbűen.

²⁰ Le Dónbeenĩ dà mu bïo búenbűen. Bïo wa dà à fio le cón, hàrĩ bïo wa yáá wee leéka, bűn búenbűen á le bè-wénia wee puuní yi lè le pánká na le wee séení làa wen. ²¹ A mi wáa wa khòonĩ le Dónbeenĩ bïo le wee đĩn 6a kèrètűεwa búenbűen kuure là a Yeesu Krista wán à wé bïo yi. Mi wa khòonĩ le féεε hã lúlúio na ńii mía yi. *Amiina!

4

Wa lé le dà-kénĩ

¹ A bïo á ńén Poole na wi ho kàsó yi o ńúhűso tonló na á ì wee sá bïo yi wáa wee cà mi cón làa sòobεε lé bïo kà: Minén na le Dónbeenĩ von, mi 6ua miten làa bïo mu koráa. ² Mi wé liinĩ miten à wé wayi, à wé ńi mi yiwa. Mi wé hĩ mi sĩa mín bïowa yi bïo mi wa mín bïo yi. ³ Le Dónbeenĩ Hácĩrĩ wó mia lè le dà-kénĩ, á mi bánbá à ho héεrà keń mi pãahű, à mi wé le dà-kénĩ féεε.

⁴ Wa lée dà-kénĩ làa bïo á hã sánia lée dà-kénĩnáa, á le Dónbeenĩ Hácĩrĩ dà-kénĩ lé đio á wa búenbűen yú, á bïo wa búenbűen mún dó wa sĩa wee lònĩ lée dà-kénĩ, bïo le Dónbeenĩ dó mí ńii le mí ì na wen pãahű na le von wen yi. ⁵ Wa ńúhűso lée ñĩ-kénĩ, á mu bïo na wa tà yi lée dà-kénĩ, á ho *bátéèmu na wa yú mún lée dà-kénĩ. ⁶ Le Dónbeenĩ lée dà-kénĩ á lé wa búenbűen Maá. Le wi wa búenbűen ńúhű wán, le wee đĩn wa búenbűen wán à wéráa bïo le le mí ì wé, le wi wa búenbűen yi.

⁷ εε ká le Dónbeenĩ màhã hñn wa ñĩ-kénĩ kénĩ lè mu bïowa wéro pánká làa bïo ó o *Krista le mu koráa. ⁸ Bïo ká lé bïo túara le Dónbeenĩ bíonĩ vűahű yi: «O wĩikaa mí zúkúsa na ó o dàńna á khèra yòoraráa.

O nòn mí bè-hánia 6a nùpua yi.»*

⁹ Bïo 6a wee bïo le «o yòora», bűn kúará lée webio? Bűn wee zéení le sánĩ ò o yòo, ó o lion ho tá wán vó. ¹⁰ O orén mu na lion làa bűn bïo, lé orén ñĩ-kénĩ mu lé yĩa pá bĩnia yòora ho wáyai ńún-tűahű á tíraráa mu bïo búenbűen ńii. ¹¹ Lé orén hñn 6a nùpua lè mu bïowa wéro pánká: Ba 6úi ó o wó lè mí tonkarowà, 6a 6úi ó o wó á 6a wee féε le Dónbeenĩ ńi-cúa, 6a 6úi ó o wó á 6a wee bue le Dónbeenĩ bĩn-tente. Ba 6úi ó o wó á 6a wee pa le Dónbeenĩ ńipomu bïo à kàrán 6a. ¹² O nòn bűn bïowa so wéro pánká à bán nùpua so wé dàrĩ séení bïa bïo sá le Dónbeenĩ yi à 6a dàrĩ sá nanáa le yi, bèra a na à 6a kèrètűεwa búenbűen kuure na lé o *Krista sánia à pánká wé dé wán. ¹³ Lé bűn ñ na á wa siadéro le Dónbeenĩ Za yi là a zűnló á à wé wen lè le dà-kénĩ, à wé 6a kèrètűεwa na dãn vó, là a Krista na á bïo 6úi yí fòora yi bïo síi. ¹⁴ Ká mu wó ká, á wa wáa máa bĩnĩ máa keń lòn háyónzawa na kháro yí do, lòn woohű na ho pinpiró lè mu ńumu yànbónló wee héε yèrémáka. Nĩ-khàwa máa bĩnĩ máa vűinĩ wen máa yí lè mí kàránló. ¹⁵ Ká wa wee mi ho tũia na mín yi bïo wa wa mín bïo yi, á wa keńló là a Krista bïo síi wé è dé wán ká mu wà, wón na lé ho ńúhű. ¹⁶ Lé orén wee wé ò o ńipomu wé le dà-kénĩ, làa bïo ó o nùpue sánia bïo cεékaaráa mín yi wó a nùpue bïo síi. Ká a nùpue sánia bïowa lè mí dà-kénĩ kénĩ wee sá mí tonló làa bïo mu koráa, à hã dã wé se. Lé ká síi 6a kèrètűεwa búenbűen kuure bïo karáa. Ká 6a lè mí ñĩ-kénĩ kénĩ wa mín, á wee sá mí tonni làa bïo mu koráa, à le kuure mu dã wé se.

* 4:8 Mi loń Lenĩ vűahű (Psaumes) 68.19

Le mukān-finle na ɓa kèrètɛwa yú bïo

¹⁷ Awa, á bïo kà lé bïo á ì ì hení ì na mia wa Núhúso yèni yi: Mi wáa yí bíní yí ɓua miten làa bïa yí zū le Dónbeení bïo síi. Ba wee bè mí yilera mu bè-káamáa wán. ¹⁸ Ba yí zū dɛɛ le Dónbeení bïo dǎní yi. Le mukānī binbirī na wee lé le Dónbeení cǎn á ɓa nīi mǎa yi. Lé bïo ɓa tun mí yiwa, á le Dónbeení bïo dǎní yi á ɓa mún yí zū hàrì dɛɛ. ¹⁹ Ba yí zū nīyio. Mu koomu lè mí síiwà á ɓa wee wé ká ɓa wà, mu jii flinīi mǎa. ²⁰ Ká pǎahú na minén tà a *Krista bïo yi, á yínǎí làa bǔn síi á ɓa le mi ɓua lè miten. ²¹ Bïo bïo ciran wo ɓúenɓúen á minén já kénkén, á mi páaníló làa wo bïo yi á ɓa mún kàrána mia là a Yeesu Krista mu tǔiá poni. ²² Bǔn wee zéeni le mi ko mi día bïo mi fù wee ɓua lè miten ká mi yínǎí ɓa kèrètɛwa. Bǔn pǎahú ká bïo ɓa nùpua sía wee vá yi na wee vīnī ɓa á wee yáa mia. ²³ Mi día le le Dónbeení yèrémá mia à mi yilera wé hǎ bè-fla. ²⁴ Mi yèrémá wé ɓa nī-fla. Le Dónbeení wó mia lè ɓa nī-fla à mi ɓonmín làa de. A mi wáa ɓua miten héha làa bǔn, à wé ɓa nùpua na térénna á wee ce le Dónbeení yahó làa bïo le tǔiá poni bórǎa mu.

²⁵ Awa, á mi wáa khí hǎ sabióní fūaaló yi. Mi wé mǐ ho tǔiá na mín yi, lé bïo wa lé hǎ sǎnía dà-kéní. ²⁶ Ká mi sía wé cǎ à mi yí wé bè-kora. Mi wé yí día le le wii tɛ ká mi sía pá wee cǐ. ²⁷ Mi yí día le o *Satāni yí pánká mi wán. ²⁸ Yia lá léé kǎnlo à ɓànsò yí bíní yí juaa bïo. ɓànsò wé sá ó ò yí mu bïo á à jǎánáa mí màkóo, á mún ñ séenínáa ɓa nī-khenia. ²⁹ Mi wé yí mǐ bín-kora na mín yi. Hǎ bín-tentewà na dà à hení ɓa nùpua sía ho pǎahú na mu ko yi lé hǎa mi wé bïo bèra a na à bǎa wee jí hǎ à hǎ wé séeni. ³⁰ A le Dónbeení Hácírí na le nǎn mia á mi yí véeni yi. Dén Hácírí so lé le Dónbeení fliminí na bò mi wán, à zéeni le mi bïo sǎ le yi, á pan ho pǎahú na le khíi tíi mi kǎníló jii. ³¹ Bïo ɓa wó làa mia ká mu yí se, à mi yí ɓua mi yiwa yi. Mi wé yí cǐi mi sía mín wán. Mi wé yí zá làa mín, mi wé yí là mín. Mi día mu sūnsūmámu lè mí síiwà. ³² Mi wé wé mu tentemu làa mín, à zūn mín màkárí. Mi wé sɛn día na mín yi làa bïo le Dónbeení dǎn o *Krista wán á séra día nǎnnáa mia.

5

¹ A bïo mi lé le Dónbeení zàwa na le wa làa sòobɛɛ, á mi cén wé wé lè le bïo síi. ² Mi le le waminí wé mi mi wárá ɓúenɓúen yi làa bïo ó o *Krista wararǎa wen á húrun wa bïo yi. O wara wen á nǎn mí mukānī wa bïo yi. Bïo ó o wó lé le muini na bïo sí le Dónbeení yi. ³ Bïo mi bïo sǎ le Dónbeení yi, á mi wáa ko mi khí ho hǎ-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà yi, à khí hǎ nīyi-wárá na sūii mǎa yi. Mi yí wé nùpua na yǐo yí mǎa sí làa bïo. Bǔn bïowa so ɓúenɓúen á yí ko à mu bïo wé mǐ léé mia húúu. ⁴ Hǎ nīyi-bióní lè hǎ bín-conconwà lè hǎ kàakó-bióní á mi yí ko mi wé bío. Bïo mi ko mi wé wé lé le Dónbeení bǎrákà déró. ⁵ Mi ko mi zūn mu sese le bǎa wee wé ho hǎ-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà, làa bǎa wee wé hǎ nīyi-wárá na sūii mǎa bán ɓúenɓúen mǎa dí le Dónbeení là a Krista béeni húúu. A bǎa yǐo yí mǎa sí lè mu bïo, bán mún mǎa dí le béeni mu. Lé bïo á bïo ɓa wee cǎ ka lòn wǎnna na ɓa dó mí sía yi. ⁶ Mi yí día le ɓa nī-khàwa à vīnī mia lè mí bióní, lé bïo á bǎa yí mǎa bè le Dónbeení bióní yi á ɓa wee wé bǔn bïowa so á le khíi síiní júná. ⁷ Awa, á minén yí léé ɓa wárá yi làa ba.

⁸ Mu bon. Mi lá wi le tǐbírí yi, ká mi páaníló là a Krista bïo yi á mi wáa wi mu khoomu yi. A mi cén wáa ɓua miten làa bǎa wi mu khoomu yi bïo. ⁹ Lé bïo á bǎa bïo sǎ mu khoomu yi á wee wé hǎ wárá na se, na térénna, á bïo lè ho tǔiá. ¹⁰ A mi cén bánbá à mi zūn bïo sí a Núhúso yi, ¹¹ à hǎ wárá na cǔnú mǎa, hǎa á bǎa bïo sǎ le tǐbírí yi wee wé à minén yí léé yi làa ba. Mi yàá bío mu wéréwéré le bïo ɓa wee wé á yí se. ¹² Mu bon, bïo ɓa wee sǎnka mítén wé á

bioró n̄iyio yàá wi. ¹³ Εε ká 6a wárá mu búenbúen á b̄io b̄ia wéréwéré, à mu keń lòn khoomu á ló mu wán. ¹⁴ Mu bon, mu b̄io búenbúen na mu khoomu ló wán b̄un b̄io so b̄io s̄a mu yi. Lé b̄un n̄on á b̄io kà bíaráa:

«Ūnén na d̄uma, s̄in.

H̄ini lé 6a n̄i-hía t̄lah̄ũ,

ó o Krista á à dé mí khoomu ū wán.»

¹⁵ Awa, á mi cén pa miten b̄io b̄io mi ì 6ua lè miten d̄ani yi sese. Mi wé mu bè-z̄ur̄imini b̄ansowà ká mi yí wé b̄onbúwá. ¹⁶ P̄ah̄ũ lée p̄ah̄ũ na mi dà à wé mu bè-tentewà yi à mi wé mu lé b̄io ho p̄ah̄ũ na wa wi yi n̄upua wee wé mu bè-kora dàkh̄ina. ¹⁷ Lé b̄un n̄on á mi kò à mi bánbá à mi z̄un b̄io ó o N̄uh̄uso le mi wé wé ká mi yí wé 6a n̄upua na yí wi mi z̄un b̄io. ¹⁸ Mi wé yí n̄u ho d̄iv̄én dà kh̄í, b̄un wee yáa o n̄upue. Ká mi wé día le le Dónbeen̄i Hácíri p̄anká à keń mi wán. ¹⁹ Mi wé sío h̄a lení lè mi síwà na wee lé le Dónbeen̄i c̄on à henínáa mín sía. Mi wé sío à khòoní a N̄uh̄uso lè mi sía búenbúen. ²⁰ Mi wé dé wán Maá Dónbeen̄i b̄arákà féεε mu b̄io búenbúen b̄io yi, wa N̄uh̄uso Yeesu Krista yèni yi.

B̄io 6a kèrèt̄ɛwa ko 6a wé 6ua làa m̄in

²¹ B̄io mi wee k̄onbi o Krista, á mi wé liiní míten na mín yi.

²² H̄áawa, mi wé liiní miten na mi b̄arání yi làa b̄io mi wee liinínáa miten à na a *Krista yi b̄io síi. ²³ Mu bon, o h̄aa n̄uh̄uso lé b̄an b̄aa, làa b̄io 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure n̄uh̄uso lé o Krista b̄io síi. Le kuure mu lé o s̄anía na ó o k̄anía. ²⁴ B̄io á 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure wee liinínáa míten à na a Krista yi, lé b̄un b̄an síi à 6a h̄áawa m̄un wé liinínáa míten à na mí b̄arání yi mu b̄io búenbúen yi.

²⁵ Báawa, mi wé warí mi h̄ánání làa b̄io ó o Krista waráa 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure b̄io síi, á n̄on mi muk̄aní le b̄io yi. ²⁶ O wó b̄un bèra a na à le b̄io sí le Dónbeen̄i yi. O ceéra le lè mu n̄umu lè le b̄ioní, ²⁷ bèra a na à 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure mu wé d̄εε na wee ce, á fian̄i mía yi, á cùkú wi, à le dàń d̄in o yahó ká bè-kohó yèni yí máa ve lé le yi. ²⁸ B̄un búenbúen wee z̄éeni b̄io ó o b̄aa kò ò o warínáa mín h̄aa. O kò ò o warí wo làa b̄io ó o waráa mi k̄urú s̄anía. B̄aa na wa mín h̄aa se o wa míten. ²⁹ A n̄upue na b̄en d̄in n̄ina mí s̄anía wón mía. O yàá wee wé díiní h̄a à pa h̄a b̄io, làa b̄io ó o Krista wee wéráa mu lè 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure ³⁰ na lé o s̄anía b̄io síi. A warén so yín̄on o s̄anía b̄iowa búí le? ³¹ Le Dónbeen̄i b̄ioní v̄uah̄ũ yi á b̄io kà lé b̄io túara: «Lé b̄un n̄on ó o b̄aa á à día mín maá lè mín nu ká à lé lè mín h̄aa, á 6a mí n̄uwá n̄un á à wé s̄anía dà-kéní.»* ³² B̄io b̄ia kà lée bè-been̄i na sà yi. A ínén wee b̄io le mu lé o Krista lè 6a kèrèt̄ɛwa búenbúen kuure b̄io á mu wee z̄éeni. ³³ Ká mu màhá m̄un wee z̄éeni minén b̄io: Ba báawa lè mí n̄i-kéní kéní kò 6a warí mí h̄ánání làa b̄io 6a waráa míten b̄io síi. A 6a h̄áawa m̄un kò à 6a wé k̄onbi mí b̄arání.

6

¹ Zàwa, mi wé bè mi maáwà lè mi nuwà b̄ioní yi mi páaníló là a N̄uh̄uso b̄io yi. Lé b̄io á lé b̄un mi kò à mi wé wé. ² Le Dónbeen̄i b̄io na le bò henía t̄lah̄ũ, á b̄io lé n̄in-yání dó mí n̄ii bò wán lé b̄io kà: «Wé k̄onbi m̄in maá lè m̄in nu, ³ á ū b̄io á à wé se á à yí le muk̄on-tóní ho tá wán.»*

⁴ Maáwà, mi wé yí c̄í mi zàwa sía. Mi wé bé 6a sese à z̄éeni 6a làa b̄io sí a N̄uh̄uso yi à 6uaráa 6a.

⁵ Wobáaní, mi wé bè mi n̄únása na wi ho d̄im̄iná yi b̄ioní yi. Mi wé k̄onbi 6a sese lè le yi poni. Mi wé bè 6a b̄ioní yi làa b̄io mi wee bèráa o *Krista b̄ioní yi

* **5:31** Mi loń B̄io n̄uh̄ũ búen̄i v̄uah̄ũ (Genèse) 2.24

* **6:3** Mi loń Léró v̄uah̄ũ (Exode) 20.12; Lándá z̄eeníló v̄uah̄ũ (Deutéronome) 5.16

bïo sïi. ⁶ Mi wé yí wé mu ɓa yïo yi mí dòn à càráa le yèni ɓa cón. Ká mi wé wé bïo le Dónbeenĩ sïi vá yi lè mi sïa ɓúenɓúen lé bïo mi lé o Krista wobáani. ⁷ Mi wé sá na mi júnása yi lè mi sïa ɓúenɓúen, à kɛn lè mu lé o Núhũso á mi wee sá na yi, ká mi yí máa sá na nùpua yi. ⁸ Mi zũn le bïo mi ñ-kéní kéní wee wé ká mu se á mi khii yí ɓàn cùnú o Núhũso cón, à mi wé wobáani tàa nùpua na wi mítén.

⁹ Wobáani júnása, mi mún ɓua mi wobáani sese. Mi wé yí là hɛɛrè làa ba. Mi zũn le minén làa ba á léera a Núhũso ñ-kéní yi, wón wi ho wáayi, o yí máa hueeka nùpua mín yi.

Hã fio sïa na le Dónbeenĩ non wen bïo

¹⁰ Bïo á ï bïo ò na mia á à véenínáa lé bïo kà: Bïo mi páania là a Núhũso, á mi cà ho pànká orén na pànká beenĩ ɓàn sïi mía cón. ¹¹ Mi khuii hã fio sïa na le Dónbeenĩ non mia, à dàñ fàrá ðin sánsàráa o *Satāni ñ-khènló. ¹² Mu yínɔñ nùpua á wa wee firáa, ɓueé. Lé hã pànká-sūmáa na yí máa mi, hĩa wee dí le bɛenĩ ho ðimíná na bïo sã a Satāni yi yi, lè hã pànká-sūmáa na wi ho wáayi, lé hón wa wee firáa. ¹³ Lé bũn non á ï le mi khuiiráa hã fio sïa na le Dónbeenĩ non mia ɓúenɓúen, bèra a na ká pãahũ na mu wé here yi à mi dàñ ðin à sánsá mu, á mu véenii ká mi pá à fàrá à ðin. ¹⁴ Awa, á mi wãa wíoka miten. Mi ðin le Dónbeenĩ tũiá poni wán à bũn wé lòn ku-cɛnii na mi can lè mi kuio. Mi wé ɓa ñ-térénia à bũn wé lòn hĩa hènii sïa á mi pon mi kosia yi. ¹⁵ Mi ca mi kuio le Dónbeenĩ bín-tente na wee na ho hɛɛrà buero yi, à bũn wé lòn nakãa á mi zã. ¹⁶ Pãahũ léé pãahũ, à mi wé wíoka dé mi sïa le Dónbeenĩ yi, à bũn wé lòn hĩa hènii sïa na mi ɓuan mi yahó à hèráa o Satāni hĩa dānaso. ¹⁷ Mi wíoka zũn kénkén le le Dónbeenĩ kánia mia, à bũn wé lòn kónlè na mi ɓúra. Mi wíoka zũn le Dónbeenĩ bionĩ sese à bũn wé lòn khà-tóni, hĩa le Dónbeenĩ Hácirí non mia. ¹⁸ Mi wé fio le Dónbeenĩ yi fɛɛɛ mu bïo ɓúenɓúen bïo yi, à wé día le le Dónbeenĩ Hácirí dí mi yahó à mi floráa. Bũn bïo yi à mi na miten ɓúenɓúen le yi à yí sa ho floró tá. Mi wé fio na bïa bïo sã le Dónbeenĩ yi ɓúenɓúen yi fɛɛɛ. ¹⁹ Mi mún wé fio na ínén yi, bèra a na à hã bioní na á ï ko à ï bïo à le Dónbeenĩ dé ï jii yi, à ï dàñ zéeni le bín-tente bïo na lá sà yi lè le sí-hebúee. ²⁰ O Yeesu *Krista dó mi le ï zéeni le bín-tente mu lè ɓa nùpua. Lé bũn non ɓa dórãa mi ho kàsó yi. Awa, á mi fio na mi ï à ï dàñ zéeni le bín-tente mu bïo lè le sí-hebúee làa bïo mu koráa.

Mòndén tɛnii

²¹ Wàn za Tisiiki na wa wa làa sòobɛɛ, wón na wee sá a Núhũso tonló sese, wón ɓueé zéeni bïo á ï bïo karáa ɓúenɓúen làa mia, à mi zũn mu. ²² Lé bũn bïo yi á ï wee tonkaráa wo mi cón, ò o ɓuee zéeni bïo wa bïo karáa làa mia, à hii mi sïa.

²³ Le wàn Maá Dónbeenĩ là a Núhũso Yeesu *Krista à na ho hɛɛrà minén na lé wàn zàwa lè wàn hinni kèrètɛwa yi. Le ɓa wé à mi wañ mín, à wíoka dé mi sïa o Yeesu yi. ²⁴ Le le Dónbeenĩ wé wé mu sãamu làa bïa ɓúenɓúen na wa wa Núhũso Yeesu Krista lè le waminĩ na jii mía.

Ho vūahū na ó o Poole túara n̄n ho Filiipu kèrètíewa kuure yi

Vūahū túaró n̄hū

Ho vūahū na kà lé o Poole túara ho n̄n ho Filiipu lóhó kèrètíewa kuure yi. Lé ɓarén lé ɓa n̄n-yání n̄pua na ó o Poole buera le b̄n-tente n̄n yi ho Maseduana k̄hū yi (Bè-wénia 16.12-40), á ɓa tà dó mí s̄a o Yeesu *Krista yi. Ho vūahū mu ó o Poole h̄a wee túa ká a wi ho kàsó yi ká a màh̄á túara ho le s̄i-wεε.

Ho vūahū mu n̄hū búεn̄i ó o Poole zéen̄a le mí s̄i wan ho Filiipusa b̄o yi. B̄n m̄n ó o zéen̄a b̄o ó o b̄o kará làa ba, ò o hen̄a ɓa s̄a. O m̄n b̄a n̄n ɓa yi le ɓa wé liin̄i m̄ten làa b̄o ó o Yeesu wór̄a mu b̄o s̄i. O zéen̄a le mí ì tonka a Epaforodiite là a Tim̄tee ho Filiipu kèrètíewa c̄n (1–2).

O n̄a ɓa zeñ wán le ɓa wé yí jí ho kàránlò na b̄o yí bon b̄o, ká ɓa sòobá m̄ten à wé wé là arén b̄o s̄i (3).

O zéen̄a b̄o le Dónbeen̄i wee nanáa le s̄i-wεε le ho h̄érà b̄a búenb̄uen na pán̄a là a Krista yi (4).

Le t̄en̄i

¹ In̄én Poole là a Tim̄tee na lé o Yeesu *Krista ton-sáwá wee t̄en̄i minén kèrètíewa na wi ho Filiipu lóhó yi. Wa wee t̄en̄i ɓa ya-díwá làa b̄a wee séen̄i ɓa yi, làa b̄a ká búenb̄uen na b̄o s̄a le Dónbeen̄i yi ɓa pán̄ilò là a Yeesu Krista b̄o yi. ² Le wán Maá Dónbeen̄i là a N̄h̄uso Yeesu Krista à wé mí s̄amu làa mia, à na ho h̄érà mia.

O Poole flora ho Filiipusa b̄o yi

³ P̄ahū lée p̄ahū ká ì leékaa mi b̄o, à ì dé wán Dónbeen̄i b̄arákà. ⁴ P̄ahū lée p̄ahū ká ì wee fio à ì m̄n fio na mi búenb̄uen yi le le s̄i-wεε. ⁵ Lé b̄o, à lá ho p̄ahū na mi dó mí s̄a o *Krista yi á bueé ɓó ho zuia yi, á mi dó mí n̄n̄i m̄i le Dónbeen̄i b̄n-tente bueró tonlò yi. ⁶ Ì láa mu yi le ho ton-tente na le Dónbeen̄i b̄a n̄h̄ū mia, á le è sá á à tíí n̄i o Yeesu Krista b̄n̄i buen-n̄nzoñ. ⁷ Ì t̄iá s̄i à h̄n̄ yilera so keñ m̄i mi búenb̄uen d̄n̄i yi, lé b̄o á ì wa mia làa sòob̄é. Mu bon, le Dónbeen̄i wó á mi léera le b̄n-tente bueró tonlò yi làa mi. A p̄ahū na á ì wi ho kàsó yi, á wee tà le Dónbeen̄i b̄on̄i n̄i o cítí-fl̄i yahó, á ì wee zéen̄i mu wéréwéré le mu lé ho t̄iá. ⁸ Mu bon, le Dónbeen̄i z̄u le mu lé ho t̄iá poni, le ì wa mia làa sòob̄é làa b̄o ó o Yeesu Krista waráa mia. ⁹ Á ì wee fio le Dónbeen̄i c̄n le mi wamin̄i wíoka wé dé wán, à mi b̄o z̄ur̄lò le Dónbeen̄i b̄o d̄n̄i yi, làa b̄o se làa b̄o yí se hueekaró m̄n yi à wíoka wé dé wán. ¹⁰ B̄n ká mi ì d̄n̄i ñ lén b̄o se po b̄o ká bèra a na à mi ce le Dónbeen̄i yahó à wékheró b̄o yí m̄i yí léé yi à vaa b̄úe o Krista b̄n̄i buen-n̄nzoñ. ¹¹ Á mi bè-wénia búenb̄uen á à térén o Yeesu Krista p̄anká yi, á ɓa n̄pua á à dé ho c̄kú le Dónbeen̄i yi, á à khòní le.

Le b̄n-tente bueró b̄o

¹² Wán z̄awa le wán h̄inni, ì wi à mi z̄ur̄n le b̄o sá m̄i lé b̄n wó á le b̄n-tente bueró tonlò vannáa le mí yahó. ¹³ Mu bon, ho *Oroomu béε z̄i-been̄i parowá n̄n̄asa làa b̄a ká búenb̄uen z̄u le lé o *Krista b̄o yi á ì wiráa ho kàsó yi. ¹⁴ B̄o á ì wi ho kàsó yi lé b̄n m̄n wó á wán z̄awa le wán h̄inni boomuso wíokaa dó mí s̄a o N̄h̄uso yi, á wíokaa hen̄a mí s̄a le Dónbeen̄i b̄on̄i bueró yi. ¹⁵ Ba b̄úí wi ɓa t̄ahū wee bue o Krista b̄n-tente lé b̄o ɓa wee dí le yandee làa mi,

á wi à 6a bïo ñúhú wé poñ mi. Éε ká 6a búí bán wee bue le bioní mu lè le yi na se. ¹⁶ Bãnsowa so wee wé mu lé bïo 6a wa mi, á zũ le í wi hen le bín-tente ñii tàró bïo yi. ¹⁷ Ká bïa wi à 6a bïo ñúhú wé poñ mi o Krista bín-tente bueró bïo yi, bán yilera na wi 6a yi yí se. Ba wi à 6a beé í lò à bè bïo á í wi ho kàsó yi wán. ¹⁸ Éε ká bún búenbúen ñúhú mía. A mu wé le yi na se loo, tàá yi na yí se loo, bún yí here. Bïo ñúhú wi lé ò o Krista bïo wé bue. Bïo ó o Krista bïo yú wee bue bún lée zãmakaa í cón, á í wé è zãmaka mu bïo yi féεε. ¹⁹ Lé bïo á í zũ le bïo wee wé ká búenbúen vaa véenii lé í kãníló mi floró pánká yi, là a Yeesu Krista Hácírí* na wee séení mi pánká yi. ²⁰ Bïo á í pan làa sòobéε á dó í sïi wee lòoní lé bïo kà: I máa wé bïo búí na hã ñiyio dà à dí mi bïo yi. Ká í sïi á à wé here á wãa wé è dé ho cùkú o Krista yi í wára yi làa bïo á í wee wéráa mu, à í yïo wé lua, tàá à í hí. ²¹ Mu bon, ínén cón ká í yïo wi lua, se lé ho cùkú déró o Krista yi bïo yi. Ká í bèn húrun loo, á í mún ñ yí cùnú bún yi. ²² Éε ká bïo á í yïo wi lua wà, á tonló cùnú wi 6a nùpua cón, á bïo á í wãa à lén á í yí zũ. ²³ I wee héhèéka mu mí bïo ñun pãahú. Í lá húrun á vaá wi là a Krista, se mu lá à wé sí mií, lé bïo á bún lé bïo bènín sũaaní. ²⁴ Éε ká minén bïo yi á í keńíló làa mia á ñúhú bèn wíokaa wi po bún. ²⁵ A bïo á í wãa láa mu yi, á í zũ le í keńí bún, á à keńí lè mi búenbúen á wé è séení mia, à mi wíoka zũn le Dónbeení bïo, à sïa wa mi siadéro o Yeesu yi bïo yi. ²⁶ Lé bún ñ na ká í khií bínía 6uara mi cón, á mi ñ wíoka zãmaka làa sòobéε í bïo yi mi páaníló là a Krista yi.

Bïo 6a kèrètíewa ko 6a 6ua lè mítén

²⁷ Bïo bïo here lé bïo mi ñ 6ua mítén sese á à héha làa bïo ó o *Krista bín-tente le mu koráa, bèra a na ká í 6uara mi cón loo tàá ká í yí 6uara loo, à í wé ñí le mi fára ñin mi siadéro o Krista yi wán lè le hácírí dà-kéní, á wó le ñii dà-kéní páanía lá le lònbee wee tà le Dónbeení bín-tente ñii. ²⁸ Mi yí día le mi zúkúsa zánika mia bïo woon yi. Bún ñ zéení làa ba le 6a à yáa, ká mu bèn ñ zéení lè minén le mi ñ kãní. Bún búenbúen lé le Dónbeení wó mu. ²⁹ Mu bon, le Dónbeení wó mu sãamu làa mia: Le wó á mi dó mi sïa o Krista yi á mún lò wee be o bïo yi. ³⁰ Mu bon, ínén làa mia páanía wee lá le lònbee dà-kéní, ñio á í hĩa lá lè ho yahó á mi mən. A lé dén lònbee so á í pá lan wee lá á mi wee ñí bïo.

2

¹ Mi pánká wee wíoka keńí mi páaníló là a *Krista bïo yi. O waminí wee hení mi sïa. Mi páanía le Dónbeení Hácírí pánká yi. Mi sïa se á zũ le màkárí. ² Awa, á mi cén wãa wé ñí mín yi, à wań mín, à wé mi yilera làa dà-kéní. Mi wé bún búenbúen á tíráa í sí-wεε ñii. ³ Mi yí wé bïo búí na wee wé à mi bïo ñúhú keńí poñ bïa ká. Mi wé yí yòoní mítén bïa ká wán à 6a mi mia. Ká mi wé liiní mítén à wé leéka le bïa ká sũaaní mia. ⁴ Mi wé yí leéka minén mi dön bïo, ká mi mún wé leéka bïa ká bïo.

⁵ Bïo mi páanía là a Yeesu Krista, á mi 6ua mítén làa bïo ó o 6uannáa mítén bïo síi:

⁶ Orén na ka lè le Dónbeení bïo, á yí le mí ñ 6ua mí màamínló làa de konloon.

⁷ Bùeé. O tà día bún búenbúen ò o 6ueé ton lè 6a nùpua bïo síi á lé o nùpue binbirí, á wó mítén là a ton-sá bïo síi.

⁸ O liinía mítén á tà bò le Dónbeení bioní yi fúaa o tà mu húmú yi, hàrí mu húmú ho *kùrùwá wán.

⁹ Lé bún ñon le Dónbeení wãa yòoníanáa wo ó o wi mu bïo búenbúen ñúhú wán, á wó ó o yú le yèni na po hã yènnáa búenbúen.

* **1:19** Yeesu Krista Hácírí: O Yeesu Krista Hácírí na bïo bïa hen lè le Dónbeení Hácírí lée dà-kéní.

10 A bĩa wi ho wáayi làa bĩa wi ho tá wán làa bĩa wi ho ñi-hónbó-lóhó yi búenbúen ñ fàrá mí nònkónú ná wán o yahó.

11 A 6a búenbúen á à bío wéréwéré le o Yeesu *Krista lé o Núhúso, á à déráa ho cùkú o Maá Dónbeenĩ yi.

Ba kèrètłewa ka lòn khoomu ho ðtmjnd yi

12 Minén na á ĩ wa làa sòobéε, bío mi wee bè le Dónbeenĩ bíonĩ yi, á mi wé wé bío á bĩa le kánia ko 6a wé. Mi wé kònbi le Dónbeenĩ làa sòobéε à wéráa mu. Bío mi lá wee wé mu ká ĩ wi làa mia, á mi pá wíoka wé wé mu hàrí bío á ĩ mía làa mia. 13 Lé le Dónbeenĩ wee na ho pánká mia à mi sĩa vá hã wárá na sí le yi à dàń wéráa hã.

14 Bío lée bío na mi wee wé, à mi yí khí mi kíó yi ká mi ì zá làa mín à wéráa mu, 15 bèra a na à wékhe bío yí mĩ yí léε mia, à mi wé 6a nùpua na wee ce le Dónbeenĩ yahó, le Dónbeenĩ zàwa na á fianĩ mía yi ho lònbiò nùpua na lé 6a ñi-sũmáa tĩahũ. Mi ka lòn khoomu 6a tĩahũ lòn flntéena na dó bío síi, 16 minén na wee bue le bín-tente, ðio wee na le mukānĩ binbirĩ. Ká mi wee wé làa bún, á ĩ dà à zámaka mi bío yi o *Krista bínĩ buen-nònzoñ, lé bío le lònbee na á ĩ lá mi bío yi yínón kāmáa. 17 Bío mi dó mi sĩa le Dónbeenĩ yi á mi nòn miten le yi bún ka lòn muinĩ na 6a yan bío síi. A hàrí ká 6a ko 6a búe mi, à ĩ wé lòn hãmu na bò mu wán, á ĩ wee zámaka mu bío yi á à zámaka lè mi búenbúen. 18 Làa bún bío síi, á minén mún wé zámaka, à mún zámaka làa mi.

O Timotee là a Epafrodiite tonkaa bío

19 I wee leéka le hen làa cínú ká a Núhúso Yeesu tà, á ĩ tonka a Timotee mi cón bèra a na à ĩ ní mi sã à síi hĩ mi bío yi. 20 Lé bío ká mu yínón wón á nùpua na wee leéka mi bío làa bío á ñén wee leékaráa mu á mía. 21 Bĩa ká búenbúen yara sã mí kùrú bío ká a Yeesu *Krista bío níi ló. 22 Minén mi bæere zũ bío ó o wó. O páanía sá le bín-tente tonló làa mi làa bío ó o za wé sáráa lè mín maá. 23 Awa! Ká ĩ zũna bío á ĩ bío ò wéráa, ó orén lé yĩa á ĩ wee leéka à ĩ ðèní tonka mi cón. 24 I láa mu yi le hen làa cínú ká a Núhúso ò na ho wõhũ mi á ñén ĩ bæere á à buen mi cón. 25 Eε ká wán za Epafrodiite na mi lá tonkaa ĩ cón ò o buee na mi ní bío na mi le mi ì séení làa mi miĩ, á ĩ le mu ko à ĩ día wo ò o bínĩ buen mi cón. O sá le bín-tente tonló á lá le lònbee làa mi làa sòobéε. 26 O 6èntĩn wĩ ò o mi mi wán, á mún yilera lúnkaa lé bío ó o zũ le mi ñá mí vánvámú bío. 27 Mu bon, o lò lá yí here làa sòobéε, lée cínú ká a yáá lá à hí. Ká le Dónbeenĩ màhá zũna a màkárí, mu yáá yínón orén mí ðòn, ñén á le mún zũna màkárí bèra a na à le yi-véε na wi ĩ wán à yí dé wán. 28 Lé bún nòn á ĩ wi à ĩ día wo ò o buen mi cón fùafù, bèra a na ká mi mòn wo, à mi sĩa wa, à ñén yi-véε 6èn yòo tĩ yi. 29 Awa! A mi sí a yahó lè hã zámaka-beenĩ mi páaníló là a Krista bío yi. Ba nùpua na ka là a bío á mi wé kònbi, 30 lé bío á cínú ká ká a lá à hí o Krista tonló bío yi. Bío mi yí dà máa wé máa na miĩ lé bío mi khèra làa mi, lé bún ó orén zàanía mí mukānĩ á wó séeníanáa mi.

3

O Krista bío ñuhũ wi po bío ká

1 Wán zàwa lè wán hĩnni, á bío ká wán á ĩ wee bío bío ká làa mia: Mi wé zámaka bío mi páanía là a Núhúso bío yi. Mu bío na á ĩ túara nòn mia na á ĩ bínia wee tĩi yi yínón bío na wee sèé mi, ká mu lée bío na á à séení mia, à bío búii yí dàń mia yí vĩnĩ. 2 Mi pa miten bío 6a ton-sá-kora yi, 6a ka lòn booní, 6a sòobáa wee hení ho kúioró bío dàkhĩna. 3 Mu bon, warén lé bĩa kúiora binbirĩ. Wa wee 6uaanĩ le Dónbeenĩ lè le Hácírí pánká, á wee zámaka wa páaníló là a Yeesu *Krista bío yi, á yí dó wa sĩa waten yi. 4 Ká a búii lá wee

leéka le mí dà à dé mí s̄i m̄iten yi, se ìnén dà à dé ì s̄i b̄un yi á à por̄ wón b̄anso. Mu bon, ì t̄uá lá à wé s̄i à ì dé ì s̄i ìten yi, ⁵ lé b̄io á ìnén ba *kuío ì teró wizoóni b̄io h̄et̄in zoñ. Wàn s̄i lé o *Isirayεele n̄ipomu, ì ton o Bēnzamεε z̄i-n̄uh̄ũ yi. Wàn n̄uwā lé ba *z̄uíf̄uwa binbir̄i, á ì lé o z̄uíf̄u binbir̄i. Ì lé o *Fariz̄le á hen̄ia o *M̄oyiize làndá bèr̄ó b̄io, ⁶ á ì can ì kuío làa s̄obεε le Dónbeen̄i tonló yi f̄úaa ì lá wee beé ba k̄èr̄et̄iεwa kuure lò. A ho *làndá mu bèr̄ó d̄án̄i yi, á n̄upue lá yí dà máa b̄io le ì wó khon mu búí yi h̄uúu. ⁷ εε ká a Krista b̄io yi, á b̄un b̄iowa so na lá ka lòn c̄unú b̄io ì c̄ón á ì w̄aa wee wé lòn bè-k̄am̄aa. ⁸ Mu bon, mu b̄io búenb̄úen ka lòn b̄io na n̄uh̄ũ mía ì c̄ón, lé b̄io á ì N̄uh̄ũso Yeesu Krista z̄uñl̄ó b̄un lé b̄io n̄uh̄ũ wi po b̄io ká búenb̄úen. Lé orén Krista mu b̄io yi á ì p̄án̄aa mu búenb̄úen, á wee wé mu lòn z̄an-b̄io, bèra a na à ì b̄io wíoka s̄i a yi binbir̄i ⁹ à p̄án̄i làa wo. Mu yín̄on̄ b̄io á ìnén bò ho làndá yi á n̄on á ì t̄ér̄enn̄anaa, ká lé b̄io á ì d̄ó ì s̄i o Krista yi á le Dónbeen̄i wór̄aa mi là a n̄i-t̄ér̄enn̄ii. ¹⁰ B̄io á ì wee cà lé o Krista z̄uñl̄ó, à mún z̄uñ ho p̄anká na le Dónbeen̄i n̄on wo yi o v̄èer̄ó m̄ón. Ì wi à ì p̄án̄i a lònbee yi làa wo à tà mu h̄umú yi là a b̄io s̄i. ¹¹ Ká mu wó kà, á ìnén mún n̄ láa mu yi le le Dónbeen̄i kh̄ii v̄èní mi.

Wa ko wa bánbá vaa yi b̄io wa wee cà

¹² Wàn z̄awa le wàn h̄inni, ì yí dà máa b̄io le b̄io á ì wee cà á ì w̄aa yú vó, tàà b̄io á ì ko à ì k̄er̄n̄aa á n̄ii w̄aa tun. εε ká ì màh̄á wee hen̄i ì lò bèra a na à ì yí mu, lé b̄io ó o Yeesu *Krista léra mi á ì b̄io s̄a a yi búenb̄úen. ¹³ Wàn z̄awa le wàn h̄inni, ìnén yí máa leéka le ì yú mu vó. B̄io b̄io here mi lé b̄io kà: B̄io á ì wó kh̄iina á ì w̄aa yí máa loñ, b̄io wi ì yahó lé b̄un á ì wee bánbá b̄io yi. ¹⁴ A b̄io á ì wee cà lé b̄un á ì w̄aa wee l̄uwí b̄io yi, bèra a na à ì vaa yí ì veró c̄unú ho w̄ayi le Dónbeen̄i c̄ón ì p̄án̄il̄ó là a Yeesu Krista b̄io yi. ¹⁵ Lé h̄n̄ yilera so ko à h̄á wé k̄er̄ war̄én k̄èr̄et̄iεwa na d̄ñ vó le Dónbeen̄i b̄io d̄án̄i yi yi. εε ká mi wee leéka bè-vio búí mu b̄io yi, à le Dónbeen̄i z̄éni mu yara w̄ér̄w̄ér̄e làa mia. ¹⁶ B̄io wi b̄in, á hen na wa van vaá bó yi á mi w̄aa le wa wíoka bánbá làa b̄un b̄io.

¹⁷ Wàn z̄awa le wàn h̄inni, mi wé wé b̄io á ì wee wé. B̄ia wee bè b̄io mi m̄on à wa wee wé yi lé bán á mi fá mi ȳo yi. ¹⁸ Mu bon, ba n̄upua c̄er̄εe wár̄a wee z̄éni le ba lé o Krista na h̄urun ho *k̄ur̄uwá wán z̄úkúsa. Ì lá wee wé b̄io mu na mia f̄éεε, á ì pá b̄in̄ia wee b̄io mu làa mia ká ì wá. ¹⁹ Bán n̄upua so p̄ior̄a lé ba doffina, á h̄á n̄yi-wár̄a na ba wee wé lé h̄n̄ á ba wee kh̄on̄i miten b̄io yi. B̄io ba wee leéka lé ho d̄im̄iná b̄io mí d̄on. Mu vaa véni ká ba à yáa búenb̄úen. ²⁰ εε ká war̄én k̄ur̄ú lahó h̄on yòò wi ho w̄ayi. A wa k̄an̄ilo Yeesu Krista na à lé b̄in á à buen lé wón wa wee l̄on̄i. ²¹ Hen ká a kh̄ii buara á wa s̄an̄ia na c̄ukú mía ó o buéé wé á h̄á à k̄er̄ là a s̄an̄ia na c̄ukú wi b̄io s̄i. O o wé mu le ho p̄anká na wi o c̄ón, h̄ia ó o ò yír̄aa le s̄ee mu b̄io búenb̄úen war̄i.

4

¹ Awa, wàn z̄awa le wàn h̄inni na ì wa làa s̄obεε, ì s̄i b̄ent̄in vá à ì b̄in̄i mi mia. Mi b̄io wee w̄é ì s̄i, á lé minén b̄io yi à ì yí ho c̄ukú, á mi w̄aa wíoka f̄ará d̄in mi p̄án̄il̄ó là a N̄uh̄ũso yi.

Le z̄éni b̄io

² O Evodii là a S̄entiisi á ì wee hen̄i b̄io kà á à na yi le ba n̄i-c̄ua wé le dà-kén̄i ba p̄án̄il̄ó là a N̄uh̄ũso b̄io yi. ³ εε ká ùnén na p̄án̄ia wee s̄a ho tonló làa mi le mí yahó á ì wee b̄io b̄io kà á à na yi: Ba h̄áawa mu mí n̄uwā n̄un á ù séni. Ba p̄án̄ia lá le lònbee làa mi le Dónbeen̄i b̄in-tente bueró b̄io yi. O Kileman le wàn z̄awa na ká mún p̄án̄ia lá le lònbee làa mi le Dónbeen̄i b̄in-tente bueró b̄io yi. Bán yènn̄aa túara b̄ia yú le muk̄an̄i binbir̄i yènn̄aa v̄uah̄ũ yi.

⁴ Mi wé zámaka féεε mi páaníló là a Núhúso bio yi. I wíokaa wee bio mu, mi wé zámaka. ⁵ Mi wé ba nùpua na wayika à ba nùpua búenbúen zúr bio. Mi wé leéka le hen làa cínú ká a Núhúso á à buen. ⁶ Mi yí le mi hácírí yáa bio woon yi. Εε ká mi màkóo wé wi bio léε bio yi, à mi zéení mu lè le Dónbeení. Mi mún wé dé le bárákà féεε. ⁷ Ká mi wee wé kà, á le Dónbeení á à na mí héérà mia, hón héérà so dà bio wa wee leéka búenbúen wán, ho ò wé á mi yiwa máa wé è dé, á yilera máa wé è lúnka mi páaníló là a Yeesu *Krista bio yi.

⁸ Wàn zàwa lè wàn hínni, á bio kà wán á ì ì bio bio kà làa mia: Bio ko mu wé here mia lé ho tūiá poni bio, làa bio búenbúen na ko lè le kònbii, làa bio téréna, làa bio wee ce, làa bio ó o nùpue ko ò waí, làa bio ko lè ho cùkú. Bio búenbúen na se làa sòobéε, làa bio ko lè le búaaníi lé bún bio ko mu wé here mia. ⁹ Bio á ì kàrána làa mia á mi tà yi, bio mi ná ì cón làa bio mi mən à ì wee wé lé bún á mi wé bè yi. Ká mi wee wé kà, á le Dónbeení na wee na ho héérà, á à kéí làa mia.

Ho Filiipu lóhó kèrètíewa bárákà déró bio

¹⁰ I wee zámaka làa sòobéε ì páaníló là a Núhúso yi, lé bio mi màhá wáa dàna zéení làa mi le mi pan ì bio. Mu bon, mi pan ì bio yí khú ká lé bio mi lá dín yí yú mu wéró ní. ¹¹ Mu yínóó bio búí fòora mi á nən á ì wee bíoráa kà. Hen ká ì bio ka làa bio na, à ì síi wa mu bio yi lé bio á ì mána mu búenbúen. ¹² I khon loo, á ì zū bio á ì ì bua lè ìten. I bio wi loo á ì zū bio á ì ì bua lè ìten. I yú bio á ì dí loo, tàá ì yí yú bio á ì dí loo, à ì yí puuní loo, tàá à bio wi ì cón fòo mi loo, mu búenbúen yi á ì zū bio á ì ì bua lè ìten sese. ¹³ Bún bíowa so wéró pánkà ó o *Krista wee na mi. ¹⁴ Εε ká bio mi séení mi le lònbee na yú mi bio yi òntín léε bio na se.

¹⁵ Minén Filiipusa, mi zū le pāahú na á ì búá le Dónbeení bín-tente bueró jūhú mi cón, á ló ho Maseduana kōhú yi, á lé minén mi dòn lé ba kèrètíewa kuure na séení mi. ¹⁶ Pāahú na á ì wi ho Tesaloniiki yi lé bún mi búá mu jūhú yi, á séení mi làa bio á ì màkóo wi yi á dōn há cúa-jun. ¹⁷ Bún yí máa zéení le ì wee cà à mi wé séení mi làa bún síi féεε, εε ká ì màhá wi à le Dónbeení na bio mi wee wé bàn cūnú mia. ¹⁸ Mi hāmu na mi tonkaa là a Epaforodiite buéé dōn mi lè mí jī-kāa, mu yáá puunía bio á ì màkóo wi yi búenbúen. Bio mi nən mi ka lòn muiní yá na cína á sāmu sí le Dónbeení yi. ¹⁹ Wàn Dónbeení na nāfòró jii míá á à na bio mi màkóo wi yi búenbúen mia mi páaníló là a Yeesu *Krista bio yi. ²⁰ Le ho cùkú à bio sí wàn Maá Dónbeení yi féεε há lúlúio na jii míá yi. *Amiina!

Le tēnī

²¹ Bía bio sá le Dónbeení yi ba páaníló là a Yeesu *Krista bio yi á mi tēnī yi lè mí nī-kéní kéní. Wàn zàwa lè wàn hínni na làa mi páanía wi mún wee tēnī mia. ²² Bía hen na bio sá le Dónbeení yi búenbúen wee tēnī mia, sōnkú bía wee sá ho *Oroomu béε cón.

²³ Le o Núhúso Yeesu Krista wé mu sāmu làa mia.

Ho vūahú na ó o Poole túara nɔn ho Koloosi kèrètíewa kuure yi

Vūahú túaró nūhú

Ho vūahú na kà lé o Poole túara ho nɔn ho Koloosi lóhó kèrètíewa kuure yi. Yia nín-yání buera le Dónbeení bióní bín lé yia 6a le Epafaraasi, o là a Poole páanía wee sá ho tonló dà-kéní. O wee lé ho Koloosi lóhó mí bæere yi (1.7; 4.12).

Pāahú na ó o Poole wi ho kàsó yi ho Oroomu yi (4.3), ó o Epafaraasi 6ueé 6úεkíó wo á bía nɔn wo yi le 6a nùpua 6úi hínɔn wee vīnín ho Koloosi kèrètíewa le ho kàránló 6úi síí.

Lé bűn nɔn ó o Poole túararāa ho vūahú na kà nɔn 6a yi, à zéení le Dónbeení tūiá poni làa ba, bèra a na à 6a pí 6a nùpua mu kàránló. O mún bía nɔn 6a yi le le Dónbeení dīn o Yeesu *Krista wán lérarāa ho dīmíjā, á lé orén le wee dīn wán kánínāa 6a nùpua (1–2).

O zéení bío 6a wé è 6ua le mítén 6a pááníló là a *Krista yi (3–4).

Lé o Tisiiki là a Onεziimu ó o Poole tonkaa le ho vūahú mu á 6a vaá nɔn ho Koloosi kèrètíewa kuure yi.

Le tēenti

¹ Mu lé ínén Poole, yia le Dónbeení le mí síí bío á wó á í lé o Yeesu *Krista tonkaro, lé mi wee túa ho vūahú na kà. Inén le wán za Timotee ² á wee tēení minén wán zàwa le wán hinni na bío sá le Dónbeení yi ho Koloosi lóhó yi á páanía là a Krista, á siadéro wo yi fàrá tina. Le wán Maá Dónbeení à wé mu sáamu làa mia, à na ho héerà mia.

O Poole Dónbeení bārākà déró bio

³ Hen ká wa sansan wee fio wa Nūhúso Yeesu *Krista 6àn Maá Dónbeení yi mi bío yi, à wa dé le bārākà. ⁴ Wa wee dé le bārākà lé bío wa jā bío mí sía dórāa o Yeesu Krista yi bío, làa bío mí warāa bīa 6úen6úen na bío sá le Dónbeení yi. ⁵ Mi dó mi sía á wa mín, lé bío mi dó mi sía á wee lònín le Dónbeení bè-tente na le dó mí jii le mí ì ká làa mia ho wáayi. Mu bè-tente mu á mi jā bío pāahú na 6a buera le bín-tente nɔn mia yi, dén na lé ho tūiá poni. ⁶ Ho dīmíjā 6úen6úen yi, á bīa wee tà le bín-tente mu bío, à wé bío sí le Dónbeení yi á wee dé wán ká 6a wà. Lé kà síí á mu mún wee wérāa minén cón à lá ho pāahú na mi jā le bín-tente mu yi, á zūna le Dónbeení sáamu bío binbirí à 6uee 6úe ho zuia jii wán. ⁷ Mu lé o Epafaraasi, yia wa wa làa sòobεε na làa wɛn páanía wee sá a Krista tonló, lé wón buera le bín-tente mu nɔn mia. O wee sòobá mítén à sárāa o Krista tonló wa lahó yi mi cón. ⁸ Lé orén 6ueé bía le waminí na á le Dónbeení Hácírí wó á mi wa làa mín bío làa wɛn.

⁹ Lé bűn nɔn á pāahú na wa jā mi bío yi jii wán, á wa wee fio le Dónbeení yi fεεε mi bío yi. Wa wee fio le le Dónbeení na mu bè-zūrínín le mu bío zūrínló 6úen6úen na wee lé lerén mí bæere Hácírí cón mia. Lé bűn ñ na ká mi ì zūrín bío le síí vá yi á mu jii ì sí. ¹⁰ Bűn ká mi ì dàñ ñ 6ua mitén làa bío mu korāa là a Nūhúso, á mi wé è wé bío sí a yi 6úen6úen fεεε le há wárā na se le mí sííwà 6úen6úen, á à wíoka à zūrín le Dónbeení. ¹¹ Bío le Dónbeení pánká jii mia, á wa wee fio le yi le le wé à mi pánká keñ bèra a na à mi wé dàñ hī mi sía, à jii mi yiwa le le sí-wεε. ¹² Mi wé dé wán Maá Dónbeení bārākà. Le wó á mi ko à mi níi keñ há kīa na le bàrá ká làa bīa bío sá le yi mu khoomu yi le cón. ¹³ Le

kánia wen le tibirí pánká ní yi, á wa wáa wi le Za na le wa làa sòobéé béenì díníí ¹⁴ Lé o Za mu pánká yi á le kánia wen, á séra wa bè-kora díá.

O Krista khòoniló leni

¹⁵ O Za mu yi á wa wee mi le Dónbeenì na yí dà máa mi.

O kí mu bío búenbúen, á wi mu bè-lénna búenbúen jùhú wán.

¹⁶ Lé bío ó orén lé yíá le Dónbeenì òn wán léraráa mu bío búenbúen,
bío ho wáayi, làa bío ho tá yi,
bío wee mi, làa bío yí máa mi,
há pánkáwá le mí síwà búenbúen.

Le Dónbeenì òn orén wán á léraráa mu bío búenbúen,
mu bío búenbúen le léra orén bío yi.

¹⁷ Orén wi ká bío búí òn yí léra.

Lé orén pánká yi á mu bío búenbúen wi mí lara yi sese.

¹⁸ Ba kèrètíewa búenbúen kuure na ka lòn sánia bàn jùhú lé orén.

Lé orén le kuure mu búá wán.

Lé orén lé ba ní-hía nín-yání so na vèra á máa bíni máa hí
bèra a na ò o dí mu bío búenbúen yahó.

¹⁹ Lé bío mu wó sína le Dónbeenì yi à bío lerén karáa búenbúen à le Za mún
kèí làa bún.

²⁰ A mu mún wó sína le yi à le òn orén wán à bío ho wáayi làa bío ho tá yi
búenbúen làa de bíni wé sí.

Lé o Za na húrun ho *kùrùwá wán á cāni kúará pánká yi á le dóráa ho héerà
lerén le mu bío búenbúen páahú.

²¹ A minén na lá lé ba ní-hāní le Dónbeenì cón, á lá lé le zúkúsa mi yile-kora
le mí bè-kora wéró bío yi, ²² á le wáa wó á mi bíni sí làa de bío le wó á le Za
wó a núpue á húrun pánká yi. Le wó ká síi bèra a na à mi òn òn le yahó
ká mi wee ce á fianì míá yi á bè-kohó yèni yí máa ve léé yi. ²³ Ká mi màhá ko
mi wíoka dé mí sía o Za mu yi, à fàrá òn. Bío mi dó mí sía wee lòní bío le
Dónbeenì dó mí jii le mí ò wé le bín-tente yi á mi yí khènnáa. Le bín-tente mu
lé òn mí jà khíina, òn buera nòn ho òmíjā núpua búenbúen yi. A lé lerén
bín-tente mu bueró tonló á ònén Poole mún wee sá.

O Poole lònbee na ó o wee lá bío

²⁴ Há làa na ká wán á le lònbee na á ò wee lá mi bío yi á ò wee zámaka bío yi.
Lé ká síi á ò sánia lò òberáa á à tíráa le lònbee na wa ko wa káa yi jii* o *Krista
tonló sáró yi ba kèrètíewa búenbúen kuure na lé o sánia bío yi. ²⁵ Ònén wáa lé
ba kèrètíewa búenbúen kuure mu ton-sá lé bío le Dónbeenì kàráfaa ho tonló
mii, á le ò zéeni mí bioní bío yahó búenbúen mí séeniló bío yi. ²⁶ Le bioní mu lé
mu bío na le Dónbeenì lá sà ho òmíjā núpua búenbúen yi hàánì. Éé ká há làa
na ká wán á le wáa zéenia le bioní mu bío làa bío bío sá le yi. ²⁷ Le Dónbeenì le
mí ò zéeni làa ba le le bío na lá sà yi na semu bàn síi míá á ba núpua búenbúen
níní òn kèí yi. Bún bío so lé o Krista páaniló làa mia. Lé bún nòn á mi dó mí
sía wee lòní ho cùkú na le Dónbeenì dó mí jii le mí níní ò kèí yi. ²⁸ Lé wón
Krista so á wa wee zéeni bío, á wee jii le Dónbeenì nípomu ní-kéní kéní zení
wán, á wee kàrán ba le mí ní-kéní kéní mu bè-zúminí pánká yi. Wa wee wé
bún bèra a na à ba ní-kéní kéní òn òn dá dá vé ba páaniló là a Krista pánká yi. ²⁹ Lé
bún te bío á ò wee sáráa ho tonló mu le ò sòobéé là a Krista pánká beenì na wee
mi bío á ò wee wé yi.

* **1:24** Mi loí Matiye vūahú 24.3-14; Maaki vūahú 13.19-23

2

¹I wi à mi zūn le ì wee sá lè ì sòobéε minén lè ho Lawodisee lóhó kèrètíεwa, làa bía ká búenbúen na yère mún òn yí dá ì wán bío yi. ²I wee sá lè ì sòobéε bèra a na à mi búenbúen sía wé hereka à mi wé le dà-kéní bío mi wa làa mín bío yi. Bún bío yi á mi ì yí mu bè-tentewà lè mí síwà búenbúen na ko làa mia ká mi bènṭin zūna le le Dónbeení bín-tente na mi ná lé ho tūiá poni. Lé bún ñ na ká mi ì zūn le Dónbeení bío na lá sà yi, bún na lé o *Krista. ³Lé orén mí dòn á mu bío zūnló lè mu bè-zūnminí búenbúen na lé ho nàfòró binbirí wee lé cón. ⁴I bía bún non mia bèra a na à mi yí díá mítén le o búí khà lè mí bín-sía vīnī. ⁵I mía mi tīahú bún bon, ká ì hácírí dén màhá wi làa mia. Bío mi buannáa mín sese, làa bío mí siadéro o Krista yi fàrá tīna á ì sīi wan bío yi.

Wa páaníló là a Krista bío

⁶Awa, á bío mi tà ò o Yeesu *Krista wé mi Núhúso, á mi wáa 6ua mitén làa bío sí a yi mi páaníló làa wo bío yi. ⁷Mi fàrá mi siadéro wo yi lòn vīndèε na naní zon ho tá yi bío síi. Mi le mi siadéro mu wo yi à wíoka wé dé wán. Mi wíoka fàrá òn mi siadéro wo yi. Mi wé mu búenbúen héha lè ho kàránló na mi yú, à wíoka wé dé le Dónbeení bārakà fèεε.

⁸Mi pa mitén bío. Mi yí díá le 6a núpua vī mia lè mí kàránló na yí bon á nūhú mía. Hón kàránló so fàrá 6a núpua làndáwá lè ho òmíná pánkáwá na yí máa mi wán, ká ho yí fàrá Krista wán. ⁹Mu bon, bío ó o Krista wó a núpue mí cúee á bío le Dónbeení karáa búenbúen ó o mún karáa. ¹⁰A le Dónbeení bío òn yí á mi bío búenbúen níi sú mi páaníló là a Krista yi, wón na wi há pánkáwá na yí máa mi búenbúen nūhú wán. ¹¹Bío mi páanía làa wo, á mi lé 6a núpua na 6a kúiora. Ká hón kúioró so màhá yí wó mi sánia yi. Ho *kúioró na ó o *Krista wó lé mu bè-kohó pánká na ó o léra mia. ¹²Pāhú na mi bátízera yi, á mi ka lòn núpua na páanía nūna là a Krista á mún páanía vèera làa wo lé bío mi dó mí sía le Dónbeení pánká na vènia wo léra 6a ñ-hía tīahú yi. ¹³A minén na lá húrun le Dónbeení cón mu bè-kora na mi lá wee wé làa bío mi yí kúiora bío yi, á le wáa vènia mia mi páaníló là a Krista bío yi. Le séra wa bè-kora búenbúen díá. ¹⁴Wa wékheró bío na ná wa núná yi á le 6ó nūhú lòn kení vūahú bío síi. Le 6úaa mu ho *kùrùwá wán á 6óràa mu nūhú. ¹⁵Le fáara há pánkáwá na yí máa mi búenbúen fūna á dó há nīyio há yi 6a núpua búenbúen yahó o Krista húmú ho kùrùwá wán pánká yi.

¹⁶O o búí wáa yí ko ò o cítí mia bío mi yí bò 6a *làndá yi mu bè-díni lè mu bè-nūni òn yí, tàá bío mi yí máa dí há són-beera, tàá ho pīhú miló nín-yání wizonle sánú, tàá 6a *zúifùwa vūnkalo wizonle sánú. ¹⁷Bún búenbúen fù lé bío lá wà 6ueé wé 6àn khākhānaamu. Ká mu binbiriso wee lé o Krista yi. ¹⁸Mi yí díá le o búí bío le mi yí ko lè ho cūnú le Dónbeení cón. I wee bío bía wee wé lè 6a wee liiní mítén à 6uānī ho wáayi tonkarowá bío. Ba wee bío le mi bío nūhú wi po bía ká 6a bè-minii bío yi. Lé 6arén te mí kùrú yilera. Ba wee yòoní mítén mu bío yi kāmáa. ¹⁹Ba yí cèéra a Krista na ka lòn sánia 6àn nūhú yi. Lé orén wee wé à há sánia bīowa na cèékaa mín yi à wé òn làa bío le Dónbeení le mu wéráa.

Wa húmú lè wa vèeró là a Krista bío

²⁰Mi páanía húrun là a Krista, á kánia ho òmíná pánkáwá na yí máa mi níi yi. A léé webio non á mi pá wee díá mitén à 6a kíkáká yi lè mí *làndáwá, ka le mi bío pá sá ho òmíná yi? ²¹Ba le mi yí lá bío ká, à yí dí bío ká, à bío ká mi yí òn. ²²Hón làndáwá so bío ciran mu bío na ká a núpue níana mu lè mí màkóo, à mu vé. Lé 6a núpua bò há á wee kàrán làa mín. ²³Mu bon, mu ka lòn bè-zūnminí bío na se á wee zéeni le 6a núpua wé dé mí sòobéε le Dónbeení bío

yi, à wé liiní mítén, à wé beé mí sǎníà lò. Εε ká mu ɲúhú màhá mía. Mu wee kǎna bǐo ɓa nùpua sǎa wee vá yi mí dòn yi.

3

¹ A bǐo mi ka lè mi vèera là a *Krista, á mi wǎa wé cànka bǐo bǐo sǎ ho wáayi, hen na ó o Krista yóó kará yi le Dónbeení nín-tǎní. ² Mi wé leéka bǐo bǐo sǎ ho wáayi bǐo, ká mi wé yí leéka bǐo bǐo sǎ ho ðímíjǎ yi bǐo. ³ Mu bon, mi ka lè mi húrun, á mi wǎa yú le mukǎn-finle là a Krista, wón na páanía lè le Dónbeení. Bǐa bǐo sǎ ho ðímíjǎ yi á le mukǎn-finle mu bǐo sǎ yi. ⁴ O Krista lé yǎa lé mi mukǎní. Ká a Krista khíi wà ɓueé zéení mítén lè ho ðímíjǎsa, á mún ñ zéení làa ba le mi bǐo sǎ mí yi, á mi ì páaní a cùkú yi làa wo.

Le mukǎn-finle lè le mukǎn-kǎnle bǐo

⁵ Awa, á bǐo wi mia na bǐo sǎ ho ðímíjǎ yi á mi ɓúe ɲúhú. Bǐn na lé ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà, lè há ɲiyi-wára, lè mu bǐo na yí se na mi sǎa wee vá yi, lè há yǐo na yí máa sí lè mu bǐo. Bǐn na ka lòn wǎnna na mi dó mi sǎa yi. ⁶ Hón wékhewa so lé háa wee wé à le Dónbeení síi cǐnǎa [bǐa yí máa bè le bioní yi.] ⁷ Lé bǐn ɓàn síi á minén mún lá wee wé pǎahú na há wékhewa pǎnká wi mi wán. ⁸ Εε ká há laa na kà wán á mi khí mu ɓúenɓúen yi. Mi wé yí le mi sǎa cǐ, mi día le mukǎn-ɲíllè, lè há làntàa, lè há kàakó-bioní. ⁹ Mi wé yí fǔaa sabioní na mín yi. Mi wé yí wé bǐn bǐowa so, lé bǐo mi wǎa día bǐo mi fù wee ɓua lè mítén. ¹⁰ Mi wǎa yèrémǎa wó ɓa ñi-fla. Lé le Dónbeení wó mia lè ɓa ñi-fla á wee yèrémǎa mia féεε, à mi ɓonmín làa de, à mi zúrú le binbirí. ¹¹ Lé bǐn nǎn á ɓa *zúifùwa làa bǐa yínǎí ɓa zúifùwa, làa bǐa kúiora làa bǐa yí kúiora, lè ɓa ñi-hǎní, làa bǐa yǐo yí héra, lè ɓa wobáaní làa bǐa wi mítén, bán ɓúenɓúen á hueekaró mía yi. O *Krista mí dòn lé yǎa bǐo ɲúhú wi. Bǐa dó mí sǎa wo yi ɓúenɓúen ó o páaníanaa.

¹² Awa, minén na le Dónbeení wa á hueekaa á mi bǐo sǎ le yi, mi wǎa wé ɓa nùpua na zǔ le màkárí. Mi wé wé mu tentemu. Mi wé liiní mítén à wé wayika. Mi wé ɲí mi yiwa. ¹³ Mi wé yí le mi sǎa cǐ mín yi. Ká a ɓúi wé wó khon lè mí ninza, à mi sén día na mín yi. Bǐo ó o Núhúso sérarǎa mi wékhéro día, lé bǐn ɓàn síi á minén mún wé sén día nanǎa mín yi. ¹⁴ Mi wań mín, bǐn lé bǐo bǐo here á po bǐo ká ɓúenɓúen. Lé bǐn á à wé mia lè le dà-kení binbirí.

¹⁵ Le o Krista héerǎ na ó o wee na mia à dí mi bǐowa ɓúenɓúen yahó. Lé hón héerǎ so á le Dónbeení hueekaa mia à mi keń yi, à mi wé lòn sǎníà dà-kení. Mi wé dé le bárákà. ¹⁶ Le o Krista bioní keń mi yiwa à ɲii sí, à mi wé kàrán mín, à wé hení mín sǎa lè mu bè-zúrúminí na ɲii sú. Mi wé sío há lení lè mí síwà lè mi sǎa ɓúenɓúen à dérǎa le Dónbeení bárákà. ¹⁷ Bǐo mi wee bǐo làa bǐo mi wee wé ɓúenɓúen á mi wé wé là a Núhúso Yeesu yèni. Mi wé dé o Maá Dónbeení bárákà o Yeesu mu pǎnká yi.

Bǐo wa ko wa ɓua làa mín

¹⁸ Háawa, mi wé liiní mítén na mi bárání yi, làa bǐo mi ko mi wé wé làa bǐo mi páaníló là a Núhúso bǐo yi. ¹⁹ Báawa, mi wań mi háńání. Mi wé yí ɲiiní mi mukǎní ɓa wán.

²⁰ Zàwa, mi wé bè mi maáwà lè mí nuwà bioní yi mu bǐo ɓúenɓúen yi, lé bǐo á bǐn sí a Núhúso yi. ²¹ Maáwà, mi wé yí cǐi mi zàwa sǎa à tèé ɓa bàra.

²² Wobáaní, mi wé bè mi ɲúnǎsa na wi ho ðímíjǎ yi bioní ɓúenɓúen yi. Mi wé yí wé mu ɓa yǐo yi mí dòn à càráa le yèni ɓa cǎn. Ká mi màhá wé sá na ɓa yi lè le yi na wee ce, bǐo mi wee kǎnbi o Núhúso bǐo yi. ²³ Mi wé wee sá tonló léé tonló, à mi hén mi yiwa sárǎa ho, à keń lè mu lé o Núhúso á mi wee sá na yi, ká mi yí máa sá na nùpua yi. ²⁴ Lé bǐo mi zǔ le o Núhúso á à sǎání mia, dén

sàánii so lé hã kĩa na ó o bàrá ká làa bĩa bïo sã a yi. Yia lé mi Núhũso lé o Yeesu Krista, lé wón á mi wee sá na yi. ²⁵ Ká bĩa ɓèn wee wé bïo yí téréna, bán ó o Núhũso á à sàání yi á à héha làa bũn, o máa hueeka nùpua mín yi.

4

¹ Wobáaní núnása, mi wé wé bïo téréna á héhaa lè mi wobáaní. Lé bïo mi zũ le minén mún Núhũso wi ho wáayi.

Le zéeni lè le tɛɛni bïo

² Mi yí khí ho fióró yi. Mi dé sòobéé ho yi à wé dé le Dónbeenĩ bārákà fééé. ³ Mi mún wé fio na warén yi bèra a na à le Dónbeenĩ hén mí bín-tente bueró nii na wen, bũn na lé o *Krista bïo na lá sà yi. Lé bũn bïo yi á ï wiráa ho kàsó yi. ⁴ Mi fio na miĩ bèra a na à ï dàñ zéeni mu wéréwéré làa bïo á ï ko à ï zéeni làa bũ.

⁵ Mi wé zũn miten ɓuaró bĩa yínɔ́n ɓa kèrètɛ́ewa t̄iahũ. Pãahũ lée pãahũ na mi dà à wé mu bè-tentewà yi à mi wé mu. ⁶ Mi wé ɓa nùpua na zũ hã bioní à wé bïo hã bín-tentewà, à wé dàñ bïo lè ɓa nùpua làa bïo mu koráa.

⁷ O Tisiiki ɓueé zéeni bïo á ï bïo karáa ɓúenɓúen làa mia. Wón lé wàn za mu kèrètɛ́emu dàñ yi á ï wa làa sòobéé. O wee sòobá miten à sáráa o Núhũso tonló làa mi. ⁸ Bïo nɔn á ï wee tonkaráa wo mi cón lée bèra a na à mi zũn bïo wa bïo karáa, o ò hĩi mi sía. ⁹ O Oneziimu na wee lé mi cón á à bè mín làa wo. Wón mún lé wàn za mu kèrètɛ́emu dàñ yi á ï wa làa sòobéé. O siidéro o Krista yi fàrá t̄ina. Lé ɓarén mí nùwã n̄un á à bè mín ɓueé zéeni bïo wó wa cón ɓúenɓúen làa mia.

¹⁰ O Arisitaaki, yia làa mi páanía wi ho kàsó yi á wee tɛɛni mia. O Baanabaasi ɓàn za na ɓa le Maaki mún wee tɛɛni mia. O ɓuenló bïo fèra bĩa nɔn mia. Ká a ɓueé d̄ñ mia, à mi ɓua a sese. ¹¹ O Yeesu, yia ɓa mún wee ve le Zusituusi wón mún wee tɛɛni mia. Ba *zúifùwa na lé ɓa kèrètɛ́ewa t̄iahũ, á bán mí dòn lé bĩa làa mi páanía wee sá, à zéeni le Dónbeenĩ bá-zàmu bïo. Ba henía ï s̄ii. ¹² O Epafaraasi, yia wee lé mí cón, á mún wee tɛɛni mia. Wón mún lé o Yeesu Krista ton-sá, á wee sòobá miten à fio fééé mi bïo yi bèra a na à mi siadéro le Dónbeenĩ yi wíoka fàrá t̄in, à wé ɓa kèrètɛ́ewa na d̄ñ wó, á yí máa titika le Dónbeenĩ s̄ii bïo wéro yi. ¹³ Inén ï ɓeere mɔn bïo ó o wee beéráa miten lò làa sòobéé minén lè ho Lawodisee lè ho Hiyerapoliisi lórá kèrètɛ́ewa bïo yi. ¹⁴ O Luki na lé o dòkòtúarán, yia á ï wa làa sòobéé, là a Demaasi mún wee tɛɛni mia.

¹⁵ Mi tɛɛni wàn zàwa lè wàn h̄inni kèrètɛ́ewa na wi ho Lawodisee lóhó yi. Mi mún tɛɛni a Ninfa lè ɓa kèrètɛ́ewa na wee kúee mín wán o z̄ii yi.

¹⁶ Ká mi kàrána ï v̄iahũ mu wó, à mi na ho ho Lawodisee kèrètɛ́ewa kuure yi à bán mún kàrán. Ká bán mún tonía ho v̄iahũ na nɔn ɓa yi á nɔn mia, à mi mún kàrán hón.

¹⁷ Mi hení na a Aasiipu yi le ho tonló na o Núhũso kàràfáa wo yi ò o wé sá à ho nii sí.

¹⁸ Lònɓïo lé inén Poole lè ï nín-bia á wee túa bïo kà à na mia. Mi yí le mi yiwa sà miĩ ho kàsó na á ï wi yi. Le le Dónbeenĩ à wé mí s̄amu làa mia.

Ho nín-yání vūahú na ó o Poole túara nɔn ho Tesaloniiki kèrètíewa kuure yi

Vūahú túaró nūhú

Ho vūahú mu lé o Poole túara ho á nɔn ho Tesaloniiki kèrètíewa kuure yi. Ho Tesaloniiki mu lé ho Maseduana kōhú ló-beení. Ba kèrètíewa kuure na ho lóhó mu yi lé orén Poole fàrá le. Éé ká a màhá yí dàńna yí kará bín yí míana. Lé bío á ho kàránló na ó o wee na á ba *zúífùwa búí yí tà bío, á ba nɔn wo (Bè-wénia vūahú 17.1-17). Bío nɔn ó o túararàa ho vūahú mu lé ho tonló na ó o sá hūinia yi bín ó o wi ò o bíní sí jii.

Bío le kuure mu yí fàrá yí míana, ká bío le kèrètíewa wee wé ká mu se búenbúen ó o ná, ó o wee zámaka mu bío yi, á wee hení ba sía le ba bánbá à ba kèrètíemu wé va lè ho yahó. O bía ba nǐ-hía vèeró bío làa ba, làa bío ó o *Krista à bíní ì buen á buéé fé bía dó mí sía wo yi. O mún bía le ba wé sá à yí dí parí.

Ba bè-zúńlowà tò mu wán le ho vūahú mu lé hía lé o Poole nín-yání vūahú na ó o túara. O túara ho há lúlúio búarà-jun làa píru (50), lè ho búarà-jun làa píru làa dà-kéní (51) pāhú o Yeesu teró món.

¹ Mu lé warén, o Poole, là a Silivēn là a Timotee á wee túa ho vūahú na kà á à na minén Tesaloniiki kèrètíewa kuure yi, minén na bío sá a Maá Dónbeení là a Núhúso Yeesu *Krista yi. Le le Dónbeení wé mí sāamu làa mia à na ho héera mia.

Bio ho Tesaloniiki kèrètíewa guan lè miten

² Wa wee dé le Dónbeení bārakà fééé mi búenbúen bío yi. Wa yí máa khí le Dónbeení fioró yi mi bío yi. ³ Wa wee leéka mi bío fúuu wàn Maá Dónbeení yahó. Lé bío á mi yí dú parí mi siadéro le Dónbeení yi. Le waminí na wi mia lé dén nɔn á mi wee wéráa mu bè-tentewà. A mi siadéro wa Núhúso Yeesu *Krista yi á mún fàrá đín. ⁴ Wàn zàwa lè wàn hǐnni, wa zū mu le le Dónbeení wa mia á hueekaa à mi bío sí le yi. ⁵ Wa yí buera le bín-tente yí nɔn mia lè wa jíní mí dòn, wa mún wó mu lè le Dónbeení Hácírí pánká, á mún láa mu yi kénkén le le bín-tente mu bío lé ho tūiá. Bío wa guan lè waten mi tūahú à mi bío wé seráa á mi zū. ⁶ Bío warén wó á mi bò yi, á mún bò bío ó o Núhúso wó yi. Hàrí bío mi lò wee be làa sòobéé mí cúee, à mi pá tà bò le Dónbeení bióní yi lè le sí-wéé, dío le Dónbeení Hácírí wee na.

⁷ Bío mi wó kà lé bún á bía tà a Krista bío ho Maseduana lè ho Akayii kána yi búenbúen lá ko ba wé loń yi à wé. ⁸ Lé lè minén cón ó o Núhúso bióní đín yi á sá pánáa ho Maseduana lè ho Akayii yi. Mu yínɔń bún mí dòn. Mi Dónbeení bío tàró á bènbéra há lùà búenbúen, á mu bàn bíoró yáá wáa nūhú mia wa cón. ⁹ Ba nùpua búenbúen wee bío bío mi guan làa wɛn bío, pāhú na wa van mi cón yi. Ba mún wee bío bío mi pá há wónna à mi tà le Dónbeení binbirí na wi fééé bío, á nɔn miten le yi ¹⁰ á pannáa le Za Yeesu na à lé ho wáayi ì buen, wón na le vèenía. Orén Yeesu mu lé yia á à kǎní wɛn le Dónbeení sí-cíílè cítíi pāhú.

2

Ho tonló na ó o Poole sá ho Tesaloniiki lóhó yi bío

¹ Wàn zàwa lè wàn hínni, minén miten mən wa ɓuenló mi cǎn cǎnú. ² Mi zū mu le sǎni wa ɓuen mi cǎn, á ɓa beéra wa lò, á zùáña wən ho Filiipu lóhó yi. Ká le Dónbeenĩ màhá henía wa sǎa á wa bueraráa le Dónbeenĩ bín-tente nən mia lè há kánkáa.* ³ Wa bè-bionii yí ðín ɓio na yí bon wán. Yilera na yí se mía wən. Wa yí máa cà à wa vǐnǐ nùpue. ⁴ Bùéé. Le Dónbeenĩ lora wən, á mən à wa ko làa ɓū, á le kàràfáa mí bín-tente wən á wa wee bue. Hen ká wa wee bío, se mu yínǎn nùpua á wa le wa à wéé sǎa, ká mu lé le Dónbeenĩ. Dén na zū ɓio khǐina zoó wi wa sǎa yi. ⁵ Mi zū mu kǎnkǎn le wa bioní yínǎn nǐ-khènlo bioní. Wa yí máa bío à cà ɓio nùpue ɓúii cǎn. Bǔn le Dónbeenĩ mí beere zū. ⁶ Wa mún yí cà à minén tàá nǐ-vio khòoní wən. ⁷ Wa yàá lá ko à wa wé fé ɓio ɓúii mi cǎn lé ɓio wa lé o *Krista tonkarowà. Ée ká wa màhá tà wayíira waten mi tǎhǔ làa ɓio ó o há-ɓàa wé wayíiráa miten à loǎnáa mí zàwa yi ɓio síi. ⁸ Wa wa mia làa sòobéé lé bǔn nən á wa yí kǎɓaa le Dónbeenĩ bín-tente bueró à na mia yi mí dòn, à wa le wa à na waten ɓúenɓúen mi ɓio yi. Bǔn wee zéeni le mi ɓio ɓèntǐn here wən dàkhǐina. ⁹ Wàn zàwa lè wàn hínni, ho tonló na wa sá, làa ɓio wa lò bonnáa á mi zū ɓio. Wa sá le wisoni lè ho tǐnàahǔ, bèra a na à wa ɓio yí wé sèró mi nǐ-kéní ɓúii wán. Lé ká síi á wa wóráa á bueraráa le Dónbeenĩ bín-tente nən mia. ¹⁰ Minén na tà a Krista ɓio á wa ɓuan waten sese yahó, á téréna waten. ɓio ɓa dà à bío le wa wó khon yi á mía. Minén lè le Dónbeenĩ lé mu seéràsa. ¹¹ Mi zū mu le mi nǐ-kéní kéní á wa ɓuan làa ɓio ó o maá wee wé ɓua lè mí zàwa ɓio síi. ¹² Wa nən há yile-tentewà mia, á híina mi sǎa, á bía mu henía nən mia le mi ɓua miten làa ɓio le Dónbeenĩ síi vá yi. Dén na von mia à mi kǎn le bá-zàmu cùkú yi.

¹³ Wa mún pá bǐnía wee dé le Dónbeenĩ bǎrákà bè-vio ɓúii ɓio yi. Pǎahǔ na mi ɓá le Dónbeenĩ bioní wa ɓiní yi, á mi yí ɓuan le lòn nùpue bioní, à mi ɓuan le lè le Dónbeenĩ bioní ɓio síi. Mu bon. Le ɓèntǐn lo le Dónbeenĩ cǎn làa tǔiá. Le bioní mu bè-wénia wee mi minén na tà a Krista ɓio cǎn. ¹⁴ Wàn zàwa lè wàn hínni, ho *Zudee kǎhǔ kèrètǐewa kuio na ɓio sǎ le Dónbeenĩ yi ɓio na sá ɓa yi lé bǔn ɓàn síi á minén mún kǎa yi. Le lònbee na yú ɓa ɓa *zúifùwa níi yi, lé dén lònbee so síi á mǐn zàwa mún beéra lè mi lò. ¹⁵ Lé ɓarén zúifùwa yáania ɓó le *Dónbeenĩ ɓi-cúa fεerowà. Lé ɓa zúifùwa mún ɓó a Núhúso Yeesu. Warén wa beere á ɓa beéra lò. Le Dónbeenĩ síi ɓio wéró mía ɓa yi hùú. ɓio ɓio wi ɓa nùpua ɓúenɓúen yi á ɓa tun wána. ¹⁶ Wa lá wi à wa bue le Dónbeenĩ bioní à na bía yínǎn ɓa zúifùwa yi à bán fen, á ɓa wi ɓa hè wən. Lé ká síi á ɓa wó à tǐraráa mí bè-kora na ɓa wee wé fεε ɓii. Ée ká mu véenii á le Dónbeenĩ síi cà ɓa yi.

O Poole síi vá ò o mi ho kèrètǐewa wán

¹⁷ Wàn zàwa lè wàn hínni, wa saawaa mín yi á yú pǎahǔ à wa máa mi mín, ká wa màhá wee leéka mi ɓio. Á wa wee bánbá, á wi wa mi mi wán, lé ɓio á mi ɓio wi wən làa sòobéé. ¹⁸ Lé bǔn nən á wa lá wi à wa bǐnǐ ɓuee ɓúεεkǐ mia. Inén Poole wó mu lora ðən há zen cúa-yen. Ká a *Satǎni màhá hò wən. ¹⁹ ɓio nən á wa dóráa wa sǎa, á wi le sí-wεε yi, lé minén ɓio yi. Lé minén lé le sǎánii na á à wéé wa sǎa wa Núhúso Yeesu yahó o khíi bǐnǐ ɓuenló pǎahǔ. ²⁰ Mu bon. Lé minén lé wa cùkú lè wa sí-wεε.

3

¹ ɓio wa míana wa máa ɓí mi sǎ, á wa ɓà wa yiwa san. Lé bǔn nən á wa tò mu wán le wa à kεenǐ ho Ateena lóhó yi wa dòn, ² à wa tonkaa wàn za Timotee mi cǎn, wón na wee sá le bín-tente bueró tonló lè le Dónbeenĩ, ðio ɓio ciran o *Krista. Wa tonkaa wo ò o ɓuee wé à mi síadéro le Dónbeenĩ yi wíoka fǎrá

* 2:2 Mi loǎ Bè-wénia vǔahǔ 16.19-24; 17.1-9

dín, ò o mún hení mi síá. ³ Lé bǔn á à na ká minén búí máa díá mítén á ho zuia lònbee na wee yí mia máa lúnka mi yilera. Minén miten yàá zū mu le warén na tà a *Krista bǔo ko wa kǎa le lònbee mu yi. ⁴ Bǔo wa hǎa wi mi cǔn á wa fèra bía mu nǔn mia le wa lò ò be làa sòobéé. Mí zū le bǔn lé bǔo bèn wó. ⁵ Lé bǔn nǔn á ì jà ì yi san á ì tonkaa o Timotee mi cǔn ò o buee loí bǔo mi síadéro le Dónbeení yi bǔo karáa à bǔn buee bío na mií. Bǔo dà-kení á ì lá zǎna yi, le jún-sí ó o *Satāni khà mia vǐnía. Ká mu lá wó làa bǔn se wa seéra waten mi bǔo yi kǎamáa.

⁶ Εε ká bǔo ó o Timotee ló mi cǔn bueé dǔn, á bǔo ó o bía mi síadéro le Dónbeení yi lè mi waminí dǎnǐ yi lée sí-wεε bǔo. O bía le ká mi san san lon wa bǔo à mi síá wa. O le mi wee cà à mi mi wa wán làa bǔo á warén mún wi à wa mináa mi wán bǔo síi. ⁷ Wán zàwa lè wán hǐnni, lé bǔn nǔn wa yúráa le sí-hǐlè mi síadéro le Dónbeení yi bǔo yi le hácirí yáaró lè le lònbee na wee yí wεn yi. ⁸ Há làa na ká wán á bǔo mi can tǐna o Núhúso yi á wee fání wa sǎnía. ⁹ Wa yàá yí zū bǔo wa à dé lè le Dónbeení bǎrákà le sí-wεε na wa wee yí le yahó mi bǔo yi. ¹⁰ Wa wee fio le Dónbeení yi lè wa sòobéé le wisoni lè ho tǐnàahú à wa làa mia bǔn mi mín, à bǔo fòora mia mi síadéro le Dónbeení yi bǔo yi à wa tíi bǔn jii.

¹¹ Le wán Maá Dónbeení mí bæere lè wa Núhúso Yeesu à wíoka ho wǎhú na wa à bè bueé mináa mi wán. ¹² Le o Núhúso wé à le waminí na mi wa làa mín á mún wa lè ǎa nùpua búenbúen, à wé dé wán à yòo puuní. Le le waminí mu ǎonmín làa dío á wa waráa mia. ¹³ Bǔn ká a Núhúso á à hení mi síá, á mi yiwa á à ce wán Maá Dónbeení yahó, wa Núhúso Yeesu làa bǐa búenbúen na bǔo sǎ a yi buenló pǎahú.

4

Bǔo ǎa kèrètǐewa ko ǎa ǎua lè mítén

¹ Wán zàwa lè wán hǐnni, wa kenía mia làa bǔo mi ì ǎuaráa miten á bǔo á à wé sínáa le Dónbeení yi. A le làa bǔn mi ǎuan lè mítén. Εε ká wa màhá wee fio mu mi cǔn làa sòobéé á wee hení mu na mia o Núhúso Yeesu yèni yi le mi wíoka dé mu wán.

² Há yile-tentewà na wa nǔn mia á mi zū. Lé o Núhúso Yeesu á há ló yi. ³ Bǔo le Dónbeení wee cà lé à minén mi kuio bǔo sí le yi: Mi pa miten bǔo ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síwà yi. ⁴ Mi nǐ-kení kéní zǔn bǔo mi ì hénínáa mi sǎnía yi mu bǔo yi à héha làa bǔo le Dónbeení síi vá yi. ⁵ Mi yí díá miten à mu bǔo na yí se poní wé búe làa bǔo á bǐa yí zū le Dónbeení wee wéráa mu. ⁶ Nǐi woon yí wé yí khe lè mín za mu bǔo mu dǎnǐ yi hùúu. Wa bía mu nǔn mia wó á jà mi zen wán le bǐa wee wé hǔn wára so síi ó o Núhúso síi á à cǐ yi á à cítí. ⁷ Bǔo bía bon, le Dónbeení yí von wεn le wa wé há-fénló làa bá-fénló lè mí síwà. Le von wεn à wa bǔo sí le yi búenbúen. ⁸ Lé bǔn nǔn ká yǐa pǎ há bioní na ká, se mu yínǎn nùpue á ǎanso pǎ bǔo. Mu lé le Dónbeení ó o pǎ, dío wee na mí Hácirí mia.

⁹ Bǔn khǐina bǔn, á mu jǔhú mún wǎa mia à ǎa túa vǔahú na mia ǎa kèrètǐewa waminí dǎnǐ yi. Bǔo mi ì wań làa mín á le Dónbeení zéénia làa mia wó. ¹⁰ Bǔn lé bǔo á mi yàá ǎuan lè wán zàwa lè wán hǐnni búenbúen na ho Maseduana kǔhú búenbúen yi. Εε ká wa pá wee fio mia le mi wíoka dé mu wán. ¹¹ Mí sòobá miten à kεnǐ mín wán ho hээрà yi. Bǔo bǔo ciran mia lé bǔo mi wé loí. Mí wé sá à jǐá mi màkóo miten làa bǔo wa heníanáa mu nǔn mia. ¹² Lé bǔn á à na ká bǐa yínǎn ǎa kèrètǐewa wé è kǔnbi mia á mi bǔo mún máa wé sèró o búí wán.

O Núhúso bǔnǐ buenló bǔo

¹³ Wàn zàwa lè wàn hínni, wa wi mi zūn bíà húrun tūiá. Lé bǔn á à na ká mi yilera máa yáa làa bíà yí dó mí síà 6a nǐ-hía vèeró bíò yi bíò síi. ¹⁴ Wa dó wa síà le o Yeesu húrun á vèera. Lé o Yeesu mu bíò yi á le Dónbeenǐ á à ve bíà húrun á à kúee mín wán làa wo.

¹⁵ O Nùhúso bíonǐ búí dǎnǐ yi, á bíò kà lé bíò wa à bíò: Ká a Nùhúso khíi bíniá 6uara, á warén na yǐo á à wé lua hón pǎahǔ so yi á máa dí bíà húrun yahó. ¹⁶ Le zèerè á à dé, á le Dónbeenǐ wáayi tonkarowà pùhúso tǎmu, lè le Dónbeenǐ búaanǐ tǎmu sǎ á à jí. Bǔn ká a Nùhúso mí bεere á à lé ho wáayi á à lii. A bíà húrun ká 6a dó mí síà o *Krista yi á à vèe ho yahó. ¹⁷ Bǔn món á warén na yǐo wi lua á le Dónbeenǐ á à páanǐ ì lá làa ba há dùndúio wán á yòó síniáa o Nùhúso yahó. Bǔn ká wa à keǐn là a Nùhúso féεε. ¹⁸ Mi wé bíò há bíonǐ mu na mín yi à henínáa mín síà.

5

¹ Wàn zàwa lè wàn hínni, mu pùhǔ mía à 6a túa vǔahǔ na mia mu bíowa mu búenbúen bàn wéró pǎahǔ lè mu bàn wizonle dǎnǐ yi. ² Minén mi bεere yáá zǔ mu sese le o Nùhúso buenlò á khíi wé mu bè-vǐnikanii làa bíò ó o kǎnlo wee wé buennáa ho tǐnàahǔ bíò síi. ³ Ká 6a nùpua khíi wee bíò: «Wa wi ho héerà yi. Bíò na yí se máa yí wεn.» Lé hón pǎahǔ so 6a yǐo 6ueé tǐ ká mu bíò búenbúen fù lunkaa mín yi 6a wán. Mu khíi yòoka 6a wán làa bíò ó o há-sǎnǐso sǎnǐ vía wee wé yòokaráa o wán bíò síi o teró pǎahǔ. Ba máa fen le wizonle mu zoñ. ⁴ Εε ká minén wàn zàwa lè wàn hínni, minén bán mía le tǐbíri yi, á le wizonle mu máa yòoka mi wán là a kǎnlo bíò. ⁵ Mi búenbúen bíò sǎ mu khoomu yi, mi bíò sǎ le wisoni yi. Mu yínǎn tǐnàahǔ wa wi yi. Wa mía tǐbíri yi. ⁶ Awa, á mi yí le dǎmu 6úe wεn làa bíà ká bíò. Mi wa fánǐ wa yǐo à zūn waten 6uaró mu bíò búenbúen yi. ⁷ Lé ho tǐnàahǔ á 6a nùpua wee wé da yi, á lé ho tǐnàahǔ á 6a mún wee wé pǔ khée yi. ⁸ Εε ká warén bán bíò sǎ le wisoni yi á wa ko wa zūn waten 6uaró mu bíò búenbúen yi. Wa síadéro le Dónbeenǐ yi, lè wa waminǐ á ko mu wé lòn háa táró báká na wa à zǐ á à paráa waten yi, á wa síadéro ho kǎnǐlò bíò yi á ko mu wé lòn hǎnló kónlè na wa wé è 6ún. ⁹ Le Dónbeenǐ yí lera wεn cítǐ bíò yi. Le wi à le kǎnǐ wεn lè wa Nùhúso Yeesu *Krista níi. ¹⁰ Wón lé yǐa húrun wa bíò yi, bèra a na ká wa yǐo wi lua loo, tàá ká wà húrun loo, à wa làa wo páanǐ keǐn mín wán. ¹¹ Mi wé henǐ mín síà ká síi, à wé séenika mín à mi síadéro le Dónbeenǐ yi wé dé wán làa bíò mi yáá wee wéráa mu.

Há blonǐ na bíò henǐa nǎn 6a kèrètǐewa yi

¹² Wàn zàwa lè wàn hínni, wa wee fio bíò ká mi cǎn: Mi wé kǎnbi bíà wee sá le Dónbeenǐ tonlò mi cǎn, bán na ó o Nùhúso bàrá mi pùhǔ wán le 6a wé zéeni mia. ¹³ Mi wé kǎnbi 6a, à warǐ 6a lè mí sòobéε le Dónbeenǐ tonlò na 6a wee sá bíò yi. Mi keǐn mín wán làa héerà.

¹⁴ Wàn zàwa lè wàn hínni, wa pá bíniá wee fio mia: Mi wé bíò 6a parǐwà cǎn. Bíà le hézǎnǐ wi yi à mi henǐ bán síà. Mi wé sǐ 6a yídàwa. Mi wé pǐ mi yiwa 6a nùpua búenbúen bíowa yi. ¹⁵ Mi pa miten bíò, mi wé yí dǐ yúaa mín wán. Minén mín yi wé sòobá miten à wé mu bè-tentewà làa mín féεε, à mún wé mu làa bíà ká búenbúen.

¹⁶ Mi wé le mí síà wa féεε, ¹⁷ à yí khí ho fioró yi. ¹⁸ Mi wé dé le Dónbeenǐ bǎráká bíò búenbúen yi. Bǔn lé bíò le Dónbeenǐ cà minén na lé lè dà-kénǐ là a Yeesu *Krista cǎn.

¹⁹ Mi yí hè le Dónbeenǐ Hácǐrí bè-wénii. ²⁰ Le Dónbeenǐ pǐ-cúa na lé wee féεε á mi yí pǐ à wé làa kàakó-bíò. ²¹ Mi wé cincǐí mu bíò búenbúen vé, à lén bíò se mu yi à 6ua. ²² Mu bíò na yí se lè mí síiwà á mi khènnáa.

²³ Le le Dónbeení na wee na ho h́eérà lé d̄io wé à mi k̄eń lè lerén b̄io binbirí. Le minén mi k̄uio, mi h́acírí, lè mi mànáká, lè mi s̄anía à le pa b̄io à f̄ianí yí zo, à l̄onínáa wa Núh̄uso Yeesu Krista b̄uenl̄ó. ²⁴ Le Dónbeení na von mia wee wé b̄io le dó mí j̄ii le mí ì wé. Lerén lé d̄io á à wé mu á à tíí j̄ii.

²⁵ Wàn zàwa lè wàn h́inni, mi wé f̄io na w̄en.

Le t̄eɛn̄í

²⁶ Mi t̄eɛn̄í wàn zàwa lè wàn h́inni k̄èr̄ēt̄īewa b̄uenb̄úen yi lè le k̄onbii.

²⁷ I d̄in o Núh̄uso wán wee b̄onb̄onínáa mia, le ho v̄uh̄ũ na kà à mi k̄arán le 6a k̄èr̄ēt̄īewa b̄uenb̄úen jí.

²⁸ Le wa Núh̄uso Yeesu Krista s̄amu à k̄eń làa mia.

Ho ɲun nɛi v̄ahũ na ó o Poole túara nɔn ho Tesaloniki kèrètɛwa kuure yi

V̄ahũ túaró ɲúhũ

Ho v̄ahũ mu na kà yi, ó o Poole bɛnɛi lá a ɲúhũso ɓuenlɔ ɓio wee zéeni yahó. Lé ɓio ɓa nùpua ɓúii h̄ia wee ɓio wéréwéré le o ɓuara vó. A mu dó le zánii ɓa kèrètɛwa kuure yi. Ba wee ɓio le o Yeesu p̄á le mí máa fé mí. O Poole ɓia le s̄ani ò o Yeesu ɓínii ɓuen, ó o n̄i-s̄umúii ɓúii á à h̄ínii ò k̄áanii ɓa nùpua, á ɓa à s̄ansá le Dónbeen̄i. Ba ɓúii wee leéka le ɓio ó o ɲúhũso ɓuenlɔ w̄aa s̄uaráa kà s̄ii, á mí ò k̄eení máa wé è sá d̄èè, á ɓa n̄inzàwa wé è d̄iini. O o Poole p̄á mu, ò o ɓia ɓio kà nɔn ɓa yi: «Ȳia yí wi ò o wé sá d̄èè, á ɓanso ɓèn mún yí ko ò o wé d̄i.»

O túara ho n̄in-yánii v̄ahũ á p̄iina ɓio ȳen ɓún m̄ón ó o ɓèn túara h̄ia kà.

¹ Mu lé warén, o Poole là a Siliv̄en là a Timotee á wee túa ho v̄ahũ na kà á à na minén Tesaloniki kèrètɛwa kuure yi, minén na ɓio s̄a wàn Maá Dónbeen̄i là a ɲúhũso Yeesu *Krista yi. ² Le o Maá Dónbeen̄i là a ɲúhũso Yeesu *Krista wé mí s̄amu làa mia, à na ho h̄èerà mia.

O ɲúhũso Yeesu ɓueé f̄i le cítii

³ Wàn zàwa lè wàn h̄inni kèrètɛwa, wa ko wa wé dé le Dónbeen̄i b̄arákà f̄éèè mi ɓio yi. Mu térénna à wa wé mu, lé ɓio mi s̄iadéro le Dónbeen̄i yi wee va le mí yahó làa s̄obéèè, á le wamin̄i na mi n̄i-kénii kénii wa làa mín á wee dé wán. ⁴ Lé ɓún nɔn wa wee khòonínaa waten ɓa kèrètɛwa kuio t̄ahũ ɓio mi tà f̄ará d̄in sese ɓio yi, làa ɓio ɓa nùpua ɲina mia á wee beé mi lò à mi pá tà dó mi s̄ia o Yeesu *Krista yi.

⁵ Mu wee zéeni le le Dónbeen̄i cítii f̄iló térénna. Lé ɓún ò na ká mi ò koñ le le Dónbeen̄i bá-zàmu, ɓio mi lò wee be ɓio yi. ⁶ ɓio térénna lé ɓio le Dónbeen̄i á à wé. ɓia wee beé mi lò á le è beé lò. ⁷ Minén na lò wee be á le Dónbeen̄i kh̄ii na h̄a v̄úrnà yi làa w̄en p̄ahũ na ó o ɲúhũso Yeesu kh̄ii yòó lé ho w̄ayi lé mí w̄ayi tonkarowà na p̄anká wi á ɓueé líi zéeni míten. ⁸ O ò ɓuen ho d̄shũ na yèkèyèkè yi, á ɓueé beé ɓia yí wi ɓa z̄úñ le Dónbeen̄i lò, á yí máa bè wa ɲúhũso Yeesu ɓin-tente yi. ⁹ Lònbee na ɲii mía lé d̄io á à yí ɓa. Le Dónbeen̄i á à ɲa ɓa à ɓa á kh̄èn lerén lè mí d̄anlò na cùkú wi yi. ¹⁰ Nònzoñ na o ò lé á à ɓuen yi, á ɓia ɓio s̄a a yi á à dé ho cùkú wo yi. ɓia dó mí s̄ia o yi á à mi a, á à z̄ámaka a ɓio yi. Minén mún ò k̄en ɓa t̄ahũ, lé ɓio mi tà le ɓion̄i na wa buera nɔn mia ɓio.

¹¹ Lé ɓún nɔn wa wee fio f̄éèè mi ɓio yi. Wa wee fio le Dónbeen̄i yi le le wé à mi koñ lè ho veró na le von làa mia. Wa wee fio le le Dónbeen̄i d̄anlò p̄anká yi, à mu tentemu na mi wee leéka wéro le mí s̄iadéro le Dónbeen̄i yi à le Dónbeen̄i tíi ɲii. ¹² Ká mu wó làa ɓún, á wa ɲúhũso Yeesu yèni á à yí ho cùkú mi ɓio yi, á minén mún ò yí ho cùkú o ɓio yi. ɓún lé wàn Dónbeen̄i là a ɲúhũso Yeesu Krista s̄amu.

2

ɓio zéeni le Dónbeen̄i zúkusó d̄ani yi

¹ Wàn zàwa lè wàn h̄inni, hen ká mu lé ɓio ciran wa ɲúhũso Yeesu *Krista ɓuenlɔ lè wa f̄emínlɔ làa wo ɓio, á wa wee fio mia ² le mi yí d̄èenii lùnka mi yilera à wé lè mi ɲúná mía ɓín, ka lè o ɲúhũso ɓuara mi ɲá s̄a. Mu dà à wé le mu f̄èera nɔn mia lòn Dónbeen̄i ɲi-cúa, tàá mu ɓia nɔn mia, tàá mu zéeni

le wa ka lè wa túara mu ho vūahú yi nɔn mia. ³ Mi yí díá le nùpue khà mia làa bïo búí síi hùúu, lé bïo le wizonle mu máa dá ká ba nùpua á yí káa, á yí pá le Dónbeení bïo. A le Dónbeení zúkúso*, yíá júhú sú á yí zééníá mítén yí vó. ⁴ Bïo ba nùpua wee búaaní búenbúen lòn doŋina ó o ò firáa. O ò yòoní mítén búen búen wán. O khíi hení mí síi á yòó zo le *Dónbeení zí-beení yi á zoó keení ká a bío le mínén lé le Dónbeení. ⁵ Bïo á ĩ hĩa dín yí ló mi cón, á ĩ bía mu làa mia, tàá mi yi sà mu yi le? ⁶ Mi wáa zū bïo buan wo díníá bïo ká wán. Lé búen nɔn ó o máa zéení mítén ká mu yínɔn ho páahú na fèra bò díá dɔn. ⁷ Mu bè-súmúí na bïo sánkaa á dèeníá búakáa wee wé. Páahú na á bïo pá buan mu díníá á à khèn làa bú, ⁸ búen ká le Dónbeení zúkúso màhá à zéení mítén. O o Núhúso Yeesu jii sɔnsámu pánká á à búe o. O ò yáa wo lè mí buenlò pánká. ⁹ Le Dónbeení zúkúso mu khíi buen là a *Satáni dànló, á buée wé mu yéréké bïowa lè mí síiwà á à khà lè ba nùpua. ¹⁰ Hã wén-kora lè mí síiwà o ò wé á à khà làa bía wee vīnī mítén. Ba wee vīnī mítén lé bïo ba pá ho túiá poni na dà ba wee kání, á yí wa ho. ¹¹ Lé búen nɔn á ho pánká na wee vīnī á le Dónbeení á à dé ba yi, bèra a na à ba dé mí sía bïo yí bon yi. ¹² A bía búenbúen na yí máa dé mí sía ho túiá poni yi à ba wee wéé mí sía mu bè-kora wéró yi, bán búenbúen júná á à sí.

Le Dónbeení hueekaa mia á kánia

¹³ Wán zàwa lè wán hīnī, mínén na ó o Núhúso wa, wa ko wa wé dé le Dónbeení bārākā fēēē mi bïo yi. Lé bïo mu nín-yání, á le Dónbeení hueekaa mia le mí ì kání lè mí Hácírí pánká, dño wee wé à wa bïo sí le yi, à séení bïo mi dó mi sía ho túiá poni yi. ¹⁴ Lé búen le Dónbeení von mia bïo yi le bín-tente na wa buera nɔn mia pánká yi. Le von mia bèra a na ò o Núhúso Yeesu *Krista cùkú à mi níi keń yi.

¹⁵ Wán zàwa lè wán hīnī, lé búen nɔn à mi cén hení mi lò, à fárá dín. Bïo wa bía lè wa jíní nɔn mia làa bïo wa túara hã vónna yi á kenía làa mia à mi bè yi sese. ¹⁶ Wa Núhúso Yeesu Krista mí beere lè wán Maá Dónbeení á wó á wa yú le sí-hebúee na jii mía lè le síidéro binbirí. ¹⁷ Le ba wíoka dé mi sí-hebúee wán, à na ho pánká mia, hĩa mi ì wéráa mu bïo búenbúen na se, mi bíoní lè mi wárá yi.

3

Mi wé flo na wen

¹ Wán zàwa lè wán hīnī, mu véení á mi wé flo na wen bèra a na ò o Núhúso bíoní wíoka wé dàñ ben fè hã lùà fùafùà à le yí ho cùkú hã lòn-vio yi làa bïo á le bïo wóráa mínén cón bïo síi. ² Mi mún flo à le Dónbeení kání wen ba nī-kora lè ba nī-súmáa níní yi, bïo ba búenbúen yínɔn nùpua na wee tà à dé mí sía le Dónbeení yi. ³ Eε ká a Núhúso wón le mí ì wé bïo na ò o wé mu. O ò sí mia á à pa mi bïo ó o nī-súmúí máa yí mia. ⁴ O Núhúso hīna wa sía mi bïo yi, o wee zéení mu na wen le bïo wa henía nɔn mia á mi wee wé, á mún wee wé mu ká mi wà fēēē. ⁵ Le o Núhúso séení mia mi yilera yi, à mi wań le Dónbeení, à mi mún dàñ wé jii mi yiwa làa bïo ó o *Krista jánáa mí yi bïo síi.

Mi wé sá làa bïo á warén wóráa mu

⁶ Wán zàwa lè wán hīnī, wa wee hení mu ù na mia wa Núhúso Yeesu *Krista yèni yi, le bía búenbúen na lé ba paríwà mi tīahú á yí máa bua mítén héha lè ho káránlò na wa nɔn mia, á mi pa mitén bïo yi. ⁷ Mínén mi beere zū bïo mi ì bua lè mitén á à wéráa lè wa bïo. Warén kera làa mia á wa yí dú parí.

* **2:3** Dónbeení zúkúso: O zúkúso mu lé o Satáni tonkaro. O pá le Dónbeení bïo. Orén mí beere lándá na ó o bò yi mía. Le Dónbeení dánkáa wi o wán fēēē.

⁸ Wa yí díá waten ó o ɓúí yí díiníá káamáa. Bùéé! Wa sá á lò bon làa sòobéé le wisoni lè ho tɛnàahú, bèra a na à wa ɓio yí wé sèró mi nǐ-kéní woon wán.

⁹ Ho pánká na wa yú ɓio yi, á wa lá dà à ɓio le mi wé séení wɛn. Εε ká wa le wa máa ɓio mu. Wa wó mu ká sii á zéeníá làa mia le mi bè yi. ¹⁰ Páahú na wa

kerá mi cón á ɓio kà lè ɓio wa heníá nɔn mia: Yíá yí wi ò o sá dèε, á ɓànsò ɓèn mún yí ko ò o wé dí. ¹¹ Wa wee ɓio làa mia ká sii lé ɓio wa wee ɲí le ɓa ɓúí wi

mi tɛahú lé ɓa paríwà. Ba yí máa sá dèε. Ba bè-wénia ɓúí mia ká yínɔn à dé mítén ɓa nǐ-vio ɓiowa yi. ¹² Bán nùpua so á wa wee fio á à hení ɓio ká á à na yi o Nùhúso Yeesu Krista yèni yi, le ɓa ko ɓa wé sá à dàɛnàa mítén ɓua.

¹³ Wàn zàwa lè wàn hínni, minén bán yí le mi bàrá tɛ mu ɓio na se wéró yi.

¹⁴ Hen ká a ɓúí pǎ le mí máa bè ɓio wa ɓía ho vǔahú na ká yi, à mi zǔn ɓànsò ɓio, à wé yí va dǎ a, á há nǐyio ò dí o. ¹⁵ Εε ká mi màhá yí wé o lè mi zúkúso, ká mi wé zéení a lè mǐn za ɓio sii.

Há dúɓuaa lè le tɛɛnii

¹⁶ Le o Nùhúso mítén, yíá lé ho hээрà ɓànsò, à wé na ho hээрà mia há pǎnna ɓúenɓúen yi féεε. Le o Nùhúso kerí lè mi ɓúenɓúen. ¹⁷ Lé ínén Poole lè í nín-bia

á te le tɛɛnii na ká ɓio wee túa. I wee wé túa mu à véenínáa í vǔnna. Lé ɓún le í vǔnna túaró sí. ¹⁸ Le o Nùhúso Yeesu Krista wé mí sáamu lè mi ɓúenɓúen.

Ho nín-yání vūahú na ó o Poole túara nɔn o Timotee yi

Vūahú túaró nūhú

O Timotee ɓàn maá hía lé o *Κερεσι n̄i, ká ɓàn nu hía lé o zuífù h̄nzoró, á lé o kèrèt̄ɛ. O Poole là a Timotee zūna mín ká a Poole mu wà vaá bue le Dónbeen̄i b̄ion̄i ho Lisitere lóhó yi. Mu p̄ahú ká a Timotee lé o yàronza f̄ɛ. O hía dó mí s̄i le Dónbeen̄i yi làa sòob̄ɛ (Bè-wénia 16.1-3). A lá b̄un̄ j̄ii wán, ó o Timotee wáa bò a Poole yi á ɓa wee sá le Dónbeen̄i tonló (Bè-wénia 17.14; 18.5; 19.22).

O Poole v̄onna na ó o túara nɔn o Timotee yi lé h̄a b̄io j̄un.

Ho nín-yání vūahú yi ó o b̄ia b̄iowa b̄io t̄in̄ b̄io:

1. O n̄a ɓa kèrèt̄ɛwa zeñ wán le ɓa pa mít̄en b̄ia wee kàrán ɓa le mu b̄io na yí bon b̄io yi.
2. O zéenia b̄io ɓa kèrèt̄ɛwa ko ɓa wé ɓ̄uaan̄ináa le Dónbeen̄i. O mún zéenia b̄io á ɓa kèrèt̄ɛwa ɓ̄uen̄ɓ̄uen, le ɓa kuio n̄i-k̄ia làa b̄ia wee séení ɓa ko ɓa ɓua le mít̄en.
3. Mu véení ó o Poole zéenia b̄io ó o Timotee ko ò o ɓua le ɓa kèrèt̄ɛwa á d̄an̄ sáráa le Dónbeen̄i tonló sese.

Le t̄ɛn̄i

¹ In̄én Poole lé o Yeesu *Krista tonkaro, lé b̄io le Dónbeen̄i na lé wa k̄an̄ilo là a Yeesu Krista mu le í sá ho tonló mu konloon. ² Timotee, lé ūn̄én á í wee túa ho vūahú na ká á à na yi, lé b̄io á wa s̄iad̄eró o Krista yi d̄an̄i yi á ū lé í za. Le wán Maá Dónbeen̄i là a Yeesu Krista na lé wa N̄uh̄uso à wé mu bè-tentewà làa fo. Le ɓa na mí wamin̄i le mí h̄ɛr̄a mia.

Yi háctri b̄ia wee v̄ini ɓa n̄upua le mí kàránl̄o yi

³ Làa b̄io á í b̄iaráa mu n̄on fon, díá à ū k̄ɛn̄i ho Ef̄ɛze yi. Ba n̄upua ɓ̄ui wi ho lóhó mu yi á wee v̄ini ɓa n̄upua le mí kàránl̄o. Cén h̄è ɓa le ɓa díá mu. ⁴ Mún b̄io na ɓa yi le ɓa yí na mít̄en h̄a w̄ahio bè-b̄ion̄i yi, làa b̄io á ɓàn ɓ̄uaawa b̄io wóráa b̄io b̄ioró. B̄un̄ lé b̄io wee dé le w̄aan̄i na here ɓa p̄ahú, mu yí máa wé à ɓa na mít̄en b̄io le Dónbeen̄i le mí ì wé yi, á wa yí dà máa z̄un̄ b̄io le Dónbeen̄i le mí ì wé ká wa yí dó wa s̄ia le yi. ⁵ B̄io n̄on á í le ū b̄ioráa mu na ɓa yi lé b̄io á ɓa ko ɓa wañ mí n̄inzàwa. Ká ɓa le mí wa mí n̄inzàwa á ɓa ko à ɓa s̄ia ce à wé le h̄a yile-tentewà, à dé mí s̄ia ɓ̄uen̄ɓ̄uen le Dónbeen̄i yi. ⁶ H̄ón wén-tentewà so ɓ̄uen̄ɓ̄uen á ɓa ɓ̄ui p̄á díá à ɓa wee v̄ini mít̄en le le w̄an̄i-k̄an̄l̄è na j̄uh̄ú mia. ⁷ O *M̄oyiize l̄andá kàránl̄o le ɓa n̄upua b̄io á ɓa wee hen̄i ká b̄io ɓa wee b̄io làa b̄io ɓa wee kàrán á ɓar̄én mí b̄ɛre yí z̄ú kúará. ⁸ Mu bon, o M̄oyiize l̄andá se, ká wa wee bè ho yi làa b̄io á mu koráa. ⁹ Wa ko à wa z̄un̄ le ho yí b̄ar̄á n̄upua na t̄ér̄enna b̄io yi. B̄uèé! B̄ia ho b̄ar̄á b̄io yi lé b̄ia yí máa bè le Dónbeen̄i b̄ion̄i yi, le ɓa n̄i-k̄ania le ɓa n̄i-s̄umáa, le ɓa bè-kora w̄erowà. Ho b̄ar̄á b̄ia yí máa k̄on̄bi le Dónbeen̄i, làa b̄ia wee ɓua mít̄en le le b̄io j̄uh̄ú mia b̄io yi, làa b̄ia wee ɓ̄ue mí maáwà tàá mí nuwà b̄io yi. N̄i-ɓ̄ue l̄ée n̄i-ɓ̄ue á ho b̄ar̄á b̄io yi. ¹⁰ Ho mún b̄ar̄á b̄ia wee wé ho h̄á-f̄énl̄o le ho bá-f̄énl̄o le mí s̄iwa, le ɓa báawa na wee da le mí n̄inzàwa báawa, làa b̄ia wee ȳèé ɓa n̄upua b̄io yi. Ho l̄andá mu b̄ar̄á ɓa s̄abin-f̄uaalowa làa b̄ia wee dé mí j̄in̄i na ká ɓa máa bè mu yi b̄io yi. Ho b̄ar̄á b̄ia ɓ̄uen̄ɓ̄uen na yí máa bè ho kàránl̄o na t̄ér̄enna yi b̄io yi. ¹¹ H̄ón kàránl̄o so héhaa le le Dónbeen̄i c̄ukúso b̄in-tente. Le Dónbeen̄i na wee wé mu bè-tentewà lé d̄én kàràf̄aa le b̄in-tente mu mī.

O Poole wee dé o Krista bǎrákà

¹²I wee dé wa Nùhùso Yeesu *Krista bǎrákà lé bǐo ó o nǎn ho pànká mií á ì wee sǎráa o tonló. I wee dé o bǎrákà lé bǐo ó o láa mií, á léra mi wó lè mí ton-sá. ¹³Inén na fù wee yáa o yèni, á wee beé bǐa tà a bǐo lò, á mún wee là a, èé ká arén wón màhǎ zǔna ì màkǎrí lé bǐo á ì lá yí zǔ bǐo á ì wee wé, á ì yí dó ì sǐi wo yi. ¹⁴Wa Nùhùso Yeesu Krista wó mu sǎamu lè mí sǐiwà làa mi. O wó á ì dó ì sǐi wo yi, á wa a, á mún wa ǎa nùpua. ¹⁵Bǐo á ì wee bǐo kà láayi wi á ko à ǎa nùpua dé mí sǐa mu yi: O Yeesu Krista ǎuara ho ðímǐná yi bèra a na à ǎa bè-kora wérowà kǎní. A ìnén lé yǐa lé o bè-kora wéro po bǐa ká. ¹⁶Ká a Yeesu màhǎ zǔna ì màkǎrí, ìnén na bè-kora wi po bǐa ká, á ǎa mí yi ì bǐo yi. O wó mu á zéénia lè ǎa nùpua na khúì tà a bǐo á à yírǎa le mukǎní binbirì na máa vé. ¹⁷Le ǎa nùpua ǎúenǎúen dé ho cùkú le Dónbeenì yi à wé kǎnbi le, lerén na á nùpue yí dà máa mi, á wi fǎǎǎ, á wee dí le bǎǎǎ fǎǎǎ. Lerén mí dòn lé le Dónbeenì. *Amiina!

O Poole wee henì a Timotee sǐi

¹⁸I za Timotee, bǐo kà lé bǐo á ì henì ì na fon, à héha lè há bióní na le Dónbeenì ǎi-cúa fǎǎrowà yáania bǐa ù ðǎní yi, bèra a na ù sǐi wé here le bín-tente tonló na fo wee sá yi. ¹⁹Wíoka dé ù sǐi, à sá ho lè le yi na se. Ba ñi-dòndáa búí pǎ bún á ǎa ǎèn yí bǐnía yí dó mí sǐa le Dónbeenì yi. ²⁰Bán nùpua so ó o Himenǎǎ là a Alekisǎndere wi tǎahú. A ì día ǎa á ǎa bǐo sǎ a Satǎni yi, bèra a na à ǎa yí bǐnì yí là le Dónbeenì.

2*Bǐo á wa ko à wa wé fio bǐo yi*

¹Bǐo á à wé here mia á à dí bǐo ká ǎúenǎúen yahó lé bǐo kà: Mi wé fio le Dónbeenì yi lè mí sòobǎǎ, á ǎónǎóní le, á dé le bǎrákà ǎa nùpua ǎúenǎúen bǐo yi. ²Mi wé fio na ǎa bá-zàwa làa bǐa á ho pànká wi níi yi ǎúenǎúen yi, lé bún ñi na ká wa à keñ ho héérà yi, á à wé waten, á mún wé è wé há wára na se. ³Ho fio à na ǎa nùpua yi lée bǐo na se, á mu mún sǐ le Dónbeenì na kǎnia wen yi. ⁴Le wi à ǎa nùpua ǎúenǎúen kǎní à zǔn ho tǔiá poni. ⁵Mu bon, le Dónbeenì lée dà-kéní. A yǐa wi ǎa nùpua làa de pǎahú lée ñi-kéní. Wón lé o Yeesu *Krista na ǎueé wó a nùpue. ⁶O ǎuara ǎueé nǎn mítén á kǎnianáa ǎa nùpua. O wó mu á zéénianáa le le Dónbeenì wi le kǎní ǎa nùpua ǎúenǎúen ho pǎahú na mu ko yi. ⁷Lé bún bǐo yi á le Dónbeenì wórǎa mi lè mí bín-buero, á tonkaa mi le ì kǎrán bǐa yínǎn ǎa *zúifùwa, à ǎa dé mí sǐa le yi. Bǐo á ì mà kà lée tǔiá poni, sabéré mía mu yi.

Bǐo ǎa hǎawa ko ǎa wé ǎua lè mítén

⁸Awa, á bún lé bǐo nǎn á ì wi à há lùa ǎúenǎúen yi à ǎa nùpua hóní mí níni dá ho wáayi à floráa. Ba yí le mí sǐa cǐ mín yi, ǎa mún yí zá làa mín à wérǎa mu. ⁹I mún wi à ǎa hǎawa sǐa zǐló à héha làa bǐo mu koráa ǎa nùpua ǎúenǎúen cǎn. Ba ko ǎa wé dé le kǎnbii mí sǐa zǐló yi, à wé ǎua mítén sese. Le ǎa ǎún-vǎní wíokaró yí wé bǐo na à na ká ǎa nùpua wé è loí ǎa yi. Há donkhue-sǐa na wó lè ho sǎnú tàá bè-vio búí na yàwá here à ǎa wé yí zǐ. Ba yáá pá yí ko ǎa wé zǐ há sǐa na yàwá here dàkhǐna. ¹⁰Èé ká ǎa wé sòobá mítén à wérǎa há wára na se. Bún lé bǐo ǎa hǎawa na le mí wee kǎnbi le Dónbeenì ko ǎa wé ǎua lè mítén. ¹¹Ho kǎránló pǎahú á ǎa hǎawa ko ǎa wé tété à bé zo à ǎúnáa yǐa wee na ho kǎránló cǎn. ¹²I yí tà le ǎa hǎawa wé kǎrán ǎa báawa, tàá à ǎa yí pànká ǎa wán. Ba ko ǎa wé keení súní. ¹³Mu bon, o Adǎma lé yǐa le Dónbeenì má ho yahó á màhǎ bò yi mánáa o Èeve. ¹⁴A mu mún yínǎn o Adǎma lé yǐa ó o *Satǎni sǔna, o háa lé yǐa ó o sǔna, á lé wón lé yǐa yí bò le Dónbeenì bè-biónii yi. ¹⁵Hàri bǐo mu wó kà á ǎa hǎawa á à kǎní ǎa hámu bǐo yi, ká ǎa dó mí sǐa le

Dónbeení yi, á le waminí wi 6a yi, á wee 6ua míten sese làa bío le Dónbeení le mu koráa.

3

Ba kèrètíewa kuure ya-díwá

¹ Bío á ì mí ì na mia á láayi wi: Nùpue na wi ò o wé o ya-dí 6a kèrètíewa kuure yi, wón wi ò o sá tonló na se. ² O ya-dí ko ò o zūn míten 6uaró à wékheró bío yí mí léé yi. O ko ò o wé hã ya-kéní 6anso. O wára ko à hã wé se, à wé o nùpue na bío 6úen6úen ó o wee wé káŋa, á 6a nùpua wee kǎnbi. O mún ko ò o zūn 6a nǐ-hání 6uaró, à zūn 6a nùpua kàránló. ³ O yí ko ò o wé ŋa-ŋu, o mún yí ko ò o wé nùpue na wa fio, 6ueé. O sǐi ko le wé se, à wé o nùpue na yí wa bíoní. O yí ko ò o sòobá dé mí sǐi le wá rí yi. ⁴ O ko ò o dà n mí zǐi nùpua 6ua, ò o zàwa wé ŋí a cǎn, à wé kǎnbi o. ⁵ Ká a nùpue hía yí dà mí kùrú zǐi nùpua máa 6ua, ó o ò wé kaka à dà n 6uaráa 6a kèrètíewa kuure? ⁶ O ya-dí yí ko ò o wé nùpue na sídéró o *Krista yi dǐn yí míana, bèra a na o hía yí yòoní míten mu bío yi, à le Dónbeení síiní a ŋúhú làa bío le síiníanaa o Satāni ŋúhú bío síi. ⁷ O ko ò o wé o nùpue na wee 6ua míten sese à bǐa yínǎn 6a kèrètíewa wé kǎnbi o o wén-tentewá bío yi, bèra a na à bè-kohó bío yí mí léé wo yi, ò o Satāni hía yí yí o vǐ.

Ba kèrètíewa kuure ton-sáwá bío

⁸ Ba kèrètíewa kuure ton-sáwá ko à 6a wé 6a nùpua na wee 6ua míten sese, à yí wé ŋiní ŋun 6ansowà. Ba yí ko 6a wé ŋu ho *dǐvén dà mí nǐi wán, à sòobá dé mí sǐi le wá rí càró yi. ⁹ Le Dónbeení tǔiá poni bíoní na le zéenia hã síadéró le yi dǎn yí á 6a ko 6a wé bè yi lè le yi na wee ce. ¹⁰ Hen ká mi le mí ì lén nùpua á à wé lè 6a kèrètíewa kuure ton-sáwá à mí lo n 6a ká fíaní mia 6a yi, ká 6a dà à sá ho tonló mu, à mí wáa 6ua bán. ¹¹ Ba hánání ko à 6a 6ua míten sese, à yí wa n hã nǐ-ŋua. Ba ko 6a wé 6a nùpua na bío 6úen6úen 6a wee wé káŋa, à láayi ke n mu bío 6úen6úen yi. ¹² Ba kèrètíewa kuure ton-sá ko à 6an hã wé ya-kéní, o ko ò o dà n mí zàwa lè mín zǐi nùpua 6ua. ¹³ Ba kèrètíewa kuure ton-sáwá na tonló se bán á 6a nùpua wee kǎnbi, á 6a poní á à sén á à bíoráa o Yeesu na 6a dó mí sía yi bío.

Mu bío zūnló na wa wee yi o Krista yi cǎn

¹⁴ I wee leéka à ì 6uen ũ cǎn hen làa cǐnú. Ée ká i wee túa bío kà ¹⁵ bèra a na ká i míana 6uararáa à ũ pá zūn bío á ũ 6uaráa ũten 6a kèrètíewa kuure yi. Dén kuure so lé 6a kèrètíewa zǐ-ŋúhú na bío sá le Dónbeení yi. Le kuure mu lé dǐo sá ho tǔiá poni dǐnía làa bío á hã bòròbòròwa wé sínaa le zǐi dǐn bío síi, lé lerén á ho tǔiá poni mu dǐn wán. ¹⁶ Le Dónbeení bè-sànkani na le zéenia làa wen wa síadéró o Yeesu yi dǎn yí 6èntǐn léé bè-beení.

O Krista

6ueé wó a nùpue,

á le Dónbeení Hácírí vèenia wo zéenianaa le o bío bon.*

Ó o zéenia míten lè le Dónbeení tonkarowà na ho wáayi.

O bío buera nǎn hã síwà 6úen6úen yi.

Ho dǐmíná yi á 6a nùpua dó mí sía wo yi.

Le Dónbeení yòonía wo á dó ho cùkú yi.

4

Le Dónbeení bè-wénia 6úen6úen se

* 3:16 Mi lo n Oroomusa vǔahú 1.4

¹ Le Dónbeení Hácírí bía mu wéréwéré le hen ká ho dímjná véro khíi dñn á 6a nùpua búí wáa à khí á máa dé mí sía le Dónbeení yi. Ba à yèrémá khíi bè mu bñowa na wee khà 6a nùpua vñiní yi, lè 6a cñáwa kàránló yi. ² Bán nùpua so wee ti bño wi 6a yiwa yi ká 6a fñaa há sabíoní à vñiníáa 6a nùpua. Ba bè-leékana yi, á 6a yí zñ bño se làa bño yí se máa hueeka mín yi. ³ Ba wee bño le mu yaamu yí se, á wee hè mu. Ba mún wee hè 6a nùpua lè mu bè-dínia búí díró ká le Dónbeení nñn léra mu ho díró bño yi, bèra a na à bña dó mí sía o *Krista yi, na zñ ho tñiáa poni wé dé le Dónbeení bárakà díráa mu. ⁴ Bño le Dónbeení léra búenbúen se, á wa ko wa wé tà mu yi à dé le bárakà mu bño yi. ⁵ Mu bon, le Dónbeení bíoní lè ho fioró lé bñn wee wé à mu bño búenbúen ce le Dónbeení yahó.

O Yeesu Krista ton-sá tente

⁶ Bñn bñowa so na ká búenbúen á ù kàrán lè 6a kèrètñewa, bñn ká fo màhá wáa à wé o Yeesu *Krista ton-sá tente na le Dónbeení bíoní wee kàrán fññ ù síidéro le yi bño yi, làa bño fo bñraa bño 6a kàránna làa fo yi bño yi. ⁷ Há wàhio na yí máa zéeni mu bè-tente là a nùpue, háa yí héhaa lè wa síadéro le Dónbeení yi á ù pí bño. Bño fo ko à ù wé lé ho kení ùten làa bño á fo ò bèraa le Dónbeení yi sese. ⁸ Bño fo ò kení lè ù sánia léé bño na dà fo wé è séeni. Ëé ká ho sòobá ùten à wé bè le Dónbeení yi sese bñn cñnú wi bño búenbúen yi, lé bño á yia bò le Dónbeení yi wón le dó mí jñi le mí ì na le mukāñi binbirí yi há làa na ká wán, lè ho yíró na lua yi. ⁹ Le bíoní na ká léé bíoní na láayi wi á 6a nùpua ko 6a tà yi. ¹⁰ Mu bon, wa wee sá à lò be, à sòobá waten lé bño wa dó wa sía wee lòoní bño le Dónbeení na wi fññ le mí ì wé. Le lé 6a nùpua búenbúen kñnilo, sñnkú bña dó mí sía le yi. ¹¹ Bñn lé bño á fo ko à ù bè hení à wé kàrán lè 6a nùpua.

Bño á fo ko ù bua lè ùten

¹² Yí día le 6a zùan foñ lé bño á fo lé o háyónza. Ëé ká ù màhá bua ùten sese à bña dó mí sía le Dónbeení yi mi à bè yi: Ù bíoní yi, ù wára yi, bño á fo wa lè 6a nùpua yi, ù síidéro yi lè ù síi na wee ce yi. ¹³ Wé sòobá ùten à kàrán le Dónbeení bíoní vñahú à na 6a kèrètñewa yi. Wé hení 6a sía à kàrán 6a à paráa ì buenló. ¹⁴ Le Dónbeení Hácírí hámu na fo yú á ù yí wé làa bño na jñhú mía. Fo yú mu á héhaa làa bño le Dónbeení jñ-cúa fñrowà bía pñahú na á 6a kèrètñewa kuure ya-díwá bò mí níní ù wán. ¹⁵ Bño á ì zéeni làa fo búenbúen á ù wé sòobá ùten à wé wé. Na ùten búenbúen ho tonló mu yi à 6a nùpua mi bño á fo wee varáa lè ù yahó. ¹⁶ Pa ùten bño fo wee buaráa ùten làa bño fo wee kàrán lè 6a nùpua dñní yi. Fára dñn à bè le Dónbeení yi mu búenbúen yi. Ká fo dàrna wee wé làa bñn bño, á ùnén ù bèere á à kñní ùten á mún ñ kñní bña wee jñ ù bíoní.

5

¹ Wé yí là hñèrè làa ñi-kñle. Fo wé le fo o zéeni a, à ù wé mu lè le kñnbii, à keñ lè o lé mñn maá. Ba yàrówá á ù wé zéeni lè mñn zàwa bño síi. ² Ba há-kña ù zñn buaró à keñ lè 6a lé mñn nuwà. Ba há-yàrówá á ù wé zéeni lè mñn hñnni bño síi, ká ù màhá wé mu lè há yilera na se.

Ba maháawa na wi 6a kèrètñewa kuure yi bño

³ Wé pa 6a maháawa bño, sñnkú bña nùpua na wee loñ 6a yi mía. ⁴ Ká maháa zàwa táa o mñnmánia wi á 6a ko 6a zñn le barén lé bña ko à 6a wé loñ mín zñ-jñhú bño. Ká 6a wee wé ká se 6a wee wñ bño á bñn nùwá lè bñn bñaawa wó nñn 6a yi khíina. Bñn lé bño sí le Dónbeení yi. ⁵ Ká a maháa na nùpue na à loñ wo yi mía, ó o kará mí dòn, wón bño búenbúen ó o dó le Dónbeení níi yi. O wee fio le Dónbeení yi à bñn bíoní le le wisoni lè ho tñnàahú à máa khí. ⁶ Ká maháa

na bèn wee wé bïo sí a yi, wón ka lè o húrun hàrí ká a yïo wi lua. ⁷ Bún lé bïo á ù hení na ba yi, bèra à na à wékheró bïo yí mǐ lɛ́é ba yi. ⁸ Ká a nùpue yí máa loń bĩa làa wo te mín yi, sònkú bĩa bïo sã a yi binbirĩ, se bïo ó o le mí dó mí síi o *Krista yi ó o bíníá món. O yàá sũnsũmána po yĩa yí dó mí síi wo yi.

⁹ O hãa na lúlúio yú ho búará-tín lé yĩa ko ò o mí dé ba mahãawa tãahũ, o ko ò o wé o hãa na yan le cúekúee. ¹⁰ O ko ò o wé hãa na ba nùpua wee kònbi o wén-tentewà na kà bïo yi: O bwan mí zàwa sese, o tà á ba ñĩ-hãní làara a wán, o sɛera bĩa bïo sã le Dónbeenĩ yi zení, * o séeníá bĩa yú le lònbee lè mí síiwà, hã wén-tentewà lè mí síiwà cèrèè ó o wó.

¹¹ Ká ba mahã-fla bán ù lén níi. Lé bïo á pãahũ na ká mu yaamu bïo wi ba yi, à ba sĩa bïo wéró wé à ba bíní a Krista món. ¹² Ká ba wó kà, se ba ñúná sú lé bïo á bïo ba dó mí ñíní le mí máa ya á ba yáara.

¹³ Hen ká fo mà ba dó ba mahãawa ñii á ba wé è héé è vará ba nùpua ñíní ká ba máa sá dèè. Mu yàá máa kãna bún yi mí dòn, ba lé ba dàn bíorowà, á wee kúee mí ñíní hã tũíawà na bïo yí ciran ba yi. ¹⁴ Lé bún búenbúen bïo yi á ï wi à ba mahã-fla à yaka à te mí zàwa wé loń yi mí zíní yi, bèra a na à wa zúkúsa yí yí bín-kora mǐ lɛ́é wɛn. ¹⁵ I wee bío bún lé bïo á ba búí yàá dèeníá yèrémáa bò a *Satãni yi. ¹⁶ Ká hãa búí na lé o kèrètíe bãn temínlowà búí lée mahãawa, ó orén lé yĩa ko ò o wé séení ba, bèra a na à bán bïo wáa yí wé sèró ba kèrètíewa kuure wán. Bún ká ba mahãawa na séenílowà mía á ba kèrètíewa kuure á à dàn wé è séení.

¹⁷ Ba kèrètíewa kuure ya-díwá na wee sá mí tonló sese á ko lè le kònbi lè le séení, sònkú bĩa wee dé mí sòobéè le Dónbeenĩ bíonĩ bueró yi à wé kàrán ba nùpua làa de. ¹⁸ Le Dónbeenĩ bíonĩ vũahũ á bïo kà túara yi: «Hen ká a nàa wee và ho dínló yi à ù yí ca a ñii.»† Mu pá bíníá túara: «O ton-sá ko lè mí sàáníi.»‡ ¹⁹ Hen ká ba kèrètíewa kuure ya-dí búí ó o búí le o wó khon bïo búí bïo yi à ù le bãnso sɛéràsa nùwã ñun tàá nùwã tín keń, ká bún mía à ù yí tà mu. ²⁰ Yia wé wó khon à ù ve o à bíoráa ba nùpua yïo yi. Ká fo wee wé làa bún á mu ù zání bĩa ká á ba máa dé mítén hõn wára so yi.

²¹ Bïo ká lé bïo á ï wee hení ì na foń le Dónbeenĩ là a Yeesu Krista lè ba tonkarowà na ho wáayi yahó: Sòobá úten à bè mu yi, à wé yí hueeka ba nùpua mín yi. ²² Wé yí zà ù síi wán à bè ù níni nùpue wán dérãa wo ho tonló yi ba kèrètíewa kuure yi ká fo yí zũ bïo ó o karãa sese. Yí lɛ́é o búí bè-kora yi làa wo, le ùnén ù bæere à wé o nùpue na wee ce le Dónbeenĩ yahó.

²³ Wé yí ñu ñumu mí dòn, ká ù wé ñu ho *dĩvén cĩnú ù píohó na wee vá túntún bïo yi.

²⁴ Ba nùpua búí bè-kora na ba wee wé wee mi denkhɛen hàrí ká ba yàá dín yí cítío ba. Ká ba búí bán bèn bïo wee zún làa món. ²⁵ Lé làa bún síi á hã wén-tentewà wee mináa wéréwéré mu koomu yi. Hã yí máa sà yi hàrí ká hã bïo yí zũna fù.

6

¹ Bĩa lé ba wobáaní búenbúen ko ba wé kònbi mí ñúnása, bèra a na à ba nùpua yí yáa le Dónbeenĩ yèni, à mún yí bío yí khe ho kàránló na wa wee na dãní yi. ² Ká bĩa ñúnása dó mí sĩa o *Krista yi à ba yí leéka le bïo ba lé bãn zàwa ba sładéró bïo yi á ba máa wé è kònbi ba. Ba yàá ko ba wíoka wé sá na ba yi lè mí sòobéè, lé bïo á ba ñúnása mu na ba wee sá na yi á dó mí sĩa le Dónbeenĩ yi á ba wa ba.

* **5:10** Hã zení sɛeró: Mu kúará le o tà liinía mítén á sá nòn bĩa bïo sã le Dónbeenĩ yi. † **5:18** Mí loń Lándá zéenílo vũahũ (Deutéronome) 25.4 ‡ **5:18** Mí loń Luki vũahũ 10.7

Bũn biowa so á ù kàrán lè 6a nùpua à hení 6a sia mu wéró yi.

Ho kàránlò na bïo yí bon lè le wárí warílò bïo

³ Ká a 6úi wee kàrán bè-vio na wi mí dòn làa bũn, á yí tà wa Núhũso Yeesu *Krista bioní binbirí yi, á mún yí tà bïo wa wee kàrán lè 6a nùpua waten 6uaró dǎní yi, ⁴ se wón 6ànsò wee yòoní miten, o yí zũ hàrí dèè. Bïo ò wa lée zía làa wãaní kánlò. Bũn wee 6uen lè le yandee lè hã zía lè hã làntàa, lè hã yile-kora. ⁵ Ba nùpua wé kán mín fèèè lé bïo 6a yilera yí se, làa bïo 6a yí zũ ho tũíá poni. Ba wee leéka le ká mí tà bò bïo sí le Dónbeení yi á mí ì yí le wárí. ⁶ Mu bon, le síidéró le Dónbeení yi cũnú wi làa sòobèè ká bïo fo yú á ù síi wan bïo yi. ⁷ Wa wee te ká wa dèè 6úi mía, ká wa khíi wee hí á wa mún máa 6ua dèè 6úi máa lénnáa. ⁸ Lé bũn ká wa yú bïo wa à dí, á yú hã sí-zínia se bũn á à yí wen. ⁹ Ká bía wi à 6a wé ho nàfòró 6ànsowà konloon bán wee dé míten mu bè-kora wéró yi, à keí lòn nùpua na á dádá vũn. Ba wa mu bïo na jũhũ mía, na wee 6óoní a nùpue yi, à yáa wo 6úen6úen6úen. ¹⁰ Mu bon, le wárí warílò á wee 6uen lè mu bïo na yí se lè mí síiwà. Ba nùpua 6úi khèra lè le Dónbeení, lé bïo 6a sòobáa dó mí sia le wárí càró yi dà, á 6a lò 6èn wee be mu tá làa sòobèè.

Le zéenti na ó o Poole nòn o Timotee yi

¹¹ Ká ùnén na dó ù síi le Dónbeení yi, khèn làa bũn biowa so 6úen6úen. Wíoka sòobá ùten à wé wé bïo térénna le Dónbeení yahó. Bua ùten làa bïo mu sínáa le Dónbeení yi. Wé dé ù síi le yi fèèè, à waí 6a nùpua, à wé hí ù síi à mún wé wayi. ¹² Wíoka dé sòobèè ù síidéró o *Krista yi làa bïo ó o dásí wee dérää mí sòobèè à firáa hã fio bïo síi, à ù yí le mukānī na máa vé. Lé bũn bïo yi á le vonnáa fo, á fo bía ù síidéró le Dónbeení yi bïo wéréwéré 6a seéràsa cèrèè yahó. ¹³ I wee hení bïo ká á à na foñ le Dónbeení yahó, lerén na wee na le mukānī mu bïo 6úen6úen yi, ì mún wee hení mu ù na foñ o Krista yahó, wón na mà ho tũíá wéréwéré o Pilaate yahó. ¹⁴ Wé bè bïo á ì bía nòn foñ yi sese, wé mu le mu jii sí bèra a na à nùpue yí dǎnĩ mĩ wékheró bïo leé foñ fúaa wa Núhũso Yeesu Krista khíi binía 6uara. ¹⁵ O khíi 6uen ho pãahũ na le Dónbeení le mu ko yi:

Lerén Dónbeení na mu bè-tentewà lè mí síiwà wee lé cǎn, na dà mu bïo 6úen6úen, á lé le Dónbeení mí dòn.

Le lé 6a bá-zàwa 6úen6úen béè, á lé 6a júnáa 6úen6úen Núhũso.

¹⁶ Lerén mí dòn lé ðio wi fèèè.

Mu khoomu na le wi yi 6àn síi á nùpue yí dà máa sùará yi.

Nùpue ðĩn yí mǎn le, ó o 6úi mún yí dà máa mi le.

Le ho cùkú lè ho pánká à bïo sí le yi fèèè. Amiina!

Ho nàfòró 6ànsowà zéenti

¹⁷ Hení mu na ho nàfòró 6ànsowà yi le 6a wé yí yòoní míten, le 6a yí dé mí sia ho nàfòró na yí máa mía yi, à leéka le ho dà à kǎní 6a mu bïo 6úen6úen yi, ká 6a dé mí sia le Dónbeení yi, dén na wee na mu bïo 6úen6úen wen à wa sia wa bïo yi. ¹⁸ Bïo na 6a yi le 6a wé wé mu bè-tentewà, à wé wé mu cèrèè. Le 6a wé hén mí níní à séení 6a nùpua. ¹⁹ Ká 6a wee wé ká síi, se lée nàfòró binbirí á 6a wee bàrá sese ká lè míten à khíi yíráa le mukānī binbirí.

Le mónđen zéenti

²⁰ Timotee, bïo le Dónbeení kàràfáa foñ á ù wíoka pa bïo sese. Hã bín-conconwà làa hĩa bïo 6úi yí cèéra le Dónbeení yi à ù yí tà bïo. Mu bïo na 6a wee ve làa bïo zũnló ká mu jòn yí bon 6àn kàránlò á ù mún yí tà bïo. ²¹ Bũn bïo zũnló so á 6a 6úi dó mí sia yi lé bũn te bïo á 6a biníanáa le Dónbeení mǎn. Le le Dónbeení wé mí sãamu làa mia.

Ho jun nii vūahū na ó o Poole túara nɔn o Timotee yi

Vūahū túaró nūhū

Pāahū na ó o Poole wee túa ho vūahū na kà yi ká a wi ho kàsó yi ho Oroomu yi. O lò hía wee be (2.9) à nùpue na à séení a mún mía (4.16).

Bío ó o Poole mu wee leéka le mí húmú wà bueé sùará, ó o bánbáa ò o kenía o Timotee na ó o wa làa sòobéε. O Poole wee dé le Dónbeenĩ bārákà o Timotee mu bío yi. O wee hení na a yi le o fàrá ñin mí síidéro o *Krista yi wán, à bánbá wé sá le Dónbeenĩ bín-tente bueró tonló, hàrí ká 6a nùpua wee beé o lò ho tonló mu sàró bío yi (1.1–2.13).

O Poole pá bínía bía nɔn wo yi le o hè 6a nùpua na wa hã bín-conconwà bíoró. Lé bío á mu yí máa na à le Dónbeenĩ tonló va làa yahó, ò o bía nɔn o Timotee yi le o wé làa bío mínén wee wéráa, à lá ho tūiá poni, lè le waminĩ, lè ho ten liínílo ñání. O mún bía nɔn wo yi le o yí nɔnsã ho kàránló tente na ó o yú bío yi (2.14–4.5).

Ho vūahū véení ó o zéeníá bío ó orén mí beεre lò bonnáa, làa bío le Dónbeenĩ séeníanáa wo o lònbee yi (4.6-18).

Le tɛení

¹ Mu lé ínén Poole, yia le Dónbeenĩ lè mí sii bío á wó á ï lé o Yeesu *Krista tonkaro lé mi wee túa ho vūahū na kà. Le tonkaa mi le ï bue le mukānĩ binbirĩ na máa vé bío, ñio le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ï na wɛn wa páanílo là a Yeesu Krista bío yi. ² ï wee túa ho á à na ũnén Timotee na lé ï za na ï wa làa sòobéε yi. Le o Maá Dónbeenĩ lè wa Nūhūso Yeesu Krista wé mu sãamu làa fo, à zūñ ũ makárí, à na ho héerà foñ.

O Poole wee hení a Timotee s̄i

³ ï wee dé le Dónbeenĩ bārákà, dén na á ï wee sá na yi lè le yi na wee ce làa bío á wán maáwà fù wee sá nanáa le yi bío sii. Le wisoni lè ho tñàahū ká ï wee fio, à ï mún wé fio na foñ. ⁴ Hen ká ï wee leéka le wéε na fo wá bío pāahū na á ï wà díá fo yi, à ï s̄i vá làa sòobéε à ï bíní mi ũ wán à zámaka mu bío yi. ⁵ ï mún wee leéka bío á fo dóráa ũ s̄i lè ũ sòobéε o Yeesu *Krista yi bío. Dén síidéro so na kera m̄n 6uaa Loyiisi lè m̄n nu Eniisi yi, á ï láa le lé dén b̄n s̄i mún wi ũnén yi. ⁶ Lé b̄n nɔn á mu bío wéró p̄nká na le Dónbeenĩ nɔn foñ pāahū na á ï b̄o ï níní ũ wán yi, á ũ wíoka dé sòobéε yi. ⁷ Mu bon, le Dónbeenĩ Hácírí na le nɔn wɛn yínɔñ z̄n̄n̄i Hácírí, ká le màháa wee na ho p̄nká wɛn, á wee wé à wa wañ 6a nùpua, à mún ñán waten 6ua yi.

⁸ Awa, á ũ yí n̄yi o Nūhūso bío bíoró yi, à ũ mún yí n̄yi bío á ínén wi ho kàsó yi bío yi. Ká ũ tà à wa páaní le lònbee yi le Dónbeenĩ bín-tente bío yi, à wé mu lè ho p̄nká na le Dónbeenĩ nɔn foñ. ⁹ Le Dónbeenĩ mu lé ñio k̄n̄iá wɛn á hueekaa wɛn à wa bío s̄i le yi. Mu yínɔñ wa wén-tentewà bío yi á le wóráa mu. Mu lé lerén lè mí sãamu k̄n̄iá wɛn làa bío le lon le mí ï wéráa mu. B̄n le f̄era wíokaa wa bío yi o Yeesu Krista p̄nká yi ká ho ñim̄j̄á ñin̄ yí léra. ¹⁰ Bío ká wán á mu sãamu mu bío wáa wee mi wéréwéré, lé bío á wa k̄n̄iá Yeesu Krista 6uara bueé fá mu húmú fūhū. O zéeníá le ká wa tà le Dónbeenĩ bín-tente bío, á wa à yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé.

¹¹ Inén le Dónbeenĩ léra á wó lè mí tonkaro, á le ï bue mí bín-tente na 6a nùpua yi à mún kàrán 6a làa de. ¹² Lé b̄n bío yi á ï wiráa le lònbee na kà yi, á mu n̄yio mún yí dú mi, lé bío á ï zū yia á ï dó ï s̄i yi, á ï láa mu yi le le ñá à

pa le bín-tente na le kàràfáa miì bïo. Mu bon, le è pa le bïo fúaa le wizonle na ó o khíi bíni ì buen yi.

¹³ Ho tũíá poni bíoni na á fo jí í cón á ù bua, à bè le yi. Wé mu lè le sídéro o Yeesu Krista yi à wañ 6a nùpua ù páaníló làa wo bïo yi. ¹⁴ Mu bè-tentewà na le Dónbeenì kàràfáa foñ mí Hácírí na wi làa wen pànká yi, á ù pa bïo.

¹⁵ Fo zũ le ho Azii kãhũ nùpua na dó mí sía le Dónbeenì yi cèrèe pã mi día. O Fizele là a Hεεμωζεεεε mún wi 6a tãhũ. ¹⁶ Le o Núhũso wé mí sãamu là a Onεzifoore zĩ-jũhũ nùpua, lé bïo ó o wee híi í sii túntún. Bïo á ì wi ho kàsó yi ó o yí máa n̄yi bïo yi 6a nùpua yahó. ¹⁷ Pãahũ na ó o buara ho Oroomu yi hen ó o bánbáa ò o cànkãa mi fúaa bïo ó o yú mi. ¹⁸ Le o Núhũso zũn̄ o màkárí n̄nzon̄ na ó o khíi buéé cítí 6a nùpua yi. Fo zũ le pãahũ na á ì hĩa wi ho Efεεze lóhó yi ó o séenía mi làa sòobéε.

2

O ton-sá ko lè mí sàán̄i

¹ Ká ũnén na lé í za, wé yí ù pànká mu sãamu na ó o Yeesu *Krista wó làa fo yi. ² Bïo á ì kàràna lè 6a nùpua 6a seéràsa cèrèe yahó na fo jí í cón, ù bíni kàrán lè 6a nùpua na láayi wi, bĩa dà à bíni ì kàrán mu lè 6a búí. ³ Le lònbee na wee yí o Yeesu Krista ton-sáwá á ù tà yi làa bïo ó o dásí tente wee tàráa le lònbee yi bïo síi. ⁴ O dásí na wi ò o bïo wé sí mí jũhũso yi wón yí máa wé día mítén à bè-vio búí bũmaka. ⁵ O nùpue na wi hã penkaa lùwíi yi á mún yí dà máa yí bïo ko làa wo ká a yí bò 6a lùwílowà làndá yi. ⁶ O v̄aro na wee tà beé mí lò ho v̄aró yi lé yia ko ò o wé o yahón nùpue na á à yí mí lònbee cũnú. ⁷ Wé v̄a ù yi bïo á ì wee bío na foñ wán, ó o Núhũso ò wé á fo ò zũn̄ mu búenb̄uen kúará. ⁸ Bíni leéka a Yeesu Krista na vèera bïo, wón na lé o *Daviide m̄n̄m̄n̄i. Bũn̄ lé le bín-tente na á ì wee bue. ⁹ Lé lerén bín-tente mu bïo yi á 6a cannáa mi dó ho kàsó yi á wee beé lò lòn nùpue na wó khon. Εε ká le Dónbeenì bíoni dén á nùpue yí can. ¹⁰ Lé bũn̄ n̄on̄ á ì wee tà le lònbee lè mí síiwá yi bĩa le Dónbeenì hueekaa bïo yi, bèra a na à bán mún kãní 6a páaníló là a Yeesu Krista bïo yi à 6a dàñ zo a cùkú na máa vé yi. ¹¹ Le bíoni na kà láayi wi:

Ká wa ká lòn nùpua na páanía húrún làa wo,
á wa mún ñ yí le mukãñi làa wo.

¹² Ká wa wee dàñ hí wa sía,
á wa à dí le béen̄i làa wo.

Ká wa pã a,
ó orén mún ñ pĩ wen.

¹³ Ká wa yí máa wé bïo ó o le wa wé,
ó orén yí máa yèrèamá mí jii.
Mu bon, bïo ó o karáa ó o yí dà máa lé wán.

Le Dónbeenì bíoni bueró na jii tun

¹⁴ Bío na 6a kèrètíewa yi le 6a bíni leéka mu bïowa na kà bïo, à hení mu na 6a yi le Dónbeenì yahó le 6a wé yí dé mítén le wãan̄i na jũhũ mía yi. Le yí máa séenì bĩa wee jí le ká mu yín̄ó 6a yáaró. ¹⁵ Sòobá ũten à wé o nùpue na láayi wi le Dónbeenì yahó. Bua ũten là a ton-sá na yí máa n̄yi mí ton-sán̄i bïo yi bïo síi, à wé bue ho tũíá poni bíoni. ¹⁶ Hã bín-conconwà làa hĩa bïo búí yí cèéra le Dónbeenì yi à ù yí dé ũten yi, lé bïo á bĩa wee dé mítén h̄n̄ bíoni so síi yi á wee wíoka khèn lè le Dónbeenì ká 6a wà. ¹⁷ Bán nùpua so bíoni ka lòn càká na wee bεεni. O Himεεε là a Filεεte wi 6a nùpua mu tãhũ. ¹⁸ Ba khèra lè ho tũíá poni lé bïo 6a wee bío le 6a ñi-hĩa vèera khíina, à v̄in̄in̄áa 6a nùpua à 6a bíni a Yeesu m̄n̄. ¹⁹ Εε ká le Dónbeenì ñpomu bán yí máa dèké yi lòn

zli na nũhũ f́ará tina bĩo sĩi. Mu túara le zli mu nũhũ na f́ará tina wán kà sĩi: «O Nũhũso zũ bĩa bĩo sã a yi». Mu mún túara le: «Bĩa le mí bĩo sã a Nũhũso yi lè mí nĩ-kéní kéní wãa wé yí wé bè-kohó».

²⁰ O nãfòró b̀anso zli yi á ho ðĩnló sĩa lè mí sĩiwà wi yi. Hã búii wó lè ho sãnú, hã búii wó lè ho t̃j̃ñ, hã búii má lè ho córó, hã búii lé hã búii éni á ba tan. Hã búii ba wee sáráa hã wizon-beera yi, ká hã búii ba wee sáráa hã wizon-kãamáawa yi. ²¹ Hen ká yĩa wee ceé mítén ho k̀arãnló mu ðãní yi, wón á à k̀erĩ lòn ðĩnló ðe na ba wee sáráa le wizon-beeni yi bĩo sĩi. O bĩo á à s̃ĩ mí Nũhũso yi, á bĩo nũhũ ù k̀erĩ o c̃ñ. O wĩokaa hã wén-tentewà wéró bĩo yi.

²² Awa, á mu bĩo na yí se na wee vá ba yàrówá dé mu bè-kohó yi á ù khènnáa. Bánbá á ù wé o nùpue na téréna, à s̃idéró le Dónbeeni yi f́ará tĩn, à wań ba nùpua, à wé à ho h̃erà k̀erĩ ùnén làa ba p̃ahũ. A bĩa sĩa wee ce á wee fio wa Nũhũso yi à mún wé làa b̃ñ bĩo sĩi. ²³ Hã b̃ñ-conconwà b̃ioró á ù yí dé ùten yi, fo zũ le mu wee buen lè hã warà. ²⁴ O o Nũhũso ton-sá ññ yí ko ò o wé tá warà. O ko ò o wé wé mu tentemu lè ba nùpua búenbúen, à wé ðãní k̀arãn ba nùpua. O ko ò o wé o nùpue na mu bĩo búenbúen wee kúu yi. ²⁵ Hãrĩ bĩa yí tà a bĩo ó o pá ko ò o wé wayiráa à k̀arãn ba, ññ-sĩ á le Dónbeeni ù wé á ba sĩa á à yèrémá á à tà ho tũiá poni bĩo. ²⁶ Le è wé á ba à zũñ bĩo se, á à fee mítén o *Satãni nii yi, wón na ka lòn ðãdá na lá ṽñ ba á ba wee wé o s̃ii bĩo.

3

Mu b̃iowa na kh̃ii wé á ho ðĩm̃j̃ná à vérdá

¹ Zũñ mu, le ká mu bĩo búenbúen véró kh̃ii wà bueé ðã, á le lònbee á à k̀erĩ làa sòob̃e. ² Lé bĩo mu p̃ahũ ká ba nùpua wé è cà mí k̀urú bĩo mí ðòn. Ba à wań le wárí á à poń mu bĩo búenbúen. Ba wé è khòní mítén, á à yòní mítén. Ba wé è bío hã b̃ñ-kora á à léé le Dónbeeni yi. Ba zàwa máa wé è ní mín nùwã b̃ioní. Ba nùpua á à wé ba bè-yízũrlowà. B̃io lé le Dónbeeni b̃io á ba máa wé è dé k̃ñbii yi. ³ Ba máa wań mín nùpua. Ba máa wé è zũñ nùpue màkárí. Ba wé è yáa ba nùpua yènnáa. Ba máa wé è ðãní mítén máa gua yi, ba à wé ba nĩ-sũmáa, b̃io se á ba máa wań. ⁴ Bĩa làa ba lé le ñii á ba wé è lé m̃ñ. Ba máa wé è le mí yiwa máa wéráa mu bĩo. Ba à wé ba khònlowà, ba à wań mí sĩa b̃io á à poń le Dónbeeni. ⁵ Ba wé è gua mítén lè ba wee wé b̃io s̃i le Dónbeeni yi, à le p̃anká ba ññ yí tà b̃io. Bán nùpua so á ù khènnáa. ⁶ Ba nùpua mu t̃hã hũ ba búii wé è lé yi á à zo hã z̃ñí, á zoó khà ba h̃ãawa búii na s̃iáderó yí f́ará yí tina, á sú lè mu bè-kora, à ba yèrémá bè ba b̃ioní yi. Ba h̃ãawa mu sĩa wee vá mu bĩo na yí se lè mí s̃i iwà wéró yi. ⁷ Ba wee kéní mítén f̃eé ká ba màhã yí ðãna yí zũna ho tũiá poni. ⁸ Bán nùpua so yí tà ho tũiá poni b̃io làa b̃io ó o Zañesi là a Zãnb̃eesi* h̃ã yí tàráa o *M̃oyiize b̃io b̃io s̃ii. Ba yilera yí se, ba yí dó mí sĩa sese le Dónbeeni yi. ⁹ Eé ká ba b̃io màhã máa va làa yahó lé b̃io ba nùpua búenbúen zũ le ba ṽñun làa b̃io ó o Zañesi là a Zãnb̃eesi ṽl̃ó b̃io h̃ã zũnanáa b̃io s̃ii.

B̃io ba kenia làa fo, á ù gua sese

¹⁰ Eé ká ùnén wón zũ b̃io á ù wee k̀arãn lè ba nùpua, á zũ b̃io á ù wee gua lè ìten. Fo zũ ù tonló nũhũ, á zũ b̃io á ù d̃oráa ù s̃ii le Dónbeeni yi. Fo mún zũ b̃io á ù wee h̃ñáa ù s̃ii làa b̃io á ù waráa ba nùpua. Fo zũ b̃io á ù wee ññáa ù yi. ¹¹ B̃io ba nùpua ññianáa ù s̃ñiá, á beera ù lò ho Antiosi lè ho Ikoniyuumu, lè ho Lisitere lórá yi, á fo zũ. Mu bon, ba b̃ent̃ñ beera ù lò làa sòob̃e. Eé ká wa Nũhũso màhã k̃ñiá mi mu búenbúen yi. ¹² Bĩa búenbúen na wi ba gua mítén à héha làa b̃io le Dónbeeni s̃ii vá yi wa páaníló là a Yeesu *Krista b̃io

* 3:8 M̃i loĩ Léró ṽũahũ (Exode) 7.11-12

yi, bán 6a à beé lò. ¹³ Ká 6a nǐ-sǔmáa lè 6a sabín-fũaalowa, bán sũnsũmámu lè 6a sabióní wé è dé wán ká mu wà. Ba à vñíní 6a nùpua, á 6a nùpua mún ñ vñíní 6arén. ¹⁴ Ká ùnén, bánbá à ù wé bè bǐo á fo kenía yi, à tà mu yi lè ù sǐi búenbúen. Ùnén ù beere zũ bǐa kenía mu làa fo. ¹⁵ Le Dónbeení bióní vũahũ á fo zũ bǐo hàrí ù háyónmu yi. Lé lerén dà à na mu bè-zúnminí binbirí fon, bǐo á fo dà à bè yi á à dérää ù sǐi o Yeesu Krista yi á à kánínáa. ¹⁶ Le Dónbeení bióní vũahũ á túara lè lerén mí beere Hácírí pánká. Le bióní mu bǐo núhũ wi làa sòobé. Lé lerén wee kàrán o nùpue, á wee wé ò o pí bǐo yí bon, lé lerén wee bé o nùpue, le mún wee wé ò o wé wé bǐo téréna. ¹⁷ Lé bún ñ na ká le Dónbeení nùpue á à dàí wé è wé hã wára na se.

4

O Poole mǎndén bǐo na ó o henia

¹ Bǐo ká lé bǐo á ì wee hení ñ na fon lè le sòobé le Dónbeení yahó, là a Yeesu *Krista yahó, wón na khíi bueen bueé cítí 6a yèn-vèeniasa lè 6a nǐ-hía á mún bueé dí mí béení. ² Hàrí ho pãahũ wé se loo, à ho yí wé se loo, à ù wé bue le Dónbeení bióní. Bǐa wé wó khon à ù zéení 6a wékheró bǐo na 6a yi, à hení mu na 6a yi le 6a día mu bè-kora wéró. Wé hení 6a sǐa. Bún búenbúen á ù wé ñ ù yi à wé kàrán 6a. ³ Lé bǐo á pãahũ búí khíi dǎ ká 6a nùpua máa wé è jí bǐa wee kàrán 6a lè ho tũiá poni cǎn, ká 6a wé è wé bǐo sǐ 6a yi, á wé è jí 6a nǐ-kàránlowà cèrèe na bǐo yí bon cǎn. ⁴ Ba à pí ho tũiá poni bǐo ká 6a à bè hã sabióní mǎn. ⁵ Ee ká ùnén wón zũn ùten buaró mu bǐo búenbúen yi, tà le lònbee yi. Wé bue le Dónbeení bín-tente na 6a nùpua yi. Sá ho tonló mu sese làa bǐo mu koráa.

⁶ Ká ínén wón húmú sùaráa, ì ka lòn yǐa na 6a yan lè le muiní vó. ⁷ I sá a Yeesu Krista tonló lè ì sǐi búenbúen lòn nùpue na san ho saró lè mí sòobé. Bǐo le Dónbeení le ì wé á ì wó á mu ñii sú lòn nùpue na lùwa vaá dǎn hen na ó o ko ó o vaa dǎ yi. I sǐidéró o Yeesu Krista yi á ì yí día. ⁸ Bǐo ká wán á ho cǎnú na ko làa mi bǐo á ì wó bǐo téréna bǐo yi, á bàrá pan mi ho wáayi. O Núhũso na lé o cítí ñ na téréna á à na ho cǎnú mu mi pãahũ na ó o khíi cítí 6a nùpua yi. Mu máa wé ínén ì dòn ó ò na ho cǎnú yi, ká bǐa búenbúen na wee lòní a bíní bueenló ó o mún ñ na ho yi.

O Poole wi ò o Timotee bueen o cǎn

⁹ Bánbá à ù bueen ì cǎn fũafũa. ¹⁰ Lé bǐo ó o Demaasi wà ò o día mi á van ho Tesaloniiki lóhó ho dímǐná bǐowa na ó o wa bǐo yi. O Keresán wón wà van ho Kalasii kǎhũ, ò o Tiite 6èn van ho Dalamatii kǎhũ. ¹¹ O Luki mí dòn lé yǐa wi hen làa mi. Hen ká fo bò o bueen à ù fé o Maaki buennáa, lé bǐo ó o dà wee séení mi ho tonló yi. ¹² O Tisiiki wón á ì tonkaa ó o van ho Efèeze. ¹³ Fo bò o bueen à ù buee lé ho Torowaasi yi à ù lá ì báká beení na á ì día o Kaapuusi cǎn 6ua buennáa. Fo bò o bueen à ù mún khuii ì vǎnna, sǎnkú ì sǎnna na ho túaró wi wán. ¹⁴ O Alekisándere na lé o kháa-likí 6èntǐn wó khon làa mi dàkhíina. Le Dónbeení á à sǎání a yi á à héha làa bǐo ó o wó. ¹⁵ Ùnén mún pa ùten bǐo lé bǐo á bǐo wa wee kàrán lè 6a nùpua ó o yí tà bǐo hùúu. ¹⁶ Bǐo 6a nín-yání 6uan mi vannáa le cítí fliníi, á hàrí nùpue yí bueé tà ì ñii, 6a búenbúen pǎ mi día. Le le Dónbeení sén mu día na 6a yi. ¹⁷ Ee ká a Núhũso wón pan ì bǐo á nǎn ho pánká mi á ì bueraráa o bióní á bǐa yí zũ le Dónbeení cèrèe ñá le. Lé orén kǎnía mi 6a kúdenwà yi. ¹⁸ O Núhũso á à kǎní mi mu bè-sũmáa búenbúen yi. O ò kǎní mi á ì keñ ho wáayi o bá-zámu yi. Le ho cùkú à bǐo sǐ a yi fèe hã lúlúio na ñii mía yi. *Amiina!

Le mǎndén tènii

¹⁹ I wee tɛɛní a Pirisiiye là a Akilaasi yi. I mún wee tɛɛní a Onɛzifoore zĩ-
nùhú nùpua yi. ²⁰ O Erasiite wón kará ho Korɛnte yi, ká a Torofimu wón á ã
día ho Mílee yi lé bĩo ó o lò yí here. ²¹ Bánbá à ù bueen ká le tɛɛní dín yí hínɔn.

O Ebuluusi, là a Pudɛnsi là a Linuusi là a Kolodia lè wàn zàwa lè wàn hĩnni
kèrɛtɛwa na wi hen búenbúen wee tɛɛní foñ.

²² Le wa Nùhúso kɛnì làa fo, le o wé mí sãamu làa mia.

Ho vūahú na ó o Poole túara nɔn o Tiite yi

Vūahú túaró jūhú

O Tiite hía lé o Poole n̄-kenínii. O yínɔ́n zúifù (Kalasiisa 2.1-3). O hía wee bè là a Poole à 6a sá le Dónbeen̄i bín-tente bueró tonló.

Pāahú na ó o Poole wee túa ho vūahú na kà á à na a yi, ká a wi ho Kerεεte yi á wee loń 6a kèrètɛwa kuio na wi hā lórá na bín yi b̄io, à hā wé va lè mí yahó (1.5).

Mu nín-yání ó o Poole zéénia b̄io á 6a kèrètɛwa kuure ya-díwá ko 6a 6ua lè mítén (1.5-16).

B̄un m̄ón ó o Poole zéénia o Tiite làa b̄io ó o ko ò o wé kàrán lè 6a kèrètɛwa kuio. H̄n̄ kuio so lé 6a n̄-k̄ia kuure, lè 6a h̄-k̄ia kuure, lè 6a yàrówá kuure, lè 6a wobáaní kuure (2).

O mún zéénia b̄io 6a kèrètɛwa ko 6a 6ua lè mítén à dàń k̄εnínáa mín wán lè ho h̄érà, ká hā zía lè hā bín-zàwa lè ho sankaró mia 6a pāahú. B̄un m̄ón ó o t̄énia 6a yi (3).

Le t̄éni

¹ Mu lé ínén Poole á túara ho vūahú na kà. Í lé le Dónbeen̄i ton-sá là a Yeesu *Krista tonkaro, bèra a na à b̄ia le hueekaa à 6a s̄adéro wíoka fárá t̄in à 6a z̄un ho t̄iá poni na à wé á 6a à 6ua mítén á à héha làa b̄io s̄i le Dónbeen̄i yi.

² Lé b̄un n̄ na á 6a dà à dé mí s̄ia wé è l̄on̄i le mukān̄i binbir̄i na máa vé, ðio le Dónbeen̄i dó mí j̄ii le mí ì na b̄ia b̄io s̄a le yi yi ká b̄io búí ðin̄ yí léra. Wa láa mu yi lé b̄io wa z̄ū le le Dónbeen̄i máa wé f̄i sabéré. ³ Ká b̄io le le mí ì wé pāahú ðn̄, á le zéénia b̄io le dó mí j̄ii le mí ì wé wéréwéré lè 6a n̄pua làa b̄ia le tonkaa le 6a bue mí bín-tente j̄in̄i. Lé h̄ón tonló so á wa k̄án̄ilo Dónbeen̄i k̄aráfáa mīi.

⁴ Mu lé ínén Poole á túara ho vūahú mu n̄n̄ ūnén Tiite yi. Fo lé í za binbir̄i wa s̄adéro le Dónbeen̄i yi b̄io yi. Le wán Maá Dónbeen̄i lè wa k̄án̄ilo Yeesu *Krista à wé mí s̄amu làa fo à na ho h̄érà foñ.

Ho tonló na ó o Tiite ko ò o sá ho Kerεεte yi

⁵ Í wà à ì día fo ho Kerεεte k̄h̄ú yi, à ū wíoka b̄io á ínén làa fo 6ua j̄ūh̄ú à véení, à mún hueeka 6a n̄pua b̄araka hā lórá lè mí dà-kéní kéní na 6a kèrètɛwa wi yi à 6a dí 6a yahó. Liin̄i ū hácir̄i b̄io á ì hen̄ia n̄n̄ foñ wán. ⁶ O ya-dí ko ò o wé n̄pue na á bè-kohó yèni yí máa ve léé yi. O ya-dí ko ò o h̄áa yà-kéní na ó o yan lé wón mí ðon ò o k̄āna yi à yí lé m̄ón. O zàwa ko à 6a dé mí s̄ia o Yeesu *Krista yi, 6a mún ko à 6a z̄un̄ mítén 6uaró, bèra a na à bè-kohó b̄io yí m̄i léé 6a yi, à 6a mún yí wé 6a zà-k̄ānia. ⁷ Lé b̄io 6a kèrètɛwa kuure ya-dí lé le Dónbeen̄i ton-sá, lé b̄un b̄io yi ó o yí ko à bè-kohó yèni ve léé wo yi. O yí ko ò o wé n̄pue na yí máa tà j̄i b̄ia ká c̄s̄n̄, á s̄ii s̄ūwa. O yí ko ò o wé o n̄pue na wee j̄u ho *div̄én̄ dāk̄h̄ina, á wa hā b̄ion̄i. O yí ko ò o wé o n̄pue na s̄obáa dó mí s̄i le wárí yi, á wee cà le làa b̄io yínɔ́n mu. ⁸ Éε ká a m̄ah̄á ko ò o wé o n̄pue na wee h̄én mí yahó s̄i 6a n̄pua. O ko ò o wań mu bè-tente wéró. O ko ò o wé o bè-z̄un̄min̄i 6̄anso, á t̄érinna, á wee wé b̄io s̄i le Dónbeen̄i yi, á dà wee 6ua mítén sese. ⁹ Le Dónbeen̄i bín-tente, ðio lé ho t̄iá poni na k̄aranna làa wo ó o ko ò o wíoka 6ua sese. Ká a wee wé ká s̄ii, o ò dàń wé è hen̄i b̄ia ká s̄ia á 6a à bè ho k̄aránlò na b̄io bon yi, á mún n̄ dàń n̄ zééní wéréwéré làa b̄ia le ho k̄aránlò mu b̄io yí bon le 6a wee v̄in̄i mítén.

¹⁰ Mu bon, 6a kèrètíewa cèrèe, sònkú bía wee bè ho *kúiiró làndá yi tíahú, á yí máa jí dèe, á wee bío há bín-conconwà à khàráa 6a nùpua vīiní. ¹¹ Yí díá le bānsowa so wé kàrán 6a nùpua lé bío 6a kàránlò mu yí bon, ho wee yáa há zī-nún-kùio. Mu yáá yínón bñn mí dòn, 6a wee wé mu à càráa le wárí. ¹² Ho Kεεεete kōhūsa nī-kéní búí na 6arén wee lá làa jī-cúa fεero á bía bío kà: «Ho Kεεεetesa lé 6a sabín-fūaalowa, 6a sūnsūmána lòn zín-bùaa, 6a lé 6a paríwà, bío 6a wa lé ho dará 6a dí.» ¹³ A mu bèn bon, o nñi mu tūiá sí. Lé bñn nòn, á ù zá làa ba à mí le sòobéε na 6a yi à 6a yèrémá dé mí sía bío bon yi ¹⁴ à yí tà 6a *zúifùwa hácin-bíoní, làa bía pã ho tūiá poni làndáwá yi. ¹⁵ Yia wee ce le Dónbeení yahó, á làndá yí máa hē làa bío búí díró. Ká yia yí máa ce le Dónbeení yahó, á yí dó mí síi o Yeesu yi, wón wára búenbúen yí máa ce. Hàrí o yilera yáá yí máa ce. O wó bío yí se à mu nīyio máa dí o. ¹⁶ O wee bío wéréwéré le mí zū le Dónbeení èε ká a wára hñn wee zéeni le mu yí bon. O bío sūii ló, o yí máa bè le Dónbeení bíoní yi, o yí dà bío na se máa wé.

2

Bío 6a kèrètíewa ko à 6a 6ua lè mítén

¹ Èε ká ùnén wón wé kàrán 6a nùpua lè ho kàránlò na bío bon. ² Bío na 6a nñ-kía yi le 6a wé 6ua mítén yi mu bío búenbúen yi. Le bío 6a à 6ua lè mítén à wé à 6a nùpua kònbi 6a. Ba ko à 6a wé mu bè-zūnminí 6ānsowà, à wé 6a nùpua na fàrá tína mí síadéro le Dónbeení yi, à wé wañ 6a nùpua làa sòobéε, à wé jñ mí yiwa. ³ A ù mún bío na 6a há-kía yi le bío 6a wee 6ua lè mítén à héha làa bío le Dónbeení síi vá yi. Ba yí ko 6a wé yáa bía ká yènnáa, à yí sòobá yí dé mítén ho *divén julo yi. Ba ko à 6a wé zéeni 6a nùpua làa bío se. ⁴ Ká 6a wee wé ká síi á 6a à dàñ wé è kàrán 6a há-fla làa bío 6a ko 6a wañnáa mí bārání le mí zāwa, ⁵ á à wé mu bè-zūnminí 6ānsowà, á wé è kãna mí bārání mí dòn yi, á wé è loñ mí zíní tonni yi sese, á à wé 6a há-tentewà, á wé è liiní mítén á à na mí bārání yi. Ká 6a wee 6ua mítén ká síi, á 6a nùpua máa wé è bío há bín-kora máa léε le Dónbeení bíoní yi.

⁶ Mún hení na 6a yàrówá yi le 6a wé mu bè-zūnminí 6ānsowà ⁷ mu bío búenbúen yi. Ùnén ù bæere ko à ù wé wé há wára na se à bía ká mi, à bè yi. Dé sòobéε ù kàránlò yi á wé wé ho lè le yi na púaa día. ⁸ Wé mí ho tūiá poni, hñá á nùpue yí dà máa kán, bèra a na à há nīyio dí bía yí tà ù bío lé bío 6a máa dàñ máa bío bín-kohó wa dñní yi.

⁹ Ba wobáaní bán á ù bío na yi le 6a wé liiní mítén na mí júnása yi mu bío búenbúen yi, à wé wé bío sí 6a yi, à wé yí kán 6a, ¹⁰ à wé yí kònbūnì 6a níi bío. Ba yáa ko à 6a wé zéeni le mí láayi wi binbirí mu bío búenbúen yi. Ká 6a wee wé ká síi, á 6a wára búenbúen á à wé á 6a nùpua wé è kònbi ho kàránlò wa kánílo Dónbeení dñní yi.

¹¹ Mu bon, le wó mí sāamu á hérarāa ho kánílo wōhū nòn 6a nùpua búenbúen yi. ¹² Mu sāamu mu bío yi, á le Dónbeení wee kàrán wεn á wa pí bío yí sí le yi lè ho dímíjá bío na wa sía wee vá yi, bèra a na à wa wé mu bè-zūnminí 6ānsowà, lè 6a nī-térénna, lè 6a nùpua na wee wé bío sí le Dónbeení yi há làa na ká wán. ¹³ Bñn lé bío wa ko wa wé à dérāa wa sía lòní le wizon-tente na ó o Yeesu *Krista na lé wa Dónbe-beení á lé wa kánílo khíi 6ueé zéeni mítén mí cúkú yi. ¹⁴ O tà húrún wa bío yi, bèra a na ò o kání wεn ho pánká na wee jña wεn dé mu bè-kora lè mí sííwà búenbúen níi yi, à wa wé 6a nùpua na wee ce o yahó, à bío sí a yi, à há wára na se wéro bío kεñ yi fεεε.

¹⁵ Bío á í bía nòn foñ á ù wé kàrán lè 6a kèrètíewa lè ho pánká búenbúen na fo yú. Wé hení 6a sía le 6a bè mu yi. Ká bía yí máa bè mu yi bán à ù wé zárāa. Yí tà le nùpue zùañ foñ.

3

¹ Bini leéka 6a kèrètíewa le 6a ko à 6a wé liiní miten 6a bá-zàwa lè ho pànká ya-díwá yahó à wé bè 6a bíoní yi, à hã wárá na se wéró bío kéí 6a yi. ² Bío na 6a yi le 6a wé yí bío yí khe na nùpue yi, à wé yí fi lè 6a nùpua, à wé 6a nùpua na wayika, à wé yí zùan 6a nùpua yi. ³ Mu bon, warén mún lá yí máa jí dèe, á lé 6a ñi-kãania, á dó wa sia mu bío na yí bon yi. Bío wa sia wee vá yi búenbúen lé bún á wa hía wee wé á yí dà máa díá. Wa lá lé 6a yi-kora 6ansowà á wee dí le yandee. Wa lá wee wé à 6a nùpua jin wen, à warén mún jin 6a. ⁴ Ée ká wa kãnilo Dónbeení á zéenia mí tentemu, làa bío le wa lè 6a nùpua. ⁵ Le kãnia wen lé bío á le zúna wa màkárí, ká mu yínón wa wárá na téréna na wa dàrna wó bío yi. Le kãnia wen á ceera wen lè mí Hácírí pànká, á wa yú le mukōn-finle. ⁶ Le Hácírí mu á le Dónbeení nōn wen á le wí wen wa kãnilo Yeesu *Krista pànká yi. ⁷ Lé bún bío yi á wa dà à yí le mukānī binbirī na máa ve, dío wa dó wa sia wee lōoní. Mu búenbúen dà à wé lé bío le Dónbeení wó wen lè 6a ñi-térénnia le sãamu pànká yi. ⁸ Hã bíoní na á ñ bía nōn foñ kà á láayi wi.

I wi à ù hení hã bío làa sòobéé à na 6a nùpua yi bèra a na à bía dó mí sia le Dónbeení yi wíoka ca mí kuio mu bío na se wéró yi. Ho kàránló mu se á nùhũ wi 6a búenbúen cón. ⁹ Ká 6a nùpua na wa le wãanī na nùhũ mía, làa bía wa le nōnkāni wãanī, làa bía wa hã zía, làa bía wa a *Moyiize làndá bío wãanī, bán búenbúen à ù khènnáa. Bún búenbúen nùhũ mía, mu yí máa séení nùpue. ¹⁰ Yia wee khéé 6a kèrètíewa à ù ve o bíoráa. Ká a yí tà à ù wíoka ve o hã cúa-jun níi bíoráa. Ká a pá yí ná mu, à ù wé nàa wo bání. ¹¹ Mún zūn mu kēnkēn le wón nùpue so síi á díá ho wã-tente. Mu bè-kora na ó o wee wé wee zéení le o nùhũ sú.

Le mónđen tēeni

¹² I ñ tonka a Aatemaasi tàá o Tisiiki mi cón. Ká 6arén á yia 6ueé dñn mia, á ùnén 6èn bánbá à ù 6uee yí mi ho Nikopoliisi lóhó yi. I wi à ñ 6uee kéení bñ le tēenī páahũ. ¹³ O Zenaasi na lé ho *làndá zūnlo là a Apoloosi, à ù bánbá à ù séení mí vèenī yi. Yí le dèe 6uí fòo 6a yi. ¹⁴ Bía dó mí sia le Dónbeení yi lè wa bío síi mún ko 6a ca mí kuio mu bío na se wéró yi, à wé séení 6a nùpua làa bío 6a màkóo wi yi, bèra a na à 6a bío nùhũ kéí.

¹⁵ Bía wi hen làa mi búenbúen wee tēení foñ. Bía wa wen mí siadéro le Dónbeení yi bío yi á ùnén mún tēení yi. Le le Dónbeení wé mí sãamu lè mi búenbúen.

Ho vūahǔ na ó o Poole túara nɔn o Filemɔn yi

Vūahǔ túaró nǔhǔ

Ho vūahǔ na kà lé o Poole túara ho á nɔn o Filemɔn yi. O Filemɔn lé o Poole bân bǎnlo. O fù lé o nùpue na bǎo nǔhǔ wi 6a nùpua cǎn làa sòobéε, á lé ho Koloosi kèrètíεwa kuure nǐ-kéní. O Filemɔn wobá-nǐi búí fù wi á lùwa ò o díá a. O yèni 6a le Onεziimu.

Ho vūahǔ mu yi ó o Poole tɛɛnía o Filemɔn làa bǎa làa wo páanía wi yi (1-3). O Poole dó le Dónbeenǐ bǎrákà o Filemɔn síidéró o Yeesu *Krista yi bǎo yi, làa bǎo ó o wa lè mín zàwa lè mín hínni kèrètíεwa bǎo yi (4-7).

Bǎo ó o Onεziimu wà díá mí nǔhǔso, ó o fò mín là a Poole ká wón wi ho kàsó yi, ó o Poole mu wó ó o tà a Yeesu bǎo, á lé o kèrètíε. Bǎo mu wó kà, ó o Poole le o bǐnǐ yèrémá va mí nǔhǔso Filemɔn cǎn. Lé bǔn te bǎo ó o túara ho vūahǔ nɔn o Filemɔn mu yi, á flora a le ká a Onεziimu bǐnǐa 6uara a cǎn, ò o tà sɛn bǎo ó o wó 6úen6úen díá à na a yi, à 6ua a sese bǎo ó o wǎa lé bân za mu kèrètíεmu dǎnǐ yi bǎo yi (8-22).

Le tɛɛnǐ

¹ Mu lé ínén Poole, yǎa wi ho kàsó yi o Yeesu *Krista tonló sáró bǎo yi, lé mi wee túa ho vūahǔ na kà á na únén Filemɔn yi. O Timotee na lé wán za, wón làa mí páanía wee tɛɛnǐ fon, únén na làa wɛn páanía wee sá, na wa wa làa sòobéε. ² Wa mún wee tɛɛnǐ wán hínló Apia yi, là a Aasiipu, wón mún làa wɛn páanía wee lá le lònbee lè mí síiwà. Ba kèrètíεwa kuure na wee kúee mín wán ũ zǐi á wa mún wee tɛɛnǐ yi. ³ Le wán Maá Dónbeenǐ là a Nǔhǔso Yeesu *Krista à wé mí sǎamu làa mia, à na ho h́érà mia.

O Poole síi wan o Filemɔn bǎo yi

⁴ Hen ká í sansan wee fio le Dónbeenǐ yi, à í dé le bǎrákà ũ bǎo yi. ⁵ Lé bǎo á ũ síidéró o Yeesu *Krista yi á í wee jí bǎo, á mún wee jí bǎo fo wa làa bǎa 6úen6úen na bǎo sǎ le Dónbeenǐ yi. ⁶ Í wee fio le bǎa dó mí sía o Krista yi làa fo páaní à pánká wíoka kɛn á wíoka zǔn mu bè-tentewà 6úen6úen, bǎo le Dónbeenǐ wee wé làa wɛn wa páaníló là a Krista bǎo yi. ⁷ Lé bǎo á bǎo fo wa lè wán zàwa lè wán hínni á í ná, á í síi 6èntǐn wan, á síi há làa sòobéε mu bǎo yi. Mu bon, bǎa bǎo sǎ le Dónbeenǐ yi á fo híina sía.

O Poole wee fio o Filemɔn o Onεziimu dǎnǐ yi

⁸⁻⁹ Lé bǔn te bǎo á í wee floráa fo le ũ wé bǎo fo ko à ũ wé. Wa páaníló là a *Krista bǎo yi, á í lá dà à na le níi á à bǎo le ũ wé mu. Εε ká í màhá pá à fio fo bǎo wa wa làa mín bǎo yi. Awa, á ínén nǐ-kǐnle Poole, yǎa wi ho kàsó yi o Yeesu Krista tonló sáró bǎo yi á pá wee fio fo bǎo wa wa làa mín bǎo yi, ¹⁰ le ũ sábéré à ũ wé bǎo á í ì bǎo ò na fon o Onεziimu dǎnǐ yi, wón na á í wó ó o lé í za mu kèrètíεmu dǎnǐ yi ho kàsó yi. ¹¹ O bǎo nǔhǔ lá mía ũ cǎn bǔn bon, εε ká há làa na kà wán á ínén làa fo ó o bǎo nǔhǔ wǎa wi cǎn.*

¹² Awa, á í wǎa à bǎo le o Onεziimu mu bǐnǐ buen ũ cǎn, o bǎo 6èntǐn here mǐi làa sòobéε. ¹³ Bǎo á í wi ho kàsó yi le bǐn-tente bǎo yi, á í yàá lá wi à í díá wo í nǐsǎnǐ, ò o wé sɛení mi ũ lahó yi. ¹⁴ Εε ká í màhá yí wi à í wé bǎo búí o dǎnǐ yi

* **1:11** Onεziimu: Le yèni mu kúará le <mu nǔhǔ wi>.

ká ì làa fo yí ná mín yi. Lé bǐo á ì yí wi à mu tentemu na fo ò wé á à na mií à wé lè ì wee kíká foñ lè mu wéró, ká mu lé ùnén ù bεεre yi.

¹⁵ Nún-sí á le Dónbeení yàá wó ó o Oneziimu khèra làa fo ho pòn-za dèε yi, bèra a na ká a bínía buara ù cón, à mi wáa páaní keení fέεε. ¹⁶ Hã làa na kà wán ó o yínón wobá-níi mí dòn, o bǐo núhú wi po bún. O wáa lé mìn za kèrètíε, á fo ko à ù wíoka wañ wo làa sòobέε. O lé wàn za kèrètíε na á ì bènṭín wa làa sòobέε. Á ì mún láa mu yi le fo ò wíoka à wañ wo á yàá a poñ ínén, bǐo ó o bǐo sá foñ bǐo yi, làa bǐo mi páanía là a Núhúso bǐo yi.

¹⁷ Awa, ká fo zū le warén lé 6a bǐnlowà binbirí, ká a bínía buara ù cón, à ù bua a sese, à keñ lè lé ínén ì bεεre. ¹⁸ Ká a wó khon làa fo bǐo búí yi, tàá ká a ko ò o wí bǐo búí foñ síi, à ù ní mu ínén núhú yi. ¹⁹ Hã ní-cúa na á ì wee túa lè ì nín-bia lé hã ká: «Ínén Poole á à wí ù kení na wi o yi». Ì yí máa bǐo le fo ko à ù wí bǐo búí mií, ká fo màhã ko à ù zún lé ínén lé yia zéenia o Yeesu bǐo làa fo á fo yúráa le mukáni binbirí. ²⁰ Awa, wàn za Filemɔn, á ì wee fio fo o Núhúso yèni yi le ù wé bǐo á ì wee fio fo le ù wé. Wa páaníló là a *Krista bǐo yi, ù yí día le ì yílèra lúnka mu bǐo yi.

²¹ Ì láa mu yi le bǐo á ì túara ho vūahú yi le ù wé á fo ò wé kénkén. Ì yàá zū le fo ò wé yòó puuní bǐo á ì le ù wé yi. ²² Mún cà le zii búí ká làa mi. Ho fioró na mi wee wé ì bǐo yi, á ì láa mu yi le hen làa cínú ká ì yí ìten bueé búεkí mia.

Le mónđen tènii

²³ O Epafaraasi na làa mi páanía wi ho kàsó yi o Yeesu *Krista tonló sáró bǐo yi wee tènii foñ. ²⁴ O Maaki, là a Arisitaaki, là a Demaasi, là a Luki, bán búenbúen na làa wen páanía wee sá ho tonló dà-kéní á mún wee tènii foñ.

²⁵ Le wa Núhúso Yeesu *Krista à wé mí sãamu làa mia.

Hebere vūahú

Vūahú túaró jūhú

Yia túara ho vūahú mu á wa yí zū. Bànso túara ho nɔn bía tà a Yeesu yi na le lònbee lè mí síwà yú. O túara ho nɔn ɔa yi bèra a na à ɔa yí pí le Dónbeení bío, ká ɔa hení mí sía à fàrá ðín, à zūn le bío ó o Yeesu wó á po mu bío búenbúen.

Ho vūahú mu wee zéeni le le Dónbeení ðín mí Za Yeesu wán zéeniánaa miten lè ɔa núpua á mu vóráa. Le *Dónbeení jì-cúa fεrowà ó orén bío jūhú wi po. O po ho wáyí tonkarowà, á po a *Mɔyiize là a Zozue (1–3).

O Yeesu mu bío jūhú wi po le *Dónbeení yankarowà na yánkaa wi. Orén lé yia lé le Dónbeení yankaro binbirí. Lé bún te bío le Dónbeení mu wee sɛn ɔa núpua bè-kora díá à kánínáa ɔa mu húmú yi o pánká yi. Bío ó o *Isirayεle nípomu fù wee ya há muini lè ɔa bà-kùio na le Dónbeení yi, lé bún fù wee zéeni a Yeesu *Krista na ɔueé hí bío (4–10).

Ho vūahú líi véeni wee hení ɔa kèrètíεwa sía à ɔa wíoka ca mí kuio le Dónbeení bío yi. Bío le Dónbeení nípomu fù fàrá ðinnáa mí siadéro le Dónbeení yi á ho vūahú mu bía bío. Ho mún wee kàrán ɔa núpua à ɔa kàràfá miten o Yeesu mí ðon yi. Le ɔa fá mí yío wo yi, à hí mí sía le lònbee lè mí síwà yi, á fàrá ðín fúaa mu véeni (11–13).

Le Dónbeení ðín mí Za wán wee bíoráa

¹ Le Dónbeení yánkaa ðín ɔa jì-cúa fεrowà wán á bíaráa lè wán ɔuaawa. Le wó mu pɔnna cèrèε yi, á le bíoró làa ba mún síwà boo. ² εε ká há làa na ká wán há pɔnna vaa véeni, á le ðín mí Za wán wee bíoráa làa wɛn. Lé le Za mu le ðín wán á léraráa mu bío búenbúen. Lé orén le wáa dó mu bío búenbúen níi yi. ³ Orén lé yia le Dónbeení cùkú beení wee mi yi. Bío á le Dónbeení karáa lé bún ó orén mún karáa. O ɔuan mu biowa búenbúen ðínía lè mí bíoni na pánká wi. Lé orén le Dónbeení ðín wán á séraráa ɔa núpua bè-kora díá, á ɔa wee ce le yahó. Bún món ó o yòò kará ho wáyí le Dónbeení nín-tiáni, ðen na po mu bío búenbúen.

Le Dónbeení Za po ho wáyí tonkarowà

⁴ Làa bío le Dónbeení Za po poráa ho wáyí tonkarowà, lé ká síi á le yèni na le wee ve làa wo mún po poráa ɔa yèni. ⁵ Le Dónbeení ðín yí bía làa wáyí tonkaro búí le:

«Fo lé í Za.

Ho zuia jii wán á í lé mìn Maá.»*

Le mún ðín yí bía bío ká là a búí:

«Ìnén á à wé ɔàn Maá,

ó orén á à wé í Za.»†

⁶ Ká pàahú na le Dónbeení tonkaa mí Za kɔnleso ho ðímíjá yi, á le bía bío ká:

«Ho wáyí tonkarowà búenbúen ko ɔa wé ɔuaaní a.»‡

⁷ A le ɔèn bía ho wáyí tonkarowà ðání yi le:

«Le Dónbeení wee wé à le tonkarowà keń lòn pinpiró,

le wee wé à le ton-sáwá mu keń lòn ðōhú ðenni.»§

⁸ Ká le màhá bía bío ká mí Za ðání yi:

«Ūnén Dónbeení, ū béeni ðíró jii máa fí máa mi.

Fo ò pa ū nípomu bío lè ho térénló.

⁹ Fo wa bío téréna, fo jina mu bè-kora.

* 1:5 Mi loń Lení vūahú (Psaumes) 2.7 † 1:5 Mi loń Samuwεεle cúa-jun níi vūahú 7.14 ‡ 1:6 Mi loń Lándá zéeniłó vūahú (Deutéronome) 32.43 § 1:7 Mi loń Lení vūahú (Psaumes) 104.4

Lé bǔn nɔn á ɪnén na lé ũ Dónbeenĩ á kúaa ho ɲiló ũ ɲúhũ wán à zéení le ɪ tǎ ũ bǐo.

Lé bǔn wɛ́éra ũ sǐi.

ɪ dó ho cùkú foɲ á po mi ninzàwa na ká.»*

¹⁰ Le pá bǐnía bía bǐo kà mí Za mu dǎní yi:

«Mu ɲúhũ búakánii ká bǐo búii ðĩn yí léra, á ũnén ɲúhũso lé fo léra ho tá, á lé fo mún léra ho wáayi.

¹¹ Bǔn bè-lénnia so búenbúen khii vé, ká ũnén á à keń bǐn fɛ́ɛɛ.

Ho wáayi lè ho tá wé è khè lòn sǐ-zǐnia.

¹² Fo ò bi mu lòn báká beenĩ á à bàrá,

mu ù yèrè má lòn sǐ-zǐnia,

ká ũnén á à ðĩn làa bǐo fo karáa, fo ò keń bǐn fɛ́ɛɛ.»†

¹³ Le Dónbeenĩ ðĩn yí bía làa wáayi tonkaro búii le:

«Buee keení ɪ nín-tǐánĩ,

fúaa ká ɪ búrá ũ zúkúsa ũ tá

á ũ bò ũ zení wán.»‡

¹⁴ A ɓa tonkarowà na wee lé ho wáayi bèn lé ɓa yén? Ba lé le Dónbeenĩ ton-sáwá. Le wee tonka ɓa à ɓa ɓuee séení ɓia á à yí ho kǎnǐlò le Dónbeenĩ cǐn.

2

Mi wa dé ho kǎnǐlò bǐo le sòobéɛ yi

¹ Lé bǔn nɔn á bǐo wa ɲá á wa ko wa ɓua lè wa sòobéɛ, bèra a na wa yí ví.

² Le Dónbeenĩ ɲi-cúa na ho wáayi tonkarowà mà á bǐo lé ho tǔiá, á nùpue lée nùpue na bèn yí bò hǎ yi, wón yú mu ɓàn lònbee na ko làa wo.* ³ Awa, ká warén mún yí dó ho kǎnǐlò na kà ɓàn sǐi bǐo le sòobéɛ yi, á wa so dà à kǎnǐ waten le lònbee na ko làa wɛn yi le? Ho kǎnǐlò mu bǐo lé o ɲúhũso mítén á nín-yání buera mu. A ɓia ɲá mu á zéénia lè warén le ho bǐo bon. ⁴ A le Dónbeenĩ zéénia le bǐo ɓa bía bon. Le zéénia mu lè mu yéréké ɓiowa lè mí sǐiwà na wee zéení le pǎnká, lè mu ɓiowa wéro pǎnká na lerén mí beere Hácírí wee na ɓa nùpua yí làa bǐo le sǐi vá yi.

Le Dónbeenĩ ðĩn o Yeesu wán wee kǎnǐndá ɓa nùpua

⁵ Le Dónbeenĩ yí dó ho yǐrón ðímíɲá na wa wee bǐo bǐo ho wáayi tonkarowà níi yi. ⁶ Le Dónbeenĩ biónĩ vǔahũ yi, ó o búii yàá túara bǐo kà:

«Éee Dónbeenĩ! O nùpue lée wée á fo ò leékaráa o bǐo?

O nùpue lée wée á fo ò paráa o bǐo?

⁷ Fo wó á ho wáayi tonkarowà bǐo ɲúhũ wi á po a ho pǎn-za dèɛ yi.

Bǔn mǎn á fo bǐnía wó ó o yú ho cùkú lè le yèni,

⁸ fo bàrá a mu bǐo búenbúen ɲúhũ wán.»†

Bǔn wee zéení le le Dónbeenĩ wó ó o wi mu bǐo búenbúen ɲúhũ wán, á dèɛ búii yí ká. Ɛɛ ká hǎ làa na kà wán á wa ðĩn yí máa mi mu. ⁹ Ɛɛ ká bǐo kà lé bǐo wa zǔ: Le Dónbeenĩ wó á ho wáayi tonkarowà bǐo ɲúhũ wi á po a Yeesu ho pǎn-za dèɛ yi. A hǎ làa na kà wán á le bǐnía wó ó o yú ho cùkú lè le yèni le lònbee na ó o lá á húrunnáa bǐo yi. Le wó mu kà sǐi bèra a na à le sǎamu pǎnká yi, ò o húmú bǐo séení ɓa nùpua búenbúen. ¹⁰ Mu bon, mu se à le Dónbeenĩ na léra mu bǐo búenbúen, ðĩo ɓuan mu búenbúen ðĩnia à wé ò o Yeesu káa le lònbee yi bèra a na ò o bǐo ɲii sí làa bǐo mu lá ko mu wéráa. Le wó kà sǐi bèra a na à ɓa nùpua cèrèɛ pǎaní le cùkú yi làa de. Lé o Yeesu wó á ɓa nùpua cèrèɛ wé è

* **1:9** Mi loń Lení vǔahũ (Psaumes) 45.7-8 † **1:12** Mi loń Lení vǔahũ (Psaumes) 102.26-28 ‡ **1:13**

Mi loń Lení vǔahũ (Psaumes) 110.1 * **2:2** Le Dónbeenĩ ɲi-cúa na le tonkarowà mà: Mu wee bǐo o Mɔyiize làndá bǐo dǎní yi. Ba zúifùwa cǐn á le Dónbeenĩ ðĩn ho wáayi tonkarowà wán á bíaráa là a Mɔyiize. † **2:8** Mi loń Lení vǔahũ (Psaumes) 8.5-7

yíráa ho kǎníló. ¹¹ O Yeesu lé yíá wee wé à 6a nùpua ce le Dónbeenĩ yahó. A bía ó o wee wé à 6a ce bán búenbúen làa wo wǎa lée Maá nǐ-kéní zàwa. Lé bǔn te bǐo ó o Yeesu wee veráa 6a lè mín zàwa lè mín hǐnni ká mu nǐyio mía wo yi. ¹² Bǐo kà lé bǐo ó o bía:

«Dónbeenĩ, ǐ ì zéení ũ bǐo lè wàn zàwa lè wàn hǐnni.

ǐ ì khòoní fo ũ nǐpomu búenbúen tǐahǔ.» †

¹³ O mún bía le:

«ǐnén á à dé ǐ sǐi le Dónbeenĩ yi.»

O pá bǐnía bía le:

«Lé wɛn na páanía wi, ǐnén lè 6a zàwa na fo nɔn miǐ.» §

¹⁴ Awa, á bǐo á bán zàwa so lé 6a nùpua binbirí, ó o Yeesu mí bɛɛre mún lá 6a sǐi, bèra a na ò orén mí bɛɛre húmú pánká yi ò o yí ho pánká o *Satāni wán, yíá wee wé à 6a nùpua hí, ¹⁵ ò o mún kǎnǐ bía búenbúen na mu húmú zǎnló lá can lòn wobáanǐ 6a sǐi wizooní búenbúen yi. ¹⁶ O Yeesu mu cén yí 6uara wáayi tonkarowà séeníló bǐo yi. Lé o *Abarahaamu mɔnmánía ó o wà 6ueé séení. ¹⁷ Lé bǔn nɔn ó o ko ò o láráa mín zàwa lè mín hǐnni sǐi binbirí, bèra a na ò o dàñ wé mín zàwa lè mín hǐnni mu yankarowà jǐhǔso, á zǔ 6a nùpua màkárí, á láayi wi le Dónbeenĩ cǎn, à le Dónbeenĩ wé sɛn 6a nùpua bè-kora díá. ¹⁸ A bǐo ó o Yeesu mí bɛɛre kǎa le lònbee yi á kúará khéra, lé bǔn nɔn ó o dà wee séeníáa bía búenbúen na ho kúará khénló wee yi.

3

O Yeesu bǐo jǐhǔ wi po a Mɔyiize

¹ Lé bǔn nɔn á minén wàn zàwa lè wàn hǐnni na bǐo sǎ le Dónbeenĩ yi, minén na le mún hueekaa à mi níní kɛrǐ le bǐo yi, mi le mi yilera kɛrǐ o Yeesu bǐo wán. Lé orén le Dónbeenĩ tonkaa ó o 6ueé wó bǐo wa dó wa sǐa yi wee bío wéréwéré yankarowà jǐhǔso. ² Le Dónbeenĩ léra a ò o sá ho tonló mu, ó o mún bò bǐo búenbúen na le le o wé yi, làa bǐo ó o *Mɔyiize yánkaa wóráa mu lè le Dónbeenĩ nǐpomu. ³ Ɛɛ ká a Yeesu màhǎ ko lè ho cùkú á po a Mɔyiize, làa bǐo á yíá son le zǐi koráa lè ho cùkú á po le zǐi mí bɛɛre bǐo sǐi. ⁴ Mu bon, zǐi na wi à nùpue yí son le dén mía. Ká le Dónbeenĩ lé dǐo 6èn wó á mu bǐo búenbúen wi làa bǐo mu karáa. ⁵ O Mɔyiize yánkaa bò bǐo le Dónbeenĩ le o wé yi le zǐi nǐpomu búenbúen tǐahǔ. Wón lé le Dónbeenĩ ton-sá, á bǐo ó o wee wé ko mu zéení le Dónbeenĩ jǐ-cúa na le è fɛɛ. ⁶ O *Krista mún bò bǐo le Dónbeenĩ le o wé yi ká wón 6èn lé le Za, á le bàrá mí zǐi nǐpomu jǐhǔ wán. Bǔn nǐpomu so lé warén, ká wa wíokaa henía wa sǐa wee lònǐ bǐo wa dó wa sǐa yi.

Bía dó mí sǐa le Dónbeenĩ yi khi kɛrǐ le vǔrǎnà yi

⁷ Lé bǔn nɔn le Dónbeenĩ Hácírí bía bǐo kà:

«Ho zuia, ká le Dónbeenĩ wee bío làa mia,

⁸ à mi yí wé lòn nùpua na yí wi 6a jǐ dɛɛ

làa bǐo á mi wóráa mu ho pǎahǔ na mi kǎa á khǔaana le Dónbeenĩ jǐi yi ho tá hení yi bǐo sǐi.

⁹ A le bía le mǐn 6uàawa yánkaa khǔaana mí jǐi yi ho tá hení yi

á khéaráa mí kúará

à 6a nɔn mɔn bǐo mi wó hǎ lúlúio 6úará-jun yi.

¹⁰ Lé bǔn te bǐo á le sǐi cǎnǎa 6a yi, á bía bǐo kà:

Ba nùpua na kà wee pǐ ǐ bǐo fɛɛɛ, le dǎnǐ na á ǐ wi à 6a lá á 6a díá.

¹¹ Bǐo le sǐi cǎ 6a yi, á le báa

le ho lahó na á le wíokaa à 6a vǔrǐ yi á 6a wǎa máa zo yi hùúu.» *

† 2:12 Mi loń Lení vǔahǔ (Psaumes) 22.23 § 2:13 Mi loń Ezayii vǔahǔ 8.18 * 3:11 Mi loń Lení vǔahǔ (Psaumes) 95.7-11

¹² Wàn zàwa lè wàn hínni, mi pa miten bío, ò o búí hĩa yí wé sí-kohó bânso mi t'ahú à káa pí le Dónbeení díá, dío wi féeε. ¹³ Mi wé hení mín sía làa wizooní búenbúen, páahú na wa wi «ho zuia» na le Dónbeení bíá bío. Ká mi wé wé mu bèra a na à mi ní-kéní woon yí díá míten le mu bè-kohó khà v'íní, à wé lòn nùpua na yí wi 6a jí dèε bío síi. ¹⁴ Ká wa f'ará d'ín bío wa dó wa sía yí wán mu j'uhú búεnii fúaa wa mukānī véró, se wa màhá páanía sá là a Krista.

¹⁵ Làa bío mu bíar'áa kà síi:

«Ho zuia, ká le Dónbeení wee bío làa mia,
à mi yí wé lòn nùpua na yí wi à 6a jí dèε

làa bío á mi wór'áa mu ho páahú na mi káa á khúaaana le Dónbeení jii yí bío síi.»†

¹⁶ Bíá j'á le Dónbeení bíoní à 6a «káa á khúaaana le jii yí» lé 6a yén? Mu so yín'ón bíá búenbúen na ó o M'oyiize f'ó lór'áa ho *Ezipite k'ohú yí le? ¹⁷ Bíá «le Dónbeení síi cá yí hã lúlúio búar'á-jun yí» lé 6a yén? Mu so yín'ón bíá wó mu bè-kora ho tá hení yí á húr'un b'ín le? ¹⁸ Á bíá le «báa le ho lahó na á le wíokaa à 6a v'úñ yí á 6a w'áa máa zo hùúu» lé 6a yén? Mu so yín'ón bíá pá á yí bò bío le bíá yí le? ¹⁹ Wa 6èn m'ón le 6a yí d'ar'na yí zon hã v'úñná lahó mu yí, lé bío 6a yí tà yí dó mí sía le Dónbeení yí.

4

¹ Awa, á bío le Dónbeení jii na le dó le wa à zo hã v'úñná lahó na le wíokaa ká làa w'en pá wi b'ín wa bío yí, á mi cén wa pa waten bío à wa yí khe ho lahó mu yí. ² Mu bon, dén b'ín-tente so á wa j'á làa bío á wàn 6úaaawa yánkaa j'án'áa le bío síi. Ká le bíoní mu màhá yí séenía 6a, lé bío 6a dó mí sía le bíoní mu yí. ³ Ká warén bán ñ zo hã v'úñná lahó mu yí, lé bío wa dó wa sía le bíoní mu yí. Ho lahó mu na le bíá bío kà d'ání yí:

«Bíó á í síi cá 6a yí, á í báa

le ho lahó na á í wíokaa à 6a v'úñ yí á 6a w'áa máa yí hùúu.»*

Páahú na le Dónbeení bíá mu yí, à b'ún le léra mu bío búenbúen vó. ⁴ Le Dónbeení bíoní v'uhú búí yí á bío kà lé bío bíá hã wizooní bío h'èjun níi d'ání yí: «Bíó le Dónbeení sá mí tonló búenbúen vó, á le v'úñna hã wizooní bío h'èjun níi zon.»† ⁵ Á bío kà pá b'ín'ía bíá: «Ho lahó na á í wíokaa à 6a v'úñ yí á 6a w'áa máa yí hùúu.»

⁶ Bíá le Dónbeení n'ín-y'ání bíá le b'ín-tente mu n'ón yí bán yí zon hã v'úñná lahó mu yí, lé bío 6a yí tà yí dó mí sía le yí. Lé b'ún te bío á 6a búí dà à zor'áa ho lahó mu yí. ⁷ Lé b'ún te bío le Dónbeení b'ín'ía dó le wizonle búí, á wee ve làa «zuia». Le wizonle mu ó o *Daviide bíá d'ání yí lúlúio c'èr'ε b'ún m'ón lè hã bíoní na kà, hĩa wa ló wán:

«Ho zuia, ká le Dónbeení wee bío làa mia,
à mi yí wé lòn nùpua na yí wi 6a jí dèε.»‡

⁸ Ká a Zozue lá dú mu n'ipomu yahó á 6a zon hã v'úñná mu lahó yí, se le Dónbeení w'áa lá máa b'íní máa bío wizonle búí bío. ⁹ Lé b'ún n'ón á hã v'úñná na ka lè hã wizooní bío h'èjun níi v'úñná bío á le Dónbeení wíokaa bío ká lè mí n'ipomu. ¹⁰ Mu bon, y'ia zon le Dónbeení v'úñná yí, w'ón mún sá vó wee v'úñ làa bío le Dónbeení sá à le v'úñnan'áa bío síi. ¹¹ Awa, á mi cén wa dé s'òb'εε à wa d'án zo hã v'úñná mu yí. Mi wa pa waten bío à wa hĩa yí pí le Dónbeení bío, làa bío á wàn 6úaaawa p'án'áa le bío bío síi. ¹² Le Dónbeení bíoní wee na le mukānī binbirí, le p'ánk'á wi làa s'òb'εε po ho khà-tóní na yara lé hã bío jun. Le wee zo 6a nùpua kh'íi zoo búé 6a sía yí. Le ka lòn khà-tóní, á wee fúaa

† 3:15 Mi loñ Lení v'uhú (Psaumes) 95.7-8 * 4:3 Mi loñ Lení v'uhú (Psaumes) 95.11 † 4:4 Mi loñ Bío j'uhú búεnii v'uhú (Genèse) 2.2 ‡ 4:7 Mi loñ Lení v'uhú (Psaumes) 95.7-8

hã hũn-ɲúná khíi zoo búe ho sánbáɲiló yi. Bío ó o nùpue sli wee vá yi, là a yilera á le bíoní mu wee zũn wéréwéré. ¹³ Mu bè-lénnia yi á dèe woon yí sà le Dónbeení yi. Mu búenbúen ðin denkhεεn á le wee mi. Dén Dónbeení so lé ðio wa búenbúen lè wa ñi-kéní kéní ko wa khíi zéeni bío wa wó à na yi.

O Yeesu lé ɓa yankarowà ɲúhúso beení

¹⁴ Wa yú le *Dónbeení yankarowà ɲúhúso beení. Wón khíina zoó ɓó le Dónbeení mí bεεre yi yàá. Ba yankarowà ɲúhúso beení mu lé o Yeesu, le Dónbeení Za. Awa, á bío wa dó wa sia yi á mi cén wáa le wa wíoka pa bío làa sòobéε. ¹⁵ Ba yankarowà ɲúhúso beení na wa yú yínɔn nùpue na yí dà máa séení wεn wa yídàmu yi. Orén mí bεεre á ho kúará khénló lè mí síwà yàá yú làa bío warén kúará wee khénnaa, ká arén màhá yí wó bè-kohó yí mɔn. ¹⁶ A mi wáa wa vá vaa búe le Dónbeení na wee wé mu sãamu yi ká zánii mía wεn. Ká wa wó bún, á le è zũn wa màkárí, á à sén wa bè-kora à día. Le è wé mu ho pãahú na mu ko yi.

5

¹ Ba yankarowà ɲúhúso á le Dónbeení léra ɓa nùpua tãahú, ò o wé sá le tonló ɓa bío yi. Orén lé yia wee na ɓa nùpua mu hãmu le Dónbeení yi, á wee ya ɓa bè-kora séndiaró muini. ² Ba nùpua na yí zũ mu bío yara, na wee va ví, bán ó o yankaro mu zũ bío, lé bío ó orén mí bεεre mún lé o yídà. ³ Lé bún bío yi ó o ko ò o wé ya orén lè ɓa zãamãa bè-kora séndiaró muini. ⁴ Nùpue yí dà máa dé mítén làa yankarowà ɲúhúso mítén. Le Dónbeení lé ðio wee ve o nùpue à dé ho tonló mu yi, làa bío le vonnáa o *Aaron á dó ho yi bío síi. ⁵ O *Krista bío mún ka ká síi. O yí wó mítén làa yankarowà ɲúhúso. Lé le Dónbeení dó a ho tonló mu yi, á bía bío ká nɔn wo yi:

«Fo lé í Za.

Ho zuia ɲii wán á ï lé mĩn Maá.»*

⁶ Le Dónbeení pá bínia bía bío ká:

«Fo lé o yankaro fέεε

là a Mελkisedεεki bío síi.»†

⁷ Pãahú na ó o *Krista hĩa wi ho tá wán, ó o flora á ɓónbónia le Dónbeení lè mí pánká, lè hã yèn-caa, ðio lá dà wee kání a mu húmú yi. A bío ó o liinia mítén, á tà mu búenbúen yi, á le Dónbeení ɲá a fioró. ⁸ Bío ó o lé le Dónbeení Za mí cúee, ò o pá tà le lònbee búenbúen na yú a yi á keníanãa mítén làa bío ó ò bèráa le Dónbeení bíoní yi. ⁹ Lé bún tíira a bío búenbúen ɲii, á nɔn á bía wee bè o bíoní yi búenbúen wé è yíráa ho káníló na lé le mukãñi na máa vé.

¹⁰ Le Dónbeení dó a wó lè ɓa yankarowà ɲúhúso là a Mελkisedεεki bío síi.

Héyii! Mi yi pĩ le Dónbeení bío

¹¹ Bío cèrèε wi wa cón wa dà à bío o Mελkisedεεki mu bío dání yi, ká mu yara zéeniλό lònbee màhá wi, lé bío mi yí máa wé ɲí mu bío à zũn yara fùafù. ¹² Mi wáa lá ko mi wé ɓa ñi-kàránlowà, à hàrí lòn zuia mi màkóo pá wi ɓa wíoka kàrán mia lè le Dónbeení bío na nín-yání kàránna làa mia. Mi màkóo pá wi mu yoomu yi, mi yí dà máa dí ðínló na lí. ¹³ Yia màkóo wi mu yoomu yi wón ka lòn kúnkúza. O yí zũ bío se làa bío yí se hueekaró mín yi. ¹⁴ εε ká ho ðínló na lí hón lé bía ðñn vó te mí ðínló. Bán fá, á zũ bío se làa bío yí se hueekaró mín yi.

* 5:5 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 2.7 † 5:6 Mi loñ Lení vūahú (Psaumes) 110.4

6

¹ Lé bñn nòn ó o *Krista nín-yání bío na 6a kàráanna làa wɛn á mi wa dà wán, ká wa va làa yahó o bío zūnló yi lòn nùpua na dñn vó. Bío wa zū vó á mi yí wa bñní 6úa kàránlò jùhú: Mu lé à pí hã wárá na yí se, à dé ũ sñi le Dónbeení yi, ² làa bío 6a wee wé à ceéráa mítén le Dónbeení yahó,* lè le níi bèrò 6a nùpua wán, làa bío 6a ñi-hía á à vèeráa, lè le mónđen cítí bío. ³ Bñn lé bío wa à wé, ká le Dónbeení tà. ⁴ Mi loí. Ba nùpua 6úi wi bñn á yú mu khoomu, le Dónbeení hñn 6a lè mu bè-tentewà cèrèè, 6a mún yú le Dónbeení Hácírí, ⁵ á zū le le Dónbeení bíoní se làa sòobéè. Ho ðímíjá na ho yíró á 6a zū pánká bío. ⁶ Bñn 6úen6úen món, à 6a pá bñnía wee wé mí bè-kíá, á bío wáa bñní ì wé á 6a à yèrémánáa mí yilera lè mí wárá bñn mía. Bán nùpua so sñi ka lè 6a bñnía wee 6úèè le Dónbeení Za ho *kùrùwá wán, á wee zùan wo yi 6a nùpua yío yi.

⁷ Hen ká ho vlohó wee tè wé se ho tá wán ò o vòro ðínló be wé se, à le Dónbeení dú6ua ho tá mu yi. ⁸ Ká lé hã kíkara lè le jí-kora wee sà ho wán, se ho tá mu cñnú mía. Le Dónbeení hía dánkání ho, á mu véení ká ho ò cñí.

⁹ Wán zàwa lè wán hñni na wa wa làa sòobéè, hári ká wa wee bío ká sñi, á wa pá láa mu yi le mi bò ho wã-tente, hía wee va ho káníló lahó yi. ¹⁰ Le Dónbeení térénna, le yi máa sà mi bè-wénia yi, làa bío mi zééníanáa le mi wa làa de. Le séení na mi wó, làa ðío mi pá lan wee wé 6a kèrètíewa dání yi á le zū. ¹¹ Ká wa màhã wi à mi ñi-kéní kéní ca mi kuio fúaa mu véení, bèra a na à bío mi dó mi sñi wee lòní à wé à jii sí. ¹² Mi cén wáa yí dí parí, ká mi wé lè 6a nùpua na wee dé mí sñi le Dónbeení yi féèè bío sñi, à yíráa bío le dó mí jii le mí ì na.

Le Dónbeení dó mí jii à le máa yèrémá le

¹³ Bío le Dónbeení hía dó mí jii nòn o *Abarahaamu yi, á le báa lè mí yèni, lé bío á nùpue na po le á le è báaráa yèni á mía. ¹⁴ Bío ká lé bío le bía: «Ũuu, ì ì wé mu bè-tentewà cèrèè làa fo, ì ì wé á ũ mònmanía á à wé boo làa sòobéè.»† ¹⁵ O o Abarahaamu bèn hã mi sñi pannáa bío le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé, á le wó mu nòn wo yi. ¹⁶ Ká 6a nùpua le mí ì báa, à 6a báa là a 6úi na po 6a yèni, á nùpue mún máa wé bñní kán bío 6a báa jii wán. ¹⁷ Làa bñn sñi á le Dónbeení mún wi à bía le dó mí jii le mí ì wé lè mu bè-tentewà à zūn kénkén le le è wé mu. Lé bñn te bío le báa á bò bío le dó mí jii le mí ì wé wán. ¹⁸ Mu bon, mu bíowa bío jùn mu na yí máa yèrémá á le Dónbeení yí máa fí sabéré yi. Awa, á warén na pá mu bío 6úen6úen á sñi hã làa sòobéè wíokaa wee dé wa sñi lòní bío le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé. ¹⁹ Bío wa dó wa sñi wee lòní lé bñn 6uan wɛn ðínia vñvñ le Dónbeení yahó, á wó á wa ðáña cúaa ho pñnsò-beení na sankaa hã pñnsòni bùkú lè hã cúa-jùn, á yòò zon le *sòobá-lùè 6àn binbiriso yi. ²⁰ Dén sòobá-lùè 6àn binbiriso so ó o Yeesu zon yi dú wa yahó warén wa bæere bío yi. Mu bon, lé orén lé 6a yankarowà jùhúso féèè là a ñi na 6a le Melekisedèeki bío sñi.

7

O Melekisedèeki lé o béè, á lé le Dónbeení yankaro

¹ O Melekisedèeki mu lé ho lóhó na 6a le Salèmu béè, á mún lé le Dónbeení na wi mu bío 6úen6úen jùhú wán yankaro. Pãahú na ó o *Abarahaamu hía tá hã hía lè 6a bá-zàwa á ðáña 6a, á bío ó o bñnía wee 6uen, ó o Melekisedèeki léé sá a yahó, á dú6uaa wo yi.* ² A bío ó o *Abarahaamu yú hã hía téení 6àn cúa-pírú níi ó o nòn o Melekisedèeki yi. Le yèni mu kúará le «térénlò béè». A

* **6:2** Le Dónbeení bíoní vñnna 6úi yi á mu bía le: Lè hã bátèèmuwa. † **6:14** Mi loí Bío jùhú 6úeníi vñahú (Genèse) 22.16-17 * **7:1** Mi loí Bío jùhú 6úeníi vñahú (Genèse) 14.18-20

bïo ó o lé ho Salεemu béε, bún kúará le o lé ho «héerà béε». ³ Bàn maá lè bàn nu á nùpue yí zū. Nùpue yí zū a nònkāni cεeni. O teró bïo yí bía yí mən, ó o húmú bïo mún yí bía yí mən. O bïo bonmín lè le Dónbeenĩ Za bïo: O lé o yankaro féεε.

⁴ Mi loń bïo ó o Mεlekisedεeki mu bïo ńúhũ wiráa. Hàrí wàn bùaa Abara-haamu bïo na ó o yú hã hĩa téeni bàn cúa-pírú níi á wón nən wo yi. ⁵ O ńi na 6a le *Levii mənmanía na lé 6a yankarowà ó o Məyiize làndá nən le níi yi le 6a wé fé o *Isirayεele ńipomu bïo na 6a wee yí bàn cúa-pírú níi. O o Isirayεele ńipomu mu ńəń lé bàn zàwa, lé bïo á bán nònkāni mún can o Abarahaamu yi. ⁶ Ká a Mεlekisedεeki wón nònkāni yí can Levii yi, ò o Abarahaamu màhã pá nən bïo ó o yú bàn cúa-pírú níi wo yi. O Mεlekisedεeki mu dúbuaa o Abarahaamu na le Dónbeenĩ dó mi ńii nən yi. ⁷ A wa zū kénkén le yia wee dúbua wón bïo ńúhũ wi po yia 6a wee dúbua yi. ⁸ O Levii nùwã, bĩa ó o Isirayεele ńipomu wee na bïo 6a wee yí bàn cúa-pírú níi yi, bán lée nùpua, 6a wee hí. Ká a Mεlekisedεeki na ó o Abarahaamu nən mí bïo bàn cúa-pírú níi yi, wón yio wi lua làa bïo le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ biaráa mu. ⁹ O Levii nùwã lé bĩa á mu bïo bàn cúa-pírú níi wee na yi. Εε ká bïo ó o Abarahaamu na lé bàn bùaa á léra mu, bún wee zéeni le orén Levii mún wãa léra mu. ¹⁰ Mu bon, pãahũ na ó o Mεlekisedεeki sã a Abarahaamu yahó yi, ká a Levii ðĩn yí ton. Εε ká mu pãahũ ká a wi mín bùaa mu yi.

¹¹ O Isirayεele ńipomu *làndá yi, ó o Levii zĩ-ńúhũ lé hĩa ho yankaró tonló bïo sã yi. Ba lé 6a yankarowà là a *Aaron bïo síi. Εε Ká 6a yankaró tonló ńii màhã yí sú. Lé bún nən á yankaro veere búii ló na ka là a Mεlekisedεeki bïo, wón yí ló Aaron nònkāni yi. ¹² Ká ho yankaro tonló hĩa yèrèmaa, se ho làndá mún ko ho yèrèma. ¹³ Yia hã bionĩ mu bía ðání yi bàn zĩ-ńúhũ nùpua yí wó yankarowà yí mən. ¹⁴ Wa zū le wón na lé wa ńúhũso á ton o *Zudaa zĩ-ńúhũ yi. A bïo ó o Məyiize wee bío 6a yankarowà bïo, ó o 6èn mún yí bía bïo búii ho zĩ-ńúhũ mu ðání yi.

O Yeesu lé o yankaro là a Mεlekisedεeki bïo síi

¹⁵ A bïo wãa wíokaa nən ó o yankaro mu bïo wee ceráa lé bïo kà: O yankaro búii ló á ka là a Mεlekisedεeki bïo síi. ¹⁶ O yí wó yankaro làa bïo 6a nùpua bórãa mu bïo síi. O wó a yankaro le mukāni na wi o yi na máa vé máa mi bïo yi. ¹⁷ Bïo ká lé bïo le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ bía:
«Fo lé o yankaro féεε

là a Mεlekisedεeki bïo síi.»†

¹⁸ Le Dónbeenĩ khínia ho nín-yání làndá yi, lé bïo ho pánká mía, ho bïo ńúhũ mía. ¹⁹ Ho làndá mu lá yí dà máa wé á nùpue máa téréni le Dónbeenĩ yahó. Ká hã làa na ká wán á bïo wa dó wa sia yi wee lòní bún 6èn wíokaa súaani. Lé bún pánká yi á wa wee ðání vá vaa búerãa le Dónbeenĩ yi.

²⁰ Mu yínəń bún mí ðòn. Le Dónbeenĩ báa mu ńii wán. Bĩa ká bán wó 6a yankarowà à le yí báa bïo. ²¹ Ká a Yeesu wón le Dónbeenĩ wó là a yankaro, á báa bô mu wán làa bïo kà:

«O ńúhũso á báa mu ńii wán,
á máa bini máa yèrèma mi ńii.

Fo lé o yankaro féεε.»‡

²² Lé bún nən á le páanii na ó o Yeesu wó á le wi warén lè le Dónbeenĩ pãahũ á súaani ðio lè ho yahó.

²³ Bïo pá binia wee sanká mu mín yi lé bïo kà: Ba yankaro cèrèε khína, lé bïo mu húmú yí máa díá à 6a sá lén. ²⁴ Εε ká bïo ó o Yeesu ù kerĩ bín féεε, á ńi-veere máa lá a lahó o yankaró tonló yi. ²⁵ Lé bún nən ó o dà wee káninãa bĩa

† 7:17 Mi loń Leni vūahũ (Psaumes) 110.4 ‡ 7:21 Mi loń Leni vūahũ (Psaumes) 110.4

wee vá 6uee 6úe le Dónbeenĩ yi orén pànká yi. Mu bon, o Yeesu mu wi fέεε, á wee fio le Dónbeenĩ yi 6a bĩo yi.

²⁶ Á wón yankarowà nùhũso so na lé o Yeesu lé yĩa á ko làa wεn. O wee ce le Dónbeenĩ yahó, o bè-yáanii mía, fianĩ mía wo yi, o yí máa páanii làa bè-kora wérowà. Le Dónbeenĩ bàrá a mu bĩo 6úen6úen nùhũ wán. ²⁷ O màkóo mía ò o ya muini làa wizooní mí bè-kora bĩo yi lè 6a zãamáa bè-kora bĩo yi làa bĩo 6a yankarowà núnása na ká wee wéráa mu bĩo síi. Le muini ó o yan cúekúee mí dòn á mu vóráa, á lé orén mítén mún wó le muini mu yĩa. ²⁸ Ba yankarowà núnása na 6a wee ðĩn o *Mɔyiize làndá wán à kúeeráa, bán dà à va à vĩ. Ká ho *làndá bèró món á le Dónbeenĩ báa á bàrá mí za wó là a yankaro, wón na bĩo 6úen6úen nĩi sú fέεε.

8

O Yeesu lé 6a yankarowà nùhũso

¹ Bĩo wa le wa à bĩo 6úen6úen á bĩo nùhũ wi po bĩo ká lé bĩo kà: Ba yankarowà nùhũso na bĩo bía ká lé yĩa á warén yú. O yòó kará ho wáayi le Dónbeenĩ na dà mu bĩo 6úen6úen nín-tĩáni. ² O wee sá mí yankaró tonló mu le *sòobá-lùe yi há p̄nsòni bùkú binbirĩ yi, hĩa á nùpue yí tá, lé o Nùhũso Dónbeenĩ mítén tá ho. Nùpue yí tá hón. ³ Yankarowà nùhũso lée yankarowà nùhũso á léra, bèra a na ò o wé wé mu hãmu, à ya há muini na le Dónbeenĩ yi. Awa, á warén yankarowà nùhũso 6èn mún ko ò o yí bĩo 6úii à há lè le Dónbeenĩ. ⁴ O lá wi ho tá wán, se o yàá lá máa wé yankaro. Lé bĩo 6a 6úii wi vó á wee há le Dónbeenĩ làa bĩo ó o *Mɔyiize làndá bóráa mu. ⁵ Bán yankarowà núnása so tonló na 6a wee sá lé ho binbirĩ so na wi ho wáayi bán khãkhãnaamu. Mu bon, p̄ahũ na ó o Mɔyiize hĩa ko ò o 6úaká tá há p̄nsòni bùkú yi, á le Dónbeenĩ bía n̄n wo yi: «Loĩ, wé mu 6úen6úen làa bĩo á ĩ zéeníanáa mu n̄n foñ le 6úee wán.»* ⁶ Ká há làa na ká wán ó o Yeesu wón le Dónbeenĩ kàràfáa ho tonló yi. Ho bĩo nùhũ wi làa sòobéε, lé bĩo le páanii na ó o bò le Dónbeenĩ lè 6a nùpua p̄ahũ á sũaaní sũaaní ðĩo lá wi lè ho yahó, lé bĩo á bĩo le Dónbeenĩ dó mí nĩi le mí ì wé è na wεn le páanii mu yi bũn sũaaní bĩo lè ho yahó.

Le Dónbeenĩ dó mi nĩi le mí ì bè le páanii finle

⁷ Ká le *páanii na le Dónbeenĩ bò lè ho yahó á fianĩ lá mía yi se le lá máa bĩni máa bè páanii 6úii. ⁸ εε ká lé bĩo le Dónbeenĩ nĩpomu wó khon làa de á n̄n le bíaráa bĩo kà:

«Mi loĩ, lé ínén Nùhũso Dónbeenĩ bía bĩo kà:

P̄ahũ 6úii khii dã, ká ĩ bè le páanii finle

là a *Isirayεele nĩpomu, là a *Zúdaa zĩ-nùhũ nĩpomu.

⁹ Dén páanii so á à wé mí dòn làa ðĩo á ĩ bò lè bán 6úaaawa

p̄ahũ na á ĩ tò 6a níi wán lóráa ho *Ezipite k̄hũ yi.

Bán yí bò bĩo wa bía tò wán yi.

Lé bũn te bĩo á ĩ 6èn mún p̄á 6a día, lé ínén Nùhũso bía mu.

¹⁰ Bĩo ká món le páanii na á ínén Nùhũso á à bè là a *Isirayεele nĩpomu lé ðĩo kà:

Ĭ ì wé á 6a wé è leéka ĩ làndáwá bĩo,

Ĭ ì dé há 6a sía yi. Lé ínén Nùhũso bía mu.

Ĭ ì wé bán Dónbeenĩ,

á 6arén ñ wé ĩ nĩpomu.

¹¹ Nùpue máa bĩni máa kàrán mín za tàá mí ninza le 6a tà ínén Nùhũso bĩo, lé bĩo 6a 6úen6úen á à tà ĩ bĩo,

* 8:5 Mĩ loĩ Léró vūahũ (Exode) 25.40

à lá 6a nǐ-kǎa yi lii 6úe 6a háyúwá yi.

¹²† ì sɛn 6a bè-kora á à día,

á máa bǐnǐ máa leéka 6a wékheró bǐo huúu.»†

¹³ Bǐo le Dónbeenǐ wee bǐo le páanǐi finle bǐo, bǐn wee zéení le le càtio le páanǐi na bò lè ho yahó làa dà-kǐnle. A bǐo lée bǐo 6èn hǎa kǐna, se mu ká ho víló.

9

Le nǐn-yání páanǐi bèró

¹ Le páanǐi na bò lè ho yahó á làndáwá wi wee kàrán 6a nùpua làa bǐo le Dónbeenǐ wee 6úaanínáa. A 6a nùpua lè le Dónbeenǐ mu fèminló lahó mún wi ho tá wán. ² Mu bon, hǎ pǎnsòni bùkú á tá mu bǐo yi, á kǎana lè hǎ cúa-jun. A ho nǐn-yání lahó na 6a wee ve làa sòobá-lùe lé bǐn á le fintǎ-cúaa, lè le tàbárí na ho búurú na bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi wi wán, á zoó wi yi. ³ A ho jun nǐi lahó lé hǎa 6a le *sòobá-lùe 6àn binbiriso. ⁴ Lé hón lahó so á mu bǐo na sǎmu sí cǐnǐi dɛɛ na wó lè ho sǎnú bǐo cɛɛra yi, á le páanǐi bonkonǐ na mání lè le yahó wó lè ho sǎnú zoó wi yi. Dén bonkonǐ so á le dɛɛ 6úii wi yi á mu bǐo na 6a le *maane wi yi. O o *Aaron bǐin-za na sà hǎ vǔnna mún wi le bonkonǐ mu yi, à séení hǎ hue-pɛnɛnwà, hǎa le páanǐi làndáwá na le Dónbeenǐ nɔn o *Mɔyiize yi á túara wán. ⁵ Le bonkonǐ mu 6àn jǔhǔ á ho wáayi tonkarowà na 6a le Serubɛnwa wi yi, á wee zéení le Dónbeenǐ cùkú. Ba mía tàró pon le bonkonǐ mu jǐ-pɛɛ yi, bǐn na 6a nùpua bè-kora wee sɛn día yi. ɛɛ ká bǐn bíoró pǎahǔ yǐnɔn hǎa ká.

⁶ Lé làa bǐn á hǎ sǎa mu bàrákaráa. A le *sòobá-lùe lé bǐn le *Dónbeenǐ yankarowà wee zoo sá mí tonló yi làa wizoonǐ. ⁷ Ká le sòobá-lùe 6àn binbiriso dén lé 6a yankarowà jǔhǔso mí dòn wee zo le yi. O wee zo bǐn le cúekúee le lǐlǐure yi lè 6a bùaa na ó o fǔtaana cǎni, à zoo na le Dónbeenǐ yi orɛn mí bɛɛre bè-kora sɛndíaró bǐo yi, lè le Dónbeenǐ nǐpomu na ká bè-kora sɛndíaró bǐo yi. ⁸ Le Dónbeenǐ Hácírǐi wee zéení mu le ká le sòobá-lùe wi bǐn wà, á se le sòobá-lùe 6àn binbiriso jǐi yí dà máa hén. ⁹ Bǐn bǐowa so wee zéení bǐo wee wé hǎ làa na ká wán bǐo. Mu wee zéení le mu hǎmu na 6a nùpua wee wé, lè hǎ muinǐ na 6a wee ya yí dà máa wé á 6a máa téréen le Dónbeenǐ yahó. ¹⁰ Mu lé 6a nùpua mí dòn *làndáwá na 6a bò ho dǐnló, lè mu bè-junii, làa bǐo 6a wee sɛɛka lè miten dǎni yi. Hǎ làndáwá mu kɛra bǐn fúaa pǎahǔ na le Dónbeenǐ yèrémáa mu bǐowa yi.

O Krista lé mu bè-kora sɛndíaró muinǐ yǎa

¹¹ O *Krista 6uara 6ueé wó 6a yankarowà jǔhǔso bèra a na wa yí mu bè-tentewà. Le lùe na ó o sá mí yankaró tonló yi dén jǐi mún sú po hǎ pǎnsòni bùkú na yáanía tá ho tá henǐ yi. Le yǐnɔn dɛɛ na á nùpua tá. Le bǐo yí sǎ ho dǐmǐjǎ yi. ¹² O Krista zon le Dónbeenǐ *sòobá-lùe 6àn binbiriso yi le cúekúee mí dòn á mu vóráa. Mu yǐnɔn bà-kùio cǎni ó o zonnáa, lé o kùrú cǎni lé dǐo ó o zonnáa, á wee kǎnínáa 6a nùpua féɛɛ. ¹³ O nòn-zǔnle na 6a wee cǐi sǎni na 6a wee kúee mu jumu yi à wǎa lè 6a nùpua na yí máa ce à héha là a *Mɔyiize làndá, lè 6a kókówá lè 6a dǎanǐ cǎni, lé bǐn wee ceé 6a à héha lè ho làndá mu. ¹⁴ Ká bǐn wee wé ká síi, se o Krista cǎni dén bǐo 6èn wíokaa yóó po bǐn. Le Dónbeenǐ Hácírǐi pànká yi ó o Krista mu tà nɔn miten á wó a muinǐ yǎa na á fǐanǐ mía yi. O cǎni lé dén á à ceé wa yiwa hǎ wára na wee 6ua wɛn varáa mu húmú lahó yi yi, bèra a na à wa dǎn sá na le Dónbeenǐ na wi féɛɛ yi.

Le cǎni lé le páanǐi na bò fiminǐ

† 8:12 Mi lon Zeremii vǔahǔ 31.31-34

¹⁵ Lé bñn nòn o *Krista bòráa le *páanii finle le Dónbeení lè 6a nùpua pàahũ. O húrun á feníanaa 6a nùpua mu bè-kora na 6a wó le nín-yání páanii pàahũ, à bía na le Dónbeení von ðàn yí há kĩa na máa vé, hĩa bño fèra bía díá.

¹⁶ Nùpue mónðén ñi-cúa bño hĩa wee bío, se 6ànso húrun. ¹⁷ Mu bon, hen ká yĩa mà há ñi-cúa mu húrun, à há bño màhá wé le sòobéε. Lé bño ká a yño wi lua, à há ñi-cúa mu bño máa wé here. ¹⁸ Lé bñn yàá nòn le cãni kúaará á bòráa le nín-yání páanii. ¹⁹ Bño ó o *Moyiize kàráanna há làndáwá á nòn o *Isirayεεle ñipomu búenbúen yi wó, ó o lá 6a nòn-zàwa lè 6a kókówá cãni na ó o cõn, á bò mu ñumu wán. O o lá le vñndè-za na 6a le *izoo pu lakahó, lè ho yènsé muhũ, ò o wee wáa há làndáwá vñahũ, lè 6a nùpua búenbúen ²⁰ ká a bío bño ká: «Dìo ká lè le páanii na le Dónbeení bò nòn mia 6àn cãni.»* ²¹ Làa bñn sii, ó o mún wãana há pñnsòni bùkú lè há sĩa na wi ho yi búenbúen. ²² Ho làndá vñahũ yi á mu yàá bía le mu bño búenbúen wee ceé lè le cãni, le ká cãni yí kúaará á bè-kora yi dà máa sèn máa díá.

O Krista nòn miten le cúekúee mu wóráa

²³ Awa, Ká bño wi ho wáayi 6àn khãkhãnáamu wee ceé là a *Moyiize làndáwá, á mu 6àn binbiriso ko mu ceé làa bño súaani súaani bñn. ²⁴ O *Krista yí zon há pñnsòni bùkú na 6a nùpua tá yi. Hón bùkú so lé hen na le Dónbeení wi yi 6àn khãkhãnáamu, ká ho yínõñ horén mí bεεε. Lé ho wáayi ó o Krista yòora á yòó ðñn le Dónbeení yahó wee yanka le wa bño yi. ²⁵ Làa lúlúio á le *Dónbeení yankarowà ñuhũso beení wé zo le sòobá-lùe 6àn binbiriso yi lè 6a bùaa na 6a fñaana cãni. Ká a Krista wón yí máa wé zoo ya míten làa muini fεεε. ²⁶ Ká a lá wee wé bñn fεεε, se o lò lá wé è be fεεε à lá ho ðmíñá lénlò pàahũ buee buee ho zuia yi. εε ká há pñna vaa véenii, ó o Krista 6uara le cúekúee mí ðòn á bueé wó míten lè le muini yĩa á 6óráa mu bè-kohó ñuhũ. ²⁷ Nùpue lée nùpue á à hí le cúekúee mí ðòn. Bñn món á le Dónbeení ì cíti o. ²⁸ Lé làa bñn ó o Krista wóráa míten lè le muini yĩa le cúekúee mí ðòn á 6óráa 6a minka nùpua bè-kora ñuhũ. O khii bñn ì 6uen, ká bñn màhá máa wé bè-kora ó o bueé buee ñuhũ. O bueé kãní bía pan o 6uenlò.

10

O Krista bueé 6ó há muini yaró ñuhũ

¹ Bño ó o *Moyiize làndá wee zéeni yínõñ bño wi 6àn binbiriso mí bεεε. Mu lé mu 6àn khãkhãnáamu. Hón làndá so wee zéeni le há muini dà-kéní kéní mu ko há wé ya làa lúlúio fεεε. Lé bñn nòn á bía 6a wee ya há bño yi á há yí dà máa wé á 6a máa térén le Dónbeení yahó. ² Ká bñn mía se bía 6a wee ya há muini mu bño yi á bè-kora wáa lá à sèn á à díá làa cúekúee, á lá máa bñn máa leéka mí bè-kora mu bño, á máa ya muini mu bño yi. ³ εε ká 6ùeé. Làa lúlúio ká há muini mu wee wé à 6a bñn leéka mí bè-kora bño. ⁴ Mu bon, 6a nòn-zàwa lè 6a kókówá cãni yí dà máa buee mu bè-kora ñuhũ.

⁵ Lé bñn nòn á bño ó o *Krista 6uara ho ðmíñá yi, ó o bía nòn le Dónbeení yi:

«Fo yí tà há muini lè mu bè-hãni bño,
à ù wó á ì sãnía wi.

⁶ Ba bùaa na 6a fñaana á cña le muini yεenii ðèe wán
lè há muini mu 6úi na 6a wee ya mu bè-kora sèndiaró bño yi búenbúen bño yi
wó sña foñ.

⁷ A ì wáa bía: Lé mi na wà à 6uen
bueé wé ù sñi bño.

Bñn lé bño túara ì ðãní yi le Dónbeení bíoní vñahũ yi.»*

* **9:20** Mi loñ Léro vñahũ (Exode) 24.3-8 * **10:7** Mi loñ Lení vñahũ (Psaumes) 40.7-9

⁸ Bïo kà lé bïo ó o Krista bía lè ho yahó: «Fo yí tà hã muini lè mu bè-hãni bïo. Fo mún yí tà 6a bùaa na 6a wee fũaa à cfi le muini γεενί dεε wán, lè le muini na 6a wee ya mu bè-kora sëndiaró bïo yi bïo. Bũn búenbúen yí máa wa ũ sfi.» A hã muini mu ñon wee ya à héha làa bïo ho *lándá bòráa mu. ⁹ O Krista tĩn bĩnía bía: «Lé mi na wà à buen bueé wé ũ sfi bïo.» O Krista 6ó ho hàani muini ñuhũ ò orén mi bere wó mĩten là a muini yia dó hã lahó yi. ¹⁰ O Yeesu Krista wó le Dónbeenĩ sfi bïo. Bïo ó o Krista ñon mĩten á hũrun le cúekúee á mu vóráa, lé bũn wó á wa bïo sã le Dónbeenĩ yi. ¹¹ Ba yankarowà búenbúen wee ðĩn ya hã muini dà-kéni kéni mu làa wizooní, à hã ñon yí dà máa sèn bè-kora máa día hũúu. ¹² Eε ká a Krista yan mu bè-kora sëndiaró muini le cúekúee, ò o yòo kará le Dónbeenĩ nĩn-tĩáni fεεε, ¹³ á pan bïo le Dónbeenĩ á à dé o zúkúsa o tá ó ò bè mí zení wán. ¹⁴ Le muini dà-kéni mí ðon na ó o Yeesu mu yan lé ðen wó á bĩa bïo sã le Dónbeenĩ yi téréna le yahó. ¹⁵ Lé bũn le Dónbeenĩ Hácíri mún bía. Le bía bïo kà lè ho yahó:

¹⁶ «Bïo kà lé bïo ó o Nuhũso bía:

Hã wizooní mu khĩllo mĩndén
á ðio kà lé le páanii na á ĩ ò bè làa ba.

Ĩ ò dé ĩ lándáwá 6a sĩa yi,

Ĩ ò wé á 6a wé è leéka hã bïo,

¹⁷ ĩ máa bĩnĩ máa leéka 6a bè-kora lè 6a wékheró bïo hũúu.»†

¹⁸ Hen ká mu bè-kora hĩa séra día, se muini yaró wãa mía bũn bè-kora so sëndiaró bïo yi.

O Krista héra ho wãhũ ñon wen

¹⁹ Awa, wán zàwa lè wán hĩnni, lé o Yeesu cãni pánkã yi á wa láa mu yi le wa à zo le *sòobá-lùe 6àn binbirĩso yi. ²⁰ O có ho wã-finle na lé ho wã-binbirĩ á ñon wen. O héra ho pĩnsò-beeni na ka lè ho lé o sãnia á wa wee ðani yòo zo le sòobá-lùe 6àn binbirĩso yi. ²¹ A wa yú 6a yankarowà ñuhũso na wi le *Dónbeenĩ zĩ-beeni ñuhũ yi. ²² Mi wãa wa vá vaa búe le Dónbeenĩ yi lè le yi na púaara día, lè le sũidéro binbirĩ. Mu bïo na wa wó à mu yí se á mi wa lén wa sĩa yi à hã ce, à mún sεε wa sãnia lè mu ñumu na wee ce. ²³ Bïo wa dó wa sĩa yi wee lònĩ á mi le wa wé zéeni bïo wéréwéré, à yí tée wa bàra. Mu bon, le Dónbeenĩ dó mí ñii le mí ò wé bïo na, à le wé mu. ²⁴ Mi wa pa mín bïo, à wé henĩ mín sĩa le wamini lè hã wára na se ðani yi. ²⁵ Mi yí wa khi à wé yí buen wa kuure fèminló làa bïo 6a ñi-dòndáa búu khú yí máa buennáa bïo sfi, ká mi màhá wa wé henĩ mín sĩa, sũnkú bïo wa zũ le o Nuhũso wizonle ñaana lua.

²⁶ Bïo wa zũ ho tũia wó ká wa wó bè-kora làa cãni, se muini wãa kũn mía máa ya bũn bè-kora so sëndiaró bïo yi. ²⁷ Bïo ká, lé ho lònĩ le cítii lè ho ðã-sũmú na à cfi le Dónbeenĩ zúkúsa. ²⁸ Hen ká a búu yáara a *Moyiize lándá, ká mu 6àn sεéràsa nũwã ñun tàá nũwã tĩn wi, á 6ãnsò ko ò o búe, màkãrí zũnló mía mu yi. ²⁹ Sũnkú yia zuaĩna le Dónbeenĩ Za yi, á wó le páanii cãni na ceéra 6ãnsò lè mu kãakó-bïo, á là le Dónbeenĩ Hácíri sãamusò, wón lònbee so máa poĩ bũn le. ³⁰ Yia bía bïo ká á wa zũ: «Hã yúaa ðĩro bïo sã miĩ. Yia ko làa bïo na, á ĩ wé mu lè 6ãnsò». O mún pá bía bïo ká: «O Nuhũso á à fi le cítii mí ñipomu wán.»‡ ³¹ Le Dónbeenĩ na wi fεεε á ñupue hĩa zon ní, bũn zãni wi làa sòobéε. ³² Mi bĩnĩ leéka bïo wó khĩina, le pãahũ na le Dónbeenĩ dó mí khoomu mi wán, á le lònbee yú mia làa sòobéε. ³³ Ba là mia, á beéra mi lò 6a ñupua búenbúen yio yi, tàá bĩa 6a beéra lò làa bũn sfi á mi tà ñii. ³⁴ Mu bon, mi lò páania bon làa bĩa wi ho kàsó yi. Hàri mi ní bïo 6a fó á mi yáá pá tà mu lè le sí-wεε, lé bïo mi zũ le bïo sã mia á sũaanĩ sũaanĩ mu, bũn á à keĩ bĩn fεεε.

† **10:17** Mi loĩ Zeremii vũahũ 31.33-34 ‡ **10:30** Mi loĩ Lándá zéeniłó vũahũ (Deutéronome) 32.35-36

³⁵ Awa, á mi wáa yí titika bïo mi láa yi. Lé lerén síidéro mu bïo yi á mi ì yíráa le sàání na bïo jùhú wi làa sòobéε. ³⁶ Mi ko mi hí mi sía bèra a na à mi dàr wé bïo le Dónbeení le mi wé. Lé bñn ñ na ká mi ì yí bïo le dó mí jii le mí ì na mia. ³⁷ Le Dónbeení bioní vūahú yi á bïo kà bia:

«Hen làa cīnú tente
ká yīa lua á bueé dā.

O máa mía.

³⁸ O nùpue na téréna wón ñ keñ le mukāñ binbirí na máa vé yi o síidéro le Dónbeení yi pánká yi.

εε ká bānsó bīnía ló le mí món, á ì síi máa wa a bïo yi.»§

³⁹ εε ká bán na wee lé le mí món à vī lén á warén mía tīahú. Warén bán dó wa sía le Dónbeení yi, á wi ho kāñiló wāhú wán.

11

Wàn búaawa síadéro le Dónbeení yi bïo

¹ O nùpue síidéro le Dónbeení yi wee zéení le mu bïo na á bānsó dó mí síi wee lóní yíró ó o láa yi. Mu wee zéení le bïo á bānsó yío yí máa mi ó o láa yi le mu bïo bon binbirí. ² Lé wàn maáwà síadéro le Dónbeení yi ñon á le tārāa 6a bïo.

³ Lé bïo wa dó wa sía le Dónbeení yi á ñon wa zūnáa le le léra ho dīmíná le mí bioní. Lé ká síi wa zūnáa le bïo yí máa mi lé bñn le dīn wán lérarāa bïo wa wee mi. ⁴ O *Abεεle dó mí síi le Dónbeení yi, lé bñn ñon le muini na ó o yan á sūaaní a *Kañεε muini. Lé o síidéro mu ñon le Dónbeení tà fóráa o hāmu, á bía le o téréna. O Abεεle hūrun, εε ká a síidéro le Dónbeení yi bïo yi, á bïo ó o wó á 6a nùpua pá wee bío bïo.*

⁵ Lé o Enōki síidéro le Dónbeení yi bïo yi ó o buan yòorarāa ho wáayi le mí yèn-vèení «á nùpue yí bīnía yí món, lé bïo le Dónbeení buan wo yòorarāa ho wáayi.» Sāni ò o búa yòo ho wáayi, á le Dónbeení bioní vūahú zéénia mu le «o bïo wó sína le Dónbeení yi.»† ⁶ A bñn jòn bueé wé ká mu yínōñ le síidéro le Dónbeení yi bïo yi, á nùpue bïo yí dà máa wé sí Dónbeení yi hūúu. Yīa wee vá vaá bue le Dónbeení yi ko ò o láa mu yi le le wi binbirí, á bīa wee cà 6a zūñ le á le mún wee sàání yi.

⁷ Lé o Nōwee síidéro le Dónbeení yi bïo yi á le zéénianāa bïo wà bueé wé làa wo. O o Nōwee dó mu le sòobéε yi, ó o wíokaa ho won-beení ó orén là a zīi nùpua kānianāa. Lé o síidéro mu le Dónbeení yi á síinía ho dīmíná jùhú. A lé o síidéro mu bïo yi á le Dónbeení le o térénnanāa.

⁸ Lé o *Abarahaamu síidéro le Dónbeení yi bïo yi ó o tārāa le veró á wà van ho kōhú na le Dónbeení le mí ì na a yi, à ho bïo sí a yi. O yàá hīnōn wà ká a yí zū hen na ó o wee va yi. ⁹ O dó mí síi le Dónbeení yi, ó o wà vaá káyāa ho kōhú na le Dónbeení dó mí jii le mí ì na a yi yi, á kera hā pōnsōni bükúwá yi bñn là a *Izaaki là a *Zakoobu, bán na á hā kīa dà-kéní kéní mu bïo mún sã yi.

¹⁰ O Abarahaamu mu láa wee lóní ho lóhó na jùhú fārā tīna. Hón lóhó so lé le Dónbeení zéénia bïo ho fārārāa, á lé lerén mún fārā ho.

¹¹ Lé o Sara síidéro le Dónbeení yi á ñon le wó ó o yírāa o za ká a jòn híana yí máa te, ò o mún kīna. εε ká a mähá láa le ká le Dónbeení dó mí jii le mí ì wé bïo na, à le wé mu. ¹² Lé bñn ñon á wàn búaawa ñi-kéní mí dòn, o Abarahaamu, á wó 6a zāamāa bān maá, ká a hūmú yāá lá sūarāa. Mu nīpomu na sã a món á boo le hā mànāayio bïo síi, tàá le le hōnlè na mu yámú jumu jii bia bïo síi. Nùpue yàá yí dà máa mī 6a máa zūñ jii.

§ 10:38 Mi loñ Habakuuki vūahú 2.3-4 * 11:4 Mi loñ Bïo jùhú būsēñi vūahú (Genèse) 4.3-10

† 11:5 Mi loñ Bïo jùhú būsēñi vūahú (Genèse) 5.21.24

¹³ Bán búenbúen dó mí sía le Dónbeenĩ yi á húrun à bío le dó mí jii le mí ì wé yí kúaa 6a wán. ¹⁴ $\Xi\epsilon$ ká 6a màhá pá khèra mən mu, á 6a sía wan mu bío yi, á 6a bía wéréwéré le mi lé 6a kàyáwá ho tá wán. ¹⁵ Bío 6a bía bún kà sii wee zéeni le 6a màkóo wi maá zii yi ho wáayi. ¹⁶ Hen ká 6a lá leékaa ho kǎhũ na 6a ló día bíní varó bío binbirí, se 6a lá à dàń ñ bíní ì va ho. ¹⁷ $\Xi\epsilon$ ká lé bío le maá zii na bío súaani, dío wi ho wáayi, lé dén 6a màkóo wi yi. Lé bún nən le Dónbeenĩ yí máa n̄yi bío 6a wee ve le le mín Dónbeenĩ bío yi, dén na son ho lóhó ká làa ba.

¹⁸ Lé o Abarahaamu siidéro le Dónbeenĩ yi bío yi ó o tà le mí ì ya mí za Izaaki lè le muini á à na le yi p̄ahũ na le le mí ì khén o kúará yi, ká a jòn zū kénkén le le Dónbeenĩ mu dó mí jii nən wo yi. ¹⁹ Mu bon, le Dónbeenĩ hía bía nən wo yi: «Ba zàwa na á ì dó ì jii le ì na foñ, lé o Izaaki á ì ì d̄in wán á fo ò yíráa 6a.»[†] ²⁰ $\Xi\epsilon$ ká a Abarahaamu lon mí yi, ó o le le Dónbeenĩ dà 6a n̄-hía wee vèeni. Lé bún nən á le Dónbeenĩ mu díaráa o za nən wo yi, ó o ka lòn yia na vèera.

²¹ Lé o Izaaki siidéro le Dónbeenĩ yi bío yi ó o dúbuaaráa o Zakoobu là a Ezayuu yi bío wà bueé wé d̄ani yi.

²² Lé o Zakoobu siidéro le Dónbeenĩ yi nən á bío ó o húmú d̄ən, ó o dúbuaaráa o Zozeefu zàwa lè mí n̄-kéní kéní yi, ò o buan mí búini yi á líí búrá ò o búaanía le Dónbeenĩ.

²³ Lé o Zozeefu siidéro le Dónbeenĩ yi nən ó o húmú p̄ahũ ó o bíaráa o *Isirayele n̄pomu léro ho *Ezipite yi bío, á zéeniá bío 6a à wé là a n̄-hínmu.

²⁴ Lé o *Moyiize b̄an n̄wā siadéro le Dónbeenĩ yi bío yi á 6a sankaaráa wo h̄a p̄ina t̄in. Bío 6a mən o za semu, ó o b̄éé bíoni 6a yí z̄ana.

²⁵ Lé o Moyiize siidéro le Dónbeenĩ yi nən á bío ó o h̄ia d̄ən, ó o p̄a le 6a wé yí ve mí làa Ezipite b̄éé h̄inló za. ²⁶ O tà lá le lònbee lè le Dónbeenĩ n̄pomu, à bío lá dà à wéé o s̄ii ho p̄èn-za yi, bún na lé mu bè-kora ó o p̄a día. ²⁷ Ho Ezipite kǎhũ n̄d̄oró wi bún bon. $\Xi\epsilon$ ká a Moyiize c̄on, á h̄a lant̄aa na à là là wo làa bío 6a wee là là yia le Dónbeenĩ mən léra bío s̄ii á bío j̄uhũ wi o c̄on làa s̄obéé, lé bío ó o khèra mən ho c̄nú na pan wo ho ȳiró.

²⁸ Lé o Moyiize siidéro le Dónbeenĩ yi nən ó o lóráa ho Ezipite kǎhũ yi wà ò o yí z̄ana bío ho kǎhũ mu b̄éé s̄ii á à c̄i a yi. O ka lè o ȳio wi le Dónbeenĩ na yí máa mi wán, lé bún te bío ó o f̄ará t̄inanáa. ²⁹ Lé o siidéro le Dónbeenĩ yi nən ó o dúráa 6a *zúifùwa s̄anú na 6a le Paaki, á nən le jii le 6a kh̄ii o Isirayele n̄pomu z̄iní z̄ajiní lè le c̄ani bèra a na à ho wáayi tonkaro na wee búe 6a n̄pua à yí búe 6a h̄inb̄ii z̄awa.

³⁰ Lé o Isirayele n̄pomu siadéro le Dónbeenĩ yi nən 6a dàina k̄aanáa mu yámú jumu bè-muhũ yi lè mí làa lòn tá hení bío s̄ii. $\Xi\epsilon$ ká ho Ezipitesa j̄on 6a m̄on bueé zon, á mu jumu bó 6a búenbúen.

³¹ Lé o *Isirayele n̄pomu siadéro le Dónbeenĩ yi nən 6a bánbáa ho Zerikoo lóhó h̄a wizooní bío h̄èj̄un, á ho d̄andá beenĩ na son k̄inía ho lóhó mu yi á tò.

³² Lé o h̄aa na lá wee ȳéé mít̄en, yia 6a le Arahaabu siidéro le Dónbeenĩ yi nən ó o k̄ánianáa, ò o yí páania yí húrun lè le Dónbeenĩ zúkúsa. Lé bío 6a c̄uulowà na ló 6a Isirayelelesa c̄on ó o buan se.

³³ Bío á ì ȳaá w̄aa à bíní ì bío lé mu ȳén. O Zedion, là a Baraaki, là a Samus̄n, là a Zefitee, là a *Daviide, là a Samuwéle lè 6a j̄i-cúa f̄erowà bío na 6a wó á ì yí dà máa tè yi búenbúen máa véeni. ³⁴ Lé 6a siadéro le Dónbeenĩ yi bío yi nən 6a dàina 6a bá-zàwa, á wó bío t̄érinna, á yú bío le Dónbeenĩ dó mí jii le mí ì na 6a yi, á mún dàina tunnáa 6a kúdenwà j̄iní. ³⁵ Lé le siidéro mu le

[†] 11:18 Mi lon Bío j̄uhũ búeení v̄uahũ (Genèse) 21.12

Dónbeenĩ yi bïo yi nɔn 6a dàrina 6óràa hã dã-sũmáa, á kãnía miten ho khà-tóní 6úeró yi. Ba buεεkaa á lò bínía fá. Ba henía mí sía táràa hã hĩa, á dàrina nɔn mí zúkúsa hĩn-táwá. ³⁵ Lé 6a hãawa 6úí síadéro le Dónbeenĩ yi nɔn 6a bínía mɔnnáa mín nùpua na lá húrun lé bïo 6a vèera.

Ba nùpua 6úí 6a jíníia sáníia 6a síadéro le Dónbeenĩ yi bïo yi, á 6a pã le mí máa kãní miten á 6a húrun, bèra a na à 6a bíní vèe à keń le mukãní binbirí yi. ³⁶ Ba 6úí nà mí yiwa á hã làntàa kúio 6a yi. Ba han 6a, á can lè hã zúakùariwà kúaa ho kàsó yi. ³⁷ Ba 6úí 6a lèekaa lè hã huua 6ó, 6a 6úí 6a kúiora lè hã kàràkàráwà, ká 6a 6úí bán 6a 6ó lè ho khà-tóní. Ba 6úí bán yí zũ hen na 6a à zo, á wee zí 6a pia lè 6a via sɔnna. Mu bïo 6úen6úen fòora 6a yi. Ba beera 6a lò làa sòobéε. ³⁸ Ho ðímíjã yí ko làa ba, lé bïo 6a sũaaní ho. Ba wee héε víná ho tá hení lè hã 6úaa yi, á wee héε zo hã hue-beera pònna lè hã kãna yi.

³⁹ Le Dónbeenĩ tà bán 6úen6úen bïo 6a síadéro le yi bïo yi. Éε ká bïo le Dónbeenĩ mu dó mí jii nɔn le mí ì na 6a yi á 6a màhã pá yí yú, ⁴⁰ lé bïo Le Dónbeenĩ lá wíokaa bïo sũaaní bún á ká lè wa 6úen6úen. Lé bún nɔn 6arén mí ðon yí ko 6a bïo jii sí ká warén na ká níi ló.

12

Mi wa hĩ wa sía le lònbee lè mí sítwà yi

¹ Awa, bïo á bán seérà-kúii so kíníia wɛn, á minén mún wa pí bïo 6úen6úen na wee hè wɛn wa máa va lè ho yahó, à mu bè-kora na wee búmaka wɛn à wa pí díia, ká mi wa lùwí lè wa sòobéε vaa dã hen na wa ko wa vaa dã. ² Mi wa fá wa yïo o Yeesu yi. Wón lé yĩa wee wé à wa ðan dé wa sía le Dónbeenĩ yi. Lé orén wee tíi wa síadéro mu jii. O tà á 6a 6úaa wo ho *kùrùwá wán ó o húrun, á tà mu ðan nĩyio yi, lé bïo ó o fèra mɔn le sí-wεε na wi mu mɔn. A hã làa na ká wán, ó o 6èn kará le Dónbeenĩ nín-tíani.

³ Mi leéka a Yeesu bïo. Ba bè-kora wérowà hĩnɔn o wán, ká a màhã nà mí yi mu 6úen6úen yi. A mi wãa yí le mi bàra tèro à yí pànká mi wán. ⁴ Mi wee fi lè mu bè-kora, éε ká mi ðin yí fun làa bún yí vaá 6ó mu húmú yi. ⁵ Mi so yiwa sà le zéení na le Dónbeenĩ nɔn mia yi lè le zàwa bïo síi le?

«Í za, hen ká a Núhũso wee bé fo, à ù yí pí.

Hen ká a wee zá làa fo, à ù yí tée ù bàra.

⁶ Mu bon, o Núhũso wee wé bé bĩa ó o wa.

Bĩa ó o zũ le 6a bïo sã a yi bán 6úen6úen lé bĩa ó o wee wé ha.»*

⁷ A lé mi béró bïo yi nɔn mi lò wee beráa. Le Dónbeenĩ 6uan mia lè mí kùrú zàwa bïo síi. Lé o za yén á ðan maá máa wé bé? ⁸ Ká le Dónbeenĩ yí máa bé mia lè mí zàwa na ká 6úen6úen bïo, se mi lé le zĩ zàwa, ká mi yínɔn le zàwa binbirí. ⁹ Wa maáwà fù wee bé wɛn á wa mún fù wee kònbi 6a. A mu so yí sũaaní à wa wé kònbi o Maá Dónbeenĩ porí bún bèra a na wa yí le mukãní le?

¹⁰ Wa maáwà wee bé wɛn ho pòn-za yi héha lè 6a kùrú yilera. Ká le Dónbeenĩ ðen wee bé wɛn bèra a na wa bïo wé se. Le wi à wa ce làa bïo lerén wee ceráa.

¹¹ Wa béró pãahũ á mu máa wé wé sí wɛn, mu wee wé beé wa lò. Éε ká mu véení á bĩa bó bán lé bĩa wee wé 6a nùpua na téréna, bán wee wé keń ho héérà yi mu bïo yi.

¹² A mi cén hení mi bàra na tò, mi zení na wee tũmaka à mi fàrá ðíní. ¹³ Mi bè ho wõhũ na muina, bèra a na à yĩa lé o lóní bïo yí dé wán, ká a véení ðan téréna.

¹⁴ Mi wé à ho héérà keń minén lè 6a nùpua 6úen6úen pãahũ, à ceé miten le Dónbeenĩ yahó, ká bún mía á nùpue woon máa mi a Núhũso Dónbeenĩ. ¹⁵ O 6úí yí ví ví à pí le Dónbeenĩ sãamu na le wee wé na a yi. Mi pa miten bïo, mi yi

* **12:6** Mi loní Wãhio vũahũ (Proverbs) 3.11-12

día le bïo búí na yí se à lé mi t̄ahũ lòn v̄indè-hεεre à d̄éé b̄ia ká. ¹⁶ Mi pa miten bïo mu koomu lè mí s̄íwà wéró yi. Mi wé yí z̄uán bïo bïo s̄á le Dónbeenĩ yi làa bïo á ȳia 6a le Ezayuu wóráa mu bïo s̄ii. Wón m̄on ho d̄inlò yi á p̄ánáa mí n̄i-k̄inmu n̄on mín f̄εε yi. ¹⁷ A mu vaa véenii ó o wi à b̄an maá dúbua a yi, ká wón màhá yí wó mu. O o wá h̄a yèn-ca-poa san à mu yí dàina yí yèrémáa.

¹⁸ Bïo ho fù làa yahó n̄upua vá vaá bóráa le búee na 6a le Sinayii yi, bún na ó o n̄upue dà wee t̄úii yí, na lé ho d̄shũ, lè le t̄íbí-c̄uáá, lè ho pinpi-beenĩ, á minén yí vá yí vaá bóráa lahó búí yi làa bún b̄an s̄ii. ¹⁹ Ba ná le búaanĩ w̄lò, lè mu t̄on-beenĩ s̄á, á 6a yí dàina mu. A 6a le le Dónbeenĩ yí b̄iní yí bïo làa mí mítén. ²⁰ Lé bïo á bïo mà n̄on 6a yi po 6a. Bïo ká lé bïo mu t̄amu b̄ia: «N̄upue léee n̄upue t̄úaa le búee mu yi, h̄arí ò o wé z̄an-ȳia, á wón ñ lèeka lè h̄a huua á à búee.»† ²¹ Bïo á bán m̄on á z̄ánia 6a làa s̄obéε, fúaa o *M̄oyiize b̄ia bïo ká: I z̄ána z̄ána á wee z̄a.

²² εε ká minén bán vá vaá b̄ó le búee na 6a le Sion yi, lè le Dónbeenĩ na wi f̄éεε 6a lóhó yi, h̄on na lé ho Zeruzalεεmu na wi ho wáayi. Mi vá vaá b̄ó 6a n̄upua c̄èr̄εε na wee dí ho s̄ánú yi, bán na lé ho wáayi tonkarowà, lè le Dónbeenĩ h̄inb̄ii z̄awa na yènnáa túara le c̄ón ho wáayi. ²³ Mi vá vaá b̄ó le Dónbeenĩ h̄inb̄ii z̄awa na yènnáa túara le c̄ón ho wáayi yi. Le Dónbeenĩ na wee fi le cítii 6a n̄upua búenb̄uen wán lé d̄io mi vá vaá b̄ó yi, á vá vaá b̄ó 6a n̄upua na t̄érinna á bïo j̄ii s̄ú yi. ²⁴ O Yeesu, ȳia k̄uara mí c̄ani ceéraráa wen lé wón mi vá vaá b̄ó yi. Lé orén le Dónbeenĩ d̄in wán b̄oráa le p̄aaní finle làa wen. O o c̄ani mún bïo j̄uhũ wi po a *Abεεle bïo.

²⁵ A mi cén wé jí ȳia wee bío làa mia c̄ón sese. O *Isirayεεle ñipomu yáania yí ná ȳia ná 6a zeñ wán c̄ón, á le lònbee b̄en yú 6a. Ká warén bán lé le Dónbeenĩ wee bío làa wen ho wáayi. Ká wa tun wa j̄ik̄ōnna le wa máa jí le c̄ón, á le lònbee mún ñ yí wen léee k̄énk̄én. ²⁶ Le Dónbeenĩ yánkaa wee bío à ho tá búenb̄uen d̄éké. A ho zuia á bïo ká lé bïo le dó mi j̄ii n̄on wen le mí ì wé: «Í pá à b̄iní ì wíoka à d̄éké ho tá, á mún ñ d̄éké ho wáayi.»‡ ²⁷ Bún k̄uara le bïo léra na dà wee d̄éké á kh̄ii vé. Ká bïo yí dà máa d̄éké bún ñ k̄éí b̄in.

²⁸ Lé bún n̄on á warén bá-z̄amu na wa yú á yí dà máa d̄éké. Bún bïo yi à mi wa z̄ūñ le Dónbeenĩ s̄amu na le wó làa wen bïo, à sá na le yi à héha làa bïo le s̄ii vá yi, lè le k̄ōnb̄ii, lè le ya-hézáni. ²⁹ Mu bon, wán Dónbeenĩ ka lòn d̄shũ na wee yáa mu bïo.

13

Bïo le Dónbeenĩ ñipomu ko 6a bua lè miten

¹ Mi warí mín làa bïo 6a nuzàwa waráa mín bïo s̄ii. ² N̄i-h̄ani wé huera mi wán à mi bua a sese, mi yí le mi yiwa sà bún yi. Ba ñi-dòndáa búí wó mu, á 6a buan ho wáayi tonkarowà ká 6a yí z̄ū mu. ³ Mi wé leéka b̄ia wi ho kàsó yi bïo, à k̄éí lè mi p̄anía wi ho yi làa ba. Mi mún wé leéka b̄ia 6a wee beé lò bïo, à k̄éí lè minén 6a mún wee beé lò.

⁴ Báawa lè mí h̄ánani, mi wé bè bïo le Dónbeenĩ b̄ia yi mu yaamu d̄áni yi. O báa t̄áa o h̄áa á yí ko ò o wé h̄á-fénló t̄áa bá-fénló. Mi z̄ūñ le le Dónbeenĩ kh̄ii síini 6a h̄á-féwá lè 6a bá-féwá j̄úná.

⁵ Mi yí le mi s̄ia s̄obá wé vá le wárí yi dà kh̄ii. Mi le bïo wi mi c̄ón à mi s̄ia wa bïo yi. Le Dónbeenĩ mí b̄εεre yáá b̄ia bïo ká: «Loñ, í máa día fo ū d̄on, í máa pí fo huúu.»* ⁶ Lé bún te bïo wa s̄ia hereka á dà à b̄ioráa bïo ká:

† 12:20 Mi loñ Léró v̄uahũ (Exode) 19.12-13 ‡ 12:26 Mi loñ Aazee v̄uahũ 2.6 * 13:5 Le b̄ionĩ mu b̄ia b̄o bïo túara ho Lándá z̄eeniló v̄uahũ (Deutéronome) 31.6, 8 yi là a Zozue v̄uahũ 1.5 yi.

«O Nùhúso Dónbeenĩ wee séení wɛn féɛɛ,
á wa máa zón dèɛ.

Nùpua yí dà dèɛ ɓúí máa wé làa mi»†

⁷ Bĩa zéenía le Dónbeenĩ ɓio làa mia á mi tà le yi á mi wé leéka ɓio. Mi loí ɓio ɓa ɓuan le miten le Dónbeenĩ ɓio dání yi vaá húrunnáa. Minén mún ɓua miten le ɓa ɓio síi. ⁸ ɓio ó o Yeesu *Krista karáa ho hĩihĩ lé ɓɓn ó o mún karáa ho zuia. Lé ɓɓn ó o ò dinnáa féɛɛ máa yèrémá hùúu. ⁹ Mi pa miten ɓio, á yí día le ɓa khà mia vɛíní le ho kàránló síiwà na yí se. ɓio se lé à wa yí ho pánká le Dónbeenĩ sãamu na le wee wé ɓio yi, Ká yínɔ́n hã làndáwá na bò ho dínló wán ɓio yi.

¹⁰ Warén muinĩ yeeníi dèɛ wi. A ɓa yankarowà na wee sá ɓa *zúifùwa pònsòni bùkú yi á yí ko ɓa wé dí ɓio wi le wán. ¹¹ Ba yankarowà nùhúso wee ɓua ɓa bùaa na ɓa fũaana cãni à zoráa le *sòobá-lùe yi mu bè-kora séndiáro ɓio yi. Ká ɓa bùaa mu bán ɓa wee lée cǐi ho donkíahũ. ¹² Lé làa ɓɓn síi ɓa mún ɓuan o Yeesu lóráa ho Zeruzalɛmu lóhó donkíahũ á lée ɓó. O ɓio wó kà síi bèra a na ò o cãni pánká yi, à ɓa nùpua bè-kora sén día. ¹³ A mi wãa wa lée sí a Yeesu mu yahó ho donkíahũ, à hã làntàa na là làa wo ɓàn síi à wa mún tà yi. ¹⁴ Ho lahó na wa wi yi ho dímíná yi á máa keń ɓɓn féɛɛ. Lé ɓɓn te ɓio wa wee càráa hĩa wa khii keeni yí ho yĩró na lua yi. ¹⁵ Mi wé wa khòoní le Dónbeenĩ féɛɛ o Yeesu pánká yi, à ɓɓn wé lòn muinĩ na wa yan nɔn le yi. Dén muinĩ so lé wa jini bè-bionii na wa wé è khòonínáa le. ¹⁶ Mi wíoka wé wé mu bè-tentewà le ɓa nùpua, à wé séení mín le mí nii ɓio. ɓɓn ka lòn muinĩ, mu ɓio sí le Dónbeenĩ yi. Mi yí le mi yiwa sà ɓɓn yi.

¹⁷ Bĩa wi mi nùhũ wán á mi wé bè bioní yi. Ba wee pa mi ɓio, á lé ɓarén mún khii zéení ɓio mi ɓio karáa le le Dónbeenĩ. Ká mi wee bè ɓa bioní yi, á ɓa wé è sá mí tonló le le sí-wɛɛ. Ká mi yí máa wé ɓɓn, á ɓa wé è sá ho ká ɓa sía yí wan, ɓɓn á cúnú mia yi.

¹⁸ Mi wé fio na wɛn. Wa láa waten yi, á zũ le wa yí wó yí khon ɓio ɓúí yi. A wa mún wi à wa wé wé ɓio se féɛɛ. ¹⁹ I wee hení mu á à na mia le mi fio le Dónbeenĩ yi bèra a na à ĩ yí ho wõhũ ɓini ɓuen mi cón fùafùu.

Hã farà

²⁰⁻²¹ Le le Dónbeenĩ wé à mi dàń wé ɓio se á le síi vá yi. Lé lerén lé ho héerà ɓànso. Le bò le páanii làa wɛn féɛɛ le wa Nùhúso Yeesu cãni. Lé lerén vèenia wo léra mu húmú yi á wó le mí nípomu paro binbirĩ. Le o Yeesu *Krista pánká yi à le Dónbeenĩ mu wé à wa dàń wé ɓio le síi vá yi. Le ho cùkú ɓio sí a Yeesu Krista yi féɛɛ. *Amiina!

Mòndén bioní làa tɛɛni

²² Wàn zàwa le wàn hĩnni, hã bioní ɓio yɛn na á ĩ túara kà á mi pa ɓio sese, ĩ túara hã nɔn mia à henínáa mi sía. ²³ Wàn za Timotee á ɓa wãa léra ho kàsó yi día. Ká a yú ɓueé dãn fùafùu, á wa à bè mín ɓueé ɓúɛɛkí mia. ²⁴ Mi tɛɛní mi ya-díwá ɓúenɓúen yi, làa ɓia ɓio sá le Dónbeenĩ yi ɓúenɓúen. Wàn zàwa le wàn hĩnni na wi ho Italii kõhũ yi wee tɛɛní mia. ²⁵ Le le Dónbeenĩ wé mí sãamu le mi ɓúenɓúen.

† 13:6 Mi loí Lení vũahũ (Psaumes) 118.6

Ho vūahū na ó o Zaaki túara

Vūahū túaró nūhū

O Zaaki na lé o Yeesu ɓàn za, lé yia túara ho vūahū na kà. O Yeesu húmú là a vèeró món lé bïo ó o tàráa o bïo, á wó a ñi-keníni. O o bïo zéenia le o wó ho Zeruzalεmu kèrètíewa kuure ya-dí (Bè-wénia 15). O bioní yahó sá ɓa *zúifùwa na lé ɓa kèrètíewa, na saawaa wi há kã-vio yi (1.1).

Bïo ɓa kèrètíewa ko ɓa ɓua lè mítén lé bñn ó o Zaaki bía bïo mí vūahū yi. O bía le mu bè-zūmíní wee lé le Dónbeení cñn. O mún bía ho nàfòró, lè mu khemu, lè ho kúará khénló bïo (1.2–2.13).

O Zaaki bía le le siidéro le Dónbeení yi lè há wára á léera (2.14-26). O bía le wa jini paa ko há keñ (3.1-13). O mún bía mu bè-zūmíní binbirí bïo (3.13-18). Bía wee kúee ɓa nùpua mín yi, làa bía wee jùu mín, lè ho nàfòró ɓànsowá bán ɓúenɓúen ó o ña zeñ wán (4.1–5.6). O Zaaki vūahū lii véenii, ó o ña ɓa kèrètíewa zeñ wán le ɓa wé hñ mí sia, á wé fio le Dónbeení yi na mín yi.

Le tɛenii

¹ Mu lé ínén Zaaki na lé le Dónbeení là a Yeesu *Krista ton-sá á túara ho vūahū na kà. I wee tɛení a *Isirayεele zí-ɓúná píru jùn ñipomu yi, bía tà a Krista bïo, na saawaa wi ho ñimíña yi.

Mi hñ mi sia le lònbee pãahū

² Wàn zàwa lè wàn hñni kèrètíewa, ká le lònbee lè mí síiwá wé yú mia, á mi zūn le mi júná sí làa sòobée. ³ Hen ká mi siadéro le Dónbeení yi fára tina le lònbee pãahū, lé bñn ñ na ká mi ñ wíoka á dàñ le lònbee mu. ⁴ Mi ko mi wíoka ca mi kuio á sánsá le lònbee fúaa mu vaa véenii. Lé bñn ñ na ká mi ñ wé ɓa nùpua na bïo ɓúenɓúen se, á bè-kohó bïo yí máa mí léé yi, á dɛe ɓúí yi fòora yi.

Mi wé dé mi sia le Dónbeení yi à fioráa

⁵ Ká a ɓúí wi mi tãahū á mu bè-zūmíní fòora yi, á ɓànsò fio mu le Dónbeení cñn, á le è na mu wo yi. Le Dónbeení hii wi, le wee há ɓa nùpua ɓúenɓúen, le yí máa wé héhéeka bïo ɓúí yi. ⁶ Eε ká ɓànsò màhá ko ò o dé mí síi binbirí le Dónbeení yi à fioráa, á yí titika. Yia wee fio ká a titika bïo ɓonmín lòn dɛe ɓúí na ho pinpiró wee yèrémáka làa bïo ho síi vá yi. ⁷ Bànsò yí ko ò o leéka le mí ñ yí bïo le Dónbeení cñn. ⁸ O yí zū bïo ó o ò dé mí síi yi. O yí dà máa bè bïo dà-kéní món.

O kèrètíe na khon làa yia nàfòró wi bïo

⁹ O kèrètíe na khon á bïo jūhū mía ò o le mí síi wa, lé bïo le Dónbeení cñn ó o bïo jūhū wi. ¹⁰ O o kèrètíe na lé o nàfòró ɓànsò síi mún dà á wa, lé bïo le Dónbeení zéenia làa wo le ká mínén bïo níi mía, se o bïo jūhū mía. O bïo ɓúenɓúen á à vé lè le pūílè ɓúí síi na máa wé mía ká le di bïo síi. ¹¹ Ká le wii hà á yòó wee jí lè mí sòobée, à le jini he, à pūílè di, à semu ɓúenɓúen dɛení vñ. Lé ká síi ó o nàfòró ɓànsò bïo khii wéráa. O bïo ɓúenɓúen khii ññ ññ á à vé làa cúekúee.

Mu bè-kora wéró yilera wee lé o nùpue yi

¹² Yia káa le lònbee lè mí síiwá yi, ò o siidéro le Dónbeení yi pá fára ññ wón ɓànsò jūhū sí. Mu bon. Yia há mí síi fúaa mu vaa véenii, á le Dónbeení ñ na le mukāñ binbirí na máa vé ɓànsò yi. Dén lé le sàání na le dó mí jii le mí ñ

na bïa wa le yi. ¹³ Yïa sïi wé vá mu bè-kora wéró yi, à bânso yí bío le lé le Dónbeenï mu ló yi. Mu bon. Le Dónbeenï sïi yí dà máa vá bè-kora wéró yi, á lerén mí bæere mún yí máa dé mu wéró yilera o nùpue yi. ¹⁴ Εε ká mu lé wa sïa váró mu bè-kora wéró yi, lé bún wee khà wen vïní. ¹⁵ Ká yïa màhá sïi vá mu bío na yí se yi á tà wó mu, à bún lé bío wé mu bè-kohó. Ká mu bè-kohó hïa fára mí naní bânso yi á vivio tïna, à mu wé mu húmú.

¹⁶ Wàn zàwa lè wàn hïnni na á ï wa làa sòobéε, mi yí khà miten. ¹⁷ Mu bè-tentewà búenbúen wee lé le Dónbeenï cón, dén mí dòn na léra mu khoomu. Le Dónbeenï ðïn mí ðinníi, le yí máa yèrémáka lòn tàró. ¹⁸ Le Dónbeenï lè mí sïi bío á yàá nòn mí mukāni wen lè mí bíoni na lé ho tũia poni, á wa wáa dú mu bè-lénna búenbúen yahó lè mu bè-yáa bío sïi.

Mi wé wé bío le Dónbeenï bíoni bíia

¹⁹ Wàn zàwa lè wàn hïnni na á ï wa làa sòobéε, mi zūn bío kà: Mi nĩ-kéní kéní ko à mi wé tá mi jikōnna sese. Mi wé yí cí bíoni wán. Mi mún wé yí le mí sïa cí fùafù. ²⁰ Mu bon, o nùpue na sïi wee cí á yí dà máa wé bío téréna le Dónbeenï cón. ²¹ Lé bún nòn á bío wee tíi o nùpue yi búenbúen, lè mu sūnsūmámu à mi día. Mi liiní miten à tà le Dónbeenï bíoni bío, ðïo le dù mi yiwa. Dén dà a kānī mia.

²² Ká mi màhá wé yí jí le bíoni mu mí dòn. Mi wé wé bío le bíoni mu le mi wé. Ká mi yí máa wé bún, se mi wee khà miten. ²³ Mu bon. Yïa wee jí le bíoni mí dòn ò o yí máa wé bío le bíoni mu le o wé, wón bânso ka lòn nùpue na lá ho zùbalén ò o lora mí yahó. ²⁴ Bío ó o lora míten wó ò o wà, ó o yi ðèniá sà bío ó o karáa yi. ²⁵ Ká yïa bèn wee cūii le Dónbeenï làndá, ho làndá tente na wee wé ò o nùpue wé míten, á wee tà bè ho yi, wón bânso jùhũ á à wé sï mu bío yi. Bânso yí máa jí ho làndá mu à bíni nōnsā yi. O wee bè ho yi.

²⁶ Hen ká a búii wee leéka le bío mí wee wé lé bío sï le Dónbeenï yi, à bânso màhá jii pèè mia, se o wee khà miten, se bío ó o le mí wee wé bío sï le Dónbeenï yi jùhũ mia. ²⁷ Wàn Maá Dónbeenï yahó á bío sï le yi binbirí lé à wa séení ba híiminí lè ba mahāwa na lò wee be, à mún yí día le ho ðímíná bío vá wen dé mu bè-kohó yi.

2

Mi wé yí hueeka ba nùpua mín yi

¹ Wàn zàwa lè wàn hïnni, bío mi dó mi sïa wa Núhũso Yeesu *Krista na lé o cùkúso yi, á mi wáa wé yí hueeka ba nùpua mín yi. ² Hen ká a búii lá buara mi kúeemínwánlò lùe yi sïi, á zā mí nín-kíza fibεεre na wó lè ho sánú lè mí sï-seni. Mu pāahũ à nĩ-khenii búii mún vaá ló buara ho kúeemínwánlò dà-kéní kéní mu yi lè mí sï-lèna. ³ A mi kēnbio hã sï-seni bânso á bíia nòn wo yi: «Ūnén, buee kēni le kanmúini wán.» A mi bèn bíia nòn o sï-lèna bânso yi: «Ūnén ðïn ho wáayi», bún mia à «ũ buee kēni ho tá yi ï nīsāni.» ⁴ Ká mi wee wé bún, se mi so yí máa hueeka mín le? Ká mi wee wé kà, se lé hã yile-kora lé hïa mi buan á wee cítirāa mín.

⁵ Wàn zàwa lè wàn hïnni na á ï wa làa sòobéε, mi jí bío kà: Mu so yínōí le Dónbeenï hueekaa bíia lé ba nĩ-khenia ho ðímínása cón, à ba dé mí sïa le yi le? Dén sïidéró so lé ðïo lé ba nàfòró binbirí. Ba níní ï kēni le Dónbeenï béeni na lé dó mí jii le mí na bíia wa le yi. ⁶ Εε ká minén bán màhá wee zùan ba nĩ-khenia yi. A bíia wee beé mi lò, á wee bua mia varáa le cítii finíi lara yi so yínōí ho nàfòró bānsowà le? ⁷ Ho nàfòró bānsowà mu mí bæere lé bán mún wee yáa o Yeesu na mi bío sã yi yèni. ⁸ Le Dónbeenï bá-zāmu làndá na túara le Dónbeenï bíoni vūahũ yi lé hïa kà: «Wahí mi ninza làa bío ūnén ũ bæere waráa ūten bío

sii.»* Ká mi wee bè ho làndá mu yi binbirí, se mu se. ⁹ Εε ká mi wee hueeka 6a nùpua mín yi, se mi wee wé mu bè-kora. Mi núná á à sí, lé bío mi yí bò ho làndá mu yi. ¹⁰ Mu bon, ká a 6úi vùnun bío le Dónbeení bò henía dà-kení 6úi wán, hàrí ká a bò bío ká 6úen6úen yi, se lé mu 6úen6úen ó o pá vùnun wán. ¹¹ Mu bon. Le Dónbeení na bía le ù yí fé báa tàá háa,† lé dén mún bía le ù yí 6úe nùpue.‡ Awa! A ka lè fo yí fó háa tàá fo yí fó báa, à fo màhá 6ó a nùpue, se fo pá vùnun le Dónbeení làndá wán. ¹² Mi zūrí le le Dónbeení á à cítí mia lè ho làndá tente na wee wé ò o nùpue wé míten. Lé bñn nòn á mi ko mi bè ho làndá mu yi mi bíoní lè mi wára yi. ¹³ Mu bon, pãahũ na le Dónbeení khíi cítí 6a nùpua yi, á bña yí zũna mí ninzàwa màkárí á yí wó le hii làa ba, á le Dónbeení mún khíi máa zūrí 6a màkárí á máa wé le hii làa ba. Ká yã wee zūrí mí ninzàwa màkárí à wé le hii làa ba, wón poní á à sèn le cítí fi nònzoñ.

Le sùidéro le Dónbeení yi ko mu wé mi há wára yi

¹⁴ Wàn zàwa lè wàn hínni, ká a 6úi bía le mí tà a *Krista bío ò o wára á mu màhá yí máa mi yi, se mu nùhũ so wi le? Bñn so dà a kãní a le? ¹⁵ Ka lè mìn za tàá mìn hínló na lé o kèrètíε á sí-zínia tà mia, á bè-dínií wee fòo wo yi síi, ¹⁶ ó o 6úi ló mi tãahũ bía nòn wo yi: «Lén làa héerà, vaa lá ù tènñ dèε zí, à vaa yí ho dñnló dí sí.» A 6ànsò màhá yí hñn wo làa bío ó o màkóo wi yi, se mu nùhũ so wi le? ¹⁷ Lé bñn á yã le mí tà a Krista bío à mu yí máa mi a wára yi, se mu nùhũ mia.

¹⁸ Mu dà a wé le o 6úi bía bío kà: «Ba 6úi tà a Krista bío mí dòn, à 6a 6úi 6èn wee wé há wára na se mí dòn.» Awa! A ù wãa zéeni ù Krista bío tàró binbirí na há wára mia yi làa mi, á ínén 6èn ñ zéeni làa foñ lè í wára na se le í tà a Krista bío binbirí. ¹⁹ Fo tà le le Dónbeení léé dà-kení mí dòn le? A bñn se lon. A 6a cínáwa mún tà mu yi á wee zà le yahó lè le zãníi. ²⁰ Fo léé bñnbú le? Fo wi à ñ zéeni làa fo le o Krista bío tàró na yí máa mi há wára yi nùhũ mia le?

²¹ Mi loñ wàn 6úaa *Abarahaamu. Léé webio nòn á le Dónbeení le o lé o nùpue na térénna? Mu so yínón bío ó o wó bío yi le? O tà hñn mí za *Izaaki lè le Dónbeení le muini yεeni dèε wán. ²² Fo yí mòn le? O sùidéro le Dónbeení yi á léera là a wára. Lé bñn ó o sùidéro mu nii sùráa há wára na ó o wó bío yi. ²³ Bñn lé bío nòn á bío túara le Dónbeení bíoní vũahũ yi o dñní yi á nii sùráa: «O *Abarahaamu dó mí síi le Dónbeení yi, lé bñn nòn le càtío wo là a nùpue na térénna le yahó,»§ á le dú mu bñnmu làa wo.* ²⁴ Mi yí mòn le? O nùpue wára lé hña wee wé ò o wé o nùpue na térénna, ká mu yínón o Krista bío tàró mí dòn. ²⁵ Lé bñn ó o háa 6úi na hña wee yéé míten bío hña wóráa. O yèni 6a le Arahaabu.† O hña térénna le Dónbeení yahó bío ó o wó bío yi. O hña tà ó o *Isirayεele nípomu tonkarowà làara a wán, á séeniá 6a á 6a ló ho lóhó yi à nùpue yí mòn 6a.

²⁶ Mu bon, nùpue mànakã hña ló a yi ò o hí. Lé bñn ó o Krista bío tàró na yí máa mi há wára yi á mún ka lòn bío na húrun.

3

O nùpue ko ò o nii pèè wé

¹ Wàn zàwa lè wàn hínni, mi 6úen6úen yí cà à mi wé ñ-kàránlowà. Mi zũ le warén ñ-kàránlowà á le cítí khíi wé here wán á à poní 6a nùpua na ká. ² Mu bon, wa 6úen6úen wee wé khe bío cèrèε yi. Nùpue 6úi lá yí máa bío khe síi, se wón 6ànsò léé nùpue na nii tun á dà mí sãniá wee 6ua yi.

* **2:8** Mi loñ Levii nùwã vũahũ (Lévitique) 19.18 † **2:11** Mi loñ Léró vũahũ (Exode) 20.13 ‡ **2:11** Mi loñ Léró vũahũ (Exode) 20.14 § **2:23** Mi loñ Bío Nùhũ Búεeni vũahũ (Genèse) 15.6 * **2:23** Mi loñ Ezayii vũahũ 41.8 † **2:25** Arahaabu: Mi loñ Zozue vũahũ 2.1-21; 6.22-25

³ Hen ká wa wi ò o cúa wé bè bïo wa le o wé yi, à wa dé ho kàràfi o jii yi. Lé bñn wa wee wé à dàrnáa o bïo. ⁴ Mi mún loń ho won-beeni na 6a wee ca ho pñnsò-beeni yi à ho pinpi-beeni wé jàa. Léé dà-za dèe búí pènpéréké na cèera ho món yi, lé dén á yïa wee pà ho won-beeni mu wee wé ki làa ho, à ho va làa hen na ó o le ho va yi. ⁵ O nùpue jii mún ka kà sii. Le ka cínú, ká le màhá wee khòoní mítén mu bè-beera na le dà wee wé bïo yi. Mi loń, yínòń ho dà-za wee cíí le dùu-beeni le? ⁶ O nùpue jii mún ka lòn dǎhǔ. Wa sǎnia bïowa búenbúen tǎahǔ á le jii le dïo sú lè mu bè-kora á wee dèé wa sǎnia búenbúen. Lé lerén wee yáa wa bïo búenbúen lè ho dǎhǔ bïo síi. Bñn bè-yáanii so búenbúen wee lé o *Satáni yi.

⁷ O nùpue dà wee mání 6a napuwà lè mí sǐwà, lè mu jummu bùaa, lè 6a jínzàwa, ó o mún mánia 6a. ⁸ Ká le jii dén á nùpue yí dà máa hè yi. Le yí se. Le yí dà máa wé tété. Le ka lòn súró na wi le yi, á wee búe 6a nùpua. ⁹ Lé le jii mu á wa wee khòonínáa o Nùhǔso Dónbeeni na lé wa Maá. Á lé lerén jii dà-kení kení mu á wa mún wee dánkání lè 6a nùpua, bán na le Dónbeeni lera à 6a 6onmín làa de. ¹⁰ Le khòoní lè há dánkáa wee lé le jii dà-kení mu yi. Wàn zàwa lè wàn hǐnni, mu lá yí ko mu wé wé kà sii. ¹¹ Mi so dǐn mǎn à jummu na sí làa bïo yí sí á páania wee lé buii dà-kení yi le? ¹² Wàn zàwa lè wàn hǐnni, mónkòró vǐndèe so dà a ha jia le? A jinna so dà a ha mónkòró le? Làa bñn síi, á mu jummu na sí yí dà máa lé le buii na jummu yí sí yi.

Mu bè-zǔrmini wee lé le Dónbeeni cǎn

¹³ Wàn zàwa lè wàn hǐnni, nùpue na bè-zǔrmini binbirí wi á wi mi tǎahǔ le? A 6ànso wǎa zéeni mu làa bïo ó o wee 6uaráa mítén sese, lè há wára na ó o wee liini mítén wé. Lé bñn á à zéeni le o bè-zǔrmini binbirí wi. ¹⁴ Éé ká lé le yande-sǔmúí wi mia, á wee penka làa mín, à mi yí yòoní mítén bïo mi le mi lé mu bè-zǔrmini 6ànsowà bïo yi. Ká bñn wi mia, se mi pǎ ho tǔiá poni. ¹⁵ Mu bè-zǔrmini mu lé ho dǐmǐnáa bè-zǔrmini. Mu yí ló le Dónbeeni Hácírí cǎn. Mu yáa ló a Satáni cǎn. ¹⁶ Hen ká le yandee lè há penkaa wi lùe na yi, à dén lùe so bïo lúnka. Há wén-kora lè mí sǐwà wee wé kéń bñn. ¹⁷ Éé ká yïa le Dónbeeni bè-zǔrmini wi yi, wón yi wee ce. O mún wee wé à ho héerà kéń 6a nùpua pǎahǔ, o wayi, o bioní mia. Bànso zǔ mí ninzàwa màkárí. O hii wi á wára búenbúen se. O yí máa hueeka nùpua mín yi, o lé o húaarà. ¹⁸ Bán wee wé à ho héerà kéń 6a nùpua pǎahǔ, 6a wára ka lòn bè-dǐnii, bïo wee lé mu món léé bïo na sí le Dónbeeni yi.

4

Bïo á mi sía wee vá wéró yi na yí se á mi khí yi

¹ Wàn zàwa lè wàn hǐnni, mu wó kaka á mi wee firáa làa mín? Mu so yínòń mi sía bïo na yí se càró 6àn poni na wee búe mia fééé bïo yi á mu wee wéráa le? ² Mi sía wee vá mu bïo búí yi ká mi màhá yí dà máa yí mu à mi wǎa wé búe mín. Le yandee wi mia á bïo mi yí máa yí bïo mi sía vá yi, à mi wǎa wé fi làa mín. Mi yí máa yí bïo mi sía vá yi, lé bïo mi yí máa fio mu le Dónbeeni cǎn. ³ Tàá ká mi flora le Dónbeeni cǎn á mi máa yí mu, lé bïo á bïo mi leékaa wee floráa yí se. Mi floró jǔhǔ lé à mi yí mu bïo à wéeráa mi sía cùeéé. ⁴ Mi ka lòn háa na 6àn báa wi ò o wee fé 6a bá-vio. Mi so yí zǔ le yïa wa ho dǐmǐná bïo se wón jina le Dónbeeni le? Yïa wi ò o wań ho dǐmǐná bïo, á 6ànso 6èn ñ wé le Dónbeeni zúkúso. ⁵ Mi so wee leéka le le Dónbeeni bioní vǔahǔ yi á há bioní na ká bía kǎamáa le? «Le Dónbeeni Hácírí na le dó wén á le yí wi à le léé yi là a búí hùúu.» ⁶ Éé ká le sǎamu na le màhá wee wé làa wén á po bñn. Bïo ká lé bïo bía le Dónbeeni bioní vǔahǔ yi: «Bia wee yòoní mítén á le Dónbeeni

pá bïo, ká le màhá wee wé mí sãamu làa bïa wee liiní mítén.»* 7 A mi cén wé liiní miten le Dónbeení yahó. Mi ðin sánsá a Satãni, ó o ò lùwí ká à díá mia. 8 Mi lén va lè le Dónbeení cón á lerén òn nì sí mí yahó. Minén bè-kora wérowà, mi khi mu bè-kora wé ró yi. Minén na yí máa bè mu bïo dà-kéní món, mi díá miten búenbúen na le Dónbeení yi. 9 Mi sè mi yara, à mi wá. Mi díá hã konsíní à mi wá. Mi díá le sí-wεε à mi sè mi yara. 10 Mi liiní miten o Núhúso yahó ó o ò yóní mia.

Mi wé yí cítí mín

11 Wàn zàwa lè wàn hínni, mi wé yí òu mín. Yí òuna mín za tàá mín hínló, tàá á cítí wo, se òanso bía khon le Dónbeení làndá ðání yi, o wee cítí ho. Ká fo hía wee fi le cítí ho làndá wán, se fo wáa yí máa bè ho yi. Fo wee wé ùten lè le Dónbeení làndá cítí-fi. 12 Le Dónbeení mí ðòn lé ðio bàrá ho làndá á lé lerén mún lé o cítí-fi. Lé lerén dà à kãní a nùpue, á mún dà à wé ó o bïo á à yáa. A ùnén òn lé o yén á wee cítíráa mín za?

Minén nãfòró òansowà, héyí!

13 Awa, mi le í bïo bïo dà-kéní na mia. Mi wee wé bïo le ho zuia tàá ho yíró ká mi ì va ho lóhó na ká, á vaá duan le lúlú-kùure, á à yí ho cúnú. 14 Mi wee wé bïo bún ká mi òn yí zū bïo pan mia ho yíró. Mi ka lòn óó-khūumu na wé fà à ðéni bíni khi fùafù. 15 Mi lá ko mi wé bïo ká: «Ká le Dónbeení tà, á wa yío wi lua ho yíró á séenia wen á wa à wé bïo ká làa bïo ká.» 16 εε á bún mi yí máa wé à mi wee yóní miten lè mi khon-bíoní. Bún síi yí se. 17 Lé bún òn, ká yí zū bïo ó o ko ò o wé ká mu se ò o yí wó mu, se òanso wó khon.

5

1 Awa, bïo ká wán lé minén nãfòró òansowà á ì wiráa. Mi wá, à wãamaka mu bè-sūmáa na khi yí mia bïo yi. 2 Mi nãfòró wee yáa. Mi sí-zínia á ho bénlò wee là. 3 Mi sánú lè mi tòn semu wee yáa. Lé bún wee zéeni le mi wó khon. Lé bún òn le Dónbeení cítí fi ònzoñ, ká mi bïo á à yáa búenbúen làa bïo ho ðhú wé cínáa mu bïo bïo síi. Cínú ká, ká ho ðimíjá á à vé, à minén pá pan mi nãfòró bïo á óóókaa ho yi léé webio? 4 Mi loñ, óa nùpua na wee sá mi manawà yi á mi máa wé ðéni sáani yi. Lé bún lé mi wékheró, á òn óa wee zaráa làa mia. A óa zía mu á le Dónbeení na dà mu bïo búenbúen já. 5 Ho tá wán, á bïo búí yí fòora mia. Mi wee wé bïo mi sía vá yi. Mi wee wéé mi sía. Mi wee ðiiní miten lòn búaa na óa wee hã ho búeró bïo yi ká le cítí filó wizonle ðén òn òana lua. 6 Bía yí wó yí khon, á mi síinia òn á óó, à óa yáa yí tãmáa hàrí cínú.

Mi wé hí mi sía à pa a Núhúso

7 Wàn zàwa lè wàn hínni, lé bún òn, á mi hí mi sía fúaa ká a Núhúso bínia óuara. Mi loñ o vãro. O wee wé hí mí síi pa hã vi-yáa na ó o ò ði mí bïo, à mún hí mí síi pa hã viora na à ðéé o bè-ðinii, à bè yi laráa mí ðinlò. 8 Minén mún wé hí mí sía, mi hení mi sía, lé bïo ó o Núhúso ò òuen hen làa cínú.

9 Wàn zàwa lè wàn hínni, mi wé yí le mi sía cí mín yi à òu mín, ó o Núhúso máa cítí mia. Hen làa cínú ká a Núhúso na lé o cítí-fi á à òuen. 10 Wàn zàwa lè wàn hínni, le Dónbeení òi-cúa fεrowà na bía a Núhúso Dónbeení yéni yi, á lò bon ká óa pá hã mí sía. Minén mún hí mi sía le lònbee yi lè óa bïo síi. 11 Mi loñ, wa wee bïo le bán na tà le lònbee yi, á òn sí. A mu òn bon, mi óa a Zoobu bïo. O hía hã mí síi á mu bïo búenbúen kúio wo yi, á mi òn òn bïo ó o Núhúso wó òn wo yi mu va à vénií. Túiá òni, o Núhúso zū le màkárí làa sòobéε.

* 4:6 Mi loñ Wãhio vūahú (Proverbs) 3.34

Mi wé le ɲi-kéni ɓànsowà

¹² Wàn zàwa lè wàn hĩnni, ɓio yàá pá wi ɓɓn á ĩ hení ì na mia lé ɓio kà: Mi yí vɪ vɪ yí dé dèɛ. Mi yí dé ho tá, tàá ho wáayi, tàá bè-vio ɓúí. Mi wé le ũuu, à mi ɗɓn ɓɓn wán. ɓɓn lé ɓio ò na ká le Dónbeenĩ máa siiní mí ɲúná.

Mi wé séeni mɓn ho floró yi

¹³ Hen ká minén ó o ɓúí lò wee be ò o fio le Dónbeenĩ yi. Ká a ɓúí sɓi wan, ò o sío à khòoní a Núhũso. ¹⁴ Hen ká minén ó o ɓúí lò yí here, ò o ve ɓa kèrètɩewa kuure ya-díwá à bán ɓuee khii ho ɲiló làa wo o Núhũso yèni yi, ká ɓa fio na a yi. ¹⁵ Ká ɓa dó mí sɓi binbirí á floraráa, á yɩa lò yí here á à wa. O Núhũso á à wéé wo. Ká ɓànsò wó bè-kora ɓúí, ó o Núhũso ò sén mu ù díá. ¹⁶ Awa! A mi wáa wé bío mi wékheró làa mɓn. Mi wé fio na mɓn yi, bèra a na à mi wa. O nùpue na téréna wón floró pànká wi. ¹⁷ Mi loń, le *Dónbeenĩ ɲi-cúa fɛero *Elii hɩa lé o nùpue lè warén ɓio síi. A ɓio ó o flora lè mí sòobéɛ bèra a na à ho viohó yí tè, á ho ɓèn yí tò á ɗɓn hã lúlúio ɓio tɓn lè mí sanká.* ¹⁸ ɓɓn món ó o ɓɓnía flora á ho viohó tò á ho tá ɓio na dà wee ha á han mí bia.

Yɩa vɩnnun ɓɓnĩ ɓuenló

¹⁹ Wàn zàwa lè wàn hĩnni, hen ká a ɓúí vɩnnun díá le Dónbeenĩ tɩiá poni mi tɩahú, ó o ɓúí ɓuan ɓueé bàrá ho wã-tente wán, ²⁰ à mi zúń le yɩa fó a bè-kora wéro ho wã-kohó na ó o lá wi wán, wón kãnía wo mu húmú yi. Lé ɓɓn ñ na ká le Dónbeenĩ máa ɓɓnĩ máa leéka ɓànsò bè-kora na ó o wó ɓúenɓúen ɓio.

* 5:17 Mi loń Bá-zàwa nín-yání vɩahú (1 Rois) 17–18

Ho nín-yání vūahú na ó o

Piere túara

Vūahú túaró nūhú

O Piere nín-yání vūahú ó o túara nɔn ɔa kèrètíewa na saawaa wi ho Azii Minere kána búí yi. Nún-sí lé o Poole, tàá bía làa wo páanía sá á zéenia le Dónbeení bío làa ba, á ɔa tàráa mu yi. Ba nùpua fù wee bàká ɔa yi, á wee beé ɔa lò bío ɔa dó mí sía o Yeesu yi bío yi. Lé bǔn te bío ó o Piere túararáa ho vūahú na kà nɔn ɔa yi, á henía ɔa sía, à ɔa yara sí a Yeesu *Krista, à wé fàrá tǔn le lònbee pāahú, làa bío ó o Yeesu na bío nɔn ɔa káníanaa á wóràa mu. O Piere leékaa ɔa làa bío le Dónbeení káníanaa ɔa, làa bío le wó á ɔa yúráa le síidéro o Yeesu Krista húmú là a vèeró pánká yi, á dó mí sía wee lòní binbirí. O henía ɔa sía bèra a na, à ɔa wíoka fání mí yío, à ɔua mítén sese ɔa páaníló là a Krista bío yi. Bío ó o Yeesu ɔuannáa mítén le lònbee lè mí síiwà na yú a yi, lé bǔn ɔàn síi á ɔarén mún ko ɔa bè yi. O Piere nɔn le zéení lè mí síiwà ɔa yi, bèra a na à ɔa zǔn mún ɔuaró mu bío ɔúenɔúen yi, à bía yí zǔ le Dónbeení wé mi mu, à bán mún tà le Dónbeení bío, à wé ɔúaaní le.

Le tɛnɛi

¹ Inén Piere na lé o Yeesu *Krista tonkaro lé mi wee túa ho vūahú na kà. I wee túa ho á à na bía le Dónbeení hueekaa wó lè mí nípomu yi, na saawaa wi mu nǐ-hāmu yi ho Pōn, lè ho Kalasii, lè ho Kapadoosi, lè ho *Azii, lè ho Bitinii kána yi. ² O Maá Dónbeení hueekaa mia á héhaa làa bío le fèra le mí ì wé làa bú, á wó mia lè mu nípomu na bío sǎ le yi mí Hácírí pánká yi. Le wó mu bèra a na ò o húmú ho *kùrùwá wán pánká yi, à mi wé ɔa nùpua na wee ce le Dónbeení yahó, à wé wé bío ó o Yeesu Krista le mi wé. Le le Dónbeení wíoka wé wé mí sǎamu làa mia, à wíoka wé na mí héerà mia.

Wa síadéro à lòní ho káníló bío

³ Mi wa ɔúaaní le Dónbeení, dén lé wa Núhúso Yeesu *Krista ɔàn Maá. Le minka tentemu bío yi, á le wó á wa yú le mukōn-finle o Yeesu Krista na lá húrun na á le vèenia pánká yi. Lé bǔn bío yi á wa dó wa sía wee lòní làa sòobéé, ⁴ á pannáa bío bío sǎ le nípomu yi na le bàrá ho wáayi ká làa mia. Bǔn bío so yí máa yáa, timu mía mu yi, mu yí máa yèrémá. ⁵ Bío mi dó mí sía le Dónbeení yi, á le dànló pan mia, bèra a na à mi yí ho káníló, hǐa bío wíokaa vó día pan mí zéeníló ho dímíjá vé nònzoñ. ⁶ Lé bǔn bío yi, á mi wee zámakaráa làa sòobéé, hàrí ká le lònbee lè mí síiwà wee yí mia há làa na ká wán ho pōn-za yi. ⁷ Ho sǎnú yáa lé mu bío na wee yáa. Éé ká ho màhá pá wee wé pà ho dǎhú yi, à zǔnnaa le ho lé ho sǎnú binbirí. Lé ká síi á minén síadéro le Dónbeení yi na bío nūhú wi làa sòobéé po ho sǎnú ɔàn kúará mún ko le ho khénló, à zǔnnaa le mi dó mí sía binbirí le yi. Ká mi síadéro le Dónbeení yi fàrá tǔna, á pāahú na ó o Yeesu Krista khíi ɔueé zéení mítén yi, á mi ì yí le khòní, lè ho cùkú, lè le kǔnbii. ⁸ O Yeesu mu á mi yí mɔn, à mi nɔn pá wa a. Hàrí bío mi pá ñn yí máa mi a mí cúee, à mi dó mí sía wo yi. Lé bǔn nɔn á mi wiráa le sí-wéé yi làa sòobéé. Dén sí-wéé so bío á yí dà máa bío. ⁹ Mi wi le sí-wéé yi, lé bío mi dó mí sía o Yeesu yi ó o kánía mia.

¹⁰ Le Dónbeení nǐ-cúa fèerowá yánkaa cincífra ho káníló mu bío làa sòobéé, á fèera há nǐ-cúa na bío ciran mu sǎamu na le Dónbeení le mí ì wé làa mia.

11 O Krista Hácírí* kera lè 6a ɲi-cúa fεεrowà mu, á le lònbee na ó o ò kǎa yi, lè ho cùkú na ó o ò yí mu bàn mǎn, á le Hácírí mu fèra zéenia bǐo làa ba. A 6a cà lè mí sòobéε à zǔn mu wéró pǎahǔ, làa bǐo mu ù wéráa síí. 12 A mu zéenia làa ba le mu bǐowa mu bàn ɲi-cúa na 6a wee fεε á bǐo yí ciran 6arén mí bæere, ká mu lé minén á mu ciran. A lé bún á bǐa wee bue le bín-tente há làa na kà wán á zéenia làa mia lè le Dónbeenǐ Hácírí na ló ho wáayi pánká. Ho wáayi tonkarowà yáá mún sía vá à 6a zǔn mu bǐo mu.

Bio le Dónbeenǐ ɲipomu ko 6a 6ua lè miten

13 Lé bún nǎn, à mi wáa fání mi yǐo le Dónbeenǐ tonló sáró bǐo yi, à zǔn miten 6uaró. Mi dé mi sía làa sòobéε à lòoní mu sǎamu na le è wé làa mia o Yeesu *Krista bǐnǐ 6uen nǎnzoñ. 14 Bǐo mi lá ðǐn yí zǔ le Dónbeenǐ bǐo yara á bǐo mi sía lá wé vá wéró yi na yí se á mi wáa día, ká mi wé wé bǐo le Dónbeenǐ le mí wé. 15 Le Dónbeenǐ na von mia á wee ce, á minén mún wé 6a nǔpua na wee ce le yahó mi bǐo 6úen6úen yi. 16 Mu bon, mu túara le Dónbeenǐ bǐonǐ vǔahǔ yi kà síi: «Mi keñ mu cemuyi, lé bǐo á ðnén wee ce.»†

17 Bǐo ká mi wee fio, à mi ve le Dónbeenǐ lè mǐn Maá, dén na yí máa hueeka 6a nǔpua mǐn yi, le wee cítí 6a 6úen6úen à héha làa bǐo 6a ɲǐ-kéní kéní wó. Le yí máa hueeka 6a mǐn yi. Awa, á mi 6ua miten à zéení le mi wee kǎnbi le Dónbeenǐ ho pǎahǔ na mi ì wé ho tá wán yi. 18 Le Dónbeenǐ léra mi ɲúná bǐo mi lá wee 6ua lè miten yi, bún na mi kenía mǐn maáwà cǎn na ɲúhǔ mía. Mi zǔ le mu yǐnǎn le wárí táá ho sǎnú na wee yáa á le wó làa bǔ. 19 Bùéé, o Yeesu Krista, yǐa ka lòn muinǐ pioza na á fianǐ woon mía yi, lé wón cǎni na bǐo ɲúhǔ wi binbirǐ pánká yi á le léraráa mi ɲúná. 20 Le Dónbeenǐ fèra léra a mu bǐo yi, ká bǐo 6úi ðǐn yí léra, á há pǎnna véenǐ na kà yi, ó o *Krista mu wáa zéenia mítén minén bǐo yi. 21 Lé o Krista bǐo yi á mi dóráa mi sía le Dónbeenǐ yi, dén na vèenia wo á dó ho cùkú yi. Lé bún wó á mi dóráa mi sía le Dónbeenǐ yi wee lòoní bǐo le le mí ì wé.

22 Ho túiá poni bǐonǐ na mi bò yi lé dén nǎn á mi wee ceráa le Dónbeenǐ yahó, bèra a na à le waminǐ binbirǐ keñ mia. Awa, á mi cén wañ mǐn làa sòobéε lè há yiwa na wee ce. 23 Mu bon, mi wáa bǐnǐa ton, ká mi màhá yǐnǎn nǔpua na ton à bǐo síí mu húmú yi. Lé le Dónbeenǐ bǐonǐ na wi bǐn fεεε pánká yi á mi tonnáa, dén na wee na le mukǎnǐ binbirǐ. 24 Mu bon, mu túara le Dónbeenǐ bǐonǐ vǔahǔ yi kà síi:

«Ba nǔpua 6úen6úen ka lè le ɲíní bǐo síi,
á ho cùkú na 6a wee yí ka lè le pǔííle bǐo síi.
Le ɲíní wé he, à le pǔííle di,

25 ká a ɲúhǔso bǐonǐ dén wi bǐn fεεε há lúlúio na ɲii mía yi.»‡
Dén bǐonǐ so lé le bín-tente na buera nǎn mia.

2

1 Awa, á mi kǐhi mu sǔnsǔmámu lè mí sííwà yi. Mi wé yí fǔaa sabíoní húúu, mi yí wé ɲǐ-kháwa, mi wé yí dí yandee húúu, mi wé yí ɲúu nǔpua à yáa 6a yènnáa. 2 Mi wañ le Dónbeenǐ bǐonǐ mí ðòn làa bǐo 6a kúnkúzàwa waráa mi nuwà yoomu bǐo síi, bèra a na à mi ðá le Dónbeenǐ bǐo ðǎní yi mi kǎnǐló bǐo yi. 3 Mu bon, mi zǔna bǐo ó o ɲúhǔso seráa.

Bia dó mí sía le Dónbeenǐ yi lé le ɲipomu

4 Mi vá 6uee 6úe o Yeesu yi, wón na lé le mukǎnǐ 6ǎnso, na ka lòn huee na 6a nǔpua pǎ día, ká lé lerén á le Dónbeenǐ màhá léra, le bǐo ɲúhǔ wi le cǎn

* 1:11 Krista Hácírí: O Krista Hácírí na bǐo bía hen lè le Dónbeenǐ Hácírí léε dà-kéní † 1:16 Mi loñ Levii nùwá vǔahǔ (Lévitique) 19.2 ‡ 1:25 Mi loñ Ezayii vǔahǔ 24.25

làa sòobéε. ⁵ Minén mún le mukāñi wi yi, á mi mún ka lòn huua. Awa, á mi día le le Dónbeenĩ khuii mia soráa le zĩĩ na le Dónbeenĩ Hácírĩ wi yi, à wé le *Dónbeenĩ yankarowà na wé è ya hã muinĩ làa bĩo le Dónbeenĩ Hácírĩ mu le mu koráa, hĩa le wé è tà bĩo o Yeesu *Krista bĩo yi. ⁶ Mu bon, bĩo kà lé bĩo túara le Dónbeenĩ bionĩ vūahũ yi: «Mi loĩ, ĩ léra le huee na wee ɓua ho soró dñĩ, dño bĩo ɓũhũ wi làa sòobéε, á à bàrá ho lóhó na ɓa le *Sion yi. Yĩa á à dé mí sũ le yi á nĩyio máa dí huúu.»* ⁷ Awa, á minén na wãa dó mi sĩa o Yeesu yi, minén á à yĩ le kǎnbii. Ká bĩa yĩ dó mi sĩa wo yi, á mu túara: «Le huee na ɓa so-sowa lá pã día lé dño hĩa bĩnĩa ɓueé ɓuan ho soró dñĩa.»† ⁸ A mu mún túara: «Le lé le huee na wee kǎkǎn wán, ho ɓúaahó na wee lùwá a nùpue».‡ Bán wee kǎkǎn le wán lé bĩo ɓa pã le Dónbeenĩ bionĩ bĩo. A bũn lé bĩo mún sã ɓa yi. ⁹ εε ká minén bán lé mu nĩpomu na léra, á lé ɓa yankarowà na bĩo sã a bée yi. Mi lé ho sũ na wee ce le Dónbeenĩ yahó. Le Dónbeenĩ wó mia lè mí nĩpomu, bèra a na à mi bue le bè-beera na le wó bĩo, dén na léra mia le tĩbíri yi á dó mí khoomu na ɓàn síi mía yi. ¹⁰ Mi yánkaa lá yínɔrĩ Dónbeenĩ nĩpomu, ká hã laà na ká wán á mi wãa lé le nĩpomu. Le Dónbeenĩ lá yĩ máa wé le hii làa mia, ká hã laà na ká wán á le wee wé le làa mia.

Mi ɓua miten sese bĩa yĩ zũ le Dónbeenĩ tĩahũ

¹¹ Minén na á ĩ wa làa sòobéε, mi lé ɓa nĩ-hãní ho tá wán na khii lé á à lén. A ĩ wee hení mu ù na mia, à bĩo ɓa nùpua sĩa wee vá yi na yĩ se, bĩo wee yáa o nùpue mukāñi binbirĩ bĩo à mi khènnáa. ¹² Mi ɓua miten sese bĩa yĩ zũ le Dónbeenĩ tĩahũ. Mi ɓua miten làa bũn, bèra a na ká ɓa wee yáa mi yèni le mi lé ɓa bè-kora wérowà, à ɓa mi mi wén-tentewà, à dé ho cùkú le Dónbeenĩ yi pãahũ na á dén ñ zéeni miten làa ba yi.

Le kǎnbi na ko lè ho pànká ya-díwá

¹³ Mi wé liinĩ miten na ho pànká ya-díwá ɓúenɓúen yi mi páaniló là a Nũhũso bĩo yi. Mi wé liinĩ miten na a bée yi, wón á wi ɓa ɓúenɓúen ɓũhũ wán, ¹⁴ à mún wé liinĩ miten na ɓa ɓúnása yi, bán na ó o wee tonka à ɓa beé bĩa wee wé mu bè-kora lò, ká ɓa wíoka bĩa wee wé mu bĩo na se yènnáa. ¹⁵ Mu bon, bĩo sí le Dónbeenĩ yi lé à mi wén-tentewà bĩo yi, à bĩa wee bío hã bĩn-conconwà na yĩ zũ le dèε à yĩ dàñ bío bĩo ɓúii mi dǎñi yi. ¹⁶ Mi ɓua miten lè ɓa nùpua na wi miten bĩo síi. Ká mi màhã yĩ bè bũn yi à wé wéráa mu bè-kora. Mi wé le Dónbeenĩ ton-sáwá binbirĩ. ¹⁷ Mi wé kǎnbi ɓa nùpua ɓúenɓúen, à wañ mĩn zàwa lè mĩn hĩnni kèrètĩewa. Mi wé hézón le Dónbeenĩ, à wé kǎnbi o bée.

Mi ko mi wé tà le lònbee yi là a Krista bĩo sii

¹⁸ Minén ton-sáwá, mi wé bè mi ɓúnása bionĩ yi lè le kǎnbii binbirĩ. Mi wé yĩ wé mu làa bĩa sĩa se á wayika mí dòn, ká mi mún wé wé mu làa bĩa lònbee wi. ¹⁹ Mu bon, ká a nùpue wee hĩ mí sũ le lònbee na lá yĩ ko le yĩ o yi le Dónbeenĩ kǎnbii bĩo yi, se mu lée bĩo na se. ²⁰ Ká ɓa wee ha mia mu bè-kora na mi wó bĩo yi á mi hã mi sĩa, se bũn so cùkú wi le? εε ká ɓa wee beé mi lò mu bè-tentewà na mi wee wé bĩo yi à mi hã mi sĩa, se bũn lée bĩo na se le Dónbeenĩ yahó. ²¹ Lé bũn wéró bĩo yi le Dónbeenĩ vonnáa mia, lé bĩo ó o *Krista mí bεεre mún lò bon mi bĩo yi. O wó mu zéeni làa mia, bèra a na à mi bè mu yi. ²² O yĩ wó bè-kohó yĩ mɔn, o yĩ fã sabéré yĩ mɔn. ²³ Ba nùpua là a, ká arén yĩ là nùpue. Bĩa beéra a lò ó o yĩ là làa hεεrè, ká a màhã dó mí bĩo le Dónbeenĩ nĩ yi, dén wee cítĩ ɓa nùpua làa bĩo téréenna. ²⁴ Orén mí bεεre lò bon wa bè-kora

* 2:6 Mi loĩ Ezayii vūahũ 28.16 † 2:7 Mi loĩ Leni vūahũ (Psaumes) 118.22 ‡ 2:8 Mi loĩ Ezayii vūahũ 8.14

bïo yi ho *kùrùwá wán, bèra a na à mu bè-kora dǎní yi à wa wé lòn nùpua na húrún, ká wa keń le mukǎní yi bïo téréńna wé ró bïo yi. Le lònbee na ó o lá lé dén weéera mia. ²⁵ Mu bon, mi lá ka lòn pia na vúnun, èe ká hǎ laà na kà wán á mi wǎa yèrèmaa buara mi paro cǎn, yǎa wee pa mi mukǎní bïo.

3

Bïo 6a hǎawa lè mí bǎrání ko 6a wé bua làa mín

¹ Làa bǔn síi á minén hǎawa mún wé liiní miten na mi bǎrání yi, bèra a na, ká mi bǎrání búii na pá yí dó mí sía le Dónbeení bioní yi á mǎn bïo mi wee bua lè miten, à bán dé mí sía le yi ká bioní yí bía yí nǎn 6a yi, ² lé bïo 6a wee mi bïo mi wee bua lè miten sese, làa bïo mi wee kǎnbiráa 6a. ³ Mi yí le miten wíokaró à wé mi sǎnía wíokaró, lòn núná páró, lè mu bè-zǐnia na wó lè ho sǎnú, lè hǎ sí-sení zǐló. ⁴ Ká mi le miten wíokaró à wé mi yiwa wíokaró, bǔn na lé le síi na máa yáa, na wayi, na wi ho héera yi. Bǔn lé bïo bïo nǔhǔ wi le Dónbeení cǎn làa sòobéé. ⁵ Lé làa bǔn á 6a hǎawa na dó mí sía le Dónbeení yi, na bïo sǎ le yi yánkaa wee wíokaráa mítén, 6a yánkaa wee liiní mítén na mí bǎrání yi, ⁶ là a hǎa na 6a le Sara bïo síi. Wón yánkaa wee bè bïo á bǎn báa *Abarahaamu le o wé yi, á wee ve o le mí nǔhǔso. Minén á à wé wón Sara so mǎnmǎnía mu tentemu na mi wé è wé bïo yi, ká zǎníi woon yí lúnka mi yilera. ⁷ Minén báawa bèn mún zǔn le mi hǎnání na mi wiráa á pǎnkáwá tà mía. Mi wé bua 6a sese, à wé kǎnbi 6a, lé bïo 6arén làa mia á à páaní ì yí mu hǎmu na lé le mukǎní binbirí. Mi wé wé kà síi bèra a na à bïo búii yí búmaka mi fioró.

Mi ko mi wé wé bïo téréńna

⁸ Awa, á mi búenbúen le mi yilera wé dà-kéní, à zǔn mín màkárí, à wań mín. Mi wé 6a nùpua na sía se, à wé liiní miten na mín yi. ⁹ Yǎa wé wó khon làa mia à mi yí wí mu kee. Yǎa wé là mia à mi yí là bǎnso. Mu bè-tentewà lé bïo á mi wé fan na mín yi. Mu bon, le Dónbeení von mia bǔn bïo yi, bèra à na à mi yí mu bè-tentewà na le dó mí jii le mí ì na mia.

¹⁰ «Mu bon, yǎa wa ò o keń le mukǎní yi,

à síi wizooní wé se,
à bǎnso khí hǎ bín-kora bíoró yi,
à wé yí fúaa hǎ sabíoní.

¹¹ Bǎnso pí mu bè-kora wé ró, à wé wé bïo téréńna, à wé cà ho héera féeé.

¹² Mu bon, o Nǔhǔso wee pa bǎa wee wé bïo téréńna bïo,
o wee jí 6a fioró.

Ká bǎa wee wé mu bè-kora bán ó o pá bïo.»*

¹³ Ká mi can mi kuiio mu bè-tentewà wé ró yi, á nùpue so ò wé bè-kora làa mia le? ¹⁴ Hàrí ká le lònbee á à yí mia bïo mi wee wé bïo téréńna bïo yi, se mi núná sí. Mi yí zǎn bǎa dà à beé mi lò, à mi mún yí lúnka mi yilera. ¹⁵ Ká mi búaaní a *Krista mi sía yi, à zǔn le o lé o Nǔhǔso. Mi wé wíoka miten, bèra a na ká nùpue wé tùara mia làa bïo mi dó mí sía wee lòní bïo, à mi dàń zéení mu yara. ¹⁶ Ká mi màhǎ wé wayíi miten à wéráa mu, lè le kǎnbii, lè le yi na yí máa dè, bèra a na à bǎa wee bǎká mia, na wee là mia lé bïo mi wee bua miten làa bïo mu koráa mi páaníló là a Krista bïo yi, à hǎ nǔyio dí. ¹⁷ Mu bon, ká mu lé le Dónbeení síi bïo ò o nùpue lò be bïo ó o wee wé mu bïo na se bïo yi, bǔn súaaní bïo le lònbee á à yí o mu bè-kora na ó o wee wé bïo yi.

¹⁸ Mu bon, o Krista mí bæere lò bon 6a nùpua búenbúen bè-kora bïo yi. Wón na yí wó bè-kohó yí mǎn á húrún le cúekúee 6a bè-kora wérowà bïo

* 3:12 Mi loń Lení vǔahǔ (Psaumes) 34.13-17

yi, bèra a na ò o dàń ɓua mia varáa le Dónbeenĩ cǎn. Ba ɓó a, ká a màhǎ vèera le Dónbeenĩ Hácírí pànká yi. ¹⁹ Lé dén Hácírí so pànká yi ó o mún vaá bueraráa le bín-tente nǎn bǎa wi ɓa nǐ-hía lùe yi lòn kàsósa. ²⁰ Ba lé bǎa hǎa pǎ le Dónbeenĩ bǐo, á dén hǎ mí sǐi ɓa bǐo yi o Nǎwee won-beenĩ wíokaró pǎahǎ. O won-beenĩ mu á nǐ-kúii hǎa yí zon, lée nùpua nùwǎ hètín mí dòn, bán lé bǎa le Dónbeenĩ kǎnía mu ɓun-beenĩ yi. ²¹ Mu hǎa wee zéení ho *bátèèmu na wee kǎnía mia hǎ laà na kà wán bǐo. Ho bátèèmu yínǎn wa sǎnía timu á ho wee sɛɛ lén. Ho wee zéení le wa lé ɓa nùpua na tà bò le Dónbeenĩ yi lè hǎ yiwa na wee ce. Bǔn wó o Yeesu Krista vèeró pànká yi. ²² O Yeesu mu yòora ho wáayi, á yòó wi le Dónbeenĩ nín-tǎnǎ. Le Dónbeenĩ wáayi tonkarowǎ lè hǎ pànkáwǎ ɓúenɓúen lè mí sǐiwǎ ó o wi ɓúhǎ wán.

4

Le mukǎn-fínle bǐo

¹ Bǐo ó o *Krista lò bon mí sǎnía yi kà sǐi, á minén mún le hǎ yilera mu sǐi kɛnǎ mia. Mu bon, yǎa sǎnía lò bon, wón wǎa bǐnía mía bè-kora wéeni. ² A mi sǐi wizooní na mi ì wé ho tá wán á mi wǎa yí ko à mi wé wé bǐo mí sǎa wee vá yi na yí se, ká mi wé wé bǐo sǐ le Dónbeenĩ yi. ³ Mu bon, ho pǎahǎ na khǐina yi, á mi sòobáa wó bǎa yí zǔ le Dónbeenĩ sǎa bǐo. Mi lá wee wé mu koomu lè mí sǐiwǎ, á wee wé bǐo mí sǎa wee vá yi na yí se. Mi lá lé ɓa ɓa-ɓuwǎ lè ɓa dàndíwǎ, á lá wee hǎ hǎ wǎnna, bǔn na le Dónbeenĩ ɓina. ⁴ Ká hǎ laà na kà wán á ɓa wó coon bǐo mi yí lɛéra mu koomu lè mí sǐiwǎ na ɓa wee wé yi làa ba, á ɓa wǎa wee là mia. ⁵ Ɛɛ ká ɓa màhǎ khǐi fɛɛ bǐo ɓa wó tǔiá làa yǎa wíokaa mítén wó ɓa yèn-vèeniasa lè ɓa nǐ-hía cítíró bǐo yi. ⁶ Lé bǔn bǐo yi á le bín-tente mu buera nǎnnáa bǎa húrun yi. Mu lé bǎa húrun mu húmú na ɓa nùpua ɓúenɓúen ko ɓa yí mu bè-kora bǐo yi. Le buera nǎn bèra a na à ɓa yí le mukǎnǎ binbirǐ le Dónbeenĩ Hácírí pànká yi.

Mi ko mi wé zǔn mǐn ɓuaró

⁷ Hen làa cǐinú ká mu bǐo ɓúenɓúen á à vé. A mi cén fání mi yǐo à zǔn miten ɓuaró, à mi wé dàń fio. ⁸ Bǐo ɓúhǎ wi làa sòobéɛ lé à mi wań mǐn lè mi sǎa ɓúenɓúen. Mu bon, mi wé sɛn mu bè-kora cɛrɛɛ día.* ⁹ Yǎa wé van yǎa cǎn, ò o ɓua a sese, ká a yí khí mí kíó yi à wéráa mu. ¹⁰ Mu bǐo wéró pànká na le Dónbeenĩ nǎn mi nǐ-kéní kéní yi á mi wé sɛení làa mǐn. Ká mi wee wé kà sǐi, á mu tentemu lè mí sǐiwǎ na le Dónbeenĩ wó làa mia á mi ì dàń nǎ pa bǐo sese. ¹¹ Yǎa le biónǐ bíoró pànká nǎn yi à wón wé bío le Dónbeenĩ biónǐ na ɓa nùpua yi. Yǎa léé ton-sá, à wón wé sá lè ho pànká na le Dónbeenĩ nǎn wo yi, bèra a na à mu bǐo ɓúenɓúen yi à ho cùkú bǐo sǐ le Dónbeenĩ yi o Yeesu *Krista pànká yi, wón na ho cùkú lè ho pànká á bǐo sǎ yi hǎ lúlúio na ɓii mía yi. *Amiina!

Bǎa lò wee be o Krista bǐo yi ɓún-sǐni bǐo

¹² Minén na á ï wa làa sòobéɛ, mi yí le le lònbe-sǔmúí na wee yí mia à bǐo wé mia coon, à kɛnǎ lè le lá yí ko à le yí mia. ¹³ Mi yàá wɛé mi sǎa bǐo mi lò wee be bǐo yi làa bǐo ó o *Krista lò bonnáa bǐo, bèra a na ká a khǐi zéenia mítén mí cùkú yi, á mi sǎa mún nǎ wa, á à zámaka làa sòobéɛ. ¹⁴ Hen ká ɓa nùpua wee là mia o Krista bǐo yi, se mi ɓúná sǐ, lé bǐo le Dónbeenĩ Hácírí cùkúso á wi làa mia. ¹⁵ O ɓúí mi tǎahǎ lònbee ɓúhǎ á yí ko à mu wé bǐo á ɓànsó lé o nǐ-ɓúe, tàá kǎnlo, tàá bè-kora wéro, tàá bǐo á ɓànsó wee héɛ dé mí ɓii hǎ tǔiáwǎ na yí ciran wo yi bǐo yi. ¹⁶ Ɛɛ ká a ɓúí màhǎ lò wee be bǐo ó o lé o kèrètɛ bǐo yi, à ɓànsó yí nǐyi mu bǐo yi. Bǎnsó yàá dé le Dónbeenĩ bǎrákà bǐo ɓa wee ve o là a kèrètɛ bǐo yi. ¹⁷ Mu bon, le cítíi fló pǎahǎ dǎn, á le ɓòn nǎ ɓúaká lè le

* 4:8 Mí loń Wǎhio vǎahǎ (Proverbs) 10.12

Dónbeenĩ nĩpomu. Ká le wee búaká lè warén na lé le nĩpomu, á bĩa pá yí dó mí sĩa le Dónbeenĩ bín-tente yi bán bĩo 6èn ñ wé kaka coon? ¹⁸ «Ká bĩa wee wé bĩo térénna wee káa le lònbee lè mí síwà yi à fennáa, á bĩa yí bò le Dónbeenĩ yi lè 6a bè-kora wérowà bán bĩo 6èn ñ wé kaka coon?»† ¹⁹ Awa, á bĩa lò wee be à héha lè le Dónbeenĩ síi bĩo wíoka wé wé bĩo se. Ba wáa díá mí bĩo le níi yi, dén na léra mu bĩo búenbúen. Hen ká le dó mí jii le mí ì wé bĩo na, à le wé mu.

5

Ba ya-díwá zéenti na ñon 6a yi bĩo

¹ Hã laà na kà wán á ì bionĩ yahó 6èn ñ sí 6a ya-díwá na wi mi kuure yi. Inén mún lé o ya-dí lè 6a bĩo síi. I lé o seéràso le lònbee na yú a *Krista dání yi, ó o cùkú na le Dónbeenĩ khíi zéeni á 6a nùpua á à mi á ì ì keñ yi. ² Le Dónbeenĩ nĩpomu na le kàràfáa mia na ka lòn pi-6oohũ á mi wé pa bĩo sese. Mi wé yí wé mu lòn bĩo na 6a kíkáa mia le mi wé, ká mi wé wé mu lé bĩo mu ló mi sĩa yi, à wé wé mu làa bĩo le Dónbeenĩ le mu koráa. Mi mún wé yí wé mu le wáíi càró bĩo yi, ká mi wé wé mu lè mi sĩa búenbúen. ³ Bĩa le Dónbeenĩ kàràfáa mia á mi wé yí wé pánká wán lòn bá-zàwa, ká mi wé wé bĩo se, à 6a wé mi à bè yi. ⁴ Ká mi wee wé ká síi, ká yĩ ka lòn pi-pa na wee pa wa búenbúen bĩo khíi buara, á mi ì yí le sàání na cùkú wi, dño máa yáa.

Le zéenti na yahó sã 6a kèrètɛwa kuure bĩo

⁵ Minén yàrówá mún wé bè 6a ya-díwá bionĩ yi, mi búenbúen wé liinĩ miten na mín yi. Mu bon. «Bĩa wee yòonĩ mítén á le Dónbeenĩ pá bĩo, ká le màhã wee wé mí sãamu làa bĩa wee liinĩ mítén.»* ⁶ A mi cén liinĩ miten le Dónbeenĩ na dà mu bĩo búenbúen yahó, bèra a na à le yòonĩ mia ho pãahũ na mu ko yi. ⁷ Mu bĩo búenbúen na mi yilera wee lúnka bĩo yi á mi dé bĩo le Dónbeenĩ níi yi, lé bĩo le wee pa mi bĩo. ⁸ Mi zũn miten, à fání mi yĩ, mi zúkúso na lé o *Satáni na ka lòn kúden na wé hée wunwún ká a muù, á wee cà yĩ ó o ò yí á à là. ⁹ Mi wíoka fàrá mi síadéro le Dónbeenĩ yi tĩnĩ, à sánsá a. Mi zũ le mĩn zàwa lè mĩn hínni kèrètɛwa na wi ho dímíjá yi mún lò wee be lè mi bĩo síi. ¹⁰ Mi lò á à be ho pòn-za dèe yi. Ee ká le Dónbeenĩ ì wé á mi bĩo búenbúen bĩnĩ ì wé se, á mi síadéro á à wíoka à fàrá à tĩn, le è dé ho pánká mia, le è wé á bĩo búí máa dèké mia máa yí. Lé lerén wee wé mu bè-tentewà lè mí síwà. Le von mia bèra a na à mi níni keñ le cùkú na jii máa yi mi páaníló là a *Krista bĩo yi. ¹¹ Ho pánká á bĩo sã le yi fée. *Amiina!

Le mónđen tɛeni

¹² O Silivèn, yĩ lé wàn za kèrètɛ na á ì láa yi, lé wón séenia mi túararáa ho vñn-za na ká. I túara ho à henínáa mi sĩa, à zéeni làa mia le le Dónbeenĩ sãamu binbirĩ bún lé bĩo mi wi yi. ¹³ Ba kèrètɛwa kuure na wi ho *Babiloona yi hen, bĩa le Dónbeenĩ hueekaa lè mi bĩo síi á wee tɛeni mia. I za Maaki mún wee tɛeni mia. ¹⁴ Mi tɛeni mín yi sese. Le ho hээрà à keñ lè mi búenbúen na páanía là a Krista!

† 4:18 Mi loĩ Wáhio vūahũ (Proverbs) 11.31

* 5:5 Mi loĩ Wáhio vūahũ (Proverbs) 3.34

Ho jun nii vūahū na ó o

Piere túara

Vūahū túaró jūhū

Ho vūahū na kà lé o Piere túara ho non bía búenbúen na dó mí sía o Yeesu *Krista yi. Ba nùpua búí zon 6a kèrètíewa kuio yi, á wee vīiní 6a lè ho kàránló na wi mí dòn lè le Dónbeení bín-tente. A 6a kèrètíewa mu dó mítén há wára lè mí síiwà na yí se yi. Lé bán nùpua so bío yi non ó o Piere túararáa ho vūahū mu.

O Piere le 6a ko 6a wé 6ua mítén làa bío le Dónbeení le mu koráa, à fàrá òn ho túiá poni wán, hĩa ó o Yeesu tonkarowà kàránna làa ba (1).

O bía le 6a pa mítén 6a ñi-kàránlowà kàránló na bío yí bon yi (2).

O Piere le bía le o Yeesu máa bíní máa búen á lé 6a sabín-fūaalowa. O le o Yeesu mu há mí síi ò o máa búen fùa, lé 6a nùpua bío yi, á wi à hàrí ñi-kéní kà à yí vī, ká 6a búenbúen dàñ yí ho pāahū à yèrèma mí yilera lè mí wára, à le Dónbeení kání 6a (3).

Le tèní

¹ Mu lé ínén Simón Piere na lé o Yeesu *Krista ton-sá là a tonkaro á wee túa ho vūahū na kà. I wee túa ho á à na minén na síadéro o Yeesu yi lée dà-kéní lè warén síadéro wo yi. Bún dàrina wó o Yeesu Krista na lé wán Dónbeení lè wa kánílo térénló pánká yi. ² Le le Dónbeení lè wa Nuhúso Yeesu zúnló bío yi, à le Dónbeení wé mu sáamu cèrèè làa mia, à na ho héerà cèrèè mia.

Bio 6a kèrètíewa ko 6a buaràa mítén

³ Le Dónbeení pánká wó á wa yú bío ko làa wen búenbúen na à séení wen á wa à keñ le mukāñi yi, á à wéráa bío sí le yi. Mu bon, le wó á wa zūna yia von wen à wa níni keñ o cùkú là a tentemu yi. ⁴ Lé làa bún á le Dónbeení dó mí jii wó mu bè-beera na bío jūhū wi làa sòobéé á non wen, bèra a na à mi kání ho ðímíjā bío na 6a nùpua sía wee vá yi na yí se yi, à páaní wé le dà-kéní lè le Dónbeení. ⁵ Lé bún bío yi à mi dé sòobéé mítén yi, à wé 6ua mítén sese, à bè bío mi dó mí sía le Dónbeení yi wán. Mi wíoka zūñ le Dónbeení, à bè bío mi wee 6ua mítén sese wán, ⁶ à wé dàñ mítén 6ua mu bío búenbúen yi à bè bío mi zū le Dónbeení wán. Mi yí tée mi bàra à bè bío mi dà mítén wee 6ua mu bío búenbúen yi wán, à wíoka ca tñ le Dónbeení yi à bè bío mi yí máa tée mi bàra wán. ⁷ Mi le mi bío wé sí mín yi à bè bío mi wee ca tñ le Dónbeení yi wán, à wañ mín bè bío mi bío sí mín yi wán. ⁸ Mu bon, ká bún búenbúen wi mia làa sòobéé, á wa Nuhúso Yeesu *Krista zúnló mi cón cúnú á à keñ, á mi wé è wé mu bío na se. ⁹ Ká bía á bún bíowa so mía yi, bán yí máa mi bío sese, 6a ka lòn muuwa. Bío le Dónbeení séra 6a bè-kora na 6a wó kñina díá á 6a yiwa sà yi.

¹⁰ Awa, á minén wán zàwa lè wán hínni, mi wíoka ca mi kuio, bèra a na à bío le Dónbeení von mia á hueekaa bío yi à mi ðñ wán. Ká mi buan mítén làa bún, á mi máa vī ho wāhū yi máa mi hùúu. ¹¹ Lé bún ñ na ká a Yeesu Krista, wa Nuhúso na lé wa kánílo béení na wi fèéé ðíró á mi níni á à keñ yi binbirí.

¹² Lé bún bío yi á ñ pá wé è leéka mia fèéé lè mu bíowa mu bío, hàrí bío á ñ zū le mu bíowa mu á mi zū vó, á mi mún dó mí sía làa sòobéé ho túiá poni bíoní na kàránna làa mia yi. ¹³ I wee leéka le ká ñ yío wi lua, á mu se à ñ wé bíní leéka mia lè mu bíowa mu à mi hácírí keñ mu wán. ¹⁴ Mu bon, ñ zū le hen làa cínú ká ñ hí làa bío wa Nuhúso Yeesu Krista zéeníanáa mu làa mi. ¹⁵ Éé ká

ĩ màhã à bánbá, bèra a na à ì húmú mónđen, à mi pá wé leéka mu bïowa mu bïo fèéé.

O Yeesu Krista cùkú beenĩ na wa mən bio

¹⁶ Mu bon, bïo wa Nùhũso Yeesu *Krista buara lè mí pànká, á wa yí bía bïo làa mia lè 6a nùpua hácin-bíoní, 6ùéé. Warén wa bæere mən wo lè mí cùkú beenĩ. ¹⁷ Mu bon, o Yeesu Krista yú a Maá Dónbeenĩ cùkú beenĩ. O cùkú beenĩ 6ànso Dónbeenĩ bía làa wo kà síi: «Yia kà lé ì Za na á ì bò ì tàkà wán, o bïo sí miĩ làa sòobéé».* ¹⁸ Warén wa bæere já mu tãmu mu sã ho wáayi ká wa là a Yeesu mu páanía wi le 6úee na bïo sã le Dónbeenĩ yi wán.† ¹⁹ Lé bũn te bïo le Dónbeenĩ ñi-cúa fèerowà bíoní láayi wíokaa wiráa wa cón, à mi cén wé pa hã bïo sese. Mu bon, hã ñi-cúa mu ka lòn fíntãní na dó hen na mu yuumu wi yi, á pan ò o Yeesu na ka lòn tá-tĩa mànàayiire à zéení mítén mi sĩa yi. ²⁰ Mi yàá ko mi zũn le le Dónbeenĩ ñi-cúa na wi le Dónbeenĩ bíoní vũahũ yi á nùpue yí dà máa zéení bïo yara wéréwéré mítén. ²¹ Mu bon, le Dónbeenĩ ñi-cúa fèerowà ñi-cúa na 6a fèera á yí ló 6arén mí bæere yi. Lé le Dónbeenĩ Háçírí dó hã bíoní mu 6a ñiní yi á 6a bía le yèni yi.

2

Ba ñi-kàránlowà na bïo yí bon bïo

¹ Bía le mí lé le Dónbeenĩ ñi-cúa fèerowà à mu yí bon á hĩa wi o *Isirayéle ñipomu tĩahũ. Làa bũn síi á 6a ñi-kàránlowà na bïo yí bon á mún ñ kèñ mí tĩahũ. Ba wé è kàrán 6a nùpua làa bïo yí bon á à yáaráa 6a. Hàrí o Nùhũso na séra 6a bè-kora díá á kãnía 6a á 6a à pí ì díá. Lé bũn te bïo á 6a à dĩndĩn ñ yáa. ² Nùpua cèrèé á à tà 6a bïo á wé è wé mu koomu lè mí síiwà na 6a wee wé. Lé 6arén bïo yi á 6a nùpua wé è yáaráa le Dónbeenĩ tũíá poni wõhũ yèni. ³ Le wárí càró làa ponii bïo yi á 6a ñi-kàránlowà mu wé è khà mia lè hã bín-sĩa. Éé ká 6a ñúná síiníló bïo màhã wíokaa vó díá míana, le Dónbeenĩ á à yáa 6a máa khí.

⁴ Hàrí ho wáayi tonkarowà na yánkaa wó mu bè-kora á le Dónbeenĩ yàá pá yí díá coon, ká le màhã dó 6a le lònbee lahó yi, á can 6a lè hã zúakùaríwà le tíbí-cúaa yi pannáa le cítíi fló wizonle. ⁵ Hàrí ho hàání nùpua na yí bò bïo le Dónbeenĩ bía yi á le yí díá coon, le dúee be-beeni 6ó 6a ñúhũ. Yia le kãnía lé o ñii na 6a le Nõwee, wón na fù wee bío lè 6a nùpua le 6a wé wé bïo téréna, lé wón lè 6a nùpua nùwã hènun á le Dónbeenĩ kãnía. ⁶ Ho *Sodõmu lè ho *Komõre lórása á le Dónbeenĩ mún síinía ñúná, á hã lórá mu lè mí nùpua cã búkúbúkúbúkú. Lé kà síi á le wóráa, à zéení le bĩa yí máa bè bïo le wee bío yi á le mún khíi síiní ñúná làa bũn bïo. ⁷ Éé ká a ñii na 6a le Loote, yia téréna, wón á le kãnía. O ñii mu pãahũ nùpua bè-wénia na fù yí se á véénia o yi. ⁸ Mu bon, o ñi-térénnii mu yi fù wee vá làa sòobéé, lé bïo ó o fù wi làa ba, á wee mi bïo 6a wee wé, á wee ñi bïo 6a wee bío na yí se làa wizooní 6úen6úen. ⁹ Lé làa bũn ó o Nùhũso wee kãnínáa bĩa can tĩna a yi le lònbee yi, ká a 6èn wee 6ua bĩa wee wé mu bè-kora, á pannáa le cítíi fi nònzon à à beéráa bán lò. ¹⁰ Bía ó o Nùhũso mànáa á à beé lò lé bĩa wee zuañ le Dónbeenĩ ñúhũsomu yi à 6a wee wé mí sĩa bïo na yí se.

Ba ñi-kàránlowà mu láa mítén yi làa sòobéé, 6a wee yòoní mítén, á yí máa kònbi ho wáayi bùaa na cùkú wi. Ba yàá wee là 6a. ¹¹ Hàrí ho wáayi tonkarowà na pànkáwá yàá wi po po 6arén pá yí máa bío bín-kora léé ho wáayi bùaa mu yi o Nùhũso yahó. ¹² Ba nùpua mu ka lòn nañuwá á háçira mía, na bïo sã ho wĩi 6úeró yi. Ba wee là bïo 6a yí zũ, á 6a 6èn ñ 6úe 6a làa bïo

* **1:17** Mi loñ Matiye vũahũ 3.17 † **1:18** Mi loñ Matiye vũahũ 17.1-5; Maaki vũahũ 9.2-7; Luki vũahũ 9.28-35

ba wee búeráa ba najuwà bïo síi. ¹³ Lé hón yéréké so ò sá ba yi há wén-kora na ba wee wé bïo yi. Bïo ba wee wéé mí sía yi lé há ñiyi-wará na ba wee wé, hàrí le wisoni yi yàá. Hen ká ba páanía wee dí làa mia, à mi yèni wé yáa, à há ñiyio dí mia, lé bïo ba wa mí wará mu. ¹⁴ Ho há-fénló á ba dó mí sía yi làa sòobéé. Ba yí máa sa bè-kora wéró tá, á bïa pànkáwá mia lé bán ba wee khà dé mítén yi. Ba yïo yí máa sí làa bïo hùúu, á há dánkáa bèn wi ba wán. ¹⁵ Ba vùnun díá ho wǎhǎ à ba bò a ñii na ba le Bozoore za *Balaamu wará yi, wón na ba yà ñii lè le wárí le o wé mu bè-kora, ó o mún tà fó le. ¹⁶ Éé ká a wékheró mu màhá bïo mà ñon wo yi. O sũnpèenì na yí máa bío, á bïa làa wo lòn nùpue, á hòráa o ñi-cúa fεero Balaamu mu o sáá-wará na ó o lá le mí ì wé yi.

¹⁷ Ba ñi-kàránlowà mu ka lòn ñun-dǎa na á ñumu mia yi, á mún ka lòn viohó na wee kán lè mí pànká ká ho máa tè. Le Dónbeenì á à kúee ba le tibi-cúaa lahó yi. ¹⁸ Há bín-hebúaa na ñúná mia lè há ñiyi-wará na ba wee wé lé bǔn ba wee héé khà lè ba nùpua na cònía díá bïo na lá vùnun wee wé, à bán mún bíní wé wé lè barén bïo síi. ¹⁹ Ba wee bío na ba yi le ká ba tà á ba à kéí mítén, à barén mí bæere ñon lé ba wobáani ba sía bïo na wee yáa ba ñii yi. Mu bon, bïo lée bïo hía yú pànká nùpue wán, à bànsò wé mu bïo mu wobá-ñii. ²⁰ Ba búí zǔ a Yeesu Křista, yia lé wa Núhǔso á lé wa kǎnilo, lé bǔn bïo yi á bán wǎa díá ho ðímíjǎ bïo na wee vǐnì ba nùpua. Éé ká ba màhá bínía díá mítén á ho ðímíjǎ bïo mu yú pànká ba wán, à ba bïo wíoka yáa à porí bïo mu fù karáa. ²¹ Mu bon, ba yáá lá yí zǔna bïo le Dónbeenì le ba búa lè mítén súaani bïo ba zǔ mu à ba yí máa bè le Dónbeenì mu làndáwá na kàrána làa ba yi. ²² Mu bè-zǔrminì bioní na kà lé hía bïo sá ba yi: Bïo ó o buenza lá támaa lé bǔn ó o bínía vaá wee dí, ó o ñonbùeenì na ba lá sεera á bínía wee zo ho fàncínló yi.

3

O Núhǔso bini buenló bïo

¹ Minén na á ì wa làa sòobéé, bïo ká wǎa lé mu cúa-ñun nii ká ì wee túa mia. Há vǔnna mu mí bïo ñun yi á ì wee leéka mia, á wee dé pànká há hácín-tentewà na wi mia yi. ² Mi le mi hácírí kéí le *Dónbeenì ñi-cúa fεerowà ñi-cúa na ba fèra mà wán. Mi mún bíní leéka a Yeesu tonkarowà bïo na ba kàrána làa mia bïo, bǔn na lé wa Núhǔso lè wa kǎnilo bïo na ó o bò henía. ³ Bïo mi ko mi zǔn ho yahó lé bïo kà: Ho pǎahǔ vaa véenii ká ba nùpua búí á à hǐnì wé è wé bïo ba sía vá yi na yí se. Ba wé è yáa mí ñinì yi á à na mia, ⁴ á wé è bío bïo kà: «Bïo ó o Yeesu wǎa dó mí ñii le mí ì buen, ó o wen? Wàn búaawa húmú ñii wán, á mu bïo búenbúen pá ðǐn làa bïo mu lá karáa hàrí ho ðímíjǎ ñúhǔ búeenii.» ⁵ Ba wé è bío bǔn lé bïo ba wee wé le cǎnii à kéí lè ba yí zǔ bïo wó khíina, le le Dónbeenì yánkaa léra ho wáyai lè ho tá, ká mu ñumu fù wi há lùu búenbúen yi, á le bía á ho tá ló mu ñumu yi. ⁶ Lé mu ñumu á le Dónbeenì mún pá bínía véenía lè ho ðímíjǎ bïo mu na le fù léra. ⁷ Làa bǔn síi, á le Dónbeenì mún bía le ho wáyai lè ho tá na ho zuia à kéí bín à pa bïo le khíi cítí ba nùpua yi, á à síinì bïa pǎ le Dónbeenì ñúná. Mu zon ká ho wáyai lè ho tá á à cǐ búkúbúkúbúkú.

⁸ Minén na á ì wa làa sòobéé, bïo dà-kéní na mi yáá yí ko à mi ñonsǎ yi lé bïo kà: O Núhǔso cǔn á le wizonle dà-kéní ka lòn lúlúio khíá-pírú, á há lúlúio khíá-pírú ka lòn wizonle dà-kéní. ⁹ Ba nùpua búí wee leéka le o Núhǔso wee mia á à wéráa bïo ó o dó mí ñii le mí ì wé. Éé ká bueé. O há mí síi mi bïo yi, á yí wi à hàrí ñi-kéní vǐ, ká mi búenbúen yèrémá mi yilera lè mi wará.

¹⁰ Éé ká a Núhǔso bíní buenló wizonle dén pá khíi cí ba nùpua wán là a kǔnlo bïo síi. Mu zon ká ho wáyai biowa á à yáa, ho ñuùvǐló sǎ á à jí pǔnpǔn. Ho tá làa bïo wi ho yi búenbúen á à vǐ. ¹¹ Bïo á bǔn biowa so búenbúen khíi wé, á

mi cén zŭrî bïo mi ì 6ua lè miten. Mi 6ua miten làa bïo sî le Dónbeenî yi, à ca tîn le yi. ¹² Mi lònî le wizonle na le Dónbeenî ì wé ó o *Krista á à bîní ì 6uen yi, à 6ua miten sese bèra a na à le wizonle mu dǎ fùafù. Mu zoñ le Dónbeenî á à 6úe ho wáayi jùhŭ lè ho dǎhŭ. A mu bïowa na wi ho yi 6úen6úen á à juu. ¹³ Le Dónbeenî dó mí jii le mí ì wé ho tá lè ho wáayi bè-fla, á bïo téréna wé è wé yi. Bŭn lé bïo wa wee lònî.

Mi ko mi zŭrî miten guaró

¹⁴ Awa, minén na á ì wa làa sòobéε, á bïo mi wee lònî le wizonle mu, á mi bánbá téréna miten, à wékhe bïo yí mî léé mia, à mi keñ ho héerà yi. ¹⁵ Mi zŭrî le bïo ó o Núhŭso jánáa mí yi ò o máa 6uen jùhŭ léé bèra a na à 6a nùpua fen, làa bïo á wán za Poole na wa wa làa sòobéε túararáa mu non mia. O túara mu á héhaa lè mu bè-zŭrîminî na le Dónbeenî non wo yi. ¹⁶ Lé bŭn ó o Poole wee túa mí vŭnna 6úen6úen yi ká a wee bío mu bïo. Hǎ bioní 6úí wi hǎ vŭnna mu yi á jíló do. Lé bŭn te bïo 6a nùpua 6úí na yí zŭ mu bïo yara, na siadéro le Dónbeenî yi yí fǎrá yí tina, á wee yèrémá hǎ bioní mu kúará. Ba wee yèrémá hǎ kúará làa bïo 6a wee yèrémánáa le Dónbeenî bioní vŭahŭ bioní 6úí 6án kúará. Lé ká sîi 6a wee wé à yáaráa miten.

¹⁷ Εε ká minén na á ì wa làa sòobéε, ì jà mi zeñ wán vó. Mi yí día le bïa yí téréna à vŭiní mia, mi fǎrá tîn mi siadéro le Dónbeenî yi. ¹⁸ Mi wa wé à wa wíoka keñ wa Núhŭso Yeesu *Krista na lé wa kǎnilo sǎamu yi, à wa zŭrló làa wo à wíoka wé dé wán. Le ho cùkú à bïo sî a yi hǎ laà na ká wán lè hǎ lúlúio na jii mía yi. *Amiina!

Ho nín-yání vūahú na ó o Zān túara

Vūahú túaró nūhú

O Zān, yīa lé o Yeesu nǐ-kenínia nǐ-kéní, lé wón túara ho vūahú na kà. O túara ho à nínáa 6a kèrètíewa zeñ wán 6a nǐ-khàwa bǐo yi. O bía mí vūahú mu yi le o Yeesu lé le Dónbeenǐ Za bǐo bon á 6ueé wó a nùpue binbirǐ. O mún zéenia le 6a kèrètíewa lé le Dónbeenǐ zàwa, á 6a ko 6a wé 6ua mǐten làa bǐa wi mu khoomu yi bǐo, à mún wañ mín. Lé bǐo le Dónbeenǐ lé le waminǐ 6ànsó, á mún ka wéréwéré lòn khoomu.

Le Dónbeenǐ bionǐ wee na le mukānǐ binbirǐ

¹ Bǐo á ĩ wee túa á à na mia lé bǐo bǐo ciran yīa lé le Bionǐ na wee na le mukānǐ binbirǐ. Mu nūhú 6úεnǐ ká bǐo 6úi dǐn yí léra ká arén wi féεε. Ká bǐo ká wán wa nǐa a tǎmu, á mǎn wo, á fá wa yǐo wo yi, á 6uan wo yi. ² Yīa wee na le mukānǐ binbirǐ á zéenia mǐten làa wεn. Wa mǎn wo á wee mǐ ho tǔiá o nǐi. Wa wee bue le orén na wee na le mukānǐ binbirǐ á wi féεε. O páania wi là a Maá Dónbeenǐ. Ká hǎ làa na ká wán á le Dónbeenǐ wó á wa mǎn wo. ³ Mu bon. Bǐo wa mǎn làa bǐo wa nǐa lé bǐn wa wee bue bǐo á mún nǐ na mia, bèra a na à minén làa wεn mún páaní. Warén páania là a Maá Dónbeenǐ lè mí Za Yeesu *Krista. ⁴ ĩ wee túa mu á à na mia bèra a na à wa sí-wεε nǐi à sí bǐo wa páania bǐo yi.

Mi 6ua mǐten làa bǐa wi mu khoomu yi bǐo sǐi

⁵ Dǐo ká lé le bionǐ na wa nǐa o Yeesu *Krista cǎn, dǐo wa à bue á a na mia: Le Dónbeenǐ ka wéréwéré lòn khoomu. Hàrǐ bǐo 6úi yùii lòn tǐbǐrǐ á mia le yi. ⁶ Ká wa le wa páania làa de à wa pá wee 6ua waten làa bǐa wi le tǐbǐrǐ yi bǐo sǐi, se wa lé 6a sabín-fǔaalowa, á yí máa bè le Dónbeenǐ tǔiá yi. ⁷ εε ká wa wee 6ua waten làa bǐa wi mu khoomu yi bǐo, làa bǐo le Dónbeenǐ mí bεεre karáa wéréwéré lòn khoomu, se wa wǎa páania, á le Dónbeenǐ Za Yeesu cǎni á wé è ceé wεn wa bè-kora 6úen6úen yi. ⁸ Ká wa le wa yí máa wé bè-kora, se wa wee vǐini waten, á yí tà le Dónbeenǐ tǔiá poni bǐo. ⁹ εε ká wa wee tà bǐo wéréwéré le wa wó khon, á le Dónbeenǐ na téréna á yí máa yèrémá mí nǐi, dén á à sén wa bè-kora á à día, á à ceé wεn bǐo wa wó khon yi 6úen6úen. ¹⁰ Ká wa le wa yínǎn bè-kora wérowá, se wa wee lá le Dónbeenǐ lòn sabín-fǔaalo, se wa yí tà bǐo le bía yi.

2

Wa séenilo lé o Yeesu Krista

¹ ĩ zàwa, ĩ túara bǐo ká, bèra a na à mi yí wé mu bè-kora. Ká a 6úi pá khii vǎ vǎ wó bè-kohó, á wa séenilo wi o Maá Dónbeenǐ nǐsǎni. Wón lé o Yeesu Krista, wón na téréna. ² Mu bon, o Yeesu *Krista wó wa bè-kora séndiaró muini yīa. O yí wó mu warén wa dòn bǐo yi. O mún wó mu ho dǐmǐnǐasa 6úen6úen bè-kora bǐo yi.

³ Hen ká wa wee bè bǐo le Dónbeenǐ bò henía yi, se wa wǎa zǔ le wa zǔ le Dónbeenǐ binbirǐ. ⁴ Ká a 6úi le mí zǔ le, ò o yí máa bè bǐo á le bò henía yi, se wón lée sabín-fǔaalo á yí tà le Dónbeenǐ tǔiá poni bǐo. ⁵ Ká yīa màhá wee bè le bionǐ yi, wón wee zéeni le mí wa le Dónbeenǐ bǐo bon. Lé ká sǐi á wa à zǔnnáa le wa páania làa de. ⁶ Yīa le minén lè le Dónbeenǐ páania, á 6ànsó 6èn mún ko ò o 6ua mǐten làa bǐo ó o Yeesu 6uannáa mǐten bǐo sǐi.

Mu bè-finle na le Dónbeenĩ bò henía

⁷ Minén na á ĩ wa làa sòobéε, bïo kà yínǎn bè-finle na le Dónbeenĩ bò henía á ĩ wee túa á à na mia, òùéé. Mu lée bè-kĩnle na mi ñá p̄ahũ na òa òueé buera le Dónbeenĩ bín-tente nǎn mia yi. Bũn bè-kĩnle so lé le biónĩ na mi ñá mu p̄ahũ. ⁸ Εε ká mu mún lée bè-finle á ĩ wee túa á à na mia. Mu bè-finle mu bïo bon binbirĩ. Mu wee mi a Yeesu *Krista lè minén mi bæere yi. Lé bïo á bïo yùifi lòn túbírí óúakáa wee vĩ, á le Dónbeenĩ túiá poni na ka lòn khoomu á òa nùpua dèenía wee mi. ⁹ Yia le mí wi bũn khoomu so yi ò o ñina mín za tàá mín hĩnló kèrètĩε, se òanso pá wi le túbírí yi. ¹⁰ Yia wa mín zàwa lè mín hĩnni kèrètĩεwa, wón wi mu khoomu yi. Wón òanso á bïo na dà wee v̄iní mía yi. ¹¹ Ká yia ñina mín za tàá mín hĩnló kèrètĩε, wón wi le túbírí yi. O wee varáka le yi, ó o yí zũ hen na ó o wee va. Lé bïo le túbírí wó a là a muui.

¹² I zàwa, ĩ túara mia lé bïo mi bè-kora séra díá o Yeesu Krista pánká yi.

¹³ Minén ñĩ-kía, ĩ túara mia lé bïo á yia wi bín ká bïo óúí ðĩn yí léra á mi zũ.

Minén yàrówá, ĩ túara mia lé bïo ó o Satāni fũuhũ á mi fá.

¹⁴ I zàwa, ĩ túara mia lé bïo ó o Maá Dónbeenĩ á mi zũ.

Minén ñĩ-kía, ĩ túara mia lé bïo á yia wi bín ká mu bïo óúí ðĩn yí léra á mi zũ.

Minén yàrówá, ĩ túara mia lé bïo mi siadéro o Yeesu yi pánká wi, á pan le Dónbeenĩ biónĩ bïo, ó o *Satāni fũuhũ á mi fá.

¹⁵ Awa, lé mi óúenóúen á ĩ wee bío bïo ká á à na yi: Mi yí wań mu bíowa na bïo sã ho ðĩmíñá yi. Ká a óúí wa ho ðĩmíñá bïo, se òanso yí wa a Maá. ¹⁶ Lé bïo le síi na wé vá mu bïo na yí se yi, làa bïo há yío wé lé òan yíró poni, lè ho nãfòró yíró na wee wé ò o nùpue yòoní mítén, bũn óúenóúen yí ló a Maá yi, mu bïo sã ho ðĩmíñá yi. ¹⁷ A hón ðĩmíñá so lè ho bíowa na yí se na òa nùpua sía wee vá yi á ñǎn wee khíí. Ká yia wee wé bïo le Dónbeenĩ síi vá yi, wón á à kèń bín f̄éεε.

O Krista zúkúsa á wi

¹⁸ I zàwa, hen làa c̄inú ká hón ðĩmíñá so á à vé. Mi ñá le o *Krista zúkúso á à zéeni mítén. Εε ká há laà na ká wán yàá, ó o Krista zúkúsa á wi. Lé bũn nǎn á wa zūnáa le hen làa c̄inú ká hón ðĩmíñá so á à vé. ¹⁹ O Krista zúkúsa mu lá wi wa t̄iahũ ká òa òènt̄in lá yí tà a bïo, lé bũn nǎn òa lóráa wa t̄iahũ. Mu bon, ká òa òènt̄in lá tà a bïo, se òa yí ló wa t̄iahũ á yí wà. Εε ká bïo òa ló wa t̄iahũ wà, bũn wee zéeni le òa òènt̄in lá yí tà a Krista bïo. ²⁰ Εε ká minén bán ó o Yeesu Krista wó á mi yú le Dónbeenĩ Hácírí, á mi óúenóúen mún zũ ho túiá poni bïo. ²¹ I wee túa mia yínǎn bïo mi yí zũ ho túiá poni, òùéé. Ho túiá poni á mi zũ, á zũ le ho túiá poni á sabéré mía yi.

²² Awa, á yia wãa lé o sabín-fũaalo lé o yén? Mu so yínǎn yia le o Yeesu yínǎn *Yia le Dónbeenĩ mǎn léra le? Mu bon, yia wee bío bũn wón lé yia lé o Krista zúkúso. Wón p̄a a Maá Dónbeenĩ lè mí Za Yeesu bïo. ²³ Nùpue lée nùpue na p̄a le Dónbeenĩ Za Yeesu bïo, se òanso yí páanía là a Maá Dónbeenĩ. Nùpue lée nùpue na tà le Dónbeenĩ Za Yeesu bïo, se òanso páanía là a Maá Dónbeenĩ. ²⁴ Lé bũn nǎn á bïo mi ñá p̄ahũ na òa òueé buera le Dónbeenĩ bín-tente nǎn mia yi á mi pan bïo lè mi sòobéε. Ká mi pan bïo mi ñá bïo p̄ahũ na òa òueé buera le Dónbeenĩ bín-tente nǎn mia yi, á minén mún ñ páaní lè le Dónbeenĩ Za Yeesu là a Maá Dónbeenĩ. ²⁵ Ká wa páanía ká síi, á wa à yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé, ðĩo ó o Yeesu dó mí ñii le mí ì na wεn.

²⁶ Bïo nǎn á ĩ túararáa bũn bíowa so nǎn mia, lé òa nùpua na wi òa wé khà mia v̄iní bïo yi. ²⁷ Εε ká minén bán ó o Yeesu wó á mi yú le Dónbeenĩ Hácírí á le wi làa mia. A mi màkóo yàá wãa b̄inía mía ñĩ-kàránlo veere yi. Mu bon, le Dónbeenĩ Hácírí wé è kàrán mia lè mu óúenóúen. Bïo le Hácírí mu wé è

kàrán làa mia lé ho tũíá poni, le yí máa fi sabéré. A mi cén páaní là a Yeesu Krista làa bïo le Hácírí mu kàránnanáa mu làa mia.

Yia páania là a Yeesu yí ko ò o wé bè-kora

²⁸ Awa, í zàwa, mi cén páaní là a Yeesu Krista bèra a na ká a khií lua, à wa sí a yahó ká wa yiwa yí máa dè, à ñiyio yí dí wɛn.

²⁹ Mi zū le o Yeesu *Krista á térénna. Bũn bïo yi à mi mún zũn le nùpue léé nùpue na wee wé bïo térénna le Dónbeenĩ yahó, se wón b̀anso mún lé le Dónbeenĩ Za.

3

¹ Eee! Mi loń bïo ó o Maá Dónbeenĩ waráa wɛn! O Maá Dónbeenĩ wa wɛn làa sòobéɛ, ó o wee ve wɛn le mí zàwa, á wa b̀ɛn lé le zàwa bïo bon. Ɛɛ ká ho đĩmĩnása bán yí zū le wa lé le Dónbeenĩ zàwa lé bïo á ba yí zū le. ² Awa, minén na á ĩ wa làa sòobéɛ, wa wáa lé le Dónbeenĩ zàwa vó. Ká bïo wa khií kɛĩnáa bũn á le Dónbeenĩ đĩn yí zéénia làa wɛn. Bïo á wa zū lé bïo kà: Hen ká a Yeesu *Krista khií lua, á wa à mi a làa bïo ó o karáa, á warén mún ñ yèrémá à kɛĩ là a bïo. ³ Bĩa búenbúen na dó mí sía wee lònĩ bũn ko ba wé ceé mítén làa bïo ó orén mí b̀ɛere wee ceráa bïo síi.

⁴ Nùpue léé nùpue na wee wé mu bè-kora, se b̀anso pá le Dónbeenĩ làndá. Mu bè-kora wéró lé le Dónbeenĩ làndá pĩló. ⁵ A mi j̀n̄n zū le o Yeesu Krista buara à sɛn ba nùpua bè-kora día. A mi mún zū le o yí máa wé bè-kohó hùúu. ⁶ Lé bũn n̄n á yia páania làa wo á mún yí ko ò o wé bè-kora. A yia wee wé mu bè-kora wón yí m̄n wo á mún yí zū a.

⁷ I zàwa, mi yí día mitén le nùpue khà v̄ĩnĩ. O nùpue na wee wé mu bïo na térénna le Dónbeenĩ yahó, wón térénna làa bïo o Yeesu Krista térénnanáa. ⁸ Ká yia wee wé mu bè-kora, wón bïo s̄a a *Satāni yi. Lé bïo ó o Satāni wee wé mu bè-kora hàrĩ ho đĩmĩná j̀hũ búɛnĩ. Lé bũn n̄n le Dónbeenĩ Za Yeesu Krista buara bèra a na ò o buée yáa o Satāni bè-wénia. ⁹ Yia wó le Dónbeenĩ za wón b̀anso yí ko ò o wé bè-kora. Mu bon, le mukānĩ binbirĩ na wee lé le Dónbeenĩ c̄n á wi b̀anso yi. O yí dà máa wé è wé bè-kora, lé bïo ó o lé le Dónbeenĩ za. ¹⁰ Lé kà síi á le Dónbeenĩ zàwa lè le Satāni zàwa wee hueekaráa m̄n yi: Yia yí máa wé bïo térénna le Dónbeenĩ yahó á yí wa m̄n za tàá m̄n h̄nló kèrèt̄ɛ, wón bïo yí s̄a le Dónbeenĩ yi.

Bio bia ba kèrèt̄ɛwa m̄n yi waminĩ đĩn yi

¹¹ D̄io kà lé le b̄ionĩ na mi j̀á p̄ahũ na ba buée buera le Dónbeenĩ b̄in-tente n̄n mia yi: Mi wa wań m̄n. ¹² Minén t̄lahũ ò o búii yí bè bïo ó o *Kaj̄ɛɛ wó b̀an síi yi, wón bïo s̄a a Satāni yi, á n̄n ó o b̄óráa m̄n f̄ɛɛ. A léé webio n̄n ó o b̄óráa wo? Lé bïo ó orén lé o ñ̄-sũmúii à b̀an f̄ɛɛ wó bïo térénna le Dónbeenĩ yahó.

¹³ Wàn zàwa lè wàn h̄inni, lé bũn n̄n ká ho đĩmĩnása j̄ina mia, à mi yí le mu wé mia coon. ¹⁴ Warén zū le wa bïo wáa yí s̄a mu húmú yi, le wa yú le mukānĩ binbirĩ. Wa zū mu lé bïo wa wa wàn zàwa lè wàn h̄inni kèrèt̄ɛwa. Yia yí wa m̄n za tàá m̄n h̄nló, wón bïo s̄a mu húmú yi. ¹⁵ Mu bon. Yia j̄ina m̄n za tàá m̄n h̄nló kèrèt̄ɛ wón ka lòn ñ̄-búe. A mi zū le o ñ̄-búe ñ̄-kénĩ ká á máa yí le mukānĩ binbirĩ na máa vé.

¹⁶ Bïo kà lé bïo wa zũnáa le waminĩ: O Yeesu *Krista wa wɛn, á dó mí mukānĩ n̄n wa bïo yi. Lé làa bũn síi á warén mún ko wa déráa wa mukānĩ na wàn zàwa lè wàn h̄inni kèrèt̄ɛwa bïo yi. ¹⁷ Hen ká a búii á bïo wi c̄n síi, à b̀an za tàá b̀an h̄nló kèrèt̄ɛ búii b̀ɛn khon, ó o yí zũna a makárí, á yí séénia wo, se bïo le Dónbeenĩ le o wań lè ba nùpua ó o so wa làa ba le? ¹⁸ I zàwa, mi yí le wa wàn m̄n lè h̄ã b̄ionĩ na wa wee b̄io na m̄n yi mí dòn. Mi lè wa waminĩ à wé mi wa wárá yi. Bũn lé bïo á à zéénĩ le wa wa m̄n binbirĩ.

¹⁹ Lé kà síi wa à zūrnáa le wa bïo sã ho tũíá poni yi. A wa sía á à keñ ho héerà yi le Dónbeenĩ yahó. ²⁰ Hàrí ká wa sía le wa wó khon kaka, á le Dónbeenĩ dén pá dà po wa sía. Le zū mu bïo búenbúen.

²¹ Minén na á ĩ wa làa sòobéé, hen ká wa sía yí le wa wó khon, se wa poní séra kúaará le Dónbeenĩ yahó. ²² Bún ká wa flora bïo lée bïo le cǎn á le è na mu búenbúen wɛn, lé bïo wa bò le bióní yi, á wee wé bïo sí le yi. ²³ Bïo ká lé bïo á le bò henía: Le wa dé wa sía mí Za Yeesu *Krista yi, à mún warí mín làa bïo ó orén mí bæere bòráa mu henía. ²⁴ Yia bò le Dónbeenĩ bióní yi wón páanía làa de, á le mún páanía lè bǎnso. Le Dónbeenĩ nɔn mí Hácírí wɛn. Lé bún nɔn á wa zūnáa le le páanía làa wɛn.

4

Yia le Dónbeenĩ Hácírí wi yi á wee zūrn kaka

¹ Minén na á ĩ wa làa sòobéé, mi pa miten bïo. Bïa búenbúen na le le Dónbeenĩ Hácírí wi làa mí á mi wé yí dèení dé mi sía yi. O búí le mí wee bío lè le Dónbeenĩ Hácírí pánká, à mi cūii bǎnso bióní à khénnáa o kúará loñ le mu so bon le. Lé bïo á bïa le mí lé le Dónbeenĩ ñi-cúa fɛerowà à mu yí bon á wi ho ðímíjǎa lùu búenbúen yi. ² Mi dà a zūrn bïa le le Dónbeenĩ Hácírí wi làa mí làa bïo ká: Yia bía wéréwéré le o Yeesu *Krista bueé wó a nùpue bïo bon, se wón le Dónbeenĩ Hácírí wiráa. ³ Ká yia yí tà le mí ì bío wéréwéré le o Yeesu Krista bueé wó a nùpue, se Dónbeenĩ Hácírí mía làa wón bǎnso. Lé o Krista zúkúso hácírí wi làa wo, ðio búenlò bïo á mi ñá. Awa, á lé dén hácírí so wǎa wi ho ðímíjǎa yi hã laà na ká wán. ⁴ Èé ká minén na lé ĩ zàwa, minén bïo sã le Dónbeenĩ yi á bán na le mí lé le *Dónbeenĩ ñi-cúa fɛerowà à mu yí bon á mi dàña á fáara fūna. Mi dàña ba lé bïo á le Hácírí na wi lè minén pánká wi po ðio wi ho ðímíjǎa yi. ⁵ Ba ñi-cúa fɛerowà mu bïo sã ho ðímíjǎa yi, lé bún nɔn ba wee bíoráa ho ðímíjǎa bióní, á bán mún wee ñí ba cǎn. ⁶ Ká warén bèn bïo sã le Dónbeenĩ yi, á bïa zū le wee ñí wa cǎn. Ká yia bïo yí sã le Dónbeenĩ yi wón yí máa ñí wa cǎn. Lé làa bún á wa dà a hueekaráa yia le Dónbeenĩ Hácírí na lé ho tũíá poni wi yi á à lén mín yi làa yia ó o Satāni na lé o sabín-fūaalo hácírí wi yi.

Le waminĩ ló le Dónbeenĩ yi

⁷ Minén na á ĩ wa làa sòobéé, mi le wa warí mín, lé bïo le waminĩ ló le Dónbeenĩ yi. Ká mi wa mín se mu wee zéení le mí lé le Dónbeenĩ zàwa, á zū le Dónbeenĩ. ⁸ Bïa yí wa mín, bán yí zū le Dónbeenĩ, lé bïo le Dónbeenĩ lé le waminĩ bǎnso. ⁹ Bïo ká lé bïo le Dónbeenĩ zéenia le mí wa làa wɛn: Le tonkaa mí Za kéní ó o buara ho ðímíjǎa yi, á wa ðań yí le mukāni binbirí o pánká yi. ¹⁰ Bïo ká lé bïo wee na à wa zūrnáa le waminĩ bïo: Mu yínɔn bïo warén wa lè le Dónbeenĩ. Ká lé bïo lerén wa làa wɛn, á tonkaa mí Za ó o bueé wó wa bè-kora séndíaró muini yia. ¹¹ Minén na ĩ wa làa sòobéé, á bïo á le Dónbeenĩ wara wɛn lè mí sòobéé ká síi, á warén mún ko à wa warí mín. ¹² Nùpue na ðiñ mɔn le Dónbeenĩ wón mía. Èé ká wa wa mín, á le è keñ làa wɛn, á bïo le Dónbeenĩ wa lè ba nùpua á à mi wéréwéré wa fiahú.

¹³ Bïo nɔn wa zū le warén páanía làa de á lerén mún páanía làa wɛn, lé bïo le nɔn mí Hácírí wɛn. ¹⁴ O Maá Dónbeenĩ tonkaa mí Za ò o buee kǎní ho ðímíjǎa. Warén mɔn mu á lé mu seérása. ¹⁵ Nùpue na bía wéréwéré le o Yeesu lé le Dónbeenĩ Za, wón bǎnso le Dónbeenĩ páanianáa, ó o mún páanía lè le Dónbeenĩ. ¹⁶ Warén bán zū bïo le Dónbeenĩ wa làa wɛn, á mún dó wa sía mu yi. Le Dónbeenĩ lé le waminĩ bǎnso. O nùpue na wa le Dónbeenĩ á wa ba nùpua, wón páanía lè le Dónbeenĩ, á le Dónbeenĩ mún páanía làa wo. ¹⁷ Bïo nɔn wa poní á à sénnáa le cítii fi nɔnzɔn lé bïo wa zū le bïo le Dónbeenĩ wa

lāa wɛn á wee mi wéréwéré wa tlahú. Wa poní á à sɛn le Dónbeení yahó lé bío wa páanía làa de ho ðímíjǎ yi làa bío ó o Yeesu *Krista páaníánaa làa de ho yi. ¹⁸ Yia zū le le Dónbeení wa mí, wón á zǎní mía yi. Mu bon, yia zū le le Dónbeení wa mí binbirí, wón á zǎní yí dà máa keń yi huúu. O núpue na zǎna lé yia wee leéka le le Dónbeení á à síní mí jǎhú. Lé bǔn nɔn á yia le zǎní wi yí yí máa mi bío le Dónbeení wa làa wo wéréwéré.

¹⁹ Warén wa mín lé bío le Dónbeení nín-yání wara wɛn. ²⁰ O búí lá le minén wa le Dónbeení ò o jina mín za tàá mín hínló kèrètíɛ, se bǎnso lé o sabín-fúaaló. Mu bon, bǎn za tàá bǎn hínló na ó o wee mi ó o yí wa, ó o bèn ñ wé kaka à wańnáa le Dónbeení, ðío ó o yí máa mi? ²¹ Le Dónbeení mún bò mu henía le yia wa mínén Dónbeení, á bǎnso mún ko ò o wań mín za tàá mín hínló kèrètíɛ.

5

Le Dónbeení zàwa yú le sée ho ðímíjǎ wán

¹ Núpue lée núpue na tà le o Yeesu lé *Yia le Dónbeení mɔn léra bío bon, se wón bǎnso á le Dónbeení wó lè mí za. A núpue lée núpue na wa yia lé o maá, ó o mún ñ wań o maá mu zàwa. ² Ká warén wa bæere wa le Dónbeení á wee bè bío le bò henía yi, lé bǔn wa à zǔrnáa le wa wa le Dónbeení zàwa. ³ Mu bon, ká wa wa le Dónbeení, á wa wé è bè bío le bò henía yi. A bío le Dónbeení bò henía á máa wé sèró na jà wɛn, ⁴ lé bío á bǎa lé le Dónbeení zàwa búenbúen á yú le sée ho ðímíjǎ wán. A bío nɔn wa yúráa le sée ho ðímíjǎ wán lé wa siadéro o Yeesu yi bío yi. ⁵ Yia yú le sée ho ðímíjǎ wán lée wée? Mu lé yia tà le o Yeesu *Krista lé le Dónbeení Za bío bon.

Ho tǔiá na mà o Yeesu Krista dǎni yi

⁶ O Yeesu *Krista mu lé yia bueé kǎa ho *bátèèmu jumu yi, á kúaará mí cǎni húrunnáa. O yí kǎa ho bátèèmu jumu yi mí ðon, o kǎa ho bátèèmu jumu yi ó o mún kúaará mí cǎni húrunnáa. A yia wee mǐ mu tǔiá lé le Dónbeení Hácírí, lé bío le Hácírí mu lé ho tǔiá poní bǎnso. ⁷ Bío wee zéeni le mu bon lée bǐowa bío tǐn: ⁸ Le Dónbeení Hácírí, lè mu jumu, lè le cǎni. A mu mí bío tǐn wee zéeni mu bío dà-kéni mu. ⁹ Hen ká wa wee tà ho tǔiá na ba núpua wee mǐ yi, á le Dónbeení tǔiá na le wee mǐ po ba núpua tǔiá, hón wa mún ko wa tà yi. Ho tǔiá na le wee mǐ lé hǎa bío ciran le Za. ¹⁰ Yia tà le o Yeesu lé le Dónbeení Za, wón láa ho tǔiá mu yi. Yia yí tà ho tǔiá mu bío, wón wee wé le Dónbeení làa sabín-fúaaló. Lé bío ó o yí tà le ho tǔiá na le Dónbeení wee mǐ mí Za dǎni yi á bon. ¹¹ Ho tǔiá mu lé hǎa kà: Le Dónbeení nɔn le mukǎni binbirí na máa vé wɛn. Lé le Za á le ðǐn wán á nɔnnáa le. ¹² Yia páanía lè le Dónbeení Za, se wón yú le mukǎni binbirí na máa vé. Yia yí páanía lè le Dónbeení Za, se wón yí yú dén mukǎni so.

Le mukǎni binbirí na máa vé bío

¹³ Bío kà búenbúen á ï túara nɔn minén na tà le Dónbeení Za Yeesu yèni pànká bío, bèra a na à mi zǔn le mi yú le mukǎni binbirí na máa vé. ¹⁴ Bío nɔn wa poní sérarǎa le Dónbeení yahó lé bío kà: Hen ká wa flora le Dónbeení yi bío búí dǎni yi ká mu lé le sǐi bío, à le jí wa cǎn. ¹⁵ A bío wa zū le le wee jí wa cǎn, á wa mún zū le bío wa flora bío yi á le wó vó.

¹⁶ Hen ká a búí mɔn mín za tàá mín hínló kèrètíɛ búí ò o wee wé mu bè-kohó na yí máa wé ò o hí mu húmú binbirí, á bǎnso ko ò o fio le Dónbeení yi na a yi, á le è na le mukǎni binbirí wo yi. Le bíoni mu bío ciran bǎa wee wé mu bè-kohó na yí máa wé à ba hí mu húmú binbirí. ɛ ká mu bè-kohó búí wee wé ò o núpue hí mu húmú binbirí. Yínɔn bǔn á ï le mi fio bío yi. ¹⁷ Wékheró

léé wékheró búenbúen léé bè-kohó bún bon. Εε κά bè-kora búenbúen màhã yí máa wé ò o nùpue hí mu húmú binbirí.

¹⁸ Wa zū le yīa wó le Dónbeení za á máa wé è wé mu bè-kora, lé bío le Dónbeení Za Yeesu wee kání a mu wéró yi. Ó o *Satāni mún yí dà máa wé o làa dèε woon. ¹⁹ Warén bán zū le wa bío sã le Dónbeení yi. Ká ho ðímínása na yí zū le Dónbeení bán búenbúen ó o Satāni pánká wi wán. ²⁰ Wa mún zū le le Dónbeení Za Yeesu lé yīa bueé wó á wa zūnáa le Dónbeení binbirí. A wa páanía lè le Dónbeení binbirí wa páaníló lè le Za Yeesu *Krista bío yi. Lerén lé le Dónbeení binbirí, á lerén mí dòn lé ðío mún wee na le mukānī binbirí na máa vé. ²¹ I zàwa, mi pa miten bío à mi yí búaaaní hã doffina na yínóń le Dónbeení binbirí.

Ho ɲun níi vūahú na ó o Zān túara

Vūahú túaró ɲúhú

O Zān, yia lé o Yeesu ní-kenínia ní-kení, lé wón túara ho vūahú na kà. Ho vūahú mu yi, ó o von mítén làa ní-kinle. O túara ho nɔn ɓa kèrètɛwa kuure ɓúí yi.

Ba kèrètɛwa kuure mu ó o wee ve làa háa lè mí zàwa. O wíokaa bía ɓa ní-khàwa lè le waminí ɓio, á mún bía le ɓa sòobá mítén à wé bè le Dónbeení tūiá poni yi.

Vūahú nín-yáni bioní

¹⁻² Inén na lé o ní-kinle, lé mi wee túa ho vūahú na kà. I wee túa ho á à na a háa na le Dónbeení léra yi, orén lè mí zàwa. I wa mi ɓúenɓúen làa sòobéε, lé ɓio le Dónbeení tūiá poni na le zéenía làa wen á wa tà yi á ho wi wa yiwa yi féεε. Mu yínɔ́n Inén í dòn wa mia. Bía ɓúenɓúen na tà ho tūiá mu ɓio á mún wa mia. ³ Le o Maá Dónbeení lè mí Za Yeesu *Krista à wé mu sãamu lè le hii làa wen, à ɓa na ho héerà warén na tà ho tūiá poni ɓio á wa mín yi.

Mi wa warí mín à pɛ ho kàránló na yi bon ɓio

⁴ Ú zàwa ɓúí á í ɲá ɓio le ɓa tà bò le Dónbeení tūiá poni yi làa ɓio ó o Maá Dónbeení heníanáa mu nɔn wen, á í sii ɓèntín wan mu ɓio yi làa sòobéε. ⁵ Háa mu, há làa na kà wán, á ɓio á í hení ì na foñ lé ɓio kà: Mi wa warí mín. Le ɓioní mu yínɔ́n bín-finle na bò henía á í túara nɔn mia, ɓùéé. Le ɓio mà nɔn wen ho pãahú na wa ɓúakáa á ɲá le Dónbeení ɓioní yi. ⁶ Hen ká wa wee bè ɓio le Dónbeení bò henía yi, lé ɓún á à zéeni le wa wa le Dónbeení. ɓio le Dónbeení bò henía pãahú na wa ɓúakáa ɲá le Dónbeení ɓioní yi lé ɓio kà: Mi wa warí mín.

⁷ I wee ɓio kà sii lé ɓio ɓa ní-khàwa wãa ɓera fò há lùà ɓúenɓúen. Ba wee ɓio le ɓio ó o Yeesu *Krista ɓueé wó a nùpue á yí bon. Ba lé ɓa ní-khàwa, ɓa lé o Krista zúkúsa. ⁸ A mi cén pa mítén ɓio, à ɓio mi wó ɓúenɓúen le Dónbeení ɓio yi á mi yí tè yi, ká mi yí mu cúnú à ho ɲii sí.

⁹ Yia yí máa tà bè ho kàránló na ɓio ciran o Krista yi, ká a báará díá ho, se wón yí zú le Dónbeení. Ká yia wee tà bè ho yi, wón páanía là a Maá Dónbeení lè mí Za. ¹⁰ Ká nùpue ɓúí na yí máa tà bè ho kàránló na ɓio ciran o Krista yi wé ɓuara mi cón, á wi ò o kàrán mia, à mi yí tà le o làa mi wán. Mi yí hén mi yara sí ɓànsó. ¹¹ Yia héra mí yahó sã a nùpue mu síi, se ɓànsó làa wo léera há wén-kora na ó o wee wé yi.

Vūahú mɔ́ndén ɓioní

¹² ɓio cèrèε á í wi à í ɓio làa mia, ká í màhá yí wi à í túa mu vūahú yi. I wi à í ɓuen mi cón íten á wa ɓueé páaní ì tà há láakáwá. Ká ɓún wó, á wa sí-wεε ɲii màhá à sí.

¹³ Mín hínló na le Dónbeení mún léra, wón lè mí zàwa wee tɛeni mia.

Ho tîn nii vūahú na ó o Zân túara

Vūahú túaró nūhú

O Zân, yia lé o Yeesu nǐ-kenínia nǐ-kéní, lé wón túara ho vūahú na kà. Ho vūahú mu yi, ó o von mítén làa nǐ-kínle. O túara ho nǎn 6a kèrètíewa kuure ya-dí 6úi na 6a le Kayuusi yi. O wíokaa o Kayuusi là a Demetiriyuusi yènnáa bǐo 6a wó bǐo yi.

Ká a Diotereefu wára hǎn ó o yí wa, ó o le 6a kèrètíewa yí bè há yi.

Le tèní

¹ Kayuusi, mu lé ínén na lé o nǐ-kínle á wee túa ho vūahú na kà á a na foñ. Í wa fo làa sòobé. ² Unén na á í wa làa sòobé, í wee fan à ù bǐo 6úen6úen wé se. Bǐo á unén lè le Dónbeení 6uannáa mín sese, lé bǔn 6àn síi à ù sǎnía lò mún wé hereráa. ³ Wán zàwa kèrètíewa 6ueé bía nǎn mǐi le le Dónbeení tǔíá poni bǐo á fo henía, á fo mún wee bè ho yi. Bǐo á í ná mu, á í síi wan làa sòobé. ⁴ Bǐo á í síi á à bǐnǐ ì wa yi á à ponǐ bǐo á í ná à 6a le í zàwa mu kèrètíemu dǎnǐ yi bò le Dónbeení tǔíá yi, bǔn mía.

O Kayuusi bò le Dónbeení yi sese

⁵ Unén na á í wa làa sòobé, wán zàwa kèrètíewa á fo wee 6ua sese, hàrì bǐa lé 6a nǐ-hǎnǐ á fo pá wee 6ua sese. Bǔn lé bǐo wee zéení le fo 6èntín bò le Dónbeení yi. ⁶ Bǐo fo wa làa ba á 6a mà tǔíá nǎn 6a kèrètíewa kuure yi. Ká bán nùpua so síi fo wee séení 6a varáa yi làa bǐo le Dónbeení le mu koráa, se mu se. ⁷ Mu bon, mu lé o *Krista tonló bǐo yi á 6a lóráa, à 6a yí fó hàrì dèe bǐa yí zǔ le Dónbeení cǎn. ⁸ Awa, á mu sǎ warén yi à wa wé séení bán nùpua so síi. Ká wa wee séení 6a, bǔn ká wa mún páanía làa ba á wee zéení le Dónbeení tǔíá poni bǐo.

O Diotereefu là a Demetiriyuusi bǐo

⁹ Í túara ho vǎn-za nǎn mǐ kèrètíewa kuure yi. Ée ká a Diotereefu na wa ò o wé dí mu bǐo 6úen6úen yahó á yí máa cǎtí í bióní. ¹⁰ Ká í 6uara, á há wénkora na ó o wó, lè há sabioní na ó o fūaana í jii á í 6ueé bǐo bǐo làa mia. Bǐo ó o bǐnǐa wee wé yáá po bǔn. O yí máa tà à wán zàwa kèrètíewa làa o wán. A bǐa mún tà le 6a wé làa mí wán ó o hò. A bǐa 6a wee làa wán ó o wee ja lén 6a kèrètíewa kuure yi.

¹¹ Unén na á í wa làa sòobé, fo wé mǎn 6a nùpua na wee wé bǐo yí se à ù yí bè 6a wára yi. Ée ká fo wé mǎn 6a nùpua na wee wé bǐo se à ù bè bán wára yi. Yia wee wé bǐo se wón bǐo sǎ le Dónbeení yi. Yia wee wé bǐo yí se wón yí zǔ Dónbeení.

¹² O Demetiriyuusi wón 6a nùpua 6úen6úen 6èn wee wíoka yèni. Bǐo ó o wee 6ua mítén héha lè le Dónbeení tǔíá poni lé bǔn wee zéení le o lé o nǐ-tente. Inén mún wee wíoka a yèni, á ù zǔ le bǐo á í wee mǐ 6úen6úen lé ho tǔíá.

Le mónđen tèní

¹³ Bǐo cèrèe á í wi à í bǐo làa fo, ká í màhá máa túa mu vūahú yi. ¹⁴ Í wi à í buen ù cǎn hen làa cǐnú, á wa 6ueé páaní ì tà há láakáwá. ¹⁵ Le ho héerà à keñ làa fo. Mǐn bǎnlowà na làa wén páanía wi á wee tèní foñ. Mún tèní wán bǎnlowà na làa fo páanía wi yi lè mí nǐ-kéní kéní.

Ho vūahũ na ó o Zude túara

Vūahũ túaró ñúhũ

O Zude lé yĩa túara ho vūahũ na kà á ñon le Dónbeenĩ ñipomu búenbúen yi. Ho vūahũ mu bioní ló mín là a Piere ñun ní vūahũ na á wón túara. Hã vñnna mu mí bïo ñun wee ñi 6a kèrètewa zeñ wán le 6a pa míten bïo 6a ñi-kàránlowà na bïo yí bon bïo yi, bán na wee wé hã wára na 6a sĩa wee vá yi na yí se.

O Zude mu bía le 6a ñi-kàránlowà mu wee wé mu bïo na yí se làa sòobée. O bía le le Dónbeenĩ á à síiní 6a ñúná. O mún bía le 6a kèrètewa wíoka wé bánbá à wé le dà-kéní là a Yeesu, à dé mí sòobée le Dónbeenĩ bïo yi le Dónbeenĩ mu Hácírí pànká yi, à wañ mín, bèra a na ò o Yeesu *Krista pànká yi à 6a yí le mukāñi binbirĩ na máa vé.

Le tēenti

¹ Mu lé ínén Zude, o Yeesu *Krista ton-sá, ínén na lé o Zaaki 6àn za, lé mi wee túa ho vūahũ na kà. I wee túa ho á à na bĩa ó o Maá Dónbeenĩ hueeka yi, á wa, bĩa ó o Yeesu Krista wee pa bïo. ² Le o Núhũso wé mu tentemu cèrèè làa mia, à na mí héerà mia, á wíoka wañ mia.

Ba ñi-kàránlowà na wee vñini 6a ñupua bïo

³ Minén na á ï wa làa sòobée, ï sñi bènñin lá vá làa sòobée à ï túa mia ho kåníló na bïo ciran wa búenbúen dāñi yi. Hã laà na kà wán á mu wãa léee konloon à ï wé mu, bèra a na à ï hení mi sĩa à mi fárá ñin mu bïo na mi tà yi, bïo le Dónbeenĩ ñon bĩa bïo sã le yi le cúekúee á mu vóráa. ⁴ I wee túa mia lé bïo 6a ñupua búii na pá le Dónbeenĩ, á tun míten yi zonnáa mi ñahũ. Ba wee yèrémá wán Dónbeenĩ sãamu bioní kúará à dàñ wéráa mí sĩa wára na yí se. Lé bñn 6a wee wé à pínáa o Yeesu Krista, wón mí dòn na lé wa ya-dí lè wa ñúhũso. Mu fèra túara le le Dónbeenĩ á à síiní 6a ñúná.

⁵ I zũ le bïo á ï bío ò na mia kà búenbúen á mi zũ, ká ï màhá pá bñnia wee leéka mia làa bú. Mi zũ bïo ó o Núhũso kåníanáa o *Isirayeele ñipomu ho *Ezipite kñhũ yi. Ká bĩa pá yí dó mí sĩa le yi bán le wó á 6a húrun. ⁶ Mi bñni leéka ho wáayi tonkarowà búii bïo, bán na yño yí sù ho pànká na le Dónbeenĩ ñon 6a yi á 6a ló hen na 6a lá wi yi. Lé bñn te bïo le Dónbeenĩ can 6a kúaaráa le tíbí-cúaa yi á pannáa le wizonle na le khíi fi le cítii yi. ⁷ Mi mún bñni leéka ho *Sodòmú lè ho *Komòore lórása bïo, lè hã lórà na sùarákaa yi làa ba bïo. Hã lórà mu ñupua dó míten mu koomu wára lè mí sñiwà yi, á wi 6a wé da lè 6a zàn-búaa. Á bïo kà wán 6a wi ho dñhũ na wee cñ fée yi. Mu wó kà à ñínáa 6a ñupua zeñ wán.

⁸ Lé hñn wára so sñi lé hña á 6a ñupua mu na wi mi ñahũ á mún wee wé. Ba háciira bò mu bïowa na yí bon wán, á mu bïo na sí 6a yi na yí se lé bñn 6a wee wé. Le Dónbeenĩ ñúhũsomu 6a wee zuañ yi, á wee là ho wáayi búaa na cúkú wi. ⁹ Hári ho wáayi tonkarowà ñúhũso na yèni 6a le Misèele yàá pá yí henía mí sñi yi wó bñn. Wón ñon là a *Satāni khon mín yi o *Moyiize ñi-hñnmu wán, ká a màhá yí là a. Bïo kà lé bïo ó o bía: «Le o Núhũso beé ũ lò». ¹⁰ Ee ká barén ñupua mu bán wee là bïo 6a yí zũ, 6a yí máa le mí yiwa wéráa mu bïo lòn ñapuwà, lé bñn yàá wee yáa 6a. ¹¹ Ho yéréké á à sá 6a yi. Ba wee wé là a ñii na 6a le *Kañee bïo síi. Le wári càró bïo yi á 6a wó khon làa bïo ó o ñii na 6a le *Balaamu wóráa mu bïo síi. Ba bïo yáara, lé bïo 6a kãa là a ñii na 6a

le Koree bïo síi. ¹² Hen ká mi ñunbua-dĩnló á 6a páanía wee dí làa mia, à mi dĩnló díró yĩráa keń. Ba wee dí bũubaa ká mu ñiyio máa dí 6a, 6a wee leéka míten bïo mí dòn. Ba ka lòn vïohó na wee kán lè mí pànká ká ho máa tè. Ba ka lòn vĩnsĩa na yí máa ha mí haró pãahũ, na 6a deera kúará á hã húrũ. ¹³ Ba ñiyi-waráa wee mi làa bïo ho mu-beenĩ jummu yànbónló khùankhúa wee léé kúia mináa bïo síi. Ba ka lòn mànaayio na la-kéní mía, á le Dónbeenĩ 6èn ká ho lahó làa ba le tĩbí-cũaaá yi, á 6a khĩi keń yi féeεε.

¹⁴ O Enɔɔki, yĩa lé wàn maáwà ñuwã hènun ñii à lá a Adãma jii wán, á yánkaa fεera le Dónbeenĩ jii-cúa 6arén dĩnĩ yi mún ká síi: «Mi loń, lé o Nũhũso na bõ ò bũen lè ho wáayi tonkarowà cèrécèrécèré, ¹⁵ á 6ueé cíti 6a ñupua búenbũen. Ba bè-kora wérowà búenbũen na kãa á pã le Dónbeenĩ ó ò síini júná 6a bè-kora na 6a wó lè hã bĩn-kora na 6a bía le Dónbeenĩ dĩnĩ yi bïo yi».

¹⁶ Ba ñupua mu sĩa yí máa wa mi. Ba wee wĩrí míten bïo yi làa wizoonĩ búenbũen. Ba sĩa bïo na yí se lé bũn 6a wee wé. Ba wee khòn lè mí bionĩ, á wee wĩoka 6a ñupua yèni à càráa mu bïo.

Le zéenti na ñon 6a kèrètɛwa bïo yi

¹⁷ Εε ká minén na á ĩ wa làa sòobéε, mi bĩnĩ leéka wa Nũhũso Yeesu *Krista tonkarowà jii-cúa bïo. ¹⁸ Ba bía le: «Hã pònna vaa véenĩ, ká 6a ñupua wé è yáa mí jini yi á à na mia. Ba wé è wé mí sĩa bïo na yí se, á à pĩ le Dónbeenĩ bïo».

¹⁹ Lé 6arén wee khéé 6a ñupua. Ba leékaa bïo na, à 6a wé. Dónbeenĩ Hácĩrí mía 6a yi. ²⁰ Εε ká minén na á ĩ wa làa sòobéε, mi dĩn mi siadéro le Dónbeenĩ yi wán à séenináa mín, à mi wĩoka va làa yahó. Mi wé fio lè le Dónbeenĩ Hácĩrí pànká. ²¹ Mi 6ua mín làa bïo le Dónbeenĩ wa làa mia, à dé mi sĩa lònĩ le mukãni na máa vé, dĩo wa Nũhũso Yeesu *Krista á à na mia o tentemu bïo yi. ²² Bĩa siadéro yí fára yí tĩna sese le Dónbeenĩ yi á mi zũrĩ màkárĩ. ²³ Mi kãní 6a hã júná siinĩló yi. Mi mún zũrĩ bĩa ká màkárĩ, ká mi màhã pa miten bïo. Mi jini 6a wára, hàrĩ 6a sĩ-zĩnia á mi yáa pá yí tũii yi 6a wén-kora bïo yi.

Móndén jii-cúa

²⁴⁻²⁵ Le Dónbeenĩ dà, le è pa mia á mi máa día ho wõhũ, le è wé á mi ì dĩn le yahó ká bè-kohó bïo máa mĩ máa léé mia. Le è wé á mi ì zãmaka le yahó le cùkú beenĩ yi. Mi wa khònĩ le Dónbeenĩ na lé le dà-kénĩ, le lé wa kãnílo wa páanĩlò là a Yeesu *Krista bïo yi, wón na lé wa Nũhũso. Le ho cùkú, lè mu beemu, lè ho pànká búenbũen na bïo sã a yi féeεε à bïo pá sĩ a yi hã laà na ká wán à lén féeεε. *Amiina!

Le Dónbeenì Bè-sànkani na le zééní là a Zǎn

Vūahǔ túaró jǔhǔ

Yia túara mu bè-sànkani vūahǔ lé o Zǎn na lé o *Krista tonkaro. Pǎahǔ na ó o wee túa ho yi ká bǎa tà a Krista bǐo á ho Oroomu béε wee beé lò làa sòobéε. O túara ho pǎahǔ na ǎa hǎa wǐira a ǎuan zoó díá ho kǎhǔ na wi mu jumu tǎahǔ, hǎa ǎa le Patimǎasi yi. O túara ho á heníanáa bǎa tà a Krista bǐo síá. O le ǎa wíoka dé mí síá o Yeesu yi lé bǐo ó o dàrǎna mu bǐo ǎúenǎúen. O vūahǔ mu yi á le Dónbeenì páanii kǐnle vūahǔ bǐo cèrèε wee mi yi.

O Zǎn bǎa mí vūahǔ yi le o Yeesu zééníá míten làa mí. Á lé o Yeesu mu mún bǎa le o túa bǐo ó o mǎn ǎúenǎúen (1). O o Zǎn ǎen túara hǎ vǎnna bǐo hǎjún á nǎnka ǎa kèrètǎewa kuio bǐo hǎjún na wi ho Azii kǎhǔ yi (2–3). O zééníá bǐo ó o mǎn ho wáayi, le ho sò-mánu firó, le hǎ bǎaaní bǐo hǎjún, le mu bǐowa bǐo hǎjún, le hǎ lánpórá bǐo hǎjún bǐo (4–16). Ho ló-beení *Babiloona cíló là a Satǎni le mí ton-sáwá yáaró bǐo (17–20). Bǔn mǎn ó o mǎn ho dímǐná finle na le Dónbeenì léra. O bǎa le hen làa cǐnú ká a Yeesu á à bǐní ì ǎuen (21–22).

Bǐo ho vūahǔ wee zéení

¹ Bǐo wi ho vūahǔ na ká yi lé le Dónbeenì bè-sànkani na le zééníá là a Yeesu *Krista à wón zéení na mí ton-sáwá yi, à ǎa zǔn bǐo ò wé hen làa cǐnú. O o Yeesu tonkaa mí tonkaro na ló ho wáayi nǐ-kéní, ò o ǎuee lii zéení mu le mí ton-sá na ǎa le Zǎn. ² Bǐo ó o Zǎn mu mǎn ǎúenǎúen ó o mà tǔiá. O zǔ le mu le le Dónbeenì jǐ-cúa, á zǔ le le o Yeesu Krista zééníá mu. ³ Bǎa wee kàrán le Dónbeenì jǐ-cúa na túara ho vūahǔ na ká yi, làa bǎa wee jǐ hǎ à pa hǎ bǐo bán júná ǎentǐn sí, le bǐo mu bǐowa mu wéró á sùaráa.

O Zǎn tǎenia ǎa kèrètǎewa kuio bǐo hǎjún yi

⁴ Ho vūahǔ mu le ínén Zǎn wee túa ho á à na ho Azii kǎhǔ lórá bǐo hǎjún kèrètǎewa kuio bǐo hǎjún yi. Le le Dónbeenì, dío wi féεε, na wi ká bǐo ǎúí díñ yí léra na bò ò ǎuen, á wé mu sǎamu làa mia, à na ho hǎerà mia. Le hǎ háciira mí bǐo hǎjún, * hǎa díñ le Dónbeenì bá-zàmu kanmúini yahó à mún wé mu sǎamu làa mia, à na ho hǎerà mia. ⁵ Le o Yeesu Krista, yǎa wee mǐ ho tǔiá le Dónbeenì jǐi, yǎa láayi wi, yǎa nín-yání vèera ló ǎa nǐ-hǎa tǎahǔ, yǎa wi ǎa bá-záwa ǎúenǎúen jǔhǔ wán à mún wé mu sǎamu làa mia, à na ho hǎerà mia.

Lé orén wa wén, á húrún cǎni kúaará kǎnianáa wén wa bè-kora yi, ⁶ á wó á wa lé le *Dónbeenì yankarowà nǐpomu na wee sá bán Maá Dónbeenì tonló. Le ho cùkú le ho pànká à bǐo sí a yi féεε hǎ lúlúio na jǐi mía yi. *Amiina!

⁷ Mǐ loń! Nín-yǎa hǎ dùndúio yi bò ò ǎuen. Ba nǐpua ǎúenǎúen á à mi a, hǎri bǎa cú a. Ho dímǐná kǎna síwá ǎúenǎúen á à tà le wéε o bǐo yi. Lé bǔn mu ù wéráa. *Amiina! ⁸ O Núhúso Dónbeenì, dío wi féεε, na wi ká bǐo ǎúí díñ yí léra, na bò ò ǎuen, dío dà mu bǐo ǎúenǎúen á wee bío: «Lé ínén á ǎúa mu bǐo ǎúenǎúen jǔhǔ, á lé ínén mún ò véení mu bǐo ǎúenǎúen.»

O Zǎn mǎn o Krista le mí cùkú beenì

⁹ Inén lé o Zǎn na lé mǐn za wa páaníló là a Yeesu bǐo yi. I làa mia páanía le Dónbeenì bá-zàmu yi, á léera mi lò beéró làa bǐo mi wee hǎnǎa mi síá yi làa mia. Lé ínén ǎa hǎa wǐira á ǎuan zoó díá ho kǎhǔ na wi mu jumu tǎahǔ, hǎa ǎa le Patimǎasi yi. Ba zoó díá mi bǐn lé bǐo á í buera le Dónbeenì bíoni á zééníá ho

* **1:4** Hǎ háciira mí bǐo hǎjún: Mu bǐo hǎjún wee zéení mu bǐo na jǐi sù bǐo. Hen ká á hǎ háciira bǐo hǎjún lé le Dónbeenì Háciiri á mu wee zéení bǐo.

tùíá na ó o Yeesu mà. ¹⁰ O Nùhùso wizonle zoñ, † á le Dónbeení Hácírí pànká kera í wán, á í jíá tãmu búí sã pónpón lòn búaaní tãmu í món. ¹¹ A mu tãmu mu bíá làa mi: «Bíó fo wee mi à ù túa ho vúahú yi na há lórá bíó hẹ̀nun na kà kèrètíewa kuio bíó hẹ̀nun yi: Ho Efεeze, ho Simiina, ho Pεekaamu, ho Tiatiiire, ho Saade, ho Filadelifii, lè ho Lawodisee.» ¹² Bíó á í jíá mu tãmu mu sã, á í yèrèmaa le í khíi loñ yíá bíá làa mi, á í khíi mən fíntá-cúaaawa bíó hẹ̀nun na wó lè ho sánú. ¹³ O o búí lòn nùpue † á zoó wi há t̄ahú. Bànso zá ho báká tóní, á can mítén lè le nín-kéní na tá lè ho sánú. ¹⁴ O jún-vání ka p̄iap̄ia lòn yènsé. O yíó ka lòn d̄hú denle, ¹⁵ á zení wee juiíka k̄iák̄iá lòn t̄j̄n̄n na 6a pà á wíokaa. O tãmu sã wee jí lòn j̄un-beení v̄n̄aló. ¹⁶ Há mànàayio bíó hẹ̀nun ó o buan lè mí nín-tiání. Ho khà-tóní yara j̄unso na j̄ia wi á wee lé o j̄ii yi. O yahó ka c̄c̄c̄n lòn wiso-hád̄hú.

¹⁷ Bíó á í mən wo kà, á í lùwá a tá díá, á yí máa kànkán lòn nùpue na húrun. O o líí bò mí nín-tiání í wán ò o bíá: «Yí z̄ón wà. Lé ínén á búá mu bíó búenbúen j̄uhú, á lé ínén mún khíi véení mu bíó búenbúen. ¹⁸ Inén lé yíá le mukān̄i binbir̄i wi c̄n. Í lá húrun, á lé mi na w̄aa wi le mukān̄i yi f̄εε há lúluio na j̄ii mia yi. Mu húmú á í pànká wi wán, á ho ní-h̄nbó-lóhó á í pànká mún wi wán. ¹⁹ Awa, á bíó fo wee mi, bíó wi làa bíó búéé wé mu món, búen búenbúen à ù túa. ²⁰ Ká mu lé há mànàayio bíó hẹ̀nun na á í buan lè í nín-tiání, lè há fíntá-cúaaawa bíó hẹ̀nun na wó lè ho sánú, búen b̄an kúará á í ì zéení làa fo: Há mànàayio bíó hẹ̀nun h̄n bíó wee zéení le Dónbeení tonkarowà na wee pa 6a kèrètíewa kuio bíó hẹ̀nun yi bíó. Ká há fíntá-cúaaawa bíó hẹ̀nun, h̄n bíó b̄en wee zéení 6a kèrètíewa kuio bíó hẹ̀nun bíó.»

2

Bio mà nən ho Efεeze kèrètíewa kuure yi

¹ «Hã j̄i-cúá na kà á ù túa à na le Dónbeení tonkaró yi, yíá wee pa ho Efεeze lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yíá buan há mànàayio bíó hẹ̀nun lè mí nín-tiání, na wee varáka há fíntá-cúaaawa bíó hẹ̀nun na wó lè ho sánú t̄ahú, lé wón wee bíó bíó kà: ² Í z̄ú bíó mi wee wé, mí tà le lònbee yi mu bíó yi, á mún wee hí mi síá mu yi. Í z̄ú le bíá lé 6a ní-s̄máa á mi p̄á bíó. Ba búí na le mí lé o *Křista tonkarowà à mu yí bon, á mi khéra kúará, á z̄ú le 6a lé 6a sabín-f̄úaalowa. ³ Mi wee tà hí mi síá, à tà le lònbee yi í bíó yi, mi yí máa t̄éé mi b̄ara. ⁴ Eε ká í m̄ah̄ á zá làa mia bíó búí na á í mən mia à mu yí se bíó yi. Bíó mi wa làa mi p̄ahú na mi búakáa dó mi síá m̄i á mi díá. ⁵ Awa! A mi cén v̄a mi yíwa bíó mi f̄u karáa wán, à z̄ú le mí ló lè ho món. Mi cén yèrèmá mi yilera lè mí wárá à wé làa bíó mi f̄u karáa bíó. Ká mi yí yèrèmaa, á í búéé lá mí fíntá-cúaa á à lén b̄in. ⁶ Ká í m̄ah̄ mún wee búá mia. Lé bíó á bíó 6a Nikolayiitewa wee wé á mi j̄ina, làa bíó á ínén mún j̄inanáa mu.

⁷ «Yíá wee jí bíó, à b̄anso jí bíó le Dónbeení Hácírí wee bíó na 6a kèrètíewa kuio yi. Yíá dàna ho f̄uhú fá, á le Dónbeení v̄insia buahó v̄ind̄ε na wee na le mukān̄i 6a nùpua yi, á b̄anso á í na dén b̄an bæere díró níi yi.»

Bio mà nən ho Simiina kèrètíewa kuure yi

† **1:10** O Nùhùso wizonle: Le wizonle mu lé o Yeesu vèeró wizonle. Le lé ho dimaasi. † **1:13** Mu k̄εεk̄imu yi á mu bíá: «Lòn nùpue za». Mu bíó wee zéení yíá ó o Daniyεele mən (Daniyεele vúahú 7.13-14; 10.5-6). Ba z̄uíf̄uwa c̄n ó o nùpue za mu lé Yíá le Dónbeení mən léra.

8 «Hã jì-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeenĩ tonkaro yi, yĩa wee pa ho Simiina lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yĩa búa mu bïo búenbúen jùhũ, á mún khíi véení mu bïo búenbúen, yĩa lá húrun á vèera, lé wón wee bío bïo kà: 9 I zũ mi lò beéró bïo, á zũ mi khemu bío, à ho nàfòró binbirí jòn wi mi cón. A bĩa le mí lé 6a *zúifùwa à 6a yínón 6a zúifùwa binbirí bïo 6a wee yáa lè mi yèni á ì mún zũ. Ba nùpua mu kuure bïo sã a *Satāni yi. 10 Le lònbee na à yí mia á mi yí zón. Mi loń, o Satāni á à wé á mi búí 6a à kúee ho kàsó yi á à khénnáa mi kúará. Le lònbee á à yí mia hã wizooní bïo píru yi.* Mi fàrá dīn mi sīadéro mī wán, hārí 6a búe mia, á ì na le mukānī binbirí mia.

11 «Yĩa wee jí bïo, à 6anso jí bïo le Dónbeenĩ Hácírí wee bío na 6a kèrètíewa kuio yi. Yĩa dàrna ho fūuhũ fá, wón 6anso á mu húmú cúa-jun níi máa yí.»

Bionĩ mà nòn ho Pekaamu kèrètíewa kuure yi

12 «Hã jì-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeenĩ tonkaro yi, yĩa wee pa ho Pekaamu kèrètíewa kuure yi:

«Yĩa ho khà-tóní yara junso na jia wi á wee lé jii yi, lé wón wee bío bío kà: 13 I zũ le ho lóhó na fo wi yi lé o *Satāni béenĩ dīnīi. Mi yí bīnīa ĩ món à mi fàrá dīn mi sīadéro mī wán. Hārí pāahũ na 6a 6ó a nīi na 6a le Antipaasi yi mi cón hen na ó o Satāni mu wi yi, á mi pá wíokaa dó mi sīa mī. O Antipaasi mu lé wón mà ho tūiá ĩ jii binbirí. 14 Eε ká ĩ mǎhǎ à zá làa mia cīnú bïo á ĩ mǎn mia à mu yí se bïo yi. Ba búí wi làa mia na bō a nīi na 6a le *Balaamu kāránló yi. Wón na zéeniá o *Isirayεele nīpomu khà vīiníló là a nīi na lé o béε, yĩa 6a le Balaaki† á bán là hã wǎnna taa, á wó ho hǎ-fénló lè ho bá-fénló lè mí sīwà. 15 Lé ká sīi 6a búí mún wi làa mia á bōráa 6a Nikolayitewa kāránló yi. 16 A mi cén yèrémá mi yilera lè mí wárá. Ká mi yí yèrémáa, á hen làa cīnú ká ĩ buen, á bueé fi làa bán nùpua so lè ho khà-tóní na wee lé ĩ jii yi.

17 «Yĩa wee jí bïo, à 6anso jí bïo le Dónbeenĩ Hácírí wee bío na 6a kèrètíewa kuio yi. Yĩa dàrna ho fūuhũ fá, á ho *maane na 6a sánkaa á ì na a yi ó o ò là. I mún ñ na le hue-poni 6anso yi. Le huee mu á ĩ wǎncí le yèn-finle wán á à na 6anso yi. Nī-veere yí dà máa zūn le yèni mu ká yínón yĩa le hue-poni mu nòn yi.»

Blo mà nòn ho Tiatire kèrètíewa kuure yi

18 «Hã jì-cúa na kà á ù túa à na le Dónbeenĩ tonkaro yi, yĩa wee pa ho Tiatire lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yĩa lé le Dónbeenĩ Za, na yío ka lòn dōhũ denle, á zení wee juiika lòn tǎn, lé wón wee bío bío kà: 19 Bïo mi wee wé á ĩ zũ. A le waminĩ na wee mi mia, làa bïo mi yí máa bīnī ĩ món, làa bïo mi wee wé na 6a nùpua yi, làa bïo mi wee hīnāa mi sīa, mu búenbúen á ĩ zũ. I mún zũ le hã làa na kà wán, á bïo mi wee wé á po bïo mi wó pāahũ na mi búakáa dó mi sīa o Yeesu yi. 20 Eε ká ĩ mǎhǎ à zá làa mia bío búí na ĩ mǎn mia à mu yí se bïo yi. O hǎa Zezabεele‡, yĩa le mí lé le *Dónbeenĩ jì-cúa fεero à mu yí bon á mi wee día ò o khà ĩ ton-sáwá vīinī. O wee jàa 6a dé ho bá-fénló lè ho hǎ-fénló lè mí sīwà wéró yi, lè hã wǎnna taa làró yi. 21 A ĩ nòn ho pāahũ wo yi, ò o yèrémá mí yilera lè mí wárá, ká a mǎhǎ yí tà le mí ì día mí koomu wárá. 22 Awa! I ì

* 2:10 Hã wizooní bïo píru: Būn wee zéeni le le lònbee mu máa mia. † 2:14 Balaamu làa Balaaki: Mi Loń Míló vūahũ (Nombres) 22-24; 25.1-3; 31.16 ‡ 2:20 Zezabεele: Mi loń Bá-zàwa nīn-yání vūahũ (1 Rois) 16.31; 19.1-2

wé ó o ò tè mu wámú á bía làa wo wee páaní búenbúen á ì beé lò làa sòobéε, se ba bèn yèrémáa, á díá a koomu wárá. ²³ Bía bò a yi búenbúen á ì búé. Ká mu wó ká, á ba kèrètíewa kuio búenbúen á à zún le ìnén lé yía á zū a nùpue yilera, làa bío ó o síi vá yi. I ì sàání mi nǐ-kéní kéní yi á à héha làa bío mi wee wé.

²⁴ «Ká minén Tiatiire kèrètíewa kuure nùpua na ká, na yí tà yí bò ho kàránló mu yi, á mún yí wi mi zún bío ba wee ve là a *Satáni bío na sà yi, bán á ì bío bío ká á à na yi: I máa bǐní máa hení bío búí wéró máa na mia, ²⁵ ká bío mi dó mi sía mi lé bún mi fàrá òn wán làa bío mi wee wéráa mu fúaa ì bǐní buenló.

²⁶⁻²⁸ «Yia dàina fá ho fūuhú, á bò bío á ì wee zéení yi fúaa mu véení, wón á ì na ho pànká yi ó o ò wé hǎ síiwà búenbúen jǐhú wán làa bío á ìnén mún yúráa ho pànká ì Maá cǐn bío síi. O o ò sùwaní mí pànká ba wán làa sòobéε, á wé è fi ba lòn sía na má làa córó. Bànso á ì na hǎ tá-tía mànàayiire yi. §

²⁹ «Yia wee jí bío, à bànso jí bío le Dónbeení Hácírí wee bío na ba kèrètíewa kuio yi.»

3

Bio mà nǎn ho Saade kèrètíewa kuure yi

¹ «Hǎ jǐ-cúa na ká á ù túa à na le Dónbeení tonkaro, yia wee pa ho Saade lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yia hǎ háciira bío hènun na bío sǎ le Dónbeení yi wiráa, na hǎ mànàayio bío hènun wi ní yi, lé wón wee bío bío ká: Bío mi wee wé á ì zū. Ba nùpua wee leéka le mi yú le mukǎní binbirí, à mi jǎn húrún le Dónbeení yahó.

² Awa, á mi cén fání mi yío, à dé pànká miten yi, à bío ká mia jǐhú hía yi búé. Mu bon. I zū le bío mi wee wé á jǐi yí sǐ ì Maá Dónbeení yahó. ³ Awa, á mi bǐní leéka mi yiwa bío mi jǎ le le Dónbeení bioní á tà le yi bío. Mi yèrémá mi yilera le mi wárá, à wé bè le bioní mu yi. Ká mi yí fánía mi yío, á ì buéé yòoka mi wán là a kǎnlo bío. Mi máa dàin máa zún ì buenló mi cǐn pǎahú.

⁴ εε ká ba búí màhǎ wi mi cǐn ho Saade mu lóhó kèrètíewa kuure tǐahú á buan mítén sese le Dónbeení yahó lòn nùpua na sí-zǐnia wee ce wéréwéré. Bán á à bè làa mi ká ba zǎ hǎ sí-poa, lé bío ba ko làa bǐ.

⁵ «Làa bún síi á yia dàina ho fūuhú fá, á wón n zǐnǐ le hǎ sí-poa. O yèni á ì máa lén bía yú le mukǎní binbirí yènnáa vǐahú yi hùúu. I ì òn ì Maá le mí tonkarowà yahó á à bío le bànso bío sǎ mií.

⁶ «Yia wee jí bío, à bànso jí bío le Dónbeení Hácírí wee bío na ba kèrètíewa kuio yi sese.»

Bio mà nǎn ho Filadelifi kèrètíewa kuure yi

⁷ «Hǎ jǐ-cúa na ká á ù túa à na le Dónbeení tonkaro na wee pa ho Filadelifi lóhó kèrètíewa kuure yi:

«Yia na bàn síi mía, na lé ho tǐiá poni bànso, yia ó o *Daviide béenǐ díró níi naló pànká wi ní yi lòn woohú won-za, yia héra mu bío jǐi à nùpue máa dàin pe mu jǐi, na mún pon mu bío jǐi à nùpue máa dàin hén mu jǐi, lé wón wee bío bío ká: ⁸ Bío mi wee wé á ì zū. I zū le ba nùpua yí máa kǎnbi mia sese, εε ká mi màhǎ pá wee bè ì bioní yi, mi yí pǎ ì bío ba nùpua yahó. Awa, ì héra ho zǐajǐi nǎn mia. A nùpue na mún dà à bǐní ì pe ho á mía. ⁹ Mi loí, bío ká lé bío á ì wé làa bía bío sǎ a Satáni yi, bán na wee fúaa hǎ sabioní le mí lé ba *zúífúwa à mu jǎn yí bon. I ì wé á ba buéé fàrá mí nǎnkóju ná wán

§ 2:26-28 Tá-tía mànàayiire: Le mànàayiire mu wee zéení le sée yíró bío. Le mún wee zéení a Krista bá-zámu búakáró bío. Mi loí Lení vǐahú (Psaumes) 2.8-9; Míló vǐahú (Nombres) 24.17; Bè-sànkani vǐahú 22.16

mi yahó, á 6a à zŭn le í wa mia. ¹⁰ Bïo á ĩ henía nɔn mia le mi hĩ mi sĩa á mi tà bò yi. Lé bŭn nɔn á le lònbee na 6ueé khén ho ðímíjá nùpua búenbúen kúará á ínén 6èn mún ñ kǎní mia yi. ¹¹ Hen làa cĭnú ká ĩ 6uen. Bïo mi dó mi sĩa mĩ lé bŭn mi fǎrá ðĭn wán làa bïo mi wee wéráa mu, bèra a na ò o 6úi hĩa yí fé mi bïo na wee zéeni le mi fá ho fũuhũ.

¹² «Yia ðàrna ho fũuhũ fá, wón ñ kɛn lòn bòròbòrò ĩ Maá *Dónbeenĩ zĩ-beeni yi fɛɛɛ. Bànso ò kɛn le zii mu yi fɛɛɛ. ĩ Maá Dónbeenĩ yèni, lè le lóhó yèni á ĩ ñ túa 6ànsò wán. Hón lóhó so lé ho Zeruzalɛmu finle na à lé ho wáyai le Dónbeenĩ cǎn á à lii. Inén yèn-finle á ĩ mún ñ túa 6ànsò wán.

¹³ «Yia wee jí bïo, à 6ànsò jí bïo le Dónbeenĩ Hácírí wee bío na 6a kèrètŭewa kuio yi sese.»

Bïo mà nɔn ho Lawodisee kèrètŭewa kuure yi

¹⁴ «Hã jĩ-cúa na kà á ũ túa à na le Dónbeenĩ tonkaro yi, yia wee pa ho Lawodisee lóhó kèrètŭewa kuure yi:

«Yia yèni 6a le *Amiina, yia wee mĩ ho tũíá poni le Dónbeenĩ jii, yia láayi wi, yia lé ho tũíá poni 6ànsò, na le Dónbeenĩ ðĭn wán léraráa mu bïo búenbúen, lé wón wee bío bïo kà: ¹⁵ Bïo mi wee wé á ĩ zũ. Le Dónbeenĩ bïo yi, á mi yí sùwa, á mi mún yí wan. Mi lá ka lè mi sùwa tàá mi lá wan, se bŭn pá wáa sũaaní. ¹⁶ Ká bïo mi yí sùwa á mi mún yí wan, à mi ka tǎn, á ĩ ñ kŭn mia á à kúia. ¹⁷ Mi wee bío le mi níi bïo wi, le mi bò miten mi náfòró wán, bïo 6úi yí fòora mia, tàá. A mi yí zũ ká mi lé 6a yinyio 6ànsowà á bïo màkárí wi. Mi lé 6a ñi-khenia. Mi lé 6a muiiwà á wee vará mi bío. ¹⁸ Awa, á mi día le ĩ zéeni mia: Ho sǎnú binbirĩ na ceéra ho dõhũ yi á mi wáa 6uee yà ĩ cǎn. Lé bŭn ñ na ká mi ñ wé mu bïo 6ànsowà binbirí. Mi 6uee yà hã sĭ-poa ĩ cǎn à zĩ sàráa mi ñyio. Mi mún 6uee yà hã yĭo tĩni ĩ cǎn à váani lè mi yĭo à mi wé mi. ¹⁹ Bĩa á ínén wa ká 6a wó khon, à ĩ zá làa ba, à bé 6a. Mi cén bĩní dé sòobéɛ miten yi, à yèrémá mi yilera lè mi wára. ²⁰ Mi loń, ĩ ðĭn ho zũajii á wee tɛɛní. Ká yia jǎ ĩ sǎ á tà le ĩ 6uee zo, á ĩ ñ zo 6ànsò cǎn á wa à páani ñ dí.

²¹ «Yia ðàrna ho fũuhũ fá, á ĩ wé á 6ànsò ò kɛnĩ mu bá-zàmu kanmúini wán ĩ nĩsǎní, làa bïo á ínén mún fá ho fũuhũ á karáráa ĩ bá-zàmu kanmúini wán ĩ Maá nĩsǎní.

²² «Yia wee jí bïo, à 6ànsò jí bïo le Dónbeenĩ Hácírí wee bío na 6a kèrètŭewa kuio yi sese.»

4

Le khònti na le Dónbeenĩ wee yí ho wáyai

¹ Bŭn mǎn, á ĩ bĩnía mǎn à ho wáyai jii héra. A mu tǎmu na lá bía làa mi lè ho yahó, na sǎ wee jí lòn búaaní, lé bŭn tĩn wee bío làa mi: «Buee yòo hen, á ĩ ñ zéeni bïo 6ueé wé làa fo.» ² Mí lahó yi, á le Dónbeenĩ Hácírí pǎnká kera ĩ wán, á ĩ mǎn mu bá-zàmu kanmúini 6úi ho wáyai ò o 6úi kará le wán. ³ Bànso semu ka lè hã *hue-seni 6úi na 6a le zasipu làa saaduana cĭacĭakaró bïo síi, á wee juiika kũiakũia. Le bon-khónle mún ló kĭnía mu bá-zàmu kanmúini mu yi á wee juiika lòn *hue-seni na 6a le emeroode. ⁴ Mu bá-zàmu kanmúini mu 6àn síi 6óní làa bïo náa kĭnía le yi, á 6a ñi-kĭa 6óní làa nùwǎ náa kará wán. Ba búenbúen zǎ hã sĭ-poa, á 6úra mu bá-zàmu khònlúaa na wó lè ho sǎnú. ⁵ Mu bá-zàmu kanmúini mu á ho viohó juiikaró wee lé yi, á ho nàmakaró sǎ mún wee jí le yi. Hã fĩntǎ-cúaaawa bïo hɛnɔn zǎnía yèen bàrá le yahó. Hón lé hã hácíira bïo hɛnɔn na bïo sǎ le Dónbeenĩ yi. ⁶ Bïo 6úi lòn saahó na jumu wee ce wéréwéré lòn màká ðũuhũ á mún wi mu bá-zàmu kanmúini mu yahó.

Bùaa bùaa náa búí mún òn kɔ́nía le kanmúiní mu yi. Ba yara lè 6a máa búenbúen lée yio. ⁷ O nín-yání yia ka lòn kúden. O ɲun níi yia ka lòn dǎa-za. O tɔ́n níi yia yahó ka lòn nùpue yahó. O náa níi yia wón ka lòn duió na déera wà. ⁸ Ba mí bùaa náa búenbúen á mía bío hɛ̀zɛ́n hɛ̀zɛ́n wi. Há búenbúen vó lè há yio. Bío kà lé bío 6a wee bío le wisoni lè ho tɔ́nǎahú fɛ́ɛɛ:

«O Núhúso Dónbeení bǎn síi mía.

O dà mu bío búenbúen.

O wi ká bío búí òn yí léra.

O wi fɛ́ɛɛ, o bò ò buen.»

⁹ Hen ká 6a bùaa mu sansan wee bío yia kará mu bá-zàmu kanmúiní wán beemu bío á wee khòoní a, á wee dé o bǎrǎkǎ, wón na wi fɛ́ɛɛ há lúlúio na ɲii mía yi, ¹⁰ à 6a ní-kǎa bóní làa nùwǎ náa líi búrá yia kará mu bá-zàmu kanmúiní wán na wi fɛ́ɛɛ há lúlúio na ɲii mía yahó à bùaaní a. Ba wee wé hén mí sǎnú khònlúaa líi kúia mu bá-zàmu kanmúiní yahó ká 6a à bío bío kà:

¹¹ «Núhúso, wa Dónbeení,

fo ko lè ho cùkú.

Fo ko lè le khòoní.

Ho pǎnkǎ búenbúen bío sǎ foɲ.

Lé bío ùnén lé yia léra mu bío búenbúen.

Ùnén lé yia le mu kɛ́n,

á mu bèn wi.»

5

O Pioza mi òn lé yia ko lè ho vǎahú benló

¹ Í bɔ́nía le í loń, á í mǎn à yia kará mu bá-zàmu kanmúiní wán buan vǎahú búí lè mí nín-tǎnǎ. Ho vǎahú mu yahó lè ho mǎnǎ búenbúen á ho túaró wi wán, á bun. Ho ɲii lan lè ho sò-mǎnu há zen cúa-hɛ̀ɲun. ² Í mún mǎn wáayi tonkaro búí na pǎnkǎ wi, ò o wee bío bío kà pǎnpǎn: «Yia ko lè ho sò-mǎnu na lan lè ho vǎahú mu ɲii firó à ben ho lé o yén?» ³ Ká yia màhǎ ko lè ho benló à kǎrán ho á yí ló. Bǎnso mía ho wáayi, o mún mía ho tá wán, á ho tá fɛ́kǎhú ó o mún mía yi. ⁴ Á í bɛ̀ntɛ́n wá mu bío yi làa sòobéɛ, lé bío á yia ko lè ho benló à kǎrán ho á yí ló. ⁵ Á 6a ní-kǎa bóní làa nùwǎ náa ní-kéní búí á wee bío làa mi: «Yí wá bío. Loń, yia 6a wee ve làa Zúdaa zǐ-ɲúhú nùpua kúden, o bɛ́ɛ *Daviide mǎnmǎnǎi, á fá ho fúuhú.* Wón lé yia ko lè ho sò-mǎnu na lan lè ho vǎahú mu ɲii firó, à ben ho.»

⁶ Í bɔ́nía le í loń, á í mǎn Pioza búí na ka lòn yia na 6a fǎ yan làa muiní, ká a òn le bɛ́ɛnǎ kanmúiní síi yi, 6a bùaa bùaa náa, lè 6a ní-kǎa bóní làa nùwǎ náa tǎahú. O Pioza mu wǎa là a yio lé mu bío hɛ̀ɲun hɛ̀ɲun. Hén yio so lé há háciira bío hɛ̀ɲun na le Dónbeení tonkaa ho òmǎnǎ kúarǎa búenbúen yi. ⁷ O Pioza mu vá vaá bó yia kará mu bá-zàmu kanmúiní wán, ò o fó ho vǎahú na á wón buan lè mí nín-tǎnǎ. ⁸ Bío ó o fó ho buan, á 6a bùaa bùaa náa lè 6a ní-kǎa bóní làa nùwǎ náa á buéé búrá a Pioza mu yahó. Ba búenbúen buan há kòncówá, á mún buan há lǎnpórá na wó lè ho sǎnú, na mu bío búí na sǎmu sí sú á wee cǐ yi. Bún bío so wee zéeni bío bío sǎ le Dónbeení yi fioró bío. ⁹ Á 6a bùaa bùaa náa lè 6a ní-kǎa bóní làa nùwǎ náa wee sío le len-finle na kà:

«Ùnén lé fo ko lè ho vǎahú mu féro.

Fo ko lè ho vǎahú mu féro à fi ho sò-mǎnu na lan ho ɲii.

Lé bío ùnén lé fo 6a yan lè le muiní.

Ū cǎni lé òn yà 6a nùpua á 6a bío sǎ le Dónbeení yi.

Ba ló ho òmǎnǎ kǎna nùpua lè mí síwá búenbúen yi,

* 5:5 Zúdaa zǐ-ɲúhú nùpua kúden là a bɛ́ɛ Daviide mǎnmǎnǎi: Mi loń Bío Núhú Búɛ́nǎi vǎahú (Genèse) 49:9; Ezayii vǎahú 11.1, 10

hàrí 6a wé lùe lée lùe,
hàrí 6a bío bíoní lée bíoní.

10 Fo wó á 6a lé wán *Dónbeení yankarowà nípomu,
à 6a wé sá na le yi.

Ba à dí le béení ho tá wán.»

11 I bíní le í loń, á í ńá ho wáayi tonkarowà sã. Ba ka cèrécèrécèré, á kíńía mu bá-zàmu kanmúiní, lè 6a bùaa bùaa náa, lè 6a nǐ-kíá bóní làa nùwã náa yi.† 12 Bìo kà lé bìo 6a wee bío pónpón:

«O Pioza na 6a lá fã

á ho dàńlò, lè ho nãfòró, lè mu bè-zúńminí, lè ho pànká á bìo sã yi.

O ko lè le kǎnbii.

O ko lè ho cùkú.

O ko lè le khòoní.»

13 A mu bè-lénnia búenbúen, bìo wi ho wáayi làa bìo wi ho tá yi, bìo wi ho tá fíkǎhú, làa bìo wi mu ńumu yi, mu búenbúen na wi há kùaráa búenbúen yi, á í ńá sã à mu wee bío bìo kà:

«Le khòoní, lè le kǎnbii, lè ho cùkú, lè ho pànká

á bìo sã yíá kará mu bá-zàmu kanmúiní wán,

là a Pioza yi fèèè há lúlúio na ńii mía yi.»

14 A 6a bùaa bùaa náa le: Amiina! A 6a nǐ-kíá bóní làa nùwã náa bèn líí búrá à 6a bùaanía 6a.

6

O Pioza fù ho sò-mánu bío hèzín

1 I bíní le í loń, á í mǎn ò o Pioza fù ho nín-yání sò-mánu na lá lan ho vǔahú ńii. A í ńá 6a bùaa bùaa náa yà-kéní sã ò o béra lòn vlohó na nà: «Buee khíí lén!» 2 A í le í loń, à lée cón-poni na. Yíá yòora a á buan le téè. O búí nǎn mu bá-zàmu khònlúee wo yi ó o búra á wàráa lòn san-béè á tǐn wà vaá fá ho fǔuhú.

3 O o Pioza fù ho ńun níi sò-mánu na lá lan ho vǔahú ńii. A í ńá 6a bùaa bùaa náa ńun níiso sã ò o béra: «Buee khíí lén!» 4 O o cúa búí zoó ló hùèen lòn dǎhú. Yíá kará a wán ó o búí nǎn ho pànká yi, ò o wé à ho héerà yí keń ho tá wán, à 6a nùpua wé búe mín. O búí nǎn ho khà-tó-tóní wo yi ó o buan.

5 O o Pioza fù ho tǐn níi sò-mánu na lá lan ho vǔahú ńii. A í ńá 6a bùaa bùaa náa tǐn níiso sã ó o béra: «Buee khíí lén!» A í le í loń, à lée cón-bírí na lua. Yíá kará a wán á buan le dèè na 6a wee mǎnzã lè mu bío línlimu. 6 A í ńá bìo búí sã lòn nùpue tǎmu 6a bùaa bùaa náa sǐi yi à mu wee bío: «O nùpue wizon-kùure sámú sàánii lé há daa làn pámuarè dà-kéní yàwá. Ká mu lé há sio, se lée làn pámuarè bìo tǐn ho yàwá dà-kéní mu yi. Ká ho ńiló lè ho *dǐvén bún à ù díá mí yàwá yi.»

7 O o Pioza fù ho náa níi sò-mánu na lá lan ho vǔahú ńii. A í ńá 6a bùaa bùaa náa níiso sã ó o béra: «Buee khíí lén!» 8 A í le í loń à lée cón-khũuní na lua. Yíá kará a wán yèni 6a le Húmú. Ho nǐ-hónbó-lóhó bò a mǎn. Ho dímíńá nùpua búenbúen sankanòn cúa-náa níi bìo dó 6a níi yi, à 6a búe 6a lè ho khà-tóní, lè le híni, lè mu vǎmú, lè 6a zǐn-bùaa.

9 O o Pioza fù ho hònú níi sò-mánu na lá lan ho vǔahú ńii, á í mǎn há mǎnákáwa búí le muiní yèeníi tá. Bía bò le Dónbeení bíoní yi, á mà ho tǔiá le ńii á 6a bó, lé bán te mí mǎnákáwa. 10 Bìo kà lé bìo há mǎnákáwa mu wee bío pónpón: «Núhúso Dónbeení na bǎn sǐi mía, yíá lé ho tǔiá poni bǎnso, lè ho pǎahú yén fo ò pa á à sǐinínáa ho dímíńá nùpua ńúná á à dǐráa há yúaa wa búeró bìo yi coon?» 11 A le Dónbeení nǎn há sǐ-poa 6a nǐ-kéní kéní yi, à le bía

† 5:11 Mi loń Daniyèele vǔahú 7.10

nɔn ɔa yi le ɔa hĩ mí sĩa cĩnú à paráa ɔa ninzàwa ton-sáwá, ɔan zàwa le ɔan hĩnni na ɔa à búe le ɔarén bío sɪi jii síró.

¹² I bɪnía le i loń, á i mɔn ò o Pioza fù ho hèzɪn ní sò-mánu na lá lan ho vūahú jii, á ho tá dèkío le mí pànká. A le wii yèrèmaa ka kúirikúirikúirí, à ho pīihú hón mùia hobobo lòn cāni. ¹³ Hā mánàayio wee tè lii lòn hánbǐó na ho pinpi-beenǐ wee díi. ¹⁴ Ho wáayi bun zon mín yi lòn pāhú á vūnun, á hā búaa le hā táwá na mu jumu kɪnía yi, bǔn búenbúen lóka mí lara yi á vūnun. ¹⁵ Ho dímíjǎ búenbúen bá-zàwa le ɔa júnása, ɔa dásíwá júnása, ho nàfòró ɔansowà, bíia pànkáwá wi, ɔa wobáanǐ làa bíia wi mítén, ɔa búenbúen héera sà mítén hā kǎní yi le hā búaa hue-beera pǔnna. ¹⁶ A ɔa wee bío le hā búaa le mí hue-beera: «Mí jǐ wɛn, à yǐa kará mu bá-zàmu kanmúinǐ wán à yǐ mí wɛn, ò o Pioza sɪinǐ wa júná. ¹⁷ Lé bío á yǐa kará mu bá-zàmu kanmúinǐ wán là a Pioza wizon-beenǐ na ɔa à fi le cítii yi wáa dǔn. A yǐa dà à kǎní mítén le wizonle mu yi wón mía.»

7

Le Dónbeenǐ bò le fiminǐ mí ton-sáwá buráa wán

¹ Bǔn mɔn, á i mɔn le Dónbeenǐ tonkarowà nùwá náa à ɔa dǐn ho dímíjǎ sǎa mí bío náa yi á hò ho pinpiró hen na ɔa dǐnka yi, à ho yǐ và ho tá, le mu jūn-beera, le hā vɪnsǐa wán. ² A i bɪnía le i loń, á i mɔn le Dónbeenǐ tonkaro veere ò o ló le le wii hènii. Le dèe na le Dónbeenǐ, dǐo lé le mukǎní ɔanso, á wee bè le mí fiminǐ ó o buan. O o bíia bío kà pǔnpǔn le le Dónbeenǐ tonkarowà nùwá náa mu, bíia le nɔn ho pànká yi à ɔa yáaráa ho tá le mu jūn-beera: ³ «Ho tá le mu jūn-beera le hā vɪnsǐa á mí dǐn yǐ yáa ká wa yǐ bò le fiminǐ wán Dónbeenǐ ton-sáwá buráa wán yǐ vó.» ⁴ A bíia le fiminǐ mu bò wán á ɔa zéénia jii làa mi. Ba búenbúen wó nùpua muaaseé búará-hèjūn làa muaaseé náa. Ba ló a *Isirayele nǐpomu zǐ-júná búenbúen yi. ⁵⁻⁸ O *Zudaa zǐ-júhú nùpua na le fiminǐ mu bò wán léé muaaseé píru jūn. O o Urubɛn, là a Kaade, là a Azere, là a Nefutalii, là a Manasee, là a Simion, là a Levii, là a Izakaare, là a Zabulon, là a Zozeefu, là a Bɛnzamɛɛ, bán búenbúen zǐ-júná nùpua muaaseé píru jūn á le fiminǐ mu bò wán.

Ba zámá-kúii dǐn o Pioza yahó

⁹ Bǔn mɔn, á i le i loń, à léé minka zámá-kúii na. Ba jii yǐ dà máa zǔn. Ba ló ho dímíjǎ kǎna nùpua le mí síwá búenbúen yi, hàrí ɔa wé lùe léé lùe, hàrí ɔa bío bíonǐ léé bíonǐ. I mɔn ɔa à ɔa dǐn mu bá-zàmu kanmúinǐ yahó, là a Pioza yahó. Ba zǎ hā sǐ-poa, á buanka hā yùkúio vǔnna à zééní le mí sĩa wan. ¹⁰ Bío kà lé bío ɔa wee bío pǔnpǔn:

«Wán Dónbeenǐ na kará mu bá-zàmu kanmúinǐ wán là a Pioza, lé bán kǎnía wɛn.»

¹¹ A ho wáayi tonkarowà búenbúen dǐn kɪnía ɔa nǐ-kǐa ɔóní làa nùwá náa, le ɔa búaa búaa náa na dǐn kɪnía mu bá-zàmu kanmúinǐ yi á líí búrá le yahó, á wee búaanǐ le Dónbeenǐ ¹² ká ɔa a bío:

«*Amiina!

Mu bè-zǔrminǐ le ho dànló le ho pànká á bío sǎ wán Dónbeenǐ yi.

Le ko le le kǔnbii le ho cùkú.

Wa ko wa khòonǐ le à dé le bǎrákà fɛɛɛ hā lúlúio na jii mía yi.

*Amiina!»

¹³ A ɔa nǐ-kǐa nǐ-kéní wáa tùara mii: «Ba sǐ-poa ɔansowà mu á fo zǔ le? Ba wee lé wen?» ¹⁴ A i bíia nɔn wo yi: «Wán maá, ũnén lé fo zǔ ɔa.» O o nǐ-kǐnle mu bɪnía bíia: «Bíia kà lé bíia kǎa le lònbe-be-beenǐ* yi. Ba sɛera mí sǐ-zǐnia o Pioza

* 7:14 Le lònbe-be-beenǐ: Mi Loń Matiye vūahú 24.21; Maaki vūahú 13.19

cāni yi á hã wee ce p̄iáp̄iá. ¹⁵ Lé b̄n te b̄o 6a d̄innáa le Dónbeen̄i bá-z̄amu kanmúin̄i yahó. Ba wee sá na le Dónbeen̄i yi le wisoni lè mí t̄nàah̄ú f̄éé le z̄i-been̄i na b̄io s̄a le yi yi. A le Dónbeen̄i, d̄io kará mu bá-z̄amu kanmúin̄i wán á à keñ làa ba, á à pa 6a b̄io.

¹⁶ H̄ini làa ju-h̄an̄i máa b̄in̄i máa d̄an̄ 6a.

Wii máa b̄in̄i máa jí 6a,

á wunwuró mún máa b̄in̄i máa beé 6a lò.

¹⁷ Lé b̄io ó o Pioza na wi mu bá-z̄amu kanmúin̄i s̄ii yi á à pa 6a b̄io làa b̄io ó o pi-pa wee wé paráa mí pia b̄io. O wé è dí 6a yahó á à varáa le ju-d̄an̄i yi, d̄io wee na le muk̄n̄i binbir̄i, á le Dónbeen̄i á à s̄uka 6a yèn-caa búenb̄úen.»

8

O Pioza f̄u ho h̄eju n̄i sò-m̄anu

¹ B̄io ó o Pioza màhá f̄u ho h̄eju n̄i sò-m̄anu na lá lan ho v̄uh̄ú j̄ii, á b̄io ho wáayi búenb̄úen wó t̄ét̄é á dó mí yi. ² A ì le ì loñ, á ì m̄on le Dónbeen̄i tonkarowà n̄uwá h̄eju na d̄in le Dónbeen̄i yahó. A 6a n̄on hã b̄ūaan̄i dà-kén̄i kén̄i 6a yi. ³ A le Dónbeen̄i tonkaro veere búí ló á b̄ueé d̄in le *ãns̄an̄ c̄in̄i d̄è n̄is̄an̄i. O buan ho lánpóhó na 6a wee wé c̄í mu b̄io na s̄amu s̄i yi. Ho wó lè ho s̄an̄ú. A 6a n̄on mu b̄io na s̄amu s̄i c̄èr̄è wo yi ò o c̄í mu ho yi ho *ãns̄an̄ c̄in̄i d̄è na wó lè ho s̄an̄ú wán, d̄io wi mu bá-z̄amu kanmúin̄i yahó. A mu b̄io mu làa b̄ia b̄io s̄a le Dónbeen̄i yi floró ò o páan̄i na le Dónbeen̄i yi. ⁴ A mu b̄io na s̄amu s̄i na wee c̄i ho lánpóhó na ó o buan yi ȳin̄i làa b̄ia b̄io s̄a le Dónbeen̄i yi floró á páania yòó d̄n le Dónbeen̄i. ⁵ B̄n m̄on ó o wáayi tonkaro mu khá hã donf̄ūaa ho *ãns̄an̄ c̄in̄i á k̄ūaa ho lánpóhó mu yi á kónk̄ūaa k̄ūaa ho tá wán lè mí p̄anká. B̄io ó o kónk̄ūaa hã k̄ūaa kà s̄i, á ho v̄iohó juík̄aa á n̄amaka, á ho tá d̄ek̄io lè mí p̄anká.

Hã b̄ūaan̄i b̄io náa na n̄in-yán̄i wá

⁶ A ho wáayi tonkarowà n̄uwá h̄eju na buan hã b̄ūaan̄i wáa w̄iokaa m̄iten hã w̄ló b̄io yi.

⁷ O o n̄in-yán̄i tonkaro wáa wá mí b̄ūaan̄i. B̄io ó o wá le, á ho v̄iohó màn̄ayio, lè ho d̄h̄ú, lè le c̄āni l̄unkaa m̄in̄ yi á d̄ind̄in̄ tò ho tá yi. A ho tá lè mí v̄ins̄ia lè mí j̄in̄i b̄io na c̄āka búenb̄úen á à ȳi mu b̄an̄ sankan̄on̄ c̄ūa-t̄in̄.

⁸ O o ju n̄i tonkaro á wá mí b̄ūaan̄i. A b̄io búí lòn b̄ūe-been̄i na z̄a, á 6a l̄era dó mu yámú ju mu yi, á b̄io ȳèr̄emáa wó le c̄āni á à ȳi mu b̄an̄ sankan̄on̄ c̄ūa-t̄in̄. ⁹ A 6a b̄ūaa na wi le c̄āni mu yi á h̄urun. A hã wonna na wi le yi mún f̄u.

¹⁰ O o c̄ūa-t̄in̄ n̄i tonkaro wá mí b̄ūaan̄i. A le màn̄ayio-be-been̄i búí z̄a wó ho d̄h̄ú k̄ūera lion hã v̄ūna lè hã ju-d̄āa b̄an̄ sankan̄on̄ c̄ūa-t̄in̄ t̄in̄ wán. ¹¹ Le màn̄ayioire mu ȳeni 6a le H̄enheró. A hã v̄ūna lè hã ju-d̄āa ju mu, á b̄io ȳèr̄emáa wó mu ju-hia á à ȳi mu sankan̄on̄ c̄ūa-t̄in̄. A 6a n̄upua c̄èr̄è h̄urun lè b̄io 6a ju mu ju-hia mu.

¹² O o c̄ūa-n̄aa n̄i tonkaro wá mí b̄ūaan̄i. A le wii, lè ho p̄ih̄ú, lè hã màn̄ayio sankan̄on̄ c̄ūa-t̄in̄ t̄in̄ n̄i á b̄oon̄ia yi, á mu b̄an̄ khoomu sankan̄on̄ c̄ūa-t̄in̄ t̄in̄ n̄i á vó. A le wisoni lè ho t̄nàah̄ú sankan̄on̄ c̄ūa-t̄in̄ t̄in̄ n̄i wó le t̄ibir̄i c̄ikoon.

¹³ A ì le ì loñ, á ì m̄on duio búí ò o yòó wee d̄è ho wáayi fir̄ic̄ir̄i á wee b̄io b̄io kà p̄n̄p̄n̄: «Ȳéréké loo! Ȳéréké! Ho ȳéréké á à sá ho d̄im̄iná n̄upua yi lè b̄io le Dónbeen̄i tonkarowà n̄uwá t̄in̄ na ká á à w̄i mí b̄ūaan̄i.»

9

B̄io wó hã b̄ūaan̄i b̄io h̄on̄ú n̄i w̄ló m̄on

¹ O o cúa-hònú ní tonkaro wá mí bŭaani. A ì m̀on mànàayiire búí na kùera lion ho tá yi. Ho k̄hũ na nàyló jii mía jii won-za á 6a n̄on le yi. ² A le 6ueé héra ho k̄hũ na nàyló jii mía jii, á le minka yiĩní ló ho yi kúntùun, á pon ho tá búenbúen yi á mu wó le t́bírí á le wii yí máa mi. ³ A 6a kòoyówá ló le yiĩní mu yi á 6era fò ho tá. Ba n̄on ho p̀anká 6a yi à 6a wé táa 6a nùpua lè 6a naawà b̄io síi. ⁴ A 6a bía n̄on 6a yi le le jíní, lè hã v̄ĩns̄ia, làa b̄io lée b̄io na wee sà hã v̄õnna à 6a yí túii yi. Ká 6a nùpua na le Dónbeení flimini mía wán lé bán mí dòn à 6a wé táa. ⁵ Ba yí n̄on le níi 6a yi le 6a búe 6a nùpua mu, ká 6a màhã à beé 6a lò làa sòobéé à à dã hã p̄ina b̄io hònú. B̄io 6a wee beé là a nùpue lò á ka lòn naa táró vía b̄io síi. ⁶ P̄ahũ na á bún ñ wé yi ká 6a nùpua wé è b̄io le mí lá húrún se mu s̄iaaní. Éé ká 6a màhã máa hí. Ba s̄ia wé è vá mu húmú yi. Éé ká 6a máa yí mu.

⁷ Ba kòoyówá mu ka lòn cúawa na 6a wíokaa hã h̄ia táró b̄io yi. Ba búenbúen júná á mu b̄io búí ponka yi lòn bá-zàmu kh̄nlúaa na wó lè ho s̄ánú. Ba yara ka lòn nùpua yara, ⁸ á jún-v̄aní túeeka lòn háawa jún-v̄aní. Ba jia ka lòn kúdenwà jia. ⁹ Ba kos̄ia ka lè hã ponka yi làa h̄nló b̄iowa búí. Ba mía s̄a wee jí wùrùwárí wùrùwárí lòn wòtórówa lè mí cúawa na lùwa bò ò va hã h̄ia. ¹⁰ Ba z̄úaa wi á ka lòn naawà z̄úaa. Lé h̄n z̄úaa so á 6a à beé lè 6a nùpua lò hã p̄ina b̄io hònú yi. ¹¹ Ba kòoyówá mu béé lé o tonkaro na pan ho k̄hũ na nàyló jii mía yi. O yèni lè mu heberemu 6a le Abadon, ká mu ker̄ekimu á 6a wee ve o làa Apoliyon, mu kúará le «Bè-yáaro.» ¹² Bún lé ho nín-yání yéréké na wó kh̄ina. Yérékéwá b̄io jún á pá à b̄iní ì wé á à sí bún yi.

B̄io wó hã bŭaani b̄io h̄ez̄in níi w̄l̄ó m̀n

¹³ Bún m̀n ó o cúa-h̄ez̄in níi tonkaro á wá mí bŭaani. A ho *ãns̄an c̄íníi d̄e na wó lè ho s̄ánú, d̄io wi le Dónbeení yahó á t̄amu búí ló kónb̄úaa mí b̄io náa yi á ì j̄á s̄a. ¹⁴ Mu t̄amu mu bía n̄on o tonkaro cúa-h̄ez̄in níi na 6uan mí bŭaani yi: «Ba tonkarowà na ló ho wáayi nùwã náa na 6a can ho muhũ na 6a le Efaraate jii à ù fee kúia.» ¹⁵ O o feera 6a kúaarà à 6a búe ho d̄im̄j̄á nùpua sankan̄on cúa-t̄in níi j̄uhũ. Ba lá wíokaa 6a día á pannáa dén lùlúure so, h̄on p̄ihũ so, dén wizonle so, h̄on p̄n-kéní kéní so. ¹⁶ Bar̄én h̄in-táwá na yòra 6a cúawa á 6a z̄éniá jii làa mí. Ba le 6a lé ho muaaseé kh̄iá-pírú pírú júná kh̄iá-jún. ¹⁷ B̄io á ì m̀on lè 6a síi lé b̄io ká: Ba búenbúen mu b̄iowa ponka kos̄ia yi. Mu búí ka h̄ūen lòn d̄shũ. Mu búí lé mu bè-búrán. Mu búí lé mu bè-dondó. Ba cúawa júná ka lòn kúdenwà júná. Ho d̄shũ lè le yiĩní lè ho k̄iribi wee lé lè 6a j̄iní. ¹⁸ Mu bè-s̄umáa b̄io t̄in mu, ho d̄shũ lè le yiĩní lè ho k̄iribi na wee lé lè 6a j̄iní lé b̄io b̄óka ho d̄im̄j̄á nùpua. B̄ia mu b̄ó búenbúen á à yí 6a sankan̄on cúa-t̄in. ¹⁹ Ba cúawa mu p̀ankáwá wi 6a j̄iní lè 6a z̄úaa yi. Mu bon, 6a z̄úaa júná wi á ka lòn háwá, lé h̄n 6a wee b̄onínáa 6a nùpua yi.

²⁰ Ká 6a nùpua na mu bè-s̄umáa á yí yú yí b̄ó, bán pá yí yèrèmaa yí día mí w̄nna h̄aló. Ba pá wee b̄uaani 6a c̄ináwa. Hã w̄nna na wó lè ho s̄ánú, làa h̄ia wó lè le w̄n-h̄nló, làa h̄ia wó lè ho t̄j̄n̄on, làa h̄ia wó lè hã huua lè hã b̄ūení, bún na yí máa mi mu b̄io, á yí máa jí mu b̄io, á yí dà máa wé d̄e, lé bún á bán pá wee b̄uaani. ²¹ Ba nùpua búeró, lè mu nín-símú wéró, lè ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwá, lè ho k̄nló, bún búenbúen á 6a pá yí yèrèmaa á yí día wéró.

10

Ho v̄n-za na á ho wáayi tonkaro 6uan

¹ A ì b̄inía le ì loí, á ì m̀on le Dónbeení tonkaro búí na p̀anká wi, ò o ló ho wáayi wee lii. Le dùndúure pon wo yi lòn dà-z̄iníi. A le bon-kh̄nle bánbáa

o ñúhũ. O yahó wee ñuíka lòn wii, á zení ka lòn dǎhũ bòròbòròwa. ² Vǎn-za búí na héra ó o ßuan. O nín-tiánin zeñ ó o bò mu yámú ñumu wán, ká a nín-káahón zeñ ó o bò ho tá wán, ³ ò o béra pǎnpǎn lòn kúden. Bǐo ó o béra ká síi, á ho viohó nàmakaró bía há zen cúa-hèñun. ⁴ Bǐo á hón viohó so nàmakaa khíina, á ì wi à ì túa bǐo ho nàmakaró mu bía, á ì ñá tǎmu búí sǎ ho wáayi à mu bía: «Ho viohó mu nàmakaró bàn ñi-cúa á ù ßua ù dòn. Yí túa há.» ⁵ O tonkaro na á ì mǎn ò o ðǐn mu yámú ñumu lè ho tá wán, á hoonía mí nín-tiánin níi dá ho wáayi, ⁶ ò o báa lè le Dónbeení yèni, ðio wi bǐn féεε há lúlúio na ñii mía yi, na léra ho wáayi làa bǐo wi ho yi búenbúen, lè ho tá làa bǐo wi ho yi búenbúen, lè mu yámú ñumu, làa bǐo wi mu yi búenbúen. O bía: «Mu wǎa máa bǐnǐ máa mía. ⁷ Nǎnzòñ na ó o hèñun níi tonkaro á à wǎ mí búaanǐ yi, bǐn zoñ ká le Dónbeení bǐo na le lá le mí ì wé na sà yi á à wé á ñii ì sí, làa bǐo le mǎnáa mu nǎn mí ton-sáwá na lé le ñi-cúa féεrowà yi.» ⁸ A mu tǎmu na á ì lá ñá sǎ ho wáayi á tǐn bǐnǐa bía bǐo ká nǎn mií: «Vaa fé ho vǎahũ na ó o tonkaro na ðǐn mu yámú ñumu lè ho tá wán ßuan.» ⁹ A ì bèn vaá bó a yi, á flora a le o na ho vǎn-za mu mií. O o bía nǎn mií: «Nín-hǎa, wǎa fé ho là. Ho líi wé hεε ù píohó yi hàrí ká ho lá ka lòn sòrò ù ñii yi.» ¹⁰ A ì fó ho vǎn-za mu á là. Ho yoo bóbò lòn sòrò. Bǐo á ì là ho vó, á ho wó mu bè-hia ì píohó yi. ¹¹ A ba bía bǐo ká nǎn mií: «Fo ko à ù pá bǐnǐ bue bǐo le Dónbeení le mí ì wé lè ho ðímíñá kǎna nùpua lè mí síiwà cèrèε, hàrí ba bío bíonǐ lée bíonǐ, lè ba bá-zàwa cèrèε.»

11

Ba nùwǎ ñun na wee mí ho túiá le Dónbeení ñii

¹ O o búí nǎn le kǎanǐ na ba wee mǎnzǎ lè mu bío mií, ò o bía làa mi: «Vaa mǎnzǎ le *Dónbeení zǐ-beenǐ, à mǎnzǎ ho *ǎnsǎn cǐnǐi dèε. Ba nùpua na wi le Dónbeení zǐ-beenǐ mu yi á wee búaanǐ le, á ù mí à zǔnǐ ñii. ² Ká le zǐ-beenǐ mu bàn lún á ù yí mǎnzǎ. Hón día nǎn bǐa yí zǔ le Dónbeení yi. Ba à yonka ho lóhó na bǐo sǎ le Dónbeení yi há pǐina búarǎ-ñun làa bǐo ñun yi. ³ Ba nùwǎ ñun na wee mí ho túiá ì ñii á ì ì tonka à ba búeé féε ì ñi-cúa. Ba à zǐ há sía na wee zéení le mu yámú wó ba wán á à féεráa ì ñi-cúa mu há wizoonǐ khǐá-pírú ñun làa búarǎ-tǐn yi.» ⁴ Bán nùwǎ ñun so lé há Oliivewa vǐnsǐa bǐo ñun lè há fǐntǎ-cúawa bǐo ñun, háa bǐo bía hàanǐ.* Ba ðǐn o Núhũso na wi ho ðímíñá búenbúen ñúhũ wán yahó. ⁵ Ká a búí le mí ì wé ba làa bè-kohó, á ho dǎhũ ù lé lè ba ñinǐ lée cǐ ba zúkúsa á à búe. Lé ká síi á yǐa le mí ì wé ba làa bè-kohó á à híráa. ⁶ Ba yú ho pǎnká á à héréa ho viohó á ho máa tè, pǎahũ na ba wee féε le Dónbeení ñi-cúa yi. Ba dà à yèrémá mu ñumu á mu ù wé le cǎni. Ba dà à wé á mu bè-súmáa lè mí síiwà wé è sá ho ðímíñá yi túntún ho pǎahũ na sí ba yi.

⁷ Ká há ñi-cúa na ba ko ba féε á féεra vó, ó o yǐa búí á à lé ho kǎhũ na nàyiló ñii mía yi á lée fi làa ba. O ò ðǎn ba, á à búe ba. ⁸ A ba ñǐ-hǐnmu ba à kúia ba nùpua fémǐnló lahó yi, ho ló-beenǐ na ba búaa ba Núhũso yi ho *kùrùwá wán á bó. Ho ló-beenǐ mu yèn-wàahũ ba le *Sodǎomu tàá *Ezipite. ⁹ Ba nùpua na ló ho ðímíñá kǎna nùpua lè mí síiwà búenbúen yi, hàrí ba wé lùe lée lùe, hàrí ba bío bíonǐ lée bíonǐ, tǐahũ á búeé ðǐn á à loñ ba nùwǎ ñun mu ñǐ-hǐnmu há wizoonǐ bǐo tǐn lè mí canko yi, á à pí le ba máa nù. ¹⁰ Ba nùpua na ho ðímíñá yi sía á à wa bǐo ba húrun bío yi. Ba à dí mu sǎnú á à há mín lè mu bío, lé bǐo ba ñi-cúa féεrowà nùwǎ ñun mu á beérarǎa ba lò làa sòobéε.

¹¹ Ká há wizoonǐ bǐo tǐn lè mí canko mu khíina, á le Dónbeení kúaa mí sǎnsǎmu na wee na le mukǎnǐ ba yi á ba vèera hǐnǎn. A bǐa mu wó yǐo yi

* 11:4 Mi loñ Zakari vǎahũ 4.3, 11-14

búenbúen zána làa sòobéε. ¹² A 6a nùwã ñun mu ñá tãmu búí sã pónpón ho wáyí à mu wee bío làa ba: «Mi 6uee yòo hen.» A 6a hínən yòó wà hã dùndúio wán ká 6a zúkúsa ðin wee loń. ¹³ Ho pòn-kéní mu yi à bñn ho tá dèkíio lè mí pànká, á fù ho lóhó sankanòn cúa-pírú níi. Nùpua na húrun mu yi lée muaaseé hẹñun. Bía fera yi húrun bán zónkaa, á 6a búaania le Dónbeení na wi ho wáyí.

¹⁴ Ho cúa-ñun níi yéréké khíina, á hen làa cínú ká ho cúa-tñn níi ì 6uen.

Bio wó hã búaani bio hẹñun níi wíló mán

¹⁵ O o hẹñun níi tonkaro wá mí búaani, á tãmu cèrèε bía pónpón ho wáyí: «Wa Nuhúso Dónbeení làa *Yia ó o mən léra á ho ðímíñá béení bño mähá wáa sã yi binbirí, á le Dónbeení á à ðí le béení féεε hã lúlúio na ñii mía yi.»

¹⁶ A 6a ñi-kía 6óní làa nùwã náa na kará mí bá-zàmu kanmúini wán le Dónbeení yahó á líi búrá à 6a wee búaani le Dónbeení ¹⁷ ká 6a à bío:

«Nuhúso Dónbeení,
 ùnén na dà mu bño búenbúen,
 na wi féεε á wi ká bño búí ðin yi léra,
 wa wee dé ù b́arákà,
 lé bío á ù pànká na ñii mía lé hón fo lá lè ù béení.

¹⁸ Ho ðímíñá kãna nùpua sía cã foñ,
 èε ká ùnén lé yia síi wáa wee cĩ 6a yi.
 Ho pãahú ðñn à ù fi le cítii bía húrun búenbúen wán.
 Ho pãahú ðñn à ù sàání ù ton-sáwá na lé ù ñi-cúa féεrowà,
 làa bía bño sã foñ yi, bán na wee kónbi fo,
 bía bño ñuhú wi làa bía bño ñuhú mía.

Ho pãahú ðñn à ù yáa bía wee yáa ho ðímíñá nùpua.»

¹⁹ Bño 6a bía wó, á le *Dónbeení zĩ-beení na wi ho wáyí ñii héra. A le páaní 6onkoní ðía wee mi. A ho viohó ñuiíkaa á nãmakaa. Ho tá dèkíio lè mí pànká á ho viohó mànàayio tò cèrèε.

12

Bio ó o hãa là a yia wó làa mán

¹ Bñn món á yéréké bè-beení búí zéenia míten ho wáyí. O lée hãa, á le wii pon yi lòn dà-zĩni á bò mí zení ho pñhú wán. O búra mu bá-zàmu khònlúee na wó lè hã mànàayio pírú ñun. ² O sãní ðñn á wee búe, ó o wee wá pónpón. ³ A yéréké bè-veere búí bñnia zéenia míten ho wáyí. Mi loń, o lée ñia be-beení búí síi á ka hùεen lòn ðñhú. O ñuná lée bño hẹñun, ká a wáa lée bío pírú. O ñuná mí bio hẹñun á mu bá-zàmu khònlúee-zàwa búra yi. ⁴ O sàara hã mànàayio sankanòn cúa-tñn níi lè mí zĩní á kúaa ho tá yi. O ñia be-beení mu ðin o hãa na sãní wee búe yahó. O wi ká a ton ò o lá a za vĩ. ⁵ O o hãa mu ton mí za báa. O za mu khíi sùwaní mí pànká ho ðímíñá kãna nùpua búenbúen wán. Bño ó o ton, ó o za dèenia fó bñn wán á buan yòora le Dónbeení lè mí bá-zàmu kanmúini cón. ⁶ Ká a hãa wón lùwa van ho lahó na le Dónbeení wíokaa ká làa wo yi le dùre yi. Lé bñn 6a à pa a bño yi hã wizoní khía-pírú ñun làa búará-tñn pãahú.

⁷ A hã fio wáa cúaana ho wáyí. Le Dónbeení tonkarowà lè mí ñuhúso Misεele á fun là a ñia be-beení mu lè mí tonkarowà, ⁸ á ðañna 6a á 6a lahó wáa mía ho wáyí. ⁹ Ba ñon wo lè mí tonkarowà léra bñn. O ñia be-beení mu

lé o háa na wi bín hàání. * Ba wee ve o làa Nì-bàkáló tàá Satāni. Lé orén wee khà ho ðímíjǎ nùpua búenbúen vīiní. Ba jǎn orén lè mí tonkarowà búenbúen kúaa ho tá yi.

¹⁰ A ĩ jǎ támu búí sǎ ho wáayi à mu wee bío bío kà pǎnpǎn:

«Le Dónbeení wǎa kǎnía wɛn há laà na kà wán.

Le zéénía le mí dà mu bío búenbúen,

le mí lé o béε.

Le zéénía le yǎ le mǎn léra á ho pànká búenbúen nǎn yi.

Lé bío á yǎ lá wee ðín wán Dónbeení yahó à bàká wán zàwa lè wán hínni yi le wisoni lè ho tǐnàahǔ le ǎa wó khon á ǎa jǎn léra ho wáayi.

¹¹ Wán zàwa lè wán hínni á dàǎna a o Pioza cǎni pànká yi,

làa bío ǎa mà le le Dónbeení bíoní lé ho tǔiá poni pànká yi.

Ba mukǎní bío yí here ǎa yi, á ǎa yí zǎna mu húmú.

¹² Lé búñ nǎn á minén na wi ho wáayi búenbúen wǎa zámaka.

Éε ká minén na wi ho tá wán làa bío wi mu jumu yi á ho yéréké ǎen ñ sá yi.

Lé bío ó o Satāni lion mi cǎn. O sǐi cǎ lè mí sòobéε lé bío ó o zū le ho pǎahǔ na ká a yi ka cǐinú.»

¹³ Bío ó o jǎa be-beení zūna le ǎa jǎn wo dó ho tá yi wó, ó o bò a háa na ton o za báa yi wee jǎ. ¹⁴ A ǎa nǎn há mía búí o háa mu yi lòn duio be-beení mía, ó o déera vannáa le dùure yi, ho lahó na le Dónbeení wíokaa ká làa wo yi. Lé bín ǎa à pa a bío yi há lúlúio bío tǐn lè mí sanká pǎahǔ. O o jǎa be-beení na múñ lé o háa mu na wi bín hàání máa yí o máa wé làa dèε. ¹⁵ O o háa mu kǔna mu jumu á mu vǎná lòn muhǔ jumu á bò a háa món wà vaá lá a. ¹⁶ Ká ho tá màhá séénía o háa á héra mí jii à ho dèénía vǎ mu jumu mu búenbúen véénía. ¹⁷ Bío mu wó ká, ó o jǎa be-beení mu sǐi cǎ a háa yi, ó o bǐnía wà vaá wee fi là a zàwa na ká. Bán zàwa so lé ǎa nùpua na wee bè bío le Dónbeení bò henía yi, á bò ho tǔiá poni na ó o Yeesu zéénía làa ba yi. ¹⁸ O jǎa be-beení mu wà vaá ðín mu yámú jumu jii.

13

O yǎ na ló mu yámú jumu yi bío

¹ A ĩ bǐnía le ĩ loǎ á ĩ mǎn yǎ búí ò o ló mu yámú jumu yi. O júná lée bío hɛ̀nɛ̀n, á wǎa lée bío píru. Há wǎa mu mí bío píru zǐinía lè mu bá-zàmu khònlúe-zàwa. Há júná mu á ǎa túara há yènnáa wán á là lè le Dónbeení. ² O yǎ mu ka lòn manèn mùindaa. O nín-khonna ka lòn búe-khá nín-khonna, á jii ka lòn kúden jii. O o jǎa be-beení á nǎn mí pànká ǎan sǐi wo yi, á nǎn mí bá-zàmu ǎan sǐi wo yi. ³ O yǎ mu jǔhǔ dà-kéní ka lè ǎa hà ho ó o lá à hí. Éε ká ho màhá bǐnía wan. Bío mu wó ká á ho ðímíjǎ nǐpomu búenbúen wó coon mu bío yi, á ǎa tà a yǎ mu bío. ⁴ A ǎa wee ǎaani a jǎa be-beení lé bío ó o nǎn mí pànká ǎan sǐi wo yi. Ba múñ wee ǎaani a yǎ mu ká ǎa à bío: «Yǎ á à tée là a yǎ mu wón mía. Yǎ dà a mía.»

⁵ O yú le ní ò o wé yáa mí jii yi ká a là le Dónbeení. Bún ǎan wéro ní nǎn wo yi há pǐina búará-jun làa bío jun yi. ⁶ O o wee bío há bín-kora léé le Dónbeení yi ká a là le yèni, làa hen na le wi yi, làa bío wi ho wáayi. ⁷ O yú le ní o ò fi làa bío sǎ le Dónbeení yi à dàñ ǎa. O yú ho pànká ho ðímíjǎ kǎna nùpua lè mí sǐiwà búenbúen wán, hàrí ǎa kɛ́ɛ́ lùe lùe, hàrí ǎa bío bíoní lée bíoní. ⁸ Ho ðímíjǎ nùpua búenbúen á à ǎaani a. Bán na yènnáa yí túara hàrí ho ðímíjǎ jǔhǔ búεεnii bío yú le mukǎní binbirí yènnáa vǔahǔ yi, háa ó o Pioza na ǎa bó te, lé bán á à ǎaani a.

* **12:9** Mí Loǎ Bío Nǔhǔ Búεεnii vǔahǔ (Genèse) 3.1-15

⁹ Yia wee jí bïo, à bânso jí bïo á à bïo: ¹⁰ Yia ho kàsó zoró sã yi, wón ò zo ho. A yia ho khà-tóní húmú sã yi, wón ɓa à búe làa ho. Lé bïn á bïa bïo sã le Dónbeení yi ko ɓa hí mí sĩa yi, à wíoka dé mí sĩa le Dónbeení yi.

O yia na ló ho tá yi bïo

¹¹ A ï bïnía le ï loñ á ï tïn mɔn yia búí ò o líí ló ho tá yi. O wãa lé mu bïo ñun á ka lòn Pioza wãa. Ká a màhá wee bïo là a ñia be-beení bïo síi. ¹² O nín-yání yia pànká bân síi ó o yú bèra a na ò o wé sá a yahó. O wee kíká ho ðímíñá nùpua búenbúen yi à ɓa búaani a nín-yání yia na ɓa hà ó o lá à hí ká a màhá bïnía wan. ¹³ O wee wé mu yéréké bè-beera. O yáa wee wé à ho dõhú lé ho wáayi lii à ɓa nùpua búenbúen mi. ¹⁴ O wee vïní ho ðímíñá nùpua lé bïo ó o yú le ní à wéráa bïn yéréké bïowa so o yia na ló mu yámú ñumu yi yahó. O wee bïo le o yia na ɓa hà lè ho khà-tóní ó o yí húrun, à ɓa mí bân kansí à déráa ho cùkú wo yi. ¹⁵ O yú ho pànká ò o dé le mukāñi o kansí mu yi ò o wé dān bïo, ò o mún dān búe bïa búenbúen na le mí máa búaani a kansí mu. ¹⁶ Bïa bïo ñúhú wi làa bïa bïo ñúhú mía, ho nãfòró bānsowà lè ɓa ñi-khenia, ɓa nùpua na wi mítén lè ɓa wobáani, bán búenbúen ó o yia mu wee kíká yi à ɓa bè le flimini mí nín-tiáni níni wán tàá mí buráa wán. ¹⁷ Ká le flimini mu mía nùpue wán, á bānsó yí dà bïo máa yà, ó o mún yí dà bïo máa yèé. Le flimini mu lé o nín-yání yia yèni, tàá ho mĩló ñii na màa lè le yèni mu.

¹⁸ Ba nùpua ko ɓa le mí yiwa hen sese: Yia zū mu bïo, á bānsó dà à zūñ o yia mu yèni mĩló ñii bān kúará. Mu wee zéeni a nùpue bïo. Hã ñii léé 666.

14

O Pioza làa bïa le Dónbeení yà bïo

¹ A ï bïnía le ï loñ à léé Pioza na le búee na ɓa le Sion búee wán. Ba nùpua muaaseé búará-hèñun, làa muaaseé náa páania wi le wán làa wo. Ba nùpua mu ó o Pioza lè mín maá yènnáa túara buráa wán. ² A ï ñá tãmu búí sã ho wáayi lòn ñun-beení vānáló. Mu sã mún wee jí lòn vïohó na wee nāmaka lè mí pànká. Mu sã wee jí lòn kòncówá na ɓa wee búá. ³ Ba nùpua mu búenbúen ðïn mu bá-zāmu kanmúini, lè ɓa búa búa náa, lè ɓa ñi-kia yahó à ɓa wee sío le len-finle. Nùpue na dà le leni mu á à sío mía ká mu yínóñ ɓa nùpua muaaseé búará-hèñun làa muaaseé náa mu na le Dónbeení yà ho ðímíñá nùpua tñahú. ⁴ Bán á yí páania làa hãawa yí mɔn húúu á ɓa wee ce le Dónbeení yahó. Ba wee bè o Pioza yi à varáa hã lùà búenbúen na á wón wee va yi. Ho ðímíñá nùpua tñahú á ɓarén lé bïa le Dónbeení yà á ɓa bïo sã lerén là a Pioza yi lòn bè-yáa bïo síi. ⁵ Ba yí fã sabéré yí mɔn hàrì lòn wizon-kéní. Wékheró bïo yí dà máa mí máa léé ɓa yi.

Ho wáayi tonkaro búí wee bïo le Dónbeení cítii bïo

⁶ A ï bïnía le ï loñ á ï mɔn wáayi tonkaro búí ò o yóó wee dée ho wáayi firicirii. O wà ɓueé bue le bín-tente na wi bïn fèèè á ñii mía á à na ho ðímíñá kãna nùpua lè mí síiwà búenbúen yi, hàrì ɓa keñ lùe léé lùe, hàrì ɓa bïo bïoní léé bïoní.

⁷ O wee bïo bïo ká pónpón: «Mí wé kōnbi le Dónbeení à lén le yèni. Lé bïo le Dónbeení cítii fló páahú ðñ. Mí wé búaani le Dónbeení na léra ho wáayi, lè ho tá, lè mu ñumu búenbúen.»

⁸ O ñun ní wáayi tonkaro na bò a nín-yání tonkaro món, á wee bïo bïo ká: «Ho *Babiloona beení bïo yáara loo! Ho bïo yáara! Ho dèéra ho ðímíñá nùpua búenbúen lè ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí síiwà làa sòobéè lòn *divén na ho ñiina làa ba.» ⁹ Bïn món ó o tïn ní wáayi tonkaro na bò a ñun ní món, á bïa bïo ká pónpón: «Yia wé è búaani a yia na ló mu yámú ñumu yi lè mí kansí, ká

tonkarowà nùwã hẹ̀nun mu na ɓuan mu bè-sūmáa ɓio hẹ̀nun á zoó ló le zì-beenì mu yi. Ba zã hã báká túa bè-poa pũiapũia, á canka mítén lè hã nín-kéníwà na tá lè ho sánú. ⁷ A ɓa bùaa bùaa náa na kíniá mu bá-zàmu kanmúiní yi yà-kéní á nɔn hã lánpórá ɓio hẹ̀nun na wó lè ho sánú ho wáayi tonkarowà nùwã hẹ̀nun mu yi. Hã lánpórá mu sú lè le Dónbeenì na wi fɛɛɛ hã lúlúio na jii mía yi sí-cíflè. ⁸ A le *Dónbeenì zì-beenì wãa sú lè le yĩní. Le yĩní mu wee zéeni le Dónbeenì cùkú lè le dànló ɓio. A nùpue yí dà máa ɓíní máa zo le, ká mu bè-sūmáa ɓio hẹ̀nun na ɓa tonkarowà mu ɓuan á yí kɦíina.

16

Mu bè-sūmáa ɓio hẹ̀nun ɓio

¹ A ã jã támu ɓúí sã pǎnpǎn zoó le *Dónbeenì zì-beenì yi á mu ɓía ɓio ká nɔn ɓa tonkarowà nùwã hẹ̀nun mu yi: «Le Dónbeenì sí-cíflè na wi hã lánpórá mu yi á mi kónkó kúia ho tá wán.»

² O o nín-yání tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi ɓio kúaa. A mu hínɔn wó hã cáká-sūmáa ɓia ɓúenɓúen na ó o yia fiminí wi wán, ɓia wee ɓúaaní a yia mu kansi.

³ O o jɔn ní tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi ɓio kúaa mu yámú jumu yi, á mu yèrémáa ka lòn nì-hío cāni. A ɓa bùaa na wi mu yi ɓúenɓúen húrún.

⁴ O o tɔn ní tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi ɓio kúaa hã vūna lè hã jɔn-dāa yi, á hã jumu yèrémáa wó le cāni. ⁵ A ã jã ò o tonkaro na mu jumu ɓio wi ní yi á ɓía:

«Ūnén na wi fɛɛɛ á wi ká ɓio ɓúí ðin yí léra, ū síi mía.

ɓio fo fá lè ū cítii á téréna.

⁶ Ba nùpua kúaa ū jì-cúaa fɛɛrowà cāni làa ɓia ɓio sã foñ na ká cāni, á fo ɓèn nɔn le cāni ɓa yi le ɓa jɔ. Mu yú ɓa.»

⁷ A támu ɓúí ló ho *ánsán cíníi, á ã jã. Mu ɓía: «Mu bon, Núhúso Dónbeenì na dà mu ɓio ɓúenɓúen, ɓio fo wee fi lè ū cítii á téréna, mu ðin ho túia poni wán.»

⁸ O o náa ní tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi ɓio kúaa le wii wán. A le wii yú le níi wee cíkaráa ɓa nùpua lè mí ðshú, ⁹ á le cíkaa ɓa làa sòobéɛ. A ɓa wee là le Dónbeenì, ðen na pánká wi mu bè-sūmáa mu wán. Ba yí tà à yèrémá mí yilera lè mí wárá à dérāa ho cùkú le Dónbeenì yi.

¹⁰ O o hònú ní tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi ɓio kúaa a yia bá-zàmu kanmúiní wán. A hã kána na ó o wi júhú wán á le tibi-cúaa dó wán. A ɓa nùpua wee cūaaka mí ðenni lé ɓio ɓa lò wee berāa. ¹¹ A ɓa wee là le Dónbeenì lé ɓio hã cákáwáa wee beérāa ɓa lò à ɓa pá yí tà yí yèrémáa yí ðia mí wén-kora wéró.

¹² O o hẹ̀zín ní tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi ɓio kúaa ho muhú na ɓa le Efaraate yi, á ho jumu vã bèra a na à ɓa bá-zàwa na ló lè le wii hènii ɓuee ðan kɦíi. ¹³ A ã ɓíní le ã loñ á ã mɔn cínáwa bùaa tɔn ɓúí à ɓa wee lé ɓa bùaa bùaa tɔn jini yi. Ba ka lòn béewa. O yà-kéní wee lé o jia be-beenì jii yi, ká a ɓúí wee lé o yia na ló mu jumu yi jii yi, ká a yà-kéní wee lé yia na wee fɛ hã jì-cúaa na yí bon jii yi. ¹⁴ Ba lé o *Satāni tonkarowà na wee wé mu yéréké ɓiowa. Ba à híní ò tē ho ðimíjã ɓúenɓúen bá-zàwa yi á à ve, à ɓa ɓuee tá hã hía lè le Dónbeenì, ðen na dà mu ɓio ɓúenɓúen, le Dónbeenì mu wizon-beenì zoñ.

¹⁵ O o Núhúso ɓía: «Mi loñ! I ɓueé yòoka mi wán là a kɔnlo ɓio. Yia fánia mí yio, á wee zì mí sía fɛɛɛ bèra a na ò o yí vará mí bíri ã ɓuenló pāahú à hã niyio ði, wón ɓanso júhú sí.»

¹⁶ Ba cínáwa mu von ho ðimíjã bá-zàwa ɓúenɓúen kúaa mín wán ho laho na ɓa le Haamakedon lè mu heberemu yi.

¹⁷ O o hẹ̀nun nii tonkaro kónkúaa mí lánpóhó yi bío kúaa ho pinpiró yi. A tãmu búí ló mu bá-zàmu kanmúiní yi zoó le *Dónbeenì zì-beenì yi, á bía pónpón: «Mu wãa vó.» ¹⁸ Ho viohó juiíkaa á nàmakaa, á ho tá dèkíó lè mí pànká. A lá 6a nùpua lénlò jii wán 6uee 6úe ho pãahũ mu yi á ho tá dèkéró mu 6àn síi òn yí wó yí mɔn. ¹⁹ A ho ló-beenì bénkaa lè hã cúa-tin, á ho ðímíjã kãna lórã búenbúen fù. Le Dónbeenì yí cèra ho ló-beenì *Babiloona yí díã. A ho ðivén na wee zéení le le Dónbeenì síi cã lè mí sòobéε bío á le kíkãa ho yi á ho jun. ²⁰ Hã kãna na mu jumu kíníã yi lè hã búaa búenbúen vùnun, á nùpue yí máa mi. ²¹ Ho viohó mànàayi-beera tò lion 6a nùpua wán. Le mànàayiire dà-kéní líró dà à yí kiloowa búarã-jun làa píru síi. A 6a nùpua là le Dónbeenì le minka lònbee na yú 6a hã mànàayio mu bío yi. Le lònbee mu 6àn síi mía.

17

O hãa na sòobãa wee yèé miten bío

¹ Bũn mɔn á 6a tonkarowã nùwã hẹ̀nun na 6uan hã lánpórã ñi-kéní vá 6uee 6ó mii ò o bía: «Buen le ñ zéení bío á ñ ñ síinínãa o hãa na sòobãa wee yèé miten dàkhíina jùhũ làa fo, yia karã mu jun-beera jii. ² Ho ðímíjã kãna bá-zãwa wee fé o. Ho ðímíjã nùpua mún wee fé o làa sòobéε, ó o bío wee khéení 6a lòn *ðivén na 6a jun.» ³ A le Dónbeenì Hácírí pànká kera ñ wán, ó o tonkaro mu 6uan mi vannãa le dùure yi. A ñ mɔn hãa búí le dùure mu yi ká a karã a yia yã-muhũ búí wán. O yia mu júnã lè hã bío hẹ̀nun á wãa lè hã bío píru. O sãniã búenbúen vó lè hã yènnãa na wee là le Dónbeenì. ⁴ O hãa mu na karã a wán zã le dà-muhũ cùncùen. O bè-zíniã á wó lè ho sãnú, lè hã *hue-sení lè mí síiwã na yãwã here. O 6uan le juuní dèε na wó lè ho sãnú. Le sú lè mu bío na wee zéení a yírã-wárã là a bá-fénló na ó o wee wé. ⁵ Le yèni búí na kúarã sã yi á túara a 6uure wán, le

«Babiloona BEENÌ,

HÁAWA NA WEE YÈÉ MITEN LÈ HO ðÍMÍJÃ YÌRÃ-WÃRÃ 6ÀN NU.»

⁶ ñ mɔn o hãa mu ò o jun le cãni á sù wee khée. Bía bío sã le Dónbeenì yi, bía mà ho túiã o Yeesu jii lè bán te mí cãni.

Bíó á ñ mɔn wo kã, ó o bío wó mi coon làa sòobéε. ⁷ O o tonkaro mu bía le léé webio nɔn ó o hãa mu bío wórãa mi coon. O bía: «Bíó ó o hãa mu, là a yia na ó o karã wán bío karãa á ñ ñ benka à na foñ. O yia mu lé o yia na júnã lè hã bío hẹ̀nun, á wãa lè hã bío píru. ⁸ O yia mu na fo mɔn á yio lá wi lua, kã bío kã wán ó o húrun. O ko ò o vèe lè ho kòhũ na nàyiló jii mía yi, à bío léé yãa búenbúenbúen. Ba nùpua na yènnãa yí túara hàrí ho ðímíjã jùhũ búεníi bía na yú le mukãñi binbirí yènnãa vũahũ yi á à mi a kã 6a à wé coon. Ba à wé coon lè bío ó o yio lá wi lua, á húrun, á bíníã mɔn wán.

⁹ «Ba nùpua ko 6a le mí yiwa hen sese à zũínãa mu biowa mu 6àn kúarã. Hã júnã bío hẹ̀nun wee zéení hã búaa bío hẹ̀nun na ó o hãa na bío bía á karã wán. Hã mún lè 6a bá-zãwa nùwã hẹ̀nun. ¹⁰ Ba bá-zãwa mu tãhũ á 6a nùwã hònú béenì vó. Kã a ñi-kéní wee dí mí béenì, kã yia so béenì díró wi làa mɔn. O khii lá le, ó o máa dí le máa mía. ¹¹ Kã a yia na yio lá wi lua kã bío kã wán ó o húrun, wón mí bεere lè 6a bá-zãwa nùwã hètín níi. O mún ló 6a nùwã hẹ̀nun tãhũ. Wón bío á à yãa búenbúenbúen.

¹² «Hã wãa bío píru na fo mɔn hã hèn lè 6a bá-zãwa nùwã píru na ðin yí lá mí béenì. Ba à yí ho pànká á à dí le béenì là a yia ho pòn-za dèε cínú mí ðon yi. ¹³ Ba à wé le jii dà-kéní á à sã à nanãa o yia mu yi lè mí pànká búenbúen. ¹⁴ Ba à fi là a Pioza, kã wón màhã à ðan 6a, lè bío ó o wi 6a júnãsa búenbúen

ɲúhú wán, á wi ɓa bá-zàwa ɓúenɓúen ɲúhú wán. Bĩa ó o von á hueekaa, bĩa siadéro wo yi fàrá ðin, lé bán là a Pioza mu á à páani ì fá ho fūuhú.»

¹⁵ O tonkaro mu pá bɪnía bía bïo kà làa mi: «Mu ɲun-beera mu na fo mɔn, bïo ó o hãa na wee yèé miten kará ɲii, bɪn lé ho ðimíɲá kãna minka nùpua, hàri ɓa wé lùe lée lùe, hàri ɓa bío bíoni lée bíoni. ¹⁶ Ká hã wãa bïo píru na fo mɔn là a yia mí bæere bán á à ɲin o hãa mu. Bïo wi o cɔn ɓúenɓúen ɓa à ɓúe ɲúhú ká ɓa à día wo mí kãamãa. Ba à là a taa ká bïo ká ɓa à cɔí. ¹⁷ Mu bon. Le Dónbeenì dó bïo le le mí ì wé wéro ɓa sia yi á ɓa à wé le ɲii dà-kéní á à sá à nanáa o yia mu yi lè mí pànká ɓúenɓúen fúaa bïo le bía à ɲii sí. ¹⁸ Ká a hãa na fo mɔn, wón lé ho ló-beeni, hĩa yú ho pànká ho ðimíɲá kãna bá-zàwa ɓúenɓúen wán.»

18

Ho Babiloona lóhó cɔló bïo

¹ Bɪn mɔn á ì bɪnía mɔn le Dónbeenì tonkaro ɓúí ò o yòó ló wee lii. O yú ho pànká beenì á cùkú khon-beeni líi kúaará ho ðimíɲá kùarãa ɓúenɓúen yi.

² O tonkaro mu bía bïo kà pɔnpɔn: «Ho *Babiloona beenì bïo yáara loo! Ho bïo yáara! Ho wãa lé ɓa cɪnáwa lóhó. Ba cɪnáwa lè mí síwà kará ho yi. Ba ɲínzàwa na yí máa là* na ɓa nùpua ɲina, bán ɓúenɓúen wi ho yi. ³ Ho dèera ho ðimíɲá nùpua ɓúenɓúen lè ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí síwà làa sòobéè lòn ðivén na ho ɲuiina làa ba. Ho ka lòn hãa na wee yèé miten á ho ðimíɲá bá-zàwa wee fé. Ba duanlowà wó ho nãfòró ɓànsowà mu minka bïo na á ho lóhó mu sa sia wee vá yi bïo yi.»

⁴ A ì bɪnía ɲá tãmu ɓúí sã ho wáayi à mu bía: «Minén na lé ì ɲipomu, mi lé ho lóhó mu yi, bèra a na à mi níní yí keɲ mu bè-kora na ho wee wé yi, à mu bè-súmãa na à yí ho à yí yí mia. ⁵ Mu bè-súmãa á à yí ho lé bïo mu minka bè-kora na ho wee wé á ɲá mín wán yòó ɓó le Dónbeenì yi, á le yí céra ho yí día. ⁶ Hã wén-kora na ho wó lè ɓa nùpua lé hɔn ɓàn síi à mi mún wé làa ho. Bïo á ho wó lé bɪn ɓàn síi cúa-ɲun à mi wé làa ho. Ho wén-kora na ka lòn *ðivén á ho ɲuiina lè ɓa nùpua lé hɔn hereló ɓàn síi cúa-ɲun à mi mún ɲuií làa ho. ⁷ Hen na ho ɓúaanía miten vaá ɓó yi, lè mu minka bè-sení na ho wéera lè mí síi, lé ká síi à mí mún beé lè ho lò à véenì ho yi. Ho wee bío mí yi le mí lé o béè, le mí yínɔ́ mahãa á mí yi máa vá máa mi hùúu. ⁸ Lé bɪn nɔn á wizoñ-kéní ɓúí ká mu bè-súmãa á à yí ho. Bɪn lé mu húmú, lè le yi véè, lè le hɪn-súmú. Horén mí bæere á à cɔí ho ðhú yi dúkú dúkú dúkú. Lé bïo ó o Núhúso Dónbeenì na síinia ho ɲúhú á pànká wi.»

⁹ Mu nònzoñ á ho ðimíɲá kãna bá-zàwa na lè ho lóhó mu leéra ho bá-fénló lè ho há-fénló lè mí síwà lè ho minka bè-sení na wéera ho síi yi á à mi ho cɔló yíini. Ká ɓa mɔn le á ɓa à wá à kúaará ho bïo yi. ¹⁰ Mu zoñ ká ɓa à khèn á à ðin lé le zãni bïo wee wé ho yi bïo yi, ká ɓa à bío bïo kà:

«Yéréké loo, yéréké!

Ho *Babiloona beenì na lá yí máa sí yí,

nín-hĩa ɲúhú dèenía sú ho pɔn-za dèè yi.»

¹¹ Ba duanlowà ɓúenɓúen mún ñ tà le wéè lòn yúmú wó ɓa wán lé bïo á yia wé è yà ɓa bïo á wãa mía. ¹² Bɪn bïowa so lé ho sãnú, lè ho tɔɲòn, lè hã *hue-sení lè mí síwà na yàwá here, lè hã pɔnsò-sení bè-poa, lè hã pɔnsò-muna na yàwá here lè hã súiina, lè hã ɓùèenì ɓúí síwà na yàwá here. Ba mún wee yèé hã donkhue-sia lè mí síwà. Hã ɓúí wó lè ɓa sãmáwà ɲia, hã ɓúí lé hã ɓùèenì ɓúí síwà na yàwá here, hã ɓúí lé ho hɔnló, hã ɓúí lé ho tɔɲòn, hã ɓúí lé hã

* 18:2 Ba ɲínzàwa na yí máa là: Mi loñ ho Lándá zéeniló vūahú (Deutéronome) 14.12-18

*hue-sení búí síí. ¹³ Ba mún wee yèé mu bïowa na sãmu sí á yàwá here. Bún lé le vîndèè búí donkuuaa, lè hã v̄ñn-zàwa búí, lè ho ñiló na sãmu sí, lè ho mîirè. Ba mún wee yèé ho ðivén lè ho ñiló, lè mu dũmu lè ho ðinlò lè mí síiwà. Ba mún wee yèé ba nàwa, ba pia, ba cúawa lè mí wòtórówa. Ba mún wee yèé ba nùpua. ¹⁴ Ba wé è wá ká ba à bío bío ká: «Mu minka bè-sení na ù yïo lá wee lé á yáara vó búenbúen. Ʋ nàfòró lè ù semu búenbúen vó. Fo máa bîní máa yí mu hùúu.»

¹⁵ Ba duanlowà na duara ho yi wóràa ho nàfòró bànsowà á à khèn á à ðin lé le zãni bío wee wé ho yi bío yi. Ba à tà le wéè lòn yúmú wó ba wán ¹⁶ ká ba à bío bío ká:

«Yéréké loo, yéréké!

Ho ló-beeni yáara vó!

Ho lá ka lòn háa na wee ñi hã p̄nsò-sení bè-poa,

lè hã p̄nsò-muna na yàwá here,

á wee zí mu bïowa na wó lè ho sánú,

lè hã *hue-sení lè mí síiwà na yàwá here.

¹⁷⁻¹⁸ Ho ló-beeni mu nàfòró búenbúen dèniá yáara vó ho p̄ñn-za dèè yi.»

Hã won-beera ñúnása, làa bíá wee pà hã, làa bíá wee zo hã, làa bíá wee yí mí ñii ðinlò mu yámú ñumu wán, bán búenbúen ká ba m̄n ho ló-beeni mu cîló yîini á ba à khèn á à ðin, á à bío bío ká p̄ñp̄ñ: «Ho ló-beeni mu bàn síi lá mía.» ¹⁹ Ba à tà le wéè á wé è khuii le ðni á à kúee mí wán lòn yúmú wó ba wán, ká ba à bío bío ká p̄ñp̄ñ:

«Yéréké loo, yéréké!

Lé ho ló-beeni mu minka nàfòró bío yi á hã won-beera bànsowà á nàfòró wiráa.

Lé bún búenbúen dèniá yáara vó ho p̄ñn-za dèè yi.»

²⁰ Minén na wi ho wáayi, mi zãmaka ho yáaró bío yi.

Minén na bío sã le Dónbeeni yi,

là a Yeesu tonkarowà lè le Dónbeeni ñi-cúa f̄erowà, minén mún zãmaka.

Lé bío le Dónbeeni síniá ho ñúhũ bío ho wó làa mia bío yi.

²¹ A ho wáayi tonkaro búí na pànká wi wãa lá le hue-be-beeni búí á lèeráa dó mu yámú ñumu yi ò o bíá: «Lé ká síi á ba khii lèeráa ho ló-beeni *Babiloona lè mí pànká cúekúee wán, á nùpue yère máa bîní máa dá ho wán. ²² Ʋ kòncó búawá, lè ù len-béwá, lè ù pòròpí-wíwa, lè ù búaa-wíwa á sã máa bîní máa ñi hùúu. Ʋ ñii ton-sáwá á nùpue yère máa bîní máa dá wán. Ʋ bío ñiló sã máa bîní máa ñi. ²³ Khoomu máa bîní máa dé foñ. Yaamu máa bîní máa ca foñ. Bún búenbúen á à wé foñ, lé bío á ù duanlowà bío wi po ho ðimíñá duanlowà búenbúen. Fo mún khà ho ðimíñá nùpua búenbúen vîiniá lè ù ñin-símú wárá.

²⁴ Le Dónbeeni ñi-cúa f̄erowà, làa bíá ká na bío sã le yi na ba bó, lè ba nùpua na ba bó búenbúen, bún búenbúen ñà ho ló-beeni mu ñúhũ yi. Lé bún te bío le Dónbeeni á à síiniáa ho ñúhũ.»

19

¹ Bún món, á ñi ñá tãmu búí sã ho wáayi lòn zãmá-kúii na wee bío:

«Mi khòni le Dónbeeni.

Lerén lé ðio wee fení ba nùpua.

Ho cùkú lè ho pànká á bío sã wán Dónbeeni yi.

² Bío le wee fi lè le cítii á téréna, mu ðin ho tũíá poni wán.

Mu bon, lerén lé ðio síniá a háa mu na sòobáa wee yèé mítén ñúhũ,

yia wó á ho ðimíñá nùpua páaniá làa wo á yáararáa ba.

Le Dónbeeni ton-sáwá na húmú bío ló a níi yi á le dù yúaa.»

³ Mu tãmu pá bîniá bíá:

«Mi khòoní le Dónbeení!
 Ho ló-beení mu cǐlǒ dǎhǔ máa hí máa mi.
 Ho yǐnǐ á à lé fɛɛɛ hǎ lúlúio na nii mǐa yi!»

⁴ A ɓa nǐ-kǐa ɓóní làa nùwǎ náa, lè ɓa bùaa bùaa náa á líí ɓúrá le Dónbeení na kará mí bá-zàmu kanmúiní wán yahó, à ɓa wee bío:

«*Amiina! Mi khòoní le Dónbeení!»

O Pioza yaamu sǎnú díró bío

⁵ A ǐ nǎ támu ɓúí sǎ lè mu bá-zàmu kanmúiní cǒn à mu bía:

«Minén na lé le Dónbeení ton-sáwá na wee kǎnbi le,
 bío bío nǐhǔ wi làa bío bío nǐhǔ mǐa, mi khòoní wán Dónbeení.»

⁶ A ǐ ɓíníá nǎ támu ɓúí sǎ ho wáayi lòn zǎamá-kúii támu. Mu sǎ nǎ lòn nǐn-beení vǎnǎló, mu sǎ nǎ lòn viohó na nà lè mí pǎnká bío síi, á bío bío kà:

«Mi khòoní le Dónbeení
 lé bío á wa Núhǔso Dónbeení na dà mu bío ɓúenɓúen á wi mí béenǐ yi.

⁷ Mi le wa sǎa wa, mi wa zǎmaka, mi wa dé ho cùkú le yi,
 lé bío ó o Pioza yaamu sǎnú díró á dǎn.

Bàn fǔaalè wón wíokaa mǐten wó.

⁸ Le Dónbeení nǎn hǎ sǐ-zǐnia bè-sení bè-poa pǔiapǔia wo yi.»

Hón sǐ-poa so bío wee zéení bío téréna na á bío bío sǎ le Dónbeení yi wó.

⁹ A le Dónbeení tonkaro wǎa bío nǎn mǐi: «Túa bío kà: Bío ɓa von o Pioza yaamu sǎnú díiníi ɓèntǐn nǐnǎ sǐ.» O o ɓíníá bío: «Bíio bío lé le Dónbeení túiá na á le mà.» ¹⁰ A ǐ wǎa líí ɓúrá a tá le ǐ ɓùaaní a, ká a màhǎ bío nǎn mǐi: «Ébé! Yí wé ɓún. Inén wee sǎ le Dónbeení tonló lè ũnén lè mǐn zàwa lè mǐn hǐnni bío síi, minén na bò ho túiá poni na ó o Yeesu zéeníá yi. Le Dónbeení lé dío à ũ ɓùaaní. Mu bon, ho túiá poni na ó o Yeesu zéeníá, lé hón á le Dónbeení nǐ-cúa fɛrowà nǐ-cúa fǎrá wán.»

Bíio á yǐa yòora a cón-poni á à wé

¹¹ A ǐ ɓíníá le ǐ loń, á ǐ mǎn à ho wáayi nǐi héra. A ǐ le ǐ loń à lée cón-poni na. Yǐa yòora a yèni ɓa le «Yǐa láayi wi á lé ho túiá poni ɓànso.» O wee síiní ɓa nùpua núná, à tá hǎ hǐa làa bío téréna. ¹² O yǐo ka lòn dǎhǔ denle. Mu bá-zàmu khònlúe-zàwa cèrèè á ɓúra a nǐhǔ yi. Yèni ɓúí á túara a wán. Nùpue yí zǔ le ká mu yǐnǎn orén mí dòn. ¹³ O kǎnɓun na ó o zǎ á zǐra le cǎni yi. O yèni ɓúí ɓa le «Dónbeení ɓionǐ.»

¹⁴ Ba hǐn-táwá na ló ho wáayi á yòora ɓa cón-poa bò a yi. Ba zǎ hǎ sǐ-poa bè-sení pǔiapǔia. ¹⁵ Khà-tóní yara nǐnso na nǐa wi á wee lé o nǐi yi. Hón khà-tóní so lé hǐa ó o ò firáa lè ho dímǐná kǎna nùpua, á à dǎn ɓa. O o ò sùwaní mí pǎnká ɓa wán làa sòobé. O ò fi ɓa làa bío ɓa wee firáa ho Erézén bia à nǐa bío síi, à zéeníáa le Dónbeení na dà mu bío ɓúenɓúen sǐ-cǐlè. ¹⁶ Bío kà lé bío túara a kǎnɓun là a buzòohǔ wán:

«BÁ-ZÁWA ɓÚENɓÚEN BÉÉ, NÚNÁSA ɓÚENɓÚEN NÚHǔSO.»

¹⁷ A ǐ ɓíníá le ǐ loń, á ǐ mǎn le Dónbeení tonkaro ɓúí ò o zoó dǐn le wii yi, á wee bío bío kà pǎnpǎn lè ɓa nǐnzàwa na wee khǐí yòo dée firǐcǐrǐi ho wáayi: «Mi ɓuee kúee mǐn wán à mi dí ho sǎnú, hǐa le Dónbeení wíokaa bío. ¹⁸ Bío ɓúenɓúen na húrún á mi ɓuee dí sǎnía: Ba bá-zàwa, ɓa dásíwá núnása, ɓa cúawa làa bío wee yòo ɓa, ɓa nùpua na wi mǐten lè ɓa wobáani, bío bío nǐhǔ mǐa làa bío nǐhǔ wi.»

¹⁹ A ǐ ɓíníá le ǐ loń á ǐ mǎn o yǐa, lè ho dímǐná bá-zàwa lè mí hǐn-táwá, à ɓa kúaa mǐn wán à firáa làa yǐa yòora a cón-poni lè mí hǐn-táwá. ²⁰ A ɓa wǐira a yǐa mu, á wǐira yǐa fɛera hǎ nǐ-cúa na yí bon na wó mu yéréké bíowa o yǐa mu yahó. O wó kà síi á khàráa ɓa nùpua vǐiníá, bán na ó o yǐa mu fǐiminí bò wán, bán na ɓùaaní o kansí. O yǐa mu là a nǐ-cúa fɛero mu á ɓa kúaa ho kǐrǐbǐ

dã-be-beeni yi lè mí yèn-vèeni. ²¹ O o yia mu hìn-táwá na ká bán á yia yòra a cón-poni bó lè ho khà-tóni na wee lé o nii yi, á ba jínzàwa búenbúen bueé dú ba sánia, á sù.

20

Bio wó hã lúlúio khiá-pírú pãahũ

¹ A ì biniá le í loń á ì mɔn le Dónbeení tonkaro ò o ló ho wáayi wee lii. O buan ho kshũ na nàyló nii mía bân zũajii won-za, á buan ho zúakùarí na búa. ² O tonkaro mu wĩira a jĩa be-beeni. O jĩa mu lé o háa na wi bĩn hàáni. Ba wee ve o làa Nĩ-bákálo tàá Satāni. O wĩira a can lè ho zúakùarí ò o mía dã hã lúlúio khiá-pírú. ³ O can wo lío dó ho kshũ na nàyló nii mía yi, á dó nii, á bò le Dónbeení fimińi wán. O wó bũn bèra a na, ò o wáa yí bini yí dàń khã ba nùpua vĩni ká hã lúlúio khiá-pírú mu yí khiĩna. Ká hĩn khiĩna, ó o ko ò o lén lée fee día o ò wé ho p̃n-za dèe.

⁴ A ì biniá le í loń á ì mɔn bá-zàmu kanmúini. Bĩa kará hã wán á le béeni díro pánká nɔn yi. Í mún mɔn bĩa ba kúiora júná mànákáwa. Ba kúiora ba júná lé bio ba zéeni ho tũia na ó o Yeesu mà, á buera le Dónbeení bioni. Bán yí búaania o yia, á yí búaania o kansi. O fimińi mún mía ba buráa lè ba níni wán. Ba vèera á à páani ì dí le béeni làa yia le Dónbeení mɔn léra á à dã hã lúlúio khiá-pírú. ⁵ Bũn lé ho nín-yáni vèeró. Ba nĩ-hía na ká bán máa vèe ká hã lúlúio khiá-pírú nii á yí sú. ⁶ Bĩa nín-yáni vèera bán júná sí, ba bio sã le Dónbeení yi. Mu cúa-jun níi húmú máa yí pánká bán wán. Ba à wé le Dónbeení làa yia le mɔn léra yankarowà. Ba à dí le béeni làa wo á à dã hã lúlúio khiá-pírú.

O Satāni bio yáara

⁷ Ká hã lúlúio khiá-pírú mu khiĩna, á ba à lén o Satāni á lée fee á à día ⁸ ó o tĩn ì hini wé è khã ho d̃mĩjã kãna búenbúen nùpua á à vĩni. Hĩn kãna so ba wee ve làa Kooki làa Makooki* O o ò ve ba à kúee mún wán hã hĩa táro bio yi. Ba à wé boo lòn yámú jumu nii hõnlè bĩa bio sí. ⁹ Í mɔn ba à ba ló ho d̃mĩjã kùarãa búenbúen yi jàana lua á bueé dó kĩnia ho lóhó na le Dónbeení wa làa sòobéé yi, hĩa le ñpomu wi yi. Ká d̃shũ búii màhã ló ho wáayi á líi bó ba jũhũ. ¹⁰ O Satāni na lá wee khã ba vĩni wón ba wĩira dó ho k̃ribĩ dã-be-beeni yi, hen na á ba kúaa o yia làa yia fèera hã jĩ-cúa na yí bon yi. Ba lò á à be bĩn fèe le wisoni lè ho tĩnãhũ hã lúlúio na nii mía yi.

Le Dónbeení cítio ho d̃mĩjã nùpua búenbúen

¹¹ A ì biniá le í loń á ì mɔn bá-zàmu kanmúii-beeni dà-poni làa yia kará le wán. Ho tá lè ho wáayi juuna vũnun o yahó, á máa bini máa mi. ¹² A ì biniá le í loń á ì mɔn ba nĩ-hía, bĩa bio jũhũ wi làa bĩa bio jũhũ mía, à ba d̃n mu bá-zàmu kanmúini mu yahó. O o búii hénkaa hã vɔnna na ba nùpua bè-wénia túara yi. O o búii mún lá ho vũahũ búii héra. Hón á bĩa yú le mukāni binbirĩ yènnáa túara yi. A le Dónbeení fã le cítii ba nĩ-hía wán á héhaa lè ba bè-wénia na túara hã vɔnna mu yi. ¹³ Bĩa húrun mu jumu yi céra á mu jumu día á ba ló. Hàri mu húmú lè ho nĩ-hĩnbó-lóhó á día mí nĩ-hía á ba ló. A le Dónbeení cítio ba nĩ-hía búenbúen á héhaa làa bio ba nĩ-kéni keni wó. ¹⁴ A mu húmú lè ho nĩ-hĩnbó-lóhó á ba dóra kúaa ho dã-be-beeni yi. Hón dã-be-beeni so lé mu húmú cúa-jun níi. ¹⁵ Nùpue lée nùpue na yèni mía ho vũahũ na á bĩa yú le mukāni binbirĩ yènnáa túara yi, bán búenbúen ba mún dóra kúaa ho dã-be-beeni mu yi.

* **20:8** Kooki làa Makooki: Hã bio wee zéeni bĩa lé le Dónbeení zúkúsa bio ho pãahũ vaa véeni. Loń Ezekiyeele vũahũ 38–39

21

Ho wáayi finle lè ho tá finle

¹ A ì bíníá le ì loń á ì mǎn ho wáayi finle lè ho tá finle. Ho wáayi lè ho tá na lá wi lè ho yahó á ñuuna vǔnun. Mu yámú ñumu wǎa mía. ² A ì mǎn ho Zeruzalεmu lóhó dà-finle, hía bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi. Ho ló ho wáayi le Dónbeenǐ cǔn wee lii. Ho se làa sòobéε lòn há-fla na wíokaa mítén mí yaamu bǐo yi. ³ A mu tǎn-beenǐ búí sǎ ñá lè mu bá-zàmu kanmúiní cǔn á bía: «Mi loń, bǐo kà wán á le Dónbeenǐ páanía kará lè 6a ñùpua. Le páanía kará làa ba, á 6a lé le ñipomu. Le Dónbeenǐ mí bεere wi làa ba. ⁴ Le sùukaa 6a yèn-caa búenbúen. Mu húmú lè le yi véε lè le wéε, lè le lònbee á wǎa vó, lé bǐo á mu bè-kíá búenbúen vó.»

⁵ A yǐa kará mu bá-zàmu kanmúiní wán wǎa bía: «Mi loń, ì wó mu bǐo búenbúen lè mu bè-fla.» O bía: «Túa bǐo á ì bía, lé bǐo há bioní mu lé ho túiá poni á láayi wi.»

⁶ O o bíníá bía: «Mu ñii wǎa sú. Lé ìnén á búá mu bǐo búenbúen ñúhǔ, á lé ìnén mún ñ véení mu bǐo búenbúen. Ì lé mu bǐo búenbúen ñúhǔ búεníí, á mún lé mu véení. Yǐa le ñu-hǎní dà, á mu ñumu na wee lé le mukǎní binbirí ñun-dǎní yi á ìnén ñ na bǎnso yi làa kǎamáa ó o ò ñu. ⁷ Bún búenbúen lé há kíá na bǐo á à sí yǐa fá ho fǔuhǔ yi. A ì wǎa à wé bǎnso bǎn Dónbeenǐ, á bǎnso wǎa à wé ì za. ⁸ Ká 6a zǔnlowà, làa bǐa pǎ le Dónbeenǐ bǐo, lè há yǐrá-wará wérowà, lè 6a ñí-6úewá, làa bǐa wee wé ho há-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà, lè 6a ñí-cǐwa, lè 6a wǎn-hǎwà, lè 6a sabín-fúaalowa, bǎn búenbúen á à kúee ho kíribí dǎ-be-beenǐ yi á bún bèn ñ wé bǎn bǐo na sǎ 6a yi. Bún lé mu húmú cúa-ñun níí.»

Ho Zeruzalεmu lóhó dà-finle

⁹ A le Dónbeenǐ tonkarowà ñuwǎ hẹ̀ñun na buan há lánporá bǐo hẹ̀ñun na mu bè-sǔmáa wi yi ñí-kéní á buéé bía ñon mií: «Buen le ì zéení a Pioza bǎn há-fla làa fo.»

¹⁰ A le Dónbeenǐ Hácírí pànká kera ì wán ó o tonkaro mu lá mi yòoraráa le búee búí na búaa á dǔn làa sòobéε wán. O zéeníá ho Zeruzalεmu lóhó na bǐo sǎ le Dónbeenǐ yi làa mi ká ho ló ho wáayi le Dónbeenǐ cǔn wee lii. ¹¹ Ho lóhó mu wee ñuiíka kúíakúíá lè le hue-sení na yàwá here na 6a le zasipu bǐo síí. Ho wee ce wéréwéré lòn máká dǔuhǔ. Bǐo ho wee ñuiíkaráa wee zéení le Dónbeenǐ cùkú. ¹² Ho lóhó mu dándá na bǎnbáa ho á búaa, á mún dǔn. Há zǔaíní na wi ho dándá mu yi á léé píru ñun. A há lè mí dà-kéní kéní á le Dónbeenǐ tonkarowà ñí-kéní kéní pan yi. O o *Isirayεle zǐ-ñúná píru ñun yènnáa túara há zǔaíní mu mí dà-kéní kéní wán. ¹³ Há zǔaíní bǐo tǐn wi lè le wii hẹ̀níí, bǐo tǐn wi lè le wii hẹ̀níí bǎn nín-tǐání, bǐo tǐn wi lè le wii hẹ̀níí bǎn nín-káahó, ká há bǐo tǐn wi lè le wii tẹ̀níí. ¹⁴ Ho dándá mu ñúhǔ bǎrá há hue-be-beera píru ñun wán. O Pioza tonkarowà píru ñun yènnáa túara há hue-be-beera mu dà-kéní kéní wán.

¹⁵ O o tonkaro mu na wee bǐo làa mi á buan le dèε búí na wee mǎnzǎ lè mu bǐo. Le wó lè ho sǎnú. Dén lé dǐo ó o ò mǎnzǎ lè ho lóhó, lè ho zǔaíní, lè ho dándá. ¹⁶ Ho lóhó mu sǎa léé bǐo náa, á màa mín. O o tonkaro mu wǎa mǎnzǎa ho lóhó mu á ho yú mu bǐo mǎnzǎní cúa-muaaseé píru ñun na à yí há kilomεterewa muaaseé ñun làa kǎíá-náa síí. Ho dǎamu á mún màa mín lè ho sǎní dà-kéní tóntómú. ¹⁷ O mún mǎnzǎa ho lóhó mu dándá làa bǐo 6a ñùpua wee mǎnzǎ lè mu bǐo á ho yú nín-kókóní cúa-búará-hẹ̀ñun làa bǐo náa. ¹⁸ Ho dándá mu son lè há *hue-sení búí na 6a le zasipu. Ho lóhó mí bεere hón

son lè ho sánú binbirí, á wee ce wéréwéré lòn mákǎ dũuhú. ¹⁹ Hã hue-be-beera píró ñun na ho dándá ñuhú bàrá wán á donkhueékaa lè hã hue-sení píró ñun.

Le nín-yání hue-be-beenĩ á donkhueéra lè le hue-sení na 6a le zasipu.

Le ñun ní donkhueéra lè le hue-sení na 6a le safiire.

Le tín ní donkhueéra làa ãio 6a le kaliseduana.

Le náa ní donkhueéra làa ãio 6a le emeroode.

²⁰ Le hònú ní donkhueéra làa ãio 6a le saaduana.

Le hẽzĩn ní donkhueéra làa ãio 6a le koronaliina.

Le hẽñun ní donkhueéra làa ãio 6a le korisoliite.

Le hẽtĩn ní donkhueéra làa ãio 6a le beeriile.

Le dẽnú ní donkhueéra làa ãio 6a le topaaze.

Le píró ní donkhueéra làa ãio 6a le korizoparaze.

Le píró dòn ní donkhueéra làa ãio 6a le turikuaaze.

Le píró ñun ní donkhueéra làa ãio 6a le amitisiite.

²¹ Hã zũajiní píró ñun na lénkaa ho lóhó mu dándá yi wonna lè mí dà-kéní kéní á wó lè hã hue-poa búí síi bè-sení dà-kéní kéní na yàwá here. Ho lóhó mu wã-beenĩ hón wó lè ho sánú, á wee ce wéréwéré lòn mákǎ dũuhú.

²² Ho lóhó mu á ï yí mɔn *Dónbeenĩ zĩ-beenĩ yi. Ho màkóo mía le yi, lé bío ó o Ñuhúso Dónbeenĩ na dà mu bío búenbúen là a Pioza lé bán mí beere á wi bĩn. ²³ Ho lóhó mu màkóo mía le wii lè ho pĩhú khoomu yi. Le Dónbeenĩ cùkú ka lòn khon-be-beenĩ á dó ho wán. O o Pioza mún dó mí khoomu ho wán. ²⁴ Lé búñ khoomu so á ho ãimíjǎ kǎna ñupua á à keñ yi. A ho ãimíjǎ bá-zàwá á à gwa mí ní bío ò buennáa ho yi. ²⁵ Ho lóhó mu dándá zũajiní á máa bĩnĩ máa pe le wisoni yi. Mu bon. Hã máa bĩnĩ máa pe, lé bío á tá máa bĩnĩ máa hí. ²⁶ Ho ãimíjǎ cùkú lè ho bè-sení búenbúen á 6a wé è gwa à buennáa ho lóhó mu yi. ²⁷ Bío na yí máa ce le Dónbeenĩ yahó máa zo ho lóhó mu hũú. Hã yĩrá-wará wérowà lè 6a sabĩn-fũaalowa mún máa zo ho lóhó mu hũú. Bĩa yènnáa túara bĩa yú le mukǎnĩ binbirí yènnáa vũahú yi, hĩa ó o Pioza te, lé bán mí dòn zoó keení ho lóhó mu yi.

22

¹ O o tonkaro mu zéenia ho muhú búí làa mi. Ho ñumu wee na le mukǎnĩ binbirí 6a ñupua yi. Mu wee ñuiika lòn mákǎ dũuhú. Mu wee lé le Dónbeenĩ là a Pioza bá-zàmú kanmúinĩ cǎn, ² à vǎná ho lóhó mu wã-beenĩ síi yi. A le vĩndèe na wee na le mukǎnĩ binbirí á wi ho muhú mu sǎa mí bío ñun yi. Le wee ha hã cúa-píró ñun le lúlúure yi. Pĩhú léé pĩhú à le ha. Le bán vǔnna lé le tĩni á ho ãimíjǎ kǎna ñupua wee vǎaní lè mítén. ³ Bío búí na le Dónbeenĩ dǎnkǎnía á máa bĩnĩ máa keñ ho lóhó mu yi. Le Dónbeenĩ là a Pioza bá-zàmú kanmúinĩ wi ho yi, á le Dónbeenĩ ton-sáwá wé è búaaní le Dónbeenĩ. ⁴ Ba à mi le Dónbeenĩ yahó, le yèni á à túa 6a búráa wán. ⁵ Ho tá máa bĩnĩ máa hí. Ñupua màkóo máa bĩnĩ máa keñ fĩntǎnĩ làa wii khoomu yi, lé bío ó o Ñuhúso Dónbeenĩ á à dé mí khoomu 6a wán. Ba à dí le béenĩ féee hã lúlúio na jii mía.

O Yeesu le hen làa cĩnú ká mí ì bĩnĩ ì buen

⁶ Búñ mǎn, ó o tonkaro mu bĩnía bía ñon mi: «Hã bíonĩ na fo ñá lé ho tũia poni á láayi wi. O Ñuhúso Dónbeenĩ lé yia wee dé mí Hácirí mí ñi-cúa fɛerowá yi. Orén lé yia tonkaa mí tonkaro ò o buee zéeni bío á à wé hen làa cĩnú lè mí ton-sáwá.»

⁷ O Yeesu bía: «Loń, ï ì bĩnĩ ì buen hen làa cĩnú. Yia wee tà bè le Dónbeenĩ ñi-cúa na fɛera ho vũahú na ká yi bẽntĩn ñuhú sí.»

⁸ Lé ínén Zǎn á mɔn mu biowa mu, á ñá bío bía búenbúen. Bío á ï mɔn mu á ñá mu wó, á ï líi búrá o wáayi tonkaro mu tá le ï búaaní a. ⁹ Ká a màhá bía ñon

mii: «Ébé! Yí wé bñn. Inén wee sá le Dónbeení tonló lè ùnén lè mìn zàwa lè mìn hñni bño sii, minén na lé le *Dónbeení ñi-cúa fεεrowà làa bña wee tà bè ho vñahú na kà bióni yi. Le Dónbeení lé ðio à ù òuaaní.» ¹⁰ O o pá bñnia bña: «Hã ñi-cúa na fεεra ho vñahú na kà yi á ù yí òua ù ðòn. Mu bon, bño hã zéenia wéró á sùaràa. ¹¹ Yia yí téréna, à wón wé wé bño yí téréna. Yia yí máa ce le Dónbeení yahó, à wón wé wé bño yí máa ce le Dónbeení yahó. Yia téréna, à wón wé wé bño téréna. Yia bño sá le Dónbeení yi, à wón wé wé bño sí le Dónbeení yi.»

¹² O Yeesu bñnia bña: «Loñ, í ì bñni ì òuen hen làa cñnú. Bña wó se làa bña yí wó yí se lè mí ñi-kéni kéni á ì òuan bño na ko làa ba wà òueé na yi. ¹³ Lé inén á òua mu bño òúenòúen ñúhú, á lé inén mún ñ véeni mu bño òúenòúen. Í lé mu bño òúenòúen ñúhú òúéni, á mún lé mu véeni.»

¹⁴ «Bña sεεra mí sí-zñnia á hã wee ce wéréwéré bán ñúná sí. Ba à ðañ ñ zo ho lóhó mu yi á zoó dí le vñdèε na wee na le mukāñi binbirí bña. ¹⁵ Ká bña lé òa booní* lè òa ñi-cíwa, làa bña wee wé ho hã-fénló lè ho bá-fénló lè mí síiwà, lè òa ñi-òúewá, lè òa wñn-hãwà, làa bña wa hã sabióni, bán òúenòúen á à kéñ ho khñuhú.»

¹⁶ «Inén Yeesu lé mi tonkaa í tonkaro na ló ho wáyai ò o òuee zéeni mu bñowa mu bño lè minén kèrètíεwa mi kuio yi. Í lé o bée *Daviide mñnmāñi, í ka lòn tá-tña mñnāyire† na wee ñuiika.»

¹⁷ Le Dónbeení Hácírí là a hã-fla páania wee bío le: «Buen.» Bña òúenòúen ñá bño bña à bán mún bío le: «Buen.» Bña le ñu-hāñi ðà, à bán òuen. Bña wi à òa ñu mu ñumu na wee na le mukāñi binbirí à òa òuee ñu mu làa kāmáa.

¹⁸ Minén òúenòúen na wee ñi le Dónbeení ñi-cúa na fεεra ho vñahú na kà yi á inén Zān wee mñ bño kà làa sòobée á à na yi: Hen ká ñùpue bò bño ho vñahú mu ñi-cúa na fεεra wán, á le Dónbeení ì wé á mu bè-sūmáa na bño bña ho vñahú mu yi á à yí òanso. ¹⁹ Ká yña òèn mún léra bño òúi ho vñahú mu ñi-cúa na fεεra yi, á le Dónbeení á à lén òanso ñii le vñdèε na wee na le mukāñi binbirí bña ðíini, lè ho lóhó mu zoró yi, làa bño mu zéeniánáa ho vñahú mu yi.

²⁰ A yña na zéenia bño bña ho vñahú na kà yi bño wee bío bño kà: «Hen làa cñnú ká í bñni ì òuen léé kénkén.»

«*Amiina! Nñhúso Yeesu, òuen!»

²¹ Le o Nñhúso Yeesu wé mí sāmamu lè òa òúenòúen.

* **22:15** Ba booní: Ba zúifùwa cñn á òa booní bño wee zéeni òa ñùpua na yí máa ce le Dónbeení yahó.

† **22:16** Tá-tña mñnāyire: Mi loñ 2.26-28